

ספר

דברי יואל

הועתק והוכנס לאינטרנט
על ידי www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ה
מאת כ"ק אדמו"ר חנה"ק רשכבה"ג

מזן יואל טייטלבוים צוקללה"ה

האבדק"ק סאטמאר והגלילות יצ"ו

•

יצא לאור ע"י עבדו, ש"ב ותלמידו

אפרים יוסף דוב אשכנזי

בהוצאת בית מסחר והוצאת ספרים, "ירושלים"

שנת תשל"ז לפ"ק

הוצאה שלישית מתוקנת

שנת תשמ"ב לפ"ק

בהוצאת בית מסחר
והוצאת ספרים

„ירושלים“

בס"ד

ספר זה נסרק ונעבד ע"י
"יודאיקה אימג' אוצרות התורה בע"מ".
ניתנת רשות ל"היברא בוקס" שע"י חיים רוזנברג"
להכניסו לאתר ולהפיצו לצורך שימוש אישי בלבד.

וזאת למודעי

אין רשות לאף אחד להדפיסו או להעתיקו
בכל אופן שהוא או בכל אמצעי שהוא
בין בחינם בין בשכר בין ליחיד בין לרבים

ניתן להשיג עותק מספר זה ועוד ספרים
אוצרות התורה וכן התוכנה המשולבת
(בשילוב אוצר הפוסקים)
אצל:

בית ספריית מורגנשטרן
רחוב רבא 14 ת.ד. 3620 אשדוד
טלפון 08-866-0821 פקס 08-866-5059

OTZROT HATORAH
THE MORGENSTERN LIBRARY
14 RAVAH STREET
P.O.B.3620 ASDOD, ISRAEL
Email- kidosheypolin@bezeqint.net

This sefer has been provided by
Judaica Image OTZROT HATORAH for individual use only.
All rights reserved by Judaica Image OTZROT HATORAH.
Permission is only granted to Hebrew Books Org.
No Permission is granted (in any form to distribute these books)
to anyone else even if they don't sell them.

כל הזכויות (כולל זכות צילום והעתקה) שמורות
להוצאת ספרים „ירושלים“ ברוקלין נ. י.

**All Rights Reserved
by the Publisher**

תשמ"ב לפ"ק

COPYRIGHT 1981 BY

JERUSALEM BOOK STORE INC.

205 WILSON STREET

BROOKLYN, N. Y. 11211

Tel. Evergreen 7-7933

KolSatmar.com

זה השער דה' צדיקים יבואו בו

בעזרה"ת

ספר

דברי יואל

על התורה

חידושים יקרים ונעימים בדרך פרד"ם

מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רשכבה"נ

מזן מדר"י מ"ב שליט"א

האבדק"ק מאמסאר והגלילות יצ"ו

חלק ששי

אחרי-בחקותי

יצא לאור ע"י

אפרים יוסף דוב אשכנזי

בתוצאת בית מסחר והוצאת ספרים "ירושלים"

ברוקלין שנת תשל"ו לפ"ק

ניסן תש"ס

סענדר דייטש

פרוקליון, ניו יורק

צילום שער הוצאת ראשונה

KolSatmar.com

KolSatmar.co

דברי יואל

אחרי

המעלות, ועל כן ראויים הם להשראת השכינה הקדושה
אף שמינים מועט.

(שנת תרצ"א לפ"ק)

וזה ייחוד ביאור המד"ר, אעפ"י שמת יוסף וכל אחיו
השכנים הקדושים, שכ"כ שגב מעלתם, שכיו
ראויים להשראת שכינה כבודו יתברך בלא מספר
כ"כ אלק, אפ"כ אצל אלקים לא מת, כלומר שעדיין
השכינה שורה בקרב ישראל ולא נסתלקה מהם,
וייבז טעמא למילתא דאף שנעדרו אותם כלדיקים,
מ"מ וכיו ישראל פרו וישרו וגו', ולפיכך אף אם
אינם צרום המעלה, ראויים הם שחשך שכינה עליהם
מחמת ריבוי מספרם.

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות
לפני ה' וימותו. ויאמר ה' אל משה דבר אל
אהרן אחיך וגו'. הקשו המפרשים ז"ל שלא נתפרש
במקרא מה נאמר לו בדיבור הראשון.

במד"ש פליאה (בביאור ק"ז זל"ה) בישמע
משה) איתא בשער שכתבו שני פולמוסין דגורא
לחור חוטמיהון של נדב ואזיהו ענו שרפי הקדש
השיבו ה' אליך ושובה חדש ימינו כקדם, וכו' פלא.

ועפ"י זה נא אל הביאור, דהנה חטאם של נדב
ואזיהו היה שלא עסקו בצריה ורציה, כדאמרין
בגמרא (שם) וזנים לא היו להם (במדבר ג') כל
היו להם זנים לא מחו. אכן מהם היו סבורים דכא
דמונע עמא מפריה ורציה גורם לשכינה שסתלק
מישראל, אין הדברים אמורים כי אם בפשטו בעם,
שאיים ראויים להשראת השכינה מצלעדי המספר של
כ"כ אלק, אצל הם כבר עלו ונתעלו למדריגה גבוהה
כ"כ, שהם ראויים להשראת השכינה אף בלא מנין
הכל, וא"כ אין נחשב להם לחטא מה שנתנו עמאם
מפ"י. אמנם עמו צדק, כי אחת לא היו במעלה זו,
ולפיכך היו חייבים לעסוק בפ"י, כדי שלא יגרמו
לשכינה שסתלק מישראל. וטעוהם נאמרה מחמת
חשיבותם הגדולה וקרבנותם אל ה', ע"כ סברו כי כבר
השלימו עמאם להיות ראויים להשראת השכינה בלא
מנין הראוי. חכו שזא כהנא להודיעו בדיבור
הראשון, אחרי מות שני בני אהרן, שנתנו מחמת
שלא עסקו בפ"י, כהנא במקרא וזנים לא היו להם,

ונראה בהקדם לפרש דברי המד"ר פרשת שמות
(פ"א ח') עכ"פ וכיו ישראל פרו וישרו וגו',
וז"ל, אעפ"י שמת יוסף ואחיו אלקים לא מת אלא
וכיו ישראל פרו וישרו. ותימה דמה היתה הרה"א
שבורך להשמיטנו זאת. ותו יל"ד מאי שייך זה
שאלקים לא מת למא"כ וכיו ישראל פרו וישרו
וגו'. ואפ"ל דהנה בגמרא (יבמות ס"ד ע"א) איתא
ובנה יאמר שובה ה' רצות אלפי ישראל (במדבר
י' ל"ו) מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני
אלפים ושני רצות מישראל הרי שכיו ישראל שני
אלפים ושני רצות חסר אחד וזה לא עסק בצריה
ורציה לא נמצא זה גורם לשכינה שסתלק מישראל,
ע"כ. ולכאורה קשה דכיו חזיון שהשרה הקד"ה את
שכינתו על משרי"ה אף בזמן שנתנו לו אהלו כרחק
מחוץ למחנה, וישב שם לבדו ומישראל אין איש אתו.
וכמו כן נתייחד בדיבור על האבות הקדושים, אף
שביה מספרם מועט. וע"כ זקוק אהרן לחלק ולומר
דשאי יחידו סגולה לדיקים וקדושים, שהם צרום

(ג) במדרש פליאה (כונת ביערות דבש) וידוע
ארכן מאי כו"ל למימר וציוס השמיני ימול צפר
ערלתו, וכוא פלאי.

ונראה לנאר הענין צהקדס דרשת הספרי צס"פ
צבעלותך (כונת צישמח משה פ' צבעלותך)
צמאצ"כ ויאמר ארכן אל משה וגו' אל נא תשת
עלינו חטאת אשר נוכלנו ואשר חטאנו, וז"ל, אמר
ליה אם שוגגין חיינו מחול לנו כמזידין. ולכאור
חימה שצדצרים כפוכים, דאם חטאו צשוגג לדבר
צמשה דברים אשר לא כדא, אין עונס גדול כ"כ כמו
אם דברו נגדו לשון כרע צמזיד, ואצ"כ יפלא מדוע
איפא ציקא ארכן צמשה שיכא נחשב להם כמזידין,
אדרבה אם כמזידין יחשבו חטאתם גדולה מאד,
ויותר קשה למחול להם.

אמנם נראה דכנה ארכן ומרים חטאו צמה
שבתרעמו על משה, אשר מאז דבר פי ה' אליו
פירש מאשחו (כדליתא צספרי כונת צרשי ז"ל סס),
וכנה צמסכת צבת פרק ר"ע (דף פ"ז ע"א) חיתא
שלוש דברים עשה משה מדעתו והסכים הקצ"ה עמו
וחדא מינייהו שפירש מאשחו, מאי דרש נא ק"ו
צעמנו, אמר ומה ישראל שלל דברה שכינה עמכם
אלא עשה אחת וקצב להם זמן אמרה תורה והיו
נכונים וגו' אל תשוב אל אשה, אי צבכל עשה ושעב
שכינה מדברת עמי ואינו קוצב לי זמן על אחת כמה
וכמה וכו', פ"ב. וקצא כחוספות (שם ד"ה ומה)
מאי קאמר דפירש מן האשה מדעתו, הלא דן קל
וחומר על פרישתו, וק"ו הוא אחד מ"ג מדות שבתורה
מדרשת צבן, ואצ"כ מדאורייתא הוא חייב לפרש, וכו'.
וק"ו זכר"ה צישמח משה כציו משמיה דהגאון הקדוש
מבארדיעשוב (וכוא צקדושת לוי צלקוטיס) לחן
קושיית כחוספות דעפ"י האמת הוא ק"ו פריכא הוא,
אלא דלפי דעתו של משה רבינו עליו השלום שכתוב
את עמנו שכל אדם הוא ק"ו. דכנה צאמת מאי
ראיה יש ממנה שנטעו ישראל לפרש, שגם משרע"ה
חייב לפרש, הרי חילוק גדול יש, דכנה לכאורה נריך
להבין מה שזיוה הקצ"ה לישראל לפרש מן האשה,
הלא מזה הוא כשאר מלואות, ולמה יעמא האדם בקיום
מזה ז, צבאר ששאר מלואות מעלין את האדם צמדרגות

וכשמיענו ככתוב שורש ומקור טעוהם, שמשע עמם
מפריח ורציה ולא חששו לשכינה שחתלקן מישראל,
חיינו משום קרבתם לפני ה', כלומר שנתעלו מאד
צמדריגתם להיות קרובים אל אל עליון, קירבה זו
היא שגרמה להם לעשות ולכעוש.

ובזה תתבאר גם בפליאה כנ"ל, דכנה אמר ז"ל
צכל יום יכיו דברי תורה חדשים צעניך כאליו
כיום ויתנו. וכתבו כספצ"ק ודכוונה שאף אחרי
העמל וכיגיעה צתורה וצעדות ה', יכה נחשב
צעניו כאליו עדיין צתחלת העבודה הנה. וכנה חילו
היו נדו"א מתהבגין כן, לחשוב דעתם כאליו אחרי
צתחלת העבודה כס עומדים, לא היו צאים לידי
טעות זה. וזה ציאר כמד"פ צשעב שכתבו שני
פולמוסין דנורא לחן חועמיון של נדב ואצ"כוא,
וכנה מיתתן היכה ממתת שידעו רוס ערכם וחפצת
גדולתם, שזכו להכתר אל ה', ומתמת כן טעו
וכברו שאין הם נריכים לעסוק צמלות פ"ו, כנ"ל,
ענו שרפי הקדש השיבו ה' אלך ונשובה חדש וימיו
קקדס, כלומר דממיתא נדב ואצ"כוא נקח מוסר
השכל שאין לשום אדם לסמוך על מעלותיו, ולו גם
זכה לקרבת אלוקים לו טוב, וכי צעניו כאליו עדיין לא
פעל מאומה. וח"ש חדש וימיו קקדס, צבכל עת נכ"י
פחותים ושלמים צעניו, כאליו עבודת ה' חדשה
אללנו, כציימים מקדס צתחלת מעשיו.

*

(שנת תרצ"ג לפ"ק)

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני ארכן צקרבתם
לפני ה' וימתו ויאמר ה' אל משה דבר אל ארכן
אחרי ואל יצא צכל עת אל הקדש וגו'. המפרשים
נחקשו צכוונה פסוק ראשון, שלא חקר צו כל ציווי
ולא שום הודעת דברים, ואינו יודע מה כונן לו
צדיבור זה.

(ג) ויתן יל"ד על שינוי לשון הכתוב, דתחלה כתב
וידבר, זה מורה על דברים קשים, וצמקרא
שלאחריו כתב ויאמר, שהוא לשון אמרות רכות.

כלל, אינם מיעטמאין כלל בקיום מלואו, ואינם עשויים עבילה, משא"כ שאר העם שלא ימלטו שלא יתעצב במחשבתם שמן מחשבתם שלא כהוגן. זה יהיה לנו למאיר עינים להבין דעת המ"ד שמתו נדב ואזכירוא על שלא נשאו נשים, דלכאורע מאי כולי האי שיהיה עונשם קשה כ"כ בעבור כן, והלא מלואו ראוינו גם מגדולי החכמים שלא נשאו נשים, כגון בן עזאי שלא נשא אשה משום שנפשו חשקה בתורה כדליתא ביבמות (דף ס"ג ע"ג). אכן הנה כאשר נתבונן בדבר, יקשה לנו על בן עזאי גופיה שלא נשא אשה מפני שלא רצה לבעול מחמת, הכילד היה ראוי לבעול לגמרי מלוא פ"ו מפני מלוא ח"ת, והלא הלכתא היא דמבעלין ח"ת משום מלוא עוברת (מגילה ג' ע"א וע"י עו"י"ד סימן רמ"ו וצ"ח שם), ומדוע לא לקח מורכר ממנו שנעשו שני בני אהרן מדו"א במיתה, בעבור שלא נשאו נשים.

ואפ"ר עפ"י מה שהקדמנו דבן עזאי סבר דבאמת מלוא פ"ו גופה כחה יפה לבעול ח"ת בעבורה כשאר מלוא עוברת, ברם הוא חשב לביטול ח"ת הנאמח כתחלוא ממלואו, והוא העברה והעבילה שאינה מעלם המלוא, ושמה בעבור כך אין ראוי לבעול ח"ת, וכדליתא בגמרא ברכות (דף כ"ג ע"א) לחד מ"ד דבעלו לבעולות דמחר דמחר מפני ביטול תורה. אכן כל זה שייך רק במי שזקוק לבעילה אחרי קיום מלוא פ"ו, משא"כ בני העליה שכל כוונתם זכה ועבורה לש"ש, ואינם זקוקים כלל לבעילה, ודאי דלא שייך אללם לדחות מלוא פ"ו בעבור ביטול ח"ת, שהרי ע"ס המלוא ודאי חשובה לדחות ח"ת בעבורה. וזו היתה דעתו של בן עזאי, שיש חילוק בינו לבין נדב ואזכירוא שנעשו על שלא נשאו נשים, דליהוהו כוונתם דריגה זו שלא הוצרכו לבעילה, וא"כ לא היה להם לבעול מלוא פ"ו, משא"כ הוא לא החזיק עצמו במדרגה זו, שהיה מחשבתו טעורה מכל חסרונת הנאה, וא"כ זקוק הוא לבעילה, ואין ראוי לבעול ח"ת בעבור כן. וזכה לתבארה דעת המ"ד שמתו מדו"א על שלא נשאו נשים, דלפי גודל מקריגתם לא היו רשאים להמנע ממלואו זו.

ודו"א נראה לביאור הפליאה (קושית ג'), דהנה צ"ל דעם מגדים ביאר בא דאמרו ז"ל (מדב

הקדושה. רק דעת לבנון נקל, דלאו כל אדם זוכה לקיים המלוא לשם שמים בלי שום חסרונת הנאה בשמית כלל, ומשא"כ הוא עומא ונריך עבילה, וביינו עומא שנתחייבו ישראל פרישה, דאפשר לא יעשו מלוא זיווג כהוגן, אבל משרע"ה שהי' מעובר ומחזק מכל שמן בשמיות, בודאי זיווגו היה עולה יפה רק לעשות רגון הבורא, ולא צעביל הנאה עצמו ח"ו, נמלא כי מלוא זו אללו מלואות תפילין ושאר מלואות הבורא יתבדק, ואינו נריך עבילה וטעורה, וא"כ הק"ו מיישראל פריכה הוא, ולא היה משרע"ה נריך לפרוש. אמנם לפי דעתו של משרע"ה, שהחזיק עצמו גרוע מכל, היו ק"ו מעליה, וזהו ע"ס מש"כ "מדעתו" דייקא, כלומר לפי דעתו שהחזיק עצמו שפל מכל אדם איכה ק"ו. אבל לאמתו של דבר אינו קל וחומר, כעתי"ד בהמדים.

ובזה תתבאר כוונת הספרי על נגון, כי הנה אהרן ומרים חטאו במה שהתעצמו על מש"כ על שפירש מאשתו, שהרי לחנם היתה תלונתם עליו, כי מש"כ נשא ק"ו בעצמו וכדן עבד. אללם שהמה מילאו בך, משום דק"ו פריכה הוא, דלא שייך ללמוד ק"ו למשה מבני ישראל, כמבואר. אמנם בא חתיה אם כמה ידעו והשיגו גדולה מש"כ ותחוקק מעלת קדושתו, אז אין עוונם גדול כ"כ, דלא צדדי התעצמו עליו, כי מה ראה על ככה לבעול מלוא פרי' ורבי', והלא אללו מלוא זו כשאר מלואות, ואינו עשון עבילה אחרת, משא"כ אם לא השיגו גודל מעלתו, א"כ לא היה להם להתערס עליו, שהרי הוא נשא ק"ו בעצמו, וכיון שלא נודע להם עד היכן קדושתו מנעת, מנין להם דהק"ו פריכה הוא. וזה ביאור הספרי, שא"ל אהרן למשה אם שוגגין היינו, כלומר שלא ידענו חוקק קדושתך ומדרגותיך הרמות, שאז עווננו גדול יותר, משום שלא היה לנו מקום לתערומת, שהרי נעלם מאתנו דהק"ו פריכה הוא, אעפ"כ אנו מפילים חסותינו לפניך, מחול לנו כמחזיקין, כלומר כאילו היינו יודעים וצדיקים בעיני מעלתך, ומכירים מדרגתך הגדולה, דאז אין החטא גדול כ"כ, דלא צדדי התעצמו שהרי הק"ו פריכה הוא.

ודו"א מה לעניינו, כי במלוא פריה ורביה יש חילוק בין בני העליה לפשוטי העם, ובני העליה אשר כל כוונתם לשם שמים בלי חסרונת הנאה בשמית

מלשאת נשים, כי חשו לכך פן יפלו ממעלתם ויכיו זקוקים לעזילה, וכברו דאין ראויו לבעל תלמוד תורה בעבור כך, ולמה יגיע להם שונם בעבור שביעלו מפ"י.

ועל פי האמור נחזור לציאור הכתובים צפרה (קושיא א' יו'), דהנה כראות משרע"ה מיתח שני בני אהרן משום שלא נשאו נשים, היה הדבר קשה לו, שברי גם הוא פירש מאשחו וביעל מזות פ"י מחמת התגלות זו עלמה, שחש דמחמת שיש לו התחברות עם בעם יפול ממדריגתו, ויכיו זקוק לעזילה אחרי קיום מצוה זו, ומחמת שהיה כדיבור נגלה עליו לפתע פתאום, עליו להיות טבור בכל עת ק"י מישראל. אך עתה כאשר ראה כי נעשו בני אהרן, א"כ גם לו לא תועיל התגלות זו, ולכן נחרד משה צעת מיתחם. אכן כל זה הוא רק לדעת מ"ד שמתו על שלא נשאו נשים, אבל לאידך מ"ד דפליג עליה וסבר שמתו על שנכנסו לפני ולפנים, כדאיתא בתורה כהנים דליף לה מסמיכות אחרי מות וגו' לאזכרת דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקדש, א"כ שוב אין לו למשה להחירא מחמת מיתח שני בני אהרן, כי לא מתו מטעם שלא נשאו נשים, אלא עממא אחרינא איבא.

ועתה נבא לבאר הכתה הכתובים, צנאמור כי במקרא זה נרמזו דיעות צ' מ"ד כ"ל, דחלת דברי כ"י הם וידבר כ' אל משה אחרי מות שני בני אהרן, וסיבת מיתחם היחא שלא נשאו נשים, ואף שטעמם היה משום שלא רצו לבעל תלמוד תורה מחמת העזילה, מ"מ לפי גודל מדריגתם לא היו זקוקים לעזילה כלל. וזכו שמצו הכתוב טעם בקרבנם לפני ה' וימותו. פירוש מחמת שהיו צרום המעלה מופשטים מכל שמץ גשמיות, על כן מתו, כי לפי מדריגתם היה מועיל עליהם לקיים מצוה פ"י, ולא היחא להם התגלות שיתבעלו מח"ת מחמת העזילה. ודיבור זה היה קשה מאוד למשה, דא"כ אף הוא עשה שלא כהוגן צמה שפירש מאשחו, ולפיכך כתיב ציו דיבור לשון קושי. אמנם אח"כ כתיב ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש, ומכאן נשמע כדעת אידך מ"ד שסיבת מיתחם היחא מחמת שנכנסו לפני ולפנים, דרשין סמוכין, אז נחקררה דעתו של

ל"א ע"צ) מפני מה אמרה תורה מילה בשמיני שלא יהיו כל העולם שמחים ואציו ואמו עצבים, ופירש"י שלא יהיו הכל שמחים, שאוכלין ושותין בעסודה ואציו ואמו עצבין שאוכלין בשמיני. ולכאורה מה לו להזכיר שלא יהיו כל הבעם שמחים, והלא אין זה טעם לבעדת המילה עד יום ח', ולא היה לו להזכיר אלא משום שאציו ואמו עצבים. וחו קשה לדעו צאישי דלא מעלי עסקינן, שכל נעצבים אל לבם בעבור מצוה הכרזה שאלו להם לפרוש עד שתעבר, ובגלל אמרה תורה מילה בשמיני. אכן מראה דמור מיתחא צבזיורה, דכיה הנותנת דמשום שכל הבעם צאים לשמות בעסודה המילה, ובתוך הצאים לשמות בשמחתו נמצאים גם אנשים פחותים ושפלים, ולפי שבעל הבית צא צבתהצרות עם אנשים כאלו, הוא יורד ממדריגתו, ומחמת כן עלולים הם לבא לידי כך, שיכיו עצבים משום חיוב הכרזה, עכ"ד הנעמ"ג ז"ל. תמזית הדברים, כי ממה שציוותה תורה למול בשמיני ולא קודם לכן, למדנו שאף אנשים רמי המעלה עלולים לנפול ממדריגתם, צעת התחברותם עם המוני הבעם הפחותים.

ועתה יוצנו דברי המדרש וידום אהרן מאי הו"ל למימר וציום השמיני ימול צפר ערלתו, דהנה כפי מה שנתבאר היה חטאם של נדב ואחיהוא שלא נשאו נשים, משום שגודל מעלתם וקידבתם אל ה' לא היה שייך אללם חשש ציטול ח"ת מחמת מצוה פ"י, דהם לא היו זקוקים לעזילה. אכן הנה אהרן היה יכול לעטון טענה נכונה, דאף שהיו גדולים מאד צמדריגתם, מ"מ אין לצית עליהם חשש על שלא נשאו נשים, דבעבור היותם כהני ה' יש להם התחברות עם כל הבעם, ובתוכם גם אנשים פחותים, ומחמת כן הם עלולים ליפול ממדריגתם, ולפיכך נמנעו מלישא נשים, משום ציטול ח"ת ע"י העזילה. וצ"ב המדרש וידום אהרן, הרי שהכתוב משבחזו על שתיקתו, מאי הו"ל, איזה טענה ה' יכול לעטון, הלא נעשו צדין בעבור שלא נשאו נשים, לזאת אמר וציום השמיני ימול צפר ערלתו, דממה שציוותה תורה למול בשמיני מטעם שלא יהיו כל הבעם שמחים ואציו ואמו עצבים, למדנו כי צבתהצרות צני העליה אל פשוטי הבעם, עלולים הם לרדת ממדריגתם, והיינו עממא שגמנעו נד"א

ובזה מצוה המדרש אם זכה אדם אומרים לו אהב קדמת לכל מעשי בראשית, דאף שהוא נצח לאחרונה, מימ אם זכה וזכו שומר שבת כדת מחללו, אזי בדין תשגיח ליה כי הוא קדם לכל הנבראים, שבהי בזכות שהוא משמר את השבת העולם מתקיים, ולולא כן כבר היה חרב, ונמלא שהוא קודם לכל מעשי בראשית, שבזכותו הם חיים ומתקיימים. ואם לא זכה אומרים לו יתוש קדמך, דכיון שאין לו חלק בקיום העולם, הרי הוא עדיין עומד על מצבו ומעמדו כאשר היה בתחלת הבריאה, שהאדם נצח באחרונה.

וע"פ דברי האב"ה"ק נומא מילתא לבאר דברי הכוזב יטעור פ' י"ו) כי בה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתתי וגו' ונתתי להם בציתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים וצנות וגו'. ולכאורה מדוע יזכר הכתוב את הסריסים בנאות שמירת שבת דייקא, וכנטיח לתת להם צעבור זהה שם עולם אשר לא יכרה, אכן עפ"י דברי האב"ה הקדוש יוצן שפיר דהנה טעם מלות פריה ורביה הוא למען קיום העולם וישיבו, כדכתיב קרא לאמר (ישעי' מ"ה) לא תוכו בראש לשבת יארה. ולואית אמר הכתוב כלפי הסריסים אשר נמנעה מהם מלצר רבך ז', שלא יתייאשו באמרם כי אין להם חלק בקיום העולם, דלא כן הדבר אלא גם המה יתכן שיעשו שותפים לקיומו של עולם, ע"י שימרו שבת קדש, דלמלוא השבת לא היה העולם מתקיים.

והנה בגמרא איתא לתר מ"ד דמנא מדז ואביבואר היה שלא נשאו נשים, ולא נחשקו בקיום העולם. אמנם הנה היתה לאהרן טענה הנשמעת, דאין להם חטא משפט מות צעבור כן, שהרי גם הם עוסקים בקיום העולם, ע"י שהם משמרים את השבת שהוא נפש העולם. וזה יביח ציבור פליאה וידוע אחרון מאי הוב ליה למימר, דממה שהכתוב משבח על שתוקחו משמע שהיה לו מה לעשות נגד גזירת מיתתו, ואפ"ה קבל ע"ע דין שמים צאבה ושחק, וזאת שאילתו מאי הוב ליה למימר, אחי טענה הוב יכול לעשות, וע"פ דא כמשיב וציוס השמימי ימול צער ערלתו. **דבר** צמד"ר פ' אומר מצוה טעם שהמילה

משה, כי מודע לו שלא יתשז לו לעון מה שפירש מאשמו, ומיתת נד"א טעמא אחרינא איתא בגויה, ולפיכך כתיב הכא ויאמר, כי היו הדברים כללו לו אמירה רבה.

*

באופן אחר יתבאר המדרש פליאה וידוע אחרון מאי הו"ל למימר וציוס השמימי ימול צער ערלתו, בבקדם אמרנו לפרש המד"ר (פ"ד א') עב"פ אשה כי תזרע הב"ד (תכלים קל"ט) אחר. וקדם לרמי וכו' אם זכה אדם אומרים לו אהב קדמת לכל מעשי בראשית ואם לאו אומרים לו יתוש קדמך וכו'. וקושיית המפרשים ידועה, דאם האדם נצח אחרון לכל היצורים, כיצד יאמרו לו אהב קדמת לכל מעשי"אם זכה, וברי סדר הבריאה לא ישתנה באמצעות כשרון מעשיו. וביארו עפ"י דברי האב"ה ב' צ"ב בראשית, בפירוש הכתוב כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, ותו"ד, כי בשעת הבריאה לא נתן הקב"ה כח בעולם להתקיים כי אם ששת ימים, ובגמר ששת ימים היה חור לתורה וצבו, לולא שצב הקב"ה את יום השבת, שהוא נפש העולם, וזכו המעמדות עוד לששת ימים, ואחר ששת ימים יצא עוד שבת, ויחייבו עוד ששת ימים אחרים. ועפ"י זה יתבאר מאמרם ז"ל (שבת ק"ע ע"ב) כל המקדש וכו' ואומר ויכולו וכו' כאלו נעשה שותף להקב"ה בצמעה בראשית ולכאורה י"ב כיצד יעשה האדם שותף בצמעה בראשית שכבר נגמרה מלאכתם, ועוד מנין להם דבר זה, ולמ"ש אחי שפיר, כי להיות שהשבת מקיים את העולם שזה ימים וחור חלילה, ולך לדעת כי מליאות השבת בעולם הוא מה שבני ישראל מקיימים ומשמרים אותו, כי אם אין שומרים שבת אין שבת, ול"א כל המקדש את השבת פירות מקיים ושומר קדושתו, ובאמצעות זה ישנו למליאות השבת בעולם, ועל ידו מתקיים העולם, אי"ב אין לך שותף גדול מזה כדון ובהלכה, ולך לדעת כי מיום בראשית אלקים אדם לא חסר מעולם לדיק יסוד עולם השומר שבת, כי אדכ"ר שומר שבת היה וכו', נח שם אברהם וכו', ומשם לא פסקה שמירת שבת מישאל ואפילו במצרים, עכ"ד הקדושים.

ואפ"ל עפ"י מה דליתא במד"ר פרש"י ז" (פ"כ ז')
ואל חילוי בני ישראל לא שלח ידו ל"ר פנחס
מכאן שביו ראויים להשלחת יד וכו', ויחא את
האלקים כאדם שצדיק בחיבורו מחוץ מאלו ומשכח
וכו', ר' יחזקאל דסכנין בש"ר לוי אומר משב לא זן
עיניו מן השכינה ונכנס מן השכינה, לא זן עיניו מן
השכינה שנאמר ויסתר משב פניו, ונכנס מן השכינה
מנין שנאמר ומשב לא ידע כי קרן עור פניו וכו', נדב
ואזכירא ז"ל עיניהם מן השכינה ולא נכנס ממנה וכו',
ע"כ. עוד ליתא במד"ר (שם) וימת נדב ואזכירא וגוי
לפני ה' במדבר סיני (במדבר ג') חר"מ וכו' במדבר
סיני מתו אלא מלמד שמהר סיני נעלו איפוסין (גזר
דין) שלהם למיתה משל למלך וכו' כך אומר הקצ"ב
אם אתה כורבן עכשיו אתה מערצב שמחת בתי למחר
שמחתו בזה וכו', ע"כ.

ועפ"י זה הכוונת נבוא ליישב קושיית החוספות בגיטין
(קדוש"א ז'), דכנס במסכת ערכין (דף י' ע"א)
ליתא אמרו מלאכי השרת לפני הקצ"ב מפני מה אין
ישראל אומרים שירא וציו"ב א"ל הקצ"ב אפשר
מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים
פחותין לפניו וישראל אומרים שירא. וכתב המהרש"א
ז"ל שם עפ"י מה דליתא (ר"ה ט"ז ע"ב) ג' ספרים
נפתחין צריה וכו' לדיקום לחיים ורשעים למיתה וכו',
זה ספרי חיים וספרי מתים דנקט הכא, ע"כ. עכ"פ
מבואר דמעת שנגזרה עליהם מיתה צריה ונכתב
בספר, קרי לכו מתים, וע"ש כך נקראו הספרים
שבהם נכתבים ונחתמים למיתה בשם ספרי מתים,
אף שעדיין לא מתו. והשתא תו לק"מ מה שהקשו
החוספות על מאן דס"ל אחרי מופלג מדכתיב אחרי
מות שני בני אהרן, דאף שפרשה זו נאמרה ביום
מיתתו, מ"מ מופלג ה"ה זמן אמירת פרשה זו מעת
היותם בחי' מתים, דהיינו מעת שנגזרה עליהם
גזירת המיתה, שברי כבר ה"ה הגז"ד עליהם מאז
מ"מ, אלא שהמתין הקצ"ב עד הקמת המשכן, שלא
לערצב השמחה.

והנה הכלי יקר ז"ל כתב לפרש טעם דבור הראשון,
כי ארצנו חיובת אלו בקרבנות לפני ה' וימותו
הם הכוונת וצ"ל אשר הגיד הקצ"ב למשכ דבדור זה,

בשמיני, כדי שיראה פני מערונת תהלה. והכח"ה
בקדוש בפרשת חזריהו אסברה לן עפ"י דרבו בקדוש,
כי הכוונה למח דליתא צו"כ"ש שיעבור עליו שבת אחת
ותגיעו הכנס החיונית הנשפעת לעולם ביום השבת,
ואז יבא בן קיימא וכו'. עכ"פ נמתינו למדים מליתא
חורב למול בשמיני דוקא, כי השבת קדש הוא המקיים
את העולם כולו, וא"כ ה"ה לאכרן טענה מכה
כך קרא, דלמה נעשו בניו על שלא נשאו נשים ולא
נחשקו בקיום העולם, הרי היו משמרים את השבת,
וממחת כן נעשו שחפין בקיום העולם.

★

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות
לפני ה' וימותו ויחא ה' אל משה דבר אל אהרן
אחיק ואל יבא בכל עת אל הקדש וגוי'. ויל"ד דאם
דבור ראשון הוא ענין בפני עצמו, א"כ לא נודע מה
הגיד לו הקצ"ב בדבור זה, ואם ענין אחד הוא עם
מקרא שלאחריו, י"ב דכפ"ל וידבר ויחא למח לי,
נחמד מינייהו סגי. גם למח שיהי לשון מדיבור קשה
למחירה רכה. עוד י"ב מדוע כפל הכתוב לומר אחרי
מות וגוי' וימותו.

ב החוספות במסכת גיטין (דף ס' ע"ב) הקשו על
כא דליתא בצרשית רבה (פמ"ד ו') כ"מ שנאמר
אחר סמוך אחרי מופלג, מוכחי קרא אחרי מות שני
בני אהרן דבו ביום ה"ה, כדאמרין בגמרא שם ח'
פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן וחדא מינייהו
פרשת אחרי מות, וא"כ נאמר דיבור זה סמוך למיתתו,
וכתיב ביה אחרי, ועי"ש מה שדחקו לתרן.

ג גם אומרו בקרבנות לפני ה' וימותו י"ב, דאם
מתכוון הכתוב להודיע סיבת מיתתו, אכתי לא
פורש לנו צ"ח סיבת מיתתו, וכו"ל למימר צדיק
שמתו בהקריבם אף זה, ככתיב למעלה.

ד בזאת יבא אהרן אל הקדש צפר בן צקר וגוי',
י"ב אומרו בזה חתם ואל גילה צמה יבא, ואם
קאי על מה דכתיב להלן צפר בן צקר וגוי' למח לו
להאריך כ"כ הו"ל בקרא ואל יבא בכל עת אל הקדש
כי אם צפר בן צקר לחטאת וגוי'.

כח ענין לעצמו, ולא כודיע הכתוב מה נאמר לו בדבור זה.

(ב) גם ל"ב לבין דברי הכתוב אחרי מות וגו' וימותו, דכח לישנא כפילא לכאורה, דכח סגי שיאמר אחרי מות שני בני אהרן בקרבנם לפני ה', ותו לא.

(ג) בגמרא גיטין (דף ס"א ע"א) איחא דא"ר לוי שמונה פרשיות נאמרו ביום שחוקם המשכן אלו בן וכו' ופרשת אחרי מות וכו', ע"כ. ובקשו התוספות (שם) ופרשת) מהך מיעוט דרי' לוי על מה דפליגי אמוראי בצ"ר (פמ"ד ו') גבי אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אהרן במחזה (בראשית ט"ו), דאיכא מ"ד דס"ל אחר סמוך ואחרי מופלג, ואיכא למאן דאמר איפכא, ותקשה לכך מ"ד דסבב אחרי מופלג מדכתיב אחרי מות, ופרשה זו נאמרה בו ביום שמתו בני אהרן וכו', עיי"ש מה שחילצו. וביפ"ת ובמח"כ האריכו בזה, ולכאורה קשה ממנה מקראות בחורה, דע"כ לומר אחרי סמוך, כגון ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו (בראשית כ"ג), ואחרי כן יאלו ברכוש גדול (שם ט"ז), וכן מנינו מקראות להיפוך, שצ"כ יתפרש דכו אחרי מופלג, עיי"ש באור.

(ד) אא"ז זלכ"ה בישמח משה פרשה זו מציא פליאה וזה חוורה, בשעה שנכנסו צי' פולמוסין דמורא לתוך חוועמיהון של נדב ואביהוא ענו שרפי הקדש השיבו ה' אליך וגשועה וגו', וכוה חמוה.

(ה) בדמש"א מציא מדרש פליאה זה ביתר אריכות וזה חוורה, בשעה שנכנסו שני פולמוסין דמורא לתוך חוועמיהון של נדב ואביהוא שאלו מלאכי השרת ח"כ למה קרעת את הים לישראל ענו שרפי הקדש השיבו ה' אליך וגשועה וגו', וכוה פלאי.

(ו) בשורר ארי"ה (סיומן ת"ל) איחא שבת שלפני הכפסח קורין אותו שבת הגדול, והעטם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מררים מקחו מצעשור וכו', נמצא שפסח צייסן היה בשבת, ולקחו כארי"ה שבת

לכודיעו סיבת מותם של בני אהרן, וזה יהיה סגנון הכתוב, וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן, ומה היה בדבור, בקרבנם לפני ה' וימותו, כלומר שמתו בעבור שנתקרבו אל ה' שלא בדרך הראוי ושלא בזמן הראוי כדכתיב ויחזו את האלקים ויאלכו וישתו, והנמשך מדבור זה כח המאמר שלאחריו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יצא בכל עת אל הקדש, שיקח מוסר ממימת שני בניו, שלא להכנס כ"א בזמן הראוי, עכ"ל ז"ל, עיי"ש שהאריך בזה עי"י דרכו.

ואתה לנו נאמר לדרכנו, דה"פ דקרא, וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן, פירוש זמן מופלג אחרי שנקנסה עליהם מיתה, כי עוד צטרם מ"ת נחתם עליהם גז"ד, והעטם בקרבנם לפני ה', שנתקרבו שלא בזמן הראוי ושלא בצופן הראוי, שלא התכבדו בעוה ובשפלות לפני המקום ב"ה, אלא שהמתין להם הקב"ה עד הקמת המשכן, ועתה "וימותו" צפועל. וזה מיושבים כל הדקדוקים, ומוצן היעצ מה נאמר לו בדבור הראשון, גם מבואר העטם שנאמר דבור לשון קושי, כי נקנסה עליהם גזירה המיתה במדב"ד הקדש, ואח"כ אמר הכתוב אמירה רכה לאהרן, ואל יצא בכל עת אל הקדש, פירוש שלא יתקרב יותר מן הראוי כאשר עשו הם, אלא יתנהג בעוה ובשפלות כאשר עשה משה דכתיב ויסתר משה פניו, ואם יעשה כן אזי בואת יצא אהרן אל הקדש, כלומר בזכות שיתנהג בעוה ויזקיקם אזהרת ואל יצא בכל עת, בואת יצא אל הקדש, ולא יענה כאשר נעשו המה, כי זכות זו חגן עליו שיכנס לשלום ויאל לשלום.

*

ישבת הגדול

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנם לפני ה' וימותו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יצא בכל עת אל הקדש וגו'. המפרשים נתקשו בכוונת דבור הראשון, דאם להזהיר את אהרן לבל יצא אל הקדש בכל עת, הרי כתיב בחריה ויאמר ה' אל משה וגו', ואי"כ דבור הראשון

באבותיהם ששים רבוא, מ"מ לריך הסגר לבנין מה
היתה סגרתם של ישראל בספרם למארים כל זאת.

אכן ציבור הענין נראה, דהנה בני ישראל ביהדותם
במארים היו שומרי שבתות, כדאיתא במד"ר פ'
שמות (פ"א כ"ח) שכלך משה ותיקן להם את השבת
ליום מנוחה, וכן איתא במד"ר שם (פ"ה י"ח) שהיו
צידן מגלות שהיו משתעשעין בזה משבת לשבת וכו'
לפי שהיו נחין בשבת. ודבר זה היה ידוע לכל מארים
כי בני ישראל שומרים שבת קדש כדת מחללו, וכדאי
נמי במדרש הוצא בקדושת יו"ט (פרשת שמות)
ע"פ הכה נתחכמה לו שרפה פרעה לנצל מהם את
יום השבת, ע"כ. והלכה"ת הקדושה צרפת צרפתי
כתב כי ממונת אדכ"ר לא היה העולם חסר שומרי
שבת, כי אדכ"ר שומר שבת היה, וכן נח וכו', ובני
ישראל במארים שמרו שבת וכו' עיי"ש. ומה גם שבת
לוי הכדקים הקדושים וימשה ואהרן היו משמרים שבת
כראוי. ולזאת כאשר הלכו כל ישראל בעשור לחדש
ניסן שחל להיות ביום השבת לקחת להם זאן לקרבן
פסח, ונלקיחה זו עברו על כמה אבות מלאכות
ושבתים צפרכסיה בחולות ובשוקים לענין כל, כגון
הכנסת השם מרה"ר לביתם וקשירתו בכרעי המטה
ועלולו צ"ח ומקח וממכר וכיוצא באלו, וכיון שראו
המארים כל זאת, היו תמבין מאד, שיהיו ישראל
כולם מקטנים ועד גדולם ובתוכם בני העליה זקני
העם ושבת לוי וימשה ואהרן מחללים את יום המנוחה,
וכיון שכן היה בדבר ענין חילול ה', שיאמרו הגויים
כי ישראל לא אבו ללכת בדרך ה'. וכמו שידוע מה
שכתב הרמב"ם ז"ל בפירושו המשניות סוף פ"ק דמס'
ע"י, דהא דתן בהם דאסור להשכיר מרחץ לעבדים
מפני שהם נקרא על שם ישראל והעבדים יעשה זו
מלאכה בשבת, היינו משום חילול ה' צעני הגויים,
שיבואו לרחוק בזהו מרחץ בשבת ויאמרו במרחץ
של ישראל רחצו. ותמבו עליו (בס' תוספת שבת
סימן רמ"ג) מגמרא מפורשת במסכת מו"ק (דף י"ב
ע"א) אמר שמואל מקבלי קבולת חוץ לתחום אסור
חוץ לתחום מותר בשבתות ויו"ט אבל בחולו של מועד
דשכיחי אינשי דאזלי ואתו להחם אסור אף חוץ
לתחום. ולפי דברי הרמב"ם ז"ל דהאיסור הוא מפני
חילול ה' צעני הגויים, א"כ מאי נפקותא בין חוץ

לתחום וקשר אותו בכרעי מעתה, ושאלום המארים
למה להם, והבינו לשחטו לשם פסח במאות השם
עלינו, והיו שניהם קבות על ששחטין אלהיכם, ולא
היו ראויים לומר דבר, וע"כ אותו הכס קורין אותו
שבת הגדול, ע"כ. ומכן הבינו יוסף הכה הכה שבת
(פסיקתא רבתי וכו') הוא במדרש שומר טוב תהלים
קל"ו) צעני שלקחו ישראל פסחיהם נתקבלו צבורי
מארים אלא ישראל ושאלום למה היו עושים כך, אמרו
להם זאת פסח הוא לה' שיהרג צבורי מארים, הלכו
אלא אבותיהם לנפש מהם שישלחו את ישראל ולא
ראו, ועשו צבורות מלחמה והרגו מהם הרבה, כ"כ
למכה מארים בצבוריהם, עכ"ד המדרש. וידועה קושיות
העולם על מה זה עשו חכמים ככה, לקבוע זכרון
לנום זה על יום השבת דייקה, ולא קבעוהו ליום
העשירי גויסן בין שחל בשבת בין שחל בימות החול,
כמו שאר המועדים כולם שנקבעו ליום החדש שאירע
בו הכס. וכבר נאמרו וישנו בזה תירושים מתירומים
שונים עד אין חקר בספרי המחברים, ואף אין נימא
זה מילתא בטעמא.

וגרמא דהנה לכאורה צ"ל לבנין מה כל החרדה
כלו אשר חרדו מארים צראותם את ישראל
לוקחים להם זאן למשפחותיהם, לחקור ולדרוש מצני
ישראל להודיעם מה כל האזן הזה אשר המה קונים,
וכי כל כך מילתא דתמיכה היה הדבר הזה צעני
מארים, שישראל לוקחים זאן ובקר, וכלא הדבר הזה
היה ידוע להם מאז מקדם כי דרך העצרים לאכול
זאן ובקר, ומה להם כי תעקו לדעת מה זה ועל
מה זה (וכיוצא בזה הקשה הכ"ח). ובר מן דין יש
לשאל מדוע האזרכו ישראל להשיב אותם דבר, ולהגיד
להם קושע אמרי אחת, כי המה קונים אותו כדי
לשחטו לקרבן פסח, ולהכניע כה מזלם של המארים,
ובכך עוררו תמבתם של מארים עליהם, שרקו ויתרפו
שן על שזבחים את אלהיהם לקרבן. ולדברי המדרש
המוצא צבית יוסף הודיעו להם כי עתידים כל
צבוריהם למות ואת צבוריו ייל. וכי מי ציקש זאת
מיד ישראל, להחגיגות במארים ולעורר זעמם וקאפם,
ולא מנינו כלל במקרא כי נאעו ישראל להודיע למארים
כל זאת. ואף כי בודאי היה הדבר סיבה מאד ה',
כדי שיעשה הכס הגדול הלאה, שיכו צבורי מארים

שנייה הקצ"ה לקחת השב ציום השבת, כמה ראו
 כן חמכו, והיה בך משום חילול ה', ולפיכך הולכו
 ישראל לבגד להם כי צמאות הבזרה המה עושים כן,
 זכה פסח הוא לה' אשר עתיד להכות את זכורי
 מזרים זאת בחינו יול. וכשמוע המזרים כל זאת,
 יועצ חרה להם, ולא יכלו לעשות לישראל דבר,
 והבכורות של מזרים באו בחצוצה אל פרעה שישלח
 את ישראל, וכיון שלא שמע להם הרגו בצבאותיהם
 ס' רצוא. וכיון שיום השבת גרם לנח זכ דין הוא
 שיקבע זכרון כנס ליום השבת. והיינו טעמא שנייה
 הבחי"ת משכו וקחו לכם לאן בעשור לחדש שחל בשבת,
 כדי שיכיו המזרים מתמיהין ושואלין, ויורכו ישראל
 להשיב להם דבר, לכל יתחלל שם שמים, ומכך יולמח
 הכנס לבדול הזה.

ומעם שנקרא השבת הלא בשם שבת "הבדול", נראה
 בהקדם דרכה בזמירות לשבת קדש חומרים
 המאחרים ללכת מן השבת וממחרים ללכת, ומקשים
 דכוח ליה להקדים הממחרים ללכת אל השבת ואח"כ
 יאמר ומאחרים ללכת, שהרי צתחלה נכנסים אל השבת
 ואח"כ יולאים ממנו. ובפשטות אמרתי לבאר זאת,
 דכנה יש מקומות אשר צרע שבת כמה ממחרין מאד
 ללכת אל השבת, ומדליקין נרות בזמן מוקדם מאד,
 וכל מגמחם ותכליתם בזה הוא כדי שצמולאי מנוחה
 יוכלו להתחיל צמלכה בהקדם, כי כשם שקבלו
 שבת בזמן מוקדם, כמו"כ זמן זאת השבת קדמא
 ואח"כ. ולפיכך אמר הפייטן דדוקא לאלו המאחרים
 ללכת מן השבת שבת הוא להם שהם ממחרים ללכת,
 דלא הוי כך הקדמה חומרא דחיי לדי קולא גבייכו,
 משא"כ אותם שמקדימין ללכת מן השבת, מועב
 להם שלא יהיו ממחרים ללכת צעוד היום גדול, וישמרו
 שבת עד זמן אחר כראוי.

ולענינינו מראה לומר, עפ"י מה שכתב בסידור
 של שבת (שורש הראשון עוף ב' פ"ט) טעם
 שמתות שבת צמרה נלעוו בערם מתן חורב, וחיי"ד
 עפ"י משל לאחד שהיו לו סמי רפואות טובים
 ומעשילים, והכל למדינה אחת צברכי הים אשר לא
 ידעו חועלת הסמים ולא שמעו את שמעם, וזכרתי
 בחזיונות העיר מאן צבי סמי דחיי, ואין גם אחד

כתחום לחון לחמוס, וצין שבת לחו"מ, הלא הליכת
 הנכרים לא תלוי בחומות.

וחמדר"ם ש"ק ז"ל בתשובותיו (חא"מ סימן ק')
 כתב על פירוש המשניות ה"ל, דודאי אם יודע
 לנכרים שיש אחת ישראלים יחידים מחללי שבת אין
 חשש חילול ה', דכ"ע ידעי שיש בכל האומות פוראי
 הדת, ולפיכך צעיר שאין צה ישראלים, ואין שם גם
 חששא דאורחים, דליכא למיחש למראית העין מותר,
 דחילול ה' ל"ש צכה"ג, אבל צעיר שדירים צה ברצח
 ישראלים, ויש צנייהם גם אחד שנעשית מלאכה צמרחן
 הקרוי על שמו, איכא ח"ה, דיאמרו בגוים מדלא
 מיוח ע"כ כולם מסכימים לזה שחילל שבת, עכ"ל
 המהר"ם שיק ז"ל. ובה יוחא כך דמו"ק דחון לחמוס
 שאין ישראלים מצויים שם אין כלן חשש ח"ה בצעור
 אותו יחיד שעובדים צמרחו בשבת. ואם צמקוס
 שנעשית מלאכה בשבת צמרחן הקרוי ע"ש יחיד
 מאנשי העיר הוי חילול ה' צעירי העכו"ם, שיאמרו
 מדלא מיוח ישראל בצחות עברין ללמד על הכלל כולו
 ולא, דינחא לכו דכחי, וגם איננה לא מיוערי שבתא,
 עאכ"כ צעה אשר ראו מזרים כי כלל ישראל כולו
 עם כל הדקיקים והחסידים מחללים שבת צפרה"סא,
 ואין קול ואין עונה, ראו ישראל את עצמם מחוייבים
 למנוע חילול ה', ולגלות אונם ולהודיעם משפט הדבר
 ומעשהו, כי כמה עושים כל זאת צמאות הש"י
 עליהם, להפריש להם מה לפסחם צעשירי צניסן שחל
 להיות בשבת דייקא, ולא קודם לזה או אח"כ (כדאי)
 צמכילתא פ' צא), וכיון שכך נלעוו מאת הבחי"ת אין
 בך משום חילול שבת קדש.

והשתא מוצן שפיר טעם הדבר שקבעו חכמינו ז"ל
 זכרון אותו הכנס ליום השבת דייקא, ולא ליום
 הצעשירי צניסן שבו איננו. כי הנה כל ענין הכנס שנעשה
 באותה עשה שראו אותם המזרים כופחים את
 אליהם לשחיתם ולא יכלו לענותם דבר, וכן מה
 שפסלו הבכורות חללים חללים בצבאותיהם, ולמה ממה
 שבודיעו להם ישראל מה עיבה של לקיחה זו, ואילו
 היה מעשה הקליחה צחול, א"כ לא היה הדבר חמור
 צעירי מזרים, וגם לא היו ישראל חוששים להשיבם
 דבר לאשורו, כדי שלא להעלות חממה, אלא דמחמה

מעלת השבת ועוצו, היו ממחרים לבא אל השבת, וכוסיפו זו הרבה מן החול אל הקדש, וגם היו מאחרין ללכת לאותו עטם עלמנו. וא"כ נמלא כי השבת השניה שחלה בשעריי לחדש ניסן, היחה גדולה וארוכה בזמן מן השבת שקדמה לה, שהרי וכוסיפו ישראל הרבה בכניסת השבת וצילתה, וליפיק דין הוא שיקרא שמו שבת הגדול, על שם גדלו ואריכותו מן השבת שקדם לו.

עוד יש לתת טעם לשבת על שמכוכה שבת זה בתורא
שבת הגדול. עפ"י מה דליתא בגמרא (יומא כ"ט ע"ב) ויברך עזרא את ה' האלקים הגדול (נחמיה ח'), מאי גדול א"ר יוסף אמר רב שגידלו בשם המפורש וכו', וכדר פריך בגמרא עליה דהא אין מחכירין שם המפורש בגבולין. ולהלן בגמרא שם ע"כ"פ (שם ע"י) ויקם על מעלה הלויים ישוע וזני קדמיאל שניהם בני שרציה בני כנני ויזעקו בקול גדול אל ה' אלקיהם מאי אמר רב גדל אמר גדול שגידלו בשם המפורש ורב מתיבא אמר הא"ל הגדול הגבור והנורא. והא דרב מתנא מטייל לדרבי יכושע בן לוי דא"ר יכושע בן לוי למד נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה אחת משה אמר הא"ל הגדול הגבור והנורא (דברים ו') אחת ירמיה ואמר נכרים מקרקרין צביכלו איב גורלותיו (שראש שרי י"ג נכנסים להיכל ומריעים זו ככל רלוגס) אחת דניאל אמר נכרים משתעבדים צביו (זכ שבעים שנה) איב גבורותיו לא אמר גבור אלא אייבו (אנשי כנ"ג) ואמרו חרדבס זו היא גבורתו שכושע את כעבו שנתן חרך אפים לרשעים ואלו בן גורלותיו שאלמלא מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות. וכזה צעיון יעקב שם הקשה לי בעל זקוקין דמורא דלמה נקרא שמם אנשי כנסת הגדולה, הלא חיצת הגדול נשאר קיים לעולם, ולא השמיט אף אחד מלאמרו, משא"כ הגבור והנורא פתחו, וא"כ כיון שהמה חזרו לאמר הגבור והנורא ראוי להם שיקראו כנסת הגבורה או הנוראה, ע"ש שהחזירו לאמר כינויים אלו. והשיב לו הרב בעל עיון יעקב דכשומרין כל ה' שבתים הגדול הגבור והנורא, וחיבת הגדול אומרים בראש, נמלא כי הגדול הוא עטרת ראש כולם. משא"כ אם אין אומרים

אשר יטה לחון קשצת לדבריו, כי זר הדבר צעיונים ולא ידעו תועלת הסמים הכס. ולאחא התייען הליש לפלאות קתם חסס אין כסף, וכרלות בני המדינה תוענת הסמים, בלו כונס אליו צבקשם שירפא אותם ע"י סמי המרפא. וכמו כן העשיון הקב"ה לישראל נועם מלכות החורב בשבת ראשונה שנלעוו נב צמרה, ואח"כ כאשר קירענו לפני הר סיני, ענו כונס פה אחד כל אשר דבר ה' נעשה צודל להבנה, כי כבר היה ידוע להם עוצ טעם המלכות ונועם זיווס, ע"י"ש שהאריך בזה. ועפ"י דבריו אפ"ל כי בשבת ראשונה ששבתו צמרה לא היו עדיין ישראל ממחרין לבא, כי אכתי לא ידעו ולא הבינו עריבות מחוקות השבת, אך בלאת אותה שבת היו כבר מן המאחרים ללכת, דאחרי שבמשך יום השב"ק כבר השיגו מחיקותו של השבת וקדושתו, לא ראו להפדר ממנו מחר. ובשבת שניה שכבר היה ידוע להם נועם השבת ועוצו, אז כבר היו מן הממחרים לבא, כי נכספו והשתוקקו לזכות בקדושת השבת בבקדם. ונמלא לפי זה כי בשבת ראשונה שנלעוו ישראל צמרה, כבר היו מאחרים ללכת מן השבת, אבל ממחרים לבא לא היו אלא בשבת שלאחריה. והיינו טעמא דמקדמין לספר במעלת המאחרים ללכת מן השבת, ואח"כ וממחרין לבא, כדרך שקיימו ישראל בראשונה.

ואפ"ר עדין גם לעניינו, כי הכה דר"ח ניסן
כשחזר משרפ"ה לישראל פרשת החודש הזה לכם, החלו ישראל לפרוש מגילוי מזרים, וקבלו על עצמם לקיים מצוות הברית שמו, ואף שכבר שמרו ישראל שבתות אף קודם לכן, כדליתא במדרש המבנה בדברנו לעיל, מ"מ עד ר"ח ניסן היה השבת אללס יום מנוח, לפוש מעמל העבודה המפרך את הבוץ, אכן מר"ח ניסן שפרשו מע"ז וקבלו ע"ש לשב ולבתדק בצוכה"ע, היה קיום המצוות אללס על צחי נשגבה ונעלה יותר (ע"י בדבריו לעיל פרשת ויקרא י"א). ואם כן השבת הראשונה ששמרו ישראל כראוי היחה בני ציון, ובאחא שבע עדיין לא השיגו ישראל גודל קדושת השבת ותפארתו, ולא השתוקקו למחר ולהכנס אל השבת במוקדם, כי אם צילתו של השבת היו מאחרים. אכן בשבת שני שכבר ידעו גודל

חנינה אמר האל הגדול הבגור והנורא והאדיר והאמין וכו' אמר ליה סיימתינכו לשבתי דמך למח לך כולי האי בני תלח (הגדול הבגור והנורא) דאמרינן אי לאו דאמרינכו משה באורייתא ואתו אנכנסיג ותקיינכו בחפלה חן לא כוח אמרינן ואת שבחתי כולי האי וכו', עכ"ד בגמרא.

וביאור הדברים כי הכה שבחו יתברך מי ימלא ויילו פינו מלא שירי כים וכו' חן לנו מספיקים לכודות ולכלל לשמו יתברך, שאין לנו משיגים גדולות ומדותיו, וחס נשגב מצייתנו ועלנו מכבדת שכלנו. חן אהנו מתארים אותו יתברך עפ"י פועלותיו הנודעים והיכרים לנו, ולפיכך מותר לנו לומר אותם החולאים שגדלה צעולי שבקב"כ מנכיג בכם עולמו. וכהן הגדול הוא מדה חסד, וכמו שפירש"י ז"ל פרשת ואתחנן גדלך זו מדה טובה. אמנם חן צדקות הבגור והנורא שהם מדה דין הקשה, שבקב"כ מעשים זה את עובדי רצונו, מ"מ גנוז בגוייכו מדה הגדול שהוא חסד, חלל שאין חסד המונה בכם נודע ויכיר עדיין לבאי עולם, ועין צפון יראו כי הבגור והנורא הם דין. וכמו שידוע מה שפירש ק"י זל"ה"ב צייצב לב אמרנו בחפלה שבת שבעינו מטובך, כי באמת כל מה דעבד רחמנא לטב הוא דעבד, וכלל הוא חסדים גדולים מאתו יתברך, ואף שלמראית עין יראה שהוא חוקק הדינים ח"ו, הוא חסדים מכוסים. אמנם תחתיו ובקשתינו בראנו כי חסדיך, רצונו לראות את מלכנו צדק רחמיו וחסדיו ית"ש, ולא לנו מתחננים שבעינו מטובך, כי סומא אינו שבע כאמרם ז"ל (יומא ע"ד ע"ב), ואך רק כאשר יהיו החסדים מגולים, נוכל לשבוע מטובו ית", עכ"ד בקדושים.

ובזה מובן טעם שיתר שבת הגדול על שאר השבחים, לפי שאף שאר השבחים חלל הם הבגור והנורא כלול בכם מדה הגדולה שהיא חסד, כי הקב"ה הוא מקור הטוב ורצונו להיטיב, חלל שיעקר הטוב שבמדת הדין מופיע ומתגלה אחרי שכבר נעשה הדין, ונודע למפרע מה הוא הטוב שנגשח במדת הבגור והנורא, ואז מתעלה ומתורומם יותר מדה הגדולה שהוא חסד, בהגלות נגלות כי חן צדקות

כ"ה הגדול, חן לו יתרון משאר שבחים ותוארים, וי"ש הש"ם שבחירו עטרה ליושנה בראש כולם, עכ"ד בעיון יעקב. אמנם לכאורה אחתי לא סגי בחירון זה, שהרי חן כי בזמן שאומרים שלשת השבחים גם יחד יתר שבת "הגדול" על כולם, מפני שהוא עמוד עטרה לראשם, אבל סוף סוף גם בזמן שאומרים הגדול בלבד הריבו שבתו של הקב"ה, ולו גם אם הוא שבת יותר השבחים בלבד, וא"כ כיון שכלל המצבים והתקופות היו אומרים "הגדול", חלל שפסקו לומר הגדול והנורא צבור חילול הקדש והמקדש ותגבורת השעבוד ונרות שחכפו על ישראל, ח"כ אחתי קשה דכיה ראו להזכירם לשבת, ולכנותם חנשי כנסת הבגור הוא הנורא, צבור שבחירו שבחים חלל שפסקו לגמרי מלאמרם, משא"כ שבת "הגדול" שגם עד דלא אתו איננו היו אומרים אותה, חלל דע"י שכוספו הבגור והנורא נחטלה ונעשה יתר על שאר השבחים. והכי מסתברא דיותר ראו להזכיר לשבת על דבר שהיה צלל והחזירו ליושמו מאשר על דבר שהיה נאמר גם עד שלא באו, חלל שגדלה מעלתו על ידם.

ור"י נראה לבאר הענין, דהנה לכאורה יפלה על ירמיה ודינאל שפסקו מלומר הבגור והנורא, וכי האם צבור שלא ראו צעליל חוקק בגבורתו ועוז נוראותיו יתברך יבעלו מלאומרם. ובגמרא שם פריך על ירמיה ודינאל דכי עבדי הכי לעקור תקנה דתקין משב (שאמר הגדול הבגור והנורא) ומשני ח"ו אלעזר מתוך שידועין שבקב"ה שאמיתי הוא לפיכך לא יחזו צו, עכ"ד בגמרא. ודבריהם ז"ל לריכים ביאור, מה הכוונה באמרם שלא יחזו צו, האם אמירת השבחים הבגור והנורא בזמן שאין בגבורתו ונוראותיו נודעים ויזכרים תחשך ככז ח"ו, חלל צו יתברך לא יפול חילוק ותמורה, וכל המדות הפעילות שייכים צו חדיר בלא שינוי, חלל שבהסרון הוא מלידנו נחמו פשענו ומרינו. וכבר העד העיד צו הש"י"ת מראש בחורו בקדושה, כי אם נסור מאחריו, ולא נעשה כלל הכחוש בספר התורה הזה, ימלאונו נרות רבות ורעות, וא"כ מהו דקאמר שבעבור שהוא אמיתי לא יחזו לו לאחר שבחים חלל. אכן באמת הוא דאיתא בגמרא (ברכות ל"ג ע"ב) הווא דנחית קמי' דר'

ומיד תפלה דכתיב (מלכים ב' ח') ספרה נא בגדולות אשר עשה אלישע ואלישע דעבד צרמתי כוח דעבדי וכו', עכ"ד בגמרא. וכנה צעור (א"ח סימן רנ"ב) איחא דלובגין לומר בשבת צמנח פסוק ואני תפלתי לך ב' עת רצון, ונתן שם טעם לדבר, עיי"ש. והבית יוסף הביא מ"ס שכלי חלקט דע"כ אין אומצין ואני תפלתי ביו"ט צמנח, משום שאין קורין צמורה. וכנה ב"ח ז"ל שם לחם טעם לדבר דאמירת ואני תפלתי תלויש בקריב"ת, דכיון שקורין צמורה שייך לומר עת רצון, כדאיחא בספרי מציאו רש"י ז"ל צפרשת עקב, דביכ"פ שכלו מ' אחרונים נחלח בקב"ב למשכ שצמח וכו' ואמר לו סלחתי כדברך, ומנין שצמח צרזון שלם מכ ראשונים צרזון אף אחרונים וכו'. ובשעת יוחא ישיחו בי יושבי שער, שבערים פוחזים ופוחקים על ישראל כמשמרים שבתות, אבל ואני תפלתי לך ב' שבתות שהוא עת רצון, כיון שאנו קורין צמורה שבוריד לנו משכ צו ציום שצמח לישאל. וגם אפשר דלפי דלכו"ט בשבת נחנה תורה לישאל, דהיינו אז עת רצון כאשר נחנה להם, ע"כ אנו אומרים בשבת צמנח כשקורין צמורה לאחר שכלו ושתו, ואני תפלתי לך ב' עת רצון, שהיום שהוא עת רצון לקבלת הצמורה שקורין צה עת צמנח, הוא בגורם שפענני, עכ"ד ב"ח ז"ל.

דיוצא לנו מדבריו, כי היינו טעמא דמילתא שיום השבת הוא שעת רחמים ועת רצון לקבלת התפלה, משום שבו ציום ניתנה תורה לישאל, ואז היתה עת רצון, ולפיכך מכיון שאנו קורין צמורה צו ציום שבו ניתנה, אנו מעוררים ע"י כך עת רצון לתפלה. ולפי זה דקדו יחידיו דברי בני תרי אמורא, דחד אמר צית שמגדלין צו תורה, וחד אמר שמגדלין צו תפלה, דכא צבה תליון, דלפי שמגדלין צו תורה ע"כ הוא עת רצון למעלה לגדל צו תפלה, ויתקבלו התפלות לרצון לפני אדון כל.

בגבור והנורה מונחת מדת הגדולה, וכיה ראש להם ואז כלולם. אכן בזמן ירמיה דעניאל שכיו נכרים מרקדין כביכלו, וישאל היו נתונים לצו ולמשכיס, לא נודעה ויכרה מדת הכבוד והחסד שצמדות בגבור והנורה, לפיכך פסקו מלומר בגבור והנורה, כי לא עתה בעת והנורה אשר יאחז לשבת ולפאר על מדות אלו, עדי יתגלו וייראו החסדים העמומים צמדות אלו. עד דלחו אנשי כנסת הגדולה, וצמיחם צבר נחגלו החסדים, שפעשו להם נסים ונפלאות צימי מרדכי ואסתר, לפיכך חזרו לומר בגבור והנורה, כי צבר ראו צעני צבר כי חלקים חשבה למוכח, ואף בגבורות והנורות אשר עברו על ישראל הם צמדות הגדולה והחסד, ולפיכך קראו להם אנשי כנסת "הגדולה" שבהזירו עשרה ליושבה, לשבת אותה ויתבצר צמדות הגדולה והכבוד אף שצמחי בגבור והנורה.

וע"ד זה יתבאר לנו כיצד טעם שנקרא שמו שבת בגדול, כי כנה תפלות אבות תקנוס, וצדוהי היו תפלותיהם עפ"י הכתוב צמורה דהיינו בגדול בגבור והנורה, אמנם כאשר צאו ישראל למצרים ונעשו משועבדים להם, ויגשימו ונענים תחת ידם הקשה, פסקו מלומר בגבור והנורה, צמחם היה בגבורותיו ואיך מוראותיו, וקאשר כן עשו ירמיה דעניאל צמחיהם. אף צמות שבת שחל צעשירי צניסן, שבו נעשו להם נסים גדולים ונפלאים, וצבורי מלרים כפילו תללים בצבותיהם, ועין צעין ראו תהלות ב' וצחור ונפלאותיו אשר עשה, אז חזרו לומר בגבור והנורה, כי ויכרה להם מדת הגדולה והכבוד הכלולה צמדות בגבור והנורה, וצחור להודות ולהלל אותה ויתבצר צמדות אלו. על כן קראו שם היום הזה שבת הגדולה שזועה ויכרה מדת הגדולה והחסד, ויתרונה ומעלתה שכלל השבחים יש ממנה.

עוד יאמר צעטם שקראו שבת זה צמח שבת הגדולה כהקדם דברי בגמרא צמנח (דף כ"ז ע"א) על האמור צמחוראדן (מלכים ב' י"ח) וישירוף את צית ב' וגו' ואת כל צית גדול שרק חלש, ר' יוחנן ור' יבועש צן לוי חד אמר מקום שמגדלין צו תורה, וחד אמר מקום שמגדלין צו תפלה, מ"ד תורה דכתיב (ישעיה מ"ב) ב' חפץ למען דקדו יגדיל תורה ויאדיר,

ישראל כדי שתגלות, ע"כ. עכ"פ מבוחר מזה כי לנורך הגאולה היה משרע"ה זקוק לדעת סוד שם המפורש, ואף שאין אמתו יודע עד מה, ולא חוזר כלל בדבריהם ז"ל לאזהר פעולה החזק אותו לדיק להשתמש בשם המפורש, מימ מבוחר להדיח כי היה לו נורך זו להגליט בשליחותו לגאול את ישראל. והנה בהתעוררות הגדולה לגאולה היתה בואתו שנת בעשור לחדש, שבו התגשרו בני ישראל מעומאת מלרים, וקיימו מצות לקחת הפסח, ושיני המלרים ראוות ואין מכלים. ויחזיר מזה כנס הגדול שפסח פחדם על זכורי מלרים, וצאו בתציעה לפרעה שישלח את ישראל, וכיון שלא שמע להם עשו מלחמה עם מצריהם כנ"ל. וא"כ כיון שהיתה בהתעוררות גדולה זו לראשונה, מסתמא הולך משרע"ה לשם המפורש כדי שגלוה, והנה בגמרא יומא שם איתא דרב דריש מקרא דכתיב ויבקר עזרה את ה' האלקים הגדול מאי גדול שגידלו בשם המפורש, ולפיכך נקרא שנת זה בשם שנת הגדול, ע"ש שהיה למשה נורך זו לשם המפורש, על אודות הנסים שנעשו בו.

עוד יאמר טעם שנקרא שנת הגדול, עפ"י מה שכתב קדושת זקני זל"ה בשינוח משה פרשת נו לפרש הכתוב בהפטרות שנת הגדול הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והעורא, עפ"י דפליתי צו"ד סימן ק"י דמה שתקדים ביאת אליהו ז"ל ע"כ בערם ביאת משיח, היינו דוקא כשיבוי ישראל בצח"י לא זכו, ותהיה הגאולה צעחה, אבל אם יזכו ישראל ותהיה הגאולה בצחינה אחישנה, אזי לא יקדים אליהו לבא. והנה הגדול רומז על חסד גדול, וזוהר מורה על פחד. ויודע שאם תהי' הגאולה צעחה בלא זכו ח"ו אזי והשארתי א' מעיר וגו', ואז חסד לדיקים ופחד לרשעים, משא"כ זכו ולא כולם נקצצו והיו חסד לכל, א"כ הוי גדול בלא נורא. וז"ש הכתוב הנה אנכי שולח לכם את אליהו וגו' לפני בוא יום ה' הגדול "והעורא" דייקא, משא"כ אם תהיה הגאולה בצח"י גדול בלבד, א"כ שתקדים ביאת אליהו, עכ"פ ז"ל. והנה כבר הבאנו דברי הרמב"ן ז"ל בפרשת בא שכתב כי מכת הארצה היתה משמשת צייסן, ולפי זה הוכחנו דע"כ החלה מכת חשך בצי צייסן. והנה מבוחר במד"ר פרשת בא

הגדול מתקלם צין צני. והנה מסתמא היה משרע"ה עושה כן אף לפני מית, שהיה מקביל את ישראל בכל שצ"ק, ודורש לפניהם דצדרי תורה (ועי' במד"ר ס"פ שמות פ"ה י"ח) שברי הוא היה מקיים כל התורה עד שלא ניתנה, ומה גם בואתו שנת בעשירי צייסן, שכבר היו ישראל מצויין לפרוש מגילוי מלרים, ולקחת להם לאן למאור, ודאי שהיתה שעת הכושר בואתו שנת למשרע"ה להקבילם יחד, ולהכניס בהם הארץ והשפעה, להלביב כלצבות לאמונת השי"ת ולקבלת עומ"ש צאמת, ולמכר ענאם מכל חישוב וגיועול ורומח מלרים אשר דבקו בהם. ולפי שהיה דורש לפניהם בואתו שנת דצדרי תורה, היה אז גם עת לזון לחפלה, ע"ש שהעיד שמתוך תורה זו ציוס, ויתחלה הקצ"ה בשלימות לישראל, וכנ"ל בצ"ח, דעצור קצ"ה בשנת הוא עת לזון לחפלה, וזכח החפלות שנתקבלו לזון, זכו בואתו שנת לבנים גדולים אלו, ולפיכך זה עמו הנאח לו שנת הגדול, ע"ש שבואתו שנת היו מגדלין תורה וגם מגדלין חפלה, וזכות זה נעשו הנסים כללו.

עוד אפ"ל טעם לקריאת שמו שנת הגדול, עפ"י מה דא"י במס' תמיד (ל"ג ע"ב) השיר שהיו הלויים אומרים צביהמ"ק וכו' בשנת היו אומרים ממזמר שיר ליום השנת ממזמר שיר לעתיד לבא ליום שכולו שנת ומנוחה לחיי העולמים. והנה אותו שנת שחל בו העשירי צייסן ה' משין צח"י שנת דלעתה, וכדאיתא במכילתא, דאילו זכו היתה גאולה מלרים גאולה נחשית, אלא דמחמת שלא זכו היתה גאולה לשעה. ולאח בואתה שנת שזכ החלו להתעורר נסי הגאולה, היתה בהתעוררות משין צח"י דלעתה, ולפיכך נאח לו להקרא בשם שנת הגדול, ע"ש שהיה זו מצחינה יום שכולו שנת ומנוחה דלעתה לבא.

ועוד אפ"ל טעם על קריאת שם שנת הגדול, עפ"י מה דא"י במד' תנחומא ר"פ וארא (סי' א'), כי לאצות העולם לא הודיען הקצ"ה שם המפורש ולמה גילה אותו למשה על שכלך לגאול את ישראל. וכיו"צ איתא דילקוט שם, ח"ל, וארא אל אברהם וגו' ושמ' ה' לא הודיעתי להם לא פירשתי להם אם מפורש הוא ולך גליתי אותו שאתה הולך לגאול את

צפ' אחרי כבכאי שחא, אכן אפשר לתת טעם לשייכות שבת בגדול לפרשתא דדון, דהנה הפערת שבת בגדול מסיימת הכה אכזי שולח לכם את אליכו כנצח לפני בוא יום ה' בגדול וכדורא. ונדע מה דאיתא בזכ"ק פירש פנחס, דגשמות נדב ואזכיותא בוו אגזין ושאטין צענמא, ונה הביעו למקום מנוחתם, וכאשר קינא פנחס קנאת ה' ל' צמעה זמרי, נתקבצו עליו שצטו של שמעון לברגו ופרחה גשמתו מגדול פחדו מפניכם, שם וינכסו צו גשמות נדב ואזכיותא שכוו משוטטות שם וזכר. וצוה פירש הכתוב פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, דכ"פ פנחס שכוו בן אלעזר הוא גם צו של אהרן הכהן, מחמת שמתכללו צו גשמות שני בני אהרן, ע"כ.

והנה פנחס הוא אליכו העמיד לשתלם צאחריה כימים לבשר בשורת הגאולה לישראל, ונמלא כי זכו נדו"א ע"י מיתתן בצורה שעה להיות מצשרי גאולתן של ישראל לעתיד, דאילו לא היו מתים בקרבנם לפני ה' לא היו נכנסים בגופו של פנחס, ובדלוי היה הקצ"ה מחיה את פנחס ושולח לו נר"י באופן אחר, ואז לא היו נדו"א זוכים להיות מצשרי הגאולה לעת"ל, אלא שמיחה זו היא שגרמה לכם לזכות להיות נכללים בפנחס, וע"י כך יהיו מצשרי הגאולה בסוף יומיא. ולפי זה נמלא דשייכות הפערת שבת בגדול הכה אכזי שולח לכם את אליכו וגוי לפרשת אחרי מות שני בני אהרן, כי צעצור שמתו שני בני אהרן צאחור זמן זכו להיות השלוחים לבוא ולבשר בשורת הגאולה לעתיד, צביחת אליכו זליע משמי ערבות.

וריישב מה שפלא הכתוב אחרי מות וגוי ויומחו אפ"ל בדרך רמז, דהנה צעשה שהלדיק נפטר מן העולם, א"ל לדעת אם כבר נכח למנוחות, לצבוע מרצ עוב הפסוק לו לעוב"ב, כי רבים מן הלדיקים חוזרת בשמתן להתגלגל צע"ז מיד אחרי פטירתן, ומה גם כי צרבות הימים יתכן אשר תשתלם גשמתן אל העב"ז, כדי לתקן איזה דבר, או צעצור טובה כדור, וכאשר ידוע מדברי המקובלים כי אהרן הכהן נתגלגל צע"ז הוא מלאכי, ויונא צוה מלינו הרבה שגילה בארביק צכ"ר בגאולתם. גם ידוע מה שאמר ק"ז הישמח

דצמלרים היו שעה ימים של חשך, ג' ימים הראשונים לא ראו איש את אחיו וכו' וג' ימים אחרונים מי שביד יושב לא היה יכול לעמוד. ובספר חוט המשולש כתב דמכת חושך לא הייתה משמשת בשבת, וכבר כתבנו צוה כמה טעמים (ע"י צביאור הגש"פ). ולפי זה נמלא כי מכת החשך שמשב ג' ימים הראשונים צו"ח וע' צניסן ופסקה בשבת בעשירי צו, וזכ"כ חזר לשמש צו"ח וי"ג. והנה בשלשת ימי אפילה מתו רשעי ישראל כאמור בדבריהם ז"ל, וצבצב שלל שמש המכה שוב לא מתו. וא"כ נמלא דשלשת ימי החשך הראשונים היו צמחית בגדול וכדורא גם יחד, חסד לדיקים שגשגאל ופחד לרשעים ששלשת חסד מדת הדין הקשה ומתו, משא"כ בשבת פסקה כמיחה שוב לא היה כי אם צמחית בגדול בלחור, דכיוני מדת חסד לישראל, ולפיכך קראוהו שבת בגדול מעט שצו פסקה מדכ"ד, ושאר אך חסד ורחמים.

אמנם כבר הארכתי צענין זה בספרי ויואל משה (מאמר שלש שבעות סימן י"ג ונ"ד), כי אף שדברי הפלתי ראויים למי שאמרם, וכבר הביא דבריו הכת"ס ז"ל בתשובותיו (ח"ו סימן ל"ח) וקלסו, אך הוא כתב בן לתוך דברי הרמב"ם ז"ל, וצאחת קשה לבעמים זאת בלשון הרמב"ם ז"ל כאשר כתבתי שם. ואפשר לפרש מאח"כ הכה אכזי שולח וגוי לפני צוה יום ה' בגדול וכדורא לדרבו של ק"ז היש"מ זכ"ה גם בלא חילוקי של הפלתי ז"ל, עפ"י מה שנתחבר לעיל כי צומן שבעה"ב עושב דין בצור"ע וכגמולו ישלם להם על שברעו וזכירו לישראל, אזי יתייחס לו תואר הכורא, ועל כן לפע"ל כאשר יבא משיח לדיקו ויהי חסד ורחמים לישראל ופחד ומורא לאור"ע, ולפיכך אח"כ הכה אכזי שולח לכם את אליכו וגוי לפני בוא יום ה' בגדול וכדורא, דחורייכו איתניכו. ועפ"י זה ניחא מה שקראו שמו שבת בגדול, משום שצאחור שעה נתגלו החסדים על ישראל, ואף שלעומת זאת שלט הדין צמלרים, מ"מ העיקר הוא החסד הנוטה לישראל, ולפיכך נקרא שבת בגדול ע"ש מדת בגדול הוא החסד.

ועתה נחזור לבאר המדרשים והדקדוקים בפרשת שבעה, הכה צרוב השנים אין שבת בגדול נופל

המיתה עוד, אלא יעלו לשמים וירדו לע"ז צעת
אשר יחפולו.

ועל פי דברי הפלתי המוצאים לעיל, כי מה
שאמרה"כ כי אליכו יקדים נצח ונצח בגאולה
יינו דוקא אם תהיה בגאולה צעתה נצח זור, אצל
זכו ותהיה בגאולה צבתי אחישנה לא יקדים אליכו
נצח נצח צורתה בגאולה, נצח נצח גם הנוסחה
החזרת דברי הפליה (קושיא כ') בשעה שנכנסו
צ' פונמוסין וכו' שאלו מלאכי השרת א"כ למח קרעת
את הים וישראל ענו שפיר הקדש הביטוי כי אליך
ונשובה חוש ימינו בקדש. דבנה זאת היתה מודעת
לכם בצאותה העת, כי פנחס עתיד להשתלח משמי
מעלה לבשר בשורת בגאולה לישראל, וכמו שמרמז
יונתן בפי שמות ע"פ"ש ויאמר כי כי שלח נא ביד
תשלח, ואמר וכו' שלח כדון שליחותך ביד פנחס דחמי
למשנתחא בסוף יומיה, ע"כ. אלא דאעפ"י כן לא
חפץ הקב"ה לגלות לכם זאת צבחינה דבור, מכיון
דהוי דבר התלוי בצחירה, שהרי אם יחזו ישראל ותהי
הגלות צבחינה אחישנה לא יהיה נורץ להקדים
ולשלוח את אליכו, כמ"ש הפלתי. ואילו נתגלה ענין
זה בדיבור, היה דבורו של הקב"ה מכריח את הצחירה
לחטוא, ובאמת כרי לא היה נודע לכם מתי יהיה
קץ הפלאות אם לאתחל או לאחר זמן, כי דבר זה
תלוי ועומד במצב הדור ובזכותו, דאילו זכו ישראל
היתה גאולת מלכים גאולה נחיתה. וכאשר ציארנו
צכוונה המכילה ע"פ"ש ומושב בני ישראל אשר ישבו
במלכים וגו' רבי אומר כי אחד אומר ועבדו וענו
אותם ד' מאות שנה וכתבו אחד אומר דודו רביעי
ישבו הכה כילד יחסימו שני כחודים הללו אם יעשו
חשובה גאולת אי לזרות ואם לאו גאולת אי לשנים.
ע"כ. וציארנו להלן צפרשה זו ככוונה, עפ"י מ"ש
בספרי"ק דברי חיים על מה שנאמר צפרשים
חירוצים שונים בענין שלא היו ישראל במלכים אלא
רד"י שנה וקרא כתוב ועבדו וענו אותם ח' שנה,
ותוכן דבריו כי אילו זכו ישראל היה בעיקר כדברי
המפרשים ד' מאות שנה נחשבים להם מלידת יאחק,
וכיון נגאלין ממלכים גאולה נחיתה, עכשיו שלא זכו
העיקר כאשר החירוצים, כי אמנם ילאו ישראל קודם
הזמן, ופחת חגליות משלימין את מה שהקדימו ללאת.

משה זל"ה, שהוא נמלא כבר צפעם השלישית בעולם
הזה, פ"ח היה דבור המדבר, ואח"כ היה דבור
המורכב, ושמעתי אומרים כי היה ירמיוה הנביא
בעלמו, וצפעם השלישית הוא עתה צע"ז. וכהנה
וכהנה רבים ושנמים שירדו כ"פ לע"ז. וא"כ נמלא
כי צעתה הסתלקות הליך אין אחתו יודע מה יעבור
עליו, עדי יגיע אל מקום מנוחתו. אכן אחד היה
אליהו הנביא אשר עלה בחיים חיותו בסערה
השמימה, ולא טעם טעם מיתה וקבורה, וכיון
שנתגלגלו נשמות נדו"ל בגופו של פנחס הוא אליהו,
א"כ היו גם הכה מוצתחים כי שז לא יעממו טעמא
דמותא, כאשר בבעיתו הקב"ה לפנחס לכן הכני נותן
לו את צרייתו שלום, ותרגס ויתן את האל גזר ליה
ית קימי שלם ואעבדינה מלאך קיים ויחי לעלמא
למצטרף גאולתה בסוף יומיה.

עכ"פ נמלינו למדים מה, כי מיתה זו שנגזרה
על נדו"ל, היתה להם הלא בעושה מכמה
מיתות שאפשר וכו' עתידין לעבור עוד אילולא מתו.
זה חפ"ל צכוונה הכתוב אחרי מות שני בני אהרן,
ובדברי מ"ד אחרי מופלג, כלומר שכבר מופלגת
ונבדלת ורחוקה מהם המיתה, דשז לא יעממו טעמא
דמותא עד עולם, ומפרש הכתוב כי סבת הדבר שהמה
מוצתחים שלא יצאו עוד לעולם טעם מיתה וקבורה,
"וימותו" פירוש משום שמתו בצורתה שנה, ונכנסו
נשמותיהן צפנחס, היא הותנת שהיה המיתה
מופלגת מהם, ולא תעבור עליהם עוד.

ובזה נצח לציאר הפליה (קושיא ד') דבנה
האכ"ה הקדוש כתב צפרשה צחקת, כי כשצרח
כי אדם הראשון צע"ז לא צרח לשנת צע"ז
לעולמו עוד, דא"כ אדרבה וירידה היא לו. אלא היתה
הכוונה כי עלה יעלה לשמים ולאחרות החיים צעת
אשר יחפון, ויהיה כמו שדר צבית ועליה על גבה
וכו', וכמו שזמנו שעלה אליהו בסערה השמימה.
וזכו ציאר המדרש בשעה שנכנסו צ' פונמוסין דמורא
לחוך חוטמיהון של נדו ואצבואו, ענו מלאכי השרת
הביטוי כי וגו' חוש ימינו "בקדש". כלומר נדוד
ואצבואו זכו מחמת מיתה זו למדינת אר"י קודם
החטא, שהיה דר צע"ז ובעליון גם יחד, כדר צבית
וצעליה, וכמו כן גם הם מוצתחים שלא תשלע בהם

בכדיה, משום שכל ענין ביאת אליהו חזמן ביאתו תלוי בצחירה.

ועתה נבוא לביאור הפנייה בהקדם מה שהבאנו (בפרשת בשלח שס"ח ז') מ"ש בספר שפת אמת לר"י הכהן לנצח המכילתא פרשת בשלח (הובא בילקוט שם), ה' ימלך לעולם ועד למד כי זה סוס פרעה. וזה יהיה סגנון המכילתא, ולכאורה הוה קשה ליה מדוע אמרו ישראל ה' ימלך לשון עתיד, ותיזן כי בבכרת אמרו כך, לפי שראו כי זה סוס פרעה. וביאור הענין דאיתא במדרש (מכילתא פ' בשלח) חילו אמרו ישראל ה' מלך לא היתה אומה ולשון שולעת בזה. ולכאורה נראה מזה כי עשו ישראל במה שאמרו ה' ימלך לשון עתיד, אכן כד משיינין נראה דבבכרת אמרו כן, לדאיתא בסוטה (דף י"ג ע"א) הבה נתחכמה לו נתחכם למושיעין של אלו וכו' ונדוים במים שכבר נשבע שלא יביא מצול לעולם וחס חיים יודעים וכו' שהוא חיוני מביא אצל הם באים ונפלים לתוכו כאשר כן היה כי זה סוס פרעה. והנה ממה שהארץ הקדש לא על המלכים בעקפיו, לבקוע את הים לישראל כדי שימשיכו המלכים לבא אל חוף הים ויעצו בו, כדי שלא לעבור על שבועת המצול, איכה הוכחה ברורה לישראל שעדיין לא הביע זמן התיקון השלם, שהיה איתא במד"ר פ' נח (פלי"ד י"א) עכ"פ עוד כל ימי הארץ וגו' ר"י משם ר' שמואל מה סבורין בני נח שצרתן כרוחה עומדת לעד, אלא כל זמן שהשמים והארץ קיימין צריחן קיימת לכשיבא אותו יום שכתוב בו (ישעיה י"א) כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תצלה באותה שעה ותופר ביום הוא, ע"כ. הרי מבואר דשבועת המצול לא תהיה נוכח לעת"ל, ומדרשו ישראל דשבועת המצול עדיין בחוקפה, דהארץ הקדש לא תהיה כביכול במרמה בחוכמתא, דהוא חיוני מביא אצל הם באים ונפלים בתוכו, ע"כ דאכתי לא מעא זימנא לתקן עולם במלכות שדי, ואכתי פקידה היא, וממילא שפיר עבדי שאמרו ה' ימלך לשון עתיד, לפי שראו כי זה סוס פרעה וגו' בים, אלו חוקן דבריו ז"ל. ועפ"י בחינה זו ביארנו דברי הגמרא דזחיס (דף ע"ז ע"א) כשינתנה תורה לישראל היה קולו

וזהו ביאור המכילתא אם יעשו השוכה גואלם חיו לדורות, כלומר גואלם נאחית, שהרי כבר נשלמו ימי גלותם, דחשבו לכו מלידת יחזק, עכשיו שלא זכו גואלם חיו לשנים, ולא נשלם עדיין הזמן שגור עליהם, ולפיכך ילכו עוד בגולה להשלים את אשר נגזר עליהם. עכ"פ מבואר כי חילו היו זוכים לישראל היתה גואלת מלכים גואלת נאחית ושלמה, ובאופן זה לא היה לזרם לשליחותו של פנחס כמבואר, ולפי שלא ניתנו דברים אלה לגלות בדבור, כדי שלא להכריח את הבחירה, גילה אותם הקדש למשה ברמיזה, נסתר ונעלם ומכוסה בדברי הקדש, שהוא בחינה ממשכה נסתרת ומכוסה. וזהו שרמז הכתוב במאמר ראשון וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו', וכדאיתא במדרש דאחרי מופלג, וכו' לא גילה לו הקדש עכשיו. בכדיה ענין מיתת שני בני אהרן, אלא הודיעו כי עתיד הוא לגלות לו סיבה מיתתו, ומה שימשך להם מזה אחרי זמן רחוק ומופלג, דהיינו אחרי שיקנא פתחם קנאת ה' במעשה זמרי אז יגלה לו ענין מיתתו. אכן אף שלא גילה לו הקדש ענין מיתתו במפורש, בעמיתו ברמז במקרא זה, כדאמרן דמאמרו אחרי מות נשמע כי כבר מופלגת ורחוקה היא המיתה מהם, כי שוב לא יעצמו כוס מר זה, משום שחכם נשמתן בגופו של פנחס, ויחיו לעולמי עד לבשר הגאולה באחרית הימים. ואעפ"י שרמז ענין זה בכתוב, מ"מ לא גילה לו זאת בכדיה, כדי שלא להכריח את הבחירה כדאמרן.

ובפשיטות תהיה משמעות הכתוב, שהודיעו הקדש כי לזמן מופלג ורחוק עתיד הוא להודיעו ענין מיתתו, ומיליו כיוצא בזה בפרשת תצוה, דכתוב ואחרי תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן וגו', ופירש מהר"י אברבנאל כי עיקר מלה זו בפרשת אמור ובאן נאמר תצוה ר"ל אתה עתיד לזווח את בני ישראל וכו'. וכיוצא בהם דברי רש"י ז"ל בפרשת אמור, עיי"ש. ואח"כ אמר"כ בקרבנם לפני ה' וימחו, פירוש שסיבה הודעה זו היא כדי שלא יבוא לזלזל בכבוד שני בני אהרן בעצור שנעשו במיתה, כי גדולים מאד הם במדרגתם, ומהם היו קרובים אל ה', וסיבה מיתתן אכתי לא ניתנה להודיע

ובסצורים היו כי כבר קרב וצא זמן התיקון השלם, ועתידים הם כבר לחזור ולבשר בגאולה. ולפיכך צאו בשאלה לפני הקב"ה, ח"כ שכבר הגיע זמן התיקון השלם, למח קרעת את הים לפני ישראל, כלומר מדוע החזקת להתענג בתחבולת זו, לקרוע את הים לישראל, בעבור ירדפו מזרים אחרים וישקעו בחורב, למען לא תעבור על שבעת המצול, הלא מכיון שכבר הגיע זמן התיקון השלם, ח"כ שבעת המצול בעלה, שלא נכרתה כי אם עוד כל ימי הארץ, ויחכן להביא מצול על מזרים במקומם.

וע"ל כך עמו שרפי הקדש השיבונו ה' אליך ומשובח וגו', פירוש דלא כשם שאתם סבורים דממיתת נדב ואזיכוא איכא ראיא שכבר קרב וצא זמן התיקון השלם, ולפיכך אתם עושים למח קרעת את הים, דאדרבה כל ענין מיתת נדו"א כדי שיצאו בגופו של פנחס, ויהיו מזומנים לבשר בשורת הגאולה, הרי זה מוכיח דאכתי הדבר תלוי ועומד, מתי יהיה קץ הפלאות, דאילו זכו ישראל שתיכיה הגאולה בחינת אחישה אין צורך להקדים ביאת אליהו, כמ"ש הפליתי, וא"כ אדרבה ממה שמחו נדב ואזיכוא נשמע כי עדיין אין הדבר ברור מתי תבא הגאולה, אלא זה תלוי במעשי בני ישראל, אם יזכו לשבוע מעתה תביא הגאולה בחינת אחישה, ואם לאו יהיה צורך לשלוח את אליהו הנביא באחרית הימים לעוררם בתשובה, בבחינת השיבונו ה' אליך ואח"כ יושבה. וא"כ אין לתמוה על מה שקרע הקב"ה את הים לישראל, כדי להפריש על מזרים להפילם בחורב, דעדיין שבעת המצול קיימת, ולא מעט זמנייכו להאצד מן העולם, עדי יזכו ישראל להגאל גאולה עולמים.

ועוד אפשר לומר טעם דיבור הראשון (ע"י קושיא א'), דהנה ציארנו בדברינו להלן צפרשה זו מה שכתבו הקדמונים (הוצא בחזיו"ט סוף מס' עדיות) לרמוז במ"ש הש"ס חיוק דהוא נועריון חשני יתרין קושיות ואבטיות, וכתבנו שם דאף לעת"ל יהיה משה רבינו עליו השלום מתחבר בקושיות ופושט האיבטיות, וכדאיתא בדברי חז"ל, כי צעת התחיה יהיו משה ואהרן עמנו, ומצורר בדברי חז"ל כי משה רבי"ה בעמנו הוא חזקת המשיח. וא"כ הוא עתיד ללמד תורה

הולך מסוף העולם ועד סופו וכל מלכי אר"ע אחזקתן רעדה בהיכליכון וכו', נחשבנו כולם אצל בלעם ואמרנו לו מה קול ההמון אשר שמענו, שמח מצול צא לעולם וכו', ומה קול ההמון הזה שמענו, ח"ל חמדה עוצה יש לו צבית גמיו וכו', וזיקש ליחנה לבניו שנאמר ה' עוז לעמו יתן, עכ"ד בגמרא. וא"כ להבין מה זאת היתה להם לאור"ט, כי רעשו וגם נחגעשו לחשוב שמח מצול צא לעולם, והלא כבר נודע להם מאז מקדם כי נשבע ה' בימינו שלא יביא עוד את מי המצול לשחת כל צער, ומהיכא תיסק אדעתייכו שתופר אותה השבעה.

אכן עפ"י המדרש הנ"ל מובן היטב, למח רגשו גוים ולאומים אחזקת רעדה שם חיל כיוולדה, כשמעם קול ההמון הגדול בשעת מ"ת, כי המח ידעו והשיגו ששבעתן אינה קיימת כי אם עדי יגיע זמן התיקון השלם, ושיחזקו עולם במלכות שד"י ותופר ציוס הכוה"ק, ולכן כשמעם קול ההמון, וכי שוכן שמים נגלה על עמו צעק כבודו להשמיש דברות קדשו מלהבות אש, הבינו האומות כי נתעלו ישראל למעלה עליונה עד מאד, וכאשר כן היה שפסקה זוכמתן, ואילו לא חטאו אחרי כן היה כבר עולם התיקון, ולאחא יראו ונחבולו כי כבר קרב וצא עתם להתחלל ולהאצד מן העולם, כי בעלה שבעת המצול, והשיב להם בלעם אל תיראו מלכי אדמה ואל תחבולו רוחי ארץ, שוכן שחקים ככבודו נגלה על בניו ברחמים, והופיע לתת לעמו תורה, אצל אכתי לא הגיע זמן התיקון השלם, ושבעת המצול עודנה קיימת.

וע"ל פי כל האמור מצארת הפליאה, בשעה שניכנסו שני פולמוסין דמרח לחוך חוטמיהון של נדב ואזיכוא שאלו מלאכי השרת ח"כ למח קרעת את הים לישראל. כי הנה כאשר מחו נדב ואזיכוא בקרבתם לפני ה', ידעו והשיגו מלאכי השרת כי לתכלית גדולה היתה סיבת מיתתן, וכמו שרמז לו הקב"ה למשה דיבור הראשון, כי עתידין הם להתגלגל בפנחס, ולהיות מבשרי הגאולה. אכן אף מלאכי מעלה לא ידעו ולא השיגו שורש דבר זה על צוריו, אימתי עתיד הדבר להיות, אם מיד לאחר שזכו באחרית הימים, כי לא גילה ה' דבר זה בפירוש,

מלמד שביו משה ואהרן הולכין תחלה וגד ואביהוא מכלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן ואומרים מתי ז' זקנים הללו מתים ואלו נובגין שררה על הציבור וכו'. וז"ל דבשלמא כל הכן טעמי דאי במדרש יליף מקראי, אלא היכן נרמז דבדברי הכוזבים שמתו על שלא נשאו נשים.

ד) גם מה שכתב המדרש שביו נדב ואביהוא אומרים מתי ז' זקנים הללו מתים ואלו נובגים שררה על הציבור תמוך עד מאוד, כי לא יאומן כי יסופר כזאת אף על אדם בהמוני, שיזיד לדבר כדברים האלה על משה ואהרן, ועל אחת כמה וכמה שלא יתכן שיאמרו כן נדב ואביהוא קדושי עליון, שגדלה מאוד מעלתם, עד שאמר משה לאהרן שחס גדולים ממני וממך. גם ז"ל היכן מרמזים דברים אלו במקרא.

ה) בזה"ק (אחרי י"ו ע"ב) איתא חז"ל, ד"א אחרי מות שני בני אהרן ר' יוסי אמר אחרי מות נדב ואביהוא מבני ליה מי"ט שני בני אהרן והא ידע דבניו הוו אלא הכי תאנא דעד כאן לאו דרשויהו קיימו אלא דרשומא דאבובין ובגין כך בקרבתם לפני ה' וימותו דליטין דחקו שעתא דבני דאבובין וכו', עכלה"ק. וז"ל כוונת אומרו שדחקו את השבע דבני אביהם. גם קשה דדברי הזה"ק הם דלא כדור מן העממים שנאמרו במד"ר.

ו) במדרש פליאה (ובוא מדברי הילקוט פי' שמיני רמז תקי"ד הביאו החיד"א ז"ל בספרו חומת ארץ) כשראה לויז מיתת נדב ואביהוא אמר (לויז ל"ז) אף לאחת יתדר לני ויתר ממקומי, וז"ל.

ז) במדרש פליאה (בזבא דמשה"א) איתא בשעה שנכנסו שני פולמוסין דנורא לתוך חומומיון של נדב ואביהוא שאלו מלאכי השרת אי"כ למח קרעת את היס לישראל ענו שרפי הקדש השיבו ה' אליך וגשבה חדש ימינו כקדם, וכו' פלאי.

ח) אלה באחת יבוארו על פי דברי החתם סופר זכ"ה דבספרו תורת משה פרשת שמות עכ"כ

לישראל, וכמו שאמרו ז"ל (קבלת רצב פ"ב א') כל התורה שאדם לומד בעו"ז הוא בכל נגד תורתו של משה. אלא לריך לומר כי אליהו הכביא ז"ל עתיד להיות השליח והמליץ בין משרשי לבין ישראל, לפרש דברות קדשו של משרשי ולהבינם לעם. ועפ"י זה אפ"ל בכוונת הדבור הראשון, וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן, דהו קאי אלעמיד, ולפי שרמז כאן בכתוב ענין שליחותו של אליהו לנבחר בגאולה, הודיע הכתוב כי גם אחרי מופלג ממינת בני אהרן, וכוונתו לעתיד כאשר יבא אליהו, אעפ"כ יביא דבר ה' אל משה נביאו, וכו' ויביא מנביא את ישראל כבימי נאחמו ממלכים, אלא שאלהו ויביא השליח והמליץ בינו לבין ישראל.

*

יידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו, ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש וגו'. הקשו המפרשים ז"ל מה כוונת דבור הראשון, שלא נאמר בו שום ליווי ולא הודעת דברים, וכו' וראוי שיפתח הכתוב דבריו ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך וגו', שהוא אזכרה שלא יבא בכל עת אל הקדש. עוד יליד צמח שאמ"כ ואל יבא בכל עת וגו' בואו המוסף וכו' וזהו התחלת הדבור לאהרן, ולא קדם לו ליווי לפני כן בענין זה וכו' וראוי שיאמר אל יבא וגו' בלא וא"י בתחלת התיבה.

ב) צ"ב אומרו בקרבתם לפני ה' וימותו, וכי מאי עבירה איכא צבא שנחייבו עצורו כן מיתה. ועוד קשה שברי בפרש הקודמת נאמר כי מתו בקרבתם אש זרה אשר לא לוח אוחם, וככה כתוב בקרבתם לפני ה', ולכאורה זהו טעם אחר.

ג) הנה דבדרי חז"ל רצו הדיעות מה היה חטאם של נדב ואביהוא שבעצורו נחייבו מיתה לשמים. ובמד"ר (פרשה כ') איתא חד אמר שחייב יין נכנסו וכו', ר' אליעזר אומר לא מתו בני אהרן אלא ע"י שבוהו הלכה בפני משה רבן וכו', אלא חק אומר ע"י שלא היו לבן נשים וכו', ועוד איתא במד"ר

שאלו רוב הציבור יכולין לעמוד בה, משא"כ באידך גזירה שלא לישא נשים, בלאו גזירה נמי איכא איסורא בדבר כמו שפירש"י ז"ל עיי"ש, אלא שלא גזרו חכמים בדבר משום מועד יהיו שוגגים ואל יהיו מזידין, ובכן כי קריתו מכיון שאלו בדבר נפק"מ לבא).

והנה יש להבחין לפי דברי החת"ם ז"ל שם"כ היה ראוי לגזור שלא לשאת נשים כדי שיהיה זרעו של אשכנזי כלל מאלו, ולפי שזה דבר שלא יתכן בהכרח יבטל הקצ"ה כל גזירות קשות ורעות מעל ישראל, א"כ מדוע אמרו שיהיה ראוי לגזור גזירה זו דוקא אחר שפסטה מלכות הרשעה בהוצאת גזירות רעות על ישראל, ולא קאמרי שיהיה ראוי לגזור גזירה זו מיד אחרי שחרב ציבורם, דקאמרי צרישא מיום שחרב ציבורם היה ראוי שנגזור ע"ע שלא לאכול בשר וכו'. ונראה דכנה דלאי בכל הגזירות והלכות הרעות הוצאות על ישראל גדול כוחן של דיוקים להכריח את הישועה, כאשר מצינו בחזו"ן המעגל (תענית כ"ג ע"ג) שגם שוגג ועמד בחוכה ואמר: איני זו מכאן עד שחרש על בניך והוא ענין אחרם ז"ל (מ"ק ע"ז ע"ג) הקצ"ה גזר ודיוק מבטל. כי רב ועולם הוא כח הדיקים, וזיכולתם להפזיר בתפלה ולהתאמץ עד שהם מכריחים את הישועה וכזיכול הקצ"ה מסכים על ידם. אמנם לא כן הדבר בענין הגאולה, כי נשתנה ענין הגאולה שאסור לעשות כל פעולות שהם לחזק קץ הגאולה, ולא רק במעשה בלבד אסור לחזק את הקץ, אלא אפילו תפלות ותחנונים המכריחים את הקץ הם בכלל האיסור. וכמו שפירש"י ז"ל על אומנם ז"ל (כתובות ק"א ע"ג) שהצביע הקצ"ה את ישראל שלא ידחקו את הקץ, שהכוונה היא שלא ירצו בתחנונים יותר מדי, והקשה ק"ז ז"ל כי נשתנה משה שלא נודע מהו הגבול שמוחר להתפלל ומה נקרא יותר מדי. וביארתי בספר ויחל משה (מאמר שלש שבועות סימן כ"ט) דברי רש"י ז"ל על פי הא משה שלא נודע מהו הגבול שמוחר להתפלל ומה נקרא יותר מדי. וביארתי בספר ויחל משה (מאמר שלש שבועות סימן כ"ט) דברי רש"י ז"ל על פי הא דאיתא בגמרא בבא מציעא (דף פ"ה ע"ג) אליהו הוה שכיח במתיבתיה דרבי יוחנן חד הוה גבה ליה וליה אחי א"ל מי ע"ה נגה לי למר א"ל אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידי ומללי ומגינא לי וכן ליחזק וכן ליעקב ולקומינא בדידי בדידי סברי חקפי ברחמי ומייתי לי למשיח בלא זמנינא א"ל ויש דוגמתן בשריז

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי, ואיתא בגמרא סוטה (דף י"ג ע"א) כשגירס עמרם את אשתו עמדו כל הדיקים וגירשו נשותיהם ואמרם לו בתו גזרתך קשה משל פרעה שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואחרי על הזכרים והנקיבות. וביאר דכנה אמרו ז"ל בס"פ חזקת הבתים (דף ס' ע"ג) מיום שפסטה מלכות הרשעה שגזרת גזירות רעות ומבעלת אותה מתורה ומלכות דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים וממלא זרעו של אברהם אבינו כלל מאלו, ומסיים לכן אין גזרין גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה, וז"ל. ונראה שהקצ"ה כרת ברית עם אברהם אבינו ע"ה שזרעו לעולם יהיה, ואם היה לחוש שזרעו של אברהם כלל, היה הקצ"ה מוכרח להושיע ולבטל גזירותיהם, וז"ל וממלא זרעו של אשכנזי כלל, וזה אי אפשר ויהיה הקצ"ה מוכרח לבטל הגזירות, אבל לכן אין גזרין לפי שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בו ויחילדו להם בנים באיסור, ולא יהיה זרע אברהם כלל ולא יועיל כלום. וזה ז"ל היתה כוונת עמרם וסיעתו, שגירשו נשותיהם כדי שלא יהיו להם בנים, ויוכרח הקצ"ה להושיע ולבטל את גזירת פרעה, אבל כשעמדו רק הדיקים וגירשו נשותיהם, ואנשים אחרים קיימו נשותיהם תהיה הרעה בנפליים, שזרע הדיקים יתמעט, ואשכנזי זרע אברהם לא יכלה, ולא יהיה דבר הכרחי לבטל הגזירה, ולכן אמר מרים גזרתך קשה משל פרעה כמובן, עכ"ד החת"ם ז"ל. (ובאמת יש להפליא עליו שהעתיק דברי הגמרא דעם שלא גזרו שלא לישא נשים משום דהוי גזירה שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בה, וכ"ה גירסת המרדכי והאגודה (עין צ"ש אבן העזר סימן א' סק"י). ובגמרא דין אין הגירסא כך, כי אם במימרא הקודמת, דאיתא בהם מיום שחרב בית המקדש היה ראוי שנגזור על עצמנו שלא לאכול בשר ולשתות יין אלא שאין גזרין גזירה על הציבור אלא"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בה. אבל במאמר הבי"א איתא שיהיה ראוי לגזור על עצמנו שלא לישא אשה וכו', אלא מועד שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. והחילוק ביניהם מבואר, דבהך גזירה שלא לאכול בשר ולא לשתות יין כל כמה שלא נגזרה גזירה ע"י חכמים עדיין היתר הוא, ולפיכך יהיו טעמא למילתא שלא גזרו על כך משום

מעל ישראל, כדאיתא בגמרא הקצ"ה גזר וזדיק מצעל, אלא שנמנעו מלגזור כן משום מועצ יכיו שגנבין ואל יכיו מזידין, וכמו שנתבאר דמכיון שיכיו נושאים צאיסור לא חלא מכך חועלת אלא הכפסד. וכן איתן לן למילף ממנו שלא גירש עמרם את אשתו כדי למכר ולהחיש את גאולה מלרים, משום שיהי בכך ענין דחיקת הקץ, ולא עשה כן אלא בזמן שגזרו המלרים להשליך את הזכרים ליאור, וכשל כח הסבל לשאת עולם הקשב, לפיכך גירש את אשתו כדי להכריח ציטול הבזירא הרעה.

ובזה נבא אל הביאור להבין ענין חטאם של נדב ואביהוא שלא נשאו נשים, ודוונתם היתב למכר ולהחיש את קץ הגאולה, שיהיה עולם החיקון צימיהם, ולכוונה זו נמנעו מלשאת נשים, כדי שכל עדת ישראל יראו אשר גדולי הדור עושים כן, ויעשו כמותם, וגמלא ח"ו זרעו של אלה"ה כלה מאליו. ולפי שלא יתכן להיות כן, צהכרה חתיה בגאולה השלימה צימיהם, ולפיכך נעשו על שדחקו את הקץ. וזאת אפ"ל בכוונת הכחוש שנתן טעם למיתתם בקרבנם לפני ה', כלומר לפי שהיו קרבים ביותר אל הש"י, השיגו בגדול מדריגתם כי אין קדושת המשכן שלימה ונחיתה, אלא עתיד הוא להכרז, לפיכך ראו להחיש קץ הגאולה ולמכר את הקץ שלא צעונתו. ועוד אפ"ל מאה"כ בקרבנם לפני ה', שרצו לקרב את הגאולה, לפי ה' י", כלומר צטרם הגיע הזמן שקבע הקצ"ה לגאולה. ולדרכנו אין כאן סתירה בין כל העצמים שנאמרו צמד, וכולם על קוטב אחד סובבים, שזה היה שורש חטאם של מד"א, שרצו לקרב את הקץ שלא צעונתו, ולפיכך לא נשאו נשים.

וזאת גם כוונת אומרים מחי ימותו צ' זקנים הללו ואני ואתה נמניה את הדור, כי המה היו סבורים שמשם ואחריהם אינם עושים השחלות ופעולות די הצורך לקירוב הגאולה, ולא ח"ו שחשדום צדצד, אלא הענין ע"ד מ"ש ק"ו זל"ה היש"מ כי פליאה נשגבה צעיניו על הצדיקים ורצונתו הקדושים אשר נשמחם צגן עדן העליון, מדוע ולמה ישתקו ולא ירעישו כל העולמות להציל לימות המשיח, והתחלל צעזערים כי לפי השפעתו השוביו אותם צעולם התענוג העליון.

אל איכא ר' חייא ובניו גזר רבי תעניתא ואתחיתיהו לר' חייא ובניו לומר משיב הרוח נשיב זיקא מוריד הבגש ואתא מיערל מעל למימר מחי' המתים רגש עלמא וכו' אתא חלי' אידמי כדוצא דמורא על צינייהו וערדיניהו, עכ"ל. ופירש שם המכרש"א ז"ל דחתי לומר שלא צא עדיין זמן בגאולה. הרי מצוה שיהיו לדיקים אשר חלם גדול להציל את הקץ שלא צעונתו ע"י תפלתם, והפיקר היה הכרח לערדם, ותפלה כזאת ודאי שיהיה בגדר דחיקת הקץ שכושצענו עליו. וכיוצא בזה מלאנו גבי' משב רצינו ע"ה שכתוקק ויפרכ מאד צינינו ויהי החיקון השלם, ועל כן התחנן לפני הקצ"ה שיכנס לארץ, דאילו היה נכנס לארץ לא היה המקדש נחרב לעולם כדאיתא במועב (דף ט' ע"א) שלא שלטו האויבים צמעשו ידיו של משה. ואיתא צמדורש שהתפלל משרע"ה לפני הקצ"ה תקט"ז תפלות כמנין ואתחנן, ואילו היה מתפלל עוד תפלה אחת היתב תחנתו מתקבלת, ולכן אמר לו הקצ"ה אל חוסף דצר אלי עוד צדצר הזה, כי עדיין לא הגיע הזמן, ואסור לדחוק את הקץ אף בתפלה. והשתא אחי שפיר דלא הולרכו ח"ל לפרש לנו גדול זה אימות מותר להתפלל על הקץ ואימות לא, שהרי אותם הצדיקים היוודעים להתפלל תפלות המכירות קירוב הקץ, המה יודעים עד היכן הגדר והגבול, ולאותם שאין יודעים אין לזרך להזכיר על כך.

וע"ז פי הדברים הנאמרים מובן שפיר טעם שלא ציקשו ח"ל לגזור שלא לישא נשים מיד אחרי חורבן הבית, כי לפי שגזירה זו הרי הם מכריחים את הישועה לצא, משום שלא יתכן שזרעו של אברהם יכלה מן העולם ח"ו, כאשר הצטוו ויורו אברהם את זרעך ככוכבי השמים וגו'. וא"כ אילו היו גוזרין ח"ל גזירה זו מיד אחרי החורבן כדי להושיע את ישראל, הויה גזירה זו כפעולה המכרחת ציאה המשיח, ועל כך אנו מושצעין ועומדין שלא ידחקו את הקץ, על כן לא עלתה על דעתם לגזור גזירה זו אחרי החורבן. אמנם מעת שפשטת מלכות הרשעה בגזרתה על ישראל גזרות רעות, ומצטלת אותם מן התורה והבטחות, ראו ח"ל לגזור שלא לישא נשים, כדי להכריח את ציטול הגזירות הרעות מישראל, דכתיב הוי' גוונא שרי לכו לעשות פעולות המכירות את ציטול הגזירות

שמעון להרגו, ומגדול פחדו פרחו גשמתו מגופו וגשמתו נדד ואזיכורו שהיו משועטות שם וכנסו לתוך גופו בעדו חס, חשי"ה פנחס בן חלעזר בן אהרן הכהן, פירוש דפנחס עלמו שהוא בן חלעזר הוא גם בנו של אהרן הכהן, בעבור גשמות נדד"ה שנכנסו בו. והנה אמרו ז"ל פנחס זה אליהו (ילקוט ר"פ פנחס) ואליהו ז"ל עתיד להיות מנצח בגאולה באחרית הימים כמא"כ (מלאכי ג') הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו', ואת היתח עמוס של נדד ואזיכורו כי סדרו שכבר הגיע זמנם לגאול את ישראל.

ועתה נצא לציאור הפליאה (קושיא ז') בשעה שנכנסו שני פולמוסין דמורא לתוך חוטמיהו של נדד ואזיכורו שאלו מלאכי השרת א"כ למה קרעת את הים לישראל וכו'. דכנה איתא במד"ר פי בשלח (פכ"ה ו') כי הים לא רצה להקרע בפני משה באמרו אני קשיש ממך שאני נבראתי בשלישי ואתה בששי עד שנתן הקב"ה ימיו על ימין משה שנאמר (ישעי' ס"ג) מוליך לימין משה רצוץ מפארתו וגו' מיד ראה את הקב"ה וברח שנא' (תולדים ק"ד) הים ראה ויטו מה ראה אלא שראה הקב"ה שנתן יד ימיו על משה וכו', א"ל משה מפני מה אתה בורח א"ל הים מפני אלוך יעקב מפני ויראתו של הקב"ה, עכ"ד המד'. ולכאור קשה מדוע סירב הים להבקע לפני משה, והלא כך התנה עמו הקב"ה בחלת צריאתו, כי הוא עתיד להבקע לפני בני ישראל, כדאיתא לעיל מייבש במדבר א"ל הקב"ה וכו' אני הוא שהחניתי עמו כך החניתי עמו מתחלה שאני קרעו שנאמר וישב הים לפנותו בקר לאיתנו לחנאי שהחניתי עמו בחתלה. וגם צדק דרשא יש להצדוק, שהרי החנאי שהתנה הקב"ה עם הים היה על הבקעה, ומדוע רמז לנו הכתוב חנאי זה במקום דמיייר משיבת המים למלככם העצמי הרגיל, כדכתיב וישב הים וגו' לאיתנו ודרשין מיייר לחנאי הראשון, והלא מה שצד המים למקומם כבר היה אחרי קיום חנאי הבקעה ואין כאן מקום הודעת חנאי הבקעה, כי אם לעיל מייבש במקום שהכתוב מדבר מקריעת הים.

אמנם מראה לבאר הענין, כי הנה מעט סירובו של הים לקריעת הים משום שידע שעדיין לא נשלמו

ומרוב התענוג הגדול שכחו כל הכעסה בעולם השפל. וכמו כן היו סבורים נדד ואזיכורו, כי לגדול דביקותם של קדושי עליון משה ואהרן בעולמות עליונים וצנעושים רוחניים לאין ערך, נשכה מהם להפזיר ולפעול למען קירוב קץ בגאולה. ולפיכך היו יושבין ומתפסים מתי ימותו צ"י זקנים הללו ואני ואתה ננחב את הדור, כי נהיה הכהנא הדור מסורב בידם, יהי בכוחם לפעול יותר למען קירוב קץ הישועה. ובאמת לא היו משחוקקים כלל להיות מנהיגים למען ישיבו צדור וגדולה, אלא כל מגמתם היתה למכר את החיקון השלם, ומיד צעת שיהיה עולם החיקון, ויחילו ישיני עפר לתחיה, תחזור הכהנא ליד משה ואהרן, וכדאיתא במד"ר ס"פ עקב (פ"ג ע"ז) א"ל הקב"ה משה חייך בשם שנתה את נפשך עליהם בעו"כ"ך כך לעתיד לבא כשאצא לבס את אליהו הנביא שניכס באים כאלה. וציאור ציפה תואר שם כי שני פעמים תהיה תחיית המתים לעת"ל, האחד בתחלת הגאולה שאז יקומו לתחייה הצדיקים, ואח"כ תהיה התחייה הכללית לכל ישראל. הרי כי מיד צעת ציאת מנצח יבא עמו משרע"ה והכהנא תחזור אליו, ולא נחכונו נדד"ה כי אם למכר ולהביא את משיח זדקנו, לא זולת. אמנם צדק היתה נעוזה עמוס, שלא ידעו כי עדיין לא הגיע הזמן, וכי איסור גדול יש בעשיית השחלותיות המכריחות קירוב קץ, ואך משה ואהרן מנהיגי ישראל המכ ידעו והשיגו מנצ הדור, שעדיין לא הגיע זמן בגאולה, ואיסור גדול יש בדחיקת קץ.

ברם אילו היו נדד ואזיכורו מנהיגי הדור, היו גם כמח משיגים צדעתם מנצ הדור, וכי עדיין אין השעה קשירה לכך שיהיה החיקון השלם, כי משיחא קא מגלו לבו למנהיגי ישראל צדיקים רבים ועלמים, אשר לא נגלו לזולתם. והשנה מוציגם גם צדיקי הכו"מ שאמר כי המה דחקו את השעה בחיי אצבים, כלומר שדחקו את קץ בגאולה צנעויותיהם בחיי אצבים שהיה מנהיגי ישראל, ולפי שהמה לא היו המנהיגים לא השיגו שעדיין לא הגיע הזמן.

ויתכן להוסיף עוד, כי שורש טעותם נלמה ממה שהמה לפי שעתידים הם לגאול את ישראל, והוא עפ"י המבואר בזה"ק ר"פ פנחס (ר"ז ע"ה) דכאשר הרג פנחס את זמרי, נתקבלו שצטו של

(פסחים כ" ע"א) דאף למ"ד אין מוקדם ומאוחר בתורה דוקא בחרי עניני, אבל אחד ענינה מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר, דא"כ כי"ד דרשינן כלל ופרט, דילמא פרט וכלל הוא, אלא ודאי דבחד ענינה לא אמרינן אין מוקדם ומאוחר בתורה. וכיון דבחד ענינה כתובים המקראות כסדרן, שפיר איכא הוכחה ממה שילאו ישראל ורכוש מלרים בידם שכבר הגיע זמן בגאולה, ולכן נקרא הים לפניכם.

ובדרך זו תחבאר דרשנים ז"ל וישב הים לפנות צוקר לנתינו לתנאו הראשון שכותבנו עמו בשעת הצריכה. והקשינו שיהי ראוי שידוע לנו הכחוצ תנאו זה לעיל בפירוש היות דמייירי מנקיטת הים צפני ישראל, ומדוע השמיטנו זאת במקום דמייירי משיבת הים אל מכלכו התמידו הרגיל. אמנם הנה איחא במכילתא פרשת בשלח עה"פ ומלרים נסים לקראתו מלמד שבכל מקום שיהי מלרי נס היה הים רץ כנגדו. וזיאר במרכזת המשנה דדרשי ליה מדכתיב נסים לקראתו, ולכאורה הול"ל נסים מפניו, שכן דרך הנסים להפוך פניהם ולברוח, ולא לרוץ לקראת כרוזפים, לזאת אמר כי הם אמנם נסו מפניו, אלא שהים ילא חוץ לגבולו והשיגם ורץ כנגדם, וכלל מקום שנמצאו והיו נסו לקראת הים. ולפי זה נמצא כי הים נצקע בקיעות רבות, כי לכל מקום שיהי נס אחד מן המלרים למעט את נפשו, היה הים צוקע ויולא מגבולו ורץ כנגדו לנצקע. והנה כל בקיעות אלו שהיה הים צוקע ורץ להכניע את מלרים הרי היו כבר אחרי שעברו ישראל את הים, ולכאורה יש לתמוה שלא מנינו בשום מקום שלטעוה להקרא הרכב פעמים וללאת חוץ לגבולו לצורך טיפוסם של מלרים. וזייתר תמזה הוא דמעיקרא צמח שזוכו משה להקרא לא רח לטמוע אליו, עד שהוליד הקצ"ה ימינו לימון משה ואז נקרא מפני הקצ"ה, ועתה נצקע פעמים רבות ללא כל ציווי. ולפי דברינו יוצן היעב, דהנה כל מה שסירב הים לקרוע בתחלה היה מפני שחש שעדיין לא הגיע זמן בגאולה, אמנם מיד כאשר נודע לו שכבר הגיע הזמן, וראה כי הקצ"ה הכסים על ידם להגאל, והוליד ידו לימון משה, שש ושמח לעשות רצון קונו ולהקרא מפני ישראל, וכיון שתבאר אלא שכבר הגיע זמן בגאולה, נצקע מעצמו בקיעות רבות, לזאת

ארבע מאות שנה שנאזרו על ישראל צבירת צין בתורים, ועל כן מילן להצקע לפניכם, אף שתנאי התנה הקצ"ה עמו שיקרא צפני ישראל, תנאי זה הוא על אחרי כלות זמן שעבדום והגעט עתה עת דודים להגאל. ועפ"י זה תחבאר הפליאה הים רחב ויטום מה רחב רחב ישראל צאים ורכוש מלרים בידם, וגם יוצנו דברי המדרש מה רחב צרייתא דר' ישמעאל רחב. והכי פירושו מה רחב להצקע לפניכם, והלא טענה אלימחא צפוי שעדיין לא הגיע זמן בגאולה כמבואר, וע"ז נא כמשיב רחב ישראל צאים ורכוש מלרים בידם, וממה שראה רכושם של מלרים צרות ישראל תצטלה שעתו, שהרי מכאן הוכחה מוחכמת כי כבר הגיע זמן על ישראל להגאל, שהרי אמרה תורה כי גר יהיה זרעך וגו' ועבדום וענו אותם אותם ארבע מאות שנה וגו' ואחרי כן ילאו צרכם גדול, הרי כי הצטחת רכוש גדול היתה עתידה להתקיים רק אחרי השלמת זמן הגלות, ועל כן צרחת הים כי כבר נתקיימה הצטחת ואחרי כן ילאו צרכם גדול, מיד נקרא צפניהם, כי זה פרק נא סימן שכבר קרבה עת דודים, והגיעה העונה אשר יתחא לגאולתן של ישראל.

ובזה מבואר גם המדרש הים רחב ויטום צרייתא דר' ישמעאל רחב, דלכאורה אכתי ליכא הוכחה גמורה ממה שישראל צאים ורכוש מלרים בידם כי אמנם הגיע זמן בגאולה, ועדיין יש מקום לערער ולטעון שלא נשלם עדיין הזמן, אלא שנתקיימה הצטחת רכוש גדול צערם נא הזמן המיועד לגאולה ואף שצקרא כתיבא הצטחת ואחרי כן ילאו צרכם גדול בסוף הענין, בחר קרא דועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, כדאמרן ומכאן משעינן שצטחת הייתה צרכם גדול היתה עתידה להתקיים אחרי השלמת הזמן, מ"מ אפשר לימר דאין מוקדם ומאוחר בתורה, ואין ראיה מסדר המקראות, דאף שהיה כתובה צאחרונה מ"מ זמנה קודם, ואין המקראות כתובות כסדרן. וא"כ הדרה טענה הים לדוכתא שעדיין לא נשלם הזמן, ומדוע נקרא צפניהם. לזאת אמר צרייתא דר' ישמעאל רחב, והיינו צרייתא דר' ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה מדרשת בן (פתיחתא דת"כ), דמצרייתא זו יליף בגמרא

צ"ע' אומות וכו' משיב צ' השבועות ואומר להם אחד מכם גולה לבדד' וז' מכם גולה לסמערי' דומה כמו שגליהם כולכם ולא עוד אלא שהמלכות הזאת מכתבת עירוניה מכל העולם מכל אומה ואומה כותי אחד או ברברי אחד בא ומשתעבד בכם כגון ששעבדכם בכם כל אומהם וכאילו נשעבדכם צ"ע' אומות, עכ"ל המדרש. מבואר מה עד כמה ישראל ידחים פן ואולי עדיין לא הגיע זמנם להבא, ונפשם בשאילתם היאך אנו נגאלין ועדיין לא נשלמה גזירת הבלות.

ולכאורה הדבר פלאי מאד אשר אחרי כל הכשתוקקות העצומה שישראל משתוקקים ומגשים לישועת ה', ומתפללים בכל עת שימחר להנחית לנו ישועה, ויורם קרן משיחו צמחיה, עדיין יהיו ישראל שואלים ומשקפים היאך לנו נגאלין, הלא היה ראוי להם לשוש ולשמוח על גאולתם ועל פדות נפשם. ואמנם הוא הדבר אשר דברנו, כי זה שורש פחדם פן יעדיין לא הביע זמן הקץ, ולא הסכימה גדולה מאד להמחר את הגאולה קודם זמנה, וכאשר היה צניני מאחריהם שדחקו את הקץ לנחת ממזרים לפני הזמן, ונזכרו כולם ע"י אנשי גת (ע"י שהש"ר פ"ב י"ח). וזכרו גם העטם שנתיראו ישראל ואמרז למשה כי יעדיין לא נשלמו ד' מאות שנה שגזרו עליהם, כי נתיראו מפני חומר האיסור של דחיקת הקץ. ועל כך הציב דביון שהקב"ה חפץ בגאולתכם, אינו מוציאו בחשבותיו חלל מולג על הקנים, שאין דבר הזה מסור אלא ביד הקב"ה לבדו, וצדנותו מקדים זמן להקץ לבצור, כי כל יכול הוא, וצדו להקצ"ה את הישועה לפני זמן. ולפיכך דבר שורה הקב"ה על הלקדים זמן יציאתם ממזרים, משום שלא יכלו להסתמכא יותר אף רגע, לגדול העומתא אשר היו משקועים בה, על כן הקדים זמן הקץ, משא"כ אשר ידם חסור לו למחר ולדחוק את הקץ קודם הזמן.

מוץ לגבולו ולרוץ לקראת כל מצרי לשטפו, ולא הוצרך
לצויו על כך, שהרי כבר הוסיפה עמו מלח תחלת
הבריאה, שיבקע כל הבקיעות הללו, ומחמת אוחו
התנאי הוא שילא ורץ לקראת כל מצרי ומצרי. ומב
שהוצרך לצויו הקב"ה צפעם ראשונה, היינו משום
שלא ידע כי גשם הזמן, וכבר הביעה הסע שהוא
חייב לקיים תנאו.

והשתא א"ש מה שרמזה תורה את התנאי שהתנה
הקב"ה עם הים במצ"צ דצדרי הכחוז וישב
הים וגוי' לאיתנו, כי לפי שמקרא זה מדבר משיבת
המים להפציע את מזגרים, כדכתיב וישב הים וגוי'
ומזגרים נסים לקראתו, ומיניה דריש במכילתא שיהיה
הים רודף אחרי כל מזגרי, וצדיקעושת אלו קיים הים
תנאי שהתנה עמו הקב"ה צדיקאיתו, דאלו מה שנקרע
בתחלה לא היה מתחת התנאי, אלא מתחת שהולך
הקב"ה ידו לנינוי משא, ואף אילו לא היה מתחת
עמו מתחת הכריאה, ממחייו כחול להקדש צדיקעושת
הקב"ה עליו. על כן הודיענו הכחוז ענין התנאי
בסיפור שיבת הים למלכו, שאז קיים תנאי שהתנה
עמו הקב"ה, בדדפו אחרי מזגרים הנסים.

ד'תצ"א מ'דברינו כי סרובו של הים לקרוע צפני
משכ הים מפני שחשש כי עדיין לא הגיע זמן
של ישראל להגאל, ופחד מפני איסור דחיקת הקץ,
שכח הסכנה הגדולה ביותר לעבור על השבועה שלא
ידחקו את הקץ. ולא ולמד ממה דליתא במד"ר
(שהשיר פ"ב י"ט הוצא צילקוט בא רמז ק"ז)
עב"פ קול דודי הכה זה בא צשעה שבה משכ ואמר
לישראל צדעה זה אחס נגאלין אמרו לו משכ רבינו
היאתו לנו נגאלין והלא אמר הקב"ה לא צברהם
(צבראשית ע"ו) ועבדום ועני אחס חרצם מאות
שנה ועדיין אין צדינו אלא רד"ו שנים אמר להם
הואיל והוא חפץ בגאולתכם, אינו מביע צחצחותיכם
אלא מדלב על הברים וכו' אין הרים וגבעות האמורין
כאן אלא קאים ועבורין מדלב על החשבוניות ועל
הקאין ועבורין, עכ"ל. עוד יתא במדרש (שם) קול
דודי הכה זה בא זה מלך המשיח צשעה שבה אומר
לישראל צדעה הזה אחס נגאלין אומרים לו היאתו
לנו נגאלין ולא כבר נשבע הקב"ה שהוא משעבדנו

וְעַתָּה האמור נצח לציאור הפלואה צערה שזכנו
 שני פולמוסין לדורא לתוך חוטמיוון של נד"א
 ואמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה א"כ למה קרעת
 אהת הים לישראל וכו', כי הנה המלאכים צאו
 השמעת **וַיַּחַס** כי נדב ואזיכורא יענשו בעושה

בשליחות הקצ"ב הם באים לגאול את ישראל, ועד אז נתייראש מדחיקת בקן.

ו' פ' סיפא דקרא כ"ל השיבו וגו' חדש ימינו כקדם, וע"ז שנחצור שבחצור רומז על תחנתם של ישראל לפני הקצ"ב שיוצאים מן הגלות, ורק באופן זה חפנים הם לשון, ולא ח"ו מעמם, וז"ש חדש ימינו, "כקדם", פירוש כימי עולם וכשנים קדמוניות, הלא הוא גאולת מלרים שנושעו זה ע"י הקצ"ב, וכמאמ"כ כימי נאמן מארץ מלרים ארצנו ופלאות. וכדי ליחא צמד"ר פרשת ויקרא (פ"ג א') עב"פ עוב מלא כף נחת ממלא חפנים עמל ורעות רוח (קבלת ג') א"ר צרכיב עובד דריסא אחא שדרם הקצ"ב במלרים כמה דחימא (שמות י"ב) ועברתי בארץ מלרים גלילה הזה ממלא חפנים פיה כבשן של משה ואהרן למה שבזה היתה גאולה וזכר לא היתה גאולה. והיינו טעמא כדאמרן, שלא נמסר עיני הגאולה לשום אדם כי אם ביד הקצ"ב לבדו, משום שהקדים הקצ"ב לגאלנו קודם הזמן, וע"כ לא היתה גאולה במעשי ידי משה ואהרן, כי אם בדריסה שדרם הקצ"ב במלרים, כדכתיב ועברתי בארמ"ל גלילה הזה, ואמרו ז"ל אני ולא מלאך ולא שרף ולא שליח.

חמור על שמשו פעולות לקרב את הקץ שלא צעיתו, ואם אמנם יש איסור חמור בדבר, הרי לדק הים צמטנו שאינו רואה להקרב צפני משה, משום שעדיין לא נשלם הזמן שנגזר על ישראל בצרית בין הכתרים ואסור לדחוק את הקץ.

וע"ז שאלתם זו ענו שרפי הקדש השיבו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, ואפ"ל דכנה אף שפעולות הכחוז הזה מיירי בצקשת ישראל מלפני הקצ"ב, שיעור את לבם לשון עדין צאמת, אמנם צמקרא זה כלולה עוד כוונה בעל הגאולה העתידה. וכו"ל ע"ד הא דליתא צמד"ר (שש"כ רפ"ז) עב"פ שובי שובי השולמית שובי שובי ונחמך כר ד' פעמים כתיב כאן שובי שובי כנגד ד' מלכויות ששולטין בישראל וישראל נכנסין תוך ידיהן לשלום ויואלין לשלום. הרי כי עיני השיבה רומז על יואחז ישראל לחירות מן הגלות, וכמו כן אנו מתפללים השיבו ה' אליך, שהשי"ת יוויאלנו מן הגלות המר הזה וישיבו אלינו, ורק אז "ונשובה", אבל אנחנו מעמנו יראים ללכת מן הגלות, פן לא הביע הזמן, ואין לנו חלל להיות עיינו אופיות למרום, שישקוף ה' וירחם עלינו ויוויאלנו מתוקף הגלות, וישלח לנו גואל דק צמברה.

ואת שהגאולה העתידה תהיה צביונה אחרת גבוה מאד מגאולת מלרים, מ"מ מדמה אותם הכחוז להדורי, משום שגאולת מלרים ראו אותה ישראל כמו עיניהם, כי השי"ת כבדו וצמטנו גאל אותם מעבדות לחירות. וכמו שכתבו המפרשים (פי' כלי' פי' יתרו) לבאר טעם שאמר בדברות הראשונות אנכי ה' אלוקך אשר הואלתיך מארץ מלרים, ולא אמר אשר בראתי שמים וארץ, מפני שהכוונה לשקר ירחיק עדותו שהרי דבר זה לא ראו, על כן הזכיר להם הדבר אשר ראו בעיניהם. ויוליח מלרים ראה כל אותו הדור כמו עיניו ואמרו כבדו בקבלה לנביאם אחריהם מדור לדור וחזקו דאין אדם מוריש שרף לבניו, ולענין זה דימה הכחוז את נסי הגאולה העתידה לנסי יו"ת, אשר עיני כולם ראו שמשו ע"י הקצ"ב צמטנו. וכמו כן בזמן הקץ עתיד הקצ"ב כבדו וצמטנו לגאול אותנו, וישיב אף שבחינתם אינה שוה, מ"מ מדמינו

ובן מצואר צפרקי דר' אליעזר (פמ"ח הוצא צילקוט פי' נר רמז ס"ד) ר"ל אומר חמש אותיות נכפלו וכולן לשון גאולה וכו' פי' צו נגאלו ישראל ממלרים פקד פקדתי וכו' אצרכם מסרן ליחא ויחאק ליעקב וכו' ואשר בן יעקב מסר סוד גאולה לכתוב צחו וכשצחו משה ואהרן אל זקני ישראל ועשו אותות לעיניהם הלו זקני ישראל אלל סרה צח אשר אמרו לה צח אדם אחד ועשה אותות לעיניו כך וכך אמרה להם אין צאותות הללו ממש א"ל ויכלה אמר פקד פקדתי א"ל הוא האיש לגאול את ישראל צח שכן שמעתי מאבא פ"ק מיד ויאמן העם, עכ"ל. מצואר מה כי גם צמשה ואהרן לא האמינו ישראל, אף שכבר עשו לעיניהם את האותות, על כל זאת אמרה סרה צח אשר שאין צהם ממש, עד שאמרו לה כי הם דברו צסימן המקובל צידה מן האבות, אז ידעה כי ה' שלחם לעשות את כל המופתים האלה, וכו'

בשעה שילאו ישראל ממזרים עמד ס"מ המלאך לקרע אותן וכו' משל לרועה שביס מעצור לאנו צהר, זה אצל לכתגרות צלון וכו' נעל חיש גדול ונתן לו, אמר יסח מתבשש צהר עד שנתצור את הכהר ואח"כ אי מצינו, כך בשעה שילאו ישראל ממזרים עמד ס"מ המלאך לקרע אותן, אמר לפני הקב"ה רבש"י עד עכשיו היו אלו עוש"י ואח"כ קורע לבס את הים, מה עשה הקב"ה מסר לו איוב שביס מיועלי פרעה וכו', אמר הקב"ה עד שבו את המעסק עם איוב ישראל עולים לים ויורדים ואח"כ חליל את איוב, ע"כ. והנה לכאורה מה היה שורש קיעורו של שטן, שטן עד עכשיו היו אלו עוש"י וכו', והלא גם איוב שפיר ידע דעצובו מתוך חונם ומתוך העירוף, ואונסא כמאן דלא עבד. אמנם שורש חלונתו של שטן היתה כי אכתי לא הביע זמנם של ישראל להבא, ומדוע כמה יולאים ממזרים צטרם זה מועד גאולתם, ולזאת סתם הקב"ה פיו של שטן, כמה שמסר לו את איוב להתבשש עמו, ולא שת לבו יותר לקרע על ישראל.

וזה יסח ביאור המדרש דכנה ממותה נדב ואביבוח על שטעו פעולות להביא את הקץ שלא צעונו, נמנינו למדים כי אסור לדחוק את הקץ, ולזאת מכיון ששטע איוב שמתו צ' בני אהרן, ונדע לו כי אסור להקדים את הזמן, ואיך יוכלו בני ישראל ללאת ממזרים קודם להביע זמנם להבא, הלא השטן יעמוד על ימיום לשטנם, כי אכתי לא מנעו ממזריהם להבא, וכדי לסחוס את פיו של השטן ויורכו למסור לו את איוב להפעסק עמו, ולפיכך אמר אף לזאת יתרד לבי ויתר ממקומו, כי בכאי פחדא כוב יתיב שימסר הוא בידו של השטן.

ועפ"י מה שנתבאר כי מיתת נד"ח היתה על שדחקו את הקץ לפני זמנו, יתבאר לנו הכחוז וידבר כי אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני כי וימותו. ולכאורה איני יודע מה נאמר לו דיבור זה (עי' קוש"א א'), אמנם לדרכנו אפ"ל דכנה משרע"ה צטרם צלבו השחוקקות מה שחביה מיד הבאולה השלימה, ויתרומם ויתשש כבוד שמים בישועתו ישראל, כאשר יש לנדיקים אמיתיים

לכדי כדי לשבר את האזן. ובדרך זו ל"ל גם מה שאומרים בקדושת כתר בן גאלתי אהבם אחרית כרעשית, ולכאורה קשה שברי האחרית שביס בגאולה העתידה תגדל מאד מן כרעשית שביס גאולה מזרים, אמנם הוא כדבר אשר דברנו, שכתב בן כדי לשבר את האזן, חבל ודלתי שביס בגאולה העתידה יכיו בדרגה עליונה ובצורה מאד מנסי יעילת מזרים.

ולזאת ענו שרפי הקדש על שאלת מלאכ"ש השיבו כי חליל ונשובה וגו', וכדמארן שאלו מנפים ומשחוקקים ומיתלים רק לגאולה שחביה ע"י הקב"ה בעצמו, צעת שיעלה צרנו הפשוט לגאלנו, ולא שנטול גאולה מעצמינו. וזהו שסיים הכחוז חוש ימינו בקדש, הלא כמה ימי גאולה מזרים שבהם הראינו לדעת כי הקב"ה צכצדו ובעצמו גאלנו ממזרים, ומשום כך נקרע הים בפני ישראל כמבואר, דאף שעדיין לא שלמו ימי שעבודם, ממה כי היתה זאת לגאלם ולהויתם לחירות לפני הזמן, וצידו של הקב"ה לגאול את ישראל בכל עת אשר יחפוץ.

דיוצא לנו מה כי מקריעת ים סוף איכא הכחזה כי הקב"ה בעצמו גאל את אבותינו ממזרים, דבלא"כ לא היה נקרע בפנייהם צטרם הזמן. וזאת אפ"ל צביאור דברי המגלה (ברכות דף ל"ח ע"א) וכו' המויתא מתחת סבלות מזרים הכי קאמר לכו קב"ה לשפאל כד אפיקנא יתכון עבירנא לכו מילתא כי ביבי ידעשיו ולנח הוא דאפיקות יתכון ממזרים. ולכאורה אמרנו לא נדע מאי כך מילתא דעבד לן קב"ה כדי לצר על ידו כי ה' הוא המויתא אותנו מארץ מזרים, אמנם לדרכנו אפ"ל דקאי על קריעת י"ם, דממה שנקרע הים בפני ישראל ומסתמו טעונותיו שטען שעדיין לא הביע הזמן, נתבאר כי ה' הוא המויתא אותנו ממזרים, ומשום הכי לא שייך ענין הזמן, דצידו יתבצר להקדים זמן בגאולה כרענו.

ועפ"י פי האמור נבוא לביאור המדרש (אות ו') כששטע איוב אחרי מות שני בני אהרן פתח ואמר אף לזאת יתרד לבי ויתר ממקומו. דכנה היתה צמד"ר (שמות כ"א ז') וז"ל איך חמא צר חנינא

KolSatmar.com

אעשה לו עזר כנגדו. ואריך ביאור שכרי לעיל מנייה
בנתינת האדם כתיב וירא אלקים את כל אשר עשה
ובהם טוב מאד. ואפ"ל עפ"י אמרם ז"ל בעירובין
(דף י"ב ע"ב) נמנו וגמרו מוח לו לאדם שלא נברא
משנברא. ופירש המבשרש"ל בחא"ב כוונת אמרם נמנו
וגמרו, שמנו חז"ל מנין העשין וכלאווין, ונמנא שכלאווין
מרוצין, וא"כ האדם עלול ביותר לחטוא וכו"ל רחוק
משכר וקרוצ להפסד, ולפיכך גמרו מוח לו לאדם שלא
נברא משנברא, עכ"ל ז"ל. אך יש לחקור שכרי מפי
עלוין לא תלא הכעות, ואיך ברא את האדם בלאוין
שיכיר קרוצ אל ההפסד ורחוק מן השכר. אמנם
נראה דאף שכלאווין מרוצין מן העשין, מימ תקנה יש
לו לאדם להכרות זכות שיכיר מניינים מרוצין ממנין
כלאווין, ונמנא כי בראת האדם להיות קרוצ לשכר
ורחוק מהפסד. וביאור בדבר הוא, עפ"י מה שכתב
בספר פרשת דרכים (דרך מנרים דרוש א') על כל
דליתא במד"ר (שמות פ"ב ה') ששאל משרעים מאת
הקב"ה מה זכות יש ביד ישראל שאוכל להביאם
ממנרים וכו' השיבו הקב"ה בוי יודע שזכות החורב
שהם עתידים לקבל על ידך בבר"ה הם יולאים משם,
דכי בכולאף את העם ממנרים תעבדון את האלקים
על הכר הוא, עכ"ל המדרש. ומכאן אחר למד שהקב"ה
דן את האדם ע"ש בעתיד, שכרי אף שצעת יליאת
מנרים עדיין לא היו ישראל ראויים לגאולה, גאל
אותם הקב"ה בזכות החורב שהם עתידים לקבל.
וקשה שזו סותר לכאורכ להא דליתא במדרש לעיל
מיניה בסמוך (שמות פ"ב ג') כשהיו ישראל במנרים
ראה הקב"ה מה שעתידין לעשות בה"י ויאמר כי
ראה ראיתי וכו' אמר לו הקב"ה משה אחר רואה
ראיתי אחת ואני רואה שתי ראיות וכו', אני רואה
מקלני תורתי זה ראה, ראיתי זו ראיתי מעשה בעל
וכו', אעפ"כ איני דנס אלל לפי הענין דהשאה. כרי
שאין הקב"ה מביט אל מה שהם עתידים לעשות.

וביאר דאין כאן סתירה כלל, אלל שדרכו של
הקב"ה להיעזב לגרויותיו, ולהתנהג עמכם במדת
החסד ורחמים, ולפיכך הוא אופה ומציע על מה
שהם עתידים להיעזב, ומעזב עמכם ע"ש בעתיד,
אך לרעה אינו דן אותם אלל כמעשיהם בלוחה שעת,
ואינו מתעלם מהם שמהם עתידים לחטוא, עכ"ל

אלל החולה אמר ליה אל תשתה זין ואל תשכב בעתה
זה אחר וא"ל אל תשתה זין ואל תשכב בעתה שלא
תמות בדרך שמת פלוגי זה זיכרו יותר מן הראשון
לכך נאמר דבר אל אהרן אחיך ואל יבא ואם זה
הוא מת בדרך שמתו בניו לכך נאמר אחרי מות שני
בני אהרן, ע"כ. ויש להקשות דרש"א זו לא שייכת אלל
להך מ"ד דס"ל שמתו על הקריבה ובהקצרה ועל
הכניסם אל זרה, אבל לאידך מ"ד דס"ל שמתו על
שלא נשאו נשים, ועל שכורו הלכה בפני משה רבן,
הדרה קושיית המדרש לדוכתא, שלא ידענו מה נאמר
לו בדבור הראשון, שכרי לא שייכת האזכרה שנאמרה
לאהרן לכל יבא בכל עת אל הקדש אל הדבור הראשון,
דבני אהרן מטעם אחר נעשו.

ד במד"ר (פ"ב ו') איתא ר' זכריה פתח (משלי
י"ז) גם ענוש ללדיק לא טוב אמר הקב"ה אע"פ
שעשיתי את אהרן ולקחתי שני בניו נמנו לא טוב אלל
(שם) להכות נדיבים עלי יושר הכ"ד אחרי מות,
ע"כ, וז"ל.

ה במד"ר פליאה (הוצא בישמח משה) איתא
בשעה שנכנסו שני פולמוסין דגורא לתוך
חוטמיהון של נדב ואזיכוא ענו שרפי הקדש ואמרו
השינונו כי אליך וגשובה, ע"כ. וזהו פלאי.

ולבא לביאור הענין נקדים להתבונן בדברי הכתוב
המוצא במד"ר ה"ל דנקט בלישניה גם ענוש
ללדיק, "לא טוב". והנה בשבת (קמ"ט ע"ב) דרש
מכאי קרא דכל מי שחבירו נענש על ידו חין מכניסין
אותו במחיתו של הקב"ה, דכי גם ענוש ללדיק לא
טוב, ואין לא טוב אלל רע דכי (תהלים ה') כי לא
אל חפץ רעע אחר לא יגורך רע, ע"כ. ולכאוי א"כ
מדוע לא כתיב בקרא גם ענוש ללדיק רע, ואפשר
שכאז ע"ד הא דליתא בפסחים (דף ג' ע"א) לעולם
אל יוליא אדם דבר מגונה מפיו שכרי עיקם הכתוב
וכו', ולפיכך כתיב בקרא לישנא מעליא גם ענוש
ללדיק לא טוב. אכן קשה שהרי בקרא דמיתתי מיניה
ראיה כתיב לא יגורך רע, כרי דלא קפיד קרא בזה"ל.

ונראה לבאר דברי הכתוב והנה בפרשת בראשית
כתיב ויאמר כי א' לא טוב האדם לבדו

נצרה משנצרה, כי מה שיפספש צמעשו חקרה הוא לו, ושבו נוח לו שנצרה.

תמצית הדברים כי אמנם האדם צריחו קרוב להפסד ורחוק מתקות השכר, אך צעש דרכים הוא קונה את עלמו, להיותו קרוב לשכר, דרך האחד הוא זכות החולדות שיעמדו ממנו, דרך כז' הוא ע"י שישלל צמשים עוצים לפנים משורת דין, וכדרך השלישי שיפספש צמעשו ויעש השוכה מאכבה, ועל ידי כך יתברו זכויותו ממספר הלואין. ועש"י זה יתבאר לנו ענין חטאם של גדו ואציווא, כי כהם ממה שאמר הכתוב בהקריבם אש זרה אשר לא טוב אותם, נמליו למדים שהמה השתדלו להרבות צמשים עוצים שלא נלעוו בהם, וכמ"ש המפרשים ז"ל על הפסוק ויקריבו וגו' אש זרה אשר לא טוב אותם, דאין כוונתם שנאשר עליהם להקטיר קטרת זו, אלא שחטאם כי הם שהקטירו קטרת שלא נלעוו בה.

ועטם שהמה עשו זאת כדי להרבות זכויות שלא נחייבו בהם, למען יכיוו בידם זכויות מרובות מן הלואין, וישלמיו בכך תכלית צריחת האדם, בהיותם בחינת נוח לו שנצרה. ועטם שהולכו להרבות זכויות ע"י שיוסיפו לעשות מע"ע לפנים משו"ד, הוא לפי שלא היה בידם זכות אחרת, כי אם זכותם בלדו, שהרי לא נשאו נשים ולא בעמידו חולדות, דלילו היו להם אשכ וזנים, לא היו לריבים להכנס לפנים ממחילתם לעשות לפנים משו"ד, להקטיר קטרת שלא נלעוו בהם, שהרי היה בידם זכות הדורות הבאים. ומכאן הוכיח כך מ"ד דלא נשאו נשים, חזר גרס להם שנשלו בקריבה ובהקריבה ובהבאת אש זרה. ואף שלא נאשר עליהם להקטיר קטרת, כמ"ש המפרשים שלא נלעוו בהם לא לאיסור ולא להיתר, מ"מ חטאם כי צמה שטעו כן בלא שנלעוו על כך, כי זהירות יחירה לריך בזמן שבאים לקיים מצוה שלא נלעוו בהם, לעשותם בתכלית השלמות, חולת כן לחטא יחשבו. וראויה לדבר ממה שמליו גבי אחרן שהזכירו הכתוב ואל יצא בכל עת אל הקדש, אף דודאי ביתם עבודתו של אחרן הכהן הגדול בקדושה עילאה ובדיוקות נפלאה שאין לה שיעור ופרך. חזר צרי שגם בכל ימות השנה היה אחרן מתאווה ומשתוקק להכנס לפני ולפנים, ולעבוד עבודתו בקדושה, אעפ"כ בא ליווי השי"ת אליו שלא

ז"ל. ולפי"ז נמצא כי אף שהאדם הוא קרוב להפסד, מ"מ יכול הוא להרבות זכויות ע"י שיהיה קרוב לשכר, ע"י שילעפרו לו הזכויות שעתידין לעשות דורותיו הבאים אחריו, שהרי בקצ"ה מתחשב לו לאדם זכות הדורות העתידים לעמוד ממנו, ואינו מתחשב לו מה שהם עתידים לחטא כמבואר. אמנם לא שייך לומר כן אלא צמי שיש לו אשכ וזנים, אלא הכוין ערירי שלא נשאו אשכ ולא בעמידו חולדות, אין לו אלא זכות עלמו בלדו, והוא קרוב אל ההפסד ורחוק מן השכר, שהרי הלואין מרובין. וזכר יל"פ דברי הכתוב לא טוב היות האדם לבדו וכו' בסגנון זה, לא טוב, פירושו אימתי צריחת האדם היא בחינת לא טוב וזה לו שלא נצרה, בזמן היות האדם לבדו, ואין לו עזר כנגדו, הוא האשכ אשר הוכיח לו כי להעמיד ממה חולדות. כי אז אין לו אלא מלכות ומע"ע שהוא מסגל לעלמו, והוא קרוב להפסד ולהכשל בלואין שכן מרובין.

אמנם עוד יש דרך ישר לפני איש להיות קרוב לשכר ולהפסד, ע"י שישלל לעשות מלכות שהוא פטור מהם מלד דין, שהרי בצבירות לא יתכן להוסיף, ואין לך אלא מה שאסרה תורה, ונמצא כי ע"י שיעשה מלכות לפנים משורת דין, יהיו זכויותו מרובין מן הלואין, וקריבו קרוב לשכר ורחוק מהפסד. ועוד חקרה מלכו לו לאדם שיהיה קרוב לשכר, והוא דכנה בגמרא עירובין שם היתא נוח לו לאדם שלא נצרה משנצרה, ומסיים בגמרא ועכשיו שנצרה יפספש צמעשו וכו'. ולכאורח מה שייך ענין זה שצריך האדם לפספש צמעשו, אל מה דמנו וגמרו שנה לו לאדם שלא נצרה, הרי זה ענין צפוי עלמו שחייב האדם להזכר שלא יבשל בחטא, ואם חטא מוטל עליו לפספש צמעשו, ולחזור בתשובה שלמה עליהם. אמנם יובן עפ"י דברי המהרש"א ה"ל, שפי' דברי הגמרא שמו העשין והלואין ורלו שהלואין מרובין, ומשום כך נוח לאדם שלא נצרה, ולפיכך מסיים בגמרא ועכשיו שנצרה יפספש צמעשו, כלומר שיעשה תשובה מאכבה, וע"י תשובה מאכבה זדויות נעשות לו זכויות, וא"כ עתה נוח לו לאדם שנצרה, שהרי ע"י התשובה מאכבה יהיו זכויותו מרובין מן הלואין, כי גם הלואין ישובו למלכות. והשתא שפיר שייך מה דקאמר בגמרא יפספש צמעשו אל אמרם נוח לו שלא

צפני רבן ג"כ מטעם זה עצמו, שרלו להרבות זכויות שלא נטעו בהם כמבואר. ולפי זה לכולם עממי איכא למימר כדליתא במדרש ילקוט הכ"ל (פיין קושיא ג') שלא לרופא וכו' ואמר לו אל תשחך זין וכו' שלא תמות בדרך שמת פלוני זה זירזו יותר מן הראשון לכך נאמר דבר אל אהרן אחיך ואל יצא ואם בל הוא מת בדרך שמתו בניו לכך נאמר אחרי מות שני בני אהרן. שהרי גם למ"ד דס"ל שמתו משום שלא נשאו נשים, נעשו על הקריבה וההקריבה, אלא שהדבר שגרם לכך היה מה שלא נשאו נשים כמבואר, ושפיר שייכת לאהבת ואל יצא בכל עת אל הקדש למאכל"כ אחרי מות שני בני אהרן, להזכירו שלא יארע לו כמו שאירע לבניו בעוונתם. וגם לכך מ"ד שבורו הלכה צפני משה רבן, כבר נבאר שנגעשו על שרלו לזכות בחלק הכהונה שאינו שייך לשורש נשמתם, ולזאת הורה הלכה צפני משה רבן לזכות גם בחלק הכהונה השייך אליו, ולכן נגעשו על שעשו דברים שלא נטעו עליהם. ולזאת הזכיר הכתוב את אהרן לכל יעשה דבר שלא נטעו עליו, ולא יצא בכל עת אל הקדש, כי אם בעת שזוהו השי"ת, שלא ימות בדרך שמתו בניו, על שעשו דברים שלא נטעו בהם.

ובדרבנן יתיישבו בעוונות דברי המד"ר הכ"ל (קושיא ד') ר' זכריה פתח גם עומם ללדיק לא עוב, כלומר דמה נעשו הלדיקים הם נדב ואזכורא, על שהיו בצחינת "לא עוב" היות האדם ללדו, שלא נשאו נשים, וזה גרם להם שנכנסו להקטיר קטרת אשר לא זוכה אותם, שהרי לא היה להם זכות הדורות הבאים, ולכן השתדלו להרבות צמח"ט לפנים משכב"ד כדי שיהיו בצחי' נוח לו שנצרה, וע"כ נגעשו על שעשו מעשים שלא נטעו עליהם. וזהו מבואר גם מה שסיים המדרש אלא להכות נדיבים עלי יושר, שנעשו נדב ואזכורא עלי "יושר" עפ"י מה שלמדו ז"ל (צ"מ דף ע"ז ע"ב) מדרבנן ועשת הישר והטוב דינא דר מילא וכו', שהם דברים שאין חייבים בהם מלך הדין, וכן פירש"י ז"ל (דברים פ"א י"ג) ועשת הישר והטוב זו פשרה לפנים משורת הדין. וזה שאמרו"כ להכות נדיבים עלי יושר, כלומר לפי שנהגו ביושר הוא לפנים משורת הדין, והשתדלו לעשות מעשים שלא נטעו בהם, לפיכך נעשו.

יצא אל הקדש כי אם אחת בשנה ציוס הכפורים. הרי מה כמה החבונות והחירות לריך האדם, כדי שיהיה מעשהו מרובה ומקובל לפני השי"ת, ולזאת נעשו נדב ואזכורא בהקריבם אם זרע אשר לא זרע אותם, כי עשו דבר שלא נטעו עליו ולא נתקבלו מעשיהם לראון לפני ה'.

ובדרך זו נלך לבאר גם דעת המ"ד דס"ל שבורו הלכה צפני משה רבן, והכל סובב הולך על קוטב אחד, שהיתה כוונתם להרבות במצוות ומעשים טובים שלא נטעו בהם, כדי להיות צחינת נוח לו שנצרה, ולכוונה זו הורה הלכה צפני משה רבן. דהנה ידוע שכל אחד מישראל קיבל חלקו בחורב מסיני, וכדליתא במד"ר פ' יתרו (פכ"ח ד'), והנה חלק המוכן לאחד אינו יכול להתגלות ע"י אחר, וכאשר תקנו אנשי כנ"ג בנושא התפלה ותן חלקנו בחורבתך, פירוש שזכה לגלות בחורב חלק השייך לשורש נשמתו. אכן נדב ואזכורא ללד שלא נשאו נשים, ובינים לא היו להם, השתוקקו להרבות זכויותיהם, ע"י שיגלו בחורב גם חלקים שאינם שייכים להם, וזה גרם להם שבורו הלכה צפני משה רבן, כי רלו לזכות גם מחלק החורב השייך למשפיע"ה. ומדומה דבר זה בכחוב דכתיב ויקריבו לפני ה' אם זרע אשר לא זרע "אוחם", משמע שהיה ציווי בענין זה מאלף השי"ת, אלא שלא אליהם היה הציווי, ולפיכך נעשו על שבורו בדבר שאינו שייך להם.

ועפ"י האמור שחטא מד"א היה שהשתדלו לעשות דברים שלא נטעו בהם, נראה לפרש מוא"כ בקרבנם אל ה' (פיין קושיא א'), ע"ד שכתב העו"ז ז"ל (בה' ר"ה תקפ"ה סק"ז) לפרש מוא"כ בחגולות וקול שופר הריעו לפני המלך ה', כלומר לפני שרצא המלך ה'. וכמו כן כאן י"ל בקרבנם "לפני" ה', כלומר בערם בזה ציווי ה' על כך. והשאלה כל הענינים האמורים במדרש הכ"ל (קושיא צ') צוקה אחד עולים, דלא פליגי בעיקר הדבר שחטאם היה שנכנסו לפנים להקטיר קטרת שלא נטעו עליה, לפי שהזכירו לסגל מצוות ומעשים עדי שירצו זכויותיהם על הלאוין, אלא דהו מ"ד מפרש כעטם שהזכירו לכך לפי שלא היה צידם לסמוך על זכות הדורות הבאים, משום שלא נשאו נשים, וגם חידך מ"ד דס"ל שבורו הלכה

והנה הים לא ראה להבקע מפני בני ישראל, משום שטען טענה הנשמעת, שלא שלמו עדיין ת' שנה שגזרו עניהם צברית בין הבתרים, ולא הביע קולם נהגה. אכן ממה שילאו ישראל ורכוש מלרים בידם, נסתתמו טענותיו של הים, כי נוכח לדעת שכבר נתקיימה צמולא גזירת בין הבתרים, וכגיע זמן הצולא, שכרי סדר הכתובים מעיד על כך שצחלה יושלמו ארבע מאות שנה לשעבודם ואח"כ יזכו לרכוש גדול, דכתיב צרישא ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, וצחריה כתיב ואחרי כן ילאו צרכוש גדול, וא"כ כיון שראה הים שישראל צאים ורכוש מלרים בידם, נסתתמו כל טענותיו, שכרי מודע שכבר שלמו ארבע מאות שנה לשעבודם.

ברם לכאורה אכתי הים מקום לסתור הוכחה זו, לדעולס איכא למימר שעדיין לא שלמו ת' שנה שגזרו עליהם, וליכא הוכחה ממה שזכו לרכוש גדול, דלמלא הצטתה רכוש גדול היתה צמורה להתקיים לפני כלות ארבע מאות שנה לשעבודם, וממה שנאמר הצטתה רכוש גדול אחרי גזירת ועבדום וענו אותם ת' שנה ליכא ראיא, דאימא שבהכחשים נאמרו שלא כסדרן, דאין מוקדם ומאוחר צחורה, וא"כ צמח הצטתה טענת הים. אכן הא ליחא, שכרי צמסכה פסחים (דף ו' ע"ב) איחא דלא אמרן אין מוקדם ומאוחר צחורה אלס צחרי עניי, אלס צחד ענינא מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר, דאי לא חימא הכי כלל ופרט, אין צכלל אלס מה שצפרט, דילמא פרט וכלל הוא, ע"כ.

ובזה מצוארים שני כפולאות הים ראה ויונס ראה ישראל צאים ורכוש מלרים בידם, ועיי"כ נסתתמו טענותיו, שכרי מודתקיימה הצטתה רכוש גדול מוכח שכבר שלם זמן השעבוד כדאמרן. דסדר המקראות יגיד כן דכתיב צרישא ועבדום וענו אותם ת' שנה ואחרי כן ילאו צרכוש גדול. צרם איכא למשדי צה נרגא דלמלא אין ראיא מסדר המקראות, דאין מוקדם ומאוחר צחורה. לזאת אמר צרייתא דר' ישמעאל ראה דאמר בשלש עשרה מדות הצחורה נדרשה צבן, וחדא מייניכוי ופרט, ועיי"כ צחד ענינא אמרין מאי

ועל פי האמור יצבארו לנו דצרי המדרש פליאה, צשעה שנקכסו שני פולמוסין דנורא לחוך חוטמייכון של נדב ואציהוא ענו שרפי הקדש השיצנו כ' אליך ושובה. דכנה לפי המצואר דמשום שנה נאלו נשים ולא הים בידם זכות הדורות הצאים, נפיכך השחלדו לצרכות צמנות שאל נחמיציו צכס, כדי שיהיו זכיותיהם מרצוים. ומכיון שאלו שרפי מעלה שפעשו נדב ואציהוא על כך, מודע להם כי שלא ככונן עשו, אך נצב צחמה אף כ' בידם להיות מרצוים זכיות ונשנים תכנית הצרייה, לכן אמרו השיצנו כ' אליך ושובה, כלומר שיהי בידם להיות צצחנות קרוב גשכר ורחוק. מהכפסד עיי' תשובה מאככה, מהכפכת זדונות לזכיות.

*

(עיה"ק ירושלים תובב"א ה'תש"ו לפ"ג)

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו' צמדרש פליאה (הוצא צדמס"א) איחא צשעה שנקכסו צ' פולמוסין דנורא לחוך חוטמייכון של נדב ואציהוא, שאלו מלאכי השרת צרש"ע למח קרעת את הים לישראל, ענו שרפי הקדש השיצנו כ' אליך ושובה, ע"כ. וכו' פלאי.

ונראה צהקדם לצאר צ' מדרשי פליאה כא' דאי צמדרש פליאה (הוצא ציש"מ) הים ראה ויונס מה ראה ראה ישראל צאים ורכוש מלרים בידם. עוד איחא צפליאה מה ראה צרייתא דר' ישמעאל ראה, ולי"צ. ופלי' דכנה צבר נחלקו קדמוניו ז"ל צחירון הקושיל כיז ילאו ישראל ממלרים אחרי שבו שם רדיו שנה, וכלל צברית צין הבתרים גצר עליהם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. ויש מן המפרשים שכתבו כי אמנם ילאו ממלרים לפני כלות ד' מאות שנה, שדילג הקצ"ה על הקצ משום שלא יכלו להתמכמה שם יותר אפילו רגע, ועליו להשלים גזירת גלות מלרים צשאר הגלות. ויש מהם שכתבו כי קושי השעבוד השלים. ורבים מן המפרשים ס"ל דמיון מלידת יחנק, וכבר שלמו ת' שנה צלאתם ממלרים.

או איפכא, ומסדר הכתובים כוח משמע לכו דאש
מן השמים ירדה תחנה, חכן ממה שראו כי נדב
ותחיותו נעשו צמיחה בהקריבו חס זרה, שפעו
בדעתם דחין זאת חנה שנתחבב הכינוי נדו"ח
מן ההדיוט, דאי גלו הכי חין נהם חטא משפט מוח,
שכרי חפשיי שחש יורדת מן השמים מנוח להציל
מן ההדיוט, חנה ודאי שנעשו ענ שהקדימו להציל
צערם ירדה האש מן השמים, ומה דכתיב ברישא
ותנה אש מפני כי י"ל דחין רחמי מסדר הכתובים
דחין מוקדם ומאוחר צחור.

והשנא מבוארת הפליאה כמין חומר בשעה שנכנסו
צ"י פולמוסין דמורא לתוך חוטמיהו של נדב
ואזיכורא שאלו מלאכי השרת א"כ למח קרעת את
הים לישראל. כי הנה ממה שראו מלאכי השרת כי
נעשו נדב ואזיכורא צמיחה על שהקריבו אש מן
ההדיוט, נודע להם דחין להציל רחמי מסדר
המקראות, שכרי לפי סדר הכתובים לא חטאו נדב
ואזיכורא בבבאת אש מן ההדיוט, דאש מן השמים
קדמה, וא"כ למח נעשו. וע"כ דאמרינן אין מוקדם
ומאוחר אפילו אחד ענינא, וכיון שכן שוב ליכא
הוכחה ממה שילאו ישראל ורכשו מלרים בידם, שכבר
נשלמו ד' מאות שנה שנגזרו עליהם בצרית בין
הבשרים, דלעולם אימא דעדיין לא נשלם זמן השעבוד,
ולא הגיע עתם להגאל, ואין ראוי ממה שזכו ברכוש
מלרים, דאף דסדר הכתובים יגיד שזכו ברכוש מלרים
אחרי חטאם ד' מאות שנה, אין בכך כלום, שכרי
אמרינן אין מוקדם ומאוחר אפילו אחד ענינא. וזהו
ששאלו א"כ למח קרעת את הים לישראל, שכרי ממה
שנעשו נדב ואזיכורא חזרה טענת הים לקדמוהו,
דאכתי לא נשלמו ח' שנה שנגזרו על ישראל, ולא
הגיע זמנם לגאול.

אכן הנה מה שכתבנו לעיל ביישוב קושיית בעלי
התוספות לאו מילתא היא לכאורה, שכרי אחד
ענינא אמרינן מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר
מאוחר, וא"כ קושייתם קמה וגם נלכה, דכיון דבקרא
כתיב תחלה ותאז אש מפני כי, ע"כ דאש מן השמים
קדמה, ואם כן מה פשעם ומה חטאתם של נדב
ואזיכורא שנעשו צמיחה, הלא אחר שירדה אש מן

דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר, וכיון דבבבאת
ואח"כ ילאו ברכוש גדול כתיבא בסיפא, שפיר ליכא
הוכחה שכבר נשלם השעבוד, וע"כ נקדע הים בפניהם.

ובדרך זו נבא לביאור הפליאה בפרשה זו, דהנה
בדעת זקנים מבעלי התוספות פרשת שמיני איחא,
דעסם שנעשו נדב ואזיכורא על שהקריבו אש זרה,
דאפי"ג שמואל להציל אש מן ההדיוט אף כאשר האש
יורדת מן השמים, כדכתיב ותתנו בני אהרן אש וגו',
היינו דוקא לאחר שירדה מן השמים פעם אחת, חבל
קודם לכן לא היה להם להציל מן ההדיוט, שמתעשים
בכבוד שמים, שיאמרו באש של הדיוט נאכל הקרבן,
ולפיכך כשהקדימו להציל אש מן ההדיוט פגעה בהם
האש היורדת מן השמים. אמנם כתבו להקשות על
כך, דבקרא כתיב קודם ותאז אש מפני כי ותאכל
על המזבח, ואח"כ כתיב ויקחו בני אהרן נדו"ח אש
מתחתו, משמע דבתחלה ירדה להם אש מן השמים
ואח"כ הביאו הם אש מן ההדיוט, וכו', עכ"ל
בעה"ט, עיי"ש מה שחירא.

ולכאורה היה אפשר ליישב קושייתם, דלעולם הביאו
נדב ואזיכורא אש מן ההדיוט קודם, ולפיכך
נעשו, ומה דכתיב בקרא תחלה ותאז אש מפני
כי וגו', היינו משום דחין מוקדם ומאוחר צחור.
וכנה עוד זאת נקדים לדיושלמי (יומא פ"ה כ"ב)
בוצא צחור' מנחות ק"ט רע"ב) יליף מדכתיב (ויקרא
ט"ז) וכל אדם לא יהיה בזהל מועד אפילו מלאכים
דכתיב בכו ודמות פניהם פני אדם, נמי לא היו ראויים
להיות בזהל מועד ביוכ"פ בשעת הקטרת הקטורת.
וכנה ימי המילואים היו כדוגמת יוה"כ, שכרי
במסכת יומא (דף ז' ע"א) יליף חיוב פרישה לכהן
גדול בשעת ימים קודם יוה"כ, ממקרא שנאמר בני
מילואים (ויקרא ח') כאשר עשה ציוס הזה לזה כי
לפשות לכפר עליכם, לעשות אלו מעשי פרה, לכפר
אלו מעשי יום הכפורים, הכי דילפינן זה מה, וא"כ
מסתברא דכשם שלא היו המלאכים נמלאים בזהל
מועד ביוה"כ, כמו כן בימי המילואים ובחנות
המשכן לא היו שם, וכיון שכן לא ראו מלאכי השרת
גופא דעובדא הכי הזה, אם ירדה האש מן השמים
תחלה ואח"כ הביאו נדב ואזיכורא אש מן ההדיוט

השנה והגדולה בקצ"ה. והוא דוגמה הא דאיתא בתנחומא פרשת מטות (סו"ג ג') עכ"פ לתת נקמה ה' במדון, וז"ל, הקצ"ה אומר נקמה בני ישראל ומשכ אומר נקמה ה' אלא אמר הקצ"ה דין כולכם מתבקש שגרמנו לו לבזוק אחכם. אמר משכ רצון העולם אם היינו ערלים או עובדי ע"ז או כופרים במצוות לא היו שונאים אותנו ולא רודפין אחרינו אלא נשכיל חורב שנתת לנו, לכן הנקמה שלך, הוי לתת נקמה ה' במדון, ע"כ.

והנה מלאכי מעלה דאז יאמרו כדברי השי"ת בויכוח שבינו לבין כנסת ישראל, וא"כ כיצד הם אומרים השינוי ה' אליך ונשובה, שהם דברי כנסת ישראל. וע"כ דכדרי כדאמרן, דליכא כאן פלוגתא כלל, וגם דברי הקצ"ה הם שהוא יעורר את ישראל תחלה לתשובה, ואח"כ ישובו המה אליו, ומה שאומר שובו אלי ואשובה אליכם, הקדים המאמר היינו תשובה ישראל כדי לתלות התעוררות התשובה בהם למען שבהם ומעלתם, וא"כ היתנה קצ"ה כי לו נאח כי לו יאח להאמיר את ישראל, באמרו שובו אלי תחלה, אבל שרפי מעלה חייבים כצבדו של מקום, ע"כ הקדימו התעוררות התשובה מלך הקצ"ה, בעבור שהוא קודם במעלה, ואמרו כדברי כנסת ישראל השינוי ה' אליך ונשובה.

והשואל מוצא היעז מה שענו שרפי מעלה השינוי ה' אליך ונשובה, דכנה מלאכי השרת הוכיחו ממיתת נדב ואזיכוא דאפילו צדד ענינא אמרינן אין מוקדם ומאוחר, וע"כ הוקשה להם למה קרעת את הים, דילמא לא נשלים הזמן, וזממה שזכו צרכו גדול ליכא ראיא שכבר שלמו ח' שנה, ואף דכתיב בקרא תחלה גזירת ח' שנה, ואח"כ יאלו צרכו גדול, הרי אמרינן אין מוקדם ומאוחר אפילו צדד ענינא. אמנם כל מה שהוקשה להם היה משום דלא נחתו לחילוק זה, דלא אמרינן צדד ענינא אין מוקדם ומאוחר כי אם היכא דראוי להקדים המאוחר בעבור חשיבותו במעלה, דלפי חילוק זה אחי שפיר, דאיכא ראיא ממה שצאו ישראל ורכבו מזרים צידם שכבר נשלים הזמן, שהרי צדד ענינא אמרינן מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר, וגבי נדו"א שאני, דהקדימה חורב המאוחר אפילו צדד ענינא בעבור מעלתו.

השמים מזה להביא מן ההדיוט. ואפ"ל ציטוט קושיא זו עפ"י מה שמלינו בכמה דוכתי שהמוקדם במעלה חשוב יותר מן המוקדם בזמן, וראוי להקדימו בקרא. וכדי מוכח ממה שדרשו ז"ל בשמות רבה עכ"פ הוא אחר ונמש וגו', יש מקומות שמקדים אחרן למשכ ויש מקומות שמקדים משכ לאחרן לומר לך ששקולין כאחד. ולכאורח מנא לן ששקולים היו, דילמא משכ גדול במעלתו מאחרן, אלא שהקדים הכתוב את אחרן משום שהיה קשית ממשה שלש שנים. אלא ע"כ דקדימה במעלה עדיף משקדימה בזמן, ואי לאו דשקולין היו לא היה הכתוב מקדים את אחרן בעבור היותו גדול בשנים ממשכ. וכן יש להביא ראיא מדברי הכתוב בספר בראשית, ויולד נח את שם את חם ואת יפת. ופירש"י ז"ל (וכו' צד"ר פכ"ו ד') והלא יפה הגדול אלא מתחלה את דורש את שהוא לדיק וכו'. וכיוצא בזה אפ"ל גם כאן, דלעולם הכי הוה עובדא שגדו ואזיכוא נחתו אש מן ההדיוט צערם ירדה האש מן השמים, ואפילו הכי הקדים הכתוב ותאל אש מלפני ה' ואח"כ כתיב ויקחו נדב ואזיכוא אש מנחתו, משום דאש מן השמים חשובה מאד, וראוי להקדימה בעבור מעלתה וכדאמרן דקדימה במעלה עדיף. ובה דכדד ענינא אמרינן מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר, היינו דוקא בסתמא, אבל היכא דאיכא טעמא להקדים המאוחר לא.

ועפ"י זה נבא לציאור תשובה שרפי מעלה השינוי ה' אליך ונשובה. דכנה יודע הויכוח בין הקצ"ה לכנסת ישראל (איכא דכתיב פ"ה כ"ב) דהקצ"ה אומר (מלאכי ג') שובו אלי ואשובה אליכם וכנסת ישראל טוענת (איכא ה') השינוי ה' אליך ואח"כ ונשובה. ואפ"ל דלא פלוגי כלל, כי באמת השי"ת יעורר אותנו תחלה לשוב אליו, אלא דעל כן הוא אומר לישראל שובו אלי ואשובה אליכם, משום שהוא חפץ להאמיר את ישראל ולרוממם, על כן הוא תולה התחלה התשובה בהם, ואומר שובו אלי ואשובה אליכם. ובאמת אמרינן צדד אין מוקדם ומאוחר, כדאמרן דאף צדד ענינא מוקדים הכתוב המאוחר בעבור חשיבות הדבר ומעלתו, והכא חשוב לפני המקום להראות מעלה ישראל, על כן הוא מקדים שובו אלי. אמנם לישראל נאח לומר השינוי ה' אליך ונשובה, משום דלדידכו ראוי לתלות

מיד מלרים, וכי ישראל ביד מלרים. כיו, ולא מלינו
שחירן בדבריו קושיא זו, שחרי אף שטען עוצא שר שג
מלרים שעדיין לא נשלמו ד' מאות שנה, מ"מ הרי כבר
היו ישראל בני חורין בצאותה שנה, והקצ"ה דחה
ענגתו, ולמה אמר הכתוב מיד מלרים. ותו קשה
שחרי מדייק המדרש שקטרג שר של מלרים על ישראל
מדברי הכתוב ויושע ה' וגו' מיד מלרים, משמע
שקטרגו הים בשעה שעברו ישראל צים סוף, שחרי
בקריעת ים סוף מיירי כך קרא. ובאמת יש לתמוך
למה המתין עוצא שר מלרים עד הכא, ולא טען ענגתו
מיד בשעה שילאו ישראל ממלרים, או קודם לכן בשעה
שחללו משה ואהרן לפשות את כל המופתים לפני
פרעה, ומה לו כי חטק בקריעת ים סוף דייקא.

ופירשנו דברי הילקוט דכסה על כך קושיא שלא
נשלמה עדיין גזירת ד' מאות שנה בשנה לאח
ישראל ממלרים נאמרו תירוצים רבים, דרש"י ז"ל צ"ל
לך לך כתב כדאיתא במדרש ילקוט הג"ל, שנחשבו ד'
מאות שנה מלידת יחזק, חמנם המפרשים ז"ל כתבו כי
מדברי המדרשים מוכח כי בצלמה לא הגיע עדיין זמן
הקץ, אלא שהקצ"ה דילג על הקץ והביאו קודם זמנו,
לפי שלא יכלו להחממכם שם יותר אפילו רגע, לגודל
כוחות הטומאה שבמלרים. והא דקשה לפ"י כיצד
נתקיימה גזירת ד' מאות שנה, תירצו כי הזמן שנותר
לתשלום ד' מאות שנה, השלימו ישראל בגלויות אחרות.

ובספד"ק דברי חיים כתב שאם היו ישראל זוכין
היו מכריעין בשמים כחירון הכ"ל, שנחשב להם
גזירת ד' מאות שנה מלידת יחזק, אלא שעון הדור
גרם שיפסקו לשיקר כאידך תירוצא, שאמר בגלויות
ישלימו גזירת ד' מאות שנה, עכח"ד ז"ל. ועפ"י דבריו
הקדושים ביארנו כוונת המכילתא פ' בא, עה"פ
ומושב בני ישראל אשר יצאו בארץ מלרים וגו', רבי
אומר כתוב אי אומר ועבדום וענו אותם ארבע מאות
שנה וכתוב אי אומר ודור רביעי ישובו הנה כיצד
יתקיימו שני כתובים כללו, אם יעשו תשובה גואלם
אני לדורות (פירש ביזה רענ גואלם אני לדורות שלא
יהיו שם אלא ד' דורות כמ"ש רש"י צ"ל לך) ואם
לאו גואלם אני לנשים, ע"כ. ולכא"ל אחת לא נתישבה
הסקירה שני צדקא סתמא כתיב ועבדום וענו אותם

וזו היתה תשובת שרפי מעלה אליהם השיבו ה'
אלך וגושיה, דבכך איכא תשובה לשאלתם, דכחא
נמי חזין שהקצ"ה מקדים שבו אלי לואשובה אליהם
אף שאין זה סדרן, בעבור כבודן של ישראל ומעלתן.
ולפיכך לנו ראו לומר השיבו ה' אליך וגושיה בעבור
כבודו של הקצ"ה. וכיון שכן סרה קושייתם ממקרא
שנאמר גבי נדב ואביהוא שהקדימה תורה המאוחר
בחד ענינא, דשאי הכס שהקדימהו תורה ללד מעלתו
ותשיבותו, משא"כ בשאר דוכתי אמרין בחד ענינא
מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר, וכו"י
אמרין דברי הכתוב ועבדום וענו אותם ארבע מאות
שנה ואח"כ ילאו ברכוש גדול מאי דמוקדם מוקדם
ומאי דמאוחר מאוחר, ושרפי איכא הכחא ממה
שילאו ישראל ורכוש מלרים בידם שכבר נשלם הזמן.

*

א ואמר לבאר דברי המדרש פליאה בשעה שנכנסו
שני פולמוסין דגורא לתוך חומיהון של נדב
ואביהוא אמרו מלאכי השרת לפני הקצ"ה למה קרעת
את הים לישראל, מיד השיבו שרפי קודם ואמרו השיבו
ה' אליך וגושיה חדש ימינו בקדם, והוא פלאי. וגרסה
בהקדם מה שיארנו (עיין דדרוש לו' של פסח) דברי
הילקוט פ' בשלח (רמז רמ"א בשם מדרש אבכיר)
ע"פ ויושע ה' ציום הכוא את ישראל מיד מלרים,
ח"ל, וכי ישראל ביד מלרים היו, אלא בשעה שילאו
ישראל ממלרים פתח עוצא שר של מלרים לפני הקצ"ה
ואמר לפניו רבש"ע וכו', אחת גזרת על אומה זו שיכיו
משועבדים תחת אומה שלי ת' שנה, שנאמר ועבדום
וענו אותם ד' מאות שנה וגו' (בראשית ט"ו), ועדיין
לא עבדו בזה אלא פ"י שנה משוללה מרים ועדיין
לא הגיע זמנם לנאח, אלא חן לי רשות ואחזירם תחת
יד אומה שלי עד ת' שנה וכו'. בצאותה שנה השיב
הקצ"ה ואמר לעוצא יש לי ללמד זכות על בני וכו',
כלום אמרתי בארץ מלרים בארץ לא להם דברתי, וכבר
גלוי וידוע שמשולל יחזק נעשו גרים, וכבר נשלמו
ארבע מאות שנה, חין לך לשעבד על בני כלום, בצאותה
שנה הגיל הקצ"ה את ישראל, לכן נאמר ויושע ה'
ציום הכוא את ישראל וגו', ע"כ הילקוט. וי"ב להבין
שפתח דבריו בקושיא על מה שאמ"כ ויושע ה' וגו'.

פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מלרימה, אז נודע לשרו של מנרים כי עדיין לא הביע התיקון השלם. כי חילו היו ישראל במדרגה הראויה, והיה התיקון השלם מיד, הי' הקצ"ה מוליקין בדרך הפשוטה לא", כי לא הי' מקום לחששות הכ"ל, אלא ודאי ממה שבסיס הקצ"ה אחי ישראל דרך המדבר, אות הוא כי לא הביעו לשינויות הראוי, ועדיין עתידין ישראל להשפיע בגליות אחרות, ומזה נודע לו כי עדיין לא שלמו חרבע מאות שנה, ועתידין כן להשלימן בשאר הגליות. ומלבד ראייה זו עוד נודע לו לשר של מנרים שעתידין ישראל לגלות עוד גליות אחרות, ממה שאמר להם משה לישראל בשעת קריעת י"ם הי' ילחם להם, ואיתא במדרש ילקוט, ח"ל, לא לשעה אלא לעולם (ופי' בזו"ר מדכחיב ילחם לשון עתיד). עכ"פ מכל חלו נתגלה לשרו של מנרים כי עדיין לא הביע התיקון השלם, ויחזרו ישראל להשתעבד לבין האומות, ולפיכך התחיל לקטרג על ישראל אחרי שיאלו ממנרים דוקא, שיחזרו להשתעבד במנרים להשלים ד' מאות שנה.

אמנם לפי מה שנתבאר לעיל כי הדבר היה חלוי ועומד במצב בני ישראל, אם היו זוכים היה נחשב להם זמן ד' מאות שנה מלידת יחזק, ואם לאו היה עליהם להשלימן בשאר גליות. א"כ נמצא כי צעת יציאת מנרים עדיין היה הדבר מוטל בספק, דאפשר יזכו ישראל לעשות תשובה כראוי, והנה חילו היה שרו של מנרים בא צענה לקטרג על ישראל צעודם משועבדים לפרעה במנרים, כי עדיין לא נשלם זמן ד' מאות שנה, היחש טענה נכונה צפוי, שכרי כיון שהדבר היה מוטל בספק איזה מן החירויות עיקר, ולחד חירותא צאמת לא נשלם עדיין הזמן, והיו ישראל עתידין להשלימן בגליות אחרות, א"כ בכל דבר המוטל בספק קיי"ל שאין מויליין מיד המוחזק, וכיון שהמנריים היו מוחזקים בישראל, אי אפשר להוציא את ישראל מידם. ולכן עשה הי' ככה שיתעלמו משרו של מנרים החירויות האחרים שנאמרו בזה, ולא נודע לו כי"א חירון זה שחשבו ד' מאות שנה מתחיל מלידת יחזק וכבר נשלם הזמן, ועל חירון זה לא היה לו פתחון פה לקטרג, שהרי כבר הביע עתה של ישראל ללאח לחירות עולם, ולפיכך החרים ולא פנה שפתי **לדבר** על ישראל בשעת אחרת ממנרים.

ד' מאות שנה, וכילד יתקיים מקרה זה אם יזכו להבאלי ל' דורות, ועל כרחק לומר כמ"ש הדברי חיים ז"ל, כי חשבו ד' מאות שנה חלוי ועומד במצב הדור, ואילו זכו ישראל לעשות תשובה שלימה כראוי, היה נחשב להם ד' מאות שנה מלידת יחזק, ולא היה גליות מערים גליות לדורות, ולא היה אחריה גלות עוד. ועכשיו שלא זכו לעשות תשובה כראוי, השלימו שאר הגליות את גזירת ד' מאות שנה.

וע"פ פי האמור נבא לביאור דברי הילקוט, ודנה מה שלא קטרג שר של מנרים על ישראל אלא לאחר שיאלו ממנרים, נ"ל כי מאת הי' היה זאת, שלא יהי' לשר של מנרים פתחון פה לעטון על יציאת ישראל ממנרים, כי הוא סבר שחשבו ד' מאות שנה מתחיל מלידת יחזק, וכבר שלמו ד' מאות שנה שנגזרו על ישראל להשתעבד, ובדין הוא שיאלו. ובאמת נעלם משרו של מנרים וכו"ל לא ידע, כי ישנם גם חירויות אחרים למה שיאלו ישראל קודם הזמן, וכמבואר לעיל, וחד מייניהו הוא ששאר הגליות משלימות. ואילו היה יודע זאת צטרם יאלו ישראל ממנרים, היה לו פתחון פה לקטרג כי עדיין לא נשלם הזמן שנגזר על ישראל להשתעבד, וללא שלא היו ישראל ראויים עדיין לגאולה לפי מעשיהם, היה הקטרוג חזק מאוד, ולא היו יכולים ללאח ממנרים לגודל הקטרוג, ולא ולמד כמה התאמן הס"מ בשעה שיאלו ישראל ממנרים לקטרג עליהם, ממה דאיתא במד"ר פי' בשלה (פכ"א ז'), ח"ל, בשעה שיאלו ישראל ממנרים עמד ס"מ המלאך לקטרג אותן, אמר רבש"ע עד עכשיו היו חלו עושי"ז ואחרי קורע להם את הים, מה עשה הקצ"ה מסר לו איוב שיהיה מיועלי פרעה, וכחיב צו איש חס וישר וכו', אמר הקצ"ה עד שכוה מתעסק עם איוב ישראל עולים לים ויורדים וכו', ע"כ. הרי שהוצרך הקצ"ה להסיח דעתו של השטן, שלא יקטרג על ישראל צעת קרי"ם. וכמו כן העלים הקצ"ה משון של מנרים שאר החירויות, שלא נשלם עדיין זמן ד' מאות שנה, ולא נתגלה לו אלא החירון שמתשכן מעת לידת יחזק, ועל זאת לא היה לו שום פתחון פה לקטרג.

אמנם אחר שיאלו ישראל ממנרים, דרך המדבר ים סוף, ולא נחם חלקים דרך ארץ פלשתיים לחשכה

שנאמרו בדבריהם ז"ל על מיתת נדב ואביהו אינם מספיקים, ועיקר הדבר הוא דכיון שהיה הכרח שימותו, סיבב להם הקב"ה שמן עוון, כדי ששעלט בהם מדת דבין, ע"ד הכתוב ורע' ענינו על בני אדם (תהלים ס"ח), וכמ"ס האורח הקדוש צפרשא ז', כי בגם שיחפון ה' המותה לחסידיו, לטוב נעלמה ליודע תעלומות נפלאים ורמות, לר"ך שיכיה ללדיק כל שבו מדבזרים אשר לא טוב עשות, כדי שדרך שם ישלע בהם דבין וכו'. לא ולמד ממח שמאל רש"ג עטס להריגתו ללד ששמה לבו דדרשתו חוק ס' ריבוא כאמור בדבריהם (אדרי פליח), וקשה הלא יתחייב אנוש מיתת משוה וכו', אלא דזה הוא דרך שממנו ישלע דבין, ולעולם סבת מיתתו יקר צעיו ה' המותה לעשרת הרוגי מלכות, להיות מגן וניסח לדורות בניו, עכ"ד ז"ל.

ידוע מ"ש הזה"ק בפרשת פנחס (דף ר"ז ע"א) דבשעתא דקני פנחס על ברית קדישא וכו' כד חמא שבעא דשמעון בכמה אכלוסין דלחא לגבי פרחא נשמתיה מנייה ותרין גשמתין דגדד ואביהו אהכלילו ביה, ואתהדרת נשמתיה כלילא רוחא דאתכליל בתרין רוחין וכו', ע"כ. ובדברי הזה"ק הללו אמרנו לבאר לעיל בוגת המדרש ילקוט שביו משה ואהרן מהלכין ונדב ואביהו מהלכין אחריהן, ואמרו מתי ימותו ב' זקנים הללו, ואני ואתה נכונו את הקהל. והוא פלא והפלא שיאמרו נדב"א שביו קדושי עליון בדברים האלו על משה ואהרן. אמנם הם חזו צרות קדש כי הם עתידים להיות מבשרי הגאולה, ור"ו שיכיה החיקון השלם בימיהם, ולפיכך היו מנפיש למיתת משה ואהרן, כדי שיכיו המה המבשרים, ויהיה בכחם לקרב הגאולה, ומיד אחרי שהיה הגאולה השלמה יקומו משה ואהרן לתחיה, ויחזרו להיות מנהיגי ישראל, וכל מגמתם וחפצם היה למשן יתקדם שמו יתברך בעולם, ויחזקו עולם במלכות שרי. אכן עדיין לא היה הזמן הראוי לכך, כי לא היו ישראל מוכנים לפי מעשיהם אל החיקון השלם, והכרח היה שימותו נדב ואביהו, ויחזרו נשמותיהם להכנס צפנאם, כדי שיכיו המה מבשרי הגאולה באחרית הימים, כאמרם ז"ל (פרד"א פמ"ז ילקוט ריש פ' פנחס) פנחס זה אליהו, ואליהו יהיה מבשר הגאולה לעתיד. ולפי זה מבוארים דברי

ואחרי שיאלו ישראל לחירות מידן של מלכים אלו גם כאשר נודע לו כי ישנם גם תירוולים אחרים צענין זה ועדיין לא נשלם הזמן לפי אשר התירוולים, מ"מ כבר לא הועילה שוב פעמנו בזה, דכיון שכבר היו ישראל בני חורין, מספיקא לא אמרין שיחזרו להשתעבד להם, דשז אין המלכים מוחזקים בישראל אלא ישראל הם צרעות עמם, וברי אין מוילין מיד המוחזק במקום דאיכא ספיקא.

ובזה יוצנו דברי המדרש ילקוט הכ"ל, שהקשה עכ"כ ויושע ה' את ישראל מיד מלכים, וכי ישראל ציד מלכים היו, ועל זה בא כמשיב צעשה שיאלו ישראל ממלכים פתח עוזא שר של מלכים לקטרג על ישראל, שעדיין לא שלמו ד' מאות שנה, כי אמנם צבא מתישבה קושיית המדרש על מהב"כ "מיד מלכים", שברי זאת היתה יצועה ה', שלא צבא שר של מלכים צעשה אלא אחרי שכבר יאלו ישראל ממלכים, והיו ישראל בני חורין מהם, ומספיקא לא אמרין שיחזרו ישראל להיות משועבדים תחת ידם. וזאת כוונת הכתוב ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מלכים, פירוש שזו צעמא היתה היצועה, שכבר לא היו ישראל משועבדים תחת יד מלכים, ולפיכך נסתתמו עטנותיו של עוזא שר מלכים, דאיכא למימר דהשנין ד' מאות שנה מלידת יתחק, וכבר נשלם הזמן.

ובדרך זו נבא לבאר המדרש פליאה, בשנקדים דברי החת"ם זל"ה (סוף פרשת שמיי) עכ"פ זאת החי וגוי, וז"ל, ג"ל סמיכת הענין לבאן, כי לא אמר הקב"ה פרשה זו אלא מפני שאיסורו של חזיר היה חלוי ועומד עד היום ההוא, כי איתא במדרש למה נקרא שמו חזיר שחזר להיותו לעיל, ור"ל שישתנו סמימיו ויהיה מעלה גרה ג"כ, והרבה על ס"מ ואומה של, וא"כ אי היה אותו היום עולם החיקון (כאשר היה מן הראוי להיות כדאיתא בפסרים), ולא מחו נדב ואביהו, היה חזיר מתוקן ולא נאסר, אך אחר מיתת נדב"א הוחלט לאיסור, עד לעתיד כשתוקן עולם במלכות שרי, עכ"ד החת"ם ז"ל. ולכאורה לא נמלא מקור לדבר זה, כי אחר מיתת נדב ואביהו הוחלט שעדיין לא יהא עולם החיקון, ומיכין פשיטא ליה למח החת"ם לומר כן, ונראה דכנה כל הטעמים

(ג) במדרש פליאה (הוצא דמשי"א) איז זעכע שנכנסו צי פולמוסין דמורא לתוך חוטמיהון של נד"א שאלו מלאכי השרת אי"כ למח קרעת את הים ענו שרפי הקדש השיבנו ה' אליך ומשובח חדש ימינו כקדם, וכו' פלאי. ואף בלשון הכתוב המוצא בפליאה יל"ד, מה הכוונה בלומדו חדש ימינו כקדם, שלא ביאר אל איזה זמן מן הימים הקדמונים תשוקתם, וכי בשנים קדמוניות היו כל הדורות שלמים ומחוקקים, והלא מתחלה עובדי ע"ז היו אבותינו, וכו"ל לפירושי.

(ג) קדושים תחיו כי קדוש אני ה' וגו', צמדת פליאה (הוצא בישמח משה) איחא אמרס כנסת ישראל לפני הקב"ה רשע"ע עשיתו קדושים. הכר מחתנו את המות הזה. וכו' פלאי.

(ד) עוד איחא צמדת פליאה (הוצא ביש"מ) הים ראה ויגוס מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה וכו' תמוה.

(ה) עוד צמדת ראה ישראל באים ורכוש מארים בידם, וכו'.

ונראה דכל המדרשים הנלו על קווצ אחד יסובו, ויחצאר הענין בהקדם הא דאיחא תחוקונים (תחוקא חמישאה דף קמ"ג ע"ב) דאית מאן דפרע צממוניה ואית מאן דפרע צנפשיה. ויש להצנן צוה ללכאורס מילתא דתמיכה הוא, דכידר יוכל האדם להשתלם צעוש ממון מאשר חטא על נפשו, ומגיע לו להיות נעש על חטאיו צעוש בגוף. אמנם יחצאר דהנה רש"י ז"ל כתב צפ' צראשית עכ"פ צראשית צרא אלקים, ולא אמר צרא ה', שבתחלה עלה צמחצבה לצראותו צמדת הדין, וראה שאין העולם מתקיים, ובהקדים מדת הרחמים ושחפר למדת הדין וכו"ו דכתיב (צראשית צ') ציוס עשות ה' אלקים ארץ ושמים. ע"כ ולכאורס ל"צ אומרו "הקדים" מדת הרחמים וכו', כדי צשיחוק מדת הרחמים למדת הדין סגי לכאורס, דשוב אין העולם נדון צמדה"ד הקשה, שהרי מדה"ר מלפנת עמה, ומה לורך בהקדמת מדת הרחמים דיוקא.

החת"ס ז"ל, כי אכן נודע הדבר צמיתת נדב ואציהוא, שעדיין לא הביע זמן החיקון השלם, ולפיכך בהכרח מתו הם, כדי שיחצרו להתגלגל צפנתם, ולהיות מצברי הגאולה צסוף יומיא.

ועפ"י הקדמות אלו יתצארו לנו דברי המדרש פליאה כמין חומר, זעשה שנכנסו שני פולמוסין דמורא לתוך חוטמיהון של נדב ואציהוא, שאלו מלאכי השרת אי"כ למח קרעת את הים, שהרי ע"י מיתת נדב ואציהוא נחצבר ומועד כי עתידין ישראל לגלות גולה אחרי גולה, ולא הביע עדיין זמן החיקון השלם, וא"כ נמא כי לא תשצין ד' מאות שנה שנגזרו על ישראל מזמן לידת יחזק, אלא נקטינן העיקר בחירון האחר, שאלו ישראל ממארים לפני הזמן, ולפיכך היו עתידין עדיין ללכת צבאר גלויות, וזכו שאלו מלאכי השרת אי"כ שעדיין לא נשלמו ת' שנה שנגזרו על ישראל שיהיו משועבדים, למח קרעת להם את הים, כדי טענה נכונה צפיו של שר מארים, וזכר להם לישראל לחזור ולהשתעבד תחת ידם, עד כלות ד' מאות שנה. ועל כך השיבו שרפי הקדש השיבנו ה' אליך ומשובח חדש ימינו כקדם, כלומר דזעשה שעמדו ישראל על ים סוף, עדיין היה הדבר תלוי ועומד, אם יחצרו ישראל צהשובה שלמה, ודאיחא צמכילתא ה"ל אם יעשו תשובה גואלם אני לדורות, וכאשר נחצאר צדברינו שאם היו ישראל עושים תשובה שלמה היו נחשבים להם ד' מאות שנה מלידת יחזק, ולא היו צריכים ללכת צגלויות אחרות. וצוה נדחתה טענת שרו של מארים, כי עדיין לא נחצבר הדבר איזה מן התירושים נקטינן לעיקר, ואם יזכו ישראל ויהי העיקר ככך תירוצא דתשצין זמן הגלות מלידת יחזק, וכבר נשלם הזמן. והשתא דכדבר מועל צספק לא ייתן להוציא מיד המוחזק מכה ספיקא אלא היבא דקאי קאי, וכיון שישראל עומדין צרשות עמאם אין צעטת שר של מארים להוציא מרשותם, וצדין קרע לפניכם את הים.

*

(שנת ה'תרצ"ו לפ"ג)

יידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן צקרצתם לפני ה' וגו'. יל"ד צמאכ"כ לפני ה', שהיה ראוי שיאמר צקרצתם אל הקדש.

ונבוא לציאור הענין עפ"י מה שכתב הפרשה דרכים (דבר יתעב דודש עשרים וטשה) למע מלכ"ר

אמרין זהו קים ליה בדרכה מיניה, ואליבא דכ"ע כל אולכיו יאשמו בתשלומי ממון, ונוסף על כך רעה תבא עליהם בפורעניות קשים, עכ"ל ז"ל.

ובדרך זו נלך לבאר כוונת רש"י ז"ל בג"ל דהנה איתא במד"ר פירוש מפורש (פ"ז ד') אין בעל הרכמים פוגע בנפשות תחלה וכו', ואף נגעים הבאים על האדם תחלה הן באים בביתו חזר בו עטון תלילה ואם לאו עטון תלילה הרי באין על בגדיו חזר בו וכו' ואם לאו עטון שריפה הרי הן באים על גופו חזר בו יטבר וכו'. מובאר מדברי המדרש, כי חילולא מזהיר ה"ה בעונש פוגע בנפשות תחלה, שהרי כך הדין נותן נפש הכוטלת היא תמות (ויחזקאל י"ח), אלא שהקב"ה מקדים מדת הרחמים, ומענישו בזממו, ושזו אין למדת מיד מקום לעטון כי בדין הוא שיענש בגופו מאשר חטא על הנפש, שהרי מכיון שכבר קדמה מדת הרחמים לפגוע בזממו, לא יתכן להוסיף ולהעניש עונש הגוף, דמשום רשעה אחת אחת מחייבו ולא משום שתי רשעיות, ושזו לא ניתן להענישו בעונש הגוף על עוונותיו שכבר עשה, דסגי לו בעונש הממון. ולפי זה לר"ך לומר בכונת המדרש בג"ל ואף נגעים וכו' חזר בו עטון תלילה ואם לאו וכו', הרי הן באין על בגדיו וכו', על גופו, דאין הכוונה באמרן ואם לאו, שלא שב על חטאו הקודם, שהרי אף אם לא עשה תשובה על אותם חטאים, מ"מ כבר נפרעו ממנו על עוונותיו בעונש הממון, ועליהם אין להוסיף ולהענישו, דמשום רשעה אחת אחת מחייבו, וע"כ דכוונת המדרש באמרן ואם לאו, היינו שלא חזר מדרבו הרעב, אלא הוא מוסיף על חטאיו פשע, אז יענש אף ה' בו, ויענישו בעונשים קשים מן הראשונים, על אשר הוסיף לחטוא ולמרות פני עוליו. וזה יובא ביאור דברי רש"י ז"ל שראה הקב"ה שאין העולם מתקיים, "הקדים" מדת הרחמים ושחפה למדת הדין, כלומר שצנעם חלה מדת הדין, קדמה ואח"כ מדר"ר להענישו בזממו, כדי שלא יהיה שזו מקום למדת הדין לגבות הימנו, דמשום רשעה אחת אחת מחייבו ואי אחת מחייבו משום צ' רשעיות.

ובדברים אלו הרווחנו ליישב שלא יסתרו דברי המדרש בג"ל דס"ל דנגעי נחים באים להעניש

(ירמ' צ') קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם ה'. וחזון דבריו דאיתא במדרש (הכוזב דרש"י ש"ס) עב"פ כרמי שלי לפני לעתיד לבא מביא הקב"ה את העו"ג במשפט ואומר להם כרמי אעפ"י שמתרתיו בידכם שלי הוא וכו' ולפי זה כל מה שחטפתם מהם ולא נכחד ממני מה שנבחתם מהם והם משיבים האלף לך שלמה ומתאים לנוטרים את פריו כמו הנהיג מן ההקדש שמשלם קרן וחומש אף אלו נשלם על קדש ישראל לה' ראשית תבואתה קרן וחומש, וכו'. מובאר מזה דמלבד העונשים הקשים שמתידים אומות העולם ללקות בהם לפת"ל, על אשר יעירו את ישראל, עוד זאת להם שיהיו מחזירין להם כל מה שחמכו מהם ברכות עתים ושים. והנה אין קו"ל (כחובות ל"ב ע"ב) דאין אדם מת ומשלם דמשום רשעה אחת אחת מחייבו ולא משום צ' רשעיות, ואפילו בשגג בדבר שענשו במזיד מיתה צ"ד נמי קו"ל הכי דאין אדם מת ומשלם מהיקוסא דבי חזקיה וכו'. וכתבו התוספות בפרק כל שעה (דף כ"ט ע"א ד"ה רבי נחמיה) דהכי נמי ל"י נחמיה בן הקנה דפליג ארזבן וסבר דגם במיתה צדי שמים אמרין אין אדם מת ומשלם, נמי אין לחלק בין שוגג למזיד, דגם בשגג בדבר שאם היד בו היה חייב מיתה צדי שמים פטור מן התשלומין.

ועפ"י זה הקשו החוס' בתשובות (ל' ע"ב ד"ה זר) אליבא דרבי דאמר הו"ד במשילה במיתה ציד"ש, כיצד חייב הכחז תשלומין כנהנה מן ההקדש ומוטל, והלא כיון שחייב מיתה אין אדם מת ומשלם, ותיירא דגזכ"כ הוא גבי הקדש דלא אמרין קים ל' בדרכה מיניה, דא"כ אין לך אדם שמוטל בהקדש. וה"ג כתבו התוספות גבי תרומה, דגזכ"כ הוא דלא אמרין ציה קים ליה בדרכה מיניה. והנה ככ"מ מובאר דאשם היינו קרן ברכה (במדבר ה') והשיב את אשמו בראשו. וזה יובא ביאור הכחז קדש ישראל לה', וגו', שלא תעלה על דעתם של ישראל כי לפי דברי רנב"ק דאף במיתה ציד"ש אמרי' קל"ב"מ, א"כ כיון שיענשו הכע"מ בגופם על שיעירו את ישראל, שזו לא יחזירו לנו את ממנוניו משום דקים ליה בדרכה מיניה. לאחא אמר הכחז קדש ישראל לה' ראשית תבואתה, וכיון שדינם כהקדש וכתרומה, א"כ לא

מחייבו ואי אחת מחייבו משום ב' רשעות, דכיון שישאל דין הקדש להם, ובהקדש קיי"ל לוקח ומשלם, בדין הוא שיתחייבו משום ב' רשעות, וילקו ככללים צעונש מיתה וממונן גם יחד. (ועי' צפרשת דרכים דרך מצרים דרוש חמישי). ברם אכתי הוה מקום לבע"ד לעשות לחובתם של ישראל, ללא סגי לכו במה שילקו בממונם, דלמלא לא אמרינן כן כלל דאין לוקח ומשלם כי אם בדיני צ"ד, ומנא לן דאף צעונש שמים אמרי' כתי, דמשום רשע א' אחת מחייבו ולא משום ב' רשעות. אמנם כה"ר נחמיה בן הקדש ס"ל דאף בדיני שמים אמרינן משום רשע אחת אחת מחייבו, וכדיכויצ במצורא פ' אלו נעויות (דף ל"ט) טעמא למילתיה דילפינן גז"ש אסון אסון, מה אסון האמור בדיני שמים אדם אינו לוקח ומשלם, אף אסון האמור בדיני שמים אינו לוקח ומשלם.

וזה ביאור המדרש הים ראה ויוס מה ראה וכו', דלכאורה טען הללו עו"צ והללו וכו' ולמה נקרא וע"ז בא כמשיב ראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם, וכיון שיש להם ממונן לא יתכן להלקותם צעונש בגוף, דאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, ודי להם צעונש ממונן, ובצ' עושים לא יתכן להענישם, דמשום רשע אחת אחת מחייבו. ואכתי לא סגי בזה, דלמלא לא אמרינן משום רשע אחת אחת מחייבו אלא צעונש צ"ד, אבל בנעש צ"ד"ש מנא לן דאי אחת מחייבו משום ב' רשעות. לראת אמר מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה, דסבר צ"ג מדות התורה מדרשת בהן, וחד מינייהו גזרה שום, וילפינן גזירה שום דאסון אסון דאף צעונש שמים אמרינן משום רשע אחת אחת מחייבו וכו', וכיון שיש לישראל ממונן להפרע בו חובותיהם אין להענישם צעונש בגוף, ועל כן נקרא צפניכם.

ולדרבנן יצאור המדרש פליאה (קשיא ד') אמר כנסת ישראל לפני הקב"ה עשייתו קדושים הסר מעלינו את המות הזה, דהנה ממה שלקו המצרים בגופם ובממונם גם יחד על אשר הרעו לישראל, שמענו כי ישראל דין הקדש אית להו, ובמועל בהקדש קיי"ל לוקח ומשלם, לראת אמר ישראל רשע"ע עשייתו

את האדם על חטאיו, ואילו להלן באתו ענין עמנו איתא (שם סימן ו') דנגעו בתיס צעורה עוצה הם לישראל לגלות להם מעמנויות שהעמינו הכענויות בכותלי בתים, ולכאורה הוה חרי טעמי סתראי וינהו, ולא קרב זה אל זה. אכן נראה ששני מדרשים אלו תואמים יחדיו, וזהו גוילה על זה. דהנה לכאורה מלאה התקירה מקום לנות, דהתינה אית אשר חנו כי צעור ונכסים ויתן להפרע ממונו צמוד"ר בהפסד ממונו, אבל אם הוא עני ואציון א"כ אף אם ילקח בממונו תחלה הרי זה כפגיעה בנפשו, כדאיתא בזה"כ פ' ויקרא (פרשה ב') עב"פ ונפש כי תקריב, א"ר יתכן מה שנתנה מנחה שנאמר זה נפש אמר הקב"ה מי דרכו להביא מנחה עני מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני, ע"כ. וא"כ כיון דחסרון ממונן חשוב הוא אללו כנפילת גשמה, כיצד ילקח בממונו תחלה, וברי נפשו הוא חובל, וכללוא אית לן דאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה. אמנם אפ"ל דהיינו טעמא שביא הקב"ה נגעים על הבית תחלה, ונתגלו המעמנויות שהעמינו הכענויות, והטעור האית אשר לו הבית, וכיון שכבר יש לו עושר ונכסים, שוב אין עונש זה חשוב אללו כאילו נעל את נפשו, שהרי כבך אולא עניותא, ושפיר הוה העונש צמודת הרחמים. ובה מצוארים גם דברי החוקקים ה"ל דאית מאן דפרע בממוניה, דאף אם בדין ראוי הוא להיות נעש בגופו, מ"מ מדת הרחמים מקדמת לבא, וסגי ליה להפרע בממונו.

ועתה נבא לביאור המדרש פליאה הים ראה ויוס מה ראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם, וגם אידך מדרש ברייתא דר' ישמעאל ראה. כי הנה הים טען הללו עובדי ע"ז והללו עו"צ, ומה נשחזו אלו מאלו, להיות המצרים עבועים בצל גזרים, וישראל עובדים בחור הים חצוצה. אמנם כיון שראה את ישראל באים ורכוש מצרים בידם, א"כ מכיון שיש להם עושר ונכסים, אין ראוי שילקו בגופם על אודות מה שעבדו ע"ז במצרים, דאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, וסגי לכו צעונש ממונן. אכן לא שייך לומר כן כלפי מצרים, שיועיל להם הפסד הממונן שנטלו מהם ישראל להפרע ממיתה מטעם דמשום רשע אחת אחת

קדושים, וחיבת צעוריו את המלאים ללקות בכפלים, על כן אנו מתחננים שלא תעשה גם לנו כאשר עשית להם שאלם נחטא נשתלם בכפלים, אלא כלפי ישראל התנהג צדק, להפטר מממונם תחלה, וכיון שילקו בממונם, אמרינן משום רשעא אחא אחא מחייבין, וזהו שאמרו הסר מעלינו את המות הזה, דילאנו חוצה בעונש הכפסד הממונ.

ועתה נתנה ראש ונשובה לבאר המדרש פליאה המוצג בפסח דבריו (קושיא ז'). בשעה שנכנסו שני פולמוסין דורא לתוך חוטמיהון שאלו מלאכי השרת איבדו להם קרעת להם הים וכו'. והנה הספחים הקדושים כתבו דנדב ואזכורא לדיקים גמורים ביו, אלא שבעבור מדריגתם הגדולה דקדק הקצ"ה עממם ביוחא, ופגעה בהם מזה"ר, וכמבואר בשלה"ק כי בני העליון אשר שורש נשמתם בסוד הממשכה העליונה, הם מדוקדקים בקו דיוחא, ואולם שאר בחינת עלה בממשכה לברוא את העולם במדה דיוחא, כי הם עולים שם, עכ"ל ז"ל (עו' דצבריו לעיל פי' שמיני רמ"ע ע"ב). ועפ"י זה יתפרש אומרו בקרבנותם "לפני ה'" וימותו, כלומר שמחמת קרבנותם וגדולתם מדרגתם התנהג הקצ"ה עממם בבחינת לפני ה', פי' ערס ששיתק שם הוי' שהוא מזה"ר למדה דיוחא, ולפיכך וימותו, דהן שמים לא זכו צעיונו וזו ידק לפניו דיוחא. וכיון שראו מלאכי השרת עד כמה דקדק הקצ"ה עממם דיוחא, שפגעה מזה"ר צנפסח תחלה, כמה חמרו ושאלו איבדו להם קרעת להם את הים, פי' אם אינן מתנהגו במדה הרחמים אלא בחוקף דיוחא, הדרג טענת הים לדוכתא, שאל היו ישראל ראויים לקריעת ים סוף מחמת עוונותיהם, מה תענה דנפרעו מממונם, משום דאין צעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, ה' חזין בנדב ואזכורא שפגעה מדה דיוחא צנפסח. ועל כך ענו שרפי הקדש השיבנו ה' וגו' חדש ימינו "בקדש", כלומר דכלפי בני אהרן נהג הקצ"ה כבימי קדם בטרם בריאת העולם עת עלה בממשכה לפניו לבראיתו במדה דיוחא, משא"כ בישראל הקצ"ה משתק מדה הרחמים ומקדימה למדה דיוחא, ולפיכך די להם שיפרע מממונם, דאין צעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה, ועל כן נקרא הים בפניהם.

*

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני אהרן בקרבנות לפני ה' וגו'. במדר"ר (פ"ב ו') איתא בה"ד (משלי י"ז) גם ענוש ללדיק לא עוב אמר הקצ"ה אעפ"י שעשיתי את אהרן לא עוב אלא להכות נדיבים עלי יושר. וז"ל להבין דברי המדר"ר כולל העמים בכך קרא דקאי על מיתת שני בני אהרן, ואין הדבר במשמעות המקרא כלל, דפשטות הכתוב מתפרש צעיון אחר לגמרי, וכמו שפירש"י ז"ל שם גם ענוש ללדיק לא עוב, לא אמר הקצ"ה למחות שם ישראל מעל הארץ כי לא עוב צעיונו לעונש כולם. להכות נדיבים על יושר, להכות בעונות שבהם שבו נדיבים עלי יושר שנאמר (מלכים א' י"ט) והשחרית שבעת אלפים הכריזים אשר לא כרעו לבשל וכו', ע"כ. והמאורות פירש הכתוב בלשון אחר, גם ענוש ללדיק לא עוב, ר"ל מי שהוא לא עוב ימאס כ"כ בלדיק, עד אשר גם יענוש ללדיק על דקדק, ויתמיד להכות נדיבים על מעשה היושר, כי צעיונו לרע חשבו, עכ"ל. ולשני הפירושים הללו לא שייך מקרא זה לעונשו של אהרן במיתת שני בניו. והכי נמי לפי מה שדרשו ז"ל (צרכות ז' ע"א) מהך קרא גם ענוש ללדיק לא עוב, דלאו אורח ארעא היא ללדיק לענוש את הבריות, נמי לא שייך מקרא זה לבאן. ול"ע לבאר משמעות הכתוב לפי דרשת המדרש דקאי על מיתת בני אהרן.

(ב) גם בגוף דברי הפסוק גם ענוש ללדיק לא עוב יל"ד, דהנה בגמרא (שבת קמ"ט ע"ב) איתא כל מי שחזירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחלתו של הקצ"ה וכו', דכתיב גם ענוש ללדיק לא עוב אין לא עוב אלא רע (פירש"י לדיק המעניש לא עוב וכיון דאין עוב הרי הוא רע) וכתיב (תהלים ה') כי לא א-ל חפץ רשע אחא לא יגורך רע. ולכאורה לפי זה מדוע לא קאמר קרא להדיא גם ענוש ללדיק רע, ואפשר שהוא עפ"י אמרם ז"ל (פסחים ג' ע"א) לעולם אל יוילא אדם דבר מגונה מפיו שברי עיקם הכתוב וכו' ולא הוילא דבר מגונה מפיו וכו' לישנא מעליא נקט. אכן קשה שברי אמר הכתוב לא יגורך רע, הרי ללא קפיד קרא בברי.

(ג) **במדבר** פליאה (הוצא ציטטה משה) איתא ששכנכו שני פולמוסין דורא לתוך

חוטמיהו של נדב ואזיכוא ענו שרפי הקדש השיבנו
 כי אליך ונשובה חזק ימינו בקדש, והוא פלא. וק"ו
 זל"ה ציאר כוונת המד' עפ"י"מ דא"י צפ"ק דברכות
 (דף י' ע"א) בעובדא דחוקים שאל יעשי' כי מת
 אחת ולא תחיה וגו', כי מת אחת בעובדא ולא תחיה
 לעובדא, שאל מאי כולי האי, שאל משום דלא עסקת
 בפריה ורביה, וכו'. ויש להבין דהא חוקים לא שאל
 אותו מפני מה נענש, דידע מאמר שלמה המע"ה כי
 אין אדם אשר לא יתעט' (מלכים א' ח'), אך שאל
 אותו מאי כולי האי, ר"ל מפני מה הגיע לו עונש גדול
 בזה ובצא, וא"כ מאי השיב לו משום דלא עסקת
 בצי', אכתי קשה מאי כולי האי, דע"ז אין מן הראוי
 להענש עונש גדול כזה. אמנם כבר פירשתי עפ"י מה
 שכתב העיקרים (מאמר רביעי פרק ל"ו) כי כפי
 שורת הדין ראוי שיביה העונש נלחי והשכר זמני, אבל
 רב חסד מעט כלפי חסד ומנהיג עולמו ברחמים, שיבי'
 השכר נלחי לאורביו ולשומרי מצוותיו, והעונש זמני
 וכו'. ולפי"ז י"ל ליתן טעם נכון דע"ז החטא דלא
 עסקת צפ"י ראוי להעמיד על קו הדין, שיענש עונש
 נלחי בזה ובצא וכו', דהא איתא שעלה במחשבה לברוא
 את העולם בדין, וראה שאין העולם מתקיים עמד
 ושיחק מדת הרחמים. נמצא דהתנהגות מדת הרחמים
 אינו רק משום קיום העולם, ומי שאינו עוסק במצוה
 זו הרי אינו חושש משום קיום העולם, דלא חובו
 צראה וכו', נמצא נשאר עומד על תחלת המחשבה
 כנ"ל. ועפ"י זה יובן גם כאן דזה שאל נשאו נשים
 גרם שנענשו על החטא הנ"ל בעונש מיתה וכו', לפי"ז
 כפי מה שהלכו נדב ואזיכוא בחר מחשבה, אי"כ הוי
 ההכרה במדת הדין ולא מהני תשובה, לכן כשגרפו
 ונענשו על שלא נשאו נשים, וביה הוראה דאין האמת
 כפי מחשבתם ומכני תשובה, ענו שרפי הקדש ואמרו
 השיבנו כי אליך ונשובה, ר"ל בשביל ישראל דיועיל
 תשובה לישראל, עכלה"ק.

והנראה לומר עוד בציאור הפנין, ותחלה יתבאר
 דברי הכתוב גם עונש ללדיק לא עוז להכות
 נדיבים עליו ישר. דהנה ק"ו זל"ה בפתחתו לספרו
 ישמע משה הביא מדרש פליאה (הובא בספר אור
 לישירים) ח"ל, שאלו תלמידיו את רבי כמה שמוחיו
 של הקב"ה, שאל רחמנא לנא צעי והכנס עיניו בראש,

והנה נראה לצייר דברי הפליאה מפני מה תלת ישר
 וחד מהפוך עפ"י דרכו, אך בחספת נופך,

ספר הישר, ספר בראשית, או ספר במדבר הוא חומש הפקודים, או ספר משנה תורה, וחד דיעה הוא ספר שופטים.

ובזה נבא לביאור הפליאה, דהנה בחורב ישנם ג' ספרים שיתכן לקרואם בשם ספר הישר, וכל חד מינייהו חזית ליה טעמא על שנקרא שמו כן, וחס ספר בראשית וספר במדבר וספר דברים. וחדו שבקשה המדרש למכ תלת ישר, פירוש מדוע יש לנו שלשה ספרים בחורב הקרויים ישר, וחד מוכפך, כלומר דאחד מהבן ג' ספרים הללו הוא ספר בראשית אינו פותח בסדר הראוי לו, שהיה ראוי שיתחיל אלפים בראשית וכו', ועל זה בא כמשיב מפני שחומשו של הקב"ה חמת, על כן כתוב מוכפך בראשית ברא אלפים, כדי שתתחיל החורב בחמת בסדר ישר כמ"ש ק"ז וזכ"ב.

והנה יש להבחין בדברי ר' שמואל ב"ר דבסר דספר הישר הוא ספר שופטים משום שנאמר בו בימים ההם אין מלך בישראל חזק הישר צעניו יעשה, ולכאורה מאי מעלייתא חזקה בכי, שכל אחד עשה כישר צעניו, עד שצבור זאת חיבורו לספר שופטים בשם ספר הישר. ומראה עפ"י מה שפירשתי (ע"י) בדבריו להבין פרשת שופטים) פסוק זה, ולכאורה יל"ד בלישנא דכך קרא, שהרי בפשטות כוונתו להודיע כי באלו הימים לא היה שר ומושל בישראל, ומחמת כן עשה כל אחד כישר צעניו, ואין מכלים דבר, ולפי"ז היה ראוי שיאמר חזק כל הישר צעניו עשה, לשון הוב, ומדוע קאמר יעשה לשון עתיד. ומראה לפרש כוונת הכתוב דהנה כן מלפנים זאת בישראל אשר הוכנה הדור היתה על פי גדוליכם, הלא הנה הציאים הקדושים והסנהדרין יושבי גשמת הבגות, והמה בחכמתם וזכת קדושתם האירו את עיניכם של ישראל, ויורכבו אותם ללכת בדרכי ישרים, ולפשות הטוב והישר צעניו ה', אמנם יש אשר ישראל הם במלך שאין להם מנהיגים הראויים להורות להם את הדרך ולכו בה, והוא ע"ד הא דאיתא בגמרא (ב"ק נ"ב ע"א) כד רגז רישא על ענא עבד לנגדא סומתא, ופירש"י וכן כך כשבמקום נפרע משונאי ישראל ממנה להם פירש"י שאינם מוכוונים (ועיין מה

בבבדס דברי הכתוב (שמואל ב' א') ויקון דוד את הקינה הזאת על שאול ועל יונתן בנו ויאמר ללמד בני יבדוד קשת הכה כתובת על ספר הישר, ופירש"י הלא היא כתובת על ספר בראשית שהוא ספר ישרים אזכרם יתכן ויעקב ויבין רמזא ידך צעורף אויבך (בראשית מ"ט) איתא היא מלחמה שמתכוון בה ידו כנגד פדחתו שהוא מול ערפו הוי אומר זה קשת ע"כ. והנה פירוש של רש"י ז"ל הוא כדעת חד מ"ד בגמרא, ואיכא אמוראי בתם דפליגי עליה, ומפרשי לבך קרא צעניו אחר, וזה לשון הגמרא (ע"ז דף כ"ה ע"א) ויאמר ללמד בני יבדוד קשת הכה כתובת על ספר הישר, מאי ספר הישר, אי"ר חזית בר אבא אי"ר יותן זה ספר אזכרם יתכן ויעקב שנקראו ישרים, דכתיב (במדבר כ"ג) תמות נפשי מות ישרים היכא רמזא יבדוד איתא ידך אחיך ידך צעורף אויבך וכו'. ר' אלעזר אומר זה ספר משנה תורה ואמאי קרי ליה ספר הישר דכתיב (דברים ו') ועשית הישר והטוב צעניו ה' היכא רמזא (שם ל"ג) ידיו רב לו וכו' ר' שמואל ב"ר אומר זה ספר שופטים אמאי קרי ליה ספר הישר דכתיב ביה (שופטים י"ז) בימים ההם אין מלך בישראל חזק הישר צעניו יעשה היכא רמזא (שם ג') למען דעת דורות בני ישראל ללמוד מלחמה וכו', עכ"ד בגמרא.

ובירושלמי דמועה (ספ"א) פליגי אמוראי מהו ספר הישר וז"ל, כתוב ויקון דוד את הקינה הזאת וגו' ויאמר ללמד את בני יבדוד קשת וכו', אמר דוד כיון שהלויים מסתלקין מהשגותם צאים ומתגרים בישראל, הלא היא כתובת על ספר הישר, תרין אמוראין, חד אמר ספר בראשית, וחרנא אמר זה חומש הפקודים, מ"ד זה ספר בראשית יוחא, ומ"ד זה חומש הפקודים מה מלחמה הייתה שם, ובני ישראל נסעו מצארות בני יעקב מוסרה שם מת אהרן (דברים י') וזי במוסרה מת אהרן והלא כבר הבר מת, ה"ד ויעל אהרן הכהן אל הר הבר וימת שם (במדבר ל"ג) אלא כיון שמת אהרן נסתלקו עניי הכבוד וביקשו הכעננים להתגרות בישראל וכו', ונסעו לאחוריהן שמה מסעות ורן אחריהן שצטו של לוי והרגו בן ח' משפחות אף הן הרגו ממנו ארבע ה"ד וכו'. תמלית בדברים כי ארבע דיעות יש בדברי החכמים מה הוא

אחרי השפעות זרות, כי אם כפי אשר יורוכו עיני שכלנו כן יעשה.

זוהי יכיב גם ביאור הכתוב ויקון דוד את הקינה כזאת ענ שאלו ועל יכונתן בנו ויחמרו נגמד בני יכודם קשת וגו', ופירש"י ז"ל ויחמרו דוד מעשה שנפלו גבורי ישראל לריבן בני יהודה ללמוד מנחמה ונגמול בקשת. דכה שאלו ממנו ויכונתן בנו הם היו גבורי החיל, אשר בלדקתם וקדושתם הבינו ענ ישראל וכנהיגו אותם ללכת בדרכי ישרים, אבל מעת שנפלו גבורי ישראל, ואין להם מנהל ומחזיק בידם אשר יויליאו ואשר יביאם, ובעצמו ינחם, לריבם בני יהודה עצמם ללמוד דרכי מלחמה ולדרך בקשת, למען ידעו וישכילו כיצד להתנהג לכל יסורו מאלהי כ'. ואף שגם אחרי מות קדושים שאלו ויכונתן בנו עדיין היה להם דוד מלך ישראל, הכוונה את ישראל בתום לבבו ובתבונתו כפיו ינחם, מ"מ חסרון הניכר הוא בעדור לדיקים אלו מיישראל, כי נחלש כח הקדושה, ומה גם כי דוד המלך ע"ה בגדל ענותותו ושפלות רוחו לא החזיק את עצמו ראוי להנהיג את ישראל, על כן נשא עליהם את הקינה הזאת כי מעשה לריבם בני יהודה עצמם ללמוד חכמים מלחמה.

ובקינה זו אשר קון דוד על שאלו ויכונתן בנו, רמזה גם נצואה על הדורות האחרונים, שיצאו ימים אשר יפלו גבורים ויחצו כלי מלחמה, ומחמת אבדן המנהיגים יתערכו בני ישראל ללמוד דרכי המלחמה, למען ידעו כדת מה לעשות. וזהו שרמז באומרו הלא הוא כחוצה על ספר הישר, הוא ספר שופטים אחד מ"ד, כי בימים ההם כאשר אין מלך בישראל, אשר ידריכם בדרכי החורב, משום שדעתו משוחדת מנגישות ומבשפעות אחרים, אז נורה הכתוב איש הישר בעיניו יעשה, כי על כל אחד ללמוד דרכי המלחמה ולהביין בדעתו מה הוא דרך האמת, ולא יעז אחרי הנצל לעשות היפך הישר בעיניו. ויש לרמוז בדרכי הכתוב ללמד את בני יהודה קשת, ע"ד מה שחרגס חונקלוס בפרשת ויחי עה"פ אשר לקחתי מיד האמורי חתני ובקשתי, בלילתי ובצעותי. וכי"צ אי' בגמרא (שבת דף ס"ג ע"א) אבא דכתיב חגור חרבך על ירך וגו' הכוונת דבריו הוא דכתיב, הרי כי

שכתבו זאת לעיל פי' ויקרא פי' ק"ג באורך). ולעת כזאת שהמנהיגים המה כסומים לא יוכנו לרעות, מחמת שהם משוחדים מהשפעת הדור, אזי אין אותם הפרטים מנהיגים את הדור, אלא הדרכה הדור מנהיג אותם ומכוונם נכח דרך אשר יורו נכח, וחס מקבצים הדרכה בעבודת ד' ממנהיגים כאלו, גרוע הוה עד מאלו.

אמנם באמת יש לכל יהודי המבקש האמת דעת תורה נכשילי לחיובי דרך ישרה אשר יצור לו ללכת בה, ובהבחין מה הוא העוב והישר לפניו האנשים. אכן דת עקל שהם אין לדיק אמת אשר יקבל השפעה ממנו, עליו הוא לנטות אחרי דעת הדור, ולהתפס אחרי חיוב נגישה ופניה המסמאות עינים ומשפעות את הדעת, לבחלי ראות נכוחה, כי אם ללכת אחרות עקלקלות, דרכים אשר לא שערם אבותינו, ואם ח"ו יתפתה לנטות אחרי עתה הדור, מחמת השוחד המטה לבו, אזי אין הוא עושה כפי הישר בעיניו, שהרי אינו היה עושה כפי דעת עצמו, היה מבין ללכת בדרך טובים ואחרות לדיקים לשמור, כי באמיתות דעתו היה משכיל להבחין בין טוב לרע בין אמת לשקר, אלא שלבו נוטה אחר צלעו, על כן אינו עושה כפי השגת דעתו, כי אם כפי הישר בעיניו משחדיו, נותני לחמו ומימיו פשתו וזמרו. כי השוחד מעור עינים, עד אשר האדם תועה מדרך השכל, ועמו עיניו מרעות נכוחה, כי כן אחרות כל נועלי צלע. ולאחרי רמז הכתוב באמרו בימים ההם אין מלך בישראל, כי בימים מקדם שנות עולמים, היו גדולי ישראל הנוצרים והסנהדרים גדולה מקבלים השפעה מן השמים, והמה הכהיגו את הדור, והורו להם כדת מה לעשות. אמנם בימים ההם שאין מלך בישראל, כלומר שאין להם מנהיגים אשר ינהיגו אותם, אלא להיפך הדור מדרך את מנהיגיו, אזי מיישגנו הכתוב כי הדרך הישרה היא, אשר איש הישר בעיניו יעשה, כלומר שיעשה כפי אמתות דעתו, כאשר הוא משיג בשכלו בדעת עצמו מבלי השפעות זרות מן החוץ, ואז יש לו לקוות כי נוכח ישרים דרכו, ושה"כ אם ילך אחרי השפעות מן החוץ, אין הוא עושה את הישר בעיניו, שהרי בקרב לבבו הוא מרגיש מה הוא העוב והישר, אלא שדעתו משוחדת מחמת לחץ אחרים והשפעתם. ולאחרי אמר הכתוב שלא יעשה

והיה מסורת ציד שצט יחודם חכמים וגדולים
מן יעקב חזינו כל מה שעחיד ליארע לכל שצט עד
ימות המשיח וכן היה ציד כל שצט ושצט מסורת כל
מה שיארע נו עד ימות המשיח מן יעקב חכמים, ע"כ.
(ועי' דברינו לעיל פ' ויחי תקפ"ח ע"ג). ובכנל דבריו
רמז להם גם כי יהיה זמן אשר איש הישר צעניו
יעשה, כי לא בדורות הראשונים דורות האחרונים,
שכרי דורות הראשונים היתה הכהונה ציד חכמי
ישראל, ומפיהם היתה תורה ודורא וילא לישראל,
על פי הכשפה אשר נשפעה עליהם מאת השי"ת,
ואפי' צימות השופטים אשר אמרו ז"ל ששפטו את
שופטים, מ"מ עדין היתה איזה הכהנה, משא"כ
דורות האחרונים שאין הכהנה כלל, אזי איש הישר
צעניו יעשה, הלא הכהנה היא כהונה על ספר
הישר, היא החוכ"ק, ושם לריכס לחפש ולחור אחרי
האמת, ואם חפצים באמת וצחמים להדבק במקור
האמת, ולהשיג קושט אמרי אמת, אזי צעור השי"ת
זוכים להגיע אל האמת, וללכת בדרך אמת.

ועתה נבוא לביאור המד"ה ר"צ פתח גם ענוש לנדים
לא עוב וכו', בשנקדים עוד הלא דליתא במסכת
עבודה זרה (דף ד' ע"ג) א"ר יוסף לא לנלי אינש
ללותא דמוספי חלת שעי קמיתא דיומא דיומא קמא
דריש שחא ביחיד דלמא כיון דמפקיד דינא דלמא
מעיינין בעובדיה ודחפו ליה ומדחי, ופריך אי הכי
לבור נמי, ומשני לבור נפישו זכותיהו, אי הכי דיחיד
דלפרא נמי לא (דאף חפלת שחית לא יחפול בני
שעות ראשונות) ומשני כיון דליכא לבור דקא מלי
לא מדחי (משא"כ חפלת המוספין שזמנה כל היום
ויש שמאחרין לוחה), ומקשה בגמרא דהכא אמרת
דבשלש ראשונות הוא זמן דין והא אמרת דשלש
ראשונות יושב הקב"ה ועוסק בתורה, ומשני תורה
דחייב בה אמת דכתיב (משלי כ"ג) אמת קנה ואל
תמכור אין הקב"ה עושה לפנים משורת הדין, דין
דלא חייב ביה אמת הקב"ה עושה לפנים משורת
הדין, עכ"ל הגמרא.

דיוצא לנו מה דמקום שיש רק אמת בלבד, מתחבא
הכל על קו הדין, ואין נכנסים לפנים משורת
הדין כלל, וזוהי חכמתו של הקב"ה אמת, ואין שייך שם

הכחוד מכנה תורה וחפלה ועבודה כי ע"ש כלי זיון.
וה"ש הכחוד ללמד בני יהודה קשת, שצריכים ללמוד
שירשו ושיגו צעלום איחבו הדרך האמיתי בתורה
ועבודה ויראת שמים. ורואים לזה הלא היא כהונה
על ספר הישר הוא ספר שופטים, ומה כתיב בזה
צימים ההם אין מלך בישראל איש הישר צעניו יעשה,
וכאשר נתבאר כי אם הגיע הדור למלך כזה שאין לו
מנהיגי אמת, וא"ל לסמוך עליהם, אזי לריכס בני
ישראל ללמוד לעשות הישר צעניכם, ולא יעשו אחרי
חוכו.

והשתא אחי שפיר מה שבכחוד מכנה ספר שופטים
צטם ספר הישר ע"ש מקרא זה, איש הישר צעניו
יעשה, כי מקרא זה הוא הוראת דרך לדורות האחרונים,
הנצרכים צדעת מחמת חסרון מנהיגי אמת. ומזן גם
מה ששייך בך קרא צימים ההם אין מלך בישראל איש
הישר צעניו יעשה לקינה אשר קוין דוד ללמד את
בני יהודה קשת, כי ממקרא זה למדנו כי כך היא
המדה, והכי כשר למעמד, שאם אצרו המנהיגים
הכשרים, יש דרך ישר לפני איש, להנהיג צדעת עצמו
בדרך התורה האמיתית, וכמו שכתבנו, כי באמת יש
לכל יהודי אמתו אשר ידיו ולבו לאלל אמונה, דעת
תורה אמיתית, ולפי דעתו הישרה והאמיתית יעשה
העוב והישר צעניו כי'.

ובדרך זו אפ"ל גם דעת אידך מ"ד דספר הישר
הוא ספר בראשית, ומייתי לה מקרא דכתיב
יחודם אמת יודוך אחיך ירך בעורף אויביך וכו'.
והעטם דנקט מקרא זה ביינו משום דבהם כתיב
ענין מלחמה בקשת, כדרשו איזה מלחמה שצריכה
יד כנגד עורף הוי אומר זה קשת. אכן אפ"ל דמלמד
זאת עוד רמז בזה על כל אותה פרשה, דכתיבי בה
הברכות אשר צריך יעקב אצניו ע"ה את בניו, דכתיב
ויקרא יעקב את בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את
אשר יקרא אתכם באחרית הימים, ואמרו ז"ל (פסחים
נ"ו ע"א) שציקש לגלות להם את הקץ ונסתלקה הימנו
שכינה. והנה אף שלא הניחו לו מן השמים לגלות להם
במפורש את זמן הקץ, מ"מ רמז להם בצברותיהו אשר
צריך אותם כל אשר עתיד לעבור עליהם עד סוף
כל הדורות, כדליתא במד"ר פרשת נשא (פ"ג י"ג)

לפנים משורת הדין, וכדאיתא בערכין (י"ז ע"א) חילמלי זא הקצ"ה עם אהרבה יתח ויעקב דין חין יכונין נעמוד מפני הכובסה. חלל דמפני קיום העולם ההכרח נשחק מזה הרחמים למדת הדין, ולהכנס לפנים משורת הדין, ואעפ"י שדנים את העולם במדת הרחמים, הנהגתו היא במדת האמת, לפי שיש לדרך בהכרח זו למען קיום העולם, וכמ"ס הרמב"ן ז"ל בפרשת וישלח עה"פ קננתי מכל החסדים ומכל האמת וגו', וזה לשונו, והכונן צעני כי החסדים הקיימים יקראו אמת וכו', עכ"ל עיי"ש. וטעמא דמילתא שיהיו החסדים המתקיימים קרויים אמת, מפני שדבר שאין לו קיום והעמוד אינו אמת, דשקרא לא קאי קושטא קאי (שנת ק"ד ע"א). וע"ד זה פירש בספר"ק קדושה לו אמרנו צפוע ותגה חוקק ויכון צחמד כסאך ותשב עליו באמת, כי כשהקצ"ה דן עולמו צחמד יש לו קיום, וזהו באמת, כי אמת הוא דבר הקיים, אבל ח"ו כשהקצ"ה דן את עולמו וכו', אז הדיקים שדור יש להם כח לבעל, וזהו מי מושל בי דיק (מ"ק מ"ז ע"ב), אבל כשהקצ"ה דן עולמו צחמד אז יש לו קיום ואין מי שיבעל, וזהו ויכון צחמד כסאך ותשב עליו באמת, כיון שיכון צחמד כסאך אז הוא באמת, עכ"ל.

ועפ"י מה שנחבא כי מה שהקצ"ה מנהג עולמו צחמד ובריותיו רחמים, הנהגה זו היא במדת האמת, שעי"ך העולם מתקיים, וזהו הנקרא אמת דבר שיש לו קיום והעמוד, אפ"ל גם כוונה בהמרה הג"ל לציור יכולים להתפלל תפלה המוספין אף בתלה שני קמיתא משום דנפיש זכויותיה, כלומר לפי שבקיומו של ליצור תלוי קיום העולם, על כן אף שהנהגה הקצ"ה עם עולמו בשלש שעות ראשונות היא במדת האמת, הרי הוא נכנס עם הצבור לפנים משורת הדין, דכך היא המדה, מכיון שיש לדרך להתנהג עמהם במדת הרחמים למען קיום העולם, הרי הנהגה זו במדת האמת, שהוא דבר המתקיים. והיינו דאמרו ז"ל צבור נפיש זכויותיהו משום שאין מדקדקין עמהם במילוי הדין, משא"כ יחיד שאין תלוי בו קיומו של עולם, חין ראוי לו להתפלל אז תפלה המוספין, משום שיהא נדון באמת שהוא מדת הדין בלא שיתוף מדת הרחמים.

וזהו ציור המד"ר אחרי מות שני בני אהרן ר"ב פתח גם עמוש לנדיק לא עוב וגו', וזהו מציור במדרש לחד מ"ד דחטאם של גדו ואזיבואו היה שלא נשאו נשים, והכוונה שבעבור כן דקדק הקצ"ה עמהם במדת הדין הקשה, ולא נכנס להם לפנים משורת הדין, משום שכל מה שהקצ"ה מנהיג עולמו צחמד וברחמים אף שהנהגה היא במדת האמת, הוא למען יביא לעולם קיום והעמוד, כמציור, אמנם מכיון שגדו ואזיבואו לא נשאו נשים ולא נתעסקו בקיום העולם, הרי מדובר במדת האמת שהוא מדת הדין הקשה, והם הם דברי המדרש עה"פ אחרי מות שני בני אהרן,

ועיניהם כי הם יהיו מבשרי הגאולה יתקיים לעת"ל, כידוע מדברי ה"ה"ק, כי נשמותיהם נכנסו בגופו של פנחס בקנאו על מעשה זמרי, ופנחס הוא אליהו העתיד להיות שלום מלח ב' מן השמים לבשר לישראל כי געה עת דודים, והגיע עתם להגאל גאולת עולמים. ודברינו אלה מובנים דברי החת"ם ה"ל שבמיתת נדב ואביהוא נודע שעדיין לא הגיע זמן התיקון השלם, ולפיכך נכתב פרשת חיות עמאות אחרי ענין מיתת נדב"ל.

והנה הפלתי בסיומן ק"י כתב דבא דכתיב בקרא שעתיד אליהו לבא ולבשר בגאולה לפני ביאת משיח דקנינו, ביינו דוקא אם תהיה הגאולה צעקה, משא"כ אם יחבו ישראל והגאולה תהיה בחי' אחישנה, אזי יתכן שיצאנה הסוד ויצא מיד משיח דקנינו. נמלא מזכ כי ממה שנחלקו נדב"ל, כדי שחכם נשמתן בגופו של פנחס, ויבואו לבשר בגאולה, יש הוכחה כי בגאולה תהיה צעקה, ותקדם לה ביאת מבשר. והנה יש ויכות בין ישראל לאזניהם שבשמים (איהם רבתי ספ"ה) שבקצ"ה טוען שצו אלו וחדר ואשובה אליהם וישראל אומרים השיבו ב' אליך מתחלה ואח"כ וגשבה. וידוע מה שאמר ק"י זל"ה הישגת משה דדרשנו להמליך עוב על ישראל, וכך דבריו, כלל יחיד ורבים הלכה כרבים, וכדכ"ע שהוא יחידו של עולם טוען שצו אלו תחלה, וכנסת ישראל שבהם רבים טוענים השיבו ב' אליך וגשבה, וא"כ ראוי שתהא הלכה כרבים, עכ"ל. והנה זה ודאי שהיה מוטע לנו אילו היה ציבולתנו לעשות תשובה מעמנו כדברי הקצ"ה שצו אלו ואשובה אליהם, אלא שזה אי אפשר לפי מלכנו ומעמדנו צעור"ל. וכבר הארכנו בזה בספרי ויואל משה (ח"א סימן מ') צביאור אמרם ז"ל (בסדרין י"ח ט"ה) אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב, דכדכ"ע שאם לא חבו לביאת המשיח בצמיחת אחישנה, אזי אריכות הגלות תגרום שיהיה דור שכולו חייב, אך לא צעור שדור כולו חייב זה יביא לביאת המשיח, אלא שבהכרח תהא הגאולה בזמן הקץ האחרון, צעור שכל הכשיתנו ויגורנו בשבועה שבאחרית הימים יגאלנו בכל אופן ואופן. אמנם באיזה אופן שתהיה כבר כתב ברמב"ם ז"ל שבמלך המשיח יחזיר את ישראל בתשובה, ותשובה

ועתה מיתתן צעור שלא נשאו נשים, לזאת אמר ר"ב פתח גם ענוש ללדיק "לל עוב", פירוש מה שעשיתי את אהרן במיתת בניו הוא משום שצערו ענ גל עוב היות האדם לבדו, וזכא שגרמה נהם שיהיו דודים במינוי הדין. ועפ"י זה יתפרש גם סיפא דקרא, להכות נדיבים עלי יושר, דהנה יושר רומז אל ספר צראשית, ודוא חד מהכך תלה ספרים שצחורה דליקרו ישר, וספר צראשית נפתח בתיפוך הסדר הראוי, כדי שתפתח החורב באמת ביושר, כמ"ש ק"י זל"ה הבאנו דבריו לשל בצרובה. וזהו להכות נדיבים, שעל כן נעשו בני אהרן נדיבי עם הגדולים במעלתם, ולא התחבא הקצ"ה עמכם צמדת הרחמים להביל ממות נפש, "עלי יושר", משום מדת האמת הכתובה ביושר חתון נחלת ספר צראשית, שהוא מכונה ספר הישר. ומלך מדת האמת אין מקום להכנס לפנים משורת הדין, אלא שבקצ"ה דן את העולם ברחמים למען קיום העולם, שהוא מדת אמת דבר המתקיים. אך כיון שבהם לא עסקו בפ"י, לא היו ראויים לחוננם צמדת האמת צעור קיום העולם, שברי גם המה אינם עוסקים בקיומו של עולם.

ועתה נבא לבאר המדרש פליאה בשעה שנכנסו שני פולמוסין דנורא לחור חוטימיון של נדב ואביהוא ענו שרפי הקדש השיבו ב' אליך וגשבה. צדקדם דברי החת"ם זל"ה בפרשת שמיי לבאר סמיכות פרשת זאת תהיה לענין מיתת נדב ואביהוא חל"ה"ק, כי לא אמר הקצ"ה פרשה זו אלא מפני שאיסורו של חזיר היה תלוי ועומד עד היום ההוא, כי אחת צמדרש למה נקרא שמו חזיר שעתיד לחזור להיחזרו לעת"ל וכו', והרמז על ס"מ ואומה שלו, וא"כ אי היה אותו היום עולם התיקון ולא מתו נדב"ל, היה חזיר מתוקן ולא נאסר, אך אחר מיתת נדב ואביהוא הותל לאיסור, עד לעת"ל כשיתקון עולם במלכות ש"ד, עכד"ק. והנה כבר הארכנו לשל כי שורש חטאם של נדב"ל היה שרלו לקרב את הגאולה, וחש"ה בקרבנם לפני ב', עיי"ש. וזו היתה טעותם שאלו כי הם עתידים להיות מבשרי הגאולה, וסברו כי צחורה עת המה חזומים לכך. אך ממה שנעשו נודע ונתגלה כי עדיין לא הגיע זמן התיקון השלם, שברי זו היתה סבה שנעשו צעור שרלו לחזק את הקץ, ומה שחז

זו תהיה בחינת השינוי כי אליך ונשובה, שהרי משיח זקינו יחזיר את ישראל בתשובה צדקה חלקה.

וזהו ביאור המדרש בשעה שזכנו צי פולמוסין דגורא לתוך חוטמיהון של נדו"א, ומשם ראינו כי בגאולה תהיה צדקה, ובעבור כן היה לנרץ שימותו נדו"א, כדי שזכנו צדקה של פתח הוא אליהם שיצא לבשר בגאולה, וא"כ שתהיה בגאולה צדקה הרי יכיו ישראל צדקה לא זכו, ובעבור שישנים הקב"ה אליו תחלה ואח"כ ישובו, לזאת עני שרפי הקדש השינוי כי אליך ונשובה חסד ימיו כקדם, כי ממיחת נדו"א ראינו לדבר שתהיה בגאולה צדקה זו.

*

וידבר כי אל אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות לפני ה' וימותו. במדרש רבה (פ"ב ו') כי צרכיה פתח (משלי י"ז) גם עושה ללדיק לא טוב, אמר הקב"ה אע"פ שעשיתי את אהרן ולקחתי שני בניו ממנו לא טוב אלא להכות נדבכים עלי יוסר הכ"ד אחרי מות, ע"כ. והוא פלא. וק"ל זל"ה בישמח משה הביא מ"ש בספר שפת אמת על משלי לבאר דברי המדרש, וכתב עליו שדצניו דחוקים. והוא ז"ל כתב לפרשו עפ"י מה שבידן ענין טוב ע"פ כי פרשו אהרן, וחר"ד כי הן ישראל מיד צדקתם על הר סיני חשבו מחשבות לפשות העגל, וצ"ע מלפנים מחשבה למעשה ונחמיהו עושה על כך. אמנם אהרן חשש מפני חילול כי בגדול צדיקי האומות, אשר יאמרו כי נעשו ישראל על חסם, שהרי לא ידעו ממחשבתם הרעה, לפיכך עשה אהרן לגלות עושה הכסתר והמכוסה, כדי שלא יהיה חילול כי, וזה כי פרשו אהרן שגילה רעתם, עכ"ד הכן טוב. היותו מדבריו כי מעשה אהרן היה זדקות גדול, ואילו היה אחר עושה כן היה נחשב לו לזכות גדול, אך לא היה כדאי המעשה לזכות חילול השם שנעשה ע"י שמהרן עשה כך. וזהו יש לדיק אובד צדקו (קהלת ז') כלומר שזדקתו מציאה לידו כך שיעשה, ויחשב לו מעשהו לחטא. וז"ל הכתוב גם עושה ללדיק לא טוב, כלומר מנינו ג"כ עושה "ללדיק" מחמת שהוא לדיק, אבל איש אחר זולתו לא היה נעשה על זה כלל, כי גוף המעשה טוב, רק לפי גודל מעלתו

יש חילול כי צדקה, ולפי זה, לא טוב" היינו לשון תמיכה, כלומר כחם איתו מעשה טוב, והיינו לכתוב נדבכים עני יוסר, כנ"ל, שלא יהיה חילול כי, עכ"ל בישמח משה זל"ה. אכן אכתי קשה לבעמים פירוש זה בלשון הכתוב, דכ"ל משמע מדכתיו עלי יוסר ענין חילול כי.

והנראה ביאור דברי המדרש, שזכרנו בא דאיתא צדקה השנה (דף כ"א ע"ב) עכ"פ צדקה קבלת למנוח דברי חפץ (קהלת י"ב) צדקה קבלת להיות כמשה יתחבב קול ואמרה לו, וכתוב יוסר דברי אמת, ולא קם צדקה עוד בישראל כמשה (דברים ל"ד), עכ"ל בגמרא. וז"ל לבדן מפני מה הולך הכ"ק לומר לו וכתוב יוסר דברי אמת, ולכאורה כוכ כני שיענו לו את דברי הכתוב ולא קם צדקה עוד בישראל כמשה, וזהו לא. גם ז"ל מביא משמע ליה לגמרא לדרוש מדכתיו צדקה קבלת למנוח דברי חפץ, שר"ה להיות כמשה. וכבר היו אמרנו לבאר כוונת המאמר הנה, עפ"י מאי דאיתא בגמרא (בבא בתרא ט"ז ע"א) וימת שם משה עבד ה' (דברים ל"ד) איפשר משה חי וכתב וימת שם משה, אלא עד כאן כתב משה מכאן ואילך כתב יחושע דברי ר"י ואמרי לה ר' נחמיה. אמר לו ר' שמעון איפשר ס"ת חסר אות אחת וכתב לקוח את ספר החזקיה הזה, אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה כותב מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב דמעה וכו', ע"כ. ולכאורה יש להקשות, שהרי ר' יחושע הקשה קושיא גדולה על דעת ר"ש, דכ"ל אפשר שצדוק משה חי וכתב וימת שם משה, וכמו כן ר"ש הקשה קושיא אלימחא לדברי ר' יחושע, דא"כ איפשר שס"ת חסר אות אחת, ולא מנינו בגמרא שחזר אחד קושיית חזירו עליו. וכמו כן קשה דרך הש"ס דכל היכא דפליגי תרי תנאי, ויש ראיות לשיטת זה וראיות לשיטת אידך תנא, מתרצין קראי אליהם דכל חד מנייהו, ומדוע לא שקיל וערי בגמי ליישב דעת ר"י ודעת ר"ש.

ולבא אל הביאור נקדים עוד, דהנה האב"ח הקדוש צדקה צדקה ע"פ וימת שם משה וגו' קרא חגר על הכי אכן עזר, וז"ל, וראיתי להרב"ש שכתב שיחושע ע"כ, וז"ל ראוי לכתוב כדברים האלה

נפשתי הכחוצים, שמשח לא השלים ספר החורב
 כשחמרו לנשים, שצאנו שמעתי מבני עמינו מסתככים
 בדבר זה, ומסעפים מח כפירב בחורב, וזו היא טענת
 העובים, שמצנו ישראל חיקנו במחבב ונמלא צב מה
 שלא היה וכו', וישחקו הדברים ודומיהם, הסבי
 עיניך מנגלם, והעיקר שכל הס"ח כתבו משה, ובאחר
 השלמים דומע, עכ"ל הכ"ח הקדוש. ובאמת יש
 להפליא על דברי הכ"ח הקדוש, אשר דבר קשות על
 האבן מרע ז"ל, וברי לא עליו חלונתו, שברי דברי
 הכ"ח הם כשיטת ר' יוחנן בגמרא, ולא עוד אלא
 דפשוט הכוונת שם אלא כ"ר, ויחוש כתב הכ
 ח' פסוקים. וכדי גרסין בהם כמאל אלא הם דאמר
 רבי צ"ח אמר ר"ג אמר ר"ז שמה פסוקים שחזרה
 יחיד קורא אותם, למה ר"י הוא ולא ר"ש, ודמי
 אפילו תימא ר"ש הואל ואישתנו אישטנו, ע"כ. כרי
 שפשוט דברי רב מוכיחים כ"ר, אלא בגמרא מתוך
 דאיכא לפרש דבריו גם לדעת ר"ש, וא"כ מה מקום
 להתרעם על הראב"ע, אחרי דפשוט דברי הגמרא
 מעין כן.

אמנם יתבאר הענין עפ"י מה שכתב בגר"א ז"ל
 (בוצה צנען יוסף על הפין יעקב במסכת צ"ב)

שם, ולכאורה קשה הלא החורב קדמה לעולם אלפיים
 שנה, וכידי נכתבו בח"כ מראש כל העניינים מביאית
 העולם ומענין אדם וחור וזה ושא"ר דברים, כרי עדיין
 לא נמלאו והיו אלה הדברים. וביותר תמוה הדבר
 איך נכתבו בח"כ עיונות וחטאים בטרם נעשו, וכלא
 כיון שהדבר כתוב בחורב כרי הוא כדבור, וכדבור
 מבטל את הבחירה, ואיך שייך עוד ענין שבר ושונא.
 אמנם האמת הוא כי החורב כולל הוא שמוחיו של
 הקב"ה, ובטרם נברא העולם היתה החורב כתובה
 לפניו יתברך שלא כסדר האותיות שהחורב כתובה
 בהם משה, כי אם בחצרות האותיות וצירופים
 אחרים עפ"י שמוחיו של הקב"ה. וכל עת חזן
 שמתוכו אחד ענין בעולם, אז נעפרו אלו האותיות
 לחיות, ונתחבר סיפור הענין הכתוב לפניו בח"כ.

ובזה מבאר בגר"א ז"ל דברי הגמרא הקב"ה אומר
 ומשה כתב ג' דומע, שהוא מלשון דיומם ועירובו,
 ויכוונה שמשח כתב פסוקים אלו בערבוב אותיות,
 ולא נעפרו ח' פסוקים אלו לחיות עד שמת משה.

והדשנא דאחאן להבא, כי משה רב"ה כתב אותיות
 אלו בערבוב, ולא נעפרו לחיות כי אם אחרי
 מותו, יש להשוות דברי ר"י ור"ש, דאלו ואלו דא"ת,
 כי אמת נכון הדבר דמשה עצמו כתב כל החורב עד
 גמירא, ולא חיסר ממנו אפילו אות אחת כדאמר ר"ש,
 אמנם גם דברי ר' יוחנן נאמנו מאד, שיחוש כתב
 שמה פסוקים אלו, כי משרע"ה לא כתבם בסדר
 החיות, כי אם בערבוב אותיות צירופים אחרים,
 ואחרי מות משה עבד ה', כתבם יחוש צירוף
 האותיות לחיות וימת שם משה עבד ה'. וא"ש דלא
 שקול וערי בגמרא ליישב שיטות ר"י ור"ש, וליישב מה
 דבקשו זה על דברי זה, כי באמת דברי שניכם נדקו
 יחדיו, וחו לק"מ.

ובזה מובן גם מה שכתלן הכ"ח הקדוש על
 הראב"ע ז"ל, שכתב כי יחוש הוא שכתב פסוקים
 אלו, דמדברי הראב"ע שם משמע שכוונתו כי יחוש
 עצמו כתב, ולא הזכיר כלל כי משה כתב ומשה

האותיות שנחזרה, ויתכוו מהם תיבות אחרות, אשר יורו על מנזות מחודשות.

ועל פי זה אפ"ל כי גם מאמר הכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשל ישחיה לירושלם לעת"ל, ויורכ על כוונת מחודשת, לזירוף אחר של האותיות. דבשם שכתבו תיבות אלו ע"י משל לזירוף אחר, ואח"כ נשתנו לתיבות ולא קם נביא וגו', כן גם לעתיד יקבלו אותיות אלו לזירוף אחר. והשתנה חו לא תשקש על דרשת התנחומא, שהגדל מעלת המלך המשיח ממעלת משרע"ה, כי יתכן שלא יהיה עוד לעתיד לזירוף הכתוב ולא קם נביא עוד בישראל כמשל, כי אם לזירוף אחר.

ועתה נחזור לזכר דברי הגמרא ר"ה המוגלים בראש אמור, זיקש קבלת להיות כמשל. כי הכה כפי מה שנחזר כתב משל פסוק זה בעירוב אותיות, ולא נעשה לזירוף התיבות כ"א ע"י יחוש. והנה שלמה המלך עליו השלום נפח בחכמתו הגדולה כי לעתיד לבא ישחיה לירושלם, והגדל מעלת המשיח ממשה, וכדרשת התנחומא ה"ל, ולפיכך היה סבור בדעתו כי יתכן שגם בימיו ישחיה לזירוף האותיות של מקרא זה, לפי שלא נעשה לזירוף התיבות בפסוק זה ע"י משרע"ה. וע"כ זיקש להיות כמשל להשיג במדרגת הנבואה כמשרע"ה. וזה מוכן מה שביאנו חז"ל מדברי הכתוב זיקש קבלת למנזר דברי חפן, שרוב להיות כמשל. דהנה חפן פירשו רזון, כדכתיב (ש"ש ז') אם תעירו ואם תעוררו את האבבה עד שתחפן. וזהו שדרשו מדכתיב זיקש קבלת למנזר דברי חפן, שכוונה על רזון העליון, כי הוא בקש שיהיה בימיו רזון העליון לזירוף התיבות ולא קם נביא וגו' כאותו לזירוף אשר יהיה לעתיד לבא, וכאשר היה לזירוף באופן אחר קודם שנבדל העולם. ומזה ילא להם ז"ל כי זיקש שלמה להיות כמשל, דמחמת כן זיקש שישחיה לירושלם האותיות במקרא זה. עד שילאב זה קול ואמרה לו וכתבו "וישר" דברי אמת ולא קם נביא עוד בישראל כמשל, כלומר שסדר אותיות דברי אמת הוא הבה"ק הם עדיין ביושר, כפי שהם כתובים לפנינו, ולא נשתנה לירושלם עדיין, ולפיכך אין הוא יכול להגיע למעלת משרע"ה בנבואה, כאשר העידה תורה ולא קם נביא עוד בישראל כמשל.

לזירוף האותיות לתיבות ע"י יחוש, וא"כ דבריו דלא כמאן, דכולהו מודו שמשל כתב פסוקים אלו, אלא שהלזירוף נעשה ע"י יחוש. ואף דגם בדרייתא לא נזכר שמשל כתב האותיות, מ"מ חנה א"ל לפרש דבריו.

ובדרך זו יש לישב עוד ענין התמוה לכוונה, דא"כ במדרש התנחומא פרשת תולדות ע"פ (ישעי"י י"ב) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד ירום מאזרכם וכו' ונשא ממשה, ע"כ. הרי דמלך המשיח יהיה גדול ממשרע"ה, וזה פלא שהרי מקרא מלא כתיב ולא קם עוד נביא בישראל כמשל (וע"י בספרי ויואל משה מאמר ג' שבעות סימן ל"ז ל"ח מ"ש לישב דברי הרמב"ם ז"ל בלגרת חמון, שכתב כי מעלת המשיח שהוא נביא גדול מכל הנביאים לבד ממשה, וכן בספר ח"י"ד פ"ט מהלכות תשובה כ"ב כתב שמלך המשיח יהיה בעל חכמה יותר משלמה ונביא גדול הוא קרוב למשה רבינו, ע"י"ש שישבנו דבריו שלא יקשה עליו מדרשת התנחומא ה"ל). אמנם ע"י"י מה שכתבנו לא קשה מידי על דרשת התנחומא, דהנה איתא במד"ר פרשת שמיי (פ"ג ג') כי לעתיד לבא ישעה הקב"ה קניגיא ללדיקס, ועתיד ליתן לנחורו לשור הכר במספיריו, ופריך וכו' שחטב כשירה הוא זו, וכילד יוכלו לעשות אריסטון מנשרו ומשני א"ר חזין בר כהנא אמר הקב"ה (ישעי"י נ"א) תורה (חדשה) מאתי תלא חידוש תורה מאתי תלא. והיפ"ת ז"ל נתקשה מאוד במאמר זה, וכתב שללאורכה הוא נותן פתרון פה למינים האומרים בשויתו תורתנו הקדושה, וכן קשה על אומרים ז"ל במסכת נדה (דף ס"א ע"ב) מנזות בעלות לעתיד לבא, ועוד כהנה וכהנה מאמרים רבים בש"ס המורים שישתנו מנזות התורה, וברי זאת התורה לא תשתנה ולא תהא תורה אחרת מאה הבוית, ע"י"ש שהארץ בישב כל המאמרים, שאין הכוונה שיהיה שינוי במנזר מנחומותיה של תורה. אכן הספרים הקדושים ביארו (פנין בספרי"ק תולדות יעקב יוסף בזהקדמתו) כי מה שהוא מיוחד בדת ושיקרי האמונה שזאת התורה לא תהא מוחלפת, היינו כי אותיות הללו הכתובות בתב"ק יהיו כתובים זה לעולם, אך עדיין יתכן אשר לעת"ל ישתנו לזירופי

וע"כ מתו כדי שחכם נשמתם בגופו של פנחס, כאשר מבור דברינו בפרשה זו בברוכה.

ובזה נבא לביאור המדרש ר"צ פתח גם עושה ללדיק לא עוב וכו'. והנה בלידת משה רבינו ע"ה כתיב ותרם אותו כי עוב, ודרשו ז"ל (במדרש רבה פ' שמות) דרשות ברבב, ור' נחמיה אמר שראתה אותו שהוא ראוי לנבואה. ולכאורה ל"צ שהרי גם אהרן היה נביא, שהתנבא במצרים ונבואת אהרן שיקולי עיניו השליכו, הכתובה על ספר יחזקאל, כמ"ש רש"י ז"ל צפ' שמות. וא"כ מדוע אופו רק בלידת משה ראתה כי עוב הוא, ולא נראה זאת בלידת אהרן, שאף הוא נביא היה. אכן אפ"ל בכוונה דרשה זו, שראתה במשה שהוא ראוי לנבואה, כיוון שראוי להיות אדון כל הנביאים, שהכתוב מעידו ולא קם נביא עוד בישאל כמשה. ולפי זה דחיבה עוב רומזת למדרית אדון כל הנביאים משרע"ה בנבואה, יתבאר הכתוב גם עושה ללדיק, וכדמפרש במדרש דכחונה על מה שענה הקב"ה את נדב ואביהוא הלויים, כינוי בעצור, "לא עוב", כלומר שלא זכו לנחית עוב, שהוא מדרית משרע"ה אבי כל הנביאים, וכיון שכן אסור להם להורות הלכה בפניו, ואעפ"כ הורו הלכה בפני משה, מפני שטעו וסדרו שזכו למעלה משה בנבואה. ומפרש הכתוב שורש טעוהם מהיכן בא, להכות נדיבים היינו שהטעות שגרם להכות נדב ואביהוא, הוא עלי "יושר" משום יושר צירוף האותיות של חיות ולא קם נביא עוד בישאל כמשה, ואינוהו סברי כי הצירוף הזה ניתן להשתנות.

*

באופן אחר תבאר כוונת המדרש רבה (פ"ב ו') ר' זכריה פתח גם עושה ללדיק לא עוב, אמר הקב"ה אעפ"י שעשיתי את אהרן ולקחתי צ' בניו ממנו לא עוב, אלא להכות נדיבים עלי יושר, הבי"ד אחרי מות וגו', והוא פלא.

ונראה בהקדם לתת טעם לשבח על צ' הפרשיות אחרי וקדושים הם מחזירים ברוב השנים, והנה ברבב **עשיתם** נאמר דבריו חז"ל מה היה חטאם

ועפ"י הקדמות אלו נחזור לבאר כוונת המד"ר בפרשתו המונח בראש דברינו, אחרי מות וגו' הבי"ד גם עושה ללדיק לא עוב להכות נדיבים עלי יושר וכו'. והנה נדב ואביהוא היו רמזים ושאים מאד במדרגתם, כמ"ש רש"י ז"ל עה"פ בקרובי אהרן, שאמר משה לאהרן בנ"ח אמר לי המקום שעתיד הבית להקדש ע"י מיועדיו ובייתי סבור לו כי לו כך עשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך, ע"כ. הרי כמה שגבה מעלתם, ואף עפ"י שגאמה היה משרע"ה גדול מהם במעלה, כאשר העידה עליו תורה ולא קם נביא כמשה, מ"מ ל"ל דאף שצחיהם לא היו גדולים כמשה, מ"מ גדולים לדיקים במיתתן יותר מצחיהם, ואחרי מות קדושים זכו להיות גדולים ממשה, ומא"כ ולא קם נביא כמשה היינו בחיים חיותו.

והנה רבותינו בעלי התוספות הביאו דברי הגמרא יומא (כ"ג ע"א) שמתו נד"א על שבורו הלכה בפני רבם, שדרשו מקרא דכתיב ונתנו בני אהרן הכהנים אש, דאעפ"י שהאש יורדת מן השמים מזה הביא מן ההדיוט. אמנם אפ"ל כי טעוהם, של בני אהרן שבורו הלכה בפני משה נלמדה ממה שסדרו כי המה הגיעו למעלה משה, ודין תלמיד חדר יש להם, ולפיכך מותר להם להורות הלכה בפניו. וכדא"י בעירובין (דף ס"ג ע"א) דרב המנוח הורה צני דרב חסדא, מפני שתלמיד חדר שלו היה (ועי' ברמב"ם פ"ה מהלכות ת"ת ובעור יו"ד סימן רמ"ב).

אכן טעו בכך, כי לא יתכן להגיע למעלה תלמיד חדר למשרע"ה, כאשר מעיד עליו הכתוב ולא קם נביא כמשה. ובאמת גם הם ידעו ממקרא זה, ואעפ"י סברו כסדרת שלמה המע"ה ה"ל, כי מכיון שעד פטירתו של משרע"ה היו כתובים חיות אלו צירוף אחר, אין הכרח שיתקיים צירוף זה ולא קם נביא כמשה, ומה גם כי בזמנם עדיין לא נעשה צירוף זה, שהרי עוד משה חי. ובאמת נכתב להם מן השמים שיטעו בכך, ע"ד מאה"כ מורא עוליה על בני אדם וכמו שדרשו ז"ל (תנחומא פ' יושב), אם מעטם שהיה ראוי המקום צ"ה שיתקדש הבית על ידיהם, כמו שפירש"י ז"ל במאה"כ בקרובי אהרן, ואם מעטם שהמה מוכנים ועומדים להיות מצארי הגאולה לעתיד,

במיתת נדו"א, שהיה הכרח בדבר, כמו שנחבא, מחמת שכוין מוכנים לגדולה מזו, להיות מבשרי בגאולה בעתידה, וע"כ סיבב מסבב כל הסיבות כל זאת בדרך נורא עלילה.

ומעתה יתבאר דברי המד"ר (קושיא א') בעופ"ד,

עפ"י מה שכתב הרד"ק לפרש הכתוב (תהלים קכ"ב) הטיבה ה' לעושים ולישרים בלבבותם, פירוש טוב במעשה וישר בלב, ע"כ. הרי מה דמדת ישרים עיקרה על פנימיות הלב, ומדת עושים מיוחסת אל המעשים אשר יעשו בפועל. וזהו ציור המדרש אמר הקצ"ב אעפ"י שעשיתי את אהרן במיתת בניו לא „טוב“, כלומר לא בעבור שעברו על מדת טוב, דהיינו מחמת שחטאו בפועל, שהרי לא עברו שום עבירה בפועל, אלא בעבור זאת הענישו הקצ"ב, להכות נדיבים עלי „ישראל“, פירוש בעבור שפגמו במדת ישר, המכונה אל פנימיות הלב, וכמו שצייר הרמב"ן ז"ל שחטאו במחשבה.

וגם לפי דברי ה"פ"ת שנגעשו משום שהיה להם לנחוב לפנים משורת הדין ולהמנע מלהכנס במקדש אף בערם החברו עליו, יבואר המד"ר בסגנון זה, דהנה בצמרא יליף מדתהיב ועשית ישר וטעם שמוכח להתנהג לפנים משורת הדין, ומינה דהנהגה לפנים משורת הדין קרוי ישר, וז"ש המדרש אלא להכות נדיבים עלי ישראל, כלומר בעבור שלא התנהגו לפנים משורת הדין, מלהכנס שחייב יין אף בערם נעשו עליה. ומה שכינה אותם הכתוב נדיבים, נראה עפ"י מה שפירשי ז"ל עה"פ (תהלים י"ז) נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם, דיישראל נקראו נדיבים משום שהתנדבו עצמם לטענה ולהכריז על קדושת שמו ית', עם אלקי אברהם, שהיה נדיב לב הראשון תחלה לגרים, ע"כ. ועפ"י זה יתבאר טעם חיבור הפרשיות אחרי קדושים דפרשת אחרי מיירי במיתת בני אהרן משום שלא עשו לפנים משורת הדין, להמנע מלעבוד עבודה כשם שחייב יין, ובפרשת קדושים הכתוב מדבר שנגזרונו להתקדש ולפרוש אף מן הדברים המותרים לנו מזד הדין, וכאשר כתב הרמב"ן ז"ל בציור מלכות קדושים תהיין, וזהו הטעם שנסמכו הפרשיות הללו, כי ממלכות קדושים חייב נלמוד טעם לעונשם של בני

של נדב ואזכורא, שבעבור נקנסה עליהם מיתה, ולכולם טעמי חית לכו פירכי כאשר בארנו לעיל. ועל הדין טעמא שאמר ז"ל שחטאם היה שעברו עבודתם כשם שחייב יין, בקשה ה"פ"ת דברי עדיין לא היו מוכרחין על כך, דפרשת יין ושכר אל תעשו נאמר אחרי מות שני בני אהרן, וא"כ כיצד נעשו על דבר שלא הוכרחו עליו, ותיקן ה"פ"ת לגדול מדרגתם היה להם להשיג איסור זה מעצמם, אף בערם הזכיר תורה עליו. והרמב"ן ז"ל כתב דלפי מה שאמר ז"ל שבהקריבו אש זרה, כבר היה חטאם במחשבה בלבד, שכוונו אל בחינת הדין, עיי"ש דבמעשה לא חטאו, שהרי אעפ"י שהאש יורדת מן השמים מזה להביא מן הכדויות. עכ"פ לכולם טעמי לא חטאו נדו"א בפועל, לעבור את פי ה' לעשות קטנה או גדולה, אלא שחטאם היה מחמת שטעו במחשבה, או משום שהיה להם להשיג מדעת עצמם רצון הבורא ית"ש, אף במה שלא נעשו עדיין. ואף שאין חטא משפט מות, על דבר שלא הוכרחו עליו, ומכ"ש שאין עושין על טעות במחשבה, אמנם באמת היתה בזה כוונה עליונה, וכך עלתה במחשבתו של יואל בראשית, שיסתלקו נדב ואזכורא, ותחזור גשמתם להכנס בגופו של פנחס, כדאיתא בזה"ק (ר"פ פנחס) שנחגגלו בו פנחסם גשמות נדב ואזכורא, ולאחרי אמר הכתוב פנחס בן אלעזר הוא עמנו גם בני של אהרן הכהן, שהרי גשמות נדב ואזכורא נחללו בו. ויהי הדבר כזה מלח ה' שימותו נדב ואזכורא ויתגלגלו בפנחס, כדי שיכיו מבשרי גאולה ישראל בקץ הימין, לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, וכאמר ז"ל פנחס זה אליהו.

ולאחרי סיבב המסבב כל הסיבות בבחינת עלילה, עפ"י מה שפגמו פגם דק נעשו בעונם מיתה. וככה דאיתא בתנחומא פרשת וישב, לכו חזו מפעלות ה' נורא עלילה על בני אדם (תהלים פס"ו), אמר ריב"ק אף הנוראות שאתה מציא עלינו בעלילה אחת מציאן וכו'. וא"ר יודן היה הקצ"ב מבקש לקיים גזירת ידוע הדע והביא עלילה לכל דברים אלו, ומינה שם בתנחומא כמה דברים שהיה הכרח לקיים גזירתו יתברך, ונסבב הדבר ע"י עלילה. וכו' נמי כן הוא

ז"ל שלל נאמר וזכרת ואל יצא כי אם על זרעו של אהרן, אבל הוא עליו כרשות נחונת לו לכנס בכל עת שירצה,

(ג) אמנם צהרות כהנים פרשת אחרי (פרק א') מנצח איפכא, ח"ל הכ"ח, דבר אל אהרן אחיך ואל יצא וכו' אחיך באל יצא ואין משב באל יצא, או אחיך באל יצא ואין כהנים בכל יצא וכו', ח"ל דבר אל אהרן שאין ח"ל אחיך, ומכ ח"ל אחיך לרבות את כהנים, ע"כ. כרי להדיא דשיקר זכרת ואל יצא בכל עת אל הקדש על אהרן נאמר, ואינך רבויא יחידא דאף כהנים הם בכלל זכרת זו, והוא היפוך ממש שבידו הכה"מ בשם המדרש. ולכאורח נמלא דכמד"ר כי"ל עם הכ"ח סתרי ניוכו, ופלוגתאם הוא מן הק"ה אל הק"ה. וכללל אית קן דאפשי פלוגתא של מפשיק, אלא בכל מקום שצידיו להשוות הדיעות של יסחרו לכו"ד משויק לכו. וצוחר יפלא על הילקוט שבעתיק כ"ד מיימיות כללו גם יחד, דעתחלכ הכ"ה דברי הכ"ח ואח"כ דרשת המד"ר.

(ד) ור"ז קשה דאי יומא כדברי הגר"א ז"ל דזכרת ואל יצא בכל עת אל הקדש לא קאי על אהרן, כי אם על הכהנים בגדולים שיעמדו אחריי, ח"כ מדוע ה"ב משב מחיירא בעת שנאמר לו ואל יצא בכל עת אל הקדש, בצומרו אזי לי שמא נדחף אהרן אחי חוץ למחיצתו וכו' יש עת לעולם, והרי מקרא זה לא נאמר על אהרן. אלא ודאי מוכח מה, כי ה"ב ידוע למשכ רביו ע"כ דזכרת ואל יצא בכל עת אל הקדש שייכא אף צהרת, וא"כ נמלא כי מחזיתו מדרש עליו שציקש הגר"א ז"ל להוכיח שאהרן ה"ב מותר לצא אל ק"ה בכל עת, משם מוכח להיפוך, וממקומו הוא מוכרע כי ה"ב קאי על אהרן.

(ה) ועוד דאף מגופי דקרא משמע להדיא דה"ב קאי על אהרן, דפתח קרא לומר דבר אל אהרן אחיך ואל יצא וכו', וכי"ל פסקין ל"ב לקרא בסמינא חריפא מתחל לאהרן ומתחל לבניו, ולא צא הכתוב לסתום אלא לפרש.

ונראה לבאר הענין בהקדמ דברי הכ"ח פרשת חרובי (ק"ה ע"ב) פתח ואמר (תכילים ק"ה)

אהרן, שלל החמירו על עצמם צמה שביח מותר להם. אכן עיקר העצם הוא כמו שנתבאר לעיל, בצחינת נורה עליו על בני אדם, שכן ה"ב ר"ת העליון, ומכ מאל עמקו מחשבותיו יתברך.

*

ויאמר ה' אל משב דבר אל אהרן אחיך ואל יצא בכל עת אל הקדש וגו' צוהת יצא אהרן אל הקדש צפר בן צפר לחטאת ואיל לעולם. ו"ב דבר קרא לא סיים צמאי דפתח, שכרי פתח דצריי הוא מחזיר ואל יצא בכל עת אל הקדש, ובערם גילה לנו צמחית עת כותר לו לצא, קדם וכו"ד לנו את התנאים הנגזרים לציאתו, חזן ביתר ציאתו לא נאפרש כאן כלל, כי אם בסוף הפרש כודיענו כי זמן ביתר ציאתו אל הקדש הוא אחת בשנה ציוכ"כ. וה"ב ראו שבערם כל חזיר זמן ביתר ציאתו, ואחרי כן יפרש כל התנאים הנגזרים לציאתו, אלא המה סדר הקרבנות, וצדדי הקדש אשר ילגש בבואו אל הקדש.

(ז) עוד קשה שכרי מדסתם הכתוב לומר צוהת יצא אהרן אל הקדש צפר בן צפר לחטאת וגו', ולא קבע זמן לציאתו, משמע לכאורח דצקרבנות אלו כותר לו לצא בכל עת שירצה, דל"כ לא ה"ב ל"ב לקרא לסתום אלא לפרש מיד דלא יצא כ"ח אחת בשנה צמפור לחדש השביעי. ואילו מרשע דקרא דכתיב ואל יצא בכל עת אל הקדש, מוכח דציאתו אל הקדש תלוי בזמן מסוים. ובסוף ספר חכמת אדם כתב בשם הגר"א ז"ל, שאזכרת ואל יצא בכל עת אל הקדש לא קאי על אהרן, כי אם על הכהנים בגדולים מצויו אחריי לדורותם, שעליהם אסר הכתוב לצא אל הקדש בכל עת, ולא כותר להם לצא כי אם אחת בשנה ציוכ"כ. ור"ח לדברים אלו מוכח דציאתו צמד"ר (פכ"ח ו') ח"ל ואל יצא בכל עת אל הקדש אריי ציר סימון אשר גדול ה"ב לו למשכ לדבר זה אמר אזי לי שמא נדחף אהרן אחי ממחיצתו וכו', יש עת לשכ וכו' יש עת ליום וכו' יש עת לשכ וכו' יש עת לעולם וכו' אמר הק"ה למשכ לא בשם שאתה צבור לא עת לשכ ולא עת ליום ולא עת לעולם אלא בכל שעה שהוא רואה להכנס יכנס רק שיכנס בסדר זה, ע"כ המדרש. הרי מנצח. לכאורח דעת הגר"א

נותן לו רצון, ורצון העליון הוא שיביא לו רצון. חבו ביאור המשנה עשה רצונו כרצונו, שלא יביא לו רצון אחר כי אם רצון הבורא, זה יביא. כל רצון, כדי שיעשה רצון כרצונו, היינו שאם תזכר לזה אז גם רצון יביא רצונו יתברך, והוא יפיק לו רצון.

ובדרך זו יבאר המדרש למה גדול היה לו למשח וכו' אמר חז"ל לי שמה נדחק אחרון אחי ממחלתו וכו' יש עת לעולם. וכוננו דכיון שאזכרת ואל יבא בכל עת הנאמרת לאחר, פירושה עפ"י דברי רש"י שלא יבא כי אם צעת לאכזב ועת תורה, לפיכך נתיירא משה פן לא תביא בעת מוכשרת וידחה אחרון לעולם חיי, אמר לו הקב"ה לא בשם שאתה סבור וכו', אלא בכל שעה שהוא "רואה" להכנס ויכנס וכו', דהא יביא לו לאות ולסימן כי צעת שיביא לו רצון להכנס אז גם רצון העליון הוא כן כי רצון יראוי יעשה, ואז הוא עת לאכזב ועת תורה.

והשני דלחמן לכי נתישרו כל הידורים, ושז לא סחרי אחריו דברי המדרש רבה והתורה הכנים, (קושיא ג') דמר אמר חדא ומר אמר חדא. דבא דקאמר רש"י אחרון בכל יבא וכו', היינו דלאו כל העתים שוות שיותר לו לאחרון להכנס בכל זמן, מלבד באותם הזמנים שהם עת רצון כדברי רש"י, ומה דאיתא במדרש לא עת לשבח וכו' ולא עת לעולם וכו' אלא בכל שעה שהוא רואה להכנס ויכנס, אין הכוונה כפשוטו שהותרס לו לאחרון הכניסה בכל עת, כמו שבין במדרש זה בהכרח צ"ל בשם הגר"א ז"ל, שהרי כבר אמר קרא ואל יבא בכל עת אל הקדש, ומקרא זה על אחרון נאמר, דכתיב בריש דבר אל אחרון אחר, אלא דכוונת המדרש צ"ל בכל שעה שהוא רואה להכנס ויכנס, שהצניח הקב"ה לאחרון שלא ידחה לעולם, אלא הקב"ה יפיק לו עת רצון, ואז יביא מותר לו לזאת אל הקדש. וז"ל המדרש לא בשם שאתה סבור שנדחה אחרון, לא עת לשבח ולא עת לעולם וכו', פירוש שלא חלה הכתוב ביאורו של אחרון בהצנעת זמן, אלא בכל שעה שהוא רואה להכנס ויכנס, כלומר דביאורו תלוי ברצון, ובכל עת שיראה זה פרק בא סימן כי עתה הוא עת רצון ועת לאכזב, ורשאי הוא להכנס ואח"כ שפיר דלא פליגי במדרש והח"כ להדד.

עת לעשות לה' הפרו תורתך וכו' אית עת ואית עת (קבלת ג') עת לאכזב ועת לשבח עת איתו לעילא דהביא עת רחא דמבימותא איתו ודאי איקרי עת רצון וכו' ואית עת אחרא דאיתו רחא דלהביא אחרים וכו' ופ"ד עת לשבח ובגין כך כתיב דבר אל אחרון אחר ואל יבא בכל עת אל הקדש בזמנא דישאל משחלתין צאורייתא וכו' הכוא עת רחא דמבימותא קדישא וכו' ובזמנא דישאל משחלתין מלאורייתא הכוא עת לאו איתו צתיקונא וכו', עכ"ד רש"י. היולא לנו מה דהביא לא ס"ל צפירושא דכך קרא ואל יבא בכל עת אל הקדש כפשוטו משמעות הכתוב דקאי אכל ימות השנה מלבד יום הכיפורים, אלא קא מפרש לקרא דיותר לו לזאת אל הקדש פנימה אף בשאר ימות השנה אם הזמן מסוגל ומוכשר לכך, דכיוני שהוא עת לאכזב ועת תורה, ואזכרת ואל יבא בכל עת אל הקדש קאי על העתים שאינם מתקנים, דכיוני בשאין ישראל משחלתין צאורייתא. ולכאורה מאן מפיה אימתי הוא מת תורה ועת לאכזב, ואריך לומר כי אחרון הכהן בגדול קדושתו ונדקתו ידע והשיג העת הזאת למעלה בגבהי מרומים, אבל הכהנים בגדולים מצונו אחריו לא ידעו לכון אותם העתים שהם שעות רחמים ועתות רצון.

ואפשר להבין איך השיג אחרון אימתי הוא עת רצון למעלה ועת לאכזב, עפ"י מה דחנן במסכת אבות (פ"ג מ"ה) עשה רצונו כרצונו כדי שיעשה רצונו כרצונו. וז"ל לזכר כך מתניחין עפ"י מה שפירש בספרינו נועם אלימלך בליקוטים הכתוב (תהלים קמ"ו) רצון יראוי יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם, ותו"ד בזה שהלזיק אינו מתאווה לשום דבר ברצונו, כי הוא יביא צמדיניתו הקדושה, שאין לו תאוה לשום דבר, אף כדי שתתקבל תפלת הציבור המתאווים ואריכים לעניני עובדי, עושה הקב"ה רצון להלזיק, שיביא מתאוה ויביא צריך לאחר דבר ויתפלל עליו, ותפלתו הזכה עולה בלי שום פגע, ואז נאחזין כל תפלות ישראל באותה תפלה, ונענין כל ישראל בזכותו. זה הוא פירוש רצון יראוי יעשה, שהשי"ת עושה רצון ליראיו, כדי ואת שועתם ישמע ויושיעם, עכ"ד. נמצא מה כי רצון הלזיק הוא סימן לרצון העליון, שהרי אף לו ללזיק רצון מלך עמו, רק מה שהקב"ה

(ג) במד"ר (פס"א ח') חיתא נזאת יצא אהרן אל הקדש הכ"ד (תכלים כ"ז) לדוד ה' אורי וישעי ממנו אירא וגו', וי"צ שייכות כך קרא לציאת הכה"ג ציב"פ לפני ולפנים. גם דברי הכתוב עלמו ל"צ לכאורה, דקאמר אס תחנה עלי מחנה לא יירא לצי אס תקום עלי מלחמה נזאת אני צועת, סתם הדברים באומרו "נזאת" ולא פירש מהו הדבר אשר זו הוא שם מצעחו.

ואפ"ר פס"י מה דחיתא בגמרא סוף מסכת מכות וכבר היו ר"ג ור"א בן עזריה ורבי עקיבא מהלכין בדרך וכו' שז פסם אחת היו עולים לירושלים וכו' פיון שהגיעו לבר כביית ראו שועל שילא מביית קדשי הקדשים תחילתו בן בזמן ור"ע מלחק אמר לכם מפני מה אתם צובים אמרו לו מקום שכתוב צו (במדבר א') והר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נצבה אמר לכן לכן אני מלחק דכתיב (ישעי ח') ואעידה לי עדים נאמנים את אוריהו הכהן ואת זכריהו וגו' תלה הכתוב נזואת זכריה נזואתו של אוריהו באוריהו כתיב (מכה ג') לכן בגלגלם ציון שדה תחרש בזכריה כתיב (זכריה ח') עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים וגו' עד שלא נתקיימה נזואתו של אוריהו כיויתי מתוירא שלא תתקיים נזואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נזואתו של אוריהו בידוע שנזואתו של זכריה מתקיימת וכו', עכ"ל בגמרא.

ועפ"י זה נצא אל הביאור במה"כ אס תחנה עלי מחנה וגו' אס תקום עלי מלחמה נזאת אני צועת, דהנה חיתא בגמרא (סנהדרין ל"ח ע"ב) כי בערם ביאת הבאול ותגברו חבלי משיח על ישראל, ופירש"י ז"ל שם בליא חבלי של משיח, פחדים וחבלים שיהיו בימיו מחיל הנכרים, ע"כ. וכבר באו על ענין זה כתובים רבים בדברי הנביאים המורים על כך, כי קרוב לציאת משיח לזקינו יבטלו ישראל צרות רבות ורעות מן הרשעים. וכמו כן נחבאר היטב ביעודי הנביאים מה רב עוצ נפון לביית ישראל צעה ביאת משיח לזקינו.

דהנה מכיון שהחללים עתהו גברו עד מאד, שרשטי האומות תוירים ומעסיקים לישראל על עמך יערימו

ובדברינו מבוחר גם מה שהקשינו דפתח קרא באזכרתה ואל יצא בכל עת אל הקדש, ולא הזכיר כלל לאחריהו העת שמוחר לו לבא, אלא הודיע תחלה התנאים הנרתיים לציאתו, ורק בסוף הפרשה אמר ויחיה זאת לכם חקת עולם אחת בשנה וגו'. והשתא ח"ש, דמה שסיים הפסוק בסוף הפרשה אחת בשנה בעשור לחדש וגו', מקרא זה לבני אהרן נאמר, בזמן שהם עתידין לכהן בכהונה גדולה, והזכיר הכתוב שלא יבנסו לביית קדש הקדשים כי אס ציוב"פ, שהוא עת ראון לכל, משא"כ אהרן הכהן אינו בכלל אזכרה זו, כי הצעית לו הקב"ה דבכל שעה שיראה יסכים הקב"ה לראונו, בחי' ראון יראיו יעשה, ויחיה עת ראון לפניו בשמי מעלה. ולפיכך לא הזכיר הכתוב אחרי אזכרתה ואל יצא בכל עת אל הקדש זמן היתר ביאתו, דמקרא זה מייירי באהרן, שאין ביאתו אל הקדש תלויה בזמן מסויים.

ועפ"י זה יהיה ביאור דברי מה"כ אהרן בכל יצא ראון משה בכל יצא, כלומר באהרן הוא שהתנה הכתוב תנאו זה שמוחר לו לבא צעת ראון דייקא, משא"כ משרע"ה לא היה נריך להמתין אפילו לעת ראון, כי כ"כ גדלה מעלתו ועו"ם חציבותו לפני הממוס צ"ה, שכל שעה היה ראון העליון שיכנס.

*

(שנת ה'תש"ב לפ"ג)

ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יצא בכל עת אל הקדש וגו' נזאת יצא אהרן אל הקדש צפר וגו'. וי"צ דפתח לומר ואל יצא בכל עת אל הקדש וא"כ היה ראוי שיוודיע מיד אימת מוחר לו לבא אל הקדש, ואח"כ יאמר נזאת יצא אהרן אל הקדש צפר בן צקר וגו', שהם הדברים הנלררים לביאתו, ומדוע הופך הכתוב הסדר והקדים אומרו נזאת יצא אהרן אל הקדש בערם הודעת זמן היתר ביאתו, ולא הזכיר זמן ביאתו אל הקדש אלא בסוף הפרשה.

(ג) עוד יליד דלומרו נזאת יצא אהרן אל הקדש שפת יתר היא לכאורה, דהוב סגי שיאמר ואל יצא בכל עת אל הקדש כי אס צפר בן צקר וגו'.

וההתגלות בזמן הגאולה. גם לפי מה שנחבא בדברים
לבן צי' כי מאח"כ ואל יצא בכל עת אל הקדש ירמח
על זמן הגלות והחורבן שבו לא נוכל לצא אל הקדש,
אפשר לומר כי רמח הכתוב בלומרו בזה יצא אחר
אל הקדש, כלומר דמעה שאנו רואים גודל הסתרה
הפנים והשפלות בזמן החורבן זה מעיד על גודל
ההתרחקות וההתגלות העתיד להיות בזמן הגאולה, וזה
בזה חיינו נעבור שאנו שרויים בחשכות ובחשך
פנים מורא יצא אחר בזמן הגאולה אל הקדש, פירוש
למעלה הקדושה בגבוהה ביותר, וע"ד שפירש הכ"ק
בעל התניא זל"ה בסידורו (בשער המלות) מאח"כ
(ישעיה י"ג) אורך ה' כי אפפה צי, דכל ששצלו בגלות
זמן רב יותר יכיר בחיות התגלות פנימיות האור
בעלות בחי' הנפלאות. וזה אורך ה' כי אפפה צי
בשעבוד יסורי בגלות, ע"כ כאשר ישור אפק ותחממי
יכיר בחולות בעלות, עכ"ל.

סוד אמרו לנו ונחידים מגוי ולא יזכר שם ישראל
עוד, בידוע שכשם שזכר נחיקיו דברי הנצי"ח ענין
חבלי משיח, כן יתקיימו בקרב גם היעדים בעושים,
ובמכרה יתגלה משיח לדקונו ויגאלו ישראל גאולה
נאחית, כי בזה זה ולימד על זה, וכדברי רבי עקיבא
כשם שנתקיימה נבואתו של אורי' כן תתקיים נבואתו
של זכריה.

וזה שאמר הכתוב אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי,
אם תקום עלי מלחמה, כלל המה חילות הנכרים
העתידים לעמוד על ישראל ולהכר להם בערם בזה
המשיח, אעפ"י לא אירא ולא אחת מפניהם, אדרבה
"בזה" אני צועה שבמכרה תהיה הישועה, כלומר
דמח שאנו רואים כי רבים קמים עלינו והתגלים
מתגברים יותר ויותר, מזה זה איתן בטחוננו וחזקה
אמונתנו שחיה הגאולה השלימה בעגלה ובזמן קריב,
דכשם שנתקיים זה כן גם זה עתיד להתקיים.

והשואל ח"ש דברי המד"ר בזה יצא אחר אל
הקדש הכ"ד לדוד ה' אורי וישעי וגו' אם תקום
עלי מלחמה בזה אני צועה, דתרויכו חד עניינא
ייבאו כדאמין דמחמת אשר תקום עלי מלחמה אני
צועה בישועה ה' שחבא מהרב, דכשם שנתקיימו חבלי
משיח כן עתידים להתקיים יעודי הגאולה במכרה.
כן יתחילו בשי"ת אחרי כל התגלים אשר עברו על
כלל ישראל, יאיר עלינו מורא נאור ישועתו אכיר
אירא.

*

ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יצא בכל
עם אל הקדש וגו' בזה יצא אחר אל הקדש בפר
וגו'. פירש"י ז"ל בזה גימטריא שלו ד' מלות ושבר
רמח לבית ראשון, ע"כ. וז"ל מדוע רמח לנו הכתוב
כאן רק על שנות בית ראשון, ולא זכר שנות בית שני,
וכי אף בבית שני נכנסו הכהנים בגדולים אל קדש
הקדשים ביום הכפורים.

וע"ד זה יצא לציאור הכתוב ואל יצא בכל עת אל
הקדש בזה יצא אחר אל הקדש וגו', דכזה
כבר הארכנו לעיל בזה דאיתא בזה הכהנים דאחר
יותר לו להכנס אל הקדש בכל עת שיראה, ולא בזה
אחרת ואל יצא בכל עת כי אם לבניו אחריו לדורותם,
כי קדושתו של אהרן היתה רמה וישיאה עד מאד,
לכן היה מותר לו לצא בכל עת שיראה, מאח"כ אחרי
מחו נחלש חוקה הקדושה, ולפיכך לא הותר להכנס
הגדולים שקמו אחריו לצא אל הקדש כי אם אחת
בשנה ביום הכיפורים. וזה מורה על כך שלא יכיר
עדיין החיקוק השלם, וע"כ מחמת שפלות הדור נאמר
להם להכנס בכל עת, מאח"כ לעת"ל שחיה הקדושה
בשלימות בקרב ישראל שוב יכיר מותר לצא בכל עת
אל הקדש.

וזה יכיר שיעור הכתוב ואל יצא בכל עת אל
הקדש, דמחמת השפלות וההסתרה אשר צו יהו
ישראל שרויים נאמר על הכהנים הגדולים לצא אל
הקדש, ויהא היותה אשר "בזה" יצא אחר אל
הקדש, דמח דבר זה יש לקוות שחיה במכרה
הגאולה השלימה שאז יכיר מותר לאהרן לצא אל
הקדש פנימה בכל עת, דכשם שעתה גדולה מאד
השפלות וההסתרה כן תהיה גדולה בהכרח

גם בגופיה דקרא יל"ד, דסופא לאו כיפויכ
דרישא, דפתח דבריו בזכיר ואל יצא בכל עת
אל הקדש, וזה ראווי שיאמר מיד כי אם אחת בשנה
בשעור גימטריא, ומדוע לא בודיע כאן זמן ביתר

ראשון, כי עיקר הלעז על חורבן הבית נמשך עוד ממנו, כאשר ציבמ"ק הראשון היה כלול בדרור, ולא חסר כל צד, משא"כ בית שני שחסרו ממנו חמשה דברים בדאיחא ציומא (דף כ"א ע"ב).

וזה יהיה ציבור המדרש, אמרו ישראל לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של ס"מ לא יירא לבי שהצטנתי בזה יצא אחרן אל הקדש, פירוש דלף בזמן שאין לנו ציבמ"ק לכפר בעדיו, מ"מ אין לנו להחייא מקיטורו של הס"מ, שהרי הצטנתי בדרור דגם "בזאת", הוא הלעז הגדול על הבית שחרב אחרי ד' מאות ושש שנים, ותכפרו עוונותינו כמו צפת יצא אחרן אל הקדש. אכן לא זכו להכליל הנראה, דכל נגמחותיו לכחות לצנין ציבמ"ק השלשי צ"ב, ולא יתבצרו כוחות העומאה מן העולם והאליהם כליל יתלף, וזה ציבור אמרי קדש חפלת דרמטיה, דאחרי שהזכיר לעזר החרבן מכפר על ישראל כציאת כה"ג לפני ולפנים ציבמ"ק, באומרו "בזאת" אני צוטה, התחנן לפני קונו אחת שאלתי מאת ה' וגו' שצחי ציית ה' כל ימי חיי וגו', דשאלתי וצקשתי היא שחכר לצנין ציבמ"ק במהרה, ולא שחכר כפרותיו לעזר חרבו.

והנה ידוע מה שכתבו הספרים שהסוכה יש בה מעין קדושת ציבמ"ק, אלא שהיא בהסתר ולא בהתרווממות ובהגלות כ"כ כמו ציבמ"ק הקרוי סוכת דוד, ושיש כי יפגני בסוכו וגו', פירוש דלף אחס שגם עתה יש אחנו קדושת הסוכה, שאלן ומוסתר בה מעין קדושת סוכת דוד, אבל אנו מפילים תחנותיו בצור ירוממנו, שחכר לקדושת ציבמ"ק ממש, שבו חכר קדושת השכיבה בהתרווממות ובהגלות, בכל חוקפה ועזה לשון כל, וכן. כו"ל.

*

ויאמר ה' אל משה דבר אל אחרן אחיך ואל יצא בכל עת אל הקדש וגו', בזה יצא אחרן אל הקדש בפר בן צדק לחטאת ואיל לעולה. הקשו המפרשים ז"ל דריש דקרא לאו סיפיה, וסיפיה דקרא לאו רישיה, דפתח בזה ואל יצא בכל עת אל הקדש, וכו"ל.

ביאתו, אלא סיים בזה יצא אחרן אל הקדש, מבלי להודיע אימתו ויבו.

ונראה לנאר בהקדם דברי המד"ר (פכ"א ג') אורי צ"ה וישעיה ציו"כ וכו', בקרבן עלי מרשים אלו שרי אור"ע וכו', באין מקטרגין על ישראל לפני הקב"ה וכו', אמרו ישראל לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של ס"מ לא יירא לבי שהצטנתי בזה יצא אחרן אל הקדש, ע"כ. ואפ"ל עפ"י מ"ש אל"ף הכה"ק מוה"ר אלעזר ניסן זל"ה אבד"ק דראצ'טש (הוצאו דבריו צייטש פנים מאמר יפה לעניים א') על מאמרו ז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) כל דור שלא נצבה ציבמ"ק צימיו כאלו נחרצ צימיו. ולכאורה הדברים מתמיהין ומתפלים אית לן למיעבד יותר ממה שאנו ממחרים ומתפללים בכל יום שישב צרחמיו לביתו במהרה צימיו, וצ"ח דבריהם וזוהר חסד על לשונו, וכוא כי עיקר הפדות של חורבן ציבמ"ק היה בשביל שאין לשער גודל הלעז של אותו הדור שצימיו נחרצ הבית, וכמו בן עתה הדור שמשום אל לבו ענין החורבן ומחכה מתי יבנה ועודנה תכליה ענינו בנפישותו, ועבר קציר כלב קין ואחנתו לא נושענו, אוי לנו כי כבר פנה יום ואין קול מבשר טוב, ומאטער על דלותן ושפלותן של ישראל וגלות השכינה, ועל אשר עוד לא נבנה הבית, הנה זה מכפר עון הדור כאלו נחרצ צימיו, שהיה כפרתן של ישראל, עכ"ד הקדושים. ומסיום ק"ו זל"ה צייטש, שמעתי מפיו הקדוש שאמר זה לפני מוה"ה (הכ"ק ישי"מ זל"ה) וקלס"י, ואמר לו צו"ל בני נחמתי.

וזאת אפ"ל במה"כ ואל יצא בכל עת אל הקדש, רמז לנו הכתוב בזה כי לא כל העמים שוות, ויהיו זמנים אשר יהיה ציבמ"ק חרב ולא יוכלו לנא בזה. ובי יפלא ממך הדבר איך יוכל אדם ישראל לנא אל הקדושה בזמן החורבן, ובמה יתכפרו עוונותיו ופשעיו, לכן אמר "בזאת", וכמ"ש רש"י ז"ל שהוא רומז לארבע מאות ושש שנה שעמד בזה בית ראשון ואח"כ חרב, ובצבור הלעז הגדול הזה אשר ישראל מנטעים על חורבן בית אלקינו, ועלי כבוד השכינה אשר גלה, יהיה לישראל מחנה כפרה, כמו צפת בזה אחרן אל הקדש. וא"ש מה שרמז הכתוב רק שנות בית

אם מפני שלא הותר לאהרן לבא אל קה"ק כי אם אחת בשנה, מה צדק, וברי כיון שצדק גורם חכמתו יתברך שתהיה מלואו זו נוסבת אחת בשנה, מה מקום להטעם על זאת, וברי מלינו כמה מלואות חשבות ויקרות שאינם נוסבות כי אם אחת בשנה, כשופר ולולב ואכילת מלה. ואם נאמר שהשם משב פן כוונת מחמיר בקצ"ה ואל יבא בכל עת הוא לעולם, כדאיחא במדרש בי"ל, שיש עת שהיה לעולם, קשה שהרי בסוף הפרשה מצוה שפירוש אומרו בכל עת הוא שיהא אחת בשנה, וא"כ על כרחך לומר כי מה שנתער משב היה בתחלת דברי ה' אליו, בטרם שמע סוף הדבור, ועל כך יש לתמוה, כי מה מקום היה לו להטעם ולחקור ולדרוש על הדברים הנאמרים אליו, בטרם שמע כל הענין, היה לו להמחין עד גמר דברי ה' אליו, ובשל מה כל הכשר בגדול הזה.

ונראה בהקדמם לבאר דברי המד"ר הבי"ל שאמר הקצ"ה למשה בכל שעה שהוא רואה ליכנס ויכנס רק שיכנס בסדר הזה. והוא תמוה מאד, שהרי אין רשות אפילו לכה"ג ליכנס לפני ולפנים רק ציה"כ. וכן הקשה היפ"ת ז"ל על דברי המדרש, וכבר דאין לומר דהא דנאמר לכה"ג להכנס בשאר ימות השנה, היינו דוקא ציאה ריקנית, אבל אם רואה לעשות כסדר יור"כ, יכול ליכנס בכל יום שיראה, וסדר יור"כ חובה, אבל שאר ימות השנה רשות, דלחם בשנה משמע שלא יוכל לעשות כן אלא אחת בשנה. ונדחק ביפ"ת לפרש דברי המדרש, שהכוונה על ציאה להיכל, שאפילו כה"ג מוזכר לבא שם שלא לצורך עבודה, מהאי קרא דחתינו צפרק הקומץ רצה (דף כ"ז פ"ב) דאל הקודש היינו היכל, והאם קאמר שכל שעה שרואה ליכנס יכנס כסדר עבודתו, שלא אסרה חזרה אלא ציאה ריקנית או מחוסר משיל, אח"כ היפ"ת ז"ל, עיי"ש שהריצ. והכחמה אדם בסוף ספרו הביא בשם הגר"ח ז"ל, שציאר דברי המדרש כפשוטו, שלא נאסרה הכניסה לקה"ק בשאר ימות השנה אלא לשאר כהנים גדולים, משא"כ אהרן היה מותר להכנס בכל עת שיראה, עיי"ש.

למימר מיד אצתריה כי אם אחת בשנה ציה"כ, ואח"כ יפרש מה הם הדברים שעלינו לעשות כדי שיוכל להכנס לקה"ק ביום הכיפורים פר צן צקר לחטאת וגו', ומדוע שינה הכתוב הסדר, והקדים לכתוב ציאה יבא אהרן אל הקדש וגו', בטרם כודיע לנו זמן ציאתו אל הקדש, ורק בסוף הפרשה כתיב ויבא אחת לכם לחקת עולם וגו' אחת בשנה וגו'.

צ עוד יליד דלומרו ציאה יבא אהרן אל הקדש לכאורס קרא יחירא הוא, דכתיב הו"ל ואל יבא בכל עת אל הקדש כי אם צפר צן צקר לחטאת ואיל לעולם.

ג גם דקדקו המפרשים ז"ל למה חזר להזכיר שמו של אהרן בלומרו ציאה יבא אהרן וגו', וברי בתחלת הפרשה כתיב דבר אל אהרן אחיך, והדבר ידוע שעליו מוסבים הדברים.

ד במד"ר (פכ"א ו') 'ציאה מה כתיב למעלה מן הענין ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך אי"ר אבין אל"ך נחמו בדברים כד"א (ישעי' מ') דברו על לב ירושלים, ואל יבא בכל עת אי"ר יהודה צ"ר סימונא צ"ר גדול היה לו למשה לדבר זה אמר אוי לי שמא נדחק אהרן אחי ממחילתו, בכל עת יש עת לשעה וכי' יש עת ליום וכי' יש עת לשנה וכי' יש עת לעולם וכי' אמר הקצ"ה למשה לא כשם שאתה סבור לא עת לשעה ולא עת ליום ולא עת לשנה וכי' ולא עת לעולם אלא בכל שעה שהוא רואה ליכנס ויכנס רק שיכנס בסדר הזה. וצ"ב היכן מלינו צענין זה דברי פיוס ונחמה לאהרן ככהן. עוד הקשה היפ"ת דבכל דוכחא דרשינ דבור בלא אמירה לשון קושי, וכבר דרשינ מדכתיב דבר אל אהרן לשון פיוס. והראיה שמצינו המדרש מדכתיב דברו על לב ירושלים קשה, דכחם צע"כ לומר דהא דכתיב דברו הוא לשון פיוס, מדכתיב על לב ירושלים, משמע דברים המתיישבים על הלב, משא"כ כהא מנא לן דדיבור האמור כאן הוא לשון נחמה.

אמנם קשה שהרי בפסוק סתמא כתיב, דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש, משמע

ה גם יש להצנין מדוע נאמר משה צ"ר גדול בשעה שנאמר לי ואל יבא בכל עת אל הקדש,

ולאזכרה זו נאמרה חף לאהרן עמנו, ולא לשאר כהנים בלבד. וביותר קשה דבסודות כהנים חיתא צפירוש איפכא, ח"ל, אחיך צאל יצא וחיין משה צאל יצא, או אחיך צאל יצא ואין כהנים צאל יצא, אמר ר' אלעזר ודין הוא וכו', ח"ל דבר אל אהרן אחיך שאין ח"ל אחיך ולמה נאמר אחיך לרבות את הכהנים, ע"כ. הרי שעיקר אזכרתו ואל יצא בכל עת אל הקדש לאהרן נאמרה, אלא דמרבין גם בניו מיתורא דקרא, ולולא קרא יחידא הוה אמרין שלא אסר הכחוש להכנס אלא לאהרן בלבד, וזה לכאורה יספיק מה שצייר הגר"א ז"ל בדברי המדרש כ"ל, שלא צאה האזכרה לאהרן אלא לכה"צ כהנים אחרים.

וגר"א לא ליישב שלא יסתרו שני המדרשים אהדדי, בהקדש דבר פלא שכתב הספורנו ז"ל בסוף פ' אמור (פכ"ג ג') על האמור שם צפ' הדלקת המזבח, יערוך אותו אהרן, ח"ל, אע"פ שביהא הדלקת הגדות וכן קטורת התמיד כשרה בכהן הדיוט לדורות כפי מה שקבלו ז"ל, מכל מקום נאמר צפניהם אהרן, כי אמנם כל ימי המדבר היה ענין המשכן בכל יום, כעניינו לדורות ציוה"כ"פ, שנאמר בו כי צען ארצה על הכפורת, וזה כי בכל ימי המדבר נאמר כי עין ה' על המשכן יומם ואש חיה לילה בו וגו', ולכן היה מן הראוי שיהיו מעשה הקטרת והדלקת הגדות בו הנעשות צפנים נעשות ע"י כהן גדול, כמו שנעשים לדורות ציום הכיפורים, ע"ל הספורנו ז"ל. ולדבריו ז"ל דברי הכחוש כי צען ארצה על הכפרת, שהכוונה שלא יצא כי אם צען שעמוד העין שורה על המשכן ציוה"כ"פ, ולפיכך היה כה"ג אסור להכנס שם בשאר ימות השנה. ועפ"י זה מובא אר"י היעב דברי המדרש רבה שכתב בכל שעה שאהרן רואה להכנס וכו', ושפיר ח"ל דבריו הגר"א ז"ל שיהיה אהרן מותר להכנס לבית קה"ק בכל השנה, ואף שאזכרתו ואל יצא בכל עת אל הקדש לאהרן נאמרה, כדמוכח מפשטות דברי הכחוש, וכדאיתא בתורת כהנים כ"ל, מ"מ הרי נתן הכחוש עטם לאיסור זה, שהוא כי צען ארצה על הכפרת, וכפי"ה הספורנו ז"ל, שלא הותר לכה"ג להכנס אלא בזמן שעמוד העין שורה על הכפרת, וכיון שנמדבר היה שזכן עמוד העין על המשכן בכל עת, היה אהרן יכול להכנס לבית קה"ק בכל שעה שירצה.

ועפ"י זה יבואר היעב מה שנלעזר משה מאד בשעה שאמר לו הקד"ה ואל יצא בכל עת אל הקדש, דהנה משרע"ה ידע והשיג צרות קדשו כי עתיד להיות נגזר על ישראל להשאר צמוד צרענים שנה, ולפיכך נחרד לבו מאד בשעה שאמר לו הקד"ה לזוהר לאהרן שאל יצא בכל עת אל הקדש, שהרי זה מוכיח שלא יבין ישראל זכאים, ולא ישר עמוד העין על המשכן תמיד, שאלי"כ מדוע נאסר על אהרן להכנס בכל עת, וזרי כחיו כי צען ארצה על הכפורת. ח"ש משה ח"י לי שמה נדחק אהרן אחי ממחילתו, ולא יוכל להכנס בכל עת, וא"כ זה לך היות שלא חיהו השפלות השכינה על המשכן בכל עת. ועל כך השיב לו הקד"ה למשה לא כשם שאתה סבור וכו', כל שעה שהוא רואה ליכנס ויכנס רק שיכנס בסוד הזה, כלומר שהנעוץ לו הקד"ה שיהיה העין שורה על המשכן בכל עת, ולפיכך יוכל אהרן להכנס בכל שעה שירצה. ואריך לומר שלא אמר לו ה' דברים אלו אלא צבחינה מחשבה, ולא צבחינה דבור, ומחשבה אינה מכרחה את הבחירה. וכידוע מה שפירש ק"ז זל"ה בישמח משה (פרשת וירא) אמרם ז"ל חכם עדיף מנביא, כי החכם משיג גם דברים שהם צחינה מחשבה, ולפיכך הוא יכול להשיג גם דברים התלויים בצחירה, משא"כ נביא משיג צבחינה דבור בלבד, כי נביא הוא

ובזה יתבאר דברי המד"ר הנ"ל (קושיא ד') ויאמר
 ה' סג משל דבר אל אהרן חסיד וכו' כך נחמו
 בדברים וכו', כי הכה הכה ראו וכשיגו שהמשכן
 עמיד נכחד משום שאל הביע עדיין זמן התיקון
 השם, וכן אמר הקב"ה נמשח כי במחמך זה יתחם
 אהרן, ויכווננו על הגרמא במחמך בזאת יבא אהרן אל
 הקדש, דקאי על מקדש העתיד שיבנה במהרה, שיעמוד
 לעד ולעולמי עולמים, ויתחזר אהרן נמשח בו בכהונת
 גדולה, והם דברי נחומים כמים קרים על נפש עייפה.
 ושיפיר מיימי המדבר ראוה מדכתיב דברו אל לב
 ירושלים, כי דברים אלו הם נחומים לירושלים,
 ובשבתה נחם ירושלים ותבנה ותכונן במהרה ע"י השי"ת,
 יתחם גם אהרן ונחמה אחת להם, ולכן אף שנאמר
 בקרא דבור שהוא מורה על דברים הקשים, בבהרה
 לדרשו כאן על דברי נחומים, כרמזו במחמך הכתוב
 בזאת יבא אהרן אל הקדש. ויעזור השי"ת שבמהרה
 נתחם נחמת ליוון וירושלים, וישיב כהנים לעבודתם
 ולוים לדוכסם וישראל למעמדם, ובמהרה תכה לישועת
 כל ישראל ושמחתם, בהתרוממות קרן התורה וישראל,
 ובכתבנות כבוד שמים עלינו, במהרה צימנו אמן.

באופן אחר נראה לבאר דברי המד"ר (פכ"ו ו')
 עכ"פ ואל יבא בכל עת אל הקדש אר"י בר סימון
 צער גדול היה לו למשה לדבר זה אמר אזי לי שמה
 נדחק אחי ממחילתו וכו' יש עת לשעב וכו' יש עת ליום

וכו' יש עת לשעב וכו' יש עת לעולם וכו' אמר הקב"ה
 למשה לא כשם שאתה סבור לא עת לשעב ולא עת ליום
 וכו' ולא עת לעולם אלא בכל שעה שהוא רואה ליכנס
 יכנס רק שיכנס בסדר הזה, ע"כ. ולבאר זה קשה
 דמדברים אלו מוכח להדיא דלא קאי אזהרה ואל יבא
 בכל עת אל הקדש על אהרן גופיה, אלא שהכתוב מזהיר
 את הכהנים אשר יעמדו תחתיו ומנינו שלא יבואו בכל
 עת אל הקדש, וזה סותר אל המבואר ב"מ דדבריהם
 ז"ל, כי אף אהרן ישנו באזהרה ואל יבוא בכל עת אל
 הקדש. וכדי איתא בזהרה כהנים דבר אל אהרן אחיך
 ואל יבא בכל עת וכו', אחיך באל יבא ואין משה בכל
 יבא, אז אחיך בכל יבא ואין כהנים בכל יבא, ח"ל
 דבר אל אהרן אחיך וזה ח"ל אחיך לרבות

מלשון יבא שפתיים, ע"כ אין יכולתו להשיג דברים
 התנאים בזהרה. ואף שגשון המדבר הוא "סמך" ו
 הקב"ה, מופשר נפרשו בזהרה השגת חכמה, כדמנינו
 בטעם מקומות שחמורה תחכמה עב הכמה.

ובדברינו יתיישב מה שדקדקו (עיין קושיא א')
 שמה סיים הכתוב במה דפתח, דכוונתו ואל יבא
 בכל עת אל הקדש כי אם אחת בשנה. שהרי אין זה
 דבר מוחלט שמה כותב נאמר להכנס כ"א פעם אחת
 בשנה, שהרי בכל עת שהיה עמוד הענן שורה על
 המשכן היה מותר לו להכנס בקדש, ושיפיר סיים קרא
 במה דפתח, דקאמר ואל יבא בכל עת אל הקדש,
 ותח"כ מפרש וכוך חומה מותר לו לבא, בזמן שבעין
 ארבעה על הכפרת, ואם יהיה עמוד הענן שורה שם
 כל הימים, דיון כדון יוס"כ ומותר לו להכנס בכל עת.

וליישב אומרו בזאת יבא אהרן אל הקדש (עיין
 קושיא ב') נראה, דהנה בצימנו השם יתעלה ענ
 ידי נציחו (מיכה ז') כימי תלחך מארץ מארים ארצו
 נפלאות, וכמו שנאלח ישראל ממלכים, היתה שכינתו
 יתברך שורה תמיד על המשכן, ודאי כן יהיה לעתיד
 לבא, שיהיה השכינה שורה תמיד בצימנו ובכתבנות
 יתירה מאז. וממילא יהיה כל יום דיון כיה"כ, ויוכל
 אהרן הכהן להכנס לפני ולפנים בכל עת, כי צעת
 שיבנה צימנו במהרה צימנו גם משה ואהרן יכיו
 עמנו, כמו שכתבו החסידים בפסחים (דף ק"ד ע"ב)
 ד"ה אחד ועי' יומא ו' ע"ב.

וזאת אפ"ל שרמז לנו הכתוב באמרו בזאת יבא
 אהרן אל הקדש, דהנה צוה הכתוב ואל יבא בכל
 עת אל הקדש וגו', ותנן טעם לדבר כי צען ארבע
 אל הכפרת, ולפיכך צמסן שהיה עמוד הענן שורה
 עליו תמיד, כותב לו להכנס אל הקדש בכל עת, על
 כן אמר הכתוב בזאת יבא אהרן אל הקדש, וקאי על
 מקדש העתיד שגם בו יהיה מותר לאהרן להכנס אל
 הקדש, כשם שהיה מותר לו במדבר להכנס אל קרי"ק
 בכל עת. ומדויק שפיר למח חזר הכתוב להזכיר שמו
 של אהרן (עיין קושיא ג'), להורות על כוונה זו, כי
 אהרן הכהן יהיה עומד ומשמש גם לעתיד לבא, ועליו
 נאמר מקרא זה, שיהיה ראוי להכנס אל הקדש בכל
 עת.

לחיתמר בים ואל יצא בכל עת אל הקדש, אלא בזה
יצא אהרן אל הקדש, כ"ש חתרנין, וזאת כנן שעת
ושעת וכו' היות עיני נמחזי נמנכה, עכנ"ק. מבור
מדבריו הקדושים שבו מפרש נקרא דואל יצא בכל
על אל הקדש דקח ענ השפעת הנצואה, שלא כנן עת
היה אהרן הכהן זכר להשפעת הנצואה, כי אם
לעמים ידועים וגומים ידועים. ואף דפשונו של
מקרא לא מתפרש כן, מ"מ כפשוטו ודבר תרומתו
אמת ניכר, וכדוגמת כל דליתא בגמרא (שבת ס"ג
ע"א) דילין ר"ל דלני זיין תכשיתין אם לאדם ומותר
ללוא בזה בשבת מדרתיו (הכלים מ"ב) חזון חרץ
על יך גבור וכו' ודבר, ופרק הכא דבריו חורב
כתיב ומשי און מקרא יולא מידי פשוט. וכילא זכר
צפרק לולב בגול (דף ל"ב ע"א) ילין בגמרא דפרי
עץ הדר היינו אחריו מדרתיו הדר, הדר באילנו משכ
לשכ. ואפילו הכי כ"ע מודו דבעין באתרוג שיכא
הדר במראכו בלי חסרון ופגם, כפשות משמעות
חיבת הדר, דלון מקרא יולא מידי פשוט, ודבר
חדש. וכ"כ אף דפשות הכתוב קאי על ביהא אהרן
לקי"ק אחת בשכ, איכא למדרשיה על השפעת
הנצואה, שלא יכב אליו בכל עת, ותרוויכו אמת.

ועפ"י דברי החוקרי דלזכרת ואל יצא בכל עת
אל הקדש קאי על התגלות הנצואה לאהרן, מרא
לזכר שייכות מקרא זה דמיידי בהשפעת הנצואה
לתחלת הפרשה אחרי מות שני בני אהרן וגו', וזה
צמד"ר (פי"ז) איתא ואל אליני בני ישראל לא שלח
ידו ח"ר פתחם מכאן שכו ראוים להשגחת יד וכו'
שזו עיניהם מן השכינה ויחזו את האלקים באדם
שמצב בחצירו מחזן מאכל ומשקה וכו', ר"י דסכנין
בשם ר' לוי אמר משה לא אן עיניו מן השכינה וזה
מן השכינה, לא אן עיניו מן השכינה שנאמר וישאר
משה פניו וזה מן השכינה שנאמר ומשה לא ידע
כי קרן אור פניו, בשכר ויסתר פניו זכר ודבר כי
אל משה פנים אל פנים, בשכר כי ירא זכר ויראו
מגשת אליו, בשכר מהבית זכר ותמונת כי יציע. וזה
ואביחא זנו עיניהם מן השכינה ולא נכחו ממנה,
עכ"ד המדרש. היותא מה כי חטאם של מד"א היה
שזו עיניהם מן השכינה, ולפיכך הקדים הכתוב
לכודיע בזה משה מיתה שני בני אהרן, מפעמא דמי

את הבנים, ע"כ. הרי דפשוטא לי דאהרן ישנו
בזכרת ואל יצא, אלא דליטריך לרבויו שאף הבנים
בכל הזכרה זו, זה שלא כדברי המד"א, דס"ל שאהרן
מותר להכנס בכל עת שיראה. ואף פשות משמעות
הכתוב מוכח מדעת הח"כ, כמו שפירש"י ז"ל עכ"פ
בזה יצא אהרן אל הקדש, ואף זו לא בכל עת כי אם
ביוכ"ק, כמו שמפורש בסוף הפרשה בזה השבוע
נעשור לחדש.

ג) המפרשים ז"ל הקשו דהכתוב פתח דבריו
בזכרת ואל יצא בכל עת אל הקדש, וזה ראו
שיודיע מיד אח"כ זמן היתר ביהא אל הקדש פנימה,
ואח"כ יודיע פרטו בדברים שם תחילי לביהא אל
הקדש בזמן הכהונה, בפר בן בקר לחטאת וגו'. ולמה
שינה הכתוב את הסדר, לומר מיד אחרי הזכרת ואל
יצא בכל עת אל הקדש את התנאים הנרמזים לביהא,
כאומרו בזה יצא אהרן אל הקדש בפר וגו', ולא
הזכיר כלל זמן ביהא שבו ביום הכיפורים, כי אם
בסוף הפרשה.

ג) בזה יצא אהרן אל הקדש וגו'. פירש"י ז"ל בזה
גימטריא של ד' מאות ועשר שנה רמז לבית ראשון,
ול"ב מדוע לא רמז לנו הכתוב אלא את בית המקדש
הראשון, והלא גם במקדש שני שמשו כהנים גדולים
שבו באים בכל שנה ושנה ביום הכיפורים אל הקדש
פנימה, ועיין ברא"ם ובגו"א שהאריכו בזה.

ד) במדרש פליאה איתא בשעה שנכנסו צי פולמוסין
דמורא לתוך חומתיהון של דוד"א אמרו מלאכי
השרת לפני הקב"ה א"כ למה קרעת את הים לישראל
ענו שרפי הקדש השיבונו ה' אליך ונשובה חדש ימינו
בקדש, וכו' פלא.

והנראה לומר בביאור הענין עפ"י מה דאיתא
בחיקונים (חיקון י"ח ד"ק ל"ב ע"א), חלוקה,
פתח ר"ש וכולהו חצירא ואמר רשיא מבימנא רבן דכל
נביאיה וכו', דלנת איכו בכל נביאיה בגוונא דשמשא
וכו', ולא עוד אלא דנביאיה אחרנין לא הוו עאלין
למחמי למלכא אלא בשעתין ידיעאן וציומין ידיעאן,
בגוונא דאשכחנא באהרן דכזה עילא מכלולו,

שנייה מן השכינה, ותח"כ הוכיח את אהרן ואל יבא
בכל עת אל הקדש, לחזות אפי מנכא וקבני השפעת
הנבואה, כי אם נעשות ידועות בשנה.

ובזה נבא לנאר גם הילקוט שביה משה מחיירה
ולומר אוי לי שמה נדחק אהרן אחי חוץ למחילתו
וכי יש עת שהוא לעולם. ולכאורה יש לתמוה ובי
למה עתה על דעתו של משה נחוש שמה נדחה אהרן
נגמרי, וכי לא ידע מה שנאמר בקרא כהדיא דפעם
אחת בשנה ציוכ"כ הכהן בגדול ובהם לפני ולפנים,
ועי המבואר ח"ש, דמשה חשש שמה לא יזכה אהרן
למחמי אפי מלכא עור, ודיינו שתפסק ממנו השפעת
הנבואה לגמרי, ולפני זאת אמר יש עת שהוא לעולם,
דשמה נדחק אהרן חוץ למחילתו, ואינו ראוי עוד
לנבואה. ועל כך השיבו הקצ"ה לא כשם שהיה סבור
וכי, אלא בכל עת שהוא רואה יבנה ויבנה שיעשה
כסדר הזה. ויוצן בהקדם מה שכתב האר"ה הקדוש
ח"ל, וטעם שהקדים הכתוב ואל יבא בכל עת אל
הקדש קודם מותו ביאתו אחת בשנה, לומר אם לא
יבא בכל עת, אז יזכה לבא בעת ההיא אשר אנכי
מזין, ואם יבא בעת אחר לא יבא בכל עת אפילו
בעת הרשיון, עכ"ל. אכן לפי דברי החיבור"ה ה"ל
דאומרו ואל יבא בכל עת פירושו שלא יזכה בכל עת
להתגלות הנבואה, כי אם בזמנים ידועים, אפשר
לומר דה"פ דקרא, ואל יבא בכל עת אל הקדש למחמי
אפי מלכא, אמנם זאת יבא אהרן אל הקדש צר צן
צקר וגוי, כלומר דאף שאמרתי לך דלאו בכל עת יזכה
למחמי פני מלכא, אפי"ה אם יעשה ציוכ"פ ככל
הסדר האמור צפרשה, יזכה בשכר זאת להתגלות
הנבואה בכל עת. ולפי זה יביח סגיון הכתוב היפך
דרכו של האר"ה הקדוש, ולדבריו מתאר זאת יבא
אהרן אל הקדש כרי הוא חקקה למה שקדם לו, הוא
אומרו ואל יבא בכל עת אל הקדש.

ובזה מבואר מה שהשיבו הקצ"ה למשה על מה
שנתיירא כי נדחק אהרן חוץ למחילתו ויפסקה
ממנו השפעת הנבואה לגמרי, דאמרו לו לא כמו
שהיה סבור וכי אלא בכל עת שהוא רואה יבנה
ויבנה שיעשה כסדר הזה. כלומר דבכל עת שיראה

נהנים למחמי אפי מלכא, נזכות להשראת הנבואה
עניו, יזכה נכד, ע"י שיעשה כסדר הזה ציוכ"פ.

ומעמא דמחילתו שחלוי השפעת הנבואה לאהרן
במה שיעשה כסדר הזה ציוכ"פ, היינו משום
דנבואה הויה נורד המקדש, כדאיתא בגמרא (יומא
כ"א ע"ג) אלו הן חמשה דברים שבין מקדש ראשון
למקדש שני ארון וכפרת וכוזבים ואש ושכינה ורוב"ק
ואורים ותומים. והקשו בתוספות שנים שם אמאי
לא קא חשיב שמן המשכה שלא היה צבית שני, ותיירו
משום דלא קא חשיב אלא דברים שהיו באין לנורד
המקדש דוקא. ולפי זה כיון דרוח הקדש הויה נורד
המקדש, דבין הוא שיכא שכו של אהרן אם יעשה
כסדר הזה ציוכ"פ בקרבנות, שחנות עליו כרוח בכל
עת שיראה, שאף הוא מלכא המקדש.

ובדברים אלו מיושג גם מה שרמז לנו הכתוב
בתיבת צאת, את ארבע מאות ועשר שנים שעמד
בית ראשון, ולא רמז שנות בית שני, דכיון דמקרא זה
מיידי בהשפעת הנבואה כדאמרן, ובצית שני בעל
רוח"ק, כמבואר בגמרא יומא ה"ל, על כן רמז רק
בצית ראשון, שהיה צו רוח"ק ונבואה.

ועתה נבא לביאור הפליאה דהנה איתא במכילתא
(בביאור רש"י ז"ל צפרשת בשלה) ע"פ"ה זה א"ל
ואתונו כצבדו נגלה עליהם וכיו מראים אותו באצבע
ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל. וגדולה
מזו איתא במד"ר פרשת בשלה (פכ"ג ע"ו) זה א"ל
ואתונו ח"ר דרכים בא וראה כמה גדולים יורדי הים,
משה כמה נתחצט ותחנן לפני המקום עד שראה את
הדמות שנאמר (שמות י"ג) הראני נא את כבודך,
א"ל הקצ"ה לא תוכל לראות פני ובסוף הראה לו
בסימן שנאמר ויהי צעבור כבודי וכו', ועליו הים
כאז"ל מראה באצבעו ואומר זה א"ל ואתונו. א"ל
הקצ"ה לישראל צע"ה אמרתם לפני פעם אחת זה
א"ל, אבל לעתיד לבא אתם אומרים אותו דבר צ'
פעמים, שנאמר (ישעי כ"ה) ואמר ביום ההוא הנה
אלקינו זה קויונו לו ויושיענו זה ה' קויונו לו וגוי,
ע"כ המד"ר והקשה היפך תואר על דברי המדרש

זו ח"י ואמרו ואלו לעת"ל אחס אומרים אותו דבר
 ב' פעמים שנאמר ואמר ביום הכה הכה חלקיו זה
 קויו לו וישיענו זה ב' קויו לו וגו'. דכח בשעת
 קרי"ם אמרו זה קלי ובראו עליו בלשנא, חכן לא
 ניתנה להם רשות לראות כדאמין, וע"כ לעת"ל יהיו
 ישראל יראים להביט בהתגלות ראשונה, ממשש שמה
 חין זה ראונו של הקב"ה, ויקרס עוון בדבר כזה, ולכן
 יחזור הקב"ה להגלות עליהם שנית, ויאמר להם
 הביטו בשכינת כבודי, ויאמרו ישראל זה ב' קויו לו
 גילה והשמחה בישועתו.

ועוד אפ"ל בטעם שיאמרו ב'פ, "זה" לעת"ל, דכח
 לעמוד תהיה בהתגלות האלקות מתמדת בלי
 הפסק, וכח ידוע כי כפל הלשון מורה על רבוי
 הענין, וכמו שדרשו ז"ל (ב"מ ל"א ע"ב) במאשי"ב
 השב תשיבם השב אפילו ק' פעמים במשמע תשיבם
 חין לי חלה לביטוי לגינותו וכו' מניין ח"ל תשיבם מכל
 מקום וכו', עיי"ש. וה"נ כתיב הכה חלקיו, "זה" קויו
 לו וישיענו "זה" ב' קויו לו וגו', להורות שחביה
 בהתגלות האלקות תמידית, ועליה ילמזן דין הוא
 ברם בלחמנוחה.

ועפ"י כל האמור נצח לציאור הפליאה, בהקדם
 לפרש מאשי"ב השנינו ב' חליך ונשוצה חש
 ימיו בקדם, דכח בנפשו קדושת כתר אומרים
 וישמענו ברחמי שנית לעיני כל חי לאמר, כן גאלתי
 אתכם אחריה כראשית להיות לכם לאלקים. וללאור
 פירוש הדברים הוא שהגאולה האחרונה שיהיה אחרית,
 חביה דומה לגאולת מנרים שהיא הראשית. וקשה
 שהרי גדולים יהיו נסי הגאולה העתידה מניסי יציאת
 מנרים, ככתוב בדברי הנביאים. וא"כ יש לתמוה הלא
 אמרו ז"ל (בבא בתרא י"ב ע"ב) מי נתלה בני הוי
 אומר קטן נתלה בגדול, ומדוע חלה נסי הגאולה
 האחרונה בנסי יציאתם שהם קטנים לעומתם. ונראה
 לומר הכוונה בזה, דכח בגאולת מנרים חף שחיה
 התגלות אלקית נפלאה, לא הייתה בהתגלות תמידית,
 כי לא ארכו הימים והלכו ישראל בגולה, וכסחם מהם
 כל חזון, ומא"כ לעמוד לגח תהיה בהתגלות תמידית,
 ולא תהיה לה הפסק עולמית. וזהו ציאור מ"ש בן
 גאלתי אתכם אחריה כראשית, כלומר דכשם שראשית

כללו, ח"ל, ומי מילודי אשה אשר ישוב למשה בכח
 פרישו, ואף עוד יגדל ממנו, עיי"ש מה שכתב לתרץ
 עפ"י דרכו.

ואפ"ל ביאור המדרש בהקדם ה"ל דאיתא במד"ר
 פ' ויקרא (פ"א ט"ו), ויקרא אל משה מכאן
 אמרו כל ח"מ שאין בו דעת נבלה עובד הימנו חדע
 לך שכן לא ולמד ממשש חבי הכחמה חבי הנביאים
 שהיו"ל את ישראל ממנרים ועל ידו נעשו כמה נסים
 במנרים וגורלות על ים סוף ועלה לשמי מרום והוריד
 משם תורה מן השמים ונתעסק במלאכת המשכן וכו',
 ולא נכנס לפני ולפנים עד שקרא לו שנאמר ויקרא אל
 משה, עכ"ל התחומא. ומכאן למדנו כי הכוונה דבר
 בערם נחלה לו הרשות לראות, או הכנסה לחיה מקום
 בערם קיבל רשות לך, או בערם קראוהו להכנס, הרי
 הוא בגדר שאין בו דעת, כי מי שהוא בר דעת חינו
 דוחק עצמו לראות דבר שאפשר לו לראות, או להכנס
 במקום שאפשר לו להכנס, חלה ח"כ הרשות נחמה
 לו. ועפ"י זה אפ"ל בכוונה המדרש, ראה שפחה על
 הים מה שלא ראה יחזקאל, נקט שפחה דייקא, להורות
 דדוקא מי שאין בו דעת כשפחות ודומיהן הוא שחביט
 בשכינה הקדושה בשעת קריעת ים סוף, משא"כ בעלי
 חכמה ודעת לא הביטו ולא ראו את השכינה, משום
 שלא ניתנה להם רשות לך. דמה שגילה עליהם
 הקב"ה בשעת קריעת ים סוף בהתגלות נפלאה כ"כ,
 היינו מעטם דאיתא במדרש רבה פרשת בשלח
 (פ"א ו') שלא ראה הים להקדע בפניהם עד שראה
 את הקב"ה בכבודו ובעצמו ואז נס מפניו כדכתיב
 (תהלים קי"ד) מה לך הים כי תנוס וגו', מלפני אדון
 חולי חרץ מלפני אלוך יעקב. ולפיכך הייתה התגלות
 שכינתו יתברך על ים סוף בצופן שיהיו כולם לראות,
 כדי שיקדע הים לפניו. אך מכיון שלא ניתנה להם
 רשות להביט בשכינה הסתירו פניהם, ולא הביטו כ"א
 השפחות וכיו"צ שאין בהם דעת. והשתא לקי"מ
 קשיית היפ"ת הכ"ל, שהרי בלחמא חף משה היה יכול
 להביט, חלה שהסתייר פניו מהביט משום שלא ראה
 להסתכל כ"א בראשו של מוקם, לפיכך נתחבט ונתחנן
 לפני הקב"ה שיתן לו רשות לראות.

ובדרך זה אפ"ל גם מה שמסיים המד"ר, אמר
 הקב"ה לישראל נעב"ז אחרתם לפני פעם אחת

הקצ"ב. וחזכר לראות בישועה כל ישראל. ושמחתם
ובתבגלות כבוד שמים עליו בצי"א.

*

בזאת יצא אהרן אל הקדש צפר בן צקר למטעם
ואיל לעולם. יש לדקדק למעט סתם הכתוב וצריך
במאמר "בזאת" יצא אהרן אל הקדש, ואח"כ חזר
לפרש צפר בן צקר וגו', מן הראוי כיצד שיקר בלשון
לכתוב צפר בן צקר וגו', יצא אהרן אל הקדש.
ובמד"ר (פכ"א כ"י) דרשו מיתורא דמינה, בזאת,
ח"ל, ר' יודן פתר קריא בצי"א בנתינתו לבית קדיש
חבילות חבילות של מלואת יש בידו בזכות הכורח
(דברים ד') וזאת הכורח, בזכות מילת (בראשית י"ז)
זאת ברייתו, בזכות שבת וכו', פ"ש שמועט וכו' כמא
מלואת המרוממות בחיבת זאת שזכותם כצי"א נכנס
לפני ולפנים ביום הכפורים. אך אחי צ"ב שסמס
כ"י ולא פירש בזה זכות יצא.

צ עור איתא במד"ר (פכ"א ג') בזאת יצא אהרן
הכ"ד לרוד כ"י אורי וישעי ממי אירא (תהלים
כ"י) רצון פתרון קרא ברי"כ ויו"כ אורי צרי"כ וישעי
ציו"כ ממי אירא וכו' בקרוב עלי מרשים אלו שרי
אורי"כ לכול את בשרי לפי ששרי אורי"כ צאן
ומקטרגין על ישראל לפני הקצ"ב ואומרים לפניו
רביש"ע אלו שודדי פ"י ואלו שודדי פ"י אלו מצי"ע
ואלו מצי"ע אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים מפני
מה אלו יורדין לגביהם ואלו חין יורדין לגביהם גרי
ואורי"כ לי אחת מולא ימות החמס שסי"ב יום השנן
בגימטריא שסי"ב שכל ימות החמס השנן מקטרג וציוס
הכיפורים אורי מקטרג אמרו ישראל לפני הקצ"ב אם
תחנה עלי מחנה של סמאל לא יירא לני שצנחתי
בזאת יצא אהרן אל הקדש, פ"כ. וצ"ב.

ג במדרש פליאה (הוצא דמשי"א) בשש שנה
ב' פולמוסין דנורא לתוך חוטמיהון של מדרש
אמרו מלאכי השרת לפני הקצ"ב למע קרעת להם
את הים מיד השיבו שרפי-הקדש ואמרו השיבו כ"י
אליך ומשובח חדש ימינו קדש, פ"כ. וכו' פלאי.

וכדי לנא לציאור הענין נקדים להתבונן מה שמצינו
בפרשת פנח נפלא בסדר עבודת היום, במלואת

הגאולה העתידה, תהיה התבגלות ופלאה, שיופיע
וישוע ענינו הקצ"ב נעניו כל חי, כן תמשך התבגלות
הזו תמיד בלי הפסק כלל, שולם ועד לא תהיה צינינו
פירוק. וא"ש דלא קאי אומרו "בראשית" על גאולה
מארים, כ"א על ראשית הגאולה העתידה.

וזאת אפי"ל גם בכוונת הכתוב השיבו כ"י אליך
ומשובח חדש ימינו קדש, ודנה הנוטם מגדים
הקשקש בפסוק זה דממנ"פ במאי קא מיירי, אי ישוע
ישראל תשובה מיראה ח"כ אינו קדש, שברי הדורות
נהפכות להם לשבגות, ואחרי איכא קלת חמא. ואם
ישוע תשובה מואכבה ח"כ הוא יותר מקדש, שברי
מיתוספו להם זכיות, שדורות מתהפכו לזכיות.
ולדבריו אפי"ל שכוונת הכתוב שישראל מתחננים לפני
הקצ"ב, שיאלי עליהם הקצ"ב לעת"ל זיו שכינתו
בכל עת תמיד, "קדש", כלומר כשם שחיה התבגלות
האלקית המופלאה בתחלה, כן תמשך בכל עת תמיד
בראשונה.

ועתה מבוארת הפליאה, כשנכנסו שני פולמוסין
דנורא לתוך חוטמיהון של נדב ואביבוא, וטעם
שנעמדו ביינו משום שזו עיניהם מן השכינה במית,
אף שלא הורשו להביע, כמבואר במד', שאלו מלאכי
השרת ח"כ למע קרעת את הים לישראל, פירוש מה
נורך הים בתבגלות חלקית גדולה ונפלאה כ"כ
בקרי"ם, עד שראתה שפחה על הים מה שלא ראה
יחזקאל, הלא כמה דרכים למקום להליל את ישראל
ולהכות את מארים בצופנים אחרים, מבלי התבגלות
ונפלאה הזו. ולשומעם אמרו שרפי הקדש השיבו כ"י
אליך ומשובח "חדש ימינו קדש", כי אמנם בשעת
קרי"ם לא הורשו ישראל להביע, ולא הסתכלו כ"א אלו
שאין בהם דעת, אבל אנו מאפים ומיחלים ומשתוקקים
ומתאווים וכמהים לחנן שישמיענו הקצ"ב ברחמי
שנית לעיני כל חי לאמר הן גאלתי אתכם אחרית
בראשית, שחיה התבגלות האלקית הנפלאה אשר
חופיע עלינו בראשית הגאולה נמשכת חזיר ללא
הפסק, ואז יאמר נא ישראל הנה אלקינו זה קיונו
לו וישוענו זה כ"י קיונו לו נגילה ונשמחה בישועתו,
שיהיו ישראל רשאים להסתכל בשכינה הקדושה,
ולחזות בנוטם כ"י, משום שתתן להם כרשות מלא

וכי, מה מלכ"ש נקיים מכל חטא כך בן ישראל נקיים
מכל חטא ביוכ"פ, והקב"ה שומע עדותן של ישראל
מן הקטגור שנהם ומכפר על המצח וכו' ועל כל
עם הקבל, ע"כ אגוד זו וכו', והנה התורח אסרה
לגמרי קצת אלהותם וכל עבודה להם, חלל נזר
הקב"ה ביוכ"פ ששנה שיער במדבר לשר המושל
במקומות החורבן, והוא הראוי לו מפני שהוא צעלו
וכי'. ואין הכוונה בשעיר המשתלח שיהיה הקרבן
מאתנו אלא חליה, חלל שיהיה כוונתו לעשות רצון
בוראיו שזונו בך. והמשל בזה לנו שמשך שפוד
למך, וזה המלך את האיש בעושה תן מנה אחר
לעבדי פלוני וכו', וזהו טעם בגורלות, כי שיהיה מתח
לה, והוא נותן מכה לעבדו החלק אשר יצא לו מלח
ה' וכו', עכ"ד הרמב"ן ז"ל. ועפ"י טעם זה ביאר
הרמ"ק ז"ל בסידורו מדוע בשעיר המשתלח הזכירו
עליו את ה' ג' פעמים, ככתוב בסדר העבודה, ומתן
טעם דלפי שהשעיר צא לשחר את הס"מ, חולקין לו
כבוד בך, להראותו שמכירים על קרבנו את ה' שלש
פעמים. תמזית היואל מדבריהם כי שונה השעיר
למחולל הוא השומד שזה ה' לתת לס"מ, כדי לחסום
פיו מלקטרג על ישראל, ולא זו בלבד, אלא שהוא
נהפך להיות להם למלך יושר.

ויש' לחמור על טעם זה מאד, כיצד יתכן לשחר את
הס"מ בשעיר הניתן לו, עד שאינו רואה חובב
לשראל, ואדברנה מלמד עליהם זכות, הרי בכל השנה
לא יחשה ולא יתן דמי לו מלקטרג ולהשפין על ישראל,
ואיך נהפך כמו רגע, ולא זכר לו ואיך כי אחמול
פער פיו ללמד חובב על ישראל, ועתה נהפוך הוא
שמחייב לפני כסא הכבוד ומעיד עליהם שחס
עבורים מכל חטא. ואפילו אם נאמר כי הס"מ עשה
פעם אחת בך, ועלמה ציד ישראל לשחרו בשעיר
הניתן לו, אך לא יושג הדבר בשכל כיצד חזרת ושנית
טעות זו עלמה בכל שנה ושנה, ולא חלי ולא מרגיש
כי גם בשנה שלפניה העמיד אותו וסימו את עינו
על ידי הדורון.

ובפרט נבא אל הביאור נקדים עוד מה שכתב ק"י
זה"ה בשימח משה (ר"פ צרכה), על מה
שאומרים **הפירות לשב"ק** (כאשר קבלה בידיו

שילוח השעיר למחולל. והנה נולד נתנו חז"ל טעם
למחולל זה, ביינו אומרים כי הוא זה אחד מן החוקים
שנחת הכהו"ק, ועליו לקיימה ללד שגזירת המלך
מלכו של עולם עלינו, ומה מאד עמקו ממשכחותיו
יתברך, וחס מושללים מהשכחותיו, ואין לך רשות להכריח
אחרים. אומנם כלפי שמלנו בזכ"ק שבהריך לבאר ענין
שעיר המשתלח, וכן הרמב"ן ז"ל כתב כעין דברי
הזכ"ק (אף שלא נתגלה אורו הצביר של הזכ"ק
בימיו), ובאמת היום ראיתי אחרי רואי כי דבריהם
נפלאו מאד, והטעם שנתנו קשה להלכו, ואחרי אשר
הורשינו להבחין במחולל זה, ולחקור יסודו וסודו,
נאריך קצת בציאור דבריהם.

ובעתיק בקצרה דברי הזכ"ק (אחרי דף ס"ב ע"א
גרע"מ שס), חז"ל, ומכך ארכין את שתי ידינו על
ראש השעיר התי והתורה עליו וגו' פקודת דא למפלה
כהנא רבא פולחנא דהבוא יומא וכו' ולמשלה שעיר
למחולל חל דא בגין לאתפרשא מעמא קדישא ולא
יתבע חובביו. קמי מלכא ולא יקטרג עליהו וכו'
ובבהוא דזרנא אתהפך לבחר אפוטרופסא עליהו
וכי' ועמא קדישא יבצין ליה כמח דאיטריך ליה שעיר
ורחא דא בן עשיו אחי איש שעיר (בראשית כ"ז)
מתלח אחרי לכלבא ארמי ליה גרמא (השגל לו עטס)
ילחך עפרא דרגל וכו' ובגיני כך חית לן ביומא דא
למרמי ליה גרמא לכלבא עד דאיכו גריר ייעול מאן
דייעול לגבי היכלא דמלכא ולית מאן דימחי בידיו וכו'
כיון דאיכו חמי האי שעיר חיאובתיה לגביה
ולאשתכללא בדיה ולא ידע מאינון חובין דקא נעיל
שעיר תז לגביהו דישאל חמי לון בלא פשעין דהא
כלהו שראן ברישא דשעיר סליק לנעילא ושצח לון קמי
קב"ה וקב"ה חמי סכודחא דבהוא מקטרגא והואיל
וחיאובתיה לרחמא על עמיא אש"ג דאיכו ידע כל
עובדא חס עליהו דישאל וכו', עכ"ל הזכ"ק.

ובעין דברים אלו מבורר בדברי הרמב"ן ז"ל עכ"פ
וגורל אחד למחולל, חז"ל, ומפורש מה צפרקי
ר"א הגדול (פרק מ"ו) לפיכך היו נותנין לו לסמאל
שחד ביום הכיפורים שלא לבצל את קרבנם וכו', ראה
ס"מ שלא נמלא בזה חטא ביוכ"פ אחר לפני הקב"ה
בזון כל העולמים יש לך עם אחד צאק כמלאכי השרת

ישנם רבים אשר בשעה שהם מזמרים זאת יוצא גם השטן להתייצב בחוסר, והוא שומע ומאזין אמרי פיהם, וא"כ אחת לא עלתה ארוכה ומרפא לתמיכה הישמה משה זל"ה, דכילד יתקיימו דברי חז"ל שיטעה השטן עשיות אלו, אחרי כי שמע והאזין במשך כל השנים הללו מפי ישראל, כי הוא עמיד לעשות צדק.

וביאור הענין נראה עפ"י מה שפירשתי ענין הדומה לה, והוא אמרם ז"ל (ר"ה ע"ז ע"ה) אר"י למח חוקטין צ"ה וכו' כדי לערצב השטן. ושם בחוס' מביא בשם הירושלמי כד שמע קל שיפוצא זימנא חזא צביל ולא צביל וכד שמע תניין אמר ודלי זכר שיפוצא דיתקע צפופ גדול וממא זימנא ומתצלע ומתערצב ולית ליה פנאי למיעבד קטיגורית, ע"כ, ותמכו המפרשים מה לו לשטן שהוא מתוירא ונצבל כל כך בשמעו קול השופר, והלא הוא רואה מי הוא החוקק, וגם אשחקד חקעו והכריעו ותקעו ועדיין צן דוד לא בא, ואיך יעשה בכל שנה ושנה אותה פעות עומה.

אבל האמת יורה דרכו, ע"ד מה שכתב הרמב"ן הקדוש בסוף פרשה זו, חז"ל, וכבר פירשנו כי כל היעודים בתורה בצבצמות אלו בהתרחות כולם מופתים מן הנסים הנסתרים בדבר מופתי תצטית וחזירי התורה לעולם, וכן חזירי כבאן בכתה שהוא ענין נסוי זכר, וכ"כ צריש פרשה בחקתי, כי כל אלה הצרכות כולם נסים, אין צמצע שיצואו הגשמים ויהיה השלום לנו מן האוירים וכו', בעשותו החוקים והמלוות, ולא שיהיה הכל היפך מפני זרענו צננה הצביעות, ואעפ"י שהם נסים נסתרים, עולם כמנהגו נוהג עמכם, עכ"ל הרמב"ן ז"ל.

ועל דרך זה נראה לומר העטם שהשטן מתצלבל מקול השופר, כי בגולה מלוא תחיקת שופר הוא להצביל את השטן ולצלבלו, לאמר קול שופרו של משיח הנה שומע, והגוי עתה לבעל מן העולם. ואף שלא יתכן בדרך הטבע שיחזיר ויעטה השטן צדק בכל שנה ושנה, מ"מ זה הוא מן הנסים הנסתרים שהקב"ה מנהיג בהם עולמו, שעל ידי מלוא שופר יתצלבל השטן, וכשם שאין מושג בשכל ענין הצרכות והיעודים התלויים בקיום המלוות התורה, כמ"ש הרמב"ן ז"ל, כן הוא **לדבר** בצבצולת מלוא השופר.

שכזמירות שנתפשטו בישראל נאמרו צרכי"ק, ראוות כי כן אדומי העולר, יחשוב לו בצנצרה חקוט לו כצנר וכו', אכצו את ה' כל חסידיו אמונים נולד. והוא מיוסד על מאמרם ז"ל (מכות י"ב ע"ה), אמר ר"ל ג' עשיות עמיד שרו של אדום לעשות, עושה שאינה קולעת אלא צנר והוא גולה לצנר, עושה שאינה קולעת אלא שוגג והוא מיד היה, עושה שאינה קולעת אלא אדם והוא מללך, ע"כ. וא"כ להבין מדוע יסודו ענין זה בזמירות לשבת, גם מה ענין הסמיכות אכצו את ה' וכו'. והב"ל כי יש להבין מאחר שאנו מזמרים זה מדי שבת בשבתו, והשטן הוא יל"ה עומד ושומעו, באחה אופן יתקיים מאמר חז"ל שעתיד הוא לעשות. וע"כ ז"ל ע"ד שכתב הגאון כי בשעת מ"ת היתה סבה לשלחו לכל יהא שם, ולצנצור זה לא נטה לאו דגיד השה, כמו כן אני אומר כי צעת שישראל מזמרים יחשוב לו בצנצרה וכו', הנה סבה מאת הש"ת לשלח את השטן היל"ה לכל ישמע זאת, למען יתקיים מאמרם ז"ל כי עמיד לעשות, וזהו שיסודו בזמירות מאמר חז"ל ראוות כי כן האדומי העולר יחשוב לו בצנצרה וכו', וצודאי בשעה שמזמרים אותו סיבה מאת ה' לשלוח את השטן הוא היל"ה, וכיון שהוא איננו באותה שעה, הנה העת והעונה אכצו את ה' כל חסידיו, כי הכסר המונע והמעכב, כי אמונים נולד כלומר מה שישראל מאמינים נולד ה' שיתקיים, כמאמר חז"ל, והיינו על כרחק צבילות היל"ה באותה שעה, עכ"ד ק"ז זל"ה. אמנם בדבריו הקדושים אחתי לא מלאנו יניחא ומנוחה לקשייתו, כי אף אם נאמר כי בשעה שישראל מזמרים זמירות אלו בצב"ק מאת ה' נסבה זאת שלא יראה ולא יומא השטן בחוסר, ולא תקלוע אצלו אלו דברים הנאמרים, מ"מ הרי מזמור זה מיוסד על מאמר חז"ל בגמרא, ומאחר שהדבר חזר בגמרא, איך יתכן שלא ישמע השטן דברים אלו צעת שלומדים ישראל מאמר זה, וצפרע באותם הלומדים שלא לשמה, ודאי שהוא נצב עליהם ושומע ומאזין לקול דבריהם, כי הוא יושב על מפתחי הכל, ומאזין לכל הנה היוצא מפי האדם שלא בצויה הראוייה. ותו דאף שודאי אמת נכון הדבר שכתב ק"ז זל"ה, כי צעת שישראל מזמרים זאת כלה גרש יגורש משם הס"מ, ולא יכירו עוד מקומו, אמנם הוא הקדוש זל"ה אמר זאת לפי צחינתו ומדברתו, ברם

לא עוז אחד ממנו, ואף שאתה מלאך מאש, נעשית משוחד ע"י הדורון הנשלח אליך, ומה יעשה לנוש קרן מתומר, לעמוד נגד פיתויי ה"ה"ר.

ובבחינה זו נצא לבאר אמרם ז"ל שלשה טעויות עתיד שרו של אדם לעשות לעת"ל. דהנה מכלל אותם טעויות הוא שיטעה לומר כי צרר קולעת בצרר. ויש להבחין מה נורך יש שיטעה השטן בכך, דבשלמא שני הטעויות האחרות שהוא עתיד לעשות, שאלוף כאדם בתוכו יגל, ומזיד כשוגג במקלט יפטר, יחא, כי אם היה יודע שאין קולע אלא אדם ולא מלאך ושוגג ולא מזיד, לא ילך לבקש לו מקום מקלט, וי' חפץ להטעותו בכך, שיתשוב כי מאלו לו מקום מקלט וכלה, ואח"כ יתן הש"ת נקמתו בו. אבל מה נורך יש שיטעה לחשוב שגם צרר קולעת בצרר, מאי נפקא מינה לאחס עיר יגלה, הרי גם אם יגלה לצרר בן מות הוא, כי הוא מזיד ומלאך.

וב"ר ציבור הדבר, דהנה צרר הוא עיר מקלט בחלקו של ראובן, ואמר ז"ל (מכות י' ע"ב) מפני מה זכה ראובן להמנות בהללה תחלה (שפחה הכתוב בו צערי מקלט תחלה דכתיב את צרר צמדצר לראובני), מפני שהוא פתח בהללה תחלה, שנאמר וישמע ראובן ויילכו מידם, ע"כ. ולעומת זאת העיר צרר היא עיקר כחה של מלכות אדם, כאמרם ז"ל (בראשית רבה פ' פ"ג ד') ע"כ וימת צלע וימלוך תחתיו יוצא מצרר א"ר אצבו לכן מלכים שביה לו דין עם אחד וכלו מזונותיו (לאחר שביה מדיין עם בן המלך), צא אחד וסיפק לו מזונות, אמר המלך אין לי עסק אלא עם זה שסיפק לו מזונות. כך אמר הקצ"ה, צרר היתה מלכות עקורס מאדום, וצאת צרר וסיפקה להם מלכים (שנאמר וימלוך תחתיו יוצא מצרר), לפיכך אין לי עסק אלא עם צרר, שנאמר (ישעיה ל"ד) כי זצח להי צצצרה וכו', ע"כ.

ד"ר מה כי צרר הוא שבעמידה את מלכות אדם, צעשה שמתע ידם ועוקרם מלכותם. והנה צצח השררה והמלכות אשר צידם, דרכם של האזנות לפחות את ישראל להעצב עמכם ולהיות לכם אחד, דאיתא בפ"ג רבה (פ"ז ד') שוצי שוצי השולמית

ובדרך זו נלך לבאר קצת ענין שפיר המשחלה הניתן לדורון לס"מ, כדי להשתק קטרוגו על ישראל ציוכ"פ. דהנה זה דרכו יחצקן להעניש מדה כנגד מדה, והנה דרך הס"מ להטעות בני אדם ולסמא עיניהם ע"י השוחד, אם ע"י שוחד ממון או כבוד והדומה להם, ובמאמר החכם במסלת ישרים אין לב משוחד יותר מן המשוחד לתאוותיו ולרגזותיו. ואין הדברים אמורים בזהם הרשעים הכופרים בכל התורה כולה, דלא דצרה תורה במתים הם המינים והכפירותם שאין נשמותיהם מישראל, כמ"ש הרשב"א בתשובה (ח"א סימן ט"ד) על מי שאמר דברי מנות והוא דברי התוכיך מפשטות הכחוצים, וכתב שם בתוך דבריו הא"ש הכוח העוד ונאמן על ענינו יותר ממאה עדים שאינו מוצאו של אצרכם וכו', ואפילו מוצאו של עשיר וישמעאל אינו, אלא מאותן שדין וליקן שגולו מחוץ ואדער וכו', ע"כ (ועיין בספרי ויואל משה מאמר לה"ק סימן כ"ז). ואותם האנשים אינם צריכים כלל לשוחד, כי צדון המה מרימים יד לכפור בתורה. אמנם המדובר הוא באנשים שהם שומרי תורה ומצוות, אלא שהם נכשלים בחטאים ע"י מקח שחד, במסמא את עיניהם ומונעם ממאות האמת.

ולאזאת לפי שהס"מ מתגבר מאד על בני אדם להפילם צרעה, ע"י שהוא משחדם ומסמא את עיניהם, עשה ה' ככה למדוד לו כמדתו ולהטעותו על ידי השפיר המשחלה הניתן לו לדורון ציוכ"פ, והוא מקבל את הדורון ונעשה משוחד על ידו, ושז אינו רואה שום חטא ודופי על בני ישראל, אצרכה הוא מלמד עליהם זכות. ואף לאחר שטוע על בני ישראל, ע"י שחד, מ"מ גם ציוכ"פ הבא הוא עושה טעות זו עמלה, ומניח לשחד עצמו ע"י השפיר, וכן ככל שזה ושנה. ודבר זה הוא מן הנסים הנסתרים אשר עשה ה', שחיה סגולה השפיר המשחלה לסחוס פה השטן ולשחדו בדורון, יען אשר הוא העשה את הצריות, וסומא את עיניהם לקבל שוחד, ולהפתות לדבר עצירה. וממה שהשטן נעשה משוחד ע"י הדורון הניתן לו, יש קצת לימוד זכות על בני ישראל להחליט קטרוגו של הס"מ אשר בני ישראל נכשלים בצעירות ע"י שוחד, כי אמר יאמר לו עול קורב מצין עיניו, הרי

כללו, שהוא עתיד לעשות שלשה טעויות. אמנם הוא דבר אשר דברנו, דבר שנושא של השגת שיתכח מה שראש או ידע, כדי למדוד לו צמד כנגד מדה, כשם שהוא מטעם אחריו את העולם במשאלות הוא ומדומים, ומותן להם גאולה של שקר, באומר להם כי להלכה הוא מכון, כן יעשה הוא לחשוב כי ינוס אל עיר מקלט וחי, ובקצ"ב יעשה צו משפט, כי זנה לה' צנצנ' וטעה לו בצנצנים, ויו נחם במלבושיו להאדים.

ובדברנו נבאר במשך הענין במצויות לשצ"ק, ראוחו כי כן האדומי כעצ'ר וכו', ומנוח וכולך שלשה הטעויות שעתיד שר של אדום לעשות, ואח"כ מסיים אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נולד, ודקדק ק"ז זלכ"ה מה שידך זה אל הענין הקודם, וכבר באנו לעיל מה שפירש צ"ח. ולדרכנו מראה לומר, כי הכה ג' הטעויות כללו הם עושה לה"מ, על שבעה את הכריות בדברי שקר, ומשחר אותם בדברים של מה בכך. ופעמים מוסר האדם נפשו רוחו ושמתו לכוחות העומאח בצבור הנחת דבר מועט, שנעשה משוחד על ידו, ה' ישמרנו. ומעשיו של השגת לעת"ל, שהוא עתיד לעשות דבר נגלה ומפורסם כ"כ, יקח האדם מוסר השכל ויתבונן כיצד הוא עושה ומעשה אחריו עתה היאכ"ר, ועד היכן בדברים מגיעים, וכו' יתן אל לבו להיות נשמר מפיתויי היאכ"ר ולהזהר מחלקם לשונו.

אך דא עקא, כי יש והיאכ"ר בא אל האדם ומסיתו לעשות דבר ומעשיו לחשוב כי מזה גדולה הוא עושה, ומגד פיתוי כזה קשה יותר לעמוד, כי אין מעשה צפוי לדחות דבריו. ועל כך כעלה מ"ש בצפ"ק אגרא דכלה פ' קרת, לפרש הכתוב (תהלים פ"ו) שמר נפשי כי חסיד אני, ע"ד מאמרם ז"ל (קידושין דף ל' ע"ב) אם פגע בך מנוול זה משכבו לביכמיך. וזהו למד אחר משכבו לביכמיך, ולא אמר כפשוטו למד תורה. אך הוא דהיכר מסיתו לדבר עבירה, באומר לו בפיתוייו שהוא מזה, וע"כ כעלה היעוה"ט ע"ד משכבו לביכמיך, ששם מרחיבין החורב והתלמוד מפי סופרים וכו', אם הוא מכלל הכרי"ג מנאות ועפיהם וכו'. אך אם המתפתה אינו חסיד הוא, אין תקנה ומשיכה לביכמיך, כי יאמר לו הכם שח"ו

אומות העולם אומרים לישראל עד מתי אחם מתים על אלקיכם ומשלמים לו וכו', ועד מתי אחם נהרגים עליו וכו', בואו לכם אללנו ואנו ממנין אחכם דוכסין אפרין ואיטרלעין (מיני ממשלות הם) וכו', ע"כ. חס דרכם של אומות העולם מאז להסית את ישראל להחצבר עמכם, ולקחת לעמכם ממשלה קודם הזמן, וכמ"ש בעל העקידה בפרשת וישלח עכ"פ נסעם ונלכך ואלכך לנגד, וז"ל, אין ספק שסוף הסיפור הוא מוכיח ומפרש עד אחרית הימים, וזהו כשאל נסעם ונלכך ואלכך לנגד, הלאה מדבריו שכבר היה אפשר שיכיר ענינם על מנצ שוב או קרוב אליו. והוא רמז בתשובתו אליו וכו' ואמר אדוני יודע כי בלדים רבים מאד עדיין לגבי הגעת תכליתם, כי גדול הוא ורחוק מהשיג וכו', ואם ידפקוס יום אחד למחר הקץ טרם יתפן ומתו כל הלאן ח"ו וכו', עכ"ל. וכן איתא במד"ר פ' וישלח (פס"ה י"ז) עכ"פ יעבר נא אדוני לפני עבדך, שאל עשוי ליעקב מבקש אתה שבה שוקף עמך בעולמך, אמר לו יעבר נא אדוני לפני עבדך וכו', והכוונה שראה עשוי שחיה ליע"א ע"ה מלכה וממשלה בעוה"ז בדומה לו, ולא ראה יעקב אביו ע"ה לקבל (ועיין בדבריו פ' ויאל כ"ח ע"ב).

ומב"ר האומר נמאני למדים, כי זה הוא דרכו של הס"מ לפחות את ישראל להתדמות לאח"כ, ולקחת לעמם ממשלה קודם הזמן, באומר כי לעומתם ולהללם הוא מתכוון. ושרש הפיתוי של השגת הוא כי מן העיר צרה שיסוד מלכות אדום בא ממנה חצא הלא לישראל, פ"י שיתחברו עמכם וישעו כמעשיכם להיות ככל הגוים בית ישראל. ולכן עשנו של הס"מ לעשות ולחשוב כי העיר צרה היא מקום מקלט והלאה, וינזם שמה למלך את נפשו. ועושה זה הוא מדה כנגד מדה, יתן כי הוא העשה את ישראל בהללה הוא, שחצא להם מן העיר צרה, לפיכך יעשה הוא עושה ז' עממה, להתפתות בהללה הוא היא העיר צרה, תחת העיר צרה שהוא מקום הלאה אמתית בחלקו של ראובן שפתח בהללה תחלה.

וע"ר פי מה שנבאר בדברנו, ייבן מה שהשקינו לעיל, דאין יתכן שלא נודע לה"מ דברי הגמ'

שאלו מלאכי השרת ח"כ למה קרעת את הים וכו'. דכנה בשעה שעברו ישראל את הים עמד השטן לקטרג עליהם, ואיתא במד"ר פ' בשלה (פכ"א ז') משל לרועה שביד מעביר לאנו צהר, כל זאב להחגרות צאנן וכו'. מה עשה נטל חיש גדול ומסרו לו, אמר יבא מתגשש צאב עד שנתעורר את הנהר ואח"כ אני מביאו, כך בשעה שילאו ישראל ממלרים עמוד ס"מ המלאך לקטרג אותן וכו', מה עשה הקצ"ה מסר לו חיוז שביד מיועלי פרעה וכו', עד שהוא מתעסק עם חיוז ישראל עולים לים ויורדים, ואח"כ חיל את חיוז וכו', ע"כ. ויל"ד בדברי המדרש דלכאורא אין המשל דומה לנמשל, כי האז שצא להחגרות צאנן, מכיון שנמסר לו חיש בצרכה הוא פוסק מלהחגרות צאנן, שברי החיש מתגשש עמו, וביני שחר הלאן יעברו בשלום את הנהר. אך לא כן הדבר בנמשל שהוא השטן שצא להחגרות בישראל, דמי משום שמסר לו הקצ"ה את חיוז, וצ"ל ממנו להחגרות יותר בישראל. וברי יש לו להשטן חלפים ורצנות חיללים עושי ראונו, ובשליחותו המה מתגרים בכל יושבי חבל, מק"ה העולם ועד קצוהו דרגע אחד, וכוה משטין ומקטרג על העולם כולו בבת אחת, ואח"כ מדוע כאשר מסרו לו את חיוז חדל להחגרות בישראל, והניחם לעבור באין שטן ואין פגע רע, ובי אין צכוהו של שטן להתגשש עם חיוז ולקטרג על ישראל כאחת.

אמנם לפי מה שנתבאר לעיל בדברנו ענין שפיר הכשתחלת, הנמסר אל השטן לדורון, כדי לשחדו שלא יראה חזותיהם של ישראל, ויוצן גם ענין שנמסר חיוז אל השטן. דכנה אמרו ז"ל (ב"ב ע"ו ע"ב) גדול הנאמר באיוז יותר ממה שנאמר באצרכה וכו', ובאיוז כחיוז חיש חס וישר ירח חלקים וסר מרע, ע"כ. ולפיכך נמסר חיוז אל השטן לדורון, כדי לשחדו צו, ולא ראה שזו עוון בישראל, כי השוחד ועור, ועברו ישראל בים באין עליהם משטין ומקטרג, ואח"כ חזר הקצ"ה להחיל גם את חיוז מידיו. ולפי זה שפיר דמיון המשל והנמשל בדברי המדרש, כי כשם שהאז לא הוסיף להחגרות צאנן, לפי שנמסר לו חיש להתגשש עמו, כן השטן לא הוסיף להחגרות בישראל, מחמת שנמסר לו חיוז, והשוחד עוור את עיניו. ואע"ג דלא דמיון צמרי כי האז הביט מלהחגרות צאנן

מבואר בחורר דבר זה, הלא חסיד אחד ועושה לפנים משורת הדין וכו', ולא אמר דוד שמרע נפשי וכו', עיי"ש.

ובזה מוצן שפיר שייכות מה שמסיימים במחזור אהבו את ה' כל חסידיו אמונים נולד. כי הנה נתבאר שמתחת שלשה פעויות שעתיד שר של אדום לפעוית, המבוארות במחזור זה, יש לו לאדם לקחת מוסר לבחיו יעשה אחרי פיתווי הס"מ, במסמח עיני האדם בצכויו. ולפיכך מסיים אהבו את ה' כל חסידיו, דלכאורא צ"ל מה לו להזכיר את החסידים שיהבזו את ה', ובי חס"ס יש צמחיות חסיד שאינו אורב ה', אלא מכאן מוכח כי אמנם ישנם חסידים ואעפ"י אונים אורביו ה'. ובעטם כמו שנתבאר לעיל בדברי האגרא דכלה, כי בחסידים העושים לפנים משורת הדין מאז יותר במשול והטעות, להתפתות לדברי ה"ה"ר, כי הוא מתעב אותו לאמר, אף שאין דבר זה כתוב בחורר, מ"מ עליך לעשות לפנים משורת הדין. ולפיכך אמר אהבו את ה' כל חסידיו, שלא יתפתו אחר הסתת ה"ה"ר, אלא יהיו אורביו ה' באמת. ומסיים דבריו אמונים נולד, והוא ע"ד שדרשו ז"ל במכילתא פ' בשלת, עכ"פ ליל שמורים הוא לה', מגיד שכל בני ישראל צריכים להשתמר צו. אלמא דכיון דכחיו צוה לשון שמירה זה מורה דעמי שמירה יתירה, וכאשר נתבאר בדברינו הטעם שהארכו שמירה יתירה באותו לילה, כי לפי גודל קדושת ליל הפסח מתגברים כוחות העומאח והמיקים, כדי להפריעם מעבודתם הקדושה, וע"כ הארכו באותה לילה לשמירה יתירה מהש"ת. חכו גם פירוש הפסוק (תהלים קמ"ז) השומר אמת לעולם, כי ההולכים בדרך האמת צריכים שמירה גדולה, לכל יפלו צרעת ה"ה"ר המתוכנן להם לחיף את האמת. כי לפי שהאמת הוא חותמו של הקצ"ה, הרי ה"ה"ר מתגבר ביותר לחיפיו ולהפכו, ולפיכך זקוק האמת לשמירה. חכו שאמר אמונים נולד, שהאמונה הכוונה צריכה שמירה, לכל שתבצו לעשות אחרי דיעות כחצות.

ועל פי כל הדברים האלו נחזור לפרש דברי המדרש פליאה ה"ל (אות ג'), בשעה שנכנסו שני פולמוסין דנורא לתוך חומומין של נדב ואביהוא,

משום שלא היה זכותו להתגרות בהם, כי היום עמד לגדול, משא"כ השטן זכותו להתגרות בכל העולם, אעפ"כ שייך לרמותם להדדי, כי גם השטן חל מלהתגרות בישראל, משום שהשודד עור עיוני, ולא ראה עליהם כל חטא ועון.

והנה לפי מה שנבאר דענין השעיר לעזאזל הוא דורון אל הסי"מ לשחדו שלא יקטר על ישראל, יש להתבונן איך נהייתה כזאת, שמהו בני אהרן בקרבנות לפי ה', הרי אם עמד עליהם השטן לשענם, היה צידו של אהרן להילם ע"י מתן שודד להם"מ, דודאי היה גלוי לאהרן ענין השודד הניתן להם"מ, כי הוא היה כהן הגדול, ובו היה נהגת עבודת יוהכ"פ ושילוח השעיר ציד איש עתי המדבר, ומדוע איפה נמנע מלהשתמש בתחבולת זו, כדי לסתום פי השטן שלא יקטר על בניו. ואם חמאי לומר, כי ללד שצא עליהם העונש נעצור שעשה אהרן את העגל, וגדול הפגם לא הועיל השודד לסתום פי המקטרג. הן ליכא למימר, חדא שהרי לא נהכוון אהרן במעשה העגל לכוונה רעה ח"ו, אדרבה מסר נפשו למען כבוד שמים, באתרו מוטב יתלה הסרחון בי ולא בישראל כדאיתא במד"ר (ו פ"י), ואם תאמר שאעפ"כ כיון שהיה במעשה זה שמן חטא ע"י, לא הועיל בו מתן השודד להם"מ, על כך יש להקשות, שהרי מלינו שמר הקצ"ה את חיוב אל השטן לשחדו שלא יקטר על ישראל בשעה שעברו צים, הרי כי מועיל ענין השודד לסתום פי המקטרגים, אף במקום שהשטן צא לקטר עליהם שהם עו"י, כאשר צא לעון כשעברו צים, הללו עובדי ע"י והללו עו"י.

ועפ"י זה מוצא היעב המדרש פליאה, בשעה שני פולמוסין דמורא לתוך חומטיהון של גדו"א, שאלו מלאכי השרת א"כ למה קרעת את הים, פירוש כי ממה שמהו נדב ואזכורו, ולא היה צידו של אהרן להשחיק קטיגור ע"י כפת שחד, הרי זה מוכיח, כי במקום שהקטרו הוא מכה פגם ע"י, אין מועיל מתן שחד לסתום פה השטן שלא יקטר, ואם כן למה קרעת את הים לישראל, שהרי בשעה שעברו ישראל צים סוף היה הקטרו הללו והללו עובדי ע"י, ואעפ"כ הועיל מה שמר לו הקצ"ה את חיוב לסתום

וע"ל קושיא זו עמו שרפי הקדש השיבו ה' אליך וגו' חדש ימיו בקדש. ויתבאר דבנה כנועמ"ג דקדק בכוונת הכתוב הזה, דנמאי קא מייירי, אי מייירי בתשובה מיראה, א"כ מה קאמר חדש ימיו בקדש, הרי בתשובה מיראה זדונות נעשות לו כשגגות, ואכתי אינו במדרגה שהיה צה מקדש. ואם הכתוב מדרש בתשובה מאכבה שזדונות נעשות לו זכויות, א"כ נמי אינו בקדש, שהרי עכשיו הוא במדרגה גדולה ממה שהיה לפני החטא, כי ניתוספו לו זכויות ע"י התשובה. ונראה לומר ע"ד מ"ש בזה"ח הקדוש, כי הגם שנמחל לאהרן חטא העגל צפרהסיא, כשהקריב על גבי המזבח, וירדה שכינה על ידו, ונחשך שנמחל לו אותו עון, וא"כ בעל דינא דהשומת הבנים וכו', אלא ודאי כי הגם שנמחל עדיין רישומו ניכר, וזכר כשיעור חוט השערה מהחטא, שיספיק להשלמת מדה הפועלת דין בזהם וכו'. ועפ"י הדברים האלה מכל לומר כי לא הוכשר אהרן להיות ראוי לצא אל חצר המלך פנימה, אלא באתנאות מצח כפרה של הבנים בניו, ונמחק רושם חטא העגל, אבל זולת זה לא הוכשר אהרן למעלה עומה לעמוד במקום מופלא, עכ"ד הבה"ח הקדוש.

דיוצא מדבריו, כי אף שודאי עשה אהרן תשובה מאכבה על חטאו, ונתהפך לו לזכות, וגם בשעה שעשה את העגל היתה מחשבתו לשמים, ומסר נפשו כדי שלא יתלה הסרחון בישראל, אעפ"כ נשאר עליו רושם כלשהו מן החטא, ולפיכך לא הוכשר למעלה הגדולה להיות עומד ומשמש לפני ולפנים, אלא בהכפף לו רושם זה ע"י מיתת בניו. ועפ"י זה אפ"ל כוונת הכתוב השיבו ה' אליך וגו', ונשובה, דמייירי בתשובה מאכבה שזדונות נעשות לו זכויות, ואעפ"כ עדיין אינו במדרגה, כי עדיין נשאר עליו שמן רושם

זכות על ישראל כי אם מלאך לא יוכל לעמוד נגד השוחד, מה יעשו בני אדם שוכני בתי חומר, הנלכדים בצלת הית'ר, ומתפתים בצקלת שוחד.

וְזָמַח נמלנו לפי זה דברי המדרש ה"ל, אחת מוצא וכו' שכל ימות השנה השטן מקטרג וציווכי"פ אינו מקטרג, אמרו ישראל לפני הקב"ה אם תחנה עלי מנחה של ס"מ לא יירא לבי, לפי שבצמחתי בזה יצא אהרן אל הקדש. פירוש דמנחם זה צמחו שכל ימות השנה השטן יורד ומשטין עולה ומקטרג, וציוס הכפורים אינו מקטרג, לפיכך אמרו ישראל שאינם מתיראים ממנחה של הס"מ, שהרי היא הנוחנת, לפי שהוא שוחק מלקטרג ציווכי"פ, משום שהוא משוחד מן הדורון, משום הכי אין להתיירא כ"כ מקטרגו בכל השנה, כי אם השטן נעשה משוחד ע"י דורון, מה לו לקטרג כל השנה על ישראל שלא יכלו לעמוד בפיתוייו, ונכשלו בעצירות מחמת שוחד.

וְזָמַח שמעיים המדרש לא יירא לבי לפי שבצמחתי בזה יצא אהרן אל הקדש, דכח דקדקו בחללת דצרינו במח"כ בזה יצא אהרן אל הקדש, דחיבת בזה יתירא היא, ועל פי האמור אפ"ל כי לפי שהקדים הכתוב אזהרתו ואל יצא בכל עת אל הקדש, ומזה יש לימוד זכות על ישראל, כמבואר, שהרי מכאן נראה צעלי שגם השטן לא יוכל לעמוד בפני השוחד, ולפיכך נאמר כה"ג לצא ציווכי"פ אל קה"ק שאין השטן מקטרג ביום זה על ישראל, וז"ש הכתוב "בזאת", כלומר בלימוד זכות זה שגם השטן אינו יכול לעמוד בפני השוחד יצא אהרן אל הקדש, ללמד זכות על ישראל שלא יכלו להתגבר על כח השוחד. וז"ש המדרש לא יירא לבי לפי שבצמחתי "בזה" יצא אהרן אל הקדש, ורמז אל הלימוד זכות על ישראל, שגם השטן נכשל במתק שוחד, ומשום כך לא יירא לבי מקטרגו של השטן. והצו"כ יסוד שחכה במהרה לציאת אליהו ומשיח, ויחזו לעצמו בקדושה ובעברה, ויחכה לראות בקרוב גישועת ישראל והתורוממות קרן התורה וישראל, ובעתגלות כבוד שמים עלינו, כצ"ל.

עינוף החטא, ועל זאת מתחננים ישראל לפני הקב"ה חדש ימינו כקדם, שימחה מעלינו כל שמן רושם הנוחר עדיין מן החטא. ואפ"ל שלכוונה זו השיבו שרפי מעלה לקושיית מלאכי השדה השיבו ה' אליך וישובה חדש ימינו כקדם, דלעולם מועיל מתן שוחד לשטן אף היכא דהקטרגו הוא משום ע"ז, ולפיכך נקרא היום לפני ישראל, כי מסר הקב"ה את חיוצו אל השטן לכל יקטרג על ישראל, ולא תקשה דא"כ מדוע מתו ב' בני אהרן ולא הועילה נתינת שוחד אל השטן, דשאני מיתה בני אהרן, שהכרח היה שימחה חטא העגל לגמרי, ולא ישר ממנו שום רושם כלל, בצמיחת חדש ימינו "כקדם", וכל זמן שהיה על אהרן רושם מחטא העגל, לא היה יכול להגיע אל המעלה העליונה לשמש בכהונה גדולה, ולא היה באפשרי שימחה ממנו רושם החטא לגמרי, כי אם באמצעות מוצח כפרה הם בניו.

וְעָתָה נצח לציאור הכתוב בזה יצא אהרן אל הקדש (קושיא א'), וגם לצאר דברי המדרש ה"ל בה"ד לזוד ה' אורי וישעי ממנו אירא וכו', לפי ששרי אה"כ צאין ומקטרגין על ישראל וכו', ואומרים לפניו רבש"ע אלו עובדי ע"ז ואלו עובדי ע"ז וכו', אחת מוצא וכו' שכל ימות השנה השטן מקטרג וציווכי"פ אינו מקטרג, אמרו ישראל לפני הקב"ה אם תחנה עלי מנחה של ס"מ לא יירא לבי שבצמחתי בזה יצא אהרן אל הקדש. דכח בה"ה"ח הקדוש פירש מח"כ ואל יצא בכל עת אל הקדש, בכל עת לא יצא, אלא יש עת שיצא בזה, והוא מה שאמר אח"כ יצא וגו' אחת בשנה. ונעם שהקדים ואל יצא בכל עת קודם מלות ביהתו אחת בשנה, לומר אם לא יצא בכל עת, אז יזכה לצא בעת ההיא אשר אנכי מנוד, ואם יצא בעת אחר לא יצא בכל עת אפילו בעת הרשיון וכו', עכ"ל. ולדרכנו י"ל טעם שנאמר בה"ג לצוא בכל עת אל הקדש, משום דכל ימות השנה השטן מקטרג על ישראל, ואם יצא בה"ג בכל עת אל הקדש לכפר על בני ישראל, יתגבר השטן מאד בקטרגו, ולכן נאמר בה"ג לכל יצא בכל עת אל הקדש, אלא ציווכי"פ, כי ביום זה השטן כחולס לא יפתח פיו לקטרג עליהם, בעבור השעיר הניתן לו לדורון לשחרו. והנה יתבאר לעיל בדברנו, כי מה שהשטן נעשה משוחד ציווכי"פ מ"י השעיר, הוא לימוד

אלה ודאי אין רחוק משם, דאזאלע למימר דנקט קרא מיתא בני אהרן, ודאזאלע להזכיר את אהרן שלא יבא בכל עת אל הקדש, כי אם אחת בשנה ציוכ"פ, ואזנ דאזירי ציואת אהרן אל הקדש ציוכ"פ, שנה להם כל דיני יוככ"פ. ואז"ל קשה לחי' דיליף שואלין ודורשין ל' יום ממח שעמד משב צפסח ראשון ודאזירי על פסח שני, מנח לן למינף בא, דילמא אגז דאזירי דיני פסח, אסיק גס לדיני פסח שני, ע"כ קושיות הפני יחושע ז"ל, עיי"ש מה שדחק לתרן, ודזירי אינם מספיקים ליישב קושיות ז.

ואחרי הכתובות נראה ליישב קושיות זו בכמה אנפי צעז"י. חדא שברי איתא צתורת כהנים, דבר אל אהרן אחיך, אחיך צאל יבא ואין משב צאל יבא (ופירש ציות רענ שמומר למשב לכנס בכל עת). וגדולה מזו איתא צמדש רבה פי' זו עכ"פ ואל יבא בכל עת א"ר יהודה צער גדול היה לו למשב צדבר זה אמר חוי לי שמא נדחק אהרן אחי ממחיתו וכו' א"ל הקצ"ב למשב לא כשם שאתה צבור וכו' אלא בכל עת שהוא רוצה יכנס וצלבד שיהא נכנס צסדר הזה, ע"כ. וכתב צסוף ספר חכמת אדם צשם הגר"א ז"ל שפירש צדרי המדרש הללו כפשוטם, שלא נאמרה אזהרת ואל יבא בכל עת אל הקדש כי אם לצני אהרן, אלא אהרן הותר לו לצא בכל עת שיראה אם יעשה צסדר האמור צפרשה (וכבר יצאנו לעיל צכמה אנפי שלא יסתרו צדרי המדרש כ"ל עס צדרי כח"כ הג"ל דררש אחיך צאל יבא).

וא"כ זה לא קשיא מידי מה שהקשה הפני יחושע ז"ל, שברי ממה שנאמרה פרשת יוככ"פ צריח ניסן אין ללמוד דשואלין ודורשין צששה חדשים קודם, דלא נאמרה פרשה זו לצורך יוככ"פ צלבד, אלא הארכה בפרשה זו לאמרה ציום שבוים המשכן, משום שחיפץ ומיד ריתח מוכח למעשה, שהוצרך משה לדעת סדר כניסתו לקב"ח והתנאות הצריכים לה, דאזאל היה מותר להכנס בכל עת. ולדברי כח"כ הארכה לאמרה מיד גס לצורך אהרן מאותו עשם עצמו, שברי הותר לו לצא בכל עת שיראה.

ועוד נראה לומר ציוצב קושיות זו צדך אחר, דאזנ מנחת יצחק פסח היא מנחת השייכת ציום שנאמרו

ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש וגו', ציואת יבא אהרן אל הקדש צפר בן צקר למעלה וא"ל לעולה, וגו'. קשה דאזאל דקרא ללו רישיה, דפתח הכתוב צדריו צאזכרת ואל יבא בכל עת אל הקדש, וכו"ל למימר אזהרתו זמן שמומר לו לצא אל הקדש פנימה, ואח"כ להודיע צדברים הצריכים לציואתו צפר בן צקר וא"ל לעולה וכו', ולמה שיהא הכתוב והקדים לפרש צמה יבא, ולא להודיענו כלל העת שהוא מותר לצא, ורק צסוף הפרשה כחצי וריתח זאת להם לתקת עולם אחת צשנה.

ב) להלן צפרשה וענינם את נפשותיהם צע' למדש צעבר, צישמה משב פי' צראשית הביא מדרש פליאה חז תחורא, ויאמר אלקים תדשא הארץ דשא וגו', כה"ד וענינם את נפשותיהם צחשעה למדש צעבר, וכוא פלאי.

ג) עוד הביא צע"מ שם מדרש פליאה צשעה שאמר אלקים תדשא הארץ דשא מודעצו שמים וארץ מיד צעמיד רגלי יוסף כנגדן, וכוא הפלא ופלא.

ונראה לצאר הענין צהקדם הא דאיתא צגמי' פסחים (דף ו' ע"א) שואלין ודורשין צהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רש"צ אומר שתי צצחות, מ"ע דמנח קמח שכרי משב עומד צפסח ראשון ומחזיר על פסח שני (דהיינו שלשים יום דפסח שני צי"ד צאזיר) שנאמר ויעשו בני ישראל את הפסח צמועצו וכתבו ויחי אנשים אשר היו עמאים לפש אדם, ורש"צ (דס"ל שתי צצחות) אמר לך איירי דאזירי צנייל דפסחא מסיק להו לכל מייל דפיסחא וכו', ע"כ. והקשה צפני יחושע דמנו דילפיין זמן שואלין ודורשין ממה שהקדים משב להזכיר על פסח שני צשלשים יום, איכא נמי למינף ממקום אחר דשואלין ודורשין צהלכות הפסח מראש השנה, שכרי משב עמד צראש חדש ניסן והזכיר את ישראל על כל דיני יום הכיפורים, כדאיתא צגמרא (גיטין דף ס' ע"א) אמר ר' לוי שמנה פרושיות נאמרו ציום שבוים צו המשכן וחדא מנייהו פרשה אחרי מות שנאמרה צה סדר עבודת יוככ"פ. כרי שהזכיר הכתוב צששה חדשים קודם על עבודת יוככ"פ שזמנה צחשיר,

בשעה חדשים קודם, כי שאני פרשת יוהכ"פ דהארכה לשעתה, דכל יומא ויומא זמניה הוא, כי חייב האדם להתבונן בכל עת כי קרב וצא היום שעמך הוא ליתן דין ותשבון, וחשב עם קונו על הכהגותו בכל השנה, ואין לך רגע ורגע שעבר עליו במשך השנה כולה שלא יבא דון עליו צריח וציוח"כ. וכ"כ חייב הוא לזכור זאת במשך כל השנה, כי עתיד הוא לתת דין ותשבון על כל עת ורגע. ואז יכיר מזהר כל השנה מן החטאים. וכ"כ ק"ז זל"ה בישמח משכ פרשה זו בשם ספר חוקר ומקובל (בדף האחרון) שבכל ערב שבת מחייב האדם לתקן שיצא למקורו עהור, וכ"כ קודם יוהכ"פ כי הוא מקור המקורות, ע"כ. ובפרט לר' יוסי דס"ל (ר"ה דף ע"ז ע"א) אדם נידון בכל יום, ורב נתן ס"ל אדם נידון בכל שעה, ודאי שכל יום יש בו משני יוהכ"פ, אלא שיוהכ"פ הוא דין כללי. ולפיכך אין להביא ראיה ממה שנעשו ישראל מרי"ת ניסן סדר עבודה יוהכ"פ, כי ענין יוהכ"פ שייך כל השנה, ובכל עת מעשות השנה לא ימות זכרונם מן האדם.

היוצא מדברנו כי מפרשת יוהכ"פ יש ללמוד כמה גדולה ההכנה למנוח, שחרי משום כך נאמרה לישראל פרשת יוהכ"פ מרי"ת ניסן, כדי שיכינו עצמם לקראת יום הכיפורים כמבואר. ובדרך זו נלך לבאר המדרש פליאה ה"ל, בהקדם מ"ש אלאמ"ר זל"ה בפרק יו"ט לפרש האי מדרשא ויאמר אלוקים חדש הארץ דשא עשב מחריע זרע ועץ פרי אשר זרעו בו לניחוח וגוי' ה"ל וענינתם את נפשתיכם בחשבה לחוש צער. ותוכן דבריו דרש"י ז"ל פירש עץ פרי שיהיה טעם העץ כטעם הפרי, והארץ לא עשתה כן אלא ותואל הארץ וגוי' ועץ עושה פרי. והרמז לה נראה ממה שזוהר הקצ"ה שיהיה טעם העץ כטעם הפרי, שרצה הקצ"ה שיהא נחשב לפניו הכנה למנוח כמו מנוח ממש, כמו גבי עץ שתכליתו להיות עושה פירות, וגוף העץ הוא הכנה על הפירות, ע"כ אזה שיהא טעם העץ כטעם הפרי וכו'. והנה דבר זה שהכנה למנוח הוא כמנוח ממש, הרי הוא כמבואר בקרא, דלחייב וענינתם את נפשתיכם בחשבה לחוש ופריך בגמרא (יומא פ"א ע"ב) וכי בחשבה מתענין וכלא צעדיה מתענין אלא כל האוכל ושותה בחשבי

זה כלכל, ואין שייך להקדים צעשיית המנוח לפני זמנה. ולפיכך שפיר יליף בגמרא ממה שעמד משם בפסח ראשון והזכיר על פסח שני, דשולחן דורשין בהלכות פסח קודם לפסח ל' יום, שחרי לא היתה שייכות מזה הפסח אלא צי"ד צאיר ולא קודם לכן. אמנם לא כן הוא ענין יום הכיפורים, שחרי יוהכ"פ ניתן למחילת עוונות ופירש הגפ"ש מהרמב"ם, ודכתיב בקרא כי ציוס הזה יכפר עליכם לעבור חטאים וגוי', וכתיב וכפר על הקדש מעומאות בני ישראל וגוי', והתורה עליו את עוונות בני ישראל, והנה כדי שישא האדם טהרה הנפש בשלימות ציוס הקדש והטורא הזה, עליו להכין עצמו לכך במשך כל השנה כולה, וכמו שכתב ק"ז זל"ה בישמח משכ פ' זו על הא דאמר ז"ל (יומא ס"ז ע"ב) בלשון של זכורית שהיה קשור בקרינו של שער המשתלה הלבין היו שמחים לא הלבין היו עצבים. והקשה כולל יתכן שלא הלבין וברי עצמו של יוהכ"פ מכפר, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בה"ל חטובה (פרק א'). וביאר ד"ש שני מיני חקיקות לעבירה, א' מחילה וסליחה, שהקצ"ה מוחל ואינו מעניש, וב' רפואה לחולי ומכות פלטים של הגשמה, מהעוונות שחובל העובר עבירה בעצמו. והנה יוהכ"פ הוא יום מחילה סליחה וכפרה, אבל רפואה חונה אלא ע"י חטובה. ועפ"י זה מבואר, דלא הלבין הוא סימן שאף שהקצ"ה מוחל ואינו רואה להעניש, מ"מ נותרו עדיין הפלטים והחטאות צנעם, שצריך לנקותן ולטהרן, אבל הלבין הוא סימן שעשו חטובה גמורה, ועבר גברא מכל רושם של עוון ותלורה ולכן היו שמחים, עפ"י ז"ל. ומובן הדבר שחרי לכונו לעהרת הנפש שימחקו כל הרושמים מן הגשמה, חייב האדם להזהר ולהשמר כל השנה מן החטאים, ויהיה בזכרונם חמיד כי קרב וצא יום הגדול והטורא יום הכיפורים, ולפי מעשיו בכל השנה חטא נשמתו ציוס הכיפורים. כי פשע הוא הדבר שאם העוונות מועטים נקל הוא יותר לנחלם וללגן כחמי הגשמה, מאס הרבה לחטוא ולהמרות פני צוראו ברוב עמים וימים, כי אז חטאיו דבוקה צנעם, ואם יבצם צנח וירבה לו צורית, נכתם עונו, ונפשו לא מעוכרה היא.

ועפ"י זה מבואר דליכא לניחח ממה שנאמרה פרשת יוהכ"פ ברי"ת ניסן, דשולחן דורשין בהלכות חג

בתחלה עלה במחשבה לפניו לברואות את העולם במדכ"ד, ראה שאין העולם מתקיים שיחף מדכ"ד למדכ"ד. והכוונה שבמחשבה היתה לברואות העולם בתשרי, שהוא זמן חוקף התגברות דינים, וראה שאין העולם מתקיים, עמד והקדים מדכ"ד, וברא העולם בניסן שהוא חודש הרחמים והחסדים.

והנה מן הכוזבים הללו יש ראייה מוכחת דכנה כמעשה, שהרי לבחור כיון שמעשה נמיח הדשאים היה בניסן, אי"כ למח כחיו משיקרא חדשא הארץ דשא, שהוא כיסוי הארץ בדשאים השייך בתשרי. ועל כרחק לומר דנכתב בן כיון דצמחשבה נברא העולם בתשרי, והמחשבה היא הכנה הדבר להולאו לפועל, ולפיכך הוא נחשב כמעשה. ועפ"י זה יבוארו דברי המדרש פליאה, ויחמר אלקים חדשא הארץ וגו' הכ"ד וענינם את נפשותיכם, פירוש מדברי הכתוב חדשא הארץ איכה הכונה גדולה דהזמנה מילתא היא והכנה למעשה נחשבת כמעשה, כמו שנתבאר, וחדשא הארץ שהוא זמן כיסוי הארץ בדשאים היתה מחשבה לברואות העולם, הרי כי הכנה למעשה נחשבת כמעשה, הכ"ד וענינם את נפשותיכם, כדברי אי"א זלכ"ה, דממקרא זה יש ראייה דכנה למאור כמלאה, מדחשבה האכילה בעי"כ כענינו.

ועתה נבא לביאור המדרש פליאה הכ"ל (אות ג') בשעה שאמר הקב"ה חדשא הארץ דשא מדחשבו שמים וארץ מיד העמיד רגלי יוסף כנגדם, בהקדם מה שכתב ק"ו זלכ"ה בייבט לב פ' שלה לפרש הא דאיתא במדרש רבה פ' יוגש הוצא צרש"י ז"ל עי"פ וירא את העגלות, סימן מסר להם יוסף כשפירש ממנו היה עוסק בפרשת עגלה ערופה. דהנה צמח' סבהדין פ' נגמר דרין (דף מ"ז ע"ב) פליגי אבוי ורבא אי הזמנה מילתא היא אבוי סבר הזמנה מילתא היא, וילין מעגלה ערופה דירידתה לנחל איתן אוסרתה, ורבא סבר הזמנה לאו מילתא היא, דלא גמריין משמשין מעגלה ערופה, דהיא גופה קדושה היא, וקו"ל כרצא. אמנם כתב הנימוקי יוסף הוצא ברימ"א (אות' סימן מ"ד) דקלף המעובד לשם חפלין אסור לתכוב עליו דברי חול, דהזמנה כה"ג לגוף הקדושה מילתא היא. ואתא אפשר לומר הכוונה שסמך

מעלה עליו הכתוב כאילו התענה חשישי ועשירי. והכוונה כפשוטו, דהש"ת א"כ לנו לאכול בתשישי מחמת שז"ה להתענות בששירי, ואולי אם לא נאכל בתשישי לא ייכח בכוונתו להתענות בששירי, ע"כ א"כ לאכול בתשישי, ואכילה ושתיה של חשישי נחשב כאילו התענה חשישי ועשירי. וזכר ציאר דברי המדרש ויחמר אלקים חדשא הארץ דשא וגו' ועץ פרי עושה פרי למינו, ודפירש"י ז"ל שז"ה הקב"ה שיהיה טעם הפן ופרייו שוב, זה רמז לכך שהכנה למאור כמלאה, הכ"ד וענינם את נפשותיכם בתשעה לחודש צערב, משם מוכח דכנה למאור כמלאה, עכ"פ ז"ל.

ובדרבנו ח"ק צביאור המדרש הכ"ל, אך בתוספת נופך ובצחינה אחרת ק"ת, בהקדם הא דאיתא בראש השנה (דף י' ע"ב) תניא ר"א אומר בתשרי נברא העולם ר"י אומר בניסן נברא העולם. והקשו החוספות (שם דף כ"ז ע"א ד"ה כחאן מנליקן) על מה שיסד ר' אליעזר הקלירי בגשם דשמיני עשרת כר' אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם, ובשל פסח יסד כר' יהושע, אומר ר"ח דאלו ואלו דא"ת, ואיכה למימר דבתשרי עלה במחשבה לברואות ולא נברא עד ניסן, עכ"ד החוס'. וכעין זה כתבו ג"כ משם האר"י ז"ל ליישב דברי הקלירי, ופירש בזה הפייט שאומרים בתפלת ר"ה היום הרת עולם, דברת הוא לשון הריון, צחינה מחשבה הקודמת למעשה, וזהו היום הרת עולם, דבתשרי היתה רק המחשבה לברואות העולם, ובפועל לא נברא אלא בניסן. והנה ר' אליעזר מציא ראייה לדבריו שבתשרי נברא העולם, מדכתיב חדשא הארץ דשא, אחרי חודש שהארץ מלאה דשאים היו אומר זה תשרי, ור' יהושע יליף שבניסן נברא העולם מדכתיב ותולא הארץ דשא חמן תחלת הצמיחה הוא בניסן. ולפי מה שכתבו החוספות ז"ל יש ליישב נמי דלא תקשה לדברי ר"י מדכתיב חדשא הארץ דשא וגו' הרי דבתשרי נברא העולם, דהא דכתיב ויחמר אי' חדשא הארץ דשא, היינו צחינה המחשבה שהיתה בתשרי ואז אמנם היה זמן שהארץ מלאה דשאים, אך בפועל נברא העולם בניסן, ועי"כ כתיב שם ותולא הארץ דשא, כי צמח שיאלה בריאת הדשאים מן הכה אל הפועל כבר היה חודש ניסן, שבו זמן התחלת נמיחת הדשאים. ואפ"ל בזה כוונה אמרם ז"ל (ב"ר ספ"ב)

וראיה מדכתיב חדש הארץ, דקאי על המחשבה, שהיתה בחשתי זמן כיסוי הדשאים. וכן מצינו אשר הקדים הקב"ה לעשות הכנה לניצח מלרים, במה שהקדים לשלח את יוסף הלזיק למלרים, ובזכותו נגדרו כל ישראל מן העריות, ולא נשחקו צעומם עומתם מלרים. ועוד ראיה לכך מדברי הכתוב וענינם את נפשותיהם בתעשה לחדש וכו', כאשר נתבאר.

ועל פי זה נבא לציור הכתוב בפרשתו (קושיא א')
 דפתח לומר ואל יבא בכל עם אל הקדש וגו', ומיד אח"כ כתיב בזה אתה אל הקדש. ולכאורה היה ראוי שיקדים תחלה לזוהי זמן ביאתו אל הקדש, וכדור יאמר במה יבא אל הקדש. אכן מלא דבנה האב"ה הקדוש כתב צטעם שהקדים ואל יבא בכל עם אל הקדש לאומרו בזה אתה אל הקדש לומר שאם לא יבא בכל עם, אז יזכה לבא צעם הביא אשר יאביו מנוך. ולכאורה הרי מניעת ביאתו אל הקדש בכל עם אינה חלה שז ואל תעשה, ומה זכות גדול יש בך, שצטעור בן יזכה לבא אל הקדש צעם אשר נאמרה. אמנם מכיון שכבר היה ידוע לו מראש מקדם קדושת עבודת יוה"כ"פ, וגדול החוקים הנעשים ע"י סדר העבודה בשמי מרום, לכפר על בני ישראל מפשעים לכל חטאתם, ודאי היתה לו השתוקקות עזה לעשות כן במשך השנה כולה, כדי להשיג אשר מופלא זה. ואעפ"י מכיון שנאמרה ואל יבא בכל עם אל הקדש, כבש רצונו ומלאויו, וקיים מצוות ה'. וזה ודאי זכות גדול הוא לו, שהתגבר על חשקו והשתוקקותו צעור מצוות השי"ת, ובזכות זה יבא אל הקדש פינמה ציוה"כ"פ. וכעין זה מצינו צעין הגאולה העתידה, כדאיחא בילקוט פרשת צא (רמז ק"א) מי פרע לכם ממדי וכו' מרדכי ואסתר, מי פרע לכם מיון בני השמונתי שהיו מקריבין שני תמידין בכל יום, מי פתח לפרוע לכם ממלכות רביעית נערויה, וביה לכם למשמרת אל תחבלו ממנו נא, לא תציעו מהצדקה. ופירש צזית רענן נערויה, שצריכין לשמור ולהתחזק. לא תציעו מהצדקה, אל תבקשו לאכול אותו בזהב כולו שאינו כלוי כל ירכו. מוצאך מה כי צגלות רביעין אין לנו זכות שצטעור ויפ"ה הקב"ה מן האומות, ויביא בגאולה,

לכם סימן שהיה עוסק בעגלה ערופה, נתכוון להודיע לכם בזה שהכלית ירידתו של יוסף למלרים היתה להזמין לקדושה, ומעגלה ערופה ילפין הזמנה מילתא, היינו שיקנה אותו המקום בחינת קדושה, למען יוכלו יעקב ובניו להיות שמה ולהתקיים ביניהם. ובשגם שבו שם נשמות ונא"ה"ק, וביה לריך יוסף לעוררם ממקור העומתא ולהזמין לקדושה, והזמנה לגוף הקדושה מילתא כדברי הנימוק"י. ובזה ביאר שם כוונת משה בשילוח המרגלים, שהיתה לעשות הזמנה אל הקדושה ולכן כותב צעיונו שילוח המרגלים, עכ"ל"ד היינו לב זה"ה. ובזה פירשנו המדרש כשראה יעקב העגלות אשר שלח יוסף אמר עכשיו אני יודע צדור שלח חטא יוסף בזה פוטעפר. שהרי נתבאר שיוסף שלח לו לבוין פרשת עגלה ערופה, להודיעו והזמנה מילתא היא, ומה בדין יעקב אציו שיוסף עשה הכנה אל הקדושה, ואילו לא היה חוטא בזה פוטעפר, הרי היה להיפוך ח"ו, ובזה לא אמרין הזמנה מילתא היא, דבמדרש אמרין לא ילפין משמין מקדושה, וכ"ש דלא ילפין הכנה לעומתא מהכנה לקדושה.

וזה אפ"ל בכוונת המדרש פליחא בשעה שאמר הקב"ה חדש הארץ מדעצו שמים וארץ, שהרי מה שאמר הקב"ה חדש הארץ דשא, זה מורה כי בריאת העולם תהיה בחודש תשרי, שהוא זמן חוקק תגבורת הדינים, ולפיכך מדעצו שמים וארץ, כי שמים וארץ יתחו ויחרדו מאימת הדין כי גדול יום הדין ומי יכילו להטמך דין, ואילו נבאר העולם צמדת הדין אין שמים וארץ יכולים להתקיים. וכדי להשקיעם מפחדם העמיד הקב"ה רגלי יוסף כנגדם, להודיעם בזה כי בריאת העולם תהיה צמדת הרחמים, שהוא חדש ניסן, כדכתיב ותואל הארץ דשא, חלל שמשצבת הכריאה היא בתשרי, ולפיכך כתיב חדש הארץ וגו', משום שהכנה למעשה מילתא היא, וראיה לכך מרגלי יוסף, כלומר ממה שסיבב הקב"ה שיקדים יוסף לרדת מלרימה, כדי לעשות הכנה לניצח יעקב ובניו להכנס, וזה לך הודיע דכנה מילתא היא, וכאשר נתבאר דלעטם זה שלח לו סימן מפרשת עגלה ערופה, להודיע כי הכנה מילתא היא.

ומכאן הלא נשמע עוד כמה גדול כחה של הכנה למעשה, כדחזין כי לבריאת העולם קדמה הכנה,

הנלכדים לביאחור צפר בן צקר וכו', ומדוע שיהא הכתוב להקדים את העניינים הנלכדים לביאחור, באומרו בזה אתה וכו', וזה הודיע זמן ביאחור אל הקדש חלף בצוף הפרשה, דכתיב ויהיה זאת לכם נחמה עולם וגו' אחת בשנה.

(ג) **עוד** יליד דאומרו בזה אתה וכו' אל הקדש קרא יתירה היא ללאורה, דכאן כפי שיאמר ואל יבא בכל עת אל הקדש כי אם צפר בן צקר לחטאת ואיל לעול.

(ג) **בבמד"ר** (פכ"ח ו') היתה ויאמר כי אל משה דבר אל אהרן אחיך איך תצוין לך נחמו בדברים כד"א (ישעיה מ') דברו על לב ירושלים. ואל יבא בכל עת אל הקדש איך יחודד צ"ר סימון אשר גדול היה לו למשח לדבר זה אמר חזי לי שמא נדחק אהרן אחי ממחילתו, בכל עת, יש עת לשעבר וכו' יש עת ליום וכו' יש עת לעולם, אמר הקב"ה למשח לא כשם שאתה סבור לא עת לשעבר ולא עת ליום ולא עת לשנה וכו' ולא עת לעולם, אלא בכל שעה שהוא רוצה ליכנס ויכנס רק שיכנס בסדר הזה, ע"כ. ודברי המדרש נריכים ביאור, חדא היכן מנינו צפרשכר זו דברי נחמה ופיוס לאהרן הכהן. וחו כתב היפ"ח להקשות דכאן דוכתא דרשין דבור לשון קושי ואמירא לשון רכה, ומאי שנא הכא דדרשין מדכתיב דבר אל אהרן אחיך לך נחמו בדברים. וכה דמיתיי ראיא מדכתיב "דברו" על לב ירושלים לא דמי להכא, דשאינו הכא דכתיב דברו, "על לב" ירושלים, וצ"ע לומר דהכוונה לדברי נחמה ופיוסם המתיישבים על הלב, משא"כ הכא מנגן דדיבור זה ענינו דברי נחומים.

(ד) **עוד** ל"ב מדוע נאמר משה בשעה שנאמר לו פרשה זו, אם מפני שלא התירח חורה לאהרן להכנס בקדש הקדשים כי אם פעם אחת בשנה, מה צקר, וברי כמה מלואות מנינו שלא נאמרו ישראל לקיימם כי אם אחת בשנה. ואם היה האמר בגדול הזה בעבור שחשש משה כי כוונה מאמר ואל יבא בכל עת היינו לעולם, וכדליתא במדרש יש עת שיהא לעולם, קשה שברי בצוף הפרשה גילה הכתוב כי מלואו וצ"ע הוא להכנס אל הקדש אחת בשנה,

כי אם זכות נעורוה, שומרים ומאפים לזמן הגאולה, ואין דוחקין ח"ו את הקדש, נקמה מענשם גמורה קודם הזמן. וה"ל בעבור שהיה מקיים ליווי הקב"ה ואל יבא בכל עת אל הקדש, ולא דחק להכנס בעת הזמן שניצחו השי"ת, וזהו זו עמדה לו שיחבה לבוא אל הקדש אחת בשנה ציוכ"פ. ולפיכך סמך הכתוב ואל יבא בכל עת אל הקדש לאומרו בזה אתה וכו' אל הקדש, להורות כי בזכות שלא יבא בכל עת אל הקדש, בזה"ל היינו באותו זכות עמנו יבא אל הקדש.

וארווחא בזה ליישב באופן אחר קושיית הפני יחשע ז"ל, דלכא למילף דשאלין ודורשין בכלכות החג ששה חדשים קודם לחג, ממה שמנינו שנאמר פרשת ויכב"פ בראש חדש ניסן, דשאינו פרשת יום הכיפורים, שבוטלה מיד לשעבר, שהרי כל מה שזכר הכב"ג לבוא אל הקדש פנימה ציוס הכיפורים, היה בזכות שמנע את עמנו ולא נכנס לקה"ק כל השנה, אף שידע גדול התיקונים הנעשים בשמים ממעל ע"י כניסתו אל הקדש, ויהיה לו השתוקקות גדולה להכנס בכל עת. ואילו לא ידע מראש מה עיבה של מזה, וגדול התיקונים הנעשים על ידו, לא היתה לו זכות גדולה זו, על כן נאמר פרשת אחרי מות צ"ח ניסן, למען ידע סדר עבודת היום, והפעולות הנעשות על ידו, והכנס בלבו חשוקה עומה לעבוד עבודה זו בכל עת, ובזכות שיתגבר על חשוקתו, ויקיים מצות בוראו, לשמור ולהמחין עד הזמן אשר נאמר, לפוס נאמר אגרא, ויחבה להכנס אל הקדש ציוכ"פ. והשתחא אין להבדיל ראיא מפרשת ויכב"פ שנאמר צ"ח ניסן, ולא נאמר אלא בעבור שנתרבה מיד באותה שעה, כדאמרן דכאן ענין נר"ך לעשות הכנה, וזאת היא הכנה שזכר לנו אל קה"ק ציוס הקדוש, שלא יבא אל הקדש בכל עת.

*

ויאמר כי אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש וגו' בזה אתה וכו' אל הקדש צפר וגו'. הקשו המפרשים ז"ל שהיה ראוי שיאמר הכתוב ואל יבא בכל עת אל הקדש כי אם אחת בשנה ציוכ"פ, ואח"כ יבאר כל העניינים

באפיו, ונשמות נדב ואזיכוא שבו משועטות בעולם נכנסו בגופו ובחזירורו לחסיו, עכ"ל הקדושים. וכה ידוע מה שאמרו ז"ל (ילקוט ר"פ פנחס) פנחס זה אליהו, הוא אליהו הנביא ז"ל אשר עמיד להשתלח משמי ערצות לבשר בצורת בגאולה ישראל כמבואר בדבריוס ז"ל (צ"כ פ"ט), ואיתא בתרגום יונתן פרשת שמות עכ"פ ויאמר משה שלח נא ביד חשלת, שלח כדון שליחותך ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא. וכוונת כי משה רבינו ע"ה רב אשר צימיו יוכיח כבר החיקון בשלם, ויכח פנחס הוא אליהו שלוח מאת הקב"ה לבשר את בגאולה, ופנחס זכה לכך שיצא הוא לבשר את בגאולה, בעבור שקינא קנאת ב' לבאוי במעשה זמרי, וזכאיתא בתרגום יונתן פרשת פנחס עכ"פ לכן אמור חנוני נותן לו את ברייתו שלום, ואעבדייה מלך קיים ויחי לעולם למשכיל בגאולתא בסוף יומיא.

ובסוף מסכת עדיות חק דחכמים ס"ל אין אליהו בא לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום ביניהם שנאמר (מלאכי ב') הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבות. וכתב המהרש"א בחידושי אגדות דכרמב"ם צפיקמ"ש שלו פירשו לענין שנאח ממנו שיסיר השגהו והמחלוקת מבני אדם, אך הקשה על פירוש זה דקרא דמייח והשיב לב אבות וגו' לא משמע כן, דמה ענין אבות ובנים לבני שנאח שבעולם, ועיי"ש מה שכתב דבא.

ולר"ד נראה לומר כוונת דבריוס אין אליהו בא אלא לעשות שלום בעולם, דכה במדרש ילקוט סוף מלאכי מייח חתלה כך מחני' עדיות, דאין אליהו בא אלא לעשות שלום בעולם, וכתב הכי מייח הא דאיתא בפרקי דר' אליעזר (ס"פ מ"ג) רבי יוחנן אומר אם אין ישראל עושים תשובה אין גאולת ואין עושים תשובה אלא מחוך נער ועלמול ומחוך שאין להם מחיה ואין עושים תשובה עד שיבא אליהו שנא' הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא מה כתוב אחריו והשיב לב אבות על בנים. ומדמכניכו בילקוט הכי תרי מימרי להדרי, משמע דחד ענינא ניינה, וגם המאמר **המשון** ממחני' עדיות דאין אליהו בא אלא

ולמה לא המחין משה עד גמר הדברים, ויהיה בחרהו כזו מסולקת כימנו.

(ב) וביותר קשה להבין דברי המדרש שאמר הקב"ה למשה בכל שעה שאכרן רוחה לכהם יכנס ויגלד שיעשר כסדר הזה, וכאשר תמכ היפ"ת שכרי לא כותר לכהן גדול להכנס כ"א אחת בשנה ציורכ"פ. ובת"כ איתא להדיא כי עיקר אזהרה זו לאכרן נאמרה, אלא שאף בניו נחרצו מיתורא דקרא, וא"כ יסחרו דברי המדרשים זה את זה. (וכבר מלתנו אמורה לבאר שלא יחלקו המדרשים הללו, שהם מחאימות וסחירה אין בהם, עיין בדבריו לעיל בפרשה זו).

(ג) במדרש פליאה איתא בשעה שנכנסו ב' פולמוסין דגורא לתוך חוטימיון של נדו"א אמרו מלאכי השרת למה קרעת את הים לישראל ענו שרפי בקדש השיבנו ב' אליך וגשוכה חדש ימינו קדס, וי"ב.

(ד) עוד איתא מדרש פליאה (כצאו חידו"א בנחל קדומים) כשראה איוב מיתא שני בני אכרן פתח ואמר (איוב ל"ז) אף לאת יחדר לבי וגו', וכו' פלא.

ונראה לומר ציבור הענין עפ"י מה שפירשו ענין חטאם של נדב ואזיכוא דאיתא במד"ר פרשה זו (פ"כ ז') שראו נדב ואזיכוא את משה ואהרן שבו מהלכין תחלה וכה באים אחריהם וכל ישראל באים אחריהם אמרו מחי שני זקנים הללו מחים ואנו נהוג את הקהל. והדברים הללו תמוהים עד מאד, שיאמרו ב' קדושי עליון דבר זה כזה, אשר אף השומע כחא חללה אזינו, על שפתיים הדוברות על לדיק עתק בגאולה וצח, ועלכ"כ שלא יאומן שיכו דברים כאלו יואלים מפי לדיקים הללו. וכבר היו דבריו ציבור הענין ועתה נשוב לפירושו דיתר ציבור וכתוספת נופך, עפ"י דברי האור הקדוש ר"פ פנחס, דבשעה שקינא פנחס קנאת ב' לבאוי וברג את זמרי נקבלו וצאו כנגדו כל שבע שמעון להרגו, ומגודל פחדו פרחו נשמתו מגופו ושאר ללא רוח חיים

לעשות שלום בעולם מדבר לענין תשובה, שיבא אליהו
 להחזיר את ישראל בתשובה, ונעשות שנים בין ישראל
 לאזיקים שבשמים, כי הכתובים גורמים פירוד ואזיקה
 בין ישראל לבין אלהים שבשמים, וכמו שאמרו ז"ל
 (שנה קט"ז ע"א) על המינים והאפיקורסים שהם
 מעינים קנאה ואזיקה ותחרות בין ישראל לאזיקין
 שבשמים. וזאת היא תכלית ביאתו של אליהו הנביא,
 להחזיר את ישראל בתשובה, ולהשיב על כנו את
 השלום בין כנסת ישראל לקב"ה. וכדברים אלו מוכח
 ממה שכתב הרמב"ם ז"ל סוף הלכות מלכים (פ"ג
 ה"ב) שקודם מלחמת גוג ומוגוג יעמוד נביא לישר
 ישראל ולהכין לבם שנאמר הכה אנכי שולח לכם את
 אלי' וגו' ואינו בא לא לעמל הכהור ולא לעבר
 העמל ולא לפסול וכו' ולא להכשיר וכו' אלא לעשות
 שלום בעולם שנאמר והשיב לב אבות על בנים, עכ"ל
 הרמב"ם ז"ל. מדפחת לומר כי אליהו הנביא יעמוד
 לישר את ישראל ולהכין לבם, ומייתו עלה קרא הכה
 אנכי שולח לכם את אליה וגו', וזאת הכי קאמר
 שאינו בא אלא לעשות שלום בעולם, וליק' לה ממקרא
 זה עלמנו דכתיב והשיב לב אבות על בנים, משמע
 להדיא דלא ודא אחת היא, וגם ענין השלום הוא
 שיישר לבנם של ישראל לעשות רצון העליון יתברך
 ולעבדו בלב שלם. וזאת מוצינים שפיר דברי התרגום
 ויתתן, שהרגם ע"פ לכן בני נותן לו את דריתו
 שלום, ויחי לעמלם לתבשרה בגאולה ביום יומיא.
 כי זה רמז בהצטמת דרית שלום, שיבא בתחרות
 הימים להחזיר את ישראל בתשובה, ולעשות שלום
 בין ישראל לאזיקים שבשמים, שהוא השלום האמיתי.

ועפ"י זה נחזור לענינינו לבאר ענין חטאם של נדב
 ואביהוא. והנה מבואר במד"ר סוף פרשת עקב
 (פ"ג ע"ג) א"ל הקב"ה משה חייך כשם שנתת את
 נפשך עליהם עכ"ל כך לעת"ל כשאביא להם את
 אליהו הנביא שניכס באים כחמת. ובהוספות פרק
 ערבי פסחים (דף ק"ד ע"ב ד"ה אחד) איתא
 דכאשר יבנה ציבוריק העתיד יהיו משה ואהרן
 עמנו. וכן נחבאר בדברינו לעיל בפרשה זו כמה
 שכתבו הקדמונים (הביאם התווי"ט סוף מסכת
 עדיות) לפרש הא דקאמר בגמרא בכל איביעיל דלא
 איפשיעא חיקין, דהוא ר"ת חזני יתכן קשיות

ואנשיה, דאין המכוון בזה שאליהו הנביא ז"ל
 בעלמנו יהיה מתוך הקשיות והאנשיה, שהרי אף
 נעתי"ל יהיה משרע"ה מקור הכוונה, ונמנו תמשך
 השפעת הכוונה לישראל, אלא שאליהו יפרש ויעשים
 לישראל את דברי משרע"ה.

ודיוצא מכל זה כי מיד צעת בגאולה העתידה
 תחזור הכנסת כלל ישראל לידי משה ואהרן, והנה
 נדב ואביהוא שבו גדולים מאד במעלהם, וברוח
 קדשם לפי למרחוק והשיגו כל מה שעתיד להיות עד
 תחרות הימים, כי יגיעו ימים אשר המה יבואו לבשר
 את בגאולה ולהחזיר את ישראל בתשובה, והם ימסרו
 את בני ישראל לידי משרע"ה ואהרן הכהן, ומשם
 ואילך תהיה הכנסה נכונה בידי משה ואהרן. אכן
 הם ידעו והשיגו גם כי הכרח הדבר שימותו משה
 ואהרן במדבר באותו זמן, וכאשר נאמרו בזה כמה
 פעמים בדבריהם ז"ל (עי' במגלה עמוקות ואתחנן
 שהאריך בענין זה). וכיון שבו נדו"א משתוקקים
 ומתאווים מאד לקרב בגאולתן של ישראל, למען לא
 יוסיפו עוד להשתעבד בין האומות, ולסבול עול
 הגוים ועל הגלויות, על כן אמרו מתי ימותו ב'
 זקנים הללו ואנו נהוג שררה על הציבור, ולא היתה
 בלבם אף שמן ממשצת פיגול לרשת גדולתן של משה
 ואהרן, כי אם היתה כוונתם ראויה לקרב את העם
 ערם ביאת המשיח, אשר בו יהיו המה מנהיגי הדור,
 וכאשר תבשר כי אליהו ז"ל העתיד לבא לבשר את
 ישראל כי קרבה עת דודים ולהשיב לבם של ישראל
 לאזיקין שבשמים, כלולות בו נשמות נדו"א שנסבבו
 בגופו של פנחס. ולא תהיה הכנסת ישראל בידיה כי
 אם לתקופה קצרה, עד כי יבא שילה, ומיד יבואו
 משה ואהרן, ויחזרו להנביא את ישראל כימי עולם
 וכשנים קדמוניות.

וברד"ך זה נלך לבאר הפליאה (קישור ו') והנה
 הפליתי כתב ביו"ד ס"ח ק"י על מה שאמרו ז"ל
 במסכתין פרק חלק זכר אחישנה לא זכר צעתה, דהא
 דאמר קרא כי צטרם יצא מלך המשיח הקדים ביאת
 אליהו לבשר ביאתו, היינו דוקא אם לא חבו ישראל,
 ותהיה הגאולה בצמיחת צעתה, אבל אם חבו וימכר
 הקב"ה ויתן זמן בגאולה מולג על הכרים מקפץ על

התשובה באופן זה אינה צורך העצם, כי אם ע"י שנותו של מקום, שהקב"ה משפיע על ידו הרכורי תשובה לנצבות ישראל, ולא הוא בחינת השיבו ה' איך תחלה ואח"כ וגו', ורק אם יזכו ישראל לעשות תשובה מעלמם, תהיה התשובה בחי' שזו חני תחנה ואח"כ ותשובה אליכם. ובעושר כלו כל הקנים, וכבר חלפו עברו הזמנים של בחינת אחישנה, והגיע זמן צנחה, והדבר נראה צחוח כי אין שום מליחות בעולם שיזכו ישראל לעשות תשובה עלימם מעלמם, בלא שהקדים להם חיתערותא דלעילא. וכנסת ישראל מתחננת לפני קוים השיבו ה' איך, שישפיע לנו הקב"ה תחלה הרכורי תשובה ע"י אליהו הנביא ז"ל, ורשפי התעוררות אלו יליתו בלבנו אש להכבדו ויחבר, להתקרב אליה ולעשות רצונו ולעבדו בלב שלם.

ובדברינו אלו יתבאר גם סיפא דרך קרא חרש ימינו כקדם, בשקדים מה שפירש ק"ז זל"ה בישמח משה (פ' חיי נ"ו ע"ג) ע"פ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשאו (תהלים ס"ה), ותו"ד כי הכה בכל דבר יש ראש ותוך וסוף, והנה המחשול הוא עיקר גדול, דכבר אמרו התחלה חני מן הכל, והמסיים ג"כ עיקר גדול, דאינה נקראת אלא ע"ש גומרה וכו', אבל האמנתי הוא רק מסייע, וקו"ל מסייע אין זו ממש. והנה בכל מזה הוא יתברך המחשול כדכתיב (איוב מ"א) מי הקדימני ואשלם כלום מל אדם בנו עד שלא נתחיל לו בן וכו', והמסיים והגומר גם כן הוא יתברך, דלמלמל הקב"ה עוזרו אינו יכול לו, וא"כ האדם אין לו רק חלק דק וקלוש במלוא, והנה רק כמסייע ואין זו ממש, ועל דבר זה אין מגיע לו שכר, רק על ד' החסד משלם כשי"ת לאדם כאלו היה הוא העושה כולו. וז"ש הפסוק אחת דבר אלוקים, ר"ל כל מה שדבר לנו כשי"ת צה"ק רק על חלק אחד דבר, הוא החלק האמנתי, שחיס ר"ל שתי החלקים האחרים, זו שמענו כלומר אנו מבינים כי עוז אלוקים, פ"י כי הכה והיכולת לאלוקים בשני חלקים אלו, וז"ש אי"כ מפני מה נקבל שכר על המלוא, ל"א ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשאו, ר"ל כאלו היה כל המלוא מעשאו מתחלה ועד סוף, וז"ל. וכעין זה כתב הרי"ף בעין יעקב

הבצעות, אזי יתכן שיסתנה הסדר, ומחננת להכנה ישראל וחבנת יחיש הקב"ה הפדות, להביא משיח בן דוד מבני בשורת אליהו, ועי"ש מה שכתב צוה בארורה ליושב דברי הרמב"ם ז"ל (ועי' בספרי ויואל משה מאמר שלם שבועות סימן נ"א). ועל פי מה שקדם לנו כי תכלית בראת אליהו ז"ל"ע היא להחזיר את ישראל בתשובה, ולעשות שלום בינים לבין אביהם שבשמים, נצין היטב חילוקו של הפליתו ז"ל מילתא בעממא, שהרי כיון דכל מה שיקדים אליהו לבא בערם בראת המשיח, הוא כדי להשיב את לבם של ישראל לאביהם שבשמים, אי"כ אין צורך בזה אלא אם יכיר ישראל בחינת לא זכו, שאז תהיה הגאולה צנחה, אבל אם יכיר ישראל בחינת זכו, ע"כ עשו תשובה מעלמם, וכבר הוצא על מכונו השלום בין ישראל לאביהם שבשמים, ואין צורך להקדים ולשלוח את אליהו הנביא ז"ל"ע.

והנה ידוע מה דאיתא במדרש (איהכ פ"ה כ"ו) דכנסת ישראל טוענת כלפי קב"ה השיבו ה' איך ותשובה אליכם. והקב"ה אומר לעומתם שזכו אלו ותשובה אליכם. ולכאורה ל"ב, דבשלמא מה שהקב"ה עושה שזכו אלו ואח"כ ותשובה אליכם מובן שפיר, דבתשובה ישראל לחד לא סגי, דמה תועלת יש בתשובה אם אין הקב"ה חוזר להתקרב אליהם, ולפיכך קאמר שזכו אלו בתחלה ואח"כ ותשובה אליכם. אבל מה שנסתת ישראל אומרת, השיבו וגו' "ותשובה" אינו מובן לכאורה, דמה שייך עוד שישבו אל ה' אחרי שכבר השיבם הוא יתברך וקירצם אליהו. אמנם נראה שכן הוא רצון העליון ית"ש, שתיבה התעוררותא דלתתא מזד מעשינו, ולא סגי ליה צמה שהקדים להשפיע משמים התעוררות עליון. ולאת מתחננת כנסת ישראל השיבו ה' איך, שיאיר עלינו הקב"ה באורו יתברך, וישפיע בלבנו הרכורי תשובה, ועי' שהקדם לנו התעוררותא דלעילא "ותשובה", שיחזיקו ישראל בהתעוררות זו ולא יעזבוה, בבחינת אחזתיו ולא ארפנו, ועוד זאת להם שיוסיפו אומן מירוס לעשות תשובה עלימם ורלויה לפניו יתברך.

אכן אם יבא אליהו להחזיר את ישראל בתשובה הרי זו בחי' חיתערותא דלעילא, כי התעוררות

על מאמרם ז"ל (סוכה נ"ב ע"א) לעת"ל מביאו
הקב"ה לילכ"ד ושוחטו צפני הלדקים וצפני הרשעים
כגנו צוכים וכללו צוכים לדקים צוכין ואומרים היאך
יכולנו לכבוש וכו' ואף הקב"ה תמה עמכם שנאמר
וכו' וז"ל שם צא"ה, ומה שהלדקים צוכים הוא לפי
שחשבים הם כיוון שזופה רשע לזדיק זה וילכ"ד
ומבקש להמיתו ולתלמלם הקב"ה עוזרו לא יכול לו
וכו' מתוך כך חושב לזדיק שלא יכיה לו שבר על מה
שינלו לילכ"ה, כי הנלחן הוא להקב"ה וכו', לכן
הלדקים צוכים וגם הקב"ה תמה עמכם, להורות
שכס בנחם ונחמוהו, ומבלי עזרתו, כי הקב"ה רב חסדו,
ואעפ"י שלא יבועש וכו', מעלה הקב"ה כאלו
הלדקים נלחו וכו', וחש"ה כי יפלא בציני העם הזה
גם בציני יפלא כדי לתת להם שכר משלם, עכ"ל
הרי"ף ז"ל. וזה יכיה ביאור אומנם חדש ימינו
קקדם, דכלפי מה שנסתת ישראל מתחממת לפני הקב"ה
שטיפע להם התעוררות עליון תחלה ע"י אליהו
הנביא זכור לעוז, במה מפילים תחממת ונפסם
בשאלתם, דאף שחוקדם איתעוררתם דלעילת תחלה,
עם כל זאת יחשוב ה' לנו כאילו היתה תשובתינו
קודמת באיתעוררתם דלתחת תחלה, וז"ש חדש ימינו
„קדסם“, שחיהו התשובה שנעשה אח"כ מעצמנו
נחשבת כאילו קדמה תחלה.

ובבחינה זו תתבאר גם הפליאה (קט"ז ז')
כשראה ליוז מיתת בני אהרן אמר אף לואח
יחדר נבי וגו', דהנה בגמרא (ב"ב ע"ז ע"א) איתא
עכ"פ ויאלם ה' אל השטן בנו צידך אך את נפשו
שמור וילא בשטן וגו' וידך את ליוז (ליוז ד'), א"ר
יתחק גדול לערו של שטן יותר משל ליוז משל לעבד
שנאמר לו רבו שבור חבית ושמור את יינך, ופירש"י
לערו של שטן שחזקק לשמור את נפש ליוז שלא
תלא, ע"כ. ומעולם נתקשיתי במאמר זה, דבשאלת
הנרות וביסורין אשר לקה בזהם ליוז, הוטרבו לבא
מידו של שטן, כי מפי עליון לא תלא ברעות, אבל
מה טעם דכדז שמסר הקב"ה גם את שמימית נפש
ליוז שאל תלא ליד השטן, הלא בידו יתבצר נפש
כל מי ורוח כל בשר איש, ומה גם בלדקים הקרובים
אליו יתבצר, אשר שמימיתם דבקה צו תמיד לא תפרד
הידיעה והזכירה ממנו כלל, הנה עין ה' אל יראיו,
שומר נפשות חסידיו וגו', וליוז ה"כ לזיק חממת
כאשר הכתוב מעידו (ליוז א') איש תם וישר ירא
חלקים וסר מרגע, ובגדילו חז"ל תפארת מעלתו
באמרים (ב"ב ע"ז ע"ב) א"ר יוחנן גדול הנאמר
בליוז יותר ממה שנאמר באברהם וכו', וא"כ מדוע
איפוא מסר הקב"ה בהשגחה על נפש לזיק כיוצא
צו לרשותו של שטן.

ואתרי הודיע חלקים אותנו את כל זאת, יתבאר
לנו דברי המדרש פליאה בשעה שניכנסו צי
פולמוסין דנורא לתוך חושמיהון של נדו"א, וביניהם
מיתתן סיבה מן השמים כדי שיכנסו נשמותיהם בגופו
של פנחס, וממלא כי מיתתן היא הכנה לנשיותו של
אליהו הנביא ז"ל, אשר הוא מחזון לבא בערם ביאת
הנשיה להשיב לבם של ישראל לאציהם שבשמים, וזה
האות כי לא יזכו ישראל שחיהו התעוררות התשובה
מזדם תחלה, דא"כ אין לורך לביאת אליהו כנ"ל,
לאת ענו מלאכי השרת ואמרו השיבונו ה' אליך
וששובה חדש ימינו קקדם, ובהו טענתה של כנסת
ישראל שיאיר עליהם נורא מחיו שכינתו, ויפעיל
בקרבם הרכורי תשובה ע"י אליהו ז"ל, ועם כל
זאת יחום עליהם, ויחשוב להם כאילו קדמה
התעוררותם תחלה.

ונראה לבאר הענין צ"י אופנים, האופן הא', דהנה
אחרי אשר לקה ליוז ביסורים פער פיו דצברי
חירוף נגד האמונה, כאשר האריכו בזה חז"ל בגמרא
(שם), ואף דאיתא בהם שלא נתחייב ליוז על מה
שדבר קשות צעת לערו ויסוריו, משום דאין אדם
נתפס על לערו, מ"מ הרי אמרו ז"ל (ג"ז שם) חסיד
ה"כ באומות בעולם וליוז שמו וכו' התחיל מתקן
ומגדף כפל לו הקב"ה שכרו צבכ"ז כדי לעוררו מן
הכ"כ. עכ"פ נמלא כי אילו היתה נפשו של ליוז
יולאת מתוך לער וביסורין, בערם בלא אלו שלשה
רעיו ופלה שפתיו דצברי חירוף וגידוף, אזי ה"כ
נכנס לעו"כ כשכחא זך ומזוכך בתכלית הקדושה.
וא"כ מה שהיה חלקו בחיים ולא מה מן היסורין
נכפך לו לרועץ, דמתחת כן נעמד מן הכ"כ, וכיון
שכין חירורע לו, אי אפשר שחיהו שמימית נפשו

ה'יצא מדברינו כי מיתח נדב וזאכוסה ביתח הכנס אל בגאולה העתידה, עיי שנגנסו צגופו של פנחס בוא אליבו, אשר עלה ונחמל כמלאכי מרום, ועתיד לבא באחרית הימים להחזיר את ישראל בחשובה, למען יביו ראויים להבא בגאולה עולמים. וא"כ נחמה גדולה יש בדבר זה לאכרן ולכלל ישראל כי דבר גדול עד מאד נעשה במיתחן, שעל ידם חבו ישראל אל בגאולה השלימה ולנגין ציממין העתיד. וצוה יחבאר לנו מא"כ צוהת יצא אכרן אל הקדש, (קושיא ב'), דכנס רש"י ז"ל כנס צוהת גימטריא שלו ד' מאות ועשר רמ לבית ראשון. ולבאור קשה ממני"ס אם כוונתו על אכרן הכסן עלמו חמור בוא, שכרי אכרן נסתלק במדבר ולא נכנס לארץ כלל, ומבו כרמ בשנות בית ראשון השיך צבאכר, וכרי בוא לא נכנס צבית ראשון כלל ואם אין ככוונה לאכרן דוקא, כי אם לרשו אחרי לדרוהם העתידים לשמש בככוונה גדולה במקדש, א"כ למד רמ הכתוב שנות בית ראשון צבדד, ולא זכר כלל שנות בית שני, שנגנסו צו הככנים בגדולים לפני ולפנים ציו"כ. וציוהר חימב שכיב ראוי שירמח הכתוב על הצנין השלישי המקוה, שאליו עיקר תקותן של ישראל.

אכן לדרנו אפ"ל דברי הכתוב עפ"י מה שכתבו בתוספות צ"י מרבי פסחים (ק"י ע"ב ד"ב אחד) דכאשר יבנס ציממין העתיד יביו משכ ואכרן עממו. חבו שצא הכתוב לרמח לנו כי אכרן עלמו יצא אל הקדש צבית השלישי, וכה יביה סגנון הכתוב וידבר וגו' אחרי מות שני בני אכרן וגו', כלומר אחרי מיתחן של נדריא כדי שחכנס נשמחן צגופו של פנחס, למען יביה מוכן ועומד להשתלח בסוף יומיה לבנין את ישראל ולישר לבס, ויאמר ה' אל משכ דבר אל אכרן אחיך, וכדברי המדרש כריל (פ"י קושיא ב') שיאמר אליו דברי נחמה ופיוס, כי אין לו להטעם על העדרם של שני לדיקים כלל, שכרי במיתחן נעשכה הככנה אל בגאולה העתידה, אשר אליה נשואות עיני כל ישראל. ופירש לו הכתוב מה כס דברי הנחמה אשר יאמר לו צוהת יצא אכרן אל הקדש, כלומר בככנה זו של מיתח צניו כדי לבשר קן בגאולה, יצא אכרן אל הקדש צנין השלישי שיעבד במסרה ציממין. ומובן שפיר מה שדרשו ז"ל שאמר לו

צידו של הקצ"כ, כי מאתו יתצרך לא תלח הכרעות. אך כיון דלח חפץ ה' במיתח, משום שכיב לורך עדיין שחיה ליוצ צעולם, לסיבכ הכמוסה אתו יתצרך, ומכ מאד עמקו מחשבותיו, לפיכך מסר שמירת נפשו ציד השמן.

ובאופן אחר אפ"ל עטם שנמסרה שמירת נפשו של ליוצ אל השמן, דכנס צבצא בתרח שס חיחא, ליוצ צימין מרגלים ביב כתיב ככ" (ליוצ ח') חיש ביב צארן עין ליוצ שמו וכתיב כחם (במדבר י"ג) ביב צב עין וכו', כבי קאמר לבו משכ לישראל ישנו לאתו אדם ששמותו ארוכות כען ומעין על דורו כען. וכאשר תרו במרגלים את הארץ מת ליוצ וכמו שפירש"י ז"ל עה"פ (במדבר י"ד) סר ללס מעליכם, מניסח ומחסק כשרים שצכס מתו ליוצ שכיב מעין עליכם, ע"כ. מבואר מתח דכל זמן שכיב ליוצ קיים הנייה זכותו על חושצי הארץ הכנעניים, לכל יוכלו ישראל להכנסם לארץ ולכבוש אותה מידם, וא"כ כיון שחיותו של ליוצ ביב שעיכב יצועתן של ישראל, לא יתכן שחיה שמירת נפשו צידו של הקצ"כ, חף שכיב לדיק גמור, דמפי עליון לא תלח הכרעות, לעבד יצועת ישראל וגאולתן, ולפיכך מסר הקצ"כ שליחות זו אל השמן, לשמור על נפש ליוצ שלא תלח.

ובזה מבואר המדרש פליאח כיון שראח ליוצ מיתח צני אכרן פתח ואמר חף לזאת יתחד צני וגו'. דכנס נחבאר לעיל בצארכוב כי תכלית מיתחן של נדריא ביחב לעשות ככנה אל בגאולה העתידה, עיי שחכנס נשמחן צגופו של פנחס בוא אליבו, אשר יצא לבשר בשורת בגאולה לישראל. ולזאת כאשר רכח ליוצ כי לדיקים אלו נסתלקו מן העולם למען יצועתן של ישראל, ונפשו ביחב יודעת מאד כי בוא עלמו בריבו מעבד צחייו את יצועת ישראל, כי זכותו מניסח על הכנענים, ועל זה ביב דוח לבו, כי לא יתכן שחיה שמירת נפשו מסורה צידו של הקצ"כ, שכרי לא נעשה ה' דבר לעבד ולהשכות יצועת צרע וידריו, אלא ודאי כי שמירת נשמתו מופקדת צידו של שמן, ולפיכך צעת שראח מיתח צ' בני אכרן פתח ואמר חף לזאת יתחד צני, כי חיל ורעדה אחזבו בכדושו ששמירת נפשו מסורה ציד השמן.

הקצ"ה לך נחמו בדברים כד"ל דברו על לב ירושלים כי נחמתו ופיוסו של אהרן יביה צעת שתתחנן ירושלים, צביחא גואל נדק וצנין הבית המקוה.

ברם אף כי נחמה גדולה היא זו, אצל לא צניקל משיגים אליה, וכאשר רואים צעור"ר גודל חצני משיח שחנפו עברו על ראשיו, כשי"ת ואמר ללרוחיו די וירחם עלינו ממעלה, שיעצור הזמן הקלר הכז שעד ביאת המשיח ברחמים וחסדים. ולפיכך נאמר בדברי נחמה אלו "דבר" לשון קושי, דאף שכל דברי פיוס ונחמה, קשה מאוד עדי חכה אליכם, וכן בנחמה ירושלים כתוב "דברו" על לב ירושלים, משום שקשה מאוד עדי זוכים לפיוס זה.

ואל יבא בכל עת אל הקדש על בני משב ובני אהרן. ובזה נתיישבו הדברים על נכון דלא סתרי דברי המד"ר כ"ל עם התורה כהנים (קושיא ה'), דבא דאיתא בתיב אהרן צאל יבא, זה נאמה על משכן שבמדבר, ואמנם באותו זמן נאמרה עיקר האזהרה לאהרן, ובניו נתרבו לאיסורא מיתורא דתיבת אח"ך. ובה דאיתא במד"ר שאל"ה הקצ"ה למשה על אודות אהרן בכל שעה שרואה ליכנס ויכנס, קאי אלעמיד, דעל אותו הזמן היה משה מלעשר שמא נדחק אהרן ממחילתו, וכשיצו הקצ"ה לא כמו שאתם סבור, אלא בכל שעה שיראה ויכנס.

*

בזאת יבא אהרן אל הקדש וגו' במד"ר (פכ"א ח') איתא כה"ר (תכלים כ"ז) לדוד ה' אורי וישעי ממנו אירא וכו', אורי צים שנאמר ויאר את הלילה, וישעי החיצו ורואו את ישועת ה' וכו', בקרב עלי מרעים ופרעה הקריב וכו', צרי ואויביו לי ויעור פרעה וחילו, מכאן ואילך אמרו ישראל אם תחנה עלי מחנה של מלאכים לא יירא לבי, אם תקום עלי מלחמה של מלאכים תצא אני צועת, בזה שבעצמנו שנאמר ה' ילחם לכם, עכ"ל המדרש. וא"צ דלפי דרש ז' נמצא דמחש"כ צרי ואויביו לי סובב על ניעור פרעה וחילו צים סוף, ובתריב כתוב אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי, ובה דברי ישראל האומרים כי משם ואילך לא יתייראו עוד אם תצא עליכם מלאכים למלחמה. וזה תמוה דמה מקום להתייראות עוד ממלאכים אחרי שנללו כעופרת צמים אדירים, ובהם מונחים לפני ישראל פגרים מוצבים, ומה פשר אמירה זו של ישראל מכאן ואילך אם תחנה עלי מחנה של מלאכים לא יירא לבי. והפ"ת פירש דקאי על הדורות העתידיים, וס"ל להך מדרש כדברי המכילתא ה' ילחם לכם לא לשעה אלא לעולם, ולפיכך אמר אם תחנה עלי מחנה וכו', פירש שיחזרו המלאכים בדורות הבאים להתאסף למחנה חדש, לא יירא לבי, כי סמוכים אהנו על בעצמנו יתצרך ה' ילחם לכם.

ועתה נבא לביאור המדרש (קושיא ג' ד' ה') ח"ר יבורה צ"ר סימון צער גדול היה לו למשה וכו' שמא נדחק אהרן אחי ממחילתו וכו'. דבה ידוע מדברי האר"י ז"ל (צליקווי תורה ויחזקאל) דלעמיד לזא ויהיו הלויים לכהנים וזכהנים יהיו לויים. וח"כ משרע"ה שהוא לוי עמיד להיות כהן לעמיד לזא, ואהרן הכהן עמיד להיות לוי, כאשר היה משה. ועפ"י זה יבואר המדרש צער גדול היה לו למשה וכו' אף לי שמא נדחק אהרן אחי ממחילתו וכו' יש עת לעולם וכו', דבה מכיון שבהכנים עתידין להיות לויים חשש משה שגם אהרן יביה דין לוי עליו, ויאמר להכנס במקדש עולמית, ועל זה היה משה מתאונן ומלעשר, שמא ידחה אהרן ממחילתו לעולם, ואל הקדש לא יבא. ועל כך השיבו הקצ"ה לא כשם שאתם סבור וכו', אלא בכל שעה שהוא רואה להכנס וכו', פירוש דלעמיד לזא ויכל אהרן להכנס אל הקדש בכל עת שיראה, כשם שהוא למשה להכנס בקדש הקדשים שבמשכן בכל עת אשר יחפון, אף שביה לוי, וכדודיש בתיב אהרן צאל יבא ואין משה צאל יבא, כמו כן יביה דיוו של אהרן לעמיד, דאף שיביה לוי, ויביה ראשי לזא אל הקדש בכל עת כדון משה צב"ז, דמשה ואהרן שקולים היו כאמר"ל (ח"כ ר"פ שמיני). אכן אף משה יביה מותר להכנס לעמ"ל לקדש הקדשים בכל עת שיראה, כשם שביה מותר להכנס צב"ז, משום דקיי"ל (מנחות ל"ט ע"ב) מעלין בקדש ואין מורידין, ותעלה אהרית

(ב) עוד איתא במד"ר (פכ"א ג') רבין פתרי קרא צרי"ה וכו"כ אורי צרי"ה וישעי ציוכ"כ וכו',

וצרות שפתיו ימית רשע (ישעי' י"א), וה"נ ראו להכות את מלכים בשמות הקדושים. וכן נועה דעת ספר כנפי יונה הביאו צילקוע ראובני פירש ז', עכ"ד המרכבת. היואל מזה כי חנני הכת הרצונית היו צעלי מדריגה, היודעים ומשיגים להשחמם בשמות הקדש, ותחכונות להחגבר על מלכים בלשונות השבעות השמות הקדושים. ועל כך השיבם משה ואחם תחרישון, כי טוב להם להיות דוממים ומתילים לתשועה ה', ולא לעשות שום פעולות בעצמם להגאל. וכמו שאמרו ז"ל בכתובות (דף ק"א ע"ב) דחלו מן השלש שבעות שבשבע הקב"ה את ישראל הוא שלא ידחקו את הקץ, ופירש"י ז"ל שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי. ופירש ק"ז זל"ה (בישמת משה על סה"ש) כוונת רש"י ז"ל, שהיה אזכרה לצני העלים היודעים לדחוק את הקץ ע"י שבעה שמו של הקב"ה, כעין שבעה אליהו חי ה' אם יהיה השנים האלה על ומוטר, או שבעה חווי המעגל, עליהם קאי אזכרה שלא ידחקו את הקץ עפ"י שבעה (ועי' בספרי ויואל משה מאמר ג' שבעות סימן כ"ח וכ"ט מ"ש צעני זה).

ובב'ר הבאתי בספרי (ויואל משה מאמר ח' ס' ע"ה) מה שהביא הקדוש מבר"א גאלאנאטני זקוקל בספרו זכות אבות, מעשה שהיה במדינת פורטוגאל שגזרה המלכות גזירת גירוש על ישראל, והעלו ישראל על לב להרים ראש ולהשביע השבעות כנגדם, ולהרגם וללכוד המלוכה. והיה שם זקן אחד ושאל ע"י שם, והשיבוהו אם תעירו ואם תעוררו, וכמו שפירש ז"ל ג' שבעות השביע הקב"ה את ישראל אחת שלא ימרדו בהקב"ה וכו', ע"כ. ועפ"י זה יהיה ציבור דברי המכילתא, ה' ילחם לכם לא לשעב אלף לדורות, פירוש שלא רק לאותה שעה בלבד היו ישראל מצויים ועומדים להיות מתחייבים ומתחייבים לישועה ה', אלא לעולם עליהם לנכוג כך, שלא לדחוק את הקץ ע"י מלחמה באומות, או ע"י השבעות שמות הקדושים, או שום פעולה צידים, כי אם לשבת ולנפוח לתשועה ה'.

בקרבז עלי מרעים אלו שרי אוב"ע וכו', לפי ששרי אוב"ע צדיק ומקטרגין על ישראל ואומרים לפני הקב"ה אלו עושי' ואלו עושי' וכו', שכל ימות החמה השטן מקטרג וצויה"כ אינו מקטרג, אמרו ישראל לפני הקב"ה אם תחנה עלי מחנה של ס"מ לא יירא לבי, שהבעתחני צאת יצא אחרן אל הקדש. וי"צ דדרש רישא דקרא על שרי האומות המקטרגים על ישראל, ואח"כ שינה דרש מקרא זה עלמו על השטן המקטרג על ישראל. גם מה שסיים אם תחנה עלי מחנה של ס"מ לא יירא לבי שהבעתחני צאת יצא אחרן אל הקדש י"צ, דמה ענין זה לזה. גם יש לשאל דהחינה בזמן שביהמ"ק קיים, היתה עומדת לישראל זכותו של הכהן הגדול שזכרם לפני ולפנים צויה"כ לבעול מעליהם קטרוגו של שטן וגודל דיליה, אצל מה ישעיה ישראל בזמן שאין ציהמ"ק קיים, ואין לנו כהן לכפר בעדו.

ונראה לומר ביאור הענין בהקדם לפרש כוונת המכילתא פ' בשלח ע"פ ה' ילחם לכם לא לשעב אלף לעולם שנאמר ה' ילחם וגו' (פי' צוית רענ מדכתיב ילחם לשון עתיד), עפ"י הידוע מדברי המפרשים כי לפי שיאלו ישראל ממלכים אחרי רד"ו שנה, ולא השלימו את אשר נגזר עליהם בצרית צין הבחורים, על כן עליהם להשלים זאת בשאר הגלויות, ולפיק נקראות כל הגלויות ע"ש גלות מלכים, שהיא יסוד ושורש לכלם. והנה במכילתא פ' בשלח (וכ"ה) בירושלמי דענין פ"ב ה' ובתרגום יונתן פ' בשלח) איתא ארבעה כיתות נעשו ישראל על הים אחת אומרת נפול לים זאת אומרת נחזור למלכים ואחת אומרת נעשה מלחמה כנגדן ואחת אומרת נלוח כנגדן, זו שאומרת נפול לים נאמר להם התייצבו וראו, זו שאומרת נחזור למלכים נאמר להם כי אשר ראיתם, זו שאומרת נעשה מלחמה כנגדן נאמר להם ה' ילחם, וזו שאומרת נלוח כנגדן נאמר להם ואחם תחרישון, ע"כ. ולכאורה צריך להבין מה היתה מחשבת הכת הרצונית שאמרה נלוח כנגדן, וכי מה יועילו מהם בלוחמתם וצרימתם קולם, להניח מחנה כד חמושים ומלומדי מלחמה.

ובזה נבוא אל הביאור, דהנה האור החיים הקדוש כתב ע"י דבר אל אחרן אחיך ואל יצא בכל פח

אבן במרכבת המשנה הביא מספר יד יוסף כי כוונת הכת הלא היתה לעשות כעין הכתוב בו במשיח

צועת, צוהת שבצעמחתי ה' ילחם לכם. דהנה כל בגלויות נקראות ע"ש גלות מלרים, וכי"ל לפי שהם משלימים לגלות מלרים שילאנו משם לפני הזמן. ולזה אמר דגם צוהר בגלויות אס תחנה עלי מחנה של מלרים, הם האומות המלירים ומשעבדים לישראל, לא יירא לצי מתוקף הגלות ואריכותו, כי צוהת אני צועת שבצעמחתי ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, כלומר שצקות שכיב מחרישים ודוממים ויושבים ומאפים לישיבת ה' אשר יעשה עמנו לגאלנו גאולה עולמים, זכות זו היא שצומדת לישראל לקרב קץ הישועה, ולבטיח צוהת משיח לדקונו. ואס היו בני ישראל בולטים בדרך הזה כבר היינו עומדים אחרי הישועה. ודרש זה חד ענינה היא עם הכחוז ולא יצא אחר אל הקדש, דשניכס צחינה אחת, ולף זכותו של אחרן לצא אל הקדש צעת הליוי הוא ממחמת שכיב משמר וממחין ולא צא אל הקדש בכל עת.

ובדרך זה תתבאר גם דרשת המד"ר (קושיא ז'), אורי צרי"ה וישיב ציכ"פ וכו', לפי ששרי אורי"ע מקטרגין על ישראל וכו'. דהנה בזמן שביהמ"ק היה קיים הינה עבודתו הקדושה של הכה"ג משתקת פיות כל המקטרגין, אבל צמה יושחק בקיעורו הגדול של שרי האומות אחרי שחרב ציב"מ"ק ובעלב עבודה. ולזה אמר אס תחנה עלי מחנה של ס"מ, הוא שרי של אדום שאנו נכניס תחת ממשלתם בגלות הרביעי הזה, לא יירא לצי מפני תוקף הגלות והשעבוד, משום שבצעמחתי צוהת יצא אחרן אל הקדש, וכפירושו של הכה"ג הקדוש, שצקות הכמחנה שלא יצא אל הקדש בכל עת, כרי הוא מוצעת לצא אל הקדש ציום הכיפורים. קן אנהו צועחים צצות הכמחנה שאנו ממחנים לישיבת ה', ואין עושים שום פעולות לדחוק את הקדש, שהיה מעין אוחה זכות שצצורה יצא אחרן אל הקדש, וגדול כה זכות הזה להליל את ישראל מן הקיעורו הגדול, ולקרב יושעתן צמהרה.

*

במד"ש פליאה (הוצא דמ"ש"א) צעשה שנכנסו צ' פולמוסין דנורא לתוך חוטימיון של מדב ואצירות שאלו מלאכי השרת א"כ למח קרעת את

אל הקדש וגוי צוהת יצא אחרן אל הקדש, וחי"ל, ועטם שהקדים ולא יצא בכל עת קודם מזה צוהת צוהת צוהת צוהת, לומר אס לא יצא בכל עת אז יוכר לצא צעת הבהא אשר אנכי מלון, ואס יצא צעת אחר לא יצא בכל עת אפילו צעת הרשיון וכו', עכל"ס. וצחינה זו היא שוכ למח שאני רגיל להצא דברי הילקוט פ' צא (רמז ק"א), מי פורע לכם ממדי וכו', מי פורע לכם מיון צני השמונאי וכו', מי פורע לכם ממלכות רביעית נערונא ויהי לכם למשמרת (פירוש ריכיס אתם לשמור ולבטח, זית רעון), אל תאכלו ממנו נא, לא תצעינים מהבצבא (אל תצקשו לאכול אותם הצבוצב כלומר שאינו ללי כל לרכו כלומר עד שלא תחמלא סאתם). מבורא להדיא כי בגלות הול הוה הגלות הרביעי, שאנו נחונים תחת ידי מלכות אדום, אין מי שפירע מהם להצא קץ הגאולה, כי אס זכות נערונא, שישאל ממחנין קן צוהת כמשיח, ואיס דוחקין את הקדש, ולא נועלין חבל עם אותם הדוחקים את הקדש. ודבר גדול הוא שצומדים בנסיון זה, שצו תלוי גאולתן של ישראל ממלכות רביעית. וחרו ממש צחינה אחת עם דברי הכה"ג הקדוש כי"ל, שאס לא יצא הכה"ג אל הקדש בכל עת, אף שצדדי הינה תשוקתו עזה מאד לזכות לצא אל הקדש פנימה, אטע"כ מכיון שצחורה אסרה זאת כצו ראונו ונמנע ולא נכנס. וגדולה זכות זו, שצצורה חכה להכנס אל הקדש כאשר יגיע הזמן שיעלה צלנו יתצדק שיכנס. וכן הוא צענין הגאולה, שאס יושבים וממחנים לישיבת ה"י, וחרו לעלות לא"י כאשר יגיע הזמן שיעלה צלנו הפשוט לגאול את ישראל.

ודשנא מוכן מה שסמך המדרש אל הכחוז צוהת יצא אחרן אל הקדש כך דרש אורי צים וכו', וישיב התיבו וראו את ישיבת ה' וכו'. דשפיר שייבו להדי, דצקריעת ים סוף הוצרה ישראל שלא לעשות שום פעולות צידים לדחוק קץ הישועה, כאשר נלעוו ציי משה ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, ולא תחינו לעשות הצעות או שאר פעולות מעמכם, כי אס תצבו ותמחיו על ישיבת ה'. ולפיכך שפיר קא מסיים קרא אס תחנה עלי מחנה של מלרים לא יירא לצי, אס תקום עלי מלחמתן של מלרים צוהת אני

אומרים ואלקי חיוז וכו', אלא כיון שבגינו אותם יסורין בתחיל מצטע ואומה (חיוז כ"ג) מי יתן ידעתי ואמלאכה, מיד אמר לו הקב"ה וכו' למי אתה קורא חגר שביעוך היסורים וכו', גדול אתה מן אהרן שלא חילקתי כבוד לגבירי בעולם כיוצא בו וכו', ואחר כל הכבוד הזה שבנכסו בניו להקריב לפני שלא ברשות לא הקפתי להם אלא חנקתי שני אפרוחים שנאמר וכו', ואעפ"י לא סילקו כבודי מהם, אלא וכו' קרבו שאלו את אחיהם מאת פני הקדש (ויקרא י'), כאדם שאומר לחבירו הכנסו והעבירו את המת מפניו של אבל וכו', עכ"ד הפסיקתא. היותו לנו מהם כי ממתת נדב ואביבוא יש ללמוד מידת קבלת יסורין באהבה, ממה שמלאנו שלא קרא אהרן חגר אחר מדת הדין, אלא שחק וקבל עליו דין שמים באהבה, וממנו ילמוד האדם שלא יצטע ביסורין בהאים עליו, אלא יקבלם באהבה.

זוה יוכיח ביאור המדרש, כיון שראה חיוז מיתת שני בני אהרן, ואעפ"י לא קרא אהרן חגר על מדתו כ"א קבל יסוריו באהבה והחריש, פתח ואמר אף לזאת יתחד לבי, כי לזאת לבו יפתח שכיון שבגינו ויסורין בתחיל מצטע וקורא חגר אחרי מדת הדין, ולא יוכל לתת עולמו ולומר כי אין זה בגדר גבול האנושי להתאפק ולסבול יסורים באהבה, שהרי אהרן יוכיח כי ביכולת האדם לסבול עול יסורין ולהחריש, וכו' ע"ד אמרם ז"ל (יומא ל"ב ע"ב) כלל מחייב עניים ר"א בן מרסוס מחייב עשירים וכו'.

וברדך זו נלק לזכר הפליאה המוצגת בפחד דבריו, בשעה שנכנסו צי פולמוסין דוורא לתוך חוטמיהון של מדויא אמרו מלאכי השרת אי"ב למח קרעת את הים לישראל. דבנה איתא במדרש ילקוט פי' בשלש עכ"פ והמים להם חומה חמה כתיב (חבר וא"י) שירד סימ' ואמר לפניו רבש"ע לא עבדו ישראל ע"י בנארים ואחש עושה להם נסים וכו' מיד השיב לו הקב"ה שומע שבעולם ובי לדעתם עבדו והלא לא עבדו אלא מתוך ששבו ומתוך עירוק הדעת ואחש דן שוגג כחיד ואונס כדאין כיון ששמע שר של ים כך וכו' אותה חמה שנחמלה על ישראל החזירה על מלכיה שגאמר יאשונו המים שבו מישאל

הים לישראל, ענו שרפי מעלה ששינו כ' חלקי וגשועה חדש ימינו כקדש. ויש אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ע"כ. וכו' פלאי.

נ **עוד** איתא בפליאה (בבבא הרחיד"א ז"ל וכו"ז) איתא במדר' פרשה זו) ח"ל כיון שראה חיוז מיתת שני בני אהרן אמר אף לזאת יתחד לבי וגו' (חיוז ל"ז), ע"כ. וכו'. ופירש הרחיד"א ז"ל בנחל קדומים דברי המדרש עפ"י מה שזמרו ז"ל (סוטה י"א ע"ב) שלשה היו בלוחה ענה בלשם שיען נכרג חיוז ששחק נדון ביסורים יתרו שברח זכו בניו וישבו בלשכת הגזית, ע"כ. והנה עשוותו של חיוז היחה משום שסבר שעל השחיקה חיוז חייב כלום, אף הנה אמרו חז"ל בסנהדרין (דף ק"ב ע"א) וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביבוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן אמר לו נדב לאביבוא אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואחש נהניג את הדור, אמר להן הקב"ה הנראה מן קוצר את מי, וכו'. ולכאורה כיון רק נדב אמר כן ואביבוא שחק, ומדוע נענש גם אביבוא במיתתו, אלא ודאי דהשחיקה היא עון פלילי. ח"כ המדרש כיון שראה חיוז מיתת, שני בני אהרן, אף שרק האחד דבר והשני שחק, נודע לו מה כי אף המחריש על כל דבר פשע ואינו מוחה נידון ונענש. לזאת נתמלא לבו חרדה, כי גם הוא עושה על ששחק בשבתו בלוחה ענה על ישראל, עפ"י הרחיד"א ז"ל בנחל קדומים. אמנם בספרו חומת אהרן הקשה הוא עלמו על פירושו, שהרי מצוה במדר' (פ"ב ז') כי נדב ואביבוא גם יחד אמרו זה לה מחי ימותו צי זקנים הללו, וא"כ אין ראיה מבני אהרן שאף על השחיקה נידונים כמעשה, ונחסר כיסוד ונפל הבנין, שייש.

ונראה לזכר הפליאה באופן אחר דבנה איתא בפסיקתא (פסיקא אחרי מות פת"ח ג') ח"ל, אשרי אדם שנגע בו יסורין וכבש רחמיו ולא קרא חגר אחר מדת הדין, אלא כיון שגאו יסורים על חיוז חילי כבש כעסו ולא קרא חגר אחר מדת הדין למדה גדולה ומשובחת היה בא וכו', אמר ר' חנינא בר פפא חילו לא קרא חגר כשם שאומרים עכשיו בתפלה אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב כך היו

על מנאים, ע"כ. ולכאורה אכתי אין זה למוד זכות מספיק לישראל שעבדו ע"ז מתוך שעבוד ומתוך עירוף הדעת, דעדיין יש לטעון שהיה להם לסבול עול השעבוד באהבה, ולא לבעוט ביסורין ולעבוד ע"ז, וא"כ עדיין טענת המקטרג במקומה עומדת, מה נשמו אלו מאלו. וזאת אפ"ל בזווגות המדרש בשעה שנכנסו שני פולמוסין דגורא לתוך חוטמיהו של נדב וזאביהו, ואפילו הכי סבל אהרן את הכער הגדול הזה וקבל עליו דין שמים באהבה, שאלו מלאכי השרת א"כ למה קרעת את הים לישראל, וכרי היה מקום לשמוע טענת המקטרג הללו עו"ז, וכללו עו"ז, ולא סגי בתשובה זו שעבדו מתוך שעבוד ועירוף הדעת, דאפילו הכי הוב להו לקבליהו באהבה, ולא לבעט ביסורין ולעבוד ע"ז.

ועל כן ענו שרפי מעלה השיבו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם. ויתבאר דהנה יל"ד במאה"כ השיבו ה' אליך למה הוצרך להזכיר במפורש שמו ית' בצקש' זו, ולכאורה הו"ל סגי שיאמר השיבו אליך ונשובה, וממילא יודע דכלפי המקום צ"ה הוא מתכוון בצקש' זו, כמו שאר צקשות שבאותו ענין שלא זכר בהם שמו יתצרך להדיא. אכן נראה דהנה לפני ביאת משיח זלתינו הכרח הוא שיעשו ישראל תשובה שלימה, ותשובה זו תהא צד' משי' אופנים, או כאמרם ז"ל (סנהדרין י"ז ע"ב) ר"א אומר אם ישראל עושים תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אל"ל ר"י אם אין עושין תשובה אין נגאלין (בתמיה) אלא הקצ"ה מעמיד לבן מלך שגזירותיו קשות בהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב, ע"כ. ותשובה באופן זה קשה היא עד מאד, כי כשל כח הסבל לעמוד בכל הגזירות הקשות. אבל יש דרך לפני הקצ"ה להשפיע התעוררות תשובה בלבות בני ישראל ברוב רחמיו וחסדיו, ואז אין הם לריכים ללקות ביסורין למען יעשו תשובה. וזאת היא שאלתה ובקשתה של כנסת ישראל מאת הצורא יתצרך, השיבו ה' כ"ה אליך ונשובה, כלומר שתהיה תשובתנו אליך ע"י שם הוי"ה צ"ה, צמדת החסד וצמדת הרחמים, שישפיע ה' הרבורי תשובה בלבות בני ישראל, ויערה עליהם רוח טהרה ממרום, ולא יעלערו להתעוררות תשובה ע"י גזירות קשות ממלך קשה כהמן.

וע"ד זה אפ"ל גם בסיפא דרך קרה חדש ימינו כקדם, עפ"י מה שאמרנו ז"ל (צמד"ר פרשת בראשית פ"ג) בתחלה עלה במחשבה לפניו לברוא את העולם צמדת בדין ראה שאין העולם מתקיים שיתף מדה הרחמים למדת הדין ולא עוד אלא שהקדים מדה הרחמים למדת הדין. וזש"ה חדש ימינו „כקדם" כלומר ע"י מדה הרחמים הקודמת למדת הדין, יחדש הקצ"ה ימינו לשב בתשובה שלימה לפניו. וזוהי מצוה ארת תשובתם של שרפי מעלה לשלח מלאכי השרת למה קרעת את הים, דהנה נתבאר כי טענת מלאכ"ה הייתה כי היו ישראל חייבים לסבול וסוריהם באהבה ולא לעבוד ע"ז, וכלפי טענה זו השיבו השרפים מקרא זה השיבו ה' אליך ונשובה וגו', שמשם נראה כמה קשה הוא שיעשו ישראל תשובה ע"י גזרות ויסורין, ורק יחיד סגולה יש צחם לסבול וסורים באהבה, ולהחזיק בתומתם. אבל כללות ישראל אינם צמדיגיה גדולה כ"כ, וע"כ הם מתחננים להשי"ת שיערה עליהם רוח טהרה ממרום ויתעוררו לעשות תשובה שלימה. וזוהי בעלה טענת המקטרג שאמר הללו עו"ז, וכללו עו"ז, דשפיר החזיר להם הקצ"ה תשובה שלא עבדו אלא מתוך שעבוד ועירוף הדעת, ואין צחם של ישראל לסבול עול הגלות והשעבוד והיסורין ולהבליג.

ולדברנו תתבאר גם אידך גירסא בפליאה זו שנו שרפי מעלה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. בהקדם מה דאיתא בגמרא (פסחים י"ז ע"א) ביקש יעקב גלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכירה אמר שמה ח"י יש צמתי פסול וכו' אמרו לו בניו שמה ישראל ה' אלקינו ה' אחד, אמרו כשם שאין בלךך אלא אחד כך אין בלבונו אלא אחד, באותה עשה פתח יעקב לבניו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרו רבנן היכי נעבד נאמרובו לא אמרו משה רבינו, לא נאמרובו אמרו יעקב, התקינו שיביו אומרים אותו בששאי, משל לבת מלך שהריחא יקי קדירה אם תאמר יש לה גנאי, לא תאמר יש לה זער, התחילו עבדיה לבייא לה בששאי, ע"כ. ולכאורה צ"ב להבין דמיון המשל אל הנמשל, שהרי בת מלך שהריחא יקי קדירה גנאי הוא לה, אבל מה גנאי יש בדבר? וזוהי בשכמליו. ונראה עפ"י מה שכתב

מעשיהם שיקרע הים בפניהם, וכאשר טעמו מלאכי השרת שהיה להם לקבל באהבה עול השעבוד ולשתוק, מ"מ הושיעם ה' כדי שיתגדל ויתקדש שמו בעולם, ויושלמו השית תיבין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

*

במדרש פליאה (הוצא דמשי"א) בשעה שנכנסו שני פולמוסין דמורא לתוך חומתיכון של נדב ואזיכוא, שאלו מלאכי השרת א"כ למח קרעת את הים לפני ישראל, ענו שרפי מעלה ואמרו השיבו ה' אליך ומשובח חדש ימינו בקדם, והוא פלאי.

עוד איתא בפליאה (הוצא ביערות דבש) וידום אהרן מאי הו"ל למימר וציוס השמיני ימול בשר ערלתו, והוא תמוה.

ג) במדרשי חז"ל נאמרו כמה טעמים למיתת נדב ואזיכוא, ולחד מ"ד (נעלו בלשונם צמה שדברו על משה ואהרן באמרם איש אל רעהו מתי ימותו ב' זקנים הללו ואני ואתה ננבוג את הדור. ובאמת יפלא מאד על נדב ואזיכוא גדולי ישראל, אשר יעלו על לבם מחשבות פיגול כאלו, לאמר יקרבו ימי אבל משה ואהרן הזקנים, ואנחנו נהיה מנהיגי הדור, צענתינו ננהלם ובתצונות כפינו ננחם. והלא אף האיש ההמוני לא יעלה על לב מחשבות גרועות כיוצא באלו, ומה גם קדושים ועבורים כנדב ואזיכוא.

ו"בא אל הביאור נראה בבקדס דהנה ע"י מיתת נדב ואזיכוא מתקדש השם הכבוד והנורא, כדכתיב ונקדש בכבודי. כי ע"י שראו כל העם אשר שני לזיקים הללו מתו בקרבנם לפני ה', נשאו ק"י צנפסם אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשו אחובי קיר כמונו אנו. והלא ודאי שאם נפגור ח"ו כלשהוא בכבוד המשכן, יפרץ צו ה', ולאח עליו להזהר משה זכירות בכבוד היות המקדש. אכן אם כי אמת נכון הדבר שמתקדש שם שמים במיתת הזקנים הללו, מ"מ מאידך ניסא חילוי היו נשארין לזיקים אלו נחיים, ודחו שיהיה מתקדש שם שמים בעולם ביתר

בסה"ק חובב ישראל פרשת וישב עה"פ הלא אחיך רועים בשכם, ואיתא במדרש ה"ד לדור ודור נגיד גדלך ולנלח נאחים קדושתך נערין ושבתך חלקינו מפניו לא ימות לעולם ועד, והוא פלאי. ופירש שם דברי המדרש חז"ל, כי הנה איתא בגמרא מ"ט גבי ישעיה הנביא כתיב שם כנפים לאחת (ישעיה ו') וגבי יחזקאל הנביא כתיב וארבע כנפים לאחת (יחזקאל א') ומשני כאן בזמן צביהמ"ק קיים וכאן בזמן שאין צביהמ"ק קיים. והיינו דבינו ישעיה היה עדיין צביהמ"ק קיים אז היו שם כנפים לאחת, ובינו יחזקאל כבר נחרצ צביהמ"ק לזה כתיב וארבע כנפים, נמלא כי צה"י היינו אחר חורבן צביהמ"ק נחסרו ב' כנפים. והנה איתא בכתבי הארז"ל דברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד חיוון שית חיוין נגד שית גדפין, נמלא צה"י שחסר ב' גדפין כנ"ל, חסר ג"כ ב' חיוין מאלו ששה חיצות בשכמל"ו, ואמר מורי הרב הקדוש וכו' מ' אלימלך זללה"ה ששני חיצות החסרים הם כבוד מלכותו, ולזה אנו מתפללים ומצדקים בתפלה מוספים של יו"ט גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה, עכ"ד, ואני אומר שהשתי חיצות אשר הם חסרים מזמן חורבן צביהמ"ק הם לעולם ועד וכו', ומעשה יתפרש המדרש וכו' עבדה"ק, יעו"ש. ועפ"י זה שפיר דמי המשל המוצא בגמרא פסחים ה"ל אל הנמשל, דהנה בזמן שאין צביהמ"ק קיים חסרים ב' חיצות מברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ולפיכך נגאי הוא לנו לאמרו, שהרי בעבור חטאינו עדיין לא נשלמו השית גדפין.

והנה בפרשת בשלח עה"פ ויאמר ה' אל משה מה תצטק אלי פירש"י ז"ל, עלי הדבר תלוי ולא עליך, ע"כ. וביארנו הכוונה דכלפי עונת המקטרג מה נשתנו אלו מאלו, אמר לו הקב"ה למשה כי אין מקום לקטרוג, שהרי צמה שיעברו בני ישראל בחור הים ביצבה יתרבה ויתגדל כבוד שמים בעולם, וא"כ עלי הדבר תלוי, פ"י דבקריעת ים סוף תלוי כבוד שמים, ולממן כבוד שמו יתברך יעש, ויסיר מעל ישראל חרון אף וכעס, ויקרע הים בפניהם אף אם אינם ראויים. ואחא אפ"ל צמה שהשיבו שרפי מעלה לשאלת מלה"ש למה קרעת את הים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, פירוש דאף אם ישראל אינם ראויים מאד

שכיו עדיין משוטטות שם, הרגישו בדבר והחזירו לו נפשו בעודו חס וחס, וחרט שילאח נשמתו הרי קבל דינו מגזירת אדם, וע"כ היה ראוי שלא ימות עוד, עכ"ל. והנה הרמב"ם מביא זאת בשם מדרש משום שלא נתגלה עדיין דימויו ספר הזוהר הקדוש, והאמת הוא דכתיב איתא להדיא בזו"ק ר"פ פנחס, שנכנסו בגופו של פנחס נשמות נדב ואזכיותו שכיו משוטטות בעולם. ומפרש דזה לשון הכתוב פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, דפנחס שהוא בן אלעזר הוא עמו גם בן אהרן הכהן שהרי נתכללו בו נשמות נד"א בן אהרן הכהן.

והנה כבר נתבאר בדברינו בפרשה זו בארוכה, מה שאמרו נדב ואזכיותו מתי ימותו שני זקנים הללו, עפ"י מה שאמרו ז"ל (ילקוט ר"פ פנחס) פנחס זה אליהו. ואליהו הנביא ז"ל ע"ה ונתעלה השמימה בחיים חיותו, ועתיד הוא לבא ולבשר באולתן של ישראל צעת יבא מועד. ולפי דברי הזו"ק והמדרש הנ"ל כי נשמות נד"א נכנסו בו בפנחס, א"כ נד"א הם המה העתידים לבשר באולתן של ישראל. חכ אפ"ל בזוונת דברי משכ לאהרן, עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך. כי ממה שמחו נד"א לתכלית זו שיתקדש הבית השלישי על ידיהם, נדע לו כי הם גדולים ממנו ומאחר, שהרי צנינן הבית השלישי יהיה עיקר קידוש שם שמים בעולם. והוא ע"ס אומנם מתי ימותו ב' זקנים הללו ואני ואתה ננוג אח הדור, כי הנה מיד אחרי ביאת אליהו לבשר בגאולה, יצאו גם משכ ואהרן להנביא את ישראל כגימור קדם, אלא שיש הכרח שתקדים להם ביאת אליהו לבשר בצורתו בגאולה, והנה נד"א ראו כל זאת בחכמתם כי צעת בגאולה מעותדין הם להנביא אח הדור, ולפיכך היו משתוקקים למיתת משכ ואהרן, כדי שיגיע אותו זמן שבו תמסר ההנהגה לידיהם, כמבואר, דאליהו הנביא יהיה מנביא את ישראל בזמן בגאולה העתידה, דרם לא למען כבוד עצמם ותכונתו, כי אם למען כבוד שמים שיתגלה במהרה, שהרי מיד צעת בגאולה תחזור ההנהגה לידי משכ ואהרן, ורק לפרק זמן מועט ביותר תהיה ההנהגה בידיהם.

והשוא דאחאן להכי, שז לא תקשה לכאורה קושיית מלאכי השרת, ששאלו צעת מיתת נד"א

שאת ויתר עת, ע"י מעשיהם הטובים ועבודתם הקדושה בכל נפשם ומאודם לצור מלכם וקדושתם. ואפילו הכי קא חזינן כי בחר ב' יתצרך לשלוקן מן העולם, למען יהיה קידוש השם ע"י מיתתם, משום שכך ראתה חכמתו יתצרך, כי בקרבתם אל ב' ימותו יהיה קידוש ב' גדול יותר, דכאשר הקב"ה עושה דין במקדשו שמו מתקדש ומתעלה.

אמנם לכאורה ממקום אחר נראה, דיותר חפץ ב' בקידוש שמו ע"י ישראל בחיים חיותו, כדחזינן בקריעת ים סוף, שטען שרו של מלרים מה נשתנו אלו מאלו כלנו עושי"ו וכלנו וכו', והיה הקמרוג גדול על ישראל לאדון, ואפ"ה הילום הקב"ה, ולא הניח לזרע ידיו לללול במים אדירים, אף שהיה שמו מתיירא ומתקדש בכך בהרחומו קבל העולם כולו כי אין לפניו משול פנים. והטעם משום שהיו עתידין ישראל לקבל את הכורכ דבר סויה, על כן רצה ה"ה לביא, כדי שיתקדש שמו בגדול על ידיהם בעולם, בעבודתם עבודת הקדש, דמטעם התורה והמנוחות אשר הם עתידים לעבוד לפניו יתצרך. וא"כ יש לשאול מדוע גבי נדב ואזכיותו רצה ב' יותר בקידוש שמו בעולם ע"י מותם, מאשר יתקדש שמו על ידם באמצעות מעשיהם הטובים, וזאת היתה שאלתם של מלאכי השרת מלפני הקב"ה, בשעה שנכנסו שני פולמוסין דגורא לתוך חוטמיהו של נדב ואזכיותו, ומכאן ראינו כי יקר צעיו ב' המותה לחסידיו, כדי שיע"י מיתתם יתקדש ויתרומם שמו בגדול בעולם, א"כ למד קרעת את הים לישראל, הלא אילו ח"ו היו עוצעים במים היה קידוש ב' ע"י עזיבתן. אלא ודאי כי לא חפץ ב' בזה, כי אם לראו להליל ממות נפשם ולחיותם, כדי שיקדשו במעשיהם הטובים את שמו יתצרך בעולם, ומדוע אפוא העניט הקב"ה את ב' בני אהרן למען יתקדש שמו על ידיהם, ולא פדה אותם ממות, כדי שיתקדש שמו בעולם ע"י עבודתם הקדושה.

אמנם לקושטא דמילתא איכא עטמא אחריתא למיתת נדב ואזכיותו, דהנה המתנות כהונה מביא בשם מאמר התורה להרמב"ם ז"ל, חכ לשונו, ואמרו במדרש כי כשצאו עליו (על פנחס) להורגו פרחו נשמתו מתפחדם: אגשאר כמה ואזכיותו, ונפשו נדב ואזכיותו

הגאולה באחרית הימים, הלא אליכו מתגלה בעולם אף בלבוש נשמתו בלדד, ומדוע לא שם הבויה"מ נפשות בחיים, כדי להגדיל שמו הגבור והנורא ע"י מעשיהם העוזים.

והן דבצרים אלו יבואר המדרש פליאה, וידום אהרן מאי הוה ליה למימר וכו', כי הוה אהרן שחק וסבל באהבה דין שמים, שהומתו ב' בניו נדו"א, בעבור שידע כי יש לזרז דבר שימותו כדי שיתלבשו נשמותיהם צנחם הוא אליהו, ויבואו לנשר בשורת הגאולה העתידה. ועל כך שואל המדרש מאי הוה ליה למימר, דממה שכתוב משכחו צהכי שחק ולא התלון מאומה, משמע דבאמת היתה לו טענה לעשון, ואפי"ה שחק וקבל באהבה, והיינו ששאל מאי הו"ל למימר, דאיה טענה הוה יכול אהרן לעשון, ועל כך בא כמשיב וציוס השמיני ימול צר ערלתו, כלומר שממקרא זה הוה יכול אהרן לעשון טענה נכונה, שהרי מהך קרא למדו חז"ל דמילה צומח דוחה שצת, מדכחיב וציוס ואפילו צצצת, ואי"כ כיון שאליהו הציא זל"ע מזדמן בכל צריו מילה, וגם כשהמילה צצצת הריכו מזדמן לשם, כאשר אומרים אפילו כשהמילה צצצת זה הכסא של אליהו וכו' עמוד על ימינו וסמכני. ולכאורה כי"ל הוה בא צצצת לעו"א, והא איכא ספק איסור תחומין למעלה מעשרה, ועי"כ כדברי מרן החת"ם זל"ה"ה שהוא בא בלבוש נשמתו בלא גופו. וכיון שכן הוה אהרן יכול לעשון, מה לזרז הוה שימותו נדב ואציהוה כדי להחיות נפשו של פנחס זה אליהו לעולם, בעבור שיצא לנשר בגאולה, הלא אליהו זל"ע יכול לצא לעו"א לנשר בגאולה גם בלא לבוש גופו.

אכן באמת איכא טעמא רבה למילתא, שהיה לזרז דבר שיחיה פנחס לעד לעולם, ולא יעשו טעם מיחה וקצורה, ויתגלה לנו צעה הגאולה בלבוש גופו דוקא. דהנה ידוע הויכוח בין הקצ"ה לנכנס ישראל (איכ"ר פ"ה כ"ב) שניכנס ישראל עושנת (איכה ה') השיבנו ה' אליך בתחלה ואח"כ וישובה, והקצ"ה אומר שובו אלי ואח"כ אשובה אליכם. והנה ביאת אליהו הציא זל"ע צעה הגאולה הוה לקרצ לצותיהם של ישראל וצותיהם שצמשים, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל

למה קרעת את הים לישראל, דלעולם חפץ ה' יותר בקידוש שמו ע"י ישראל בחיים חיותו, ולא קשה ממיחה נדו"א, דהתם טעמא אחריוה איכא, שהולרכו למות למען יכנסו נשמותיהם בגופו של פנחס הוה אליהו, וחייתה נפשו בגלגל, כדי שיעלה לשמים הן בעודו חי, ויהיה מוכן ומזומן לצא ולנשר בשורת הגאולה העתידה. אכן כל זה ינחא אם לא יתכן שיצא אליהו הציא לעו"א כי אם בלבוש גופו, כמנהג כל יושבי חלד, אזי שפיר מוכן מה שהולרכו נדו"א למות כדי להחיות גופו של פנחס, כדי שישאר חי וקיים לעולם, ויהיה מעודד להשתלח משמי ערבות לנשר לישראל בשורות טובות, ולהשיב לב צנים על אבות. משא"כ אם יתכן שיצא אליהו לעו"א בלבוש נשמתו בלא לבוש גופו, אי"כ לא הוה לזרז שימותו נדו"א כדי להחיות גופו של פנחס זה אליהו, שהרי אף אם היתה מסתלקת נשמתו של פנחס מגופו, אכתי הוה אליהו ראוי לצא ולנשר בשורות טובות ונחומים, לעם אחד מפורד ומפורד בין העמים, בלבוש נשמתו בלדד.

ובאמת כתב מרן החת"ם סופר זל"ה"ה בתשובותיו (ח"י סימן ל"ח) צענין אליהו הציא זל"ע, שמלינו דבצרי חז"ל כמה מאמרים סותרים עו"ש, ומחמת כן לחלק יא, דיש אשר אליהו זל"ע מתגלה בלבוש גופו, ואז הריכו מגדולי חכמי ישראל, תשבי יתכן קושיות ואצטיות ואילו תשמעון, כי מי כמורו מורה, ולא שייך לומר תורה לא צמשים הוה, וכן כאשר מלאו רבה דר צר חנה לאליהו צביה"ק וא"ל לאו כהן הוה מר (צ"מ קי"ד ע"ב) אזי נתגלה בלבוש גופו, דאנשמה בלא גוף לא שייך לשאלו ולא כהן הוה מר. אך כאשר הוה מתגלה בנשמתו, כמו ציוס המילה, אז אינו מחוייב צמאות. דצמחים חפשי כתיב, ואחי שפיר מה שאומרים צברית מילה זה הכסא של אליהו וכו' עמוד על ימינו וסמכני ואפילו צצצת, ואעפ"י שיש משום ספק תחומין למעלה מיו"ד, משום שאז הוה מתגלה בנשמתו ואינו מחוייב צמאות, עכצ"ד ז"ל (ועי' מה שכתבנו בזה לעיל בפרשת חיי שרה תני"ח ע"ב) ולפי זה אכתי קמה וגם נצבה בקושיא הני"ל, מה לזרז הוה צמיחה נדו"א כדי להחיות גופו של פנחס, למען יצא לנשר בשורת קץ

ישראל, כדי שיקבלו את התהי"ק ויתקדש ש"ש על ידיהם, כמו כן היה ראוי שישאלו נדב ואביהוא בחיים בעבור קידוש ה' בעתיד לבא על ידיהם. ואם חפץ ה' יותר בקידוש שמו הבא ע"י מיתת לדיקים מדוע בקיים לא עשה כן, ועי"כ לרץ לומר דעממא אחרינא איבא צמא שסיבב הקב"ה שימותו נדו"א, וכו' משום שהיה לורך שיכנסו נשמותיהם בגופו של פנחס להנשמותו לחסיה, שישאר חי וקיים לעולם, לכהיזר את ישראל בתשובה באחרית הימים. אכן אכתי לא סגי צהכי שברי אליהו הנביא יכול להתגלות בעה"ז גם בלבוש נשמתו בלבד, ועדיין יש לתמוה דלא היה לורך שימותו נדו"א למען לחיות נפשו של פנחס, ולרץ לומר דהטעם שאם היה אליהו מתגלה בלבוש נשמתו להחזיר את ישראל בתשובה, הרי קדמה התעוררות העליון תחלה, שברי כאשר אליהו בלבוש נשמתו הוא מלאך שלוח משמים, וכו' חפץ ללמד את ישראל שיהיה נחשב להם כאילו המה התחילו בהתעוררות, על כן היה לורך בדבר שימותו נדב ואביהוא, כדי לחיות גופו של פנחס, ויבא אליהו להחזיר את ישראל בתשובה בלבוש גופו, ויהיה נחשב לישראל כאילו ההתעוררות באה מגדס תחלה.

והשתא מוצן שפיר מה שהשיבו שרפי הקדש, השיבו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדש, כלומר דלפי שישראל עושים לפני הקב"ה כי ישפיע להם התעוררות מלמעלה כדי להחזירם בתשובה, ואח"כ ישובו המה אליו, ואף על פי כן חפץ ה' שתהיה האיתעוררות נקראת על שם תחלה, על כן ישלח להם את אליהו הנביא בלבוש גופו, ויהיה נחשב כגן אדם, ותהיה נחשבת לישראל כאילו הקדימו איתעוררותם דלתתא תחלה. וכיון שיש לורך לשלוח את אליהו בלבוש גופו בעבור כן, שוב אין מן החימה על שסיבב הקב"ה מיתת נדו"א, כי המה היו מוכנים לכך להכנס בגופו של פנחס, כדי להאילו ממות, ולחיות גופו למען יבוא באחרית הימים בלבוש גופו הטבור המצוה כחד מן קמיה, וריוויה דמי לבר אלנקין, לעורר לבותיהם של ישראל בתשובה, ואח"כ יהיה נחשב לישראל כאילו קדמה התעוררות מלמעלה, שברי אליהו הנביא זל"ע נשמת רוח חיים באפיו, ולכן אדם נחשב. וא"ש מה שמסיים קרא חדש ימינו

בהל' מלכים (פ"ב ה"ב) מדכתיב בקרא (מלאכי פ"ג) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. אכן חילוק יש בדבר, כי אילו היתה ביאת אליהו בבחינת נפשו לבדה בלא לבוש גופו, אזי הוא בחינת מלאך שלוח ממדומים להחזיר את ישראל בתשובה. ואז היתה ההתעוררות של ישראל בחינת איתעוררות דלעילא תחלה, בלא הקדמת איתעוררות דלתתא כלל. משא"כ כאשר יבוא אליהו בלבוש גופו, אזי אין דינו כמלאך, כי אם הוא בבחינת אדם מן העה"ז, וכמבואר בדברי החת"ס הנ"ל כי הוא מחזיב בכל הנאות. אלא שאין הוא מן הדור האחרון הבה המגושם, דור עיקרב דמשיחא, אלא עוה"ז ימינו קדם, מצית דינו של דור ואחיה השילוני, ולמעלה בקדש מיומת דור המדבר, וגופו זך ומצוה כעלם השמים לעובר, ועל כן לגודל קדושתו ועולם עברת גופו, יהיה צידו להשיב לבם של ישראל לאביהם שבשמים. וכאשר תהיה ביאת אליהו הנביא זל"ע באופן זה, אזי תריוויהו איתניווי ציה, שחבא התעוררות התשובה לישראל ע"י הקב"ה, אשר ישלח לנו את אליהו הנביא והשיב לב אבות על בנים, ומי"מ יהיה נחשב לישראל כאילו היתה תשובתם בבחינת איתעוררות דלתתא תחלה. שברי אף כי אליהו הנביא זל"ע הוא שלוח לנו משמים, להשיב את לבם לישראל לאביהם שבשמים, מי"מ הרי גם הוא כחד מין נחשב, בזמן שהוא בלבוש גופו, וכיון שכן יחשוב לנו השי"ת כאילו התחילה ההתעוררות מלמעלה. והשתא שפיר מוצן הטעם שהיה לורך בהסתלקות נדב ואביהוא כדי שתכנס נשמתו בגופו של פנחס, למען יוכל אליהו הנביא לבא בלבוש גופו לעורר את ישראל בתשובה, בעת קץ הגאולה, ותחשב להם לזקנה, כאילו הקדימו איתעוררותם דלתתא תחלה.

וזה יהיה ציבור המשך דברי הפליאה, שהשיבו שרפי הקדש לשאלת המלאכים, השיבו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדש. כי הנה כפי מה שנתבאר היתה שאלתם של מלה"ש כאשר ראו שנכנסו צ' פולמוסין דמורא לתוך חומויהון של נדו"א, אי"כ למה קרעת את הים לישראל. פירוש כשם שבקריעת י"ם לא נתקבל קערונו של שר מלרים, משום שרצה הקב"ה בהלל

ומחשבותיהם חושבה הם לנו, כי כל שיחתם בדברי צלה ותליפות, וילך מחשבות לבם רק רע כל היום. וא"כ עלינו להזהר לצלותי לכת אחרי חושבות הבוים הכם אפילו בדבור ומחשבה, ולמה נקט קרא מעשה בלבד.

ג) **הרב** אכן עזרל ז"ל כתב כי הזכיר כמעשה ארץ מלרים, בעבור שהזכיר הכתוב לעיל על דברי השעירים שהיו עושים במלרים, וכמעשה ארץ כנען, על העריות שהיו הכנענים בהם רעים וחטאים, כאשר אמר הכתוב בסוף כי את כל החושבות האל עשו אנשי הארץ. וכתב עליו הרמב"ן ז"ל כי לדעת רבותינו בח"כ היו גם המלרים שטופים צומה בכל העריות וכו', והכתוב משיר עליהם בני מלרים ערלי צה, ואומר אשר צהר חמורים צהרם וכו', ע"כ. ולדבריהם שפירשו דכוותה הכתוב להזהיר על ע"ז ועריות שהיו המלריים והכנענים מקולקלים בהם יש להקשות דקרא יתירא הוא, שהרי אזכרת עריות כתובה ומפורשת בחורב, וכן אזכרת ע"ז, ואמאי הוצרך הכתוב כאן לכתוב אזכרה זו, ובקושיא זו איחא בח"כ על סיפא דקרא, דכתוב וצחוקותיהם לא תלכו, ח"ל, מה הניח הכתוב שלא אמר, והלא כבר נאמר לא ימלא צך מעציר בנו וצחו צאש וגו' וחוצר חצר ומה ח"ל וצחוקותיהם לא תלכו שלא תלכו צנומות החקוקות להם בגון חיאתראות וקרקסאות וכו' ר"מ אומר אלו דרכי האמורי שמונו כחמים, ע"כ. הרי שהוצרכו לדרוש כך קרא לדיכא למימר שצא להזהיר על החוקים שאסרתן חורה, דא"כ קרא יתירא הוא, וכמו כן קשה צרישא דקרא.

ד) **את** משפטי חששו ואת חקתי חשמו ועשיתם אותם וגו'. צערכי נחל הקשה דלכאורה אין קשר לפסוק זה אל הפסוקים הקודמים, דנקרא קמא כתוב אזכרה שלא יעשו כמעשי מלרים וכנען, וצחריה כתוב את משפטי חששו ואת חקתי חשמו וגו'. ולכאורה לשון זה היה שייך אילו היה צ"י דברים שיש ציונים דמיון והשמות כלשהו, שייך לומר לא חששו כזה חלל כזה, משא"כ בדברים שבהם הפכים מן הקלה אל הקלה לא ידק לומר כן. והנה מעשי מלרים הם חכלית החטות, וחוקי ה' הם חכלית הכהרה

קדם, כי ישראל מתחננים לפני הקב"ה שחבא הסעוררות החשובה להם ע"י ציאת אליהו הכציה ז"ל צלצוש גופו, דלא הוא נחשב צ"ד אחד מחממי ישראל הקדמונים מימות משרעי"ה, וז"ש חדש ימינו קדם, שיחורו ויתחדש לנו אליהו הכציה ז"ל צלצוש גופו מימות קדם, ובגדל קדושתו יפריח על של תחיה בלצנות השגרות, ויכניס בלבנו רשפי הסעוררות לשזוב ולהתדבק בוראנו יתצרך ויתעלה, ולעבדו עבודה תמה וצרה, באהבה וציראה, כימי עולם וכשנים קדמוניות.

*

וידבר ה' אל משה לאמר וגו' כמעשה ארץ מלרים אשר ישבתם בה לא חששו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא חששו ובחקיהם לא תלכו. בתורת כהנים (הביאו רש"י ז"ל) איחא כמעשה ארץ מלרים, מגיד שמעשים של מלריים ושל כנעניים מקולקלים מכל האומות ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל. אשר אני מביא אתכם שמה, מגיד שזאת עממין שבצבו ישראל מקולקלין יותר מכולם, ע"כ. וכתב הכלי יקר ז"ל דפירוש זה תמוה הוא, דכי ס"ד לומר שדוקא כזאת מקומות שישבו בהם ואשר אני מביא אתכם שמה המקולקלים מכולם לא יעשו, אבל כמעשה אותם שאין כ"כ מקולקלין יעשו, חלילה מלומר כן. ועל כן פירש דברי הכתוב להיפך, ולפיהן הזכיר הכתוב שלא יעשו כמעשה מלרים וכנען, דמסתמא צריך יוסף לאחיו ולבית אביו המקום שאינו מקולקל כ"כ, כדי שלא ילמדו ממעשים הדורות הבאים, וכן מסתמא הקב"ה צירר לישראל המקום שאינו מקולקל כ"כ, כדי שלא ילמדו מהם וכו', ע"כ אמר שאפילו כמעשים לא חששו, וק"ו לשאר חושבות מלרים אשר לא ישבתם בה, וק"ו לשאר האומות, עכ"ד הכלי יקר ז"ל. ובאמת קושיית הכלי יקר ז"ל חמורה מאד, אך מ"מ פירושו הוא להיפוך מדברי חז"ל בח"כ, וחובה עלינו ליישב דברי חז"ל על מכוונם.

צ) **עוד** יל"ד בלשון הכתוב דנקט כ"מעשה" ארץ מלרים וגו' וכמעשה ארץ כנען, וכי האם רק מעשה ארץ מלרים נאסר עלינו, הלא גם דבורם

והקדושה, ואין ידקדק לומר לא תעשו כמעשי מלכים
אלא תשמרו חוקי ה'.

וכרי נצח לביאור הענין נקדים דברי הרמב"ן ז"ל
בפרשת ראה עכ"כ (פי"ב כ"ט) כי ויכרת ה'
אלקין את הגוים האלה מפניך מעט מעט וגו' השמר
לך פן תתקש אחריכם אחרי השמדם מפניך ופן תדרוש
לאליהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את
אלהיהם ואעשה כן גם אני לא תעשה כן לה' אלקיך
כי כל תועבת ה' אשר שלא עשו לאליהם. ופירש"י
ז"ל אחרי השמדם מפניך, וז"ל, אחר שמראש שששמדם
מפניך יש לך לתת לב מפני מה נשמדו אלו מפני
מעשיהם המקולקלים שבידיהם אף אלה לא תעשה
כן שלא יבארו אחריים וישמידוך, ע"כ. והקשה הרמב"ן
ז"ל על דברי רש"י ז"ל, שא"כ תהיה זאת אזהרה
והתראה מלעבוד ע"ז, וזה חינוך נכון, כי הכתוב
אומר לא תעשה כן לה' אלקיך, א"כ אינה אזהרה
בעבודה לאליהם, רק שלא לעבוד ה' הנכבד
בעבודתם וכו'. אבל פירוש הפרשה כי עד הנה זרע
פעמים רבות כי צבאונו לארץ נעקור ע"ג ומשמישי
וואצד את שמם וכו', ועתה אמר כי כאשר ויכרת ה'
הגוים הכס מפנינו וישחקק שם ע"ג מן הארץ, וישב
צארכם לבעת, לא נחשוב בלבנו הנה הכרית ה' מפנינו
עובדי אליהם אחרים, בעבור שהיו עושים כבוד
בעבודת שלימה למעשה ידי אדם עין ואזן, ואין ראוי
לתת כבודו לאחר ותהלתו לפסילים וכו', אם כן
אעשה כן אני לשם הנכבד כאשר היו עושים הגוים
הכס לאליהם וייעז לפניהם, לכן הזהיר לא תעשון
כן, כי הדברים המתועבים לפניו היו עושים
לאליהם. ולא אמר מפני המעשה שיהיה נכבד
וראוי לעשותו לפני ה' לבדו אלא מפני הכוונה שהיתה
בהם לעבודת אלהות, עכ"ל הרמב"ן ז"ל. וכדבריו
בפירוש הפסוק כתבו גם האבן עזרא והספורנו ז"ל.
ולכאורכ לפי דבריהם מאלף שאסור ללמוד ממעשי
הגוים אפילו דבר טוב ונכבד, וקשה דמאי שקדמונינו
ז"ל למדו מן הגוים דברי חכמה, כגון הרמב"ם ז"ל
מביא ראיות מדברי אריסטו, וכן החוצה להצבות ז"ל
מכיר את דבריו, וכיוצא בהם.

ונראה לומר עפ"י מה דאיתא בגמרא סנהדרין
(ל"ט ע"ב) ריב"ל רמי כתוב וכמשפטי הגוים

אשר סביבותיהם לא עשיתם וכתוב וכמשפטי הגוים
אשר סביבותיהם עשיתם כמתוקנין שבהם לא עשיתם
כמקולקלין שבהם עשיתם. ופירש"י ז"ל כמתוקנים
שבהם לא עשיתם, כמו עגלון מלך מואב שהיה מכבד
את השם וכו', כמקולקלין שבהם, כגון מישע מלך
מואב שהקריב בנו לעזרים כך היו ישראל עושים וכו',
ע"כ. הרי שכתוב מוכיח את ישראל על שלא עשו
כמשפטי הגוים כמתוקנים, וכו' כעין מה שאמרנו
ז"ל בעירובין (דף ק' ע"ב) אלמלא ניתנה תורה
היונו למדים לניעות מחול וג' מנמלה ועריות מיוזב
וכו', ע"כ. וכמו כן בזמן שהמתוקנים שגאומות
מובאים אחרי הכובע עובד, ואז דבר חכמה מאלף בהם,
שפיר. דמי ללמוד מהם. אמנם לא כן הדבר בזמן
שרואים אחרי דבר טוב אלף האומות המקולקלים,
כי אף שהשכל מחייב לנוכח כמותם ודקדק דבריהם,
מ"מ כיון שכל מושגיהם ומתועבים יש לחוש פן
ימשכו אחריהם, ומכש"כ שאסור לקבל שום דבר טוב
והנכבד עובד מן המינין והאפיקורסים שבישראל,
ה' ישמרנו. וחייבים להרחיק מהם כמטמאי קשתי,
כי לפי שכל פעולותיהם מכוונות להעביר את ישראל
על דתם, יש לחוש כי אם ילמדו מהם דבר טוב,
ימשכו אחריהם ויכשלו בדברי הסתם.

וכדא דאיתא בגמרא (ע"ז י"ז ע"ב) כשתפס ר"א
למיות וכו', א"ל ר"ע שמה מיות צא לידך
והנאך ועליו תפסתי וכו' א"ל עקיבא הורחתי פעם
אחת הייתי מהלך בשוק העליון של יפוירי ומלאתי
אחד ויעקב איש כפר סכניא שמו אמר לי כתוב
בחורתיכם לא תביא אתן זונה וגו' מהו לעשות כימנו
דיככ"ס לכה"ג ולא אמרתי לו כלום אמר לי כך
לימדי (מיכא א') כי מאתן זונה קצלה ועד אתן
זונה ישורו ממקומות המטונפות צאו למוקם הטונפת
ילכו והנאצי בדבר ע"ז תפסתי למיות ועברתי על
מה שכתוב בחורתי הרהק מעליה דרכך זו מיות וכו',
ע"כ. הרי כי גם שדבר חכמה דיבר אותו המין, היה
אסור ללמוד ממנו, וזה גרס לו שנתפס למלכות.

ועפ"י כאמור נצח לביאור הענין, ודנה פעמים
מנינו בדברי חז"ל, היכא דכתוב "מעשה" סתמא
היינו מתעבד עוב, דוגמת ה' דתן במחתי (סוכה

וְלִפִּי דְבָרָיו אֶפֶ"ל גם מה דמסיים הכתוב צחר כחי ושמרתם את חקתי וגו' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, דהנה במסכת יומא חילפוגו אמוראי מנין ילפינן דפיקוח נפש דוחה את השבת, ושמואל אמר דילפינן לה מדכתיב וחי בהם ולא שימות בהם, ומסיים בצמרא דכולהו טעמי אית להו פירכא לבר מדשמואל. משום דמכולהו לא ילפינן אלא פיקוח נפש ודאי, אכל ספק פיקוח נפש ליכא למילק מניייהו, ומדשמואל נשמע גם לספק פיקוח שדוחה שבת, דוחי בהם משמע אשר יעשה האדם המלוות ויחיה בהם ודאי ולא שיבא צעשיתין לידי ספק מיתה, כן פירש"י ז"ל. והכל לפי מה שנבאר בדבריו דכונת הכתוב באמר כמעשה ארץ מצרים וגו' לא תעשו להבזיר שלא ילמדו מהם אפילו מעשה טוב, והטעם משום דיש לחוש שיגרו אחריהם לעשות כמעשים הרעים והמקולקלים, אף שאינו אלא ספק אם ימשך אצחרייכו אעפ"כ גם מספק אסרינכו הכתוב, ושפיר שייך מה שמסיים הכתוב ושמרתם את חקתי וגו' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כלומר כאשר ילמדו האדם כל דרכיו ומדותיו מן התורה, אזי יחיה חיים ודאיים, משא"כ כאשר ילמדו מהנהגות בגוים לא יחיה בטוח כי ינאל מהם.

*

במעשה ארץ מצרים וגו' וכמעשה ארץ כנען אשר אזי מצא אתכם שמה לא תעשו וגו'. ונראה לומר ציבור הכתוב על פי מה שמלינו בדברי חז"ל בכמה מקומות כי צימי קדם היו כל יושבי תבל ושוכני ארץ מקלט העולם ועד קצוהו מתשיבים מאד את ארץ ישראל, וכל רוחי ארץ וקניניה היתה משאת נפשם לשום משכנס בחוכה, ולצנות להם זה טירות פאר ושכיות חמד לשמם ולזכרם תאות נפש. וכמו שפי' רש"י ז"ל צפרשת צרכה ע"פ בהם עמים ונגח יחידיו אפסי ארץ חז"ל, ל"א מלכים אפשר שכולם מארץ ישראל היו, אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו פלטרין ואחזרה בל"י שחשונה לכולם היא, שנאמר (ירמיה ג') נחלת לצי לצבות גוים, ע"כ. ואיתא נמי בילקוט פרשת צרכה (רמח חתק"ט) דרך שבוש צרומי עכשו שכל מלך ושלטון שלא

י"א ע"ה) חסידים ואנשי מעשה. ובדרך זה אפ"ל כונת הכתוב כמעשה ארץ מצרים וגו' לא תעשו, (עיין קוש"א צ"ג) כנומר אפילו כמעשים הטובים של המצריים לא תעשו, וכמעשה ארץ כנען היינו מעשיהם הטובים של יושבי ארץ כנען, והטעם כמה שנבאר ב"ד"ק, דלפי שהם מקולקלים ומושחתים מכל האומות, אין לקבל מהם אפילו הנהגה טובה, פן יגרו אחריהם לעשות כמעשים הרעים וכמעלליהם המושחתים. ומכ"ש שאסור ללמוד אפילו דבר טוב ממעשי המינים והאפיקורסים, כמבואר. ומי שלומד מהם לחקות מעשיהם אפילו בדבר טוב, לא יתכן שיהי' בכלל חסידים ואנשי "מעשה". והשאה נחבארו דברי הח"כ על נכון, ולא שייכא שוב קושיית הכלי יקר ז"ל (עיין קוש"א צ"ג), שכתב דלא יתכן לומר שהמצריים והכנעניים הם הגרועים שבאומות, דא"כ יש לדייק מדברי הכתוב דדוקא כמעשים הרעים של המקולקלים שבאומות אסור לנו לעשות, הא כמעשי שאר האומות שאינם מקולקלים כ"כ שרי לנו לעשות, ולא יתכן לומר כן. אך לפי מה שפירשנו שכונת הכתוב להבזיר שלא ילמדו ממעשי המצריים והכנענים אפילו איזה דבר טוב או הנהגה טובה א"ש, דלא נאסר עלינו ללמוד דבר חכמה או מדה משובחת משאר האומות, אלא מן המצריים והכנעניים המקולקלים שבאומות. אמנם סיפא דקרא דכתיב ובחקותיהם לא תלכו, ופירש"י ז"ל, אלו נמוכות שלכם וכו', כגון טרעיות וקרקסיות, אזכרה זו קאי גם על שאר אומות, כי דברים אלו הם ממשיהם המתועבים, ובחברנו לבטלי עשות כחושבותיהם.

ובדרך זה י"ל קושיית הערבי נחל (קוש"א ד') דהנה לפי מה שפירשנו דמא"כ כמעשה ארץ מצרים וגו' וכמעשה ארץ כנען לא תעשו קאי על מעשיהם הטובים, שאעפ"כ נאסר עלינו ללמוד מהם, שייך שפיר להכא מה שמסיים הכתוב את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו ועשייתם אותם. שבהי גם רישא דקרא מיירי בני שרואה ללמוד מן האומות המקולקלים הנהגה טובה, ולכן מסיים קרא שאין לנו ללמוד מהם, אלא מן התורה הקדושה נקח לעבוד את ה' אלקינו, כי זה כלולות כל ההנהגות הטובות לעבודת השם ותעלה.

קבה ברומי פלעמיות וחוליות אומר לא עשית כנוס
 כך כל מלך ושלטון שלא קבה בארץ ישראל, ע"כ.
 ופוק חזי מה דאיתא בגמרא חזין (דף ס' ע"ב)
 ע"כ נידונים וקראו נחרמון שריון (דברים ג') חנה
 שמיר ושריון מהרי ארץ ישראל ממנו שכל אחד ואחד
 מחלומות העולם ארץ ובעל לו כך גדול לעגמו ובעלם
 לו עג עס הרי ארץ ישראל לנמדך שאפינו הרי ארץ
 ישראל חביבין על אומות העולם, ע"כ. מכל אלו נשמע
 כי חבה יתירה היתה נודעת לארץ ישראל צעירי
 האומות, וכל כך היתה עזה אהבתם ומשוקתם להיות
 להם בבית ולחמיה, עד שמסרו נפשם עליה להלחם
 עם ישראל צביהם לארץ, אף שלא היתה ארצם
 ומולדתם.

אבן חבה גדולה זו שחצבו גויי הארצות את ארץ
 ישראל שואה היא לפני המקום צ"ה, כי את
 כל התועבות עשו יושבי הארץ ויעממאזה במעשיהם,
 ומשום כך נזה הקב"ה להשמיד להרוג ולאבד את
 שבע האומות יושבי הארץ. וזאת אפשר לרמוז בכוונת
 הכתוב וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם
 שמה לא תעשו, דבר הכתוב להזהיר את ישראל לכל
 יעשו כמעשה האומות הרשעים להיות חוצבי הארץ
 כמותם, כי חיצת הארץ בלא תורה ומצוות תועבה
 היא לנו. אלא צראש ורשאותה על ישראל להיות
 נכספים ומשתוקקים בכל לבם לקיום המצוות, ואהבת
 התורה הקדושה חביה כאש בוערת בעממותם, וחיל
 ורעדה יאחזון מיראה שלא יעשו צדנדוד חטא ועוון
 כלשהו, ואם אחר כל הדברים האלה חביה חבת ארץ
 ישראל מפעמת בקרב לבם, זה פרק בא סימן כי מה
 שכם מחצבים את הארץ ומשתוקקים אליה הוא מלך
 הקדושה, שהרי אהבת הצויות קצועה בפנימיות
 לבם, וכל מאוים וחפסם לעשות רעון בוראם. אך לא
 כן הרשעים והאפיקורסים אשר בזה בגדו, ואין להם
 חלק באלקי ישראל, אין זה אלא מעשה ארץ כנען,
 וכלה גרש יגורשו ממנה כל חוצבי הארץ הללו,
 כדכתיב בקרא (פרשת מסעי) וברשתם את כל יושבי
 הארץ מפניהם.

ועפ"י נראה לצאר הא דאיתא במד"ר על הכתוב
 כמעשה ארץ מצרים (פס"ג ז') ה"ד כשואה

וע"פ פי זה יוצן המדע שהזכיר הקב"ה את ישראל
 אשר כבואם אל הארץ יהיו כשואה בין החומים,
 כלומר שיהיו מעשי הכנענים חוצבי הארץ שגוים
 צעיריהם חבלים שגוה, כאזהרת הכתוב ה"ל שיהיו
 לשיכים צעיריהם ולצנינים צעיריהם. ולפיכך אמר להם
 שיהיו כשואה ורד אשר בין חומים גדולים, שאין לה
 שום שייכות והתחברות להם, אדרבה המה שגוים
 צעיריה ומרוחקת ומודלת היא מהם. ושפיר שייכה
 כך דרשנו למאמר הכתוב וכמעשה ארץ כנען לא

נתיישבו בזה סוף דברי הח"כ דקאמר על הכנענים שצוהם של ישראל גרמה להם כל המעשים האלו, שהרי הם לא השתעבדו בזה ישראל, ולמה הביע אליהם שיתעבדו מעשיהם ע"י צוהם ישראל לארץ. עוד יש להקשות על דברי הח"כ הללו שכתב שלא הייתה צוהם באומות שהתעבדו מעשיהם יותר מן הכנענים, ומצאנו בדבריו שגם בדורות הקודמים לציאת ישראל לארץ היו מעשיהם מקולקלים מכל האומות, ואילו צמד"ר פ' לך מצאנו שמשעי הכנענים היו מחוקקים ונאים ממשעי שאר אומות, ח"ל במד' (פליט י'), ח"ל לוי נשעש שהיה אצרכם מכלל צארכם נהרים וצארכם נחור ראה אותן אצרכם ושותים ופוזחים (עסוקים בלינות) אמר כלואי לא יבא לי חלק בארץ הזאת וכיון שהגיע לסולמה של נור ראה אותן עסוקין בניכוש בשעת הכיבוש צעידור בשעת הצעידור אמר כלואי יבא חלקי בארץ הזאת ח"ל הקצ"כ לרמך אהן את הארץ הזאת, ע"כ ופירשו היפ"ח והצ"ח בדברי המדרש שם, כי הקצ"כ עדיין לא אמר לו אלא אל הארץ אשר ארצך, ולא ידע אם זו או אחרת וכו', לכן אמר שהוא מעצמו חפץ בזה מטוב הנבואה וכו', שטעם הארץ נאות מאחר שיושבים אנשי מדות, עיי"ש. ובזה הקדש בעיר כי דברי המדרש אלו סותרים להא דאיתא צ"כ כאן שמעשי הכנענים היו מקולקלים ממשעם כל האומות, עיי"ש שדחק ליישב סתירה זו.

והנראה לנאר טעם הדבר, ששיבתם של ישראל גרמה לקלקול האומות שהוכיח בארץ ההיא, על פי מה דאיתא בגמרא סוכה (נ"ג ע"א) יור הרע מניח אומות העולם ומתגבר בשונאיהם של ישראל וכו' וצ"ח יותר מכולם, עיי"ש. וטעמא דמילתא הוא לפי שצרכות ישראל העולם עומד, לפיכך מתגבר עליהם היתכ"ר בכל האופנים שצדו להכשילם בעצירות. והנה אף כי זה דברו של היתכ"ר להביא את האומות ולהתגברותם בישראל, מ"מ היבא שקלקול האומות גורם לקלקול ישראל, הוא אוחז גם בהחזקתו, לנא צעקופין על ישראל, על ידי שהוא מתגבר באומות הכיח ישראל יושבים בקצרים. וידוע אשר טעם האדם להמשך אחרי בני מדינתו צמודותיו וצדעותיו, כמ"ש הרמב"ם (פ"א ר"א), וכאשר

תעשו, שהיא אצרכם שיתרחקו בתכלית הריחוק מן האומות חוצבי הארץ, ולא ינמדו לעשות כמעצבותם, לחצב את הארץ, ושטעם חעצבות כללם. ולואה הביא המדרש דרש' זו היו כשונאין בין החותמים, שהיא אצרכם לישראל שיתרחקו בתכלית מן האומות יושבי הארץ, ורק אם ישראל מתנגדים בן המה כנויים קריוים שונא, כי הם משונים לשונאם צעבור טוב התורה וכמנוות שהם מסגלים, שבהם המה מתגלים לפני השי"ת, כוד וסדר לפניכם וריח להם כנצנן. ולא בן הדבר צמן שאך חצב הארץ צפיהם, וריח תורה ומנוות אין בזה.

*

וידבר ה' אל משה לאמר וגו' כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בזה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מציא אחכם שמה לא תעשו ובחקתיהם לא תלכו. בתורה כהנים (כונא בילקוט רמז תקפ"ו) איתא, ח"ל מנין שלא היה צוהם באומות שהתעבדו מעשיהם יותר מן הכנעניים ח"ל כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בזה לא תעשו וכו', מנין מקום שישבו בזה ישראל התעבדו מעשיהם יותר מכולם ח"ל אשר ישבתם בזה לא תעשו, מנין ששיבתם של ישראל היא גרמה להם כל המעשים האלו, ח"ל אשר ישבתם בזה לא תעשו. מנין שלא הייתה צוהם באומות שהתעבדו מעשיהם יותר מן הכנענים, ח"ל וכמעשה ארץ כנען אשר אני מציא אחכם שמה לא תעשו, ומנין לדור אחרון שהתעבדו מעשיהם יותר מן הכל ח"ל וכו', מנין מקום שצאו צו ישראל וכצבו התעבדו מעשיהם מן הכל, ח"ל אשר אני מציא אחכם שמה לא תעשו, ומנין שציבתם של ישראל גרמה להם כל המעשים האלו ח"ל אשר אני מציא אחכם שמה לא תעשו, עיי"ש. ודברי הח"כ הללו קשים להולמה, ובה פליאה נשגבה, על מה ולמה גרמה ישיבתם של ישראל לקלקול והשתחא מעשי האומות אשר המה שונאים בקצרה. והרצ"ד ז"ל צפירשו לתורה כהנים כתב דהא דקאמר ששיבתם של ישראל גרמה לכל המעשים האלו, ה"פ מאותו עון ששעבדו מישראל צאו ליד עבירות הללו, כדי שיתחייבו ויפלו לפניכם, לפי שעבירם גורמה עבירה, עכ"ד ז"ל. אמנם עדיין קשה, כי לא

עשרה מאמרות (מאמר תקו"ד ח"ב פ"ז) לפרש הפסוק (זכור פ"ג ז') יגער ה' כך השטן ויגער ה' כך הצורח צירושנים, אשר כי ראוי ומחוייב שיתמם השטן מגערה ראשונה בכלל, ומגערה אחרונה בפרט, ענ היות השטן צורח להתגבר כנגד הפכו צירושנים עיר הלזק קריח נאמנם. ופירש ציד יכודש שם דלפי דברי המפרשים מלת הצורח מחובר עם ה', כאלו כתבי יגער ה' הצורח צירושנים כך. וכול דוחק, שמגד שהמקרא מפורס, יקשה ג"כ מה טעם לאחר הצורח צירושנים. וז"ל מלאך נראה לרמז"ל לחצרו כפשוטו, וכוונתו יגער ה' כך השטן, על היות השטן צורח צירושנים, ודעם שהוא מניח את כל האומות ומתגבר בישראל, וכת"ה יותר מכולם, ללד מעלמם, כן הוא צורח להתגבר בצרף ישראל, ללד קדושת הצרף, וצויתר הוא צורח צירושנים, שכל המקודש מחצירו גדולה התגברות היות"ה צו. ולחלף כאשר צא לוע לארץ ישראל נתקלקלו מעשיו, חף שהיה כשר קודם לכן, דמכיון שהשטן מתגבר צויתר בצרף ישראל, לא יכול לעמוד בפיתוייו וברשיע.

ולפי הקדמה זו מוצארים דברי המד"ר פ' לך לך דכאשר צא לחט"ה לא"י ראה שמעשים מתוקנים צויתר, דהנה אפשר כי צלוחה שעה עדיין לא ניכר מעלת קדושת הצרף, וכמ"ש ציפ"ת וצח"ה כ"ל שאף לאצרכם לא גלה הקצ"ה את הצרף מיד, חלף שאצרכם צח צח צה מעלמו, משום שראה כי יושבים חט"ה מדות ומעשים מתוקנים. ויתכן כי צלוחה שעה עדיין לא השפיע השי"ת השפעת הקדושה בצרף ישראל, ואפילו אם נאמר שכבר היתה השפעת הקדושה בצרף ישראל צלוחו זמן, מי"מ היתה קדושתה נסתרה ונעלמה כ"כ, עד שגם אצרכם אצונו ע"ה על חף גדול קדושתו לא הצחין צה, חלף שצח צה ללד שחיו מעשיו יושבים נאים, וחף שהקצ"ה גילה לפניו כל סתום ונעלם, וכל רח לא חנים ליה, כדאיתא צמד"ר פ' וירא (פמ"ו ו'), אעפ"י קדושת הצרף היתה עמונה ומסתרת כ"כ, שלא נתגלתה לו. ואם אצרכם חט"ה לא ידע להצחין בקדושת הצרף, ודאי שהשטן לא ידע ורביש צלוחה. שעה עדיין בקדושת הצרף ישראל, צמד"ר צמד"ר דברים מנינו שהעלים הקצ"ה מן

נראה צחוש כי עזב ומנהגי צני המדינה משפיעים על הצחים לגור ציונים, וכתחוב לוח ויתערבו צגויים ויגמדו מעשיהם. ונמלץ כי קנקול והסתחת חלומה שישאל גרים צה, היה הגורמת להכשיל את ישראל בעצירות. ולפי זה מוצן שפיר טעם דברי חט"ה, ששיבתן של ישראל גרמה שחיו חלומות וישני הצרף היתה מקולקלים צויתר, כי השטן מתגבר עליהם צויתר להשחיתם, כדי שחם יסיתו וידחו את ישראל לעשות כמעשים הרעים, ולא די לו לשטן צמה שהוא עלמו מכות את ישראל לעצירות, כי קשה יותר להתגבר על צני חלום מסיתים ומדחיים מלשר על הסחת היות"ה, לחך שהשטן הוא מלאך, וכדאיתא צקידושין (דף פ"א ע"א) שאמר ר' עמרם אל השטן חזי דלת נורה וחלף צשרה. מי"מ כיון שהוא שליח מלח הקצ"ה, ומפי עליון לא חלף הרעות לפיכך צניקל יותר לנחו, מלשר להתגבר על צני חלום מסיתים ומדחיים, שחם מקור הרשע, ושרש פורח ראש ולענה, וקשה מלד לעמוד כנגדם.

ועפ"י זה נצח לצרף הך דאיתא צמד"ר פ' לך לך, שמעשיהם של הכענים היו נאים ומתוקנים ממעשיו שחר חלומות, ולפיכך חמד לו אצרכם מקום לשבתו צארס. צהקדם דברי כתחוב צפרשת לך לך (פ"ג י"ד) וז' חמר אל אצרכם אחרי הפרד לוע מעמו, ופירש"י ז"ל ד"ה אחרי הפרד לוע מעמו, כל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורש ממנו. והקשה שם צהבה על רש"י שחרי לעיל מניח צפרשת שעדיין היה לוע עמו וכתבי וירא ה' אל אצרכם ותיצן דצלוחה שעה כשר היה, ע"ה. ולבאורה יפלא דכד שחרי לוע היה הולך עם אצרכם בכל מסעותיו, ואיך נתהפך לצנו פחלום להיזד ולהרשע. ובספר מלך העומר חירץ עפ"י חמרם ז"ל (צ"ב דף ק"ה ע"ב) חוירא דארץ ישראל מחכים. ולפיכך כאשר צא לוע לא"י והחכים התגבר עליו היות"ה צויתר שחל חלומות ז"ל (סוכה נ"ב ע"א) כל הגדול מחצירו יצור גדול הימנו, ע"ה. ולפי שלא היה יכול לעמוד נגד יצור החמין ונתהפך לרשע.

ולפי מראה טעם למה שהרשיע לוע צצחו לארץ ישראל, עפ"י דברי הרמ"ע מפלנו ז"ל צספרו

עובד את השי"ת בכל נפשו ומאודו, ומדוע איפה חשב נבדק את עשיו בכל הברכות, ויעקב לא חתיר כנוס. וכבר הארכנו בציאור ענין זה בפרשת תולדות משם תדרשנו, ועוד לאלקי מלין.

ואפ"ל ציאור הענין בבקדם מה שכתב אלמער זכ"ה בספרו קדושת יו"ע (לראש השנה סימן כ"א), לצאר כוונת המד"ר פרש"ה זו לדוד ב' אורי וישעי וגו', רבן פתרי קרא ברי"ה ויו"כ, אורי ברי"ה, וישעי ציו"כ, בקרבנו עלי מרעים, אלו שרי אורי"ה, ללכול את בשרי, לפי ששרי אורי"ה באין ומקמרגין על ישראל לפני הקב"ה ואומרים לפניו רבש"ע אלו עובדי ע"ז ואלו עובדי ע"ז מפני מה אלו יורדין לגיבסם ואלו אין יורדין לגיבסם, לרי ולויצי לי וכו', ע"כ. וציאר בבקדם דברי הבאמ"ה פ' נגבים על מה דליחת בגמרא (רי"ה דף ח' ע"ב) ישראל ואומות העולם נכנסין לדין ישראל נכנסין תחלה מקמי דליפוש חרון אף. אמנם עוד דברים בגו מדוע ישראל נכנסין תחלה לדין והאומות אחריהם, ותו"ד ע"ד משל למלך שראה לעשות לו כבוד מלכות יקר מאד כיד המלך, ומסר מלכתו רבה ונכבדה זו לנקוי הדעת, אומנים בקיאים צעיר המלכתו לעשותה, ויבנה להם המלך פלעין מפואר כדי שיהיה להם מנוחה וישבו הדעת גדול, שיהיה הכתר נעשה בשלימות, להיות עטרה ההולמת על ראשו של מלך, והעמיד להם המלך משרתים, אשר יספיקו להם כל צרכיהם, שיכיו האומנים פניוים מכל עוררת עבודה אחרת. והנה אם חכן האומנים העוסקים בעשיית הכתר עושים מלכתם באמונה כרצון המלך, אזי המלך מציע צעירות פקוחה על המשרתים אשר העמיד לפניהם, לצא צמחט עמהם, אם שירתו את האומנים בהון, והספיקו להם כל צרכיהם. אמנם אם גם האומנים לא עשו את שלהם, להחזין את הכתר כרצון המלך, ותחת לעשות את הכתר שמו את פניהם למלאות כריסם באכילה ושתייה, שזו אין דין ומשפט על העבדים המשרתים, אם היתה עבודתם בשלימות אם לא, על כן אם יבא המלך לפקדים לענין צדצר בהנהגה הדיא, יהיה עיקר עיונו וחקירתו בעבודת האומנים עושי הכתר, כי הוא זה עיקר העשיה, ועוד שא"ל לדון את המשרתים, בעולם יעריכו תחלה את מעשי

השטן שלא יכיר לו פ"פ לקמרג, וכה"ל דליחת בסנהדרין (דף כ"ז ע"ב) שהתורה ניתנה בחשאי מפני השטן שלא יקמרג (ועי' בתוספות שבת פ"ע ע"א ד"כ תורה). וכיוצא בזה מלינו שהשתלשלות מלכות בית דוד היתה בחשאי ובהסתר גדול שלא יקמרג השטן, כמ"ש הש"ך עב"ה בפרשת וישב. וכמו כן העניס הקב"ה מן השטן את קדושת הארץ הנבחרת, ולעטם זה היו מעשי יושבי הארץ הכנענים באותה שבת מחוקקים ונאים ממעשי שאר האומות, לפי שעדיין לא התבצר השטן בא"י להסית וישיב להרע. אמנם אחר שהתיישב אצרכם אפי"ה בצרן ונודעה קדושת הארץ ומעלה, וכי ב' לזכר לו לשבת בזה, אז הלה השטן להתגרות ציושי הארץ, ונעשו מקולקלים מכל האומות, עד שגם לוט הכולך את אצרכם לא היה יכול לעמוד נגד פיתויי ה"ה"ה"ר בצרן ישראל, וכ"ש האומות יושבי הארץ שסורם רע נעשו מושחתים ציותה. והשתא ליכא סתירה מדברי המד"ר לכה דלי' בת"כ שיושבי הארץ היו מקולקלים מכל האומות, דהמד"ש מיירי מתחלה ציותה אצרכם אפי"ה לא"י, שאז עדיין היו מעשיהם נאים ומחוקקים ציותה, אך מאז התבצר השטן בצרן ישראל, נעשו רעים וחטאים מכל העמים אשר על פני האדמה.

*

ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אותם באדם וחי בכם. ונראה לצאר כוונת הכתוב בבקדם ליישב חמיכת המפרשים הלא בספרהם, מה היתה סבתו של יחזק אציו ע"ה אשר חשב לצרן את עשיו בכל הברכות, מצלי להשאיר ליעקב אפילו אחת מהנה, כמו שגראה לבידו מן הכתובים, שברי יחזק אפי"ה חשב כי עשיו בגו הגדול הוא אשר הכין לו מעעמים ומלידו הוא אורל, וציוך אותו בכל הברכות, ואח"כ כאשר בא עשיו מן השדה ויבך ויתחנן לו ברכני גם אני אציו, השיבו אציו ולכה איפוא מה אעשה צני, ופירש"י ז"ל איך איפוא אבקש מה לעשות לך שכבר נתתי הכל לאחריך, ע"כ. וא"כ נמלא דמתחלה צעת שיהיה סבור על יעקב כי הוא עשיו, הרי נחזון לצרן את עשיו בכל הברכות, ותומה גדולה היא זו, שברי יחזק אפי"ה ידע והכיר צדקתו של יעקב, שהוא

דא"ל להם לעשות ששעו כן משום שאף חתנו לא עסקנו בעבודת הכתר כראוי, כי משום כך עדיין לא כותר נהם נקחת את שלנו, מה שאנו מייגעין ענמינו על הפרנסה, ואם הם מפסידים אותנו ווטילים פרנסתנו, וכל הדברים הנריכים לנו, הרי זה מוכיח דלעורר קא מכווני, ודין ומשפט להם, וממילא רעה תבא עליהם, ולא תהי' להם כל תשובה בעת יעמוד לדין.

ובזה מבואר המד"ר אורי צבי"ה וישעי ציו"כ"ה, בקרוב עלי מרעים אלו שרי אור"ע המקמגרים על ישראל, מה צין אלו לאלו וכו' הכוונה שהם עושים אשר ישראל לא עבדו עבודתם ועשו כמעשיו, ומה יש לדון אותנו על שלא היינו מכינים להם כל צרכים, והרי לא היו ראויים ע"י המעשים שעשו, אבל התיירן על זה בקרוב עלי מרעים לכול את צרי, ר"ל שהם קרבו אף לכול את צרי, מה שאני בעיני הכינותי לעצמי, ועל זה אין להם שום תירוץ, כי בודאי שאין אנו צריכים להבין להם, ומזה נראה בעליל כי רק לעורר קא מכווני, נרי ואויבי לי, שהם באים ככוונה להרע לי, לפיכך כמה כשלו ונפלו כשצת המלך על כסאו לדון עמים, ולא תהיה להם שום תקווה דין, עכ"ל אלאמ"ר זל"ה, עיי"ש שהאריך לבאר בזה כמה מקראי קדש.

דיוצא מה לעניינו, כי בזמן שישראל עושים ראונו של מקום, שהם עוסקים בתורה ובמנוחות ובמעש"ע לעשות כתר מלכות בראש מלך מ"ה הקצ"ה, אזי כל בראוי עולם הם עבדים להם, ועליהם לסור למשמעתם לשרתם ולהספיק כל צרכים, כדי שיהיו פנויים לתקן הכתר באופן היותר מעולה, לעשות מלכות ומעש"ע בכוונה חמה וצרה, בלי שום טירדה ועיכוב. וזו הייתה כוונתו של יחזקא אע"ה במה שר"ה לברך את עשיו בכל הצרכות, כי ידע אשר יעקב אע"ה הוא איש חס יושב אורלים בתורה ובעבודת הש"ת, ויום ולילה לא יחשב מלעבוד את הבור"ה בכל לבבו ובכל נפשו, לעשות בתורתו ובמנוחותיו מר ועטרת כליל תפארת לראש מלך מ"ה הקצ"ה, ולפיכך ראה יחזקא אע"ה שיהיה יעקב פנוי מכל עירודת העוב"ה, וחשב מלכות לברך את עשו בנו הגדול בצרכת

האומנים, כי משפט המשרתים תלוי בצוי עבודת האומנים.

והנמשל מובן כי במלכות ומעש"ע שישראל מסגלים הרי הם עושים עמרה בראש מלך מ"ה הקצ"ה, ומאחר שעבודתו חשובה כ"כ, נבראו כל יצורי תכל לשרת אותנו, ולהספיק לנו כל צרכינו, וכאשר אין בבריות עושים רצון ישראל רעמו רבה. אמנם כאשר אין ישראל עושים ראש"מ, ממילא לא יגיע עונש לאומות על אשר לא הבינו צרכי ישראל, ולפיכך יש לזכר שייכנסו ישראל תחלה לדין ואח"כ העבדים, כי על פי מעשיו בני ישראל יהיה משפטם ודינם של העבדים, אשר נבראו לשמשם ולהספיק צרכים, אח"כ בבאמ"ה זל"ה.

אכן תבא מארי זל"ה כתב להמליץ עוב על ישראל, ותורת חסד על לשונו, דאדרבה אף אם ח"י אין ישראל עושים ראונו של מקום, מ"מ נקם ישיב לרצונו על שיערו את ישראל, וע"ד אותו המשל עצמו שהביא הבאמ"ה, דבעבור שהאומנים לא עסקו בעשיית הכתר כראוי היתה למשרתים אשר סביבם עמנה להגלל מיום הדין. אמנם אם אנשים חכמים כמה עדיין יכלו לסתור טענות המשרתים, והוא כי אחרי שהאומנים ראו כי אותם המשרתים אשר הבינו המלך לשמשם אינם עושים כלום לצרכים, היו מוכרחים לחשוב מחשבות נפשם היאך להמליץ לעצמם צרכים ומחיותם, וגם היו מוכרחים לאסוף את האבנים העובות הנלכות לעשיית הכתר בעצמם ע"י תחבולות שונות, עד שצאמם לא נותר להם פנאי לעסוק בעשיית הכתר. ולא זו בלבד אלא עוד הוסיפו המשרתים רעה על רעמו, שעסקו וגזלו מאותם האומנים אף מה שהם חספו לצרכים ציגוע כפס, ובה טענה רבה יש לאומנים, דאף שהם לא עשו את הכתר, לא יוכלו המשרתים להפטר מן הדין, דאף שלא היו חייבים להבין צרכים בעבור שגם הם לא עשו במלכות הכתר כראוי, מ"מ רעמו רבה בעבור שלקחו מהם את מה שהבינו ציגוע רבה, ועל זאת ודאי יבואו אחם במשפט, ולא יהיה להם כל טענה להפטר. והנמשל מובן דאף אם ח"י אין ישראל עושים ראש"מ, אין שום טענה לאור"ע על שלא הספיקו לנו כל צרכינו,

העוב"ז, כדי שיהיה הוא משרת את יעקב, ומספיק לו די מחסורו אשר יחסך לו, למען יהיה ליעקב חע"ה מנוחה ושלוה השקט וצטח לעסוק בצעודת הצו"ת. אכן אחרי שנטל יעקב את הצרכות ועשיו אחיו צא מלידו, הרגיש יחזק כי גיהנם פתוחה מתחתיו, ונודעה לו רשעתו ועומאתו, אז השכיל יחזק חע"ה לדעת כי עשיו לא יסכים להיות משרת את יעקב ומכלכל אותו בכל נרכי העוב"ז, על כן חזר והסכים שיהיו כל הצרכות נחונות ליעקב, צאמרו גם צורך יהיה, כי יש צורך ליעקב בהשפעות העוב"ז, למען יוכל לעסוק בתורה ועבודת השי"ת.

ועתה נחזור לענין הפרשה, כי הנה מכל הלן מפורש ווא"ל כי צמן שישראל עושים ראש"מ, ועוסקין בתורה ובמלאות בשלימות, אזי האומות מחוייבים להכין להם ערף, וכל מחסוריהם של ישראל עליהו קא רמין, כי לא נבראו אלו חלל לשמש את יראי השי"ת, שיהיו פנויים מכל עירדות העוב"ז. וא"כ נמלא כי

ע"י שישראל עושים רצונו של מקום, הרי הם כאילו כופים ומכריחים את האומות לשמשם ולהכין כל נרכיהם. והנה עשייה פירושה לפעמים כפייה, מלשון גע מעושה. וזה יהיה ציחור הכתוב ושמתם את חקתי ואת משפטי, אזי צאמלעות כשרון מפעלותיכם, "אשר יעשה אותם האדם" כלומר תהיו כופים ומעשים את אומות העולם הקרויים צהם האדם, כדאיתא בילקוט על הכ קרא אשר יעשה אותם האדם, כהנים לויים וישראלים לא נאמר חלל האדם וכו' הא חפילו עכו"ם וכו' עיי"ש, "וחי צהם" פ' שיהיו מכינים לכם כל נרכיהם ומחסוריהם לסיפוק פרנסתכם, וז"ש וחי צהם ע"ד שדרשו ז"ל (קידושין דף ל' ע"ב) שחייב אדם ללמד בנו אומנות, מדכתיב (קבלת ע') ראה חיים עם אשה אשר אהבת, ופירש"י חיים היינו אומנות שחמי' צו, וה"ל יתפרש וחי צהם, שעל אזה"ע לדאוג לנרכי פרנסתם ומחייתם של ישראל.

*

קדושים

(ה) וברת"ב איתא קדושים תהיו כי קדוש אני אס מקדישים אתם את עצמכם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי, או אינו אומר אלא אס קדשתם אותי בייני מקדוש ואס לאו איני מקדוש, ת"ל כי קדוש אני בקדושתי אני בין מקדשין בין אין מקדשין, וכו' פלאי.

(ו) במד"ר (ר"פ זו) איתא זשי"ב (ישעי' ה') ויגבה ה' לצאיו במשפט וגו' אימתי שמו של הקב"ה מתגדל בעולמו בשעה שעושה מדה דין ברשעים וכו'. וזרזר ציבור מה שייך ענין עשיית הדין ברשעים לפרשת קדושים תהיו.

(ז) גם בתנחומא (סימן א') וצילקוט איתא להך דרשב, אלא שהם דרשו גם סיפא דקרא וז"ל, מהו וכו' ל' הקדוש נקדש בצדקה שהוא מתקדש בעולמו בצדקה שהוא מלמד על ישראל סניגוריא וכו'. וגם זה צ"ב מה שייך הענין שהקב"ה מתקדש ע"י הצדקה לפי קדושים, דלא מיירי הכא כלל מענין זה.

ונראה לבאר הענין על פי מה דאיתא בצרכות (דף כ"ה ע"א) שהיה ר"ג מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כזרו לא יכנס לביהמ"ד, ואותו היום שהעבירו את ר"ג ממשילתו ונתמנה ר"א בן עזריה לנשיא, סילקו את שומר הפתח וניתנה רשות לתלמידים ליכנס, הבוא יומא איתוספו כמה מאות ספסלים בני מדרשא וכו', עיי"ש. וציארנו בספר ויואל משה (מאמר לה"ק סי' ל"ח ל"ט מ') דבתלמיד שאינו בגון כולי עלמא מודו שאסור ללמדו תורה, וכדאיתא בחולין (דף קל"ג ע"א) א"ר זירא א"ר כל השנה לתלמיד שאינו בגון כזרק אפן למרקוליס. וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מהלכות ת"ת (ה"א ועי' בלח"מ שם) ובענין ד' סימן רמ"ו. ועל כרחק לומר דפלוטא דר"ג ובענין תלמידיהו היא צדאם הבולק לתומו בדרך

וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. יש לדקדק על כפל לשון דבר ואמרת. גם מדוע שונה לשון מדיבור קשה לאמירה רכה בפסוק אחד.

(ב) דבר אל כל עדת בני ישראל וגו', בח"כ (כוצא ברש"י ז"ל) איתא מלמד שגאמרה פרש"י זו בהקבל מפני שרוב גופי תורה תלויין בה. ודרש"י זו ללמוד מיתורא דכל, דהוכי כגי למכתב דבר אל עדת בני ישראל. אמנם הקשו המפרשים ז"ל שחרי כל מלוא מנהגות התורה נאמרה בהקבלה בערב כדאיתא בעירובין (דף כ"ד ע"א), ולמה הולך הכתוב לרבות שפרשה זו בהקבל נאמרה, ועיין ברא"ם וצא"ח"ה בק' מה שחיראו. והגור אריה כתב ליישב קושיא זו, דאף שכל פעם הקביל משה את עדת בני ישראל, מ"מ לא היתה ביאת כולם חובה, משא"כ כשנאמרה פרשה זו נחתיבו כולם להקבל אל משה, אחד מהם לא נעדר, עכ"ד. ואכתי טעמא צ"י, מדוע לא היתה ביאת כולם חובה בכל עת שהבחינו משה להגיד להם דברי ה', והלא ודאי היתה תועלת לכל אחד ואחד כששמע הדברים מפיו משה.

(ג) קדושים תהיו, היפה תואר ז"ל הקשה דאס מאמר זה הוא ציווי לבני ישראל שיקדשו עצמם, ה"ה ראוי לכתוב "היו" קדושים, דוגמה מה שצא"ח"כ (שמות י"ט) היו נכונים לשלש ימים, ומדכתב קדושים תהיו משמע דאינו ציווי אלא הצטווה שהם עתידים להיות מתעלים במדרגת הקדושה, וצ"ב.

(ד) כי קדוש אני ה' אלקיכם. הקשו המפרשים ז"ל דמה תהיה טעם הוא זה לאזהרת קדושים תהיו, וכי יוכל להתדמות ויזיר חומר ליואל להתקדש כמותו.

התורה, וצחילונויותיו אין רואים שום דבר ביש, ואעפ"כ סבר ר"ג דאין ללמוד תורה עד שיוודע כי גם פנימיותו טוב, וכל זמן שלא נוכחנו לדעת שחוכו כצרו אל יכנס לביהמ"ד. והחולקין על ר"ג ס"ל דכיון שהוא הולך לחמונו בדרך התורה אי אפשר למנוע ממנו ללמוד תורה, כי ע"י שמתרצים התלמידים מתבדרים הרבה הלכות, כמבואר בגמרא שם, ולכן סולקוהו לשומר הפתח, וכל מי שמתבונן בדרך התורה התיירו לו להכנס. ולבאור יש לחמוה על שיטת רבן גמליאל, שברי בכל איסורין שבתורה סמכין על חזקת כשרות אף לדבר הכשרות, וכל ישראל יש להם חזקת כשרות אם הם מתבוננים על פי התורה, ולמה יגרע לימוד התורה שהוא חיוב דאורייתא ללמד את בני ישראל תורה כדנדרש בספרי ובגמרא לבנין אלו התלמידים כקרויים בנים, ומדוע לא סמך ר"ג על חזקת כשרות, ונחסרו כמה מאות ספסלי ביהמ"ד בימיו.

וביארנו שם באורך על פי מה שכתב הרמב"ם ז"ל (בפ"ה מה' ת"ח ס"ד) ח"ל, וכל תלמיד שלא הגיע להוראה וכו' עליו נאמר רבים חללים הפילה וכו', ואלו התלמידים קטנים שלא הרבו תורה כראוי והם מבקשים להתגדל בפני עמי הארץ וצין אנשי עירם וקופלים ויושבים בראש לון ולהורות צישראל הם המרצים המחלוקת והם המחריצים את העולם והמבזין מרה של תורה והמחזלין כרם ה' צבאו, עליהם אמר שלמה בחכמתו אחוז לנו שועלים שועלים קטנים מחזלין כרמים, עכ"ל. הרי לנו מדברי הרמב"ם ז"ל שכל עתידו של כלל ישראל תלוי בך, שכל יראו וכל ימלאו תלמידים שאינם הגונים המבכים מרה של תורה. ואפשר שכל כן חשב ר"ג להחמיר כ"כ צלימוד התורה לתלמידים ולא סמך על חזקת כשרות, דכיון ששלימותו של כלל ישראל תלוי בך יש לחוש מאלו, וכמו שכתבו הכוספות במסכת יומא (דף ז' ע"א ד"ה וזכ"ה) דבכח גדול שכתב כל ישראל תלויים בו ראוי להחמיר ולחוש אף לחשש רחוק, ע"כ.

ואחרי ההצטונות נראה לבאר באופן אחר שיטת רבן גמליאל דתלמיד שאין חוכו כצרו אל יכנס לביהמ"ד, בהקדם מה שכתב ק"ז זכ"ה בישמח משה פרשת משפטים (דף קע"ד ע"ב) לתת טעם על מה שנשעם הדין מולאים בעלי הדין לחזן דייקא, ולא

ועפ"י זה נצא אל הביאור, כי הנה צבית מדרשו של רבן גמליאל תאבדו כל החכמים, וצירורו כשחלה פרושה כל ספק ושאלה צדיקי התורה, ואסיוקו שמעתתא אליבא דהלכתא, וממם ילאה הוראה לכל ישראל. ונראה מה שכתבנו לאסיוקו שמעתתא אליבא

מאד. ולפיכך יתכן כי בכל עת שהקביל משה את בני ישראל להגיד להם את הדברים אשר נאמר, לא נאמרו להקביל אלא האנשים אשר חוכם כבדם, משא"כ אותם שאין חוכם כבדם לא היו רשאים להיות בהקבלת העדה, כי ללד המדריגה הגבוהה של השראת השכינה שהיתה למשרע"ה, לא יוכלו לעמוד אחר עמו במחילה אחת, שכרי כמה גורמים לסילוק השכינה, ואפשר דאף החולקים על רצן גמליאל שהחירו לכ"א להכנס לביהמ"ד, מ"מ מודו דגבי משרע"ה שאני, דדוקא דורות שלאחר משרע"ה ס"ל דיתנהו רשות לכל מי שירצה שיכנס, משום דנא"כ לא היתה אלא הדרגה גבוהה כ"כ של השראת השכינה, ע"כ הותר ללמוד תורה לכל מי שירצה, משא"כ גבי משרע"ה שהיתה הדרגת השראת השכינה גבוהה מאד, אף איננו מודו כי לא הותר להכנס למי שאין תוכו כבד.

ובדברים אלו מלאנו טעם נכון למה שהזכיר תורה לרבות שפרשה זו בהקבל נאמרה, כי משונה פרשה זו משאר פרשיות התורה, דבשאר פרשיות לא הקביל משה כי אם את האנשים שהיה חוכם כבדם, מה שאין כן פרשה זו שרוב גופי תורה חלויים בה, היה צורך להשמיעה אל כל עדת ישראל, אפילו אותם שאין חוכם כבדם, ללד שאם ישמעו מפי משה רבינו עליו השלום פרשה זו שרוב גופי תורה חלויים בה ודאי יאזיר עליהם משרע"ה צבור קדושתו, ויתעורר לבדם לשנות פנימיותם לעוב. אכן כדי שלא יהיה מקום לחוש שעי' שיאספו אליו כל העדה וביניהם גם אותם האנשים שאין חוכם כבדם ח"ו תסתלק השכינה, הוצרך משרע"ה לאמר להם קדושים תהיו, ואין זה ליווי אלא הצעה, והיה צדדי נס מן השמים, שצדק דבוריו הקדושים של משרע"ה נפסקה וזיכתו של האנשים שלא היה חוכם כבדם ונתקדשו כעמדם הר סיני, ובעלה מהם לגמרי מדת השקר. ועל כן כתיב הכא בקרא ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, ללד יוצא מן הכלל, ומה שלא עשה כן בכל פעם שהקביל את העדה, היינו משום דלאו בכל יומא מתרשם ניסא, ובשאר ההקבלות אמנם לא הניחו להכנס את אלו שאין חוכם כבדם.

ועפ"י האמור נתיישב גם כפל לשון הכתוב דבר ואמרת (תקו"ש א') כי היו כאן ב' דבורים, דבור

דהלכתא ים צורך להשראת השכינה ולבחי' רוח"ק, כדי להצין צדדים שאינם בגדר השגה בשכל אנושי. ולפיכך החמיר ר"ג כ"כ שלא יכנס מי שאין תוכו כבדו, שכרי אם יומא שם אפילו אחד שפנימיותו רע, וכלפי חוץ הוא מראה פנים כמתהלך בחומו, א"כ הכי הוא שקרן המרמה את הצדיות, ואין השכינה הקדושה יכולה לדור במדור אחד עמו, וצאין השראת השכינה לא יוכלו לצדד בהלכות לאמיתה של תורה כמבואר, על כן אף דבשאר דוכחי מהימנין לכל אדם המוחזק כשמות. דמכנין אחזקה, הכא שאני, דכיון שמשם פשטה הוראה לכל ישראל, ים צורך בהירות יחידה שלא ימא צין התלמידים אפילו אחד שאינו הבון, כי יגרסו להסתלקות השכינה, ולא יוכלו לעמוד על אמתות ה"הלכה.

אמנם חכמים פליגי על ר"ג, וס"ל דאין לחוש לכך, כי רבים כמה המוחזקים כשמות וא"ל לעמוד על פנימיותו, ואם נחוש לכך נמאח מטבול ח"ת דרבים, על כן החירו לכל אדם המוחזק כשמות להכנס לבית המדרש, וסמכו עצמם כי מן השמים יסייעו שאותם שאין חוכם כבדם ימנעו מעצמם מלצוא לביהמ"ד, או יתגלה קלוטם ויסלקו אותם מביהמ"ד. וגם היו סמוכים וצטוחים צכה זכות הרבים, שהיו ח"ת מרובים מאד צבתי מדרשות שלהם, וזכות הרבים גדול הוא מאד, וצפרט זכות התנאים הקדושים חכמי המשנה והתלמוד, וכדאי הוא זכותם שיגן עליהם שלא יוכלו אותם התלמידים שאין חוכם כבדם לגרום הסתלקות השכינה מן הביהמ"ד.

ובזה נצוא אל הביאור צמה שהקשו המפרשים ז"ל דמה טעם הוצרך הכתוב לרבות שפרשה זו בהקבל נאמרה, והרי כמו כן. בשאר כל המצוות הקביל משה את בני ישראל להגיד להם דברי ה'. אמנם אפ"ל דהנה האכ"ה הקדוש כתב צפרשת ויגש על הפסוק אבני ארד עמך מלרימה וגו', כי הדרגות אור השכינה רבים כמה, ויש הדרגות אין מספר להשראת השכינה וכו', עי"ש שבהאריך. ועפ"י זה י"ל כי הנה צמשרע"ה אמרו ז"ל כי כל כך עצמה מדרגת קדושתו והשראת שכינתו יתבדק עליו, שהשכינה היתה מדרגת מתוך גרונו והרי זה מוכיח שהיתה השראת אור שכינתו יתבדק על משרע"ה בהדרגה עליהם עד

העוונות נעשין לו לזכות, ואעפ"כ כיון שמקור זכות אלו נוצע מעצירת אפסר להמשיך מפלות לשונאי ישראל באמלעות אותן זכויות. ובמקום אחר כ' ליתכן גם להמשיך מפלות על שונאי ישראל ע"י עשיית עצירה לשמה, דזכות היא לו, ואפ"כ כיון שזכות זו מקורה מעצירת אפסר להמשיך על ידו תצוה לשונאי ישראל. (עיון ציינעט לב פרשת שמות שהביא בן משמו).

והנה עפ"י מה שנתבאר בדברינו, כי צעת שהקביל משה את כל עדת בני ישראל לאמר להם פרעה זו המשיך עליהם השפעת קדושה, והשפעה זו נמשכה וצאה גם על אותם האנשים שלא היו לבצם שלם עם ה', שאין תוכם כזרם, ובכח שפע הקדושה שהאיר עליהם במדה גדושה ודלי נתחטשו על מעשיהם, ושבנו בתשובה שלימה על עוונותיהם. ח"כ נמלא כי היתה זו בחינת תשובה מאחבה, שהרי מחמת אור הקדושה שנגב עליהם נתעוררו בבם הכפץ והחשוקה להחזיק בצורה יתבדק, ולעצור רוע דרכם. ובזכות התשובה הגדולה אשר עשו נמשכה מפלה נחת לשונאי ישראל, כמבואר באגרא דכלה ה"ל, שזו היא סגולה תשובה מאחבה. והשתא מובנים שפיר דברי המדרש קדושים תהיו ה"ד ויגבה ה' לבא'ו צמטע כשהקב"ה עושה דין ברשעים שמו מתגדל וכו', דשפיר שייך ענין שהקב"ה עושה דין ברשעים לדברי הכחוש קדושים תהיו, שהרי מקרא זה ענינו הצטחה שעתידים כל בני ישראל להחזיק בקדושה, כדאמרינן שהיה הכרח בדבר, דבלא"ה לא היה באפשרי שיהיו נקבלים אל משה כל בני ישראל, וכיון שהוצעו שיהיו קדושים ח"כ יש כאן בחי' תשובה מאחבה. באותם האנשים שלא היו תוכם כזרם, ותשובה מאחבה כחם יפה להביא מפלה נחת על שונאי ישראל.

אמנם הגם שיש קידוש ה' צעשה שהקב"ה עושה דין ברשעים, מ"מ גדול ממנו הוא כבוד שמים הנלמח ממה שהקב"ה מושיע את בני ישראל הכשרים, כי צעת שנעשה הדין ברשעים ישנו גם לז ובחינה שהחלונים משתתפים בו (עיון אור החיים הקדוש פרשת צלק פרק כ"ג ח'), משא"כ צעת שמתגדל ומתקדש שמו בגדול ע"י שהוא מושיע את ישראל אזי אין להם צד אחיה כלל, כי תשועתן של ישראל באה ממקור הקדושה אשר עליו נאמר עין לא ראתה

א' הוא מה שאמר להם כל האזכרות והליוויים שצדקשם זו, ואמירה נוספת יש צענין זה, שהקדים לומר להם קדושים תהיו, שהיה הצטחה שיושפע שפע קדש גם על אותם שאין תוכם כזרם, למען יהיו ראוויים להכנס לבית מדרשו של משה, ולא הסתלק השכינה משם.

והשתא מובן גם מה ששינה הכחוש לשונו בזה"ד, דפתח לומר דבר המורה על דבור קשה, ואח"כ כתיב ואמרת שהוא לשון אמירה רכה. כי כלפי האזכרות והליוויים האמורים בפרשה אמר דבר, לפי שפרשה זו יש בה אזכרות וליוויים רבים שקשה לקיימן, וכאמרו"ל שרוב גופי תורה תלויין בה, וכלפי מה שהוצעו ישראל קדושים תהיו אמר ואמרת, כי הצטחה זו היא להם אמירה רכה, שחכו להתקדש כדי שיהיו ראוויים לבא לבית מדרשו של משה.

ובמבואר גם מה שנתן הכחוש טעם למ"ש קדושים תהיו באמרו כי קדוש אני ה' אלוקיכם, פירש שעל כן הוצעו ישראל שיהיו קדושים, לזכר כי קדוש אני ה' אלוקיכם, ולא יתכן שישרה הקב"ה שכינתו במקום שנמלאים שם בני אדם שאינם מהבוגים, כי באתרא דשקרא קאי לא תהיה כשראת השכינה, ולפיקר קדושים תהיו כדי שתשרה שכינה על משה רבינו ע"ה, ויוכל ללמד לעם פרשה זו, שהרבה גופי תורה תלויין בה. ואף שרבותינו ז"ל דרשו כמה דרשות במאה"כ קדושים תהיו, ועפ"י דרשתם משמעות מקרא זה הוא אזכרה וליווי, כגון קדש עצמן במדות לך וכו"כ, מ"מ אין צדק סחירה למה שפירשו שהוא הצטחה, כי בתורה הקדושה כלולים כמה וכמה דרכים לאין שיעור וערך. אח"כ מלאתי שגם בזה"כ אגרא דכלה פירש מאח"כ קדושים תהיו שענינו הצטחה יעו"ש.

ועתה נחזור לביאור המדרשים המובאים בפתח דברינו, בהקדם עוד מה שכתב בזה"כ אגרא דכלה פרשה ראה דלכאורה כיצד יתכן להמשיך מפלות על שונאי ישראל באמלעות קיום מצוות ומע"ט, והרי הכוונה של המצוות ומע"ט להמשיך אך שפע ברבה, אלא שהדבר יתכן ע"י עשיית תשובה מאחבה,

(רות רבא פ"ב ד') ישלם ה' פעלך וגו' אשר באת לחסות בלל כנפיו איך חסא אשר באת לחסות, עיי"ש מ"ש צ"ח. ולפי זה תקשה דבגר מגיע לו שכר בעו"כ מן הדין וכי"ל הקב"ה משכה שכרו לעו"כ, והא איכא בל תלין, אמנם עיקר התיורן הוא משום דשכר מצוה בזהאי עלמא ליכא, כמו שכתב הסידורו של שנת העש"ה כי שכר העו"כ הגשמי הוא כאין וכאפס לעומת מעשה המצוה והתיקונים הנעשים על ידה בעולמות העליונים בצוה מעל גבוה, ולפיכך לא שייך לשלם שכר בעו"כ הגשמי בעבור המצוות ומע"ט פנים רוחניים, כי צמח נחשב הוא. אמנם לפי זה פסחם שעשה דבר שלא מחייב בו מן הדין, כי מה שאמרו בדעות הרמית קנאים נפגשים בו חמו חיוב אלא רשות, וצפרע על הכשר נפשו למות חו"ד ודאי יותר מן החיוב, אי"כ מגיע לו שכר חיוב היום בעבור מפעל הכוזה שעשה, לפי שאין זה מן המצוות המחוייבות, שיהיה שייך לומר עליו שכר מצוה בזהאי עלמא ליכא. ח"ש המדרש דין הוא שיטול שכרו, כלומר מיד. אכן כי"ל אפשר לשלם שכר בעו"כ, הלא שכר העולם הגשמי הוא כאין לעומת מעשה המצוה, לזה התחכם ה' ואמר הנני נותן לו חס בריתי שלום, ואיתא במדרש כמה דאת אמר בריתי יהיה אחר החיים והשלום שיחיה לעולם, וא"כ באמת שכרו היום ולא למחר, כי עודנו חי עומד ומשמש במרום, ע"כ"ד הייטב לב זל"ה.

ולפ"י זה יהיה ביאור המדרש הנ"ל ז"ה ויגבה ה' לצאוי במשפט והא"ל הקדוש נקדש בצדקתו על ישראל סניגוריא באופן זה, דכה לפי שזיה הכחוז קדושים חביו, שענינו אזכרה לישראל לפרוש מן המותרות, הם עניני הרשות תענוגות בני אדם שאין בהם איסור מלך הדין, ואעפ"י מוטל על האדם לפרוש מהם ולהסתפק בהכרחי לקיום הגוף, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל, ופרישה זו מן המותרות היא ענין של לפנים משורת הדין צהי' לזדק, שכרי לא אסרתן תורה, ולפיכך צעת שישאל מקדשים ומעשרים עתהם צפרישה מן המותרות שאין בהם לורך לקיום הגוף הקב"ה מודד להם כמדתם, ומלמד עליהם סניגוריא למשן ילאו צדיקים וזכו שמכר המדרש לככה כך קרא

וגו'. וזה יהיה ביאור התנחומא (קושיא ז') ז"ה ויגבה ה' צ' במשפט וכו' מהו והא"ל הקדוש נקדש בצדקתו שהוא מתקדש בעולמו בצדקתו שהוא מלמד על ישראל סניגוריא, והכי פירושו ויגבה ה' לצאוי במשפט, כלומר בגבוי מרומים שם מתגדל ומתקדש שמו ויתברך במשפט שהוא עושה צדשים, אמנם בעלמא הדין גדול הוא כבוד ה' צומן שהוא עושה לזדקתו וחסד עם עמו ישראל, ח"ה והא"ל הקדוש נקדש ביינו בעו"כ, בצדקתו שהוא עושה עם ישראל ומלמד עליהם סניגוריא. וכאשר כן יהיה גם צומן הגאולה כלאי צמד' ולקוט' (ישע' רמח"ק"י) ע"כ"פ חני מודר בצדק (שם ס"ג) זה שאמר הכחוז (דניאל י"ב) צעת הבאי יעמוד מיכאל, לעתיד לבא צאים שרים ומקטרגים על ישראל ואומרים לפני הקב"ה רבש"ע וכו' יש לפניך משוא פנים וכו', מפני מה הללו יורדים לגיהנם והללו אין יורדים, שצוה שעה מיכאל סניגורין של ישראל משחק, שנאמר צעת הבאי יעמוד מיכאל וכו', ואין יעמוד אלא שתיקב וכו', וכיון שהוא משחק אומר הקב"ה מיכאל נשחקת ואין אתה מלמד סניגוריא על בני חיין שאני מלמד ומדבר עליהם בצדקתו ומשעים, שנאמר חני מודר בצדק וצ' להושיע ובצוה לזדקתו וכו' בצדקתו שעשים עמי שקבלתם את התורה שאלמלא כן היכן הייתה מלכותי, וח"ה בצדקתו שעשים עם עמכם שאלמלא כן הייתי מלכה אחכם מן העולם, ע"כ"ד המדרש.

ואפ"ר עוד עפ"י מה שכתב ק"ז זל"ה ציעב לב פ' פנחם על הא דאי צמד' (במודר פכ"ה ח') ע"כ"פ לכן אמר הנני נותן לו חס בריתי שלום אמר הקב"ה דין הוא שיטול שכרו. וביאר עפ"י מה שכתבו המפרשים כי מלך הדין אין מגיע לאדם שכר בעבור מצותיו, כלאיתא צמד' ע"כ"פ מי הקדימני ואשלם מי עשה מחזה עד שלא נתתי לו בית וכו' מי מל צנו וכו', ומה שהקב"ה נותן שכר לאדם הוא רק מלך החסד, וע"כ מותר לאחר שכרו של האדם לע"כ"פ וליכא ציה משום בל תלין. אמנם הנה הפרשת דרכים בסוף הספר העלה דגר נחגיגין מגיע לו שכר מעשיו בע"כ"פ, שברי הוא לא היה מחוייב צדכר שיתגייר ולא שייך ציה מי הקדימני, ופירש צוה דברי המדרש

הגאולה, אלא שח"ל גילו לנו בחכמתם וברוח קדשם שאם יחבו ישראל ותהיה הגאולה בחיי חשיבה יהיה הדור כולו זכאי, וח"ו אם לא יחבו יתאריך הגלות כ"כ עד שמרוץ עמים ושנים יהיה דור שכולו חייב, אין מי יקרא בשמך בלדק מתעורר להחיות בך, ובכל זאת השיית לא למענו יעש ויגאל אותנו ברחמי הגדולים. ואע"פ שהשפלות גדול מאוד, מ"מ כל מה שעושים מעט לעורר רחמי שמים מועיל קצת לקירוב הקץ, אלא שבעבור השפלות הגדול שהדור שריו בן, בחינת כולו חייב, תהיה עיקר הכתעוררות אך ברחמי שמים, כי הקב"ה ירפם וינצו צעיינו ובעפלות מנצמו ומעמדנו, ועם כל זאת שמו הגדול לא שכחנו, אלא אנו מחזיקים את עצמנו בצורה כל העולמים, וחפצים להחקרם אליו ולעשות רצונו.

ו"ש המדרש או אינו אומר אלא אם קדשתם אותי הייתי מקודש, כלומר דשמתם תאמר שרק אם יהיו ישראל ראויים לעורר ולקרב קץ הגאולה באמצעות מעשיהם הטובים אז מתקדש שמו יתברך בעולם, ואם לאו כלומר שאין ישראל ראויין להגאל, שהם חייב בחינת כולו חייב, אינו מקודש, שלא יגאל הקב"ה את ישראל במצב שפל כזה ח"ו, ח"ל כי קדוש אינו בין מקדשין בין שאין מקדשין, כי הגאולה השלימה בהכרח תאז בכל אופן ואופן, בין אם ישראל ראויים בין שאינם ראויים, אלא שאם יחבו ישראל תהיו הגאולה בבחינת גבוהה יותר.

•

באופן אחר יתבאר מאה"כ דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו, ופירש"י ז"ל פירש זה בהקבל נאמר שרוב גופי תורה תלויים בה. והקשו המפרשים דלהכי לא אינטיקין קרא שהרי כל מלות התורה בהקבל נאמר, ועדיין אינו יודע מה מלמדני הכתוב באומרו דבר אל כל עדת בני ישראל.

ונראה דהנה חכמת הצריחה היא שיכיה שמו ית' מתגל ומתקדש בעולם, ע"י בני ישראל המקדשים שמו ית' יתברך במעשיהם הטובים. והנה אם

יירבה ה' זכאיו במשפט והאל הקדוש נקדש בלדקה, ודריש מנייה שהוא מתקדש בעולמו בלדקה שהוא מלמד על ישראל סניגוריא, דשפיר שייכא דרשה זו לענינא קדושים תהיו, שהרי בעבור שישראל מקדשים לעמם במותר להם ילמד הקב"ה סניגוריא עליהם להקדישם ביום דין. והכי פירושא דקרא יירבה ה' זכאיו פ"י מה שיתרומם ויתנשא שמו של מנצח בעולמו זהו "במשפט", כלומר מלך הדין, אמנם והאל הקדוש נקדש, כלומר מה שעתיד להתקדש שמו יתברך בעוה"ז כאשר יעזור ויושיע ויגן על ישראל משונאים המוקטרגים עליהם, ויגאלם בגאולה עולמים, זהו "בלדקה", פירוש בזכות שאף הם עושים לפנים משורת הדין לפרוש מדברים המותרים, שהם בחיי לדקה, כן יעשה עמם הקב"ה ללמד עליהם סניגוריא ולהשחיק פיות המוקטרגים. שהרי דין הוא שיעלו שכרם בעוה"ז על אשר עשו לפנים משורת הדין לפרוש מן המותרות, אלא שאין שייך לשלם שכר עוה"ז בעבור המלכות, ללא נחשב לכולם שכר העוה"ז בערך מעשי המלכות שכולם רחניים, לזאת יתחכם ה' לשלם שכרם צעת הגאולה העתידה לימות המשיח וילא ידו שיהיה שיטולם שכרם בעוה"ז בעבור שעשו לפנים משורת הדין, ואע"פ כי יהיה שכרם בערך המלכות, כי יהיה השכר רב ועולם שיזכו ע"י כן להגאל, שהוא שכר נצחי.

ובזאת אפ"ל גם דברי המ"כ אם מקדישים אתם עצמכם מעלה אני עליכם כאילו קידשתם אותי, כי ע"י שישראל מקדשים עצמם במותר להם הם מקדישים את הגאולה השלימה, ואז יתקדש שמו ית' בעולם כולו, וזהו יתשב להם כי קידוש ה' בא בזה מעשיהם, וכאשר נתבאר כי בזכות שהם מתקדשים לפרוש מן המותר, יעשה הקב"ה לדקה עמם ויושיעם. ואה"כ אמר אז אינו אומר אלא אם קדשתם אותי הייתי מקודש ואם לאו אינו מקודש, ויתבאר דהנה אמר ז"ל (סנהדרין י"ח ע"א) אין צד דוד בא אלא דוד שכולו זכאי או כולו חייב, וכבר הוצרכנו בזה בספרי ויואל משה (מאמר א') סימן מ"י דלזן הכוונה כי בעבור מעשי הדור שכולו חייב יבוא המשיח, דביאת המשיח הוא בהכרח בזמן קץ האחרון, בעבור שהעוה"ז הקב"ה שבושה שכל אופן ואופן תהיה

צעבור שהוא עושה אותם צדיקים, וגם יביא מעשה המלכות בשלימות.

*

יידבר ה' אל משה לאמר דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. פירש"י ז"ל פרש"י ז' נאמר צבקהל מפני שרוב גופי תורה תלויים בה. וקש"ו המפרשים שברי כל פרשיותיה של תורה צבקהל נאמר כדאיתא בעירובין (דף י"ד ע"ג) וא"כ מה הודיענו הכתוב בפרש"י ז' צבקהל נאמר צבקהל. גם מה תנינא טעם הוא ז' נאמר צבקהל מפני שרוב גופי תורה תלויים בה, וכלל אף שאר פרשיות שאין רוב גופי תורה תלויין בהם נאמר צבקהל.

(ג) **במד"ר** (פכ"ד ט"ו) איתא קדושים תהיו וכול כמני ח"ל כי קדוש אני וגו' קדושותי למעלה מקדושתכם. והוא תמוה מאד היעלה על הדעת לדמות קדושת בני אדם שוכני בתי חומר, אשר מעפר לוקחו ואל עפר ישובו, אל קדושתו של יוצר בראשית יחברך שמו, עד דאיתעריך קרא להויא מעטות ז'. וכל

(ג) **בתורת כהנים** (כזא בלקוט) איתא אם מקדישים אתם את עצמכם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי או אינו אומר אלא אם קדשתם אותי הריני מקדש ואם לאו איני מקדש ח"ל כי קדוש אני בקדושותי אני בין מקדשין בין שאין מקדשין, ע"כ. והוא פלא וכי ניתן לדמות ולומר כי קדושת הבו"ת שמו תלוי בקדושת בני אדם קרובי גושי תומך, בלא קדושתו יחברך איכה תלוי בדבר, אלא היא נאחית ולעד עומדת, ולא יצויר אלא ח"י בעד קדושה, ואמאי איתעריך קרא לאשמעין דבין מקדשין בין שאין מקדשין הרי הוא בקדושתו.

ונראה צבקהל לצאר דכריהם ז"ל דפרשת קדושים תהיו רוב גופי תורה תלויים בה. ובהם רבו הפירושים צדדי מפרשי התורה לצאר מלות קדושים תהיו מה עיבה. רש"י ז"ל פירש הו פרשום מן העריות וכו' כל מקום שאתה מולא גדר ערוב אתה

כי מלך זה איכה מעליותה שיכיו ישראל מקיימים תורה ומצוות בפרכסיה בתוך קהל ועדה, כי אז מתגדל ומתקדש שמו יחברך לעניי הכל, אמנם מאידך גיסא איכה מעליותה בקיום התורה והמצוות צלינא צבקהל וצמחצוה, מקום שאין כל צדיק רואה, כי צדק ז' אפשר צנקהל לשמור על שלמות המעשה ועל זכות וללילות הדעת, שתיבה המלכות מיוחדת בלתי לה' לבדו, ללא שמך פניה והתפארות, ושאר מחשבות חוץ הפוגמות בשלימות המלכות.

ואפילו הכי חשובה ומקובלת ומרובה יותר עשיית המצוות בתוך קהל רב, מאשר יסתר האדם במסתרים וא"ש לא יראנו, כי בעשיית המצוות צבקהל מתרבה כבוד שמים עולם. אכן צדבר ה"כ לר"ך סויעתא דשמיא מרובה, שאף בזמן קיום המצוות צפני קהל ועדה לא יכנסו בלבו מחשבות התפארות צפני בני אדם, אלא יתאמץ וישהול בכל כוחו לשמור על כבודו כוונתו, וכמ"ש ק"ז זל"ה צייננו לב לפרש המעשה (אבות פ"ב ב') וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים, ר"ל שכל העוסקים בתורה ובמצוות צבקהל בתוך ישרים ועדה, לריבים לבון מעשיהם לשם שמים, ולא יתכוונו להתפאר צפני בני אדם, או שאר פניות כיוצא באלו.

ובחינה זו אפשר להעמיס במאה"כ דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו, דהנה קדושים ציאלו פרשים, כמ"ש רש"י ז"ל, וכמו כן הרמב"ם ז"ל עפ"י דרכו פירש קדושים תהיו פרשים, וכדאיתא בתורת כהנים. והכוונה במאמר זה לרמוז שאף צעת אשר האדם נמלא בתוך רבים, כדכתיב אל כל עדת בני ישראל, אפ"כ קדושים תהיו, כלומר הו זכריים להיות פרשים צמחצבקהל, צעת שאתם מקדשים שם שמים ע"י התורה והמצוות. והוא ע"ד מה שכתב הרב"ק מוה"ר"ר משה לייב מסאסוב זל"ה בזהרוריתו שטוב בהתבודדות עם הצבור, פי' דאף צעת שהוא נמלא עם הצבור תהיה לו התבודדות צמחצבקהל, כאלו הוא לבדו צבקהל ואין זר אחר, ואם ככה תהא מחשבתו יהיו מצוותיו שלימים ורצויים ללא כל שמך פניה זר, ובאופן זה יהיו שתי המעלות גם יחד צדו, שיתקדש ש"ש ע"י תורתו ומצוותיו,

שישמרו את הגדרים וסייגים אשר חכמים גזרום עליהם, ובזה יזכו למדריגת קדושים.

וְנִרְאָה לומר כי כל הפירושים הללו סובבים על קוטב אחד, ויתבאר בהקדם מה שכתב הרמח"ל ז"ל בספרו נחל קדומים בשם רבינו אפרים ז"ל לפרש קדושים תהיו מזומנים תהיו למנוחתי כמו ואל בשם חאמר התקדשו למחר, כי קדוש אני, כלומר אני מזומן לשמיע קולכם בכל עת שאתם קוראים אותי שנאמר מי כהי' אלקינו בכל קראינו אליו, ע"כ ומצינו כמה מקראות כיוצא בזה שלשון קדש פירושו הזמנה, כגון בא דתהיו בפרשת יושב איה בקדש הוה צעונים וגו' ופרש"י בקדש מקודשת ומצומנת וכו'. והנה עיקר ההזמנה להשמיע המלואות הוא תיקון המדות, וכמו שכתב בקדוש מברח"ץ זל"ה בספרו שער הקדושה אשר אין ותיקור על תיקון המדות, כי יסוד כל התורה הוא תיקון המדות, שצ"י שלימות המדות ויתן לזכות בכתוב של תורה, וחל"כ בשער ב' שם, והנה בנפש הזכ תליות המדות הטובות וברעות וכו', אשר זה תלויין תרי"ג מלות התורה וכו', לפיכך אין המדות בכלל תרי"ג מלות, ואמנם כן הכנות עיקריות אל תרי"ג מלות בקיומם או בביטולם וכו'. ולפיכך ענין המדות ברעות קשים מן הטבירות ענין מאד וכו', וגמלא כי יותר לר"ך לזכר ממדות ברעות ויותר מקיום המ"ע ול"ה, כי בהיותו צל מדות טובות בנקל יקיים כל המלות, עבד"כ, עיי"ש. גם החסיד צל חובת הלבבות יסד ספרו על תיקון והישרות המדות, כי זה הוא שורש ותיקור הכל. וצט"ר אין איש שם על לב להשלים ענין בתיקון המדות הטובות, ולא ידעו ולא ידעו כי כמה יסוד לכל התורה.

וְזָדוּר המכוון במה שפירש רבינו אפרים ז"ל קדושים תהיו מלי' הזמנה, כי כדי שיתבה האדם אל הקדושה לר"ך הוא לעשות הכנה ודרכה בתיקון המדות, והכנה לזכות למדות טובות היא ע"י הזמנה כל כוחות הגוף, להרחיק מן המדות הרעות ולתקנם במדות טובות וישרות, ובזה יזכה האדם למעלה הקדושה. ואמר הכתוב כי אם אמנם תזמינו עצמכם בתיקון המדות אזי אף אני אעשה זאת לכם כי קדוש ה' אלקיכם, וכפירוש רמב"ם אפרים ז"ל שאני מזומן לשמיע קולכם

ומלא קדושה. והרמב"ן ז"ל חלק על פירש"י ז"ל משום דבת"כ משמע שאין זו אזהרה על פרישה מעריות, ולפיכך כתב הוא ז"ל דכפרישה הוה היא לפרוש מן המותרות, שאם ילך האדם שובב אחרי שרירות לבו ימלא צל התאווה מקום להיות שטוף בזימה ולביות זולל וסובא וידבר כל נבלה, וא"כ יזכה בכל ברעות התורה, לפיכך הזהיר תורה שיתבה פרושים מן המותרות, ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות, וכמו שדרשו ז"ל קדש עמך במותר לך.

וְק"ץ זל"ה בייטב לב ר"פ זו דרש סמוכין לכוף פרשה הקדומה וכתוב בה ושמתם את משמרתו וכתוב בתורה קדושים תהיו, וביאר עפ"י מה שזכרנו ז"ל (ויבמות דף כ"א ע"ב) עב"פ ושמתם את משמרתו עשו משמרת למשמרת, ושם (דף כ' ע"א) איתא על בא דתן במתניתין איסור קדושה מאי איסור קדושה שניות מדברי סופרים ואמאי אמר אבוי כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש וכו', ופריך רבא וכל שאינו מקיים דברי חכמים קדוש הוא דלא מקרי רשע נמי לא מקרי (בתמיה) אלא א"ר קדש עמך במותר לך (פירש"י קדש עמך לעמוד ולהזכיר אף במותר לך להוסיף שניות שהם מותרות לך על העריות כדי שלא תבא לידי עריות האסורות מן התורה). ונראה שזה צעמנו גם עטמנו של אבוי שאמר כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש, שהוא קדוש משום שהוא מקיים דברים המותרים מן התורה ומקדש עצמו במותר לו. והנה איתא בתנחומא ס"פ נשא (סיון כ"ט) לא יאמר אדם איני מקיים מלות זקונים שאינו מן התורה א"ל הקב"ה בני כל מה שגזרתי עליכם תהיו מקיימין וכו' למה שאף על דבריהם אני מסכים שנאמר ותגור אומר ויקם לך וכו', ובזה תתבאר בהסמכות דתהיו ושמתם את משמרתו, שהיא אזהרה להחמיר לעשות משמרת לתשמרתה של תורה כדי שלא יבוא להבטל באיסורים לאוריתא, וכדר כתוב אזהרה לבני ישראל קדושים תהיו, שתיקומו דברי חכמים ותזכו למדריגת קדוש, ע"ד קדש עמך במותר לך, ונתן טעם לדבר כי קדוש אני ה', כביכול גם אני שומע לדברי חכמים ומסכים עמכם לקיים גזירתי, עכ"ד ק"ץ זל"ה. ועפ"י זה נמלא כי מלות קדושים תהיו היא אזהרה לבני ישראל

של תשובה כחודה של מחט ואזני פוחת לכם פתחים שיכיוו עגלות וקרנות נכנסות.

והאמת היא כי תהיה ההזמנה שבני ישראל עושים כמעט שחביב, ואפילו במסירות נפש גמורה, לא תגיע הזמנתם אל ההזמנה שהקב"ה עושה לקבל תפלות ישראל, כי הקב"ה משגיח על ישראל בעינה פקידתו ובהשגחה נפלאה ובשופט אליו שמע, אלא שהבסתר גדול מאוד הסתר בחוץ הסתר ובעבור כן אין מבזים גודל ההשגחה. והש"ת יזכנו לרחות עין בעין את גודל ההשגחה שהוא משגיח על עם סגולתו.

ובבחינה זו נבא לציאור ה"כ" (קושיא ג') אם מקדישים אתם את עצמכם מעלה אני עליכם כאילו קידשתם אותי, כלומר שאם ישראל מזמינים את עצמם לתורה ולמצוות הקב"ה מזמן להם לשמוע בקול תפלותיהם, ואף שאין הזמנת ישראל דומה אל ההזמנה שהקב"ה מזמן להם, כדאמרינן כי הזמנתו יתברך לבני ישראל גבוהה ועולה מאוד מהזמנת ישראל אליו, מ"מ אמר הקב"ה מעלה אני עליכם כאילו קידשתם אותי, כלומר כאילו כל ההזמנה שהקב"ה מזמן עצמו אליהם זאת מחמת מה שישראל מקדישין ומזמינים עצמם לתורה ולמצוות, כי כל תשובה ותשובה שישראל עושים כדי להתגבר על יחסי' תשובה מאוד לפני המקום ב"ה. וזהו קאמר במדרש או אינו אומר אלא אם קידשתם אותי הריני מקודש ואם לאו איני מקודש, כלומר דכ"ל כי אם אין ישראל מזמינים עצמם למצוות אין הקב"ה מזמן להם כלל להאזין בקול תפלתם, ח"ל כי קדוש אני בקדושי אני בין מקדישין בין אין מקדישין, שהקב"ה מזמן בכל אופן ואופן לשמוע קול שועת עמו ישראל ברחמים, ואפילו בזמן שאינם מזמינים עצמם למצוותיו.

והשואל כל הפירושים שנאמרו במצות קדושים תהיו סובבים בולכים אל מקום אחד, כי לכולהו פירושיו צא הכבוד להזכירנו כאן להיות מוכנים ומזומנים לקיום התרי"ג מצוות, ולהרחיק עצמינו מכל דבר אשר ימנענו מלקיים המצוות כראוי. שהרי לפי דברי הרמב"ן ז"ל שד"ק תהיו הוא אזכרה לפרוש עצמנו מן

ככל עת שתקראונו, וזהו ע"כ כי הקב"ה מתנהג עם האדם במדה כנגד מדה, כשם שהאדם מזמין עצמו במדות טובות וישרות, שעל ידם יגיע נקיוס המנוות, כמו כן הקב"ה מתנהג עמו במדה זו לשמוע קול תפלתו ככל עת שיקרא אליו. וכמו שידוע מה דליתא במדרש (בציור השנה"ק ומעו זה משמיה דהצ"ע"ט בקדוש ז"ע משום שהיה במדרש הזה שגור בפיו ולו רגל על לשונו) ע"פ ה' נ"ך כי הש"ת מתנהג עם האדם בצחינה כלל מה הכל הזה בשא"ת משחק הוא משחק ק"ו וכו' כן הוא הדבר אשר הקב"ה מתנהג עם האדם כפי מעשיו. והכי נמי ליתא במד"ר פרשת וירא (פמ"ח ו') ע"פ ה' וכו' וכו' פתח האוכל צינף לעמוד ח"ל הקב"ה שב ואתה סימן לבניך מה אתה יושב ושכינה עומדת כך צינף יושבין ושכינה עומדת על גבן כשישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין ק"ש וכן יושבין לכבודי ואני על גבן וכו'. ועפ"י זה יהיה ציאור הכתוב בסגנון זה קדושים תהיו מזומנים למצוותי, וכדאמרינן דקאי על הכנה האדם בחיקון המדות, ואם תעשו כן אזי כי קדוש אני ה' אלוקיכם, שאהיה מזמן לכם להאזין קול שועתכם בכל קראכם אלי.

ובדרך זה יתבאר דברי המד"ר קדושים תהיו יכול כמזני, כי לפי שנאמר זה יענה בעצמה שהקב"ה יזמין עצמו כביכול לשמוע קול תפלת עמו ישראל, כשם שכל מזמינים למצוות, וכמו שנתבאר שהוא צחי' ה' נ"ך, כשם שהאדם מתנהג כן מתנהגים עמו בשמים, ולפי זה אפשר יעלה על הדעת לומר כי הקב"ה מזמין עצמו כביכול לשמוע תפלות ישראל לפי ערך מה שהזמינו בני ישראל את עצמם לקיום המצוות ולא יותר, וז"ל במדרש קדושים תהיו יכול כמזני, כלומר שמה תאמרו כי בצחינה שאתם מזמינים עצמכם למצוות תהיה הזמנת הקב"ה לשמוע קול נאקתכם ותו לא, ח"ל כי קדוש אני קדושי למעלה מקדושתכם, כלומר הזמנתי למעלה מהזמנתכם דאף שההזמנה שאתם מזמינים עצמכם למצוות היא במדרגה פחותה, הקב"ה מתנהג עמכם במדה האחד ובמדת ברחמים, ומזמן לכם בצחינה גדולה הרבה מאוד, וע"ד ה' דליתא במדרש (שש"ר פ"ב ג') פתחו לי פתח אחד

פרישות אלו יהיה מוכן וזמון לקיים מצותיו יתברך, באין שטן ואין פגע רע.

ועפ"י זה יתבאר לנו גם מה שפירש רש"י ז"ל פירש 10 בבבלי נאמר (עין קושית א') עפ"י מה דליתא במד"ר פרשת יתרו (פכ"ה ד') וז"ל כל מה שהנביאים עתידים להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני, שכן משה אמר להם לישראל כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום אין כתיב כאן אלא עמנו היום אלו הנשמות העתידות להתנבאות שאין בהם ממש שלא נאמר בהן עמידה, שאעפ"י שלא היה בזה שעה כח"ל קיבל את שלו, וכח"ל משה דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי, בימי מלאכי לא נאמר אלא ביד מלאכי שכבר היתה הנבואה בידו מחר סיני, ועד אותה שעה לא ניתנה לו רשות להתנבאות. וכן יעשה וכו' עד עכשיו לא ניתנה לו רשות להתנבאות ולא כל הנביאים בלבד קבלו מסיני נבואתן אלא אף החכמים העומדים בכל דור ודור כל אחד ואחד קיבל את שלו מסיני, ע"כ. מבורר מה דכל מה שיהיה עתיד להתגלות לחכמים ולנביאים במשך הדורות כבר נתגלה למשרע"ב בסיני, וכמו כן כל הגדלים שהוסיפו החכמים בזמן מן הזמנים הכל ניתן בסיני, אלא שלא היה משרע"ב ראוי לגלות נבואתו בזמן.

והנה בזמן שעמדו ישראל על הר סיני היו במדרגה עליונה שפקדה זכותה והיו קדושים כמלאכי מרום, ולא היו צריכים אז לפי מצב ומעמדם לכל הגדלים והסייגים שהוסיפו החכמים במשך הדורות שלאחריהם, וגם לא הותר לגלות להם גדלים וסייגים אלו שעתידיהם היו להתחדש בדורות הבאים, כי הם שייכים לשמותיהם של חכמי דור ודור, ועד שהגיע זמנם לא ניתנה רשות לגלותם. ולפי זה נמלא כי מאמר קדושים תהיו שהוא אזכרה שיהיו ישראל משמרים גדלים וסייגים או שיתקנו מדותיהם, הרי לא היה שייך כלל בנבואתו הדור, ועל כרחק לומר שנאמר מקרא 10 למען יתברך אחד חלקו המוכן לו בחורב, כמו כן

המתחרות, הרי זה עיקר גדול שרוב גופי תורה כלולים בו, כי אם ילך האדם אחרי תאוותיו בדברים המתחרים ולא ימנע עצמו מכל עשר לבו חומד, אזי ילכד ויכשל גם בדבר איסור ח"ו, ועלול הוא לעבור על רוב גופי תורה. ולפיכך זה דרך ישר לפני אדם שיפרוש עצמו מן המתחרות ויקדש עצמו במותר לו, ולא יתקיימו אצלו כל המצוות, וא"כ נמלא כי מצוות קדושים תהיו תלוי קיומם של רוב גופי תורה. וכמו כן לפי דברי ק"ז זל"ה ה"עצב לב דקדושים תהיו הוא אזכרה לשמור את הצוללים אשר גבול ראשונים, הם הגדלים והסייגים שגדרו ח"ל לעשות משמרת למשמרתה שג תורה, אחי שפיר דבך תלויים רוב גופי תורה, שאם נפרץ בגדר כזה ויכלו להכשל בצוף האיסור. ואף לפירוש של רבינו אפרים ז"ל מוכן שפיר עטם שפרשה זו תלויים בה רוב גופי תורה, כאשר נחבאר בחורף, כי קשה מאד עושן של מדות, ורק בהזמנה הבה ושלמות המדות אפשר לקיים התורה, וקיום כל התורה תלוי בהנחת האדם ובשלמות מדותיו.

ואפ"ל עוד כי כל הפירושים הללו גם יחד כלולים במצוות קדושה שלינו ויארנו, אלא שהאחד הוא דרגה והכנה להגיע אל משהו, כי בראש ובראשונה על האדם לפרוש מן המתחרות והענוגי חזון, כפירושו של הרמב"ן ז"ל במצוות קדושים תהיו, וזו היא המדרגה הראשונה שעל ידה יבא האדם להשיג הקדושה, וכח"ל קדש עצמן במותר לך, ולריך האדם לברות מל"ט שערי היתר שלא יכשל ח"ו בשער א' של איסור, ורק כאשר יתקדש האדם במותר לו ועל ידי פירוש מעשרות ומע"י, כי אם ימלא תאוותו בדבר המתחרה, נפשו לא תמלא ותתאוה גם לעצירה, ויגלו יתגבר עליו ויכשילה ח"ו גם בדבר האסור, כח"ל כך דרכו של יחסי היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך ועבור ע"ז וכו'. משא"כ אם יגדור עצמו ממתחרות ויקדש עצמו במותר לו יעלה בידו להתגבר על יצרו ולפרוש מעשרות ומע"י, וכאשר יתחזק אצלו כח הקדושה יתקיימו אצלו כל המצוות, כי כח הקדושה יטעו לקיים מצוות ה' כראוי לו, ונמלא כי פרישות אלו הם הכנה והזמנה לקיום המצוות, כפירוש של רבינו אפרים ז"ל, שהרי ע"י

מעמד כשיאמר משה לישראל מנחת קדושים תהיו, שהיא לאזכרה בנוגעת להם בדורותיהם, דכל יור ויור בולרבו לכוסף גדרים וסייגים לפי מנצ הדור, ויותר שדור פרץ יש לורך בגדרים וסייגים נוספים, כדי שלא יהא כפרון מרובה על העומד. דמו שפירש הרשב"א ז"ל הא דליתא בגמרא ברכות (דף י"א ע"א) משל לאחד שאומרים לו זקק מגדל לומר להם יהא כנגד המשחיתים, דהכוונה ששואלים אותו מדוע אתה מגדל זקק וברי אפשר לנלחו בדרך היתר, ועל כך הוא משיב אמרו להם יהא כנגד המשחיתים, כלומר דאף שהיה צדיק לנלחו בדרך היתר אני מגדלו במכוון כדי להוילא מלצם של אלו המשחיתים זקנס, לפיכך עלי לעשות כיון מעשיכם.

ובדרך רמז אפ"ל מה שאמר הכתוב בפרשה זו דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו, כי הנה באים אשר הוא מקיים מנחת ה' כראוי וחכיר בשמירת בגדרים ובסייגים אשר גדלו ראשונים, ומקדש עצמו במותר לו, ודאי שמעשו יקרברו ויביאורו לקדושה וטבחה. אמנם מכות המדריגה אשר הוא זוכה לעלות ולהגיע אליה תלוי במנצ הדור, שאם הדור ראוי אזי אף הוא זוכה בגיגס לקדושה עליונה רמה וישיאח, אך אם ח"ו אין הדור ראוי קשה מאוד להשיג מדריגה גבוהה, וכאם דמלינו בגמרא (סוטה מ"ח ע"ב) ויתח צח קול ואמרה יש כאן אדם אחד שראוי שחמשה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך. וידוע שבמדרשו ז"ל"ה שאל משה רבו האר"י"ל דמאחר שגממח גבוהה כגממח התנאים והאמוראים, מדוע אין רואים אללו אותם במדרגות שזכו הם להשיג, כגון להחיות מתים, והשיב לו כי צמח הוא ראוי לכך, אלא שאין דורו ראוי לכך. הרי שהכל תלוי במנצ הדור, ומעשיכם משפיעים על בני העליה, אם יזכו להשתלות במדרגות הקדושה כראוי להם לפי כשרון מעשיכם אם לאו. וזאת רמז לנו הכתוב דבר אל כל עדת בני ישראל וגו' קדושים תהיו, דענין קדושים תהיו תלוי בכל עדת בני ישראל, כי אם הדור ראוי ומעשיו מתוקנים אזי יוכלו בני העליה לדיקוס שדור לעלות מעלה מעלה במעלות קדושים וטבחים.

בשעה שנאמרה לישראל מנחת קדושים תהיו שהיא לאזכרה השייכת לדורות הבאים כמו שנתבאר, נקבלו ונכלו כל הנשמות העתידות להבראות, כדי שישגו מנחת זו בנוגעת להם, ואין רחוק כ"כ עומד בן שהרי חזקן שלא נצבד במעמד הנבחר היו כל הנשמות העתידות להבראות, אלא גם בזמנים אחרים נהכנסו כל הנשמות, וראיה לדבר מדיני המדרש להך מילתא שבמ"ת היו כל הנשמות העתידות להבראות מדכתיב את אשר ישנו פה וגו' ואת אשר איננו פה, ומקרא זה כתיב פרשת נצבים כשהשביעם משה צאלות הברית בערם מותו, הרי שלא במ"ת נצבד היו הנשמות העתידות להבראות, אלא בכל עת שהיה לורך בדבר. כגון בשעה שכת עממם את הברית בעבור ישמרו חוקיו ותורחיו ויגורו, כמא"כ לערך צברית ה' אלקין ונאלחו אשר ה' אלקין כורת עמך היום. וה"י אפ"ל כי צעת שנאמרה לישראל מנחת קדושים תהיו שהיא פרשה שרוב גופי תורח תלוים בה היו צלותו מעמד כל הנשמות העתידות להברא, ומה גם שמונה זו עיקרה נאמרה בעבור הדורות הבאים, להזכירם על שמירת הגדרים ובסייגים שהם עתידים להנעויות מפי החכמים הקדושים, ועל חיקון הנדויות, ולהתקדש במותר להם, שהוא היסוד לשמירת כל התורח כולה.

ובזה מנין היעב מה שדרשו ז"ל מדכתיב דבר אל כל עדת בני ישראל דפרשה זו בהקבל נאמרה, והכוונה על הקבלת כל הנשמות העתידות להבראות, כסם שנקבלו במעמד הר סיני, שהרי להם היתה מכוונת לאזכרה זו, לשמור כל הגדרים ובסייגים שיעשו מפי חכמי דור ודור. ובשפעת דיבורי הקדושים של משע"ה שהיתה כשינה מדברת מתוך גרונו הנס חיים וקיימים בכל הדורות, וע"ד שפירש הנעש"ע הקדוש (הבוצ' בליקוטי אמרים דף ע"ו ע"ב) עה"כ לעולם ה' דברך נצב בשמים (תהלים קי"ט) פירות דברך שאמרת יחי רקיע בתוך הכים חיצות ואותיות אלו בן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלוצשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם בדכתיב ודבר אלקינו יקום לעולם (ישע"י א') ודבריו חיים וקיימים לעד וללח נחלים.

ולפיכך נאספו אליו בשעת אמירת פרשה זו כל הנשמות העתידות להבראות, כדי שיהיו צלותו

מפני הצושה כמו שכתבו התוספות, כרי זה מוכיח כי ממקור ישראל הנהו, מכיון שיש לו צושה פנים, ומכיון שנודע לנו כי שורש נשמתו מישראל, ולא נחלפת נשמת עכ"ס או עבד, כידוע מ"ש המג"א בסיומן מי' בשם המקובלים שאף בגולדים מזרע ישראל יתכן שתחלף נשמתם לגילם נשמת עכ"ס או עבד, ועל כן מזכרין בכל בוקר שלא עשני גוי ושלא עשני עבד וכו', עיי"ש. והכא כרי מכיון שיש צבני אדם אלו מדת הרחמנות ומדת הצושה, צ"ע שורש נשמתו מישראל, ולא חל בהם חילוף או תמורה, וכיון שכן ממילא הם נקראים קדושים אפילו בלא שום פעולה, במבואר בעבור שנפשות ישראל חולבו מכסא הכבוד וממקום קדוש יתהללו. ואחי שפיר מה שחארו חז"ל בהואר קדושים את מי שיש לו ואינו רואה או שרואה ואין לו, כי לא בעבור מעשיהם הם קדושים קדושים, אלא שמעשיהם מוכיחים עליהם כי מזרע ישראל מקורן ושורשן, וממילא הם קדושים.

אכן אף שהוכחנו מדבריהם ז"ל כי ישראל קדושים מחולדתן אף בלא פעולה, מ"מ בהרבה מקומות מבואר ללאורכ הדין, כי גל צניקל יעלה ציד האדם לעלות ולהגיע למדרגת קדוש. וכדאיתא בגמרא (ברכות דף י' ע"ב) צהא דכתיב גבי אלישע (מלכים ב' ד') ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא וגו' אריצ"ה מכאן שבאשה מכרת באורחים יותר מן האיש, קדוש הוא, מנה ידעה רב ושמואל ח"א שלא ראתה צבד עובר על שלחנו וחי"א שדין של פשחן האישה על מעותה ולא ראתה קרי עליה, ע"כ. ולכאורכ יליד שכרי היא אמרה איש אלקים קדוש הוא, ומדוע. שאלו בגמרא על אמרה "קדוש הוא" מנה ידעה, ולא קא מתמכ כמו כן על מה שאמרה כי "איש אלקים" הוא מנה ידעה זאת. ואמנם מה נראה כי מעלת קדוש גבוהה יותר ממעלת איש אלקים, ולפיכך הצחינה יותר צניקל כי אלישע הוא איש אלקים, כי באשה מכרת באורחים, אבל על מה שנודע לה כי הוא עולה ונחלש למדריגת קדוש שפיר תמנה מנה ידעה, כי מדריגה גבוהה זו היא רבה ונכבדה מאד נעלה, ולא ניתן לבחין בכך צניקל.

ושבו מדברים האלה בספר סמיכת חכמים **דבר** זה אפשר להכיר צלי סימן, כי

באופן אחר יתבאר המד"ר קדושים תכיו יוכל כמוני ח"ל כי קדוש אני קדושהי למעלה מקדושתכם, ע"כ. והוא פלאי הכיול יעלה על הדעת לומר כי יכול האדם להתקדש כמוהו יתבאר, עד דאילתריק קרא למיעוטיב.

וגראה דהנה יש להתבונן במה שמלינו דברי חז"ל פעמים הרבה שישראל מכוונים בתואר קדושים, וכמו שאמרו ז"ל ישראל קדושים הם וכו' (ע"י שבת פ"ז ע"א וע"י חולין ל"ב ע"ב), והכוונה שהם קדושים מלד תולדתן ללא שום פעולה. וכיוצא בזה מלינו דבריהם ז"ל (ב"ב קמ"ט ע"א) הורחו ולידתו בקדושה, כרי כי כל אשר יוולד מזרע ישראל כרי הוא נקרא קדוש בעבור היות אור מחלצתו קדוש. וברמב"ן ז"ל כתב בס"פ אחרי צפרשת דעבודת המולך, ח"ל ועל דרך האמת ישראל זרע הקדש נולדים צבית כי והנה המקריב אותו למולך ממנה מקדשו ומחלל שמו הגדול, ע"כ. וכן פירש"י עכ"פ והתקדשתם ובייתם קדושים, זו פרישת ע"י, כרי שבפרישה מע"י בלבד ללא עשיית כל פעולה להתקדש נקראים ישראל בשם קדושים.

ובהנחה סוכרת זו פירשנו מאמר פלאי במסכת חולין (דף ז' ע"ב) דקאמר ר' פנחס בן יאיר ישראל קדושים הם יש רואה ואין לו ויש שיש לו ואינו רואה וכו', וכתבו התוס' ד"כ יש לו ואינו רואה, אפילו כרי איקרי קדושים שמזמן את חצירו לאכול אלו מפני הצושה, ע"כ. ולכאורכ דבריהם תמוכים כרי בעבור שהוא מזמן את חצירו מפני הצושה קדוש יאמר לו, אף אם בסתר לצבו אינו חפץ לקיים המצוה. וגם לאידך גיסא צמי שרואה ואין לו הוי"ה הוא לכמותו קדוש בעבור ראונו העוב בלבד, אם לכלל מעשה לא הביע. ואמנם יתבאר דהנה אמרו ז"ל (יבמות ע"ט ע"א) דוד גזר על הכנעונים שלא יבואו בקבל אחר שלשה סימנים יש באומה זו רחמנים ציישנים גומלי חסדים וכו' כל מי שיש בו ג' סימנים הללו ראוי לדבק באומה זו וכו'. ועפ"י זה יוצן דאורו שרואה אמן את חצירו אלא שאין לו כרי זה מורה כי מדת הרחמנות מלאה בו מקום לנוח, וא"כ זה סימן מובהק כי נשמתו משרש ישראל ולא ממקום אחר, וכמו כן זה שיש לו ואינו רואה והוא מזמן את חצירו

זו קדושה עצמית אלא שם מושאל הוא להם, לזר שנפסם קדושה היא מעת רדתה אל העולם השפל להכנס בגופו של אדם, אבל ודאי שאם האדם מתקלקל מעשיו ומרבה חצילות חצילות עבירות, גם הכפש מתפשטת ע"י החטאים, ומעלת קדוש לא יהיה לה עוד.

ובינצא בדבר מלאנו שדרך חז"ל לדבר בלשון מושאל לפי הענין, כמו שכתב הרב המצ"ע ז"ל על מה שאמר ז"ל (סנהדרין ל"ג ע"ב) במאב"כ ונקי ולדיק אל חבירו (שמות פ"ג) מנין ליוצא מצ"ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובב שאין מחזירין אותו לז"ד ח"ל ולדיק אל חבירו זה לדיק הוא שנלמד בבית דין, ולבאור מכיון שנמצא כאן אחד באומר שיש לו ללמד עליו חובב כיצד יקרא בשם לדיק ולמה באתם רשע הבה, אלא ודאי כיון דבכך דינא יצא זכאי הרי הוא קרוי לדיק לענין זה, אף כי לקושטא דמילתא יתכן כי חייב הוא. והרב התניא ז"ל בריש ליקוטי אמרים האריך טובא במה שאמר ז"ל (ר"ה ט"ז ע"ב) ציונים מתאם זכויות מתאם טוונות, אף דבאתם אין אלו ציונים, שהרי מי שטוב עבירה אחת הריכו רשע, אלא דלאותו ענין שדברו בו חז"ל כינו אותם בשם ציונים. וה"כ כן הוא לעניניו דתואר קדוש שנחטו בו ישראל מתולדה הרי זה לשון מושאל, בעבור נפשו אשר מכסה כבוד חוצה, אף לאמתו של דבר לא יוכל האדם להשיג מעלת קדוש כ"א אחרי יגיעה רבה ועלומה, כמבואר בזכ"ק ה"ל.

ואפ"ל עוד כי מה שישראל נקראים עתה קדושים הוא על שם שחזרו לעתיד להיות צמדריה א, כמפורש בדברי הנביא ויהי הנשאר ציון וגו' קדוש יאמר לו. והוא ע"ד הא דאיתא בגמרא (ברכות ח' ע"א) אמרו ליה לרי' יוחנן איכא סבי צבאל תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי צניכם על האדמה כחבי אבל בחז"ל לא כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשבי לבי כנישתא אמר היינו דאכני לכו. וכתב המהרש"א ז"ל דללאורא אכתי לא נתיישבה תמיכהו, דמה צדק שהם מקדימין ומעריבים צבתי כנסיות וצבתי מדרשות, סוף סוף אכתי בחז"ל ינוכו, וקרא כחבי על האדמה. וביאר שם אמרם ז"ל (מגילה כ"ט ע"א) עתידין

אפשר ששעמה ממנו דברי עתידות וכיוצא בזה, ובכירה שהוא איש אלקים, כי ד"ז אפשר לידע, משא"כ מה שאמר קדוש הוא דמשמע שהוא דבר פנימיות יותר מאיש אלקים וכו', ע"ז מקשה בגמרא מנא ידע, דבר זה אי"א לידע מזה שכל, ותיורו רב ושמאל וכו', עכ"ל הסמיכת חכמים. הרי מבואר עד כמה נשגבה היא מעלת קדוש, עד שגדלה מדריגתה ממדריגת הנביא איש האלקים. ויש להוכיח דבר זה גם ממה שנתקן ביוסם תפילה שנת צפי ישרים תתרוםם ובשפתו לדיקים תתבדך ונלשון חסידים תתקדש ובקרב קדושים תתחלל, מסדר הדברים מוכח כי הוא עונה וכולך מעלת השבחים מנוטה למעלה, ומדנקט קדושים באתרוגה משמע שהיא המדרגה הגדולה שבכולן, ומעלתה נשגבה ממעלת כלדיקים וחסידים.

עוד ראיה ממה שזמניו שאמר ז"ל (בבא בתרא ע"ב ע"ב) עתידין לדיקים שיאמרו לפניכם קדוש וכו' שנאמר (ישעי' ד') והיה הנשאר ציון והנותר צירושלים קדוש יאמר לו. הרי מזה מה גדולה היא מעלת קדוש, שבישר הנביא אשר לעז"ל יקראו ישראל קדושים, משא"כ בזמן הגלות זעירין אינן הזוכים להשיג מעלה גבוהה זו, ואריך לכך יגיעה גדולה מאד.

ודחי מוכח מדברי הזכ"ק פרשת תרומה (קכ"ח ע"א) שהאריך בדברי קדשו כמה יגיעה רבה ועלומה לרין האדם כדי שיהיה להמשיך עליו רוח קדוש, וז"ל, שהוא עובדא דעבי לאשתדלח ביה צבי למיקני ליה באגר שלים בכל מה דיבעון מיינה בין זעיר בין רב בגין דרוח מסאבא איכי אודמן חדיר צמגא וציריקא וואדצין בלא אגרא ואניס לבני נשא למשרי עלייכו ומפתי לון לייורא עמבון כצמח פתיוין וכו' ורוח קודשא לא הכי אלא באגר שלים ובאשתדלותא רב סגי ובאשתדלותא דגרמיה ובאשתדלותא דמשכניה וצרתותא דלבי ונפשיה ולואי דיכל למרווח ליה דיאזוי מדוריה עמיה וכו', עכ"ל. מכל הלין מבואר שרין האדם יגיעה עלומה להגיע למדריגת קדוש. ולבאור זה סותר למאמרי חז"ל שהבאנו לעיל, שמכא משמע כי ישראל קרויים קדושים מצטן ומלידה אפילו בלא שום פעולה מאדם, ואריך לחלק דמה שישראל קרויים קדושים מתולדה אין

בקדש. וכי איתא זכ"ק בזמב דוכתי (עי' זכ"ק בראשית כ"ד ע"א וזכ"ק בבר ק"י ע"ג) עכ"פ זה שמי לעולם זה זכרי לדר דר י"ה עם שמי בגימטריא שס"ה י"ה עם זכרי בגימטריא רמ"ה, כלל מלוב ומלוב קשיר לון לישראל בשמים למיכיו כל אבר ואבר לכוון חולק ערביז ואחסנתיה, ע"כ. ומשום הכי מכונים המלוות רמ"ה ושס"ה איבריך דמלכא, כדאיתא בזכ"ק.

והנה צו"ת נודע ביחוד (חיו"ד סימן ל"ג) ערער על אמירת לשם יחוד קודם פשיית מלוב, וכדאיתא דברי האומרים שצ"ב לריך יחוד לשם יחוד כדי להולות מפיו ערער הכוונה ע"ד הסוד, וכדאיתא דר"י מר"ש זכתיס דבנע לריך שיאמר בפירוט שערש לשם גירושין וכן בנדר גמר בלוב לריך שיו"ל בשפתיו. ודחא דבריהם ז"ל, ואני אומר ממקום שביא ראהי משם הוא סחיר דברי מחלק שם בין אשה לקדשים דאשכח סחמא לאו לגירושין עומדת ולכן לריך שיאמר צפח וקדשים להכי סחמא כשרים לפי שסחמא לשמן עומדין וא"כ מלוות שלנו קדשים ינכו קדשי גבוב וסחמא לשמן עומדין וכו', עכ"ד עיי"ש.

והנה ק"ק בעל באמ"ח זכ"כ בתשובה הדפסת צפון ספרו שער התפלה האריך לסתור דברי הנוצ"י, שברי כל הפוסקים הראשונים והאחרונים. כדכ"ג והר"ף וברא"ש וכו"ר והשו"ע וכו' כולם כאלה פסקו כר' יורא שמואל לריכות כוונה, וכו"ל שצריך לכוון לאלה צעשית אוחה מלוב כמ"ש צו"ת שם, וכו"ל כמו לשם שש דברים שצדח מצח או כמו לשם נישוח החבר שם וכו', ובמלוות אש לא כיון לבו לוב לא יאל, ומח נראה פעליל דלא מדמיין מלוות לקדשים צדח ולא אמריין צדח סחמא לשמן עומדין, והחילוק ציינים מצויר וכו' כי בקדשים כזר היה צדח הכוונה והדבור לשמן צדח בפרשתן צמ"ש כרי וז עולב או חמא וכו"ל, ולשם זה הביא עתה למקדש להקריבן, וע"כ צדח בהקדש גם כשחקריין סחם אמריין מן הסחם לשם זה וכו', ולא כן צעשית המלוות שאין שם עליהם מקודם וכו' וע"כ לא מכני ציח סחמא צדח פנים וכו"ל דומה ממש לגירושין ששכח סחמא לאו לגירושין עומדת וכו', עיי"ש באורך

צתי כנסיות וצתי מדרשות שצבאל שיקצבו בארץ ישראל, ולפיכך אמר דאכתי לבו מלי דמקדמי ומחשכי. לבי כנישתא דצבאל לזכותם באריכות ימים ושנים, שכרי צי כנישתא דצבאל נחשבים כאלו הם על האדמה, מחמת שם עתידין להקצב בארץ ישראל, עכ"ד הכמס"א ז"ל.

ובכח כן יתכן לומר גם לענין זה, שישראל קרויים גם עתה קדושים אף שצדחת עדיין אינם צמחל, אז ע"ש שם עתידים להיות קדושים לעתיד לבא. אבל ה"א פשיטא כי לא צינקל יתן להגיע למעלה קדוש צו"ת, כי אש אחרי עמל רב ויגיעה גדולה מאד.

ובזה נבא לציבור המד"ר קדושים תכיו יכול כמזני, כלומר דכ"א כי כשם שהקצ"ב הוא קדוש צדחם ולא מחמת פעולותיו, כמו כן גם קדושת ישראל היא קדושת עולמית מבלי שיטערו חליה יגיעה ועבודה, ח"ש יכול כמזני, כלומר כשם שאני קדוש בלא פעולה, גם אחס תכיו וקראים קדושים צדחם, וכמו שצמ"ה דדברי חז"ל ה"ל שישראל קדושים הם מבטן ומלידה, לאת אמר ח"ל כי קדוש אני ה' אלוקים קדושותי למעלה מקדושתכם, דלא שייך לומר קדוש בלא שום פעולה כי אש אלל הקצ"ב, שקדושתו עולמית, משא"כ צני ישראל קרויים קדושים רק בלשון מושאל, או ע"ש בעתיד, אבל צדחת עליהם לערות ולהתחייב ציגיונות עולמות כדי שישגו מעלה קדושים.

*

עוד יאמר לפרש דברי החזקת כהנים אש מקדישים אחס עולמית מעלה אני עליהם כאלו קדשתי אותי וכו'. ונראה עפ"י מה שצייר האב"ח הקדוש מאב"כ כי קדוש אני ה' אלוקים צ"ד אמרם ז"ל (תקו"ז ד"ק ק"ל ע"ג) כי העושה מלוב א' שמו ית' כו"ה שורה על אבר שבו עשה המלוב, כי חיצת המלוב צו רמז שם מ"ל בא"ת צ"ש י"ה ואותיות י"ה כרי כו"ה, וא"כ צעשית האדם הדבר לשם מלוב כזה שם כו"ה שורה עליו, וכו"ל אומר כי קדוש אני ה' אלוקים לרמז אל דציקות ה' במתקדש לעשות המעשה לשם מלוב וכו', עיי"ש באורך מה שפירש עפ"י דרכו

כדי, ח"ש כאילו קדשתם, "אחתי" ביינו המלכה שהיא מעטת שמו ויתבדק. או אינו חלל אם קדשתם אחתי כריני מקודש ואם לאו איני מקודש, פירוש דבוק אמינא דאם אין ישראל מקדשים את המלוות אין המלוות קדושים מלך עמם, ח"ל כי קדוש אני בקדושי אני צין מקדשין צין שאין מקדשין, כי קדושת המלך נשפעת מכה שם הוי"ה ב"ה השורה עליו.

*

ידבר ה' אל משה לאמר דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוקיכם. הקשו המפרשים ז"ל ובי מה נתינת טעם הוא אז שנעשו ישראל להיות קדושים בעבור כי קדוש אני ה' אלוקיכם, האם יוכל להתדמות יציר חומר ליצירו להתקדש כמותו, הלא אנוש אנוש הוא עפר מן האדמה הוא, ואיך יוכל להשיג חומר עבור מדריגת קדושה שיהיה זה דמיון גד מזה אל קדושתו ויתבדק, אשר חוקק קדושתו לספר כח מי יכול, ולא ולמד מה דא"י בתיקונים (דף קל"ה ע"ב) כתר עלאה אע"ג דאיכו אור קדמון אור נה ואור מלכותא איכו אורם קדם עלת העלות וכו' לית נהורא קיימא קמיא נהוריה דכלבו נהורין אחתשכאן קמיא וכו', עיי"ש. הלא אחת תחזה מכל זה כי גם בשיעור קומת השכינה הקדושה ישנן מדרגות זו למעלה מזו, וכל אחת מהם אור נה ומלכותא, ואעפ"כ כדי הם בצוהים זו מזו וכל אחת נחשך אוריה לגבי זו שלמעלה בימנה, וכלם נחשכים כלפי עלת כל העלות דלית נהורא קיימא קמיא. וא"כ איך שייך להשוות ולדמות דמיון כל שהוא ענין קדושה בני אדם אל דמיון קדושת השכינה, הלא כמו זר נחשב הוא. ובמד"ר איתא קדושים תהיו יכול כמוני ח"ל כי קדוש אני קדושי למעלה מקדושתכם, וכוהו תמוך עד מאוד כנ"ל, מה היתה הכוונה שקדושת ישראל תשוב לקדושתו של מקום, דאיתערין קרא לאפוקי ממחשבה זו.

באורך צירור דבריו. ונראה לומר כי שיהיה נדקו יחדיו ואלו ואלו דל"ת. דכנה חמנם מסתבירה יותר לדמות המלך לקדשים כפי דברי רז"ק כנ"ל דמלך הוא עמם שם הוי"ה ב"ה, הלא דאעפ"כ לריך לבוון בעשייתם לשמה, דולת זאת יתכן שאין הוא עושה אותה לשם מלך כלל, כגון בחוקק יש לומר שהוא חוקק לשיר וכן בכל המלוות, ואם חמנם כוונתו לדבר שאינו מלך א"כ אין כהן מלך כלל, ודמי לאשה דלאו לגירושין עומדת. ולבוליא מתפשטא זו לכאורה כגי בצוונה שהוא מכון בעשיית המלך לשמה, הלא דאפ"כ לריך לומר צפה לשם יחוד קודם עשיית המלך, כי חגיג ומרובה לפני הקב"ה כאשר האדם מקדש המלך צפה וקורא עליו שמו ויתבדק, אף דכלא"ה המלך מקדשת שהיא עמם שם הוי"ה ב"ה, ודמי ע"י שהאדם מוילת בשפתיו שהוא עושה המלך לשם יחוד קב"ה, מעלה עליו הקב"ה כאילו הוא מקדש המלך.

ובר מן דין ישנם עוד ענינים נוספים בצמירת לשם יחוד צמ"ש בצפ"ק אור לישרים בדרוש הראשון, וחזקין דאף הגאון בעל נודע מייחודה זל"ה שפיר ערער על צמירת לשם יחוד, מ"מ נתן הסכמה נלהבת על הספר אור לישרים, וכתב עליו שהוא בעצמו שמע מפיו דברים מתוקים ונכונים בלב השומע לבלתיב להצבות ל"ש, ומסתבירה דבחר דשמע מיינה טעם צמירת לשם יחוד דבר קבלי (ועי' מ"ש בזה בצפרי יוחל משה מאמר יסוד א"י סימן מ"ז).

פירות הנושאים מדבריו כי ע"י שהאדם מקדש את המלך מעלה עליו הקב"ה כאילו נחקדשה המלך על ידו, אף דבאמת המלך מקדשת ממילא מאחר שהיא עמם שמו ויתבדק. וזה יהיה ביאור המדרש אם מקדשים אחם את עצמיהם, פירוש שאחם מקדשים את המלוות ומוילאיהם בשפתותיהם כי אחם עושים מלך זו לשם יחוד קב"ה ושביתיה, וע"י שהאדם מקדש את המלך הוא זוכה להמשיך על עצמו שפע קודם הנשפע עליו מקדושת המלך, וזהו שאמר אחם מקדשים עצמיהם ע"י שאחם מקדשים את המלך, אזי מעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי, פירוש כאילו כל קדושת המלך שעליה שורר שמו ויתבדק צאה על ידיכם, אף שבאמת המלך מקדשת בלאו

(במד"ר פליאה) (שמו"ר פליה) כצ"ח זל"ה
צ"ח
קראתו קדושים הכר מעלינו את הכות הכה, וכוה
פליה

ואשר שגירסה בעלה כלום יש לה על זה כלום אמר לו הקב"ה לביא לך חמור לבס (ישעיה נ') היה ספר כריתות ואמנם אשר שלחתי או מי מנשוי אשר מנחתי אחסם לו וכו', ע"כ. ובהנה מבוחר ענין זה במקומות רבים בדבריהם ז"ל, וכמו כן מתקנה מגלה שיר השירים על דרך משל בצחינה זו לעורר האהבה והדביקות בין כנסת ישראל לאזניהם שבשמים, וכמו שכתב רש"י ז"ל בבקדמתו לשה"ש שראה שלמה צדוק"ק שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה וכו', ולחור חבה הראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים, לאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי עוז לי אז מעתה, ויסד ספר הזה צדוק"ק בלשון אשה לצרור אלמות חיות משחוקתה על בעלה, מתרפקת על דודה, מנחת אהבת נעורים אליו ומודר על פשעים, אף דודר לו צנראה, ומזכיר חסדי נעורים ובשרון פעלים אשר בהם נקשר עמה באהבה עזה, להודיע לו וכו' לא שלוחים שלוחים, כי עוד הוא אשחו וכו' ואישה, וכו' עתיד לשבז אליה, ע"כ.

ובעל המקנה ז"ל בפתיחתו למסכת קידושין האריך עוצב להוכיח מדברי חז"ל כי ביצת מזרים היחב כסף הקידושין מנחת הקב"ה לעמו ישראל, והלכות היו שטר הכתובה, וכפיתיה הכר כגיגית היחב בצחינה חופה. מכל אלו נשמע כי כנסת ישראל היא כלה קרויה בנשימה, אשר נקשרה אל הש"י בצעותות האהבה והדביקות בצחינה נישואין. ובהנה לזד שבדביקות בין הקב"ה לישראל הוא בצחינה נישואין, אי"כ נמצא כי בעת אשר ישראל זרויים בגולה, וכמה סרים מאחרי ה', לעשות כחוצות הגוים לעבוד אלכי נכר הארץ ולהחזקן בכוות העומאה, הרי זה ענין זנות, כמאשי"כ (דברים ל"א) וקם העם הזה וזה וגו', אמנם לא יתכן לומר כן אלא בזהות אשר פירשו לגמרי מדרך ישראל, ובחרו חוצותות הגוים, ואלו אינם צדור ישראל כלל, וידיוע שלא עמדו רגלי אצותיהם על הר סיני, וכס המה כחות הערצ רב המעיקים לישראל בכל דור ודור, ולא כן הדבר בכל ישראל, אשר אף בעת היחוס כבושים בגולה נחויים למשיכה ורוב עינים ומרודס גורם לפעמים להעצום על דעת קוים, מי"מ א"א שיתדבקו בכוות העומאה לגמרי, **אלה** כלל מנצ שסם עזה אהבתם אל הש"י,

(ג) **התוספות** במסכת מגילה (דף ל"א ע"א) כתבו טעם על שקורין ציוכ"פ במנחה פרשת עריות, ח"ל, ובמדרש יש לפי שישראל עושין רמז להקב"ה שכסם שבוהיר אותם שלא לגלות ערוה כן לא חגלה ערוותם בעוונותם, ע"כ. ולי"כ לכאורה מה שייכו זה לזה.

(ד) **בסיומא** דפי' עריות האמורה לעיל צ"פ אחרי כתיב ושמתם את משמרתו לבנתי עשות מתקנת החוצות וגו' וכדר כתיב קדושים חתיו ופירש"י ז"ל (והוא מדברי המדר') למה נסמכה פרשת עריות לפי קדושים חתיו ללמדך שכל מקום שאתה מולא גדר ערוה אתה מולא קדושה. ולי"כ מה דנקט בלשונו "גדר" ערוה, יותר כול"ל כי"מ שאתה מולא שמירת מעריות כלשנא דקרא ושמתם וגו'.

והנראה לבאר בענין זה הקדם הא דאיתא בילקוט ס"פ אחרי עכ"פ ושמתם את משמרתו (והוא מדברי הירושלמי ר"ב פ"א ה"ג) ח"ל, צדוק שבשולם מלך צו"ד גזר גזירה רבה מקיימה ראו אחרים מקיימים אותה אבל הקב"ה אינו כן אלא גזר גזירה ומקיימה חתלה מ"ע ושמרו את משמרתו אני ה' אני הוא ששמרתי מלכותיה של תורה חתלה, ע"כ. וכתב ק"ז זל"ה בישמח משה פרשת אחרי דזה תשוב ציותר, דאין שייך ענין זה שהקב"ה משמר מלכותיה של תורה לפרשת עריות כלל, אלא גבי מלכות שבת ומלכות גמילות חסדים, דאינהו שייכי גבי המקום צ"ב, עיי"ש מה שכתב צ"ב.

ול"י נראה לפרש כוונת הירושלמי, דהנה דבר זה כתוב בציואים ומבוחר בדברי חכמינו ז"ל, כי הקשר בין ישראל לאזניהם שבשמים הרי הוא כביכול בצחינה קשר הנישואין שבין איש לאשתו, ומקראות רבות וידידן על כך, כגון הא דכתיב קרא לאמר (ישעי נ"ד) כי צועליך עושין ה' צלחות שמו וגו', והלאה (ישעיה ס"ב) ומשום חתן על כלה ישים עליך אלקיך, ולאמר הכתוב (הושע ג') ואמרה (כנסיי) אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי עוז לי אז מעתה. ובגמרא סנהדרין (דף ק"ה ע"א) איתא אמר לבס ביא לישראל חזרו בתשובה אמרו לו עזר שמכור רבו

לקיימם, אך מיד צבואם לשערי א"י והכנסם לשכם גם דברים הללו כע"ז נחשבו למו, ללד גדול מעלת הארץ הקדושה, כי לפי ערך הקדושה יוביח ערך הפגם גדול ותמור צב יותר. ולזה אמר להם יעקב הסירו את אלהי הנכר, כי כנכריות נחשבו לגבי מעלת ארץ הקדש. וכיוצא בזה מצאנו בדברי הרמב"ן ז"ל בסי"פ אחרי עה"פ ותעמא הארץ ואפקד עוונם עליה ותקיא הארץ את יושביה, כי ארץ ישראל היא נחלת ה' המיוחדת לו לבדו ואין עליה קצין או שוער משרי מעלה, ולכן גדולה קדושתה ולא תסבול צעלי עבירה, ועונשם חמור הרבה מן העובר עבירה בחו"ל, עיי"ש שהאריך הרבה בענין, ובתוך דבריו הביא גם דברי הראב"ע ז"ל בפרשת וילך ה"ל.

והנה דברי הראב"ע והרמב"ן ז"ל שכתבו כי הפגם והעונש תלוי במעלת המקום, מכוונים אל מה שכתבו משם הארז"ל לפרש מה שמצינו בדברי חז"ל שהפליגו בכמה עניינים לתשבע כעון ע"ז, כגון הא דאמרנו ז"ל בסוטה (דף ד' ע"ב) ארשבי כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד ע"ז וכו' כאילו כפר בעיקר כאילו צא על כל העריות, וכיוצא באלו מצינו בכמה מקומות בדברי חז"ל. ולכאורה הרי לפי הכלכלה ודאי דאין הם נחשבים כעובדי ע"ז וכו', ואין הם נעשים על עבירות אלו בצי"ד כעו"ז. וביאר האר"י ז"ל כי הכוונה אשר הפגם מגיע לעולמות העליונים, ושם גדול מאד פגם המתגאה כאילו עובד ע"ז, כי לגדול הקדושה בעולמות העליונים גם עבירה זו אשר בעולם הזה אינה חמורה כ"כ להיוותה נחשבת כעבודה זרה, תחשב שם לע"ז. ועל פי חזו"ה ז"ל יתבאר לנו מאמרו ז"ל בכתובות (דף ק"י ע"ב) כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת כוכבים וכן צדור הוא אומר (שמואל א' כ"ו) כי גרשוני היום מהסחפת בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים ולא לומר לך כל הדר בחו"ל כאילו עובד ע"ז, ע"ה. וזוה חמור לכאורה. ועפ"י האמור נראה דהנה במסכת בבא בתרא (דף ז"א ע"ה) על הברייתא דאין יולאין מארץ ישראל לחו"ל כתב שם הראב"ע ז"ל דעמם הדבר הוא משום שהוא מפיקם עממו ממנאות התלויות בארץ. ועפ"י אש"ל עמם וצריכם ז"ל שאמרו כל הדר בחו"ל כאילו

וכמה דבוקים צו בנפשם ובמאודם, עולם ועד לא תהיה ציניו פרידו.

ועל פי זה מוצאים היטב דברי הילקוט, דילקו מדכתיב בפרשת עריות ושמרו את משמרתו אני ה' אני הוא ששימרתו מנחותיו של תורח תחלה, דשפיר שייך ענין שמירה מעריות כביכול אללו יתבדך בצחינה ה"ל, כי לא יעוש ה' את עמו ולא יסיר קדושתו מאתם, ולא יתליפס ולא ימיר אוחס בלחמה אחרת לעולם, כי אם ידביק ויקשרם אליו בעבודות האכזבה בדביקה בחשיקה ותחפיה, וכנסה ישראל מתרפקת על דודק ולבה נכון עמו והלחמה בצריות, ולא תעזבו לזנות אחרי אלהי נכר, ולחבק חיק נכרי.

ובאופן אחר ק"ח תתבאר כוונת הילקוט, ודרך שם נפנה לגאר יתר המדרשים והדקדוקים צענין, בבקדם מה שכתב האבן עזרא ז"ל בפרשת וישלח עה"פ (פ"ה ב') ויאמר יעקב אל ביתו ולא כל אשר עמו הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם, זה לשונו, חלילה חלילה שישכח הנביא עם עובדת אלהי נכר (פירוש ולא יתכן שעד עתה היו ביד בני ביתו אלהי נכר) ופירושו תמאלנו בפרשת וילך, עכ"ד ז"ל. וכוונתו אל מה שכתב בפרשת וילך עה"פ הן שזכר עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ חו"ל, ידענו כי השם אחד והשמיני יצא מהמקבלים והשם לא ישנה מעשיו כי כולם בחכמה ומעבודת ה' לשמור כח הקיבול כפי המקום על כן כתיב את משפט אלקי הארץ על כן אמר יעקב הסירו את אלהי הנכר והפך המקום הדבוק בעריות וכו' והמשכיל יבין, עכ"ד ז"ל. מצאנו מדבריו כי לפי כח הקיבול של המקום כן בחינת החטא בו, ולפיכך כיון שפעלת ארץ ישראל עליונה ביותר, וזה הקדושה צב גדול עד מאד, ישנם דברים רבים אשר בחזן לארץ לא היו נחשבים לחטא, ורק בעבור מעלת הארץ וקדושתה יחשבו גם הם לעוונות. וזה עמם אמירת יעקב אל ביתו הסירו את אלהי הנכר, כי לא על עבודה זרה ממש היתה כוונתו, שהרי גם קודם לכן לא היה ונמלא ביד אנשי ביתו של יעקב אבינו ע"ה שמן עיונות עבודה זרה, אלא שהיו ברוחות דברים אשר בחזן לארץ לא היו חשובים עבודה זרה, ויותר להם

יחשבו לעוון חמור ביותר כעו"צ וכדומה, וע"כ ישנם מעשים אשר אצל המון העם אינם נחשבים לחטא, מפאת שמעשיהם וכל מחשבותם צעניו העו"צ הנשמיים, ובעו"צ אין נחשב דבר זה לחטא, אך לגבי הקדושים אשר צריך כמה וראשם מגיע בשמימה, בהיות מחשבותיהם משוטטות חמיד צעלומות העליונים, ושרעפי לבנם דבוקים בכל עת חמיד ביוגר בראשית, ע"כ אף דבר קטן לפגם גדול יחשב, כי צעלומות העליונים גבוה מעל גבוה הרי זה נחשב לפגם גדול. ולפיכך חמור יעקב אבי"ה (בראשית כ"ז) חולי ימושי אבי ובייתי צעניו כמחשבת, דאף שלגבי פשוטי העם אין חמור כ"כ חטא המחליף דייבורו להיות נחשב לו כאילו עבד ע"א, מ"מ כלפי יתחק אבי"ה שהיה דבוק חמיד בחי העולמים, ומחשבתו היתה משוטטת חמיד בגבחי מרומים, נחשב גם המחליף דייבורו כעובד ע"א, וע"כ חשב יעאשי"ה פן ירגיש יתחק כי שיה דייבורו, וצעניו הטבורות של יתחק אבי"ה יהיה חמור פגם זה כעבודה זרה, לגדול מדרגתו.

ועפ"י דברים אלו מאלו מנוחה גם בצבנת המד"ר הכ"ל גדול השלום וכו' שאפילו ישראל עובדים ע"צ ושלום ציינים אמר המקום כביכול אינו יכול לשלוט בהם, ודכוונה באמרו ישראל עובדים ע"צ היינו שהם מחליפים בדבורם למען השלום, והמחליף דייבורו הרי הוא כעובד ע"צ כדאיתא בסנהדרין, ואפ"ה אמר המקום אינו יכול לשלוט בהם, והטעם כיון ששלום ציינים, וכל מגמתו צומה שהוא מחליף דייבורו הוא למועט מחלוקת, חזר מותר להלכה, כדלמירין צ"י הכא על יצמתו (ויצמות ס"ב ע"ב) מותר לשנות מפני דרכי שלום. והשתא ניחא שפיר דאין כאן סתירה מדברי המדרש דאף משבח מדת השלום אפילו צין עו"צ להא דתקן כיונים לרשעים רע להם ורע לעולם, דהכא לאו צרשיעי עובדי. עבודה זרה צפועל עסקין, אלא במחליף דייבורו שאף הוא נחשב כע"צ לפי מדת הפגם צעלומות העליונים, ואפ"ה כיון שהחליף דייבורו למען הרבות שלום לא יחשבו כי לו עיון.

עובד ע"צ, דמיירי ביוגא מארץ ישראל לדור לחו"ל, דמייתי ראייה מדוד שיגא מארץ ישראל לחו"ל, וכיון שהוא מפסק עמו ממנויות התלויות בצדק נחשב לו עון זה כע"צ צעלומות עליונים, וכדברי הארז"ל כי אף עון אשר קל הוא בערך העולם הזה, גדול פגמו מאד צעלומות העליונים.

ובדרך זה יתבאר לנו עוד מאמר חמוד בדבריהם ז"ל גרסינן בסנהדרין (דף ק"ז ע"א) ח"ר יכורח אמר רב ביקש דוד לעבוד ע"צ שנאמר (שמואל ב' ע"ז) ויהי דוד צא עד הראש אשר יתחזה שם לאלקים ואין ראש אלא ע"צ וכו' אמר לו לדוד יאמרו מלך שמתוך יעבוד עבודה אילנים אמר לו מלך שמתוך יכרגו צנו מוטב יעבוד עבודה אילנים ואל יתחלל ש"ש על דוד וכו', עכ"ד בגמרא. ומאמר זה כולו פלא, כי היעלה על הדעת לומר על דוד משהי כי שציקש לעבוד ע"צ. גם ל"ב להבין מה שטען כנגדו חושי הארכי יאמרו מלך שמתוך יעבוד ע"צ, מה דקדק באמרו "מלך שמתוך", וכי רק בעבור שהוא מלך יש לו להמנע מלעבוד לאלהים אחרים, הלא ע"צ אסור לכל ישראל, ואיסורו שוב למלך ולהדיעו.

אמנם מראה בהקדם לבאר דברי המד"ר (צ"ר פלי"ח ו') ר' אומר גדול השלום שאפילו ישראל עובדים עבודה וכוכים ושלום ציינים אמר המקום כביכול אינו יכול לשלוט בהם כיון ששלום ציינים שנאמר (הושע ד') חצור עזבים אפרים כנח לו אינם משתחלקו מה הוא אומר (שם) חלק לבם עתה ישאמו הא למדת גדול השלום ישנאה במחלוקת, עכ"ד המדרש. ודבריו חמוכים עד מאד דמאי מעליותא איכא אם יש שלום צין הרשעים עובדי ע"צ, והלא צמתותין איפכא תנן (סנהדרין ע"א ע"ב) כיום לרשעים רע להם ורע לעולם, אלא דלדבריה גריעותא הוא בהתחצרות צין הרשעים, ומוטב להם ולעולם כולו שיהיו מפחרים ומפורדים במחלוקת. ומראה לבאר דברי המד"ר עפ"י אמרם ז"ל (סנהדרין ל"ב ע"א) וא"ר יתחק כל המחליף דייבורו כאילו עובד ע"א כחייב הכא (בראשית כ"ז) ובייתי צעניו כמחשבת וכתוב הכא (חבקוק ג') הכל כמה מעשה חתושים. וי"ל דכוונה בגמרא לבחינה שנתבאר לעיל מדברי הארז"ל כי ישנם עוונות אשר צעלום התחזון אינם חמורים וצעלומות העליונים

ומשם נראה להא דאיתא בסנהדרין שציקש דוד לעבוד ע"צ ואמר לו חושי הארכי יאמרו מלך

מעלתם הנשגב נחשב להם פגם זה כג"כ, משום שבעולמות העליונים נחשב אף פגם דק וקלוש לחטא חמור מאוד. וזהו גם ביטוי מואמרם ז"ל (שם) ח"ר שמואל צר נחמני ח"ר יונתן כל האומר ראונו חטא אינו אלא עושה שנאמר (בראשית ל"ה) ויהיו בני יעקב שנים עשר וכו' אלא מה אני מקיים וישכב את בלכה פלגה אציו עלבון אמו תבע אומר וכו' שפחת אחות אמי חטא לרע לאמי וכו' שתי מאפות בלבל אחת של אציו ואחת של שכינה, ע"כ. והכוונה לפי שבלבל דעתו של יעאקב"ה שהיה נפשו דבוקה בקונו בכל עת תמיד, לראות נחשב לו פגם זה כגילוי עריות לגבי קדושת בעולמות העליונים.

והנה בזמן שישראל כבושים בגולה זרעוים בין מנעוסיים, לחולים מכל רעות מנחמיהם ומלוחמיהם, אזי גדול מאוד בלבלו הכוחות ועירור הדיוטות, וזה מונע ומעכב את הקירבה בין כנסת ישראל לקב"ה, ולזה שבקשר אמצע בין ישראל לאביהם שבשמים בצמית נישואין, על כן הוגרם לאריות הגלות ע"י שמרבה חבילות חבילות עבירות הרי זה נחשב לו כג"כ, כי דין גרמא להאריך הפירוד בין כנסת ישראל לאביהם שבשמים. וזהו ענין אמרם צירושלמי לבאר מאה"כ בפרשתא דעריית שהקב"ה שומר משמרתה של תורה, פירוש כי לא יאריך הקב"ה זמן הגלות אף צרבע אחת יותר מן הראוי, וכאשר מלינו בגלות מצרים שאחרי אשר הכה ה' כל בכור קמו פרעה ועבדיו באישון לילה ואפילה ורצו למחר לשלח מיד לאלתר, ובני ישראל לא הלכו משום שנשאו מן הקב"ה ואחת לא תלכו איש מפחת ביתו עד צוק, ואילו היו מקדימין ללכת הרי כבך משום דחיקת הקץ, דאכתי לא מטא זימניה, אמנם בבויע בעת אשר הועיד הקב"ה ללכת ישראל ממצרים לא יכלו להתמכרם אף רגע נוסף, כי גורשו ממצרים וגם יצאה לא עז להם, והטעם דכיון שכבר הביע זמן גלותם לא ראה הקב"ה שיתעכבו יותר אפילו רגע, וכמו כן בבויע עת דודים זמן סוף וקץ גלותו ותחלת וראש לגלותו, והנה חזק קול דודי הנה זה מדלג על הכרים ולא יתמכרם אף רגע, ולא יתקשרו ישראל צדד קטירה לחי עלמא, והוא ידיקונו אליו כאזור, ויהי הקב"ה אמצע ציונותו, עולם ועד לא תהיה ציונו

שכמותך יעצור ע"י, ודנה מצוה נקרא (שמואל ב' ע"ז) כי צפת שברה דוד מפני אשלוש צנו בא לקראתו חושי הארכי וחפץ ללכת אחר בגולה, ויוויה לו דוד להשאר צירושלים ולהעמיד פנים לנכח אשלוש כאלו הוא אורב לו ולא מצאק רעתו, וע"י כן יעלה בידו להכריע עתה אחיתופל אשר היה עם אשלוש בקושרים, וכן הוה שבעה חושי את אשלוש בערמתו, ושינה דיבורו ואמר כי קיבל על עצמו מרדו של אשלוש, ובכך עלתה בידו לסכל מזמתו של אחיתופל אשר יען לאשלוש לרדוף מיד אחרי דוד ולהכותו נפש (ע"י) כל הענין באורך שמואל ב' ע"ז. היותא מהם כי הלכת דוד מתרב אשלוש ביהם ע"י מה שפקד על חושי הארכי לשנות דבורו, ולהעמיד פני אורב לאשלוש, ואף כי צמית היה לו צח ביהר צרור עפ"י הלכה לפשות כן, שהרי היה בדבר פיקוח נפש, שהיו נודים את נפשו לקחתה, מ"מ לגבי מעלת דוד המלך עליו השלום היה חשוב אף פגם קטן זה של אמירת שקר כאילו עבד ע"י, בעבור שכן נחשב פגם זה בעולמות העליונים. וזאת אשר טען חושי הארכי כלפי מה שזכר דוד להחליף בדבורו, ויאמרו, "מלך שכמותך" יעצור ע"י, כלומר דאף שלגבי בעם היתה גמור יש בדבר לשנות בדבורו במקום פיקוח נפש, מ"מ לגבי קדושת מעלת רוח אפיו משיח ה' יחשב הדבר כע"י, וכיון שאני עושה כן בפקודתך יחשב אף לך לחטא. והשיב לו דוד מלך שכמותי יכרגו צנו, וכפירש"י ז"ל שיכוו מתרעמין על מדותיו של הקב"ה ויאמרו מלך חסיד שכמותו יכרגו צנו, מוטב לעצור ע"י כלומר שיגרם לחושי לשנות דבורו, כדי לסכל עתה אחיתופל, ואל יתחלל שם שמים צברסיה.

ובררך זו נלך לבאר דברי צירושלמי, בשנקדים הא דאיתא בשבת (כ"ה ע"ב) ח"ר שמואל צר נחמני ח"ר כל האומר צנו עלי חטא אינו אלא עושה שנאמר (שמואל א' א') ושם שני צנו עלי חפני ופנחם כהנים לה' וכו', אלא מה אני מקיים אשר ישכבון את הנשים (שמואל א' ב') מתוך ששהו את קוניהם שלא הלכו אל עמליהן מעלה עליהם הכתוב כאילו שכבסו. וזה מפורש באר היטב עפ"י הצחינה שכתבו משם האר"י, כי אף שלא היה בידם כי אם פגם זה בלבד ששהו מלהקריב קרבנותיהם של היולדות, מ"מ לז

ובזה מבוארים גם דברי רש"י ז"ל (קושיא ד') למד נסמכה פ' עריות לפרשת קדושים ללמד שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה, נקט "גדר" ערוה דייקא, להורות על כוונה זו, דכסף פרש"ה הקדומת כתב ושמרתה את משמרתה, והכוונה כמו שנתבאר שלא זו בלבד שישאל מזהרים להיותם פרושים מעריות ממש, אלא שיהיו מזהרים גם מן העוונות העושים רושם בעולמות העליונים כגם גילוי עריות, וזה שדקדק רש"י ז"ל בלשונו הכזה כ"מ שאתה מוצא "גדר" ערוה, דהיינו שנשמרים אפילו מן הדברים שהם בגדר גילוי עריות, בזה"ל לא ובחינה שהיא, שם אתה מוצא קדושה, כי אף שגם באדם הנשמר אך ורק מגילוי עריות ממש כמלא תמלא זו בחי' קדושה, מ"מ כמה מעלות והדרגות ישנם בקדושה זו למעלה מזו ובאח"ל (מסכת כלים פ"א ו') עשר קדושות הן זו למעלה מזו וכו'. וכמו כן ישנם הדרגות רבות בקדושה עליונה גבוה מעל גבוה עד אין חקר, ובמקום שיש שמירה אף מגדר ערוה דהיינו מן הדברים שהם פוגמים למעלה כעריות, שם אתה מוצא קדושה, היינו מדריגה גבוהה של קדושה. חזו שנתן הכתוב טעם לנווי קדושים תהיו באומרו כי קדוש אני ה', כלומר על כן אנכי מזהר אתכם להשמר אף מגדר ערוה, והם הדברים שצ"ל אינם נחשבים לערוה אלא צורך בעולמות העליונים כאיסורי עריות נחשבו, ולפיכך הנשמר מכל אלה זוכה להשיג מעלת קדושה עליונה, ויהיה עממא כי קדוש אני, עירוב כביכול אף הקצ"ה שומר משמרתה של תורה צוהינה זו, ולפיכך עליכם הדבר מוטל לשמור משמרתה, ולהזהר מלגלות ערוה בכל צחינה ואופן.

ובינו יתבאר פירוק. והשתא שפיר שייך ענין שמירה פרשת עריות גבי השי"ת צוהינה זו, שלא ישכח ולא יאחר אפילו רגע זמן בגלות ופירוד הדביקות בינו לבין ישראל.

ועתה מבוארים גם דברי החוספות במס' מגילוי (קושיא ב') בשם המדרש שעי"ב קורין פרשת עריות ציכ"פ לעת מנחת ערב לרמוז ששם שהזכיר אותם שלא לגלות ערוה כך לא תגלה ערוותם בעוונותם. כלומר כשם שאנו נשמרים מגילוי עריות, כך יעשה הקצ"ה לשמור משמרתה של תורה צוהינה דשייכו גביה שלא תגלה ערוותן בעוונותם, פירוש שלא יאריך הקצ"ה זמן בגלות יותר מן הקץ הנגזר בעבור עוונותיהם של ישראל, דזה נחשב כביכול אללו בחי' עריות, אם יתארך הפירוד בין הדבקים קצ"ה וכגש"ה ישראל. ואף כי בעומים אנומו שלא יאחר הקצ"ה לגלות את ישראל אפילו רגע, וכמבואר במדרש (שכש"ר פ"ב י"ט) עב"פ קול דודי וגו' וזה לשונו, קול דודי כזה זה בא מלך המשיח בשעה שהוא אומר לישראל בחדש הזה אתם נגאלים אומרים לו היאך אנו נגאלים ולא כבר נצבע הקצ"ה שהוא משעבדנו צ"ע אומות והוא משיב להם וכו' אי' מכם גולה לצדדיו וכו' ואחד לשמירתו דומה כמו שגליהם כולכם וכו'. הרי כי כל כך יומה ויחיה הקצ"ה את הגאולה בהגיע עת קץ, עד שלא יאמינו ישראל ויהיו תומכין ושיילין ליה היאך אנו נגאלין, ואעפ"י כן אנו מחזיקין זכות זו זיוס הכפורים, שלא תגלה ערות ישראל בעוונותם כדי לעורר רחמי שמים, ועי"ן כן מקדישין את האמן.

ועפ"י האמור אפ"ל כוונה הכתוב ושמרתה את משמרתה, כלומר שהזכיר הכתוב את ישראל דלא סגי להו בשמירה מגילוי עריות ממש, אלא עליהם להיות נשמרים גם מכל העוונות שיש בהם אחיזה לא ובחינה של ג"ע בעולמות העליונים, וכגון הא שאתמו ז"ל כל מי שיש בו גסות הרוח כאילו בא על כל הפריות וכוונתו בזה. וז"ש ושמרתה את משמרתה, פירוש שיהיו ישראל נשמרים מעריות כמשמרת הקצ"ה, כשם שהקצ"ה משמר משמרתה של תורה בכל צחינה של ג"ע כ"ל, כן יהיו ישראל נשמרים מכל אופן ובחינה של פסגה.

ועתה נבא לביאור המדרש קדושים תהיו יכול כמוני ח"ל כי קדוש אני קדושתה למעלה מקדושתכם, בהקדם לבאר הפליאה (שמר"ר פלי"ח ד') אמרו ישראל רצש"ע קראתנו קדושים הכר מעלינו את הכותה הזה. ויתבאר בפשטות דליתא בגמרא (סנהדרין י"ב פ"א) לדיקים שעתיד הקצ"ה להחיותן אינם חוזרים לעפון שנאמר (ישעיה ד') והיה הנשאר ציון והנותר צירושלים קדוש יאמר לו מה קדוש לעולם קיים. כך הם לעולם קיימים, ע"כ. מבואר מה שאין שייך לכותה שם קדוש תמלא על דבר המתקיים לעולם ואף שגם

להתקדש מעצמו בעו"ז הריכו מכוונ בשם קדוש, ועמלו ויגיעתו לעלות במעלות הקדושה חשובה ומרובה מאד לפני הקב"ה. הכוונ"ע יעזור שחכם לעבדו במחשבה בדבור ובמעשה, ולטער רעיונותיו ומחשבות לבדו לעבודתו ית'. ובכוונ"ע יאילל מאורו הכליון על עמו ישראל, ויקרב אותם לעבודתו, וזכה להיות מאותם אשר עליהם נאמר ויהי כהנא כציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו, בישועת כל ישראל ובסתומות קרן החורב וישראל ובסתגלות כבוד שמים עליו במכרה צייטו אמן.

•

קדושים חביו וגוי האב"ח כק' דקדק במאכ"כ קדושים חביו לשון עתיד, שיהי ראוי שיאמר קדושים.

(3) **במד"ר** (פכ"ד ע"י) קדושים חביו יכול כמיו ח"ל כי קדוש אני קדושי למעלה מקדושתכם. והמדרש הזה תמוה מאד היאך יעלה על הדעת שיוכל להתדמות ילד חומר אל הקב"ה להתקדש כמוהו עד שהורף למעטו. ומנינו שתיקנו ח"ל במעט דרכה צורך שחלק מכבודו לצד"ה, ושחלק מתכמתו ליראיו, אך לא יעלה על הדעת לדמות ולומר כי יש דבר אחת ערך והשוואה לכבוד כבוד יתצרך ולחמכתו.

וגר"א בהקדמם הו' דאיתא במדרש תנחומא פי' זו (סימן ה') וכו' צילקוט ח"ל, אמר להם הקב"ה לישראל אני איני כבשר ודם מלך בשר ודם אין רשות להדיות להקרות בשמי וכו' אלז ישראל נקראו בשמי של הקב"ה, כל שם חציב שיהי להקב"ה בהם קרא את ישראל, קרא שמי חלקים וקרא לישראל אלהים שנאמר (חבלי"ם פי"ב) אני אמרתי אלהים אתם וגוי, נקרא חכם, וכו' קרא לישראל חכם וכו', נקרא קדוש שנאמר קדוש קדוש קדוש כי לבאות וגוי' (ישעי' ו'), וקרא לישראל קדושים שנאמר קדושים חביו, אמר הקב"ה בעו"ז קדושים נקראתם לעתיד ויהי כהנא כציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו (ישעי')

בעו"ז כמיו ישראל קדושים מ"מ אין זה חלל שם מושאל להם ואין זו עדיין מבחינת הקדושה העליונה עדיין דרכה מזריגות חיון בבחינת הקדושה. והוא פי"ד מה שכתב הרב בעל החינוך ברי"ם ספרו (פי"א) דפעמים יתכנה שם לדיק בלשון מושאל לפי הענין ובאמת אינו במזריגות לדיק עדיין כי קשה מאד להשיג מזריגות לדיק. וכמו כן הוא הענין במה שישראל קרויים עמם קדושים הוא לשון מושאל, כי אין לנו רק בחינת מה מן הקדושה, אלז הקדושה בשלימות היא עדיין מאתה והלאה, בעבור שהקדושה האמתית הוא המתקיימת לעד לעולם, אלז הקדושה שביכולתו של אנוש להשיג עמם אינו בעוט שמתקיים וכאמרם ז"ל (אבות פי"ב מד') אל חלמין בעמך עד יום מותך ויוחמך ככן גדול ויכיה שישם פי' שיהי כבכוכב גדולה ולבסוף נעשה לזקני (ברכות כ"ט ע"א). כי כך דרכו של ית"ר שער יציבול בתרייתא אורב הוא לנפשו של אדם לאורו ברשתו ולהפרידו מן הקדושה, ולפיקר לא חביה הקדושה בשלימותה מושגת אלינו כי אם לעתיד, וכאמרם ז"ל בבבא בתרא (דף ע"ב פי"ב) אי"ר אלמך עתידין לדיקים שיאמרו לפניכם קדוש כדרך שאומר לפני הקב"ה שנאמר ויהי כהנא כציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו, ע"כ. חבו ציאר המדרש אמרו ישראל לפני הקב"ה קראתם קדושים כמר מעלינו את המות הזה, כי רק צעת שיצולע המות לנח ויהיה התיקון השלם ווכל להשיג בחינת קדושה עליונה זו, להיות קדושים בעצמם, ולא פי"ד לשון מושאל בלבד.

וע"ד זה יתבאר המדרש (קדושי' א') קדושים חביו יכול כמיו, פירוש דבר"א שיוכל האדם להגיע מעצמו למזריגות קדושה עילאה, כשם שהקב"ה עתיד לקדש לעת"ל את ישראל, ח"ש יכול כמיו, כלומר שחולל להתקדש מעצמו בבחי' הקדושה כמיו באותה מזריגה שאנו עתיד לקדש אותה, קדושי' היינו מזריגות הקדושה שאנו עתיד לקדש את ישראל לעת"ל היא למעלה מן הקדושה שאחם מקדשים עצמיכם בעו"ז, כי לא יוכל האדם להשיג בעו"ז בחינת קדושה עליונה זו כמבואר. ואעפ"י כן גם בעבור מה שהאדם זוכה

עוד יאמר דדברי המדיר הכיל עפ"י מ"ש ק"ז זל"ה"ה
 בישמח משה (ס"פ אחרי) על הא דליתא
 בירושלמי (מ"ס ר"ה פ"א ה"ג) ח"ר לעזר וכו' בנוכח
 שבעול מלך בשר ודם גזר גזרה רבה מקיימה ר"ו
 אחרים מקיימין אותה אבל הקב"ה חנון כן אלא
 גזר גזירה ומקיימה תחלה מ"ע ושמרתה את משמרתו
 חנוני כ"י (ויקרא י"ט) חנוני הוא ששימרתו מלכותו
 של תורה תחלה (עין בילקוט ס"פ אחרי). ובקשה
 בישמח משה דל"ה ז"ל ענין כלל לפי עריות, דל"ה ז"ל
 שייך גבי הקב"ה כלל, רק למלכות שבת ומלכות גמ"ח
 וכדומה. ותיקן הי"ח ז"ל שהקב"ה שומר את ישראל
 שלא יפלו בחרבו של עשו, בזכות מה שישראל משמרים
 אות ברית קדש, דמלכות מילת מצלת כוחו של עשו.
 וידוע שהפגום בעריות נפגם אות ברית קדש ונמשכת
 ערלתו, ובייניו ושמרתה את משמרתו מה שאני שומר,
 דהיינו כשם שהקב"ה שומר את ישראל בזכות אות
 ברית קדש כן ישמרו ישראל מעריות שלא יפגמו אות
 ברית קדש, ששם יפגמו ח"ו לא ישמור אותם הקב"ה,
 חת"ד ע"י"ש באורך. אבל אכתי קשה שאין פשטות
 בירושלמי משמע כן, ופירשני דדבריו לעיל ס"פ אחרי
 עפ"י דברי החסופות (מגלה ל"א פ"א ד"ה צמחה)
 שכתבו על מה שקורין ציוה"כ"פ צמחה פ' עריות,
 דליתא צמחה שישאל עושים רחל להקב"ה כשם
 שהאביר אותם שלא לגלות ערור כך לא תגלה ערותם
 צעוונותם, ע"כ"ד. הכי דשייך כזיכור גבי הקב"ה ענין
 זה של שמירת מעריות, שהוא מכסה על עוונות ישראל
 ואינו מגלה. וזהו ח"פ"ל דברי בירושלמי שזרע הוא
 דהקב"ה שומר משמרתה של תורה ב' עריות. ובכח
 מלכותו שפעמים הקב"ה מגלה את החוטאים, ובגון כח
 דליתא (אבות פ"ד ד') כל המהלל שם שמים בסתר
 נפרעין ממנו בגלוי. ולפי זה נצא לביאור המדרש
 הכ"ל קדושים חביו וכמו שפירש"י ז"ל דקאי על
 פרישה מעריות, ועל כך אמר יכול כמוני כלומר
 דכשם שהקב"ה מגלה לפעמים עוונות הרשעים זה
 הוא ג"כ צחינה מג"ע כמ"ש החום הכ"ל, כן הוחר
 גם לישראל ח"ו אחרי פעם איסור ג"ע, ח"ל כי קדוש
 חנוני כ"י ח' קדושים למעלה מקדושתכם, ואין שייך
 להדמות חלוי ותצרך צח כלל.

(ד'), ע"כ. ונקדים עוד מה שכתב בספרי"ק אורב
 ישראל פ' יושב ער"פ הלא אחרי רועים בשכם, לפרש
 נוסח התפלה לדור ודור נגיד גדלך ולללך נלחם
 קדושתך נקדים ושכחך חלקינו מפניו לא ימוט לעולם
 ועד, עפ"י מה דליתא בגמרא (בבא בתרא ע"ב
 ע"ב) ח"ר אלעזר לפניו דלוקים שיאמרו לפניכם
 קדוש כדרך שאומר לפני הקב"ה שנאמר (ישעי' ד')

והיה כהנאשר ציון והנוחר בירושלים קדוש יאמר לו.
 ופריך הלא יהיה נקרא הקב"ה לעמ"ל ומשני
 שהקב"ה יקרא קדוש לעולם ועד (בבא בתרא ע"ב)
 קושא ותידין זה בגמ' מסתמא ענינו ראו כן באר
 מדרש או גירסא כזו היתה לו. ח"פ לדור ודור
 נגיד גדלך ודיינו צמח הזה, ולללך נלחם דהיינו
 לעתיד, קדושתך נקדים היינו צמח שאתה נקרא
 צמח הזה, לעתיד והיה אחרת נקראים צמחיה השם,
 ושלא תקשה דח"כ בארזה שם יהא נקרא הקב"ה,
 לכן אומרים ושכחך חלקינו מפניו לא ימוט לעולם
 ועד, כלומר שאז נשכח להקב"ה בשם קדוש לעולם
 ועד, ע"כ"ד ז"ל.

דיוצא מה כי ישראל יהיו קרויים קדושים רק
 לעמ"ל, ומה דליתא במד"ר הכ"ל כי ישראל
 קרויים קדושים הוא רק שם מושאל ע"ש העתיד, אבל
 באמת שם אשר יקראו להם קדוש הוא לעתיד לבא.
 וזהו ח"פ"ל מה שאמרו"כ קדושים תהיו, שהוא בצמחה
 על לעתיד שיקראו ישראל בשם קדושים. ומשם צמח
 הציון דברי המדיר הכ"ל קדושים תהיו יכול כמוני,
 והיינו כקושא הכ"ל שבהוצא בספר אורב ישראל
 דכ"ה"ש שם הקב"ה יהא נקרא בשם קדוש לעמ"ל,
 וח"כ יהיה שם של ישראל בשם המקום צ"ה, ח"ל
 כי קדוש חנוני והכוונה לסיום הפסוק דכתיב כי קדוש
 חנוני כ"י חלקיכם, שחרי שם חו"ה מורה על כך
 שהש"ת הוא היה הוה ויהיה, מכוב כל ההיות,
 יוצר עתיד והוה הם אללו כחמה, נמלא כי צמחה"כ
 כי קדוש חנוני ה' נרמח צחינה זו שהקב"ה יהיה
 נקרא קדוש לעולם ועד. וזה שסיים המדרש קדושים
 למעלה מקדושתכם, דל"ה לעתיד שיקראו ישראל בשם
 קדוש לא יהיה שם שםו של הקב"ה, דכתיב כי
 קדוש חנוני ה"ה זה מורה על כך ששמו של הקב"ה
 יהיה קדוש לעולם ועד.

המותרות הכריכו משרה עליו רוח קדוש וטכרס, וכאמרם ז"ל קדש עמנך צמותך לך, וכמו שהאריך צוה הרמב"ן ז"ל. והשתא א"ש דלא פליגי במדרש וכת"כ אהרדי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא, שהרי כל הענינים המצויים את האדם לידי קדוש בן הפרישה מן העריות בן הפרישה מן המותרות וכן קיום המצוות כולו איתנייבו בכלל מצות קדושים חביו.

אכן לפי שכתב רבים ענפי מצות קדושים חביו קשה מאוד על האדם לזכות להשיג קיום מצוה זו לכל פרטיה, לרצו ענייניה וקושי השגתם בשלימות הראויה, ואף שכן קשה להשיגה חייב האדם להתייגע ולעשות כל מה שזכוהו לבגוע לידי מדריגה זו, ואף אם נבלר ממנו לפי כוחותיו כדלים, מ"מ אם יעשה הוא כל מה שזכיתו מן השמים יסייעו בידו לבגוע אל הקדושה בצחיות מלאה ומתוקה יותר מפני יגיעתו. וכאשר פירש ק"ז זל"ה"ה בחפלה למשה עה"פ (תהלים י"ח) כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלקי, כי עיקר ההתגברות נגד ה'ה"ה"ה היא בעצור ה' כאמרם ז"ל (סוכה י"ב ע"א) אלמלא הקב"ה עזרו אין יכול לו, וז"פ כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי פירוש דכל מה ששמרתי דרכי ה' ולא רשעתי הוא "מאלקיי", בעצור השמיית, דלילולא כן אין יכול לו. וכיו"ב כתב בסה"ק אמרות טבורות בזה קרא, יגמלני ה' כדקי דאף שהקב"ה עזר ומסייע ללדיק עכ"ל יגמלני ה' כאילו היה זה דקקי, וכבוד ידי ישיב לי כאילו היה המעשה הטוב צור ידי בלבד ללא סיוע ממעל, אף כי מה ששמרתי דרכי ה' ולא רשעתי היתה לי מאלקיי, כי הקב"ה עזרני, עכ"ל ידעתי שיגמלני כאילו היה זה דקקי וכו', עיי"ש.

עוד זאת נקדים מה שפירש ק"ז זל"ה"ה בחפלה למשה (פ' קיי"ט) מאמרם ז"ל (מגלה ו' ע"ב) יגעתי ומלאתי תאמין לבלאורה צ' דברים אלו סותרים זה את זה דאם יגע אין זה מלאה, דמלאה צאח בזה"ס הדעת ללא יגיעה, וציארי כי אם האדם מייגע עצמו בעסק החורה צעיון רב, אם כי לפעמים יעלה חרס בידו, שזו אחרי זה ישיב ויבין המלאה נפלאה והיא מתת חלוקה פקדו, וז"ש יגעתי ואח"כ מלאתי בזה"ס

באופן אחר יתבאר המד"ר קדושים חביו יכול כמוני ח"ל כי קדוש אני קדושתו למעלה מקדושתכם.

ב בתורת כהנים (ר"פ ו') איתא קדושים חביו כי קדוש אני אם מקדישים אתם את עצמכם מעלה אני עליכם כאילו קדשם אותי או אינו אומר אלא אם קדשם אותי כריתי מקדוש ואם לאו איני מקדוש ח"ל כי קדוש אני בקדושתו אני צין מקדושן צין שאין מקדושן, ולי"ב.

ונראה דכנה רש"י ז"ל כתב קדושים חביו הוא פרושים מן העריות ומן העצירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה שם אתה מוצא קדושה. והרמב"ן ז"ל נחלק עליו משום דבתורה כהנים איתא בטמא פרושים חביו, ולפי דעתו אין הפרישות הוא לפרוש מן העריות כדברי רש"י ז"ל, אלא היא הפרישות המזכרת בנ"מ בחלמוד, שבעליה קרויים פרושים וכו', עיי"ש בדבריו הקדושים צאורה. ולכאורה קשה שהרי דברי רש"י ז"ל נובטים מן המד"ר פרשה זו, וכדי איי חתם אר"י צן פזי מפני מה נסמכה פרשה עריות לפרשה קדושים אלא ללמדך שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה, כדי לכדיא דהמדרש ס"ל דמצות קדושים חביו היא אזכרה לבית גזורים מעריות, ולפי מה שזכיתו הרמב"ן ז"ל מן התורה כהנים דאין הפרישות הוא לפרוש מן העריות א"כ נמצא דהמד"ר וכת"כ פליגי בצאור מצות קדושים חביו, דהמד"ר מפרש לה על פרישה מעריות וכמ"ש רש"י ז"ל, וכת"כ ס"ל דהיא אזכרה לפרוש מן המותרות.

ובאמת אין צורך לומר דפליגי דשפיר שיך לפרש מאח"כ קדושים חביו כפירושו של רש"י ז"ל עפ"י המדרש וכפירושו של הרמב"ן ז"ל עפ"י החו"כ גם יחד. דכנה ענין קדושה מצוה בדברי חז"ל לא צאורה פרישה מעצירה בלבד, אלא אף גם צקיום מצוה עשה, וכאשר חיקנו לנו חכמינו ז"ל צמטצ צרכות המצוות אשר קדשו במצוותיו ואיונו, וכן צנוסה בחפלה קדשו במצוותיו, כי קיום המצוות מציא קדוש לעשייתו. וכמו כן כאשר האדם זוכה לפרוש מן

זכאים לה לפי ערך מעשיכם, כי כל כמה שיעור האדם ויחייג צחור ובמנוח לא יוכל להשיג אותו שפע קדוש הנשפע עליו מלמעלה, חלף שכל האדם לעשות כל מה שזכולתו ולא יחכה להשפעת קדוש מן השמים יתר מכדי יגיעו, צדחי' מליא ומחנה, וכמו שהצבאר במאמ"כ לקחת מחנות, שעי' בעמל ויגיע צחור הוא זוכה לקבל את הצחור צחי' מתנה.

ובדרך זו יתבאר גם דברי הח"כ (קושיא ז')
אם מקדישים אתם עמכם מעלה אני עליכם כאילו קידשתם אותי וכו'. דכח פ"י שכלם מקדש את עצמו בשמירת הצחור ובמנוח כרי מחקדש שם שמים בעולם, ומה גם אם הוא עוסק בצחור ובמנוח בצרכים צחור קבל ועוד, שממנו ילמדו לעשות כמעשהו, גדול הוא כבוד שמים הנלמד מכך. ועי' שפירש"י ז"ל בפרשת חיי ער"פ ה' אלקי השמים אשר לקחני מצית אבי, ולא אמר אלקי הארץ ולמעלה אמר ואשבעך צה' אלקי השמים ואלקי הארץ אמר לו עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ שהרגלתי צפי בצריות אכל כשלקחני מצית אבי כי אלקי השמים ולא אלקי הארץ שלא היו צחי' עולם מכירים זו ושמו לא היה רגיל בצחק, ע"כ.

אמנם מה רפה הוא כוחו של אדם לעומת כוחות הס"מ וחילוליו המבקשים את נפשו לקחתה, אך כיון שהאדם עמל ומחייג להצביר על יצרו ולקדש עצמו, ישלח הקב"ה שרו מקדש לסעדו ולסמכו שיוכל לעמוד ולהחליצו כנגדם. וחס המה דברי הח"כ אם קדשתם עמכם מעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי, פירוש דאף שלא יתכן שיגיע האדם אל הקדושה בכוחות עצמו מצלי' שיסייעו מן השמים, אפי"כ הקב"ה מעלה על ישראל כאילו השיגו כל השפעת הקדושה בכוחות עצמם בלבד, כמ"ש החפ"מ ה"ג, וכיון שצאמלעות מעשיכם הטובים מחקדש שם שמים בעולם, יתשצ להם מה שנתקדש ש"ש בעולם כאילו היה צדח מעשיכם בלבד ללא סיוע מלמעלה, וייעל שרם משלם אף על אותו חלק קדוש שזכו לו בסיועא דשמיא, וז"ש כאילו קדשתם אותי, כלו' כאילו אתם עמכם בעצדחתכם קידשתם את ה' בעולם, מצלי' שרם שמים.

הדעת חלמין, עכ"ד ז"ל. ולי נראה לבאר מאמר זה בדרך פשוט, עפ"י מה דליתא במד"ר פ' יצרו (פ' כ"א א') עלית למרום שנית שני (תכלים ס"ה) יכול מפני שצדח אותה נעלה חסם ח"ל לקחת בלקיחה מתנה לו יכול יבא חייב ליתן דמים ח"ל מתנות במתנה מתנה לו, ופירש הפ"ה חו"ר, יכול בחסם, שניתנה לו הצחור חסם ללא יגיעה, ח"ל לקחת, שזכה צה' ציגינה גדולה מ' יום לא אכל לא שחם ולא ישן, יכול יבא חייב ליתן דמים, פירוש שלא ישיג צחור לא אלא כפי ערך יגיעתו שזכו צחי' דמים הניתנים לפי ערך החפץ ושויחתו, וא"כ איך יוכל ללמוד כל דבר ציגינהו, אחרי אשר היה ארוכה מארץ מזה ורחבה מני ים, ח"ל מתנות, שאלו שיגע צה' בכל כוחו ניתנה לו במתנה, עכ"ד בפי"ת ז"ל. ובדרך זה אף אנו נאמר לפרש מאמר ז"ל יגעתי ומלאתי חלמין, פירוש כאשר האדם מייגע עצמו בלימוד הצחור עד מקום שידו מגעת, הקב"ה מחכו להבין ולהשכיל צה' יותר ממה שיהיה בכוחו להשיג על פי עמלו ויגיעתו, דמשמיה קא זכו ליה השגות נפלאות צה"כ, כי מתנה הוא לו חלק עבודתו ויגיעתו צה"כ. וזהו שאמרו יגעתי ומלאתי, דאף בשעת היגיעה יחכה להוספת הארה והשגה צה"כ בצחיית מליא, דהיינו יותר מכפי עמלו וערחתו צה' (ועי' בדברינו לעיל פרשת תרומה רכ"ז ז').

ועפ"י כל האמור צה' ליצור המדרש עפ"י קדושים
תהיו יכול כמנין, פירוש דלפי שרצו סמיפיה וענפיה של מלוא זו, וקשה מאד שיוכל האדם בצחיותו לקיים מלוא זו בכל תנאים, והוא חלמיה כי ישראל זוכים להשיג צחיית הקדושה כפי מעשיכם בלבד, דלפי ערך מה שזכו לפרוש מן המותרות ולגדור עצמם מן העריות ולהחקדש בקיום המנוח תהיה השפעת הקדושה אשר חושפע עליהם מן השמים, ותו לא. וזהו שאמר יכול כמנין, דכ"ר שבעבודת המדרש מכם להשגת הקדושה הוא כמות הקדושה שאשפיע אני לכם, ולא חזרו להשפעת קדושה מן השמים יתר מן המגיע לכם על פי פעלכם, ח"ל כי קדוש אני ה' אלוקים קדושים למעלה מקדושתכם, פירוש הקדושה שהקב"ה משפיע לעמו ישראל ע"י מעשיכם והנהגתם, היא למעלה מן הקדושה שם

וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיהם. פירש רש"י ז"ל פ' זו צבקהל נאמר לפי שרוב גופי תורה תלויין בה. ובהקשר המפרשים שברי התורה כולה צבקהל נאמר כדאיתא בעירובין (דף י"א ע"א), ומה שתמנה פ' זו שהודיע בה הכתוב שנאמר צבקהל. וכאשר הקדוש תירץ דבשאר פעמים לא הקבילו אלא את האנשים משא"כ צבקהל זו באו כולם אנשים נשים וטף, ע"כ. אמנם אכתי איכא לאקשווי שאם היתה תועלת להקביל את כל עדת ישראל אנשים נשים וטף צעת שהביד להם משה את דברי ה', משום דע"י שנשמעו להם הדברים מפי משה השיבו כולם השנה גדולה במצוות התורה, אי"כ מדוע לא נקצו וצאו הנשים והטף גם צעת שנאמר שאר המצוות, וברי כל מצוות התורה הם רחצים מני ים וארוכים מארך מדה, וצודאי שהיו הדברים מושגים להם יותר אם הם נאמרים אליהם מפי משה.

(ב) **י"ד** צבקהל לשון דבר ואמרת, גם למה אמר תחלה דיבור לשון קושי וכדר ואמרת שהוא מורה על אמרות רכות.

(ג) **בתורת** כהנים (הובא צילקוט) איתא קדושים תהיו וגו' אם מקדישים אתם עצמכם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי או אינו אומר אלא אם קידשתם אותי הריני מקדש ואם לאו איני מקדש. ח"ל כי קדוש אני בקדושי אני בין מקדשין בין אין מקדשין, אלא שאלו אומר פמליא של מלך מה עליה להיות מחכה למלך, ע"כ. ודבריו תמוזים מאוד איך יעלה על הדעת להסתפק בזה שאם אין ישראל מקדישין אותו כביכול אינו מקדש.

(ד) **במד"ר** (פכ"ד ג') איתא קדושים תהיו כה"ד דכתיב ישתחוו עמך מקדש וגו' (תהלים כ'), וי"ב.

(ה) **א"ש** אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו. יש להקשות עפ"י מ"ש המהרש"א ז"ל במסכת נדה (דף ל"ח ע"א) על מה שדרשו בגמרא (שבת קי"ח ע"ב) אלמלא שמרו ישראל צ' שבתות מיד

ולבאר סיום דברי הח"כ או אינו אלא אם אתם מקדשים אותי הריני מקדש ואם לאו איני מקדש. ח"ל כי קדוש אני בין מקדשים בין אין מקדשין, נקדים דברי ק"ו וזה"כ נישמח משה פרשת צרעית (ד"ה נעשה חסד) לפרש מאמרם ז"ל במד"ר (פ"ב ז') והאין היתה תורה אלו מעשיהם של רשעים ויאמר אלקים יכי אור אלו מעשיהם של לדיקים ואינו יודע בזה"כ מהם חפץ כיון דכתיב וירא אלקים את האור כי טוב הוי צמעייהם של לדיקים חפץ ואינו חפץ צמעייהם של רשעים, ע"כ. וי"ב האין ס"ד לומר שהש"ת חפץ צמעייהם של רשעים, אבל הענין הוא כי כל הנברא לכבודו ברא, וכשם שקילוחו של הקב"ה עולה מג"ע כך קילוחו עולה מגיהנם (שמו"ר פ"ז ג'), ובין כך ובין כך כבודו מתרבה, אלא דע"י הלדיקים מתגדל ומתקדש שמו ויתצרך ציומן, וע"י הרשעים צאיבון כדכתיב והתגדלתי והתקדשתי וגו' (יתחקאל פל"ח). וא"כ הוב ס"ד כיון שעכ"פ כבודו מתרבה מה איכפת ליה צמעייהם הרשעים, וי"ש ואינו יודע בזה"כ מהם חפץ. אבל האמת כי הוא יתעלה מקור הטוב ורואה להיעיב ולא להעניש, וי"ש כשהוא אומר וירא אלקים את האור אלו מעשיהם של לדיקים שזה נראה צניינו, והטעם כי טוב וכו' עיי"ש ד. ועד"ז ביאר גם כוונת המדרש שפרשת ראה הובאו דבריו לעיל בצרכיה. וזה ויתצרו גם דברי הח"כ על כוון דלפי שאמר הכתוב קדושים תהיו שהיא אזהרה לישראל שיקדשו עצמם, ויכיה נחשז להם כאלו כל מה שמתקדש שם שמים צעולם אינו אלא מחמת פעולותיהם, לכן אמר שלא תחשוב דאין שמו יתצרך מתקדש צעולם אלא כאשר ישראל מקדשים אותו ע"י התורה והמצוות, ואילו לא זאת אין שם שמים מתקדש צעולם, ח"ל כי קדוש אני בקדושי אני בין מקדשין בין שאין מקדשין, כי בין כך ובין כך כבוד שמו יתצרך מתקדש ומתעלה צעולם, וגם אם אין ישראל מקדשין אותו שמו יתצרך מתקדש ע"י שהוא עושה דין ברשעים, דכשם שקילוחו עולה מג"ע כך קילוחו עולה מגיהנם, אלא שהקב"ה חפץ יותר בקידוש שמו ע"י מעשיהם הטובים של בני ישראל, וע"י דיבר לעם סגולתו שיתקדשו צמעייהם המצוות, כי באלה חפץ יותר, שיתגדל ויתקדש שמו בגדול צעולם באופן זה.

ועפ"י האמור נבא אל הכיאר דדברי המדרש כח"ל (קדושי ד') כח"ל ישלח עזר מקדש וגו', דכנס צפ"י בראשית (פ"ב) כתוב חטאש לו עזר כנגדו ופירש"י ז"ל זכר עזר לא זכר כנגדו לנלחם. וי"ל שרמז לנו הכתוב בזה ענין נשגב, והוא שאם אדם זוכה ומתחבב בקדושה ובטובת צעניו אישות, אזי היא לו לעזר בעבודת ה' ית', ועבר גברא בעבודת כלל וצרכות המחשבה. אך אם לא זכר שאין התבוננותו בקדושה אלא בגדר החלוקה, נמשל בבעמות דומה, אזי היא לו כנגדו לנלחם בו, כי בכל דבר שנקדושה היא לו לאכן נגף וללור מכשול, כן תחורב כן תתפלה כן בכל שאר העניינים.

ובזה מוצאים היטב דברי המדרש עכ"פ קדושים תחיו כח"ל ישלח עזר מקדש, דכנס לפי שמהמור קדושים תחיו הוא אזכרה אל האדם שיחבב בקדושה ובטובת צדקת הבור, על כן קאמר המדרש כח"ל ישלח עזר, פירוש אימתי תהיה האשה אשר הוכיח לך ה' לעזר, אם תהיה "מקדש" שתחבב בקדושה, וכתאכרה הכתוב קדושים, תחיו שהוא אזכרה על השמירה מגדר ערובה. ובזה מוצא שפיר סיום דברי הכתוב ומליון יסעוד, פירוש בזכות שתחבב בקדושה ובטובת תזכו לנחמת ליון ולבנין ירושלים, כמבואר ששמירת מדת הבור מקרבת את הגאולה, ואזי כשזוכה לראות נחמה יגיעו ישראל לבחינת בקדושה האמתית, כמו שציארנו, כי קדושה זו היא רק הכנה אליה, וח"ש הכתוב ומליון יסעוד, כלומר כשתצטרך ליון וירושלים יוכיח שהיית בסעוד שזוכה להטבר ולהתקדש בקדושה של מעלה, ואזי תהיה נקרא בעצם בשם קדוש, לא ע"ד לשון מושאל בלבד. אמנם מה שחזק להיות נקרא לעמיד בשם קדוש הוא בזכות ההכנה אל הקדושה בעוה"ז, וזהו ישלח עזר מקדש, פירוש ע"י שתחבבים עתה בקדושה ואזיכם לעזר, בזכות זה לעת"ל ומליון יסעוד שתגיעו למעלה בקדושה בעליונה.

ובדרך זו נלך ליישב מה שכתבנו במאמ"כ ואת שבתותי תשמרו דכ"ל יתכן לפרש שהוא אזכרה על שמירת צ"י שבתות בלבד (ע"י קדושי ה'), דכנס האש"ת בקדושה כתב לפרש טעם שנתמנה מלוא מורה

כיו נגאלים שנאמר כה אמר ה' לפרסיהם אשר ישמרו את שבתותי וגו' וכתוב בתריס ובציאותיהם אל כר קדשי, והקשר כ"ל אפשר לרדוף דכ"ל דכתוב שבתותי צ"י שבתות בנמשע, וכרי בפרשת תשא כתוב את שבתותי תשמורו וחס ליכא למימר שכוזריר תורה על שמירת שתי שבתות בלבד שכרי זוכי אזכרה על שמירת כל השבתות. וקדושי זו יש להקשות גם בפרש"י זו, שנאמר ואת שבתותי תשמורו, דכ"ל נמי ליכא למימר שהוא אזכרה על שמירת צ"י שבתות בלבד, וי"ל.

וגרמא לנאר הענין דכנס רש"י ז"ל פירש במאמ"כ קדושים תחיו כיו פרושים מן העריות וכו' שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוב אתה מוצא קדושה. ומזה למדנו כי המקדש ומעבר עמנו בעשיית גדרים וסיוגים לשמירה מעריות ואצטריוכו בשם קדוש יכוונה, ובהא דאמרו ז"ל (ברכות דף י' ע"ב) דכתוב גבי אלישע ותאמר אל אישה הכה נא ידעתי כי איש אלוקים קדוש הוא וגו' (מלכים א' ד') מזה ידענו וכו' סדין של פתח הלישע על מנחתו ולא ראתה קרי עליו. ומינה כי שם קדוש מיוחד אל השומר עמנו שלא יפגום צדקת הבור דוקא. והוא ע"ד שפירש המצ"ע ז"ל מאמ"כ (שמות כ"ג) ונקי וזדק אל תכרונו שכוונה באמרו זדק שהוא זדק צדקותו ענין אש"פ שאינו זכאי בכל עניונו. וכן כ"י שם קדוש מכונה אל השומר עמנו מפני כבודו דייקא.

והנה בחקון מדת הבור תלוי הגאולה העתידה, ודליתא בגמרא (נדה י"ג ע"ב) ת"ר וכו' והמשחקין בחינוקות מעבדין את המשיח וכו' דלר"י אי"ר חין כן דוד בא עד שיכלו כל השמות שבתיו. וכבר הארכנו בזה בדבריו למעלה כי לא יזכר ישראל למעלה קדושים בעצם אלא צדקת התיקון השלם, ודליתא בנ"ב (ע"ה ע"ב) עמידין לדיקים שיאמרו לפניכם קדוש וכו' שנאמר ויהי בהשאר ציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו. ומה שישראל קרויים עכשיו קדוש הוא רק לשון מושאל ע"ש העתיד, כי מעשיהם של ישראל עתה הם הכנה והזמנה אל מה שזכו להקרא לעתיד בשם קדוש. וח"ש הכתוב קדושים תחיו לשון עתיד, כי הוא בבעתה אל מה שזכו ישראל לעת"ל להקרא בשם קדושים.

וטף, שהרי תנאי הוא הדבר שישמרו כל ישראל ב' שבתות חלו.

ובדברך רמז אפ"ל מה שנאמר פשה זו בהקבלת כלם. דהנה נתבאר בדברינו שנאמר קדושים תהיו הוא הבעתה על לעתיד לבא, שאז יזכו ישראל למעלה זו. והנה דבר זה מפורש ביעודי הנביאים כי לעתיד לבא יזכו כל ישראל למדרגת החכמה, ולא יהיו לריקים לקבל השפעת חכמה א' מחזירו וכמא"כ (ירמ' ל"א) ולא ילמדו עוד איש את רעהו וגו', ולא יהיו כל ישראל שוים במעלה, ולא תהיה הדרגה והתשפלות צנינים כלל. וזו היתה גם טענת קרח לפני משה באמרו כי כל העדה כולם קדושים וגו' ומדוע התנשאו על קבל ה' (במדבר ע"ז), דהנה מבואר בדברינו רצונו הארצי"ל שקרח עשה וסבר כי כבר הגיע החיקון השלם, ולעתיד יהיו כלולים כהנים, על כן ערער על כהונת אהרן, כי אמר שכבר הגיע עתו להיות משמש בכהונה גדולה, ע"כ. ולפי שסבר כי כבר הגיע זמן החיקון השלם ענן כי כל העדה כולם קדושים, שהרי בזמן החיקון השלם כולם דורגא חדא, ומדוע התנשאו על קבל ה'.

ולמען זה אפ"ל שנאמר להם פשה זו בהקבלת משום דפשה זו מיירי מן המלות המקדשים את הגאולה, ולכן הקבילו את כולם יחד אנשים נשים וטף, ושמעו כולם כאחד פשה זו מפי משה, לרמוז על כך כי צעת הגאולה תהיה מדרגת כולם שוה, ולא יערכו ללמוד איש מרעהו. ובזה מובן טעם שבשאר מלות לא הקבילו את כל העדה אנשים נשים וטף, דדוקא בפשה זו כרוזת אל הגאולה שיך לכורות על כך.

ועל פי צחינו זו נבא לציאור דברי הח"כ הי"ל (קושא ג') אם מקדישים אחס את עצמכם מעלה אני עליכם כאילו קדשם אותו וכו', דהנה נתבאר בדברינו כי צכות ישראל נגדירים מעריות ומתחבשים בקדושה ונעברה הרי הם מקדשים ציאת המשיח. והנה עיקר קידוש שמו יתברך ציולם יהיה בציאת המשיח, כי אז יכירו וידעו כל יושבי חבל כי לה' המלכות והגאולה ה' לבדו ציוס הבוא, וכאשר נחזו

אז ואם לפי עריות, כי הכשיל צעריות ציעל מורא אז ואם, שגרם להם זלזול שיאמרו ארור שזו ילד ארור שזו גידל, ע"כ. ולפי זה מבואר כיצד שאמר שכוהני הכתוב על פירוש מעריות במאמר קדושים תהיו, ועוד בוסף להזכיר על כך באמרו איש אמו ואביו תיראו, ובשמירה מעריות מקדשים את הגאולה במבואר, ולפי דמיוני קרא מלותם הדברים המקדשים את הגאולה סמך להם אזכרת ואת שבתותי תשמורו שהיא אזכרת על שמירת ב' שבתות. לרמוז לנו בכך על ענין נוסף המעבד ציאת בן דוד, לפי שלא שמרו ישראל ב' שבתות כהלכתן.

ובדברינו מבואר נמי טעם שנאמר פשה זו דייקא בהקבלת כל ישראל אנשים נשים וטף (ע"י קושא א'), דהנה בפסכ"ק נועם מגדו"ס (פרשת תשא) תמה על ה"ל דאמרו ז"ל חלמנו שמרו ישראל ב' שבתות מיד היו נגאלין, האם לא היו מימות עולם ועד עכשיו לדיקים וקדושים ששמרו ב' שבתות כהלכתן, ותיקן דלא סגי במה שיאמרו יחידו סגולה בלבד ב' שבתות כהלכתן, אלא שיש לזכר לזה שישמרו כל ישראל יחד שני שבתות כהלכתן, ע"כ. ולפי"ז מובן שהרי בפשה זו ישנה אזכרת לשמירת שתי שבתות כהלכתן, שעל ידי כך יזכו להבא, ולפיכך היה לזכר להקביל את כל העדה ולהזכירם על כך, שהרי יש לזכר שישמרו כל ישראל שתי שבתות אלו אנשים נשים וטף כמ"ש בנעמ"ג.

ואת"ל כוונה זו גם בדברי רש"י ז"ל שכתב פשה זו בהקבלת נאמרה מפני שרוב גופי תורה תלויין בה, דהנה בזמן בגלות חסרנו רוב המלות שאין צדיקו לקיימם, כמו שנתנו דורשי רשומות סימן ה' ג' ש"ס חלק ה' לו, דסכום מלות כמין חיבת הגשם אינם צדיקו לקיימם. ח"ש רש"י ז"ל שפשה זו נאמרה בהקבלת כל עדת ישראל אנשים נשים וטף, לפי שרוב גופי תורה תלויים בה, כלומר לפי שצפי זו ישנה אזכרת שבשמירתה תלוי קיום רוב גופי תורה, והיא אזכרת את שבתותי תשמור, דקאי על שמירת ב' שבתות שצכות זה מיד היו נגאלין, ולא יהיה צדיקו לקיים כל המלות אשר חסרנו בגלות, על כן נאמרה פשה זו בהקבלת כל העדה אנשים נשים

ראויים. אף שאין אחנו יודע באיזה אופן תהיה אם קודם הגאולה יבא אליהו ז"ל להחזיר את ישראל בתשובה או באופן אחר, ואזי לה לאותה בושח אזי לה לאותה כלימה אם תהיה הגאולה באופן זה (עיין בדבריו בספר ויואל משה מאמר שלש שבועות סימן נ' ואילן), אך הגאולה תהיה בודאי בלי שום ספק בכל אופן ואופן.

ובזה מבואר גם מה שסיים בח"כ פמליה של מלך מה עליה להיות מחכה למלך (כ"כ גירסת הלקו"ט וכן גורם הראשון ז"ל בפירושו לתיכ"ב), דהנה אמרו ז"ל (סנהדרין ל"ז ע"א) אין בן דוד בא עד שיתייאשו מן הגאולה כי הא דר' זורא כי הוה משכח רבן דמיעסקי ציב (פירש"י לידע מחי יבא) אמר במעותא צעינא מנייכו דלא תרחקוה וכו' דהניח שלשה באין צביסא דעמא ואלו הן משיח מליכא ועקרב וכו'. וכבר ביארנו מאמר זה (עיין בדבריו לעיל פרשת תולדות תרס"ב א') שהכוונה שלא להיות ממשצבי קאים ולא לצייר במחשבה איך ומתי תהיה הגאולה, אלא עלינו לנפות בתמימות לישועת ה' שהבא צעת שיעלה רצון מלפניו יתברך. וזה אפ"ל בכוונת הח"כ ה"ל דכוח מיירי מענין הגאולה העתידה, כמבואר דהו שאמר בקדושהי אני בין מקדשין בין שאין מקדשין, דכלל אופן ואופן תהיה הגאולה אפילו אם לא יזכו ישראל ויהיה הקץ בצחינת צעתה, ולפיכך הוא מסיים פמליה של מלך עליה להיות מחכה למלך, שעלינו להיות מחכים ומאפים בתמימות לביאת משיח דקינו ולהתגלות כבוד מלכותו עלינו, ולא לעשות תשבותות ולצייר במחשבות כלל כיצד תבא הגאולה, כי לא יושג הדבר בשכל האנושי, אלא יבא צביסא דעמא כלומר למעלה מדעת אנוש.

ובזה יתיישב מה שדקדקנו ככלל לשון הכתוב דבר ואמרת, וגם מה ששייך מדבור קשה לאמירא רכב, כי לפי שהכתוב רומז אל הגאולה העתידה, צמח שאמר קדושים תהיו, לאות כתיב דבר לשון קשה, כי קודם הגאולה יהיו חבלי משיח קשים, אבל אחרי שכבר חכה אל הגאולה תהיה אמירא רכב, ויתעלו ישראל למדריגת קדושים. והש"ס חכנו ללכת בדרך

החוס' בריש מסכת ברכות (דף ג' ע"א ד"ה ועונין) מה שפירש במחזור ויערי לפרש נוסח הקדוש יבא משיח רבא וכו' שז' תפלה שאנו מתפללין שימלא שמו בדכתיב (שמות ע"ז) כי יד על כס ירכ שלא יבא שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק, ופירושו כך יבא שמי"ח שם ירכ רבא כלומר שאנו מתפללים שיבא שמו גדול ושלם וכו', ע"כ. וז"פ דברי המדרש אם אחס מקדישים עמכם מעלה אני עיכס כאילו קדשתם אותי, שהרי בזכות מה שישראל מקדשים עמכם וגודרין מערייתם הם מקדשים את הגאולה, ואז יתגדל ויתקדש שמו בגדול והנורא, לפיכך מעלה אני עליכם כאילו אחס מקדישים אותי, שעי' מעשיכם אתם גורמים שיתקדש שם שמים בעגלה ובזמן קריב.

ובדרך זו יבואר גם המשך דברי המדרש ה"ל, או אינו אלא אם קדשתם אותי הריני מקדש ואם לאו איני מקדש ח"ל כי קדוש אני בקדושהי אני בין מקדשין בין אין מקדשין. ונראה דהנה אמרו ז"ל דכו חשיבה לא זכו צעתה (סנהדרין ל"ז ע"ב), והכוונה כי אם יזכו ישראל מלד מעשיכם יחיש הקצ"ה ויקרב זמן הגאולה, אך אם לא יזכו לגאולה מלד מעשיכם כי יהיו בצחי' כולו חייב, אזי תהיה ביאת המשיח צעת קץ האחרון בכל אופן ואופן, כי כבר הבטיחנו הש"ס בשבועה כי הגאולה בא תבא, כדאיחא בגמרא שם מקרא דסוף דניאל דכתיב כי למועד מועדים, ופירש"י אלמא יש קץ בדבר. ואם לא יהיו ישראל ראויים לגאולה מלד מעשיכם יגאלנו הקצ"ה למען כבוד שמו, כמא"כ (ישעי' מ"ח) למעני למעני אעשה.

וזאת אפ"ל בכוונת המדרש או אינו אלא אם מקדישים אתם אותי הריני מקדש, כלומר דה"ל שרק אם יהיו ישראל קדושים וטובים וראויים לגאולה מלד מעשיכם אז יתגדל ויתקדש שמו של הקצ"ה בביאת הגאולה, ואם לאו שלא יהיו ישראל קדושים ולא יהיו ראויים להבא איני מקדש, שחם ושלום לא יזכו להבא, ח"ל כי קדוש אני בין מקדישים אותי בין אין מקדישים אותי, דסוף סוף תהיה הגאולה השלמה בכל אופן ואופן בין ראויים בין אינם

לזכרים ובאמירה רכה לנשים, אם רכים הם יהיו נוחים ועריצים לכולם, ואם דברים קשים הם יהיו קשים לכולם. ולא יתכן לומר שאמר להם דברים אחרים מלמד האומר צענין, שהרי בסוף אותה פרשה כתיב אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, ואמרו ז"ל לא פחות ולא יותר, כרי כי לא היה רשאי להוסיף ענינם או לגרוע מהם דבר. וכבר נאמרו ושנו הרבה תירושים על קושיא זו, וכולם סובבים הנוכחים על קושיא אחד, שבדברים אלו עומם נשמע לבני ישראל אלו הזכרים דברים קשים בגידים, משום שהשיגו פנומיותן של דברים, ולבית יעקב אלו הנשים שלא השיגו כי הם פשטות הדברים היתה בהם אמירה רכה (ועיין בדבריו לעיל פרשת יתרו מה שכתבנו בהם).

היוצא לנו מהם כי במקום שדובר משה לאנשים ולנשים גם יחד נכללו בדבריו הקדושים ב' מיני דבורים, דברים הקשים בגידין לאנשים, ואמירה רכה לנשים. וביאור הדבר הוא עפ"י מה דאיתא בחגיגה (דף ג' ע"א) עה"פ הקהל את האנשים והנשים והטף (דברים י"א) אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באין וכו'. וכתבו החוספות (שם ד"ה נשים) דאמר בירושלמי דרך דרשה דראב"ע דקאמר נשים באות לשמוע אחיה דלא כן עזאי דאמר חייב אדם ללמד את בתו תורה דמאמר נשים לשמוע משמע דסבר שאסור לנשים ללמוד תורה כי אם לשמוע ההלכות כדי שידעו לקיים המצוות. וכ"כ החוספות בסוטה (דף כ"א ע"ב ד"ה בן עזאי). מה מבואר להדיא דאסור לנשים ללמוד דרשות חז"ל על הכתובים וכמו שאמרנו ז"ל (דף כ' ע"ב) ר"א אומר כל המלמד בתו תורה כאילו מלמדה תפלות אלא שהנשים היו באות לשמוע המצוות הנוהגות בהם (ועיין מ"ש צענין זה בספרי ויחל משה מאמר לשון הקדש סימן ל' שם הארכנו בביאור הענין).

וע"פ פי זה יתבאר לנו היטב מה שכתב הכתוב לומר דבר ואמרת, גם שיהיה לשונו מדבור קשה לאמירה רכה, שהרי כיון שמשווע פרשה זו שאף הנשים נקבלו ובאו לשמוע המצוות האמורות בה מחמת שרוב גופי תורה חז"ל

ולקבל פני משיח לדקויה בקדושה ובעברה בשמחה ובנחת, וזכה לראות בישועת כל ישראל ובשמחתן בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה צימנו אמן.

*

באופן אחר י"ל כפל הלשון דבר ואמרת. גם מה שפחת בדיבור לשון קשה, ואח"כ ואמרת לשון אמירה רכה.

(ב' ר"ש"י ז"ל פירש קדושים תהיו הוו פרושים מן העריות. ומן העצירה שכל מקום שאתה מואף גדר ערוה אתה מואף קדושה וכו'. ול"כ לפני זה היה ראוי לומר קדושים תהיו בסוף הפרשה הקודמת, שם הזהירה תורה על העריות לכל פרעיהן, ושם מקום להזהיר על הפרישה מהם, ואמאי נער קרא עד הכא, דלא מיירי פרשה זו. כלל מענין זה.

ונראה לומר בביאור הענין עפ"י מה דאיתא בנח"כ (בבבא ברש"י ז"ל) מדכתיב דבר אל כל עדת בני ישראל מלמד שאמרה פרשה זו בהקבל מפני שרוב גופי תורה חלויין בה. והקשו המפרשים ז"ל מדוע גילה לנו הכתוב זאת בדרך פרשה דוקא, והלא כל מצוות התורה נאמרו בהקבלת כל העדה כדאיתא בעירובין (דף י"ד ע"ב) ח"ר כילד סדר משנה וכו'. והאכ"ח הקדוש כתב חז"ל, והנכון צעניי כי בסדר הראשון לא היה מדבר משה אלא לאנשים וכאן ז"ה כי שידבר לכל עדת ישראל אנשים נשים וטף כסדר שהיו מקבלים במתן תורה, עכ"ד (ותירין זה מוזכר גם בראש"ם ופלא שהאכ"ח הקדוש אינו מביא בשמו).

ועפ"י דברים אלו נבא אל הביאור, כי הנה בפרשה יתרו כתיב בה תאמר לבית יעקב וחיגד לבני ישראל, ופירש"י ז"ל (ומקורו בדברי המכילתא שם) לבית יעקב אלו הנשים האמר להן בלשון רכה, וחיגד לבני ישראל, לזכרים דברים הקשים בגידים. והקשו המפרשים ז"ל שלא מצינו בפרשה זו ב' סוגי דבורים רכים וקשים, דכל הפרשה בסגנון אחד נאמרה, וא"כ כילד יתכן שיאמרו אותם הדברים עומם בלשון קשה

בעצירה, ולמה ממתינין עד קריאת המנחה, ואפ"ל כי הכה ציוס הקדוש והנורא לכם של ישראל נשבר בקרבם מאימת הדין ואז אין לחוש כ"כ למכשול עד שיבא צורך להזכירן שלא יכשלו, אכן כאשר היום יפנה צערם יבא השמש ויחשיך והעם יחזרו לבתיכם, יש צורך להזכירן לכל יבואו לידי מכשול, כי מחמת גודל שמחתן על שנמחלו עוונותיהם וכמו שאמרו ז"ל (מדרש בוצא בתוס' מס' יומא פ"ז ע"ב) צמאלי יום הכפורים צה קול יולאת ואומרת לך אכול בשמחה לחמך וגו', יש לחוש פן יבואו לידי מכשול, ולפיכך קורין במנחה פרשת עריות כדי להזכירן ממכשול סמוך לציאתם לביתם שמחים ועוצי לב.

בבב אלו נמאני למדים כי במקום שמחזקין אנשים ונשים יש לחוש פן יבואו לידי מכשול בעריות, ולפיכך כיון שפרשה זו אמרה משה לכל ישראל יחד אנשים נשים וטף, ע"כ צערם החל להביד להם מנחות הנאמרות בענין פתח להזכירן קדושים תהיו, וכפי רש"י הו פרשים מן העריות ומן העצירה, להזכירם ולעוררם שלא יאונה להם ח"ו כל מכשול מפאת היותם מקובלים יחדיו.

*

קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם פירש"י ז"ל הו פרשים מן העריות ומן העצירה וכו' שכל מקום שאתה מואל גדר ערוה אתה מואל קדושה וכו', ע"כ. והרמב"ן ז"ל השיג על דברי רש"י ז"ל וכתב אבל צבורת כהנים ראיתי סתם פרשים תהיו, וכן שני שם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה', כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים כשם שאני פרוש כך אתם הו פרשים. ולפי דעתי אין הפרישה הזו לפרש מן העריות כדברי רבנו וכו', עיי"ש שהאריך לצאר דפרישה ענינה בהצדלות מן המותרות והתענוגים היתירים, כענין שאמר קדש עצמך צמורת לך. ולבאר זה לפי מה שפירש"י ז"ל צמורת קדושים תהיו שעיניה פרישה מעריות, ל"ב להבין כוונת הח"כ כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים כשם שאני פרוש כך אתם הו פרשים, וכו' לא שייכו כלל הני עניני קדושה ופרישות כביכול

הוא"ך קרא לכתוב דבר ואמרת, שכרי יש כאן צ' סוגי דבורים, דבור הקשה לזכרים שכרי להם נחבארו גם הדרשות היואלות מן הכתובים הללו, ודברים קשים הם להשיג כל הדרשות והקדוקים ונריך יגיעה רבה להבינם על צוריים. אמנם לנשים היו הדברים האמורים בפרשה לאמירה רכה, כיון שהם לא באו כי אם לשמוע המנחות הנאמרות בענין, למען ידעו דרך ילכו זה זאת המעשה אשר יעשו, משא"כ הדרשות והקדוקים היואלות מן הפסוקים לא למדו עמכם, משום שאסור לנשים ללמוד תורה כמבואר, ומש"כ היו הדברים הללו אלנם אמירה רכה, שלא הולרכו עמל ויגיעה להשיגם. וע"כ נקט קרא דבר ואמרת, נקט דבור תחלה ואח"כ אמירה, לפי שהדבור מוגע לזכרים שלמד עמכם הדרשות הנלמדות מן הפסוקים, לפיכך הקדים הכתוב את הזכרים, ואף שבמ"ת כתוב כה תאמר לבית יעקב תחלה ואח"כ ותגיד לבני ישראל, התם טעמא איכא למילתא כדא"י במילתא עיי"ש, משא"כ בעלמא ראו ללקדים את האנשים לנשים.

ולפי מה שכתב האב"ח הקדוש כי פרשה זו נאמרה גם לנשים, יתבאר גם מה שפירש"י ז"ל דמאות קדושים תהיו היא אזכרה לפרוש מעריות, ולבאר זה לפי היות מקומה של אזכרה זו ראוי להיות בסוף פרשה הקודמת, ששם הזכירה תורה על העריות (עיין קושיא צ'). ואפ"ל עפ"י מה דאיתא במסכת קידושין (דף פ"א ע"א) סקצא דשתא רגלא, ופירש"י ז"ל רישוע של ימות השנה ליחוד ולעצירה ימות הרגל שיש קצאות אנשים ונשים לשמוע הדרשה ונותנין עין זה על זה. וכ"כ התוספות שם והביאו בשם י"א שמשום כך נהגו להפענות לאחר פסח ולאחר סוכות, ע"כ. והובאו דברי התוספות הללו ביהא יוסף וצ"ח ריש הלכות פסח (סיומן תכ"ט).

וביו"ב איתא בגמרא מגילה (דף ל"א ע"א) ציוס הכפורים צמחה קורין צעירות, וכתבו התוספות העטם לפי שהנשים מקושטות בשביל כבוד היום לפיכך אריך להזכירם שלא יכשלו בזה, עכ"ל. ולבאר זה לפי עטם זה היות מן הראוי לקרוא בפרשת עריות ציוס הכפורים שמרית, כדי להזכיר את העם שלא יכשלו

וכתבו ב' פעמים בדבר, וכעסם ב' הוא ולחם במדרש ש"כ קורין בעריות לפי ישראל עושין רמז לבקב"כ שכסם שזכיר אותם שלא לגלות ערוה כי לא תגלה ערוהם בעוונותם, ע"כ ולפי זה שייך ענין פרישם מעריות אללו כביכול, שלא תגלה ערוותם של ישראל בעוונותיהם.

ומערתה מבוארים דברי בירושלמי על נכון, ושמרתם את משמרתם מה שאני שומר שבקב"כ שומר את תורתו, דשפיר שייך לדורש כן במקרא כאלמר בפרשת עריות, משום שזוכי בבעות לכו מאחור יתבדך, שאם נשמור עצמנו מעריות גם בש"ת ישמור מעורב זו שלא לגלות עוונותיהם של ישראל, כי בקב"כ שומר מצוותיהם של תורה. ועפ"י זה יכיר ביאור הכתוב לפי פירושו של רש"י ז"ל בלשון זה, קדושים תהיו דהיינו פרושים מן הבעריות, ואז כי קדוש אני, אף אני אעשה זאת לכם שלא לגלות ערות עוונותיהם. דשייך פרישם זו אללו יתבדך שלא יתגלו על ידו עוונות ישראל. ובאמת זהו רמזו של מקום שלא לגלות עוונות ישראל, ובנא"כ נמי אינו מגלה אותם, דל"כ לא היתה תקומה לשונאי ישראל ח"י, אלא שאם עושים עבירות ואין נשמרין מעריות ח"י. אזי מחשיק כח של מעלה כביכול, כמא"כ (דברים ל"ב) ער ילדך חשי, ואז מחשכרים עליהם קטרוגים ח"י, אזל אס ישראל חכרין בפרישם מעריות כס מוספים כח בפמליה של מעלה, ומדכ כנגד מדכ כי בשמן יגער ויחוסם פי קטיוגר, ובקב"כ מחשיר עוונותיהם, ולא תגלה ערוהם כלל. וכמא"כ (מייב"ז) וכל העוהות עמך בית ישראל תשליך במקום אשר לא יחזרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם.

ובזה יתבאר גם דברי החתום כהנים (קדושי ג') אס מקדישים אתם את עצמכם מעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי, כלומר אס תקדשו את עצמכם בפרישם מעריות כמו שפירש"י ז"ל, אזי מעלה אני עליכם כאילו הקדוש שלי שאני שומר, שלא לגלות ערות ישראל ועוונותיהם, בזה מחמת מעשיכם, אף כי לאמתו של דבר גם בנא"כ אין בקב"כ מעלה עוונות ישראל, מ"מ בקב"כ מחשיב לנו כאילו צא לנו זאת ע"י מעשינו בלבד. וכו' כעין מה שכתב ק"י

(ב) **וכיצא** בזה תקשה להבין בפרשם מלינו לרש"י ז"ל עלמנו שפירש בלשון אחר מאות קדוש, ש"כ עכ"פ ובתקדשתם והיינתם קדושים כי קדוש אני, זו פרישות עבודת זרע. וכו"כ קשה כללית דמאי נתינת טעם היא זו ש"כ עליו להיות פרושים מפי' משום כי קדוש אני ב', וברי אללו יתבדך לא שייך ענין ע"י צום פנים, ולא כיד תלה בכחוצ חיוצ קדושתו ופרישתו במה שהוא יתבדך פרוש מכל אלו, בעוד דלא שייך כל עניני פרישות אלו בנבוי.

(ג) **בתורת כהנים** (כוצא בילקוט רמז תר"י) אי מקדושים תהיו כי קדוש אני אס מקדישים אתם את עצמכם מעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי, או אינו אומר אלא אס קדשתם אותי הריני מקדוש ואס לאו איני מקדוש ת"ל כי קדוש אני בקדושתו אני בין מקדישין בין שאיין מקדישין, ע"כ. וכו' פלאי הכיד יעלה על הדעת לומר שקדושת הכורא ית"ש תליה בקדושת בני אדם קרואי חומר, וכלל הקב"כ הוא קדוש בכל אופן ואין שום מליאות של העדר קדושה אללו כביכול, ואמאי אינערין קרא להודיע דבין מקדישין ובין אין מקדישין הרי הוא בקדושתו.

ואפ"ר בביאור הענין עפ"י מה שכתב ק"י זל"ה כי שמתה משה ס"פ אחרי על דרשת בירושלמי (ר"ה פ"א כ"ג כוצא בילקוט ס"פ אחרי יע"ש) ושמרתם את משמרתם מה שאני שומר שבקב"כ שומר תורתו, עכ"ד בירושלמי. והנה זה תמוז ביותר דאינו ענין כלל לפרשת עריות רק למלות שבת ומלות גמילות חסדים, ואיך דרשו ממקרא זה כאלמר ב' עריות שבקב"כ שומר תורתו, הכיד שייך שמירה זו אללו יתבדך. ותירץ עפ"י הבערות דבש שבקב"כ שומר את הנימולים מחברו של עשיר, כי מאדים כוכבו של עשיר וע"י המילת מחליש כוחו, עיי"ש. וידוע דהפוגם בעריות ר"ל נפגם אור צדית קדש ר"ל וגמשת ערלתו, וביינו ושמרתם את משמרתם מה שאני שומר שלא תפגמו אור צ"ק ע"י עריות, וע"י זה אהיה לכם שומר, עכ"ל. וצ"ע יפלא מה שחמה תמיהה גדולה ע"ד בירושלמי, דהלא כל זה יתבאר עפ"י דברי התוספות במגילה (דף ל"א ע"א) על ה"א דאי בגמרא התם דיוכ"פ במנחה קורין בפרשת עריות,

זל"ה" בישמח משה (פ' חיי שרה) לפרש הכתוב (תהלים ס"ב) ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, ותו"ד כי ממידת חסדו ועוצו יתבדך עלינו שאף המנוות אשר הם מועצעים בעצב האדם אפילו אם לא היה מנוות עליהם, כגון שקאים ורמשים שנפשו של אדם קלה בהם, וא"כ עפ"י שורת הדין לא היה מגיע עליהם שכר, אפ"ה הקב"ה מעלה עלינו כאלו עשינו כל אלו מחמת בחירתנו. וחס' הכבוד ולך ה' החסד, כי דבר זה ממידת עוצו וחסדו יתבדך, כי אתה תשלם לאיש כמעשהו כלומר כאלו היתה המנוה נגמרת בזה מעשיו וע"י בחירתו אף שכן הוא העצב, עכ"ל ז"ל. וכמו כן הוא גם לעניינינו, דאף שגם בלא פעולתו נמי לא היה הקב"ה מגלה עוונות ישראל, מ"מ אם אנו מקדישין עצמינו הקב"ה יתשוב לנו כאלו מעשיו גרמו שלא יגלה עוונותינו, וישלם לנו שכר טוב גם בעבור זה שעשינו נחת רוח לפניו שיוכל להטיב לנו, כי חפץ חסד הוא, ורצונו להטיב לעמו ישראל.

וגם סיום מאמר הח"כ הרי הוא כמבואר עפ"י דברינו, יכול אם קדשתם אותי הריני מקדש ואם לאו איני מקדש, כלומר דה"ל שאם ח"י אין ישראל מתקדשים כראוי בפרישה מעריות אזי כביכול אף הוא אינו נשמר ממגלות עוונות ישראל, ח"ל כי קדוש אני בין מקדשין בין שאין מקדשין, דכלל אופן אין הקב"ה מגלה עוונות ישראל, כמא"כ נושא עון ועוצר על פשע לשארית נחלתו וגו' כי חפץ חסד הוא, אלא שאם אנו מקדשים עצמינו יסתיר הקב"ה עוונותינו בצניחה גבוהה יותר, דהיינו שיסתירם לגמרי, כדכתיב בהם וכל חטאות וגו' תשליך במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם.

ובאופן אחר יתבאר מאמר הח"כ אם מקדישים אתם עצמיכם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי, בהקדם עוד מה דאיתא במד"ר פרשה זו קדושים תהיו ה"ל ויגבה ה' לצאוי במשפט, הניח אומר רש"י אימתי שמו של הקב"ה מהגדל בעולמו בשעה שעושה מדת הדין ברשעים וכו'. ונתחננומא איתא נמי כהך דרשה, ואח"כ קא דרש סופא דהך קרא, מכו והאל הקדוש נקדש בצדקה שהוא מתקדש

ומערתה יתבאר התחננומא דמיייתי כהא מא"כ והאל הקדוש נקדש בצדקה ודרש מנייה שהוא מתקדש בצדקה שהוא מלמד סניגוריא על ישראל, כי מה שהקב"ה מליל את ישראל מן המקטרגים בסניגוריא שהוא מלמד עליהם, דין הניח להון שישארו חיים וקיימים כל הימים, ועל ידם יוכיח פירסום חלקותו יתבדך לכל העמים, אשר יעירו ויקדישו את שמו לנצח, בזכרם כל האותות והמופתים הגדולים והמראים אשר עשה ה' לעמו ישראל, להנילם מיד שואיבהם ולעשות צדויהם שפטים גדולים.

ובדרך זה מובן גם סיום דברי התחננומא והאם מתקדשים צי ואני מתקדש צכס שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים וכו', ר"ל ע"י שחביו אתם מתקדשים בפרישה מע"י ומערייות, וכן שאר עניני פרישה הכלולים באזהרת קדושים תהיו, יוכיח שם שמים מתקדש בעיני הגוים ע"י מעשיכם הטובים, וצדקת זה תהיו ראויים להלל, ותשארו חיים וקיימים לעולמים וכו'. שם שמים מתפרסם על ידם לעולם.

אלהים אחרים עץ ואבן וכו' משאחם עובדים לעובדיהם כאילו אחם עובדים להם, ע"כ. וכו"נ כן הוא דע"י שנתן הקב"ה ממשה לנבוכדנצר הרשע שבי עובד אלילים נעשה כציכול כאילו הוא משמש לע"י, דמשאחם עובדים לעובדיהם כאילו אחם עובדים להם.

דיוצא נח דשייכא בחינת ע"י צד מה אלל בצורה יח"ש, דע"י עוונות ישראל הקב"ה נותן מלכות וממשלה לאומות העולם עובדי ע"י, והוא כנח"י ע"י, דמשאחם עובדים לעובדיהם וכו'. ומלכד אז עוד ישנה בחינת ע"י צדוהו אחר, דכזה צדק שישאל חושבין מתקלקלין ליומרי השפעת, והכשפעת יורדת לארוב"ע עובדי ע"י, וכו' ענין ע"י, כמ"ש הכה"מ הקדוש צ"י יתרו עב"פ לא יכיר לך אלהים אחרים, לא חתן להם הויה וכן להיות להם אלהות. נמצא דעוונות ישראל גורמים שיכיר השפעת יורד לאומות, וצדק נותן לעובדי כח והויה, וכו' ענין ע"י.

ובדברים אלו מוצן הכ"כ אם אחם מקדישים עולמכם ע"י פרישה מע"י כמו שפירש"י ז"ל, מעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי, כלומר כאילו היתה הפרישה שאני עושה ע"י מעשיכם, ותקבלו עליהם שכן עוד כאילו עשיכם, ובמא"כ וכן כי החסד וגוי כמבואר. או אינו אלא אם קדשתם אותי הריני מקדש ואם לאו איני מקדש, כלומר שאם לא יהיו ישראל פרושים ומוזדלים לגמרי מע"י אז לא עבד קב"ה פרישה, דהיינו שח"י לא יעול את השפעת והממשלה מויד העמים עובדי ע"י, ח"ל כי קדוש אני בין מקדשין בין שאין מקדשין, כי בכל אופן ואופן יפסוק הקב"ה מהם את השפעת ותופל מהם המלכות והממשלה, והאלילים כרות יכרתו ויתחנן עולם במלכות שד"י, ואף אם יהיה הדור כולו חייב יעשה הקב"ה פרישה זו, אלא דבאופן זה לא יתשע לנו כאילו אנחנו קדשנו אותו כציכול, וכן אם נביא אנחנו פרושים ומוזדלים מע"י לגמרי, יעלה עלינו הקב"ה כאילו קדשנו אותו.

והכו' שאמר ואני מתקדש בכם, היינו על ידיכם. וא"ש דשייכא דרשה זו לפרשת קדושים, גם מוצן מה שחלה קדושתו יתברך בקדושת ישראל, כי ע"י קדושת ישראל מתגלה ומתקדש שם שמים בכל העולם.

אכן צאמת אין הקב"ה רריך לפעולתיו, וצלא"כ יתפרסם שמו בכל העולם כאשר יהיה התיקון השלם והאלילים כרות יכרתו וכל בני צער יקראו בשמו יתברך, וכמה מקראות יעידו על כך, אצל הקב"ה צרחתו וצרוצ חסדיו מחשיב לנו פעולתיו כאילו נעשה הכל על ידינו, כמ"ש לעיל עב"פ וכן כי החסד כי אחר השלם לאיש כמעשהו. ומעשה ויצו דברי הכ"כ ה"ל אם אחם מקדישים את עולמכם בכל סוגי קדושה ופרישות ונעשה קדוש ש"ש בעולם על ידכם, מעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי, כלומר כאילו נעשה כציכול על ידיכם תוספת בקדושתו, ובחמדם ז"ל (אוכ"כ פ"א ל"ה) ישראל מוסיפין כח בצבורה של מעלה. או אינו אלא אם מקדישין אותי הריני מקדש ואם לאו איני מקדש, שלא יתפרסם ויתגלה חילוק חלקותו אם לא על ידינו, ח"ל כי קדוש אני בין כך ובין כך הריני מקדש, שכלל אופן יתגלה ויתפרסם כבוד שמו בכל העולם, אלא שאם ישראל מוסיפין להם צממשיכם העוצים יקבלו על כך שכן עוד כאילו מתקדש שמו בעולם על ידם.

ובאופן אחר יבואר הכ"כ אם מקדישים אחם עולמכם מעלה אני עליכם כאילו קדשתם אותי וכו'. בהקדם לישע דברי רש"י ז"ל עב"פ והתקדשתם והייחם קדושים, זו פרישות ע"י. וקשה דלפי זה יהיה נכלל גם הצדקה קדושים תהיו ענין פרישה מע"י, וכי"ד יתבאר מ"ש ככתוב כי קדוש אני ואיתא בח"כ כשם שאני פרוש כך אחם תהיו פרושים, דע"כ לא שייכא פרישה מע"י אלא יתברך. ואפ"ל עפ"י מה דאיתא בגמרא תחגיב (דף י"ג ע"ב) וכו' אר"י א"ר שהלך לכבוד את כל העולם תחת נבוכדנצר הרשע אמר הקב"ה מי גרם לי שאכיה משמש לע"י עוונותיהם של ישראל, ע"כ. וביאור הדבר הוא עפ"י מה שפירש"י ז"ל עב"פ (דברים כ"ח) ועצדתם שם

צדיקים שמו יתברך מתגדל ומתקדש בשעת קיומן, כי תכלתו בקבל חסידים כבוד מלכותו יאמרו וגבורתו ידברו, ומאנשי רשע נלמח כבוד שמים בשעת איבודן ולא בשעת קיומן. ולפי זה ה"ב סביר לומר דלא חיכתה ל"ב לקב"ה בלחם דרך נלך, שכרי זין א"ס בולכין בדרך הכחור וזין שחוטאין לפניו יתברך מתגלה כבוד מלכותו בעולם, ח"ש המדרש שמה יאמרו ישראל כיון שנתן לפנינו הקב"ה שני דרכים נלך בלחם שנראה, כי זין כך וזין כך מתגדל ומתקדש שמו יתברך, לכך נאמר וזכרת צדיקים, פירוש שאחר שנתן הש"י את הכחירה ביד האדם ללכת בלחם משני הדרכים והביר וענש, וזין כך וזין כך יתעלה מלכותו, מי"מ גילה לנו ראונו שגלך בדרך הטוב ונחזור צדיקים, עכ"ל.

ועפ"י זה יתבאר המדרש א"ס אהם מקדישים עצמיהם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי, כי בזמן שישראל מקדישים עצמם בקיום הכחור והמלוות, אזי ע"י מעשיהם הטובים המה מקדשים ש"ש בעולם, וע"כ מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי, ולא כן בדבר בזמן שהקב"ה עושה דין ברשעים, ובסניח כן שמו בגדול מתעלה ומתקדש, שכרי אז אין קידוש ה' בא ממעשי הרשעים, כי א"ס מן הפורעניות הבאה עליהם מן השמים להביא להם גמול על עוונותיהם. ולפיכך נבחר לפניו יתברך שיתעלה ויתקדש שמו בגדול ע"י שגלך בדרך הטוב ונקיים מצוותיו, מאשר יתגדל ויתקדש שמו ע"י שיעשה דין ברשעים.

וידור שסיים המדרש אז אינו אומר אלא א"ס קדשתם אותי כריני מקודש וא"ס לאו אינו מקודש, כלומר דכ"ה שאין מתעלה ומתקדש ש"ש בעולם כי א"ס בזמן שישראל מקיימים תורה ומצוות, ולא בזמן שהוא עושה דין ברשעים, ח"ל כי קדוש אינו זין ברשעים, אין מקדשין, דאילו ח"ו עוברים על מצוות ה' מתגדל כבוד שמו יתברך ע"י שהוא עושה דין ברשעים, וכדברי ק"ה זל"ה, דאף מאנשי רשע לא נעדרה כוונתו הכריחה, כי כשהקב"ה עושה דין בשונאים שמו מתעלה ומתרחם ומתקדש.

ובזה יתיישב מה שאמר הכתוב דבר ואמרת, כי כהן לפני מלך שנתבאר מלל כי בענין זה ישנם ד'.

דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. וי"ל ככל הלשון דבר ואמרת. גם למה שינה הכתוב לשון חכ"ד, דתחלה פתח בדיבור שהוא לשון קושי, וכדר חכ"ז ואמרת שהוא לשון רך.

במד"ר ר"פ זו איהא קדושים תהיו וגו' כ"ד (ישע"י ה') ויגבה ה' נבאיו משפעת תניח אומר רש"י אימתי שמו של הקב"ה מתגדל בעולמו בשעת עושה מדת הדין ברשעים וכו'. וז"ל מאי שייכה דרש זה דמיידי דזין הקשה שהש"י עושה ברשעים לפרשת קדושים תהיו.

במד"ר ילקוט (וכו' צח"כ) איהא קדושים תהיו כי קדוש אני א"ס מקדישים אהם את עצמכם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי או אינו אומר אלא א"ס קדשתם אותי כריני מקודש וא"ס לאו אינו מקודש ח"ל כי קדוש אינו בקדושתו אינו זין מקדשין זין שאין מקדשין. ולכאורה דברי המדרש הלא תמוהים מאד כאשר הקשו כל המפרשים, דאף יעלה על הדעת לומר שא"ס אין ישראל מקדשים את הש"י בציכול אינו מקודש.

ונראה לומר בביאור הענין עפ"י מה שכתב ק"ה זל"ה בישמעל משה ר"פ ראה לבאר דברי המדרש (ילקוט ר"פ ראה ומקורו בספרי שם) צרכה וקללה למה נאמר לפי שנאמר את החיים ואת המות נתתי לפניך בברכה וקללה (דברים כ"ט) שמה יאמרו ישראל כיון שנתן לפנינו הקב"ה שני דרכים נלך בלחם מכן שנראה ח"ל וזכרת צדיקים, ע"כ. ופירש הכוונה דכ"ה אמרו ח"ל (אבות פ"ו) כל מה שצדק הקב"ה בעולמא לא צדקו אלא לכבודו וכו'. ולפי העולה על הדעת כהשקפה ראשונה צ"ל הצוהרים צדק ולא בעוב עוור ח"י כוונתו יתברך בצריחתם, כי אין מתרבה מהם כבוד שמים, ואין יתכן שתעדר כוונתו יתברך בשום פעם, הלא ע"כ ה' לעולם תעמוד, אך התשובה צ"ח כי צוודאי לא נעדרה כוונתו יתברך בשום אופן, כי אף מאנשי רשע ופגע מתרבה כבוד שמים, כי כשהקב"ה נפרע משונאים שמו מתגדל ומתקדש וגורל על כל סביביו, רק בהפך הוא כי

ע"כ"ה התנהגותו. ולפי זה מובן שפיר מה דשייבא דרשב ז' לפרשתו, משום סיפא דקרא דכתיב וזה"ל הקדוש נקדש בצדקה, ודרוש מנייה שהקב"ה מתקדש בישראל והם מתקדשים בו. אך בדברי המד"ר ליכא למימר הכי, שהרי לא הביא אלא רישא דדך קרא דכתיב ויגבד ה' לצאות במשפט וחו לא, והא לא שייבא כלל לענינא דקדושים תביו כדאמרן.

(ב) עוד איתא במד"ר (פכ"ד ט') קדושים תביו יכול כמוני ח"ל כי קדוש אני קדושתו למעלה מקדושתהם. וכו' פלאי הכי עלה על הדעת לחשוב כי יוכל יצור להתדמות ליצור ולבתקדש כמוהו כציוקל, עד דאיתערך קרא לאפקי ממשעבד כז.

והנראה לנאר הענין עפ"י מה דאיתא במד"ר ר"פ צחקותי (פלי"ה א') עה"פ אס צחקותי תלכו הכ"ד (תהלים קי"ט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד רש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולצית דירח פלוניא אני הולך וכו' רגלי מציאותות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות הכ"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך, ע"כ. ולכאורה יפלא על דברי המדרש, הלא יתכן לומר על אדונינו המלך החסיד ע"ה שהיה מחשב בכל יום ויום ללכת למקומות אחרים חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות. ואפ"ל עפ"י מה דאיתא בגמרא (גיטין דף ז' ע"א) שלח ליה מר עוקבא בר חמא לרי"א בני אדם העומדים עלי וצדי למסרם למלכות מהו וכו' שלח ליה קא מנערי לי טובא ולא מנינא דאיקום צבו שלח ליה דום להי והתחולל לו (תהלים ל"ז) השכם והערב עליהם לצידיהם וכן כלין מאלוהי. וכעין זה איתא במסכת צרכות (דף ז' ע"א) הווא גדוקי דהוב בצצבותיה דריב"ל הוב קא מנער ליה טובא צקראי יומא חד שקל חרגולא ואוקמייה בין כרעיה דערסא ועיין ציה סבר כי מטא הווא שעתא אלעויה כי מטא הווא שעתא ניס אמר ש"מ לאו אורח ארעא למעבד הכי דכתיב (משלי י"ז) גם ענוש לנדיק לא טוב, ע"כ.

ועפ"י זה יתבאר המד"ר ה"ל, כי הנה דוד המלך עליו השלום היה סובל רבות משונאיו ומרודפיו שהתנכלו בו וכו' מעירים אותו מאד, כאשר מבואר

סוגי דבורים, האחד אומרו יתעלה קדושים תביו, וכו' הצווי לבני ישראל להרבות כבוד שמים בעולם ע"י קיום התורה והמצוות, וכלפי צווי זה כתיב ואמרת לשון אמירה רבה, כי יש במלה זו שכר טוב לעושה, אמנם מלבד זאת אמר הכתוב דבר המורה על דברים הקשים בגידון, ומתכוון בזה כלפי מה שאמרה"כ כי קדוש אני, וזה רומז על קידוש ה' הנלמה מעשיית הדין ברשעים כאשר ביארנו בכוונת הילקוט, ומש"כ כתיב דבר לשון קשה.

ובדברינו אלו מבוארת גם דרשת המד"ר (קושיא צ') הכ"ד ויגבד ה' לצאות במשפט וכו' איתמי שמו של הקב"ה מתגדל בעולמו בשעה שטובא מדה הדין ברשעים. ואפ"ל דמתכוין ליישב כפל הלשון דבר ואמרת, וגם לנאר אומרו כי קדוש אני, לפיכך מיייתי כך קרא ויגבד ה' לצאות במשפט, אלא כי גם ע"י עשיית דין ברשעים מתקדש ש"ש בעולם, ולפיכך אמרה"כ כי קדוש אני בכל ענין צין מקדשין צין אין מקדשין, כמו שנתבאר דרך בזמן שאין ישראל מקדשין שמו ית' במצוות ובמעשים, מ"מ שמו יתברך מתעלה בעולם ע"י המשפט שהוא עושה ברשעים, וע"כ נקט קרא דבר ואמרת כי צ' סוגי דבורים ישנם בפרשה זו.

*

דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תביו כי קדוש אני ה' אלקיכם. במד"ר (פכ"ד א') הכ"ד ויגבד ה' לצאות במשפט וגו' (ישעיה ה') הניח אמר ר' שמעון בן יוחאי איתמי שמו של הקב"ה מתגדל בעולמו בשעה שטובא מדה הדין ברשעים וכו' ע"כ. ונריך ביאור להבין שייכות דרשה זו דמייירי בצורענות שהקב"ה מציא על הרשעים לפרשת קדושים תביו, דלא מייירי הכא כלל דין שהקב"ה עושה ברשעים. והנה גם בתנהגותא איתא כדרשה ה"ל, אלא שהוסף לדרוש גם סיפא דהאי קרא, וזה"ל הקדוש נקדש בצדקה שהוא מתקדש בעולמו בצדקה שהוא מלמד על ישראל סניגוריא שנאמר (שם ס"ג) אני מדבר בצדקה רב להושיע אמר הקב"ה לישראל לפתח אני מתקדש בכם וכו' ואחם מתקדשים צי שנאמר.. (ויקרא י"א) ובתקדשתם ויהייתם קדושים

מאויס ועומדים להדבק במדותיו של מקום ח"כ גם בעין להחביב במד"ד הקשה עלינו להדבק במדותיו של מקום, ומכאן גם שאנחנו מאויס קדושים חכיו, ואף ענין עשיית דין יש בה משום קדושה שמו של הקב"ה כמבואר במד"ד. ובאמת אין הדבר כן דלא יתכן לבני אדם ללמוד מדת זו ממנו ית"ש, כי רק הקב"ה כי לו נאח כי לו יאח להשתמש במדת הדיון הקדוש, דלא לו משמעות מדת הדיון ומדת הרחמים צבת אחת, וכמפורש באותו מקרא עלמנו דכתיב ויגבה ה' לצלות במשפט הרי שהכיר שם הו"ה שהוא שם הרחמים צבת המשפט, וכן כתיב קרא (תהלים ע"י) נודע ה' משפט עשה. משא"כ האדם ח"א לו להשתמש בצ' מדות הפכויות גם יחד, ע"כ אין לו להחביב במד"ד הקשה.

וזהו ציבור המד"ד יכול כמוני דה"א כי לפי שזוהי הכתוב קדושים חכיו נעשונו להבוג במדה זו לכל פרטים וענפים כמוהו יתברך, ובכללה גם להחביב במד"ד הקשה, ח"ל כי קדוש אני ה' אלוקים קדושה למעלה מקדושתכם, וא"ל, לכם להחזקות חלי בכל עניני קדושה, דאין ענין עשיית דין ברשעים מסור ביד בני אדם, כדקאמר ליה ר"א למר עוקבא השכם והערב עליהם לביכומ"ד והם כלים מאלוהים. והעטם שאין מדת זו נובחת בבני אדם מבואר בדברי הכתוב, באמרו כי קדוש אני ה' אלוקים, כלומר דקדושה זו של עשיית דין ברשעים יכול להחביב רק הקב"ה לבדו, משום שהוא נובח במדת הדיון ובמדת הרחמים גם יחד. וז"ש כי קדוש אני ה' אלוקים" הוא מד"ד ומד"ד, משא"כ בני אדם שא"ל להם בכך אין להם להחביב במדה זו.

ובדרך זה מוצנ היעב מה דמסיים בתחנומה והא"ל הקדוש נקדש בצדקה שהוא מתקדש בעולמו בצדקה וכו', דמשום דצרישא דקרא כתיב ויגבה ה' לצלות במשפט, ומדה זו של עשיית דין ברשעים אין ללמוד ממנו ית", על כן קאמר והא"ל הקדוש נקדש בצדקה פירוש דבמדת הצדקה שהקב"ה מתקדש על ידי צריכים בני אדם להחביב במדותיו של מקום ולעסוק בצדקה.

בכמה מזמורי תהלים שהוא מתחנן לפני הקב"ה שיליכו מיד שונאיו ומרדפיו, והוא מקלל אותם בקללות נמרות. אכן באמת היה צידו של דוד הע"ה להענישם צקל ולכלותם כמו רגע, ע"י שיתן עיניו בהם ויעשה מהם גל של עמנות, דוגמת הא דליתא בגמרא (שבת דף ל"ד ע"א) ברשב"י נתן בו עיניו ושטאו גל של עמנות, כי גדול כחם של הצדיקים הקדושים להעניש בראייה בעלמא. ולפי שגדול היה אצרו ומאוקתו של דוד המלך מתגברת יד איוציו ומרדפיו, לזאת חשב מחשבות ואמר למקום פלוגי ולבית דירה פלוגית אני הולך, כדי להעניש את שונאיו בהסתכלותו בהם, אבל אחרי כן חזר בו ממתחבה זו והיו רגליו מציאות אותם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, דלאו אורח ארעא למיעבד הכי להעניש את הרשעים, דגם ענוש לצדיק לא טוב, אלא עליו להשכים ולהעריב עליהם לבית המדרש והם כלים מאלוהים, וכדשלה ל"י ר' אלעזר למר עוקבא.

וע"ד זה נצא לציבור המדרשים בפרשתינו, בהקדם מה שכתב בספרי"ק חמרות עבודות על תהלים לפרש הכתוב (תהלים י"ח) כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלקי, וזה לשון קדשו, יתכן עם מה ששמעתי פירוש הכתוב (הושע י"ד) כי ישרים דרכי ה' וגו', והוא כי יש לאדם להדבק בדרכי ה' מה הוא רחוס אף אתה רחוס וכו', חננים מנינו בהקב"ה כי ח"י קנא הוא גאות לבש גאה גאה וזה נאמר לאדם, וברשע לומד מהקב"ה מדות הללו, וזה כי ישרים דרכי ה' צדיקים וגו'. וזה כוונת הכתוב כי שמרתי דרכי ה' לדבק בדרכיו, אבל לא רשעתי מאלקי, ר"ל מדת הבארה והקנאה אינם רק לה' לבדו, זה לא למדתי, עבליק. ועתה יתבאר צ' המדרשים בה"ל כמין חומר, דכאי מדרשא דסמך להכא הכ קרא ויגבה ה' לצלות במשפט וגו', ויליף מייני ששמו של הקב"ה מתגל כשהוא עושה מדת הדיון ברשעים, הרי הוא כמשלים ומבאר כוונת אידך מדרשא יכול כמוני וכו' ועל קוטב אחד תסוב כוונתם על סגנון זה, דתחלה מבאר המדרש כי כאשר הקב"ה עושה מדת הדיון ברשעים שמו מתגל ומתקדש בעולם, וא"כ נמצא כי בקדושת שמו יתברך נכלל גם ענין עשיית דין ברשעים, ולפי זה יש לחוש פן ואולי יעלה על לב האדם כי לפי שאנו

שנת ה'תרצ"ו לפ"ג

דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים חביו כי קדוש אני ה' אלקיכם. פירש"י ז"ל (תורת כהנים) מלמד שנאמרה פרשה זו בהקבל מפני שרוב גופי תורה תלויים בה. וכתבו המפרשים דמצינו לה מדכתיב כל עדת בני ישראל דממעמד כלם נאמרה, איש מהם לא נעדר. אך הקשו דמה עמם הולך הכתוב להודיע בפרשה זו שנאמרה בהקבל, והלא כל פרשיותי של תורה בהקבל נאמרו כדאיחא במסכת עירובין (דף נ"ד ע"ג), וא"כ אחיז איני יודע מה מלמדי הכתוב באמרו כל עדת בני ישראל.

ב' בתנ"ך "א רבה (פט"ו) הוצא בילקוט ראובני פרשה זו) אי דבר אל כל עדת בני וגו' קדושים חביו כי קדוש אני ה' אלקיכם, מכאן אמרו כל המלאך נטעילת ידים סימן רע הוא לו ועליו הוא אומר (דברים כ"ט) והיה בשמעו את דברי האלה האלה והתכבד בלצבו וגו' למען ספות הרוח את האמא לא יאבה ה' סלוח לו וגו'. והוא פליאה שגבש מה שייכא מלות נטעילת ידים לפרשתא דא, וצויתר ופלא מה עיני האלה האמורה בפרשה נצבים מלות נטע"י (וע"י) מ"ש בזה בזקוקין דגורא שם).

ג' נראה לומר ביאור הענין עפ"י מה דאיחא בנדרים (דף כ"ב ע"ב) אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא ה' חומשי תורה וספר יחושע בלבד וכו', ופירש הר"ן ז"ל שטיקן של נציאים לא היה אלא להוכיח את ישראל על עזירות שצידם ואלמלא חטאו לא הולכו לתוכחות, ע"כ. והנה כיוצא בדבר זה אחת אומר אף צעני הגדרים והסייגים שהוסיפו חכמינו ז"ל על מצוות התורה לבל יקריבו לפרץ פרץ בגוף המצוות, דאלמלא חטאו ישראל לא היה צורך בהם, ורק בסיבת החטאים הוצרכו לגדור גדר ולעשות סייג לתורה. ועפ"י זה היה מקום לכאורה להיות הנחה סובבת כי אנשי דור המדבר שחיו קדושים ועשורים כמלאכי מעלה (פרקי דר"א פרק מ"א) לא היו צריכים לעשיית גדרים וסייגים לקדש עצמם במותר להם, ולהרחיק מ"מט שפרי היתר למען לא יכשלו בשער אחד של איסור, וכדי להוסיף מסבבה זו כתבה תורה רבויא יתירה דבר אל כל עדת בני

ישראל, לאורויי שאף ישראל שצאיתו כדור הרי הם בכלל מצוות קדושים חביו, דגם הם מצווים לקדש עצמם במותר להם, ולעשות גדרים וסייגים כדי שלא יבואו לידי מכשול בגופו של איסור, וכמו שכתבו המפרשים ז"ל.

ד' נראה אל ביאור המאמר הפלאי הלא (קושיא ב') נקדים לבאר מקרא קודש צ"י נצבים, והיה בשמעו את דברי האלה האלה והתכבד בלצבו לאמר שלום יהיה לי כי בשירותי לבי אלך למען ספות הרוח את האמא לא יאבה ה' סלוח לו, ופירש רש"י ז"ל למען ספות הרוח וגו' לפי שאוסף לו פורענות על מה שעשה עד הנה בשגג וגו' שאזכרם עם החמד וכו' וכן תרגם אונקלוס בדיל לאוספא ליה חטאי שלותא על זדונתא שאוסף לו אני השגגות על הזדונות ע"כ. ולכאורה קשה וכו' כך היה המדע להעביר משוגב לדון כדי להעניש את האדם על השגגות כאילו עשאן במזיד.

ה' נראה וזהו בפרשת התוכחה האמורה במשנה תורה (פ' כי תצא) אחרי שהכתוב מונה כל הפורעניות כחוב לאמר (בפסוק י"ח) אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הכתובים בספר הזה וכו', וא"כ מה מרבה קרא בתיבה "כל" דברי התורה, ואפ"ל כי צא הכתוב לרבות את הגדרים והסייגים אשר גדרו חז"ל להעמיד חומת הדת על חלה לכל יבואו להכשיל באיסורי תורה, דאף איבה בכלל התורה הם, למינס עליהו צארו אשר לא יקים, כי צאין גדר וגבול יבואו לפרץ בגופו של איסור.

ו' נראה אפ"ל בכוונת הכתוב והיה בשמעו את דברי האלה האלה, היא האלה האמורה בפרשת כי תצא כמו שכתבו המפרשים (ע"י צאן עזרא שם), ובדברי האלה האמורים שם כחוב צאר היינז כי אף שמירת הגדרים והסייגים אשר חיקו חכמינו ז"ל מוסדי דור ודור הרי הם בכלל האלה, כדאמרן שריבה אותם הכתוב מדכתיב "כל" דברי התורה האלה, והתכבד בלצבו לאמר שלום יהיה לי כי בשירותי לבי אלך, כלומר שאין הוא חפץ לעשות דברי חכמים ולקיים גזירותיהם, כי הולך הוא בשירותי לבו הרע לפרץ את הגדרים, באמרו שלום יהיה לי, כי דון לבו השיאו

אחרים גבסם ותוקף קדושתם חסון הוא כאלוהים אל
להם להיות בועתים בחילם, אלא עליכם לשמור את
הגדרים והסייגים שגדור חז"ל.

*

קדושים תהיו וגו' צמד' פליאה הביאו ק"ז זכ"ה
ביש"מ (והוא משמיר פלי"ח) אמרו ישראל אתה
גורר ואומר קדושים תהיו וכו' רבון העולם אתה
מבקש שבה קדושים הכר ממנו כמות שגא' (חזקוני
פ"ח) הלא אתה מקדש ה' אלקי קדושי ולא נמות
אמר להם אי אפשר ה' למשפט שמתו ע"כ. והוא
פלא וז"ל.

ויתבאר בהקדם מ"ד צ"ר (פ"ט ס"ה) ראו היה
אדו"ר שלא לעשות עטם מיתה ולמה נקנסה זו
מיתה אלא לפי הכ"ה שנוצדוהו ומירס מלך צור
עתידין לעשות עמלן אלהות וכו' ח"ל ר"י ח"כ יגזור
מיתה על הרשעים ולא יגזור מיתה על הדיקים אלא
שלא יהיו הרשעים אומרים כלום הדיקים חיים אלא
שכן מסבגין מלות ומעש"ט אף אנו נסבל מלות ומעש"ט
נמלאת עשי' שלא לשמה, ע"כ. והקשה יפ"ח דמה
בכך אם יעשו הרשעים תשובה שלא לשמה הלא
אמר"ל (פסחים נ') לעולם יעסוק אדם בחומ"ל
אפילו שלא לשמה שמחור שלי"ש יצא לשמה, ח"כ
אדרבה מעלימות איכא אפילו צלמוד תורה שלי"ש,
ואף לפי מה שחילקו בחומ"ל שם דתרי גוויי שלא
לשמה נינהו והלמוד ע"מ לקשר נוח לו שלא נברא,
מ"מ הכא חילו לא נגזר מיתה על הדיקים ח"כ לא
היו הרשעים מסבגין מלות ומעש"ט לקשר וכדומה
שהרי כל עשייתם היא בעבור שלא ימותו, וכה"ג שפיר
דמו לעסוק בחומ"ל שלי"ש, ודמיו להא דליתא בגמ'
(פסחים ח' ע"ג) האומר סלג לו ז' לדרך ע"מ שיחי
בני הרי"ז לדיק גמור. ומליוו שהחוב"ק מרחת את
ישראל על קיום המלות בהבעת למען תחיה אתה
וזרעך.

ואפ"ל הענין בהקדם דברי הרמב"ן ז"ל ר"פ בראשית
שהביא שם מ"ש חז"ל העבד שהאדם היה מועד
למיתה **מחלוקת** היתירה, מפני היותו מורכב מן

דאף בלי שמירת הגדרים ויכול להיות זכיר ושומר
מלהכשל באיסורי תורה, וכל רעה חלו לו לא תלונה,
עליו הכתוב אומר כי בסופו של דבר יכשל בגופו של
איסור, ולא למען ספות הרוב את המלאכה, כמו
שפירש"י ז"ל שיוסיפו לו אף את השגגות על הזדונות,
כי כך שורת הדין ונתנה, דבעבור שהוא חטא ואשם
לפרוץ גדרות עולם ברע, לעבור על הבזירות והסייגים
שעשו חכמים, עבירה גוררת עבירה, עד שבסופו של
דבר בא לעבור על איסורי תורה, וכיון שכל השגגות
נגרמו לו ממה שעשה בזדון תחלה שמיאן לקיים גזירות
חז"ל במעל ובמרד, על כן יוסיפו לו אף את השגגות
על הזדונות, שכולם הם תולאה משרירות לבו ברע.

ועפ"י זה נבוא לציאור התנוד"א דהנה נעילת ידים
תקנת חכמים היא כדליתא בשבת (דף י"ד ע"ב)
דשלמה המלך עליו השלום גזר נעילת ידים לקדש,
ואת"כ הוכיפו חז"ל ב"ה דבר לגזור אף על התרומה,
והדר תקינו נעילה אף לחולין (עיין חגיגה י"ח ע"א),
ומשום סרך תרומה נגשו בה שהרי חולין עמלן מותר
לאכלן בטומאה. והשתא מצוה"ס דברי התנוד"א על
נכון, קדושים תהיו כי קדוש אני וגו' מכאן אמרו כל
המחלל בנעילת ידים וכו', עליו הכתוב אומר ויהי
בשמעו את דברי האלה הזאת וגו' למען ספות הרוב
את המלאכה לא יאבה לו, להנה מלות קדושים
תהיו ענינה להזהיר את ישראל על שמירת הגדרים
שגדור חכמים, ולהתקדש במוחר להם, ומדכתיב דבר
אל כל עדת בני ישראל תתברכו אף אנשי דור המדבר
דור דיעה, שעליהם לשמור את הגדרים אשר גדרו
חכמים ולהתקדש במוחר, ולא יסמכו על מעלתם לומר
כי מוצעמים הם שלא יכשלו בחטא אף אם לא יזהרו
בגדרים ובסייגים, ומכאן למדנו שהמחלל בנעילת ידים
פירות אף בנעילת ידים לחולין, ואף עפ"י ששעילה זו
אינה אלא תקנת חכמים שגזרו עליה משום סרך
תרומה, מ"מ עליו הכתוב אומר ויהי בשמעו את דברי
האלה וגו' למען ספות הרוב את המלאכה, דמחור
שפירוף גדרם של חכמים יצא להכשל בגוף האיסור,
ובדקן הוא שיוסיפו לו את השגגות שיכשל בהם אח"כ
על הזדונות, מכיון שמקור ושורש המכשול בא ממה
שהזדו לעבור על דברי חכמים. וכבר קדם הכתוב
להזהיר את כל עדת בני ישראל וכו' גם אם נבואה.

ועפ"ז יחזאר המד"ר הנ"ל, דהנה אחר הכטא כרי נשתנה טבע הרכבתו של האדם, והיסודות שממנו הורכב עומדין להתפרד, וכן נקבע הטבע לדורותיו אחריו להיותם מעותדין למיתה, בעבור כי טבע יסודותיהן יתפרדו, וא"כ לו חפץ ה' לעשות שהדיקים יחיו לנצח הוה צריך לעשות להם גם חוץ לדרך הטבע, כי לפי הטבע הוה ראויין למות. ואף כי למען הדיקים ודאי הוה ראוי לעשות גם כזה, אך אילו היו הרשעים רואין שאין הדיקים מתים היו עושין גם הם מלות ומעש"ט שלא לשמה אך ורק למען מלט נפשו מיד שאלו, כדי שגם להם עשה יעשה הקב"ה גם כזה להחיותם חיים נצחיים, וזהו דבר שא"ל וכמ"ש הרמב"ן (סוף עקב) כי אין הקב"ה עושה נסים לעובד או לרעה רק לדיקים גמורים או לרשעים גמורים אבל הצינונים כדרך מנהגו יעשה בהם עושה או רעה כדרכם ובעלילותם. עכ"ל. עכ"פ לזכות להם שיעשה להם הקב"ה גם כזה צריך שיהיה באמת לשמה ולא כדי הם שלא לשמה, ואף אם יעשו הרשעים חצילות מלות כדי למלט נפשו ממנו עכ"פ הוא הוא שלא לשמה וא"כ להם לזכות שיעשה להם הקב"ה גם לשנות טבעם, שיחיו לעולם, ואם אמנם לא יעשה ה' שיחיו אלא הדיקים הגמורים והעושים שלא לשמה ימותו אזי ויהיה ח"ו תרעומות כזיכור על הבור"ה מה נשתנו אלו מאלו, דהרי אי אפשר לנביא להבחין מי הוא העושה באמת לשמה, ועד כמה הוא לשמה באמת, ואין מכיר בכך אלא הבור"ה לבדו, וכדי שלא יבואו להכריע אחרי מדותיו ית' לכן גזר מיתה על כל בריא מלך במשפט יעמיד ארץ ומקרה אחד ללדיק ולרשע והחיים כולם יודעים שימותו, עדי יתוקן עולם במלכות ש"י ומלאה הארץ דיעה אח ה' לנצח, וכמו שהיה משוער מלפני הכטא, ובכן.

ועתה נבוא לבאר הפליאה המוצאת פתח דבריו שאמר ישראל אחת גזר ואומר קדושים חביו הסר ממנו המות וכו', דהנה מ"ע של קדושים חביו ה"ה נלחית ונורבת בכל דור ודור, ולכאורה יוקשה איך אפשר דבור שכל כמו שאנו היום לזכות להגיע למעלת קדושים, ובפרט לפי הרמב"ן ז"ל קדושים חביו

היסודות וכ"כ שכן מהכרעה הכרח הוא שיפרדו יסודותיו, ולא יתכן שלא יהיו קצב לחיבורן, והוא ז"ל דחה דבריהם כי ע"ד רז"ל (שבת נ"ה) אלמלא שחטא לא היה מת לעולם כי הנשמה העליונה נותנת חיים לעד והחפץ האלקי אשר בו צעת הלידה ויהי דבק בו חמדי ויקיים אותו לעד ודע כי אין בהכרעה מורה על הפסד אלא לדעת קטני אמונה וכו' אבל לדעת אנשי האמונה כי העולם מחודש בחפץ אלוהי פשוט שגם הקיום ויהי בו לעד כל ימי החפץ הכולל ואילו חטא היה החפץ האלקי שיתקיים האדם לעד, יעיי"ש באורו. וכ"כ גם הרמב"ם ז"ל בספר המורה כי ערם שחטא היה גם בהכרעה והטבע באופן אחר, וחכמי העצמיים מכירים רק טבע גוף האדם כמו שהוא טכניו אחר הכטא שכבר נשתנה טבעו, משא"כ לפני שנגזר עליו מיתה שהיה גם טבעו ומכותו שונה לגמרי היה באמת ראוי לחיות לנצח, שאי אפשר לדון מדבר שרואין עשוי על טבע גוף האדם שקודם הכטא שלא לראוהו מעולם, יעיי"ש.

ובזה פירשתי מ"ד במד"ר (צ"ר פ"ט ס"ג) ויאמר הנחש לא מות תמותון דחפה עד שנגעה בו אחר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה, ולכאורה הוא פלא וכמו שהקשה הגו"א דמנא ידעה שלא תמות על הנגיפה, והרי נאמר לו ציום אכלך ממנו מות תמות ועדיין לא עבר היום דהא צעתה עשירית חטאו, ועוד דיומו של הקב"ה אלקי שמים וכן עוד היום גדול ואפשר עדיין שתתקיים גזירת המיתה על הנגיפה. ופירשתי כי הנה אדם וחיה הרי היו מצויים על שורש כל הבריות ועצמות הרכבתן וקראו לכן שמות כפי שורשן ועצבן, וכמ"ש בכחוב וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו, וכן נחזה כחיו כי הוא היתה אם כל חיו, ולפיכך היו מכירים ומצויים כי לפי טבע גופם ותכונתו הוה מעותדים לחיות לנצח, ולא כאשר ראתה כי גם אחרי אשר נגעה בעץ הדעת לא נשתנה עוד תכונת גופה ועדיין נלצח היא על יסודה הקודם, מה שפטה כי לא נגזרה עליה מיתה, דאילו לא זאת היתה משתנית מיד טבע הרכבתה להיותה מעותדת למות, וא"כ כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה.

בריוני דהוו שביצבותיה דר"ז וכו' ממערז ליה עובא וכו' נח נפשי' דר"ז אמרי עד האידנא בוח ר"ז צעי רחמי עלן השתא ממאן צעי רחמי עלן וברהרו בלביכו ועבדו תשובה. ובמו"כ איכא למיפרך מאי ק"ו הוא זה אדרבה דלמא יאמרו ישראל עד האידנא בוח משב צעי רחמי עלן השתא ממאן צעי רחמי עלן ויהרהרו בתשובה. ופירשתי בשנדקדק לישנא דקרא ממרים הייתם "עם" ה', ולגאורח כיון שהם ממרים הרי הם "נגד" ה' ולא "עם" ה', אכן הכוונה שהיה מרע"ה מוכיחן על שהיו נמלאין אז צימיו כעת קרא ודומיין שהיו מוכפין דל"ה לזיועו הפכויות, ואמרו שכי' רטון הצדיק וכן נאותה תורה, ול"ה ממרים הייתם "עם" ה', היינו שאמר שכן הוא רטון הצדיק וכו' כבוד שמים, וכו' ולאו מן החורה את הדיק, ויפה כח הק"ו הן בעודי חי עמכם להאיר עיניכם ולהעמידו אחכם על רחמיה עכ"ל ממרים הייתם "עם" ה' לסלק דל"ה צדון, עאכ"כ כי אחרי מותי שלא יביח מי שיגלה את האמת. ול"ד להנהו בריוני שהכירו בחטאם רק שלא היה צידם לכבש ירם, משא"כ הם סילפו צדון את דברי מרע"ה ותו"כ ותלו בו דוקי סריק, ק"ו כי אחרי מותו שלא יביח מי שיצר את האמת יוסיפו להמרות.

וב"ה בכל דור ודור שרצו המזיפים להפוך דל"ה ואומרים לרע עוב ולעוב רע ומעשה צדיקים שמעשיהם על פי החורה, אולם אף על פי כן היו נמלאין עוד בכל דור ויחיד סגולה שהעמידו את הדת על תילה והאירו את העינים, וכמו שכתב בחובת הלבבות (שער הפרשות פרק ז') שאפילו אז דורות הראשונים שרצו אנשי החורה נעו מן החורה ורחקו מאור האמת עד אשר חשבו דרכו הרע כי הוא הטובה ותעוהו כי הוא הישר וכו' והגיע הילך הזה צרוב אנשי החורה וכו', וביה דין צעבור זה שיכיוו באנשי החורה אנשים יחידים נושאים הפרשות המיוחדות ומקבלים תנאי' להועיל גם אנשי החורה וכו', וכמ"ש לולא משה צחירו עמוד צפק לפניו וכו', ועיי"ש בצורך דב"ה שכי' הגיע אף בגופי החורה, ועאכ"כ בפרישות המיוחדת וקדש עמך צמותך לך כמה קשה לכוון אל האמת. ואם דורות המזיפים הגיע אליהם ככה מה נאמר דורות

שהכוונה קדש עמך צמותך לך להתנהג בדרך החסידות והפרישות, כמה קשה דורות השפלים הללו להגיע להם, וברי צחומרות ובפרישות לריך האדם זכירות גדולה לבל יעשה ויכשל, וכמו שפירש בספר"ק אגרא דכלא (פ' קרח) מה שאמר דוד המע"ה שמה נפשי כי חסיד אני ע"ד מאמרו ז"ל (קידושין ל' ע"ב) אם פגע בך מנוול זה משכחו לביהמ"ד וכו' דהילך מסיתו לעבירה צאמור לו בפיתוייו שהוא מלוא, ולא העלה היעולה מרז"ל אם יפתח אותך צאמור שהוא מלוא משכחו לביהמ"ד, ששם מרחיבין תורה ותלמוד מפי סופרים ומפי ספרים, אם הוא מכלל התרי"ג מלות וענפיהם, ותראה שזה פיתוי הילך אני לא יוכל לך, אך אם המתפתה הוא איש חסיד אין תקנה במשיכה לביהמ"ד, כי יאמר לו הילך הגם שאין בעיניו הוא מצוה צחורה הלא חסיד אתה מתנהג בחסידות לפניו משכ"ד, והענין הזה הוא מכלל החסידות ולפנים משכ"ד, הגם שאינו מצוה צחורה וצדברי רז"ל, ול"ה דוד שמה נפשי כי חסיד אני ולא מהני נגד הילך"ר משיכה לביהמ"ד, צאמור לו אתה חסיד עשה לפניו משכ"ד, ע"כ. וכע"ז כתב האור"ח הקדוש ע"כ"א אם צחקתי תלכו (אופן ו') ע"ד אמרו ז"ל ולא ע"ה חסיד פירות שאסור לע"ה להתנהג בחסידות שיעשה חומרות וגדרים כמנהג החסידים כי לפעמים יעשה חומרא צדור שהוא אדרבה עזרין וכו', וכמו ששמענו שהיה מעשה כן וכן כדומה לזה ליוו חז"ל שאין לע"ה להתנהג צדמת חסידות, עכ"ה"ק.

עכ"פ צחומרות וחירות יחירות אפשר להכשל תלילה ולהלגד צרשת הילך, ותחת מלוא יעשה עצירה, ולצבו ידמה כי הכבו חסיד ועושה לפניו משכ"ד, וכמה קשה הוא צדור שפל בזה לקיים קדושים שהיו קדש עמך צמותך לך, כי אפילו בגופי תורה רצו כמו רצו האומרים לעוב רע ולרע עוב ומכפין דל"ה, ועאכ"כ צדורים אשר לא כתובים צחורה בפירוש אפשר צקל לטעות ולהכשל. וצחורתי עד"ל מה שהוכיח מרע"ה את בני דורו דור דיעה כן בעודי חי עמכם ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי מותי, וארז"ל (צ"ר פ"ב ז') זה אחד מעשר ק"ו צחורה, והקשה המהרש"א (סנהדרין ל"ז) מהנהו

זאת נחמתנו בעניינו כי אף בשפלותנו כמר כח לא עזבו ה' אלקינו והוא עמנו בכל לעדנו, וכמו שביארתי במד"ר פרשת לך משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה צירק דולקת חמר חאמר שביצור וז' בלא מנכיג הניץ עליו בעל הצירק וא"ל אני הוא בעל הצירק כך לפי שהיה א"ל אומר חאמר שהעו"כ"ל בלא מנכיג הניץ עליו הקצ"ה וא"ל אני הוא בעל העולם, ובקושיא מצוהרת דכיתכן שעלחב על מחשבתו של אהע"ה להסתפק ח"ו שהעו"כ"ל בלא מנכיג אחרי כל הכסיוות שעברו עליו ושכבר הושגך לכבשן האש עבור האמונה, וביארתי דליתא במדרש אל הלאך אשר אראך שבהאם הקצ"ה את ארץ ישראל לאהע"ה עד סוף כל הדורות, וכרי ראה כל המאורעות וכל מה שיעבור על אר"י ועל בניי במשך כל הדורות, וגדול שפלות הדור ששחכתה תורה מישאל ואלא נשאלו אתנו מנהיגים שיאירו עינינו ומלכ האמונה הרופפת בידי ישראל אין מי יורה דיעה ומי יבין שמועה, וזהו צירק דולקת שמלכעת האש בכל סביבותינו, תמה חאמר שביצור הוא בלא מנכיג שאם הניח בצוכ"ע את העולם בלא מנכיג איך יתקיימו בניי נגד שטף מים הזדונים, הניץ עליו הקצ"ה וא"ל אני הוא בעל הצירק כי גם בגדול שפלות מלכ הדור אם רוצין האמת ומצקשין מלח צורא כל העולמים שיחכו להגיע אל האמת, אזי בצוכ"ע חוק דעת בס"ד להגיע אל האמת.

ועד"ן פירשתי בא דתן בצוק מסכת סוטה אחר שמונה וכולך שפלות דור האחרון מסיים אין לנו על מי להשען אלא על אציו שצשמים, וללאור וכו' מלפנים בדור זכאי סמכו על אחר זולתי בצוכ"ע והאם גריעותא היא זאת להשען על אציו שצשמים, אכן מלפנים היו לדיקים וקדושי עליונים שסייעו לבניי להתקדש אל אציו שצשמים, וכידוע מק"י היש"מ זל"ה (מוצא ביע"פ מאמר אבני זכרון אתו י"א) שבצואו בפעם הראשונה ללוצילן היה קשה בעיניו התנהגות החסידים וכו' והתפלל במחשבתו אלא ה' הושיע נא בעת צואי אל הצדיק יורמי חיי נכון וכו', וכבר אר"ל הבא לעבר מסייעין אותו לא אחרו מסייעי אלא מסייעין לשון רבים משמע שהכל מסייעין א"כ גם הצדיק יסייע אותו, וכאשר בא אל בית רבו הקדוש מיד פתח פיו בחכמה וצו"ל בדרכי"ק את תמיכתו ואמר עוד הבס

כשפלים האלו שבצוא חכ"ל (שבת קל"ח) שעתידה תורה ששחכתה מישאל וכו' שלא ימלאו הלכה בדורו במק"י, זה אומר בכך זה אומר בכך, וצפרע בענינו קדש עלמך במותר לך איך אפשר להגיע אל האמת איזה אסור ואיזה מותר, כי אם א"ל לבון אל האמת וכלכך בדורכ בצופי תורה המפורשים ומבוארים, עאכ"כ בקדש עלמך במותר לך מי יוכל להבחין מה נכלל במצות קדושים תהיו ולכיפך בציאח ענין אסור להחמיר.

וזו ציאר במדרש פליאח אמרו ישראל אחכ גזר ואומר קדושים תהיו כמר ממנו כמות וכו', דבנה אם לא היה נגזרת גזירת מיתה בהלכע על כל צ"ח לצבות הצדיקים, וכו' נשארין אתנו בחיים הצדיקים קדושי עליונים מדורות הקודמין ששאלו פני חבל בקדושתם וכו' אירו עיניהם ולגס של ישראל בכל העולם, אזי בודאי היה לנו פנים אחרות, והיינו יודעים איזה דרך ישכון אור, כי אף בדור שלפנינו היו עוד קדושי עליונים שבתחממו ישראל לאורן, ועל אכ"כ דורות ראשונים שזרחה שמשן של התנאים והאמוראים ורבנן סבוראי ואחריהם הגאונים והפוסקים גדולי ולדיקי הדורות, שמהם יאלה תורה והוראה לישראל, כל ר' לא אנים לבו והלאך האירה מכבודם. ואילו זכינו שישאלו בחיים עמנו היום היינו יודעים ומשיגים ציורור מוחלט גדר מלור ומכ נכלל בקדש עלמך במותר לך, ולא היינו נחשים לחשוב על עצירה כי היא מלור וחוב קדוש. ח"ש המד"ר שטענו כלל ישראל רב"ע אתה מצקש שבה קדושים שה"ה מלור נחית, ובכל דור ודור מצקשין מאתנו שבה קדושים, ואיך אפשר להגיע לזה, אלא כמר ממנו כמות שישאלו אתנו בחיים כל הצדיקים והקדושים מדורות הקודמין ויאירו עינינו, ואזי נוכל להיות קדושים ונדע את הדרך נלך בה. אבל בצוכ"ע א"ל זה א"ל, ה' למשפט שמתו, ומלך במשפט יעמיד ארץ, מטעמים הכמוסים לפניו יחברך, והיינו עומא דמקרב אחד לנדיק ולרשע וכ"ל במד"ר, והוא יחברך רואה כן לעובר עבור נסיונות הדור, ויש במדרש ששמשחלקין הצדיקים אזי הקצ"ה מרבה בשגחתו על בניי משל לאוכבו של מלך ששחלק אחר המלך עד עכשיו היה אוכבי משגיח על בני מעשה לרץ אני בעלמי לשם עיני עליכן.

עם שבגינו נצרת הארץ וכו', שהרי כתוב זה מוירי כשהם חוטאים בהעלומם עין מן הפושעים, ולא שייך לספר שבצחן ומענתן שבגין נצרה הארץ וכו'. ואף לפי פירושא קמא שכתב רש"י ז"ל שאם אין כח צב"ד עם הארץ מסייעין אותן נמי קשה, מה שייך בהעלמת עין שיהיו עם הארץ מסייעין להם לבית דין, והלא צ"ד בית דין בדבר מסור אם לדון את החוטא כרעתו או להעלים עיניהם ממנו. ודבריו להלן יחזקו באופן אחר מה שאמרו"כ בפרשה זו עם הארץ, ולדרכו יובן מה דכתיב להלן בפרשה ואם העלם ועלמו עם הארץ.

(ד) אם העלם ועלמו וגו' פירש"י ז"ל אם העלמו בדבר אחד סוף שיעלמו בדברים הרבה אם העלמו סנהדרי קטנה סוף שיעלמו סנהדרי גדולה. ובתו"כ איתא אם העלמו צ"ד אחד סוף שיעלמו הרבה בתי דינים. והקשו המפרשים מדוע נעשים הרבה בתי דינים וכן סנהדרי גדולה בהעלמת עינים צבור שהעלים אחד מן הבתי דינים עיניו מן הפושעים, ואף שאמרו ז"ל עזירי גוררת עזירה, זה שייך בצעל עזירה עצמו, שהמלאך הוגר מעומו מסיתו להפילו ולהכשילו בשאר עבירות, אבל הכא אם צ"ד אחד חטא מה פשעם ומה חטאתם של שאר בתי דינים, שיכשלו גם כמה בהעלמת עינים צבורים.

וַיִּרְאָה לומר צביאור הענין בהקדם לפרש מאמרי הכתובים בצוואת ירמיה (פרק י"ד) אשר היה דבר ה' אל ירמיה על דברי הצללות וגו' ויאמר ה' אלי אל תחפול בעד העם הזה לעובדי וגו', כי נחזק וצורע ודבר אני מכלה אותם, ואומר אלהי ה' אלקים הנה הנציאים אומרים להם לא תחרו חרב ורעב לא יהיה לכם כי שלום אמת אחן לכם במקום הזה, ויאמר ה' אלי שקר הנציאים נבאים בשמי לא שלחתי ולא ניויתים ולא דברתי אליהם. וציאור המפרשים ז"ל כי ירמיהו רזה ללמד זכות על ישראל הזה, באמרו מדוע יכלו כל העם ואין עליהם חשם כי הנה נציאי השקר מתעים אותם בנצויהם באמנם אל תחרו וגו', כי שלום אמת אחן לכם וגו', והנה חושבים ישראל שמעשיהם מרואים לה', ומכאן להביא פירוש על הנציאים ההם בלמד. ולכאורה לפי

כי באמת לא היה ראוי לגלות בדבר אבל הלא כבר אמרו חכמים הלא לעבר מסייעין אותו לא אמרו מסייע כ"א מסייעין וכו' א"כ גם אנו לריבין לסייע יעיי"ש. וזהו הכוונה בדברי חז"ל אין לנו ע"מ להשטן אלא על אבינו שבשמים, כי כן אמת שכל הדורות היו מסייעין, אמנם בשפלות מנצ הדור הכיום שאין מי שסייע אף אין לנו ע"מ להשטן כ"א על אבינו שבשמים שהוא לצדו המסייע ואין זולתו, ולגוף זאת לא היתה ח"ו פליטה לשארית ישראל. והש"ת יעזור שזכה להשיג את האמת וזכה שיחקק ש"ש על ידינו, וזכה לעשות תשובה שלמה לבכוכ"ע וזכה לעשות הכנה טובה כדעתי צימים אלו שהם הכנה לקבלת התורה, וזכה לקבלת התורה באמת, וזכה לעשות רצון הבורא, ונקדש ש"ש בצינים, ויהיה מלחמו נחיר לבכוכ"ע, וזכה במהרה לראות הישועה ובגאולה השלימה האמיתית בהתרומומות קרן התורה וישראל ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה צימיו אמן.

*

דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים יהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. דקדקו המפרשים כפול הלשון דבר ואמרת. גם לריך טעם על שניהם לשוני מדיבור קשה לאמירי רכב באותו פסוק עצמו.

(ג) **בסוף** הפרשה כתיב ואל בני ישראל תאמר את אלהי מצרי ישראל אשר יתן מחרש למולך מות יומת עם הארץ וירגמוהו באבן כי מחרש נתן למולך למען עמא מקדשי ולחלל את שם קדשי, ואם העלם ועלמו עם הארץ את עיניהם מן האלהי שהוא נחתו מחרש למולך וגו', ושמתי אני את פני באי הכול וגו'. וז"ל מה שכינה הכתוב את ישראל בפרשה זו בשם עם הארץ, ולא מנינו כחם במקום אחר שחכמה אותם החוכ"ק בשלשן זה. ורש"י ז"ל פירש עם הארץ שאם אין יכולת צבית דין להמיתו עם הארץ מסייעין להם, ד"א עם שבגינו נצרת הארץ, ד"א עם שעתידין לירש את הארץ ע"י מלכות כלל. ואכתי קשה דהלא כ"כ יתן לדרוש גם בשאר מקומות, ומאי שנא הכא דקארי לה. ומלמד זאת קשה לפי פירושי רש"י ז"ל, דמה נאמר להלן בקרא דכתיב ואם העלם ועלמו עם הארץ, דהתם לא שייך לפרש כפירושיו של רש"י ז"ל

קא עטי. אך נקדים מאמר חז"ל בנסהדרין (דף מ"ד ע"א) גבי יהושע שאמר הלנו אתה אס ללרנו (יהושע ה') וכל חין שוהגין בשום דליל חישיין דנמא שד הוא ומשני שאני בכל דל"ל כי אני שר צבא ה', ודלמא משקר, גמירי דלא מפקי שם שמים נצטוב, ע"כ. וזהו הפירוש אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יביח הדבר וכו' הוא הדבר אשר לא דבר ה', דכל לא צא הדבר, וגם שד לא העטח אותו, רק צדון דבר הנביא דכל לא מפקי ש"ש נצטוב, ע"כ חייב מיתח, לנך צלמח חינו חייב מיתח רק כשאומר בשם ה', עכ"ל ז"ל. וכעין צלמח א' כתב גם הבה"ח הקדוש באופן אחר, עפ"י מה שאמר הנביא במעשה יחושפט ואחאז במלחמת רמות גענד, שכל הנביאים פה אחד דברו לאחאז עלה וכלת, ומדברי מייכוס בן ינמל וחגלה שרות ילא מנפיו ה' לפחות את אחאז לעלות ולפול במלחמה וכו'. הכה הדברים אשר העיר ה' צוועם דבריו לפי שכל לפי הכורא, שיבא זמן שתלך רוח מלפניו ותעשה הנביאים, והכס ששקר דברו עכ"ל חנוסים הם, לזה כשבא לזוה עוגש הנביא הקדים ואמר אך הנביא "אך" מיעוט, נביא כיוצא בזה וכו', אבל נביא שדבר שקר ולא חזיר וכגון שבעטו רוח נבות, שזה חין עליו אשמת דבר וכו'. ומעשה כאן כגון שאל במה נדע הדבר וכו', אמר אשר ידבר הנביא וגו', פי' אס הנביא יאמר נבואתו בשם ה', וכו' מה שדקדק לומר בשם ה' ולא יביח הדבר וגו', אז תדע כי צדון דבר הנביא, פירוש ולא צא דברו מלך רוח שבעטו, והעטם כי לא יונח רוח שקר בשם ה' הנכבד, כי ה' חלקים אמת וכו', עיי"ש דברי קדשו באורך.

דיוצא מדברים אלו כי כמה סיבות ישנם לה אשר נתן ביד נביאי השקר לפחות את ישראל בנצרכים, ובכחם להראות אותות ומופתים, וכבר ביארנו דברינו ב"מ מה הם הסיבות המחזקות כותן של נביאי השקר להעשות אחריהם את ישראל (ועי' בקונטרס על הגאולה ועל התמורה סימן ע"ח). ואם צומן הנביאים היה הדבר במליאות שיעמדו נביאי שקר ויראו אותות ומופתים לחזק דבריהם, עכ"כ אחרי שכבר בעלה נבואה, ואין לנו שיעור רק דעת תורה, לדאי שריכין להזכר מאד להחייב

זה יש לבחין מה השיב הקב"ה לירמיה על כך, במה שאמר נו שקר הנביאים נבאים, וכי לא ידע ירמיה ששקר צפיהם, אלא שנתכוון נגמד זכות ענ ישראל שחין נשית עניהם חטאת, בתשר עטו אחרי נביאי השקר וסברו כי אמת יסבה חכם.

אמנם הרד"ק ציאר שם בחרוב כי היה לאותם נביאי השקר כח להגיד עתידות, ונתברר כי לדקו דבריהם במה ענינים, ובזה יכלו להעשות את ישראלי שלא יפחדו מדברי ירמיה שבאכזרים כי הם עתידים להעטש, כי אמרו להם שהמה רואים במראה הנבואה שלא יביח חרב ורעב כי אס שום אמת, ובדבריהם אלה היו מופים להם מעשיהם הרעים, שכן רעב אלהים לא תלונה. וזהו שהשיב לו הקב"ה לירמיה, כי אעפ"י שהנביאים התעו אותם במעשות שוא ומדומים, מ"מ היה נכס להבחין בין נביאי אמת לנביאי שקר, כי נביאי האמת מעמידים אותם. ענ תורת משה, ונביאי השקר מופים להם עבודה זרה, שזכו ציעוהם של תורה. ואעפ"י שזכרו ישראל לדעת כי נתקיימו כמה דברים שהגידו נביאי השקר בעתידות, עכ"ל היה להם לתלות בדברים ההם בקסם ולא בנבואה, כי הלא דבריהם מכוונים נביעול התורה, ודינם כמסיתים לעבד ע"י, שאפילו יעשה אותות ומופתים לקיים דברי הסתמו אמרה תורה יומת כי דבר סרה. וכבר אמר הכתוב העטם למה מנתקיימים האותות והמופתים ההם של נביאי השקר וקדמי קסם, כי מנסה ה' אחכם, עכ"ל הרד"ק ז"ל.

ו"י מראה לומר ציאר הכתובים האלה בהקדם דברי ק"י זל"ה בשימח משה פרשת שופטים לפרש מה"כ אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יביח הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דבר ה' צדון דברו הנביא וגו', חלוקה, והנראה כי מלינו באחאז שאל רוח נבות ואמר וזכיתי רוח שקר צפי כל נביאי (מלכים א' כ"ב), וכן נמלא לפעמים שבה משחית ושד ומדבק באחד ואומר לו עתידות, וכו' סובר שרוב"ק אחר, הכי יביח חייב מיתח על זה, הלא חין הקב"ה צא בערוניהם עם ברויותיו, וא"כ איך נהרגו נביאי שקר, דלמא היה כוח ואינו חייב כלל בדבר הזה, כי מעטי

מוליך את האדם בדרך רעה ח"ו, כי מפי עליון לא חנף ברעות, אלא שפי' העצירה שהאדם עושה נכרה מנאך רע המסית את האדם לרע. וזהו שאמרו מוליכין אותו, פי' המלאכים שנבראו מחטאיו מוליכין אותו נחטא, עכ"ל ז"ל. ובדרך זו י"ל הכוונה במאמר הגמרא עבד לגדל סמותא, כלומר שמונות הדור מסמין עיני המנהיגים שלא יראו האמת. וכדבר הכי היה גם צימו ירמיהו, שניתנה רשות לנביאי השקר לפתות את ישראל בנבואתם, כי שלום יהיה לכם, והיה בידם הכח לעשות אותות ומופתים לחזק נבואתם, כי עוונות ישראל גרמו לסמות עיני מנהיגים ולהטעות בדברי שקר, ואילו לא היו בני הדור הכוח חזקאים ופושעים כ"כ, לא היו מניחים מן השמים לנביאי הבעל נביאי השקר למשוך לבב ישראל אחריכם.

ובזה מבוארים הכתובים בנבואת ירמיהו, כי הנה ירמיה הנביא הכתיר בעד ישראל ולימוד עליהם זכות כי אינם אשמים בחטאותיהם, בלשון נביאי השקר גרמו להם כל אלה, ומה היה בידם לעשות, הלא לא יכלו להחייב כנגדם, מאחר שטעו והאמינו לדברי נבואתם. ועל כך השיב לו הקב"ה שגר הנביאים נבאים בשמי לא שלחתי ולא נותים ולא דברתי אליהם וכו', כלומר שאין צדק די השב להסיר האשמה מעל ישראל משום שחטו אחרי נביאי השקר, שהרי הם בעצמם גרמו לכן בחטאותיהם שניבאו להם הנביאים שקר, כמו שנבאר כי בעוונות הדור נעשים ישראל בסמיות עיני המנהיגים, וא"כ הם עצמם חייבים במה שבעו אותם נביאי השקר. וז"ש הכתוב לא שלחתי ולא נותים וגו', כי אם היו נביאי השקר שלוחים מאת הש"י לנסות בהם את ישראל, כדוגמת מה שהקב"ה שולח את הילכ"ץ לפתות את בני האדם, אז דוגמת רוח נבות וכיו"ב, אזי יש מקום ללמד עליהם זכות כי אנוסים היו בעבור שטעו אחריהם, אבל מכיון שלא שלחתי ולא נותים, אלא הם עצמם גרמו לתרין הנורא שצא עליהם בנבואת מנעיהם הרעים, ע"כ ענוש יענשו.

אכן עדיין היה מקום לדון כי אף שמונות ישראל גרמו לנביאי השקר להתנבאות, מ"מ דינם רק

ביגיעה גדולה ולבדר דעת ללול וישרה כלכה ברורה לאמתה שז תורה, ונלא"ה בקל אפשר להכשל ולנעות מני הדרך, כי בנגיעה מעטה נסמין עיניו של אדם.

ובספרי ויאל משה (ח"א סימן ק"נ) ביארתי כי עוונות הדור המה הגורמים לסמות עיני המנהיגים, כדאיחא בגמרא (צ"ק דף ע"א ע"א) כד רגיו רעיא על ענא עבד לגדל סמותא. והנה בשיטה מקובלת הביא פירוש הר"ר יונתן ז"ל ח"ל, כשהרועה רואה להגקס מן העוים המקליפות אותו בכל עת, עבד לגדל סמותא, לוקח מה העו הסומא שבעד ותולה לה זוג בלוארה וכו', ע"כ. ולפי הגרסא מדבריו הנמשל הוא שהקב"ה מנחה לישראל פרחים שמחלת התמונות אינם מהבוגים. אכן מדברי רש"י ז"ל לא משמע הכי, שפירש עבד לגדל סמותא לעו המושכת מנקר עיניה ונכשלת ונפלת בצורות והעדר אחריה כך כשהמקום נפרע משונאי ישראל מנחה להם פרחים שאינם מהבוגים. מדנקט במשל לעו המושכת מנקר עיניה, משמע דגם הנמשל בזהו קמיייר, שמתחילה היו המנהיגים טובים, אלא שבעבור קאף הקב"ה על האנן הוא מסמא עיני המנהיגים. וכן מעין דברי הגמרא דקאמר עבד לגדל סמותא, משמע שאחרי קאפו הוא מסמא עיניה. ובחינת סמיות העינים היא ע"ד שאמרו ז"ל במד"ר פרשת וירא (פרשה י"ג) עה"פ ויפקח אלקים את עיניה א"ר צנימין הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם מן הכח ויפקח וכו', כלומר שהבאר הביא שראתה הייתה ונמלאה שם מקדס, אלא שהיא לא ראתה אותה עד שפקח הקב"ה את עיניה, וכמו כן אין האדם זוכה לראות האמת כי אם בעזר הש"י הפוקח עינים עורות להבחין בין טוב לרע, ובזמן שהדור חייב אין המנהיגים זוכים לכך, וממילא עיניהם סמויות.

ואפ"ר עוד צביאור אומנם עבד לגדל סמותא דאין המכון בזה שהקב"ה מסמא עיני המנהיגים, אלא ע"ד שכתב המהרש"א ז"ל (במסכת מכות דף י') במה שאמרו ז"ל בדרך שאדם רואה לילך מוליכין אותו, דאין הכוונה שהקב"ה בעצמו

זה בלד שגעלס מעיני ב"ד אחד הוא עונש חמור מאוד, ואס לא שצו ישראל מדרכס הרעס נסמין גס עיני שאר צתי דיניס, ואס בתחלה נסמו רק עיני סכדרי קטנה, אס לא יסצו בעון גורס שיעלימו אף סכדרי גדולה.

ובפשטות אפ"ל מאה"כ ואס בעלס יעלימו עס הארץ, כי מה שבב"ד מעלימים עיניהם מלרדות עוצרי עצירק עעס הדבר הוא משום שסס נמשכים אחרי עס הארץ, שסס מושפעים מוס בשוחד אשר סס משחידס אותס באופנים שונים. וחס"כ ואס בעלס יעלימו עס הארץ את עיני בב"ד מרלות צר, כאשר רואים צחוס בדורנו זה בעו"כ, שסכמכייס נמשכים אחרי הדור, וסככוו לווס ולא תקח שוחד וגו' כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי נדיקוס. ולכא"ו יס לסתצון במקרא זה שבארץ לתת עעס לאיסור מקח שוחד, ואין כן דרך סככוו בכל מקוס לבאר טעמי סמלות, וסכ די שיאמר סככוו לא תקח שוחד ותו לא, וסכ סגי סככי לבודיענו כי חייצא רמיו להמנע מלקיחת שחד, ומה לנו לדעת עעס סאזכרס ונימוקס. אכן מראס דהנה בעור סככוו צריס סלכות סוכס (סיומן חר"כ) וז"ל, בסוכות תשבו צערת ימים וגו' למנן ידעו דורותיכס כי בסוכות כושצתי את בני ישראל בסוליו אותס וגו' סלה סככוו מלות סוכס ביניחת מלרים וכו', עיי"ש שבארץ לבאר עעס מלות סוכס. וסככוו עליו סכ"ח איכא למידק בדברי רבינו שאין זה מדברו בחיבורו זה לבאר כוונס לשום מקרא שבתורס, כי לא צא רק לפסוק סוראס או להורות מנהג, וסכ האריך לבאר ולדרוש סמקרא דבסוכות תשבו, ויראס לי למנן סככוו דסוכין דכתיב למנן ידעו דורותיכס כי בסוכות וגו' לא קיים סמלור כתיקונס אס לא ידע כוונת מלות סכוכס כפי פשעה, ולכן ביאר לפי הפשע דעיקר סכוונס ביניחת סכוכס שיזכור יליאת מלרים, ע"כ.

המורה מדבריו כי במקוס שסחורס סככס טעס הדבר חייבים לכון במעשה סמלור לעעס סמלור בקרא, דלא סגי בלאו סככי, וס"כ כן הוא דכיון שסככס תורה טעס לאיסור לקיחת שוחד כי השחד יעור וגו', חייבים לכון עעס זה שעל כן הוא

כדין גרמא במיקין, ובגרמא במיקין קי"ל דפער מדיוי אדם וחיוב דיניו שמים, אמנס אלו סיו סמכייס דניס דין כראוי אז לא סיו נעשים על גרמא במיקין, דכזמן שיש דין למסר אין דין למעלה (דברים רכס פ"ד), אכל בגלל שסיו לסס מוכייס לא עושים שלא דרוס כמשפט, נחשב לסס סכמא שגרמו לביצוי סככוו לסתככאות, כי כזמן שאין דין למסר יס דין למעלה, ולפיכך ילאו חייבים דיניו שמים.

ובדרך זו נכא לביאור פסוקי ספרס, שסורמ סככוו ואס בעלס יעלימו עס הארץ את עיניהם, קצא סככוו לתת עעס ולייבב שלא סתמס סמיכס קיימת. כיצד יתכן הדבר שיעלימו סככית דין את עיניהם מן האיס אשר מרעו נתן למולך, ולא יענישו אותו על סתמא, לזאת אמר סככוו ואס בעלס יעלימו סככית דין, אסכ דע לך כי סככית הדבר סיא "עס הארץ", כי עון הדור גרס לסס זאת, סכל כך גדלו עוונות עס הארץ עד שספיעו על סמכייס לסעלים את עיניהם מרלות צרעת האיס כוונת מרעו למולך. וכו"כ סככוו האכן עורא צפרשת ראה עכ"כ וסכ אלקי האות וסמפות וגו' כי מנסה כ' אלקיכס סככס, וסעעס שנסס כ' אלקיכס סככס הוא בעבור שסצוכור ולא סמיטוכור. מוצור גס מדבריו כי עון הדור סכינימו את סככית סקר ולא סמיטוכור גרס סיבא עליכס נסיון קסכ סככוו שילית כככאות, ויתקיים האות וסמפות אשר אמר.

ובזה יבארו דברי סחורס כהניס אס בעלימו סככדרי קטנה סוף שיעלימו סככדרי גדולה, אס בעלימו סככית דין אחד סוף שיעלימו בשאר צתי דיניס. דהנה מנינו דברייס ז"ל דכאשר סככ"כ סולס פורענות על ישראל סריכוו סולס סככית סככיתס, כמו שסמרו (ויקרא רכס פ"ד) אין בעל סככיתס סולס סככיתס סככיתס, וסככוו וכו' עיי"ש. כי מזה סעונס נסלחת סככדרי קימעל קימעל, אלו יסצו וניסס מדברו סככוו וסכ ורפא לו, וכמו כן ס"כ כיון שסמיות עיני סככ"כ סככוו סככוו מלות הדור, אין סעונס נסלח סככוו סככוו, לסעלים כפעס אחת מכל סככית דיניס את סככית, אלא סככית נעלס רק סככית דין אחד, וסכ

אמנם נראה דהנה הרמב"ן ז"ל כתב עכ"פ ומרעך לא חתן להעביר למו"ק ולא תחלל את שם אלוקין וז"ל, וְהִנֵּה הַזִּכִּיר הַכְּחוּב כִּי הַעֲבֵרַת הָרַע לְמוֹקֵד כּוֹא חִילּוּל ה', וּבִפְרָשׁ הַבְּחֵרַת הַכּוֹסִיף לִמְנוֹן עֲמָלָה אֵת מִקְדָּשִׁי וְחִלְלָה אֵת שֵׁם קִדְשִׁי, וְאֵלֶּי עֲמָנוּ וְכוּ' מִפְּנֵי שֶׁהַמִּקְרִיב מִזְרֵנוּ לְמוֹקֵד וְאִתּוֹ יָצָא אֵל מִקְדָּשׁ ה' לְהִקְרִיב קָרְבָּן מִטַּמְאָה אֵת הַמִּקְדָּשׁ, כִּי קִרְבָּנוֹתָיו עֲמָלָה וְחַטְעָה לְשֵׁם, כּוֹא עֲמָנוּ עֲמָלָה לְעוֹלָם שֶׁנִּטְמָא בְּרַעַב שֶׁעָשָׂה וְכוּ', וְהַזִּכִּיר בּו חִילּוּל ה' כִּי כֹאֲשֶׁר יִשְׁמַע הַגּוֹיִים שֶׁכִּידָד אֵת הַמּוֹקֵד בְּזֵרֵנוּ וְיִקְרִיב מִזְבַּחָהּ לָהּ, כּוֹא חִילּוּל ה' עכ"ל.

וְלִכְבֹּדָהּ הלא אף בלא שיקריב קרבן לה' כרי הוא מחלל שם שמים בחתמו מזרעו למו"ק, ומכ יתן ומכ יוסף להגדיל את חילול ה', בלקריבו קרבן קרבן לה'. אף הכוונה בזה דאם לא היה מצא קרבן לה' אין חילול ה' גדול כ"כ, כי ישנם הרבה עבדי עבודה זרה בעולם, ויהי גם כוא כאלה מהם, אף אם אחרי עבודה המוקד יצא להקריב קרבן לה', א"כ אות הוא שירא שמים הכהו ועוסק צמלות ובמעשים טובים, ונוסף לכך הוא מייקר גם את שם המוקד, בחתמו מזרעו אליו, וזה חילול ה' גדול ומרע, שיאמרו הגוים איש בזה אשר יראת ה' מפעמם בקרבנו, ומקריב קרבן לה', יתן מזרעו למו"ק. והם כמה הפוסחים על שמי הסעופים, שעליהם אמר אליהו הנביא זל"ע מדוע אחס פוסחים על שמי הסעופים אם לה' לה' ואם לצל וגו', וכבר ביארנו בדברינו כמ"פ כי הפוסחים על שמי הסעופים הם הגרועים ביותר, וכמו שכתב בעל העקידה בפרשת ואחחן (ועיין בדברינו בספר ויואל משה בבקדמה י"ג ע"ב).

והיינו טעמא דמילתא שבמעביר כל זרעו למו"ק פטור ובמעביר מקלח זרעו חיוב, כי המעביר כל זרעו אין חילול ה' גדול כ"כ, דאמרו שיש הרבה טע"ז? בעולם ונוסף גם כוא עליהם, אבל אם הוא מעביר רק מקלח זרעו למו"ק, וקלחם ישלח לבית ה', אזי חילול ה' גדול עד מאד, כי יאמרו ראו גם ראו כי זה האיש ירא ה' ושלח בניו לבית ה', ואפילו הכי הוא מעביר מזרעו למו"ק, וא"כ ש"מ כי דבר טוב הוא וכו' למעבד, ואעשה כן גם אני. ועל כן

נמנע מנקיחת שוחד כי השחד יעור. וכוונתו בזה להודיע כי לא זו בלבד שכלוקח שוחד נכשל באיסור זה, אלא שאין להתחשב כלל בדעתו לפסק הלכה, כי הוא סומא בעיניו ולא יוכל לראות את האמת (ועיין בדברינו לעיל בפרשת משפטים קל"ח ב'). וכמו שנראה בעליל בעוה"ר צמנינו שעי' שבהנים מממשלת הכופרים באיחז אופן שבו, צמננו או בכבוד או עוצה הנאה כל שהיא, נעשים משוחזים בדעתם, ולוקחים חבל צעון הכורא של לקיחת ממשה קודם חתן, ובדבר הזה עשו והתעו אחריהם את כלל ישראל, להיות גרורים אחרי המינים ובכופרים, ואף כי הם צמננו לא ידעו ולא יצאו כי משוחזים המה, אדרבה עוד טעמאם צפיהם כי אעפ"י שהם נהנים מן המינים מ"מ בזה הפרע אינם משוחזים, והם רשאים לחוות דעתם צענינים אלו, אף האמת היא כי החורק מעידה עליהם כי השחד יעור, ואמרו ז"ל (בבבב ק"ה ע"ה) בלא וראה סמויות עיניהם של מקבלי שוחד אדם חש צענינו מותן ממון לרופא ספק מתרפא וכו' והן נוטלין שוה פרוטה ומסמין עיניהם. ואמרו ז"ל (בבבב ל"ב ע"ב) המנפח לשולחן אחרים עולם חשך בעדו. וכמו כן הבהנים מאותה המלוכה המרה באיחז הנאה שהיא, חשכו עיניהם מראות ולא יוכלו לכון אל האמת.

וכבר נחבאר שררר. לכוון טעם איסור לקיחת שוחד שכתבתו חורב במפורש, ועדות ה' נאמנה, וקושטא דמילתא הכי הוא, שאם לוקחים שוחד אין רואים האמת, ואסור להם לחוות דעה צענינים אלו, כי הם פסולים לדון זה ודעתם בעלם ומבועלת כעפרא דארעא.

ובזה גדול הוא חילול השם הכורא הנמנע משומרי חורב ומלכות המשתחפים למלוכה עמאל ז', ומאששים אדם וקדוש וצדק לעומתם ויאמרו. ולא ולמד ממה דאיתא בגמרא סנהדרין (דף ס"ד ע"ב) עכ"פ (ויקרא י"ח) ומרעך לא חתן להעביר למו"ק שאם העביר כל זרעו למו"ק פטור, שנאמר ומרעך ולא כל זרעך. ולכא"י יש להתבונן מדוע הענישה חורב צנותן מקלח זרעו למו"ק והנותן כל זרעו פטור, הלא איפכא מסתברא שנותן כל זרעו עוות חמור יותר.

דכוח משמע דרואו היב לכך. קטיר וכו', קשר של רשעים אני רואה כאן שנה היב רואו לכך חלל שנתן ממון ומיטובו. מבואר מה דהלשון נתמנה מורכ על מי שראוי לאותו מינוי, שכן השמים נתמנה לכך, וע"ז שאמרו ז"ל (צבא בתרא י' ע"ב) אפילו ריש גרבותא מן שמיא מוקמי ליה, חלל מי שאינו ראוי למלוכה על פי תורה אין זה נתמנה מן השמים, חלל מולך שמלך מעלמו (וכמו שדרשו ז"ל בריש אסתר רבתי הוא אחשורוש המולך שמלך מעלמו ולא היב ראוי למלוכה עיין פירש"י שם). וכמו כן כל עבודת זרה שמקבלים על עצמם כאלוהים, אין זו שררה מן השמים, חלל מולך שמלך מעלמו.

וביובן מה כי ישראל הלווקחים לעצמם ממשלה באסורה על פי תורה ברי זו ע"ז צ"ש מולך, וכמ"ש הרמב"ן ז"ל שמולך הוא מלשון מלוכה. ובעוב"ר מה שאין ממחיין ליטועה הש"ת חלל מולכין מעלמן היב הע"ז הכמורה צויתא, ודדא ציב כולה ציב ע"ז ומינות מתחלה ועד סוף, וקאי ציברג ואל יעבור, כאשר ציארתי בצורכב בספרי ויואל משה. ולחלל חילול ה' הגדול וכוננא צא מלכותם שם עדיין שומרי תורה ומצוות, ולאידך גיסא הם נותנים שבה ויקר וגדולה למלכותם העממא, כי צבך נותנים להם חיזוק רב ועלום, שיאמרו הכה יהודים שומרי תורה ומצוות מכבדים את המלוכה העממא, והרי הם נותנים מזרעם למולך, ואח"כ גם מקריבים קרבן לה', שעליהם הכתוב אומר למען עמא מקדשי ולחלל שם קדשי. ובעוב"ר הבעל דבר מלא כאן מקום לתפוס את כלל ישראל בעוממא המולך הלז, והוא מתגבר מאד כאשר היב צימי צית ראשון שבהגברא יורא דעבורה זרה, ולא נשאר כי אם מעשים שלא עשו אחרים.

וע"ז פי הדברים הנאמרים בענין אפ"ל מאח"כ בריש פרשתן (קושא ח') דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו, בהקדם דברי ק"ץ זה"ה צייעב לב שפירש מאח"כ קדושים תהיו עפ"י מה שאמרו ז"ל ביצמות (דף כ' ע"א) כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש, ובהנחומא ס"פ נשא חיותא לא יאמר אדם איני מקיים מצוות וקניס

אלו וכיוצא בזה הם הגרועים ביותר, בעבור שם עושים שחפות לה' עפ"י, וכס היו לנו בעוברינו הכטעות נב העם אחרים.

והנה הראשונים ז"ל נחלקו מה היב עבודת המולך, רש"י ז"ל כתב בס"פ אחרי עה"פ ומזרע לא חתן להעציר למולך ע"א היב ששמה מולך וזו היב עבודתה שמוסר בנו לכומרים ועושים שתי מדורות גדולות ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות האש. והרמב"ן ז"ל בפרשתו השיג על רש"י ז"ל, וכתב שזה אינו עולה מתוקן כהוגן לפי העולה בגמרא וכו', ונראה שלפי הדעת הזו לשון מולך אינו שם לפסל ולללל מיוחד חלל שם לכל נעבד ככלל כל שמתליכור וזקבלנו עליך כאלוה. והנה כפי הדעת הזו יקראו בני עמון לשקון שלהם מולך, כי הוא מלכם, וכו' שם כולל לכל נעבד כי הוא מלשון מלכות, עכ"ל הרמב"ן ז"ל.

ולכאורה יש להבחין בדברי הרמב"ן ז"ל למה כינו את הע"ז בלשון מלכות, וכי ענין מלוכה שייך בע"ז דוקא, חלל מלוכה שייך גם במלכות דקדושה, כמלכות עלינו בתורתנו הקדושה שום תשים עליך מלך, ורבותינו ז"ל אמרו (גיטין ס"ב ע"א) מאן מלכי רבן. הרי דשם מלכות אינו מורכ על ענין אלוהות ח"ו, חלל על שררה והכבדה העם, ואח"כ אין שם מולך כינוי לעבודה זרה שעובדיה מקבלים אותה עליהם לאלוה. ועוד צ"ב שאם הוא מלשון מלכות היב להם לכותו מלך, ומדוע קראוהו מולך בזה"י.

אמנם בעוב"ר צומנינו אנו מוצין הרמב"ן בעמון צ"ש הע"ז מולך, כי רואים אשר רבים מישראל נכדים ממנה שהקימו להם ישראל מלוכה של עוממא וסע"א, ממשלה כופרים ואפיקורסים נגד התורה כולה, ומלוכה זו היא עמם הסע"א, ולא הולם הכינוי עבודת המולך. והוא עפ"י מה שאמרו ז"ל (יצמות ס"א ע"א) ציושע בן גמלא שקדש את מרתא בת ציתום ומינהו המלך להיות כהן גדול, ובגמרא שם מינהו אין נתמנה לא אמר רב יוסף קטיר קחיונא הכא. ופי' רש"י מינהו אין, כלומר המלך מינהו חלל אחיו הכהנים וסבדרין לא מיטובו. נתמנה לא קחני,

על עמו שינאלו מלחם זו של מלכות עמאח, כצו"ע יעזור שזכה לברכת קדושים תהיו, ונחיה דבוקים בתה"ק בדרך האמת, ועד ציאת משיח לדקינו לא נכשל ח"י, ונזכה לעשות תשובה שלימה לפני הצו"ע, ולקבל פני משיח לדקינו בנחת ובשמחה באנפין נהירין, ובמברכה זכה לראות בכתובות-ממות קרן החורב וישראל ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במברכה צימנו אמן.

*

קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם. במד"ר (פכ"ד ד') איתא בה"כ ישלח עזרך מקדש (תהלים כ'), א"ר לוי כל טובות וברכות ומחמנות שהקב"ה עתיד ליתן לישראל אינן אלא מזיון, וישוב וכו', תורה מזיון וכו', עזרה וסיוע מזיון שנאמר ישלח עזרך מקדש מקדש מעשים שיש צידך ומזיון יסעך מזיון מעשים שיש צידך וכו', ע"כ. וי"צ דהמדרש מוליך מקרא זה מידי פשוטו, דדריש מקדש מקדש מעשים ומזיון מזיון מעשים, ופשוטו של מקרא מיידי ציון וירושלים, וכיליז יהיו מקדושים יחדיו בפשט וכדרכו במקרא זה. גם גוף הדרכה י"צ, מה הכוונה בדבריו מזיון מעשים שיש צידך.

צ עוד איתא במד"ר (פכ"ד ט') קדושים תהיו יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתו למעלה מקדושתכם. והוא תמוה עד מאד היאך יעלה על הדעת להשוות קדושת יציר חומר בהשואה כל שהיא לקדושתו של המקום ברוך הוא, מלך רם וגשא קדוש ונורא, קדוש בשמי מרומא עלאה קדוש על ארעא קדוש לעלם ולעלמי עלמא, ומה דמותו תערכו לו ואל מי תדמויו ואשכח יאמר קדוש.

ג בסוף הפרשה וידבר ה' אל משה לאמר ואל בני ישראל תאמר איש איש מבני ישראל וגוי אשר יתן מרעו למולך מות יומת עם הארץ ירגמוכו באבן וגוי, ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם מן האיש ההוא בתתו מרעו למולך וגוי, ויל"ד מה כוונת הכתוב באמר עם הארץ, ואינאקלס תרגם עמא דבית ישראל, אך תמוה הוא שלא מזיון נשאר

שאינן מהחורה א"ל הקב"ה בני כל מה שגזרים עליהם תהיו מקיימים שנאמר ועשית וגוי עפ"י התורה אשר יורוך למה שאף על דבריהם אני מסכים שנאמר (איוב כ"ב) ותגור אומר ויקם לך וכו', ובזה פירש קדושים תהיו כלומר שתקיימו דברי חכמים שבהם תהיו קרובים קדושים כנ"ל, כי קדוש אני ה' אלקיכם, כביכול גם אני שומע לדברי חכמים, ואני מחמיר על עממי לקיים גזירותם, עיי"ש.

ובספרי חכמי הדקדוק מבואר כי צ"ה הפירושים צחינה, "דבר" משורש אחד מולאם, כי בלאמשות הדיבור מנהיג האדם אחרים, וזכר לדבר מה שפירש רש"י ז"ל עב"פ וייקבל משה את כל עדת בני ישראל שאליו לזוסף אנשים צדיקים אלה הם נאספין עפ"י דיבורו. ואפ"ל דגם ציבה נציח שהוא מלשון יצ שפחים מורה על היות הנציח מנהיג את ישראל, כי צכה אמרי פיו שאומר דעת תורה אמתית לישראל נעשה מנהיג אמתית לכלל ישראל.

וזה אפ"ל בכוונת הכתוב דבר אל בני ישראל, נרמז בכאן ציווי למנהיג ישראל שיהיה הוא "דבר" לדור, להורות להם דעת אמת בחורב הקדושה, ולא שיהיה נתון תחת השפעת אחרים, וישתדוכו לסלף דבריו. וי"ש דבר אל בני ישראל פירוש בזמן שרועה ישראל הוא ה"דבר" לעם ישראל, כלומר שהוא המנהיג האמתית להם על פיו יאלו ועל פיו יבואו ואין עליו השפעת אחרים, אזי ואמרת אליהם קדושים תהיו, כפי ק"ו זה"כ שתקיימו דברי חכמים שבהם תהיו נקראים קדושים, אבל אם אין הדבר כן אלא המנהיג מושפע מהמון העם, א"כ אין הוא ה"דבר" לבני ישראל, אלא העם מנהיגים אותו, ואין לו דינה אמתית בחורב"ק, אזי אנו אין לנו לשמוע בקולם, ורק ענה אחת יש לנו לנאת בעקבות הראשונים כמלאכים ולעשות כמעשיהם, כמאח"כ (שכ"ש א') אם לא הדעי לך היפה נבשים זאי לך בעקבי האלן ופירש"י ז"ל אם חזל הרועה מלהנהיג אותך הסתכלי בפסיעות דרך שאלכו האלן והעקבים ייכריס (ועיין בדברינו לעיל פרשת אחרי עמוד מ"ו צענין זה באורך). והצו"ע ירחם על עמו ישראל וישרת מקרב לבם את עומאת המולך הו, וברוב דמיון וחסדיו יחום

נכשלים אף המב על ידי העלמת עין של אותו בית דין, וכרי מה דאיתא בדבריכס ז"ל (אבות ד' ב') עבירה גוררת עבירה זה שייך דוקא בליתו אדם עלמו שעבר עבירה, שכתב גורס לו לחזור ולהכשל בעצירות אחרות, משא"כ ככל שצית דין אחד נכשל בהעלמת עין מן הפושעים, מדוע יגע עון זה גם בשאר בתי דינים אשר לא פעלו כל און.

והלום ראיתי אחרי רואי כי קושיא זו כבר הקשב בזה רענן על הילקוט, דאם צ"ד אחד חטא מכ חטאו בשאר וק"ו סוכדרי גדולה, ומתחן על פי מאי דאמרין פיק דע"י (דף ח' ע"ב) מ' שכן עד שלא חרב הבית גלגל סוכדריין וישבה לה בחמות למאי הלכתא וכו' שלא דנו דיני נפשות מ"ע כיון דחזו דנפשי לכו רחמין ולא יכלו למידן אמרו מוטב נגלי ממקום למקום כי היכי דלא ליחייב דכתיב ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום הכוא ממלמד שבמקום גורס (ופירש"י שאין דנין דיני נפשות ואפי' בסוכדרי קטנה שכלל פיר אלא בזמן סוכדרי גדולה במקומה בלשכת הגזית). וזהו שדרשו אם יעלימו סוכדרי קטנה את עיניהם מן הרואים סוף שיעלימו סוכדרי גדולה, משום דהיו נפשי רואים מחמת סבה זו יעלימו סוכדרי קטנה עיניהם, וזה יגרס שחולק אף סוכדרי גדולה לגלות ממקומה, ושם לא יוכלו לדון דיני נפשות, שכרי המקום גורס, אח"כ ז"ל. אכן בדבריו אכתי לא תיישב כל דאיתא ב"כ וזילקוט אם העלימו צ"ד אחד סוף שיעלימו שאר בתי דיין, שכרי לא שייך לומר כן אלא בסוכדרי גדולה, שעל ידי שפעלים סוכדרי קטנה עיניה מן הרואים חגלה סוכדרי גדולה ממקומה בלשכת הגזית, משא"כ בשאר בתי דיין לא שייך ענין זה.

ובספר קרבן אהרן ביאר דברי התורה כהנים דלפי ששרש נשמות ישראל אחד הוא, ממילא בזמן שאי מישראל עובר עבירה נעשה פגם בכללות ישראל, ולפיכך חברים העלמת עין של בית דין אחד להעלמת עיני שאר בתי דינים, כי העון עשה רושם אף בהם. אך גם בזה לא הוצא לנו, דא"כ בכל חטא אשר יחטא האדם שייך לומר כן, ולאו דוקא בחטא דהעלמת עין. ועוד וי' נראה הוא דע"י שקלא מישראל נכשלים

מקומות שיאמר הכתוב כהאי ליטא בשום עונש או אזכרה הכתובים בתורה הקדושה אלא כהא, ועממא צבי.

(ד) ורש"י ז"ל כתב ליישב אומרו עם הארץ, שכל למדנו דאם אין כח בבית דין עם הארץ מסייעין אותו וכו' ד"א עם שעתידין לירש את הארץ ע"י מלכות הללו, ע"כ. ואכתי לריך ביאור שכרי לא באזכרה זו בלבד שייך לומר כן, דכמה מלכות ואזכרות יש שבהם מסורין לצ"ד ואם אין בזה צ"ד לשמות חייבים ישראל לביעי צידם, וכן אירך דרשא שבה עתידים לירש את הארץ ע"י מלכות, ומי שייכא בשאר מלכות, ואפי"כ לא מלינו שכתוב חורב כהאי ליטא כי אם כהא, כלא דבר הוא.

(ה) וביותר יש להפליא על מה שנה הכתוב לכתוב עם הארץ להלן בלשון פירוש, דכתיב ואם העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם וגו', ושם אין לומר כדוד מהבן פירושם שכתב רש"י ז"ל, שכרי העלם יעלימו קאי על הבית דין, ולכא למידרש מנייה שם הארץ יהיו המסייעים לצ"ד להעלים כדפירש"י ז"ל לעיל מנייה בפירוש הא', דמאי שייך ענין סיוע ועתה בזה, הלא אם ימאנו הבית דין לדון על רשעו יסבו עיניהם מנגדו, ויכבשו פניהם בקרקע, ומה זורק שיסייעו להם עמא דארעא בזה. וגם בדרשות שהביא רש"י ז"ל מח"כ לא שייכא כהא, דלדרכה אין זה שכן ומעלה לישראל שבה מעלימים עינים משכרי עבירה ואין מענישין אותם, אלא להיפוך נגדו הוא להם דבר זה, ומה שייך להזכיר כהאן שבהם של ישראל שבהם עתידין לירש את הארץ.

(ו) ואם העלם יעלימו פירש"י ז"ל אם העלימו דנדר אחד סוף שיעלימו דנדרים הרבה אם העלימו סוכדרי קטנה סוף שיעלימו סוכדרי גדולה, ע"כ. ודרשה זו מקורה ב"כ, ושם היא באריות יותר (וכ"כ גם זילקוט) שדרשו אם העלימו צ"ד אחד סוף שיעלימו הרבה בתי דינים. ומשולם נחשדתי בזה מדוע יהיה זאת שאם העלים בית דין אחד עינו מלהעניש את הרשעים יעלימו גם שאר בתי דינים, וזי מה פשעם ומה חטאתם של שאר בתי דינים שיהיו

נפסד, והרשע הוא שהתאווה והשכל צו נפסדים. וכיוצא מה כי הרשע אינו מתנחם לעולם מרעתו, כי אין לו דבר שיגוררנו על זה, אמנם החוטא כאשר יעבור ההתפעלות ההוא הגובר על שכלו כהה השכל ההוא ישוב לאיטו, ומתעצב ממעשיו ומעצבון ידו. והשני כי החוטא ששכלו שלם אפשר שיקבל רפואה, כי יש התחלת בריאה ממנה יצא הבריאות, אמנם הרשע אין לו שום דבר ממנו ויתחל הבריאות, ולזה אין רפואה למחלתו. והנה בלחמה זה היה חטאות שדום וצונתיה, כי הם לא חטאו בחטא התאווה בלבד, כערים אשר יש להם מאות וחוקים עוצים ואין עושים אותם וכו', אלז כבר נפסדה התחלתם בתכלית ההפסד, עד אשר הקימו להם דברים רעים ומגונים לחוקים ומשפטים עוצים וישרים, וקצבו בהם מסמרות בקפאות ועונשים שלא יעברו מהם לעולם, והנהנה הזאת תחייב אותם ללאת אל הקבלה הכרחון בדרבי הרשע והחמם, מכ"ד בעל העקודה ז"ל.

ועל פי דברים אלו יתבאר לנו על נכון התורה כהנים דרש מדכתיב ואש העלם יעלימו אש העלימו סבדרי קטנה סוף שיעלימו סבדרי גדולה אש העלימו בית דין אחד סוף שיעלימו כרבה בתי דינים. דכנה אש כי אמת נכון בדבר שכל דור ודור היו גם בעריינים שברצו למרוד ולפשוט, אך בזמן שהיו בישראל בתי דינים כשרים לא העלימו צ"ד עיניהם מנפשיהם לכל חטאיהם, כי אש עשו כמאור עליהם לדון אותם ולהענישם, וע"י כן מודע ונחפרסם בקרב ישראל כי דרך הרשעים ומעשיהם כמה היפך התורה, וכל העם ישמעון ויראו ולא יירדו לעשות כחוצבותיהם, ובאשר כן עשו חז"ל הקדושים לכה לזקק ובייתום שבוזאום מן הכלל לגמרי, ותיקנו להוסיף ברכה בשמחה עשרה שחיה בה שאלה מלפני השם לאבד האפיקורסים כי ראו שזו גדולה מכל ירכי בני אדם, בעבור שהיו האפיקורסים מליצים לישראל ומסיתים אותם לסור מאחרי ה', כמ"ש הרמב"ם ז"ל (רפ"ב מהלכות תפלה). וכן מצינו כיצא זה ששעו חכמי הדורות בתקומם ובשעמם תקומה להרחיק המורדים והכופשים ולהוציאם מן הכלל, ולא יחזיר עליהם שם ישראל עוד.

בעוונות יכשלו גם אשר ישראל חטאו. והלא כאשר נסקור מלכ הדורות שעברו נראה כי בכל דור ודור נמלאו והיו לזיקים וקדושים אשר האירו פני תבל בתורתם ובקדושתם, אף שגם בזמניהם לאו ועלו קוים בכרם ישראל, אשר חטאו והכעיתו והסיתו והדיחו אחריהם קלת מישראל, אפי"כ לא השפיעו חטאיהם ופשעיהם לרעה על הצדיקים הקדושים שדורם. ובאשר מצינו כי בזמן התנאים והאמוראים הקדושים קמה כת הצדוקים והבייתוסים. וכמו כן בסוף ימי בית ראשון נמלאו והיו כהרע והמסגר אלה, וכן היו נביאי אמת באותו זמן, אף שהיו ישראל עובדי ע"ז, ובטון זה חרצ הבית, אפי"כ לא יכלו הרשעים שדור לגרום להכעית את הצדיקים מתחת עוונותיהם. וא"כ מאי הכי דרש כי אש יעלים צ"ד אחד יעלימו אשר בתי דינים, משמע דמילתא פסיקא היא.

ועוד יש להקשות על מה שדרש התורה כהנים מדכתיב עם הארץ עם שעתידין לירש את הארץ, דברי מקרא זה מייירי בעת שישראל שריין על אדמתן ובסבדרי גדולה יושבת בלשכת הגזית, ולא שייך לדון דיני נפשות, ועל אותו זמן קא מחבר קרא ואש העלם יעלימו עם הארץ את עיניהם ולא יעשו כממעל עליהם לדון עו"ז צמיתה, ולפי זה אין מוכן כלל לדרש הכתיב עם שעתידין לירש את הארץ, שהרי באותו זמן שעלי הכתוב מדבר כבר נתיישבו בארץ וירשנה, וזכור ליה למימר עם שירשו את הארץ.

ונראה לנאר הענין בהקדם דברי ספר עקידת יצחק בפרשת וירא, שנתן עטם למח שנעשו דוקא אנשי שדום צעום חמור כזה להיות נכפכים כמו רגב, והלא במשך הדורות היו גם אשר רעים וחטאים כסדום וייתר, וזה לשונו, וכי משא פנים יש בדבר, מה נשתנו צעלי הצבעה (במעשה פלגש בגבעה, שופטים י"ט) מאנשי שדום, שאלו נעשו במדכ"ד מה וקשה ואלו לא די שלא נעשו אלא שנעשו ישראל על ידם וכו', ופשוט הכתוב משום אותם לגמרי וכו'. אמנם ישוב הענין וכו' בשמים לב אל מה שכתב החוקר וכו' בהבדל אשר בין החוטא והרשע, כי החוטא אשר ענינו הוא בלתי כובש את יצרו, הוא אשר התאווה צו לבד הוא נפסדה, אמנם שכלו אינו

אוחן, והקשיו דלכאורח לא שייך לפרש כן לכלך צפרשא היבא דכתיב ואם העלם יעלימו עם הארץ, דמה שייך שיבוי עם הארץ מסייעין לבית דין להעלים עיניהם מן החוטאים. ולדבריו מוכן דכוותה הכתוב להזהיר כי ע"י העלמת עיני בית דין האחד ישפיע עם הארץ על צדי דיונים אחרים שאף הם יעשו כמותו, להעלים עיניהם מן הרשעים. וז"ש ואם העלם יעלימו עם הארץ, דאף ששאר צדי דיונים מלך עולם היו רואים לדון את הרשעים ולהענישם על פשעיהם, אין ביכולתם לעמוד בלחץ ובהשפעת עמא דארעא, שדבר צעיהם כהיתר ברור, מתחת שבעלים אותו הבית דין ענינו.

ובדרך זו יתבאר גם מה שפירש"י ז"ל עם הארץ עם שעתידין לירש את הארץ, והקשיו דכרי הכתוב מיירי בזמן שישראל שרויין על אדמתן וכתב כבושה לפניהם, ומה שייך לומר שהם עתידין לירש את הארץ. אמנם נראה כי הנה ירושת הארץ תלויה במה שישמרו ישראל את החורב וכוונות, ובהעדר שמירה זו אבדו ישראל זכותם לרשת את הארץ, שהרי על מנת כן נתן הקב"ה את הארץ לישראל שישמרו מצוותיו ויעסקו בתורתו, כמבואר במה מקראות ובמקומות רבים בדברי חז"ל, ואמר הכתוב (תהלים ק"ה) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו יגלורו, הרי כי תנאי הן הן בדברים אם ישמרו חוקיו ותורותיו יגלורו, ואם ישבו בה ויירשורו חרע עבדיו יתחלו ואובדי שמו ישכנו בה, לא זולת. וכי איתא במכילתא פרשת יתרו שלשה דברים ניתנו על תנאי ארץ ישראל וציהמיק ומלכות בית דוד איי מנין שנאמר (דברים י"ח) השמרו לכם פן יפתח לבבכם וגו' ואצדחם וגו'. והאב"ח הקדוש כתב צפרשא דבר דעטם שהזכיר חורב הר סיני במצות שמיטה, כי לז' שהזכיר מתנת הארץ כדכתיב אשר אני נתן דקוק לומר דבר סיני, כי מתנת הר סיני פירושו מה שקיבלו זו הוא שנגמרה המתנה ש"מ חורב נתן ה' את הארץ, ע"כ.

ובגמרא סוכדריין (דף י"א ע"א) איתא כשצאו בני אפריקיא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו חז"ל כענן שלנו היא דכתיב (במדבר ל"ד)

אכן אם הבית דין מעלימים עיניהם מן החוטאים, ואינם חקקים לדון אותם על פשעיהם, הרי זה מוכיח כי הם מאשרים זדים, ולא עוד אלא שיבואו לחפש עליהם לימוד זכות, ולהאזין כל תועבותיהם, כדי להסיר מעליהם החלונות כי אינם עושים משפט. ולפירך חמור עד מאד עון העלמת עינים מן הפושעים, שהרי בהעלמת עין זו הבית דין קוצפים מסמדות ועושות כי שורת דין נותנת כף, ושפיר קא עבדו, ואין צדק כל עול. וכמ"ש צל העקודה כי המעשה הזאת שעשו לקבוע דברים רעים ומגוונים מעשים אשר לא יעשו לחוקים ומשפטים לדיקים ואשרים הוא תחייב אותם לנאת עד קלף הכתרון בכל דרכי הרשע ובהחמם. וכל כך גדולה פירא זו עד שהעלמת עינים של בית דין אחד יגרום שגם צדי דיונים אחרים יעלימו עיניהם מן החוטאים, ויחשו על פשעיהם, ואם העלימו סוכדרי קטנה בסופו של דבר יעלימו גם סוכדרי גדולה.

ובא הכתוב ופירש סיבת הדבר אשר יגרום חטא העלמת עיני צ"ד אחד מן הפושעים שגם שאר צדי דיונים יעלימו עיניהם, באמרו ואם העלם יעלימו עם הארץ, והכוונה דבראות העם אשר הבית דין מחפין על מעשי הרשעים, ולא עוד אלא מאשרים אותם כי יפה עשו וכדי כשר למעבד לעבוד למוך, אזי הדבר נעשה להם כהיתר גמור, כי מסתמא אם בית דין ינחל לכו צדיק נכון הדבר לעשותו, וכיון שהיה הדבר פשוט להיתר צדיק עמא דארעא, ידרשו בחוקק גם משאר צדי דיונים להעלים עיניהם מן הרשעים הנותנים מרעם למוך, וז"ש הכי ואם העלם יעלימו עם הארץ, ודרשו בחי"כ אם העלים צ"ד אחד סוף שיעלימו גם שאר צדי דיונים, כי ע"י שיעלים בית דין אחד עיניו מן הפושעים, וגם יחפו על מעשי הרשע, וילמדו עליהם זכות, וינחם מה כי עם הארץ ישפיעו בלחנם על צדי דיונים אחרים שיעלימו אף הם עין ממשעי הרשעים, ואם העלימו סוכדרי קטנה, בסופו של דבר יעלימו אף סוכדרי גדולה, בהשפעת עמא דארעא.

ובזה מוכן מה דנקט קרא הכא עם הארץ, ופירש"י ז"ל שאם אין כח בבית דין עם הארץ מסייעין

בה לדורי דורות גיהנם כלה והם אינם כלים שנאמר (תהלים מ"ט) נרם לצלות שאל וכל כך למה מפני שפשעו ידיהם בצולו שנאמר מחזול לו וזין צול אלא ביחמיק שנאמר (מלכים א' ח') צנה צניתי בית צול לך, ופירש"י ז"ל שפשעו ידיהם בצולו, שהחריצו ביחמיק בעוונם. והרמב"ם ז"ל בספר הי"ד (פ"ג מהלכות תשובה הלכה ו') מצוי מאמר זה ומוסיף עלה שכתבו צדיקת הגואל, וללאורח אין הצנה למאמר זה, דלא מלינו דצדיקים ז"ל צדיקו מקומן שנחבר הבית בעוון מינות ואפיקורסות, שהרי אמרו ז"ל ציומא (דף ע' ע"ב) דבית המקדש הראשון נחרצ בעון ע"ז ג"ע ושפ"ד, ובית שני נחרצ בעון שנאת חנם. וא"כ מאי האי דקאמר שהמינים והאפיקורסים פשעו ידיהם בצולו, והחריצו את ביחמיק בעוונם.

אמנם נראה שהוא ע"ד מה שאמרו ז"ל (ירושלמי יומא פ"א) כל דור שלא נבנה ביחמיק צימיו כאילו נחרצ צימיו. וכלפי זאת אמרו בגמרא ר"ה הג"ל על המינים והאפיקורסים שכל דור ודור אף אחרי שחרצ הבית שהם פושקים ידיהם בצולו, כי ע"י עוונותיהם הם מעכבים גאולתנו ופדות נפשנו, והכתוב מעלה עליהם כאילו פשעו ידיהם בצולו קדשנו ותפארתנו והחריצונו צמו ידיהם, דכל דור שלא נבנה צימיו כאילו נחרצ צימיו, ולפיכך עוונם גדול מנשוא, גיהנם כלה והם אינם כלים. וע"ד זה אפ"ל מה שהוסיף הרמב"ם ז"ל שכתבו צדיקת הגואל, כי רמז רמז לנו צוה על המינים והאפיקורסים שדור האחרון, שגורם המינות והאפיקורסות נמשך ממה שכתבו צדיקת הגואל, והקימו לעצמם מלוכה לכפור בה' ובחורו הקדושה, וצוה הם מעכבים את הגאולה.

ודשנא נחא מה שפירש"י ז"ל על אומרו עם הארץ עם שעתידין לירש את הארץ, דאף שהכתוב מדבר בזמן שכבר ירשו ישראל את הארץ ונתיישבו בה, אכתי אין הם מובטחים בירושה זו כי תחזיקו בידם, והם צריכים עדיין חזיר לשמירת התורה והמצוות כדי שיוכלו לשבת בארץ ולהאחז בה, ומצלי שמירת התורה והמצוות צללה חזקתם, וא"כ בכל זמן ועידן הם עם שעתידין לירש את הארץ, כלומר להחזיק בירושתם,

ארץ כנען לגבולותיה וכו', אמר להו גביהם בן פסיסא לחכמים חנו לי רשות ואלך ואדון עמהם אמר להם מהיכן אתם מביאים ראיה אמרו לו מן התורה אמר להם אף אני לא אביא אלא מן התורה שנאמר (בראשית ט') ויארר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי. והקשה המהרש"א ז"ל דכיון שבני אפריקי היו צאים בראיה מן התורה דכתיב בה ארץ כנען לגבולותיה ע"כ יאמינו צמה שכתוב בתורה, וא"כ אין להם פתחון פה כלל, דכמה מקראות יש שהב"ה נתן לישראל ארץ שבעה עממין, ותיצן דכיון שהיה המעשה הזה בתחלת בית שני, ותמיד מיום חורבן בית ראשון היתה ידם תקיפה עלינו בתחלה יד כשדים ואח"כ יד מלכי פרס ומדי ואח"כ יד מלכות יון וסוקדון, והיתה טענת בני אפריקא על פי דברי התורה, דכיון דכבר עשייתם כמונו כחטאות כל היום אשר סביבותיהם, וקאלה אחכם הארץ בחורבן ראשון, ועד היום אתם כחטאתכם ובעונם הזה שיד הכערים תקיפה עליכם, ולא עובים אתם מאתנו, והנה אנחנו קודמים לזכות בה מלך ירושה דכתיב ארץ כנען לגבולותיה. והשיב להם גביהם דמ"מ הקב"ה נתן לאתם להיות עבדים לעבדים וכו', והנה אנחנו היום מבני שם עבדים נכנעים לבני יפת, מ"מ אתם בני כנען עבדים לנו, ועבד שקנה נכסים וכו', עכש"ד המהרש"א ז"ל.

דיוצא לנו מכל זה כי ירושה הארץ תלויה ועומדת בקיום התורה והמצוות, ומצלי קיום התורה והמצוות אין ראוי השי"ת שישבו בני ישראל בארץ הנבחרת, ואף בזמן שהם יושבים כבר על אדמתם אין להם טענת ירושה עליה אם אינם משמרים את התורה (ועיין מה שכתבנו בזה בספר ויואל משה מאמר יסוד ארץ ישראל סימן מ"ג). ועד כמה יש להחזיק על החורבן הנורא שבזמנינו, שזה על ידי מעשיהם המתועבים של המינים והאפיקורסים, שהמשיכו את העולם לרעיונם העמא, לקחת לעצמם ממעלה קודם הזמן, והטעו אחריהם את ישראל, כבסחתהם חתה מחסר מלות יסוד ארץ ישראל, ובמעשי חטבותיהם הם מעכבין גאולתנו ופדות נפשנו. וכדאיתא בגמרא (ראש השנה י"ז ע"א) המינים והאפיקורסים שכתבו בתורה ובחתיית המחתים וכו' יורדין לגיהנם וידיעין

אלכ"כ ציטתה משה בכפירת פרשת דברים סכ"ב (וימיה ל') כי נדחה קראו לך ליון היא דורש אין לה צמח בגאון בעלי טורי זכב זלכ"ב, דכנח שם ליון מורכ על מלויים צבלכ"ב (צרכות ח' פ"ב) מלויים צמלות (שכ"ש ב') וכנח אחת צמלית וצמליתם שלך חרוב ירושלים מפני שעבדו צב ע"י וינודו כפי הכדחת. וכנח צמלית סבדריק (דף ע"א ע"א) אי' עיר הכדחת לא כיה ולא יכיה אחיה כר"ל דאמר עיר שיש צב מחכה אחת איכה נעשית עיר הכדחת, ור"ל לומר אחת מלכ שיש צב מליל אחת דלא חביה עיר הכדחת, ואי' שלל חביה אחת מלכ דלפילו פושט ישראל מלכים מלכות כרמון. ועפ"י זה יתבאר הכתוב כ"ל צירמיה נדחה קראו לך, ר"ל שמומרים שאת עיר הכדחת דתו חוקר כפי הכדחת ח"ו, וכוה דתרי דסמרי אכדדי, דכיון דנקרחת ליון ע"ש שמומרים צמלות אי' להיות עיר הכדחת, ח"ש ליון היא ואין יתכן שקראו לך נדחה, אבל הכנח שקראו לך נדחה היא משום שדורש אין לה ליון שידורש מפני מה היא נקראת ליון, לכן קראו לך נדחה, אבל צמלית לאו נדחה את, כ"כ כ"ל זלכ"ב. ח"ש הכדחת מקדושים חכיו ככ"ד ישלח מלך מקדש מקדושים מעשים שיש ציד, צל לצל צל כוונת הכתוב מקדושים חכיו דאין זו קדושה דאחיה ממילא, אלא מקדושים מעשים שיש ציד, ר"ל שחוקש עמך צמלות וצמלית אז ישלח בקצ"ב מלך מקדש, שישפיע עליך שפע קדש ממעון קדשו מן השמים, וכדור דרש ומליון יסעוד מליון מעשים שיש ציד, כלומר שאת חביה מליון צמלות וצמלית אז יסעוד ויסמוך אותך בקצ"ב שאתחזק בדרך כעוב וישפיע עליך קדושה טילה, וצלוו כיו לא כני, כי לא תשרה הקדושה על האדם אלא אם יתחזק צמלות וצמלית בכל כוחו, ואז מן השמים וישישכו לעלות מעלה מעלה צמלית וצמלית הקדושה.

וע"ל פי מה שציטתנו בצירוב כי ירושה אי' תלוי עומדת, אם יעסקו ישראל בחורב וצמלות חביה האין מוחזק ציד, וח"ו אם לאו צמלית חזקת ירושה, יתיישב על נכון מה שדרש צדרי הכתוב ישלח מלך מקדש ומליון יסעוד מקדושים מעשים וכ"ו ומליון מעשים שיש ציד, דשפיר ממש שייכי

אם יחבו וישמרו צב את החורב וצמלות כראוי. ושפיר שייכא דרש זו לכה דייקא שצב הכתוב לרמח דאם בני ישראל יושבים בצרף ישראל ויש צמליתם עובדי ע"י כוונתים צמליתם למוך, וכצתי דיונים שם מאשרים אדם וגם מחפס על עשו רשע וצב מעלמים עיניהם מפשעים לכל חמליתם, ולא עוד אלא כמח שמים אחת לחוק על אדמת הקדש כי עבדות המוך ביתר גמור היא וכל הכס שמשו ויראו ויעשו עפ"י בורחת זקניהם ופושעים, אי' חמליתם כדור מלך ואין חפץ לה' שישבו בצרף ישראל בצופן זה וע"כ כתוב חורב כאן עם הארץ ודרשו ז"ל עם שחידון לרש את הארץ, להצור כי צדור זה תלוי במשך ירושה הארץ שלא יכיו צית דין מעלמים עיניהם מן הפושעים כי אם יצטרו את כרע מקרבם וכל הכס שמשו ויראו.

ועתה נחזור לציור המדרש המלכים צפתה כדורש (קושיא ח' יב') עכ"פ קדושים חכיו וגו' יכול כונוי ח"ל כי קדוש אני וכו'. דכנח מתבאר דדרושים הקדושים באורך דאף שישאל כונוים קדושים קדושים מתחלת צמליתם, כאמרם ז"ל צמליתם כרוב ישראל קדושים הם, מ"מ אין זה אלא שם מושאל להם, אבל שם הקדושה לא תושג כי אם צמלית רב וציגית עומה צמליתם השמית, ואם אין האדם עושב פעולות לכן חומרו ולקדש עצמו, אי' ח"ו נופל הוא לשערי הכוונת, ואף גם נפשו הכוונה הכוונה מכסא הכבוד מתגשמת ונעמלת צמליתם.

ודור ציור המדרש יכול כונוי פי' כלפי שאת הכתוב קדושים חכיו, שלא יעשו לחשוב כי אין ישראל צריכים לשום פעולה כדי להשיג קדושה זו, אלא הם קדושים צמליתם ללא כל השתדלות כשם שהקצ"ב קדוש צמליתם ח"ל כי קדוש אני היא קדושתו למעלה מקדושתם. כלומר דלא שייך ענין קדושה צמליתם אלא צב הקצ"ב, אבל ישראל צריכים להכרות צמלות וצמליתם כדי שצמליתם יחבו למדריגת קדושים.

ובבבב"ה זו יתבאר גם המדרש (קושיא ח') ככ"ד ישלח מלך מקדש, כהקדש עוד מה שכתב ק"ו

מדוע לא נאטו לסקבל אף הם בשעה שנאמרו כל האזהרות והעונשים, דאף איננו שייכו צדק, דהשוכה הכחוב אשה לאיש לכל עונשין שצחורה, אלא ודאי היינו עממא של נקבלו הנשים בשעה שנאמרו לישראל מנאות החורה, משום דנשי לא שייכו שצחלמוד חורה, ואין נובג בהם חלק הלימוד, ע"כ סגי בצחורה האנשים, וכן יחזירו לנשים באזהרות וצמאות דשייכו צדק. ולפי זה חורה הקדושה למקומה מה עמם נאמרה פרשת קדושים אף לנשים, ולא סגי שתאמר לנשים כשאר מנאות החורה.

ג) במד"ר קדושים תביו יכול כחיו ת"ל כי קדוש אני קדושי למעלה מקדושתכם. וכו' תמוז איך יעלה על הדעת לחשוב כזאת שחיה קדושת צו"ד שוב צד מה אל קדושת הצי"ת, דאיערין קרא לאפקי ממחשבה זו.

ד) עוד איתא במד"ר (פכ"ח ח') ר' אבין אמר וכו' משל למלך וכו', כך העלווים לפי שאין יח"ר מניו בהם קדושה אחת שנאמר (דניאל ג') וצמאמר קדישין שחילתא, אצל התחטוים לפי שח"ר שולט בהם הלאה לשתי קדושות יעמוד, ה"ד דבר אל כל עדת בני ישראל וכו' ובהקדשם ובייתם קדושים, ע"כ. ולריך ציבור.

ו) א"ל הביאור נראה דהנה כבר נתבאר בדברינו לעיל באריות דכל הפירושים האמורים בדברי המפרשים ז"ל צמאות קדושים תביו סוצים הולכים אל מקום אחד, שענין המעלה הזו היא ההצדלות והפרישה מן הדברים המותרים כדי שלא יוצאו להשגל בגופי איסורים, וצדל אזהרה זו גם הגדרים וסביגים אשר גוזרים החכמים הקדושים על ישראל כדי שלא יקרו לעבור על גופי חורה, וכאשר נתבאר לעיל מדברי ק"ו היינו צד אלה"ה פרשה זו שציור צד מאה"כ קדושים תביו, ע"ד מאמרים ז"ל ציממות כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש, ועד"ז צאח האזהרה לבני ישראל שיקיימו דברי חכמים לשמור ולעשות ככל אשר יגזרו עליהם גדרים וסביגים כפי ראות עיניהם לצורך שמירת הדת, וצד קדוש יאמר להם. ודא"ל אלה"ה הקדוש צפרשה צחקי כח צי

לדדי דרשך זו עם פשמות הכחוב (קדושה ח'), שכי אף ירושה ליון וירושלים תלויה בקדושה וציון מעשים של ישראל, ורק על תנאי זה ליון וירושלים נתונה צידם של ישראל, אם יקדשו עצמם ויחיו מצויים צמאות וצמעים עוצים, ועל שם כך היא נקראת ליון המצויית צמאות וצמעים עוצים. ירחם ה' על ישראל עמו, וישפיע בלבביו שחכה לעשות שחובה שלימה לפניו, ולהתקרב לקדושתו יתצדק, וצמורה חכה לראות בהצדוממות קרן החורה וישראל בקדושה וצמורה, בהצגלות כבוד שמים עלינו צמורה צימיו אמן.

*

באופן אחר יתבאר מה שכלל הפסוק לומר דבר ואמרת. גם עמם ששייכו מדיבור קשה לאמירה רכה צחך כדי דיבור.

ז) בתו"כ (הוצא צרש"י ז"ל) דרשו מדכח צד אל כל עדת בני ישראל מלמד שנאמרה פרשה זו צחקל מפני שרצו גופי חורה תלוין צד. והקשו המפרשים ז"ל הלא כל פרשיותיה של חורה צחקל נאמרו, כדאיתא צמסכת עירובין ומייתי לה רש"י ז"ל צסוק פרשה כי תשא כ"ד סדר משנה וכו' נכנסו כל העם וכו', מצויר מה שצדל המנאות הקביל משח את עדת בני ישראל, וא"כ מה הודיענו הכחוב צפרשה זו דייקא שנאמרה צחקל. ודא"ס ז"ל חירן דצפאר מנאות לא נקבלו כל העדה יחד, אלא נכנסו לפניו כח אחר כח מצויר צצרייתא ה"ל, אצל צפרשה זו שרצו גופי חורה תלוין צד נאטו להקביל את כל העדה ציחד. אף האה"ה ה' דח חירולו ועיי"ש צצרוכה. והעלה כי צסדר הרשון לא היה מדבר משח אלא לנשים, אצל כאן נוב ה' את משח שידבר אל כל עדת בני ישראל אנשים נשים ועם, כסדר שחיו מקובלים צמ"ת. וכו'א צד כח צד גם ה"א מחריו ז"ל צאחד מן החריות. אף אכתי צ"ב דאם לכך נתכוון הכחוב מדוע לא נאמר צפירוש להקביל את כל העדה אנשים נשים ועם כדכח צצמאות הקבל. ותו דאם היה צורך להשמיע המנאות הנאמרות צפרשה זו אף לנשים, משום דאף צדו שייכו מנאות אלו, א"כ חקשה

בפרשה זו דבר ואמרת, ע"ד שפירש"י ז"ל במא"כ אמור אל הכהנים וגו' ואמרת אליהם להזכיר גדולים על הקטנים, כמו כן אפ"ל גם כהן, דכפל האמירות בלשונות דתתלה להזכיר משרע"ה את גדולי ישראל חכמי הדורות שיעשו גדרים וסייגים לחורב, ועוד הזכירם שימסרו וילמדו גדרים וסייגים אלו להמון העם. זה שאמר הכתוב "דבר" הוא הדבור לחכמי ישראל ללוותם שיגזרו גזרות כפי הצורך לקיום החורב, ואח"כ אמר, "ואמרת אליהם" להזכיר הגדולים על פשוטי העם קדושים תהיו, דהיינו שיקיימו גזירות החכמים שע"י כן יהיו נקראים קדושים כמבואר.

וּלְפִי זה מובן העצם שנאמר פרשה זו בהקבלת כל העדה, כדי שיקבלו על עצמם כל ישראל לקיים כפי אשר יגזרו עליהם החכמים הקדושים גדרים וסייגים, וא"כ גם איננו שייכו במלכות זו לשמור ולעשות כפי אשר יזרו אותם חכמי ישראל. ואפשר לרמוז כוונה זו גם בדברי רש"י ז"ל פרשה זו בהקבל נאמרה מפני שרוב גופי תורה תלויים בה, דעא לתת טעם למח שנאמרה פרשה זו בהקבלת העדה אף שהיא מסורה לגדולי ישראל בלבד לגזור גזרות, לזהא אמר שרוב גופי תורה תלויים בה, כלומר במה שיקיימו ישראל בגזירות והסייגים אשר יגזרו החכמים תלוי קיום התורה, ע"כ הקבילו את כל העדה ללוותם לשמוע דברי חכמים, ולקבל על עצמם גזירותיהם, שהם היסוד לקיום התורה.

וַעֲתָה נא להזכיר עתה שנאמרו במקרא זה דבור קשה ואמירה רכה גם יחד, עפ"י מה שהקשו החסידים במסכת שבת (דף פ"ח ע"א) דאמאי הוצרכו ישראל לכפות עליהם הר כגיגית למען יקבלו את התורה, וכרי ענו ואמרו נעשה ונשמע, וקבלו על עצמם לקיים התורה מרצונם הטוב, ואמאי הוצרכו עוד לכפיה, ועי"ש מה שתיירא. ובדברי המדרש תנחומא פרשת נח (סיומן ג') מיושבת קשיית החסידים, וקאמר שמה שקבלו ישראל על עצמם נעשה ונשמע היינו על תורה שבכתב דייקה, אבל תוספת"פ שיש בה דקדוקי מלכות קלות ותמורות לא ראו לקבל, ולפיכך הוצרכו לכפיה הבה. והאשליך הקדוש כתב דכוונת ישראל במה שמיאנו לקבל תורה שבכתב הייתה מאהבה המקום ב"ה,

אסור לעם הארץ להתנהג בחסידות, ולעשות גדרים וסייגים כמנהג החסידים, משום שלפעמים יבא להתמיר בדבר שיהיה ע"י זה עצריון וכו', וכמו ששמענו מעשה שהיה כן, עי"ש. ופירש בזה דברי הכתוב אם בחקותי תלכו, וכמ"ש רש"י ז"ל שחביו עמלים בתורה, אף ואת מצוותי תשמרו לעשות לכם משמרת גדרים וסייגים כדי לקיימם לא זולת זה, עכ"ל.

וְעַתָּה זה אף אנו נאמר לעולם ענין הקבלת העדה בפרשה זו ה"ה כמו בשאר מצוות התורה, ואפ"ה לק"מ קושיות המפרשים ז"ל דא"כ מה משמיענו הכתוב שנאמרה פרשה זו בהקבל, והלא פשיטא ה"ה דכל מצוותיה של תורה בהקבל נאמרו, דכשתא עובא לשמעין קרא בכהי, דהנה כיון שצפרשה זו נלמדו ישראל לקדש עצמם במצות להם ולעשות גדרים וסייגים לתורה, ודבר זה אינו ניתן למסור ביד כל אדם לגזר גזירות כחפזו, כי אם לחכמי ישראל שכל דור ודור היודעים לשקול בשקל הקדש מה הם בגדרים והסייגים הנחוצים לגדור ולהוסיף לפי מצב הדור, ואין מדמין גזרות חכמים זה לזה, כהא דתנן במסכת ידים (פ"ג מ"ב) אין דנין דברי סופרים מדברי סופרים וכתב הרע"ב ז"ל דאין ללמוד מגזירה אחת למקום אחר דמאי דחקון חקון ומאי דלא חקון לא חקון. עכ"פ מבואר דכה זה לגזר גזירות ולעשות סייגים נמסר רק לחכמי ישראל מוסדי דור ודור, ולפיכך איננו צריך קרא להודיענו דפרשה זו נאמרה בהקבל, דאי לאו שגילה לנו הכתוב דבר זה הייתה הסברה נוחתה שלא אמר משה מצות קדושים תהיו שעיניה עשויות גדרים וסייגים אלא לגדולי ישראל, שבהם בלבד שייך לעשות גדרים וסייגים, אבל כל עדת ישראל דלא שייך בזה עשיית גדר וסייג לא שמונו אמירה פרשה זו, להכי איננו צריך קרא לאשמעין דבר אל כל עדת בני ישראל, שאף פרשה זו נאמרה בהקבלת כל העדה.

אֲבָן באמת עממא צפי דכיון דלא שייכא עשיית גדרים וסייגים כי אם בחכמים, מ"מ נאמרה פרשה זו בהקבלת כל העדה, וכרי לא אליהם נוגעים הדברים, דאינא חסירי להוסיף גדרים מעצמם, משום שהם עמלים לעשות ולהכשל. ואפ"ל דלעצמם זה אמר הכתוב

ואנו נאסור אותו משום גזירה חין זה מוסיף אלף עושה סייג לתורה, וכן כל כיוצא בזה, עכ"ל. ועפ"י זה יתבאר המדרש דכלפי שבזכור הכתוב לחכמי ישראל במאמר קדושים חביו שיעשו סייג לתורה, לאת אמר יכול כמוני, כלומר שיכיוו החכמים רשאים להשוות בגזרות שבהם גוזרים למצוות הש"ת, במאמר בגזירותיהם אסורות מן התורה, ח"ל כי קדוש אני, קדושתו למעלה מקדושתכם, ולפיכך עליכם לעשות פרש בין המצוות שנאמרו מפי הגבורה לבין הגזירות שהחכמים הקדושים מוסיפים, ועליהם לגלות דעתם ולאמר דבר זה מותר מן התורה ואנו נאסור אותו משום גזירה, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל.

עוד יאמר לבאר דברי רש"י"ל פרשה זו בהקבל נאמר מפני שרוב גופי תורה תלויים בה. והקשו המפרשים דמאי לריבא למימרא, והלא כל פרשיותיה של תורה בהקבלת כל עדת ישראל נאמרו. והכור ארי"כ דבשאר פרשיות לא היתה צוהת כולם מושא"כ צפ"י וזקבלו כל עדת ישראל אי"י מהם לא נעדר.

ונראה דהנה רש"י ז"ל ביאר דמאות קדושים חביו ענינה פרישה מן העריות וזמן העצירה. והרמב"ן ז"ל כתב על דברי רש"י ז"ל אלל בתורת כהנים ראייתו סתם פרושים חביו וכן שני שם והתקדשתם וייתם קדושים כי קדוש אני ה' בשם שאני קדוש כך אתם חביו קדושים בשם שאני פרוש כך אתם חביו פרושים ולפי דעתי חין הפרשות הוא לפרוש מן העריות דבריו הרב, אלל הפרשות הוא המותרות בכל מקום בהלמוד שבעליה נקראים פרושים. והענין כי התורה הזכירה בעריות ובמאכלים האסורים, והתירה בהיזהר איש באשתו ואכילה בבשר וחיין, אי"כ ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזימת אשתו, ולהיות בסובא"י יין חוללי בשר למו, וידבר כרצונו בכל הנבלות שלא הוזכר איסור זה בתורה, והנה יכיה נבל צרעות התורה, לפיכך צא הכתוב אחרי שפרע האיסורים שאסר אותם לגמרי, ולזה בדבר כללי שבהם פרושים מן המותרות וכו'. באלו ובכיוצא בהם צאה המצוה הזאת הכללית, אחרי שפרע כל העבירות שכן אסורות לגמרי וכו'. עיקר הכתוב בכיוצא בזה וכו', שבהם נקיים עבירים ופרושים מהמון בני אדם שבהם מלכלכים עצמם במותרות ודפיעורים וכו', עכד"ק לענינינו. ולפי

באמנם מי יעזור כח לעמוד בדקדוקי תורה שצ"ע. ופן נעבור עליהם ונמרה פני מלך עליון ומורה ח"י.

ועפ"י זה אפ"ל דלפי שצפרשה זו כלולות צ"י סוגי מצוות, הלא הם המצוות שכתב הכתובות והמפורשות, וכו' הם המצוות שעליהם לקיים מצה גזירות החכמים, הכלולות במצוות קדושים חביו, על כן אמר הכתוב דבר ואמרת, דכלפי המצוות המפורשות בקרא להדיא כתיב דבר ואמרת, כי קבלו אותם ישראל בחפץ לב, וכיוו להם אמרות רכות ונעימות, שכבר אמרו נעשה ושמע לקיים תשצ"כ, אכן כלפי הליויי הכלל במצוות קדושים חביו לקיים דברי חכמים והגזירות והסיוגים שבהם עתידין לבזר, כתיב דבר לשון קושי, כי מלוב זו לא קבלו ישראל צדון, מחמת שחייבאלו פן לא יוכלו לעמוד באלו, בגדרים וסיוגים חין להם שיעור, ויש אשר גזרו חכמינו ז"ל כמה גזירות בענין אחד, וכולהו חדא גזירה ניבכו, דאי לאו הלא קיימא הלא.

ובבחינה זו התבאר כוונת המדרש (קדושי ד') עליונים שאין יאה"ר מצוי בהם קדושה אחת דיה להם אלל תחתונים שיש בהם יאה"ר הלאוי לשתי קדושות יעמוד. פירוש דלפי שיש בהם יאה"ר המסיתם לעצירה על כן זקוקים הם לעשיית גדרים וסיוגים, כדי שלא יכשלו בגוף האיסור, ואף גם לזה יקרא קדושה, כאמנם ז"ל כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש, ואמרו קדש עמך צמור לך. וזהו שאמר הלאוי לצ"י קדושות יעמוד, כלומר הלאוי יועיל להם כח שמירת הגדרים והסיוגים, שלא יכשלו בגוף המצוות, והם כצ"י קדושות גוף האזכרה והגדר שגדלו חכמים לשמירתם.

ובדרך זה נלך לבאר גם כוונת המדרש קדושים חביו יכול כמוני וכו', עפ"י מה שכתב הרמב"ם ז"ל (בפ"ג מהלכות ממרים ה"ט) וזה לשונו, הואיל ויש לצ"י לבזר ולאסור דבר המותר וכו', וכן יש להם להחיר איסורי תורה לפי שעה, אי"כ מהו זה שהזכירה תורה לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו, אלל אם יצא בית דין ויאסור בשר עוף בחלב ויאמר שהוא אסור מן התורה, הכי זה מוסיף על מצוות התורה, אלל אם יאמר בשר העוף מותר מן התורה,

איש אנו ואביו חיראן ואת שבתתי תשמעו אני
 ה' אלתיכם. פירשני סמך שמירת שבת למורא אב
 לומר איש שהזכרתיך על מורא אב אס יאמר לך
 חלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל המצוות.
 אני ה' אלתיכם, אחת ואביו חיראן חייבים בכבודי לפיכך
 לא תשמע לו לבעול את דברי, ע"כ. הקשה הראש ז"ל
 דכיון מפיק ממה שסמכה תורה שמירת שבת למורא
 אב ואם דשמירת שבת עדיפא ממורא אב ואם ולא
 בהיפך, אדרבה מדקדקים בכתוב מורא אב
 ואם לשמירת שבת משמע דמורא אב ואם עדיף עפי,
 דכי האי גוונא דיוק רש"י ז"ל צרפתא ויקבל הקדוש
 ואזכרת שבת לצווי מלאכת המשכן לומר שאינה דומה
 את השבת. כרי דכמוקדם בקרא עדיף לדחות את
 הנאמר אחריו, וכ"כ הול"ל איפכא דמורא אב ואם
 הקודם נכתוב ידחה למצות שבת בכתוב נאמר.

ז **החזקוני** ז"ל הקשה דאמאי אינעריך קרא
 למיעוטי שאם אביו מצוהו חלל את השבת לא
 ישמע לו, וכלל בלאו כך קרא גמי כוח ידעין ליה,
 דכיון שאביו מצוהו לחלל שבת כרי הוא רשע ואין כן
 חייב בכבודו, כמו שדרשו ז"ל (צ"מ ס"ב ע"ב) מקרא
 דכתיב וישאל בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך,
 ותירץ החזקוני דהבא מיירי שהאב מצוהו לחלל את
 השבת באיסור שבות דרבנן, דה"ל דאחי מצות כיבוד
 אב ואם דאורייתא ודחי לשבות דרבנן, להכי אינעריך
 קרא דאף באיסור דרבנן לא יאביל לו ולא ישמע אליו.
 אכן תירץ ז"ל קשה להולמו ממנה עעמיס, חזק קשה
 דכידא יתכן לומר שנאמר בתורה פסוק להכריע שלא
 ישמע לאביו אס יצוהו לעבור על שבות דרבנן, בעוד
 שעדיין לא נאסרו שבותים מן הכורס כלל, אלא
 שחכמים היו עתידין לאסרו אחרי כן.

ג **עוד** יש לחמוה על חירון החזקוני שהרי בדברי
 בגמרא (יבמות דף ה' ע"א) מצוהו להדיא
 דאינעריך כך קרא למיעוטי שאל ישמע לאביו בזמן
 שמוצו לעבור על איסור חורב, דבעי גמרא לאזכורי
 דעשה דומה אפילו לא תעשה שיש בו כרה, מדמינא
 יכול יבא כיבוד אב ואם דומה שבת ח"ל איש אמו
 ואביו חיראן ואת שבתתי תשמעו כולכם חייבים
 בכבודי לאו דא"ל שחוט לי בשל לי ועטמה

דברי הרמב"ן ז"ל לריך לומר דעס הדבר שלא מנה
 בכתוב מצות קדושים תביו בכלל חרי"ג מצוות, משום
 שהיא מצוה כוללת כל עניני פרישה ובהחזקת ממונתות
 ומתעמגים, ובכלל זה ישנם כמה דברים שונים.

ואת"ל עפ"י דברי הרמב"ן ז"ל מה שנאמר פירש
 זו בהקבלת כל העדכ אחר מהם לא נעדר, יותר
 מכלל המצוות, דהנה כל חרי"ג מצוות שמירתן שוב
 בכל ישראל, ואין כל הבדל בין בני העליה לפשוטי
 העם, כולם חייבים בקיום המצוות בכל פרטיהן
 ודקדוקיהן, משא"כ מצות קדושים תביו שענינה אזכרה
 לפרש מן המותרות כאמרם ז"ל קדש עמך במותר לך,
 ואזכרה זו אף שהיא טובה בכל אדם, מ"מ אין
 ענינה וצחינה שוב בכל, כי בכל תלוי בעצב האדם
 ותכונתו מדרגתו וצחינותו, כי לא כרי חוצה בפרישה
 צחית ההמוני כחוצה הפרישה צני העליה, והכל
 לפי מה שהוא אדם, וא"כ נמצא דאין ללמוד מאחד
 לחבירו בעניני קדושה ופרישות, כי אין שיטור וגבול
 למעלות הקדושה. ולפיכך הוצרכה פירשה זו להיות
 נאמרת במעמד כל עדת בני ישראל, דאילו לא זאת מי
 שלא היה באלוהו מעמד היה יכול לעטון ולומר כי לא
 אליו מכוון ליורו זה, כי לפי מלבו ומעמדו אין הוא
 בכלל חייב פרישה מן המותרות, ולא נאמרה פירשה זו
 אלא לצני העליה מוצחרים שבעם, אשר המה במדרגה
 זו להתקדש במותר להם. וכדי להוציא מן הנאמרה
 פירשה זו בהקבלת כל עדת בני ישראל, כדי להודיעם כי
 פירשה זו טובה בכל אחד ואחד ממשאל לפוס דרגא
 דיליה, ואין לשום אדם לפטור עצמו ממנה זו. אלא
 כל אחד ממשאל באשר הוא שם עליו להתבונן ולשום
 לב לתקן מדותיו, ולזכך חומרי גופו, שיוכל לעלות
 במעלות הקדושה, כל יומיו ויחיד לפי מדרגתו וצחינותו,
 וידע וישכיל כי כל עמר מעשרי הקדושה אשר יבא אל
 חורב עדיין ישנו בגדר הכנסה למעלה ממנו, כי אין
 שיטור וערך לדרגות הקדושה המזומנים לכל הרוצה
 ליעול את השם, כמיש האביה הקדושה. ולפיכך פרט
 בכתוב צרפשה זו דבר אל כל עדת בני ישראל, להודיע
 כי חיובה רמזה על כל אדם לקיים מצוה זו, ואין אחת
 בן חורין להבעל ממנה.

מינכ דצכל המלוות דינא כתי שאס אציו מלווכו לעבור
על אחת מוכנס לא ישמע לו לבעל מלוות כ"י.

(ו) **עוד יש** להתבונן דמאי שייך כל ענין זה שלא
ישמע לאציו כשכנס מלוכו לחלל שבת למלות
קדושים תכיו.

(ז) **אל** תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם,
פירש"י אלילים לשון אל כלא כוא חשוב תחלתן
אלילים הם כלא הם השונים ואם אתם פונים אחריהם
סופך לעשותן אלהות, ע"כ. וי"צ דאס מיירי שכוא
יודע שהם אלילים וזכאן וכאפס נחשבו בעיניו מכ לו
להיות פונה אחריהם.

(ח) **לא** תעשו לכם, פירש"י לא תעשו לאחרים ולא
אחרים לכם. וי"צ דלפי זה פסקין לקרא בסמינא
חריפא, דלא תעשו הוה זכורכ בפני עצמך שלא תעשו
לאחרים, ותחינה לכם מילתא אחרינא הוה שאחרים
לא יעשו בשבילכם.

והנראה לומר בציאור כל הענין בהקדם קושית
המברש"א ז"ל במסכת נדה (דף ל"ח ע"א) אהא
דדרשו ז"ל במסכת שבת (דף ק"ח ע"ב) אהמלא שמרו
ישראל ב' שבתות מיד היו נגאלין שנאמר כח אמר
כ' לסריסא אשר ישמרו את שבתתי, וקשה דלפי זה
דכיכא דכתיב שבתתי ב' שבתות במשמע, א"כ כיצד
יתבאר מאכ"כ בפרשת תשא אך את שבתתי תשמרו,
דהאם ע"כ ליכא למימר דקא מחבר לן קרא לשמירת
ב' שבתות דוקא, ישי"ש. וכיוצא בזה יש להקשות
מדברי הפסוק בפרשתן דכתיב ואת שבתותי תשמרו,
דלא יתכן לומר שכוא מחבר על שמירת ב' שבתות
בלבד.

ונבא אל הציאור עפ"י דברי ק"ז זל"כ ביימז פנים
(דרוש לשבת הגדול ב') לבאר מאמרם ז"ל אלמלי
שמרו ישראל ב' שבתות מיד היו נגאלין, ולכאורכ
זה סותר להא דאיתא במד"ר (פי' צנחא פכ"ה י"ב)
אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד
כן דוד צא למח שבוי שקולכ כנגד כל המלוות, וכתי
איתא נמי בירושלמי דתענית (פ"א כ"א), כתי
דשמירת שבת אחת כחא יפא לכביא את הגאולה.

דכתב רחמנא את שבתתי תשמרו כל לאו כתי כוא
דחי, וקא מדחי בגמרא לא לאו דמחמר (שכוא לאו
שלין צו כרת לפיכך כוא דחי ליה עשה דכיבוד אב
ואם אי לאו דכתיב קרא למיעוט) כתי לכדיא דקרא
דאיש אמו ואציו תיראו ואת שבתתי תשמרו מיירי
במלווכו לחלל שבת בציאור דאורייתא, ונכסח חירונו
של החקוני ז"ל, וכדכר קושיותי דלוכתא, דלמאי
אילעריך קרא שלא ישמע לאציו במלווכו לעבור על
איסור תורכ, וכלא בלא"ה אינו חייב לכבוד ולשמע
בקולו, דאינו עושה מעשה עמך מקרי.

(ד) **ובעיקר** מה שחידש לנו החקוני ז"ל בתיורו
דכעובר על איסור דרבנן אכתי עושה מעשה עמך
כוא, יש להקשות דאיתא בגמרא (יבמות כ' ע"א)
על הא דתנן במתני' הכס איסור קדושא דהיינו
שניות מדברי סופרים ואמאי קרי ליה איסור קדושא
אמר אציו כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש א"ל
רבא וכל מי שאינו מקיים דברי חכמים קדוש כוא
דלא מקרי רשע נמי לא מקרי בחמים וכו' עיי"ש. כתי
לפניך דכעובר על דברי חכמים נקרא רשע, וא"כ אף
אם נחפוס כדברי החקוני דכחא מיירי במלווכו
לעבור על איסור דרבנן אכתי תקשה דלא אילעריך
קרא שאינו צריך לשמוע לו, שברי מכיון שאציו מלוכו
לעבור על איסור דרבנן לאו עושה מעשה עמך כוא.
אמנם לקושטא דמילתא דבר זה במחלוקת שני דדעת
הרמב"ם ז"ל (פי' מהלכות נזירות כ"ה) דאעפ"י
שאכא רשע ובעל עבירות כגון מהוייב כבדורו וכעור
ביות דש (סיומן ר"מ) נחלק עליו דהיו שכוא רשע
אינו חייב כבדורו ומייתי ראיא מזרייתא (צ"ק י"ד
ע"ב) גבי היות להם אציהם פרכ גזולא וכו' ישי"ש.

(ה) **גם** צריך ציאור לבדן דרשחם ז"ל שמיכ הסמיכה
תורכ מורא אב ואם למלות שבת להורות שאם
אציו מלוכו לחלל שבת לא ישמע אליו, ולכאורכ כתי
ענין זה שייך בכל המלוות כולם, ולא במלות שבת
בלבד, דזיל בחר טעמא דקאמר קרא אני כ' אלוקים
ופירש"י אחא ואבין חייבים כבדורו לפיכך לא תשמע
לו לבעל דבריו, וא"כ יש לתמוך מדוע פרט לנו הכחוש
כלן מלות שבת דייקא, ויתר הוה ראוי שיאמר איש
אמו ואציו תיראו ואת מלוותי תשמרו, וכוא שמשנין

KolSatmar.com

למדנו ממקרא זה דחוספת שבת דאורייתא. ולדרכנו יוצן גם מה דשייכו הכן קראי לפרשת קדושים תהיו, כי לפי שמלות קדושים תהיו היא אזהרה שיקדש עצמו במותר לו, ע"כ סמך ליה קרא את שבתתי תשמרו דמיידי נמי באתו ענין עצמו, שהכתוב מאינו להוסיף מחול אל הקדש, כדי לעשות גדר וסיג לשמירת עצמו של שבת.

ואפ"ל עוד בחינה במה שאמרו ז"ל קדש עצמך במותר לך ומשם נבא ליישב יתר הקושיות והדקדוקים, בהקדם בא דאיתא בגמרא קידושין (דף ל"א ע"א) אמר רב יוסף מריש כוח אמינא מאן דכוח אמר לי הלכה כר' יהודה דאמר כומא פטור מן המלוות עבדוהי יומא עבא לרבנן דבא לא מפקידנה ועבדוהי השחא דשמענא לבא דאמר רבי חנינא גדול מלווה ועושה יותר ממי שאינו מלווה ועושה חלוצה מאן דאמר לי דאין הלכה כר' יהודה עבדוהי יומא עבא לרבנן. וכתב ק"ז זל"ה כי ישמח משה פרשת ואלא לבאר טעמה דמילתא דגדול המלווה ועושה חלוצה, דהנה בכל מלווה יש כוונות ידועים ליחיד סגולה בכל דור ויותר מזה אשר לא נודעו לא לרשבי וחביריו, ויותר מזה אשר לא נודעו רק למשה בחירי, ויותר עוד מהמה אשר עקבותיהם לא נודעו עוד לשום נצרה, רק המלוה יתברך יודע מקומה, והנה העושה כאשר צוה השי"ת, א"כ מתקן בשרשו אף מה שנגלה מכל נצרה, וזיינו אשר קדשנו במצוותיו וכו', אבל אם אינו עושה רק עפ"י שכל א"כ הרי אינו יכול לתקן יותר ממה שהשכל מגיע, עכ"ל. ואח"כ כתב עוד חלוצה, נרדמתי על הספר ונתגלה לי שדוקא הכוונה לפ"מ שזוויי הבו"ת גורם החיקון, כיון שעושה רק לקיים צוויי הבו"ת שמו הרי עושה להשלים רצונו יח"ש, וא"כ נעשו החיקונים כפי הרצון, משא"כ כשמחכוון לעשות תיקונים א"כ לא נתקן רק כפי כוונתו, וגם אולי אינו כדאי וראוי שיעשה משא"כ אם נעשה ע"י הקב"ה, ע"כ.

ועפ"י דרכו בקדש יתבאר לנו דברי המדרש עה"פ קדושים תהיו יכול כוונתו ת"ל כי קדוש. אני קדושתו למעלה מקדושתכם, והכוונה כלפי מה שדרשו ז"ל מדכתיב קדושים תהיו קדש עצמך במותר לך,

והשתא אחי שפיר גם מה שהקשה הרא"ם ז"ל דאיפכא כו"ל שתדחה השבת מפני מלות כיבוד אב"א, שהרי ברישא כתיב איש אמו ואביו תיראו ואח"כ את שבתותי תשמרו (עיין קושית א'), ולדברינו לק"מ דבבא לא אינעריך קרא להכי נדמות מורה א"א נדחית מפני מלות שבת, שהרי אילו ידע באב שבת קיבל כבר תוספת שבת מעצמו היה נמנע מללווהו, אלא שבה הכתוב שהבן חייב להודיעו פשר הדבר שקיבל ע"ע תוספת שבת, ושפיר איכא למילף זאת מדבסמך הכתוב מורה א"א לשבת. ולדרכנו נתיישבה נמי קושיות המכריע"ש ז"ל בנדה דמאי נדרוש במאב"כ את שבתתי תשמרו הנאמר בבא דליכא למימר דקא מחבר על שתי שבתות דוקא, אמנם השחא ינחא דאינעריך קרא למיכתב שבתתי לרבות תוספת שבת, וע"כ כתיב שבתתי לשון רבים דהו כשני שבתות כמ"ש ק"ז זל"ה, והודיענו הכתוב בזה דאף אם חביו מלווהו לחלל תוספת שבת מחמת שנגעל ממנו שבתו קיבל עליו תוספת שבת אפ"ה אל ישמע לו. ומוצן גם מה שהודיענו הכתוב שלא ישמע לאביו כשהוא מלווה לחלל שבת ולא השמיענו. כזאת בשאר מלוות, ולא שייך ענין זה כי אם גבי תוספת שבת, דבשאר מלוות בל"ה אינו חייב לשמוע לו משום שאינו עושה מעשה עמך.

וארוחנא בזה למלוא מקור לדעת הפוסקים דס"ל תוספת שבת מדאורייתא, ולכא"ל לא אשכחן קרא גבי שבת דלריך להוסיף מחול אל הקדש, ובמס' ר"ה (ט' ע"א) פליגי ד' תנאי דר' ישמעאל סבר וליפין תוספת שבת מתוספת יור"כ ור"ע סבר דילפי' בולבו משביעית, עיי"ש. וברמב"ם ז"ל לא ס"ל דלריך להוסיף מחול אל הקדש כי אם ציוה"כ בלבד, והכן קראי אחי לענינא אחריו. אמנם לפי מה דאמרן אית לן קרא גבי שבת לרבות דחייבים להוסיף בו מחול אל הקדש, דכתיב ואת שבתתי תשמרו שבתתי שמים במשמע שבת ותוספת שבת, וזינח בזה דעת הפוסקים דס"ל תוספת שבת דאורייתא, וע"כ לריך לומר כן דאי לאו הכי קשה בקושיות החוקי דאמאי אינעריך קרא למעט שאם אמר לו אביו חלל שבת לא ישמע לו, הא בל"ה אינו חייב לכדו כיון שאינו עושה מעשה עמך, וע"כ כדאמרן דאחי לתוספת שבת וכמו שנתבאר, ושפיר

ובזה יתבאר גם סיפא דקרא ואלהי מסכה לא תעשו לכם, ופירש"י לא תעשו לאחרים ולא לאחרים לכם. דכח בדבר נראה בחוש אשר לפעמים אדם כולך בדרכים רעים דרכי מיונות ופפירה, אף כי הוא יודע שלא זו הדרך אשר ראוי לו ללכת בה, מ"מ הוא כולך בדרכים מחמת שהוא מוכרח לעשות כן "לאחרים", היינו כדי למנוע חן צעירי הרשעים החוצצים ממנו כוחות וכוונות תעשה, ולא כדו לנבדך מאד ומתן שכר צדק. ולזה הכריח הורא אלהי מסכה לא תעשו לאחרים, כלומר אפילו אם אתה בעצמך יודע כי תוכיח כמה עווד לבס כי אם למנוע חן צעירי לאחרים, אפ"כ לא תעשו כן, משום שצופו על דבר יבא הוא עצמו להיות נמשך לאחרים וילכד בשחיתותם, וז"ש הכתוב לא תעשו "לכם" ש"ס תעשו לאחרים סופכם לעשותם לכם לעצמכם, ואפ"ל עוד דכח ישנם העושים כעין פשר לשחק שם שמים ודבר אחר, באמנם שכוונתם להמשיך גם האחר שיביי נמשך ומתקרב אל הש"י, לפיכך הוא מוכרח לשחק את הד"א עם שם שמים, וכל כוונתו לטובה, ע"כ מחזיר הכתוב ואלהי מסכה לא תעשו לאחרים, כלומר לשחק אלהי מסכה עם ש"ש ח"ו מחמת אחרים, ונתן טעם לדבר באמרו, "לכם", וכמו שדרשו ז"ל ולא אחרים לכם, כלומר כי חלק אשר אתה חמשך אותם להש"י, ימשיכו האחרים אותך אליהם, וזהו ולא אחרים לכם.

*

ובי תצונו אל הארץ ונעמכם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו שלם שנים יביא לכם ערלים וגו' וצננה הרביעית יביא כל פריו קדש הלולים לה' וצננה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו וז"ל ח' אלקיכם, וז"ל דלומר וצננה החמישית תאכלו את פריו וגו' קרא יתירא הוא לבאור, שהרי מדאסר הכתוב פירות ג' שנים וליווח לנבוג קדושה בפירות הרביעית ממילא שמעין דמכאן ואילך בפירות מותרים באכילה, דמכלל לאו אתה שומע כן, ומאי אינעריך קרא לאשמעין דפירות החמישית מותרות.

ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו וז"ל ח' אלקיכם. פירש"י ז"ל במנוח

וכמו שביאר הרמב"ן ז"ל דהכוונה שיוסיף לעשות גדרים וסיוגים שלא נעשו עליהם, ולפיכך קאמר המדרש יכול כמנוי, כלומר דשמן תאמר דלפי שכוזריר תורה שתקדש עצמך במה שלא נעויות, א"כ תעשה אותם הגדרים והסיוגים על פי כוונת עצמך, ותביא להם ערך ותשיבות "כמנוי", כלומר כעשה על כוונת המנוח ויתברך שמו, ת"ל כי קדוש אני קדושתו למעלה מקדושתכם, פירוש שאף מה שאתה מקדש עצמך במותר לך יהא על כוונת המנוח ויתברך שמו, כי קדושתו ויתברך למעלה מקדושתכם, ואם תעשו עפ"י כוונת עצמכם לא יביא התקון כ"א כפי דעתכם, ומי יודע אם אתם ראוים לתקן שרש במקום עליון.

עב"פ ממה שאור הכתוב קדש עצמך במותר לך, דהיינו שאף בדבר שאינו מנוח, עליו להתקדש ולעשות גדרים וסיוגים, ומליו למדים כי חד צדו סבך וכאחד מניע את חצירו, דע"י שהוא גודר גדר באיזה ענין יבא לידי קדושה ויתעלה ממדרגה למדרגה, ומנוח גוררת מנוח, וכח ילך ממיל אל חיל במעלות הקדושה, ויודעת ההפכים שוב דכשם שהגדר להזכר בקיום המנוח כהלכתו הוא ע"י שיקדש עצמו במותר לו, כן הדבר בהפך, שאם ח"ו נכשל האדם בעצירה אזי קנה קנין רע בנפשו, כאמנם ז"ל עצירה גוררת עצירה כי כך דרכו של יחז"ל ביום אומר לו עשה כן ומחר אומר אומר לו עשה כך וכו'. חכ הוא מפעולות השטן ותחבולותיו להתחיל אל האדם ולהסיתו, עד אשר עולה צידו להפילו ברשתו ולהכשילו בעצירה קלה, ומן הקל אל הכבד, וככה ילך הלך ותסור עד בלי היית לו חרף ומחור. חכ יביא ביאור הכתוב אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם, ופירש"י תחלתו אלילים הם וסופך לעשותם אלהות. והכוונה כי יש אשר האדם פונה אל האלילים בזמן שהוא יודע שאין בהם ממש, ואעפ"כ הוא פונה אליהם לדעת אותם כאשר יתבאר להלן, והכריח הכתוב שלא תחשוב בנפשך מה פשעי ומה תעלתי במה שאני פונה אחריהם, הלא יודע אנכי כי אלילים אלהים הם הכל ותוכו ורוח אין בהם, וכלפי זה אמר הכתוב אל תפנו אל האלילים אף באופן זה שיוזע לך שם אלילים, כי אעפ"י שנתחלה אלילים הם אצלך, סופך להמשך אחריהם ולעשותם אלהות.

(ד) בתנחומא ובילקוט דרשו פרשה זו על חינוך הבנים לתלמוד תורה, וזה לשון התנחומא, מדבר בחינוך שלש שנים יהיה לכם ערלים שאינו יכול לא להשיא ולא לדבר ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קדש שאינו מקדשו לתורה היולדים שמכלל להקב"ה וכו'. וגם על דרשה זו קשה כנ"ל, כיצד תתקשר דרשתם דמיידי בחינוך חינוקות של בית רבן לח"מ אל פשטות הפרשה שהכתוב מדבר במצות ערלה ורבעי.

ונראה לבאר הענין בהקדם חמרתו לבאר דברי הכתוב בפרשת שלח שציוו משה"ע למרגלים ורליחם את הארץ וגו' ה"ש בה עץ אס. אין. ופשוטו של מקרא זה אין לו מובן לכאורה, שהרי אחרי שכבר הבטיחם הקב"ה שהוא מכניסם לארץ עוזה ורחבה ארץ זבת חלב ודבש ארץ אשר לא תחסר כל בה, מה מקום יש עוד להסתפק ה"ש בה חילנות אס. אין, וכלא דבר חלקינו יקום לעולם, ודבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם. והר"א מזרחי ז"ל כתב דמתמת קדושה זו הוכרח רש"י ז"ל לפרש מאכ"כ ה"ש בה עץ אס. אין, אס. יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בצוהו (והוא מדברי הגמרא בנצח בחרה ט"ו ע"א). אכן זהו דרך דרש, אבל פשטות הכתוב קאי על חילנות ממש, וכן תרגם יונתן הא"ת בה חילנין דמיכל אין. לא, הרי שהוא מפרש הכתוב כפשוטו שציוו אותם לראות אס. יש בה חילנות מאכל, והוא תמוה מאד. ועוד יל"ד במה שקרגס יונתן הא"ת בה חילנין דמיכל, דהו"ל הא"ת בה חילנין טעונין פירין דמיכל, שהרי הא"ת טעמו אינו ראוי לאכילה.

וביארנו כוונת הכתוב עפ"י מה שכתב הב"ח ז"ל ליישב מה שדחה הטור (אורח חיים סימן ר"ח) דעת הי"א בצרכת מעין שלם ונאכל מפריה ובשבע מטובה, ח"ל הטור, ואין לאמרה שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים מצוות התלויות בה, ע"כ. וכתב עליו הב"ח וזה לשונו, ותימה הלא קדושה הארץ הנשבע בה מקדושה הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה, שיוקיים מקדושה השכינה השוכנת בקרב הארץ וכו', ואמר אס. תטמא את הארץ נמשכת בטומאה גם בפירותיה היונקים ממנה, וכבר נסתלקה

הזאת שתשמרו וכו' שנשכרר אני מצדך לכם פירות הנטיעות ה"ה ר"ע אומר דבר תורה כנגד יח"כ שלא יאמר אדם הרי חרש שנים אני מנטער בו חסם לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואתו. וקשה להעמיק זו ה"ת ראויה להאמר צרישא דקרא, סמוך לאומרו שלם שנים יהיה לכם ערלים, כי ציוויו זה הוא שיש לחוש להתבגרות היח"כ, אשר מתבגר בלדס לאמר כי הוא טורח ומתחייב בשדכו כל השנים הללו על מגן, ולא ראה כל צרכה בעמלו, וכלפי מחשבות אלו ה"ה ראוי שיעטיו הכתוב כי לא לחסם כל הטורח הזה, אלא יראה צרכה בעמלו להוסיף תבואתו. ולמה המתין הכתוב מלהשמיטו ברכת להוסיף לכם תבואתו עד אחרי מאמר ובשנה החמישית וגו', והלא במאמר זה אין חשש להתבגרות היח"כ, כי בשנה החמישית הריכו נהנה מפרי עמלו ואינו יגע בשדכו חסם, ושבו לא יעלו על לבו מחשבות עמל ואין כבשנים הקודמות, ואין צורך לנחמו ולהרגישו בהצמחת להוסיף לכם תבואתו.

(ג) במד"ר (פכ"ה א') איתא ובי תבואו אל הארץ וגו' הכ"ד (משלי ג') עץ חיים הוא למחזיקים בה ח"ר הונא בשם ר' אחא שלא יהיו ד"ת בעיניך כאדם שיש לו בת בוגרת והוא רואה להשיאם אלא וכו' אס. יש לך זכות קה אמרי חילו נאמר עץ חיים הוא לעמלים בה לא היתה תקומה לשונאי ישראל אלא למחזיקים בה וכו', ועי"ש שהאריך במעלת עסק התורה ובשבת המחזיקים בה. וה"כ לבין שייכות דרשה זו לפרשת ערלה ורבעי. והיפה תואר כתב דהמדרש דייק לה מיתורא דחיצה ונעמחם, דכוח סגי שיאמר וערלתם ערלת פרי. כל עץ מאכל, אלא ודאי משמע דבנטיעה גופה חייב מאד, ולכן דרשה על לימוד התורה שהיא נעמי ונעמים, מכח"ד ה"פ"ת ז"ל. ואח"כ י"כ לקשר דרשות אלו דמוקף פרשתא דא בעסק התורה והמחזיקים בה אל פשוטו של מקרא דמיידי במצות ערלה ורבעי. ועוד יש להקשות דאס. פרשה זו יפה מדרשה על לימוד התורה, כיצד נפרנס לפי זה דברי הכתוב בתחלת הפרשה ובי תבואו אל הארץ, וכלא מצות לימוד התורה חוצה בהגוף היא ונוהגת בכל מקום בין בארץ בין בחוץ לארץ.

הם ממונים מאת הקב"ה, ועל ידיהם נמשך השפע נחומות הנתונים תחת ממשלתם.

ולואת אחרי שליווה הכתוב על שמירת ערלה ורצעי חמר ובשנה החמישית תאכלו את פרי, להודיע כי רק באופן זה הפירות ראויים לאכילה וחס ממשיכים השפעת קדושה בנפש האוכל, משא"כ אם לא ישמרו ישראל מצות ערלה ורצעי כהלכתן אזי חסור להם לאכול מפירות הארץ גם בשנה החמישית, משום שהקב"ה סילק את שבייתו מן הארץ, והיא מקבלת השפעתה ע"י הכ"מ, ובאכול מפירות אלו גומל רעה לנפשו, כי מביא אל קרבו ארס עוממת נחש בקדמוני.

ובזה מוצאנו גם מה שכוידע הכתוב בהצטת להוסיף לכם תבואתו אחרי חמור ובשנה החמישית תאכלו את פרי, כי להורות נתן שרק באופן זה תחול על הפירות ברכת ה' להוסיף לכם תבואתו, אם בשנה החמישית תאכלו את פרי, כלומר שיכיו הפירות ראויים לאכילה, דהיינו שחביה יונקם מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ, ובאכילתם ישיעו קדושה בנפש, ואז איכא שבה ומעלה בריבוי הפירות הללו, שהרי באמצעות ריבוי זה תתברר יותר השפעת הקדושה בקרב ישראל. אבל אם לא ישמרו ישראל את המצוות כראוי, וסרה השמירה השכינה הקדושה מקרב הארץ, אזי אין שום חשיבות ומעלה בריבוי הפירות, ולא תחול עליהם ברכת להוסיף לכם את תבואתו, וככה דאיתא בגמרא כתובות (דף קי"ב ע"ב) ריש לקיש חילק לגבול חזיניהו להכריז קטופי דהו קיימו כי עגלי (קטופי, פירשי' אשכולות) חמר עגלים בין הגפנים חמר ליה קטופי ניכו חמר ארץ ארץ הכניסי פירותיך למי את מוליאם פירותיך לערביים הללו שעמדו עליו בחטאתיו וכו', עיי"ש.

דרי דאפילו בזמן ששכנו בארץ ישראל התנאים והאמוראים הקדושים, מ"מ מכיון שהארץ היתה נחובה בידי העכו"ם אין שבה ומעלה בריבוי הפירות ובגדלם, ולואת חמר ר"ל ארץ ארץ הכניסי פירותיך וכו', וביינינו נמי עשמו דקרא דעמר בהצטת להוסיף לכם תבואתו עד אחרי חמור ובשנה החמישית תאכלו

השכינה מקרב הארץ וכו', ועתה באכלם פירות היונקים מעוממת הארץ נסתלקה השכינה, וע"כ יחלף שאלו מכניסים בצרכה זו ונאכל מפריה וכו', כי באכילת פירותיהם אנו ניחזים מקדושת השכינה ומעברתה וכו', עכ"ל. ועפ"י דבריו ז"ל יחלף דרשה כתובת ופשותו חוממים יחדיו, כי משרע"כ ליוכ למרגלים לראות אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם בזכות דרשהם ז"ל, ואם חומם המלא ימלא בהם אדם כשר כראוי להגין עליהם, אזי בזכות נמשכת השפעת קדושה בקרב הארץ, וממנה יונקים האילנות, והא"כ פירותיהם ראויים לאכילה, כי האדם האוכל מאותם הפירות היונקים מהשפעת הקדושה יביא אל תוכו ופנימיותו מזוי קדושת השכינה. ומבואר בזה גם מה שהצגנו ונתן הא"ת בה אילנות דמכיל, פירוש אם יש בה אילנות שיונקים מהשפעת השכינה הקדושה, שפ"י כן יהיו פירותיהם ראויים לאכילה, ולפיכך תלה האכילה באילן, כי הוא עיקר שכל תלוי בו מביא אילן זה חי ויונק, אם ממקור הקדושה הוא ניזון אזי פירותיו טובים לאכלה והביאך בהפכו.

ועפ"י זה נחזור לנאר כל הדקדוקים והקשיות הגיל בפרשתא דערלה, דמה שאמר הכתוב ובשנה החמישית תאכלו את פרי מוצן שפיר, דדבר גדול השמיענו בזה, כי צמה שישראל משמרין שני ערלה ומצות נטע רצעי כהלכתן המה ממשיכים השפעת קדושה בקרב הארץ, וממנה יונקים האילנות והפירות הנומחים מהם ראויים וטובים לאכילה, כי הם משפיעים קדושה בנפש האוכל מהם, ובאכול ישראל מפירות אלו בשנה החמישית לנעשתן אחרי שקיימו בהם כל המצוות האלו הרי הם ניחזים מקדושת השכינה ומעברתה, אך ח"ו אם אין ישראל משמרין המצוות כהלכתן נסתלקת קדושת השכינה מקרב הארץ, ומיד שורה עליה הכ"מ, שהרי ארץ ישראל אינה נחובה תחת השפעת השמים, כמא"כ ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך בה וגו'. וע"כ כאשר ישראל חוטאים והקב"ה מסלק השגחתו ממנה הרי היא נחובה תחת רשות הכ"מ, ולא כן הדבר בשאר ארצות הנחומות תחת רשות שרי מעלה, דאף שאין הם מחלק הקדושה מ"מ הרי השמים

קדושה וצבצות הש"ת, וכאמרם ז"ל (צרכות דף ל"ב ע"ב) בזמן שישראל עושים רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים, אמנם זעירין אינן הזוכים להיות במדרגה נשגבה זו, וכדאיתא בגמרא החס, הרצב עשו כרש"י ולא עלתה בידם. עוד איתא החס דאמר להו רבא לרבנן במעוטה מיינוכו ציומי ניסן וציומי חשירי לא תחזו קמאי (שצבם ימי הורע והקליר) כי היכי דלא תטורדו במצוייכו כולל שחא. ולכן אף גם אותם העוסקים במלאכת שדה וכרם בארץ ישראל לריבים ליישר כוונתם שהם עוסקים במלאכה כדי להחזיק את לומדי התורה, ולגדל בניהם לתלמוד תורה, כי זאת היא עיקר חבליה באת הארץ, לעסוק בה במשכלות ולהתעלות במעלות הקדושה, ואם יכונו במלאכתם לכונה זו אף הם מכניסים שפע קדושה בפירות הארץ, והפירות עוזים ורואיים לאכילה, והאוכל מהם מקבל אל קרבו את שפע הקדושה שינקו הפירות.

והשנתא יתבאר כיצד מה שדרשו ז"ל מדכתיב וכי תבואו אל הארץ ונעשתם כה"ד עץ חיים הוא למחזיקים בה וגו', ומבאר וכולך מה גדול ונשגב הוא שנה המחזיקים בידי לומדי תורה, דשפיר שייכל דרשה זו לפשוטו של מקרא דמייני. בנטיעת האילנות ממש, דהא בזה תליין, שאם תהיה נטיעת האילנות במחשבה זכה ועבורה לחצוב ולחשק הארץ הקדושה, שהיא המקום הראוי והמסוגל ביותר להתעלות במשכלות, וע"י עסקו בנטיעה יהיה ביכולתו להחזיק ידי עמלי תורה ולתמכס ולסעדם שיכולו לעסוק בה בלי מפריע, ולעשות מנוחם זיו קדושת הארץ, ואז יזכה לצרכת וצשנה החמישית וגו' להוסיף לכם תבואתו, שהרי פירותיו נאים ועוזים לאכלה מחמת שפע הקדושה שינקו אל קרבם כמבואר.

ובדרך זה הוא גם ביאור התנחומא והילקוט שדרשו מפרשה זו ענין חינוך חש"ב לית' (קישוף ד'), דשפיר שייכל דרשה זו להכל, שהרי זו היא חבליה באת הארץ לגדל בה חש"ב ע"י התורה הקדושה, ולהקים להם בתי תלמוד שיתחנכו בהם בדרך התורה, ואם תהיה ציומי הביאה אל הארץ למחשבה זו, וכל

את פריה, כמבואר דתנאי הם הדברים, אם יהיו הפירות ראויים לאכילה דהיינו שיהיו נחושים מקדושת השכינה אזי תחול עליהם צרכת להוסיף לכם תבואתו, ולפיכך קא מסיים קרא אני כי אלתיקם, פירוש דכאשר תבא בהשפעה מאת הש"ת לבדו ולא ח"י ע"י הסע"א אז יוסיף לכם תבואתו, דקך באופן זה איכל מעליהם צריכו הפירות כדאמרן.

וזאת אפ"ל גם בדברי רש"י ז"ל היה רע"א דברה תורה כנגד יו"ה"ר, פירוש דמה שכתבה תורה להוסיף לכם תבואתו אחרי מאמר וצשנה החמישית תאכלו את פריה דברים אלו מכוונים כנגד יו"ה"ר הוא הס"מ, וכאשר נתבאר כי צמה שהקדים הכתוב לאמר וצשנה החמישית תאכלו את פריה שהשיענו כי צרכה זו שיתווסף לכם הפירות ותבואת השדה נאמרה רק בתנאי זה שיהיו הפירות ראויים לאכילה, דהיינו שלא תהיה לס"מ שליטה בארץ, ויהיה מקור יניקת הפירות מקדושת השכינה.

ובדי לבא אל הביאור בדברי המדרש (קישוף ג') שהוליא פרשה זו ממשמעותה ודרש לה צשנה לומדי התורה ותומכיהם, וגם לבאר דרשת התנחומא והילקוט שדרשו פרשה זו בחינוך חש"ב, נראה בהקדם עוד מה שכתב האב"ח הקדוש ע"פ וכי תבואו אל הארץ וגו', ח"ל, ירמוז באומרו וכי תבואו אל הארץ שלא תהיה הכוונה לחיבצון המורגשות, אלא תהיה כוונת הביאה אל הארץ לחיבצו ולחשק הארץ הקדושה אשר צחר ה' בה ה' שמה, ואמר כי אין כוונת דבור זה להתלית המניעה מהשתדל ציטוב הארץ, אלא ונעשתם, הא למדת שמה שכתב במאמר אל הארץ הוא בצחינת חבליה המחשבה שתיכיה למעלה הארץ במשכלות לא להנחת הגוף וכו', ע"כ. הו"א מה כי צפרשה זו הודיענו הכתוב שחבליה באת הארץ וההתעסקות בעבודת שדה וכרם היא למעלה קדושת הארץ, ולא צעבור התועלות החומריות במשכבות ממנה. ובאמת אם היו ישראל זוכים להיות בצחינת עושי רצונו של מקום בשלימות הראוי לא היו לריבים להחשקם בעבודת שדה וכרם כלל, כי אם היה כל ישיבתם בארץ לעסוק במשכלות, ולהתעלות

ר"ע אומר דבר תורה כנגד יב"ר שלא יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מטעיר בו חנם לפיכך נאמר להוסיף לכם תבואה, ע"כ. ואריך ביאור דלפי דרשת ר"ע שהבעתה הכתוב להוסיף לכם תבואה היא כדי שלא ירע לנצח האדם על שהוא טורח צילנות ארבע שנים חנם, א"כ היתה הבעתה להוסיף לכם תבואה ראוי להכתוב ברישא דקרא, כיכא דכתיב שלש שנים יהיו לכם ערלים וגו', כי שם מקומה להרגיע לנצח אונס שלא יאמר כמה קשה מאוד זו שיערצ צפירותיו ארבע שנים ולא יראה ברכה בעמלו, על כן מצותו הכתוב כי שגרו אהו ופעולתו לפינוי, שיתברכו לו פירותיו, ומדוע נער קרא מלכתוב הבעתה להוסיף לכם תבואה עד אחרי הפסוק ובשנה החמישית וגו'.

(ד) במד"ר (פכ"ה א') איתא וכו' תבואו אל הארץ וגו' הכ"ד (משלי ג') עץ חיים היא למחזיקים בה אומר רב הונא בשם ר' אחא שלא יבו דברי תורה בעיניך כאדם שיש לו בת בוגרת וכו' וכו' להשיאה חלל (משלי ז') בני אם תקח אמרי ומאוחי תלפון אתך אם יש לך זכות קח אמרי וכו' אילו נאמר עץ חיים היא לעמלים בה לא היתה תקומה לשונאי ישראל חלל למחזיקים בה וכו', ישי"ש שהאריך במעלת עסק התורה ובשנה המחזיקים בדי לומדי תורה. ואריך ביאור להבין שייכות דרשה זו דמייירי בלימוד התורה לפרשת ערלה ונטע רבעי, וזיכר חומר פירש דהמדרש יליף לה מיתורא דחיתת ונטעם, דכוכ סגי למכתב כי תבאו אל הארץ וערלתם ערלת פרי כל עץ מאכל, ומדכתיב ונטעם משמע דבנטיבה עולם מאז איכא, ולאח דרשוכו על החורב הקרייה נעמי ונעמים, עכ"ד ז"ל. ובאמת מצינו בדברי חז"ל שהתורה מכונה נטיבה כדאיתא בגמרא (שבת קי"ח ע"ג) אומר ר' יוסי וכו' ונטעתי חמשה ארזים בישראל. אך אכתי א"כ שהרי בכל מקום הדרש והפשט קשורים ומאומדים יחדיו, ואף תתקשר דרשת הכתוב דמייירי בלימוד התורה לפשטו דמייירי בדיני ערלה.

(ה) במד"ש תחומא (סימן ה') וכן צילקוט איתא ונטעם וערלתם הכתוב מדבר בחיובק שלש שנים יהיה לכם ערלים שאינו יכול להשיא ולא לדבר ובשנה

עסקו ועמלו בפירות הארץ יהיה למען יתחנכו בה השב"ר לת"ת, ויתמוך בהם בכל יכלתו, אזי פירות הנטיעות טובים וראויים לאכלם.

ובזה מבואר גם מה שהקשמו (בקושיו ג') דלפי מה שדרשו מפרשה זו שנה החזקה לומדי תורה, כיצד יתבאר מה שפתח הכתוב דבריו בלמרו וכו' תבואו אל הארץ, וכלא מאת ת"ת איהא תלויב בארץ, אכן השתא ניחא דהודיע לנו הכתוב כי ירושת הארץ תלויב בזכות לימוד התורה והחזקה ידי לומדי תורה, וחינוך השב"ר בדרך החורב והמסורה, ואם אין זכות זו לא הס"מ שולט בארץ, ואין זו ירושת הארץ, ורק בזכות "ונטעם" שיקמו ישראל נעמי ונעמים, דורות שוסיים ומבורכים, בנים נאמנים לה' לתורוה הקדושה, עוסקים בחורב ובמלכות בלמנו, חכו ישראל לירושם הארץ הקדושה.

•

וכי תבואו אל הארץ ונטעם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים וגו' ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה' ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואה וכו' א"ל חלקיכם. במקראי קדש אלו רבו הדקדוקים, חדא למה הוצרך הכתוב לומר עץ "מאכלי", והרי ממה שנאמר אח"כ וערלתם ערלתו את פריו ידעין דלאו צאילי סרק קמייירי, דאיהו לא עבדי פירי.

(ג) גם מה שאמרה"כ ובשנה החמישית תאכלו את פריו קרא יחורא הוא לנאור, דמה טעם הוצרך להשמיעו היחר אכילת הפירות בשנה החמישית, בל"ה נמי הוב ידעין מדכתיב שלש שנים יהיו לכם ערלים ובשנה הרביעית וגו' דפירות הגדלים בשנה החמישית מותרים מדלא אסרינוה קרא.

(ג) **לדוסייה** לכם תבואה וכו' א"ל חלקיכם, פירש"י ז"ל המורה הזאת שתשמרו תהיה להוסיף לכם תבואה שנשכרה וכו' מצרך לכם פירות הנטיעות הן

חזת כל פרי קודש חילולים, ופירות ג' השנים הראשונות מועטים ואין בהם טעם וריח לכן אין ראוי להקריבן לפני ה', ועל כן צאה המלכה הזאת להביא כל פרי הראשון הגמור הראוי והמזבח קודש חילולים לה', עכ"ל. ולכל הטעמים פשוט כי מלוא ערלה היא מן הדברים שצין אדם למקום בלבד, שהרי אין בקיום מלוא זו הנאה לבני אדם, וכמו כן מלוא טעם רבתי הוא ג"כ מלוא שצין אדם למקום, שמעלה כל הפירות לירושלים ומשנה ומחלל להשי"ת עליהם. ולפי מה שנתבאר בדברי הרמב"ם ז"ל בפירוש נמלא כי אין הקב"ה משלם שכר בעוה"ז על קיום מלוא ערלה ורצני, ושכרם נפון לו לאדם לעוה"ב. ואמנם בשנה החמישית שהפירות הם שלו, ויכול לקיים בהם גם מלוא שצין אדם לחיור, להנות בהם בני אדם כגון בהפרשת תרומות ומעשרות, לכן בדין הוא שיעול שכר גם בעוה"ז בעבור חלק המלוא שצין אדם לחיור.

ובזה נתבאר לנו מה שכתב חזקוני בענין הכנסת לבוסף לכם תבואתו אחר מאכל"כ וצננה החמישית חאכלו את פרי (עין קושא"ג) כי הנה בשכר שמירת שני ערלה עדיין אין מגיע לו שכר בעוה"ז, לפי שהיא מן המלוא שצין אדם למקום בלבד, ואמנם בשנה החמישית שצד האדם לקיים צפירותיו גם מלוא שצין אדם לחיור, לפיכך יתבאר בעוה"ז שחשלה הכרכה צפירותיו לבוסף את תבואתו, ולא זו בלבד שישלח השי"ת צרכה צפירותיו בשכר המלוא שקיים בהם בשנה החמישית, אלא שעתה יתוסף לו גם זכות שמירת שני ערלה ורצני ויהיה שכרו מרובה יותר, שהרי לפי שעמל ועמל בשדו ארבע שנים ולא נהנה מפירותיו, ודאי קשה בעיניו לתת מפרי עמלו לאחרים בשנה החמישית, כי עדים עליו פירות שדו שצאו לו אחרי עורח מרובה כ"כ של ד' שנים, ובעודם בכפו יצולם בככורם בערם קין, ואעפ"כ הוא מתגבר על יצרו ונותן מפירותיו לאחרים, לפיכך שכרו מרובה מאד על פי פעלו, וילעוף לו זכות מה שהמתין לפירותיו ד' שנים עם זכות המלוא ששעה צפירותיו בשנה החמישית, להרבות שכרו בעוה"ז.

ובדרך זה יוחא נמי מאכל"כ עץ "מאכל" (קושא"ג) (א"י) ונתחבר יתירה היא, ויוצן ע"ד מאמרו ז"ל

הרביעית ויהיה כל פרי קודש שאביו מקדישו לתורח וכו' וצננה החמישית חאכלו את פרי משעה שצאו מתחייב לקרות בתורה וכו', ע"כ. וגם דרשנו זו ל"צ מה שייך חינוך החינוך לתת אל מלוא ערלה.

(ו) בספר אור חדש עמ"ס קידושין (בסוגיא דמקדש בערלה דף ק"ז) מביא מאמר נפלא בשם גדולי הדור שלפניו ומובא בספרים, ואף שלא ידענו מקורו אך נאמן עלינו הא"ח ז"ל בעדותו, וז"ל במאמר הפלאי הלא, שאל הא' מינה את ר' מאיר אתה הוא מארי דמתניתין אימא לי טעמא דערלה ואימא לי ישראל דקבליתו אורייתא אמאי לא בעיתו בשכרם לעוה"ב, ע"כ. והוא ז"ל מפרשו בדרך פלפול עפ"י דרכו בקודש, ואף אין נימא בה מילתא.

ונראה לנאר כל הדקדוקים בפרשת ערלה עפ"י מה שכתב הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות ריש מסכת פאה על המשנה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקין קיימת לו לפולם הבא, ותו"ד כי המלוא נחלקות לשני חלקים החלק האחד הם המלוא המיוחדות לאדם בנפשו צינו לבין הקב"ה כגון זיית ותפילין וכו"ו, והחלק השני מלוא שצין אדם לחיור כגון הנקימה והנעירה וכו"ו, וצננה אדם וכשיעשה אדם המלוא שצינו למקום חשש לו לאדם לעוה"ב לפי ששעה המלוא, וגם ימלא עוה"ז בעבור שנה המנהג הטוב צין בני האדם, כי ע"י מה שהוא נוהג צין בני האדם ילמדו אחרים ממנו לעשות כמעשהו, עכ"ל ז"ל.

ודנה בטעם מלוא ערלה כתב הרמב"ם ז"ל בספר המורה (פי"ז) כי היו לעוה"ז ע"ז צמנים ההם מיני כישוף שהיו עושים צעת נטיות האילנות, והיו חושבין שימחר האילן להוילא פריו יותר מהכסוב בעצמו של עולם, ולכן צותה חזקוני באיסור הכי הבא קודם שלש שנים, שלא יבואו לעשות המעשים הרעים ההם, כי רובי האילנות מביאים פירותיהם בשנה הרביעית, ושנאכלהו לפני ה' היפך אכלם אותו לפני ע"ז, עכ"ל הרמב"ם ז"ל. והרמב"ם ז"ל וכן רצנו בחיי ז"ל נחמו טעם לדבר כי המלוא הזאת היא לתת כבוד לה' מן הפרי הראשון שלא נאכל ממנו עד אשר נביא שנה

ישראל צעו"צ, אם כל שכרם יהיה גנוז לעו"צ, עשיו שנאמר למחזיקים זה יש תקומה לישראל כי יחזרו המון הצרכות גם צעו"צ בשכר החזקה לימוד התורה. והנה בהחזקה התורה ישנם כמה אופנים, ולא רק בממון בלבד מיקרי סיוע והחזקה, אלא במלמדין תורה לזולתם, ומסייעים בהכרזת תורה להרחיב גבולות התורה כדי לימודי תורה כדי הוא מחזיק שהמסייע בגשמיים צדי לימודי תורה כדי הוא מחזיק תורה, כן המסייע ברוחניות הוי"א החזקה התורה.

ובזה מבוארים גם דברי התחומא ובילקוט הכ"ל (קושיא ה') שהוליו פרשה זו מפשרות ודרשו על חינוך שאצו מחמיל ללמדו תורה, כי הנה ציארנו שגם המלמד תורה לזולתו הריכוז בכלל מחזיקי התורה ואין לך דקדק גדולה מזו שמחנכים את החינוך לת"ת ומדריכים אותו בדרך הישר, וככה דאמרו ז"ל (כתובות דף י' ע"א) עושה דקדק בכל עת זה הון צניו וצנחיו כשהם קטנים, ואם הון ומפרנס צניו בגשמיים מיקרי עושה דקדק בכל עת, על אחת כו"כ שהמחנך את צניו לת"ת הוא בכלל עושה דקדק בכל עת, שהרי אמרו ז"ל גדול המעטיו יותר מן ההורגו (במדבר רבה פכ"א ה') וכ"כ גדול המקיים נפש מישראל ברוחניות מן המקיימו בגשמיים. ומה מאד מפליג הזה"ק בשכר מאן דמצי לחייבא, כי ממשבוחר מתפאר ומתורומם שמו של הקב"ה יותר מכל מעשה אחר, ושכרו מרובה מאד ביותר מן הנותן דקדק לעניים (עין צה"ק פ' תרומה קכ"ח ע"ב וקכ"ט ע"א וצניאיו אורות שם אות ב'). ומכאן נשמע גודל זכות חינוך תשצ"ר בדברי התורה והיראה, כי כשנלמנו אין ביכולת לעשות מאומה והכל תלוי בזה שהאבות והמחנכים מלמדים אותם, והעיקר הוא התחלת הלימוד על דרך טוב, ואם אין מתחילין בלימוד מקרא ומשנה אינו כלום, דיסוד הכל הוא גירסא דייקנותא (שבת כ"א ע"ב), וזהו ענין החזקה התורה במעלה הגבוהה ביותר בין בגשמיים בין ברוחניות, כי תחייבו אתיביבו זה שחינוך הנער תלוי בהאזנות רבות בגשמיים וברוחניות. ולפיכך שייכת שפיר כך דרשה לפרשת ערלה, שממנה ילפין כי שכר מורה צה"ל הוא איכא רק במצוות שצין אדם לחזרו. ולכן נרמז כאן ענין החינוך של תשצ"ר שיעקרו הוא החזקה התורה

צריש פאה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן צעו"צ והקדן קיימת לו לעו"צ, הרי שכינה התנא את השכר הנשעף אל האדם מן השמים בזכות קיום מצוה בלשון אכילה, ולאחרי רמז הכתוב בלמדו ונעשתם כל עין מאכל, פירוש שפ"י בעשיית חזכו לאכול פירות שזכרם צעו"צ, בזכות קיום המצוות שצין אדם לחזרו בפירות האילנות, והקדן חביה קיימת לכם לעו"צ בזכות חלק המורה שצין אדם למקום. וזהו נתיישב גם מה שהוצרך הכתוב לומר וצנה החמישית תאכלו את פרוי (קושיא ב') להורות כי רק בצירוף שכר קיום המצוות שצין אדם לחזרו בשנה החמישית חבו לאכול פירות המורה צעו"צ, ויתקיים בהם להוסיף לכם תבואתו, דלא כגי בקיום מצוה ערלה ורעבי לזכות בשכר עו"צ במצוה.

וברדך זו נלך לנאר דברי המד"ר הכ"ל (קושיא ד') ובי תבואו אל הארץ ונעשתם וגו' הכ"ד עין חיים היא למחזיקים זה וכו', כי הנה צמשה ריש פאה מונה והולך המצוות שאדם אוכל פירותיהן צעו"צ, ומסיים זה וית"ת כנגד כולם. ולכאורה לפי כך כללם דעת הרמב"ם ז"ל דבמצוות שצין אדם למקום אין משתלם שכר צעו"צ קשה, שהרי ת"ת היא מצוה שצין אדם למקום וכילד אדם אוכל פירותיהן צעו"צ, אלא שיש גם צמלות תורה חלק שצין אדם לחזרו, לתמוך בהחזקה ידי לימודי תורה, ועל כך מגיע לו שכר טוב גם צעו"צ. וזהו מבואר היטב מה שסמך המדרש לפי ערלה ודרשתו בשנה מעלה לימוד התורה והמחזיקים ידי לימודה, שהרי מפרשת ערלה נמאנו למדים כי במצוות שצין אדם למקום בלבד אין האדם מקבל שכר צעו"צ, ועל כן הוצרך הכתוב לכתוב וצנה החמישית תאכלו את פרוי ואח"כ להוסיף את תבואתו, כי רק בשכר המצוות שצין אדם לחזרו שהוא מקיים בשנה החמישית חבה לשכר צעו"צ. ולאחרי קאמר המדרש הכ"ד עין חיים היא למחזיקים זה, שגם בלימוד התורה הוא כן, שלא כגי בלימוד התורה בלחוד ששכרה הוא רק לעו"צ, אלא חייב האדם להחזיק ידי לימודי התורה כדי שיהיה מפירות המורה צעו"צ. וז"ש המדרש אילו נאמר עין חיים היא לעמלים זה לא הייתה תקומה וכו', כי בפעל התורה בלבד אין לנפות לשלום שכר צעו"צ, וצמה יתקיימו

העובד"י ניתן רק על קיום מצוות שבין אדם לחבירו משא"כ במצוות שבין אדם למקום אין לנפות לתשלום גמול בעולם הזה, וכמו שפירש הרמב"ם ז"ל, וא"כ אימא לי טעמא דערלה, פירוש מדוע אסרה תורה פירות ג' שנים הראשונות משום ערלה, שהיא מצוה שבין אדם למקום בלבד, ואין עליה שבר בעוה"י, וכאשר נתבאר דעל כן הקדימה תורה לכתוב ובשנה החמישית תאכלו את פריי ואח"כ תאמרה ההצטעה להוסיף לכם תבואתו משום שצטעה החמישית ביד האדם לקיים צויותיו מצוות שבין אדם לחבירו, ועל ידי כך יזכר לשכר העובד"י להוסיף את תבואתו, והלא מוטע בזה להחריס באכילה למען יזכר לקיים צוה מצוות שבין אדם לחבירו ויקבל שבר עליהם בעוה"י. ואם תמלי לומר כי שבר בעוה"י הוא העיקר, ושכר העובד"י כאן נגדו, ולכן אין לתמוך על שואטרו פירות ערלה, דאף שש"י כך נמנע מן האדם לזכות בשכר עובד"י אין בכך כלום, כי לגדולה מזו הוא מתחוק, להשתעבד בנפשו הנשמות ועדן הרוחות, ויזכה לרצ טוב הצפון לעוה"ב, על כך טען אותו המין שאם כ"כ גדול הוא השכר המתחוק לכם לעוה"ב, אם כן אימא לי ישראל דקבליתו אורייחא אחאי לא בעיתו בשכרם לעוה"ב, כלומר למה לא שאלתם כי יתבארו לכם בחורה היעודים הרוחניים המתחוקים לכם לעתיד לבא וברי לא מלינו בחורה מבואר כי אם היעודים הגשמיים, ואם כל כך גדול הוא השכר הצפון לכם לעוה"ב הרי ראוי שיתבאר בחורה. ולפי זה שייכים שני קושיות אותו המין להדדי, דקושיא חדא מחזקת חזרה, דעל טעם מצוה ערלה הקשה מדוע נאסרו פירותיה באכילה, וברי בכך נמנע מהאדם שכר עובד"י, ובעל כרחך תאמר כי שכר הרבה מאד לעוה"ב, וא"כ תקשי קושייתו השניה מדוע אין שכר העובד"י מפורש בחורה.

*

שצטעה מתברכים ישראל בעובד"י להוסיף את תבואתם. כה יתן ה' וכה יוסיף לנכר את ישראל ברכות שמים מעיל במדה גדושה, בזכות החזקה לימוד החורה בגשמיים וברוחניות.

ועתה נבוא לביאור המדרש פליאה המוצא באור חדש (קושיא ו'), בהקדם עוד מה שחקרו הקדמונים ז"ל בטעם הדבר שלא נכתבו בחורה אלא יעודים הגשמיים, ולא זכרו בה היעודים הרוחניים הוא שכר העובד"י, ונאמרו בענין זה תירולים רבים, רבינו בחי ז"ל צ"י בחקוטי כתב כי היעודים הגשמיים המבוארים בחורה אינם בחורת שכר כלל, אלא הם הכנות לנפש השכלית לדרוש ולהשיג ידיעת ה' כדי לזכותו בסוף באור פני מלך חיים, ולכן הבעיה חורה כי נעשותו החקים והמצוות ויגיעו אליהם הכנות העובד"י שבהם זכר ונח"י חיי עד, עכ"ל ז"ל. ויש מן המפרשים שביארו טעמא דמילתא שלא זכרו בחורה יעודי עוה"ב, עפ"י מ"ש הרמב"ם ז"ל בפיהמ"ש פ' חלק כי כשם שלא ישיג הסומא עין הצבעים וכו' כן לא יושג בחוש גדול חשבונו הנפשות בעוה"ב. ולפי שלא יתכן להשיג השכר ההוא בשכל אנושי לא הזכירו הכתוב (וחת דעת האנן עזרא פרשת האזינו). אמנם השלח"ק כתב כי אף שאין מפורש בחורה שכר העובד"י, מ"מ צפוניותו הפסוקים כלול גם שכר עולם הנשמות, אלא שגלוש צלשון שמשמעו שכר עובד"י, ומי שאינו מבין חושב כי אמנם אין כתוב בחורה אלא שכר עובד"י. וכ"כ רבינו בחי ז"ל צ"י בחקוטי, וז"ל, ונתבאר בכאן שכר עולם הנשמות וערב אותו הכתוב בכלל היעודים הגופניים, וסמך על שכלו של משכיל, ולרוב משלת העולם ההוא לא תזכיר חורה בשום מקום ענינו מפורש, כי הוא נעלם ועמוק מהשגת היחידים צדור שבהם מתחבר.

היוצא מכ"ז כל לא נתבארו להדיא בחורה היעודים הרוחניים שישראל עתידים לזכות בהם לעתיד. ולפי זה יתבאר המדרש פליאה אמר ליה האי מינא לרי מאיר אנת הוא מאיר דמתניתין אימא לי טעמא דערלה, כלומר כיון שאנת הוא מאיר דמתניתין, וכל המשניות גלויות לפניך בטעמן ונימוקן, ובכללם גם כך מתניתין צריש פאה שממנה נשמע כי שכר העובד"י

ובאופן אחר קאת תתבאר הפליאה שהצויה בספר אור חדש על מסכת קידושין וזו תוארה, שאל האי מינא את ר"מ אנת הוא מאיר דמתניתין אימא לי טעמא דערלה ואימא לי ישראל דקבליתו אורייחא אחאי לא בעיתו בשכרם לעוה"ב, ע"כ. ונראה בהקדם דברי

באמרו שלם שנים יחיה לכם ערלים, כי עתידים ישראל לגלות בכל אלו המלכויות, וגאולתם הנלחית לא תהיה עד סוף מלכות רביעית, אלא שלא גילתה לנו התורה ענין זה לכדיא עד דמשיח שעתה, כדי שלא להכריח את הבחירה, דאילו זכו יהיה גאולה מזרים גאולה נלחית, וכן אילו היו ראויים היה נעשה לכם גם צימו עזרא וכו', אלא שלפניו היה גלוי כי עד מלכות רביעית לא תהיה גאולתם הנלחית, וכאשר הגיע הזמן נחגלה למפרע כי כבר רמח חורב כל זאת מתחלה. וכיוצא בזה מנינו (בראשית רבה פרשה מ"ד כ"א) שהקב"ה הראה לאלפסי' כל הגלויות העתידות לבא על ציון וכן איתא בצ"ר (פ"ב ג') גבי יעקב אבינו עליו השלום שאמר ואני כאשר שכלתי שכלתי כאשר שכלתי בחרבן ראשון כן שכלתי בחורבן שני לא אשכל עוד, הרי כי כבר נרמזו בדבריהם הקדושים הגלויות.

ומובנים בזה שפיר דברי הילקוט דדרוש מדי' שלם שנים יחיה לכם ערלים שלא תלפז לגאולתכם ג' מלכויות, כי בצוף נחגלה שכל זאת היה מונח בכתוב. ומה שאמר הילקוט אין לכם אלא צענה הרביעית תאכלו את פריו שצמלכות רביעית תהיה לכם גאולה, והקשיו לעיל דבקרעא כתיב וצענה החמישית תאכלו את פריו, וכינן הוי"ו הילקוט מה שצמלכות הרביעית תהיה גאולה, וכבר כתבנו כי בצפנות כוונת הילקוט על סוף מלכות רביעית. אכן אפ"ל עוד מ"ש שצמלכות רביעית תהיה לכם גאולה, בהקדם לבאר מה שדרשו מדכתיב "צענה" דקאי על המלכויות, על פי מה דאיתא בירושלמי (מס' ר"ה פ"א כ"א) שביי ישראל מונים חדשים ושנים לזיאת מזרים משבונה הבית התחילו מונין לצנינו וכו', לא זכו למנות לצנינו התחילו מונין לתורבנו וכו', לא זכו למנות לעמן התחילו מונין למלכויות וכו', עכ"ד בירושלמי.

והנה הא דהיו מונין למלכויות איתא בגמרא (גיטין דף פ' ע"א) אמר עולא מפני מה תקינו מלכות בגיטין משום שלום מלכות. וכתבו התוספות (שם פ"ב ד"ה ז') דמה שאנו כותבין באדינא לזריאת העולם, משום דבשעתא ליכא שלום מלכות בך, שאפילו נכרים **אית** מונים לשנות מלכים, אבל צימו חכמים

הילקוט משלי (רמז תתקס"ג) עכ"פ תחת שלם רבזא ארץ אלו שלם מלכויות שמשעבדות לישראל, ותחת ארבע לא תוכל שאת זו אומה רביעית, כביכול אין הקב"ה יכול להניח את ישראל אלא מיד הוא גואלם, וכן הוא אומר שלם שנים יחיה לכם ערלים, אלו שלם מלכויות שלא תלפז לגאולתכם, אין לכם אלא צענה רביעית תאכלו את פריו שצמלכות רביעית תהיה לכם גאולה, עכ"ד המדרש. ולכאורה צריך ביאור להבין דברי הילקוט שהרי מקרא הוא דורש, ובקרעא כתיב וצענה הרביעית יחיה לכם כל פריו קדש הלויים וגו' וצענה החמישית תאכלו את פריו וגו', וא"כ כינן דרש ממקרא זה אין לכם אלא וצענה הרביעית תאכלו את פריו שצמלכות רביעית תהיה לכם גאולה, בצוד דבקרעא לא כתיב הכי, אלא וצענה החמישית תאכלו את פריו.

וצריך לומר דהכוונה שבסוף שנה הרביעית דהיינו בסוף הגלות תחת מלכות הרביעית תתחיל התנוונות הגאולה, צענא אשר יבא אליהו לבשר לישראל ביות משיח דקדו. אכן לפי זה אכתי צריך ביאור מה ידרש במה"כ וצענה החמישית תאכלו את פריו. גם מה שאמר המדרש שלם שנים יחיה לכם ערלים שצלם מלכויות ראשונות לא תלפז לגאולתכם קשה לבאורה, שהרי אילו זכו ישראל יהיה גאולה מזרים גאולה נלחית, והיה התיקון השלם מיד כמבואר בדבריהם ז"ל, וכן אילו זכו ישראל היו גאולים אחרי גלות בכל גאולה נלחית כדאיתא בגמרא (ברכות ד' ע"א) ראויים היו ישראל שיעשה לכם גם צימו עזרא כדרך שנעשה לכם צימו יהושע בן נון אלא שגרם החטא, ע"כ. וכיון שאם היו ראויין היו נגאלין לגאולה מיד, א"כ כינן הודיע הכתוב מראש דצלם גלויות הראשונות לא ילפו ישראל לגאולה, והלא אילו זכו היו נגאלין בזה שנה גאולה עולמים.

אמנם לקושטא דמילתא אין כאן חימה כלל, כי בתור"כ מונח ברמז כל מה שעתיד להיות עד סוף כל הדורות, אלא שהצרכ"ע אינו מנלה במפורש מראש מקדם את המאורעות התלויות בצחירת האדם, כדי שלא להכריח את הבחירה, אבל הידיעה אינה מנחת את הבחירה, ולפיכך עמנו הכתוב ברמז

גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, אי"כ פשיטא אשר מיד לאלתר צעת התיקון השלם יתחילו למנות לבנין הבית השלישי, ומיד תחל שנה חדשה, ואפילו אם יהיה אז באמצע השנה יתחילו למנות מנין חדש, והיו שאנו מתפללים לשנה הבאה בירושלים, דבאמת תחתנו ובקשתינו שתהיה בגאולה מיד, אחכר לו בכל יום שיצא, אלא דתיקן ומיד כאשר יצא תהיה שנה חדשה, והבן.

וְלִפְיֵי זה נמשא דחיבת „שנה“ מורה על התחלת מנין חדש, וזה יהיה הביאור בדברי הכתוב שלש שנים יהיה לכם ערלים, היינו בכל שלשת המנינים המכירים עדיין לא תהיה בגאולה השלימה הנלמדת, ובשנה הרביעית דהיינו בסוף המנין הרביעי שאנו מונים, לחורבן הבית או ליצירה, יהיה לכם כל פרי קדש הלולים, רמז לנו בזה לסוף מנין רביעי כי בוא יבוא תשבי בקול מבשר מבשר ואומר כי צמח ביצא משיח עת דוד יצא אליהו ז"לע לבשר לישראל כי הגיעה עתם עת דודים להגאל, ואז יהיה כל פרי קדש הלולים, כי כולם יודו וישבחו ויפארו בהלל וקול זמרה להשי"ת על כל הטוב אשר יגמלו, ובשנה החמישית הוא זמן התחלת המנין החמישי שנתחיל למנות לגאולתו העתידה, תאכלו את פרי, שאז תהי' בגאולה השלימה הנלמדת, ויחזו ישראל לשבוע מפרי מעלליהם, ולהתענג מרוב טוב הפסח להם.

וּבְדֶרֶךְ זה נלך לצד הפליאה ששאל האי מינה מרי מאיר אנת הוא מארים דמתיחין אינא לי טעמא דערלה, דהנה נחבאר כי פרשתא דערלה מורה על גלויות ישראל, וכי לא יהיו מארים לגאולה נלמדת עד סוף מלכות הרביעית. והנה גדול צדק לימוד החורבן לקרב את הגאולה וצידוד לימוד המשכה כדאי במד"ר פ' זו (פ"ג ג') אין הגלויות הללו מתכנסות אלא בזכות המשניות שנאמר (הושע ח') גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. ובתנא דבי אליהו (רשב פ"ט) איתא במה הקב"ה מושיע את ישראל מצין בעבדים צבנים. שהם משכמים ומעריצים לזיכר"ג ולזיכר"ד ועוסקין ד"ת בכל יום חמיד.

וְהִנֵּה בספר אכן יחיה צפירושו לניחא עשה תשובה משי"ת בסוד כי הגאולה העתידה תהיה בשלש

היו רגילים למנות לשנות מלכים וכו', והר"ר יוסף פי' דעבשו אין המלכות מקפדת, להכי אין כותבין לשנות מלכים וכו', עכ"ד הכוספות. וכ"כ הרא"ש ז"ל בפסקיו. והרמב"ם ז"ל כתב צבילות גירושין (פ"א הלכה כ"ז) שתיקנו חכמים שיביו מונים למלכות אותו הזמן משום שלום מלכות וכו', עיי"ש שכתב כי זה תלוי במנהג אנשי המקום, אם דרכם לכתוב לבנין הבית או לחורבנו וכתב בן גבע כשר, ואם לאו הריבו פסול, וכבר נהגו כל ישראל למנות בגיטין או ליצירה או למלכות אלאסנדר וכו', עכ"ד הרמב"ם ז"ל. ומדבריו ז"ל למדנו כי צימו עדין היו מקומות שהיו כותבין בשטרות לבנין הבית או לחורבנו.

דִּיּוּצָא לנו מכל זה כי המנינים המיוחדים לישראל למנות בהם שנים כמה ארבעה, והאחד לציריפת העולם וכנהוג בארצות, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שנהגו כל ישראל למנות ליצירה, המנין ב' ליצירת מארים והמנין ג' וכו' לבנין הבית ולחורבנו. ומה שנהגו למנות למלכות היינו רק צעת שביח שיד משום שלום מלכות, אבל כבר בעל טעם זה כמבואר. והנה כבר היו אמרנו לפרש מה שאנו אומרים לליל התקדש החג וכן ציום הקדוש לפת נעילת שער לשנה הבאה בירושלים, ולכאורה מדוע אנו מתפללים רק לשנה הבאה, והלא איתנו מאפים ומייחלים כמחים ומשתוקקים ומחכים למשיח לזקינו בכל יום שיצא, ולמה לנו לדחות את הזמן לשנה הבאה, ולא אמרין שיצא מיד לאלתר. אמנם עפ"י דברי הירושלמי הבי' יתבאר, כי הנה חזין דבכל תקופה שנשנה מעמדו ומצבו של כלל ישראל תהיו למנות לאותו זמן, מעת יאלו ממארים מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה תהיו מונים ליצירת מארים, משבנה הבית תהיו מונים לבנינו, ומשחרצ התחילו למנות לחורבנו. וא"כ מילתא דפשיטא היא כי צעת שתהיה בגאולה השלימה יתחילו ישראל למנות מנין חדש, שהרי בגאולה העתידה תהי' גדולה מן הכל, שאז יתגלה ויושב תכלית ציריפת העולם, ויעשה הקב"ה עמו נפלאות גדולות ממנו יח"מ, כדאיתא בגמרא (ברכות דף ד' ע"א) שיביו נסי גאולת מארים עפל אל נסי הגאולה העתידה. וגם הבית השלישי צבנתו ירום ויפא מאד משני הבתים הראשונים, כדכתב קרא לאמר (חגי ז')

עו"כ, ואחם זנים לשכר עו"כ הכלה והנפסד, א"כ ישראל דקבלתו אוריתא מ"ע לא צפיתו צשכרם לעו"כ, וכלא בתורה לא נתפשו כי אם יעודי עו"כ הגשמיים, ואם חפלים אחם רק צעו"כ מ"ע לא בקשתם שכר עו"כ צלצד, אלא ודאי שגם אחם חפלים צשכר עו"כ, א"כ הדרא קושיא לדוכחא למה הוא מעט כל כך. אמנם כל קושיאותי הם רק לפי שבו מין ואינו מאמין בנסתרות וצפנימיות בתורה, לכן הוקשה לו מה שאין מפורש בתורה שכר העולם הנלח, אבל באמת לאו קושיא היא כלל, כאשר נתבאר כי צפנימיות התורה גנוה שכר העו"כ אלא שלא ניתן להצבאר, לפי שלא יושג לשוכני צחי חומר.

*

וכי תבואו אל הארץ ונתעמם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו שלם שנים יביה לכם ערלים וכו', ובשנה הרביעית יביה כל פריו קדש וגו', ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו וכו' ה' אלוקיכם. פירש"י ז"ל להוסיף לכם תבואתו המאור הזאת שתשמרו תביה להוסיף לכם תבואתו צשכרם וכו' מצדך לכם פירות הנטיעות וכו'. וכו' ה' ה' המבטיח על כך ונאמן לקיים הבטחתו, ע"כ. ואריך ציבור להבין שהרי בכל מאור ומאור יש שכר טוב למקיימיה, ולא מצינו שידוע הכתוב בכל מאור כי נאמן ה' לקיים הבטחתו, ולשלם שכר צדד המאור, ומדוע הולך הכתוב כאן לכתוב וכו' ה', להודיע שהקב"ה הבטיח על כך ונאמן לקיים הבטחתו.

(ב) במד"ד (פכ"ה א') איתא וכו' תבואו אל הארץ וגו' ה"ד (משלי ג') עץ חיים הוא למחזיקים בה וכו', ר' הונא בשם ר' בנימין בן לוי אמר משל למלך שחמד לבנו לא לפרקמטיא א"ל אבא מתירא אני בדרך מהלכתיים וכו' נעל מקל וחקקו ונתן בו קמים וכו' ואמר לו יביה המקל הזה בידך ואי אחא מתירא משום צריה אף כך אמר הקב"ה למשה אמור לישראל בני עסקו בתורה ואין אחם מתיראים משום חומה. אילו נאמר עץ חיים לעמלים בה לא היתה תקומה לשונאי ישראל אלא למחזיקים בה וכו', ע"כ. וז"ל מה פירש"י הך דרשא דמיירא צשכר לימוד התורה,

מאות שנה באחרונים של האלף הששי צערך בשנה ח"ש קתא לפניו או קתא לאחריו. וצעו"כ כבר עברו כשגם עשרות שנים מאז. וכתב עוד שם אין להאשים העליון על אורך הגלות צעו"כ, ועל קוצר טוב הגאולה אחר תחיית המתים, כי עיקר השכר לבני ישראל הוא צעו"כ, ואם ישראל נעשו צעול בגלות אפילו הריקים שבהם יכנו צעוב כגן עדן בגופני והעו"כ הרוחני, ואותו העוב בגופני מהעו"כ אשר יתן להם צדוק האלף הששי הוא לאות ולמופת שבהם בני עליה, ויראו כל יושבי תבל סכלותם מקדם ומעלת ישראל, וישמרו מעובם בגופני העוב הרוחני אשר ירשו בני הגלות אחר המות וללחץ נאחם, וכן לתת שכרם גם לגוף החומרי אשר קבל ענשו בגלות, עכ"ד ז"ל. גם ידוע מה שכתבו הקדמונים כי למטן יתקיים בו מקרא שכתוב (תהלים י') שמחנו כימות ענינות, שחכו ישראל להתעורר צעו"כ מרוב טוב בגוף ונפש גם יחד, יביו הימים שאחרי הגאולה כעתידה ארוכים מאד, כדי שיביה העונג והשמחה בהם כשיעור הענינו צימ הגלות. וזכר פירש צב"ק מגלה עמוקות מאב"כ ויחי מקץ שנתיים ימים, שיביו הימים צעת בקץ ארוכים כ"א כשנתיים. עכ"פ מדברי הרב אבן יחיאל מבואר כי עיקר השכר לבני ישראל נפון להם לעו"כ, ומה שיחארו שנים מספר צעו"כ שבהם יתעוררו ישראל וישצטו מטובו יתבדך הוא להראות קבל העולם כולו מה רב טוב גנוה להם לעו"כ, אבל עיקר שכרם של ישראל שמור להם לעולם הבא.

וזו היתה שאלת אותו מין מר' מאיר, כי הוא ידע דפרשת ערלה רומח על הגלויות, וכי יארך מאד הזמן עדי ישיגו ישראל להגאל גאולה עולמים צדוק מלכות רביעית, ויביה תשלום שבהם צעו"כ שנים מועטות צלצד כ"ל, ולאחא שאל מר"מ אנת הוא מאריך דמתניתין, ולפניך גלוי וידוע כמה גדול כח לימוד התורה וציוחור לימוד המשניות לקרב קץ הגאולה, וא"כ אימא לי עעמא דערלה, פירוש מדוע איפוא כתיב דפרשת ערלה שלם שנים יביה לכם ערלים, וכדרשא הילקוט שלא תפאו לגאולה צשגם מלכות, ורק צדוק גלות רביעית גאולה תביה לנו, הלא צדקות המשניות ביה ראווי להם שיגאלו מיד. וא"כ כי עיקר השכר שאחם מקוים לו הוא שכר

דרש ר"י בן אחותי הכ"ד וכן תבואו אל הארץ ונעמעתם כל עץ מאכל. והוא פלא במה נאח דרש שדרש ר"י בן פזי מיתר בדרשות בפרשה זו, עד ששנחו בר קפרא כי יפס דרש.

(ו) **בספר** אור חדש (עמ"ס קידושין דף ר"ז) הביא מדרש פליאה זה תוארו, שאל באי מינא את ר"מ אנת הוא מארי דמתניתין אימא לי עממא דערלה ואימא לי ישראל דקבלתו אורייתא אמאי לא בעיתו בשכרם לעוב"ב, ע"כ. והוא פלא מה קשר יש בין שתי השאלות הללו שבקשה אותו מין שניהם כאחת.

וגרמא ליישב כל המדרשים בחדא מחתא על פי מה לדאיחא במדרש ילקוט סוף משלי (רמז תתקס"ג בשם מדרש ילמדנו) וז"ל, תחת שלש רבוב ארץ (משלי ל"א) אלו שלש מלכויות שמשעבדות לישראל, ותחת ארבע לא תוכל שאת זו אומה רביעית כביכול אין הקב"ה יכול להניח את ישראל אלא מיד הוא גואלם, וכן הוא אומר שלש שנים יביה לכם ערלים אלו שלש מלכויות שלא תצפו לגאולתכם, אין לכם אלא בשנה הרביעית תאכלו את פריי שבמלכות רביעית תביה לכם גאולה, ע"כ. הרי מבואר מדרשי המדרש שפרשם זו של ערלה ורבעי יפס מדרש על שעבודים ישראל להשעבד בארבע מלכויות, ובמלכות רביעית עתידים הם להגאל. והנה חז"ל כאשר למדו תורה שבכתב התבוננו תחלה בדרשות הפסוקים, כדאיחא בגמרא (שבת ס"ג ע"א) איך כהנא כד הוינא בר תמיני פרי שנין וכו' ובמירנא לכולה ש"ס ולא הוה ידענא דאין מקרא יואל מידי פשוטו עד השתא, ע"כ. וזאת כאשר למדו בפרשת ערלה השינו בתחמחם גם הדרשה הכלולה בפרשה זו שהיא רומח אל גלות ישראל בג' מלכויות, ושלא תביה לכם גאולה שלמה אלא במלכות רביעית, ואף שלא דרשו דרש א' להדיא בפרשה זו, מ"מ ודאי לא נעלמה מהשגתם.

ועפ"י הדברים האלו מבוארים היטב דברי התנחומא (קדושין ד') שדרש בפרשה זו זש"ה ויתן לכם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חקיו ותורותיו יגאורו וכו', שאל תתן לכם כל אלו אלא שיעסקו בתורה

שפ"י חכה להנאל מאומות העולם, לפרשת ערלה ונעמ רבעי, ולבאור לא קרב זה אל זה, דלא מיירי קרא בלימוד התורה.

(ג) **גם** במדרש תנחומא וזילקוט (רמז תרע"ו) דרשו פרשת ערלה על עסק התורה, וז"ל, מדבר בתינוק שלש שנים יביה לכם ערלים שאינו יכול לא להשיא ולא לדבר, ובשנה הרביעית יביה כל פריי קדש שאינו מקדשו לתורה היולדים שמהלל להקב"ה, ובשנה החמישית תאכלו את פריי וכו' מכאן שני רבותינו בן חמש שנים למקרא בן עשר שנים למשנה. בשוב"ז אדם מלמד את בנו תורה ומשכחה, אבל לעת"ל הקב"ה מלמדה שנאמר וכל בן"ך למודי ה' ורץ שלום בן"ך. ובתנחומא מסיים, בשוב"ז פ"י שיה"ר מאוי בנים מתים אבל לעת"ל לא יביה עוד בן. וגם המדרש הזה אומר דרשוני וחיו, דמה שיד ענין לימוד התורה של תשכ"ר לפרשת ערלה האילן. וגם מה שסיים המדרש ילקוט בהנחמה שלעת"ל לא תביה שכחה התורה, ומה שסיים במדרש תנחומא שלא תביה מיתא עוד אין לו קשר אל ענין הפרשה, ואין כאן מקומו כלל.

(ד) **עוד** איחא בתנחומא (י"א) וכן תבואו אל הארץ זש"ה (תהלים קל"ז) ויתן לכם ארצות גוים ועמל לאומים ירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו יגאורו וכו', כל מה שנעל הקב"ה מהעב"ס נתן לישראל ארצות כסף וזהב שדות וכרמים וערים לא נתן לכם כל אלו אלא כדי שיעסקו בתורה שנאמר בעבור ישמרו חקיו וכו', והם לא עשו כן אלא ויעמאו אותה בדרבם ובעלייתם וכו', ומה עשה לכם הקב"ה בגלה אותן מתוכה שנאמר ויתשם ה' מעל אדמתם (דברים כ"ט) וכשיפשו תשובה וכו' שכן מופשין ואין נותשין שנאמר ולא יתשעו עוד מעל אדמתם (עמוס ט'), עכ"ד התנחומא וגם דרש א' ז"צ כר"ל מה שייכא להבא.

(ה) **עוד** איחא במד"ר (פכ"ה י"ב) דרש ר"י בן פזי מי יגלה עפר מעיניך אדכ"ר שלא יכולת לעמוד בציודך שעה אחת וכו' בן"ך ממתינין לערלה ג' שנים. אמר ר' הונא כד שמעך בר קפרא אמר יפס

חזרת א"ל גם כזוונת המדרש משל למלך שאמר לבנו אל לפרקמטאל וכי' א"ל מתחירא אני צדק מהלסטים וכי' כך אמר הקב"ה וכי' בני עסקן בתורה ואין אחם מתחיראים משום אומה. כי הכה לפי שפרשה זו מרמזה על ארבע מלכיות, נחיראלו ישראל פן לא יוכלו לעמוד כבודד עול בגלות, ולזאת אמר להם הקב"ה בני עסקן בתורה ואין אחם מתחיראים משום אומה, כי צדק התורה מתקיימים ישראל בגלות, ולא יוכלו לה ואזוי לשלום בכם, דהורח מגיאל ומללל, ויכלדלחל נמי במדירי ר"פ ודברים (פ"ב י"ט) ע"כ פנו לכם לפונה ח"ל א"ר חיילא אמר להם אם רחלים אלוהו (אל תשיי) שמבקש להתגרות בכם על חסמזו

וְבִזְזָה ויצן מה ששיצה בר קפרא דרשנו ר"י בן פוי
 מי יגלה עפר מעיניך אדכ"ר וכו' ובניך ממתינין
 לעללה ג' שנים, צאמרו יפה דרש ר"י וכו' בה"ד וכו'
 וצבאו אל הכרץ (קושיא ג'). ואפ"ל שמתכוון להודיע
 בכך דבר גדול, כי מה שממתינין ישראל ג' שנים על
 הפירות אין בכך רצוחא גדולה כ"כ, כי ישראל קדושים
 הם וששים ושמונים לעשות רצון קונס. אמנם הרי
 רמזו צפרה שזו שעתידין ישראל לגלות בין האומות
 ושגאולתן הנחתם תהיה צמלות הרביעית בזה הכן
 שיעד הקב"ה לגאול, ודבר זה הוא נסיון גדול מאוד,
 להמתין עד צוה זמן הארבעה, כאשר רצונו צבורי
 שיהיה מאוד לא יכלו עמוד בזמיון כדור זה, ומחפשים
 דרכים לקחת לעצמם גאולה בערם הזמן, ובכך משכבין

ובזאת הם מתנחמים ומתחזקים ומקבלים על עצמם לסבול כל מה שיעבור עליהם. והנה אף עפ"י שהנחמות המובטחות כחוצות צחור, מ"מ עדיין הנסיונות גדולים מאוד, לפי שהכל מבושה עמיר ונעלם, ואין אחת יודע עד מה, מה הוא השכר המובטח והטובה העתידה לזל על ישראל, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ב מהלכות מלכים כ"ב) שכל אלו הדברים שיביו בזמן ביאת המשיח לא ידע אדם איך יהיו עד שיביו שדברים סתומים הם אלא הנביאים גם החכמים אין להם קבלה בדברים הללו. אלא לפי הכרע הפוסקים וכו', ע"כ. וגם צמח שמשכ"כ שמהו כימות עניתו נחלקו המפרשים ז"ל בפירושו, יש מהם שאומרים שיתארכו הימים כימות המשיח כדי שיביו ימי השמחה בזמן ביאת המשיח בסוף האלף השני מכוונים נגד ימי העיוני, ויש שפירשו בלחץ אחר, עכ"פ אין יודע דבר ברור בענינים הללו כיצד יהיו, אף שאין לנו מסופקים שדל"י יהיה, מ"מ דבר זה עצמו שהכל עמיר ונעלם הוא מגדיל את הנסיונות, שאין יודעין כיצד תבא הישועה, ואפשר שאילו היינו יודעים יותר כיצד תבא הישועה היה קל יותר להתחזק, אך כך גזרה חכמתו ויתברך להעמין בדברים ולהעלים מאתנו כיצד תבא הישועה, ולפיכך זכות גדולה היא לנו כאשר נעמוד בכוזב הנסיונות ונחזק בצחות כ"י.

והנה ימות המשיח מכוונים ג"כ עוב"כ לפעמים וכמו שהאריך ה"פ"ת ז"ל (בראשית רבה פכ"ו) דפעמים ימות המשיח קרויים עוב"כ ופעמים שרק העולם הלאהי מכוון בשם עוב"כ. עכ"פ זה ברור שמכלל העוב"כ ילאו ימות המשיח, ולאחרי כיון שכונות המין בשאלתו הראשונה היתה להקניט את ר"מ וללעזו על אורח הגלות לכן חזר ושאל שאלתו השנייה מ"מ לא צעיתו שר עוב"כ, פירוש מדוע לא ציקשם שיצארו להם כיצד תבא הגאולה ומה הוא השכר שתקבלו כימות המשיח הקרוי עוב"כ, כדי שיביא להם צמח בהתחזק בהשבות העור"ה הזה. והנה המין הזה צאמת שאל קושיא גדולה ומרה, אמנם שאלה זו שייכה רק לגביה שהוא אינו מאמין בצחור הקדושה, ועל כן ראה ללעז את ר"מ בשאלות כדרכם של המינים אשר את העוסק בצחור"ה, ולפיכך הקיפו

נגדו אלא הפאנו עצמם ממנו עד שיעבור עלומו וכו', אמרו לו ישראל לביכן נצרה א"ל את ראייתם שמהדווג לכם צרתו לתורכ ואין פאנוס אלא תורכ שגאמה (משלי ב') יאפונו לישרים תושיה, ע"כ.

ובדרך זה יבואר גם מה שדרשו בתנחומא דפרשת ערלה קאי על גידול הבנים לח"ת (פיין קושיא ד'), דאלו ואלו דא"ת, וכל הדורות נאחזות בסבך אחת אל אחת, כי זכות לימוד התורכ של תשצ"ר הוא המקרב את הגאולה, ובפרט באחרית הימים צעיקת דמשיחא, ולפיכך שייך לפרשם זו הכדשת על הגלות והגאולה. וזה מסיים דילקוט בגיל צעור"ז אדם מלמד את בנו תורכ ומשכחה אכל לפת"ל בקצ"ה מלמד, וכן בתנחומא מסיים בהצטחה שלשת"ל שיתצטל היל"ר לא תביח מיתח בעולם, דשפיר שייכי להכא דמיירי בגאולה העתידה שתביח בזמן מלכות רביעית.

ועפ"י האמור נראה לבאר כך מדרש פליאה (קושיא ו') ששאל אותו המין לר"מ אנת הוא מארי דמתניתין אימא לי מ"מ דערלה, ועוד שאל מ"מ לא צעיתו שר עוב"כ. ויתבאר דכנה איתא במד"ד (פ' לו פ"ג ב') ר' הונא אמר וכו' אין כל הגלויות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות מה טעמא (הושע ח') גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם. כרי כי גדול כח המשניות לקרב קץ הגאולה, וכנה אותו המין נחבון להקניט את ר' מאיר בשאלות על מה ולמה ישראל נחונים למשיכה צעמים ולא נגאלו עדיין, ולפיכך פתח דבריו אמר אנת הוא מארי דמתניתין אימא לי מ"מ דערלה, כלומר הרי פרשת ערלה מדרש שיביו ישראל משתעבדין צ"י גלויות וצגלות רביעי גאולה תביח להם, א"כ מדוע לא נגאלו ישראל עדיין מן הגלות רביעי, הלא אחת הוא מאריה דמתניתין וזכות המשניות שאתם שונים היה ראוי שתגאלו.

וגם שאלתו השנייה של אותו מין י"ל בדרך זו, דכנה איתא בזכ"ק (שמות קפ"ה ע"ב) דכאשר רואים ישראל כמה יאריך עליהם בגלות הכז הזה לא היו יכולים לסבול, אלמלא שהם נכנסים לציבור ורואים כל הנחמות הכתובות בצחור העתידות לזל עליהם,

כשאלנה ליון הר קדשי וכו', ע"כ. ועיי"ש במפרשים מה שיאמרו בזה.

וב"ל דבנה תשועתו של ישראל בזמן הגלות העתידה תהיה בזכותו של אותו לדיק אלמנה, שהוא אבן הראשה בזכותו של כלל ישראל, והוא אשר יגין עליהם בזכותו הגדולה לעמ"ל. וכדאיתא בתנוד"א זוטא (פכ"א) כי צעת אשר יצא הש"ת במשפט עם כל הגוים בעמק יבושפט ויגמר דינם לרדת לגיהנם, כיון שנגיעים לגיהנם הם ופסיליהם ורואין ישראל את כל העובדי כוכבים ופסיליהם בתוך הגיהנם, מיד מתחיראים ישראל ואומרים לפני הקב"ה רבש"ע שמה כשם שעשית עם אלו כך תעשה עמנו, ואומר להם הקב"ה מי אתם, והם משיבים לפניו אנחנו עמך ונתחלק ישראל, ואומר להם הקב"ה מי מעיד עליכם ואומרים ישראל להקב"ה אצינו אצרכם יעיד עלינו, מיד קורא הקב"ה לאצרכם ואומר לו מעיד אתה עליהם שהן עמי ואני אלוקים, ויאמר לפניו רבש"ע לא כך אמרת לי (בראשית ע"ז) וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי וכו', עכ"ל התנוד"א, ועיי"ש. ובתב"ש שם בזקוקין דמורא דלכאורא כיצד מוכח ממקרא זה שישאל דוקא הם עמו ונתלתו של הקב"ה והוא אלוקים, וי"ל דמאחר שגלו ומפורסם בראיות עד אין מספר שזרע אצרכם הם עמו של הקב"ה והקב"ה הוא אלוקים, ומאחר דכתיב גבי זרע אצרכם וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ופירש"י מדברי המד"א וגם את הגוי לרבות ד' מלכויות עכו"ם שאף בן כלים על ששעבדו את ישראל וכו', ע"כ. ומאחר שלא מצינו שום אומה שכל האומות שהיו משועבדים בכל הארבעה מלכויות עכו"ם ולא כפרו בהקב"ה כי הם עם בני ישראל, ח"כ מה מוכח שבני ישראל הם המה אותו זרע אצרכם שעליהם נאמר וגם את הגוי אשר יעבדו לרבות ארבעה מלכויות, ומאחר שמוכח שהמה דוקא עמו של הקב"ה והקב"ה אלוקים, ח"כ מוכח מכאן שבני ישמעאל אינם נקראים זרע אצרכם, שהרי הם לא היו משועבדים בזמנאם ולא בארבע מלכויות, ואולי שאין שום אומה מכל שאר העכו"ם עמו של הקב"ה לפי שאינם מזרע אצרכם, עכ"ל ז"ל.

ואידי דאיריין בזה מילתא, אף אזי נאמר דעפ"י מה שכתב ר"ל במאמ"כ "וגם" את הגוי אשר

בשאלות הללו. אמנם יודים המאמינים בה' ובתורתו הק' חין שואלן ומקשין בעניני האמונה, כי יודעים הם כי עולם הזה הוא עולם הסיון, וחייבים לעבור ונתהגר על כל הנסיונות, וזה דייקא הוא כח האמונה בהאמין בדברים שאין רוחים ואין מצינים, ואם רוחים הכל ומצינים בשכל אין זה ענין אמונה, שהרי מצינו בשכלו, אלא גם בגודל החשבות וההסתרה שאין רוחין ואין שומעין כלום בכל זאת מאמינים בצורה שונים ובקבוצת אבות באמונה פשוטה, וכמ"ש המבאר"ל מפרהג ז"ל בספרו נח ישראל (פכ"ד) שעב כן ישראל מושבעין ועומדין שלא יגלו את הקדש שאל יגלו את הקדש כרי"ש כחן גאולה, כי מי שיועד זמנו ללכת בחייו כדבר נגאל, והש"ת שם הגלות ולא יכיר נמלא הקדש קודם זמנו, ולפיכך אל יגלו הקדש, עכ"ל. והש"ת יעזור שנתקיים באמונה האמתית והכי דבוקים באמונה אמיתית דזה שורש הכל, בא חזקו והעמידו על אחת ולדיק באמונתו יחיה (חזקוה"ז). ומזה ללכת בדרך האמת ולהיות דבוקים בהש"ת ובתורתו הקדושה, ובמחירה מזה לישועה כל ישראל ושמחתן. והבוכ"ע יעזור שיהיה לנו הכנה לימי קבלת התורה באמת ובתמים, ונקבל כמו שהוא-רצון הש"ת, ומזה במהרה לראות הגאולה השלמה והאמתית, בהתגלות כבוד שמים עלינו בצי"א.

*

מפני שיבד תקום והדרת פני זקן וגו', כ"ק אבא מארי זל"ה בספרו קדושת יו"ע מצינו מאמר פלאי בשם ספר מאמר מרדכי וזה תוארו, כששמע משה רבינו ע"ה מפי הקב"ה מפני שיבד תקום אל"ל קום בתולת ישראל, ע"כ. וז"ל.

במד"ש שחר טוב על תהלים (פרק ק"ט) איתא מאמר נפלא עה"פ מחקים אחזבון כי פקודין נלתי זה לשון, חלקת כבוד לזקנים בליאת מארים שנאמר (שמות ג') לך ואספת את זקני ישראל במ"ת ויקרא משה לזקני ישראל ונאמר מפני שיבד תקום וממה שחלקת כבוד לזקנים אתה לי שאמר פקודין שנאמר מחקים אחזבון על כן פקודין נלתי אל"ל הקב"ה עדיין לא ראתי כלום ועתיד אתה לראות

בא צימים וכו' צימים מן העוב"צ וימות בן דוד, כי לא צימיו של עצמו בלבד בא אברהם, אלא זכויותיו הגדולות והשפעת קדושתו על בתי עולם בכל דור ודור זכו לו שצא צימי עוב"צ וימות המשיח, כלומר שגם אלו יתווספו על ימיו ויחפזו לזכותו, כי מכוחו והשפעתו יזכו ישראל לימות המשיח ולחיי עולם הבא. וחש"ה ואברהם זקן בא צימים הם ימות המשיח ועולם הבא, והיינו טעמא משום וכו' בירך את אברהם בכל, זה אליעזר שהפך שמועותיו בעולם, ולימד ליושבי תבל דרכי דקדקו וחסידיהו.

ונקדים עוד מה שכתב האב"ח הקדוש עה"פ מפני שיצא תקום וכדעת פני זקן וזל"ק, וימות ע"ד אמרם ז"ל בצ"ר (פס"ח ע"י) כי אברהם אבינו ביקש על השיבה, כדי שיביא יוכר האב מהבן, דכתיב ואברהם זקן. והוא אומרו מפני שיצא תקום וזכו אהב מהדר פני זקן שהוא אברהם, דכתיב ואברהם זקן שעל ידו היה דבר זה וכו'. גם רמז למאמר חכמינו ז"ל שצטט שהלדיו הולך מן העולם הזה אומרים לאברהם אבינו אשריק אברהם אבינו שלדיו זה יאח מחלליך, וכשהולך הרשע לא די שאין אומרים כן לפניו, אלא שהוא מטעור. לזה מעורר ה' להאדם ואומר לו והדרת פני זקן זה אברהם שמתהדר כשאומרים לפניך אשריק וכו', והוסיף להפחידו מעניני עוב"צ באמרו ויראת מאלקיך זו יראת עונש יום הדין, אני ה' זה תשלום שכר עוב של עוב"צ, עכל"ק. ודברות קדש הללו שכתב האב"ח הקדוש מקור מקומם טבור דבדרי חז"ל צמד"ר פרשה אמרו חז"ל עה"פ ולקחתם לכם פרי עץ הדר כנגד אברהם שהדרו להקב"ה בשיבה, שנאמר ואברהם זקן ונאמר והדרת פני זקן, ע"כ.

מבואר בדברי המדרש הללו דקרא דמפני שיצא תקום וכדעת פני זקן על אברהם נאמר שהביא את השיבה לעולם. ועפ"י זה אף אנו נאמר לבאר הפליאה ה"ל צטט שצא שצא לו הקב"ה למשה מפני שיצא תקום פירוש שתקומתו של ישראל וכן הקדושה שלם בכל דור ודור הוא ברכות וזכותו של אלהים, דעל"י קאי כך קרא כמבוי בזה"ח בך, בעבור שהביא את השיבה לעולם, מיד אמר משה קום בחולת ישראל,

יעצודו דן אנכי לרבות ארבע מלכיות, אפ"ל גם מה שנאמר לו בצרית בין הכתרים ודור רביעי ישובו הכה, דנתקשו כולם במקרא זה, שהרי לעיל מייבד כתיב ועצודם וענו אותם ארבע מאות שנה, אכן כבר נתבאר בדברנו לעיל דרשם ז"ל בילקוט משני (רמז תתקס"ג) במאב"כ צפרשת ערלה שלש שנים וגו' וצטט הרביעית דקאי על הגלויות, כמו בן אומרו ודור רביעי ישובו הכה ירמוח על הגלות במלכות הרביעית, הוא הגלות האחרון הזה אשר אנו שרויים בו, ומוכן שפיר מה שדרש, "וגם" את הכוי וגו' דן אנכי לרבות ד' מלכיות, שהרי כאן הודיעו הקב"ה שעתידין ישראל להשתעבד ד' מלכיות הללו, לפיכך אמר כי בסופו של דבר יפטר מהם על מה ששעבדו בישראל. והבטיחנו בצורה יתעלה כי בסוף מלכות רביעית תחל להבא, כן יעלנו הקב"ה במהרה בקרוב לראות בשוכו לביתו צרחתם.

ועתה נבא אל ביאור הענין, דכנה איתא בחדש"א פ"ה עה"פ ואברהם זקן בא צימים וכו' בירך את אברהם בכל, לא צימיו של אברהם הכתוב מדבר אלא צימים מן העוב"צ וימות בן דוד (וכתב בזקוקין שם דדייק לה מדכתיב בא צימים דהול"ל בא צימיו אלא על כרחק לא קאי על ימיו של אברהם אלא על אלו שני ימים א' ימי בן דוד וא' ימי עוב"צ). ולריך ביאור להבין כוונת מאמר זה. וביארנו (בדברנו לעיל פ' חיי חס"ח ע"ב) עפ"י שדרשו ז"ל (מדרש הוצא צימ"מ) וכו' בירך את אברהם בכל, זה אליעזר שנאמר (בראשית כ"ד) המושל בכל אשר לו. והנה במאב"כ המושל בכל אשר לו דרשו ז"ל (יומא כ"ח ע"ב) שהיה מושל בחורת רבו, וכן אמרו (שם) דמשק אליעזר נוערין קול דולה ומשק שהיה דולה ומשק מתורת רבו לאחרים. והנה ע"י שנתפרסמו שמועותיו של אלהים בעולם כולו על ידי בן משק ביתו הוא דמשק אליעזר, ומודעו לכל יושבי תבל דרכי חסידותו ולקדקו של אברהם אביהם, משם היה אכן היסוד להשתלשלות מסורת האבות, ולהמשך השפעת הקדושה עד סוף כל הדורות. וזכותו הגדולה היא שתעמוד להם לישראל באחרית הימים להגלל מיד שועניהם ומקטרגיהם דורשי רעתם, ולזכות לגאולה נאחזת כמבואר. וזה ביאור התנא דבי אליהו ואברהם זקן

ובעבודת ה' אין זה בכה עלננו, כי אם בכה האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, שהשפיעו מקדושתם על כלל ישראל בכל דור ודור, ומונה הדבר בטבע איש הישראלי מבטן ומילדה, נשמו דרך ה' ולעשות לדקדק ומשפט. וזהו שאמר מקנים אבותינו כי פקודין נגדנו, פירוש שמכאן ומכאן של הזקנים האבות הקדושים התבוננתי לנצור פיקודין. וזהו ציור המדרש אמר דוד חלקת כבוד לזקנים צל"מ וצמ"ח וכו', ונאמר מפני שיבה תקום, הוא זכותו של אברהם אבינו ע"ה אבן היסוד אשר כל בית ישראל נשען עליו, וממנו נמשך כח הקדושה לבני ישראל בכל דור ודור. וממה שחלקת כבוד לזקנים אחת לי שאלור פקודין, כי מכאן ומכאן של האבות הקדושים חקני ישראל מוסדי דור ודור אני נפעל לעסוק בתורה ובמצוות. כי צדקם הכבוש אני הולך, וכל החיל הזה בתורה ובמצוות שזכיתי לו הוא מחמת שסללו לנו דרך ללכת בו.

ועל זאת הצינו הקב"ה עדיין לא ראתי כלום ועדיין אחת גרלות כשאבנה ליון הר קדשי, שנאמר (ישעיה כ"ד) כי מלך ה' י' צהר ליון וצירושלים וגד זקניו כבוד, פירוש כי לעתיד לבא יתגלה ויתודע לעיני הכל כוחו של אברהם אבינו עליו השלום והאבות הקדושים, אשר צדקותו יהיו ישראל נגאלין. והכוונה בזה קרא אפ"ל עפ"י מה דאיתא צ"ר (פ"ב ד') ע"ה נגד אבותם עשה פלא (תהלים ע"ח) כי האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב ראו צמו עיניהם ופי יציאת מנרים, וכמו כן יהיה לעת"ל שאמר הכתוב כימי נאחך מאחז מנרים אראנו נפלאות, יראה הקב"ה לאבות הקדושים עמם את הנסים הגדולים אשר יעשה לישראל עמו. וזהו שאמר הכתוב כי מלך ה' י' צהר ליון וצירושלים וגד זקניו כבוד, כי יראה הקב"ה נפלאות וגדול יהיה כבודם של האבות הקדושים שצדקתם זכה להגאל, וע"כ אמר לו הקב"ה כי הכבוד הזה שחלקת לזקנים הוא עדיין כעפה מן היס נגד מה שחיי עתיד לחלק להם לעת"ל. הקב"ה ישרנו שמחה לחיות ולראות צמו עינינו, ומכאן לכיות בזהו צבורת קדישתא צדיקת המשיח במהרה צימיו אמן.

פירוש דאף בעת צדיקת המשיח תהיה כל תקומתן של ישראל בכוונת של אפ"ה, אשר הוא יולד את בני ישראל מן המקטריגים עליהם.

ובדרך זה יתבאר גם מה דאיתא בשו"ע טוב (קושא ד') על מאמר אדונינו המלך דוד ע"ה מקנים אבותינו כי פקודין נגדנו חלקת כבוד לזקנים צל"מ וכו', צמ"ח וכו', ונאמר מפני שיבה תקום. ונאמר שחלקת כבוד לזקנים אחת לי שאלור פקודין, שנאמר מקנים אבותינו על כן פקודין נגדנו, ח"ל הקב"ה וכו'. ונראה דהנה קי"ל דכל אדם מיישראל אית ליה חזקה כשרות, וצמחות החזקה הזאת ישנם דיעות צין הפוסקים, לדעת הפני יהושע ז"ל דחזקה כשרות היא חזקה הנאה מכה רוב, דרוב ישראל כשרים הם. ויש מן המפרשים ש' דחזקה זו היא משום דכל אדם מיישראל מונה בטבעו כח הקדושה, מחמת שהוא נר מטע האבות הקדושים, וזכה קדושתם הגדולה המשיכו שש קדושה לכל דורות ישראל. והספרים הקדושים (עיין בזהב ישראל פרשה וירא) הסמיכו זאת לדברי הכתוב כי ידעתיו למען אשר יליך את בניו ואת ביתו אחריו ושמו דרך ה', ולכאורה הול"ל אשר יליך וגו' "לשומר" דרך ה', שהרי זאת היא לוחותו שיסמרו בניו דרך ה', ומדכתיב ושמו משמע שהוא ענין לעצמו. וציארו דהכוונה דמחמת שהיה אברהם אבינו עליו השלום מנוח את בניו ואת ביתו להתנגב צדרי התורה, ונעט בתוכה תורה וקדושה, זה הביא אפ"ה ושמו דרך ה', כלומר שצדקתו ישמרו דרך ה' ולא יעו וימין ומשאל. כי זה כבר מונה בטבעם, כי זרע קדש מנצחם. וזה כל כוונת של ישראל אשר בו הם מתחזקים לעשות צדקה ועומדים בכל הכסיונות המרים בדור השפל הזה. וזהו כח אהבה מסותרת כמ"ש בספר"ק ליקוטי אמרים להרב התניא זל"ה דלכל כל אדם מיישראל מונה כח אהבה מסותרת מהאבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, חלף שח"ו אם חוטאים מקלקלין כח קדושה זו.

והנה דוד המלך ע"ה החזיק עלמו לאין ואפס, כאמרו ואנכי תולעת ולא איש. ובגדול ענותותו ושפלות רוחו אמר כי כל מה שפעל ועשה בתורה

ורוכב על החמור וכו'. ו"ש אם רעה וגו', פירושו אפילו אם תביח רעה בעיני אדוניו ולא תביח ראוי להגאל, אעפ"כ בהגיע זמן הקץ אשר קנב ליעדו וכו' והפדה, כי פדיון יושג לה על כל פנים. ואומרו אם אחרת וגו', זה הכתוב להתנות אימתי חלקתי לך ציון זמן שהיה רעה לזמן שהיה במדיניותו ציון חלק בזמן ששאר כסותה ועונתה לא יגרע, פ"י שלא יחסרו ישראל פרנסתן וכל צרכיהן, אבל אם שלש אלה לא יעשה לה, אז יולאח חס אפילו אינם נדקדים לבסוף אל יום הפדות ולא קודם זמן הגלות בזכות היסורין שקבלו במחסור שלש אלה, עתה"ד הקדושים יעיי"ש שכתבתי.

ע"כ"פ מנזאר מדבריו הקדושים כי בעבור היסורין העוברים על ישראל בגלות דבין הוא שיקדים הקב"ה זמן גאולתם, אף אם אינם ראויים. וזהו ביאור המדרש כששמע משרע"ה מפי הקב"ה מפני שיבה תקום, וכדרשת חז"ל ממקרא זה דאפילו זקן אשמאי חייבים לנו לכבדו, בעבור כל בני הרפתקאות צרות רבות ורעות שעברו על ראשו, אמר קום בתולת ישראל, כי לפי צרות קדשו חבלי משיח הקשים העתידים לעבור על ישראל באחרית הימים, ובעבור היסורין הללו דבין הוא שתקום בתולת ישראל מנפילתה המעוין, אף אם אינם ראויים עדיין, כשם שמלך עליו לכבד אפילו איש שיבה שאין לו זכויות כלל בעבור היסורין שזכר סבל, וכמנזאר באש"ח הקדוש ה"ל, כי צבה היסורין אשר ישראל סובלין הרי הם שנים לבחי' צנים, ועתה"ד הקב"ה להקדים להם זמן הגאולה בעבור קן, אכ"ר.

עיה"ק ירושלים תובב"א שנת ה'תש"ו לפ"ג

מפני שיבה תקום וגו'. במדרש פליאה (הביאו כ"ק) אבא מארי זלתי"ה בקדושת יו"ט בשם ספר מאמר מרדכי) כששמע משה רבינו עליו השלום מפי הקב"ה מפני שיבה תקום אל"ל קום בתולת ישראל, וכו' פלא.

ונראה דכנה איתא בגמרא קידושין (דף ל"ג ע"א) דאינין בן יכודכ אומר מפני שיבה תקום ואפילו זקן אשמאי כששמע (אשמאי פירושו צור ועם הארץ), איך יוחן כלכך לאינין בן יכודכ. ומייתי בגמרא בהם דר' יוחנן כוכ קאים מקמי כבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עלייכו, עכ"ד בגמרא. ביולא מה דבכלל שיבה הוא גם מן שאינו חכם ובעל מעשים ואפילו הוא ריקס מכל מעלה שהיא, מ"מ ליוותה חורב לכבדו ולקום מפניו בעבור שעברו עליו הרבה הרפתקאות ומאורעות שונות בימי חלדו. והנה האור החיים הקדוש כתב בפרשת משפטים עכ"פ כי ימכור איש את בתו לאמה, דקאי על כנסת ישראל בתו של הקב"ה אומה הקדושה אשר נמכרה בגלות החל הזה לכל ע' אומות. והבעיתו הקב"ה כי צדוק הגאולה לא תלא כלאה בעצדים, פירוש כלאה ישראל ממזרים מצית עצדים, כי אז לא תפילא ה' פלאיו כי אם באומה אחת, ועתה יעשה נסים מופלגים בעולם כולו וכו'. ואומרו ואם רעה יתבאר עפ"י מאמר הזה"ק כי תשתנה גאולת ישראל אם תביח באמצעות מעשיהם העוברים, לאם תביח לז' השלמה הקץ הכסות, כי אם תביח באמצעות הכנות ישראל יבא הגואל בעמוד אש מוצב ארצה וראשו מגיע בשמימה, ואם לז' הקץ שלא יהיו ישראל ראויים לו עליו נא' (זכרי' ע"י) עני

אמור

לכל ארץ ישראל וכו'. הרי מצוה דפרשה זו מיירי בזמן שצית ישראל יושבין על אדמתן אדמת הקדש, וא"כ מהו שדרשו עס "שעתידין" לירש את הארץ, הרי כבר ישבו עס ויירשבו.

ג) **בם"פ** קדושים אחרי שהזכיר הכתוב על העריות כתיב ושמתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשייתם אותם ולא תקיפו אחכם הארץ אשר אני מביא אחכם שמה לשבת בה. וי"ד מה משמיענו הכתוב באמרו אשר אני מביא אחכם שמה, "לשבת בה", הלא מילתא דפשיטא היא דמכיון שהקב"ה מביא את בני ישראל אל הארץ אשר יעד לתת להם, הרי הוא מביא אותם כדי לשבת בה, היינו להשתקע בתוכה. דודאי שלא הביאם הקב"ה לארץ ישראל כדי ללכת מתוכה וללכת למקום אחר, ואינו יודע מה מלמדנו הכתוב במ"ש לשבת בה.

ד) **להרץ** צקרא שם, ואומר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתנהג לכם לרשת אותה וגו'. וי"ד דתיבת "אתם" יתירא לכאורה, דכור סגי שיכחוב ואומר לכם תירשו את אדמתם, וממילא כור ידעין שעליהם מכוחים הדברים, שהרי אליהם הוא דובר דכתיב ואומר לכם. גם י"ב דפתח בלשון ירושה באומרו תירשו את אדמתם ומסיים ואני אתנהג לכם לשון מתנהג, וממנ"פ או בתורת ירושה היא צידיו או בתורת מתנהג, וכי"ד יהיו בה שניהם ירושה ומתנהג גם יחד.

וכדי לבוא אל ביאור הענין נקדים מה שפירשנו לעיל פרשת קדושים מקראי קדש ומדרשי חז"ל בפרשת ערלה העעוים ביאור (ואף שכבר נתבאר בה צחינה זו בפרשת הקדומת אעבור פרשתא דא דאתנייה משום דברים שנתחדשו בה).

במסיבה להחזקת המוסדות הקדושים
"יטב לב" בארץ ישראל"

ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לגפש לא יעמא בעמיו. פירש"י ז"ל אמור ואמרת להזכיר גדולים על הקטנים. והנה מקורה של דרשה זו הוא ציננות (דף ק"א ע"ה), ושם פירש"י ז"ל שתי אמירות כללו למח אלא להזכיר גדולים על הקטנים. מצוה מה דעת רש"י ז"ל דמיתורא דואמרת אליהם ילפין להזכיר גדולים על הקטנים. אכן הרא"ש ז"ל בפסוקי (בבבכות עומאח) כתב דממה שנייה הכתוב לשון לכתוב הכהנים בני אהרן ולא כתיב בני אהרן הכהנים כדרך המקרא בכל מקום, ילפין להזכיר את הכהנים הם הגדולים על בני אהרן הם הקטנים שלא יעמאו לגפש אדם. ולפי דברי הרא"ש מנאל דלא איתערך יתורא דואמרת אליהם לדרשה זו, דבלא"ה שמעין לה משניו לשון הכתוב (וכי"מ בתורת כהנים ר"פ זו דדרים בני אהרן אלו הקטנים). אכן לפי זה תקשי קושיית הש"ס כפל אמור ואמרת למאי אתי, וי"ב.

ז) **לע"ל** בפרשת קדושים כתיב ואל בני ישראל תאמר איש איש מצני ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר יתן מרשו למולך מות יומת עם הארץ ירגמוכו בזבן. פירש"י עם הארץ, עם שעתידין לירש את הארץ עיי' מנאל כלל, עכ"ד רש"י ז"ל. והוא תמוה לכאורה שהרי פרשה זו עיקרה נאמר על אחר שכבר נתיישבו ישראל בארץ ונתנו אותה, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל כי הזכיר הכתוב עם הארץ לומר שכל אנשי הארץ כל ישראל חייבים להקדים ולסקלו כי לכולם חיוק, כי גורם לשכינה שחשחלק מישראל, ולכך תרגם אונקלוס עמא דבית ישראל כי הארץ ירמוח

„ונטעמס“ כל עץ מאכל דלשנא יתירא הוא לכאורה, והיה ראוי שיקר הכתוב ויאמר כי תצואו אל הארץ ועלתם ערלת פרי כל עץ מאכל, ולאזהר לזרז הזכיר ונטעמס לפיכך דרשוהו על התורה שהיא נטעי נעמנים, עכ"ל. אך הנה כללל אית לן דהפסע והדרש לריך שיביו מקושרים בכל מקום, והבא אנהו לא נדע מה שייכא דרשא זו דמיירי במעלה לימוד התורה והמחזיקים בהם אל פשוטו של מקרא דמיירי בערלה ורבעי. והבא אלמור זל"ה בציור שייכות דרשא זו לפשטות הפסוק, כי אף במחזיקי התורה התומכים בידי עמלי תורה יש לחוש פן יעלה המחזיק על לבו לומר אם אחזיק את חציירי אפסיד ומנחלתי יגרע, למה לי זאת, הלא אבני מתיגע צדור וחוס שלג ומער לא יעצרוני מלעסוק בפרנסתי, ולאשר לא עמל אהן חלקי, ליושב אוהלים בשלום ובהשקט, ומי ימלא חסרוני אשר יחסר לי. וכדי להוציא ממחשבת פיגול זו סמך המדרש דבריו לפרשה ונטעמס כל עץ מאכל, שמומנה נשמע דאף אם האדם יראה לעינים שעי' מלוח ערלה יהיה לו חסרון, וכל עמלו יהיה לריק, אפי"ה יבא על שכרו שהקב"ה ימלא חסרוני בדפליים. וכמו כן אל ירע לב האדם באתו מהונו להחזיק בדרשו היושב על התורה, כי לא יחסר לו העושר, ועוד יוסף לו הקב"ה, ואדרבה קיום המצוה יהיה סיבה להניח ברכה אל ציור, עכ"ל. אך אחי לריך להבין דלפי זה מדוע הביא המדרש להבא ענין מחזיקי תורה דוקא, והלא כמה מלוחים ים הכרוכות בהולאות מרובות ויש לחוש בהן פן ירע לב האדם על הפסד ממנו. ויש בהחלומה דרש פ"שחא דערלה על חיוני תשכ"ח לח"ה. דהבי איתא בתלמודא מדבר בחיוני שלג שנים יהיה לכם ערלים שאינו יכול לא להשיא ולא לדבר ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קדש שאינו מקדשו לתורה וכו' ועיי"ש בחזק. ובמתניתין דאבות (פ"ה מ"א) תנן בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה וכו', וכתב הרע"ב ז"ל דילפינן לה מערלה דכתוב שלג שנים יהיה לכם ערלים ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קדש הלולים, שאינו מלמדו לזרע אוחיות וכו', ובשנה החמישית וגו' להוסיף לכם תצואתו מכלן ואילך ספד ליה כחורה, ע"כ. בדרענורא. ובספר סדר היום בסופו כתב על משנה דאבות ה"ל, דיש מי שכתב דילפינן לה מערלה, ואין בזה ממש דמה שייכו זה

בפרשתא דערלה כתוב וכי תצואו אל הארץ ונטעמס כל עץ מאכל ועלתם ערלתו את פרוי שלג שנים יהיה לכם ערלים לא יאכלו ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קדש הלולים לה' ובשנה החמישית תאכלו את פרוי להוסיף לכם תצואתו אני ה'. הדקדוקים רבו במקראות אלו, חזק דקדק אלמור זל"ה ב"ה בקדו"ש לאזהר לזרז ונטעמס כל עץ ואין כזר ידעין והלא סגי שאמר ונטעמס כל עץ ואין כזר ידעין דבען עושה פרי קא משתעי, ולא צאילנות סרק, דכתיב ועלתם ערלתו את פרוי וגו'. עוד יל"ד מאי אליעזר קרא לאשמעינן ובשנה החמישית תאכלו את פרוי, והלא ממילא הוב ידעין זאת ממה שאמר הכתוב פירות ג' שנים ואזיה להעלות פירות שנה הרביעית לירושלים מכלל לאו אחת שומע בן, דמכאן ואילך הפירות מותרים באכילה. ורש"י ז"ל כתב בזה שאמר הכתוב ובשנה החמישית תאכלו וגו' להוסיף לכם תצואתו, הוה ר"ע אומר לא דבר תורה אלא כנגד יח"כ שלג יאמר אדם הרי ארבע שנים אני מנענע בו חס לפיכך נאמר להוסיף לכם תצואתו. ולכאורה יש להקשות על דרשא זו, דלפ"ז הוה ראוי שיעמיד הכתוב הבעת להוסיף לכם תצואתו ברישא במקום שאזיה הכתוב שלג שנים יהיה לכם ערלים וגו', ולנוכח מלוח זו יש לחוש פן יתחמץ לבב אהו בהעלותו על לבו כי הוא עושה בשדו ארבע שנים על חס, וכל עמלו ויגיעתו לריק, שאינו והבא מפירותיו, שם ראוי להודיעו הבעת להוסיף לכם תצואתו, שיבדכו לו פירות שדכו, צעת שכבר יהיו מותרים באכילה, ויתמלא חסרוני של כל השנים שעברו. ומדוע נער קרא מלאשמעינן הבעת להוסיף לכם תצואתו עד אחרי שאמר ובשנה החמישית תאכלו את פרוי.

במד"ש רבה (פ"א א') ע"פ וכי תצואו אל הארץ ונטעמס וגו' ה"כ"ד ע"ן חיים הוא למחזיקים זה וכו', ומאריך המדרש בשנה עמל התורה, ובמעלה המתנדבים צעם המחזיקים ותומכים בידי לומדי התורה. ומסיים המדרש אילו נאמר לעמלים זה לא היתה תקומה לשונאי וישראל אלא למחזיקים בה. וכבר נתקפו מפרשי המדרש דמאי שייכא דרשא זו דמיירי בשנה עסק התורה ותומכיה לפרשה ערלה ונטע רבעי. והפ"ה כתב דייקן לה ממה שאמרי

ותן עליה מן המלאכים קצין שומר ומושל, כי אם הקב"ה לבדו דורש אותה חמיד, ומאחז יתצרך צאה אליה הכשפה, בלא שום ממונה, וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בסי' אחר. אמנם כל זה רק בעת אשר בני ישראל משמרים תורה ומצוות צדיק, ובשכינה שורה בקרב הארץ, אבל ח"ו אם בית ישראל יושבים על אדמתם ומעמאין אותה בחטאותיהם, מחלוקת השכינה הקדושה מן הארץ, והעומאה קונה את מקומה, כמ"ש בצי"ח ז"ל, ואז כמ"ס צעמו מעשה שר ומושל על ארץ ישראל, כי אליה הוא נושא את נפשו חמיד להשתלט על ארץ הקדש, ולהכניסה לרשותו. וכמ"ס הרמ"ע ז"ל עה"פ (זכריה ג') יגער ה' בך בשטן יגער ה' בך הבורח בירושלים, כי בשטן צוהר להחביר נגד הפכו צפור האדק קרוב נאמנה (ועיין בדבריו לעיל פרשה לך ע' ר"ה צעמן ז').

ובזה מצוה היענ מה שצוה משרשי' את המרגלים לראות היש בה עץ אם אין, דלעולם הפירות כפשוטו שצוה עליהם לחקור ולדרוש אם יש בארץ חילנות שפירותיהם ראויים לאכילה, וכמו שחרגס יונתן האית בה חילתן דמיכל. ונחשוון צזה לנאותם לחקור ולדרוש מה מקור שפעם ויניקתם של החילנות שבארץ ישראל, אם הם יונקים שפעם וחיותם מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ, או להיפך שממקור העומאה הם נשפעים, והס"מ אז יושב בארץ. ובמה יודע להם חיפה חמיתות הדבר, מהיכן חילנות ח"ו יונקים ומקבלים השפעתם, לאחז חמר להם כי הדבר חלוי אם יש בה חס כשר שיגין עליהם בזכותו, שעל ידו השכינה שורה בארץ, והפירות יונקים מקדושתה. והשחא הפשע והדרש מקושרים זה לזה והאחד משלים לחבירו, דהא צהא חליון שחם יש בארץ חס כשר המגין עליהם בזכותו הגדולה אזי הנשיות הגדלים בה הם חילתן דמיכל, שחם ראויים לאכילה, שחרי הם מושפעים מן הקדושה, אבל אם אין בה חס כשר שיגין עליהם, וכבר נסתלקה הקדושה מן הארץ, אזי אף אם נמלאים בה חילנות הטעויות פירות וחמדים למראה, אין הם עוזים למאכל מאחר שמקור השפעתם מכותות העומאה.

ובדרך זו יתבאר הכתובים צפרשתא דערלה, שפתח בכתובות וזו תבואו אל הארץ ונטעתם פל

לה, דעטם שלג שני ערלה מפני שזה חלק הניתן לסי"ט, ואין לדמות זאת לתיוק שבעטם מפני שאינו יכול ללמוד קודם, ואם היו יכולים היו למדים עמו מיד ציוס הראשון ללידתו. ודבריו תמכוין מאד שחרי פירות זה שדחא הוא ז"ל מכל וכל מצוה להדיא בתחומא עה"פ שלג שנים יכיר לכס ערלים, וכמ"ס הר"ע מצרעטורא ז"ל. אך לקושטא דמילתא אכתי הדבר טעון הסבר, מה שייך ענין חינוך תצב"ד לתלמוד תורה לפרשת ערלה ורבי'.

ובבר היו אמרו לצאר בענין עפ"י הקדמה שנתצורה בדבריו כמ"ס (עיין להלן בפרשת שלח) צמה שלום משרשי' את האנשים אשר שלח לחור את הארץ ורחיתם את הארץ מה היא וגו' היש בה עץ אם אין, ופירשי' ז"ל אם יש בהם חס כשר שיגין עליהם בזכותו. וזהו דרך דרש אך פשטות המקרא מוכח שצוה אותם לראות אם יש בה חילנות אם לא, וכן תרגם יונתן האית צה חילתן דמיכל, כרי שחא מפרשו כפשוטו על חילוי מאכל. והוא משולל בצוה האם היה משרשי' כמחשפק ועולה אם נמלאים בארץ ישראל חילנות מאכל אם לא, והלא הש"ח בצעוה לישראל שחא מכונים לארץ עוצה ורחבה, אשר לא יחסר כל בה, ומה מקום עוד לשאל היש בה עץ אם אין.

ואמרו לצאר עפ"י דברי בצי"ח ז"ל (בצו"ח סימן ר"ח) על מה שכתב העור לדמות דעת ה"ח שצריך לאמר בצרכת מעין שלג לאכול מפריה ולשבע מעוצה, וז"ל העור, ואין לאמרה שאין לתמוד הארץ בעצור פריה ועוצה חלא לקיים מצוות התלויות בה. וכתב בצי"ח ליישב דעת היס אומרים, ותו"ד כי ארץ ישראל מקבלת השפעתה מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ, ואם מעמאין את הארץ ח"ו מחלוקת השכינה מקרב הארץ, והפירות יונקים מעומאה הארץ, ולפיכך חנו מכניסין בצרכת מעין שלג ונאכל מפריה ונשבע מעוצה, כי באכילה פירותיה חנו נחוין מקדושת השכינה ומעברתה, עכתדה"ק. ונרחיב קלה את הביאור בדבריו ז"ל, דכנה ידוע כי הש"ח מינה על כל חומה ולשון שר ומושל בשמי מרום, וע"י אותו שר נמשכת ההשפעה מאת הקב"ה לאותה חומה, ולמד ארץ ישראל שחא, חלת ד' המיוקדת לשמו, ולא

אזין צא וראה כמה גדול כוחו של דיקים וכמה גדול
כחו של דקדק וכמה גדול כוחו של גומלי חסדים שאין
חסין לא צלל שחר ולא צלל כנפי ארץ ולא צלל כנפי
שמש ולא צלל כנפי החיות ולא צלל כנפי הכרובים אלא
צלל מי שאמר והיה העולם שנאמר (תהלים ל"ו) מה
יקר חסדך אלקים וצני אדם צלל כנפיו יחסיו, ע"כ.
מבואר מה כי צעלי דקדק וגומלי חסדים מקבלים
השפעתם מתחת יד הקצ"ב לצדו ולא ע"י שלית.
וכיון שהשפעתם באה להם מיד הקצ"ב אין להם
להתיירא מאומה פן יחסר ממנונם ומנחלתם יגרע,
אם יהיו מפזרין ממונם להחזקת ותמיכת ידי לומדי
חורב, כי צרכה ה' הוא תעשיר, והיה הצרכה הצאה
להם מאת הקצ"ב צעמנו שהשפעתה מופלגת בצרכה
מרובה, וכל מה שמחסר ממנונו כדי לתמוך ולהחזיק
ידי לומדי חורב, ישלם ה' שכרו ויוסיף לו כהנה
וכהנה ממנון הצרכה.

והשואל א"ש דשייכת דרשה זו לפרשתא דערלה,
שכרי מפרשה זו למדנו שאין לו לאדם להתיירא
פן יתמעטו נכסיו מחמת שלא נכנס מפירות שדכו
ארבע שנים, דמכיון שהשפעת הצרכה באה אליו מאת
הש"ת לצדו מוצתה הוא שחכום צרכה מרובה
בפירותיו. ומכאן למדנו גם לצעלי דקדק וגומלי
חסד החוסים צלל כנפי מי שאמר והיה העולם, שלא
יחזירו פן יחסר ממנונם מאומה, אדרבה ע"י
שיתמכו ויחזיקו את העמלים בחורב יהיו מושפעים
מתחת יד הקצ"ב לצדו, ויתצרכו בצרכה מרובה. וזה
על כהוגן דברי אלאמרי זל"ה הג"ל, דשפיר שייך
ענין החזקת ידי לומדי חורב לפרשתא דערלה, וכמו
שכתב הוא ז"ל, דכשם שצרכות מלאות התלויות בארץ
באה השפעת הצרכה ע"י הקצ"ב צעמנו, ומשום
מוצתים ישראל שמתצרך תצוהם בצרכה מרובה,
כמו כן מוצתים החומכים והמחזיקים בידי לומדי
חורב שלא יגיע אליהם הפסד מחמת שכם מחסרים
ממנונם להחזקת החורב, שהרי השפעתם באה מאת
הקצ"ב לצדו שלא צלל מלאות שלית, ולפיכך יהיו
מתצרכים בצרכה מרובה.

ולבאר מה שדרש בתנחומא פרשתא דערלה ודרשו
על תורת חינוקות של בית רבן לתלמוד חורב,

ען מאלל, ודבר גדול השמיענו צדק, כי אף אם יטע
אילנות אשר צדם לומחים כל מיני מגדים, מ"מ תנאי
הם בדברים דדוקא שחכים תחילת נטיעתו ככל אשר
ליוותה חורב, בקיום מלאות התלויות בארץ, אז יהיה
ען "מאלל", כלומר שפירותיו טובים וראויים לאכילה,
כי אז יונקים הפירות השפעתם מיו קדושה השכינה,
והאוכל מהם קולט אל חורב קדושה עליונה, וצלאו
הכי אין הפירות ראויים לאכילה, כי יניקתם ממקור
העומאח מהשפעת הכ"מ השוכן בארץ.

וזה שיעור הכחב וכי תצאו אל הארץ ונטעתם
כל עץ מאלל. כלומר שהכחב מחזיק שיהיו
נוטעין אילנות אשר פירותיהם יהיו טובים למאלל,
שיהיו מושפעים קדושה צדפס אוכלם, ומפרש וכוך
כי התנאים הנצרכים לכך הם שלם שנים יהיה להם
ערלים וגו', שהקיימו מלאות התלויות בארץ כהלכתן,
ואם כה תעשו אזי וצטב החמישית תאכלו את פריה,
כלומר שיהיו הפירות ראויים למאלל, משום שקיבלו
השפעתם ממקור הקדושה הקדושה השכינה אשר
בקרצ הארץ. ומכיון שחכים השפעת הצרכה בארץ
ישראל נמשכת ממקור הקדושה מאת הקצ"ב צעמנו,
שלא צלל מלאות שלית, יהיה השפע מתצרכה וכוך ללא
גבול ומדה, להוריק לישראל צרכות עד צלי די (וכמ"ש
ק"ז זל"ה ציטתה משה פ' תולדות עה"פ ורע יתק
וגו' יעיי"ש).

ומובן היטב מה שסיים הכחב וצטב החמישית
תאכלו את פריה וגו', שיהיו פירות השנה
החמישית טובים לאכילה, משום שכם מקבלים
השפעתם מאת השכינה הקדושה השוכה בקרצ
הארץ, וצטבזר כן להוסיף להם תצוהתו אני ה'
שמתצרך להם תצוהה שצטוה צשפע צרכה, הגפן
תקן פריה וצלי השוכה יתנו את תוצבתם. ויהיה טעמא
באמרו "אני ה'", כלומר שחכים הצרכה נשפעת מאת
שם הו"ה צ"ה שלא צלל מלאות שלית, על כן יא' ה'
את הצרכה להשפיע רצ טוב לצית ישראל.

ובזה מובן גם מה דמייתי המדרש להכא הכ"ד ען
חיים הוא למחזיקים צה, ומפרש והוא כמה גדולה
משלת מחזיקי החורב, דשפיר שייך ענין זה לפרשת
ערלה, דהנה אמרו ז"ל. (רות רבתי פ"ה ד') א"ר

בם, אשר לא שמרו ברית אלקים ובתורתו מילאו, ללכת, אין צדק משום ישוב העולם, דאלו הכופרים צה"ק רע להם ורע לעולם צדיקמן טוב להם שלא נבראו משנבראו.

ובדרך זו נבא לציאור אזכרת הפסוק ושמרתם את חקתי ואת משפטי וגו' ולא תקיפו אחכם הארץ אשר אני מביא אחכם שמה לשבח צה. דהנה מלינו צכמה מקומות שהקב"ה עושה חסד עם האבות להניל נפשו מני שחזת צכות צניס, וכבא דאיתא צמדש רבא סוף פרשת צראשית (פכ"ט ה') ונח מלא חן צעני ה' א"ר סימון וכו' ומנין שהקב"ה עושה חסד עם הראשונים צכות האחרונים ונח מלא חן צאיו צכות צכות חולדותיו. וצמד"ר פרשת חולדות (פס"ג צ') איתא ר' שמואל צר יתחא אמר אברהם לא נינול אלא צכותו של יעקב וכו', אברהם ילא דינו מלפני נמרוד להשקף, ופכה הקב"ה שיעקב עתיד לעמוד ממנו אמר כדאי הוא אברהם לניל צכותו של יעקב, הכ"ד (ישעיה כ"ט) לכן כה אמר ה' אל בית יעקב, אשר פרס את אברהם, יעקב פרס את אברהם. וציאר כיפ"ח דמן הדין שכל מי שימסור עצמו על קידוש ה' אין ראוי שיתלכו ה', כי טוב השלימות הגדול הזה. ולזה אברהם מלך עצמו הדין הים שיעקב, כי זהו הטוב והראוי לו, אלא לפי משך הזרע העבור אשר עדיין לא ילא ממנו נינול, ולהכי נקט יעקב שהיה שלשלת היחס, שהיתה מעטו שלימה, ע"כ. מכל הלין מבוחר כי עיקר הכל הוא להקים דורות קדושים, לגדל צנים הממשיכים צדרכי אבות, שזהו ישוב העולם וקיומו.

וזה יכיה ציאור הכתוב ושמרתם וגו' ולא תקיפו אחכם הארץ אשר אני מביא אחכם שמה לשבח צה, דכא הכתוב להבדיר את ישראל על שמירת התורה והמנוחות, ועל גידול וחנינון הצנים צדרכי התורה וצקדושה, ולכוונה זו אמר אשר אני מביא אחכם שמה לשבח צה. כי כל מה שהביא הקב"ה את בני ישראל לארץ ישראל הים צעבור חכלית אחת, שיחפרסם ויתגלה כבוד מלכותו ואלקותו יתצרך צעולם כולו, ע"י עם סגולה המקדשים שמו צעולם, צקבלת עול מלכותו עליהם, וצשמירת תורתו ומנוחותיו, עש"י כן שער יתצרך נקרא עלינו. וצעבור כן חייבים

נקדים לפרש את הדקדוקים כהל' צפרשתא דעריית, דהנה פרשה זו היא יסוד ושושע להעמדת דורות כשרים נאמנים צקדושה וצבורה, אשר יתבגרו צדרכי אבות, וצכמשך שלשלת מסורת האבות הקדושים דור אחרי דור צלי שום צעני כל שהוא חלוי קיום כל העולם. וכבא דחנין צמסכת גיעין (דף מ"א ע"א) מי שחזי עבד וחזי בן חורין וכו' לישא שפחה א"ה שכבר חזי בן חורין צת חורין א"ה שכבר חזי עבד יעבל (מפ"י) והלא לא נצרה העולם אלא לפריה ורביה שנאמר (ישעיה מ"ה) לא תוכרו צראה לשבת יצרה אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין. והקשו החוספות (שם ד"ה לא) מדוע לא נקטו ממנו מקרא הכתוב צתורה פרו ורבו, וניחא ליה טפי למינקט קרא דלא תוכרו צראה (שאניו אלא דברי קבלה), ותירלו א"כ היינו טעמא דנקט לא תוכרו צראה משום דמנייה מוכח דמלוא רבא היא, וכן צפרק צתרא דמגילה (דף כ"ז ע"א) גרסינן אין מוכרין ס"ת אלא ללמוד תורה או לישא אשה ללמוד תורה דאמר מר גדול הלימוד שמביא לידי מעשה לישא אשה דכתיב לא תוכרו צראה לשבת יצרה, הכי דניחא ליה למייתי סיעתא ממקרא זה דייקא, דמנייה מוכח דמלוא רבא היא.

וזה צדרכי החוספות לא נצבאר להדיא כיצד נשמע מקרא דלא תוכרו צראה דפ"ו מלוא רבא היא, שצצורה יהיו כופין את הרב לשחרר עבדו. אכן הטעם מוכן מאליו, דכיון דאמר קרא שהקב"ה יצר את עולמו, "לשבת", א"כ זהו קיום העולם שיכיו ישראל עוסקין צפ"ו, כדי שיתקיים חפץ הש"ת ורלואו צצריאת העולם. דאם ח"ו אין הם עוסקין צפ"ו זהו חורבן העולם, כי אם אין צנים לגדל לתורה ח"ו חפוי תורה, והכי איתא צמד"ר פרשת וישלח אם יצא עשיו וגו' אם יצא רשע זה ויאבד את בני ואח אדם כאלה ספר תורה זה שאלה עתיד ליתן על הר סיני מי יקרא צו.

ומינייה שמשנין דמקרא זה לא תוכרו צראה לשבת יצרה נאמר אף ורק על יבדוים שומרי תורה ומנוחות, המגדלים צנים כשרים ונאמנים לה' ולתורתו הקדושה, וח"ו להיפוך אם מגדלים צנים לא אמוין

וכדאי' צו"ח (במה"ע פ' בראשית י"א ע"ג) וימים יצאו שכל הדור יהיו חלופים ועזו פנים ותשתנה תורה ואין דורש ואין מבקש וכו', ח"ל לית דר' הכוה מתקיים אלא בהבדל פיהן של חינוקות של בית רבן כד חינוך רכיבין בלבד וכו', עכ"ל"ק. וכמוכן אשר בדורות השפלים הללו האצות הם בשל המדורה, ואף אם מתאמצים לעמוד מול כל הנסיונות הקשים, ומתחזקים בתורה ה', ופעמים מתעורר בלב הכורר חשבה, עד אשר יבא משיח לדקנו ויחזו לעשות חשבה שלימה, אעפ"כ לא יהיו ראויים מחמת מעשיהם להיות נחשבים בין הצדיקים צעת ביאת המשיח, מחמת שפלות הדור ופחיתותו, אלא שתעמוד להם זכות זו שפעלו לגדל צדיקים תשציר דרכי התורה והיראה, להיות מן הנשאים בזיון והנחירות בדיושלים וקדוש יאמר להם.

וזהו שפירש רש"י ז"ל פרי הארץ הם בני הצדיקים שבהם יתפארו ויתהללו פליטת ישראל, והכוונה לחינוקות של בית רבן אשר נתגדלו ונתחנכו בדרכי התורה והיראה, פרי הארץ לגאון ולתפארת, שעליהם תהיה כל תפארתנו בציאת המשיח, כי זה כל כוחנו בדורות שפלים אלו, דבאצות מאד עלמן אין כוחן יפה שיהיו פליטת ישראל מתהללן בהם אלא צה צדיקים תשציר.

ובדרך זו נחזור לבאר כוונת התנחומא דרש לפרשת ערלה ורצני על חינוך תשציר לח"ת, דשפיר שייכן להדדי פשוטו של מקרא עם דרש התנחומא, וע"ד שנתבאר בדבריו לעיל דכוונת הפסוק באמרו ונעשהם כל עץ מאכל, להזכיר את ישראל להמשיך השראת השכינה הקדושה בארץ ישראל, שעי' כן יהיו פירות הארץ יונקים מקדושת השכינה ויהיו עוצים לאכילה. וכלפי אברהם זו דרש בתנחומא להאי פרשתא על חינוך תשציר לח"ת, וכמ"ש ה"פית ז"ל דמכתביז ונעשהם דרשבו על החזרה הקדושה שהיא נעשו נעמים, והכוונה צה כי ע"י שיהיו ישראל מתחכים צדיקים לתלמוד תורה בקדושה ובעברה חבי' השכינה שורה בקרב הארץ, והפירות יהיו מושפעים מקדושת השכינה. ועמה פשוטו של מקרא והדרש בקה אחד עולים, וצא זה וגילה על זה, דגידול הבנים לח"ת שיש בו משום ישת הארץ הוא המצב להמשך

ישראל לגדל דורות נאמנים לתורה ה', אשר על ידיהם יתקדש שם שמים בעולם. אבל ח"י אם אין ישראל ממלאים תפקידם, לגדל דורות ישרים נאמנים לתורה ה', אין צדק משום ישוב הארץ כמו שנתבאר. וראה נמי מדתן במ' קידושין (דף מ' ע"ג) כל מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב. הרי שזה חורבן העולם, שיהיו מתגדלים בארץ ישראל בנים הכופרים בתורה המתללים שם שמים. וזהו שמהיר הכתוב ושמרתם את חקתי וגו' ולא תקחו אחכם הארץ אשר אני מציא אחכם שמה "לשבת צה", פירות שכל תכלית הביאה לארץ ישראל היא לגדל צה דורות כשרים, אשר ע"י חמשך שלשלת מסורה האצות הקדושים, שצוה יהיה שמו הגדול מתגדל ומתקדש בעולם. והיינו דמסיים "לשבת צה" ככאן גילה שיעקר הכל הוא לשבת, וכמו שנתבאר דהיינו גידול וחיווך דורות ישרים מצורכים בהולכים בתורה ה', שיש בהם משום ישוב העולם, וצה מקיימים לשבת צה, היא מלאת ישוב ארץ ישראל והמחזיקים בחינוך ההבור בא"י מקיימים צה מלאת ישוב א"י (כאשר כתבנו בצרכה בס' ויואל משה).

ודבר פלא כתב רש"י ז"ל בפירושו לישעיה, ע"ה"פ (פ"ד) ציום יהוא יהיה אמת ה' לצי ולבדוד ופרי הארץ לגאון ולתפארת לפליטת ישראל. ופירש"י ז"ל ופרי הארץ, הם בני הצדיקים פרי עץ חיים הם יהיו לגאון ולתפארת אשר בהם יתפארו ויתהללו פליטת ישראל, עכ"ל רש"י ז"ל. ולבארה חומה הוא שברי נבואה זו אמורה על העת שאחרי ביאת הבואל, ככתוב להלן בקרא וזהו הנשאר בזיון והנותר בדיושלים קדוש יאמר לו, ופירש"י ז"ל כולם יהיו צדיקים. וח"כ כיון שיהיו כל ישראל צדיקים מדוע תהיה פליטת ישראל מתפארת ומתהללת בפרי הארץ, המה בני הצדיקים יערי האלן בלבד, הלא גם באצותיהם ראוי להשתבח ולהתפאר, מאחר שעמן יהיו כולם צדיקים, כל הכתוב לחיים בדיושלים.

אמנם נראה לבאר הדבר, כי הנה בזמנים הקשים העוברים על בני ישראל בדורות האחרונים בעיקבתא דמשיחא, כאשר עול הגלויות הכבד מאד על אזרחיו, מעמרם ומצבם של ישראל שפל מאוד, ולא נותר לנו רק כוחם של חינוכות של בית רבן.

ואפ"ל עוד במה"כ עץ חיים. הוא למחזיקים צב וג' דהנה דורות ראשונים נמלאו וכו' לומדי תורה לשמה. אבל דורות הללו זעירין אינן הזכין ללמוד תורה לשמה. אך אם לומדים דבריהם של הראשונים, ומחזיקים בדרכיהם מבלי לחז מהם אפילו זה כל שהוא, אזי נחשב כאילו למדו תורה לשמה. דהנה היתה בגמרא (יבמות דף י"ז ע"ב) דר"י א"ר מאי דכתיב (תהלים ס"א). אגורם באלכך עולמים וכו' אשר לו לאדם לגור בשני עולמים אלא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע יח"ר שיאמרו דבר שמועה מפי צעור"ז דאמר ר' יוחנן משום רבשי"ב כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו צעור"ז שפתוחיו דוצבות בקצר וכו', עכ"ד בגמרא. מצוה נחב כי ע"י העסק בתורה הראשונים כמלאכים אלו מעוררים אותם, שיביאו מרחשין שפתוחיהם בקצר אותה שמועה עלמה הנאלמת משמם צעור"ז. וא"כ אף אם אין אלו במדרגה זו ללמוד תורה לשמה, מ"מ כיון שמכוחו הם נפעלים שיביאו שפתוחיהם דוצבות באותה שמועה, ודבורם ודאי שהוא לשמה, נחשב לנו כאילו למדנו תורה לשמה. זה אפ"ל בכוונת מאמרים ז"ל (פסחים נ' ע"ב) דר"י א"ר לעולם יעסקו אדם בתורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, פירוש מתוך שיעסקו הוא בתורה שלא לשמה יהיה מעורר את צל המאמר שיביאו שפתוחיו דוצבות בקצר, בזה"ל שמעשה דמתאמרא משמיה בזה"ל עלמא, וזהו מתוך שלא לשמה בא שחבא נאמרת שמועה זו לשמה, וכן.

וכבר פירשתי (בספרי ויואל משה מאמר של שבעות סימן ק"ע) מאמרים ז"ל (חגיגה פ"ו ע"ב) דר"י מאי דכתיב (מלאכי ד') כי שפתי כהן יסמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' יצאנו הוא, אם הרב דומה למלאך ה' באותה תורה יבקשו מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. והתמיהה מצוהרת מי עלה שמים וירד לארץ ומכיר תואר מלאך אלקים, שממנו נדע אם הרב דומה למלאך וראוי לבקש תורה מפיו אם לא. וגרסה דכחונה כי הראשונים היו קדושים וטוהרים כמלאכי מעלה וריווחן דמי לבד א"ל"הו, ולפיכך אף אם לפי מאצ דורנו ומעמדנו אנו רחוקים בתכלית הריחוק מבחינתם הנצרכה הראשונים, מכל מקום אם בולטים

השראת השכינה הקדושה בקרב הארץ, וע"י כן יהיו הפירות טובים לאכילה. וז"ש הכתוב ובענה החמישית תאכלו את פריו וכו', שהוא מתחיל לקרות בתורה וכו' בן חמש שנים למקרא, כי בזכות זה שתשכ"ר עוסקים בתורה הקדושה, בשנה החמישית תאכלו את פריו, משום שחביב וינקטם של הפירות מקדושת השכינה השורה בארץ.

ובזה נדרוש סמוכין פרשת ערלה ורבעי לפרשת קדושים תהיו, כי הא בזה תליין שאם קדושים תהיו וכמו שדרש ז"ל קדש עמך כמותך לך, ע"י כן היכול ה' המה בני ישראל ושכינת כבודו יתברך שורה בחוסם, ומתוך כך הקדושה נכנסת בפירות הארץ וכה פרו למאכל.

ועפ"י דברי הזוכר חדש ה"ל דדורות אחרונים יהיה כל העולם מחזיקים בזה"ל פיון של תשכ"ר, וכן מה"כ עץ חיים הוא למחזיקים צב וג' דהנה יש להתבונן בזה מילתא. צמה גדול כ"כ כוחן של תשכ"ר של העולם מחזיקים בזכותו. ובדברי המד"ר ה"ל מצוה הדבר היעב, כי צמה שמחזיקין בחינוך התשכ"ר, ומפרישין מנכסיהם לתמוך בהם, יעמוד זכות הכל פיהם של התשכ"ר לכל העולם, שהרי לכולם יש חלק בתורתם, ע"י שהם תומכין ומחזיקין בהם. וז"ש המדרש בה"ד עץ חיים הוא למחזיקים צב, פ"י דכות זה של החזקת התשכ"ר עץ חיים הוא לכל המחזיקים, שיש להם חלק בלימוד תורתו וצבת זה הם חיים ומתקיימים.

ובא"ש כתבנו (בדברנו לעיל פ' ויחי ע' חקל"ט) על מה שנחלקו הקדמונים במחזיק תלמיד חכם מנכסיו והכ"ח עוסק בתורה שלא לשמה אם שכרו של המחזיק כאילו תמוך בלמוד תורה לשמה או לא, יעיי"ש. דכל זה לא שייך במחזיקים בחינוך תשכ"ר, דלימודם ודאי נחשב כאילו עסקו צה לשמה, ובדאיחא (שבת דף ק"ט ע"ב) א"ל אב"י לרבא דידך ודידך מאי א"ל אינו דומה הכל שיש בו חטא להכל שאין בו חטא. הרי כי תורתם של תשכ"ר חסובה מאוד בשמי מעלה, ובה תלוי קיום כל העולם, והנוטל חלק בהחזקתם ודאי יחשב לו כמחזק בלמודי תורה לשמה.

ואמרת, והנה ממך דכתיב אמור אל הכהנים בני אהרן שלא דברו בשאר מקומות להכות בני אהרן הכהנים כבר שמענו להרביז גדולים על הקטנים, כמ"ש הרא"ש ז"ל, ובא הכתוב לרמוז דמ"ש ואמרת אליהם, כפי מה שקדם להרביז גדולים על הקטנים, שלא חתמו כי מה שאני מנחן על חינוך הקטנים אינו חלק לעובת הקטנים בלבד, ל"א ואמרת אליהם, כי אל האז בעצמו הדברים נוגעים, שגם הוא זקוק לחוכת גדולה זו של חינוך תשצ"ר לתורה, שבה זכ הוא מתקיים.

ואפ"ל עוד בזה עפ"י מה שפירשתי מאה"כ (משלי כ"ג) חנוך לנער על פי דרכו גם כי חקין לא יסור ממנו, ולתאורח יל"ד דפחת חנוך לנער על פי "דרכו", משמע דלחכי לא זו דרך הנכונה אשר ראוי להתהלך בה, אלא לפי קול שכלו מחמילין לחינוך עפ"י דרכו, ואה"כ אמר גם כי חקין לא יסור ממנו, הרי דשפיר דמי לבלך בדרך זו וגם עד זקנה ושיבה לא יעזבו. וביאורו כי מלך האז ומדרגתו בעבודת השי"ת תלוי בהצב מחז דלרכי ויולאי חליו, אם זכר בעזר השי"ת לגדל ולחנך בניו ע"ד החורה, אזי כאשר חקין האז יהיה מושפע מהתנהגות בניו לעובד, וישפיר דרכיו ומעשיו בהשפעת בניו. וחלילה להיפך אם בניו נתקלקלו וסרו מדרך ה', אזי כאשר האז חקין יהיה נגרר גם הוא אחרי בניו ויחמץ. ודבר זה רמז הכתוב כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, ואם יהיה לאיש בן סורר שסר מדרך החורה, סופו להיות "מורה" דרך לאביו ומלמדו להתנהג כמותו.

וזהו שאמ"כ חנוך לנער על פי דרכו, ונתן מעט לדבר, גם כי חקין האז המתקן את בנו, לא יסור ממנו פירוש שלא יסור מללכת בדרך שבנו כולך, ולפיכך עוז לו לחנך בנו לתורה, שגם אליו הדבר נוגע. וזהו שרמז הכתוב אמור אל הכהנים בני אהרן, וכמו שדרכו ז"ל להרביז גדולים על הקטנים, ואמרת אליהם פירוש שאלהם הדבר נוגע, וכמו שכתבנו דמ"ש שיהיו בניו לתורה גם הם בעצמם לא יסורו אשוריהם מדרך החורה לעת זקנתם.

ולדרכנו אפ"ל גם מה שדקדקו במאה"כ ואומר לכם **אם תירשו את אדמתם ואני אחמיה לכם**

בעקבות הראשונים ומחייגעים להבין דעת הראשונים ואין נוטים שמיטתם אשר הורו לנו, ועקבותיהם עדיין נודעים ויזכרים, אזי השי"ת בעוזרנו שנקיר את האמת בדברי הראשונים ז"ל, כאשר צאק ההצטחה ע"י בחורה הקדושה (דברים ל"א) כי לא תשכח מפי זרעו. וז"ש ז"ל אם הכר דומה למלך ה' צליו, כלומר שדבריו בדברי הראשונים ז"ל ובדרכם הוא מהלך ומיניה לא יזע, וא"כ בלימוד החורה הוא עכ"פ דומה למלך ה', אזי חורה יבקשו מפיכו, כי ראוי והגון הוא ללמוד ממנו, מאחר שכוא שם לבו להכיר האמת, וללכת בדרך אמת, ומן השמים יסייעו לו להשיג האמת. ואם לאו אל יבקשו חורה מפיכו, כדי שלא יפלו בהשפעת החרדים מקרוב בזה אשר לא שערם אבותיהם (ועיין בענין זה לעיל פ' ויקרא עמוד ס"ה).

וזה אפ"ל בציאור הכתוב עין חיים הוא למחזיקים בה, פירוש לאותם המחזיקים בעין החיים המסורה לנו מרבנותיו הקדושים ראשונים כמלאכים, ולא ירפו ממנה ללכת אחרי המזיפים והמסלפים מדרך החורה הקדושה המסורה והמקובלת מדור דור, להם התה"ק עין חיים, כי זה כל מה שנתר לנו עדיין בדור היותם השפל האז, אשר נסתם כל חינוך, להתחזק בדרכי הראשונים וללכת בעקבותיהם.

ועפ"י כל האמור נחזור לענין הפרשה אמור אל הכהנים וגו' ואמרת אליהם וגו', ואפ"ל דצא הפסוק להודיע שלא חתמו בלבד דמה שהאז מלווה על חינוך בניו הקטנים לתורה, הוא אף זרק לעובד ולחושלת הקטנים עצמם, אשר ישאר בהם רושם קדושה, ובעת יגדלו יהיו לאנשים תעמוד להם השפעת הקדושה מעת שקדם האז לחנוך בעקבותיהם, אך אל האז עצמו לא תגיע כל תועלת מחינוכו, שיהא הוא עצמו מתעלה ע"י כך. וכדי להוילא מכך אמר הכתוב אמור וגו' ואמרת אליהם, כלומר דממה שחיהי מחיה את הקטנים ללכת בדרכי החורה תאז תועלת ועובד גם חליך, כי בזה ובזכות שאתה עמל לגדל ולחנך בניך לתורה וי"ש אתה מתקיים, וכמו שכתבנו כי זכות התשצ"ר הוא השומרה לאבותיהם וגם תעמוד להם לעתיד ציאלת המשית. וז"ש הכתוב בפסל אמור

לרשת אותה וגוי'. ולכאורה תיבת אחס יתורה היא (קושיא ד'), אמנם לפי דמקרה הסמוך לזה כתיב אשר אני מביא אחסם שמה לשבת צה, ולפי מה שנבאר כוונת מקרה זה להודיע שכל מה שהביא הקב"ה את בני ישראל לא"י הוא בעבור "לשבת" דהיינו לגדל דורות נאמנים להשי"ת, אשר ע"י תמשך השלחת השכינה בצרך ישראל. וכדי לשלול שלא תהרהר בדעתך כי מה שאני מוזהר, "לשבת צה" הוא רק בעבור עובת ותועלת הבנים, לפיכך ואומר לכם "אחס" תירשו את אדמתם, כלומר שגם אחס עלמכם לריכס לכה זה של חינוך הבנים לת"ת, שהרי זכות זו תירשו את אדמתם. ויתבאר דעה ארץ ישראל ויתנה לישאל על תנאי שיממרו את החורה וח"ו אם אין ישראל משמריין את החורה המתנה בעלה (וכמו שהארכנו צה בפרי ויו"ט"מ מאמר יסוד א"י סי' מ"ג) אבל ירושה היא דבר שאין לו הפסק. ו"ש הכי ואומר לכם אחס תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם, פירוש אני אני נותן לכם ארץ ישראל כ"א בתורה מתנה על תנאי, שיש לה הפסק אם יבעל התנאי, אבל ואומר לכם אחס תירשו את אדמתם, שבידכם לעשות ממתנה זו ירושה נאחית, שלא יוכיח לה הפסק, אם תקיימו האמור בענין "לשבת צה", דהיינו לגדל ולתקן דורות ישרים מצורכים אשר יהיו ממשיכים שלשלת הדורות בדרך החורה והיראה, שבה תהיה הירושה מתקיימת לעד. וצוה מיושג גם מה שפירש"י ז"ל במאה"כ עם הארץ, עם שעתידין לירש את הארץ (קושיא ד'), דאף דכאז מיירי בזמן שצית ישראל יושבים כבר על אדמתן, מ"מ עדיין לא ירשו את הארץ, שהרי הקב"ה לא נתנה להם בתורה ירושה אלא בתורה מתנה על תנאי שקיימו בהם תורה ומצוות, כאומרו ואני אתננה לכם. ועל כן אמר עם שעתידין לירש את הארץ, כי בהם הדבר תלוי אם יעשו ממתנה זו ירושה נאחית, כאומרו אחס תירשו את אדמתם, כי בידכם הדבר מסור, אם תגדלו ותחנכו דורות ישרים לתורה וי"ש, תהיה מתקיימת בידכם הארץ.

תובן הדברים הנה המנצ בצרך ישראל ידוע לכל, עד כמה קשה היא להעמיד דורות כשרים נאמנים לה' ולתורתו הקדושה, כי כל דבר אשר מעורבים בו

הבוכה"ע יעזור שחכה להרחיב ולרומם גבולות התורה, וכל מי שנתן מנכסיו להחזיק ולתמוך

והנה ידיעת ה'פכים שזה, וכשם שהחיות הטוב שהאב נותן לבנו משפיע גם על האב עצמו לעובד, כמו כן להיפוך שאם ח"ו אין נותנין חיות טוב לבנים, גם האבות מושפעים מהם לרעה. וכאשר ביארנו כונת מאמרם ז"ל (שבועות ל"ט ע"א) ושמתי אני את פני בלשם הבורא ובמשפחתו (ויקרא כ') תיאל אמר ר"ש אם הוא חטא משפחתו מה חטאת לומר לך אין לך משפחה שיש בהם מוכם שאין כולה מוכסין ויש בהם לסטים שאין כולה לסטים מפני שמחפין עליו. והמפרשים ביארו בכוונת מאמר זה כי בעבור שלא מיתו בו אנשי משפחתו על עוונתו, אדרבה הם מחפין עליו, לאמר כי נקי הוא מעון, לפיכך מעלה עליהם הכתוב כתיבו גם הם חטאו בלשון עון עולמו.

וְלִי נראה לבאר כונת הגמרא בפשטות, דכיון שצני משפחתו של האב מוכס מחפין עליו, והרי הם מחפין כל עבדיו ועילה להפך בזכותו, ולכסות על פשעו, דין גמרא שיהיה אותו עון קל בעיניהם ויחללו בו, עד שיכשלו גם הם בלשון עון עולמו בפועל ממש. וזהו ביאור מאמרם ז"ל אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולם מוכסין, כלומר שיהיו גם הם מוכסין בפועל ממש, ויהיה טעם מפני שמחפין עליו, פירוש מחמת שהם מהפכין בזכותו ומאדיקין מעשיו הרעים, יהיו מחללים בלשון עבירה עד שילכדו גם הם בלשון עבירה עולמה.

והר"ם ראיתי כי כדברים האלה כתובים על הספר הקדוש דגל מחנה אפרים פרשה זו ע"פ לנפש לא יעמא בעמיו, ע"פ"י מה שאמר ז"ל (שבת ל"ג ע"ב) לדיק נחפס בעון הדור, וביאר הכוונה דלפעמים לדיק נכשל בלשון עון שהוא שכח דבור והדור נכשלים בו כגון ללנות וכדומה, כשהדור נכשלים בו אזי לפעמים כדי שלא יאמרו עליו שהוא טוב ולא יהיו נחשבים ושמעיים דבריו לדיק ג"כ לפעמים לומר איזה ללון לאו שחוק, ולפעמים מתאווה ג"כ לזה, ועושה הדבר בתענוג, וזהו לדיק נחפס בעון הדור. וז"פ הכתוב לנפש לא יעמא בעמיו, היינו שלא יעמא את הנפש שלו בעמיו פי' בלשון דבר שנוהג בין המון העם והם נכשלים בו. וזהו אזכרה לכהנים העובדים את ה', ע"פ"י ק"ק. ע"פ"י קדשו כי ע"י

חינוך תשכ"ר יוסף ה' לו כפל כפלים, וכבר באה ההבטחה על זה בתה"ק להוסיף לכם תבואתו אני ה', נאמן לשלם שכר, ועדות ה' נאמנה קושטא קאי, ואף שאין רואין זאת על אחר מחוייבים להאמין כי יבא על שכרו. הבוכ"ע יעזר שהיה הרחצת הדעת לכל התפלים להיות ממחזיקי התורה, עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מלאכה. והבוכ"ע יעזר שיעלה בידיו להרבות בה התורה והקדושה. והבוכ"ע יתנו וינהלנו בדרך האמת, ומזה שיתקדש שם שמים על ידינו, ובמכרה מזה לראות את הגאולה השלימה האמיתית, ונקבל פני משיח לדקנו בשמחה ובנחת, בהתרומוות קרן התורה ישראל, ובתהלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

*

ובאופן אחר קאת יתבאר דברי רש"י ז"ל אמור ואמרת להצדיק גדולים על הקטנים. בהקדש דהנה האב המודריך את בניו ואת ציתו בדרך טובה וישרה, ומגדלם ומחנכם לתורה וליראת שמים, לא לבניו בלבד הוא מזהב בך, אלא אף הוא עצמו זוכה על ידיהם. כי ע"י שהוא מחנך אותם בדרך התורה יושפע גם הוא עצמו להטיב דרכיו ולישר אורחותיו. וכמו שפירש הגה"ק מהר"ש מצעלזא זלה"ה דברי הכתוב בפרשת בא ולמשן חספר בלשון בך וכן בך את אשר התעללתי במלרים וגו' וידעתם כי אני ה'. ולכאורה קשה שהרי משמעות הכתוב הוא שצא ללנות על האבות שיקומו ויספרו לבניהם חללות ה' ועוזו ונפלאותיו אשר עשה במלרים, ואת האותות אשר הם בהם, כדי להשריש בלבות הבנים אמונת אומן בה' יתברך, ולפי זה היה ראוי שיאמר הכתוב "וידעו" כי אני ה', דהיינו שצנייהם ידעו כי אני ה', ומדוע כתיב "וידעתם" דמשמע מיינה דקאי על האבות. וביאר דבאמת אומרו וידעתם כי אני ה' כולל גם את האבות עצמם, כי כאשר יספר האב לבנו נסי ה' ונפלאותיו, יתעורר גם לבד האב להבנה את ה' וליראה מפניו, ויושפע עליו שפע קדש להתחזק באמונה העבודה. וזהו "וידעתם" היינו האבות המספרים לבניהם גם הם ידעו כי אני ה', ע"י שחספר בלשון בך וכן בך את אשר התעללתי במלרים.

(שנת ה'תרצ"ו לפ"ג)

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם וגו', פירש"י אמר ואמרת להזכיר גדולים על הקטנים. ובמד"ר (פכ"ו ב') איתא ר' זכריה בשם ר' ל של ישראל וכן שנפשו וכו', כך בעליונים שאין יב"ר מלוי בהם אמירא אחת דיה להם, שנאמר (דניאל ד') בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאילתא, אבל התחתונים שיש בהם יב"ר כלואי לשחי אמירות ועמדו, הכ"ד ויאמר כ' אל משה אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם. וי"ב.

וגרמה עפ"י מה שאמרנו לבאר מאמר התנדב"ר (פ"י"ז) בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הכ"ב"ה ויקחו לי תרומה. בהקדם דברי ק"ז זלכ"ה בישמח משה פרשת יתרו לבאר המדרש בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע נעקר יב"ר מלכא, עפ"י מה דאיתא בגמרא (קידושין דף ל"א ע"א) דא"ר חנינא גדול במלואו ועושה יותר ממי שאינו מלואו ועושה. וכתבו בתוספות (שם ד"ב גדול) גרסא דהיינו טעמא דמי ממלואו ועושה עדיף לפי שדואג ומלעג יותר פן יעבור ממי שאינו מלואו וכו' ש"ס ור"ל ויית. מלואו מדבריהם דיתרון מעלתו של המלואו ועושה על שאינו מלואו ועושה הוא משום שביב"ר מתגבר בו ביותר, ועליו הוא להכשל בחטא, ולפיכך עבודתו חשובה יותר. אבל לולא ביב"ר ביחוד הסברה נותנת להיפוך דלוינו מלואו ועושה עדיף טפי, משום שמעשיו מוכיחים גדול אהבה הכורה יתבאר בכוונה בלצנו, דאף שאין הוא מלואו הוא עושה כדי לעשות נחת רוח לכבדו ית"ש.

והנה ישראל הקדימו נעשה ונשמע, והכוונה שקבלו על עצמם לקיים מצוותיו יתבאר בחורש שאינם מלויים, וזהו שאמרו נעשה ונשמע ואלו"ה נשמע. ולבאר זה יש לתמוך דלפיכא בוי"ל למימר דברי גדול המלואו ועושה, ועל כך בא המדרש כמשיב בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע נעקר יב"ר מלכא, וכיון שבעל מהם ביב"ר א"כ אינו מלואו ועושה עדיף גבייהו כדלמנן, ושפיר הקדימו נעשה ונשמע (ועי"ש מה שכתבנו באר בזו מאמר ז"ל בצרכות דף ל"ב

הכתובות בין הדיקים להמון כעס עלול הוא להכניג וכויות נחפס בחטאותיהם, מחמת כי עו רענו נחקרצ אליהם ונחקרש עמהם, למען יהיו דברים נשמעים. וכו"ל בדבר אשר דברנו למחמת שהדיק מחפז על עוונות דורו, וכו"ל מבקש עליהם ניעמד זכות כי נקיים מהם מעון וכל עול לא נמלא בהם, מזה זכ נעשה אותו עון קל בעיניו, ואף הוא נכש בו. וכמו שביארנו במאמר ז"ל אין לך משפחה וכו' שאין כולם מוכסין מפני שמחפין עליו.

ואם כך גדול הוא הקולל הולמח ממה שמחפין על עוונות א' מני במשפחה, משום שהם מתאמנים בכל כחם למעט עוונות ולהלדיקן, עד שיכשלו אף הם בחורש חטא עצמו, על אחת כמה וכמה שאם האב רואה בבנו כי הולך הוא בדרך לא טובה, ושוחק ואינו מוחה בידו ומייסרו לאמר מדוע ככה עשית, ודאי שגולל אף האב להיות נחפס בלוחם עוונות בבנו נכשל בהם, דכיון שהוא מחפז על בנו ומכסה על פשעיו באמר כי נקי הוא משון נעשים אותם בעוונות קלים בעיניו, וגם הוא ילכד בהם. וזה אפ"ל במא"כ כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, ולכא"ו מה היות אומרו "ומורה", ולדבריו יוכן שהכתוב מחזיר את האב שאם יביח לו בן סורר דכיון שבר מדרך ה', אזי כסופו של דבר "ומורה" שיהיה מורה את אביו ומלמנו לעשות כמעשיו הרעים וללכת בדרכיו המקולקלים. וכמו שנתבאר למחמת שהאב רחמן על בנו ומחפש כל עזרקי ללמד עליו זכות ולכסות על פשעיו, עלול אף הוא להכשל בלוחם עוונות.

ועפ"י זה נבא לביאור דרשחם ז"ל אמר ואמרת להזכיר גדולים על הקטנים, ולבאר זה דוכה סגי שיאמר להזכיר את הקטנים, ואין ידעין דעל הגדולים קאי הניווי להפריש את הקטנים מעצירה, ולדרכו הכי פירשו להזכיר את הגדולים כלומר שאף הגדולים עצמן יהיו מחזירים "על" הקטנים היינו יחד עם הקטנים, כלומר דע"י שהיו הם מחזירים את הקטנים ומחזירים אותם להפרישם מעצירה חלמה חושלת אף לגדולים עצמם להיות זרחין וזרחין במלכות ה'.

•

כלומר דיש צ' אופנים בקיום המאורות, חמא בגדולים שביעו לכלל עונשין הרי הם מליון ועושים, והקטנים אעפ"י שעדיין אינם בני עונשין, מ"מ ענינם נקיים המאורות בתורת אינו מלווה ועושה. ומש"ה כתיב בקרא אמור ואמרת כלפי צ' אופנים אלו, אמור קאי על קיום המאורות בצחיית אינו מלווה ועושה, ואח"כ כתיב ואמרת אליהם בדרך ליווי בצחיית מלווה ועושה.

וזאת חפ"ל גם בכונות המדרש עליונים שאין יחסי מלוי בהם אמירה אחת דיה להם, כלומר דסגי להו באמירה בעלמא שלא בדרך ליווי לנחת, שהרי כיון שאין יחסי מלוי בהם לעולם, אינו מלווה ועושה עדיף אללם. אבל תחתונים שיש בהם יחסי וקוקים הם לצי' אמירות, משום דשעשע שהיחסי מלוי בהם מעלת מלווה ועושה עדיפה אללם משאינו מלווה ועושה, ולכן הם לריבוי אמירה נוספת בדרך ליווי לנחת, ולפיכך אמר הכתוב ואמרת אליהם.

*

(שנת ה'תרצ"ו לפ"ג)

באופן אחר יתבאר דברי רש"י ז"ל אמור ואמרת להזכיר גדולים על הקטנים. ובמד"ר (פכ"ו ד') איתא אמור אל הכהנים זש"ה יום ליום יביע אומר וכו', וז"צ שייכות מקרא זה להכח.

(ב) **עוד** איתא במד"ר (פכ"ו ו') הכ"ד יראה כי כבורה עומדת לעד, וגם זה ז"צ דמה ענין פסוק זה לפי אמור אל הכהנים.

ונראה בהקדם לבאר המדרש (בראשית רבה פ"ב ז') ר' אבהו אמר מתחלת ברייתו של עולם אפה הקב"ה במעשיהם של לדיקים ובמעשיהם של רשעים וכו', והא"ר היתה תוכו וצכו אלו מעשיהם של רשעים, ויאמר אלקים ויהי אור אלו מעשיהם של לדיקים, אבל איני יודע באזה מהם חפץ אם במעשה אלו או במעשה אלו, כיון דכתיב וירא אלקים את האור כי טוב הוי במעשיהם של לדיקים חפץ, ואינו חפץ במעשיהם של רשעים, ע"כ.

גא וראה שלא כדורות ראשונים דורות אחרונים). ובדרך זו מבואר גם מהמרס ז"ל במסכת שבת (דף פ"ה ע"א), אר"א בשעה שהקדימו ישראל נעשה לשמע יתחב צח קול ואמרה לכן מי גילה לבני רח זה שמלאכי השבת משתמשין בו, דכתיב (תהלים ק"ב) צרכו ה' מלאכיו בצורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, עושי צרישא והדר לשמוע. והכוונה דמלאכי השבת ראוי לכן להשתמש בלשון זה, דכיון שאין יחסי שולט בהן אינו מלווה ועושה עדיף אללם, ולפיכך שפיר קא עבדי להקדים עשה לשמיעה, עכ"ל ק"י זל"ה עיי"ש שהאריך.

ועפ"י זה נבא לביאור התב"א בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה. ולכאורה יל"ד בלישנא דקרא, דפתח ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו משמע דלא צא הכתוב ללוות על הכתיבה בדרך חיוב, כי אם הרואה לנתן יתן בנדבה לבו, ואח"כ כי תקחו את תרומתי דמשמע בעל כרחם ויקחו מהם תרומה למשכן. ולדבריו אחי שפיר, דבאזוהי שעה שאמרו נעשה ונשמע לא שלט בהם יור הרע כלל, כדאיתא במדרש הכ"ל נעקר יחסי מלכם, ועל כן מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו בלא ליווי, דאינו מלווה ועושה עדיף לפי מלכא ומעמדו בו צריך. והדר אמר קרא תקחו את תרומתי לשון ליווי דע"כ ויקחו מהם, קא מוכח על זמן שלא יהיו עוד במדרגה זו לתת תרומתם בתורת אינו מלווה ועושה, מש"ה הולך הכתוב ללוות עליהם בדרך חיוב לתת.

ובדרך זו יתבאר טעם דכתיבי הכי צ' אמירות אמור ואמרת, דאמירה ראשונה היינו שיעשו בלא ליווי, וע"כ כתיב אמור סתמא שלא בדרך ליווי לנחת, ואח"כ כתיב ואמרת "אליהם" בליווי לנחת. והיינו טעמא דנאמרו צ' אמירות אלו משום דצ' סוגי אמירות תלויות במצא ישראל ובמעמדם, וכמו שנתבאר דפעמים מעלת אינו מלווה ועושה עדיפה, בזמן שאין ה"חסי מלכם, ולדא זה כתיב אמור שלא בדרך ליווי. ואפ"ל זאת גם בדברי רש"י ז"ל אמור ואמרת להזכיר גדולים על הקטנים, דכוונתו לבאר טעם שנאמרו צ' אמירות נענין, לזאת אמר להזכיר גדולים על הקטנים,

השי"ת, שיהיה נגלה ונסתרו שוים לעבוד את ה' בנתיבות
בגלוי כבסתור, וכל רואיו יכירו וידעו כי עובד ה'
הזה, מאחר שתוכו כבדו, ומעשיו מוכיחים עליו כי
צדקת לדיקים חצלו.

והנה בכל אחד מז' דרכים אלו יש מעלה וחסרון.
מעלת הדרך הא' היא כדאמרו, דמחמת שמעשיו
מכוסים ומסתרים, וכל עבודתו כהלכנו לכת, עד
שכרואה סובר כי הוא עושה מעשי רשע, אין
המקטרגים מפריעים אותו מעבודתו הקדושה. אך
לאורך גישה ישנו חסרון בדרך זו, שאין כל זריה
יכולה ללמוד ממעשיו דרך לעבודת הבורא ב"ה, דאף
שאלם זה בחזקת לדיק הוא צעניכס, מ"מ מעשיו
כמו זר נחשבו למו, כי המה מזהירים מאד כמעשה
רשע, ובודאי שלא יוכלו ללמוד ממנו כלל דרך בעצדות
ה', כי פנימיותו מכוסה ומסתרת, ואין יודע ומכיר
קדושתו הטמונה בסתר לבדו. אבל בדרך הב' אף
שים בו חסרון, דמחמת שהוא עובד השי"ת בגלוי
כלבו כן פיו יש עליו הרבה משענוים ומקטרגים,
שהרי כולם יודעים ומכירים כי עובד השי"ת הוא.
אכן לעומת זאת יש בעצודה זו מעלה גדולה שיכולים
בני אדם ללמוד ממעשיו דרך בעצדות ה'. כי הן
בראותם מעשיו הטובים וכי בכל הליכותיו הוא עובד
את ה', תגיע גם להם השקפה, ותוקד בקרבם תיקוד
אש להחקיר לעצדות השי"ת.

וזה יהיה ציבור המדיר והאריך היותו חסד וצדקה
וגו' אלו מעשיהם של רשעים, דע"כ ליכא למימר
דמייני ברשעים ממש, דכחו לא מייירי קרא דאשו
ברשיעי עסקין, אלא דכוונתו למעשי אותם הכלדיקים
המסתירים עבודתם מעין כל זכרה, בעשותם מעשים
זרים ומזרימים, עד שצעיני הרואים למעשי רשע יחשבו.
ולפיכך מכנה הכתוב אותם חסד וצדקה, כי המה
עושים במחשך מעשיהם הטובים, ועצדות ה' שלהם
עטופה ומכוסה כמעשה הזרות והתחמוך, עד שכל
עובר ישחאה וישתומם. ויהי אור אלו מעשיהם של
לדיקים, הכוונה אל הכלדיקים שנגליהם ונסתרו שוים
בעצדות ה' ויחזק, וכל רואיהם יאשרו כי עובדי
ה' המה, שהרי מעשיהם הטובים מוכיחים על צדקתם
וקדושתם. **והפסוק** כינה הכתוב אותם צדור, כי מהם

וכבר נתקשו כל המפרשים בשאלת המדרש איני יודע
באיה מהם חפץ וכו', דכמו זר נחשב הוא להיות
עולה ומסתפק במה יחפץ ה' יותר אם במעשי
הלדיקים או ברשעים. ופס"ל ציבור המדרש דכנה
ישנם ב' דרכים שונות בעצדות ה', בדרך הא' לעבוד
את השי"ת בהסתר גדול כ"כ, עד שכרואה סבור
שהוא עושה ממש מעשי רשע, ובחמת שם ספון טמון
עצדות ה' בחפץ נעלה ונשגב. ולפי שאין כל
זריה יודעת ומכרת בעצדותו פ"כ הוא שלו ושאלם
ואין עליו פחד משעין ומקטרג, שכרי הם כבורים
כי נוכח רשעים דרכו, בראותם מעשיו הזרים, ולא
ידעו ולא ידעו כי מחשבתו וכל פנימיותו קדש לה'.
וכדאיתא במסכת מו"ק (דף ע"א) א"ל רשב"י
לזריה אנשים הללו בעלי לורכ הם זיל גבייהון
דליצרכון חלו וכו', אמרו ליה יבא רעוא דחזרע ולא
תחלד תעיל ולא תיפוק וכו', כי אחא לגבי אצורו א"ל
לא מייציעא דזרכוי לא צירכן אבל יעשורי מלעין וכו',
א"ל כוליה ברכתא נייכו, חזרע ולא תחלד תוליד בנים
ולא ימותו, תעיל ולא תיפוק תעיל כלתא ולא ימותון
בנך, וכו'. וכתב המז הקדש בפרשת בראשית (פכ"ו)
ז' לבאר הענין שאמרו את הברכה בלשון קללה עד
שיהיה לורכ לבאר, ולא צירכוכו בדיא בלשון ברכה,
עפ"י הנועד דסתם תפלה אינה חוזרת ריקם מלד ה'
בהיותו מקור הרחמים, אלא צריך פעמים המיטה
היא מן המקטרגים. ומבאר צו"כ פ' וירא (ק"א)
פ"ב ועי' בנתיבות אורות (ס) שאין שום שר ומלאך
מכיר מחשבה שלב האדם, כי אם השי"ת לבדו בוחן
לבות וכליות. ולכן אמרו ברכת תפלה זו בלי קללה,
להיות המקטרג סובר שהיא קללה ממש, ולא יקטרג
מאומה, ומבלי קטרוג תעלה תפלתו לרצון למעלה עד
עתיק יומין, למלא משאלותיו לעובד בדבר יצועה
ורחמים, ובכן תתקיים ברכתו בלי מונע ומעכב,
עפ"י המזה"ק.

ובמו כן היא הכוונה האנשים הכוללים בדרך הזה
לעבוד את השי"ת בהסתר, כדי למנוע מן כל זר
ומספין לבעול מעצדות השי"ת, דמאחר שאין
המקטרגים יודעים את הפסון בפנימיותו הלב המה
מוכחים אותו לנפשו, כי על פי מעשיו הגלויים יספוטו
כי את פושעים הוא נמנה. אכן ישנו דרך אחר בעצדות

תאז אורח לעולם, להזרית בלבות בני ישראל, ולהאיר להם צהור נגהם, להודיעם דרך עצדות ה'.

ובדברים ז' בחינות אלו שואל המדרש אצל איני יודע בלחם מהם חפץ, אם במעשה אלו או במעשה אלו, שכרי בכל אחד מהם ישנה מעלה וחסרון כמבואר, ולפיכך קא מספקא ליה כי מנייהו עדיף, ובאחרי מהם צמר ה'. ועל זה בא כמשיב כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב היו במעשיהם של לדיקים חפץ וכו', כלומר במעשיהם של הלדיקים המודעים והיוכרים לבני אדם במעשיהם הטובים ובעבודתם הקדושה, באלו חפץ ה' יותר. ודבר זה למדנו ממנו שאמב"כ וירא אלקים את האור כי טוב, והיינו מעשיהם של לדיקים בגלויים לכל, שהם משולים לאור המאיר על כל סביבותיו, וכמו כן נעשיהו הטובים מאירים בלחי עולם, והבריות נאותות לאורן. וצוה יתבאר מאב"כ בתהלים ויום ליום יציע אומר ולילה ללילה יחור דעתו. יום ליום ולינה לדיקים שמעשיהם הטובים נודעים ויוכרים שהם משולים כיום, "יציע אומר", נקט ז' אמירות אחת צפה ואחת בלב, דגם מחשבת הלב אמירה חקרא. כדכתיב (שמואל א' א') וחנה היא מדברת על לב, ושם (פכ"ז) ויאמר דוד אל לבו. ולפיכך כתיב צוה יציע אומר, שהם מחשבים בלבם ואח"כ הם מושיאים גם בשפחותיהם מחשבות לבם. אמנם ולילה ולילה הם הלדיקים שמעשיהם נדמה כמשיב רשע, שפנימיותם עמומה ומוסתרת כלילה, ולא יראה החוה מעבודתם הקדושה דבר, "יחור דעתו", הם עובדים את ה' בדעתם ובמחשבתם בלבד, ולא צפיהם מאחר שרונים להסחיר כוונתם.

ועפ"י זה נבוא לציאור הפסוק אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם וגו', וכאן רמז לנו הכתוב איזה הדרך יצתו להם הכהנים, הם הלדיקים הקדושים עובדי הש"ת, ולכן אמב"כ אמור ואמרת, להודיע דלא סגי להו באמירה אחת, דהיינו מחשבת הלב המכונה באמירה, אלא הם צריכים להושיא צפיהם מחשבות לבם. ולהכי כתיב ז' אמירות, אחת במחשבת ואחת צפה. ובה רש"י ז"ל לפרש טעמה דמילתא שעליהם לאמר צפה, להזכיר גדולים על הקטנים, פירוש שעליהם הדבר מועיל להזכיר את

הקטנים ולהדריכם לעצות ה', ואם יסתירו מעשיהם מצני אדם לא יוכלו ללמוד מהם דרך עצדות ה'. ח"ש הכתוב לנפש לא יעמא צמיו, שהם חסידים עצודתם גם צפה לא יעמא הקטנים את נפשותיהם. צעויות, כי מהם ילמדו לעצוד את ה', וכן יעשו. ואחרי שפיר מה שבסמך המדרש להבא את מאב"כ יום ליום יציע אומר, דשפיר שייך פסוק זה לפרשת אמור אל הכהנים, שכרי ממנו למדנו מה החועלת הנלמדת מאמירה צפה לקרב את הבריות לעצות הש"ת, ולפיכך העיל הכתוב על הכהנים ז' אמירות.

ובדברים אלו אפ"ל גם כוונת המד"ר בה"ד יראה ה' עובד עומדת לעד. פירוש אם היראה הוא טבורה וגם פרושה ומבוררת לעיני הכל כרקיע בטברתו, אזי לרקתו עומדת לעד, כי ממנו יראו אחרים ויתקדשו לעצות הש"ת. ולכן מייית המד' מקרא זה להבא, דצ"י זו רמז כי זה הדרך המובחר בעצדות הש"ת, שלא להסחיר עצדות ה' בפנימיות הלב, כי אם לאמר צפה מה שמחשבת בלב, למען ילמדו ממנו חושבים בינה, ללכת בדרך טובים וארחות לדיקים לשמור.

*

ובאופן אחר יתבאר כפל לשון הכתוב אמור ואמרת, בהקדם הא דאיתא במסכת ערכין (דף י"ז ע"א) זה דור דורשין מנכשי פניך יעקב סלח (תהלים כ"ד) פליגי בה ר' יהודה נשיאה ורבנן חד אמר דור לפי פרנס וחד אמר פרנס לפי דור, למאי הלכתא אילינא למעלותא (פירוש"י לענין חסידות) דמר סבר אי מעלי דרע מעלי פרנסא ומ"ם אי מעלי פרנס מעלי דרע, הא איכא יכוויקים דלא מעלי ודריה מעלי, ובה איכא לדיקור דבוה מעלי ודריה לא בזה מעלי וכו', אלא לענין חוקפא וניחותא קאמרינן (פי' רש"י לענין חוקפא, כעס. וניחותא, ענוה. אם הדור עו חקפ"ה מעמיד עליהם פרנס עו, ואם הדור נוחין זה לזה הקב"ה מעמיד עליהם פרנס המנהיגם בנחת, ומ"ד דור לפי פרנס מפרש איפכא דאחר פרנס אימנשא).

והנה אף דקא מדחי בגמרא דבה דמקשינן דור לדרתא ואלו לענין מעלותיהו אלא לענין חוקפא

לדיוקים. וכחז שם בגליון הש"ס דאין למדין מן הכללות, ולא ולמד מדורו של יחזקאל ודורו של זקדוק.

עכ"פ נמאנו למדין דרוב הדורות נמשכין אחרי גדוליהם וכתי חיתא במד"ר (ב"ר פכ"ו ח') אר"ש כל פירצה שאינה מן הגדולים אינה פירצה. ונקדים עוד מה שיאמר ק"י זל"ה בישמח משה על המדרש שבראש לו הקב"ה למשה דור דור ושופעיו ודורשיו ומנהיגיו ובראש לו שאול ובניו ופוליס בחרב אל"ה משה מלך הראשון שיעמוד על בנין דקר בחרב אל"ה לי אחת אומר אומר אל הכהנים בני אהרן שברג נוב עיר הכהנים. וחז"ל כי השגחה של משרע"ה צמח שברג דברי ר' אל העם ולימוד אותם חוקים ומשפטים ותרומות, היתה גדולה יותר ממה שהשיג צמח שקבל הוא את הדברים מפי ה', עי"ש עטס בדבר באורך, משום שצמח דבר הוא אל העם היה הקב"ה משפיע לו השגב אף צענין ידיעה וצחירה, משום שר"ה הקב"ה שיחקק ענין זה בלבושם של ישראל, ואין זה ניתן להשגב בשכל אנוש, ע"כ היה נזרך להגדיל השגחו שיוכל להשפיע בהם גם ענין זה. וזהו ביאור המדרש לי אחת אומר, פירוש דמה שאתה מקשה לי מלך ראשון שיעמוד על בנין אין זה אלא משום שאתה מדבר עמי דייקא, שאין לך דיוקים עמך, וא"כ אתה הוא האומר, לך אין לך ידיעה צענין בצחירה העתידה, ומשרע"ה אתה תחב על מיתחו של שאול. אומר אל הכהנים, כפשוטו הדין המצוה צפרה, וא"כ יהיה לך דיוקים עמך, ואז הדע בדברים על צוריות, ולא יהיה לך תמיכה וכו'. שהרי צמח דבורך לישראל תבין ותשכיל כל המאורעות העתידות לך עליונים עד סוף כל הדורות, וזהו שמפרש המדרש שם מקטרגין עליו על שברג נוב עיר הכהנים, וא"כ הוא ענין צחירה העתידה, עכ"ל ז"ל.

היוצא מדבריו כי כאשר אומר משה את דברי ה' לישראל נגלו לו בכל פרשה ופרשה כל המאורעות העתידות להיות בהם עד אחרית הימים, המרומות באותו ענין צחירה. וכמו כן נמי צמח שאמר להם פרשה אומר אל הכהנים בני אהרן וגו', שממנו למדנו להזהיר גדוליהם על הקטנים בדברי רש"י ז"ל, או אז

וניחוחה, מ"מ אין כוונה הגמרא צמח לדחות לגמרי שם שייכות בין הכהנים הדור לבין מעלייתם של הפרנס, שהרי מצוה להדיא בדברי חז"ל צמח מקומות שהנהגת העם ומכות הפרנסים תליין זה בזה. חז"ל במד"ר פ' ואתחנן עכ"פ כי חוליד צנים ובני צנים ונושמתם וכו', ז"ל (כושע ד') כרובם כן חטאו לו, מהו כרובם אומר ר' שמואל בר נחמני שכל מה שהגדולים עושין הדור, כ"ל הנשיא מחיר וכו' מי גרם לכל הדור לחטוא הנשיא שחטא, עכ"ל. הרי להדיא דהעם תלויין בצרנסים. וכן חיתא במסכת צמח קמח (נ"ב ע"א) כד רגז רישא על ענא עמיד לנגדא סמוחא. ופירש"י עז המושכת ממך עיניה ונכסלה ונופלת בצורות והעדר אחריה, כך כשהמקוט נפרע משובחי ישראל ממנה להם פרנסים שאינם מכוונים. וכן חיתא נמי בב"ר פרשת וישלח (פרשה פ' א') מהו דכתיב (יחזקאל ע"ז) הנה כל המושל עליך ימשול כאמה בכתה וכו' דבור כן נשיא.

מכ"ל חלו מפורש יוצא דמעלייתם דנשיא תליין דבור, וכן להיפוך מעלייתם דדור תליין צנשיא. וכבר כתב היפ"ת צפרשת וישלח שם ליישב שלא יסתרו כל בני מומרי לדברי הגמרא ערכין כ"ל דצברי דמקשינן נשיא לדור דדור לנשיא לענין חוקפת וניחוחה ולא לענין מעלייתם, ד"ל שכל הרוב דבור כן נשיא ונשיא כן הדור למעלייתם וגריעותה, אלא דהגמרא צמכין קאמר ליהבא לנייף כך מילתא מדברי הכותב זה דור דורשיו משום דכתיב דמקשי פניך יעקב "שלה", דמשמע לעולם ולא כגו צללו הכי, חתא ליהבא למימר שהרי זמנין אין הדור נשיא למעלייתם, כדאשכחן דורו של זקדוק ודורו של יחזקאל, ולכך נריך לומר דהתם מיירי לענין חוקפת וניחוחה צמלמא (ועיין צמין יעקב עמ"ס צ"ק שם שמייעב קושית זו באופן אחר). וכיוצא בזה כתב הגרע"א ז"ל בדברותיו בגליון הש"ס למסכת חולין (דף ד' ע"ב) בזה דחיתא התם דפריך ודלמא גברי דאחאב הוו מעלי, לא ס"ד דכתיב (משלי כ"ט) מושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים. ודלמא גברי דיהושפט נמי לא הוו מעלי, וכו' לא ס"ד מדמושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים הא לדבר אחת משרתיו

לר"ך לדרוש וכו', ואף כאן אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אמירא ראשונה למת מלוא יעמל והשנייה לאחרים לא יעמל לפיכך אמור ואמרת וכו', ע"כ. הרי שכלולות בפסוק זה שני מלואות הפניות זה מזה, ה' שיעמלו הכהנים למת מלוא, וכו' איסור עומלם למת. והנה העסק בלרי המה ובקבורתו הוא מלוא רבב שביא דוחה כל המלואות שבתורה, כדאיחא במתני' רפ"ג בלכות מי שמתו מוטל לפניו פטור מן הק"ש ומן החפלה ומן התפילין ומכל מלואות האמורות בתורה, וגם נושא המטה את שלפני המטה שיש נדק בזה פטוראס מכל הממונא. ועפ"י זה יובן פירש"י ז"ל בפרשת ויחי עכ"פ ועטית עמדי חסד ואמת, חסד שעושים עם המתים הוא חסד על אמת שאינו מלוא, לחשלוס גמול. וידועה קושיות המפרשים שברי יוסף הלדיק קבל שבר על שטרת בקבורת יעקב אע"כ, כמו שפירש"י עכ"פ ואינו נחתי לך שכם אחד על אחיך, לפי שאתה עורח בקבורתי נתתי לך עיר שכם נחלם להקבר בה. עוד בעיר בנה"ק פ' ויחי שברי חף על החסד שעושים עם המתים ישולם שכן בנה"ב, וא"כ הוא מלוא לחשלוס גמול.

אמנם יתבאר עפ"י מה שאמרו ז"ל (אבות פ"ב מ"א) בוי זכיר במלוא קלה כבממורה. שאין אחד יודע מתן שכן של מלואות, וזיאלו המפרשים דלפיכך לא הודיע הקב"ה שבר כל מלוא, כדי שיכל האדם זכיר בלואות מדת זכירות במלואות קלות כבממורות, כי מאן מפיו איזה מהן שבר מרובה. ולפי"ז נמלא דאס האדם מקיים מלואות רבות, אזי מוצעת לו שיגיע אליו שבר הרבה, כי בין המלואות הרבות ששבר ודאי ישנם גם מלואות ששכרן הרבה מאלו, אך אם כל עסקו אינו אלא במלוא ח' בלבד, אין הוא יודע מה שבר יגיע לו עבודה, כי שמה אין הקב"ה משלם על מלוא זו שבר הרבה. ואם כן נמלא כי מי שעוסק בלרי המה ומעפל בקבורתו, אין ידוע לו אם יפול שבר הרבה על כך, שברי הוא פטור מכל מלואות שבתורה, ועוסק רק במלוא אחת. ויחזק כי אילו היה עוסק בזמן הזה במלואות אחרות היה מקבל שבר הרבה. וזהו שפירש"י ז"ל חסד שעושים עם המתים הוא חסד על אמת שאינו מלוא לחשלוס גמול, שברי ממה שהוא עוסק במלוא א' ויתחיל כל המלואות הרי איכא הוכחה שאינו

מודע לו מה שעתיד להיות בדורות הבאים, שלא די שלא היו מחיירים את הקטנים ללכת בדרכי התורה, אלא שבגדולים מנכיגי הדור עוד עתידין להיות הראשונים לפרון פלואות בתומת בית ישראל, ואחריכס ימשכו כעס הדור כנשיא. ועל כך נעטע ודאי מאד וברע לו מלוא ומעמד של ישראל, ומי יוכל לעמוד בגודל הנסיונות האלה. ולפיכך רמז לו הקב"ה להפסיק דעתו בפסוק זה עלמא "ואמרת אליכס", ידועה מה דאיחא בתקוני זכר (ד"ק ק"ד ע"א) איחפשעוטיח המשכ בכל דלא ודלא. כי בכל דור יש ילדן קדוש מנשמת משרע"כ, והוא המחזיק קלח את השרידים הכוללים עדיין בתורת ה', לבל יעו מני הדרך, להמשך אחרי הגדולים שבדור אשר תעו מדרך האמת וכתעו אחריכס את ישראל. וזהו שרמז לו הקב"ה במלוא לו ואמרת אליכס, כלומר שבדורות הללו שיד השרים והסגנים ראשונה במשל הזה, לא יוכיח לישראל במה להתחזק אלא אחת בעמך הדיכ עמכם, ותורכ להם הדרך ילכו בה, וכאשר מלינו כמה פעמים דמחשבה בלב חקרא אמירא, וכדכתיב ויאמר ה' לג' וכמ"ש היפ"ח ז"ל בפרשת בראשית. וכ"כ יתפרש ואמרת אליכס שבהינן הקדוש מנשרע"כ מחרח עדיין קלח בללס של ישראל להכיר האמת. ומה להתחזק ביחד ורגליו לא תמעד מליפול ברשת זו עמנו. ומה לקדש שם שמים, ולרלוח ביצועה כל ישראל ושמחתן ובהגלות כבוד שמים עלינו בנ"א.

*

באופן אחר יל"פ כפל הלשון אמור ואמרת. גם יתבאר דברי המד"ר בעליונים שאין יל"כר מלי ככס אמירא אחת דיה לכס וכו', אכל התחתונים שיש בזה יל"כר בלואי לשתי אמירות יעמדו וכו', ובקסא ק"ז זל"כר בישמח משה שאם ריבוי אמירות הוא מחסר ומסתור לאדם מפני פיתויי היל"כר, היה ראוי לבחוב כן בשאר לאוין כגון גזל ועריות שנעשו של אדם מחלוא לכס ומחמדתן, ומה התגברות היל"כר יש בפרשת עומלם מת, שבולרבה תורה לבחוב שתי אמירות.

וגר"א עפ"י מה דאיחא במדרש תנחומא (סימן ג') אמר ר' יוחנן כל מקום שנאמר אמור ואמרת

מאור עוצרת אלא גבי קצורת המה ועשיית כל דרכיו, ולא בשאר מלואות.

והשתא איש מה שכינה הכתוב את מרע"ה בתואר חכם לב בעבור שעסק בעצמות יוסף והניח ציח הים, כי בחכמתו הגדולה שקל במאזני שכלו אחיח מלוא חכיה חסוד יוחר, אס העסק בעצמות יוסף או ציח הים, וכברע כי העסק בעצמות יוסף חסוד יוחר, כי ע"י כך מעלה עליו כאילו קיים מלוא רבות, וחס כל המלואות שביח ציחה היתח לו מלוא אחת המה, שכי אנוס הוא ומעלה עליו הכתוב כאילו עשאן. משא"כ אילו נתעסק בציח היתח לו מלוא אחת בלבד, ודבר זה הוא חכמה גדולה מאוד, לחסוד חסודו של עולם, אחיח מלוא שקולה יוחר. ובזה מבואר גם מה דנקט קרא חכם לב יקח מלוא לשון רבים, שכי בחכמתו הגדולה זכה למלוא רבות על ידי העסק בעצמות יוסף, כי כל המלואות שהשתוקק לקיימן אלא שנצטר ממנו בעבור שעסק בצרכי המה העלה עליו הכתוב כאילו עשאן. וזאת גם הכוונה בגמרא שם שכל ישראל נתעסקו בזה שביח מלוא אחת בלבד, וזוהו נתעסק ב"מלואות" היינו מלואות רבות.

ועפ"י זה יתבאר המדרש פליאה ה"ל דכנס אחר ז"ל (סוטה י"ד ע"א) מפני מה נתאווה משה להכנס לארץ וכי לאכול מפריה הוא צריך אלא כדי לקיים מלואות התלויות בה. ולפיכך כאשר התחנן משה לפני הקב"ה שיתנו להכנס לארץ, השיבו הקב"ה כחצתי עליך שחכם אחיח שגא' חכם לב יקח מלואות, ובמבואר שעי' שעסק בעצמות יוסף והנחס מלקיים שר המלואות, נחשז לו כאילו עשה מלוא רבים. וא"כ למח אחיח מבקש להכנס לארץ, הרי דיוק בך שאתח משתוקק לקיים מלואות התלויות בה, וכיון שאתח אנוס על פי הדבור שלח להכנס לארץ, הרינו מעלה עליך כאילו קיימת אותם בפועל.

וְכַאֲלֵכֶּם אֵל הַבְּיָאוֹר נִקְדִּים עוֹד מִה שִׁפְרִישָׁיו מֵאֲמָרִם ז"ל במסכת סוכה (דף י"ג ע"א) לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליהי"ר ושוחטו בפני הדיוקים ובפני הרשעים דיוקים נדמה להם כהר גבוה ורשעים נדמה להם כחוש השערה, וכו'. ולכאורה יפלא ממני"פ מה

עשה במלואות בעבור שכוה מלפס לתשלום גמול, דאילו היח מקיים המלואות לתקוות השכר היח מניח התעסקות בצרכי המה, שביח מלוא חדה, ואין ידוע מתן שכר והיח עוסק בכמה מלואות ששכר רב מזה. אלא ודאי שכוה מקיים המלואות לזד ליווי הש"ית, ואינו נשח עינוו אל השכר.

אכן קושעא דמילתא היח דאף שכוה עוסק רק במלוא אחת ומניח הרבה מלואות, לא משום כך יגרע שכרו, אלא הקב"ה מחשז לו כאילו קיים כל אותם המלואות, שכי כיון שכוותו לעשות נחת רוח לבו"ת, א"כ ודאי שכוה חפץ ומשתוקק לקיים כל המלואות, אלא שאנוס הוא בעבור כבוד המה, ואחריו ז"ל (ברכות ו' ע"א) חשז אדם לעשות מלוא והנחס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה. ובצחינה זו נראה לפרש הו דאיתא במדרש הביאו ק"י זכ"ה בישמח משה פרשת ואחחק, א"ל הקב"ה למשה כחצתי עליך שחכם אחיח שגאמר (משלי י') חכם לב יקח מלואות ואחח רוח להכנס לארץ, וזוהו פלא. ויתבאר עפ"י"מ דאיתא בגמרא סוטה (י"ג ע"א) ח"ר בה ורחא כמה חציבות מלואות על משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו בציח וזוהו נתעסק במלואות שגאמר חכם לב יקח מלואות וגו'. והקשה המהרש"א ז"ל מדוע כינה אותו הכתוב בשם חכם לב בעבור שכינה את הציח ונתעסק בעצמות יוסף, וכי אחיח דבר חכמה יש בזה והיח ראוי לכנותו לדיק. ותו קשה מדוע כתיב יקח מלואות לשון רבים, ואין כאן אלא מלוא אחת שעסק בעצמות יוסף והיח ראוי שיאמר יקח מלוא. אמנם הנה לכאורה יש להתבונן מדוע לא נתעסק משה בציח הים, והרי גם בציח היתח ליווי הש"ית כדי לקיים הכעתחו לאברהם אבינו ואחריו כן ילאו ברכוש גדול. אלא נראה דכיון שכיח עסוק בעצמות יוסף היח פטור מכל המלואות, אף לא הפסיד משום זה שכי כל המלואות שכיח יכול לקיים, כיון שצאמת היח חפץ ומשתוקק לקיימן, רק שנאנוס בעבור היותו עוסק בעצמות יוסף, ונמנח כי ציד משה היתח מלוא העסק בעצמות יוסף, וגם שר המלואות שכיח יכול לקיים לא הפסיד. אמנם ישראל שכיח עסוקים בציח, לא היתח צידם אלא מלוא בציח בלבד, ולא שר מלואות, ולא מנינו שיכיח המתעסק במלוא פטור מכל

עברו ונעשו. אכן אל ה'דיקים יהיה נדמה כהר גבוה, כי ה'יב"ר בא בחלקת לשונו לומר על עבירה שהיא מלוא, ובתחבולות יעשה לו מלחמה להוכיח בכמה הוכחות חותכות כי בעשותו הנחמתי יקיים מלוא הצורא יתבדך. ונגד הסתה כזו קשה מאד ללחוס את מושל ולהתגבר עליו, כי לר"ך לכך דעת שלימה וכה הצחוק גדול להבדיל בין מלוא שמקורה מן ה'יב"ר לבין מלוא אמיתי, ולפיכך יהיה ה'יב"ר דומה ל'דיקים כהר, כי לנגדם היה מתגבר בפיתויים קשים כהר קשה, שבה לנגדם צביעותו וצערמתו לומר על עבירה מלוא. ועל כך יתפללו ה'דיקים לעת"ל כיאל עלתה בידם לכבוש הר קשה כזה, ולהבחין בין מלוא אמיתי למלוא שהם תחבולות ה'יב"ר.

ה'יב"ר מה כי כך הוא דרכו של ה'יב"ר וכל מחשבותיו, לסמות עיני האדם ולשגשג דעתו לחשוב על עבירה כי מלוא היא. ובה נבוא לבאור הענין, כי הנה צרפשה זו ישנם שני מלואים להכניס, חדא שלא יעמא לו, והב' שמה עליהם להטמא לשבעה קרובים, ואם לא ראו מטמאין אותם בעל כרחם, וכדאיתא בגמרא (זבחים ק' ע"א) לה יטמא מלוא, מעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו צערב הפסח ולא ראה ליעמא ונמנו אחיו הכהנים וטמאזו. בעל כרחו. והנה בשתי מלואים אלו יש מקום ל'יב"ר להסית את האדם ולפתותו לעבור עליהם, כי מחד גיסא יש לחוש פן יחשוב הכהן בלבו הרי מלוא רבה היא להתעסק בצרכי המז וקדושתו, והאזכה בה מעלה עליו הכתוב כאילו קיים הרבה מלואים שאין צידו לעשותם, וה'יב"ר יצא לו חבילות חבילות ראיות כי מלוא לו להתעסק בקדושת המז, בצמור לו לא ולמד ממשה רבינו ע"ה אדון הניצאים שמתעסק בעלמות יוסף, ובכתוב משירו כי צמור כך זכה למלואות רבות, ושכרו הרבה מאד כאילו עשאו בפועל, ואף אתה לא תחוש מאומה, אלא תעסוק בצרכי המז ושכר הרבה תעול. וכן לאורך גיטא צמור שגשגו בה הכהנים להטמא ל' קרובים, יב"ר ה'יב"ר אלו צערמתו ויחמור לו כי קדוש הוא לאלקיו, ואת להם חלקיו הוא מקריב, ולא נזהר לו להטמא למתים אפילו אם הם קרובים. ועל כן לז' שיש ל'יב"ר מקום להכשיל את האדם בענין זה ולפתותו על עבירה שהוא מלוא

הוא דמותו האמיתי של ה'יב"ר, ואין יתבדך כחומר חותם להתדמות ל'דיקים כהר ולרשעים כחוט השערה. ופירשתי עפ"י דברי בצע"ש הקדוש על מאמרו (שבת ע"ה ע"א) שחט משום מאי מחייב רב אומר משום לזבע, וכתבו ההוספות שם אשוחט דעלמא קאי. ופירש כי שחט דעלמא רומא אל ה'יב"ר הוא השטן הוא מלאך המות, שהוא שוחט דעלמא, כמבואר בגמרא שהוא נוטל נשמת האדם בשעת פטירתו. והיינו דפריך בגמרא שחט משום מאי מחייב, והרי הס"מ בולך בשליחות הקב"ה להסית את האדם לעבירה, ומדוע יתחייב קטלם לעת"ל, ומשיי אמר רב משום לזבע, פירוש שהוא לזבע את העבירה למלוא, וקשה מאד להתגבר עליו בזה, כי הוא מעשה את הצרות צביעותו וצנכליו אשר הוא מתחנל להם להפילם בשעת, ואומר להם על עבירה שהיא מלוא, ואין האדם יודע להבחין בין טוב לרע. ועל הדבר זה יתחייב ה'יב"ר לעת"ל, כי לא נאמרו אלא להסית את בני אדם לדבר עבירה, ואילו היה עושה כן לא היה מפיל ברשתו כי אם רשעים גמורים, אבל איש אשר קאת יראת ה' בלבו לא היה מתפתה לעבור עבירה בשאט נפש. אך דא עקא שה'יב"ר לזבע את העבירה, ועוטה אותה בלבוש מלוא, וצערמה זו נלכדו ברשת אשר עמן רבים וכן שלמים, ולא יכלו לעמוד כנגדו.

ובזה מבואר מאמר הגמרא ל'דיקים נדמה להם כהר רשעים נדמה להם כחוט השערה, כי הנה לעת"ל רוח הטומאה יעבור מן הארץ, ומלאה הארץ דעה את ה', ואז יראה כל איש את האמת, עד כמה שנאוי ומתועב הוא העובר עבירה לפני המקום ב"ה, ואף הרשעים ישיגו זאת, והמה יראו וכן יתמחו איך וכשלו ופלו ברשת ה'יב"ר לחטוא ולמרוד לפני מנ"ה הקב"ה, לעבור עבירה גלויה נגדו. ועל דא ודאי יאות להו למכדי שלא דמו מעליהם את ה'יב"ר, שבה עליהם בגלוי להסיתם להמרות פי הקב"ה. והלא הדבר קל מאד להתגבר עליו בצואו אל האדם בצופן זה, כי מי פתי יסור הנה, לעבור בשאט נפש על מלואות הקב"ה. ולפיכך יהיה ה'יב"ר דומה לרשעים לעת"ל כחוט השערה, שהרי צבוח"ו היה ה'יב"ר מסיחם בצופן שקל מאד להתגבר עליו, ואעפ"כ לא עמדו כנגדו, ופתאים

יעבדו עבודה הקדש שמויי יין, וא"כ שלא בזמן משמרתם או שלא בזמן עבודה יכולין לשחות יין ושכר, וא"כ חבא הכהנים לומר שילמד סתום מן המפורש לדון בטעם איסור עומאה שהוא מטעם עלמו שנאסר שחיית יין ושכר, כדי שיהיה ראוי לעבודה, לא נחמס כ' וידבר לי יחיד לא יעמא, לומר שאפילו אחד מן הכהנים הוא עומד באיסור זה. וממילא דבר אחר למד שלא מטעם ציטול עבודה, כי אין עבודה צטילה מהפדר כהן אחד, אלא ודאי שאיסור עומאה כהן היא חובה גבול וכו', ומטעם האמור בדבריהם ובתנא למעלה, עכ"ל האבחה"ק.

עב"פ מוצר מדבריהם ז"ל כי אין הטעם שהחברו הכהנים שלא להטמא למחים צבור שלא יעמאו את המקדש, אלא מפאת חשיבותם ומעלתם אסרה עליהם תורה לעמא עצמם. ולפי זה לר"ק לומר דמה שאמר הכתוב כי את לחם חלקיך הוא מקריב, אין זה טעם לאיסור העומאה, אלא דמחמת גדול מעלתם וחשיבותם, שהם לגיוני של מלך המקריבים לפניו קרבנות, אסור להם לעמאות למחים. ולכאורה יש להציר ראייה שאין טעם איסור העומאה תלוי בהקדשת הקרבנות, כי אם מחמת מעלתם אסרה עליהם תורה להיעמא, ממה דאיתא בתורת כהנים הביאו רש"י ז"ל בני אהרן אף צעלי מומין במשמע, דאף הם צכלל האזכרה שלא להיעמא למחים, וצעלי מומין ע"כ אין לומר דהטעם משום עבודה, שהרי הם פסולים לעבודה, אלא ע"כ דטעם איסור עומאה הוא מחמת חשיבות הכהנים, ולא משום שיוכלו לעבוד עבודה צריכה.

אבן במדרש תנחומא לא משמע הכי, דמייתי משל טענה שהיה נכנס ויוצא לפני המלך, א"ל המלך גזרתי עליך שלא תראה את המלך כל יומיך, מפני שאתה נכנס ויוצא את פני שלא תטמא פלטין שלי, כך הקצ"ה גזר על הכהנים הנכנסים לציבורי"ק שלא יעמאו למת, לפיכך הוא אומר לנפש לא יעמא צעמיו, עכ"ל. הרי להדיא שטעם שהחברו הכהנים מן העומאה, מפני שהם נכנסים תדיר לציבורי"ק שלא יעמאוו. ולפי זה תקשה מדוע ריבה הכתוב אף צעלי מומין, אלא הם שייכים באזכרה זו, בלא הם

ועל מזה שהיה עבירה, לפיכך האזכרה תורה לכתוב כי אמירות, שיש בהם האזכרה כפולה להזכיר את הכהנים שלא יפלו ברשת היתרה"ר, אלא יתבוננו בדעתם נגמלין בין מזה לעבירה.

*

ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יעמא צעמיו, פירש"י ז"ל אמור ואמרת להזכיר גדולים על הקטנים. אכן הראש"י ז"ל בבלכות קטנות שלו (ריש הלכות עומאה) כתב דמשינה הכתוב בכל לומר הכהנים בני אהרן, שלא כדרכו בשאר מקומות לכתוב בני הכהנים, למדנו כי צא להזכיר את הכהנים הגדולים על בני אהרן הקטנים שלא יעמאו עצמם, ולפי זה תקשה כפל אמור ואמרת למאי אתי.

ב' ובמד"ר (פס"ד ד') איתא דזשי"ה יום ליום יביע אמור וכו', הניח צא' בתקופת ניסן וצא' בתקופת חשוי היום והלילה שוין, מכאן ואילך היום לזה מן הלילה והלילה לזה מן היום, ופורעין זה לזה צפויסין הכל בני שטר ובני גזר דין, הוי יום ליום וגוי. אבל למטה כמה שערות כמה גזר דין, צכל הארץ ולא קום וכו', ועיי"ש. וא"כ מאי שייכא דרשא זו לפרשת אמור אל הכהנים.

ורבא לביאור הענין נקדים דכנה מדברי הרמב"ן ז"ל מפורש ויולא כי מה שהזכיר הכתוב את הכהנים שלא יעמאו למת אין הטעם משום שעליהם להיות בטערה צכל עת כדי שיהיו ראויים להקריב קרבנות לפני ה' ולעבוד עבודה צביבורי"ק, אלא טעם הציור הוא, כי לגד הפלגת מעלה קדושתם אין מן הראוי שיהיו יעמאום למחים. וזה לשון הרמב"ן ז"ל, אבל צכאן יזכיר שלא יעמאו צמת אפילו צעת שלא יבואו במקדש, והוא מעלה להם צעמאם, ולכך הזכיר הכתוב כהונה, ואמר כי צעבור שהם כהני ה' ומשרתי חלקיו ואמר להם שיהבנו כבוד וגדולה צעמאם, ולא יעמאו לעולם, עכ"ל ז"ל. וכיוצא בזה הם דברי הא"ה"ה הקדוש שכתב וז"ל, לגד שניווה ה' לכהנים איסור יין ושכר, ויש גילה הכתוב שטעם האיסור הוא לגד

דורך זכאי ותכיר בגאולה צדקו' אחישנה, ח"כ כבר יכיר ישראל עבדו לך, וכל מאוויים וחפלים יהיה לדבקך צו יתבדך ולעבדו שכם אחד, ואז לא יהיה לורך שתקדים ציאת אליהו לציאת משיח דקדקו, אלא מיד צעת הראוי יגלה ויבא משיח דקדקו (ועיין מה שכחצנו בזה לעיל פרשת אחרי עמוד פ').

והשתא יתבאר כיצד דברי התוספות צעירוצין כ"ל, דמפני שעבדו כ"כ שנים שלא נצנה הבית, ח"כ כבר חלף עבר זמן אחישנה וכבר הגענו אל צעתה, וכיון שכן צע"כ תקדם ציאת אליהו לציאת המשיח לכס"פ יום אחד, כדי לשר את ישראל ולהכין לבם, שכרי הם צדקו' לא זכו, ושזו חין לאסור שתיית יין בעבור החשש שמה יבנה המקדש, דאף שאינן צמחוננו וחזקת אמונתנו כלזו כן פתה, בצפייתנו לפינו בכל עת ועונה ליטעות ה' צדיקת משיח דקדקו, מ"מ כיון שתקדם ציאת מצבר לציאתו מותר לכהנים לשחות יין, שכרי מעט בזה אליהו הנביא זל"ע עדיין חסידים להם שבות להפיג יינם ע"י שיכר מועטת עד שיבא הגואל, ויהיו מוכנים לעבודה.

ובדבריהם אלו יתבאר כיצד עמם החילוק שצין איסור שתיית יין שאינו מוכב בזמן החורבן, לבין איסור עומאח למתים שמוכב חדיר אפילו צעת החורבן, דלזכרתם לנפש לא יעמא נובחת חמיר משום דאף אם תקדם ציאת מצבר לציאת משיח דקדקו יש לחוש שלא חסידים לכהנים שבות להטכר, שכרי המה זקוקים להזאת שלישי ושביעי, משא"כ איסור יין ושכר אל תשת לא יבוג האידנא, כדאמין שהסיד לכהנים שבות להפיג יינם מעט ציאת אליהו הנביא זל"ע עד שיבא הגואל, דבזמן מועט יסור יינם מעליהם. ועמה מוכנים שפיר דברי התנחומא מלה"ד לעבד וכו' ח"ל המלך גורמי עולין שלא תראה את המת כל יומך מפני שאתה נכנס ורואה פני שלא תעמא פלגין שלי וכו', דבאמת שייכא גזירה זו אף בזמן החורבן, דבכל עת חיישין שמה יבנה, ולפיכך אסור להם להעמא שיהיו מוכנים לעבוד עבודה צדיקה"מ, והיינו נמי טעמא דאף כהנים צעלי מומין הם בכלל אזכרת לנפש לא יעמא, כי הנה לעתיד לבא יתפרא ישראל מכל מומיהו, כאשר היה צעת מתן תורה כדכתיב

אינם ראויים לעבודה, ולא שייך גביהו כך טעמא שלא יעמאו את פלגין.

ונראה לבאר הענין בהקדם הא דליהא בסנהדרין (דף כ"ב ע"ב) רבי אומר אומר אני כהנים אסורים לשחות יין לעולם, אבל מה אעשה שתקנתן קלקלתן. פירש"י אם באתו לחוש שמה יבנה אסור ציין לעולם ואפילו הוא מכיר שאינו עכשיו זמן משמחתו, שמה יבנה וכל הקודם ואישיטכח עיול ועביר. אבל מה אעשה שתקנתן קלקלתן, חורבן הבית שקלקלן ועירבב סדר משמרותיהן וכו' הוא חוקק עכשיו לשחות יין לעולם ולא חייב לשמא יבנה פתאום. אכן התוספות צעירוצין (דף מ"ב ע"ב ד"ה ואסור) כתבו לפרש שתקנתן קלקלתן שכבר עברו כמה שנים שלא נצנה הבית, וכיוצא בזה פירש"י ז"ל בתפנית (דף י"ז ע"א ד"ה רבי). ופירוש זה קשה להלמו דכי בעבור שכבר עברו עידן ועידנים עובא ואכתיו לא נצנה הבית עד עתה, משום זה תתמעט האמונה והצטחון והכפ"י לציאת המשיח בכל עת, עד שישתנה דין איסור שתיית היין לכהנים, משום שכבר עברו הרבה שנים ועדיין לא נצנה, אחמכה.

וכתבתי ליישב זאת בספרי ויואל משה (ח"א סימן כ"ד) על פי סדרת הכרתי ופלתי (יורה דעה סוף סי' קי"ה) דודאי סדר ותנאי של ציאת המשיח הוא שאליהו יבא לבשר ציאתו, אמנם כל זה אם חסידים בגאולה צעתה, אבל אם זכו ישראל שחסידי הגאולה צחינה אחישנה, ואז ימכר הקב"ה ויחיש מדלג על הריסם מקצת על הצעות לשנות הסדר וההצב של הקב"ה, כי זכות ישראל משנה השורה, ואז יחיש הקדוה והגאולה למכר ציאת צ"ד מצלי בשורת אליהו זל"ע. וכבר אמרתי לבאר טעם דבריו ז"ל פפ"י מה שכחצנו הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות מלכים (פ"ב ה"ב) שקדם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וכו'. וכיון שכל מה שתקדם ציאתו של אליהו הנביא הוא כדי לעורר את ישראל לתשובה, ולהכין לבם ליראה ולאבהב את השם הנכבד והנורא, ח"כ כל זה שייך באם לא יכיר ישראל ותכיר הגאולה צעתה, ואז יהיה לורך שתקדם ציאת אליהו, משא"כ אם יהיה

בישעיה (פרשה ל"ה) אז תפקחנה עיני עורים וחרון לשון אילים וגו' (ועיין בילקוט פרשת יתרו רמז רע"ג), וא"כ אף הכהנים בעלי מומין עתידין להיות ראויין לעבודה צעת הגאולה, ולפיכך אסור להם להעמאות למתים משום שמא יבנה המקדש ויתרפאו ממומיותם, ויהיו נכונים לשרת לפני ה'. משא"כ חללים נתמעטו מאזהרה זו, ומותר להם לעמאות עמם, שכרי הם ישארו בפסולת, ויהיו אסורין בעבודה לעולם.

ובדרך זו נבא לביאור כפל לשון הכתוב אמור ואמרת, דהנה האלשיך הקדוש דקדק במא"כ"כ לנפש לא יעמא, דהול"ל למת לא יעמא, ולדרכו מראה דרמז לנו הכתוב צוה מוסר השכל. דהנה מודתיב בני אהרן מרבינן דאף בעלי מומין במשמע, ועממא כדאמרין דבכל יומא איבא למיחש שמא יבנה ציבורם ויהיו אף הכהם ראויים לעבודה צביהמ"ק, על כן עליהם להשמר חדיר מכל עומאה. ולפי שצכל יום ויום יש לנפוח לביאת משיח נדקיו, על כן הכתוב מוטלת על כל אדם מיישראל להכין את עצמו חדיר לביאתו בצבנה דרבה בחורה ובמאות ובמעשים טובים, כי אם לא יתכונן במאומה לביאתו בהאיך אפינן יעול לקבל פני משיח נדקיו, ותשורה אין צידו להביא. הלא בושא וכלימה תכסה פניו, אם נעמוד לפניו דלים וריקנים, כבדי עון מלאי חטאים כשנים. וזהו שרמז לנו הכתוב אמור אל הכהנים בני אהרן אף בעלי מומין במשמע, שלא יעמאו למתים, דשמא יבנה ציבורם ועליהם להיות מוכנים ומזומנים לעבודה בכל עת. וזהו אמר קרא ואמרת אליהם, כאן רמז אמירה לכללות ישראל לנפש לא יעמא בעמיו, שיהיה בכל זמן ועידן שלא לעמא נפשותיהם בעוונות, שהרי מהבא מוכה דאיבא למיחש בכל זמן שמא יבנה המקדש, ולפיכך עליהם להיות מוכנים ומזומנים חדיר לקבל פני משיח נדקיו בקדושה ובעברה, מכיון שצכל יום אנו מחכים ומנפים לביאתו.

ועפ"י האמור נבא לביאור המדרשים המובאים בפתח הדרוש. כי הנה עפ"י מה שכתבנו מוכה מפרשת אמור אל הכהנים כי ביאת משיח נדקיו אינה תלויה בזמן מסוים, אלא בכל יומא ויומא זמני הוא אם יזכו ישראל, ולפיכך הכהנים מזהרים שלא

יעמאו עמם בשום זמן, דשמא יבנה ציבורם ועליהם לעבוד עבודה. ולכאורה תקשה לפי זה קושיא חמורה על מה דליאת במסכת ר"ה (דף י"א ע"ב) רא"א בתשרי נגאלו ובתשרי עתידין להבא אל ר"י אומר בניסן נגאלו ובניסן עתידין להבא אל, הרי דלא פליגי אלא באיזה חדש מב' חדשים אלו ניסן או תשרי תהיה הגאולה, אבל הא כ"ע מודו דלא תהיה הגאולה כי אם באחד מב' חדשים אלו, ואילו מפרשתן מוכה להדיא דתתכן ביאתו בכל עת וזמן, שהרי ע"כ נאסר על הכהנים להעמא למתים לעולם. וקושיא זו היא בקושיית העורי אכן על כך פלוגתא דר"א ור"י אם בניסן עתידין להבא או בתשרי, מהא דליאת בעירובין (דף מ"ג סע"א)) הרינו חזיר ביום שכן דוד צא וכו' אסור לשחות יין בכל ימות החול, משום דבכל יום ויום אמרינן דילמא השתא אחי, הרי דתתכן ביאת בן דוד בכל ימות השנה ולא בניסן ותשרי דייקא.

וכבר כתבנו (פרשת וירא ע' שפ"ט) ליישב קושיית העור"א עפ"י הקדמה יקרה הלא הוא כתובה על ספר נזר הקדש פרשת ויחי (פ"ח ג') ותוכן דבריו בקצרה, לנאר מאמרם ז"ל בסנהדרין זכו אחישנה לא זכו בעתה, עפ"י נחות לשון חכמינו הקדמונים בנוסח תפלת ערבית, בחכמה פותח שערים ובחכמה משנה עתים ומחליף את הזמנים ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם צריקת כראונו, דלכאורה הלא הזמן אין בו ממש, וא"כ חילוף זה מה עיבו. אלא הענין עפ"י דברי חכמי האמת שכל עת וזמן יש לו חזל אשר מיוחד הממונה עליו למעלה בעולם הגלגלים, וכן כזה יש גבור מעל גבור בעולם העליון עולמו של הקב"ה, שכל כל זמן ממונה מזה מיוחדת המאירה בו וכו'. ויש בכל מזה ומזה בחינה המיוחדת למעלה, לא ראי זה כראוי זה, אלא הם כבמה מדריגות שונות עצמו מספר. ובכל עת וזמן יש הכנה אחרת בעולם, כפי בחינת המדע המאירה בשעתו. ומי"כ בהיות בחי' המדע מזל חוקף הדין הקשה מזה העת המיוחד לו, הוא מוכן לפורענות גמור, ובהיות המדע מזל הרחמים הגמורים, אזי העת המיוחד לעושה מופלגת. ולעולם זמן הקץ אינו אלא צעת רצון המיוחד לו, אלא שאם יזכו ישראל אזי יעלה רצון מלפניו יתבצר לדג על הקץ, וימנע הגאולה שלא בעונתה, כאמרם ז"ל.

של החלפת הזמנים, עפ"י המבואר במד"ר הכ"ל (קושיא ג') כי היום והלילה ליון זה מה ופוענין זה לא וכו', וזהו ג"כ ענין חילוף הזמנים, כי הקצ"ה נוטל זמן שהיה ראוי להיות יום ומלוכו ללילה וכן להיפוך.

ולכאורה י"צ על מה עשה ה' ככה שיכיו היום והלילה ליון זה מה ואח"כ פורעין זה לא, ואפ"ל בטעם הדבר עפ"י מ"ש הרמב"ם ז"ל בפירושו המשניות פ"ה דמוסכת אבות במשנה עשרה דברים נבראו בע"ש בין השמשות, ותו"ד כי כל המופתים היואלים חוץ לטבע כלם קדם בהם ראון ה' בששת ימי בראשית, והוא ש בהם לא בטבע שיחדש בהם מה שיחדש. וזהו מה שאמרנו במד"ש (ב"ר פ"ה ד') אמר רבי יוחנן התנה הקצ"ה עם היום שיבא נקרא לפני ישראל הכ"ד (שמות י"ד) וישב היום לפנות בקר לאיתנו לתנאים שהתנה עמו. והטעם כי ביום צ' בהחלק המים הושב בטבעם שיחלק ים סוף למשה והירדן ליבושע וכו', עכ"ל הרמב"ם ז"ל. והנה הקדש כתב ליישב התמיהה והמפורסמת למה הולך הקצ"ה לתנאי, וכי אין צידו ית' לעשות כחפאו וכרצונו חמיד בלא תנאי. וכתב עפ"י מה שביארו המפרשים בטעם הדבר המבואר בכמה דוכתי שאין הקצ"ה חפץ לשנות הטבע כי אם לזורר גדול, לפי שכל הנביאים כל עיקר כחם ותקפם הוא בזהוים עומדים בטבעם המוטבע בהם, וצביעול בטבעם מוטבעל תקפם וכחם, ונחלש גם כח שרם ומחלש השופע עליהם מלמעלה. ומה"ע גופא התנה הקצ"ה עם כל מעשה בראשית על ציטול בטבעם לעת האורך, דכיון שכך הותנה עמהם מתחלת הבריאה, לא הוי בזה ציטול תקפם וכחם, עיי"ש בנזעם אמריו.

וכדבר הזה אף אנו נאמר לעניינינו כי בערם הרים וילדו כבד עליה במחשבה לפניו קץ הגאולה וביאת משיח דקדונו, כדאיתא במד"ר עה"פ ורוח אלקים מרחפת על פני המים זו רוחו של משיח. ולד שראתה חכמתו יתברך מראש מקדם כי יתכן שיביא אורך בחילוף הזמנים ושינוי סדרי מערכות הכוכבים, אם יבא ישראל שימבר ויחיש ה' זמן גאולתם ופדות נפשם, ואפ"ל נחל ניחא ליה לקצ"ה בשינוי הטבע

ובכוונה שיחליף הקצ"ה את המדות של סדר הזמנים, והמדה הטובה של העת ראון המיוחד לגאולה שהיתה מיועדת להיות בזמן מאוחר לפי סדר יצירתו אחריות, יקדים הקצ"ה להעמידה בזמן מוקדם. וזה שאמרנו בתבונה משנה עתים ומחליף את הזמנים, כי בזהוית אורך השעה בעולם לעורר מדה טובה ישועה ורחמים בעת זמן שאינו מוכן לו מלא, מחליף הקצ"ה את המדות של סדר הזמנים, ומקדים להביא את המדה שהיתה עתידה לבא בזמן מאוחר. וכן בענין זה משתנה ג"כ סדר הזמנים למטה בעולם הגלגלים במערכת הכוכבים והמלות. ועל זה אמר ומסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברכיע כרצונו, כלומר שמשנה סדר הנהגת כוכבים ומלות, כדי להקדים עת ראון בעולם לאורך שעה כחפאו ורצונו, עכ"ל ז"ל בקצרה, עיי"ש שבהריך לבאר בזה כמה עניינים.

והשתא חו לק"מ מה שהקשה בעורי אכן ז"ל, בנאמת זמן הגאולה קבוע ועומד להיות בניסן או בתשרי, למד כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ואפ"ה תתכן ביאת המשיח בכל יום ויום מימות השנה, שהרי אם יהיה ראון מלפניו יתברך להקדים עת הגאולה בשאר ימות השנה, יחליף את הזמנים ויקדים להביא מדה ניסן או תשרי ומחלו אל אותו הזמן שהקצ"ה חפץ לגאלנו בו. ולפיכך הנידור בחזיר ביום שכן דוד ב"א אסור לשחות יין כל השנה, דבכל יומא אמרינן דלמא השחא אחי, דאפשר קבוע הקצ"ה מדה חדשי ניסן או תשרי בזמן אחר עיי' חילוף הזמנים. ובה נחה וגם שקטה תמידיהונו על מה ולמה נאמר לכהנים בזה"ל להעמל למתים בכל ימות השנה. דאף אמנם שזמן הגאולה נקבע לאחר מצי' חדשים אלו, אפ"ה אחרנו נחכה לו בכל יום שיבא, כי אם חפץ ה' יחליף סדרי הזמנים, ויקדים להביא מל ניסן או תשרי בלא צענוח.

והנה לפי"מ שפי' החז"ק מ"ש בנזעם חפלת ערבית ומחליף את הזמנים, יש להתבונן מה טעם ומצידין החלפת הזמנים בתפלה, והלא החלפה זו לכאורה אינה דבר ההווה חזירי בכל יום, כי אם לפקדים בעת שהקצ"ה חפץ להקדים שעת רחמים ועת ראון או להיפוך. ואריך לומר כי בכל יום ויום ישנו ענין זה

הכהנים לעמול למתים לעולם, ואף גם בעלי מומין ישנם בכלל הזהרה זו, שמה יבא בן דוד היום ויתרפאו ממומיהם, ויביח עליהם לעבוד עבודה צדיקה שיצבה במהרה בימינו.

ועפ"י בחינה זו אפ"ל כפל לישנה דקרא אמור ואמרת דבנה באכ"ח הקדוש מפרש אמור אל הכהנים עפ"י מאמרם ז"ל אמר הקב"ה למשה אין נאל ליואל ונכנס לפני להסבכל צמת, והוא אומרו "אמור" לשון מעלה, אל הכהנים פירוש ללד שכל כהנים משרתי פני מלך, ומה הוא המעלה שלא יעמאו לגשם אדם. ולדרכנו אפ"ל בסגנון אחר אמור אל הכהנים מלשון חשיבות ומעלה, שכל אסורים לעמול למתים, והדר מפרש קרא "בני אהרן" אף בעלי מומין במשמע, משום שכלל יום ויום עיניו מלפני לציאת משיח דקדוה. ואמרת אליהם גם אמירה זו תחפרש מלשון מעלה וחשיבות לכלל ישראל, כלומר דאזהרה זו לרבות אף בעלי מומין לאיסור עומאה היא מעלה וחשיבות לכלל ישראל, דמינה גשמע שכלל יום תחנן ציאת משיח דקדוה ובנין בית המקדש, ואז יתעלו ישראל ויתרוממו למעלה למעלה.

ואפ"י צאופן אחר מה דמייתי המדרש להכח זשי"ה יום ליום יציע אומר ולילה לילה יתור דעת, בהקדש לצאר כוונת מקרא זה, דבנה איתא צמד"ר פרשת בראשית (פ"ג ח') עכ"פ ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה אי"ר אלמור לעולם אין הקב"ה מיוחד שמו על הרעב אלא על הטוב והחשך קרא לילה, אלקים לילה אין כתיב כאן אלא ולחשך קרא לילה, עכ"ל. והנה יש להתבונן מדוע כלילה הוא דבר רע הלא כמה חובלות יש בלילה יותר מביום, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל (כלי ח"ת פ"ג ה"ג) שרוב חכמתו של אדם נקויה בלילה. וא"י צמ" (פירושין ס"ה ע"א) לא חזירי סיהרל אלא לגירסא. וא"כ כלילה טובה מרובה, ומדוע יכונה בתואר רע. אמנם ידוע דיום רומע על זמן הגאולה העתידה וכלילה רומע על זמן הגלות (עיין צד"ח צבא קמח דף ב' ע"ב) ולפיכך כלילה קרוי רע, על שהוא רומע על זמן הגלות שאינו דבר טוב, ואין הקב"ה מיוחד שמו עליו. אכן גם בגלות צ"ל מאת הקב"ה ואעפ"י שבתור.

משום שבתחבול טבע הנצרכים יחלש כחם ותוקפם, ע"כ הקדים הקב"ה להטביע בטבע הצריח ענין זה, שהיום לוח מן הלילה והלילה לוח מן היום ופורעם זה לוח צפויסים, כדי שצעת האורך כאשר יחליף הקב"ה סדרי הזמן ויקדים להצו את הזמן הראוי להיות מאוחר, ויאוחר הזמן הראוי להיות מוקדם, לא יביח בך משום שינוי סדרי הצריח, ולא יחלש חילם ותקפם, בידעם כי כך הוא המדה, וכך הטבע צבם צעת הצריח, שיביח ליון ופורעין זה לזה.

ועתה מוצא היעב מה דמייתי המדרש לפרש אמור אל הכהנים את דברי הכתוב יום ליום יציע אומר ולילה לילה יתור דעת. ודרש ליה שהיום וכלילה ליון זה מה ופורעין זה לוח זכר, דמתכוון ליישב צוה שלא תקשה לך על מה דמצינן אף כהנים בעלי מומין שהן בכלל האזהרה שבהכרח כהנים שלא יעמאו למתים, וטעמא צבי מדוע הזהירו בך, והלא אינם ראויים לעבודה, וע"כ לומר שטעם משום דכל יומא אמרינן שמה היום יבא משיח ויתרפאו ממומיהם, ויביח ראויין לעבודה, על כן עליהם להיות זהירים מעומאה בכל עת. ולבאורה תקשה מה בקשויות העורר אכן על הא דפליגי ר"א ור"י במסכת ר"ה זמן הגאולה אימת צניסן או בתשרי, הרי דלא תתכן ציאתו אלא ב' מ' חדשים אלו, והכא חזיק דבכל יומא חיישין שמה היום יבא. ולאתא צא המדרש כמיש"ז זשי"ה יום ליום יציע אומר ולילה לילה יתור דעת וכו' היום לוח מן הלילה והלילה לוח מן היום ופורעין זה לוח צפויסין וכו'. וטעמא דכך מילתא כדאמרינן, כי כך גזר יוצר בראשית מאז תחלת הצריח, שיביח היום וכלילה ליון ופורעין זה לוח בכל עת, כדי שאם יביח אורך להקדים זמן קץ הגאולה, ולקצר ציאת משיח דקדוה בערם העת המיועד לציאתו, יחליף הקב"ה את מדות הזמנים וישנה סדרי מערכות השמים כפי האור, ולא יביח בך משום שינוי הטבע והחלשה תוקף הצריח, שברי כך מנהגו של עולם בכל עת שהיום והלילה פורעין זל"ז ומשלמין. וכיון שכן אין לידע זמן קץ הפלאות אימת, ובכל יומא איכא למימר דילמא היום אחי, דאף שזמנו קצוב להיות צניסן או בתשרי, מ"מ שמה יחליף הקב"ה מדת יוסן או תשרי וימחר להציו. ולפיכך אסרה תורה על

החטאים בזה הס"מ המסית את ישראל מ"מ גם כוח זה ניתן אליו מאת הקב"ה, והוא הנקרא בספרי המקובלים דעת העולם, שהוא מנהיג את הס"מ בכהנהגה זו. ולפי זה נמצא דבין בגאולה וצין בגלות כרי הם מאת ה', אלא שבגאולה ניתנה באמירה לבדיא, בדכתיב קרא ויאמר אלוקים יחי אור, משא"כ על הגלות היה רק דעת העולם קידוש לית. וזה יסכיב ציחור הכחצו ויס ליום יביע אומר, ויס רומ על בגאולה שעליו היתה אמירה מאת הקב"ה, וילכה ללילה יתור דעת, כלומר דאף הוא מאת הקב"ה אלא שלא ניתן באמירה, כי אם יתור דעת חיינו דעת העולם. ועפ"י מה שנחצאר דבכך קרא רמח בגאולה וגם בגלות, אפ"ל שייכות מקרא זה לכא, דכנה מדברי הכחצו אמור אל הכהנים למדו ענין בגאולה העתידה ובגלות כאשר נחצאר, דמדמדיקין אף בעלי מומין שישן באזכרה זו שמעין ענין בגאולה העתידה, דאף שעתה אינם ראויים לעבודה מ"מ הוזהרו בעבור שהם עתידין להתרפא לעת"ל, ויהיו ראויין לשמש בכהונה, וכן.

אמנם נראה דכנה מדברי ח"ל מפורש יולא כי פאם הדבר מה שכתב שאלו את כהני נוד לא נחשב לו לחטא, אלא שחטאו היה מה שגרסו ע"י הריגתן שנתפחה פריסתן של הגבועים שהיו מספקין להם מים ומחן. וללאור דכל מי כל הספר הגדול הזה, וכהני הגבועים רשעים היו, וכמבואר בגמרא שם שדוד המלך הרוחם מכלל ישראל בעבור אכזריותם, ולמה הגיע אליו עונש גדול כ"כ בעבור שזננו פריסתן. ונראה לבאר הענין על פי מה שכתב בספר"ק חולדות יעקב יוסף פרשה זו, לפרש הפסוק לנפש לא יעמא בעמיו, דיש הרבה ענינים שהם מזה לפשוטי עם וגבי צני העליוה המה נחשבים עצירות, כגון לימוד שלא לשמה שאלו צני העליוה הוא נחשב לפגם גדול, ולפשוטי העם הוא מזה שילמדו שלא לשמה תחלה, ומתוך שלא לשמה יבוא לשמה כאמרי"ל, ועוד ענינים כאלו. ח"ש הכחצו אמור ואמרת שתי אמירות, ע"ד שדרשו ז"ל צ"י כה חאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, אמירה רכה לפשוטי עם ודברים קשים כגודין לבני עליה, כמו כן כאן ידבר אליהם בשני אופני דבורים, לבני עליה באופן אחד, ולפשוטי עם באופן

אחר, ויחצאר כפל אמור ואמרת. ובמד"ר (פ' כי ז') ארי' דסכנין בשם ר' לוי מלמד שהראו הקב"ה למשה דור דור ושופטיו דור דור ומלכיו דור דור ותכמיו וכו' והראו שאלו וצניו נופלים בחצר אור לפניו ומ"ל ראשון שיעמוד על בנין ידקר בחצר ח"ל הקב"ה ולי אחת אומר אמור אל הכהנים שכתב שהם מקפריסין אותו שנאמר ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן. והוא פלאי שייכות כל הענין לפרשת אמור, דלא מיידי כלל מענין עומתא כהנים. ואם חאמר דעל כן דרש לב הכא משום הרמח הולא מהפרשה אמור אל הכהנים, א"כ קשה מדוע חצר הכחצו לרמח דבר זה בפרשה אמור אל הכהנים דוקא, וכרי בכמה מקומות בחורב כחצו לשון אמירה או דבור לכהנים.

ונראה עפ"י מה דליתא בגמרא (יבמות ע"ח ע"ב) כחצו (שמואל ב' כ"א) ויהי רעב צימו דוד ג' שנים שנה ראשונה אמר להם שמה עובדי ע"ז יש בכם וכו'. ויאמר ה' אל שאלו ואל בית הדמים על אשר

ובזה יבואר ענין שאלו המלך, כי אם אדם אחר
 שאינו צמח לא ז"ל כיה עושה לאח לא כיה נחש
 לו בדבר לחטא, כי כל מעשיו היו לשמים והיו מכוונים
 כזה וכהלכה, ואעפ"י אלא שאלו המלך לגדול מדרגתו
 כיה נחש בדבר לחטא. והיה בדבר סבה מן השמים
 שיסתבב חטא זה לידו, ע"ד הכתוב ונורא עלילה על
 בני אדם, כענין שמאנו במכירת יוסף שהיה בדבר
 סיבה מן השמים לגלגל על השבטים הקדושים חטא
 זה בדרך עלילה, וכדאיתא בהנחומא (פרשת וישב),
 ואעפ"י כיה קא פגם בדבר, והקפיד עליהם הקב"ה
 על מעשה זה, כמאמר (תהלים פ"ג) וסציו נשערה
 מאד ודרשו ז"ל (יבמות דף קכ"א ע"ג) שהקב"ה
 מודקק עם הבלדקים כחוט השערה, ועבור כן נעשו
 בעשרה ברוגי מלכות. ובה יתבאר ה"א דאשי בגמ'
 באשר משפטו שם פעלו, כי שני ענינים אלו הם בזה
 תליון, דאם לא היה שאלו המלך צמח עליונה
 כיה לא היח נחשבת אלא הריגת נוצ עיר הכהנים
 לחטא, ורק בעבור שהיה קדוש ונורא נחש לו זאת
 לפגם. ולפיכך מאותו טעם זה נאמר שהקב"ה הקפיד
 כ"כ על שלא נספד כהלכה, וברו זה מוכיח מה שגב
 מעלתו, משום כך נחש לו לחטא מה שהרג את נוצ
 עיר הכהנים.

ועפ"י זה יתבאר דברי המד"ר ה"ל שטען משה
 מלך ראשון שיעמוד על בנין ידקר חצרב והשיבו
 הקב"ה ולי אחת אומר אמור אל הכהנים. כי רמז לו
 בזה שמן האמור בפרשה זו יתיישב לו מה שנעשה
 שאלו בעבור הריגת נוצ עיר הכהנים, וכמו שכתב
 בתולדות דמכפל השון אמור ואמרת למדנו כי ישנם
 דברים שלרמי המעלה יתשבו לחטא, אף עפ"י שלגבי
 פחותי הטעם אף בזה שמן עוון כלל. ולפיכך לגדול
 מעלת שאלו גם פגם קטן זה שגרים למנוע מים ומוח
 מן הגבשושים הרשעים נחש לו לחטא, ונפרע הקב"ה
 ממנו על עוון זה, כדי שיכנס לעוה"ב וקי ומוחבן
 מכל שמן עוון. ואש"ל דלא בעבור לשון הכתוב אמור
 אל הכהנים הסמיך המדבר דרשו לבאן, אלא לקושטא
 דמילתא יש ללמוד מפרשה זו טעם על עונשו של
 שאלו בחיר ה'.

ויש' לומר עוד כי בזה שהשיב הקב"ה למשה ולי
 אחת אומר אמור אל הכהנים וכו', רמז לו

על עיקר חטאו של שאלו המלך עליו השלום שבעבור
 נעדר ממלכותו, ובהו מה שחמל על אגב ומיטב האלון
 של עמלק ולא השמידם, וכדאיתא בגמרא (יומא כ"ב
 ע"ג) כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייטרה
 שאלו באחת ועלחה לו (פירש"י שאלו נכשל באחת
 ועלחה לו לרעה לקנסו מיתא לבטל מלכותו וכו'), דוד
 בשמים ולא עלחה לו. שאלו באחת מאי היא מעשה
 דאגב, ופריך והאיתא מעשה דנוצ עיר הכהנים, ומשני
 אמשעה דאגב כחצי נחמתי כי המלכותי את שאלו
 למלך, ע"כ. הרי דעיקר החטא שעליו נענש שאלו היה
 מה שלא מחה זרעו של עמלק לגמרי, וענין זה רמזו
 נמי בפרשה זו. ויתבאר בקדוש דברי כ"ק אבא
 מארי זלתי בקדושת יו"ט לפרש הכתוב לנפש לא
 יעמא בעמיו וכו', כ"ל לרמז דבהו ענינו רוחות כי
 ברוח האדם צמקום שאין הולכין בדרך הישר,
 שהאנשים דשם אינם מתנבחים עפ"י דרכי החור
 והמלכות, מאד חכמד עליו העבורה לעבור את השו"ת,
 כי קשה היה להפדיר מעל האנשים האלה וכו'. ע"כ
 בא הלווי והאזכרה בחוב"ק לנפש לא יעמא בעמיו,
 אעפ"י שהוא בחור עמיו, שהם אנשים אשר לא יעשו
 ככל הכתוב בחורת ה', בכל זאת לא יסור מדרך
 החור וכו', עכ"ל. וכעין בחינה זו מבואר בספרה"ק
 דגל מחנה אפרים ע"ה"ס לנפש לא יעמא בעמיו וכו',
 עפ"י דא"י דזיק נתפס בעון הדור (שבת ל"ג ע"ג)
 וי"ל הפירוש דלפעמים דזיק נכשל באותו עוון שהוא
 שכיח בדור, ובדור נכשלים בו, כמו ללנים או שאר
 דברים וכו'. וא לפעמים כדי שלא יאמר שהוא שוטה,
 ולא יהיו נחשבים ונשמים דבריו, לר"ל לפעמים ג"כ
 לומר אחת לצון או שחוק וכו', וזה דזיק נתפס בעוון
 הדור. וזהו לנפש לא יעמא בעמיו, שלא יעמא את
 הנפש שלו בעמיו, היינו באותו דבר שמוכר בין המון
 עם ובהם נכשלים בו, וזהו האזהרה לכהנים העובדים
 את ה', עכ"ל.

והנה כבר ביארנו בדבריו (עיין בספרי ויואל משה
 ח"א סימן קמ"ו ועיין גם בדבריו פרשת משפטים
 ע" קל"ז) מאמר הכתוב (שמואל א' ט"ו) ויאמר
 שאלו אל שמואל חטאתי כי עברתי את פי ה' ואת
 דבריו כי יראתי את העם ואשמע בקולם. ותוכן
 הדברים כדאיתא שאלו המלך בחיר ה' לא היה עובר

וגרמא בהקדם מה שפירשנו (בדברינו לעיל פרשת תזריע ע' רע"ז) דברי המדיר פרשת תזריע (פלי"ז ד') ח"ל כשומר הקצ"ה למשך וחתם הקרב חליך את אהרן אחיך ברע למשך ח"ל תורח היתח ני ונתחית לך שאלמלא היה אצדתי עולמי וכו'. ולכאורח יפלא מדוע ברע למשך על כהונה אהרן, כלא זה האיש משה היה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה, ובודאי לא היתה עינו נרע בגדולתו של אחיו. ומאני שכאשר שלחו הקצ"ה למאריש לעשות את כל האותות, סירב לקבל השליחות מפני שלא רצה ליעול גדולה על אהרן אחיו, שיהיה גדול ממנו בשנים ונביא כמו שפירש"י ז"ל שם. וגם ל"צ במה הפים הקצ"ה דעתו של משה בתשובתו אליו תורח היתח לי ונתחית לך. ופירשנו עפ"י הידוע מדברי האר"י הקדוש כי לעתיד לבא יהיו כלוים כהנים. וזו היתה עשותו של קרח שסבר כי כבר קרב ובה עולם החיקון, ולפיכך רצה ליעול כהונה לעצמו כאשר יהיה לעתיד שכלוים יהיו כהנים. ברם לא היה עדיין הזמן הראוי לעולם החיקון, ולפיכך נחמר אהרן קדוש כי מכל שבע לוי לשמש ככהונה גדולה.

ובזה מובן מה שברע למשך כשומר חליי הקצ"ה הקרב את אהרן אחיך, כי משרש"ה היה משחוקק ומלפס כלליון עינים כי יגיע כבר זמן החיקון השלם, וממה שאמר לו הקצ"ה הקרב חליך את אהרן אחיך ואת בניו אחו שפט דעתו כי עדיין לא הגיע הזמן, שחרי לעתיד יהיו גם כלוים כהנים ולא אהרן וצניו בלבד. ועל כך נלענע משה מאוד, כי הבין שאם לא יהיה צעת היות החיקון השלם לא יוכל הוא להכנס לארץ, ויבואו על ישראל רעות רבות וצרות ומורצנות, ומי יודע כיצד יוכלו ישראל להחזיקים באמונתם ובתורתם באורך הגלות המר הזה. ועל כך נחמו הקצ"ה בדברים באמרו תורח היתח לי ונתחית לך, פירוש כי בכל דור ודור יקומו לישראל לדיקים וקדושים שיהביגו אותם בדרכי התורה, וליחפשותיה דמשה בכל דור ודור, ובזכות המהי"ק יוכלו ישראל להחזיקים בכל אורך גלותם.

את פי ה' מתחמת יראת העם, אלא שיהיה סבור כי מתחמת ית בדבר, כמו שאמר למען וצוה לה'. וכאשר הסביר לו שמואל שאין הדבר כן אלא ענינה היא בידו, וראה שאלו את דבריו האמתיים הברורים, חמה על עצמו כיצד בא לידו עצות כזה שלא להכיר את האמת בדבר ברור כ"כ, והתבונן כי אף מתחמת יראת העם שחפץ לשמוע בקולם, מאותו הרגון נעשה משואד, ובה לירי סמיות עינים, לחשוב על ענינה זו שהיא מלכה. ח"ש חמאתי כי עברתי את פי ה' ואת דברך כי יראתי את העם ואשמע בקולם ר"ל שיראת העם לשמוע בקולם היתה הסבה להביאו לידי כך לעבור מה פי ה', כי נסתמו עיניו לחשוב דמעה קטנה, עי"ש באורך.

ועפ"י זה ויצונו דברי המדיר כי ללד שמשה היה מתחמת על מה הגיע אל שאלו עונש זה שידקר בחרב, ענה לו הקצ"ה בתשובתו אליו כי בעבור שנעשה משואד מיראת העם, ולא הכרית זרע עמלק עד כלותם על כן נענש. וזה רמז לו באמרו אמור אל הכהנים, כלומר שצפרשה זו רמז עיני הפגם של שאלו המלך ע"ה, ובה ממה שאמר הכתוב לנפש לא יטמא בעמיו, וכאשר נחבאר לעיל הכוונה שהוא אזכרה שלא יכשל בלדיק בחטא בעבור שהוא נמלא ביון העם ויחזר מהשפעתם הרעה, ובדברי הדמ"א ובקדו"ע ה"ל.

•

באופן אחר אפ"ל דברי המדיר ששאל משה מלפני הקצ"ה מלך ראשון שיעמוד על בניך ודקר בחרב ח"ל הקצ"ה ולי אחת אומר אמור אל הכהנים וכו'.

(ב) **עוד** איתא במדיר זש"ה (תהלים י"ט) יום ליום יביע אומר וגו' הניח באחד בתקופת ניסן ובה' בתקופת תשרי היום והלילה שוין מכאן ואילך היום לוח מן הלילה והלילה מן היום ופורעין זה לזה בפיוסין בלי שער ובלי גז"ר בוי יום ליום וגו' וכו' חבל למשך כמה שמרות וכמה גז"ר. בכל הארץ ילא קום וכו' עד שלא ילאו לעולם אין אומר ואין דברים כיון שילא לעולם כמה שמרות כמה גזרי דינין בכל הארץ ילא קום, ע"ה. ואריך ביאור דמה שייבא דרשה צ לפרשת אמור אל הכהנים.

ובדרך זו נלך לבאר ענין מה שהשיב הקצ"ה למשה על שאלתו מלך ראשון וכו' וידק בחרב. כי הנה

לא נלא שוב להאיר לעולם באתה אורח שאנו מאירים
בך בעצמך, אלא באתה האור הגנוז לעתיד לבא.

ועפ"י זה נבא לנאר שייכות המדרש זשי"ח יוס לוס
יבוע אומר ולילב לילוב יחוב דעת לפרשת אמור
אל הכהנים, כי הכה כבד ונצאר דנדריו באורח כי
מפרש ז' למדנו שעדין לא היה אז זמן התיקון
השם, שהרי זה הכתוב למח מלוח יעמל, ולעמוד
לנא לא יהיה דין זה מוכב, שלא תהיה מיתח אלא
בחוכמ"ט, ובה לא שייך דין זה. ומש"ח פתח הכתוב
לומר אמור אל הכהנים בני אהרן להורות שדין זה
נוכח בזמן שהכהנים הם בני אהרן בלבד ולא כל שבע
לוי. ולפיכך כיון שצמקרא זה רמז ענין בגלות והגאולה
סמך המדרש מקרא זה לכהל יוס לוס יבוע
חומר, פי' כשהיה בגאולה העתידה שהיה בחי' יוס
אזי יתגלה הכל בצמקרה, אבל ולילב לילוב יחוב דעת,
כי צמק אורח כל הגלות המכוונים לילב אין לגלות
ענינו בגאולה בצמקרה צמקרה דבור כדאיתא
בסוכהדרין (י"ט ע"א) כי ענין הגאולה הוא מלנא
לפומא לא גליא. ואף מוצח שצאבות שזכר לשיג
זמן הקץ, נבאר ממנו לגלותו כמאמר ז"ל (מד"ר פ'
ויחי) ציקס יעקב לגלות את הקץ ונסתלק ממנו
שכינה. וז"ח הכתוב יחוב דעת כלומר שצמקרה בגאולה
יחוב דעת שהוא בחי' ממשכב בלבד ולא צמקרה.
ורק לעמ"ל יתגלו כל הרמזים העמומים בחבור הכי'
בענין הגאולה, וכמו שפי' קצ"ח זכ"ח בישמח משכ
פרשת שמות מאח"כ (לפניה ג') בשווי את שבותיכם
לענייכם אמר ה', כי צמק נכבד כמעט בכל מקום
בחניך מתי יהיה קץ הגאולה, אך חייב חכמתו יח"ש
שיתעלם מאתנו ולא יתראל לעינינו ביאור אמירת
הקץ, ולעמ"ל יתמחו הכל אחר שיתגלה הקץ יתגלה
לעינינו שכבר אמר ה' יח"ש צמקרה מתי יהיה הקץ,
וביניו בשווי את שבותיכם לענייכם אמר ה', ר"ל אז
יהיה לענייכם כי ה' אמר, עכ"ל.

שאל זכר למלכות מפני שאתו דבור לא היה זכאי,
דמינו היה דבור הכוא רחוי, היתה המלכות מתחנת
דבור המנך עניו השם, שיהיה מתוקן נכך מתחנת
הבית. וכמו שמוכר ברמב"ן ז"ל פרשת ויחי על
הפסוק נא יסור שבע מייבוכ וז"ל וענין שאל היה
כי צמקרה שדבר שאלת המלכות שעת היתה נמשכ אלא
הקצ"ח, נח רנה להמליך ענייכם מן השבע אשר לו
המנוח, שאל יסור ממנו ועונמים, ונתן נהם מנוח
שע וזכר רמז הכתוב שאמר חתן קך מנך באפי ואקח
בעצמתי, שחמו לו שאל כרמון, ולכן לקחו בעצמתי
שוכר כוא וצניו ונפסק ממנו המנוח וכו', עכ"ל.
כיוול מה כי צמקרה שאל היתה המנוח רחוי
נשאל גרם הכמא ונדקך בחור, ואילו היו ישראל
רחויים היתה המנוח באל מיד לדוד המלך, והיה
לא התיקון השלם. וזו היתה תשובת הקצ"ח למשכ
כי חתח חומר אמור אל הכהנים בני אהרן, מתחון
לרמז לו בחי' הכהנים בני אהרן שעדין לא היו
ישראל רחויים אל התיקון השלם, שהרי אז לא יהיו
בני אהרן בלבד כהנים, אלא כל שבע לוי יהיה קדוש
לכ' לבכן צמקרה. והיה הותנת שדקך שאל
בחר משום שאל היתה המנוח רחוי חניו, אלא
לד שאל זה ישראל אל התיקון השלם נתנה לו
המנוח.

ובבחינה זו פירשתי מאמר ז"ל (סוכהדרין דף ק"י
ע"א) אמר רבא מאי דחביב שמש וירח עמד
זבול מלמד שעלו שמש וירח לצול אמרו לפניו רש"ע
אם אתה עושב דין לכן עמרם נלא ואם לאו לא נלא
וכו'. ולכאורח מאי תלוי יליאת השמש והירח
בעשיית דין למשכ, אכן הנה לעתיד יהיה אור הלכה
כאור החמה ואור החמה שצמקרה כאור שצמק
הימים, ככתוב צמקרה ישיע (פרש"י), נמא
כי לעתיד לא תהיה חשכת לילב בעולם, כי אם לילב
כיום יאיר כמשכב כאור, ומשום כך מכוונת בגלות
בשם לילב והעוב"צ קרוי יוס. ולפי זה שפיר מוצח
טענת השמש והירח אם אתה עושב דין לכן עמרם
נלא ואם לאו לא נלא, שהרי אם לא יענש קדח על
אשר חלק על משכ, אי"כ סימן מוצחכ הוא שהגיע
זמן התיקון השלם, והלויים דין כהנים להם, וא"כ

ובזה מוצח מה שסיים המדרש בא' בתקופת ניסן
וכו' היום והלילה שוין מכאן ואילך כיום לוח
מן הלילה והלילה מן היום ופורעין זה לזה בלי שטר
ובלי גז"ר דמי' אבל למעט כמה שערות וכמה גז"ר יש,

שכרי הכחוש נסיון חלש הדברים אשר חזר אל בני ישראל ודרשו ז"ל לא פחות ולא יותר. גם יש לדקדק מדוע הזכיר בסיום הפרשה חלש הדברים אשר חזר אל בני ישראל, ולא הזכיר כאן בית יעקב כנחלת הדבור.

ויתבאר הענין דכנה או' בגמ' (פסחים י' ע"ב) אר"י א"ר לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ויבאור הדבר כי לא יתכן שיגיע האדם למדרגה הגבוהה כלו לעסוק בתורה לשמה כי אם אחרי עמל רב ויגיעה עמומה, שכרי אף אם כוונתו לעסוק בתורה לתקוות השכר או ליראת העונש הריכו עוסק בה שלא לשמה, וכמ"ש החו"מ וברמב"ם ז"ל ולימוד לשמה ביינו אם אין הוא מכוון לתועלת עצמו כלל, וכל חשוקתו וחפצו בלימוד התורה לעשות מצות רוח לבושת יתבצר. וכדי שיוכל האדם להשיג מדרגה גבוהה זו להפקיר עצמו לגמרי, שלא יחשוב על תועלת עצמו כלל, עליו להתחיל בלימוד התורה בעמל רב וביגיעה גדולה אף במדרגת שלא לשמה, והמאור שבה ישייטו לעלות מדרגה לדרגה, וכולי כלי ואולי יזכה להשיג המעלה הנפלאה של לימוד התורה ל"שמה. וכעין זה מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל הלכות תשובה (פ"י כ"ה) וז"ל כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פורענות כ"ז עוסק שלא לשמה וכו' וחמור חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. לפיכך כשמגלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שחצרב דעתן ויתחמכו חכמה יתירה מגלן להם ר' זה מעט מעט וכו', ע"כ.

ועפ"י זה יתבאר דכנה צפרשה זו שנאמר להם כאשר באו להר סיני והכינו עצמם לקבלת התורה, גילה להם הקב"ה בתחלה גודל השכר המגיע לעמלי תורה, כדי להכניס בלבוש חמדו והשתוקקות לעסוק בתורה הקדושה ולקיים מצוותיה אף במדרגת שלא לשמה, ועל כן פתח ואמר אחם ראייתם אשר עשיתי למצרים ואשאל אתכם על כנפי נשרים וגו', כי מאתן תראו גודל הקדשה והחיבה היחידה שחבב הקב"ה

לומר דכל זמן שהיוס לוח מן הלילה והלילה מן היום עדיין לא הביע זמן התיקון בשלם, ולפיכך יש למטה בעו"כ כמה שמרות וכמה גזרי דין, ורמז בזה אשר מלמד אשר צראש השנה יכתוב וציוס נוס כיפור יתחמוון, עוד זאת יש זמן יליאת השמרות וגמר הדין, והוא ליל פתקין ולולמין, היום השעטנא דרב שבו נגמר הדין והשמרות יולאים, וכל זה נובע רק בזמן שהיוס והלילה ליון זה מה, משא"כ כאשר לא יהיו היום והלילה ליון זה מה והוא בזמן העתיד שגם יליב היום יאיר, אזי לא יהיה שייך ענין זה של שמרות וגו' יולאין.

*

באופן אחר גל"פ דברי רש"י ז"ל אמר ואמרת נהביר גדולים על הקטנים. ובמד"ר (פכ"י ד') ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים זש"כ יום ליום יציע אומר (תהלים י"ט) וכו'. ול"צ שייכות מקרה זה להבא.

צ עוד צמד"ר (שם ה') רבי ברכיה בשם ר' לוי אמר משל לישראל וכן שנכפו וכו', כך העלוינים שאין יל"ר מלוי בזה אמירה אחת דיה להם שנאמר (דניאל ד') בגזרת עירין פתגמא וקמיתך קדישין שאילתא, אלז התחתונים שיש בזה יל"ר הלאי לשתי אמירות ועמוד, ה"ד ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים. ול"צ מה יתנו ומה יוסיפו שתי אמירות לנלח את היל"ר, הלא אף בשתי אמירות עודנו מוסיף להסית את האדם לחטוא.

וגרמא בהקדם לבאר מהא"כ צפרשה יתרו כה חאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל וגו', ודרשו ז"ל כי בית יעקב הם פשוטי העם להם חאמר באמירה רכה ולבני ישראל הם בני העליוה חדצר דברים קשים כגידים, ע"כ. והקשו המפרשים ז"ל שכרי לא נאמרו בענין שני סוגי דבורים, דכל ענין הפרשה היא דברים רבים ונחמים לשמם, וא"כ איך הם הדברים הקשים שנאמרו משה לחאמר לבני העליוה. וליכא למימר שנאמרו לימר להם דברים אחרים שלא נאמרו צפרשה,

ועתה נחזור לענין הפרשה, כי על פי הדברים האלה יתבאר לנו דברי רש"י ז"ל אמור ואמרת להזכיר גדולים על הקטנים, פירוש דלכדי כתיבי שתי אמירות, משום שיש צורך ללמד את הקטנים, הם פשוטי העם שהם צבחי קטנים קצרי הדעת קטני השכל, שיקיימו המצוות שלא לשמה. אכן לצני העליון נאמר להזכיר צפני עומה, שיקיימו התורה והמצוות לשמה, ורש"י ז"ל להזכיר גדולים על הקטנים, דמלכד האזכרה לקטנים, יש צורך באמירה נוספת לגדולים הם צני העליון שיעשו לשמה.

ובזה יתבאר כמין חומר המדרש (קושיא ג') העליונים שאין יב"ר מצוי בהם אמירה אחת דיה להם וכו' התחתונים שיש בהם יב"ר הלאי לשתי אמירות יעמדו. ודנה במלאכים שאין יב"ר מצוי בהם אין שייך שיכיו עושים ציווי השי"ת שלא לשמה, על כן סגי להם באמירה אחת, ומיד יקיימו ציווי השי"ת לשמה. אבל התחתונים שיצו סוכן בהם, אין כחם להתחיל בקיום המצוה לשמה, כי היב"ר מבטל אותם בפניות, על כן המה לריקים לשתי אמירות, אמירה אחת שיעסקו בתורה ומצות שלא לשמה, ואחר שזכו ונתעלו במדרגה, המה חייבים לעסוק בהם לשמה. ומסיים המדרש הלאי לשתי אמירות יעמדו, כי אף אחרי העסק והביגועה בצבחי שלא לשמה, עדיין קשה מאוד להשיג המעלה הגדולה לעסוק בתורה ומצוות לשמה.

ובדרך זו יתבאר גם דברי המדרש רבה ה"ל בה"ד יוס ליום יציע אומר, עפ"י מה דאיתא דזה"ק פרשת חיי (קכ"ט ע"א) עה"פ ואברהם זקן בא צימים וז"ל ח"ח אברהם אתקריב לגביה ותואצתיו דיליה הוה כל יומיו צבאי, ולא אתקריב אברהם ציומא חדא או בזמנא חדא, אלא עובדיו קריבו ליה בכל יומיו מדרגא לדרגא עד דאסתלק בדרגיו וכו', וכדון בא צימים וכו', עכ"ל. מובאר מה כי לא בפעם אחת ניתן להתקרב לעבודת השי"ת בכל לב ונפש ומאוד, אלא ע"י שמוסיף והולך בכל יום ויום ממדרגה למדרגה, בסופו של דבר יזכה ויגיע למדרגה עליונה זו. והימים בעומם שהתנהג בהם בקדושה ובטהרה בעבודת השי"ת מסייעים לימים

אחכם, שעשה לכם את כל הנסים האלה, ומכאן תשפטו שעל אחת כמה וכמה כאשר התקדו אליו יתברך ותעסקו בתורה ובמצוות גדולה מאוד תהיה הצהרה לפני המקום צ"ה ומה רצו ועשו ויהי שברכם. אמנם אמירה זו היתה מכוונת כלפי פשוטי העם, שאינם משיגים עדיין מדרגת לשמה, אבל אל צני העליון שבהם אמר והייתם לי סגולה מכל העמים, ובכ"מ שנאמר לי הכוונה לשמי, דהיינו שעליכם לעסוק בתורה לשמה שלא על מנת לקבל פרס. וכן י"ל בכוונת המכילתא שדרש. והייתם לי סגולה שחביו פניוים לי ועוסקין בדברי תורתו ולא תהיו עוסקין בדברים אחרים, ע"כ. ובפשוט הכוונה שלא יתעסקו במלאכה, אלא כל עסקם יהיה בתורה. אך י"ל כי פנימויות הכוונה שבזמן שעוסקין בתורה יהיו פניוים לו יתברך, שיעסקו בה רק לעשות נחת רוח לפניו, ולא תהיו עוסקים בדברים אחרים, פירוש כי בזמן שלומים תורה בפניות, כרי מלכד עסק התורה מעורב בהם גם דברים אחרים, הם הדברים שהוא מחשב עליהם ומקוה לזכות בהם באמצעות הלימוד. על כן הזכיר שלא תהיו עוסקים בתורה למען דברים אחרים, צלתי לה' לבדו.

ועפ"י זה מובן היטב כי אין כלולים בפרשה זו צ' סוגי דבורים, מעיקרה כחובה אמירה רכה לפשוטי העם שיעסקו בתורה אפילו שלא לשמה, והדר להזכיר את צני העליון והייתם לי סגולה מכל העמים שהוא דבור קשה בגידון, וכדרשת המכילתא ה"ל שחביו פניוים לו וכו' וכמו שנתבאר להזכיר על עסק התורה לשמה, וכמה עמל ויגיעה לריך להגיע למדרגת לשמה. ובה מובאר גם מה שאמר הכתוב בסוף הפרשה אלה הדברים אשר תדבר אל צני ישראל, ולא נקט גם לצית יעקב, כמו שאמר בתחלת הפרשה, כי זה קאי על הפסוק הסמוך לו והייתם לי סגולה מכל העמים, ועל זה אמר אלה הדברים אשר תדבר אל צני ישראל הם צני העליון, שהרי דבור זה לא יתכן לאמרו לצית יעקב הם פשוטי העם, כי לא יוכל העם לעלות למדרגה גבוהה זו בבת אחת, כי אם בתחלה עליהם לעסוק בתורה שלא לשמה, וזה יביאם במשך הזמן לעלות מעלה מעלה עד שישיגו מדרגת לשמה.

נגד ה'הכ"ר, והלא צין כך וצין כך יצאו של אדם מתגבר עליו.

(ד) **הראב"ע** ז"ל כתב צביאור כפל לישנה דקרא אמור ואמרת, דאמור אל הכהנים קאי על כל הפרשה הנזכרת היא פרשת קדושים, שבה נאמרו ישראל להיות קדושים, ועתה נאמרו בני אהרן הכהנים להזכיר את העם ולהזכירם כל דיני הטומאות, ולהבדיל צין הכהנים הטובים לעמאל, כי הם מורי החורב ועליהם להדריך את העם. ואח"כ אמר הכתוב ואמרת אליהם הם מלאות שבהנים בלבד חייבים לשמרים, כטומאת מת וחילול הזרע שבהם מעלות קדושה לכהנים לבד, ע"כ. וכ"פ גם הספורנו ז"ל. והרמב"ן ז"ל הביא פירוש זה וכתב עליו ואינו נכון, ולא ציאר מדוע לא ישר פירוש זה בענינו. ואולי דעתו דלא יתכן לחלק בפסוק לשנים ולומר דחזיו הראשון קאי על אמירת פרשה הקודמת וחזיו השני על פרשה זו.

(ה) **הרמב"ן** ז"ל ציאר בדרך הפשט כפל אמור ואמרת דעסם אמור הוא כמו דבר, כאשר כתוב במקומות רבים דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, והוא נאמר צפרשיות אשר יראה להזכיר להם מאד, או לחומר הענין, או להיותם מורגלים לחטוא בזה, וכמו כן אמור אל הכהנים ואמרת אליהם כעס דבר אל הכהנים ואמרת אליהם. עוד כתב שם, ורבים יאמרו כי עסם דבר אל בני ישראל הוא כעסם קריאה שיתאספו ישראל אליך, והאמר אליהם ככה, ולפי זה גם אמור אל הכהנים פירושו שיתקבצו וישמעו, ואמרת אליהם מלאות הנאמרות. צפרשה. אכן גם צ' פירושים אלו נריכים ציאור, דמה שפירש הרמב"ן ז"ל דכתיבי חרי אמירות לחומר הענין, יש לשאול מה חומר במלאות הנאמרות צפרשה זו שכולדן הכתוב להזכיר עליהם ביותר. גם לפירוש ב' צ"כ, דאמאי אינעמדין קרא לזאת את משה להקביל את הכהנים למען וישמעם דברי ה', והלא הדבר מובן מאליו דא"ש שידבר אליהם כי אם ע"י שיקבילם, כאשר היה עושה בכל פעם שהגיד אליהם את דברי ה', שקרא אותם והקבילן יחד, או מעמלן היו נקבלין אליו בזמנים ידועים ללמוד חורב משה, דאיתא בעירובין (דף נ"ד ע"ב) כיצד

שלאחריהם שיוסיף בהם חומץ בעצודת כהס. וחתא אפ"ל שייכות דברי המדרש בה"ד יום ליום יביע אומר להכא, כי לפי מה שנחצאר בדברנו ירמון שחי האמירות הכתובות צפרשה לנחיה זו, שנחצלה יעסוק האדם בחורב ומלאות אפילו שלל לשמה, וצזכות החורב והמלאות חכה להתעלות ולהביע לנחי לשמה, ועל כן סמך המדרש להכא מאה"כ יום ליום יביע אומר, פירוש שהימים צעלםם שעסק בהם בחורב וצטבור מסויעים אשר צימים כזאים אחריהם חכה להתעלות בעצודת כהיית.

ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יעמא צעמיו. ולי"ד על כפל לשון הכתוב אמור ואמרת, וחז"ל דרשו מיניה כמה דרשות, ודברי חורב כפעוש יפוצץ סלע.

(ג) **בזה"ק** (דף פ"ח ע"א) איתא מ"ע הכא בני אהרן וכי לא ידענא דבני אהרן ייבוה אלא בני אהרן ולא בני לוי דאהרן דבוא שירותא דכל כהני וכו' ציה אחרעי קציה מכולא וכו' דכל יומיו דאהרן כוב משחל לאסגבה שלמא צעלמא וכו' וצ"כ סליק ליה קצ"ה למיעל שלמא צפמליא של מעלה וכו', עכ"ל. גם צח"כ (הציאור רש"י ז"ל) דרשו יתורא דבני אהרן למאי אחי, ועוד לאלוק מלין לבאר ענין דברי ה'הכ"ק ושייכותם לפשטו של מקרא כאשר יתבאר להלן.

(ג) **במד"ד** (פכ"ו ה') איתא עליונים שאין ויהי' מניו בהם אמירה אחת דיה להם וכו' אצל החתחונים שיש בהם יהי' הלווי לשחי אמירות יעמדו בה"ד אמור ואמרת, ע"כ. בקשה קי' זל"ה צישמח משה לפני זה היה ראוי שאמר הכתוב צ' אמירות בכל המלאות, לחזק כחן של החתחונים נגד ה'הכ"ר, ומ"ש פרשה זו שהעמיד צה הכתוב צ' אמירות. וצאמא אם לעסם התגברות ה'הכ"ר יותר היה ראוי לכתוב צ' אמירות בגל ועריות שנפשו של אדם מתאכזר להם ומחמתן וה'הכ"ר מתגבר ביותר. ועוד קשה מה יתנו ומה יוסיפו צ' אמירות להתחזק

סדר משנה וכו'. ומדוע הולך לאותו על כך במצוה זו בפרשות.

(ו) ועוד חיתא במד"ר (פכ"ז ז') אמור אל הכהנים וכו' מלמד שבראשו הקב"ה דור דור ושופטיו דור דור ומלכיו וכו' ובראשו שאלו וצניו נופלים בחרב אמר לפניו מלך ראשון שיעמוד על בניו וידק בחרב ח"ל הקב"ה ולי אחת אומר אמור אל הכהנים שברג וחס מקטרגין אותו שנאמר אמור אל הכהנים בני אהרן, עכ"ל המדרש. ודברי המדרש הלא תמוהים מאד, ולכאורח אין ענין מיתת שאלו בעבור שברג את נוצ עיר הכהנים לפרשה זו, ולא קרב זה אל זה כלל. וק"ל זלתי"ה בישמח משה מבאר דברי המדרש בכמה פנים, אך אחתי קשה לנלוכו פירושו דהמדרש מצינו את המקרא ממשמעותו לגמרי, כמה שדרש אמור אל הכהנים שברג וכו', דכריגה מאן דבר שמה בפרשה זו, הלא כל ענין הכרעה מיירי בדיני כהונה לנחזירים מן העומא, ושלא יחללו זרעו ושאר מצוות כהונה שנפרש. ובר מן דין קשה כיצד שייך לאמר למשה אמור אל הכהנים שברג שאלו, והלא באותה שעה שנאמר לו פרשה זו עדיין לא היו כהני נוצ בעולם, אלא שבראשו הקב"ה למשה כל זאת ברוח"ק משום שדבר התלוי בצחירה הוא זה, ולא ניתן לגלותו במאמר, וא"כ מאי אמור אל הכהנים שברג, הלא הדבר לא יתכן באמירה. והגם שדעריכס בזה הם דרך מליצה ורמז, מ"מ יש לזכר שיהא דרש קרוב לפשוטו של מקרא, ועכ"פ לא יהיה סותר משמעותו הפשוט של הכתוב. והכא משמעות הכתוב מיירי בענין אחר לגמרי, שאינו שייך כלל להריגת נוצ עיר הכהנים.

(ז) גם מש"כ היש"מ זלתי"ה בסוף דבריו (צ"ה ע"ד ח"ל ביאור נפלא) לפרש המדרש ח"ל בבקדם מאמרו ז"ל שיתבה שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, וביאר שם בארוכה דלא בכל עת היה משה מדבר בצחנית שכינה מדברת מתוך גרונו, דלא עבד קב"ה יוסף למגנא, ולא היה בצחנית זו כי אם בעת שהגיד את דבריו ה' לישראל, כי ראה שהיית שיחקק בלבם ויטעו רועם גדול להורות השפעת הלימוד בהם. ולפי זה נמא"ל כי נתעלה מדרגתו בעת דיבר אל הכס ומתברר השגתו יותר מבעת קבלתו בסיוני, כי בעת

שדבר אל הכס השיג גם דברים התלויים בצחירה, מאחר שאז הולך להיות בדבוקות עלמית, ולפיכך כאשר הראה לו ה' דור דור ודורשיו וכו' ולא היה דבוק באותה עת בדבוקות עלמית שידע כחמל העתיד הגורם לעושה הזה, לזאת אמר לו הקב"ה לי אחת אומר, ר"ל לי כשאתה מדבר עמי דייקא, שאז אין לך דבוקות בעלם וכו' לך אין לך ידיעה בענין הצחירה, ולכן אחת תמה, אמור אל הכהנים כפשוטו, היינו שנאמר להם דיני הכ"י וא"כ יהיה לך דבוקות עלמית, ואז תדע הדברים על בורין, ושוב לא תתמה. וכמו שכתב הרמב"ן בפתיחתו לפי פראשית כי כל הנאמר למשה בשערי צינה הכל נכתב בתורה בפ"י או צרנו או בגימטריאות, והיינו דמה שבראש הקב"ה למשה עד סוף כל הדורות מרומם הכל בתורה"ק, כל דבר מענינו. וכמו כן בפרשת כהנים מרומם מה שיארע להם, וזהו שאמר אמור אל הכהנים, ואז יראה מה שיארע להם וכו', עכ"ל. אכן גם לפי זה קשה דכמה מצוות נאמרו לכהנים בפרשיות הקודמות, כגון פרשה בגדי כהונה ומשיחתן וחיטובן לעבודה, ומדוע הראה לו הקב"ה עונשו של שאלו המלך בפ"י זו דוקא. גם סוף דברי המדרש קשה להלמן דמסיים שנאמר אמור אל הכהנים וגו' משמע דדריש ליה ממשמעות הכתוב ולכאורח אין בפסוק זה רמז משמעות לדרשה זו.

(ח) עוד חיתא במד"ר (פכ"ז ד') אמור אל הכהנים זש"ה יום ליום יביע אומר וכו'. וא"כ להבין שייכות דרשה זו לפרשת אמור אל הכהנים.

(ט) בתנחומא ר"פ זו חיתא אמור ואמרת כרי אמירה צ' פעמים, מלכ"ד לעצב שהיה נכנס ויוצא לפני המלך אמר המלך גזר אני עליך שלא תראה את המלך כל יומך וכו' שלא תעמא את הפלטרין שלי כך גזר הקב"ה על הכהנים הנכנסים לביהמ"ק שלא יעמאו למח וכו'. וא"כ דפתח לשאלו צ' אמירות להם, ואח"כ מיייתי משל לעצב וכו', ולא קא משני מדי על שאלתו צ' אמירות להם, דמה ענין המשל לעצב לכלל צ' אמירות.

(י) עוד במד"ר (פכ"ז ו') ה"ד יראה ה' עובד עומד לפני ה' לוי מיראה שתיירא אחר מלפני

פרשה זו אליהו עתיד לדרשה, דלא אשכחן כהאי ליטנא כבליה תלמודא, דדך חכמי בגמרא לומר תיקו בכל מקום שיסתפק להם איזה ענין ולא אשכחו ליה פתרי עד כי יצא אליהו, וכאשר רמזו בזה שהוא ר"ת חשני יתכן קשיות ואינפיות, ומדוע שינו ר"י כהן הלשון ואמר אליהו עתיד לדרשה. ובספר בותנות אור וכן בארי' דבי עילאי דקדקו מדוע לא נקט אליהו עתיד לתרבה, ועיין בארי' דבי עילאי שבארין בישוב דקדוקים אלו.

(ג) **התוספות** (שם ד"ה בואיל) כתבו על תירוץ דרבינו דס"א בואיל ואשחרי מליקא ככהנים תשחרי נמי נכלה דליכא לאקשווי מה למליקא שכן מלואו בך וליכא למליק' מינה מידי, וחזין דכלאים אסורים ככהנים ולא אינפירין קרא תיורא למישעטי דלא נילף מדאשחרי לכו כלאים בשעת עבודה תשחרי נמי בכל מקום, וחזירו דמכל מקום אחי קרא לאורויי לך דלא נעשה למליק' ממליקא, עכ"ד התוספות. ולכאורה תירוצא אינו מובן, דאמאי אינפירין קרא לאורויי דלא נילף ממליקא, בלל"ה נמי לא הוה ילפינן ממליקא מידי, דמה למליקא שכן מלואו בך, כשם דלא חייש קרא שיצואו לבחור לגמרי כלאים ככהנים משום שבוטלה להם כלאים בצדדי כהונה בשעת עבודה, משום דמה לבגדי כהונה שמלואן בך, ומדוע איפס חשש הכתוב שיצואו לעשות דגבלה וטריפה מותרת ככהנים, והולך להחזיר על כך ביחוד.

(ד) **ובאמת** גם לאידך גיסא קשה, דבגמרא פריך אקרא דיחזקאל כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי, משמע דאילו הוה כתיב סתמא בקרא נכלה וטריפה וגוי' לא יאכלו, ולא הוה כתיב הכהנים יתחא דאף ישראל בכלל תזכיר, זו, והא חינו, שברי גם אילו לא הוזכרו כהנים באזהרה זו הוה קשה, למה ליי ליחזקאל להחזיר את ישראל על נבלות וטריפות, והרי עד דלא אחי יחזקאל כבר הם מזהרין ועומדין על כך מן התורה. ואם נימא שביי ישראל מחללין באיסור נ"ע, ולפיכך היה זקוק לחזור ולהזהיר על כך, גם זה חיומה דאין זה מבורר בשום מקום שביי ישראל מחללין באיסור זה, אדרבה בגמרא מוכח איפסא, דבבבלין (דף ד' ע"ב) שקיל ומרי לעתה מ"ד מומר

בקב"ה זכר ונתנה לו פרשה זו שאינה זוכה ממנו ולא מצוין עד סוף כל הדורות ואילו זו פרשת המע' וכו'. וכבר כתבנו לעיל בדברי המדרש הזה תמוכים נכחו, דכי האם פרשת המע' בללד היא שנתנה לאכרן שבר היא לו חלק עבודתו הקדושה ביראה ופחד, ובגלל כן מנייה לא תאזע שולש ועד, הלא כמה מלואות ותיירות ריבה הכתוב ככהנים כתרומה וקדשים וקרבתו שלא יחזו ממנו לעולם, ואדרבה מלואות אלו דוקא הם נחיות בעבור שיהגבו גם לעתיד, משא"כ פרשת המע' לא תהי' נוכחת לעתיד, כשיקויים היעוד בלע המע' לנח וגוי'.

(ה) **במד"ר** פרשת חקת (פ"ט ג') איתא ארי' דסכנין בש"ר לוי על כל דבר ודבר שביי אומר בקב"ה למשה אומר לו עומאתו וטריפתו, כיון שביעי לפרשת אמור אל הכהנים אל' משה רבש"ע אם נעמא זכר צמה תכא טריפתו, לא כשיצו, באותה שעה נתכרמו פניו של משה, כיון שביעי לפרשת פרה אדומה אל' הקב"ה באותה שאמרתי לך אמור אל הכהנים ואמרתי לי צמה תכא טריפתו לא הבחתיך, זו טריפתו ולקחו לעמא מעשר שריפת החטאת, עכ"ד המדרש. וראוי להבין דכיון שראש משרע"ה שכלל דבר ודבר הודיעו בקב"ה עומאתו וטריפתו, אל' מדוע נתעורר לשאל בשעת שנאמר לו פרשת אמור אל הכהנים אם נעמא זכר צמה תכא טריפתו, וכי מהיכן עלתה על דעתו שטריפת עמא מת משום מערכת שאר עמאליס. גם ל"ב מדוע הכותין בקב"ה מלהשיצו עד שביעי לפרשת פרה אדומה, ולא הודיעו מיד צמה תכא טריפתו. ומלבד זאת קשה כיצד יתכן שיעלם ממשא והוא לא ידע שטריפת עמאלי מת תלוייה באפר פרה, והלא כבר קדמה להם ידיעת ענין טריפת פרה אדומה בערם ויתנה תורה, שברי חוק פרה אדומה צמרה נעטו.

(ז) **בהפמרת** הפרשה (יחזקאל פמ"ד) כל נכלה וטריפה מן העוף ומן הבטמה לא יאכלו הכהנים. בגמרא (מנחות מ"ה ע"א) פריך כהנים הוא דלא יאכלו הא ישראל אכלי (בתמיכה), אל' יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדרשה, רבינא אמר כהנים אינפירין ליה ס"א בואיל ואשחרי מליקא לגבייהו תשחרי נמי נכלה וטריפה קמ"ל. וילי' בדברי ר' יוחנן שאמר

לפי אסור לאכול משמיעתו כיצד אכל יושפט
מסעודתו של אחאב, וכן בלילכו כתיב והעורבים
מביאים לו לחם ובשר ואר"י. איך מצינו עבדו דאחאב
וכי, יעיש. ע"פ כל השקלא ועריא הכס אולא רק
לשיטת מ"ד דס"ל דשמיעת מומר לפי נבלה, אבל
למ"ד מומר לפי מותר לאכול משמיעתו לא ענכה על
דעתם להקשות כיצד אכלו משמיעתו של אחאב, דלמא
היה בבשר נבלה ועריפ, אלא ודאי דכיו ישראל
זכירין בנ"ע. והכי כתב רש"י ז"ל בבראשית דבנבלה
לא אשכחן דפקרי, וישראל דע"ז הוא דחקיק עליהו
וכי, ע"כ. ואף אם נמאלו בין ישראל ויחידים שהיו
מזללים באיסורי נ"ע, מ"מ כיון דרוב ישראל היו
מזכירין בזה כראוי לא היה יחזקאל נר"ד למימר להו
אזכרה נוספת בעבור אותם יחידים, מאחר שכבר
הם מוזכרין ועומדין עליהם מן התורה.

עו) וּמַלְבָּד כל אלה יש להתבונן עוד בזהאי פרשתא
דיחזקאל, שיש בה דברים שהם קשי בהבנה,
דבתחלה הזכיר את הכהנים במאות דשייכו בזה,
ואח"כ אמר זאת עמי יורו בין קדש לחול ובין עמא
לעבור יודעים וגו', במשפטי ישפוטוהו ואת חורותיו
ואת חוקותי בכל מועדי ישמורו ואת שבתותי יקדשו
וגו', וללאורח למח הולך לחזור ולהזכיר את הכהנים
על קדושת השבתות ועל שמירת המועדים, אחר שכבר
הזכיר עליהם חורה. ותו קשה דאיכא למיפרך על
מקרא זה כדפריך גמרא בקרא דנבלה ועריפ וגו' לא
יאכלו הכהנים, דהיי הוב מני לאקשויי כהנים הוא
דזכורו על השבתות והמועדות בא ישראל לא.
והר"ק ז"ל וכן במלואות שם פירשו שהזכיר הכתוב
את הכהנים שיקדשו את השבתות וישמרו את
המועדות כדבר הקרובות הכחות חוצה ליום. אכן
לישנא דקרא לא משמע כפירושם, דבקרא כתיב ואת
שבתתי יקדשו וגו', ולשון יקדשו מורה על עמא קדושה
יום השבת, וכמו שדרש ז"ל ע"פ זכור את יום השבת
לקדשו קדשו בכניסתו וציילתו. ותו דאי בקרובות
הכתוב מדבר הו"ל לפירוש, דעיקר חסר מן הספר.
אלא ודאי כדאמרי דקרא מחבר לכהנים על שמירת שבת
ומועדים, והדרא קושין לדוכחא אמאי אינעריך קרא
להכי, והלא כבר הזכיר חורה את ישראל על השבת
והמועדים. ובאמת היה מקום לתרן קושין זו דככהנים

אינעריך קרא יתירא להזכירן על השבתות והמועדים
דלא ינעם הולכי ואינערי לכו שבת בעבודת הותר
לכו לגמרי איסור שבת ומועד קמ"ל. אך אחי קמח
וגם נבלה הקושיא דליכא למעטי למילף ממה שזכר
לכס שבת בעבודת, דמה לעבודת שמלכות צדק,
וכדחזין בנלאים דלא אינעריך קרא למעטי.

עו) וְכֵן מן כל דין יפלא שהכתוב מזהר על הכהנים
ואת עמי יורו בין קדש לחול ובין עמא לעבור,
ואח"כ מזכירים על שמירת השבתות והמועדים,
והזכרים הללו תמוהים עד מאוד, דכיון שהם יהיו
מורי הדת אשר יורו את העם להבדיל בין קדש
והחול ובין העמא לעבור, ואשר ישפוטו בין אים ובין
רעבו, ויודיעו אותם את חוקי האלקים ותורותיו,
אי"כ למה הולך הכתוב להזכיר אותם כהנים עצמם
על שמירת השבתות והמועדים, ועל איסור נבלות
ועריפות, אטו ברשיעי עסקין שאינם יודעים להזכר
בשמירת שבת ומועדים, ולבשמר מאכילת נ"ע. ואם
אמנם כן הוא הדבר, אזי פליאה נגזרה הוא כיצד יהיו
הם מורי הדת לישראל, אם הם עצמם לא ידעו להבדיל
בין עמא לעבור בין קדש לחול, עד שהולך יחזקאל
להזכירן על כך.

יו) עוֹד יש לעורר בזהאי ענינא דהנה כדמות האי
קרא דיחזקאל דמזכר כהנים מאכילת נבלה
ועריפ כתוב בתורה בפרשה זו (פכ"ז ח'), דאחרי
שהכתוב מזכיר את הכהנים שלא יאכלו קדשים בעוממת
הגוף, כתיב נבלה ועריפ לא יאכל לעוממת זה וגו'.
וחז"ל במסכת חולין (דף ק' ע"ב הובא ברש"י ע"ה)
שם דרשו ממקרא זה דלענין העוממת הזכיר חלון,
שאינו אכל נבלת עוף עובר שאין לה עוממת מגע ומשא
אלא עוממת אכילה צדית הצליעה אסור לאכול
בקדשים. ולפי זה ז"ל ועריפ נ"י שיש צמינו עריפ, ולא
נבלת עוף עמא שאין צמינו עריפ, יעיש. וזהו דרך
דרש, אבל פשוטו של מקרא משמע דעל אכילה אזכר
קרא. וא"כ קשה כדפריך בגמרא אקרא דיחזקאל
כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי, שהרי מקרא
זה הכתוב בתורה נאמר בכהנים, כדאמרי דכל הפרשה
מייירי בכהנים. וברש"ם בציאורו ע"ה כתב לתרן
דלכהנים אינעריך קרא יתירא, דאע"פ שמליקת העוף

ואמרו ז"ל (שבת נ"ד ע"ב) כי מי שאפשר למחות באגשי עירור ולא מיתח נחפס על אגשי עירור בכל העולם כולו נחפס על כל העולם כולו.

וצא ולמד עד כמה חמורה מלח תוכחה, ממנה שכתב הרמב"ן ז"ל בפי' חצא עה"פ ארור אשר לא יקים וגו' מדברי הירושלמי סוטה ח"ר אפי' בשי"ר תנחום ב"ר חייה למד ולימד ושמר ועשה והיה סיפק בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה בכלל ארור. ומסיים שם הרמב"ן ז"ל ידרשו בזה בית המלך והבשראים שצידם להקים את התורה ביד המצטלים, ואפילו היה צדיק גמור. צמטשו והיה יכול להחזיק התורה ביד הרשעים המצטלים אותה ולא החזיק הרי זה ארור, עכ"ל. מוצא דבריו כי אף על עוונות הרשעים נעש מי שהיה אפשר לו למחות בזמן ולא מיתח. אמנם הרי מצינו לר"ל שאמרו ציצמות (סי"ב ע"ב) בשם שמעון לומר דבר הנשמע בן מלח על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע, ר"ל אומר חובב שנא' אל תוכח לן פן ישנאך. ורבינו בחי' צרי"פ שמוח כי שגי' כחות אלו נאטונו שלא להוכיחם והם לנים כסילים רשעים וילוף להו מקראי, ועיי"ש. ובגמ' שבת (נ"ה ע"א) אי' ח"ל ר"ל לר' סימון לוכחינו מר להני דבי ריש גלותא ח"ל לא מקבלי מנינא, ח"ל אפי"ג דלא מקבלי לוכחינו מר וכו'. ובתנא התוספות שם (ד"ה ואפי"ג) היינו היבא דספק אי מקבלי כדאמר בסמוך לפניהם מי גליי אכל היבא דודאי לא מקבלי הנה להם וכו', עיי"ש.

והנה באמת לא מלאנו בדברי רבותינו הראשונים צירור הדברים עד היכן הגבול למלח תוכחה, מחי העת שהחיוצ מוטל להוכיח, ואימתי פטורים מלהוכיח, ולא עוד אלא שמאז שלא לומר תוכחה. דבמה שחילקו החוס' בין היבא דספק אי מקבלי לבין היבא דכחור שלא יקבלו, אחי לא סגי לדעת מהו הגבול למלח א, ועדיין אין בידינו מזה קצובה לשער זה, כי מי יוכל לדעת ולהבנא שצודאי לא יקבלו תוכחה, ואפשר לעולם מידי ספק לא יאמרו, דבכל עת היבא לסיפורי שמה עכשו יקבל תוכחה, דאין לך אדם שאין לו ענה, והכל לפי בחינת הנפש, וזה הלוי

שדומה לגבול הותרה להם, מ"מ אסורין הם באכילת נבלה. אמנם לדבריו קשה אמאי שבק גמרא מלאקטיוי קושיותם כהנים הוא דלא אכלי וכו' על פסוק האמור בתורה, ונעור עד קרא דיוחזקאל. ויתכן דאי לאו דמשני גמרא אקרא דיוחזקאל ס"ד"ה הואיל והותרה מליקה צבאים תשתרי נמי נבלה לא הוה מפרשין כך קרא דפרשת אמור דאחי להזכיר כהנים מאכילת נבלה, אלא הוה מוקמינן ליה לדרשה דנבלה עוף טהור מעמאה בגדים צבית הצליטה, אבל בחר דמשני גמרא אקרא דיוחזקאל דאחי להזכיר כהנים מאכילת נבלה, כי היכי דלא נעשה למיקף דמזמשתרי מליקה תשתרי נמי נבלה (דקרא דיוחזקאל צ"כ ליבא לאוקמינן לדרשה א' דנבלה עוף טהור מעמאה בגדים צבית הצליטה, דהם כתיב מן העוף זמן הצבחה ונבלה צבחה מעמאה צמג ומשא, עיין צחידושי הרשב"א מנחות שם). ניחא לן לאוקמינא אף מקרא הכתוב בתורה כפשוטו, דאחי להזכיר כהנים מאכילת נבלה, דלא נעשה שכשם שהותרה מליקה כן הותרה להם נבלה.

וצ"ב אל ביאור כל הענין נראה עפ"י דברי הראב"ע והספורנו שהצטנו לעיל (קוש"א צ') לצאר מוא"כ אמור אל הכהנים, שהוא ליווי לכהנים להורות את ישראל את המלכות האמורות צפ' הקודמת, להפרישם מכל עוממא ולהבדיל בין הצבחה הטובה לממאה וכו'. ונראה זו שזוהר תורה את הכהנים להיות מורי התורה לישראל וללמד אותם את הדרך אשר ילכו בה, חזר הכתוב לשנותה ציצותא יחזקאל, דכתיב בהו צבאים ואת עמי יורו בין קדש לחול ובין טמא לטהור וידיעם, ובמשפטי ישפטוהו וכו'. ובאמת אחריות גדולה הוטלה בזמן על הכהנים, שיהיו הנה מוכיחים את העם ומורים להם דרך הטובה והישרה. כי גדול מאד החיוצ של מלח תוכחה, וחמור מאד עונש הכמנה מלהוכיח, וכמו שדרשו ז"ל (ספרי פ' דברים הוצא צרי"י שם) עה"פ הו' לכם אגשים חכמים וגו' ואשמים בראשיכם ואשמים כתיב (חסר יו"ד) למד שאשמותיכם של ישראל תלויות בראשי דייניכם שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה.

זדעתו של אל דיעות אשר לו נתכנו עלילות. אמנם זה צרי שהאפיקורסים ופורקי עול אינם בכלל חיוז ממות תוכחה כלל. והמכרסם שיק זלכ"ה כחצ בתשובה (חזק"ה סימן ט"ג) דמחללי שבת בפרהסיא אינם בכלל חיוז תוכחה, דהתורה אמרה הוכח תוכיח את עמיתך ואלו לאו בכלל עמיתך ינובו, דדינם כעכ"ם.

ובגמרא מרכין (ט"ז ע"ב) תניא ח"ר מרפון תמה אני אם יש דבור הזה מי שיכול להוכיח, אם אומר לו עול קיים מצין עיניך אומר לו עול קורה מצין עיניך, פירש"י עול קיים כלומר עון קטן שצריך זה יכול לומר לו עול אהב עון גדול שצריך, הלכך אין יכולין להוכיח שבוין חוטאין. ח"ר אלמנר בן פזריה תמה אני אם יש דבור הזה מי שידע להוכיח, ח"ר עקיבא תמה אני אם יש דבור הזה מי שמקבל תוכחה, עב"ד הגמרא. ודברים אלו מרפסן ח"גרא, הכייל יתכן אשר בדורות התנאים הקדושים לא היה בנמצא איש אשר יכול להוכיח, שאם יאמר עול עון קטן שצריך, יענו לו עול אהב עון גדול שצריך. ותגדל התמיכה על מה שסיים רש"י ז"ל בלשונו, הלכך אין יכולין להוכיח שבוין חוטאין. והנה כל עובר יחתום למראה דברים אלו, שכל הכלל כולו יאל לומר שכולם חוטאים, הכייל יאיייר כזאת. גם י"ב הלשון עול וכו', "מצין עיניך" מה כוונתם זה.

ואפ"ר הכוונה בזה עפ"י מה דחק (שבת י"ד ע"ב) פתחו של רבנ"ה היה יולאה גרלוטה שצין קרינה של בלון הכמים. ובגמרא תנא לא שלו היה אלא של שכמו היה ומתוך שלא מיהב זה נקראה על שמו. וכי"צ איתא בגמרא שם (דף י"ז ע"ב) כל האומר שלמה חטא חיוי אלא עושה וכו', והכחיד ויעש שלמה הרע צעניו ה' אלא מפני שיהיה לו למחוד צעניו ולא מיהב מעלה עליו הכחוד כחילו חטא. עול איתא בגמ' שם דמתוך שיהיה לו לפניהם למחות צחפני אחיו ולא מיהב מעלה עליו הכחוד כחילו חטא. מכל אלו מ"ז אר דמי שאפשר לו למחות צעניו רשעה ואינו מוחה נקרא מעשה הרשע על שמו, ומעלן עליו כחילו הוא ילמו עבר אותה עצירה.

ובבב"ה ז' מראה לי לצאר מקראי קדש בפרשת ענבל ערופה (דברים פכ"ה) ונגשו הכהנים צני

לוי כי צם צחר ה' אלקיך לשחרו וגו' ועל פיהם יהי כל ריב וכל נגע וגו', וענו ואמרו ידיו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו כפר לעמך ישראל וגו'. ויל"ד שברי כמה מלות יש שגזר הכחוד צהם שיכיו צככיים דוקא, כגון ראיית הנגעים, ולצדך את ישראל בצרכה המשושעת צחורה, ועצודת המקדש, ותמונה ואכילה קדשים וכדומה, ולא מליוו שיפרש הכחוד אשר צככיים צחר ה' לשחרו וכו'. ומדוע כאן האריך הכחוד לומר כי צם צחר ה' וגו' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע, הלא דבר הוא. ועוד לריך שיאור שברי עיקר הסליחה והכפרה היא פיי תשובה וידידיו דברים וזמרת גמורה על הכחש, ובזכ"ק פרשת צה (מ"א ע"ה) איתא כיון דאקדים צר נה ומפיעת חטאיה לא אשאר פטורא דפומא להכחוד מקטרגא ולא יכיל למחצב עליו דינא, ע"כ. והכחוד אמר (משלי כ"ח) מכסה פשעיו לא ילניח ומודה ועצז ירוחם. ולפי זה יש לשאול דהכא הכהנים באים לבקש מחילה וסליחה וכפרה על ישראל, כאמנם כפר לעמך ישראל וגו', ואין הם מתודים בעדם כלל, ולא עוד אלא שם אומרים שלא חטאו כלל, לא צפועל ואף לא צראיה, כדכתיב ידיו לא שפכו וגו' ועינינו לא ראו, ואין אמירה זו בסוג ידידיו כלל. ואם באמת לא חטאו ח"כ למח להם לבקש סליחה וכפרה, וכמ"ש צוידיו רבינו נסים ז"ל כי ח"א לו לאדם לבקש על חטא והוא לא חטא. ותו קשה מה צלע באמירתם כי נקיים המה משון, והלא קמיה שמיא גליא ואין צורך שיאמרו זאת, ובשלמא המתודה על חטאיו לריך לפרע החטא, מטעם המצואר צזכ"ק דלע"ג דקדיב ידע כולא, מ"מ יש צורך צפירוע החטא כדי להשחיק פי המקטרג, אצל הכא מה חושלת חלמח ממה שיאמרו הכהנים כי לא חטאו, והלא לפניו יתצדך הכל גלי.

אמנם לדרכנו יתצאר הדבר היעב, כי בעצור שצככיים צני לוי הם מנהיגו ישראל, אשר צם צחר ה' להנחות את העם צמגעלי צק, ולהורות להם דרכי ה' ואח המעשה אשר יעשון, כדכתיב צבאי קרא כי צם צחר ה' לשחרו וגו' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע, לפיכך עליהם מוטלת החובה למחות צעניו רשע ולהוכיחם על פניהם, ולא יחמלו עליהם להיות נמנעים מלמחות צהם ומלהוכיחם עד שיתיישנו צרשם, כי אם כה יעשו הכהנים יגרמו צמניעת

כראוי, ומחמת כן נתרבו פורקי עול חורה, ובשל כך הגיעה אליהם הרעה הגדולה הזאת.

ועפ"י זה נבא לציאור גמרא דמרכין תמח אמי אס יש צדור הזה מי שיכול להוכיח אס אומר לו עול קיסם וכו' אומר לו עול קורה מבין עיניך, ופירשיי ז"ל, עול אחת עין גדול שבידך שכולס חוטאין. דאין כוונת רש"י ז"ל כפשוטו שכל עדת ישראל זקניהם ושופטים היו חוטאין בפועל ח"ו, כי לא יתכן שיהיה מלך הדורות ירוד כ"כ בזמן התנאים הקדושים, אלא הכוונה לר' שאשמת הדור תלויה בראשי המנהיגים, שעליהם מוטל להוכיח את העם, ולפי שלא השגיחו עליהם כהוגן ועיניהם לא ראו מעשים הרעים, על כן אס אמר ואמר המוכיח עול קיסם היינו עבירה קטנה מבין עיניך, הלא משיב אחריו לו עול קורה מבין עיניך, כי משא של פנויות כבד כקורה נלך בין עיניך דייקא, כי ע"י שבעלמח עיניך מלראות ומלשגיח על העם כראוי, אחת הגורם לפונויות גדולות. וזהו שכתב רש"י ז"ל שכולס חוטאים, ראונו שאף ראשי העדה יתייחס עליהם לכוונת חוטאים מדין גרמא, משום שעלנו במחאתם. וכאשר אמרו ז"ל בפרתו של ראב"ע דמחמת שלא מיחה בשכנתו נקראת על שמו.

אין אפ"ל לולא דברי קדשו של רש"י ז"ל, כי מה שכלה משיב לפומת המוכיח עול קורה מבין עיניך, אין כוונתו על פונויות המוכיח עצמו, אלא כלפי מה שהמוכיח מייסרו על פוון קל בקיסם, הוא עונה לו כי במה נחשב פוון קל זה לפומת הפונויות הגדולות המצויות בקרב העם. ח"ש לו עול קורה מבין עיניך, כלומר הכר הכיסוי מעל עיניך, שלא תעלים עיניך מלראות בחטאי העם, כי אס עיניך לזוכה יציטו יישיורו לנגדך, אז תראה כי ישנם פונויות גדולות מה בקרב ישראל.

ועוד אפ"ל כי מה שאמר ר' ערפון תמח אמי אס יש צדור הזה מי שיכול להוכיח, לא נתכוון להחליט הדבר כי לא נמצא בכל הדור ההוא אדם הראוי להוכיח, דאס נפרש כן תקשה שאס הוא מתאזין על שפלות שו"ת, שעד לידו כך הגיעו שגם מוכיחי ומנהיגי

המוכחם שיתגלגל בעל העצירות למלך שפל מאוד רח"ל, כמו שאמר"ל כך דרכו של יח"ר היום אומר לך עשה כך ומחר אומר לך עשה כך וכו'. וכאשר כבר יהיה בשפל המלך יתכן דשוו לא תועיל לו כל תוכחה, ואדרבה מלוא ותוצה להיות נמנע מלהוכיחו, דכשם שמוזה לומר דבר הנשמע כך מזהו שלא לומר דבר שאין נשמע. על כן מחוצה השמירה המועלת על רועי ישראל מורי התורה להשגיח בעינא פקוחא על השב"ר משחר על ילדוהם, להדריכם בדרכי התורה והקדושה, בערם יתגבר עליהם ה"הב"ר בדרכי פיתויין, בצחינת (ב"ר פ"ה א') קדמיה לרשיעא עד לא יקדמיך.

ובאמת אחרי שכבר נשתקט החוטא ברשעו, שוב אין להטיל אשמה על ראש מנהיגי ישראל על שם מתרשלים מלמחות בו, כי לפי מלך החוטא ומשמדו באשר הוא שם, שוב אין הוא בגדר מי שאפשר למחות בו, ואדרבה עפ"י התורה יש להמנע מלהוכיחו, דכשם שמוזה לומר וכו', אומנם יש מקום למדת הדין לקטרע ח"ו על ראשי אלפי ישראל, על מה ששחקו ולא מיחו בחוטאים בערם נפלו לשוה עמוקא זו, כי אס היו משגיחים עליהם צדור מועד, לייסרם ולמחות בהם, היתה מועילה התוכחה, ולא היו מתגלגלים למלך שפל כ"כ. וזאת יש למדרי"ד מקום לקטרע על רועי ישראל, כי ראוי לדונם כאלו הם עומם חטאו בכל אותם פונויות מדין גרמא, כי בשחקתם ומניעת מחאתם גרמו לכל אלה.

ובזה יובן כי הנה הכהנים בני לוי זקני ישראל ושופטיהם התורו צעריפת העגלה ואמרו ודינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו, וכדי פירושו בן אמת כי ודינו לא שפכו את הדם הזה, וכמו שאמרו ז"ל (סוטה מ"ו ע"ב) שלא פטרנוהו בלא מחוות וכלא ליה, אבל בכל זאת אין אחרנו מנוקים לגמרי משוון, מאחר דעינינו לא ראו, כלומר אבל אשמים אחרנו דמשום שעיינו לא ראו ולא הביטו בהשגחה תמידית על מעשה אנשי העיר, למחות על כל הפרצות, ולחזק כל צדק בחומת הדת, דין גרמא שנתקלקלו מעשי יושבי העיר עד שהגיעו לפוון החמור של רציחה. זה היה וידוים של זקני העיר, שלא ילאו ידי חוצה מחאכ

זו נאמרה על זמן בגאולה העתידה, כמ"ש המלכות ואת עבדי דוד אקים להם לרועה זה מלך המשיח בזה מזרע דוד, ובאותה שעה כרי יכיו אתנו גם משרע"ב וכל רועי ישראל הצדיקים מוסדי דוד ידור שיקומו לתהיה, וא"כ מה זה שאמר על כל אותם הצדיקים והצדיקות מהיות רועים, היתכן שכל הרועים הללו יושבתו מלכויות רועים עוד, והלא הם היו רועים נאמנים לישראל, ולא חטאו בכל אלה אשר החאזון יחזקאל על הרועים.

ואפ"ש דקושה הוא מיתרלא צריך חזירתה, ודאמח לזון הצוי"ת שדוד יהיה הרועה, כי לו בוכן כסא המלכה עד עולם, אך מאחר שיהיו שם רועי ישראל הצדיקים שצכל הצדקות, לא חפץ ה' להקל כצדוק של כל הצדיקים להעמיד רועה אחר במקומם, משום דקיי"ל משלין בקדש ואין מורידין, ובה מילתא הויא הורדה בקדושתן, על כן יהיה הקצ"ב כצדוק וצטנמו הרועה, הוא ולא אחר, וא"כ לא הויא הורדה לגביהו, כי נגדו יתצרך הכל כפי המוחלט, ואחרי כן יקים הקצ"ב את מלך המשיח לרעות את ישראל, וכמו שכתב הא"י"ה הקדוש בפרשת ויחי דמלך המשיח יהיה כלול ממשמות משה ודוד גם יחד. והשתא חו לא הויא הורדה מקדושתן של כל הצדיקים הללו, מאחר שכבר חדלו מלכויות רועים בעת שקצ"ב צטנמו היה הרועה, וכן.

ויתכן עוד עפ"י מה שכתבו צעלי החוספות בפרשת חשא להקשות, שכרי ישראל לא רצו לעבוד ע"ז במעשה העגל, ללא ציקש מאחרן אלא שימנה להם מנהיג במקומו של משה, שכתבו כי מה, וא"כ מדוע לא מינה להם אחר מנהיג, אלא עשה להם עגל מסכה, וחירו שיהיה אחרן מתיירא אם אומר להם כלב או נחשון יהיה ראש עליהם, כשימליכוהו עליהם ואח"כ יבא משה אם יורידוהו מגדולתו תרצה קטעה ציינים וכו', ויבואו לידי שפיכות דמים וכו', ע"כ צחר יותר לעשות העגל, וכשיבא משה יתבטל וישרף ויחרב על פני המים כאשר היה, עתה"ד ז"ל. וכמו"כ אפ"ל כי אם ירדו כל רועי ישראל מגדולתן לעת"ל, ורועה אחד יקום תחתם לרעות את ישראל, יש לחשוש פן ואולי תרצה

הדור מלככים בעומות גדולות, כמו שפירש"י ז"ל עפ"י פשוטו, א"כ למה הוא חמה על העדר החוכה דייקא, ולא על טעם הדברים שאף מנהיגי הדור הם בעלי עבירה רח"ל. ולפיכך נראה לומר דר' ערפון לא אמר דבר מוחלט, שאין צדורו מי שראוי להוכיח, כי צאמת נמלאו והיו צאותו דור מוכיחים אמיתיים, אלא תמה תמה קרא דלפי שפלות מצד הדור פליאה נשגבה צעניו כי לא אלמן ישראל, ועדיין נמלאים ציניהם מוכיחי אמת, שאינם מושפעים מן הדור, אלא עומדים צעיר להוכיח על כל פירא. וז"ש תמה אני אם יש צדור הזה מי שיכול להוכיח, דעל מלואות זו עתה שנמלאים בישראל מוכיחים אמיתיים קמתמה.

בב"ל הלן מצואר מה גדולה האחריות הרוצת על גדולי ישראל מנהיגיו ושופתיו להוכיח צעיר על כל פירא, ולא יעלימו עיניהם מראות ברע אשר ימלא את ישראל, ואל יחשו ואל יקישו, כי אם כשופר ירימו קולם להוכיח וליסר את החוטאים. ופוק חזי כמה חמור עון מניעת תוכחה ממנה שמלינו צדרי הנציא המתחלזות על המנהיגים אשר כבשו פניהם בקרקע כדי להמנע מתוכחה, ככתוב בחזון יחזקאל (פרשה ל"ד) בן אדם הנבא על רועי ישראל וגו' הוי רועי ישראל אשר היו רועים אותם (ופירש"י ז"ל את עצמן היו מענגין ממנון חזריהם אשר תחתיהם) את הכחלות לא חזקתם ואת החולה לא רפאתם וגו' ותפלינה מבלי רועה ותהיינה לאכלה וגו' ישגו לאני בכל הברים וגו' ואין דורש ואין מבקש וגו'. ומתחלזין והולך על פרנסי ישראל שאין ממלאין תפקידן לנהל את האזן ולשמור עליהם. ולהלן בפרשה כתוב לאמר, כה אמר ה' אלקים בני אל הרועים ודרשתי את לאני מידם והצדיקים מרעות אלא ולא ירעו עוד הרועים אותם והכלתי לאני עליהם ולא תהיין להם לאכלה. ומסיים אני ארעה לאני ואני ארצינם נאם ה' אלקים וגו', ובקומותי עליהם רועה אחד ורעה אתהן את עבדי דוד, הוא ירעה אותן והוא יהיה לכן לרועה.

דהנה יליד במקראי קדש אלו, ולכאורה ישא דקרא לא סופיה, דתחלה כתוב כה אמר ה' אני ארעה לאני ואני ארצינם, ובסופא דקרא כתוב ועבדי דוד יהיה להם לרועה וגו'. ועוד יש להבחין שכרי נבואה

אשר יעשה העם, כאלו הכהנים עצמם נכשלו בזה בפועל. ולואת אמר כל נצלה וערפה וגוי לא יאכלו הכהנים, ומפרש הפסוק והולך ענין אזכרה זו באמרו ואת עמי יורו בין קדש לחול וצין עמא לעבור, ואת חורתי ואת חוקותי וגוי, למקרה זה מגלה טעם אומרו כל נצלה וערפה וגוי לא יאכלו הכהנים, כלומר שירוי את העם בין קדש לחול וצין עבור לעמא, ויפרישום מהבגלות ממאכלות אסורות, ומכלל הן אחת שומע לאו, שאם לא יהיו מורים את העם להפרישם מאיסורים, מעלה עליהם הכתוב כאילו הם עצמם נכשלו בזבילה נצלות וערפות. והשתא מוזין שפיר מה שיחד הכתוב אזכרה לכהנים דייקא, כי הם זקני ישראל ושופטים, ועליהם דידכו רמיא חיובא לאפרושי את ישראל מאיסורים.

וארוונהא בזה להצין כוונת התרגום וינתן צפרשת יתרו וצפרשת ואתחנן שבארין צביאור הדברות, ח"ל עה"פ לא תרצה, עמי בני ישראל לא תהיון קטולין ולא שותפין עם קטולין ולא יתחמי בכנישתכון דישאל עם קטולין ולא יקומון בניכון מן חתריכון וילפון לחוד היינו למכויו עם קטולין וכו'. וכיוצא בזה פירש גם באחרת לא תגאף ולא תגנוב ולא תענה ולא תחמוד. ולכאורכ ל"צ שבוסיף על האחרות דברים שאינם במשמעות הכתוב כלל. אומם לדרכנו מוצן, דהנה כל האחרות הללו אפשר שכבר היו ישראל גשמיין מהם אף בערם מתן תורה, וכמבואר בזה"ק פרשת שמות, כי בזהותם מצרים היו חסרין מניאורף ומצריחה. וציתר אחרי שצלו אל הר סיני ופסקו דורכמן, ודלו שבויו זכירים בכל אלה. אלא שבזה התוה"ק להבוסוף ולנוותם שחברו אף מלהתחבר ומלהשתתף עם עושי חועבות אלה, ויחזירו איש את רעבו שלא יעשה את התועבות ההם, וישגיחו שכל יראה וכל ימלא בקהל ישראל כל עושה אחת מהנה, וע"י כן יהיו גם צניהם אחריהם זכירים ונשמרים מלהכשל באותם עבירות. וכל זה כלל הכתוב באחרת לא תרצה ולא תגאף וגוי, שהרי אם לא ימחה בצעלי עבירה יחשבו לו כאילו הוא עצמו גנב ורצה וגאף כמו שנתצאר. ואחי שפיר שלא בוסוף התרגום וינתן דברים שבהם מחוץ למשמעות הכתוב, אלא שגילה לנו את הסתום, וציתר לנו את מה שכללנו תורה בדברות, למחות בצעלי עבירה

מגדולתן, על כן יהיה הקצ"ה לצדו הרועה, ושבו לא יהיה מקום לעטמות ולקטמות, אין פולה פה ואין מלפף, ואחר כך יעמיד הקצ"ה את מלך המשיח לרועה, ושבו לא יהיו קטמות בקרב ישראל, מאחר שכבר יפסקו מלהיות רועים בעת אשר הקצ"ה ירעה את ישראל.

ועוד חפ"ל בצפמות, כי מחמת גודל השפלות שישאל היו נתונים זה במשך דורות בגלות, חפץ הקצ"ה להקימם מעפרם, ולרוממם מאשפות דלותם, ולהגביהם למעלה למעלה במדרגות הקדושה, ולתת להם דוממות וגשיאות ראש, ודבר זה אי אפשר שיעשה אלא ע"י הקצ"ה לצדו, לואת יהיה הקצ"ה צעמנו רועה עליהם ובכך ישפיע להם קדושה גדולה ונפלאה, ויחטלו משפל המצב אל רום המעלות, ואחר שכבר יחטלו ישראל אל המדרגה הראויה, יעמיד הקצ"ה את דוד המשיח לרועה עליהם.

נחזור לענינינו, כי מכל אלו מבואר שאם אין רועי ישראל המנהיגים והשופטים מוכיחים את העם ומייסרים אותם על עוונותיהם, מקפים לחובתם כל העוונות אשר נגרמו מחמת העדר קול מחלאתם, ומעלה עליהם הכתוב כאילו הם עצמם חטאו בעבירות אלו בפועל, וכמבואר בדברי חז"ל המוצאים לעיל, דמעלה עליהם הכתוב כאילו עשוהם.

ובזה וציתר פסוקי ההפעה בנצותה יתחזקא, שהצור את הכהנים לכל יאכלו נצלה ועריפה, ושחזרו בשמירת שבת ובקדושת המועדים. דאין הכונה כפשוטה שכל להורים שלא יעשו עבירות אלו בפועל, שהרי כבר בזה האזכרה על כל אלו בזה"ק, ולמה הוצרך לייחד אזכרה נוספת אל כהני ה' מורי התורה דייקא, ולא הצהיר את כל ישראל כדפריך בגמרא. אכן לדרכנו אזכרה זו ענינה לעורר את הכהנים מורי הדת שופטי ישראל ומנהיגיהם שישימו עיני השגחתם על מעשי בני ישראל, ויזכירו אותם ללכת בדרך הישר והטוב, וימחו בעושי רשע, להפרישם מאכילת נצלות ועריפות, ולמנעם מחילול שבת ומועד, כי אם על אלה יעלימו מנהיגי ישראל שיהיה, ולא ישגיחו על עושי רע לחשכם מלחמא, אזי יחשבו המעשים הרעים ההם

ולתפריש מן הכיסוס. דאם לא כן אזי מנחת העד
מנחתם יחשב להם כאילו הם עמם נכשלו בנאות
עוונות.

והשתא ודאחאן להבא נבא אל הביאור זכא
הא דקאמר ר' יוחנן במנחות על כך קרא דיוחזקאל
כל נבלה וערפא וגו' לא יאכלו הכהנים פרשה זו אליהו
עמיד "לדרשה", ולא אמר עמיד "לפרשה", כאשר
נאות יותר לפי סגנון הלשון (עי' קושית י"ב). אכן
הנה כבר הבאנו לעיל מה שמצוהר צנזורה יחזקאל על
מנהיגי ישראל הנוי אל הרושם ודרשתי את לאתי מידם
וגו', שהקב"ה עמיד לשפוט את מנהיגי ישראל ולתבוע
מידם את כל האון הנעוה וברעוה, הפעול להפקר
וכנתון למרמם הרשעים המכלים מישראל כל חלקה
עובד בהעדר מנחת המנהיגים. והנה דבר זה מצוהר
ברמזים ז"ל הלכות מלכים (פ"ב ה"ב) שקודם
מלחמת גוג ומוגוג יעמוד נביא לישראל את ישראל ולהבין
לכם, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא
וגו', והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.
וכבר היו אמרנו (עיין פרשת אחרי פ' ע"א) לבאר
זכה מאמרם ז"ל אין אליהו בא אלא לעשות שלום
בעולם, שהכוונה כי אליהו ז"ל עמיד לעשות שלום
בין ישראל לבין אציהם שבשמים. כי כהנאים גורמים
פירוד ואיבה בין ישראל לאציהם שבשמים, וע"י שיחזיר
אליהו ז"ל את ישראל בתשובה, וישר לבדם לעשות
לפון השי"ת באמת, ישוב השלום האמיתי בין כנסת
ישראל לקב"ה (וכ"מ בדברי הרמזים ז"ל בפירוש
המשניות סוף עדיות על מיימא ז'). וכיון שיעקר
ביאורו של אליהו הנביא זכור לעובד להחזיר את ישראל
בתשובה, א"כ עמיד הוא לתקור ולדרוש אחרי כל
הדברים העשויים חיקון והיפסרה.

ועפ"י מה שנחזאר כל ההפסרה דיוחזקאל קאי על
הכהנים תופשי החזרה רועי ישראל, שעליהם
הדבר מוטל להדריך את ישראל בדרך ישרה, ולהוכיחם
ולמחות בידם על כל דבר פשע, חזקי כוונת הכתוב
בהבירו את הכהנים לכל יאכלו נבלה וערפא ואלא
יתללו שבתות ומועדים, כי אם עד אלה לא יוכיחו ולא
ייסרו את ישראל להפריש מאיסורים, הם ישאו
אשמתה העם בראשיהם. וכלפי כן נחתן ר' יוחנן באמרו

פ' זו אליהו עמיד "לדרשה", כי בעת אשר יבא אליהו
ז"ל לישר לבם של ישראל, ולקרבם אל אציהם
שבשמים, עמיד הוא לדרוש ולתבוע מידם של המנהיגים
רועי ישראל שעליהם מוטל להדריך את האון, אם
קיימו כל מה שבזכרון הכתוב בפרשה זו, להפריש את
העם מעבירות, ולמחות ביד עושי רע. וא"ש דנקט
עמיד לדרשה דיוקא, שאין הכוונה זכה שהוא יתכן
קושיית הש"ס הכ"ל, דא"כ קיה ראוי שיאמר עמיד
לתורה, או יאמר חיקו בדרך בגמרא בכל מקום, אלא
דרי' יוחנן סבר שאין כאן קושיא כלל, וממילא אין
נורך לתירוק, שהרי לא יתכן לומר דכוונת הכתוב
כפשוטו, להזהיר הכהנים מאכילה נבלה וערפא ממנה,
דאי הכי קשה כהנים הוא דלא אכלי אכלי ישראל אכלי,
וע"י כדחרינא דכוונת הכתוב להזהירם שלא יכיו
נמנעים מלהוכיח את ישראל על עוונותיהם, כי אם
כה יעשו להעלים עין ולהמנע מאמירת תוכחה יכיו
העוונות וקראים על שם הכהנים, כאילו הם חטאו
בהם בפועל.

וז"ש ר' יוחנן פרשה זו, לפי מה שביא מתבארת
בהכרח שגינה אזהרה לכהנים מנהיגי ישראל
שימחו בצעלי עבירה, אליהו עמיד לדרשה, פירוש
לתבוע מיד הרועים, מדוע התרשלו מלקיימה, ולא
יסרו את ישראל בתוכחות על פשעיהם לכל חטאתם.
ואף רבינא אפ"ל ומודה לדברי ר' יוחנן כי יש בפרשה
זו כוונה מלמד משמעותה הפשוט, דע"כ לומר כן
מכה כל הקושיות המצוהרים לעיל, אלא דניחא ליה
לחירוני קושיית בגמרא גם עפ"י פשטות הכתוב, לנאח
אמר דהו"א הואיל ואשתרי מליקה תשתרי נמי נבלה
קמ"ל. ועל דרך זה י"ל גם בכוונת הכתוב בפרשה
אמור, שהזהיר בפרשה דמיוירי בכהנים נבלה וערפא
לא יאכל לעמאחא בה, שהוא ג"כ אזהרה למנהיגי ישראל
להפריש את העם ממאכלות אסורות, ככל מה שצירנו
בהפסרה יחזקאל.

ובדרך זה נבא לבאר מקראי קדש בפרשה זו, שכל
הכתוב לשונו אמור אל הכהנים וגו' ואמרת
אלהם. ויוצן עפ"י דרך הראציע והספורנו ז"ל הכ"ל
(קושיא ב') דאמור אל הכהנים פירושו שנגעו להביד
להם ולחזקם כל הפרשה האמורה למעלה, היא פרשה

שאין התגברות ה"ה"ר של יום אחד דומה להתגברותו ביום שלאחריו, אלא בכל יום ויום הריכוז מפתח את האדם בדרכים שונות ובפיתויים אחרים, כאמור"ל ביום אומר לו עשה כך וכו', כי תחילת פיתוי בדבר קטן ובדקדוק קל, מאחר שהוא יודע שאם מיד תתחלת ביאחור אל האדם יסית אותו לעצירה חמורה לא יאכזב לו ולא ישמע אליו, וסורו עמא יקרא לו, על כן הוא פותח בדבר קל, ואם תעלה בידו מזימתו, והאדם נתפתח לו לחשוב על העון הקל הזה כי היתר גמור הוא, ולא פעל כל און, כאשר יארו מוכיח לו זאת בנכליו ובזמרתו, אזי למחר יתחדש עליו בהתגברות גדולה, להסיתו לשון חמור ממנו. ככה יעשה פעם אחר פעם בתחבולות שונות, לפתוח בקלה ומן הקל אל הכבד, עד שיאמר לו לך עבד עבדך זרע והולך ועוד.

ובכ"פ תחבולות ה"ה"ר ופיתוייו חייב האדם לערוך מערכה מול מערכה, וללחום נגדו בכל יום בנצחי חדשה וביכולות איתנים יותר מן היום הקודם, כדי שיוכל לעמוד ולהתייבב נגדו, ולא תמשיך רגלו נוכח תחבולותיו השונות של יארו המתחדש כנגדו להפילו ברשחו. ואף כי גם אחרי כל אלה עדיין זקוק הוא לעזר חלקי ממעל למשן ויכל לעמוד בקשרי המלחמה, דאלמלא הקב"ה עזרו אין יכול לו, מ"מ האדם מחוייב לעשות כל מה שביכולתו, וה' יגמור עמו. לסייע להגלל מעלת יארו.

ובבחינה זו אפ"ל כפל האמירות בפרשה זו, דכונן לפי שיש כאן אזכרה לכהנים שיבדו מדויקים את העם ומחכירים אותם שלא יעמא נפשים בעוונות, אך אמירה זו אינה שוב בכלל, אלא ענינה חלוי לפי מדרגת המקבל מאבו ומעמדו, ולפי התגברותו והתחדשות כח יארו המתחלל אליו. והנה בכ"מ בדברי חז"ל מצינו שכלל הלשון מורה על ריבוי הענין פעמים הרבה, וע"ד מה שדרשו ז"ל (ב"מ ל"א ע"א) הוכח חוכית אפי' מאה פעמים. וכיו"צ מצינו הרבה. וכמו כן אפ"ל שרמז הכי' בכלל אמור ואמרת על אמירות הרבה לאין מספר, שעל הכהנים מנהיגי ישראל להוכיח בהם את העם, כדי להדריכם בדרכי הישרה, שלא כחי בחינת אמירת חוכמה זו כהרי בחינת אמירת חוכמה זו, אלא כחי בחינתו במדרגת המקבל ובבחינתו.

קדושים, לפי שהכהנים יורו את העם להבדיל בין הטמא ובין הטבוח, ככתוב בנבואת יחזקאל, ואת עמי יורו בין קדש לחול וגו', וכבר כתוב ואמרת אליהם, דבא כתוב לרמוז בנפול האמירה כי אזכרה זו להבדיל את ישראל מן החטא ולהדריכם בדרכי הישר והטוב ונעמא אליהם במשפיר, שכרי אם ימנעו מלהוכיח את ישראל ולמחות בהם שבידלו מן החטא, יהיו כל העוונות שישראל נכשלים בהם קרויים על שם המנהיגים כהני ה'. וז"ש ואמרת אליהם כלומר שאליהם הדבר נוגע, ומפרש והולך לנפש לא יעמא בעמיו, שלא יעמא הכהן נפשו ע"י מעשה עמיו, אשר יכשלו בעצירות בהעדר תוכחה, ותהיה האשמה תלויה בו על שכבש פניו בקרקע, כאילו נעלם ממנו והוא לא ידע. והשתא כי אמירות דכתיבי בקרא על ענין אחד נאמרו, והאמירה הכי' מנארת אמירה הא', שענינה אזכרת הכהנים להורות את ישראל הפרשה האמורה למעלה, ולהבדיל מן החטאים, וכאשר כתוב הראצ"ע והספורנו ה"ל.

ועפ"י המבואר כי פרשת אמור אל הכהנים היא אזכרה למנהיגי ישראל להוכיח את העם וליישר לבם להתנהג בדרכי התורה, אפ"ל באופן אחר כפל אמור ואמרת, בהקדם מאמרים ז"ל (שבת ק"ח ע"ב) כך דרכו של יא"ר היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך ועבד ע"י והולך ועוד. ולאחרי חוב המעירה זמנו צמח היות הילדים רדיים כי אז הומן המוכשר והכריז להדריך תשבייר בדיק, התורה והיראה, ולהשים עליהם עינא פקוחא לכל ימעדו רגליהם, בערם החטא ה"ה"ר להתגבר עליהם בדרכי פיתוייו, ולהכשילם בחלקת לשונו, בחינת קדמיה לשיעור עד לא יקדמינך (ב"ר פט"ה א'). כי אם ח"י יתחלל לשום עין השגחתו עליהם, ויתאחר מלהדריכם בדרכי השי"ת בקטנותם, ה"ה"ר עושה את שלו בלי ליאות, ונעפל אליהם בחלקקות לשון לפתוחם לרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך וכו'. ופעמים יתגלגל האדם ויפול לשווא עמוקה, עד ששוב לא תועיל לו אמירת תוכחה. והנה אמור ז"ל יארו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ועוד אמור יארו של אדם מתחדש עליו בכל יום. והכוונה

וזה יכיה גם ביאור המדרש (קושיא ג') עליונים שאין בהם יחסי' אמירה אחת דיה להם תחתונים שיש בהם יחסי' בלתי' לשתי' אמירות יעמדו בה"ד אמור ואמרת, כלומר דשני' אמירות הכתובות צענין כרי הם כנגד התגברות היחסי', וכדאמרינן שעינים להזכיר את הכהנים מורי התורה להוכיח את ישראל באמירות הרבה איש איש לפי מדרגתו וצחינתו. וזה לא קשה מ"ש ק"ו אל"הי"ם מדוע כתבה תורה צ"י אמירות בפרשה זו דייקא, ולא כתבה כן בפרשיות אחרות שיש בהם התגברות גדולה של היחסי', כגון בפרשה גול ועריות, ובשחח א"ש דכיון דבפרשה זו הכתוב מדבר במאות תוכחה, על כן רמז הכתוב בכפל האמירות שעל הכהנים להוכיח את ישראל בצחינות רבות ושונות.

ואפ"ר ע"י זה גם דברי המד"ר בה"ד יום ליום יביע אומר ויליה ללילה יחזה דעת, דכלפי שאמר הכתוב אמור ואמרת, זה מורה על ריבוי האמירות לאין מספר, על כן הסמיך המדרש להכא את הפסוק יום ליום יביע אומר, פירוש דלרדך אמירה והבשה מיוחדת בכל יום ויום לפי מנצ התגברות היחסי', ואין אמירה תוכחה של יום זה דומה לאמירה הריכה ציום שאחריו, וכן לילה ללילה יחזה דעת דהיינו שכל לילה צחינתו משונה, ולפי השתנות הצחינה תשתנה האמירה והתוכחה. ושפיר שייכה דרשה זו לאמור ואמרת, שהוא מורה על ריבוי צחינות התוכחה לפי השתנות הצחינות.

ובאופן אחר קא' ותבאר המד"ר בה"ד יום ליום יביע אומר ויליה ללילה יחזה דעת, בבקדם הא דאיחא בראש השנה (דף ע"ז ע"ב) א"ר יתכן חייב אדם לטבר את עצמו ברגל, שנאמר (ויקרא י"א) ובצנלתם לא תגעו ויכול יהיו ישראל מוחרין על מגע וכלל ח"ל אמור אל הכהנים בני אהרן וגוי' בני אהרן מוחרין בני ישראל אין מוחרין, והלא דברים ק"ו ומה עומאת מה חמורה כהנים מוחרין ישראל אין מוחרין, עומאת נכלה שהיא קלה לא כ"ש שישראל אין מוחרין, אלא מה ח"ל ובצנלתם לא תגעו ברגל, עכ"ל הגמרא. נמצא מה דכל הילפתא דחייב אדם לטבר עצמו ברגל נובעת מכה קרא דאמור אל הכהנים בני אהרן, דכלא

כאי קרא כוח מוקמינן ובצנלתם לא תגעו בישראל ולעולם ואפילו בשאר ימות השנה, אלא דמכיון שגילה לנו הכתוב אמור אל הכהנים בני אהרן דאין ישראל מוחרין מלעמא למת, צ"כ מוקמינן ובצנלתם לא תגעו דקאי ארגל. אך הקשה הטורי אפן ז"ל היכן נמצא רגל במקרא זה, ומנא לן לאוקמייה ברגל יותר מנאמר ימות השנה, ועל כרחק לומר דהיינו טעמא דכיון שישראל חייבים להביא ברגל קרבן ראויי וחגיגה ושלמי שמחה, ולא יתכן להביאם בטומאה, מסתברא למשדי קרא דובצנלתם לא תגעו ארגל, וכן משמע מ"ש הרמב"ם ז"ל בה' עומאת אובלין (פרק ששה עשר ה"ל יו"ד) כל ישראל מוחרין להיות טהורין ברגל מפני שהם נכונים לכנס למקדש ולאכול קדשים וזהו שכתוב בתורה וצנלתם לא תגעו ברגל בלבד וכו'. וכיון שכן תקשה מאי איבעריך קרא להזכיר את ישראל שלא להטמא ברגל, הא בלא"ה איכא עשה לקיים חובות הרגל, ואף אזכור א' שלא לטמא ברגל לא אחי למלקות אלא לנשח בעלמא, כמ"ש הרמב"ם ז"ל, ועשה בלאו הכי נמי איכא משום מלואת הרגל, ומה מוסיף ק' קרא, ע"כ קושיית הטו"א.

ומכא קושיא זו הכריח הוא ז"ל דאם אין ענין להעמיד קרא דובצנלתם לא תגעו ארגל גופיה, תנחו ענין לעומאת שקודם הרגל, דהיינו שישמור עצמו מלהטמא בנבלה אפילו לפני הרגל, דאף שעדיין לא חל עליו חיוב לקיים חובת הרגל, בזכור הכתוב באמרו ובצנלתם לא תגעו שלא יטמא עצמו קודם זמן החיוב, כדי שצדא הרגל יהיה טהור ולא ימנע מלקיים מצות הרגל אפילו עשה אחת, כגון שלמי שמחה שנובג כל שצעה, עכ"ד ז"ל, עיי"ש שהעלה בדרך פלפול דהכרח לומר כן לפי דברי הגמרא.

ולפי דרכו נמצאנו למדים דמכה הפסוק אמור אל הכהנים בני אהרן, דמנייה שמעינן שאין אסורים להטמא למת אלא כהנים, ובצ"כ מוקמינן ובצנלתם לא תגעו דחייב לטבר עצמו ברגל, ואם אינו ענין לרגל עצמו, דממילא חייב לטבר עצמו מחמת הקדשנות המועלות עליו, תנחו ענין לקודם הרגל, שחייבין ישראל להכין עצמם שיהיו טהורים כנביסת הרגל. נמצא דמחמת קרא דאמור אל הכהנים וגוי' הוא דילפינן דך

מילתא, שזריכין ישראל לעשות הכנה לפני הרגל, כדי שיכיו טבורים צבוא הרגל. וכעין בחינה זו שזריך האדם זהירות בערם מעט זמן חיובה, מנינו בדברי חז"ל עה"פ אמור ואמרת להזכיר גדולים על הקטנים, כרי דאף שהקטנים לא צבאו עדיין לכלל חיוב, מ"מ על הכבדים הגדולים מוטל להנכס ולהפרישם מן העומאה, וכן מחוייב האב לתקן את בנו קטן כאשר יגיע לכלל דעת בכל המצוות, בערם הגיע לכלל חיוב, ועד שלא גמר צו כח ה"א"ר כמבואר לעיל בצארכא. אלא דדרשת חז"ל ה"ל להזכיר גדולים על הקטנים נאמרה בעיקרה על מלות הפרשה מן העומאה ככבדים בלבד, ולדרכנו רמז הכתוב כאן אף בכל המצוות, וגם בישראל חייבים להנכס ולהזכירם באמירות הרבה בערם הגיע זמן חיובה.

ובזה יתבאר המדרש ה"ל אמור אל הכבדים וגו' ואמרת אלכם זש"ה יום ליום יציע אומר, פירוש שהתוכחה וההפרשה מן האיסור הרמזה במקרא זה כמבואר בדברנו עפ"י יסוד דברי האבן עזרא ובספורנו, חוכמה זו נריך להקדימה בערם הגיע זמן החיוב. וז"ש יום ליום יציע אומר, פירוש שאמירה זו להדריך ולהוכיח את ישראל ללכת בדרך התורה יציע ויגיד מיום הקודם לחיוב אל יום שלאחריו, דהיינו שזריך לעשות שמירה והכנה מיום שלפני החיוב אל זמן החיוב. ואף כי במילי דעלמא אמרו ז"ל (סוטה מ"ב) האומר מה נאכל למחר למרז מקטני אמנה, במילי דשמיה הדבר להיפוך, לאדרבה חייבים לדאוג לדעת מחר, להקדים הכנה ולהוסיף שמירה בערם עם החיוב, דא"כ יש לחוש פן יאחר את הזמן, כי יתגבר עליו ה"א"ר ושוב לא יוכל לו ח"ו. ועוד כי בערם מתי זמן חיובה אין התגברות ה"א"ר גדולה כ"כ, ובניקל יתגבר על יארו ויכניעו.

ולפי דרך זה יבואר עוד המדרש ה"ל עליונים שאין י"א"ר מניו בהם אמירה אחת דיה להם וכו', אבל התחתונים שיש בהם י"א"ר הלאו לשתי אמירות יעמדו כה"ד אמור ואמרת. ובהם כפי האמור למדנו מפרשת אמור אל הכבדים שיש לזרז לזרז ולהזכיר בערם יגיע זמן החיוב. ובהם רש"י ז"ל כתב בפרשת בעלותך בשם הספרי עה"פ וידבר משה אל בני

ישראל לעשות הפסח, וכלא כבר נאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, אלא כששעת פרשת המועדים מסיני אמר להם מיד וחדר להזכירם בשעת מעשה. וכן כתב רש"י ז"ל בפרשת יתרו בשם המכילתא עה"פ לך רד, ובעד בהם שנית שמרזין את האדם קודם מעשה ותורין ומרזין אותו בשעת מעשה. מבואר מה דיש לזרז שלא יעמאו בזה אף שעדיין אינם ראוים לעבודה, וע"כ הבעט פן ירגילו בזה, ואף כאשר יגדלו לא יכיו זהירות מלהעמא. ומעטם זה עלמא אסורין כבדים להעמא למח לעולם, דלמא אתו לארגילי, או אפשר מעטם דמכרה יצב המקדש ויהיו לריכין להיות טבורין וראויין לעבודה מיד, על כן עליהם לעשות הכנה והזמנה בערם הגיע זמן החיוב, כדי שיכיו מוכנים בזמן החיוב לעבודה. וזה דוגמת מה שלמדו מכת מקרא זה שחייב אדם לעבר עולמו קודם הרגל, כדי שיכיו עבור הרגל. וז"ל התנחומא אמור ואמרת כרי אמירה ב' פעמים, וע"ז אמר משל לעבה שהיה נכנס ויואל לפני המלך וכו', כך גזר הקב"ה על הכבדים הנכנסים למקדש שלא יעמאו בזה. ולכאורה אם היינו עומא שהם אסורים להעמא כדי שיכנסו במקדש, א"כ מדוע הם אסורים לעולם די לאסרם בזמן עבודה, וע"כ לומר דחיובה רמיא להזכיר אף לפני זמן החיוב מעטמים ה"ל. ובהם א"ש מה שכתב חורב ב' אמירות, כדי לזרז קודם המעשה ובשעת מעשה.

ועפ"י זה יבואר המדרש אמור אל הכבדים וגו' בה"ד יראת ה' טבור עומדת לעד וכו' מיראה שנתירא אחרן מלפני הקב"ה זכה וזיתתה לו פרשה זו וכו'. ובהם אחרן הכהן היה מתירא פן ח"ו גרם הוא להסתלקות השכינה מישראל ע"י מעשה העגל, ולכן היה משתדל לאסגאה שלמא בעלמא, דהיינו להשיב לבן של ישראל לאציון ששמים, כאשר הכתוב מעיד עליו ורבים השיב מעון. וכתוב היה תמיד ואוריק לאיש חסידך. וחסיד הוא העושה הדבר בערם יתחייב, משום שהוא מתחשב עם קונו לעשות לפניו משורת הדין. וזה היתה מדתו של אחרן הכהן שבעבורה זכה לכהונה גדולה, שכל מגמתו ורצונו ותשוקתו היתה להשיב לבן של ישראל לאציון ששמים, ולהחזיר תשורת השכינה על ישראל, מחמת גודל היראה

אציגיל לדוד (בעת שר"ה לדון דינו של נבל למיתה) וכי דין דיני נפשות צניק, אמר לה מורד במלכות הוא ומה לך נמידיי, אמרה לו עדיין שאני קיים ולא יאל עטקן בעולם, ע"כ. מבורר מה דוד ואציגיל נחנקו בדין, דוד הוא סבירא ליה שמשעב שמשעב ע"י שמואל דין מלך יש לו, ואציגיל סברה דכל זמן ששאל קיים אין לו דין מלך. ובהנא ממילא עובד דאם דוד היה לו דין מלך משעב שמשעב שוב אין לשאל דין מלך מאותה שעה, שכרי אין מלכות מוגעת בחזירתה אפילו כמלא נימא. ואם עדיין לא היה לדוד דין מלך כ"ז ששאל קיים, אי"כ היה לו לשאל דין מלך כל ימי חייו, וז"ל. ובזה היו חלקין כהני נוב עם שאלו, דאיבאו כו סבירי שדוד דין מלך עליו משעב שמשעב וע"כ נשאלו לנורכו במשפט כאורים וכתומים, משאי"כ שאלו דן עפ"י הלכה דאף שמשעב דוד מ"מ אין דין מלך עליו, מחמת שלא יאל עטקו בעולם, ועדיין לא המליכוהו ישראל עליהם, וכאשר אמרה אציגיל, ולפי סברתו של שאלו עדיין המלוכה שלו, וכבני נוב היו מורדין במלכותו, שכתבו דודו כמלך לשאלו לו באורים ותומים, עכ"ל ק"ו זל"ה.

מכ"ל אלו נמלא דשאלו וכבני נוב נחלקו בכלכה, אם מכת סברה או דרשת המקראות, או שיתב להם קבלה בדין זה, בכל אופן היו צנעין זה ב' שיטות בכלכה, מר ליה כהן שיעב ואינוהו כוה ס"ל כאידך. וכלל הוא דבכל פלוגתא אחרין אלו ואלו דא"ת, ובלי ספק שצפונגתן של הכדיקים כללו יש לכל חד מייביו שורש בצבכי מרומים, ואלו ואלו דברי חלקים חיים. ובהנא כבר הבאנו כמ"פ מה שכתב הריטב"א ז"ל בעירובין לבאר אמרם אלו ואלו דא"ת, עפ"י מה דא"י (במדבר פ"ב ב') שכשעלה משה למרום הראה לו הקב"ה על כל דבר ודבר מ"ע פנים לאיסור ומ"ע פנים להיתר וכו', וא"ל הקב"ה שיהא זה מסור לחכמי ישראל שכל דור ודור ותהיה ההכרעה כמותם, וזהו שאמרו אלו ואלו דא"ת, כי כל חד מייביו יש שיעב כמותו בצבכי מרומים, עכ"ל ז"ל. ובהנא פלוגתא זו דאיפולגו בה שאלו המע"ה וכבני נוב לא הכריעו בה חכמים הלכה כדברי מר, ושוב אין נפק"מ להלכה דמאי דהוה כוה, וכל חדא מהבנה שיטות אחרות. עבוד כחאחד ממ"ע פנים שכתורה.

שנתיירא מפני הקב"ה, פן היה הוא כגורם להסתלקות כשיכיה, ופי"ק ניתנה לו פרשת המה שאינה זוכה ממנו ומצויו עד סוף כל הדורות, דאף בזמן שאין זיכרם קיים תהיה נוכחת בהם פרשה זו, ודלוי"ה היה נכס נפי מדהם מדה החסידות, להיות זריז ונשמר אף בערם מעי זמן חיובא.

ועתה נבא לבאר דברי המד"ר (קושיא ו') אמור אל הכהנים מלמד שבראשו הקב"ה דור דור ודורשו וכו' ומלכו ובראשו שאלו ובני נופלים בחרב א"ל מלך ראשו שיעמוד על צו"ק וידק בחרב א"ל הקב"ה ולי אחת אומר אמור אל הכהנים שברג והם מקטרגים אותו שנאמר אמור אל הכהנים בני אכרן. ונראה דכזה כל ענין הריגה נוב עיר הכהנים קשה להבין, שכרי לא יעלה על הדעת לומר שהכדרים כפשוטן שברגם שאלו המע"ה על מנן, ולא נמלא בהם כל עול, שכרי מן השמים בעידו על מעלה קדושתו של שאלו המע"ה כאמרו ז"ל (ברכות י"ב ע"ב) שיתב בה קול ואמרו על שאלו בחיר כ'. ואיתא במסכת יומא (דף כ"ב ע"ב) עכ"פ בן שנה שאלו במלכו (שמואל ב' י"ג) שיהי נקי מן הכתע כעבר בן שנה. ולאידך גיסא גם כבני נוב לדיקים היו, וכל מעשיהם לש"ש במה שכללו נפשו של דוד לחיותו צרע, וא"ל לחלות בהם נוקי מריקו ח"ו. אמנם הפרשת דרכים בדרך המלך (דרוש י"א) ובדרך הכהנים (דרוש י"ג) האריך לבאר שחי שאלו וכבני נוב תלוקים בכלכה, כי שאלו דן אותם למיתה מדין מורדים במלכות, דכתיב הלאה המורד במלכות חייב מיתה, וכוה עפ"י מה דאיתא באגדה שמואל (וכ"כ בילקוט שמואל רמז קל"א) הביאו רש"י והרד"ק שם, שאחמלך שאל בצבור דוד באורים ותומים א"ל שאלו מלך עשיתו דאין נשאלין באורים ותומים אלא למלך. וא"כ כבני נוב ששאלוהו לדוד מלך לשאלו צדו באורים ותומים הם מורדים במלכות שאלו ותייבוס מיתה. אכן אחמלך ס"ל דנשאלין אף למי שיה לצבור צורך בו וכו', עיי"ש בדברי כפ"ר בארוך שביאר במאי פליגי.

וק"ו זל"ה בישומה משה פרשה זו כתב לבאר פלוגתתן של שאלו וכבני נוב באופן אחר קתא, עפ"י מה דא"י במ"ה מגילה (דף י"ד ע"א) שאמרה

הכהנים ואת עמי יורו בין קדש לחול ובין עמאל לעבור יודיעום ובמשפטי יפטעו וגו'. וכן זה הדבר הזה מבוחר בפרשת אמור אל הכהנים, עפ"י מה שפירשו זו הרכ"צ"ע ובספורנו שהוא ליווי להגיד לכהנים כל דיני הפרשה בקודמת משום שבהם מורי החורב לישראל. ועפ"י זה תחיה מעט מדכ"ד לחייב את שאלו דבין על שברג לנוז עיר הכהנים, דלפניו לא שיעת הכלכל כדעת שאלו דעדיין דין מלך עניו, מ"מ כיון דהכהנים הם ממונים מאת הקב"ה, ונקטו רשותא לדון ולהורות בכל דילי החורב, ומומחים לרבים וינכו, וא"כ אף כאשר עשו בשיקול הדעת, דכיינו בפלוגתא דלא איתמר בה הלכתא לא כמר ולא כמר, ואי אפשר לחזור דבין לכמות שכיב, מה שעשה עשוי ופטור מלשם, ולפי זה פטורים הכהנים מדין מיתב בעבור ששאלו לו לדוד במשפט האורים, דאינו ס"ל לדוד דין מלך יש לו, וכיון דלא איפסיקא הלכתא בכך פלוגתא אחריון מה שעשה עשוי ופטורין הם. ומכאן עמנו אז מלאך מדה דבין מקום לקטרג על שאלו, כי ה' יחשוב לו לעון מה שברג את נוצ עיר הכהנים.

ובזה נבוא אל הביאור בדברי המדרש שבראשו הקב"ה למשה שאלו ובניו ונפלים בחרב, אמר לפניו מלך ראשון שיעמוד על צניק ידקר בחרב. ומראה דמשרע"ה טען עמנו בהשמעת מלך הכלכל, על מה יומת שאלו על חטא הריגת נוצ עיר הכהנים, וכלא בחורב וכמשפט עשה, דהם היו מורדים במלכות שאלו ששאלו לדוד באורים ותומים וששאלו כמלך, דלון נשאלין להדיע, ואם תאמר שכבר נמשח דוד בלכות שעה דבין מלך יש לו, על כך טען דמשרע"ה דכ"ז שמלכותו של שאלו קיימת ואכתי לא ילא נעשו של דוד בעולם אין לו לדוד דין מלך, וא"כ כהני נוצ שששאלו כמלך לשאלו לו במשפט האורים חייבים מיתב דבין מורדים במלכות. ואף דפלוגתא היא כך מילתא אם דוד דין מלך ה' עליו בלכות שעה, מ"מ משרע"ה ברחוק להביל נפשו של שאלו ממות, התפלל וציקש רחמים בעדו, וטען אלא דקים לי כשיעב דס"ל דמלך שנמשח אין לו דין מלך, וא"כ דוד דין בדיוע ה' לו בלכות שעה, והמלכות עדיין נכונה ביד שאלו, ושז אין עליו אשמת דבר על שברג נוצ עיר הכהנים שהיו מורדים במלכותו.

וה"ש המדרש ששכיב לו הקב"ה למשה על מה שציקש ללמד זכות על שאלו, ולי אחת אומר, פירוש אמת נכון הדבר שיש שיעב בצבאי מרומים להצדיק דעתו על שאלו, ועפ"י מדה הרחמים יש מקום לחכות דבין אל הכהנים שברג מקטרגין עליו, כלומר מדה דבין מקטרגת עליו לחיות מכה עמנו בהשמעת, דכלפי הכהנים לא תועיל התגלות זו להצדיקו דבין משום דיש שיעב דס"ל כוונתו, שברי כיון דכהני נקמי רשותא לדון ולהורות, ודייני מומחי וינכו, קו"ל מה שעשה עשוי ופטור מלשם, היכא דטעו בדבר דלא איתמר ביה הלכתא כמאן. וזה שסיים המדרש אמור אל הכהנים שברג שבהם מקטרגין עליו שנאמר אמור אל הכהנים בני אהרן, פירוש דמקרא זה למדנו כי הכהנים הם מורי החורב לישראל, וכמ"ס הרכ"צ"ע ובספורנו ז"ל, דלפיכך נעוהו משה לאמור לכהנים פרשה בקודמת כדי שחביכו את ישראל וידיעו אותם ללכת בדרך החורב, וכיון שבהם ממונים מן הקב"ה לדון ולהורות אף אם עשו בשיקול הדעת ראוי לפטרם ולחכותם דבין, ומדוע עשה שאלו ככה לככותם נפש.

והשיב לו הקב"ה על טענתו ולי אחת אומר אמור אל הכהנים שברג וכו', כלומר ודאי כי טענתך נכונה וזודקת עפ"י מדתו של הקב"ה כי חפץ חסד הוא, ומרצה להביע וליכריע לקב זכות, אלא הכהנים שברג מקטרגין עליו. ויבין דהנה חפץ בסנהדרין (דף י"ג ע"א) דבין שעשה בדבר משה חורב, טעם בשיקול הדעת מה שעשה עשוי. ובגמרא שם הכי דמי שיקול הדעת א"ר פפא כגון חרי תנאי או ב' אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ועבד כחד ממייבו וסוגיא דשמעתא כאידך היינו שיקול הדעת. ומסקנת הגמרא דאם היה מומחה לרבים ונקוט רשותא מצי ריש גלותא אם אפשר לחזור דבין חורב, ואם א"ל לחזור פטור מלשם. וכן פסק הרמב"ם (בפ"י מסנהדרין ה"ב). והנה עפ"י המפורש במקומות רבים כי הכהנים נחמנו מאת השי"ת להורות את ישראל דיני החורב ולשפוט אותם, ככתוב בפרשת עגלה ערופה ונגשו הכהנים בני לוי כי צם בחר ה' וגו' ועל פיזה יהיה כל ריב וכל נגע. וכמו שפירשו מקרא זה לעיל. ושניו בצבאים בקרא דיתחלל שנתנו

ואת המעשה אשר יעשו. וגם עתה זה עולה בקנה אחד עם מ"ש המדרש לפני שיה"ל מאוי בכם לריקים הם ב' אמירות, דגם לעולם שכתב הרמב"ן ז"ל ענין האמירה הנוספת היא ללד התגברות ה"ה"ר.

ועתה נבא לבאר גם דברי המד"ר (קושיא י"א) כיון שהגיע לפרשה אמור אל הכהנים ח"ל משרע"ה רצ"ש"ע אם נעמא זה במה חתא עברתו, ולא השיבו הקב"ה דבר כיון שהגיע לפרשה פרה ח"ל הקב"ה וכו' זו עברתו וכו'. וקשה מדוע שלא משרע"ה על הכהנים במה חתא עברתו, אחרי ראותו כי הקב"ה אומר לו על כל דבר ודבר עומאחו ועברתו, מסתמא גם בכהנים יגלה לו מה חתא עברתו, וגם למח לא השיבו השי"ת עד שהגיע לפרשה פרה. אכן יתבאר דהכא כאשר יחטא האדם ח"ו הריכו גורם בחטאו קלקול ופגם למעלה, אך חטאו רק כלפי שמיא, אם חטא בעצירה שזין אדם למקום, ולפיכך מוכיח ליה השוכח ומערה, למחות פשעו ולהעביר חטאתו, ויזיד לייחד את אשר הפריד ולתקן את אשר קלקל. אבל אם יחטאו הכהנים מורי התורה מנהיגי ישראל הממשיכים להם שפע בגשמייות וברוחניות, אזי על ידי חטאם הם מפסידים לרבים, כי מהם יראו וכן יעשו לחטוא כמותם, וגם בחטאותיהם הרי הם משחיתים ומקלקלים יטורי השפע, וממלא כי בצוונם הרי הם מחקים לרבים, לפי שהרבים תלויים בכם, ופגם זה גדול עד מאוד. ולפיכך שאל משה אם נעמא זה הכהן במה חתא עברתו, האין יתקון חטאו בגדול, ולא השיבו הקב"ה דבר עד שהגיע לפי פרה אדומה. ויזין עפ"י מה דאיתא בפסיקתא רבתי (פי"ד) לדרוש כל פרשתא דפרה אדומה על הגליות ועל הגאולה, ח"ל פרה זו מנאים שנאמר (ירמיה מ"ו) עגלה ופסעים מנאים, אדומה זו צבל וכו', חמימה זו מדי וכו', אשר לא עלה עליה עול זו אדום שלא קבלה עליה עולו של הקב"ה, ולא די שלא קבלה אלא מחרפת ואומרת מי לי בשמים וגו'. וסוף הפרשה נדרשת על הגאולה, ושחט אותה לפניו דכתיב (ישעיה ל"ד) כי זבח לה' צבאיה ועבדה גדול צבר אדום, ואסף איש עבדו זה הקב"ה, את אשר הפרה אלו גלויותיהם של ישראל, וכניח אל מחוץ למחנה אל מקום עבדו זה ירושלים שהיא עבורה, והיתה **יעתה** בני ישראל למשמרת לפי שצרכו

ולדרבנו נראה להסביר גם מה שכתב הרמב"ן ז"ל בטעם כפי האמירות, שהן ב' טעמים נדבד, האחד דמחמת חומר הענין בל להזכיר נכס מחד, וכו' דאמירה ראשונה כעטם קריאה שיתאספו אל משה, ואח"כ ואמרת מלואת האמירות צפרשא. ולכ' פירושים אלו קשה מה חומר במצוה זו שהולך להזכיר בה מחד, או לייחד אמירה נוספת בעבור הקריאה (עין קושיא ב'). אמנם לפי מה שנתבאר בדברינו דענין חמירה זו היא נלוות את הכהנים ענ בני ישראל להורות להם חוקי התורה ומשפטים, ולארז ולהזכיר אותם על שמירתם, ח"כ אם כן מקרא זה לא קאי על מצוה פרטית, אלא הוא לזיוו כולל על כל מצוות התורה, שהכהנים נתמנו להיות מזהירין את ישראל על עשייתם ולמחות צעושי רע. ואם כן מובנים היטב דברי הרמב"ן ז"ל, כי לחומר הענין כתבה תורה אמירה נוספת, להזכיר מחד על הדבר, כי אכן ענין חומר מחד כתוב כאן, כי זה הוא היסוד לקיום התורה ציד בני ישראל, שהיו הכהנים מורי התורה מזהירים את ישראל ומדריכים אותם ללכת בדרך ישרה.

וגם הטעם ב' שכתב הרמב"ן ז"ל שאמירה ח' ענינה קריאה שיתאספו אליו יוצן בדרך זה, כי הנה לשמוע דיני התורה חוקיה ומשפטים הוא מצוה בפני עצמה, ואף אם לא הגיע לכלל מעשה יש צידו שכן השמיעה, כמו שאמרנו ז"ל במצוה הקבל נשים לשמוע, דאף שאין בכלל לימוד תורה יש צידם שכן השמיעה. וגדולה שמיעה שמציאה לידי עשיה, וכמו שדרשו ז"ל (צרכות מ' ע"א) אם שמוע בישן תשמע צדקה. ובתנחומא (פרשת כי תבא ד') איתא אם שמעת קומעא סופך לשמוע הרבה. וכתב הש"ך עה"ת פרשת עקב דעל השמיעה מקבלין שכן צעורו, עיי"ש. ומעשה כיון שלטו כאן הכהנים על כללות התורה והמצוות להשמיעם את ישראל ולחרם בכם, הולך לכתוב אמירה מיוחדת עבור הקריאה, כדי לחרם על עטם השמיעה, כי ה"ה"ר מתגבר מחד למנוע את האדם מן השמיעה, וצויתו כאשר הדברים מוגעים לכללות התורה והמצוות. על כן הזכיר הכתוב צידוה על הקריאה להקביל את כעס בהשפעה וצער אלקי ממעל, ולהשמיעם את דברי ה', להורות להם דרכי ה'

והגלות, כי סחופים ומדולדלים הם, ותקף עליהם עול השעבוד, וגם כל עמם להבחין כי עזירה הם עושים.

ובבחינה זו יוצן לנו גם טעם שנאמר מלות ספירה
העומר צי' זו, עפ"י מה דל"ז צ"ה"ק (אמור ל"ז
ע"כ) דהוא חשבונה לדיווחת כד"ל וספרה לה
שבעת ימים ואחר חטבה, וכל זה היה הכנה לקבלת
החורב בטהרה. וכנה פרשה זו מורה כי הכנה והזמנה
לריך לעשות עוד צטרם מעט זמן חיובה, וכאשר למדו
ז"ל מכת קרא דאמור אל הכהנים דחייב אדם לעטר
עצמו בגרגל, והכריח העורי אכן בדברי הגמרא דחייב
אדם לעטר עצמו קודם הגרגל, כדי שצניעות הרגל
יהיה עבור גברא לקיים מצוות הרגל בחיוב, כמ"ש
לעיל. וכן מוכח מכלל האמירות שכתבה חורב בפרשה
זו, שלריך להקדים הכנה לקיום המצוה צטרם הגיע
זמן החיוב, וכמו שציארנו בדברי המד"ר יום ליום
יביע אומר, דבעצות השי"ת לריך לעשות הכנה
והזמנה מיום אחד על יום שלאחריו.

והנה אחמור"ר זל"ה בפרו קדושת יו"ט הביא מה
דאיתא בספן של לדיקים, ובי"ש בשם הרב המגיד
הקדוש מקאזניץ זל"ה, שכל איש ישראל אף אם
הוא רואה שכבר עברו הרבה ימים מימי הספירה
אשר כל יום ויום מימי הספירה זמנו לעשות חיקון
אחר צ"י המדות, והוא ח"י לא עשה בהם חיקון כלל,
אל ידמה צנינו כי אין לו שום חקיה ח"י, שהרי
לחיקון זה יש לורך צמ"ע יום שלמים, דבאמת לא כן
הוא, אלא ניתן לישראל הכה לתקן צימים מועטים אף
חיקון הנלך לימים רבים. וז"ל עד ממחרת השבת
השביעית, שהוא גמר ימי הספירה, עדיין יש כח
בדוכס לפסור חמשים יום, כי עד שלא כלו ימי הספירה
לגמרי חוכלו עוד לתקן החיקון בשלימות, עכ"ה"ק.
ועפ"י זה הקשה אחמור"ר זל"ה אי"כ למח לנו לממני
שבעות וימים שכן הרבה, כיון שצדינו לתקן אף
צימים מועטים, עי"ש מה שחייך צה עפ"י דרכו.

ובמה שפירשנו אחי שפיר דכין דכל יום זמנו לעשות
חיקון אחר, אי"כ יש מן הורך להקדים הכנה
והזמנה מיום אחד על יום שלאחריו.

מטברים ומעמאין מפי כן אכל לעת"ל אינו כן אלא
 הקב"ה עתיד להכריע מכל חטאותיהם ומכל
 עומאותיהם כדכתיב וזרתי עליכם מים טהורים וגו',
 עכ"ד הפסיקתא.

עכ"פ עין אפר פרה אדומה רומז על חוקי הגליות,
וכמ"ש ז"ל אפר הפרה אלו גליותיהם של ישראל.
ובזה יוצן קלת עין טכרת אפר פרה, כי רמז צה
אשר חוקי הגלות שישאל נחונים צו יש צו משום
לימוד זכות גדול על ישראל, כי עול הגלות הוא המונע
הגדול המעכב צדו ישראל מלעבוד להשי"ת בשלימות
כאשר עס לצבס. ואף גזירת הגלות עצמה הרמוזה צ"י
זו מורה ובה כי עדיין לא הביעו ישראל לחללית
השלימות, ואין לאל ידם לעבוד את הצורה יחצרך
עבודה תמה כרנוס העוב, ועל כן הורכו להזדקק
ולהטרכ צבור הגליות, עדי יחצרו ויחלצנו ויטכרו
מכל סיג ופגם. וגם דבר זה הוא לימוד זכות לישראל
שעדיין לא הביעו לידי מדה זו שחיה עבודתם
בשלימות כראוי כרנוס העליון יחצרך, וזה יתקיים רק
בזמן החיקון השלם, ואפ"כ איש טבור את אפר הפרה
אלו גליותיהם של ישראל, או אז כאשר יתכנסו ישראל
מן גלותם חרוק עליהם הקב"ה מים טהורים ויטכרום
מכל עומאה וחללה אשר דבקו בהם, ויהיה לבם
נכון לעבוד את השי"ת בשלימות.

ועתה מצוהר טעם שלא חפץ הקב"ה להשיבו למשה
מיד על אחר על מה ששאל אם נעמא צמה תהא
טכרתו, כי לא חפץ ה' לגלות לו חוקי הגלות המרומז
בפרשת פרה, דדיה לרר בשעתה, ורק כאשר הגיע
לפרשת פרה אדומה, שאז נודעו למשה כל הכודות
והרמזים הנסחרים והעמונים צעמקי לפנות פרשה
זו. והשיג גודל השפלות שיהיו ישראל שרויים צו בזמן
חוקי הגלות אז השיבו הקב"ה מה שאמרת לי אם
נעמא צמה תהא טכרתו וכו', וכמו שציארנו שחוכן
שאלתו היתה כיד יטכרו המנהיגים אם יתטאו, והלא
עוונם גדול ממשא, כי חטא רבים הם נושאים, לואת
אמר זו היה טכרתו ולקחו לעמא מעפר שריפת
החטאת, וזה מורה על חוקי עול השעבוד והגלות
שיהיו ישראל נחונים צו, והוא טכרתו של ישראל
לימוד זכות גדול הוא לכל דורות השעבוד

הכתוב להזכיר הכנים מאכילת נבלה ועריפה, שלא נאמר דכיון שחותרה להם מליקה הדומה לנבלה הי"א אינם מוחזרים באכילת נבלה ועריפה, ע"כ אינעריך האי קרא שאף הכהנים אסורים לאכול נבלה ועריפה. ופירושו תמוה שהרי במסכת מנחות (דף מ"ה ע"א) פריך על מאמר הכתוב ציחוקאל (פרשה מ"י) וכל נבלה ועריפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים, כהנים הוא דלא יאכלו הא ישראל אכלו, ח"ר יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדרש (פירש"י, פרשה זו ציחוקאל עד שיבא אליהו ויפרשה לנו אין לנו יודעים לדרש) רבינא אמר כהנים אינעריך ליה ס"ד אמינא הואיל ואשחרי מליקה לגביהו תשחרי נמי נבלה ועריפה קמ"ל, עכ"ד הגמרא. ועתה לפי דברי הרש"ם שכתורה הזכירה את הכהנים שלא להתגלגל באכילת נבלה ועריפה ח"כ כדרך שמקשה בגמרא על דברי הכתוב ציחוקאל קשה על דברי הכסוק הנאמר בחזרה, דאמאי הזכירה תורה את הכהנים בלחוד שלא יאכלו נבלה ועריפה וכי לישראל שרי.

(ג) ועוד יש להקשות שהרי בגמרא שם איתא (וכ"ה במס' שבת י"ג ע"ב) ח"ר יהודה ח"ר ברם זכור אותה האיש לעוב וחגיגה בן חזקיה שמו שאילמלא הוא נגזר ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה מה עשה העלה שלש מאות גרבי שמן וישב צעליה ודרש. ופירש"י ז"ל שדבריו סותרין דברי תורה, כגון נבלה ועריפה לא יאכלו הכהנים הא ישראל אכלים וכו', ע"כ. ולפי דברי הרש"ם ז"ל צל מה כל הספר הגדול הזה שצנעורו ראו לגזוז ספר יחזקאל, והיכן מלינו שדבריו סותרים דברי תורה, אדרבה בחזרה כתוב מפורש בדברי ספר יחזקאל שהזכיר הכתוב את הכהנים לכל יאכלו נבלה ועריפה. ואף שאין זו קושיא חזק כ"כ, דאיכא למימר דהרש"ם ז"ל לא ס"ל כמו שפירש"י ז"ל דדבריו סותרין ד"ת היינו צקרא דנבלה ועריפה לא יאכלו הכהנים, אלא יפרש דהא דקאמר בגמרא שדברי ספר יחזקאל סותרים לדברי תורה היינו צמילתא אחריתא ולא צדק קרא דנבלה ועריפה וגו' לא יאכלו הכהנים. אך הקושיא הקדומה שהקשינו על דבריו ודאי קושיא אלימתא היא בדדרך דפריך בגמרא אקרא ציחוקאל איכא למיפך על מקרא כתוב בחזרה, וכן שדרך הרש"ם לפרש המקראות בכל

ועצודא לריבה הכנה והזמנה צמור הגיע זמנה. על כן מן הראוי לממנו יומיו ושבושי, להורות על ההכנה וההזמנה לעצודת יום זה צימים שלפניה. ואף שאם עברו הימים מסייע הקצ"כ בשעה קלה להשלים התיקון הנלמד לכל המימ"ע יום, אכל מי"מ הדרך היותר נכון ובראוי שילך האדם מדרגה לדרגה, ויעשה הכנה לעצודת כל יום ויום צימים שלפניו. הסי"ת יעזור שמהם להתדבק בדרך האמת ויאיר עיניהם וגם של ישראל לראות את האמת, הסי"ת ירחם על עמו השרוי בצעמק השפלות צדור זה, ויזכה להתרוממות קרן התורה וישראל בהתגלות כבוד שמים עלינו צד"א.

•

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יעמא צעמיו. דקדק האלשיך הקדוש מדוע כתיב לנפש ולא כתיב למת, וצ"ח כי העומא שולטת באדם לגד שהוא צל נפש, על כן נקט לנפש לא יעמא כי היא סבה העומא. אך עדיין לא נתיישב צד כל כך דמה לורך להשמינו סבה העומא, הלא הכתוב משמינו הכא דיני עומא, וא"כ היה ראוי לכתוב למת לא יעמא. עוד הקשו המפרשים ז"ל שהרי אף שהעומא היא מלך הנפש, מי"מ הנפש עומה אין העומא שולטת בה משום שהיא חלק אלקי ממעל, ורק בגוף הגשמי שולטת העומא, וא"כ למה כתיב לנפש לא יעמא וברי הנפש לא מעמא כי אם בגוף.

(ג) צ"ח צפרשה (כ"ח ח') נבלה ועריפה לא יאכל לעמא בה ח"י ושמרו את משמרת וגו'. פירש"י ז"ל לענין העומא הזכיר כאן שאם אכל נבלה עוף טהור שאין לה עומא מעט ומשא אלא עומא אכילה צדית הכליבה אסור לאכול בקדשים, ואריך לומר ועריפה מי שיש צמינו עריפה ילא נבלה עוף עמא שאין צמינו עריפה. והרמב"ן ז"ל פירש כי העריפה המזכרת כאן היא עריפת האזן והכדו שהמית אותה בשדה וכו', ע"כ. ולדבריהם מקרא זה הוא אזהרה שלא יעמא הכהנים באכילת נבלה, כי ע"י כך יאטרו להחזיר מן הקדשים עד שיטהרו. אמנם פליאה מלינו בדברי הרש"ם ז"ל שפירש שכוונת

שאלו דורשי רשומות (עיין תוספות יוס טוב סוף עדיות) שהוא ר"ת חשבי יתכן קישויות ואינציות, ומדוע נקט ר' יוחנן הכהן פרשה זו אליהו עתיד לדרש (וכן הקשה הארי' דצי אילעי). עוד יש להקשות בדברי הגמרא דהנה תוספות שם (ד"ה הואיל ואינציות מליקס) הקשו דלמאי אינציות קרא לאסור נבלה וערפא לכהנים משום דאינציות מליקס גבייהו וזכי ליכא למינק ממליקס שכן מנחת כזב, וכמו כן מנינו שבוחר איסור כלאים גבי כהנים בשעת עבודה ואעפ"כ לא אינציות קרא לאסור כלאים לכהנים, ותרלו החו"ס דאעפ"כ כן כתיב בעל קרא לאסור כהנים נצייל כי היכי דלא נכחי למינק ממליקס, עכ"ל תוספות. וללאורז אין תירוץ מוכן ועדיין קושיא במקומות עומדת שבהי ככללים מוכן חשבה חורף שיצאו לעשות שבהכנים מותרים לו משום שבוחר להם איסור כלאים בשעת עבודה, ומדוע לריך קרא לאסור להם נבלה. ונראה לומר דהנה הרבה פסוקים ביחזקאל הכס נבואה על העתיד ואינם נוהגים בזמ"ל, וכמו שפירש הארצנאל. וכי"כ המלצ"ים בפירוש הכתוב ביחזקאל שם דכתיב ככהן שגמלא ואחרי עברתו שצעת ימים יספרו לו, ופירש שזכו חידוש שיכיה לעת"ל שמפני תוספות הקדושה שיכיה אז כהן, אחרי שיטבר ככהן לסוף שצעת עוד יספרו לו שצעת ימים אחרים. וכן ככהן פסוקים האמורים באותה פרשה פירשם הארצנאל אלעזר. וכן נזרית הכית הכתובה ביחזקאל כתב תוספות יו"ט דמס' יומא (פ"ב מ"ה) וז"ל הדבר ידוע דכל בני הלכהא למשיחא נינהו וכשיצנה ביהמ"ק צ"ב כבר בא אלי' והתיר כל הספיקות משום דנין יחזקאל לעתיד לא פורש עפ"י חז"ל, וכי"כ הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"א ה"ד) צ"ל העתיד להבנות אעפ"י שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומצוה.

עכ"פ מצוה כי חלק גדול מנבואת יחזקאל שייכת על לעתיד לבוא דוקא, ולפי זה י"ל דאף מאמר הכתוב נבלה וערפא וגו' לא יאכלו הכהנים ואמר על לעתיד לבוא, ועל דרך שכתב המלצ"ים ז"ל שאפ"ל דכוונת הכתוב לומר שזכרו הכהנים לעתיד. אף מאכילה דבר שנראה כנבלה וערפא בלבד אף דעתה מותר לאכילה, כגון מסיבנת, וכמו שאמר יחזקאל. נבלה

מקום עפ"י פשוט, מ"מ הכהן קשה מאד לומר כדבריו, ומסתברא יותר לומר כפירש"י ז"ל דכך קרא בא להזכיר את הכהנים שלא יעמלאו באכילה נבלת עוף טהור.

ד) ועוד יש להקשות שהרי הרשב"ם מפרש דברי הפסוק כחירותו של רצינא בגמ' אקרא דיוחזקאל, דאינציות קרא שלא תאמר דכיון דאינציות מליקס גבייהו גם נבלה ממש אינה אסורה להם קמ"ל, אך מה יענה לדברי ר' יוחנן דלא יתחא ליכ בחירותו של רצינא, אלא אמר כי פרשה זו שביחזקאל אליהו עתיד לדרש, ועלמח היה מאתנו ולא ידענו לפרשה, וא"כ כילד יפרשם ר"י מקרא האמור בתורה נבלה וערפא וגו' לפי פירוש של הרשב"ם שהוא ממי אזכרה שלא יאכלו הכהנים נבלה וערפא.

ה) ושמרו את משמרתו ולא יאילו עליו חטא וגו' כי אני ה' מקדשם. יש להקשות שהרי כבר אמרנו תורה (פ' אחרי) ושמרתם את משמרתו, ודרשו חז"ל (מ"ק ה' ע"א) עשו משמרת למשמרתו, וכבר רש"י ז"ל צביה (דף ב' ע"א ד"ה והנהיג) דהא דלמרינן בכולי ש"ס דאין גזרין גזרה לגזרה מוכך קרא נפקא. דכתיב ושמרתם את משמרתו עשו משמרת כלומר גזרה למשמרתו לתורתו, ולא משמרת למשמרת שלא יעשו גזרה לגזרה. עכ"פ ממקרא זה דרשין בכל מקום שנלטינו לעשות משמרת לתורה וא"כ אמאי אינציות חו גבי כהנים הך קרא דושרו את משמרתו לבלאורא קרא יתירה הוא. גם מה שסיים הכתוב כי אני ה' מקדשם קרא יתירה הוא ללאורא שהרי כבר אמרנו תורה כמה פעמים כי הקב"ה מקדש את הכהנים ואמאי אינציות הך קרא.

ובמדרם נבא לציאור הדקדוקים בפרשה נקדים להבחין בדברי הגמרא מנחות כ"ה, ודקדק שם נפסח לציאור הענין וייתרו כל הספיקות. דכנה וליד בדברי ר' יוחנן דקאמר פרשה זו אליהו עתיד לדרש שלא מנינו לשון כזה בכולה ש"ס היכא דפריך בגמרא שום פירכא וסליק בקושיא, דדרך הגמרא צ"ל לומר תיובתא, או במקום שנתפסקו חז"ל בהלכה ולא יכלו לפתור ספיקא דרך הגמרא לומר תיקון, וכמו

וראו לגמור עד העת ההיא, שאז יחזור וייתגלה ויתפרשו לנו כל המאמרים ההם לאמיתם. ו"ש בגמ' שבקשו לגמור ספר יחזקאל מפני שדבריו סותרים לדברי חורב, כלומר שהם סותרים את ההלכות הנוהגות עתה בימינו, לפי שהם אמורים על לעתיד. אמנם כיון שמלאו חז"ל מקום לדרוש הדברים הללו שבספר יחזקאל גם לפי ההלכות הנוהגות עתה בימינו על כן לא גמורו, כיון שגם עכשיו לריכוש לו ללמוד ממנו הדרשות שדרשו חז"ל מנייה, אך עיקר הדברים ההם מוסבים על העתיד.

וזאת אפ"ל בדברי ר' יוחנן שאמר פרשה זו אליהו עתיד לדרשה, כלומר שפרשה זו קאי על אחד ביאת המשיח ועל העת ההיא אשר הכתוב נכלל וטרפה לא יאכלו הכהנים, שיחוספו על הכהנים חומרות שונות שהם בכלל נכלל וטרפה, אלא שאין אתנו יודע עד מה איזה חומרות יחוספו להם, עד שיבא תשבי ויודוש לנו מה הם הדברים שעליהם נכתוב יחזקאל בנבואתו. ורבינו גם הוא אינו יומד לר' יוחנן כי עיקר הפרשה קאי אלעתיד, אלא שהוא מפרש והולך כי פרשה זו נפק"מ גם לה"י להזכיר את הכהנים שלא יעשו דמדכותיהם להם מליקה יהיו מותרים גם בנבלה, ועל כן לא גמורו לספר יחזקאל כיון דאיכא למשמע מנייה רבותא בהלכות הנוהגות עתה.

ובזה מיושבת קושיה החוס' דפריך אמאי אינעריך קרא לכן שהכהנים אסורים בנבלה שלא יצאו לעשות דמדאשתרי להו מליקה גם נבלה מותרת להם, והרי כלאים נמי הותרה להם בשעת עבודה ואשפי"כ לא נריך קרא לאסור לכהנים לנבש כלאים, והשתחא ח"ש שהרי גם עיקר קרא דנבלה וטרפה לא יאכלו הכהנים לא אחי לאורויי שהכהנים אסורים בנבלה, דמשום דבר זה בלבד שלא יצאו לעשות לא אינעריך קרא, דאין כן דרך המקראות להכתב בעבור משול טעות העלול להוולד, אלא שיעקר הכתוב נאמר ע"ש העתיד שאז יחוספו על הכהנים חומרות וגזירות בדיני נבלות וטרפות, רק כדי שלא תהא כי אם אין נפק"מ עתה בדברים הללו הרי מוטב שיגמורו על לעת"ל, ע"פ דרשו רבן מנייה דהך קרא אחי

וטרפה לא אכלתי (פרשה ד') ודרשוהו חז"ל בחולין (דף ל"ז ע"ב) שלא אכל מסוכנת. וטעם הדבר שהכתוב מכה אותה נכלל וטרפה יוכן עפ"י מה שמצינו בכמה מקומות בדברי חז"ל ובכתובים שאף שלא עשו איסור ממנו, אלא נכללו בדבר שיש בו משין באיסור, מכהו הכתוב כאילו נכלל באיסור עצמו, כדכתיב גבי בני עלי אשר ישכבון את הנשים (שמואל א' ג') ודרשו ז"ל (שבת ר"ה ע"ב) מתוך ששבו קיימם שלא הלכו אלא צעליהן מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבו. וכן איתא ההם כל האומר ראובן חטא אינו אלא עושה ומה אני מקיים וישבד את נבלה וגו' (בראשית ל"ה) שכלל משו של אציו ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב. וטעם הדבר כי ל"ד גודל מעלתם גם פגם כל שהוא נחשב להם כחטא גדול, וכמו שפירש האר"י הקדוש מה שמצינו בדברי חז"ל שהפליגו לומר כל המתגאה כאילו עו"ש, וכן בכמה דברים, דאף שבעו"ז אין עושה המתגאה כעו"ז ואינו נדון צדי"ד על כך, אך בעולמות העליונים לגודל קדושת המקום וזכותו נחשב עליו כאילו עבד ע"ז. וכמו כן י"ל כי לעתיד לבא שיכיו הכהנים קדושים בקדושה עלאה יחוספו להם כמה חומרות בענייני שיכיו דומים לנבלה וטרפה, ועליהם אמר הכתוב נכלל וטרפה וגו' לא יאכלו הכהנים, והכוונה על הגדרים והסייגים שינכסו בהם לעתיד.

וע"ז פי הנחה סוברה זו מצינו טוב טעם ברכות אמרם ז"ל שרלו לגמור ס' יחזקאל, דלמאור הוא חמור מאד שהרי הכל מודים בנבואת יחזקאל שהיא אמיתית שהיה מוחזק לנביא אמת, והחולק על דברי נביא חייב מיתה, ואי"כ יפלא מדוע ראו לגמור ספרו, אמנם לפי דבריו יוכן כי לא עלתה על דעת חז"ל מעולם לחלוק על דברי יחזקאל ח"ו ולגמור ספרו לגמרי, אלא דכיון דבנבואתו של יחזקאל ישנם דברים רבים שאינם נוהגים עתה, והמה אמורים על לעתיד לבא, על כן ראו לגמור ספרו עד עת ביאת הגואל, כשם שמצינו שגם יאשיהו את הארון ושאר דברים שנגמרו עמו (יומא י"ב ע"ב), שלא נגמרו אלא בעוה"ז ועתידין הם לחזור ולהגלות צעה הגאולה, משום שאין ראויים עתה להשתמש בהם, כמו כן ספרו של חזקיהו שכלולים בו דברים רבים שהם מוסבים על העתיד

זו, וכדר אמר לימא מסייע ליה מדכתיב גבי אליהו (מלכים א' י"ז) והעוררים מציאים לו לחם ובשר בצקר ולחם ובשר בערב וא"ר יוחנן א"ר מני עבחי דאחאב (ואחאב וסייעתו עו"ז היו) חלמא דמומר לע"ז מותר לאכול משעתו, ודחי בגמ' עפ"י הדיבור שאני (פירש"י שבקצ"ה כתיבו לפי שעה דכתיב ואת העוררים נותני שם לכלכלן), ע"כ.

והנה הא דקאמר ר"י א"ר שהעוררים היו מציאים לאליהו בשר מני עבחי דאחאב סותר לכאורה לבא דאיתא בתנחומא פרשת מסעי (סימן ח') עכ"פ כי אחס באים אל הארץ וגו', וז"ש (חיו"ב ל"ב) מלפני מלכותם הארץ ומשוף השמים יחממו, אמר להם הקב"ה לישראל למדו מפיו של אליהו וכו' שלא רכב לילך לע"ז, ומשוף השמים יחממו אמר הקב"ה למדו מהעוררים שבהו מכלכלים אליהו שגאמר והעוררים מציאים וגו', מביין היו מציין משולחנו של יבושפטן, ולפי שלא היו רואים עוררים ליהם לביתו של אחאב להביא משולחנו כלום לאותו לדיק, מפני שהיה ביתו של אחאב מלא מע"ג, היו ומשוף השמים יחממו אמר להם הקב"ה לישראל למדו מן הכר ומן העוררים ואל תפנו אל האלילים להסחכל בהם מנין ממה שקראו בענין ובורשתם את יושבי הארץ וגו', עכ"ד התנחומא. והוא פלאי שיהיו דברי המד"ת ממש היפוך מדברי הגמרא ה"ל דס"ל דמצי עבחי דאחאב היו העוררים מציאים, ודעת זקנים מצעלי התוספות פרשת מסעי כתבו דדברי התנחומא הללו לא הוו כשיטת תלמודא דידן. אכן באמת הדבר צריך ביאור במאי פלגי דבקרא ליהא רמז או רמיזא כלשהו אם ה' הבשר מני עבחי דייבושפטן או דאחאב, דסתמא כתיב והעוררים מציאים לו לחם ובשר וגו' ולא פורש מהיכא, ועל כרחק שהתלמוד וכן התנחומא קבלה היתה בידם מביין היו העוררים מציאין לו, ודבר זה מגדיל התמיכה שמהיה סתירה בקבלת החכמים היכי הוה עובדא, דבשלמא היכא דפליגי בדעתא הפסוק אמרינן דמר דריש לקרא הכי ומר דריש לקרא הכי ואלו ואלו דברי אלקים חיים, וכמו שביאר הריעבזא ז"ל צעירובין שהתורה הקדושה ניתנה לידש צמ"ט פנים טבור וצמ"ט פנים עומא וכולם אחת אלא שהבשרות נשקרה ציד חכמי הדור לפסוק כאחד

לאשמעין גם דבר זה שלא נעשה שבהכנים מותרין צנבלא משום דמליקא אישתרי גבייהו קמ"ל. אך צנבלאים ליהא למימר הכי שכתוב תורה אזכרה יתירה לכהנים שבהם אסורים צנבלאים משום שלא נעשה דבעבור שהותר להם כלאים בעבודה אין איסור זה נובע בהם כלל, הא לא אמרינן לכתוב פסוק מיוחד על כך, שאין כן דרך המקראות להביא מכל ספק שיכול ליפול במדברא.

ועפ"י זה אנו נאמר ליישב גם דברי הרשב"ם שפי' מאכ"כ צנבל וערפא לא יאכל לעמאלה בה כי היא אזכרה לכהנים שלא יאכלו נ"מ, דהוא ס"ל כי עיקר מקרא זה ע"ש העתיד נאמר, וקאי על כל אותן החומרות שעתידין להיות על הכהנים, ואותם מכונה בכחצו בשם צנבל וערפא, וכמו שנתבאר לעיל בפירוט דברי הכחצו ציחוקאל, אלא שהרשב"ם בא לפרש כי אף שעיקר דברי הכחצו קאי על העתיד מ"מ מושך שייך גם עתה, שרמזו בו אזכרה לכהנים שלא יעשו דמדותיהם לכו מליקה גם צנבל מותרת להם. ועפ"י זה יתיישבו הדקדוקים ה"ל דהא דקאמר קרא ושמרו את משמרתו. הוא אמנם אזכרה על שמירת הגדרים והסייגים, ואיננו קרא יתירה לכהנים ולא סגי בפסוק האמור לעיל צ"ל אחרי, שברי מקרא זה נאמר ע"ש העתיד שאף יתוספו גדרים וסייגים על הכהנים לגודל קדושתם, ועליהו אזכר קרא ושמרו את משמרתו הם הסייגים שיתחדשו עליהם לעתיד, ונתן הכחצו טעם לדבר שיוסיפו עליהם גזירות וסייגים כי אני ה' מקדשם, פירוש כי לעתיד לבא יקדש ה' אותם בתוספת קדושה וטוברה, ועל כן גם לגודל הקדושה העתידה להיות בהם גם דברים אשר עתה הם צגור היתר אללם יאסרו עליהם משום צנבלא וערפא לעתיד.

ובאופן אחר יתבאר מאמרו ז"ל פרשה זו אליהו עתיד לדרש, ועפ"י זה יתבארו כל יתר הדקדוקים בפרשה, בהקדם להביע דברי הגמרא בחולין (דף ה' ע"א) ולבארם על מכוונם ודרך שם נבא לבאר הענין. דהנה בגמרא שם איתא א"ר עין אמר שמואל ישראל מומר לעבודה בוככים מותר לאכול משעתו, ושקיל וערי בגמ' שם צמימא

מח לשחת, וכמבואר בקרא שביח אליכו במדבר ולא
 היה לו אוכל להשיב את נפשו, כי אם מן הלחם והבשר
 שהיו העורבים מביאים לו, וכיון שביח בך ענין
 פקוח נפש ביה מותר לו לאכול אף נבילה, ואין מכאן
 ראיח דמותר לאכול משחיטת מומר לערבים.

וע"כ לומר דרשית בגמרא היא ממה דחזין שגשח
 לו הקב"ה גם באופן זה לזוהי את העורבים
 לכלכלו בלחם ובשר משולחמו של אחאב, וכיון שביח
 הדבר בדרך גם שפיר איכא לאיתווי ראיח מהבא
 דמומר לערבים מותר לאכול משחיטתו, דלא מסתברא
 כלל שיעשה לו הקב"ה גם באופן כזה דוקא לשלוח
 אליו בשר האסור לאכילה, כי אין מעצור לפניו ית'
 להושיעו באופן היתר. ומה גם דאמר ז"ל בחולין
 (דף כ' ע"ב) השתא בהמתן של דייקים אין הקב"ה
 מביא חקלה על ידן דייקים עמלן לא כ"ש, וכחצו
 החוספות שם בדמיודי לאכילה אין הקב"ה מביא
 חקלה על ידן דגנאי הוא לגדיק שהוא אוכל איסור.
 וא"כ ודאי לא מסתברא שיעשה לו גם לאכילה שיכל
 באכילה דבר איסור שגנאי הוא לו, אלא ודאי שביח
 הבשר מותר באכילה דמומר לערבים מותר לאכול
 משחיטתו. והשתא כיון דכל הוכחה בגמרא היא משום
 דלא יתכן שיעשה לו גם משמים להאכילו דבר איסור,
 אין מובן כלל מאי דקא מדחי בגמרא הוכחה זו באמר
 על פי הדיבור שאני, דמה בך שביח על פי הדיבור,
 הלא מה עמלן אתו דנין להביא ראיח, דכיון שגשח
 לו גם עפ"י הדיבור להביא לו בשר משחיטת די טבחי
 דאחאב מסתברא למימר דבבשר כשר, דלא יעשה
 הקב"ה גם להאכילו נבלות.

ונראה לבאר הענין וגם ליישב שלא יסתרו דברי
 בגמרא והתנחומא אהדדי, ודנה באותה הטע
 מהא אליכו שעת הכושר לעורר את בני ישראל להשובה,
 ולהענות לבצם להאמין בה' בכל נפשם, ולנגוע את
 הצעלים אשר החטיוו בהם נביאי הצגל את ישראל
 בצבליהם. כאשר מבואר בכתובים (מלכים א' י"ח)
 כי עד אותו זמן לא היתה צידם של אליכו ונביאי
 האמת להשפיע מאומה על אחאב, כי הלך אחרי
 נביאי הצגל, וכל נביאי ה' האמתיים היו בסכנת
 מות בעבור שאחזל אשתו הכריתת את נביאי ה',

מפנים אלו, אצל לא שייך למימר הכי כד פליגי
 במילואת ע"פ הקבלה המסורה בידם. וא"כ יש לתמוך
 כולו תחתן סתירה בדבר זה דמר סבר הכי כוח
 עובדא ומר סבר הכי כוח עובדא, הלא ממ"י קבלת
 אחד מהם אינה אמת ח"ו.

עוד יש לשאול על מה שהקשו החוספות בחולין
 שם ד"ה עפ"י הדיבור שאני, ולמאי דס"ד דלא הי'
 עפ"י הדיבור תקשה דהא אמר רב בשר שנחמלס מן
 העין אסור וא"כ כולו הותר לאכילה לאכול מן הבשר
 שהביאו העורבים, וחילונו דהא ידע גם המקשה
 שביח סומך עפ"י הדיבור שאני העורבים מביאים לו
 משל ערבים, אצל לא הוכ ס"ד דמקשה שגא הדיבור
 להחיר האסור שחיטת טבחי דאחאב, עכ"ל החוס'.
 ובאמת יש להקשות על דבריהם שברי כיון שיש רשות
 לנביא לשנות מלכ בהוראת שעה, כמו שלמדו ז"ל
 ביבמות (דף י' ע"ב) מהליכו עמלו שהקריב בצמה
 בזמן איסור הצמות בהוראת שעה, א"כ הי"נ כיון
 שביח עפ"י הדיבור מאי ס"ד דמקשה שלא היה לו
 לסמוך על כך להחיר איסור ולאכול משחיטת טבחי
 דאחאב בהוראת שעה. ואף דודאי שיש חילוק בין
 היכא שהדיבור בא למיגדר מילתא כמבואר ביבמות
 שם גבי אליכו למיגדר מילתא שאני, אצל היכא שאינו
 למיגדר מילתא אין לסמוך אפילו על הוראת נביא
 לעבור על איסור בקום ועשה. אך מ"מ י"ל דלא שייך
 לחלק בך אלא לגבי אחרים שהם אסורים לשמוע
 אל הנביא ולעבור על איסור בקום ועשה היכא דאיתו
 למיגדר מילתא, אצל הנביא עמלו שהדיבור בא אליו
 מן השמים אפשר דמותר לו לעבור אף בקום ועשה,
 וכדמוכח ממה דדחי בגמרא חולין על פי הדיבור שאני.

וראו יש להעיר על מה דדחי בגמרא על פי הדיבור
 שאני, ולבאורח אין צורך כדי לדחות הראיח לדברי
 ר' עקיב משמים שמואל דס"ל מומר לערבים מותר
 לאכול משחיטתו, שברי ע"כ דאין ראיות בגמרא
 שמוחר לאכול משחיטת מומר לערבים ממה דחזין
 דאכל אליכו את הבשר שהביאו לו העורבים מבי
 טבחי דאחאב, דאי מהם ליכא למייתי ראיח כלל
 שברי אליכו ביה נחון בסכנת רעב, וכאשר יסד
 הפייטן צמירתו למוש"ק איש כלכלוהי העורבים ולא

רוח עברה בלבות ישראל. וכסמ"צ כתב (במ"ע ג') שסייעו לו מן השמים להחזיר בתשובה את כל המדינה.

עוד זאת נקדים את דברי בנושם אלימלך זי"עא בפי קרב עי"פ לא חמור אחד מהם נשאתי ח"ל, בחוק הדברים התנלל לפניו יתברך שלא יענשו בזה העולם, ולימוד זכות עליהם באומרו לא חמור אחד מהם נשאתי, דכבר כן הוא במכנה ח"ה ולדיקים מנכסיו אז הכנאה האת חזיונו שלא במכרה הוא חוטא להיות רשע גמור לכפור בתורה חלילה וכו', ח"ש לא חמור וכו' כלומר אני גרמתי לכם זאת שעי' שלא לקחתי מהם זה גרם לכם שחטאו שאם הכניתי מהם היה מגין עליהם בלתי יחטאו, עכ"ל.

וע"ל פי דברי קדשו הכה מקום אתי להיות כנחא סוברת ולומר כי דברי המדרש התחומא דס"ל שהעוררים הביאו לו צער משולחני של יחושפט אינם סותרים אל דעת התלמוד דס"ל שהיו מביאים לו מצי עבדי דאחא, דתרוויכו אחת, דכל זמן היותו מסתתר מפני אחא ואחא היו העוררים מביאים לו צער משולחני של יחושפט בדברי התחומא, שלא היו רואים להכנס לביתו של אחא במלך גילולים, ואף תלמודא דידן הכי סבירא ליה, ובה דאיתא בחולין דהעוררים הביאו לו צער מצי עבדי דאחא זה הוב ביום האחרון שהיה נסתר מפני אחא, כי מאת כי היחא זאת הביא לאליו זאת הפעם לחם ובשר משולחני של אחא דייקא, כדי שצבגיט עמו של אליו להגלות לפני אחא ולקדש שם שמים לפניו כל ישראל, יהיה בנחיו להשפיע התעוררות תשובה בלבו של אחא, וכמבואר בנושם אלימלך הי"ל דכתיב האנח דמני לנדיק מינייכו הוא מונע ומגיל אחס מלחטא ומלכפור צ"י ובתורתו כקדושה. וכי נמי ככה הארורה האת שאכל אליו מצינו של אחא הפעיל בקרב לבו הרכורי תשובה, ומונע אותו מלהתלבך עוד במחשבות כפירה כהש"ת.

והש"ת לאו סתריי יניכו דברי הגמרא עם כה דאיתא בתחומא ושיניהם לזקן יתדיו, כדלמך דדברי התחומא מוסבים על משך זמן שהיו בתחבוא מסתתר אחא, וגמרא דילן מודה ליה בזה,

ומאת הנציאים הותרים הוכרחו להתחבא במערה מפני חמת המלך, ובאותה בעת הערה ה' רוח עברה ממרום להחזיר את ישראל בתשובה, ואז שלא אליכו את עובדי אל אחא לנשרו שאליו בל לקראתו כי ה' שלחו, ועלמה בידו לרפא את מצח ה' הכרום ולהשמיד את נציאי העל, ומתגלה לפני כל ישראל כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו. וכמה חפלות התפלל אליו לפני הקב"ה שיעלה בידו להחזיר את ישראל בתשובה ולהוכיח להם אמינת יחודו יתברך, וכמו שדרשו ז"ל (ברכות דף ט' ע"ב) צמא"כ עניי ה' עניי א"ר אצרו וכו' מלמד שאמר אליו לפני הקב"ה רבש"ע עניי שתרד אש מן השמים ותאכל כל אשר על המצח ועניי שחסיא דעתם כדי שלא יאמרו מעשה כלפים הם. ומליו כי עד כדי כך היתה גדולה התעוררות התשובה בלבות שבה, שגם אחא חזר בתשובה בלבו ממועד, ואף שקודם לכן הכרה אחא אשתו את נציאי ה' כפך ויהי לאחר והינה לאליו לשחוט את כל נציאי העל אל הכנל. וכתב הרלב"ג ז"ל בפירוש העשרים וששה ז"ל, ובה לרודיע שראוי לכל אדם לחלוק כבוד למלוכה, הלא תראה כי אליו עם עולם מעלתו בנצחא שגם מחניו לרץ לפני אחא עד בואו לירעאל. ואמנם חלק לו כבוד עתה ולא קודם לכן, כי ידמה שגם הוא סר אז מאחרי העלילים והאמין בהש"ת, וזה הכסים לאליו בהריגת נציאי העל, אך קודם זה שהיה בתכלית הרוע לא חלק לו כבוד, וכן לא חלק לו כבוד כשחטא בדבר נבות, ע"כ.

והנה לפי שהיתה השעה כשרה להחזיר את ישראל בתשובה, היה אליו לרץ לעשות כל עזקי בלתי יחמץ שעת הכושר הלא, כי לא כל הזמנים שוים, ולא כל יומא מתרחש עת רצון כו לעבר לבלות ישראל. ומליו כמ"פ כי יש שעת רחמים ועת רצון אשר ה' שולח התעוררות תשובה ואז ניתן לפעול גדולות ונאורות, מה שלא יתכן לפעול בזמנים אחרים, ובאשר מליו גם צמרא הכופר שבזמן היותו עם ישראל בצבל לא עלתה בידו להפרישם מן הנשים הנכריות אשר נשאו, אף שהיו אמו עמו נציאי אמת חגי זכריה ומלאכי, ורק אחרי עלותם מן הגולה הפריש את ישראל מן הנשים הנכריות, כי אז היה עת רצון צמרום להפיה.

דכיון שנעשה לו גם משמים להספיק לו ארוחתו
ארוחת חמיד ע"י עורבים ודלי שנעשה לו הכס בצלפון
היתר להביא לו בשר משולחנו של יחושפט מלך יהודה,
וגמרא דילן דקאמר שביארו לו בשר מצי עבדי דאחאב
מייירי ביום האחרון דוקא, כי הדבר היה סבה מאת
ה' למען יצואו לאחאב הרכורי תשובה בזכות שניבא
האדוק ממאכלו.

ובזה מבואר גם הא דמשני בגמרא על פי הדיבור
שאני, דהנה כל הוכחת הגמרא היתה ממה שעשה
לו הקב"ה גם בצלפון זה שיצאו לו העורבים בשר מצי
עבדי דאחאב, וכי זה מוכיח שמותר לאכול משיטת
מומר לעי"ן, דאל"כ לא יעשה ה' גם להאכילו מאכל
איסור, ועל זה מדהש בגמרא על פי הדיבור שאני,
דע"כ לומר כי מה שאכל אליהו בשרא מצי עבדי
דאחאב הותר לו במפורש על פי הדבור, דאל"כ היה
אסור לו ליהנות מצייתו של אחאב אף שיהיה נתון
בסכנת רעבון, משום שאסור ליהנות מן הרשעים
מחשש שמא יצואו לאמשיכי בחרייכו, ומייבום למסור
נפש על כך דהנה בכלל אפחרייכו דע"ן, אלא ודאי
שמן השמים הודיעו לאליהו הנביא ז"ל כי עתיד
ש"ש להתקדש על ידו בזה האכילה הזאת שיאכל
מצי עבדי דאחאב, ומש"ה הותר לו לאכול ממנו.
וא"כ אין להביא ראיה מהכא שמותר לאכול משיטת
מומר לעי"ן, דשאני הכא שיהיה הכרח צדק כדי
להחזיר את אחאב בתשובה, וד"ל אם תלמח תועלת
ממה שיהיה מצייתו של אחאב או לא אין צרכו
של צו"ד להבחין, שאין הדבר מסור אלא ביד בנות
וכליות, והדיבור הודיע לו כי מותר לו ליהנות מנכסי
הרשעים, והוא ע"ד שכתבו החסידים ציבומת (דף ז'
ע"ב ד"ה ולגמור) על הא דמשני החסיד למגדר מילתא
שאני, והקשו דהרי בגמרא החסיד מוכח שיש כאן ציד
בית דין למיגדר מילתא אף בלא הוראת נביא, וא"כ
מאי קאמר בגמ' דאליהו עשה למגדר מילתא בעבור
היותו נביא, הלא בלא"ה נמי היה כח בידו לעשות
תקנה נגד דבר מבי"ת משום מיגדר מילתא, ותיירא
התוספות דמשום דאיתחזק בצבואה היו סומכים עליו
במה שיהיה מציעת צירידת האש ופושטות על הצעתו
קדשים בחזק שצרכו וצתפלו חרד אש מן השמים
וייהי מיגדר מילתא שיתקדש שמו של הקב"ה בדביר

וע"י כך יחזרו ישראל למועב. וכ"כ לפי שהיה נביא
היה מותר לו לאכול בשרא מצי עבדי דאחאב, כי
משמיה גילו לו שתלמח מכך תועלת רבה ויתקדש
ש"ש על ידו, ועל כן הותר לו לאכול בשרא מצי
עבדי דאחאב וליכא למייתי מנייה ראיה למקום אחר.
ובתלמח יתכן שלא היה כלל בשר זה משיטת מומר
לעי"ן, כי שמה זמן שם הקב"ה אדם כשר שיטעם
בצית המעצבים של אחאב כדי שלא יכשל אליהו
באכילה איסור, ומן השמים גילו לו כל זאת, וכדאמין
שהיה צורך בדבר כדיו לעורר את אחאב לתשובה.

ובדרך זו נבא ליצאור פסוקי הפרשה, כי הנה
דבר זה כתוב בתורה ומבואר ביעודי הנביאים
במקומות רבים כי לפח"ל צעת החיזקן השלם יערה
ה' רוח טהרה ממרום, ואת רוח הטומאה יעצור מן
הארץ, והאלילים כליל יחלוף, ואז יתקון עולם במלכות
שדי וכל בני בשר יקראו בשם ה', ואף גם הכוונה
אשר יותרו עדיין בעולם ישליכו א"ת אליהו כספו חבצו
וימאסו בזה ויצאו להתדבק בשרא, ויהיו גרים
גרורים כאמרם ז"ל (עי"ן ה' ע"ב). וצינים הכס
וצעת הבה חצא כל התעוררות התשובה מאת ה' מן
השמים, ולא יהיה צורך עוד לפעולות אדם דוגמת
אלו אשר פעל ועשה אליהו ציני אחאב, שיהיה הכרח
שיהיה משולחו כדי שיעלה בידו לעשותו לתשובה,
אלא בשרא בעת חצא כל התעוררות ממרום.

והנה אליהו הנביא יהיה שלוח מאת ה' לישר לבס
של ישראל ולהכניס לקראת ציאת המשיח כדכתיב
בקרא (מלאכי ג') ומבואר דבר זה ביותר צריכים
סוף הלבנות מלכים. וידוע מה דאיתא בזה"ק כי
משרשי"ה עתיד להיות הגואל לעתיד, וילוף לה מקרא
דכתיב (קבלת א') מה שיהיה הוא שיהיה ר"ת משה.
וכנה איתא בגמרא (בבא מציעא קי"ד ע"ב) דאליהו
כהן הוא, וכמו כן משרשי"ה דין כהן לו כדאיתא
בצחחים (ק"א ע"ב) שיהיה משמש בבכורה גדולה כל
מי שנה. חבו שרמ לנו הכתוב אמור אל הכהנים וגו'
לנפש לא יעמא צעמיו (ע"י קושיו א'), נקט הכהנים
בזה"ל הידיעה לרמח אל הכהנים הידועים הלא המה
משה רבינו ע"ה ואליהו הנביא ז"ל, העתידים להיות
שלוחים מאת השמים להמשיך את כל העולם לעצרת

לו ולא עמד כיין הוא והיבן אמרו חזיו, אבל הקב"ה
 חזיו כן חלא (ירמיה י') וה' חלקים חמת, למד
 הוא חמת ח"ר חזין שהוא חלקים חיים ומלך עולם,
 ע"כ. וירך ציבור לבנין שייכות מדרש זה לפרשת
 אמור אל הכהנים, וללאורח יד מיירי פרשה זו
 מענין חסד בעצמה עובד אשר ידו כ' לישראל, חזין
 כאן חלא חזרה לכהנים שלא יעמלו חמת, ומה שייבא
 להבא דרשה זו שבעצמותיו של הקב"ה חמת ודבר
 אחד מדבריו לא ישוב ריקס.

(ב) **בזה"ק** ר"י אמר אמור אל הכהנים בלחישו וכו'.
 וללאורח וכו' המצוות בגדר סוד, וחלא החזרה
 כולה הפקר כמדבר כל הרובע ללמוד יצא וילמוד,
 ומדוע חזרה נאמר מזהו זו בלחישו.

וגר"א בזה"ק דברי ק"י זל"ה בישמח משה שדקדק
 מדוע כתוב לפש לא יעמלו בעמיו צו"ד בזה"ק
 החיבה, שהוא לשון נסתר, ויחר היה ראוי שיאמר
 לפש לא חטאם בזה"ק בזה"ק החיבה כמדבר לנוכח,
 שברי כך הוא סדר הכתובים בכל מקום לכבוד צו"ו
 ה' למשה באותו לשון אשר אמר לישראל, וה"כ כיון
 שזיכור ה' אמור אל הכהנים וגו', הו"ל למינקט אותו
 הלשון שזיכור משרע"ה חזרה זו לכהנים. וציבור כי
 על כן זה ה' למשה שזיכור חת הכהנים בזה"ק,
 משום דמלמד האזכרה יש כאן גם בזה"ק וגזירה,
 שזיכור בזה"ק דזיק וגזירתו מסייע לעובד, כמו שנאמר
 (חזיו כ"ב) ותגור אמור ויקס לך, והבין כי זה
 חמת וכו' ויחזיר פירוש נפלא בזה"ק, עזריה"ק ז"ל.
 וללאורח לא נחפרש לנו מה הברכה הלאורח במעלה זו.

ואפ"ר שבעמיו חזר על לעמ"ל, וכה"ל דלחיה
 בחתומא (סימן ג') לפי שבעמ"ל כהן מעמא
 למת מזהו חזר לעמיד חזין חתם מעמאין כל עיקר למד
 שאין מיתה לעמיד וכו'. וע"ד זה ח"ל בציבור דברי
 היש"מ זל"ה, דרמנו לנו הכתוב באמרו לפש לא
 יעמלו צו"ד בחתולת החיבה שלעמיד לצא לא יעמלו
 יותר למתים, כי יבולע המת נלח. ולפי זה נרמז
 במקרא זה גם ענין תחיית המתים, שזיכור בזמן
 הגאולה המתירה. חת ויכיר ציבור דברי חז"ק אמור
 אל הכהנים בלחישו, כי לפי שמרומחים באן ענינים

השי"ת, ואמרת אליהם לפש לא יעמלו בעמיו, כלומר
 שלא יעמלו עוד לביעמא באכילת דברים חסורים
 בעבור נפשות ישראל לקרעם כך לעבודתו ויחרר,
 כאשר כן היה צו"ו חלא שחזר חליבו לאכול צבר
 מני עמיו דלחלא בעבור כך. כי אז ישפיע הקב"ה
 התעוררות תשובה ממעון קדשו בלבות בני ישראל,
 ויכפרו לבדם לעשות רצונו ולעבדו שכם אחד.

ובררר זו יוצא גם מחז"ק בזה"ק כל נכלה
 וערפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים,
 וכהנחה שמקרא זו הוא בעצמה על לעמיד שזיכור לא
 יעמלו הכהנים הידועים משה וחליבו להחגאל בנכלה
 וערפה כדי להשיב חת ישראל אל הקדושה. ומה מאד
 יחמק לפי זה מאמרים ז"ל במנחות פרשה זו חליבו
 עמיד לדרשה, כי חמתם לו נחא לדרוש פרשה זו כי
 חליבו היא מכונות, שברי הוא הוצרך ליהנות מסעודתו
 של חלא כדי להעמלו לתשובה, ולפיכך הוא ידוע
 מקרא זה לעמ"ל צעה צו"ו להשיב בלבות בני ישראל
 אל חזיהם שבשמים, דשוב לא יוצרך לפעולות כאלו
 בצינו חלא.

ואפ"ר לומר גם מחז"ק בפרשה זו נכלה וערפה
 לא יאכל לעמאם זה עפ"י דרכו של הרש"ם
 שכתוב צא להחזיר חת הכהנים מאכילת נכלה
 וערפות, דעיקר הכתוב צא למען הבהמה זו דשוב
 לא יכיר להם לכהני ה' נורך באכילת חיסור כדי
 להטות לבדם של ישראל לתשובה, כאשר היה צו"ו
 חליבו שחזר לאכול צבר מני עמיו דלחלא לעמס
 זה, כי אז חמלא הארץ ידוע חת ה', וכולם ידעו חת
 ה' מקטנם ועד גדולם.

•

אמור אל הכהנים בני חזין ואמרת אליהם לפש
 לא יעמלו בעמיו. במד"ר ריש פרשת חתה ר'
 תנחום צר חילאלי פתח (תהלים י"ב) אמרת ה'
 אמרת עבודות אמרת צבר ודם חיים אמרת
 עבודות, צורה שבעולם מלך צבר ודם נכנס למדינה
 כל בני המדינה מקלסין אותו וערב לו קילוסן, ח"ל
 למחר חני צו"ו לכס דיומיוסאות ומרחאות וכו', ישן

וישני אדמת עפר וקילו לתחיה, כמו שנבאר דעל כן
כתיב לא יעמא דיו"ד, לרמוז על דבעתה ז', לפיכך
מציא המדרש לכוין את דברי אמרות ה' אמרות
טהורות, דשפיר שייך להבא דרשב ז' לשבח ולפאר
ולרומם גדולת ממי"ה הקב"ה שכל דבריו אמת וזק,
וכאשר גזר אומר כן יקום וכן יהיה, למה מפני שהוא
אלקים חיים ומלך עולם.

*

(שנת ה'תרצ"א לפ"ג)

אמור אל הכהנים בני הכהן ואמרת אליהם לנפש
לא יעמא דעמיו ופירש"י ז"ל אמור ואמרת
להכיר גדולים על הקטנים.

(ב) **במד"ר** איחא זש"ה (תהלים י"ב) אמרות
ה' אמרות טהורות וגו'. וז"ל.

(ג) **במדרש** תנחומא (סיון א') איחא אמור אל
הכהנים ואמרת אליהם ברי אמירה ז' פעמים
מלכ"ד לעצת שהיה נכנס ויוצא לפני המלך אמר
המלך גזר אני עליך שלא תראה את המלך כל ימך
מפני שאתה נכנס ויוצא ורואה פני שלא תעמא את
פלטרין שלי כך גזר הקב"ה על הכהנים הנכנסים
לביהמ"ק שלא יעמאו למת לפיכך הוא אומר לנפש לא
יעמא דעמיו, ע"כ. ודבריו תמוהים דפתח להקשות
על כפל הלשון אמור ואמרת ולא תירך על קושיא זו
כלום.

(ג) **במד"ר** (פכ"ה ה') דרש ליישב כפל הלשון אמור
ואמרת חז"ל רבי דרכיה בשם ר' לוי משל לישראל
וכהן שנכפו נמסר להם רופא מומחה והיה מזהר את
ישראל ומוניח את הכהן וכו', ח"ל זה ישראל הוא
ודרכו להלך בין הקבצות אבל אתה כהן ואין דרכך
להלך בין הקבצות, לפיכך אני מזהר את הישראל
ומניחך. כך העלוויים שאין יב"ר מזוי בהם אמירה
אחת דיה להם, שנאמר בגזרת עירין פתגמא ובתאמר
קדישין שאלתא (דניאל ד'), אבל התחתונים שיש בהם
יב"ר הלואי לשתי אמירות יעמוד, וכו'. וז"ל.

(ד) **דחנ"פ** צדקדם לבאר אמרם ז"ל (פסחים ג' ע"ב)
ארי"ה ליעולם יעסוף אדם בתורה ומצוות אפי'

שיהיו בזמן הקץ, שהוא מהדברים הנאמרים בלחישא,
ואינם ניתנים לגלות צפרהסא, וכדאיתא במד"ר
פרשת ויחי (הביאו רש"י ז"ל שם) עה"פ האספס
ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים,
ציקס יעקב לגלות את הקץ ונסתלקה הימנו שכינה
והתחיל אומר דברים אחרים, ע"כ. ולכאורה יפלא
שם אמנם לא גילה יעא"ה את הקץ לבניו כאשר היה
עם לבנו בתחילה, ח"כ כילד נכתבו בתורה דבורים
אלו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית
הימים, וברי בסופו של דבר לא גילה לכם את הקץ,
ולא נתקיימה מתשבת.

אמנם אפי' בכוונת המדרש ה"ל דלקושטא דמלתא
אמר יעא"ה לבניו את אשר יקרא אותם באחרית
הימים, וכדאיתא במד"ר פרשת נשא (פ"ג י"ג)
שהיה מסורת ביד שבע יסודות חכמים וגדולים מן
יעקב אבינו כל מה שעתיד ליארע לכל שבע עד ימות
המשיח, וכן היה ביד כל שבע ושבע מסורת כל
מה שיארע לו עד ימות המשיח מן יעקב אביהם,
ע"כ. ברי שבאמת גילה יעא"ה לבניו כל העתידות
עד הקץ, אלא שהוא חשב בתחלה לומר להם כל אלו
באיתגליא, שיהיה הדבר גלוי וידוע לכל, ח"ש המדרש
ציקס יעקב, לגלות את הקץ לבניו, כלומר שראה
להודיע להם דברים כהוייתן בלי לבוש ומכסה,
ונסתלקה הימנו שכינה, כי לא חפץ ה' באלו, שיהיו
עניני הגאולה גלויים לכל, והתחיל אומר דברים
אחרים, כלומר שהתחיל לומר להם עניני קץ הגאולה
בהעלם ובהסתר מוכסום ומשועשעים בדברים אחרים,
עד שלא יהיו הדברים מוצינים ומשגשים אלא לבני
העליה הבאים בסוד ה', וכיוצא בזה ישנם שאר דברים
הנפונים ומועטים בתורה הקדושה, ללא כל מוחא
סביל כדון לעמוד עליהם ולהבין, כי אם בני העליה
יודעי חן אשר באו בסוד ה'. ויש דברים נפונים שלא
נתגלו לשום צדיק, ורק בכו"מ לבדו הוא היודע
כי כבוד אלקים הסתר דבר. ויש ענינים אשר עתה
הם עומדים ונעלמים ובעת קץ הגאולה יתגלו ויוודעו.

ועפ"י זה יוצא המד"ר ר' תנחום בר חינאלי פתח
אמרות ה' אמרות טהורות וכו', דלפי שבפרשה זו
מיומנת דבעתה של הקב"ה לישראל אשר לעתיד לבא
בעת הגאולה הנלחית חזעל המיתה מהם לגמרי,

ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' ולכאורכם קשה איך
אמר להם משה ולקחתם לכם להנאחכם כלל איתא
במשנה אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת
לקבל פרס (אבות פ"א מ"ג), ולפי דברי הרמב"ם ז"ל
כ"ל יצואר כי הכה פשוטי העם שלא זכו להשיג
תכלית השלימות, ולעסוק עריבות ומתיקות החורב
הקדוש והמאורות, לריכים לחנכם מתחלה שיקיימו
המאורות שלא לשמה, ללא הכנה הכשורה אללם
לקורא דעתם, עד אשר יתגבר שכלם ויגיעו לתכלית
השלימות, וישיגו כי קיום החורב והמאורות לעשות
נח"ר לפינוי יתבצר הוא עריבות גדול בלי שום יעוד
ושכר זולתו. וז"ש הכתוב ולקחתם "לכם" פירוש
להנאחכם ביום הראשון, כלומר בזמן הראשון של
כניסתם לעבודה, בעוד השכל קטן וזר מכליל עבודה
שלא עמלית, חלל אח"י שמתרכז דעתם ודאי לריך
לעבוד שלא עמלית, כי אם מאכזב, עכ"ד ז"ל.

ד"ר צא מדברים אלו כי כאשר יתחיל האדם לגשת
אל הקדש בעבודת השי"ת לריך הוא להתחיל
בעסק החורב והמאורות שלא לשמה, ואח"כ ילך
בהדרגה מעלה מעלה עד אשר יחבר לקיימם לשמה,
משא"כ אם תיכף תתחיל דרכו יאחז מיד במדרגה
הגבוהה, אזי יוכל עוד ח"י להפסיד מה יותר, יטן
כי עדיין אינו חזק כ"כ שיוכל לעמוד איתן במדרגה
הגבוהה כלל. וכמו בהשיל צפ"ח ערבי נחל דבר
זה לאדם המעמס בסולם גבוה, שצריך לעלות לאט
לאט משליבה לשליבה, עד אשר יגיע אל השליבה
הגבוהה ביותר, משא"כ אם יפסע פסיק אחת גסה
עד השליבה העליונה עלול הוא מאוד למעוד וליפול
עד הדיוטא התחתונה, ובהקו מרובה כי ישברו כל
עלמותיו, עכ"ד הערבי נחל ז"ל. ועל כן הפכה היטובה
בעבודת השי"ת היא להתחיל מעיקרה במדרגה
הנמוכה, ולעלות אח"כ לאט לאט מעלה מעלה, עד
שיגיע חג השנימות ג' חו"י, וזו שוב אין עבודה שלא
לשמה תשובה כלום אללם, שכרי עבודה זו היא רק
הכנה להגיע על ידה למדרגת לשמה. אכן אפילו מי
שכבר השיג מדרגה גבוהה והוא בתכלית השלמות,
עדיין יש לו צורך לעמשים להשפיל עצמו למדרגה
הנמוכה **ק"ו** בחינת שלא לשמה, לעובת אחרים הם

שלא לשמה שמחוך שלא לשמה יצא לשמה. ודקדקו
המפרשים איך אמר לעולם כלל התכלית אינו שוכיב
כן לעולם ח"ו, רק התירו לו כדי שיגיע ע"י לקיום
החורב והמאורות לשמה. ואפשר לומר דכונן באמת יש
בחינת בלימוד שלא לשמה שהיא קיימת לעולם.
ותבאר עפ"י מ"ש החיד"א ז"ל לפרש מאמרם ז"ל
(קידושין ל' ע"ב) בראתי יב"ר בראתי חורב תכלין
כנגדו, ולכאורם צ"ב שכרי גם בלימוד החו"ס
היא"ר מתגבר בתחבולת שונות לבעל האדם ממנה,
ואיך תחביב החורב תכלין כנגדו. ופירש כי יש עלה
עובד לעבודה השי"ת לבעל את היא"ר ולהפך
מזימותיו באמצעות לימוד החו"ס, והוא שיחיל
לעסוק בחורב שלא לשמה, שבלימוד זה יש גם להסמ"א
איחא יניקת ח"ו כידוע, ומחוך כך יצא לשמה וכו',
ובזה יוכל להטעות את היא"ר ולבעל, עכ"ד ז"ל.
ועפ"י זה מובאר אמרם ז"ל "לעולם" יעסוק אדם
בחורב ומאורות שלא לשמה, כי בכל עת הוא לריך
עדיין להשמש בתחבולת זו ולפתוח בלימוד שלא
לשמה, כדי לערצב את השקן שלא יניח אותו מלימוד
החו"ס, ומחוך כך יצא לשמה, באין עליו הפחד
מפיתוי היא"ר ותחבולותיו.

ו"י נראה לפרש ד"א כוונת אמרם לעולם
יעסוק אדם בחומ"ל שלא לשמה, בהקדם לבאר
מא"כ צ"י וירא כי ודעתיו למען אשר יזכר את בניו
ואת ביתו אחריו ושמר דרך ה' וגו' למען הביא ה'
על אברהם את אשר דבר עליו, והבטו המפרשים
דהאם עבד אברהם אבינו ע"ה מ"מ לקבל פרס ח"ו.
אמנם יתבאר עפ"י דברי הרמב"ם ז"ל (הלכות תשובה
פ"י ה"ה) וז"ל כל העוסק בחורב כדי לקבל שכר או
כדי שלא תגיע עליו פורענות הרי זה עוסק שלא
לשמה וכו', ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בחורב
ואפילו שלא לשמה שמחוך שלא לשמה צא לשמה,
לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הבשים וכלל עמי
הארץ אין מלמדין אותם אללם לעבוד מיראה וכדי
לקבל שכר, עד שיתרבה דעתן ויתחברו חכמה ויתיר
מגלים להם ר' זה מעט מעט וכו', עכ"ל. ועפ"י זה
כתב ק"ו זל"ה בפרש"י ייטב פנים (מאמרי חג
הסוכות מאמר שובע שמחות חז"ו) לפרש הכתוב

יאה"ר ברחמי תורה חבלין כנגדו, כי לולא זאת לא היה אפשר כלל לגרר כל ז' מדורות העומא, כי יאר לב האדם דע מנעוריו וארצו עומן בחצו, כדוב אורב הוא לו לתפסו ברחשו, ולפיקך עבודה קשה היא לבעול מכל וכל.

ויובן זה גם מה שהשיב משה רבינו ע"ה לדברי המלאכים שאמרו תנה הדרך על השמים ענה להם כלום יאה"ר יש ציונים (שבת פ"ח ע"ג), כלומר שאין לכם נורך בחורה הקדושה לסיוע נגד ה"ה"ה, שהרי בללו הכי אין עליכם פיתוי ה"ה. ומצאנו גם דברי המדרש ה"ל (קושיא ד') עליונים שאין יאה"ר מאז בזה די להם באמירה אחת, כלומר שיש ציונותם לעלות בפ"ה אל המדרגה הבגובה ביותר, כי אין להם להחיות פן יפלו מאגרא רמא, שהרי הם בחכמה השלימות והקדושה. ולפיקך מייחתי המדרש קרא דהינא דכתיב בגזירת עירין פתגמין וצמאמר קדישין שחילתא, הרי מה הם המלאכים המה קדושים ועבורים, ועל כן הם יכולים לעלות בלי שום עיכוב, אבל תחתונים שיה"ר מאז ציונים הלאו לשתי אמירות יעמדו, כלומר שעכ"פ כאשר יתכנסו בדרך זה להתחיל בצחי שלש ולעלות לאט ממדרגה למדרגה, יזכו בסופו של דבר לעבודה שלמה ותמה כראוי.

ועפ"י זה י"ל דברי רש"י ז"ל אמור ואמרת להבדיר גדולים על הקטנים, דהנה מדכחין אמור ואמרת שמעין לרין כמה וכמה אמירות כדי להשיג מדרגה הבגובה, ולא יורסו לעלות בפעם אחת, ולפי"ז קשה שהרי אזכרה זו שייכת דוקא לאלו שהם קטני ההשגה, אבל בני העליה שכבר זכו להשיג מחיקות פריצות נעימות וידידות העבודה לשמה, ח"כ אין להם נורך לעשות שלא לשמה, ויח"כ יש לחמור למה יזכר הכתוב אמור ואמרת אל כהני ה' המשרתים צדיק ה', והרי ודאי שהם היו קדושים ועבורים, וזכו לעבוד את ה' כשי"ת בחכמה השלימות, ומה נורך להם צ"י אמירות. וליישב זאת כתב רש"י ז"ל אמור ואמרת להבדיר גדולים על הקטנים, ר"ל אף כי כשלעצמם אינם זריכים חו לעבודה הלא, עכ"ז עבור הקטנים פשוטי העם מוכרחים גם הם להשתלשל ולדרג ממדרגתם, כדי שיוכלו להשתלשל אל המדרגה הבגובה.

פשוטי העם שהם זריכים לבחי' זו לפי מיעוט השגתם וקוטר שכלם. לפיכך מוטל עליהם להשפיל עצמם להשגתם, כדי להעלותם אחו עמו למדרגה בגובה יותר.

ובזה שנה הקצ"ה את חלש"ה כי ידעתיו למען אשר יאור את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו', למען הביא ה' על הצרכים את אשר דבר עליו, שהיה בחינת שלא לשמה, ואף שכלתי שום ספק בעולם כי הצרכים אצויו היה בחכמה השלימות לקיים מצוות הבחי"ת לשמה כראוי, עכ"ז לטובת פשוטי העם השפיל עצמו ממדרגתו הבגובה, ולמד אותם שיקיימו מצוות הבחי"ת שלא לשמה, כפי המקום אשר יד שכלם מגעת. וזהו יתבאר אמרם ז"ל "לעולם" יעסוק אדם בחורה וצמאות שלא לשמה, פירוש אף שהוא כבר הגיע למדרגה הבגובה ביותר, אעפ"כ לפעמים צריך הוא לאחוז גם בצחי שלא לשמה ולדרג ממדרגתו אל צחי פשוטי העם, כי מתוך שלא לשמה יבא לשמה, ועל כן צריך לחזק את פשוטי העם לקיים החורה שלש, שפ"י כך יזכו להגיע לצחי לשמה.

ובדרך זה יתבאר לנו דברי המדרש תנחומא זש"ה אמרות ה' אמרות טהורות וגו', דבא ליישב כפל הלשון אמור ואמרת, שהכתוב רומז בזה כי ישראל זריכים להרבה אמירות עד שיגיעו אל השלימות הראוי, ולא יתכן לפסוע בפסיעה אחת למדרגה הבגובה, כי אם יתחיל במדרגה נמוכה, ולאיתו יתחיל ויעלה למעלה למעלה ממדרגה למדרגה. וזהו הביא המדרש מאח"כ אמרות ה' אמרות טהורות כסף לרף, כלומר שאין כמה וכמה אמירות עדי יזכו להיות טהורים וקדושים בצחי כסף לרף בלי סיג ופגם, כמצואר שיעלה לאט לאט ממדרגה למדרגה. וגמר אמור העטם כי בעליל לרף, ר"ל שהאדם הוא עלול אל הארציות שהוא מדובק בחלואות הגופניות אשר משפר יסודם, ועל כן צריך הוא לעפם ולעלות לאטו כדי להפריד הגשמיות ממנו. ומש הכתוב מזוקק שצעתים אפ"ל דהנה ידוע שיש ז' היכלות וקדושה, וזה לפומת זה עשה וגו' יש כנגדם ז' מדורות העומא, וזריכים לגררם ולהעלותם אל תוך הקדושה. ולח"ל מזוקק שצעתים, ר"ל עד שיבדר ז' מדורות הללו. וזהו יתבאר לנו החוק"ק לסיוע נגד ה"ה"ה, כאמור ז"ל ברחמי

שנת ה'תרצ"ו לפ"ג

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יעמא בעמיו, בתנחומא (סימן ג') איתא אמר ר' יוחנן כל מקום שנאמר אמור ואמרת לריך לדרוש וכו', ואף כאן אמור אל הכהנים ואמרת אמירא כראשונה למת מלוב יעמא, והשנים לאחרים לא יעמא, לפיכך אמור ואמרת. לפי שצבור"ז כן מעמא למת מלוב, אבל לעתיד אין אחס מעמאין כל עיקר, למה שאין מיתב לעתיד, כ"ד (ישעי' כ"ה) בלע המות לנצח, ע"כ. ולריך ביאר.

במד"ר (פכ"ו ז') איתא אר"י דסבין בשם ר' לוי מלמד שהרחבו הקצ"ה למשח דור דור ושופטיו דור דור ומלכיו וכו' והרחבו שאלו וזניו מופלים בתר, א"ל מלך ראשון שיעמוד על צנין ידקר בתר, א"ל הקצ"ה ולי אחס אומר אל הכהנים שבר שכם מקטרגין אותו, שנאמר ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן, ע"כ. והוא חמום מה ענין עושו של שאלו צעון הריגת נוצ עיר הכהנים לפרשת אמור. ואם משום דמוחקין בה הכהנים, הלא בכמה פרשיות בתורה כתיב הכהנים, ומדוע איפוא סמכו המדרש לפרשה זו דייקא.

ואפ"ל ביאור הענין בהקדם מה שפירשנו דברי המדרש (פכ"ו ו') אמור אל הכהנים בה"ד ירחם ה' עבדך עומדת לעד, א"ר לוי מיראש שתיירא אהרן מלפני הקצ"ה זכר ונתנה לו הפרשה הוא שאינה זה ממנו ולא מבניו וכו' עד סוף כל הדורות, ואילו זו פרשת המות וכו', ע"כ. ולכאורע קשה האם פרשה זו בלצד נוסגת בכהנים לדורות, והלא כמה מלות ישנם בכהנים שם נוכחין לדורות. וזו קשה לדרישה פרשת המות אינה נוסגת לעולם, שהרי עומדת היא לבצעל לעתיד לצד צעח שיצולע המות לנצח.

וביארנו כוונת המדרש על פי מה דאיתא בסנהדרין (דף ק"א ע"ב) שולא רמי כתיב בלע המות לנצח וגו' וכתיב, והעבר בן מאה שנה ימות ומשני לא קשיא כאן בישראל כאן בעכו"ם. מביאר מה כי לעתיד לא תבטל המיתב אלא מיישראל, אבל באר"ע תבטל מיתב נוסגת אף לעתיד. והנה טעמא דמילתא שאין עכו"ם מעמאין בתר כחז האר"ה הק' בפרשת חקת עפ"י

יבזה יתישבו לנו גם דברי המדרש (קישוף ז') משל לענה וכו'. והנה לכאורע כמה שאלה השי"ת את הכהנים שלא יעמאו למתים, אצדכ מהם מלות גמילות חסד של אמת, היא לויית המות, שעליה אמרו ז"ל מתינו' ריש פאה שהיא מהדברים שאדם אוכל פירותיהן צבור"ז וכו'. ואף שהכהנים הקדושים הם צמדרגה הגבוהה ביותר שאינם עושים ע"מ לקבל פרס, עכ"ז הלא מדתו של אהרן הכהן היתה לגמול חסד בכל עת לזולתו, וא"כ עתה תחסר ממנו ומדרשו המלוא הוא של גמ"ח של אמת. וציוחור קשה כתי"ש כי יש לורך לכהנים לעסוק במלואות גם שלא לשמה למשן עובת פשוטי העם, להעלותם צמדרגה, ועתה לא יוכלו לקבל שכר צבור"ז צעבור קיום מלוב זו של גמ"ח, וכילד ויכלו להמשיך את העם לעסוק בתורה ובמלואות שלא לשמה, הלא אין צידם להוכיח להם כי יקבלו שכר צעד מלואותם צבור"ז אם תחסר להם מלות גמ"ח שאדם אוכל פירותיהן צבור"ז.

וזהו סגנון דברי המדרש אמור ואמרת כרי אמירא צ' פעמים, ומדוע כפל הכתוב לכתוב גבי הכהנים צ' אמירות, וכרי הם צמדרגה עליונה, ואין להם לורך לעסם לאט צסולס המעלות, ועל כרחק לומר בפירש"י ז"ל כי הוצרכו לכך כדי להזכיר גדולים על הקטנים, וכמו שנחבאר שישתדלו הכהנים למשן פשוטי העם, וא"כ קשה מדוע נטעו שלא לעמא למת שהיא מן המלואות שאדם אוכל פירותיהם צבור"ז, וכרי יש להם לורך גם בקבלת שכר המלואות צבור"ז. לאלה צה המדרש כמתחך משל לענה וכו' וזהו עליו המלך אל תרחם פני המת כדי שלא תעמא את הפלגין, נקט משל צענה דייקא כלומר דאף שבענה דרכו ואומנותו צכ לעסוק בפגרים, עכ"ז יטן שהוא מרואי פני המלך לריך להחרחק מכל זה, אף שקשה עליו, וכמו כן אף שדבר גדול ומעיל הוא לכהנים לעסוק במלוב זו כמבואר, עכ"ז יטן שכם משרחים לא"ל עליון עליהם להחרחק ממלוב זו. ולכוונה זו מסיק המדרש זשי"ה לנפש לא יעמא בעמיו, ע"ד כ"י (מלכים ז' ד') צחוך עמי אנכי יושבת, כלומר דאף שגמ"ח זו לריכה לעובת פשוטי העם, וז"ש בעמיו כלומר שהוא צחוך עמי ועליו לתקום, עכ"ז צבכרה ויורך להחרחק ממנה מפני כבוד השכינה הקדושה.

משל לבי כלים אחד מלא דבש ואחד מלא זבל, שהצוצים מתקבצים יותר אל חצית הדבש מאשר נחמית הזבל, כמו כן אדם מישראל בעבור שהוא מלא קדושה נחמית תאבדים כוחות העומאה להתקרב אליו, וחיים יבונים לגשת אליו בעודו בחיים אלא בלא נפשו כי ימות, אז תמלא ידם מקום לחול ולהתדבק אל גופו, ולפיכך הוא מעמא באל. משא"כ עב"ס שאין בהם נחמיות קדושה כלל, אין הקליפות תאבדים כי"ב להתדבק בהם בחייהם וצמוחם, עכ"ד עיי"ש באור. ופי' זה נמלא דוקא בעב"ס שהאומות ריקים מן הקדושה אינם מעמאין, משא"כ לעמ"ל שהאומות יהיו גרים גרורים הדבק גם בהם לחלוות קדושה, כי תמלא הדרך דיעה את ה', וממילא יהיו גם הכהם מעמאיים באל צמוחם. וזכר מובן המד"ר ה"ל שאין פרשה זו אזהרה מאד ומצויה עד סוף כל הדורות, דגם לעתיד תהיה פי' המת נוכח בהם שהרי המיתה תהיה שייכת באלהם.

אמנם יתכן דכיון שלעת"ל לא תהיה המיתה כי אם באומות העולם, יהיה דין הכהנים משונה מדינם צה"י, דאז יהיו אסורים לעמא למת מאד כלל ועיקר. וזה יהיה ביאור התנחומא אמירה ראשונה למת מאד יעמא, ואמירה שניה לאחרים לא יעמא וכו', לפי שבעב"ס כהן מעמא למת מאד אצל לעתיד אין תאם מעמאין כל עיקר, למד שאין מיתה לעתיד. ור"פ צה"י כהן מעמא למת מאד, משום דשייכת מיתה בישראל, אצל לעמ"ל אין תאם מעמאין כל עיקר, כלומר אפילו למת מאד, ונתן טעם למה שאין מיתה לעתיד, כלומר בישראל אלא באלהם, ולפיכך לא הותר לכהנים להעמא למת מאד מן האומות.

ואפ"ל לפי דרכנו טעם ב' אמירות דנקט קרא דהכא אי' צמדש ילקוע (פי' יתרו רמ רע"ו) עה"פ ותאם תהיו לי ממלכת כהנים וגו' מכאן אמרו ראויין היו ישראל לאכול בקדשים עד שלא עשו את העגל משעשו את העגל נעזו מהם ונתנו לכהנים. ובהב"ט צ"פ יתרו כ' כי לעמ"ל יהיו כל ישראל כהנים גדולים שנא' (ישעי' מ"א) ותאם כהני ה' תקראו. וכיון שכל ישראל יהיו כהנים, יהיו כולם אסורים לעמא למתים ככהנים. אכן מסתברא למימר דאכתי יהיה חלק דין הכהנים נגזע אחר כך מדין

שאר שבטי ישראל שיהיו גם הם כהנים. ולפי"מ דאמר כי לעמ"ל יאסר לכהן להעמא אפילו למת מאד מן האומות, איכא למימר כי בזה מילתא יודע החילוק בין הכהנים בני אהרן לבין הכהנים שאר שבטי ישראל, דכהנים בני אהרן דוקא יהיו אסורין להעמא למת מאד מן העב"ס שנתגיירו משא"כ כל ישראל אף שיהיו כהנים גם הם, מ"מ יהיה דיוק כדון הכהנים בזמן הזה, שהם מעמאין למת מאד. והסתבר נוחת לומר כן, דכלל פה נחתין בהו חד דרגה, צה"י שהכהנים מעמאין למת מאד מותר לישראל להעמא לכל המתים, ולעתיד שהכהנים יהיו אסורים לעמא אף למת מאד יאם מותר לישראל לעמא למת מאד. ועל כן כתיב בקרא ב' ואמירה, רמז בכאן על העתיד שיהיו אף ישראל כהנים, ולפיכך חילקו ה' ב' באמירה בפני עצמן ונקט תחלה אמור אל הכהנים בני אהרן שהם מותרין שלא יעמא לעמ"ל אפילו למת מאד, ואח"כ כתיב ואמרה אליהם רמז לשאר הכהנים מחרע ישראל, וע"כ כתיבא אמירה לחודא, שדיקם משונה שהם יעמא למת מאד מן האומות לעמ"ל.

ובדרך זו נלך לביאור המדרש דמיתי להבא ענין ענינו של שאל המלך ע"ה על שהרג את כהני נוצ, דהנה בצמרא (יצמות ע"ה ע"ב) איחא שנענש שאל על שהמית את הגבצונים, ופרקי ובי היכן מצינו בשאל שהמית את הגבצונים אלא מחוץ שהרג נוצ עיר הכהנים שביו מספיקין להם מים וזחון מעלה עליו הכתוב כאלו הרגו. ולכאורה יפלא שלא נחשב לו חטא זה של הריגת הכהנים משרתי ה' מזה ענינו, כי אם משום שצ"י הריגת הכהנים נפסקה מחייתן של הגבצונים, והוא תמוה מאד, הכי אין הריגת הכהנים חטא גדול יותר, מגרימת הפסד פרנסתן של הגבצונים, שתמכה, וכי לא חסא כהנה כפונדקית. אמנם ביאור הענין הוא, שע"כ נחשב לו עון נעילה פרנסתן של הגבצונים לעון חמור יותר, משום שהיה הדבר בגדר חילול ה', כי יאמרו אומות העולם כך מוהבים ישראל בגרים הבאים להדבק בהם שמתחלה ריחוקם מלכא בקבל, כדאיחא ציממות (דף ע"ט ע"א) דירושע גז עליהם עזדות, ועכשיו מועלים פרנסתן מהם. ואיכא בכך משום חילול ש"ס צין אומות העולם, ושזכר לא היו באלהם לעתיד לבית ישראל, בראותם מה עשו

לגבועונים. ולפיכך הקפיד ב' עליו ביותר על עוון זה, וכלאיתא כחם ציטמות דעל עוון זה נכרגו ז' מצני שאלו, כדי לפייס את הגבועונים, ועיי' כך נתקדש שם שמים בפרכסיא, שהיו עוזרים ושצים חומרים מה טיבן של הרוגים אלו בני מלכים הם, ומה עשו פשטו ידיהם בגרים גדורים, אמרו אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו וכו', מיד ניתוספו על ישראל מאה וחמשים אלף גרים.

והנה מפרשת אמור אל הכהנים נמאיו למדים כי בגרים חשוצים לפני הקב"ה, כדאמרן שבאותות עתידות לעמאל לעמל צאהל ישראל, בעבור שגם בהם חסיה לחלומות קדושה, ולא עוד אלא שיהיה שייך בהם דינא דמת מלא, ויהיו הכהנים אשר מצני ישראל כמה מאוויס להעמאל למת מלאה מן האומות לעמל.

וזה יהיה ציבור המדרש ששאל משה מלפני הקב"ה מן רחשון שיעמוד על צניך ידקר צבר, וכוונת שאלתו הייתה וכו' כל כך חמור הוא עוון זה של פסוקת מחיתתן של הגבועונים, שבעבור כך הגיע לו חטא משפט מות וכוונת. ועל כך השיבו הקב"ה אמור אל הכהנים וכו', פירוש כי אמנם עוון חמור הוא זה ששלח ידו בגרים גדורים להפסיק פרנסתן עיי' הריגת כהני נוצ, כי בגרים חשוצים לפני המקום צ"ה, וראוי מפרשת אמור אל הכהנים, שהיה העומאח מוכנת באור"ע לעמל, וזה לך האות כי מלאה הקדושה מקום לשירות עליהם, ולפיכך נענש שאל על שגרם לנעילת פרנסתן של הגרים, שעל ידי כן יאמרו אור"ע אין אומה זו ראוי להדבק בה, כי כך כמה נוכחים עם הגרים.

*

או יאמר לפרש דברי רש"י אמור ואמרת להזכיר גדולים על הקטנים, דהנה חקרו הראשונים ז"ל בעטם הדבר שלא נכתבו צבורה במפורש ועודי עור"ה, כי אם שכן עולם הזה (עין רמב"ן פרשת צחקות).

וגר"א לומר דהנה האדם שזכה להשיג דעת אמתית אסור לו לעסוק בצורה על מנת לקבל פרס, אלא

אמנם יש להבחין שהרי אמרו ז"ל שכן מלאה צהאי עלמא ליכא, וילפו לה מקרא דכתיב היום, היום לעשותם ומחר לקבל שכרן (עירובין כ"ב ע"א), וא"כ כיצד יקבל האדם שכר בעו"ה בעבור קיום המצוות. אך המהרש"א ז"ל בסוטה חידש כי צמאות שאין האדם חייב בהם, אלא שהוא מצוי עצמו לדי חוב זוכה הוא לשכר עור"ה. וכן כמה שהוא מוסיף גדרים וסייגים לשמירת המצוות, ופורש משערי היתר כדי שלא יושל באיסור, צמאות אלו אמריקן שכן מלאה צהאי עלמא איכא. וזהו יש מקום לחקך את הקטנים שלא הגיעו להשגה, ואריך להודיעם שכר עור"ה בעבור קיום המצוות, כי עיי' שישמרו מצוות שאינם חובים עליהם חבו לשכר עור"ה. אמנם החינה בשאר מצוות, אבל צמאות עומאח כהנים שאין שייך לעשות בה גדרים וסייגים כאשר ציארנו לעיל, דבמקום שמתחר להם להעמאל כמה חייבים צדק, ואין שייך שיפצו משערי היתר שלא יושלו באיסור, אי"כ כל השכר בעבור צמאות עומאח נפון להם לעור"ה, ומה

וביארנו עפ"י מה דאיתא בגמרא (דף י"ד ע"א) רבי יוחנן דאמר חסידים הראשונים היו מחזיזין להביא קרבן חטאת לפי שאין הקב"ה מביא חטאת על ידיהן מה היו עושין מודרין במזור וכו'. הרי דאף בזמן שביחמ"ק היה קיים לא היה ביכולתם של חסידים להקריב חטאות ואשמות, מפני שהיו נקיים מכל חטא ואשמה. וא"כ עאכ"כ שלא יהיו יכולים ישראל להקריב קרבנות הבאות על חטא לעמיד לבא, שהרי לא יהיו ממלאים ציוויים שעלי עצירות כלל, כי יתנו חטאים מן הארץ ואת רוח העומאח יעצור מן הארץ. וא"כ יש לשאול הלא גם הקרבנות חטאות ואשמות הם מכלל תרי"ג מלות שבתורה, ומה יעשה ישראל להשלים מלות אלו אשר יחסרו להם ממנין תרי"ג. ובעל כרחך לומר כי למען לא יחסרו לישראל מלות אלו יהיו עוסקים בתורת הקרבנות בפרשת חטאת ואשם וכו', ויחשבו להם העסק בפרשת הקרבנות כאילו הקריבו אותם בפועל, וכאמרו ז"ל כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת. ומה אם בזמן שאין ביהמ"ק קיים נחשב לנו העסק בתורת הקרבנות כאילו הקרבנו אותם, עאכ"כ לעת"ל שיהיה חנוסים ממש, מחמת שלא יהיה כלל מילואות החטא בעולם, יעלה לנו העסק בתורת הקרבנות כאילו הקרבנו אותם בפועל.

ובזה מבוארים דברי הניצח אמרו אלו כל חטא עון וקח טוב, וכיון שיחשפרו בעוונות כפרה גמורה ויחזקו אלו יתבצר באמת ובלב שלם, א"כ שוב לא יהיה מילואות החטא בעולם, כי רוח העומאח יעצור מן הארץ ויתקון עולם בעלכות שד"י, וכילד יהיה צדיקו להשלים את המלות החסרים למנין תרי"ג, קרבנות הבאים על חטא כחטאת וכאשם. לזאת חזר ושלמה פרים שפתינו, שיהיה עוסקים בתורת הקרבנות, ויעלה עלינו העסק בתורת הקרבנות כאילו הקרבנו אותם בפועל.

ובדרך זו נבא אל הביאור, כי הנה פרשה זו דמייני באיסור עומאח מת לא חסא נוכחא לעת"ל, כאשר הביטוינו ויארנו ע"י נביאו בלע המות לנאת, וא"כ תחסר לנו מלה זו ממנין תרי"ג, ובע"כ שיהיה עלינו לעסוק בפרשה זו, ויעלה לנו העסק בתורת הקרבנות בפועל.

ימשכו את לב קטני הדעת לקיים מלה זו, שאין עליה שבר בעוב"ה. ונפיקר כתוב אמור ואמרת, ופירש"י ז"ל נבחרו גדונים על הקטנים, כי בשני מלות הללו של אזכרת הכהנים שלא יעמאזו במת והחובב שיעמאזו נקרוצים ולמת מלה לריכים הגדולים להזכיר את הקטנים ביותר שלא יצאו להכשל בהם, בעבור שאין נוגעת להם שבר עוב"ה.

*

אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם וגו' ז"כ כפל אמור ואמרת למאי אתא. ובמד"ר עליונים שאין יוה"ר מו"י בהם אמירה אחת דיה להם התחזוים שיש בהם יוה"ר הלאה לשתי אמירות יעמדו וכו'. וז"כ מה ענין ב' אמירות אלו שעל ידיהם יעמדו נגד יוה"ר.

(ב) **במד"ר** ה"ד יראה ב' עובד עומדת לעד א"ר נוי מיראח שנתירא אהרן מלפני הקב"ה זכה וניתנה לו פרשה זו שאינה זוכה ממנו ולא מזרעו עד סוף כל הדורות ואילו זו פרשת המת. ויל"ד בדברי המדרש עובא, דקאמר שניתנה לו פרשה זו שאינה זוכה ממנו וכו' עד סוף כל הדורות, והלא כל המלות הם נאחיות ונזכרות לעולם, ומדוע נקט פרשה זו. גם לשון המדרש ז"כ דנקט פרשת המת ולא אמר מלות עומאח מת.

ונראה לומר ביאור הענין בהקדם מה שפירשנו מאח"כ בנבואת הושע שזכר ישראל עד ב' אלקיך וגו' קחו עמכם דברים ושובו אל ה', אמרו אלו כל חטא עון וקח טוב ושלמה פרים שפתינו. ולכאורה קשה דאם באמת יעשו ישראל תשובה שלימה לפניו יתברך עד שישא לכל עוונותיהם ויסלח לכל פשעיהם, כאמרו כל חטא עון וגו', א"כ מיד היו נגאלין בגאולה עולמים, דאין הגאולה תלויה אלא בתשובה, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה, ומיד כשיגאלו ישראל יצוה המקדש העתידי, ויהיה צידם להקריב בו קרבנות בפועל תמידיו כקדור ומוספין כהלכתן, ומאי האי דקא מסיים קרא ושלמה פרים שפתינו, וכי לאחרי אורך יהיו זקוקים להיות צניב שפתותיהם חמור שילום פרים, הלא צידם להקריב קרבנותיהם בפועל.

(ב) במד"ר הכ"ד (תהלים י"ט) יראת ה' עוֹבֵרָה עומדת לעד א"ר לוי מיראה שנתירא אהרן לפני הקב"ה זכה וניתנה לו פרשה זו שאינה זזה ממנו ולא מבניו ולא מבני בניו עד סוף כל הדורות ואיזה זו פרשת המות שנאמר ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן. ולבארנה קשה שכרי כמה מלואות יתירות רבה הכתוב צביהם כאכילת תרומה וקדשים והקרבת קרבתם שאינם זזות מהם לעולם, ומדוע נקט המדרש פרשה זו דוקא שביא שכל לאהרן בעצור יראתו מלפני המקום צ"ב.

וג' רא"ה דכיה האב זכה לבניו בעבודת הש"י, כי אם האב מתחנך בדרכי התורה והיראה ממנו יראו בניו זמן יעשו כמעשהו לשמור דרך ה', ותמיד תהיה יראתו על פניהם לצלתי וימנעו. אי לזאת גדולה האחריות המועלת על האדם להתחנך בדרך התורה והיראה בכל תהלוכותיו וצבלי עניניו, כי אם ח"ו לא ילך בדרך טובה מלמד מה שהוא מקלקל לעצמו, עוד זאת לו כי גם נפש בניו הוא חובל, כי בראות ילדיו מעשה ידי אציהם ילכו באורחותיו, ותולדותיו מי יסורם.

וזהו שרמ הכתוב אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם, דאמירה ראשונה להזהירם על קיום המלואות שנלמדו בהם, והדר תחייב ואמרת אליהם וכמו שפירש"י ז"ל להזהיר גדולים על הקטנים, כלומר שייוחד הכתוב אמירה נוספת להזהיר את כהני ה' ולזרזם ביותר על שמירת המלואות, דמלמד מה שהם מחויבים בקיום המלואות מלד עצמם, רוצה עליהם אחריות גדולה לשמור מלואות ה' בגלל צניהם אשר ילכו בעקבות אציהם לעשות כמעשהו. וזהו שפירש"י ז"ל להזהיר גדולים על הקטנים, פירוש דאמירה יתירה רבה הכתוב להזהיר ולזרז ביותר את הגדולים על קיום המלואות "על הקטנים" היינו בעצור הקטנים שעלולים להכשל בחטא ח"ו, אם יראו שאציהם אינו נובך כשורה. על כן על הגדולים להשגור ולהזהיר במעשה וזכירות שיהיו מעשיהם בהכשר ויתרון למען צניהם.

וזהו גם ביאור המדרש הכ"ד יראת ה' עוֹבֵרָה עומדת לעד וימנעו כמו שנתבאר כי אם האצות הם יראי

וזהו ק"ז אלהים בספרו ישמח משה כחז כי זכירות גדולה לר"ך. האדם ביותר שאת זכירתו על בקיום מלוא התנאים בדבור מצויים מלוא התנאים במעשה, כי במלוא התנאים במעשה חף אם לא יעשה בדחינו ורחימו בשלימות הראוי מ"מ מחשבתו ויכרת מתוך מעשיו, משא"כ אם המלוא הוא בדיבור בלבד, לר"ך שחלף נעשית בשלימות המעשה ביותר, שכתבתי ק". ומעשה יעלו דברי המדרש כהוגן דבעבור היראה שנתירא אהרן מלפני המקום צ"ב, שעלה ונחמנה למדרגה עליונה עד שזכה לקיים המלואות בדחינו ורחימו, לפיכך ניתנה לו פרשה זו שאינה זזה ממנו ולא מבניו וכו' עד סוף כל הדורות, פירוש דאף לעת"ל כאשר לא תהיה נוכח מלואו זו בפועל משום שיבולע המות לנלח, לא תזוז מלואו זו מאהרן ומבניו. ומסיים המדרש ואיזה זו פרשת המות כלומר באיזה צנינה תהיה נוכח מלואו זו לעת"ל לכן אמר זו "פרשת" המות, כלומר דלימוד פרשת המות יעלה להם כאילו קיימו המלואה הזו בפועל. דכיון שעבד אהרן עבודתו הקדושה במדרגה עלאה כ"כ, ראוי הוא לקיים המלואה אף באמירה בעלמא, דודאי תהיה אמירתו כזוונה הראויה, שיעלו אמרי פיו לראון לפני ארון כל.

ובזה יבואר גם המדרש עליונים שאין יאמר מאי בהם אמירה אחת דיה להם, פירוש דכיון שהמלאכים אין בהם יאמר ולא שייכא גביהו מיתא כלל, על כן סגי להו באמירה אחת, דלגלס לא תהיה השמות באופן קיום המלוא, ולעולם לא נכבד צבו המלוא בפועל אלא באמירה בעלמא. אבל תחתונים שיש בהם יאמר וגזר עליהם מיתא בעצור זן זקוקים הם לז' אמירות, הא' צב"ז דשייכא צבו מיתא בפועל, והאמירה הב' קאי אלעמ"ל כאשר תבעל המיתה מהם, ויקיימו המלוא באמירה בעלמא.

*

אן יאמר באופן אחר קאם לבאר פירש"י ז"ל אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים. ולבארנה הוב סגי שיאמר להזהיר על הקטנים, וממילא ידעין זאת הגדולים הוא דקא מחבר על חינוך הקטנים.

עלול הוא שיחשבונו צו סוגים ממלכת החוק, שעושה המלצה רק להפארה צב בפניכם, משא"כ כשהוא עושה המלצה רק בסתר לא יתערב צו שום שמן ויכול להיות עכור צלי שום סוג ופגם. אבל המדרגה המעולה היא שיקיים האדם מצוה ה' אף בגלוי לעין כל, במחשבה זכה עכורה ונקיה מכל סוג ופגם, שלא יתערב צב משהו ממתחבת החוק, ושאר דברים המפסידים המלצה. וזהו נוסח ספרד שיביא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, שכמו שהוא ירא שמים בסתר לא די לו בזה, כי כמו כן יביא גם בגלוי.

וא"א"ן זל"ה ציינו לב פרשת תזבח האריך לזכר צב מחש"כ (במדבר י"ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, דלכאורה לר"ך להבין ענין ענותנותו של משה מכל האדם דח"ך היה זה באפשרי, הלא זה האיש משה נדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל וח"ך שיער צדעתו היותו שפל וגרוע מכל אדם, וביאר עפ"י דברי רש"י זל"ה ה"ל דנקל יותר לקיים המצוות בסתר ובמחשבה עמיר ועולם מעין כל רואה, אמנם זה באפשרי לאדם פשוט, אבל מי שהוא שר ופועל בישראל להורות לעם דרכי ה' ולהרביץ תורה ויראה ולהשיב רבים מעון א"ל לו להסתיר מעשיו, כי זכות הרבים תלוי בו, ועליו מוטל להוריותם ולהדריכם בדרך הישר, וברי כל עניניו ומעשיו בפני רבים וגלוי לכל, ע"כ עליו להזהר שצ"ל לא יתערב צו מחשבה זרה להתנאות ולהפארה, בלתי לה' לבד, וזו עבודה גדולה. אחת הכוונה במאמר התנא (אבות פרק ד') וכל העמלים עם הציבור יהיו עמלים עמכם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתם, פירוש דבר הנעשה ציבור אין צורך להזהיר כי"כ שיעשהו לש"ש, כי ציורק יוכל להתכוון לש"ש, אבל העמלים עם הציבור להדריכם בדרכי התורה עליהם קא מחזר שיביא עמלים עמכם לש"ש דייקא, שזכות אבותם של העמלים מסייעתם שבהם עמלים לשמים וכו'. וזהו שאמר שם ה"ל אל תפרוש מן הציבור, ר"ל שלא תפרוש מן הציבור ללמוד ולהתפלל בהסתר למען לא יתערב סוגים ממלכת חוק, כי אם תראה להתאחד עם הציבור להתפלל וללמוד תורה לרבים וכו', עיי"ש שהאריך. וזהו ביאר ענין ענותנותו של משה, ה' הציבור היה שכל אדם עבודתו בסתר וכו'.

ה' וכולם בדרכי ה' אזי יראה זו עונות לעד, כי גם צדיקים אשר יקומו אחריהם ילמדו מהם ליראה את ה' הנכבד והנורא. ח"ש המדרש א"ר לוי מיראה שתיירא אחרן וכו', פירוש דלפי שעבד אחרן עבודתו הקדושה לפני המקום צ"כ ביראה עכורה, למדו ממנו ציון ליראה את השם הנכבד והנורא, לפיכך זכה וניתנה לו פרשה זו דייקא שאינה זכה ממנו ולא מצויו וכו', עד סוף כל הדורות, ורמז צב מה שהזכיר הכתוב בפרשת הנוח בנפל אומר ואמרת להזכיר הגדולים על הקטנים, וכמו שכתבנו בהתנהגות הגדולים משפיעה על הקטנים כולל להתנבא. וגדול זכותו של אחרן שעבד את הש"י ביראה ופחד שבוים יראה זו לציון אחריו לדורות. ח"ש זכה וניתנה לו פרשה זו כלומר שזכה ונתקיים צו לויי האומר צ"כ הכתוב להזכיר גדולים על הקטנים, שאינה זכה ממנו ולא מצויו ולא מצויו ציון עד סוף כל הדורות, פירוש שיראהו העכורה של אחרן לא תהא מצויו ומצ"צ עד עולם, כי ירשה הוא להם ממנו לדורי דורות.

*

ובאופן אחר אפ"ל בדברי רש"י ז"ל אומר ואמרת להזכיר גדולים על הקטנים, עפ"י דברי ק"ז זל"ה בישמח משה פרשת נח על מה שיש שינוי נוסחאות במאמר לעולם יבא אדם יר"ש, דנוסחא אשכנז הוא לעולם יבא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, ונוסחא ספרד הוא לעולם יבא אדם יר"ש בסתר ובגלוי. דהנה לפעמים ימלא איש אשר צעת היותו במקלות עם יתן מסוב היראה על פניו, להראות שהוא איש חס וישר ודיק צמטטיו, והוא עושה זאת רק מחמת הכוונה, כי מה ואמרו הבריות אם יראו שאינו מתנבא בדרך התורה. אבל הוא עושה במחשך מעשהו, דצומן שאין אדם רואהו יעשה כל המעשים הרעים רח"ל, כי אז אין לו ממנו להתבטא. ועי"ז אומרים לעולם יבא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, שאף צעת שהוא בסתר תהיה יראה ה' על פניו כמו צעת שהוא בגלוי. ולפעמים ימלא אשר בסתר נקל מאד לקיים מצוה התורה, אבל בגלוי לעין כל צפרכסיה קשה מאד לקיים, כי צב הוא מפני צי אדם המלעיגים עליו, וצויתר משום שצעת שהוא עושה המלצה בפני אנשים

מתעסקים עם הניצור. לזאת בא רש"י ז"ל לפרש טעם שהורגו להזכיר כי באמרו להזכיר גדולים על הקטנים, כלומר דכיה הנוחת לחוש לזה שיעמא נפשם משום שעל הגדולים מועל הכוז להזכיר את הקטנים, לנקותם מכל עון וחללה ולהדריכם בדרך ה', ובעבור כן הכה עלולים לנפול ממדריגתם בכמה עניינים ובנחיות שונות כתולדה מהתעסקותם עם המון העם, ולפיכך בא הכוז כמחיר שישמרו עצמם שלא לעמא נפשם מחמת כן.

ובאמת דבר זה הוא נסיון גדול מאד שישמור האדם עצמו לכל יפול ממדריגתו צעה שהוא מדריך אחרים, כי רבים מאד תחבולות הילר והסחחות צפיתיים שונים, ויש אשר הוא מעלה על לבם לעשות כך וכך דברים אשר לא כדת הם בעטנה כי באמצעות זאת יעלה בידם לתקן ולהעלות אחרים, ובחולצה זו עולה ציד הילר להמשיכם אחרים ולהעלותם מדרך הישר והטוב, ולא ידעו כי בנפשם הוא. וכאשר נראה היום בעליל עד כמה גברו דרכי הילצה"ר ופיתוייו על המנהיגים, שטוענים כי ראונו לתקן את אחרים, ובאמתלחות כאלו הם מחפשים על כל דבר פשע שעושים, עד שנופלים ממדריגתם ונמשיכים אחרים לגמרי.

וגם זה מונח באזכרת הכוז אמור אל הכהנים בני אהרן הם מנהיגי ישראל שעליהם מועלת הכהגת העם, להנחותם במעגלי יושר ולהורותם דרכי ה', וגלל כן עלולים הם מאד להכשל צפיתיו הילר באופנים שונים ובסיוות שונות, בעטנה זו כי כוונתם לשמים למשך לב העם לעבודת הש"י, ולכן הם זקוקים להתקרב אליהם ולהתערב עם שונים, שעי"ן כן יעלה בידם להטות לבם לעוב, לזאת הזכיר הכוז כי לא יאבו לו ולא ישמעו אליו לעמאות עצמם בעבור כן. ח"ש לנפש לא יעמא צעמיו, אלא יחזקו במעמם לכלי נעות ימין ושמאל מדרך התורה. אכן כהה מאד גברו תחבולות הילצה"ר ודרכי הסחחות באופנים שונים ומשונים זה תח להמאות ולאלפים עצמו מספר, וכל בני אדם גם בני איש מרגישים בעצמם כל אחד לפי בחינתו כמה גדולים הם כוחות הילצה"ר, כי הוא נעטל לכל אדם בכל זמן בבחינה חדשה, וכאשר אמרו ז"ל (קידושין י"ג ע"ב) יארו של אדם מתחדש עליו בכל

ומתחדשו בשמים ממעל, אך לא כן הוא אשר עבודתו גלויה לכל וברז עס, אולי כוונתו בלתי ראויה וכו' ועבודתו על הארץ, ר"ל בשביל ענין ארצי, חש"ה והאיש משח עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, זה חוזר על והאיש משח איך היה עניו מכל האדם, ע"ז אמר שסבור היה שהוא, אשר על פני האדמה" דבוק על פני האדמה צענין ארצי להתנשאות ולהתפאר, לא כן כל אדם בעוד צסתר הוא ועבודתו על השמים, עתהדיק ע"י"ש.

ובדרך זה ביאר אלממ"ר זל"ה צקדושת יו"ע פרשה זו דברי הכוז אמור אל הכהנים ואמרת אליהם לנפש לא יעמא צעמיו, כי כהה הכהנים הנגשים אל ה' בודלי עושים מעשיהם לשם קדושת שמו יתצרך צעה שכם לעצמם בנתי גואי, אכן בא היליווי והאזכרה שאף צעה היותם במקלות עם צעה עבודתם עבודה הקדש והמקדש ג"כ יעברו מכל שרש דבר רע, שלא יכוונו בעשייתם רק לשם קדושת שמו יתצרך. ובספרי"ק מאור ושמש כתב צענין תפלת הש"ן לפני התיבה שהוא צריך להגביה את העם למדריגה גבוהה, עפי"י משל למרא וחתינה שמנקין בהם את הבית והבית מתכבד והמרא והחתינה בעצמם מתלכלכן, וכמו כן הוא במנהיגי ישראל העוסק בעזרת לבבות ישראל ובכבדנות משפלותן, עלול הוא לנפול ממדריגתו אם לא ישמור את עצמו כראוי.

וז"ש הכוז אמור אל הכהנים פירוש לזד היותם כהנים בני אהרן, בודלי כשעשין מעשיהם צסתר לא יתערב בעבודתם שום פגם רק לשמו יתצרך, דהיינו להו לזקתם חרות אציהם, אכן ואמרת אליהם הזכירם לנפש לא יעמא צעמיו, כלומר צעה שכם בחור עמיו בגלוי ובפירסום אזו ביותר צריך לזר שלא יעמא במתנצח פיגול ופסול ממלכתה החוקי, עכ"ל אלממ"ר זל"ה בתוספת מופך.

ועפ"י הקדמות אלו אף אנו נאמר לפרש דברי רש"י ז"ל אמור ואמרת להזכיר גדולים על הקטנים בדרך זו, דהנה כלפי שהזכיר הכוז את הכהנים מנהיגי ישראל לנפש לא יעמא צעמיו, וכמבואר לעיל שבכוז מחיין שלא יפלו ממדריגתם בעבור שהם

ו'אמור ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם נפש לא יעמא בעמיו. ויל'ד כפל אמור ואמרת למא לי. ועוד ויל'ד דכפל מקום שכל הכתוב ליווי האמירה כתוב דבר ואמרת, ומדוע שיהא הכא לכתוב אמור ואמרת, הלא דבר הוא.

ז' במד"ר (פכ"ו ה') בא ליישב כפל הלשון זה לשונו ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר משל ישראל וכן שכתבו וכו', כך העלוניס שאין יאה"ר מנזי בהם אמירה אחת דיה להם וכו', תחתונים שיש בהם יאה"ר הלאי לשתי אמירות יעמוד, בה"ד ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן וגו', ע"כ. ולריך ביאור דמה נתינת טעם היא זו דלפי שמנזי ה'אה"ר בתחתונים על כן זקוקים הם לז' אמירות, וכי מה רחן ומא חוסף אמירה שניה להגביר כוחו של אדם שיוכל לעמוד ולהתייבז נגד כוחות ה'אה"ר. ועוד הוסיף ק"ז זל"ה"כ בשימא משה להקשות כי אם אמנם נאמר כדברי המדרש ה"ל כי שתי אמירות המה כתיבם בפני יאה"ר, שכל ידיכם יתחזק כוחו של האדם להתגבר על יצרו, א"כ היה ראוי שתכתוב תורה ז' אמירות בפרשת גזל ובפרשת עריות, שהם הדברים שנפשו של אדם מתאווה להם ומתמדת, והתגברות ה'ה"ר גדולה בהם מאד, ומדוע איפוא כתבה תורה שתי אמירות בפרשת עומאת מת דייקא, שלפי הנראה אין במנזי זה התגברות ה'ה"ר גדולה כ"כ.

ח' בתנחומא (סימן א') איחא אמור אל הכהנים ואמרת אליהם הרי אמירה ז' פעמים מלה"ד לעצב שיהי נכנס ויואל לפני המלך אמר המלך גורא אני עליך שלא תראה את המת כל יומך מפני שאהב נכנס ויואל ורואה פני שלא תעמא את פלטרין שלי כך גזר הקב"ה על הכהנים הנכנסים לביהמ"ק שלא יעמאו למא לפיכך הוא אומר לנפש לא יעמא בעמיו, עכ"ד התנחומא. ודבריו תמוהים דפתח בקושיא מדוע כתוב ז' אמירות וסיים לפיכך הוא אומר לנפש לא יעמא ולא תירך כלום על קושיית ז' אמירות למא.

ט' עוד איחא במד"ר (ר"פ ז') ר' תנחום דר חנינאי פתח (תבלי"ט) אמרות ה' אמרות טבורות,

אמרות ה' אמרות טבורות אמרות דבר ודם אין

יוס וכו' מתגבר עליו בכל יום, פירוש שכל יום הוא בא צפיתיו חדש בצחינה חדשה שלא בסיוה זה החמול, וכאשר האדם מתגבר עליו בעזר הקב"ה הריבו בא פעם נוספת בפתיו חדש אשר לא שערס בצוהיכס. וכאשר פירש האב"ח הקדוש בפרשת ראה עכ"פ כי יסיתך אחיך וגו' ולכה ונעבדה אלהים אחרים אשר לא ידעת אחת ואצותיך דלכאורה מאי נפק"מ בזה מה שלא ידעת אחת ואצותיך מע"ז זו, וביאר דהנה ישראל נתחייבו במעמד הר סיני שלא לעבד ע"ז, ולפיכך בא ה'אה"ר לפתוח האדם כי אין עליו החיוב אלא דוקא בע"ז שידע וקבל שלא לעבדה, אבל עבודה זרה אלהים שלא היחה בעולם אין עליו טענת שקיבל ע"ע שלא לעבד ע"ז, כי לא עלתה ע"ז זו על דעתו כשקיבל. והוא אומרו אשר לא ידעת אחת, ולא רק אחת בלבד אלא אף אצותיך כשקבלו עליהם איסור ע"ז לא ידעו זאת וכו', עכ"ד הקדושים, עיי"ש שהאריך לבאר כל הפסוק שם ע"ד. זה, אשר בכמה אופנים שונים מתגבר ה'ה"ר לתפוס את האדם ברשתו.

מכ"ל זאת נראה עד היכן מגיע כוחו של ה'ה"ר בכליו אשר הוא מתנכל לאדם, ובעבור"ר בימינו אלה חידש ה'ה"ר הרבה דרכים חדשים עד שנלכד כל הדור במלודתו בגדול השפלות שדור זה, כאשר זיירו לנו חז"ל בסוף מסכת סוטה שפלות מעמד הדור שעיקרם דמשיא, וכל יהודי הרואה לעבד את הש"ת יש לו נסיונות רבים ועלומים בכל תנועה של אמת, וה'ה"ר מתגבר עליו ומתחדש עליו בדרכים שונים ומשונים עד אין שיעור ותקף. הש"ת יעזור שיתעורר רלון העליון ויעשו כל ישראל תשובה, ומכאן ללכת בדרך האמתית בתורה וציראח ולצטוה בהש"ת בצעתון אמיתי בכל לב ונפש, בטח בה' ועשה עוצ. הש"ת יחנו לחיות ולראות ביצועת כל ישראל ושמחתן, וח"ו לא נהיה מאותם אשר יהיו נדחים, כי אם מזה ליעול חלק ביצועה השלימה, ולביות מאותם אשר עליהם יאמר הש"ת ישראל אשר צד אחפאר, ולא יוכיח להתקדוה האמיתי בין ישראל לאזיהם ששמים. ומכאן לראות בהדרוממות קרן התורה וישראל ובהתגלות כבוד שמים עלינו במהרה בימינו אמן.

(ו) **עוד** איתא בתנחומא (סיון ג') א"ר יוחנן כל מקום שנאמר אמור ואמרת לריך לדרוש, ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה וכו', עיי"ש שמונה וחולך כמה מקראות שנאמר בכו ב' אמירות ודרשין להו, ולבסוף מסיים ואף כאן אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אמירה ראשונה למת מלוא יעמאל והשניה לאחרים לא יעמאל לפיכך אמור ואמרת. לפי שבשכ"ח כהן מעמאל למת מלוא אצל לעתיד אין אחס מעמאלין כל עיקר למה שאין מיתה לעתיד בה"ד (ישעי' כ"ה) בלע המות לנצח, ע"כ. ויש להקשות דלפי סדר הדברים היה ראוי שידרוש אמירה ראשונה לאחרים לא יעמאל ואמירה שניה למת מלוא יעמאל, ככתוב בפרשה דבתחלה נאמר לנפש לא יעמאל ובתורה כתיבה חובה "בצמיו" דמנייה ולפיין דדוקא בעוד שהמת בתוך עמיו הוא שנאמר לו להטמא ולא מה מלוא, ואמאי דריש בתנחומא איפכא אמירה ראשונה למת מלוא יעמאל ואמירה שני' לאחרים לא יעמאל, והך מילתא ודאי צעי טעמא שהיפך הכסדר להקדים המאוחר ולאחר המוקדם.

ונראה כי כל המדרשים הללו סובבים על קטע אחד, ויתבאר על פי הערה אחת, והיא כי הנה אם נתבונן נראה דיש חילוק בין אזכרת לנפש לא יעמאל לבין הצינו ליעמאל למת מלוא, כי אזכרת לנפש לא יעמאל נובעת בכל עת וזמן בין צה"ל בין לעת"ל, שהרי גם לעתיד תהיה המיתה נובעת באומות העולם, כדאיתא בגמרא סנהדרין (דף ל"א ע"ב) עולא רמי כתיב (ישעי' כ"ה) בלע המות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים וכתיב (ישעי' ס"ה) כי הער שנח מאה שנה ימות ומשני לא קשיא כאן בישראל כאן בעכו"ם, ע"כ. הרי מבואר כי גם לעתיד תהיה המיתה שייכת בצורכי, וא"כ תהיה נובעת גבי כהנים ואזכרת לנפש לא יעמאל גם לעת"ל, שהרי יהיו מוזכרים שלא לעמאל למתי עכו"ם אשר יהיו בלוחו זמן. ואפי' למאן דס"ל (צ"מ קי"ד ע"א) קברי עכו"ם אין מעמאלין היינו דוקא בעוממא אהל דמשענויה קרא דכתיב אדם כי ימות באלו ואין אלו"ם קרויים אדם, אצל בעוממא מגע ומשא מעמאלין אף העכו"ם לכ"ע.

אמרות עבודות, צוהב שבעולם מלך נכנס למדינה כל בני המדינה מקלסין אותו וערב לו קילובן א"ל למחר אני צונה לכם דימוסיות ומרחלאות למחר אני מכנים לכם אמה של מים ישן לו ולא עמוד היכן הוא והיכן אמרתיו אצל הקצ"ה אינו כן אלא (ירמ' י') וה' אלקים אמת למה הוא אמת א"ר אבין שהוא אלקים חיים ומלך עולם. אמרות עבודות, ר' יודן בשם ר' יוחנן וכו' מנינו שעיקר הקצ"ה ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנאמר (בראשית ו') מן הבמה העבורה ומן הבמה אשר איינה עבורה וכו', ע"כ. והמדרש הזה אינו מוזן לכאורה, דמה שייך להכא מקרא זה אמרות ה' אמרות עבודות דדרים מנייה שכל דבריו יתבדך חיים וקיימים לעד לעולם, הלא מן הראוי היה להציג דרשה זו בפרשה שענינה הצענות ויעודים טובים אשר הוציא הקצ"ה לעם סגולתו, שם היה ראוי לסמוך מקרא זה ולדרשו כי אמרות ה' אמרות עבודות חיות וקיימות לעד ולנצח נלחם, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ריקס, ומדוע העמיד דרשה זו לפרשת אמור אל הכהנים ולא מיירי כלל בבעמאל ויעוד. גם סוף דברי המדרש דקאמר מנינו שעיקר הקצ"ה ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו אינם ענין לפרשה זו נכאורה, דלא מיירי הכא בדבר מגונה שהולך הכתוב לעקם בעבורו.

(ה) **עוד** איתא במד"ר (פכ"ז ו') ד"א אמור אל הכהנים בה"ד (תהלים י"ט) ויראה ה' עבורה עומדת לעד א"ר לוי מיראה שנתירא אהרן מלפני הקצ"ה וזה ונתנה לו הפרשה הזו שאינה זזה ממנו ולא מצניו ולא מצני צניו עד סוף כל הדורות ואינו זו פרשת המת שנאמר ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן, ע"כ. וקשה מדוע לא אמר שבשכר היראה שנתירא אהרן ניתנה לו עבודה הקרבות שאף היא אינה זזה לא ממנו ולא מצניו עד סוף כל הדורות, שהרי גדולה היא נתינת פרשת הקרבות מפרשת המת, דפרשת המת תצטל לעתיד לבא בעת ותיקיים בלע המות לנצח, משא"כ פרשת הקרבות תהא נובעת אף לעת"ל, כשיצא ציהמ"ק צמברה וישונו כהנים לעבודתם כימי עולם וכשנים קדמוניות.

אף לעמיד, משא"כ מח מלוא לא יהיה שייך לעמיד, נצח אל הביאור צמה שכתבה תורה ב' אמירות (קושיא א') בהקדס מ"ש ק"ו זל"ה צישמה משה פרשת מטות לפרש הא דליתא בילקוט (ר"פ מטות) כל הצידיים נתנבאו צבה כך משה התנבא צבה מוסף עליהם משה שהתנבא צבה הדבר, וקשה דמה צורך לומר שגם משה התנבא צבה כיון שהתנבא צבה הדבר שהיה מדריגה גדולה מכה הרי צבלל מאתים מנה. וצ"ל צארכה כי צעת שהיה משרשיה מתנבא צבה הדבר היתה שכינה מדברת מתוך גרונה, וצעת שהיה מתנבא צבה היה דיבורו צבחיית שלית, והנה לא לכל ישראל היה יכול לדבר צבחיית שכינה מדברת מתוך גרונה, אלא לבני העליה בלבד, כי אילו היה מדבר אל פשוטי בני צבחי צבחי שכינה מדברת מתוך גרונה היו יכולים לתצוץ כי הם חפלים שיטולם להם שכן צבוח"ז צעד המצוות שבהם עושים, וכיון שהקב"ה שומר משמרתה של תורה והתורה אמרה ציומו חתן שכרו ולא תלין פעולת שכיר היה הקב"ה משלם להם שכרם צבוח"ז. אך הקב"ה חפץ לזכות צריחיו ולהנחילם מרב טוב הצפון לעובד"ו, על כן צבמלתו עליהם שלא יחליפו עולם עומד צבולם עובר צורה אותם על מעשה המצוות צבאמצעות השליות משרעי"ה, שדיבר אליהם צבחיית כה, וקו"ל צבחי"מ (סי' של"ט) דהיכא שלא שכן הצבוח"ו עזמו את הפועלים אלא ע"י שלית אינו עובר צבל תלין. אמנם כל זאת לא היה שייך כי אם גבי פשוטי העם, משא"כ בני העליה שידעו והשיגו עולם מעלת העובד"ו שכל חמודות וחטונגי העובד"ו המה כאין וכאפס נגד שעה אחת קורת רוח צבוח"ו, על כן היה משרעי"ה מדבר אליהם צבה הדבר צחיית שכינה מדברת מתוך גרונה, שהרי לא היה מקום לחוש שיצורו בני העליה לתצוץ שכן עובד"ו צעד מעשה המצוות, וצומן שאין הפועל תוצע שכרו אין הצבוח"ו עובר צבל תלין, עכ"ל ז"ל עו"ש שהאריך צבה.

ועתה נצח אל הביאור כי הנה דבורו יתברך מכריח את הצחירה, וא"כ אילו היה הדבור יוצא מפי משה צבחיית שכינה מדברת מתוך גרונה לצוות לישראל להעמאז למח מצוה, א"כ היה דבור זה מכריח את הצחירה שיהיו ישראל חוטאים וישלש

ובר' מן דין יתכן כי לעמיד לצב יהיו אף העכ"ם מעמאין צבלל, שהרי עטמא דמילתא שנתמעטו אורי"ע מלעמא צבלל חסדרה לן האור החיים הקדוש צפ' חקת עפ"י משל לצי' כלים אחת מללח דבש ואחת מללח זבל, דלוחה שהיה מללח דבש מתקצלים לה כל הצוצים והרמשים, ואוחה שהיה מללח זבל לא יתקצלו אליה כ"כ, כמו כן אדם מישראל שמת ללד ביותו מלא קדושה המתחוק והעריצה צלחת הכפש יתקצלו הקליפות לאין קץ וכו', משא"כ אשר לא מרע ישראל להיותו מושלל מהקדושה אין כ"כ התקצלות העומא, עכ"ל. למדנו מה כי כל מה שאין העכ"ם מעמאין לישראל הוא לפי שאין להם תורה ומצוות ועם מושללים מן הקדושה, ולפי זה נמצא כי לעמא שיהיו אומות העולם גרים גרורים לישראל כדליתא בגמרא (ע"ז דף ג' ע"ג), וגדולה מזו מצאנו צמד"ר פרשת ויחי (פלי"ח ו"ד) כי המלך המשיח עתיד ללמד תורה ומצוות לאומות העולם, וליקף לה מקרא דכתיב (ישעיה, י"א) אליו גוים ידרשו, ויחירה מזו תהיה מעלתו של ישראל שבהם עמידים לשמוע תורה מפי הקב"ה צבצמו, עו"ש. וכיון שאז יהיו אף אומות העולם מקצלים על עצמם מקצת מן המצוות תהיה להם שייכות ואחירה צצז מה אל הקדושה, וצדאי יהיו הקליפות חפלים להתדבק צבה צמותם, ולפיכך יהיו אף הם מעמאין צבלל לישראל צצז"ו.

עב"פ מכל זאת נמצא כי מצות נפש לא יעמא תהיה שייכת גם לעמיד לצב, אכן לא כן הדבר צמה שציוותה תורה להעמא למח מצוה, דמלוא זו לא תהיה נובגת לעמ"ל כלל, שהרי לא שייכה מצוה זו כי אם לישראל גרידא, וצבני ישראל לא השלש המיתה לעמ"ל כדכתיב צבל המות לנח אכו', ועטמא דאין מיתה צלח חטא (צבת י"ה ע"ג), ואף צעת מ"ש שפסקה צובתמן צבלה מהם המיתה והיו מעמידים לחיות לנח לולא חטאו צצאוחו עון, וכמו שדרש ז"ל (ע"ז דף ב' ע"ג) צבאח"כ (תהלים פ"ג) אינא אמריה אלקים אחס וגו'. דלילו לא חטאו לא היו מייחיו.

ועפ"י מה שצבצב כי משה אצורה נפש לא יעמא מן הציווי להעמא למח מצוה, שזי חכא נובגת

עתה שנאמר להם ליווי זה בצחית שלוחת שאינה מכרת את הצחירה, ומש"כ כחצי צפרה זו שתי אמירות, כולי האי ואולי יוכלו להגלל מתגרת יד ה"ר האורר, הוא ה"ה"ר האורר לנפשו של אדם בכל עבר ופנה ללכודו צרשחו אשר עמן.

ובדרך זו יתיישבו גם דברי התנחומא דפתח בקושיא
מדוע כתיבי הכא שתי אמירות, והדר הביא משל בעצם שהיה נכנס ויוצא לפני המלך אמר המלך גזר אני עליך שלא תראה את המלך כל יומך וכו' כך גזר הקציה על הכהנים הנכנסים לביהמ"ק שלא יעמאו למת וכו' (פי' קושיא ג'), דהנה כד דייקון במשל שהביא אמר המלך גזר אני עליך שלא תראה את המלך לנפש לא יעמא שסוהרו צה הכהנים היא אזכרת דלף לא יעמא אחריו צה הכהנים היא מזה הכהנים כל הימים, צין צה"י צין לעתיד, וכאשר נחבאר דלף לעתיד שייכא אזכרה זו שלא יעמאו הכהנים למתי אחר"כ. וצוה אחי שפיר דבמשל זה שמציא התנחומא נתיישב מה דפתח להקשות צ' אמירות למה, שהרי היא הנוחת דכיון דמאות לנפש לא יעמא נובגת לעד לעולם ואינה תלויה בצחירה כלל, כדאמרן דלף חילו היו ישראל זוכים במתן תורה אל התיקון השלם היתה שייכת צה מזה זו שלא להטמא למתי עכו"ם, כשם שהיה נובגת לעל"ה, ע"כ נאמרה מזה זו בצחית שכינה מדברת מתוך גרונו של משה. משא"כ הציווי להטמא למת מזה לא נאמר בצחית זו, משום דהוא דבר התלוי בצחירה דאין מת מזה שייך אלף צמן שישראל חוטאין, ולפיכך החקקה להאמר מפיו של משה צחית שלוחת, ומש"כ האורר לצי' אמירות. וא"ש דבמשל שמציא התנחומא רמז לנו ישוב כפל צ' אמירות למה, צמה שגילה לנו צנוטם דציווי דמאות לנפש לא יעמא נובגת כל הימים וככוונה צין צה"י צין לעל"ה, משא"כ הציווי להטמא למת מזה שאינו מובג אלף צה"י.

ועפ"י יוצגו גם דברי התנחומא (קושיא ה') שהיפך הסדר והקדים לדרוש אמירה ראשונה למת מזה יעמא ואמירה שניה לאחרים לא יעמא, דהיינו טעמא לפי שמת מזה הוא דבר הנובג צה"י ולא יוכלו לעתיד ע"כ נקט לה תחלה, והדר נקט אמירה שניה

בהם מלאך המות, שהרי רק צאופן זה שייכא צה מזה זו, דלם אין ישראל חוטאין לא היתה המיתה שולעת צהם, כשם שלא תהוה צהם המיתה לעתיד משום דאין מיתה צלה חטא. וכדי שלא יהא דבור הש"מ מכירת את הצחירה לחטא, צה דבור יתבצר אל ישראל צזה בצמלעות השליה הוא משרע"ה, דשצ אין זה דבור המכירת את הצחירה, ועדיין הדבר תלוי בישראל אם יחטאו אם לא.

אכן אזכרת לנפש לא יעמא שפיר נאמרה לישראל בצחית שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, שהרי אזכרה זו אינה תלויה בדבר אם יחטאו ישראל, דלף חילולא חטאו ישראל ולא היתה מיתה נובגת צהם, נהגה צה אזכרה זו שלא להטמאות למתי עכו"ם, כמבואר דלף לעל"ה שחצבל המיתה לישראל תהוה אזכרת לנפש לא יעמא צמתי אחר"כ, וא"כ נמלא דאין אזכרת לנפש לא יעמא דבר התלוי בצחירה אם יחטאו ישראל או לא, ולפיכך נאמרה אזכרה זו לציו העליה שבישראל בצחית זה הדבר.

ובזה מוכן היטב טעם שהחקק הכתוב לכפל אמור ואמרת, כי אכן היו כאן צ' סוגי אמירות צ' מאות הנאמרות צפרה, דלם ראי זה כראי זה, דמאות לנפש אל יעמא נאמרה בצחית זה הדבר משום שאין היא מכרת את הצחירה, דלף חילולא חטאו ישראל שייכא צה מזה זו שלא להטמא למתי אומות העולם, משא"כ מזה למת מזה יעמא יעמא נאמרה בצחית כה כדי שלא תכריח את הצחירה לחטא, דלם שייך מת מזה כי אם צמן שישראל חוטאים כמבואר.

וזאת אפ"ל ככוונה המד"ר (קושיא א') עליונים שאין יח"ר מצוי צהם אמירה אחת דיה להם תחתונים שיש צהם יח"ר הלואי לשתי אמירות יעמדו, דהיא הנוחת דבעבור שהיח"ר מצוי תחתונים על כן צריכים המה לשתי אמירות, שלא יתכן לזווחם על מאות התלויות בצחירה בצחית שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, דא"כ תהיה צחירה מוכרתת לשמוע צקול ירם ולחטא, ולכן נאמרו להם הדברים התלויים בצחירה בצחית שלוחת שאינה מכרת את הצחירה. וצ"כ המדרש הלואי לשתי אמירות יעמדו, כלומר דלף

לעתיד שיביא גם הלויים כהנים לא תנעל הכהונה מאהרן ומזרעו ולא תחזו מהם עד סוף כל הדורות, ושיפיר נאמרה מלוא לפש לא יעמא צבחי זכ הדבר, דאין היא מכרתה את הבחירה, דאף צעת החיקון השלם תהנה מלוא זו צאהרן וצבניו.

דיוצא מה כי מפרשה זו שמענו הצעתה גדולה לאהרן ולצבניו אחרי לזירותם שלא תחזו מהם הכהונה לעולם. וצוה מוצן היטב המד"ר (קושא ג') ר' תנחום בר חיילי פתח אמרות ה' אמרות עבודות וכו' אמרות צבר דרם ואין עבודות צנוג צנוגש מלך נכנס למדינה וכו' אל למחר אני צונה לכם דימוסיות וכו' ישן לו ולא עמד היכן הוא וידין אמרותיו אלל הקב"ה אינו כן אלל וכו' אלקים אמת וכו' שהוא אלקים חיים ומלך עולם, והקשיו דמאי שייכא דרשה זו דמיירי בשצח אמרות הקב"ה שהם חיים וקיימים לנצח לפרשה זו, דכח לא מיירי קרא בצבעה כלל, והשחא מוצן היטב שהרי מפרשה זו למדנו כי הצעות הקב"ה לאהרן ולצבניו שהיה עטרת הכהונה להם צרית כהונת עולם, ולא חפסק מהם, ולפיכך שייך שפיר לדרוש הכא בשצח אמרותיו של הקב"ה שהצעתו נחית ולעד עומדת, ולא יחול צה שינוי ותמורה, כי הוא אומר ועושה גורר ומקיים.

ובזה מיושב גם מה שאמר המדרש צבמך דצריו אמרות עבודות וכו' מנינו שיעקס הקב"ה ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, דגם מהכא שמענו כוחא שאין הקב"ה חפץ להוציא דבר מגונה מפיו, שהרי לעסם זה הוצרכו צפרשה זו צ' אמירות, משום שלא רצה הקב"ה לומר לישראל הוציאו להעמא למת מלוא צבחי שכינה מדברת מתוך גרונו, כדי שלא להכריח את צחירה לחטוא כמזוזה, על כן מייתי המדרש להכא מה שמנינו בשאר מקומות שיעקס הכתוב כדי שלא להוציא דבר מגונה מפיו.

ובדרך פשוט אפ"ל דצרי המד"ר הניל עליונים שאין יאכ"ר מניו צבם אמירה אחת דיה להם וכו' תחתונים שיש צבם יאכ"ר להוציא לשחי אמירות יעמדו וכו' (עין קושא צ'), עפ"י מה שידוע כי המלאכים הם צבחי פועלים (זכריה ג'), לעטם שהם נאכים

לאחרים לא יעמא שהיא מלוא שתכוב גם לעת"ל צבחי עכ"ס. ואחי שפיר מה דמסיים עלה צמדרש תנחומא וזה גשונו לפי שצבור"ז כהן מעמא למת מלוא אלל לעתיד אין אחם מעמאין למת כל עיקר, כי צדצרים אלו יוכיז המד"ת טעמא למילתא דדריש אמירה ראשונה למת מלוא יעמא ואמירה שניה לאחרים לא יעמא, וכ"פ לפי שצבור"ז צלצד הכהן מעמא למת מלוא משא"ל לעת"ל שיתקיים צבם בישראל צלע המות לנצח לא תהיה שייכת מלוא זו על כן דרש אמירה ראשונה למת מלוא יעמא, שהיא מלוא הנוכח צב"ז צלצד, ואמירה שניה מוקי בצארת לאחרים לא יעמא שהיא נחית דנוכח אף לעתיד לנצח.

ובבחינה זו נלך לצאר המדרש (קושא ח') א"ר לוי מיראש שנתירא אהרן מלפניו הקב"ה וזה ונתנה לו הפרשה הו' שאינה זזה ממנו ולא מצניו ולא מצניו צניו עד סוף כל הדורות וכו'. ואפ"ל הכוונה עפ"י מה שנתצאר כי ממח שכלל הכתוב אומר ואמרת למדנו שמוות לפש לא יעמא תהנה צבכנים אף לעת"ל, ולפיכך נאמרה צבחינה שכינה מדברת מתוך גרונו של משה דאינה מכרתה את הבחירה לחטוא, משא"כ להעמא למת מלוא נאמר אליהם צבחינה שליחות כדי שלא להכריח את הבחירה. ולפי זה מניינו למדים מפרשה זו הצעתה גדולה לאהרן שלא תפסוק הכהונה ממנו ומזרעו עד סוף כל הדורות, ואפילו לעתיד לנצח צמן החיקון השלם שעתידים הלויים להיות כהנים מ"מ גם הכהנים אהרן וצבניו על משמרת כהונתם יעמודו, דקיי"ל מעלין בקדש ואין מורידין, ובה ראה שברי נאמרה לאהרן מלוא לפש לא יעמא צבחינה שכינה מדברת מתוך גרונו של משה, וא"כ על כרחך תהיה מלוא זו נוכח צאהרן וצבניו גם צעת החיקון השלם, דבלא"כ כיצד נאמרה מלוא לפש לא יעמא צבחינה זו, והלא חילו היו ישראל ראויים היו זוכים מיד אל החיקון השלם צב"ת והיתה הכהונה ניתנת ללויים, ואם תנעל הכהונה מאהרן וצבניו צמן החיקון השלם א"כ היה דבור זה שנאמר לאהרן וצבניו צבחינה שכינה מדברת מתוך גרונו של משה מכריח את הבחירה לחטוא, כדי שלא יוכיז החיקון השלם ותהיה הכהונה צאהרן וצבניו, ויוכלו לקיים ציווי זה, אלל ודאי דאף

שאר המצוות, חלילה לומר כן, אלא כוונתו דאפי' ששאר כל המצוות אין האדם זוכה לעשות בשלימות הראוי, אפי' יזכה לחיי העוה"ב בעבור מצוה אחת אשר עשה בחייו על מתכונתה ושלמותה. וה"נ כן הוא בענין זה שיש בחינות שונות בדרכי העבודה, ובכל מצב ובכל עת נריך האדם להתעוררות כפי בחינתו באותה שעה.

וזהו ביאור דברי המד"ר עליונים שאין ית"ר מצוי בכם אמירה אחת דיה להם, פירוש דלפי שאין ית"ר שולט בכם הם נלצים על בחינה אחת חדיר, על כן אמירה אחת דיה להם, שהרי אין הם זקוקים בכל עת להתעוררות מחדש, לפי שאין בכם מעלות ומורדות. אצל תחתונים שיש בכם ית"ר הלאוי לשתי אמירות יעמדו בה"ד וכו' אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם וגו', והכוונה ע"ד מה שדרשו ז"ל (צ"מ ל"א ע"א) הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים. וה"נ כוונת הכתוב בכלל אמור ואמרת לרמוז על הרבה אמירות, וז"ש המדרש הלאוי לשתי אמירות יעמדו כלומר דלא סגי ב' אמירות אלא זקוק הוא להרבה אמירות כדי לעמוד נגד ההתגברות הית"ר ופיתויו בכל עת בבחינה אחרת, ולפי ההתגברות נריך הוא לאמירה שהפעול כנגדה. ויש אשר אותם דבורים עצמם נאמרים לאדם ביום זה ולא יעשו בו דבר, ולאחר זמן כאשר יאמרו אליו דבורים אלו עצמם יפעלו פעולה נפש, והכל תלוי במעמדו ובבחינתו.

ומה דמיייתי לה המדרש להבא היינו לפי דפרשה זו מיירי ב' סוגי מצוות במצוה לעיל בארובה, הא' לנפש לא יעמא שהיא מובנת בין צוה"כ בין לעמ"ל כאשר לא תהיה שליטת הית"ר בעולם, והב' למח מצוה יעמא שזוהבת רק צוה"כ ולא תהאג לעמ"ל, משום שיבעל הית"ר ויבולע המוח לנח, ולפי דמייירי הכא קרא אף במצוה התלויה בשליטת הית"ר, על כן מצוה המדרש להבא גם ענין זה דמחמת שהית"ר שולט בתחתונים זקוקים הם לאמירות הרבה, לפי אופני ההתגברות השונים המתחדשים על האדם בכל עת.

תמיד על אותה בחינה שבה שגבראו, ומינה לא יצונו לעולם, שהרי אין שייכים בהם עליות וירידות ללד שאין הית"ר שולט בהם להסיתם לרע. משא"כ האדם הוא בחינת הולך לפי שאינו נצב על בחינה אחת כל ימי היותו, אלא יש אשר לבו מתעורר לעבוד את הש"ת והוא מטפס ועולה ממדריגה למדריגה, ויש אשר הוא מתפתח ליצרו ונפול ממדריגתו, כי לא יתמיד להחזיק במעלה הבוה, ולפיכך זקוק הוא לזיכרון והתעוררות בכל עת תמיד שלא יפול ממעלתו, כי אם יחזיק בה ולא ירף, ולא עוד אלא שיוסיף אומץ בעבודת ה' לעלות מעלה מעלה במסלה אשר ביה אל-עולה.

והנה לא כל הזמנים שוים, וגם אין כל המצבים והבחינות שוים, ולפי ההחלפות והשתנות מצב האדם ומעמדו בחינתו ודרגתו לפיכך ישחננו גם דרכי ההתעוררות הנצרכים אליו, פעמים אשר יתעורר לבו מבחינה אחת ופעמים מאחרת וכן בכל עת תמיד תהיי התעוררותו שונה לפי בחינתו, ולפיכך זקוק הוא בכל פעם לבחינה התעוררות המתאימה לבחינה אשר הוא נצב בה באותה העת. והוא דוגמת הענין שצחורה הקדושה כל אות וכל תיבה וכל נקודה וכל חג הם בבחינות שונות זו מזו, ופעמים האדם מקבל התעוררות מאות זו ומנקודה זו, ופעמים מאות אחרת לפי בחינתו. וכן הוא הדבר בכל הספרים הקדושים שחליתם להלביב הלצבות לעבודה הש"ת, כל אחד בבחינתו ובדרך עבודת אחרת.

ובעין זה הוא הביאור במה שכתב הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות שלו סוף מסכת מכות על משנת ר' חנינא בן עקשיא אומר רבא הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות וכו'. זה לשונו, מעיקרי האמונה צחורה כי בשקיים האדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן ולא יסתף עמה כוונה מכונות העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה לשמו מאהבה הנח זכה בה לחיי עוה"ב, וע"ז אמר ר' חנינא כי המצוות בהיותם הרבה אי אפשר שלא יעשה האדם בחייו אחת מהם על מתכונתה ושלמותה, ובעשותו אותה המצוה תחיה נפשו באותה מעשה וכו', עכ"ל. וזה ודאי שאין כוונת דבריו כי סגי לאדם אם ישמור מצוה אחת כראוי, ולא מותר לו לעבור על

של העמאים. ואף דממילא שמעיין לה מתשובת הקצ"ח למשה, מ"מ אין זה דרך הכחוז אלא להשיב תשובה לשאל בלשון נוכח, וממנו ילמדו כל עדת ישראל כדת מה לעשות.

ואשר אכתי אחזב צביאור הענין דהנה צמם' סוכה (דף כ"ה ע"ה) איתא עכ"פ ויחי אנשים אשר היו עמאים לנפש אדם אותם אנשים מי היו נושאי ארונם של יוסף היו דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר מישאל ואלפנן היו שבוי עוסקין צנדז ואציבוא וכו' ע"כ. ולכאורה מכאן שמעיין כי הצדיקים מעמאים צמותם, דל"כ כי כזה שייכא עומאה גבייהו על שנשאו ארונם של יוסף הצדיק או על שנטמאו צנדז ואציבוא שבוי קדושי עליון. אמנם בדברי חז"ל לא ציריח כך מילתא אי קברי צדיקים מעמאים או לא, דצממ' כחוצות (ק"ג ע"ב) אי' אותו היום שמת רבי בעלה קדושה, וכחצו החום' שם צמד פירושא דכחצוהי' היא שבעלה קדושה כהונה וכן היה בר"ר חיים כהן אומר אלמלי הייתי כשנפטר ר"ת הייתי נטמא לו וכו', ומייתו ראי' מירושלמי פ' מי שמתו דאמר כשמת רבי אמרו אין קדושה היום, וכדר דמו החום' ראי' זו דיצירושלמי מיירי בעוממא צית הפרס דרבנן אצל דאורייתא לא בעלה, עכ"ל. אמנם התוספות צממא צמא מליעא (ק"י ע"ב ד"ה מהו) מסקי להלכה דקברי צדיקים מעמאים, וכחצו שם דכא דאיתא צמד' (שחר טוב משלי פ"ט הוצא צילקוט משלי רמז תתקמ"י) שצממא ר"ע טיפל צו אליהו צקצורתו ושאל לו יהושע הגרסי תלמידו של ר"ע הרי אמרת שכן אחזב וככן אסור לטמא צממא השיבו אליהו זל"ט צדיקים אין מעמאין, היינו דלדחויי בעלמא השיבו לו שאין צדיקים מעמאין מפני כבודו של ר"ע, אך עיקר הכעס היה מפני שיהיה מה מזה שבוי יראים לקברו מפני שיהיה מברוגי מלכות, עכ"ל החום', עיי"ש שביאור ראיות דלדחויי בעלמא אמר ליה הכי.

ועל דברי התוספות הללו חמה ק"י ציטתה משה פ' שמיני תמיכה גדולה דהיאך הוציא אליהו שקר מפיו וצפרט צדיני החורה, וכחצו שז קושיא עוממא מאד, ותייר' דהנה צממא מוצאר צממא מקומות לצדיקים מעמאים כמו כאן דאמר ר' יוסי הגלילי

ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יעמא צממיו. דקדוקים רבו צפוסק זה חדא כפל בלשון אמור ואמרת. גם מדוע כתיב בני אהרן וכי מי לא ידע שכהנים בני אהרן נינהו, וחז"ל דרשו מפסוק זה כמה דרשות.

(ב) **בזה"ק** (דף פ"ח ע"ב) איתא ר' יוחנן אמר אמור אל הכהנים צלחשו כמה דכל עובדיהן דכהני צלחשו כך אמירה דלהון צלחשו. וצ"ל להבין פשר הדבר שנאמרה להם מזהו צו צלחשה, וכי מה ר' נסתר יש צממא זו שלא ניתן לגלותה, והלא תורה היא וללמדה אלו צריכים, ומאות החורה אינם בגדר סוד, כמאכ"כ (ישעי' מ"ה) לא מראש צממא דברתי, ואדרבה יש להכריחם ולפרסמם צממא צה רבים, להודיע את ישראל הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו.

(ג) **האלישיך** הקדוש דקדק צממאכ"כ לנפש לא יעמא דהול"ל למת לא יעמא, עיי"ש מ"ש צה.

וכדי לבא אל ציבור כל הענין נקדים לפרש מאמר הכחוז צפרשה פסח שני (צמד' ט') דכתיב ויחי אנשים אשר היו עמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח וגו' ויקרבו לפני משה וגו' ויאמרו האנשים הכהם אליו אנחנו עמאים לנפש אדם למה נגרע לצלתי הקריב את קרבן ה' וגו' ויאמר אליהם משה עמדו ואשמע מה יורה ה' לכם ויאמר ה' אל משה איש איש כי יהיה עמא לנפש וגו' ועשה פסח לה' צחדש השני וגו'. ולכאורה קשה להבין מה היתה טענתם של העמאים לנפש אדם אל משה למה נגרע לצלתי הקריב וגו', וכלל שצד' צד'ם ופירם ענה צהם צממאם אנחנו עמאים לנפש אדם, ומשום כך נגרע חלקם מעדת ישראל לצלתי הקריב קרבן ה' צמועוד. ועוד דקדקו המפרשים שברי מכיון שאמירת פשרה זו נסחצבה ע"י שאלתם אי"כ היה ראוי לכאורה שיבואו דברי ה' צתשובה על שאלתם, כמו שמוציא צפי צנות ללפחד ששיב הקצ"ח כן צנות ללפחד דוברת נתון חתן להם אחחז וגו', ומדוע שזה הכחוז כאן לומר צממא איש איש כי יהיה עמא לנפש וגו' ועשה פסח לה' צחדש השני וגו', ולא החזר צפרעיות דינים

שב, וכיון שהקב"ה רצה ליתן עונש מיחה על קצת עוונות כדי שיתירא האדם מלעבור לכן נחזק הוא שלא תועיל התשובה, עכ"ל ז"ל. מי"מ אף איכ"ו יודע לעטם שנתבאר לעיל כי בחמת הים ראוי תועיל תשובה לפטור מעונש צ"ד אלא שאין כח צ"ד של מעשה להבחין באמתת התשובה, אלא שהנביא ז"ל לא סגי ליה בשום זה בלבד, דאף אם אין יודעים בבירור אם תשובתו מעומקא דלבה אחת מידי ספקא לא נפקא והיה ראוי לפטור ממיחה דספק נפשות להקל, על כן הולך להוסיף סברה זו דא"כ בעלת כל עונשי תורה (עיון בספרי ויואל משה ח"א סימן ע"ב מ"ש צדק). והרמב"ם ז"ל כ' בהל' תשובה (פ"ג ה"ב) כי משקל העוונות וזכויות אין שוקלן אלא בדעתו של א"ל דעות וכו' והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העוונות, ע"כ. הרי כי אין צמח אנושי לדעת על צוריו מנצ האדם ואם בגדר צדק הכוה או לא, ועל אחת כמה וכמה שאין צדיק לדון ולהבחין בדין זה דקברי צדיקים אין מעמאין, כי הדבר הזה רחוק מהשגחתי, ואין אהנו יודע להבחין מי הוא הצדיק שלא פגם בנפשו וגופו עבוד בעברה עלינו עד שאין לבחות העומאה שליטה עליו, ורק הצו"ת הוא היודע דבר זה ולפיכך חסור לכהנים להטמא לצדיקים. אמנם לכאורה יש להקשות דאם חסור לכהנים לעמאות לצדיקים כיצד התעסק משה בעמאיו יוסף, והרי משה רבינו ע"ה דין כהן גדול היה לו כדאיתא בצמחים (ק"א ע"ב) אמר רב שמע משה צבאיה גדולה. ואפ"ל כי משרע"ה התעסק בעמאות יוסף רק קודם מ"ת שעדיין לא נטעו כחצוצרה זו שלא לעמאות למחים, אך לאחר מ"ת נאסר לכהנים להטמא אף לצדיקים כמבואר.

וע"פ פי האמור נבא אל הביאור בפרשת פסח שני, כי הנה אותם האנשים אשר היו עמאים לנפש אדם באו אל משה בעטנה הנשמעת כי המה יטמאו לצדיקים, למר בארונם של יוסף ולמר בנדו"א, ולזאת אמרו אנהנו עמאים לנפש אדם ולא קאמרי למת, כי אדם מורה על בחינת הנפש כאמרי"ל אתם קרויים אדם ואין אובד"ע קרויים אדם. ולכן עמאי כיון שאנהנו עמאים לנפש הצדיק למח נגרע לבחלי הקריב את קרבן ז' צמיעדו, והרי מן הדין הוא שלא יהיו

נושאי ארונם של יוסף היו ורע"א שנעמאו בנדב ואביהוא אלמא לצדיקים מעמאים, וכן ר' יוחנן בן זכאי אמר בשעת מותו פנו כלים מפני העומאה (ברכות כ"ח ע"ב). אמנם מעמא הדין היה ראוי להיות שצדיקים לא יטמאו, כי אין עומאה להם וצמיחתם הם קרויים חיים, אך לא ניתן לנו להבה"ה. בדין זה כי הכרעה זו אין דעתנו דעת אנושי מקפת אותה, כי אני ה' חוקר לב ובוטן כליות כחצי (ירמיה י"ז), והאדם יראה לעינים (שמואל א' ע"ז), ולכן אין לנו להחנה צד כלל אף אם נודע לנו שהוא צדיק, כדי שלא לחלק בין צדיק לצדיק, דאין כח המבחין בידינו, וא"כ השיב אליהו האמת, כ"ל צדור ואמת צס"ד, עכ"ל הקדושים.

היוצא מה כי לפי שאין כח ביד אדם להבחין ולדעת פנימיות הלב, על כן לא נמסרה ההכרעה ביד צ"ד לפסוק מי הוא בגדר צדיק ואינו מעמא צמות. וכיוצא בזה כתב החיד"א ז"ל בספרו שמחה הרגל על הבש"פ (לימוד ג') לבאר מאמרו ז"ל (מכות י"ג ע"ב) חייבי כריתות שעשו תשובה צ"ד של מעלה מוחלין להם חייבי מיתות צ"ד שעשו תשובה אין צ"ד של מעלה מוחלין לכן. וביאר דעמא דמיתתא היא דאף שאנו רואים שמקבל על עצמו סיגופים קשים וכושרו שנינו מפני התעניות, מ"מ כיון שערך התשובה היא בלב דאפשר שהאדם יראה לעינים פרישותו וקדושתו ולכן לא נכון עמו לבן מלקין וממיתין אותו, כי בוחן לבות אלקים, ומי עלה שמים לדעת אם תשובתו אמתית, ולכן אין מועלת תשובה לחייבי מלקות ומיתות צ"ד עכ"ל. הרי מבואר בדבריו כי אף שהיה ראוי שיפטרו אותו הצ"ד מחיוב מיתה או מלקות אם עשה תשובה שלמה, מ"מ אין אהנו יודע להבחין בכן משום שהוא דבר המסור ללב, ולפיכך לא מכני ליה תשובה לפטור מעונש.

ואת שהגאון נודע ציבורה ז"ל בתשובה (מהדו"ק חלק אורח חיים סימן ל"ה) נתן טעם אחר להא דאיתא באלו הן הלוקין שאין התשובה מועלת לחייבי מיתות צ"ד, שבה שם דבית גזרת הכתוב שלא תועיל להם תשובה דאלמלא כן בעלו עונשי תורה בכללן, ואין אדם שומע צ"ד כי יאמר חטאתי והני

הזכ"ק פ' פנחס (ר"ז ע"א) וזה"ק בשעתא דקיי פנחס על ברית קדישא וכו' פרחא נשמתיה מיניה ותרין נשמתין (נשמות נדב ואביהוא) אתקריבו ביה ואתכלילו כחדא ואתחדרת נשמתיה וכו' חלין בני אהרן וכו' וע"ד כתיב ביה בפנחס בן בן תרי זמני פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן (פירש בהגהת השלח"ק שם ר"ל שפנחס הוא בן של אלעזר וגם בן של אהרן הכהן). והנה ידוע מה שאמרו ז"ל פנחס הוא אליהו, נמצא כי נשמת אליהו כלולות נשמות נדו"א שם היו המוצתרים בבני אהרן, כמאש"כ (ויקרא י') אלעזר ואיתמר בניו הנוחרים, וגם אמרו ז"ל (נחמיה קט"ז ע"ב) ח"ל משה לאהרן אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הכהן במועדיו של מקום והייתי סבור או כי או בך עכשיו רואה אני שחס גדולים ממני ומנך.

וזה אפשר לרמוז בדברי הכתוב אמור אל הכהנים בני אהרן, וברמז הזה על אליהו שכלולות בו נשמות נדו"א שעי' הוא בן אהרן, ואמרת אליהם לפש לא יעמא בעמיו, לפש דייקא, כלומר שאף לפשיות הצדיקים לא הותר לו לעמא. אמנם תנאי הוא הדבר בעמיו דייקא, פירוש בזמן שחליבו ז"ע הוא בעור"ז אזי הוא מחבר שלל יעמא אף לצדיקים, אבל בזמן שאינו בתוך עמיו כי לקח אותו חלקים והוא עומד ומשמש במצח של מעלה ומקריב קרבנות ככל יום (כמ"ש החומ' בסוף מנחות), אזי הוא מותר להחטק הצדיקים אחר מיתתם, כמבואר שהחטק אליהו ז"ע בקבורתו של ר"ע ולא חשש משום עומא. והיינו טעמא שכפל הכתוב אמור ואמרת צ"ע, דמתכון בזה לומר כי דיקא אל הכהנים הללו בני אהרן ואמר דבר זה, ח"ש ואמרת אליהם דייקא ואין ניתן לגלות הדבר בעור"ז כדי שלא יבואו ללמוד מכאן אל מקום אחר שיעמאו הכהנים לצדיקים. וכמו שמצינו אצל העמאים לפש אדם שצאו בעמא לפני משה ואהרן למח נגרע לצלתי הקריב וגו', שהרי הכהן החטקו לצדיקים שאין מעמאים, לחד מ"ד בארצו של יוסף ולאידך מ"ד בנדו"א, ואשפ"כ לא נכתב בתורה מה שהשיב להם הקצ"ה בפרעות, כי היא מילתא דלא עבידא לגילויי דלא נוכל למילף משם על מקום אחר דקברי צדיקים אין מעמאים, דשאני הכהן כי פי ה'

הצדיקים מעמאין, ועל כך השיב משה עמדו ואשמע מה יאמר ה' לכם, כי אין ציד אדם להכריע ולדון בענין זה ורק הקצ"ה לצדו הוא תוכן לבות ולפניו נגלו תעלומות סתרי כל ח"י, והוא היודע מי הוא במדרגת צדיק אמר. והנה משרשיה היה במדרגה זו שכל אימת שהיה רואה היה הקצ"ה נדבר עמו, כדאי במד"ר שם, ולפיכך היה יכול לדבר דבר זה בשאלה מאת הקצ"ה מי הוא בצחינת צדיק ואינו מעמא, אבל לא ניתן לפרסם להלכה דקברי צדיקים אין מעמאים, כמבואר שאין כח ציד צ"ד להבחין בך, על כן היתה תשובת הש"ת אליו איש כי יהיה עומא לנפש וגוי ועשה פסח לה' בחדש השני, כי אמנם לדורות הבאים כך הוא הדין שאין לדון ולהורות דקברי צדיקים אין מעמאים. ולטעם זה לא נכתב בתורה תשובת הקצ"ה למשה על השאלים שנטמאו בארצו של יוסף או בנדו"א, אלא כתיב סתמא איש איש כי יהיה עמא וגו', כי יתכן שמרע"ה הורה להם מפי הגבורה כי אין הם עמאים כלל מאחר שאין צדיקים מעמאין, אבל לא ניתן לגלות דבר זה בתורה כדי שלא יבואו לדמות מילתא למילתא וללמוד מכך הלאה לדורות דאין צדיקים מעמאים, כי אין הדבר מסור ציד צ"ד משום שאין בזהם להבחין זאת (ועי' בענין זה לעיל פ' בשלח ע' שפ"ג).

ובדרך זו נבא לביאור הדקדוקים הי"ל בפרשה זו, כי הנה על פי מה שנתבאר בדברי ק"י וזה"ה דבאמת צדיקים אין מעמאים אלא שאין צ"ד של מטה יכולים לפסוק בן, מוצן היעב מה שחטקו אליהו בקבורת ר"ע אף שהיה כהן, כי אליהו ז"ע דר בעולמות העליונים, ולכן הותר לו לעשות כן כי בעלמא דקשוי יודעים האמת מי הוא במדרגת צדיק שמוחר לבחן להחטקו בו במוחו ולא יעמא, ואשפ"כ מסקי החומ' דמה שהשיב לו אליהו צדיקים אין מעמאין דחיי הוה קא מדחי ליה, והכוונה שלא נתכוון בך להורות לו כן להלכה, כי בעולם הזה אין לסמוך על כך, ואין לגלות דבר זה, ורק אליהו ז"ע היה יכול לעשות כן להלכה.

ובזה אפ"ל טעם שכפל הכתוב אמור ואמרת, גם יתיישב מה דכתיב הכהנים בני אהרן והרי ידעוין דהכהנים מחרע אהרן וינהו, אכן יבואר עפ"י דברי

בשאר מלות שיך לומר מי הקדמיני, כמו שמונה המדרש והוכן מלות מנחה מעקה וסוכה.

(ג) **לְהָרִין** פירשה וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש אלה הם מועדי, ששת ימים תעשה מלאכה וזיום השביעי שבת שבתון מקרא קדש וגוי, שבת היא לה' בכל מושבותיכם, בגמרא קידושין (דף ל"ז ע"ג) פריך בכל מושבותיכם דכתב רחמנא גבי שבת למח לי, ומשני דסלקא דעתך אמינא הואיל ובענינא דמועדות כתיבא חצוי קידוש כמועדות לכך נאמר בכל מושבותיכם. ולחלוקה הא גופא קשיא דלמאי כתיבא רחמנא למלות שבת בענינא דמועדות, עד דאיתערך קרא יחירא למועויו דלא צוי קידוש בית דין כמועדות, דאם להזכיר על שמירת שבת, כרי כבר נאמרה ונשנית מלות שבת בחזרה כמה פעמים לפני פרשה זו. ותו יש להצבון בזה מילתא גופיה, דלמאי נתמעטה שבת דלא צוי קידוש בית דין כמועדות, וטעמא צוי מה חילוק יש בין שבת למועדים, דהשבת קדוש מאלו משא"כ מועדים לריכים קידוש בית דין.

וְנִרְאָה לומר ביאור הענין עפ"י מה דאיתא בגמרא (שבת ק"ח ע"א) אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מלרים שגא' (ישע"י י"ח) אז תחננו על ה' והרכבתך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב וכו', לא כאברהם שכתוב בו (בראשית י"ג) קום התהלך בארץ לארבעה ולרצבה (פירש"י לארבעה ולרצבה ותו לא), ולא כינחם שכתוב בו (בראשית כ"ו) כי לך ולרעך אתן את כל הארצות האל (ותו לא), אלא כינחם שכתוב בו (בראשית כ"ח) ופרצת ימא וקדמתא לפניה וגובה. ופירש רבי"ף ציון יעקב דמה שאמר נותנים לו נחלה בלי מלרים, שהוא נחלת יעקב דכתיב ציון ופרצת ימא וקדמתא, סמך אמאי דכתיב ציון יעקב ויחן את פני העיר שדרשו צו חז"ל (צ"ר פס"ט ז') קצת להם תחומי שבת. וכיון שמר את השבת הוצתה לפרוץ ימא וקדמתא וכו' שהיא נחלה בלי מלרים.

וְאָפִ"ל טעם הדבר דנפיש כוליה האי זכותו של המענג את השבת, עד שירש בעבור כן נחלה בלי מלרים, שזכר שכן שאין לו גבול וקצבה. עפ"י דברי

דבר, משא"כ צ"ד אין צידם להבחין בזה. ומה מתקן לפי זה אמרי קודש דצרי הו"ק אמור אל הכהנים בלחשו, כי הן הכהנים הנאמרים בלחשו, הכהנים דקברי לדיקים אין מעמאיהם הנלמד ממקרא זה, ולא ניתן לגלותו בפני קהל ועוד כדי דלא יתו למיף מנייה למקום אחר לנכוח כן כדאמרן.

*

וידבר ה' אל משה לאמר שור או כשז או עז ייולד ויהי שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירבה לקרבן אשה לה'. במד"ר (פכ"ז א') הכ"ד דקתך כהררי א"ל, הכהנים מעלים עשבים והלדיקים יש להם מעשים טובים. ד"א דקתך כהררי א"ל, מה הכהנים ראויים להזריע ועושים פירות כך הלדיקים עושים פירות ומעבידים לעמם ולאחרים וכו', דקתך כהררי א"ל מה הכהנים הללו אין להם סוף כך אין סוף למתן שכרם של לדיקים. אדם ובהמה חושבי ה' א"ר יתכן משפט אדם ומשפט בהמה שוין משפט אדם וזיום השמיני ימול בשר ערלתו (ויקרא י"ג) משפט בהמה ומיום השמיני והלאה ירבה וגוי, עכ"ד המדרש. וצ"ע מה שייכא דרשה זו ששכן של לדיקים כהרים אלו שאין להם סוף לפרשת שור או כשז וגוי. גם מה שמסיים המדרש דמשפט אחד לאדם ולבהמה, משום שהאדם נמול בשמיני ובהמה כתיב מיום השמיני והלאה ירבה, צ"ע דמה שייכי זה אזה בעבור שזוה דיום בפרט אחד שנייהם דיום לשמנה ימים, וכי משום כך ואמר עליהם כי חורב אחת ומשפט אחד להם.

(ג) **עֹרֶד** איתא במד"ר (אות צ') ר' תחומא פתח (חז"ל מ"א) מי הקדמיני ואשלים וכו', א"ר ירמיה צרי אליעזר עתידה צה קול להיות מפוללת בראש הכהנים ואומרת כל מי שפעל עם א"ל יצא ויעול שגרו וכו', ורוב"ק אומרת מי הקדמיני ואשלים וכו', מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מנחה עד שלא נתתי לו בית וכו', מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה, הכ"ד שור או כשז או עז, ע"כ. ואריך להבין מה טעם נקט המדרש כך דרשא מי הקדמיני ואשלים לפרשת שור או כשז דייקא, הלא גם

זרתי זכר אדם אומרים לו אחת קדמת לכל מעשי
 בראשית ואם לאו אומרים לו יתוש קדמך, והוא קשה
 הכבוד דממציא אם לאמתו של דבר הוא תחלה ורשע
 לכל הבראים כיצד ישתכח להיות נמנה את האחרונים
 אם לא זכר, ואם אמנם הוא נברא אחרון לכל מעשה
 בראשית כיצד תשתכח המציאות אשר יאמר עליו כי
 הוא זה האיש קדם לכל מעשי. אכן עתה הדברים
 מאירים כפסוקים, כי בן אמת נכון הדבר אשר צעת
 הבריה נולד האדם אחרון לכל הבראים, אמנם הרי
 בריאה זו לא הייתה מתקיימת כי אם לששת ימים,
 ובגמר ששת ימים הראשונים הייתה הבריה עתידה
 לחזור לחיוב וזכו, אלא שבכח קדושת יום השבת
 נשפעת לעולם נפש חדשה שתחזיק מתמחה עוד ששה
 ימים, וחוזר חלילה בכל שבע ושבע כל ימות עולם.
 ומעטם זה כאשר האדם זוכה לקיים מצוה ה' כהלכתו,
 ובכללן גם לשמור שבת קדש כדת, אזי הוא שותף
 צקיום העולם, שברי ע"י ששימור את השבת ככוון
 נשפעת לעולם נפש חדשה בכח קדושת השבת,
 וכמבואר בדברי הכ"ח הקדוש, דאם אין משמרים שבת
 אין כלל שבת, וכיון שדין שותף עליו ודאי כך נאח
 ויאל לו שיאמר עליו אחת קדמת לכל מעשי בראשית
 שברי ע"י שמירת השבת הריבוי שותף לקיומו של עולם,
 דלולא שמר הוא שבת כבר היה העולם חוזר לחיוב
 וזכו, וא"כ הוא קודם לכל הבראים, דלפי שצעת
 בריאת העולם נולדו כמה קודם לאדם, מ"מ כבר היו
 חוזרים לחיוב וזכו, חלילה איש זה שזכר לשמור יום
 השבת, וע"י כן נתקיימו כל יצורי תבל וא"כ לפי
 מצב העולם ומעמדו לפי כזאת, פשיטא דהוא קדם
 לכל מעשי בראשית, שברי הם כבר היו מעותדים
 להפסד וכליון, וכל מה שהם מתקיימים הוא בזכותו,
 והוא קודם להם, שברי הוא המחזיקן והסומכן לכל
 ישובו לחיוב וזכו. אבל אם לא זכר כלומר שאינו
 משמר שבת קדש כהלכתו, א"כ אינו שותף למעשי
 בראשית, דלפי לו זכות שמירת שבת, עד שיביא ראוי
 לאמר עליו שהוא המקיים את השבת. ולפיכך הרי הוא
 נאז על מעמדו כבתולה צעת בריאת העולם, שהוא
 אחרון לכל היצורים, ועליו יאמרו יתוש קדמך.

האכ"ח הק' צ"י חזרתי עכ"פ ציוס השמיני ימול
 בשר ערבתו וז"ל, ורז"ל אמרו (דברים רבב פ"ו א')
 נמנה הכתיוב נמנו נח שקנה כי רחמים עליו עד שיכרי
 בו כח וכשם שרמזו על האדם כך רחמיו על הבהמה
 שנאמר ומיום השמיני והלאה יראה, ע"כ. ולפיכך לדעת
 מי גילה סוד זה כי צ"י ימים יביא בו כח לא פחות
 וגם יותר. ונראה כי כח האמור הוא מה שאמר
 צהר (חזרתי מ"ד ע"א) שהוא כדי שיעבור עליו שבת
 ותגיעו נפש החיונית הנשפעת בעולם ציוס השבת
 כידוע, ואז יביא בן קיימא, והוא שאמר רז"ל כח
 החיוני. ותמנה שחמרו ז"ל שקודם שבת היה
 העולם רופף ורועד כיון שבת שבת נתחזק ונת. והוא
 מה שאמר כדי שיביא בו כח, עכ"ד ז"ל. וכיוצא
 בדברים האלה כתב האכ"ח הקדוש בפרשת בראשית
 עכ"פ ויכולו השמים והארץ וגו', וכח שם עוד לפרש
 מאח"כ בעשרת הדברות כי ששת ימים עשה ה' את
 השמים וגו', כי בששת הבריות לא ברא ה' כח בעולם
 נעמוד אלא ששת ימים לעטם הנועד לו וכו', ונתחכם
 ה' וברא יום אחד הוא יודע לה', ובו חזר ה'
 ומשפיע נפש לעולם שיעור המקיים עוד ששה ימים,
 וכן על זה הדבר, וחולת זה היום היה העולם חרד
 בגמר ששת ימים וחוזר לחיוב וזכו, ולפיכך ה'
 להכינו פ"ב ובאמצעות שבת העולם עומד. ועפ"י זה
 כתב הוא ז"ל לפרש מאמר הגמרא (שבת פ"ב) כל
 המקדש האומר ויכולו נעשה שותף להקב"ה במעשה
 בראשית, ודברים הדומים לפי הבראה, כי מי שמע
 כזאת שיבא אדם וישתתף בדבר שכבר נגמרה מלאכתו
 וכו'. וגמה שפירשתי דבר ה' בפיכס אמת בעטם
 לזדק, כי להיות ששבת הוא המקיים את העולם כל
 ששת ימים, ואחר עבור ששת ימים יבא שבת אחרת
 ויחייבו ויקיימו עוד ששת ימים אחרים וכו',
 ומציאות השבת בעולם הוא קיומו שמקיימים אותו,
 כי אם אין מקיימין שבת אין שבת וכו', וזה כל
 המקדש את השבת פירוש מקיים ושומר קדושתו,
 באמצעות זה ישנו לשבת, ובאמצעותו מתקיים, ואין לך
 שותף גדול מהו כדון וכהלכה וכו', עכ"ד ז"ל עיי"ש
 באורך.

ובדברים הנאמרים בענין, מלאנו עוב טעם על
 ששבתה המקדש שציעי בראוי לו הוא הכח

ועפ"י דבריו הקדושים פירשתי כוונת המד"ר ר"פ
 חזרתי עכ"כ (תהלים קל"ט) אחור וקדם

ובדרך זו יוכן גם מה שהסמך המד"ר לפרשת שור
 או כשז וגו' כך דרש הכ"ד לקדקך כהריז א"ל,
 מה הרים הללו אין להם סוף כך אין סוף למתן שכרם
 של לדיקים (קטיו"א א'). דכנה לכאורכ דרשז זז
 קשז להכנה, דקאמר שאין סוף למתן שכרן של לדיקים,
 וכרי האדם הוא צעל גבול ותכלית ומדה, וכילד יתן
 לו שכר שאין לו גבול וקצבה. ולסבר ארון שומעת סמך
 המדרש דרשמו לפרשת שור או כשז או עז כי יוולד
 וגו' ומיום השמיני והלאה יראה לקדקן וגו', והעטס
 שולטניו להמחין בקרבן צבעת ימים הוא כדי שהעבור
 עליו שבת אחת ותביטוהו הכפש החיונית הנשפעת צבעת
 כמבואר צה"ח הקדוש ה"ל, שהשבת היא נפש
 העולם הנותנת צעולס חיות עד השבת הבאה, וזכו
 גם עטס מה שזכו הכחוז להמחין צבולה עד יום
 השמיני. וכיון שעל ידי מה שהלדיקים הכולכים
 צורות ה' משמחין את השבת כראוי לו וצאלמעות כן
 ישנו לשבת צעולס הרי הם נעשים שוחפים להקצ"ה
 צביראח העולם, שהרי המשך קיום העולם הוא
 בצוחס, והעולם הוא דבר הנמשך צהשאלשות צלי
 גבול ומדה כמבואר, לפיכך גם השכר אשר יתן להם
 חף עבודתם הוא שכר צלי מלרים.

ומה מאד ימתקו לפי זה דברי המדרש מה הרים
 הללו אין להם קץ, פירוש דכיון שהם מעשי ידי
 הקצ"ה אין להם קץ, אלא חף הם יצלו חמשך מהם
 השתלשלות, כך אין קץ למתן שכרן של לדיקים, שהם
 המשחחפים בקיום עולם זה שאין לו קץ, ע"י שהם
 משמרים את השבת ומענגים אותה, והשבת הוא הנותן
 נפש צעולס שיוכל להחקיים עוד לשבת ימים. ודבר
 זה למדנו ממה שזכו הכחוז להמחין צבהמה צבעת
 ימים ורק ציום השמיני יראה לקדקן אשה לה', ושפיר
 שייכה דרשז זז שאין סוף למתן שכרן של לדיקים לפי
 זז, דהיא הנותנת שמתן שכר הלדיקים אין לו גבול
 ותכלה, צעבור שהם שוחפים בקיום העולם, צאלמעות
 שמירת שבת שהוא נפש את העולם, ככחוז צפרשה זז.

ובזה יחא נמי מה שסיים המד"ר ה"ל אדם ובהמה
 תושע ה' א"ר יתקן משפט אדם ומשפט בהמה
 שוים וכו', דשפיר שייכי להדדי מה שזיוה הקצ"ה
 להמחין צהשאלשות עד יום ה' וכן צאדם

מאד צלי גבול ומדה, שהרי זה כלל מסור צידינו כי
 כח הפועל צנפעל, וא"כ כיון שכל העולם כולו כוונתו
 ידי וילתנו יתצדק ויתעלה, שהוא צלי ראשית וצלי
 תכלית, א"כ ראוי שגם מפעלו הוא העולם יביח צלי
 גבול ומדה, ואף שיש לעולם זמן קצוב שבו עמיד
 הוא להכרח, שמים כעשן נמלחו והארץ כבדו תכלה,
 מ"מ גם אחרי כן תמשך מן הצביראח השתלשלות אחרי
 השתלשלות, צלי קץ ותכלית צמקוס שאין ידי שכלנו
 מנעת (עין שלכ"ק ח"א צית דוד דף י"ח ע"א
 ובהגה"ה שם), ואסור לנו להכרח צזה משום מה
 לפנים ומח לאחר וכו' (תגיבז ר"פ אין דורשין). ולפי
 זה חף אין נימח מילתא צעממא, דכיון שהמשמר את
 השבת כהלכתו הריכו מקיים את העולם, ונעשה צכך
 שוחף להקצ"ה צמעש צראשית, שכולס מעשי ידי
 הצביראח, ואין להם גבול וקצבה, אלא חף הם יחרצו
 ויצלו חמשך מהם השתלשלות אחרי השתלשלות, על כן
 שכרו הרכה מאד על פי פעלו, כי צדון הוא שיעול
 שכרו משלם מצעל הגמולות, יתן אשר הוא סייע בקיום
 והעמדת תכל ומלואה שהוא דבר שאין לו גבול וקצבה,
 כן מדה כנגד מדה הנה שכרו אחרו ופעולתו לפיו,
 נחלת יעקב וירש צלי מלרים נחלה, שהוא דבר שאין לו
 גבול וקצבה.

ובזה יתבאר על נכון גם סיפא דהאי קרא
 שממו למדו חז"ל שהמעג את השבת נותנין לו
 נחלה צלי מלרים והאכלתיו נחלת יעקב אביך, וסיוס
 ככחוז כי פי ה' דבר, ולדרתנו כוונת הכחוז לתת עטס
 לאומרו והאכלתיו נחלת יעקב אביך, שהיא נחלה צלי
 מלרים, צשכר שהוא מענג את השבת, ולכאורכ מאי
 כולי האי שיקבל שכר רב ועולם כזה צעבור מלוח
 שבת, לוחת אמר כי פי ה' דבר, פירוש ששכר זה
 מגיע לו צדיון, שהרי כיון שצדצר ה' שמים נעשו וצרות
 פיו כל צלאל, ידי יסדה שמים וימיו עפחה ארץ, א"כ
 מעשי ידי של הקצ"ה ראוי שלא יהא להם גבול
 וקצבה, דכח הפועל צנפעל, ודקאמר שמששבת מהם
 חזיר השתלשלות אחר השתלשלות. וכיון שאדם זה
 זהו ונעשה שוחף בקיום מעשי ידי הקצ"ה שאין להם
 גבול וקצבה, תתן לו נחלת יעקב שהיא נחלה צלי
 מלרים.

יבא ויעול שכרו וכו' ורוב"ק אומרת מי הקדימני ואשם וגו' מי עשה לי מעסק עד שלא נחתי לו גג וכו' מי הפרש לפני קרבן עד שלא נחתי לו בכמה וכו'. דכנס בספר"ק סידורו של שנת (ח"ב) הדרוש הרביעי פ"א) הקשה על דברי המד"ר הללו דהלא ידוע שאין הקצ"ב בל צטרוניא עם צריותיו (ע"ז ג' ע"א), ואינו דורש מהם דבר שאין ידם מגעת לעשותו, וא"כ מה טענה היא זו מי הקדימני ואשם, וכי מה יש לו לעשות האם יעשה לו מחזה בלא בית, או מעסק בלא גג, או יפריש חלק בלא עיסה, אלתמכה, כי אם אין בית אנה יקבע המחזה, ואיפה יעשה מעסק, ואם אין עיסה ממח יפריש חלק. וכתב בצרכי לבאר כוונת המד"ר, ותו"ד כי המשכיל והכו"ל דורך אכבדת אמת של הקצ"ב ותורתו, הנה בתחלת מחשבת בנין הבית עיקר ויקר צעיו. לקיים מצוה ה', וצוה הבית לשם כך כדי שיקיים צו מצוה מחזה ומעסק, וכן בכל קניינו ובכל המצוות. נמצא שאפשר שיוקדם במחשבה, אע"פ שא"ס שיוקדם במעשה. ועל זה אמר הכתוב מי הקדימני ואשם, כלומר הנה אמת שבסוף הבנין אחר עושה מחזה ומעסק, ובסוף הליכה אחר מפרש חלק, אבל מראש מה היה העיקר ומשבו צעיו, ואחר הקדמת במחשבתך בתחלת הבנין והעשיה, אם בניית מתחלה כדי שיהיה לך מקום לקבוע מחזה או שארי מצוות, אז בודאי אלשל לך, בראותי כי מצוותי מאד יקרו ונכדו צעיו, וכו', עיי"ש שהאריך בזה בנועם אמרו.

נלמדינו למולו ציוס השמיני, שכרי צטרוניא העטם כדי שישבו הנפש החיונית השפעת לעולם ציוס השנה קדם. והשתא מקושרים יחד דברי הכתוב לפי דרשת המדרש, ודקדק כהר"י א"ל, פי' והשכר העוב אשר ינתן נדדוקים נעמ"ל אין לו גבול וקצבה, לפי שהם שותפים בקיוס העולם שאין לו גבול וקצבה, וזהו שאמר כהר"י א"ל, דמה הכרים אין להם סוף לפי שהם מעשי ידי הו"ל יתצרך ויתעלה, כך הלדוקים המקיימים את העולם אין קץ לשכר, ומשפטיך תהום רבה מה התהום אין לו חקר, כך אין חקר לפורענותן של רשעים לעמ"ל, דכיון שהרשעים צמשיהם הרעים משחיתין את העולם ומהרסין אותו, ע"כ גם פורענותן אין לה חקר. ומפרש הכתוב והולך דמה שבודיע כי שבר הלדוקים. אין לו קץ, היינו משום שהם מסייעין לקיוס העולם באמצעות שמירת שבת בהלכתו. ודבר זה נלמד ממח שגלעווינו להמתין בקרבן שצעת ויזם וכן צמילה, ולפיכך מסיים הכתוב אדם ובהמה חושב ה', וכדרשת המדרש למשפט אדם ומשפט בכמה שוין להמתין בהם ליום ה' מלוחו טעם עמנו, שחכמם בהם נפש החיונית השפעת ציוס השנה קדם. וזהו נחית טעם על מה דכתיב צרישא דקרא לזקתך כהר"י א"ל וגו', דממה דחזין משפעת אדם ומשפט בכמה שוין להמתין עד היום השמיני נמלינו למדים כח יוס השנה שהוא נפש העולם, ולפיכך צדן הוא שיעלו הלדוקים שבר אין קץ, צעבור שהם משמחין את השנה המקיים את העולם.

ואירווחא בזה לפרש לישא דקרא שור או כשז או עז כי יוולד, כי בל הכתוב לתת טעם למה שזכר להמתין ז' ימים בערם יקריבו ממנו קרבן לה', משום שעדיין לא נכנסה צבחה זו הנפש החיונית עד שתעבור עליו שנת אחת, וא"כ אף אחרי הוולדו עדיין עתיד הוא להוולד, כלומר לקבל חיות חדש, הוא השפעת הנפש החיונית שתגיב ציוס השנה, וזהו שרמ באמרו כי יוולד לשון עתיד, פירוש שחכמם צו נפש חיה בשב"ק, ועל כן ויהי שצעת ימים תחת אמו וגו'.

ועפ"י הדברים הנאמרים צענין ובל לבאר כוונת המד"ר (קושיא צ') עתידה צת קול להיות מופלגת בראש הכרים ואומרת כל מי שפעל עם א"ל

אכן לדרכינו יתבאר היעב דברי המדרש באופן אחר, כי הנה אף שאמת נכון הדבר שלא יתכן צמליחות שיקדים האדם לקיים המצוה בערם יתן לו הצוית את הכפץ שעי' הוא מקיים המצוות, שכרי לא יוכל לקבוע מחזה אם אין לו בית וכדו', אך אע"פ עתידה רוב"ק לבל צענוה השמעת מי הקדימני ואשם, שכרי כיון שצמזת שהאדם משמר שנת בהלכתו הריבו נפש השותף להקצ"ב בקיוס לעולם, שעל ידו העולם מתקיים שנת ימים, א"כ יתכן להקדים בעשיית המצוה, דאף שהעשיית הוא הנותן לו בית או עיסה, מ"מ אם זכר לשמור שנת יהיה נחשב לו כאלו זכר בכל אלו מעמנו, כי הוא שותף לקיומן ולהווייתן בזכות שמירת שבת, דליתא

משא"כ שבת לא צביא קידוש צ"ד, דמאליו הוא קדוש (עיין קושית ג'). דהנה קידוש החדש ועיבור השנה מסר הקב"ה ליד בית דין, וכאשר יגזרו כמה כן יקום וכן יהיה, כמו שדרשו ז"ל צ"ה (דף כ"ה ע"א) אחס אפי' שוגגין אפי' מזידין אפי' מוטעין וכו'. וכן צ"ד יפה לשנות אף את עטע העולם על ידי עיבור השנים וקידוש החדשים, וכדאיתא בירושלמי כתובות (פ"א ה"ב) ח"ר לבין אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי בת שלש שנים ויום אחד נמלכין צ"ד לעבר השנה הבחולין חוזרין ואם לאו (שלא עיברו את השנה) אין בקציעות המועדים עד כדי כך לשנות עטעו של עולם, ולגזור אומר עד שיסכימו עמכם אף צבית דין של מעלה. אכן לדברנו יובן כיצד דכיון שעי' שמירת שבת כהלכתו נעשה האדם שותף אל הקב"ה במעשי בראשית וכו' שמתבאר, כי יום השבת הוא המשפיע חיות בעולם, על כן גדול כחן של הצ"ד לשנות אף בעצמות העולם, שהרי שותפין כמה במעשי בראשית, וקו"ל (צ"ב מ"ב ע"ב) שותף כיורד בראשית דמי. וכיון שגזרו צ"ד לעבר חדשים או שנים, על לבא השמים לסוד למשמעתם ולשנות סדרן כפי גזירת בית דין.

ודיינו' טעמא דשבת לא צביא קידוש בית דין, שהרי כל כחן של בית דין לקדש המועדים ולשנות עטעו של עולם צא להם מחמת השבת, דעי' שמירת השבת הם שותפים במע"ב, ומשוי"כ אין שייך לומר שיקדשו כמה את השבת, דאדרבה מכחו של שבת הם נפעלים להיות נחשפין כשותפין בצריכה, וצידס לגזור על מערכת השמים כיצד יהיה הילוכן.

וזהו טעם שכתב חורב למזות שבת בפרשתא דמועדים, כדי להודיע טעם הדבר שגדול כח בית דין לגזור על קציעות המועדים ולשנות עטעו של עולם, על כן צטרס החל לפרש את המועדים פתח במזות שבת, כי צכח שמירת שבת קדש שעי' נעשין כשותפין להקב"ה במעשה בראשית, וזכין בית דין לקדש חדשים ושנים, ויהיו דצריכס נשמעין למעלה, ועל פי גזירתם ישתנה מהלך הכוכבים והמזלות.

ובאמת יש צשמירת שבת צ' בחיות, כמו שכתב בענין המועדים פ' זו לתומר שאמרו ז"ל (שבת

וזהם הם דברי המדרש עתידה בת קול להיות מפורסת וכו' ואומרת כל מי שפעל עם אל יצא ויעול שחר, פירות מי שפעל עם הקב"ה ונעשה עמו שותף במעשה בראשית עיי' שמימר שבת כהלכתו יצא ויעול שחר, הוא שבר האפון לו נחלה בלי מזרים, דלגביה לא שייכא טענת מי הקדימני, שהרי הקב"ה מעלה עליו כאליו הקדים לזכות בצית הכוה או בחפץ הכוה מעטמו, לפי שדן שותף לו במע"ב, דלולא שמירת שבת לא היה העולם קיים. וזהו שסיים המדרש ורוח הקדש אומרת מי הקדימני ואשלים, דצרים אלה מוסכים כלפי אותם שלא זכו לשמור שבת כראוי, ולהיות שותפים למע"ב, דאלס שייכא טענה זו דמי הקדימני ואשלים, מי עשה לי מעקב עד שלא נתתי לו גג וכו', שהרי הדבר היה צפרק הישג ידם להיות מקדימין וחזקין מעטמו בכוותן חפץ הצריך לעשיית הכוה עיי' שישמרו את השבת כראוי לו.

ובזה מוכן היעב מה שמדך המדרש דרשך זו לפי שור או כשז וגו', יותר מלשאר מזלות, ששייך לומר צכס מי הקדימני ואשלים (עיין קושית צ'). דכוונת המדרש ליישב שלא חתמה מה טענה היא זו מי הקדימני ואשלים, וברי הוא דבר שלא יתכן שיקדים האדם לקיים המלוה צערס ניתן לו מאת הש"ת החפץ שבו יקיים המלוה, לזאת הביא רביה הכ"ד שור או כשז וגו' כי יוולד וכו' שצעת ימים חתח אמו ומיום השמיני והלאה ירלה וגו', וכמבואר כי טעם שלטווינו להתחין ח' ימים הוא צעבור שחצבור עליו שבת ח' ותתן צו החיות הנשפעת ציוס השבת לקיים את העולם לששת ימים, ומזה נשמע כי יתכן להיות מן המקדימין לקיים המלוה באמצעות שמירת שבת כהלכתה, שעי' כן נעשה האדם שותף להקב"ה במע"ב, ומעלה עליו הכתוב כי הוא פעל עם אל צצריחת בעולם, ולפיכך רה"ק לזוחת מי עשה לי מעקב עד שלא נתתי לו בית וכו', שהרי צידכס הדבר להיות מקדימים בעשיית המלוה, עיי' שחצור בחפץ או בצבית הכוה באמצעות מה שחביו שותפים בצריחתו ובקיומו.

ואחרי הודיע אלקים אותו את כל זאת נשכיל ע"ד אמת צעטס הדבר שנשתתחה קדושת השבת מקדושת המועדים, דמועדות חליון בקידוש צ"ד,

ומפרש בגמרא דהכי קאמר מועדי ה' לריכים קידוש
צ"ד ואין שבת בראשית לריכס קידוש צ"ד (ופירש
הר"ן דליק לה מדכתיב אלה מועדי ה' וגו' מועדי
ה' יתירה למעט שבת מן המועדות), ע"כ. ולפי"
קשה דאמאי אינטיק מושב גבי שבת למעטיה מקדוש
צ"ד, ודרי כבר אימנעו מדכתיב מועדי ה' ולמאי
אינטיק חרי מיטעו.

ואפ"ל בדרך פשוט דלריכי חרי מיטעו גבי שבת
שלין לריך קידוש צ"ד כמועדות, דהנה במלות
קידוש המועדות המסורה לצ"ד ישנם צ' ענינים, חדא
שיש כח ציד הכ"ד לעבר שנים ולקבוע חדשים כפי
רנונם על פי ראות עיני הכ"ד שיש לורך בכך, ואפילו
אם הם עושים כחשבון או שוגגין או מועטין נמי
הלכה כמוחם, כמו שדרשו ז"ל מדכתיב אחם אפילו
שוגגין וכו'. ואיתא בשמות רבה עכ"פ החדש הזה
לכם, אמרו מלכ"ש לפני הקב"ה רבון העולם אימתי
אחם עושם את המועדות וכו' ל"ל אני ואחם נכסים
על מה שישאר גומרין ומעבדין את השנה וכו' אחם
צין בזמן בין שלא בזמן אין לי מועדות אלא אלו,
ע"כ. ועוד ענינא איכא במלכו זו שצריכים צ"ד
לקדש את החודש צביהם ולומר מקדש החודש, כמו
שאמרו ז"ל (ר"ה כ"ה ע"ב) ראובו צ"ד וכל ישראל
נחקרו העדים ולא הספיקו לומר מקדש עד שחשיכה
הרי זה מעובר. ואיתא בגמרא שם (דף כ"א ע"ב)
לוי איקלע לבצלל צ"ה חשרי אמר צסים חצילא
דצבלא ציומא רבה דמערצא אמרו ליה אסביד אמר
לכו לא שמעתי מפי צ"ד מקודש. הרי שקידוש החדש
תלוי באמירת הכ"ד, וצלא"ה אינו מקודש, אמנם אם
לא נראה החדש צזמנו ס"ל לרי"א בר זרוב שאין לריך
לקדשו צצ"ד שכבר קדשוהו שמים, אבל בנראה צזמנו
כ"ע מודו דתליא באמירת הכ"ד.

ובשני ענינים אלו חלוק הוא השבת מן המועדים,
חדא שלא יתכן שיטעו צ"ד יום השבת ויקצעוהו
ליום אחר בשבוע ח"ו, ולא שייך צזה לומר אחם אפילו
מועטין ואפילו מחזין וכו', וגם בכך מילתא משונה
השבת מן המועדות שקידוש החדש תלוי באמירת
הכ"ד מקודש, משא"כ קדושת השבת קביעה וקיימא
ומעמדה בלא חלק בלא אמירת הכ"ד. ואף דאיכא

קיי"ח ע"ב) חלמנו שמרו ישראל צ' שבתות מיד היו
נגאלין וצוה"ק (בצקדמה ה' ע"ב) מצוור שהכונה
על שבת ה' אלא שהוא נחשב לב' משום דשבת דליליא
ודיממא לשמים ישבנו, וא"כ מדוע לא צא צן ישי
צכל המנינם הללו, ודרי כמה דורות היו צזמן צית
ראשון שכיו ישראל לדיקים, וכי לא שמרו שבתות
כהלכתן, ועל כרחק לומר כי שמירת שבתות כהלכתן
לכל ישראל או רובן הוא דבר יקר עד מאוד, ומי יודע
מה נקרא כהלכתן, עד כמה לריכס להיות דחילוי
והרחימו והחדוה לשמירת שבת, צאופן שהדבר יקר
ועלול כל כך, עד שלא נעשה השמירה על אופנו מיום
נתינת השבת עד הנה, עכ"ד ז"ל.

ורבנה אף כי שמירת שבת צבחינה כזו הוא דבר יקר
מאד, אף כדי לקיים את העולם כגו אף אם רק
יחידי סגולה צצבד שומרין שבת כראוי, וגם די אף
צשמירת שבת על פי הלכה, אף שלא צזכים להגיע אל
השלמות הגדול הראוי. והצוה"ע יצוור שחכה לשמור
שבת צשלימות, וכה קדושת השבת ישפיע השלמות
הגדול ההוא, ומכה שחכינה לנו הכנה על ימי מתן
תורה, ונכיח דצוקים אל השי"ת צאמא וצחמים
צקדושה וצטהרה, וצמברה חכה ליצועת כל ישראל
ושמחתן, צהגלות כבוד שמים עלינו צצ"ה.

*

וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת
אליהם מועדי ה' אשר תקראו אחם וגו' אלה
הם מועדי. ששת ימים תעשה מלאכה וציום השביעי
שבת שצחון וגו' שבת הוא לוי צכל מושצוטיכם. צגמי
קידושין (ל"ז ע"ב) פריך למ"ד דס"ל דהיכא דכתיב
מושב אחי לרצות צכל מקום שאחם יושבים צין
צארץ וצין צה"ל, א"כ מושב דכתב רחמנא גבי שבת
למה (והרי שבת היא חוצה בגוף ופשיעא דטהרה
צין צארץ וצין צה"ל), ומשני אינטיק דס"ה הואיל
וצעניינא דמועדות כחצי חצעי קידוש כי מועדות
קמ"ל, ע"כ. ויש להקשות שהרי צגמרא נדרים (ע"ה
ע"ה) מייחי צרייתא דכתיב צפרשא זו וידבר משה
אל מועדי ה' אל בני ישראל וצניח ר' יוסי הגלילי
אומר מועדי נאמרו ולא נאמרה שבת צראשית עמכם.

סומכין לגמרי על חשבוננו של הלל הנשיא שכיב בזמן חביו ורצא וחיטב חשבון השנים והחדשים עד סוף האלף הששי. וצאמת גם הרמב"ם ז"ל מודר שאין בידינו הכח לקבוע חדשים ולעבר שנים עפ"י הראיה בעדים כמו שכיב בזמן הראשונים, ונמלא שיעקר סמיכתנו היא על חשבוננו של הלל הנשיא. וא"כ מלוא ז' של החדש הזה לכם ראש חדשים בעלה מאתנו עד ביאת משיח לדקינו במהרה בימינו שנחזור לקבוע חדשים ולעבר שנים, כי משרע"ה יבא אחו כמבואר במד"ר פירש עקב ויכיו צ"ד סומכין.

הדיוצא מה כי קביעת המועדות תלויה בגאולתן של ישראל, שרק אז יהיה בידינו הכח לחזור ולקדש חדשים ולקבוע מועדות. וככה הגאולה בעתידת תלויה בשמירת שב"ק כמו שדרשו ז"ל (שבת קי"ד ע"ג) חלמלי משמרין ישראל ב' שבתות מיד היו נגאלין, נמלא כי קביעות המועדות תלויה בשמירת שב"ק, ולפיכך ח"ש מה שכתבה תורה מועדי ה' אשר תקראו אותם ואח"כ הפסיק הענין במאות שבת, כי הנה מדכתיב אשר תקראו אותם דרשו ז"ל שקביעת המועדות תלויה בצ"ד כדאיתא בר"ה אחס אפילו שוגגין וכו', ועל כן סמך מלות שבת להכח להודיע כי אימת יחזור בה זה להיות מסור בידינו לעבר שנים ולקבוע חדשים שבהם תלויים קביעות המועדות ע"כ אמר ששה ימים וגו' וזיוס השביעי שבת שבתון מקרא קדש וגו' שבת הוא לה' בכל מושבותיכם, שחשמו שבת קדוש בהלכתו, שבה חזרו לגאולה השלמה ויהיה קידוש המועדות מסור בידיכם כימי עולם וכשנים קדמוניות.

ועוד יש לתת טעם למה שנאמר מלות שבת צפ' מועדות כי הנה אף שקדושת השבת קביעת וקיימת מאז שבת בראשית ואין לריב קידוש צ"ד כמועדות, אך מ"מ איכות קדושתו תלויה במעשי האדם, דלוא כל אדם מרגיש בחי' קדוש שוב זיוס הש"ק, אלא כמדת כשרון מפעליו ובהכנות שהוא עושב לקראת השבת לפיכך ישיג קדושת השבת. וכאשר האריך בזה בספר"ק ראשית חכמה שער הקדושה פ"ז שאבאר יום השבת קודש מאיר לאדם לפי מעשיו כל השבוע, עיי"ש. זה יום לרמוז באמרם ז"ל זכור ושמו דבר אחד נאמרו, דהנה מחזור ילפין שצריך

מלוא גבי שבת לקדשו בדברים דילפינ מחזור זכרנו על היין, מ"מ זו היא מלוא צפני עממה אבל לא תלוייה ביה קדושת השבת כלל. ומוזנ שפיר העטם דלריכי תרי מיעוטי למטע שבת ממועדות, כי לריכים אנו למטע השבת מחרי מיני דאיכא גבי מועדות, חדא שלא יתכן שיטנו בצ"ד את יום השבת, וכב' שאין קדושת השבת תלויה בצמירת פה אלא מעממה חילול קדושתה.

אמנם אחי הענין לריך ביאור, דכל מה שהארכנו קרא למטע שבת ממועדות הוא משום דכתיב שבת צעניא דמועדות וכו"ל דדין אחד להם על כן אינעריך למיעוטי, וא"כ הא גופא תקשי אמאי כתבה תורה מלות שבת צעניא דמועדות, ואינעריך קרא למיעוטי, הרי כבר נתבאר מלות שבת בתורה כמה פעמים בכמה פרשיות, ומה לורך לחזור ולשנותה בפרשת המועדות. ותו קשה על סדר הפרשה דפתח אלה מועדי ה' מקראי קדש משמע דבא לפתוח צעניא דמועדות, ואח"כ הפסיק הענין במאות שבת דכתיב ששה ימים העש המלאכה וזיוס השביעי שבת שבתון, והדר חזר לענין מועדות דכתיב אלה מועדי ה' מקראי קדש ומונה וכו"ל כל המועדות. ותימה שכיב ראוי לפתוח במלות שבת תחלה והדר לכתוב סדר המועדות, ומדוע פתח צענין המועדות והפסיק במאות שבת באמלע ואח"כ חזר לסדר המועדות, וזה גרס שהאריך לחזור ולכתוב אלה מועדי ה' מקראי קדש וגו' אף שכבר נאמר למעלה, דכיון שהפסיק צענין השבת חזר וכתבו.

ונראה לומר דהנה מלות קידוש חדשים ועיבור שנים שבהם המועדות תלויים בעלה בעוב"ר בזמן הגלות, דהנה הרמב"ם ז"ל כתב בספר המלות וכי"כ בהלכות קידוש החדש (פ"ה ה"ג) שהחשבון שלנו מחשבין עתה כל אחד במקומו ובעירו תלוי בחשבון שחשבין עתה בני א"י וקביעתו לפי שאין מעצבין שנים וקובעין חדשים בחו"ל ואילו יוצירי שיעורו ח"ו בני מארח ישראל חלילה לא היה החשבון שלנו מחשבין בחו"ל מוטיל כלום. אכן הרמב"ן ז"ל ושאר הראשונים חלקו עליו, וס"ל שאין תלוי עתה חשבון קידוש החדש והשנה בבני א"י כלל, אלא אנו

פ"ח עה"פ זה קרבן אהרן וזבחו (ויקרא ו') ח"ל ר"י אמר חביב קרבנם של נשיאים לפני הקב"ה כשירה שאמרו ישראל בים וכו', ר' נחמן אמר חביב קרבנם של נשיאים לפני הקב"ה כשני לוחות הברית וכו', ורבנן אמרו חביב קרבנו של אהרן כקרבנם של נשיאים, בקרבנם של נשיאים חביב זה קרבן נחשון וגו', וכאן חביב זה קרבן אהרן, ע"כ. וצ"ל דהנה אין לך אדם מישראל שאין לו שעה שחושק לעשות רצון קונו, וידוע מאמר החכם אין חסידות בחסידות ברחליו, אלא אחר עזור שעה נתקרב וחוור לקדמותו, אצל בני העליה הנה הכנס במדרגתם כדראשונה, וצ"ל פעם דומה להם שעתה המה מתחילים לעבוד את השי"ת, ואין אלאם אומע וסוף, ותמיד הוא תחלה.

וזהו ציור דברי המדרש דהנה כשירה שנים היתה חביבה מאד לפני המקום, לפי שהיא היתה תחלה כניסתו לקדושה, ולפיכך היתה בהתלהבות גדולה, וכן לוחות הברית שהיו בהתלהבות גדולה היו בחשקות גדול, עד שהזכיר חורב ככל יום יהיו בענין כחדשים, וכן קרבנם של נשיאים לחנוכה המוצא מיד בהקמת המשכן היה בהתלהבות גדול, לפי שהיה חנוכה ראשונה והמה ראו כי כבוד ה' מלא את המשכן, ולכן היה קרבנם של נשיאים חביב מאד לפני הבורא כפי הדיוקות והתלהבות שלהם, וצ"ל רבנן ואמרו שקרבן אהרן אף שהיה בכל יום פעמים חביב לפני השי"ת כקרבן של נשיאים כי הקריב את קרבנו בכל יום בצוהר חשקות ודיוקות כשעה ראשונה, עכ"ל ז"ל.

ועפ"י זה ציורנו מאמר המשנה (אבות פ"ג ד') עשה רצונו כרצונו כדי שיעשה רצונו כרצונו, ויל"ד שהרי אלא יתברך אין שייך שום שינוי רצון, ואין יבטל רצונו כביכול מפני רצון בשר ודם. ואפ"ל דהנה ידוע כי אפילו הדיק הכולך בעבודתו בכל עת ממדרגה למדרגה אעפ"כ ריך הוא התחזקות גדולה לכל יפול אחרונית, ונריך לזה סויעתא דשמייא כמצואר בספ"ק. וצ"ל יתבאר עשה רצונו כרצונו, פירוש כמו שאם אתה עושה אחר דבר כרצונו צודאי תעשהו בחשק ובצוהר, אף שכבר עשית דבר זה כמה פעמים,

לקדש את השבת בכניסתו כדאמרינן צ"פ ע"פ (ק"ו ע"א) זכרוה על היום והכוונה דאף דהשבת מקודש וקא, מ"מ ע"י שמקדשין את השבת מוסיפין קדושה על קדושתו, ולא גם שמירת השבת היא צבחה גבוהה יותר. ח"פ זכור ושמור דצדור אחד נאמרו, שקידוש השבת הכללד מתחילת זכור ואחרת שמירתו דבור אחד הם והא צבחה תליון, כי ע"י זכור שמקדשין את השבת בכניסתו כראוי גם שמירת השבת מתקיימת במדרגה גבוהה יותר. אמנם גם צבחה אין קדושה השבת וקדושת המועדות שוין שהרי אין קדושת השבת תלויה בצ"ד קדושת המועדות אלא לכל ישראל היא מסורה להוסיף קדושה על קדושתו, לפי הכנתם במשך ימות השבוע.

ובזה מובן מה שכתב החו"ק שצ"ק בין המועדות, לרמז על כוונה זו שכשם שהמועדות תלויות בקידוש צ"ד וצבחה אין לו קדושה, כך השבת תלוי בקדוש צ"י שהאדם לפי מעשיו מוסיף על קדושת השבת. אך כדי שלא נעשה לומר כי דין השבת כדין המועדות שכל קדוש צ"ד אינו קדוש, על כן אמר שבת הוא לה' בכל מושבותיהם, שאין ע"ס קדושת השבת תלויה בקדושת צ"ד אלא צין מקדשין אותו צין אין מקדשין אותו בקדושתו הוא עומד שכבר קדושו שמים, אלא שחיות הקדושה הנשפעת זו היא התלויה במעשי האדם ובהכנותיו.

*

שנת ה'תרצ"א לפ"ג (מכתי"ק)

וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות חבייבה. ויל"ד וכן מביני חוסק אדעתן שלא יהיה תמימות, עד שהולך הכחוז לפרש תמימות חבייבה. ובמד"ר (פ' כ"ח ג') הני ר' חייא שבע שבתות תמימות חבייבה אומני הן תמימות צומן שישראל עושין רצונו של מקום, וצ"כ.

וגרא"ה בהקדם דברי אל"ז זל"ה בפתיחתו לספר ישמח משה לפרש דברי המדרש (ויקרא רבה

הרי מנחת העומר כבר קרצה מן החדש אינה כשאר מנחות שהיא בזה מן השעורים, ע"כ. ואכתי לריך ביאור קצת דמו"ס אמאי קרי ליה חדש כיון שבר קדמה לה מנחת העומר בבואה מן החדש.

וּנְרָאָה בהקדם לפרש מאה"כ בפרשת בא וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואת אהרן בן עשו, ודקדקו המפרשים בכפל הלשון בן עשו. וצפרע קשה על פירש"י ז"ל אף משה ואהרן בן עשו, וכי מה"מ אדעתא שמשא ואהרן לא יקיימו מצות הקב"ה עד שהולך הכתוב לרבותו. ואפ"ל עפ"י דברי ק"י זל"ה בהקדמתו לספר ישמע משה לפרש לפני המדרש (ויק"ר פ"ח) חביב קרבנו של אהרן לפני הקב"ה כקרבנם של נשיאים וכו'. ולכאורה מהיכי חתיי שלא יהיה קרבנו של אהרן חביב קרבן הנשיאים. וביאר דהנה ידוע דאין חסידות חסידות בתחלתו כי בעצור זמן מה הוא מתקרב ואין לו שום החשק להכניסו כבתחלה. והנה הנשיאים הקריבו קרבנם להנכות המצבה פעם אחת בלבד, ובדאי היתה הקרבתם בחשק נפלא ובכוונה עזומה, ולפיכך משמיענו כי אף שאהרן הקריב את קרבנו פעמיים בכל יום, עכ"ז היה קרבנו חשוב כקרבן הנשיאים להנכות המצבה, כי היה בלי שום השתנות המחשבה, והחשק וההתלהבות היה כבתחלה בעת הקריב את קרבנו בפעם הראשונה, עכ"ד ק"י זל"ה (ועיין לעיל בצאנו דבריו באורך).

וּבִזְוָה יצואר הכתוב ה"ל וילכו ויעשו בני ישראל וגו', דהנה רש"י ז"ל כתב וכי כבר עשו והלא מראש חדש נאמר להם, אלא מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו, ע"כ. נמצא מזה כי ישראל התחילו לקיים מצות קרבן פסח מיד ברי"ח ניסן, שאז נאעו עליה וקבלו ע"ע לעשותה. ולכאורה היו עלולים להזעזע מהתלהבותם במשך הזמן שמרי"ח עד ערי"פ, שהרי אין חסידות כהחלת החסידות, על כן העיד עליהם הכתוב וילכו ויעשו בני ישראל, כפ"י רש"י שהתחילו לקיים המצוה מיד בזה שקבלו על עצמם לקיימה, ואע"כ לא נתקדשו מהתלהבות בעת הגיע זמן הקרבת ק"פ בפועל, אלא כאשר צוה ה' וגו' בן עשו, שקיימו המצוה בלאות כוונה והתלהבות שהיתה בלבם בתחלה בלי שום שינוי.

כמו כן תעשה רצונו יתצרך תמיד בלאות חשק בלי שום השתנות. ולעומת זה יעזר הש"מ שיעשה "לריוק", כלומר מה שאתה חפץ ומשתוקק להגיע ולעלות ממדרגה למדרגה ולא תנוע ותפול אחורנית, "בראור" בשם שאלו יתצרך אין שייך שום שינוי רצון. והנה ידוע דמצות הספירה נחנה לעבר את ישראל מזהבית מלרים שדבקה בהם, כדי שיקדשו את עצמם להיות עתידים ומוכנים לקבלת התורה כמבואר בזה"ק (אמור ל"ז ע"א). וזה אפ"ל במאה"כ תמימות תהייה פירוש בלי שום השתנות ונפילה לאחור במדרגות, ועל זה קאמר המדרש אימתי הם תמימות, ר"ל באיזה אופן יוכל האדם להשיג מדרגה זו שבהייה תמימות ולא יפול אחורנית, בזמן שישראל עושים רצונו של מקום, כמו דאיתא במתניתין בג"ל, כי בזמן שתעשה רצונו של מקום כרצונו כלומר בלאות ההתלהבות ותשקוץ שאתה עושה דבר שבריוק, אזי מן השמים יסייעוך לעשות רצונו כרצונו, שתצא לעלות ממדרגה למדרגה בסולם אשר ביה ח"ל עולה, וקרוסוך לא תמעוד, ודו"ק.

*

(שנת ה'תרצ"א לפ"ג)

וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' שבע שבתות תמימות תהייה עד ממחרת השבת השביעית חספרו חמשים יום והקרבנתם מנחה חדשה לה'. פ"י רש"י ז"ל עד ממחרת השבת השביעית חספרו ולא עד בכלל והן ארבעים ותשעה יום. והא דחביב חמשים יום חירן רש"י ז"ל צ"י אופנים, חדא דחמשים יום קאי אלמנע דחביב צתריה והקרבנתם מנחה חדשה לה', שציוס החמשים תקריבוהו זכו מדרשו, ופשוטו של מקרא הוא עד ממחרת השבת השביעית שהוא יום חמשים חספרו ומקרא מסורס הוא, ע"כ. אך אכתי קשה מדוע כתב תורה בלשון כזה שיש בו מקום לעשות דחייבין לספור י' יום, ולא כתב לשון מזכיר שאין לעשות בו.

והקרבנתם מנחה חדשה לה', פירש"י ז"ל היא המנחה הראשונה שהוציא מן החדש, ואם חאמר

והנה לכאורה היה מקום לחלק ולומר כי התלבוזות זו הייתה רק בכלל ישראל פשוטי העם, ועל דרך מה שכתב בספר החינוך להרא"ה ז"ל (מנחה ט"ז) כי האדם נפעל כפי פעולותיו ולכן כל מחשבותיו תמיד אחרי מעשיו שהוא עסוק בהם, ועל כן אמרו חז"ל ר"ל הקצ"ה לכות את ישראל לפיכך הריבה לכם תורה ומצוות כדי להחפץ בהם כל מחשבותינו, ומתוך הפעולות הטובות אנו נפעלים להיות טובים וזוכים לחיי עד. והנה ענין זה שייך רק בפשוטי העם שלא הבינו עדיין אל השלימות בגמור, על כן הם לריבים לעור את האצורים הפנימיים ע"י התעוררות האצורים החלוצים, ולפיכך הייתה הקרבת כבונה גדולה ובעתלבוזת הראויה, כי זה היה עיקר עשייתם, שברי צמחשבה לא היה ציכולתם להתעורר כראוי, ומשום כך צהגיע עת הקרבת קרבן פסח צפועל היתה התלבוזות כאש צוערת צעמחשם, שברי עתה התחילו לקיים המצוה. משא"כ משה ואהרן שהיו צחכלית השלימות, ובודאי לא היו זקוקים לשום התעוררות חלוצית, כי מחשבתם הייתה שלימה, ונחשבה להם כאילו קיימיה צפועל, ולפיכך הור"א דכיון שמר"ח ניסן נעטוו צמחש ק"פ, ומאז כבר קבלו על עצמם קבלה צלצ לקיים המצוה, א"כ יש לומר כי צהגיע עת הקרבת הקרבן צפועל נעמנה התלבוזתם של משה ואהרן, כי לא הייתה אולם עתה התחלת המצוה, שכבר קיימיה צמחשצחיהם הקדושות מראש חדש. על כן מחמיענו הכתוב שאף משה ואהרן כן עשו כפירש"י ז"ל, והכוונה שעשו עשייה שלימה כראוי להם צלי שום השמות החשק והכוונה, כאילו הייתה המצוה חדשה להם.

ועפ"י זה נצא אל הביאור כי הנה הרא"ה ז"ל צם' החינוך (מנחה ט"ז) נתן טעם למצוה ספירת העומר להראות גדול התצביות וההשחוקקות של ישראל אל החג הקדוש זמן מתן תורתינו, עד שמרצו השחוקקות אנו מוניס הימיס והשצועות כאדם שיחשוקק לדבר חשוב, וקארה רוחו לצפות עד שחכה לאותו דבר, והוא מונח הימיס שכבר עברו עליו, ע"כ. וצוה יצואר לשון הכתוב עד ממחרת השצת השציעית תספרו חמשים יום, ר"ל שצכל ימי הספירה יהיה עיקר המכוון רק על יום החמשים, כמ"ס הרא"ה ז"ל.

חמנים לפי זה יש כאן צית מיוחד כי אס צכל משך ימי הספירה יהיה צמחשצתם יום החמשים זמן מתן תורתנו, א"כ צמשך הזמן יעמנו מהתלבוזתם, וצכגיע יום החמשים כבר לא חוסף לצבור צלצם רשפי אש שלבצת ירה צבראשונה, לואת הזכיר הכתוב והקצרתם מנחה חדשה לה', כלומר שחכיה מלוב זו כחדשה צעייובם, ע"ד שאמרו חז"ל צכל יום יהיו צעיין כחדשים, ואז חכיה לכם התלבוזת וההשחוקקות צכחחלה.

*

שנת ה'תרפ"ד לפ"ג, (הועתק מכתי"ק)

בחדש השציעי צאחד לחדש יהיה לכם שצחון זכרון תרועה וגו', איתא צמדש פליאה כה"ד מופתיו ומשפטי פיבו (תכליס ק"ה) למי נחתי מופתי למי שמוציא משפטי צפיהו כי ציחק יקרא לך זרע ולא כל יחק, מי שמודר צשני עולמות יקרא לך זרע וכל מי שאינו מודר צשני עולמות לא יקרא לך זרע, ע"כ. והוא תמוה מאד.

וגר"א דהנה צמסכת ר"ה (כ"ט ע"צ) חנן יר"ט של ר"ה שחל להיות צשצת חוקשין אצל לא צמדירה. וצגמרח מנח"מ א"ר לוי צר לחמא אמר רבי חמא צר חיינא כתוב אחד אומר שצחון זכרון תרועה (ויקרא כ"ג) וכתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם (צמדצ כ"ט), לא קשיא כאן ציוס טוב שחל להיות צשצת כאן ציוס טוב שחל להיות צחול. ופריך רבא עלה שברי חקיעת שופר צכמה ואינה מלאכה, וא"כ ליכא למימר דחתי קרא למיעוטי דצר שאין אסור משום מלאכה דלאורייתא, אלא רבנן עתדין לגזור עליו משום שצות. חמנים צמדיר פרשה זו (פכ"ט ו') איתא לך דרשא דכא דכתיב זכרון תרועה קאי אשצת, וכא דכתיב יום תרועה יהיה לכם היינו צריה שחל צחול. וכן צירושלמי (ר"ה פ"ד ה"א) איתא לך דרשא. ולכאורה קשה עליוכו כא דפריך רבא צגמרח, וכי אחי קרא למיעוטי דצר שאין צו משום מלאכה.

ואפ"ר דהנה צש"ע אר"ח (הלכות קב"ח סימן קל"ט) נפסק דלריך לצבר על קריאת התורה, וכתב המג"א (שם סק"ה) צשם ספר צאר שצצ צחידושי צמסכת הוריות דצרכה זו היא מדאורייתא,

והקשה הפרי חדש הרי כל ענין קריאת הכוונה היא תקנה דרבנן כדאיתא (רמב"ם פ"ב מתפלה ה"א) משם חיקן לישראל שיכיו קורין בתורה בשבת ובשני ובחמישי, וכידא תהיה הצרכה לדאורייתא, ויש הרואים לתרן דרך נוחה תורה מעיקרא כי כאשר יתקנו חכמים לקרות בתורה יתחייבו מדאורייתא בצרכה על הקריאה, אמנם הפרי"ח מילן בזה דמוק סוף כיוון דהקריאה דרבנן למה יהיה חיוב הצרכה על הקריאה לדאורייתא.

והקשה הפרי חדש הרי כל ענין קריאת הכוונה היא תקנה דרבנן כדאיתא (רמב"ם פ"ב מתפלה ה"א) משם חיקן לישראל שיכיו קורין בתורה בשבת ובשני ובחמישי, וכידא תהיה הצרכה לדאורייתא, ויש הרואים לתרן דרך נוחה תורה מעיקרא כי כאשר יתקנו חכמים לקרות בתורה יתחייבו מדאורייתא בצרכה על הקריאה, אמנם הפרי"ח מילן בזה דמוק סוף כיוון דהקריאה דרבנן למה יהיה חיוב הצרכה על הקריאה לדאורייתא.

והקשה הפרי חדש הרי כל ענין קריאת הכוונה היא תקנה דרבנן כדאיתא (רמב"ם פ"ב מתפלה ה"א) משם חיקן לישראל שיכיו קורין בתורה בשבת ובשני ובחמישי, וכידא תהיה הצרכה לדאורייתא, ויש הרואים לתרן דרך נוחה תורה מעיקרא כי כאשר יתקנו חכמים לקרות בתורה יתחייבו מדאורייתא בצרכה על הקריאה, אמנם הפרי"ח מילן בזה דמוק סוף כיוון דהקריאה דרבנן למה יהיה חיוב הצרכה על הקריאה לדאורייתא.

וע"ז זה גמר אומר כי צ"ח יקרא לך זרע ולא כל יתכן מי שמורה בשני עולמות יקרא לך זרע וכו'. דבזה אמר ז"ל (תד"א זוטא פ"ט) יעקב ועשיו חלקו בנחלת שתי עולמות יעקב נעל העולם הבא ועשיו העוה"ז. והקשו המפרשים שהרי שבר מלוא בראי עולמא ליכא (קידושין ל"ט ע"ג) וכידא יש לישראל פרנסה בעוה"ז ומתהללים כי השכר מגיע לאדם במה שהוא מצוי עמו לידי חיוב במצוה שלא נתחייב זה מעיקר הדיון. והעטם כי מה שהוא מחדש ומוסיף מדילי חשבו ומרואה יותר, וצדדן הוא שיעול שבר גם בעוה"ז מלמד השכר השמור לו לעוה"ב. ובה ולי"פ מה שאמר עשיו הנה אנכי הולך למוות ולמה זה לי בכורה, כי עשיו לא האמין בזה שמה שבאדם מחדש מדילי הוא חשבו יותר, ול"א הנה אנכי הולך למוות פירוש השכר אינו בעוה"ז אלא לאחר מיתה, ול"א למה זה לי בכורה. אבל יעקב האמין בזה כי יהיה לו גם שבר עוה"ז בעד המלכות שהוא מחדש ומוסיף, על כן יעקב בחר לו העוה"ב, כי ממילא תהיה לו גם ירושת עוה"ז.

ובזה מוצא המשך דברי המדרש ה"ל כי צ"ח יקרא לך זרע ולא כל יתכן וכו' אל ראש דבריו,

ומערתה יבוארו על נכון דברי המדרש ה"ל בחדש שבשני וגו' זכרון תרועה וקשה ע"ז קושיא בגמ'

מזה הפסד ללדיק. אך על כך יש להקשות שהרי אמרו ז"ל (שבת ד' ע"ה) אין אומרים לאדם חטא בשביל שיחב חצירך, וא"כ התמיכה עדיין במקומה עומדת, כיצד נותח חורב יצאו חלו ויחגדו עם חלו, ואף שתלמח מזה חטאת לרשע שיסב מדרכו הרעב, מי"מ אין לו ללדיק להביע אל חטאת הרשע במקום שדבר מוסיף לנפשו. ואם יעוון בעוון שהרי מלניו בגמרא (ברכות מ"ז ע"ב) מעשה ב"ר אליעזר שניכנס לביכ"כ ולא מלא עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה, אף שביעל ר' אליעזר עשה דלעולם בהם תעבודו, כבר תירלו בגמרא דמלוא דרבים שאני. ועוד יש לחלק דדוקא התם שגם ר"א היתה לו זכות במה ששחרר עבדו, שהיה לו מנין להתפלל על כן הותר לו לעבור על עשה, משא"כ במקום שהוא מוכה את אחרים, ולדידיה ליכא זכות כלל, ודאי שאין אומרים לו חטא בשביל שיחב חצירך (ועיין צענין זה בשו"ע או"ח סימן י' במג"א ס"ק ל' ובמחלתי השקל שם). ועוד יש להקשות על דברי המד"ר הג"ל יתחגדו חלו עם חלו, שאם יש מלוא בהתחברות הלדיק אל הרשע כדי שיתעורר בשבועה, א"כ מדוע נאטווינו לרמוז על כך בסוכות בלנד ולא בשאר מקום.

והנראה כזה עפ"י מה שכתב בסה"ק קדושת לוי לפרש דברי המדרש ראשון לחשבון עוונות, כי הנה ב"ה וציוהכ"פ עושים ישראל תשובה מיראה שזדונות נעשות כשגגות, וא"כ מוטב להם שלא יקבלו חשבון העוונות, כי מה לו לחשב אותם מוטב שלא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב. אכן בסוכות שישאל עושים תשובה מאהבה חזדונות נעשות זכויות אזי ראשון לחשבון עוונות, עכ"ד הקדו"ל זל"ה. ולפי זה מובן טעם שנאסר ישראל בסוכות דוקא יחגדו חלו עם חלו, כי לפי שבסוכות עושים תשובה מאהבה, א"כ אף אם חזיק להלדיק התחברותו עם הרשע, מי"מ תלך לו מה גם חטאת, שעל ידי תשובה מאהבה חפך לו העצירה שלמחמה מחיבור זה לזכות. ובכ"ה אומרים לו לאדם חטא בשביל שיחב חצירך, כיון דמני נמי הגאה זכות לדידיה, כמו שנתבאר לעיל מעובדא דר"א.

ובדרך זה מובאר נמי המדרש הג"ל ראשון לחשבון עוונות, כי מהתחברות אל הרשעים נולדים

כי לפי שהמדרש פתח בשבח הדברים שאדם מחדש ומוסיף משלו, כאמרו למי נחתי מופתי למי שמוציא משפתי פטיו, על כן אמר כי יתחק ולא כל יתחק לאפוקי עשוי, שאינו מנחם על זרעו של יתחק לפי שלא האמין בשחי עולמות, כלומר בשכר שהאדם זוכה בעבור המלוא בעוב"כ, ובמה שהוא נוטל בעוב"כ בעבור מה שהוא מחדש משלו.

(הועתק סכתי"ק)

ולקחתם לכם ציום הראשון פרי עץ הדור וכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל. במדרש תנחומא (סימן כ"ב וכו"ה ברבא פ"ז) איחא וכי ראשון הוא והלא ע"ז יוס הוא, ואת אמרת ציום הראשון, אלא ראשון הוא לחשבון עוונות. והמדרש הזה אומר דרשני, וכמה קולמוסין נשתברו לבאר כוונתו, ואף אכן נימא צה מילתא.

ונראה עפ"י מה דליתא במד"ר (פ"ל י"ה) ח"ל, ד"א פרי עץ הדור חלו ישראל, מה אחריו זה יש צו טעם ויש צו רית, כך ישראל יש בהם ציו אדם שיש בהם תורה ויש בהם מע"ט. כפות תמרים וכו', מה התמרה הזו יש בה טעם ואין בה רית כך הם ישראל יש בהם ציו"א שיש בהם תורה ואין בהם מע"ט. וענף עץ עבות וכו', מה הדם יש בו רית ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם ציו"א שיש בהם מע"ט ואין בהם תורה. וערבי נחל חלו ישראל, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה רית, כך הם ישראל, יש בהם ציו אדם שאין בהם לא תורה ולא מע"ט וכו'. אמר הקב"ה ויקשרו כולם אגודה אחת וכן מכפרין חלו על חלו וכו', ע"כ. ויש להתבונן שהרי מילתא דפשיטא הוא כי בהתחבר לדיק אל הרשע תלמח מהתחברות זו רעה אל הלדיק, כי לא יוכל הלדיק לעבוד עבודה תמה לפני הבורא ית' עבוד רשע לנגדו, וא"כ מדוע נותח תורה לחבר ארבעה מינים יחדיו, להורות כי יתקשרו ויחגדו חלו עם חלו.

אמנם אפ"ל כי אף שהתחברות זו מוקת ללדיק, מי"מ כיון שיכולה לנחם מכך חטאת אל הרשע שחומר בתשובה בראותו מעשי הלדיק, לא חשו למה שילא

ודברנית חד מילתא נניכו ונחד מנייכו כוח סגי. ולאריך גיסא וליד ששתי הדעות הללו נראים כסותרין זה את זה, שהרי משם שלומית דרשו שהיתה שואלת בשלום הכל הרי שהיתה מחלקת לשונה באמרות רבות נעימות, ואילו משם דברי דרשו שהיתה דברנית המורכב על דברים הקשים בגדין.

וגרמא לומר בציואר הענין, כי הנה לכאורה יפלא כיצד נהיה הדבר כרע הוא, אשר באותו דור דיעב ימלא איש שולר בתוך בני ישראל וגדל עמם, ויהיה מחרק ומגדק שם שמים. והלא כל אותו הדור עמד במעמד הנצח ושמעו תורה מפי הקב"ה ויכללם גם בן הישראלית הלאה, דאף שהיה בן איש מארי כיון שאמו ישראלית דין ישראל גמור יש לו. וזדעת זקנים מצעבתים כתבו לתלמיד חכם היה ולפיכך נהרג בלא התראה דחבר אין לריך התראה, ועיי"ש. וכיון שכן תגדל הפליאה היאך הגיע אליו כוחת לאחר מערכות חלקים חיים.

ואמ"ל בהקדם מה שפירשתי מאה"כ בפרשת נצבים ויהי כשנמנו את דברי האלה הזאת והתבדך בלצבו לאמר שלום יהיה לי כי בשירות לבי אלק למען ספות הרוב את האמרה. ופירש"י ז"ל לפי שאוסף לו פורענות על מה שעשה עד הנה בשוגג ורייתי מעציר עליהם וגורם עתה שאזכרם עם המיזר ואפרע ממנו וכן תרגם אונקלוס דביל לאוספת ליה חטאי שלותא על דמותא שאוסף לו איני הדעות על השגגות. ולכאורה י"ב מה מרי האף בגדול הוא, האם בעבור עון זה בלבד שהתבדך בלצבו לאמר שלום יהיה לי וגוי יגיע אליו כוחת, שיוסיפו לו את השגגות על הדעות. ותו יש לתמוה וכי שורת הדין נותנת להחמיר עליו כל כך, שאף השוגג יהא נחשב לו כמזיד. וביארנו הכוונה על פי הידוע מדבריהם ז"ל דהבדית והאלה הכתובה בפרשת נצבים היא הבדית אשר כרת ה' עם בני ישראל שיהיו עריצים זה לזה, שאם אחד רואה דבר עבירה בחבירו הוא חייב למחות בו ולגלות חטאו, וכמה אלפים בריחות נכרתו עבור זה כדאיחא בסופה.

לדיוקים עבירות חדשות, והנה בימים שבין יוהכ"פ לסוכות עדיין לא הגיע הדבר לידי התחברות, כי אז הם עוסקים עדיין בקניית ד' המינים ובאגודם יחד, אבל ביום הראשון של חג שאז בא לידי אגד ארבעת המינים יחד, והביא שעתא זימנא היא לעשות התחברות עם אנשים ריקים ובעלי עבירות, על כן היום הכוח הוא ראשון לחשבון פורעות לדיוקים, וגם לרשעים אותו היום ראשון לחשבון עוונות, כי קודם שהתחברו אל הדיוקים היו בידם מעשים רבים שלא נחשבו בעיניהם כמעשים כלל, ורק בהתחברם אל הדיוקים נודע להם למפרע כי המעשים שעשו עד עתה עבירות הם בידם. וכמו שפי' החזקת הק' מלובלין ז"ע מאמר התנא (אבות פ"ג מ"ב) יפה ח"ת עם דרך ארץ שיגיעת שניכם משכחת עוון, פירוש משכחת הוא מלשון מליאה, כמו שמלנו פעמים רבות בדברי חז"ל, וה"פ שיגיעת שניכם שפ"י שהוא עוסק בדרך ארץ וגם לומר תורה, משכחת עוון נמלא ומתגלה העוון, כי עתה נודע לו למפרע כי גם דברים שהיו בהעלם ממנו והוא לא ידע כי עבירה בידו, עתה בלמדו תורה נתגלה כי חטא ואשם. והתורה תאלפה בינה ותדריכהו בדרך טובים לכל יושל בהם עוד.

*

ויצא בן אשה ישראלית וגוי ויקוב בן האשה הישראלית את הבס ויקלל וגוי ושם אמו שלומית בת דברי למעב דן. פירש רש"י ז"ל שלומית, דהות פטופה שלם עלן שלם עולן שלם עליון מפטפתה בדברים שואלת בשלום הכל. בת דברי, דברנית היתה מדברת עם כל אדם לפיכך קלקלה, ע"כ. והקשה החתם סופר זלה"ה דמשמעות הכתוב יגיד שצא לספר בגויה שיליה בן מביש זה, ומתוך גויה צא לשכחה שהיתה שואלת בשלום הכל. ואף שגנאי הוא לאשה שמהיה דברנית, מ"מ שצא הוא לה שהיה עסקה בדברי שלום, ולא בדברי ריבות ולה"ר.

עוד יש להקשות על מה דאמור רבן בנפילא לדרוש שלומית שהיתה מפטפתה בדברים והדר דרשו מחיבת דברי שהיתה דברנית, והלא מפטפתה

והנה הריאם להשתמע מחזות המחאה המועלת עליהם מחמת נגיפות שונות שהם משוחזים

בהם, מביאים חבילות ראיות לדרכם, ממה שמאניו
דבריו חז"ל שהם מפליגים בשבח מדת השלום, ולפיכך
מוטב להמנע מלמחות בצעלי עבירה מחשש פן יבואו
לידי קטטה. ולא עוד אלא שהם מתחזרים עם עובדי
עבירה ומחזיקין בידיהם והכל צענעם מחוייפת זו כי
גדול השלים והמחלוקת שנואה. ואיך עמו עיניהם
מראות ולבנות מהשכיל כי גדול עוונם מנשוא, ועליהם
ועל כיוצא בהם העיד רבינו יונה ז"ל בפירושו ללבוש
על המשנה (לבוש פ"א ז') אל תתחזר לרשע וז"ל,
שכח עונש גדול שאין כמותו, כי החטא החמור פשע
צו עשה עבירה א', אבל זה בכל העבירות שעושה
הרשע יש לו חלק בהם, וגמלא עושה חטאים רבים
גדולים ועלומים, ואם ידיו אסורים ולא נהנה מהם,
ואוי לרשע אוי לשכנו וכו', עכ"ל.

וזה יוכיח ביאור הכתוב וכו' כשמשו את דברי האלה
הזאת, היא ברית העבירות אשר כרת ה' עמנו,
למחות בעושי רע ולהתקועט עמם, והתחזק בלבבו
לאמר שלום יהיה לי כי בשירותי לבי אלך, פירוש כי
יאמר אל לבו לאו עלי ידי רמיא דך חיובא, כי אורב
ורודף שלום אני, וגדול השלום, ולזאת שלום יהיה
לי עם הרשעים, כי בשירותי לבי אלך להתחזר עמם
ולדרוש שלומם ועוצתם, ולא אחזה בהם על מעשיהם
הרעים, מיראה פן אבא לידי קטטה ומריבה. ולפיכך
דין הוא שיוסיפו לנו אף את השגגות על הזדונויות,
דהיינו שיש לו חלק בכל העוונות והפשעים שעשה אותו
רשע שהתחזר אחו, ולגבי עוונותיו של אותו רשע
שוגג גמור הוא, שאינו יודע מאומה מהם, שהרי
הוא לא פעל און. ואעפ"י יודון גם הוא עליהם
כמחזיר, כמבואר בדברי רבינו יונה הכ"ל, כי חלק בחלק
יכול בחטאים הרבים הגדולים והעלומים של הרשע
שהתחזר אליו. וחס"ה למנן ספות הרוח את הכמאה,
והרגומו לאוספי שלוה על זדוניה, פירוש שכל
החטאים של הרשעים שהתקדו אליהם שהוא שוגג
גמור בהם, יבא נידון עליהם כמחזיר.

ועל פי הקדמה זו נבא אל הביאור צענינו, בשנאמר
כי כוונה הכתוב לסבר אחן שומעת, לכל חתמה
כילד מהייתה כזאת בישראל שנאחז הדור שימלא
נקרעם. איש רשע שיעז פנים לגדף שם ה', על כן

כדי ליישב חמירה זו רמז הכתוב בלמרו ושם אמו
שלומית, ודרשו ז"ל שהיתה מפעטת לעבר כל אחד
שלם עלך שלם עלך וכו'. כי עוד צומן היות ישראל
משועבדים במארים היה דרכה להתחזר אל הכל, ולא
חפזה למחות בצעלי עבירה, אדרבה שיבחה מעשיהם
באמרה שלום לכם אל תיראו. ואף אחרי שילאו
ממלרים, והיו ציוניהם הערב רב שסורס רע ושבע
תועבות בלצם, וחייבים להתרחק מהם כמעטחי קשת,
אעפ"י לא נמנעה מלהתחזר אליהם, ולדרוש שלומם
ועוצתם כל ימיה. כי היא הלכה צעיתה אותם
העוונות שיש להתחזר אל הרשעים, ולא למחות בהם.
ולא זה בלבד היה קלקולה, כי אם גם לאידך גיסא
היתה מסלפת דרכה, כאשר רמז הכתוב בלמרו צה
דברי, ודרשו ז"ל שהיתה דברנית, ולא מורה שהיתה
מדברת דברים קשים. והכוונה כי היא אחזה במדת
השלום אלא נוכח הרשעים, אבל כלפי שומרי תורה
ומלוות יראי ה' נהגה להיפך, שהיתה מדברת עליהם
דברי נרגן דברים קשים, ולא יכלה דברים לשלום.
וכאשר שתי פרעות אלו מלויות צדונו זה בעורב,
כי לגבי שומרי תורה ומלוות שהיה מן האורך לאחור.
במדת השלום והאחדות, מתנהגים בשנאה עזה
ומתקועטים עמם, ולעומת זאת לגבי עובדי עבירה
שחובה להתרחק מהם בתכלית, משתמשים במדת
השלום, ומתאחדים עמם צענעה זו כי גדול השלום,
(ועיין בדברנו לעיל פרשת שמיי קפ"ח ע"א).

ובזה נחז וגם שקטה התמיכה על מה נעשה
שלומית צה דברי להליד בן פריץ מחרף ומגדף
זה, כי היא היתה גרמא בדבר, משום שקלקלה מעשי
לאחא החבל בשני הראשים, להיות שלומית כלפי
עובדי עבירה, וזה "דבר" שדברה סרה על עבדי
ה', זה חשאתה חז פריה שילא ממנה התקולל הזה.
ומאכן נקח מוסר השכל עד כמה צריך להזהר בשני
ענינים אלו, לבלתי הפוך הקטרה על פיה, שלא לאחור
במדת השלום לגבי הרשעים, אלא ימחה צענייהם
הרעים ויתקועט עמם, ולא יוכל דברם לשלום. ולגבי
יראי ה' יאחז דרכו במדת השלום, להתחזר עמם
ולדרוש שלומם ועוצתם לעולם.

בעלמו יוֹאֵלוֹ אֶל מַחֲזֵן לַמַּחֲבֵה. וְהֵאֵלֶּה"ח הַקְדוֹשׁ הַרְגִישׁ
זֶה, וְכָתוּב בְּחֹדֶשׁ מִן הַדְרָכִים כִּי מִה שְׁאֵמַר ה' הוּא
אֶת הַמַּקְלָל הַכּוֹנֵה אוֹ הוּא עֲלָמוֹ אוֹ שְׁלוֹמוֹ, אֲךָ אֲכַתִּי
לֹא הוּנָה לָנוּ זֶה, דָּאֵס אֲמַנְס לֹא הִיב הַלְיוּי עַל
מִשֶּׁה עֲלָמוֹ כִּי אֵס לְלוֹאֹת לְאַחֲרִים, מַדּוּעַ שִׁיבָה הַפְסוּק
כָּאן לְכַתּוּב כִּי מִשֶּׁה עֲלָמוֹ וְלַעֲשׂוֹה עַל כֵּךְ, וְהוֹרִיכֵנוּ
לְדַחֵק וּלְפַרֵשׁ דְּכֻכּוֹנָה אֲף ע"י שְׁלִיחַ, וְלֹא כַתּוּב דְּכָרְכּוּ
בְּכָל הַמַּעֲוֹת שְׂדִירָה ה' אֶל מִשֶּׁה לְלוֹאֹת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל.

(ד) בַּמִּדְרָךְ בְּפִרְשָׁתָא דַּמַּקְלָל (פְּלִיז צ"י) אִיחָא
(קִרְלָת י') גַּם צִמְדֵּךְ מִלֵּךְ אֶל תַּקְלָל זֶה מִשֶּׁה
דְּכָתוּב (דְּכָרִים ל"ג) יוֹהִי צִשְׁרוֹן מִלֵּךְ, וּבִחְדָרֵי מִשְׁכְּבֵךְ
אֶל תַּקְלָל עֲשִׂיר זֶה מִשֶּׁה, וּמַהֲבִיב הַעֲשִׂיר מִשֶּׁה אֶל חֲטָן
מִחֲבֵז שֶׁל סַפִּירִיּוֹן בָּרָא לוֹ הַקִּבְ"ה בְּחוּךְ אֲהֵלוֹ וּמִשֶּׁס
הַעֲשִׂיר הַכ"ד פֶּסֶל לָךְ הַפְסַלְתָּ שֶׁלֶךְ, בְּאוֹתָהּ שֶׁעַתָּה אֲמַר
מִשֶּׁה (מַשְׁלִי י') בְּרַכְתָּ ה' הִיא תַּעֲשִׂיר, וְעַל הַעֲשִׂיר יִגִּיד דְּבַר
וְגו' שֶׁסֶם כַּעֲשׂוֹךְ וְעַלֵּה לַשְּׁמַיִם, וְעַלֵּה כְּנָפַיִם יִגִּיד דְּבַר
שְׂבִיבֵד לַמִּשֶּׁה מִסִּינֵי הוּאֵה אֶת הַמַּקְלָל, עַכ"ד הַמְדַרֵּשׁ.
וְהִנֵּה הַמְפָּרְשִׁים נִתְקַשּׁוּ בְּכוֹנֵת מִאֲמַר זֶה, דְּלִפִּי דְרֵשָׁה
זוֹ נִמְלָא דְקִרְאָה קָא מַחֲבֵר שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אֶת מִשֶּׁה שְׂבוּחַ
מִלֵּךְ וְעֵשִׂיר, וְעַל כֵּךְ יֵשׁ לַתּוֹמָה וְכִי מִי הוּא זֶה אֲמַר
לְקַלֵּל אֶת מִשֶּׁה דְּאִלְטֶרְיִךְ קִרְא לְהַזְכִּיר עֲלֵיהּ. וְצִיָּקֵךְ
הַדְּבַר נִתְקַשֶּׁה הַיּוֹפִית דָּאֵס הֵבֵא מִיּוֹרֵי בְּקִלְלַת מִשֶּׁה
אֶ"כּ מִאי מִיּוֹתֵי עַלֵּה מִכָּךְ קִרְא גּוֹפִיהּ. וְעַל כְּנָפַיִם
יִגִּיד דְּבַר זֶה מִשֶּׁה שְׂבִיבֵד לוֹ מִסִּינֵי הוּאֵה אֶת הַמַּקְלָל,
וְהֵלֵךְ קִרְא דְּהוּאֵה אֶת הַמַּקְלָל בְּצִרְכָּה ה' מִיּוֹרֵי, וְאִינוּ
עֵינִן לְרִישָׁא דְקִרְא דְּמִיּוֹרֵי בְּאוֹרְכֵהּ שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אֶת מִשֶּׁה.
וְהַיּוֹפִית כַּתּוּב לְיִישׁב שְׁפִי מִאֲמַרֵּם ז"ל (סִנְהֶדְרִין ק"י
ע"א) הַחוּלֵק עַל רֵבֹו כְּחוּלֵק עַל הַשְּׂכִינֵה וְכו', וְהִבְיָאוּ
רֹאשִׁי מִן הַמַּקְלָל הַזֶּה שְׁעַמֵּד וְקִילֵל אֶת מִשֶּׁה לְפִי שִׁיחַ
מִחוּיִב מִצִּית דִּינוֹ וְכו', וְאֲף אֵס יוֹפֹרֶשׁ קִרְא כְּפִשְׁטוֹ
דְּבִצְרַכָּה ה' מִיּוֹרֵי וּכְל לִמַּר שְׁפִי שְׁקִילֵל אֶת מִשֶּׁה
לְסוּף יֵלֵךְ לְקַלְלֵה שְׂבִיבֵד אֶת ה' וְגַלְגַּל קְלוֹמוֹ, עַכ"ד
הַיּוֹפִית ז"ל ע"י"ש שְׂבִיבֵד. בְּרַם אֲכַתִּי לִ"ב מִה שְׂמַחֲבִיר
הַמְדַרֵּשׁ כָּאן שְׂבִיבֵד שְׂבִיבֵד מִלֵּךְ וְעֵשִׂיר וְעַל כֵּן הַזְכִּיר
מִלְּקַלְלוֹ, וְכִי אֵלוֹ בְּצִדֵּד הֵם מַעֲלוֹתָיו הַרְמוֹת שֶׁל מִשֶּׁה
עַבֵּד ה', וּמַדּוּעַ לֹא אִישְׁחַמֵּט לְהַזְכִּיר כָּל מַעֲלוֹתָיו
הַנִּפְלְאוֹת, אֲתַמַּחֲבֵה. גַּם מִה שְׂאֵמַר הַמְדַרֵּשׁ בְּאוֹתָהּ
שֶׁעַתָּה אֲמַר מִשֶּׁה בְּרַכְתָּ ה' הִיא תַּעֲשִׂיר לִ"ב מִה שְׁיָךְ
כֵּל זֶה לְעִנְיָן אֲרִיבֵךְ.

וַיֵּצֵא בֶן אֲשֶׁה יִשְׂרָאֵלִית וְגו', וְיִקְוֶה בֶן הַשֵּׁשֶׁת
הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת הַשֵּׁם וְיִקְלֵל וַיִּצְיָאוּ אוֹתוֹ אֶל מִשֶּׁה
וְגו', וְיִדְבַר ה' אֶל מִשֶּׁה לֵּאמֹר הוּאֵה אֶת הַמַּקְלָל אֶל
מַחֲזֵן לַמַּחֲבֵה וּסְמַכּוֹ כָּל הַשְּׁמוּעִים אֶת יְדִיכֶם עַל רֹאשׁוֹ
וּרְגָמוֹ אוֹתוֹ כָּל הַעֲדָה. וְלִ"ב שְׂבִיבֵד עִיָּקֵךְ הַלְיוּי דְּבִצְרוֹ
זֶה הוּא לְדוֹן אֶת הַמַּקְלָל בְּסִקְלָה, וְשִׁיבִיבֵד מִקּוֹס
הַסִּקְלָה מַחֲזֵן לִי מַחֲמוֹת, וּמִיּוֹתֵי יִלְפִיךְ בְּפִרְקָה נִגְמַר
הַדִּין דְּבִית הַסִּקְלָה הוּא מַחֲזֵן לִי מַחֲמוֹת, וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן
מַדּוּעַ הוֹאֵךְ הַכְּתוּב לְהַקְדִּים וּלְלוֹאֹת עַל פִּרְעֵה הוּאֵה
הַמַּקְלָל אֶל מַחֲזֵן לַמַּחֲבֵה בְּפִי עֲלָמוֹ, בְּאֲמַרְהוֹ הוּאֵה אֶת
הַמַּקְלָל וְגו' וְהֵאֵלֶּה"ח כְּתוּב וּסְמַכּוֹ וְגו' וּרְגָמוֹ אוֹתוֹ כָּל
הַעֲדָה, וְיִתֵּר הִיב רֹאשׁוֹ לְכַאוֹרֵה שִׁיחַח לִשׁוֹן קִרְאֵה,
וַיְכַלֵּה יִתֵּד לְיוֹרֵי הַהוּאֵה וְהַרְגִימָהּ בְּסַגּוֹן זֶה, וּסְמַכּוֹ
כָּל הַשְּׁמוּעִים יְדִיכֶם עַל רֹאשׁ הַמַּקְלָל וּרְגָמוֹ אוֹתוֹ כָּל
הַעֲדָה מַחֲזֵן לַמַּחֲבֵה, וּמַמַּחֲבֵה שְׂבִיבֵדֵךְ הַכְּתוּב לְלוֹאֹת
עַל הַהוּאֵה אֶל מַחֲזֵן לַמַּחֲבֵה חֲתֻלָּה מִשְׁמַע לְכַאוֹרֵה כִּי
זֶה עֵינִן בְּפִי עֲלָמוֹ, וְאִינוּ אֶחָד עִם לְיוֹרֵי הַרְגִימָהּ
הַאֲמַר אַחֲרֵי כֵן. וְלִ"ב לְהַבִּין כּוֹנֵת לְיוֹרֵי זֶה.

(ב) עוֹד יֵשׁ לְהַעֲבִיר בְּמִקְרָא זֶה, וְלִכְאוֹרֵה שִׁיבָה הַכְּתוּב
לְשׁוֹנוֹ מִבְּכָל מִקּוֹס, דְּהִנֵּה סִדֵּר הַכְּתוּבִים בְּשִׁאֲרֵי
מִקּוֹמוֹת הַלְוִדִיעַ דְּבָרֵי ה' אֶל מִשֶּׁה לְלוֹאֹת אֶת יִשְׂרָאֵל
עַל קִיּוֹם הַמַּעֲוֹת, וְאִילוֹ הֵבֵא לְיוֹהִי ה' אֶת מִשֶּׁה עֲלָמוֹ
לְנוֹכַח הוּאֵה אֶת הַמַּקְלָל, וְלִפִּי סַגּוֹן הַמַּקְרָאוֹת הוּלִיל
הַלְיוּיֵה אֶת הַמַּקְלָל בְּלִשׁוֹן לְיוֹרֵי לְכָל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מִקּוֹס.
וְעַתָּה צִי מִה שְׁשִׁיבָה הַכְּתוּב לְשׁוֹנוֹ לְלוֹאֹת אֶת מִשֶּׁה
עֲלָמוֹ לְהוֹצִיא אֶת הַמַּקְלָל אֶל מַחֲזֵן לַמַּחֲבֵה.

(ג) לְהַדִּין בְּסוּף הַפִּרְשָׁה כְּתוּב וְיִדְבַר מִשֶּׁה אֶל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיּוֹצִיאוּ אֶת הַמַּקְלָל אֶל מַחֲזֵן לַמַּחֲבֵה וּרְגָמוֹ
אוֹתוֹ אֲנִי וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מִשֶּׁה.
וְקִשָּׁה שְׂבִיבֵד בְּצִיּוּרֵי ה' אֶל מִשֶּׁה נִאֲמַר הוּאֵה אֶת
הַמַּקְלָל, וְאֶ"כּ הִיחָה הַמַּעֲוָה עַל מִשְׁפָּרִי"ה בְּכַבְדּוֹ
וּבְעֲלָמוֹ לְהוֹצִיא אֶת הַמַּקְלָל אֶל מַחֲזֵן לַמַּחֲבֵה, וּמַדּוּעַ
אִיפֹאֹה שִׁיבָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַמַּחֲבֵה הַשִּׁיבִית וַיּוֹצִיאוּ הֵמָּה
אֶת הַמַּקְלָל, וְלֹא הֵנִיחוּ לַמִּשֶּׁה לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲוֹה עֲלֵיו
מִפִּי הַבְּזוּרָה. וְהַגְדֵּל הַתַּמְהִיבָה שְׂבִיבֵדֵךְ מִשְׁבַּחֵם עַל
מַעֲשֵׂה זֶה בְּאֲמַרְהוֹ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּאֶשֶׁר צִוָּה ה' אֶת
מִשֶּׁה, וְלִפִּי הַאֲמַרְהוֹ הִרִי לֹא כֵן הִיב דְּבַר ה' בְּצִיּוֹתוֹ
אֶת מִשֶּׁה, אֵלֵךְ הוּאֵה אֶת הַמַּקְלָל, שְׂמַחֲמַעְתּוֹ שְׂבוּחַ

אח ישראל מקרב מזרים, ולפי זה סגנון הכתוב לבא לקחת לו גוי אלו ישראל, מקרב גוי אלו מזרים, אכן לדרכנו יהיה ציבור הכתוב להיפוך לבא לקחת לו גוי אלו מזרים, מקרב גוי אלו ישראל, וכייוו כדלמנן שזכו עיקר גאולת מזרים, שעקר הקצ"ה אח ארם עומאת וזכמת מזרים שהיתה נעוטה ומושרשת בקרב בני ישראל.

והיינו טעמא דמילתא שכינו חז"ל אח גאולת ישראל ממזרים בשם יליאת מזרים, ולא יליאת ממזרים, כי עיקר חוקק הכס היה יליאת עומאת וזכמת מזרים ערות הארץ מקרב לבות בני ישראל, דכלאו הכי לא הוה סגי, דזיליאת ממזרים צעוד שבוטמאה עדיון אחתה ומלוצעת בקרב לבבות בני ישראל אין זה קרוי יליאת ממזרים, שכרי הבוטמאה אגורח בהם עדיון, ובכל מקום שבה מהכלים הרי היא מהלכת עמם, ע"כ עיקר שמה מעלת הכס הוא מה שהוליא הקצ"ה מהם אח כוחות הבוטמאה, ותחתיה חעמוד הקדושה להיות ישראל עם קדוש לה'.

ועפ"י הקדמה זו אף אנו נאמר לבאר בעניינא דמגדף שבוטמאה תורה להקדים וללוות הוא אח המקלל אל מחוץ למחנה, שאין הכוונה כפשוטה, דא"כ לא היה צורך שיאריך הכתוב כ"כ לומר על כך ציווי מיוחד, וגם לא היה הציווי זה אל משה לנוכח (עיין קושית ד' ג'). אכן התב"ק רמזה לנו בזה ענין גדול, וממנו נקח לימוד לדורות, והוא כי הנה המקלל הלאה אשר פער את פיו בדברי חירוף וגידוף כלפי מעלה, היה חוכו מלא וגדוה עומאה וכפירה, ושוורשו פורח ראש ולענה מינות ואפיקורסות, ובהיותו מתגורר בקרב בני ישראל תפסע רעל ארם המינות והבוטמאה אשר בקרבו בחור מחנה ישראל, ועל ידי שחירף וגידף והכתף וקילל במלכו ובאלקיו, ושמענו חירופיו וגידופיו ודברי הבלע שלו בקרב בני ישראל, נכנסו דברי המינות והאפיקורסות כארם נחש בלבות רבים מבני ישראל, וכדי לשרש ולעקור את כוחות הבוטמאה והדעיות הכוזבות הנפסדות שנתפשטו בקרבם מכה אחת רשע היה דבר ה' אל משה לאמר הולא את המקלל אל מחוץ למחנה, והיה בזה ציווי אל משה עצמו, **פירוש** האיש משה עמד ה' בעולם השפעת

ולבא אל ציבור הענין נראה בהקדם להעיר דידוע מה שבוטאר בסה"ק כי כל ענין הכתוב בחורה ובדברי חז"ל נובע בכל דור דור, כי תורתנו הקדושה נלחית ונחגת תמיד בכל זמן תקופה ומלך, ויש לנו לחפש ולחור בכל ענין לימוד והנהגה הנובגת עתה, ועל כן גם צפרשחא דמגדף ובדרשת המד"ר הנ"ל גם צמדעך מלך אל תקלל זה משה וגו' יש לנו לחקור ולדרוש מה לימוד נוכח להוליא ממנה עתה. והנהגה בזה עפ"י מה שהיו אמרנו לבאר מה שמיינו ב"מ בדברי חז"ל כי גאולתן של ישראל מתחת יד מזרים קרויה "יליאת מזרים", ולבאור אין זה מכון עפ"י דקדוק הלשון, שהרי בני ישראל ילאו ממזרים ולא המזרים ילאו מארם, ואם כן היה ראוי לכוותו בשם יליאת ממזרים ולא יליאת מזרים, שמשמעותו לבאור הפכית כי מזרים ילאו מארם.

וביארנו דהנה בזמן שהיו בני ישראל משועבדים לפרעה במזרים ותדבק בהם עומאת מזרים ערות הארץ, ונכנסה בנפומת לבבם, ושם קבעה מקומה בקרב איש ולב עמוק. וע"ד מה שכתב ק"ז זל"ה בציטת משה פרשת בלק כי אין דבר חזק בעולם כמו ההתחברות עם אדם רשע אף לפי שעה, ואף אם אינו ניכר נכנס הארם בנפש כמו העכס וארם וברוב הימים הימים ימלא, ואריך לה זכות גדול בצירוף העסק בחורה שילא ממנו העכס והארם וכולי האי ואולי וכו', ועי"ש בצריכות דבריו הקדושים. ולפי המבואר כי בני ישראל קלטו אל קרבם ציפיצתם במזרים מן העכס והארם שלהם, א"כ לא הוה סגי בזה שפעה הקצ"ה עמהם גם להוליאם מעבודות לחרות ומשעבוד לגאולה, כי מה בזה ציפיצתם לחרות משיעבוד הגוף צעוד עומאה מפעפעת בקרב לבם כארסו של עכנאי, ועל כן עיקר הכס היה מה שהוליא הקצ"ה את בני ישראל מתוך מי"ע שערי עומאה בהם היו שקועים, ועקר ושרש מקרב לבבות בני ישראל את ארם הבוטמאה שהיה דבוק בהם מאז שנתם במזרים והתחברותם עמהם.

וזה אללנו שיעור הכתוב או הנסח אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי וגו', דלפי פשטות משמעות הכתוב המכוון באמרו גוי מקרב גוי כי הקצ"ה הוליא

עליהם הדבר מוטל לעזור לו בזכות עולם, לפיכך אמר קרא וידבר משה אל בני ישראל ויזילו את המקלג, שהשפיע בהם דברות קדשו מנהגות אש, והודיעם קושט אמרי אמת, גודל העומאה המונחת בדברי המינות והכפירה של המגדף, ובכח אמרות קדוש ישראל משרע"ה ויזילו את המקלג אל מחוץ למחנה, שכל אחד ואחד מישראל עשה חשבון נפשו וטיבר עולמו מכל שכן מחשבות מינות וכפירה, וכיבם לבו בצוריות משרידי העומאה והאזהמה שנדבקו בו.

ואחרי כל זאת מסיים הכתוב ובני ישראל עשו כאשר נאם ה' את משה (קושיא ג'), ויחבחר בהקדם דברי ק"ץ זלתי"ה ציטט לב פ' נשא בפרשת שילוח עומאים דכתיב וישלחו מן המחנה כל לרוע וכל צד וכל עמא לנפש וגו' ויעשו בני ישראל וגו' כאשר נאם ה' את משה בן עשו בני ישראל, ודקדק דהוא כפל לשון לכאורה שהרי כבר כתיב ויעשו בני ישראל ולמלא לחזור ולשנות בן עשו בני ישראל, וצריך בארוכה וחז"ל כי בחתלה על האדם להיות בחי' סור מרע ואח"כ ועשה טוב, דהיינו שצדק כל יסיר וזהמת הרע מקצרו ולא יעשו עמם מחיקות החורה והכמאות, עיי"ש שהאריך בזה, וזהו שאמרי"ל וישלחו מן המחנה כל לרוע זו ע"ז וכל צד זו ג"ע וכל עמא לנפש זו שפכ"ד כמו שדרשו ז"ל (מד"ר פרשת נשא), שהם כללות העצירות החמורות, ומהם מחשפתי ענפי יתר העצירות, ולא יעמאו את מחניהם (אצריהם) אשר אני שוכן בתוכם דייקא, ויעשו בן בני ישראל וישלחו וגו', אז כאשר דבר ה' אל משה היינו כל מנאות התורה בן עשו בני ישראל, כי אחרי שסרו מן הרע היו קרובים אליהם כל דברי התורה צפיהם ובלבדם לעשותם, עכ"ל ק"ץ זלתי"ה. ועפי"ז זה יבאר גם לעניינינו, כי הנה כל עוד שהיו בני ישראל מושפטים עדיין משרש פורה ראש ולענה עומאת הכפירה והאפיקורסות שנדבק בהם מכוח המקלג, לא היה ביכולתם לעסוק בתורה ובמנאות כראוי, כי לא יתכן שהאיש שלבו חורש מחשבות עמל ואון ועסוק בתורה ובמנאות ה' בכל לבו ונפשו, וזהו אשר משמיענו הכתוב ויזילו את המקלג אל מחוץ למחנה וגו', וכדפרישית שטיברו וחיבכו עולם מכל שכן מחשבות מינות וכפירה שהיו צלצם בכח המקלג, ואחרי אשר טברו מכל

קדושתו על בני ישראל, בזכוו לפעול לשרש ולהוציא ולעקור מקרב לבם את דיעות המינות שנגמסו אל לבם בהשפעת המקלג, כי נא בזכות עולם יגברו בני ישראל לעקור כליג את הרהורי המינות והכפירה אשר באו בקרב לבם, כי אם בזירוף פעולות מנהיג ישראל אשר יושעם בתוקף מעלת קדושתו. אך מלבד פעולות משרע"ה היה לורך שגם בני ישראל בעולם יהיו עוזרים ומסייעים לו, נעקור את כוחות העומאה מלבם, וללבו כחמי נפשו מכל דיעות זרות נפסדות, וכולי האי ואולי יעלה הדבר מידם לבצר כליג את ארם העומאה מלבם עד בני השאיר לו שריד, אבל בלא סיוע בני ישראל אין ביכולתו של מנהיג ישראל להשפיע עליהם לעבר את לבם.

ומכאן יראה הוראה למנהיגי ישראל בכל דור ודור שיכניסו עולם בעצמי הקורה בענין זה, להעביר מחשבות מינות וכפירה המתדבקים בבני ישראל, כי עליהם הדבר מוטל כדבר ה' אל משה הוצא את המקלג אל מחוץ למחנה, וכדפרישנו דהכוונה שבכח קדושתו יפעיל בבני ישראל לפלוג ולהוציא את הרהורי המינות והכפירה שהכניס אותם מקלג בלבות בני ישראל, ומכח מחשבות רעות ודיעות נפסדות אלו נולדו מלאכים רעים צדמות אותם חטא, וכידוע מספרי"ק כי מכל עון נולד מלאך רע בצורת אותו החטא, ואותם המלאכים שנולדו מחטא המחשבות הרעות והרהורי הכפירה שעלו בלבם מכחם של אותו מקלג כינה הכתוב עיי"ש החטא שגמנו נולדו, ולאח את הוצא את המקלג הלא המה המחשבות הרעות שגברו מהם מלאכים רעים בצחיתת אותו מקלג, אל מחוץ למחנה כלומר שיעקרו אותם מחוץ לבם ויזילו אותם חוץ לרשותם, ועל בני ישראל מוטל להיות למנהיגי ישראל לעזר ולהועיל בדבר, כי בלא סיוע בני ישראל אין בכח מנהיגי ישראל לעשות דבר.

וזהו שסיים הכתוב בסוף הפרשה וידבר משה אל בני ישראל ויזילו את המקלג אל מחוץ למחנה, דאף כי בדבר ה' אל משה נאמר הוצא את המקלג בציווי לנוכח, כבר נתבאר הכוונה בזה כי לטווח משה לפעול עליהם בכח השפעת קדושתו לפלוג ולהעיל את כח העומאה שנאחו בקרב לבם, אך

למחנה, ונכלל בזה הליוי להרחיק מן המינים והאפיקורסים רשעי ישראל המטילים ארס המינות בלבות ישראל, וזיה מקום לחוש פן יאמר נא ישראל כי בשילוח הרשעים וכוונתם מחוץ למחנה יש חסרון כים גדול, לזה אמר המדרש כי אין להם להחזירא מהפסד הממונ, דלא זיוק להם העדר הממונ בזה מן הרשעים, כי יד' לא תקל, ויכלתו להשפיע להם שפע עשירות בדרך היתר, ממקורות כשרים וטבירים, דברכת ה' היא תעשיר, והביא ראי' מעשיו של משה, שהגדיל בקב"ה חסדו עמו להעשירו עושר גדול ע"י שגילה לו בזהו מחצ' של סופיריון.

ולדרבנו יובן גם מה דמייית המדרש מאה"כ גם במדעך מלך אל תקלל וצחורי משכבך אל תקלל עשיר זה משה שהיה מלך ועשיר, וקשה דמה ענין פסוק זה שהוא אזכרה שלא לקלל את משרע"ה לכאן, דהכא מיירי בדברת השם, וכבר הבאנו לעיל מה שנחקק היפ"ח דבתחלה קלל במגדף את משה ואה"כ בירך את השם (עין קושא ד'). אכן לדרכנו אפ"ל דכנה ע"י שבני ישראל נתפסים לדיעות כוזבות מחשבות מינות וכפירה הרי הם בגורמים בכך קללה ללזיק הדור, ומה גם אם הם מוילאים בפיהם דברים אשר לא כדת בשבח המינים והאפיקורסים מחמילי הרבים, כאלו הביאו קללה על הלזיק יתשז להם, דכיון שהוא מזיק מעשה הרשעים ומאשרם, ממילא עולים על לבו הרכורים אשר לא כדת בגנות הלזיקים, ולפיכך כיון דברשה זו נאמר ליווי ה' לישראל לעקר ולגרש מלצם כל מחשבות הרשע שכוליד בקרבם המגדף, על כן סמך המדרש להכא את מאה"כ גם במדעך מלך אל תקלל וצחורי משכבך אל תקלל עשיר, והכוונה להזהיר שלא יבואו להכריז בפנימיות לבם מחשבות מינות ואפיקורסות, דמחשבות הלז מכונות כן, כדכתיב ורעיוןך על משכבך סליקו. והזכיר הכתוב כי ע"י מה שמבחרין במחשבות כפירה בסתר הלז בגורמים קללה להלזיק משרע"ה שהיה מלך ועשיר, וא"ש גם מה שזכר הכתוב מעלתו של משה שהיה מלך ועשיר כדאמרן, שבה לומר כי לא יבא להם הפסד משלוח והרחקת הרשעים ודיעותיהם הכוזבות מקרב המחנה, כי ימין ה' עושה חיל, וידידו להשפיע רב טוב בזה ישראל ממקורות טבירים.

כחם ותלודת לוי וצני ישראל עשו כאשר נזכר כי את משה, דהיינו שקיימו מצוות הכתוב בכל נזם ונפשם ומחוסר כוונה שיימכ ורלו"כ.

ולבאר כוונת המדרש שסמך לפרשת מגדף את מאה"כ גם במדעך מלך אל תקלל וצחורי משכבך אל תקלל עשיר ודרשו על משה רבינו עליו השלום שה"י מלך ועשיר וכו' (עין קושא ד'), וראה בבקדס מה שביארנו מאמרם ז"ל במדרש רבה פרשת נשא עב"פ זו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל לרוע וכל ז' וכל עמא לנפש, כל מקום שנאמר ליווי הליוי מיד בשעת מעשה וטוב לזריות, ריב"ב אומר אין ליווי בכל מקום אלא זרות, רש"י אומר אין ליווי בכל מקום אלא חסרון כים, שנאמר זו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך וגו', זו את בני ישראל וגו' את קרבי לחמי לאש וגו', זו את בני ישראל וישלחו מן המחנה וגו', עכ"ד המדרש. ולכאורה ל"ב דבשלמא פרשת המגורס ופרשתו קרבן חמיד יתחא שפיר דאית בכו חסרון כים, ולפיכך הולך הכתוב לזכר בהם ביותר שלא יחשו ישראל לחסרון כים הנמשך מקיום מצוות אלו, אבל בשילוח צדים מלורעים ועמאי מת מאי חסרון כים איכא שהולך הכתוב לזכר בשילוחם.

ופירשנו עפ"י מה דאיתא במד"ר שם לרוע זו עבודה זרה זו גילוי עריות עמא לנפש אלו שופכי דמים, ע"כ. מבואר מה דפ' שילוח עמאים נדרשה על שילוח בעלי עבירות אל מחוץ למחנה ישראל, להבדילם לגמרי מעדת ישראל, ולא יהיה לבני ישראל שום שייכות והתחברות עמכם. והנה בשילוח הרשעים בעלי עבירות מחוץ המחנה איכא חסרון כים גדול, שכרי איתא במד"ר פרשת משפטים (פ"א ה') כי צע"ז הרשעים המכ עשירים ועושים נחנים עליון במנוחה בשלום ובהשקט, והלזיקים עניים. ולפיכך הולך הכתוב לזכר ביותר בשילוח הרשעים ועודי ע"ז מגלי עריות ושופכי דמים, באמרם "זו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל לרוע וכל ז' וכל עמא לנפש, להורות לישראל שלא יחשו לחסרון הממונ בזה שובלעתם ומבחרתקם מחוץ למחנה.

ועפ"י זה נזכר לבאר גם כוונת המד"ר בפרשתן, דכלפי שנייה הכתוב הולא את המקלל אל מחוץ

ומיד יסעו הלאה, וא"כ על מה ולמה החגלע הריב הלאה ציוויכם.

אמנם נראה כי טעמו של איש הישראלי שמיחה ציד בן המצרי שלא יטע אהלו במחנה, היה משום שהכירו וידעו כי הוא בן זליטעל ופופר, ולפיכך לא היה חפץ לדור בשכנותו, כי קרבת הרשעים מזיקת עד מאלה, וכאשר הזכירו חכמים (אבות פ"א מ"ז) כרחק משכן רע. אכן אף אם האיש הישראלי הכיר עיבו ומחבתו של בן המצרי כי רע מעללים הוא, מ"מ לא רצה להתקוטע עמו במחנה ומריבה בערם הלכו לבית דינו של משה, משום שחשש כי אם יתקוטע עמו בערם נגמר הדין יתפלאו הכל עליו, ויתמחרו מבערתו, באמנם הלא כל המדבר לפניכם, ומה לך ללאת לריב מבר בעבור חלקת אדמה בארץ לא זרועה אשר לא חשבו מאומה. ואם יטעוק ויאמר לכם כי כעת מחאתו היא בעבור שכן המצרי הוא איש רע וזליטעל ומסוכן לנפש לדור בשכנותו, יתחקו ממנו וילעגו לו, כי עדיין לא נודע מחבתו כי דרכי רשעתו היו נעלמים ונסתרים מעיני כל. וכמבואר בכלי יקר כאן שכל הימים היה מקלל זה מגדף בסתר לבו ולא נודעה רשעתו עד עתה. לפיכך הסתפק האיש הישראלי במחאה נגדו, ולא ילא עדיין לריב. אך אחרי שילא מבית דינו של משה חייב, וידעו הכל והכירו בצדקת איש הישראלי, כי בן המצרי איש מושחת הנהו, ואסור לשכון בקרבתו, אז וינלו במחנה בן הישראלי ואיש הישראלי, כי טוב לא חשש איש הישראלי מלהתקוטע עמו בגלוי, שהרי כל הכס יעמדו ללדו מאחר שכבר איגלו בזהב ונודעה רשעתו.

וע"ד זה יובן גם מה שאמר הכתוב איש הישראלי כה"א הידיעה, כי איש זה הרי מחה נגדו מליטעל אהלו בערם בלא לצי"ד של משה, אך אז היה מעשכו מחר צעיו הצריות, ורק אחר שילא מצי"ד של משה חייב נודע למפרע כי הישראלי לזק במחאתו. ופי"ב כינאו הכתוב „הישראלי“, כלומר אותו ישראלי הידוע שכבר מחה נגדו מחאתו, עתה וינלו במחנה שהתקוטע עמו בפומבי.

ובדרך זה יובן גם מה שהפרידו את המקלל מן המקומות, ולא הניחם בבית משמר יחד כמו שפי

(עיה"ק ירושלים תובב"א ה'תש"ו לפ"ג)

ויצא בן אשכ ישראלית וכו' בן איש מצרי בתוך בני ישראל וינלו במחנה בן הישראלי ואיש הישראלי, פירש"י ז"ל (מחורת כהנים) מביאן ולא וכו' מתניתא אמרה מצית דיוו של משה ילא מחוייב בל ליטע אהלו בתוך מחנה דן אמרו לו מה עיבך לכאן אמר לכם מבני דן אני וכו' וכנס לבית דינו של משה וילא מחוייב עמד וגידף. הכתובים זכ"ה הקשה דנפי"ד הכ"כ נמלא דכך וינלו היה בערם הלכו לבית דינו של משה, דלפי שמינו צידו מליטעל אהלו במחנה דן בלא לבית דינו של משה, וא"כ כו"ל לקרא להקדים וינלו לאומרו וילא וגו', שהרי אחרי וינלו מצית דינו של משה טוב לא היה מקום להתקוטע, שכבר נפסק הדין.

בן עוד דקדק בלשון הכתוב וינלו במחנה בן הישראלי ואיש הישראלי, דבשלמא מה דנקט בן הישראלי כה"א הידיעה מובן, כאמרם ז"ל (ויק"ר פל"ב ד') אחת היתה ופירסמה הכתוב, אבל מה כוונתו באמרו ואיש הישראלי כה"א הידיעה, וכו' לא נודע מי הוא בעל ריבו, שיוזק לומר עליו הישראלי.

ג **ויקוב** בן האשה הישראלי את השם ויקלל וגו' ויניחוכו במשמר לפירוש להם על פי ה', פירש"י ז"ל ויניחוכו, לבדו ולא הניחו מקושש עמו ששניהם צפרק אחד היו וכו', ויודעים היו שהמקושש צמיחה וכו' אבל במקלל הוא אומר לפירוש להם שלא היו יודעים אם חייב מיתה אם לאו, ע"כ. ולכאורה באמת טעמא צבי מדוע הבדילו את המקלל מן המקושש להניח כל אחד במשמר לבדו, ולא הניחום יחד באותו משמר.

ונראה לומר בציאור הדבר, דהנה רש"י ז"ל פירש וינלו במחנה על עסקי מחנה, וכי"ל שהיתה מריבצתם שביקש לתקוע אהלו במחנה דן ולא הניחו איש הישראלי. ובאמת צריך ציאור להבין למה היתה טיוו של איש הישראלי צרכ כי שלא הניחו לנעוץ אהלו במחנה, והלא המדבר בגדול וכוונת ארץ רחבת וידם היא, וצמח נחשש שם מקום אוהל אחד עד שיתקוטעו בעבור כן. ומה גם שלא היתה חתימת על מקום אחד, ויתכן שעוד מעט ויתקעו בחצירות למסע המחנות,

מח למליקה שכן מלכותו בך, ובכלאים נמי אסרינן לכהנים אפי"ג דליח לן קרא למעוטי דלא יוליף ממח שבוחר להם כלאים בשעת עבודה. ותיורו דמי"מ כתיב קרא יתירא להזכיר כהנים מאכלית נבלל לאורויי לך דלא נעשה למילף ממליקה, עכ"ל דהוס'. ולכאורח יפלא תירוש, למח לא חששה תורח כמו כן בכלאים, שיבולו לעשות להחיר כלאים בכהנים מכיון שבוחר נהם בשעת עבודה, אלא ודאי דלא חששה תורח לך, דמכיון שמוחו בך ליכא למילף מיוניח מדי להחיר כיו"צ במקום אחר, וא"כ מדוע אפי"ג חששה תורח יותר בנבלל שלא נעשה להחיר בכהנים משום שבוחר להם מליקה, והוצקק להחיר בעבור כך קרא יתירא להזכיר כהנים בנבלל ועריפה, הלא בלאו קרא נמי הוב ידעין לה, דליכא למילף ממליקה מדי, משום דשאי מליקה דמלכותו בך. עוד יש להבחין בדברי הגמרא שם, דהוב מדקאמר ר' יוחנן פרש"ז א' אליהו עתיד לדרש שמענו דלא יוחא ליה בשינוי דרבינא, וליך ביאור במאי פליגי, ומדוע לא הובא לו לר' יוחנן בתירוטו של רבינא דלייטריך קרא להזכיר כהנים בנבלל דלא נעשה למילף ממליקה, ובחר יותר להניח את הדבר בלתי מבואר, עד שיבא אליהו וידרש פרש"ז.

והנראה לבאר הענין בהקדם להניח סוגית הגמרא בחולין (דף ד' ע"ב) ולבאר על מכוונ, ומשם נפיק לפרש גמרא דמנחות. וז"ל בגמרא שם א"ר עין אמר שמואל ישראל מומר לעכו"ם מותר לאכול משחיטתו. ובתר דסקיל וערי בגמרא בדברי ר' עין קאמר לימא נסמיכי ליה, מדכתיב גבי אליהו ובעורבים מביאים לו לחם ובשר בצקך ולחם ובשר בערב ואר"י א"ר מבי עבדי דאחאב (ואחאב דין מומר לע"ז) הוב ל' ודחי עפי"ג הדיבור שאני (שקב"ה החיר לו לאליהו לפי שעה דכתיב ואת העורבים לוייתו שם לכלכלך), ומסקנת הגמרא שם לדחות שיטת ר' עין מדתניא בצרייתא אדם כי קריב מכס מכס ולא כוללם להזיף את המומר לע"ז שאין מקבלין ממנו קרבנות, אלאמא מומר לע"ז הוי מומר לכל התורה כולה, תיובתא דר' עין תיובתא, עכ"ל בגמרא.

והנה מדברי הגמרא נראה מבואר דהא דדחה מחללה בראיית דעמי לאתויי לרע עין ממח שביאור

רש"י ז"ל (קושט"ג), דהנה בדעת זקנים מצעני התוספות חותא בעטם הדבר שהיו מסופקין אם המקל חיוב מיתה, ולכאורח הרי איכא למידן ק"ו מנאנא חזיו ואמו שהי"ב סקילה, ועאכ"כ נוקב שם השם, אלא שהם היו מסופקין דשמא אינו דין שיהא נדון במיתה בית דין, כדי שלא תהא לו כפרה לפי שטותו גדול ממשאו, וכדאמרין גבי מעביר בנו ובתו בלא, ומאריך לא תתן וגו', ודרשין (סנהדרין ס"ד ע"ב) מפרש. ולא כל זרעך מכאן אמרו המעביר כל י"ג פטור. והאי פטור לאו פטור ממח, דא"כ מלינו חוטא נשכר, אלא ר"ל פטורין אותו ממיתה ב"ד, כדי שלא יתכפר בך. ולפיכך במקל הנימוח לפי שם להם עפי"ג מה יעשה בו, אלא במקושש ידעו בודאי שיהא חייב מיתה, דכתיב מחללה מות יומת, אלא שהיו מסופקים באיזו מיתה יהא נדון, עכ"ל בזה"ש.

היוצא לנו מח כי חילוק גדול יש בין המקל למקושש, כי חטא נוקב שם ה' חמור מאד מאל, עד שהיו מסופקים שלא יכריזו כדי שלא תהא לו כפרה, משא"כ מקושש שנדון על חילול שבת מיתה כפרתו. ומה גם לפי מה שאמרו רבותינו ז"ל (מדרש בוצא בתוספות בוצא בתרא דף ק"ע ע"ב ד"ה אפילו) מקושש לשם שמים נחכוון, ודאי שיש הבדל עמוס בין המגדף לבין המקושש. ולפי שאינם חתה סוג אחד ומכיון שצמטעה המגדף היה הריב והמלח על דבר ההתבדלות מן הרשעים, וכך יאל הפסק מציח דינו של משה שאין לו לעשה אהלו במחנה ישראל, לפיכך עשו כן להפריד בין המקל שפגעו עמו מאד לבין המקושש, ויניחוהו לצדו במשמר.

*

בהפמרה (ויחזקאל מ"ד) כל נבלה וערפה מן הכוף ומן הכהמח לא יאכלו בכהנים. בגמרא מנחות (דף מ"ה ע"א) קמתמה אהאי קרא כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי (בצמיה), א"ר יוחנן פרש"ז א' אליהו עתיד לדורש, רבינא אמר כהנים אייטריך ליה סד"א הואיל ואיטתרי מליקה לגבייכו תשתרי נמי נבלה וערפה קמ"ל, עכ"ל בגמרא. והקשו החוס' (שם ד"ה הואיל) דמאי ס"ד למומר דהואיל ואשתרי מליקה תשתרי נמי נבלה וערפה, הלא איכא למיפיר

נבלה, דעס שותרת מליקא ככהנים הותרה אלס נבלה וערפיה בכל מקום. ואף דבגמרא דחי לויא למליקא ממליקא משום דשמי מליקא דמאנו בכך, היינו משום דכיון דלית לן קרא דמסיע לן, לפיכך מצינו למדחי דממליקא לויא למליקא מידי להחיר כהנים באכילת נבלה, דשמי הכס דמאנו בכך, אלס השתא דלית לן קרא גבי אליהו דכוח אלס דישאר מצי עבחי דלחאב, ושחיעת צי עבחי דלחאב נבלה גמורה היא, כדיליף צברייתא מדכתיב מכס להוילא מומר לע"ז שדיו כמומר לכל התורה כולה, אי"כ צא מקרא זא האמור צליוהו זגילה על זא דילפינן ממליקא להחיר נבלה וערפיה לכהנים בכל מקום, וכדון עמד אליהו במה שאכל צמר מציתו של אחאב, משום שהיה נודע לו דלויא למליקא מדאשחרי מליקא ככהנים דאשחרי נמי נבלה וערפיה לגביהו.

ואם כן קשה אמאי אינעריך הש"ס לדחוק ולומר דלויא עשה מה שעשה עפ"י הדבור בהוראת שעה, כדי לדחות בכך ראות ר' ענן דס"ל דמומר לע"ז מותר לאכול משחיתו, הלא הובא מצי למימר באופן מרווח יותר, דככהנים הותרה נבלה לגמרי מדאשחרי מליקא, ורואה לדבר ממה שאכל אליהו משחיתו של אחאב, וממילא נדחתה ראות ר' ענן, דלעולם מומר לע"ז חסור לאכול משחיתו ולויא למליקא מאליוהו דכחן הוא ומותר בנבלה. ואם היה מתיר כן ינחא נמי דהוה אמרינן דמקרא זא האמור צליוהו ובעורבים מצויים לו לחם ובשר וגו', ושבחא הקבלה עליו שמצית המטבחיים של אחאב הביאו, הרי זה לימוד לדורות דכהנים מותרים בנבלה, כשם שהותרה מליקא אלס.

וכדי להציל מעטות זא צא הכתוב דיוחאקאל ואמר נבלה וערפיה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים, כלומר כדי שלא תצא ללמוד מאליוהו שאכל משחיתו של אחאב שהיה מומר לע"ז והבשר נבלה, וממה זא תאמר דכהנים מותרים בנבלה כשם שהותרה אלס מליקא, על כן הוצרכו הכתוב נבלה וערפיה וגו' לא יאכלו הכהנים, ושמי עובדא דליוהו דעפ"י הדבור הוי בהוראת שעה. וכשחא הא דדחי גמרא דלויא לאחויי ראיא מעובדא דליוהו משום דעפ"י הדבור שמי, אחאי קרא דיוחאקאל סמיך. דכא הובא פשיטא לגמרא דשחיעת מומר לע"ז הויא נבלה, מכא צברייתא

העורבים לאליהו צמר מצי עבחי דלחאב, במה שאמר עפ"י הדבור שמי וליא למליקא מיניח מידי, עיקר דחייתו סמיך על כך צרייתא דמייתא במסקנא דיליף מקרא דכתיב כי יקריב מכס למטעו מומר לעבודה זא שאין מקבלין הימנו קרבנות דריו כמומר לכל התורה. דאי לאו דסמיך אחאי קרא לא הובא מצי למדחי הכ דמייתא לסייע לר' ענן מאליוהו דאלס דישאר מצי עבחי דלחאב, בדחויא דעפ"י הדבור שמי, דבסתמא לויא למימר הכי דעובדא דליוהו היתא עפ"י הדבור בהוראת שעה וליא למליקא מיניח מידי, דלדבריה מסבירה למימר איפכא דיליף מאליוהו הלכא לדורות דמומר לע"ז מותר לאכול משחיתו, דכלל גדול הוא בכל התורה כולה דדבר הכתוב צריך גבי הכתוב הקדושים או אלס הכתובים שעשו עשה למדו חז"ל בש"ס הלכא לדורות לנכוח כך, ולא דחיק למימר דשמי הכס שם עשו עפ"י הדבור בהוראת שעה.

ובמו כן היה ראוי שנלמוד ממה שאכל אליהו משחיתו של אחאב דמומר לע"ז מותר לאכול משחיתו, ומדוע ינחא לויא לע"ז למימר דלויא למליקא מאליוהו משום שעשה מה שעשה עפ"י הדבור בהוראת שעה. ועי"כ לומר כמו שציירנו דעיקר סמיכת הגמרא לדחות ראות ר' ענן מעובדא דליוהו, הוא מה דמייתא להלן הכ צרייתא דגלי לן קרא דמומר לע"ז דיו כמומר לכל התורה כולה, וכיון דגלי לן קרא להדיא דשחיעת מומר לעבודה זא נבלה, מוכרחין אנו לומר דשמי עובדא דליוהו דעפ"י הדבור אלס משחיתו צי עבחי דלחאב, וליא למליקא מיניח מידי, שחיר שומד לגדו מקרא שכתוב מכס להוילא מומר לע"ז, דריו כמומר לכל התורה כולה.

אמנם לכאורה עדיין יש מקום להכחש במה דחי בגמרא דעובדא דליוהו שמי משום דעשה עפ"י הדבור, דמנן לומר כן, לעולם אימא לך דליוהו כתורב ובהלכה עמד באכלו מצי עבחי דלחאב, מבלי שנלמדך לטוילא דחיקא דעפ"י הדבור שמי ובהוראת שעה היתא. בשאמר דאף דשחיעת מומר לע"ז הויא נבלה גמורה כדוריש צברייתא מדכתיב מכס להוילא מומר לע"ז, מ"מ כיון דליוהו כהן הובא, כידוע מדבריהם ז"ל (צ"מ קי"ד ע"ב), הוי מותר לאכול

ובדרך זה נלך לבאר טעם שמיאן ר' יוחנן בחירואו של רבינא דקאמר ס"א הו"א ואיטרי מליקא זכאנים אשתרי נמי נבלה וערפא גבייהו קמיל קרא, ויחא ליה לר"י יותר לאמר פרשה זו אליהו עתיד לדרשא ועד שיבא אליהו ענינה סתום חללו. דכא כבד הארכנו לעיל בפרשה זו צענין הסתירה שיש בין הגמרא לבין המדרש עובדא זו דאליהו, דגמרא מבוזר שהעורבים היו מציאים לאליהו נשר מצי עבדי דאחאב, ואילו במדרש תנחומא פרשת משה איהא איפכא. וז"ל התנחומא, וז"ל (איוז ל"ה) מלפנו

מבהמות הארץ ומעוף השמים יחבמו, אמר הקב"ה למדו מן העורבים שהיו מכללים את אליהו, שנאמר והעורבים מציאים לו לחם ונשר, ומהיכן היו מציאים משולחנו של יהושפט, ולפי שלא היו רואים אותם העורבים ליכנס לביתו של אחאב להביא משולחנו כלום לאותו לדיק, מפני שהיה ביתו של אחאב מלא ע"ז, היו ומעוף השמים יחבמו, ע"ד התנחומא. ולכאורה מסתברא למימר דחכמי הש"ס היתה קבלה בידם דמציאות של אחאב הביאו העורבים אותו נשר, וחכמי המדרש קבלו מרבותיהם דלא הביאו אלא מציאות של יהושפט, וזממא היתה מחלוקת זו קדומה מאד, כיון שכל פלוגתאם היתה מכה מה שקבלו.

וְרַפְּי הנחה זו דמחלוקתם היתה מכה מה שקבלו מרבותיהם איש מפי איש, יש מקום להניח מדוע מיאן ר' יוחנן בחירואו של רבינא. דאפשר לומר דר' יוחנן ספקיו הוה מספקא ליה בדרך מחלוקת שצין הגמרא והמדרש האמת כדברי מן, דלא נחבר לו אחא קבלה היא האמתיות, אם שיטת הגמרא דמצי עבדי דאחאב הביאו, או שיטת התנחומא דמשולחנו של יהושפט היו מציאים. ולפי שהיה הדבר אלא בספק לא היה יכול להחליט בחירואו של רבינא שכל כן הוצרך הכחוב להזכיר נבלה וערפא וגו' לא ויאלכו הכהנים כדי שלא נטעה למימר דמודאשתי מליקא זכאנים אשתרי נמי נבלה גבייהו, שברי לפי מה שנחבאר דדברנו לא היה מקום לעשות ממה שהותרה מליקא זכאנים להחיר גם נבלה חלל, דהוה דחין לה דליכא למילף ממליקא, דמה למליקא שמוצאו זכר, כשם שלא הוצרך הכחוב להזכיר כהנים בכלאים משום שהותרה להם **צדור** שהוה, דליכא למילף מינה דמאוחו זכר.

דדריש מדכתיב אדם כי יקריב מכם להוליא מומר לע"ז, וכיון שכן צעל כרחק לומר דאליהו אכל מצי עבדי דאחאב עפ"י הדבור, דליכא למימר דלעולם עשה עפ"י הלכה משום דכהנים מותרים צנבלה כשם שסם מותרים במליקא, ויילף לה מעובדא דאליהו גופא, הוה לוכא למימר, שברי לא מקרא דיוחאקאל ובהזכיר כל נבלה וערפא וגו' לא ויאלכו הכהנים, הרי דליכא למילף ממליקא, דשאני מליקא דמאוחו זכר, וצעל כרחק לומר דעובדא דאליהו עפ"י הדבור היה.

ובדברנו אלה מבוזר היטב מה שחיראו החסופות במנחות דאיעטריך קרא דיוחאקאל כדי שלא נטעה למילף ממליקא דכהנים מותרים צנבלה, דהוה לא קשה מידו אחאמי לא כתבה תורה כמו כן מיעוטא בכלאים, דלא יולף להחירין בכלאים לגמרי מדותרה זכר צשעת עבודה. דכאמת חף במליקא לא הוה נריך קרא, אי לאו שהיה מקום לעשות ממעשה רב דאליהו שאכל בישרא מצי עבדי דאחאב שדין מומר לע"ז היה לו ושיטתו נבלה, ומכא עובדא זו היה מקום לזון ולומר דילפינן ממליקא דנבלה מותרת זכאנים ולא אמרינן שאני מליקא דמאוחו זכר, להכי אייעטריך קרא דיוחאקאל להזכיר דכהנים אסורים צנבלה. משא"כ צנבלים לא נריך קרא לאסור, דליכא למילף ממה שהותרה להם צשעת עבודה, דשאני חסם דמאוחו זכר.

וְרַפְּי זה ויהי ביאור מה דמשני רבינא ס"א הו"א וכוותרה מליקא לגבייהו הותרה נמי נבלה צאופן זה, דעיקר הטעות היה מוצע מכה עובדא דאליהו. אלא דאי לאו דהיתה מליקא מותרת זכאנים לא היה מקום לעשות ממה עובדא דאליהו דשיטת מומר לע"ז מותרת, שברי כבר גילה הכחוב בקרבנות דמומר לע"ז דינו כמומר לכל התורה, וצט"כ הוה אמרינן דעובדא דאליהו עפ"י הדבור היתה, וליכא למילף מינה מידו. אמנם מאחר שהכתיב החירה נבלה גבי כהנים במליקא, הוה ילפינן ממעשה דאליהו להחיר חלל נבלה בכל מקום, ולא הוה דחין שאני מליקא דמאוחו זכר, ומעשה רב דאליהו יוכיח, להכי אייעטריך קרא דיוחאקאל להזכיר כהנים ביחוד על אכילת נבלה, זהו ביאור חירואו של רבינא (ועיין צענין זה בחשו"ת ח"ס א"ח סימן ר"ח וצו"מ פ' זו).

אכן כהה מקום אחי להשוות דעת הגמרא והמד"ח שלא יספרו זה את זה, דהנה כלל זה מסור בידינו בכל פלוגתא בדברי חז"ל אלו זאלו דברי חלקים חיים, וביאר הריעבצ"א ז"ל במסכת עירובין הכוונה עפ"י מה דליתא שבתכ"ק נמסרה למשה בסיוע ממ"ע פנים עכור ומ"ע פנים עמא ושאל להקדים על דור ובסיוע עכור הדבר מסור לחכמי ישראל בכל דור ודור ותהיה בהכרעה כמותן, עכ"ד ז"ל. ברם לא שייך לומר כן אלא היכי דפליגי צדין מדיני התורה, דמר ס"ל הכי ומר ס"ל הכי, שם י"ל דכל אחת מן הדיעות יש לה מקום בחד ממ"ע פנים עכור או ממ"ע פנים עמא שנמסרו למשה בסיוע, משא"כ הכא דפליגי הש"ס והתנחומא גופא דעובדא היכי הוה, לכאורה ממ"ע חד מנייהבו אינו אחת ח"ו, דאם הכי הו' עובדא שביי עורכים מביאים בשר לאלוהי מבית אחאב א"כ דעת אידך דס"ל דמבית יהושפט הו' מביאים אינה אמיתית ח"ו, וכן אפיכא, וכילד יתכן שיכיו ב' הדיעות אמיתיות ולדוקות היכי דפליגי במליאות.

ונראה לומר בהקדם להבחין בזה דליתא בגמרא דמה שאכל אלוהי בשר מצי עבדי דאחאב היה מלווה על כך מפי הדבור בהוראת שעה, ובאמת דבר חסידה הוא זה, על מה עשה ה' ככה לספק לו לרבי מחייתו משמיטתו של אחאב שביא דבאר, ולא סופק לו מחזותיו ממקום כשר, היפלא מה' דבר, ואם כי אחת נכון הדבר דממעשה שנעשה עפ"י הדבור אין שייך לתמוה ולהקשות קושיות, או לדמות משם למקום אחר, דמה מאד עמקו מחשבותיו ית'. אמנם אשכ"כ מלאנו ראינו לגדולי הראשונים ז"ל שערחו ויגעו למצוא טעמים למאות ה' עפ"י פשוט, על אף שהיה ידוע להם כי בכל מצוה ומצוה גנוחים וטמונים טעמים רבים ונכבדים נסתרים ונעלמים, שאין אחנו יודע להשיגם ולהגיע עד חקרם ותכליתם, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל שאעפ"י שטעמי המצוות עמוקים עד מאוד, מ"מ יש לכל מצוה גם טעם פשוט. וא"כ אף בדרך עובדא דליתא מועיל עלינו להבחין ולחקור מדוע סבב לו ה' סיפות מחזותיו מנשר נבלה דייקא. ותגדל ביותר התמיכה דעפ"י מה שביארנו לעיל פרשה זו, דהא

אלא דנצלה היה מקום לטעות מכה עובדא דליתא, כמו שנתבאר, וא"כ נשלמה אי הוה צריחא לן בקבלת הש"ס והעורכים הביאו לו בשר מצי עבדי דאחאב, אז שפיר איכא למימר בדברי רבינא דאיעריך קרא להזכיר כהנים נצלה כדי שלא נעשה מכה מעשה רב דליתא, שאלו משמיטתו של מומר לע"ז, לומר דכשם שהותרה מליקה בכהנים הותרה נמי נבלה חללים. אבל מכיון דלא נחברר לו לר' יוחנן קבלתו של מי אמיתית, ושמה קבלת המדרש התנחומא אחת, דהעורכים היו מביאים לו מביתו של יהושפט, ולפי זה שזי ליכא למימר דאיעריך קרא דיוחקאל להזכיר כהנים נצלה כדי שלא נעשה למילך מדותרה מליקה חללים הותרה נמי נבלה בכל מקום, דשאי מליקה דמאותו צדק, ומעובדא דליתא ליכא לאיתויי ראיא, שכרי הוא אכל בשר משולחנו של יהושפט. ולפי שהיה הדבר בספק אלא, ע"כ אמר ר' יוחנן פרשה זו אלוהי עתיד לדורשה.

יתבאר דלכאורה יל"ד באומרו אלוהי עתיד לדורשה, ולא קאמר בדרך הש"ס בכל איבעיא דלא איפשיטא תיקו, וכמו שאמרנו דורשו רשומות דכא ר"ת חשבי יתכן קושיות ואיבעיות. אכן עפ"י האמור יתחא, דכוונה ר' יוחנן כלפי מה שנחפז מאחיה מקום היו העורכים מביאים לאלוהי בשר אם מביתו של אחאב או מביתו של יהושפט, דבזה תלוי אם אפשר לומר כחירוץ של רבינא, כמבואר, דאם מביתו של אחאב היו מביאים יתחא כחירוץ דרבינא, דאיעריך קרא להזכיר כהנים מאכילת נבלה שלא נעשה למילך מכה עובדא דליתא, משא"כ אם ביתו של יהושפט הביאו לא איעריך קרא להכי, לפיכך אמר ר' יוחנן פרשה זו אלוהי עתיד לדורשה, כלומר דליתא עמא מאריה דהאי עובדא יבא ויגלה לנו אחר קבלת אמיתית, ומביתו של מי אכל בשר, אבל כל זמן שלא נודע לנו צירוף של דברים, גופא דעובדא היכי הוה, לא נוכל בצירוף לומר כחירוץ של רבינא. אמנם רבינא סבירא ליה כשיטת הגמרא דמצי עבדי דאחאב היו מביאים, וא"כ היה מקום לטעות מחמת מעשה רב דליתא דכהנים מותרים נצלה כשם שהותרו במליקה, לפיכך איעריך קרא דיוחקאל להזכיר על כך.

ואפ"ל טעם הדבר עפ"י מה שכתב בספר"ק אגרא דכלה עה"פ ראה אנכי נותן לפניכם היום דרכה וקללה את הדרך אשר תשמעון אל מצוות ה' וגו' והקללה אם לא תשמעו אל מצוות ה' וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום, ותוכן דבריו דוכה כלל גדול הוא שפ"י קיום מצוות ומעשים ממשכין רק השפעות טובות, ולהיפוך ע"י עבירות חלולות ממשכין ההיפוך ח"ו, ואם רוצים להמשיך חיזה עונש או דין על ראש האומות שונאי ישראל כיצד יעשו, ע"י מצוות ומעשים א"א כי צבעת המצוות להשפיע אך טוב, ועבירות אסור לעשות, וא"כ כיצד יעשו, אלא שהענה לזה לעשות תשובה מאהבה על העוונות, דכיון שצבעם היא עבירה סגולה להמשיך דינים, אלא שפ"י התשובה היא מתהפכת לזכות והריבוי גורם בזה שירדו הדינים על ראש שונאי ישראל. וז"פ הפ' ראה אנכי נותן לפניכם היום דרכה וקללה שחובלו להמשיך ע"י החבי"ק ברכות וקלות, כלומר צבע הבורך בהשפעת הקלות על האומות שונאי ישראל, ומבאר וכולך את הברכה תמשיכו אשר תשמעו אל מצוות ה' אלוקים, פ"י שחששו מצוות ומעשים, והקללה אם לא תשמעו וגו' וסרתם מן הדרך, אבל יהיה באופן אשר אנכי מצוה אתכם כלומר שחששו תשובה מאהבה, רק אז תוכלו להשפיע קלות על ראש האומות לעת הבורך, עכתי"ד הקדושים. וק"י זל"ה"כ ציינת לב פ' וארא מצוה מספר בני יששכר דגם עבירה לשמה סגולה להמשיך דינים ומפלות על שונאי ישראל, דכיון שמכסה של עבירה צא ממשיך דינים, אלא דמחתם שהוא לשמה נמשך העונש על שונאי ישראל.

ועפ"י ורבו בקדש נראה לומר דהנה אליהו הנביא זל"ט היה זקוק בצוהה שעה להמשיך עונש ודין גדול על ראש נביאי הצעל, אשר החשו אחריהם את כלל ישראל במשאות שוא ומדוחים, ללכת לעבוד את הצעלים ואת האשרות. וכדי להמשיך עליהם דינים וגזרות היה צריך לנח של עבירה לשמה, שסגולה להמשיך דינים על ראש שונאי ה', ובעצור כן לעוונות אליהו עפ"י הדיבור לאכול בשרא מצי ענחי דאחאז שהוא מנשה עבירה, דשמיטתו של אחאז שהיה מומר לע"ז הוא נבלה, אך כיון שעשה כן עפ"י הדבור הו"א עבירה עבירה

דבעי גמרא לאיתווי רחיק לר' עק דס"ל מומר לע"ז מותר לאכול משמיטתו ממה שאכל אליהו בישראל מצי ענחי דאחאז, על כרחך דאין כרחיק בפשוטו דמודאכל אליהו צר משמיטת מומר לע"ז חזין דשמיטתו כשרה, דאי מהא ליכא לאיתווי רחיק, שברי בצוהו מלך שבו נמלא אליהו בצוהה שעה ה"כ מותר לאכול וצלות, שהיה בסכנת רעבון כמבואר בקרא, וכאשר אומרים גם בנוסח הזמירות למוט"ש איש כלכלוהו העורבים ולא מת לשחת. וכיון שהיה צדבר האכילה הביא משום פקוח נפש, פשיטא דהיה מותר באכילה נבלה, וא"כ ליכא סייעתא דמומר לע"ז מותר לאכול משמיטתו, דלעולם אימא שמיטתו נבלה ושאינו גבי אליהו דפק"י ה"ה, ופק"י דוחה הכל.

וע"ז כרחק צריך אחז לומר דעיקר ראיית הגמרא לדעת ר' עקן היא דכיון שכל מה שהעורבים היו מכלכלין אותו היה ענין נסוי חוץ לעצב כעולם, א"כ אילו היתה שמיטת צי ענחי דאחאז אסורה משום נבלה, מדוע יעשה ה' ככה, לעשות גם כן להזמין לו מאכל ממקום אסור, הלא אין מעצור לה' להושיע אותו באופן שיצאו לו העורבים מאכלו ממקום כשר. ומה גם דהוי מידי דאכילה, וצמידי דאכילה קים לן דאין הקב"ה מציא חקלה על ידם של זדיקים משום דגנאי הוא להם (עיין חולין ה' ע"ב וכתוספות ד"ה זדיקים), אלא ודאי דמומר לע"ז מותר לאכול משמיטתו, אלא שדאחאז משמיטתו של אחאז היחידא קאכל, ומכאן סייעתא לר' עקן. ודחי גמרא רחיק זו דליכא למימר דמומר לע"ז מותר לאכול משמיטתו, וכמ"ש לעיל דסמך אברייא דמיייתי להן דחניא אדם כי יקריב מכם פרט למומר לע"ז, וע"כ לומר דעובדא דאליהו שאני דעפ"י הדבור היה מה שאכל בישראל מצי ענחי דאחאז כהוראת שעה, כי כן צוה. והשתא כיון דכל מה דבעי גמרא לאיתווי מאליהו הוא משום דנעשה הדבר בדרך גם לספק מאכלו מצי ענחי דאחאז, א"כ תגדל ביותר מדורת התמיכה על מה שדחה בגמרא דעל פי הדבור היה, הלא הא גופא תמיכה לן, מדוע עשה השי"ת גם בדרך זה לספק לו אכילתו מצי ענחי דאחאז ששמיטתו נבלה, הלא בידו יתצרך הכח והכילה להשביע רעבון בדרך היתה, כי לא חנר ממנו מחמה.

וקיימים, וכל קבלותיהם אמת ויציב, אלו ואלו דברי אלקים חיים.

על ראש נביאי הצעל, ונדע לכל ישראל כי שקר וחזון הם, ואין בהם ממש.

ובדרך זו יתכן לחלק ולומר דכל הימים שהיה אליהו מסתתר במדבר מפני אחאב היו העורצים מביאים לו לחם ובשר מבייתו של יהושפט, מלבד ביום האחרון בערם נגלה אל אחאב, שהיתה שעת רחמים ועת רצון בשמים להכרית נביאי הצעל ולהטות לבנם של ישראל לתשובה, ולנזקך כן היה אליהו זקוק לעצור עצירה לשמה פעם אחת, כדי שזכה עצירה זו ימשך מפלה נילחת על ראש עובדי הצעל, על כן נטעוהו אך הפעם הזאת מפי הדבור לאכול בשר נבלה, והעורצים הביאו לו בשר בזהו יום מצי עבתי דאחאב לנזקך כן, ובכח האכילה הבין נילח את עובדי הצעל ושיב חוקם וחילם, ועלחה בידו להודיע ולפרסם לעיני כל ישראל אמונת אלקי עולם, ויעשו כל העם אחריו כי הוא האלקים.

ומצעתה יכונן יחידיו ב' המימרות ה"ל, בן הא דאיתא בגמרא דהעורצים הביאו לו בשר מצי עבתי דאחאב, וכן מה דאיתא בתנחומא דמשולחנו של יהושפט הביאו, דשניהם זקוקים גם יחד, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. דהא דאיתא בתנחומא דמבייתו של יהושפט הביאו העורצים בשר לאליהו כוונתו לכל אותם הימים שהיה נחצה מפני אחאב, שעשה לו ה' גם לספק לו מאכלו משולחנו של יהושפט, ומה דאיתא בגמרא דהעורצים הביאו לו בשר מצי עבתי דאחאב מיידי ביום האחרון בערם נגלה אל אחאב, שאז היה זקוק בכך שיטעה עצירה לשמה, ועפ"י הדבור היה מנוון לאכול משחיטתו של אחאב, להמשיך מפלות על ראש שונאי ישראל בזכות עצירה לשמה, וכדברי האגדה דכלה ה"ל. אך העפ"כ שפיר צ"ע גמרא לאחיו ראה לשיטת ר' עקיב דשחיטת מומר לע"ז מותרת, דכיון שעפ"כ אכל אליהו פעם אחת משחיטתו של אחאב שמענו לכאורח דשחיטתו כשרה, עד דדחי גמרא עפ"י הדבור שאני, פירוש שנגעוהו מפי הגבורה לאכול סעודה זו משולחנו של אחאב כדאמרינן. והשתא על כהונן דברי הש"ס והתנחומא גם יחד, ואין פלוגתא ביניהם כלל, וכל דברי חכמים שרירין

והרמב"ן ז"ל בפירוש הכורה שלו (פרשת ואתחנן) כתב על דברי הרמב"ם ז"ל הללו זה לשונו, ואין זה נכון, שלא בשביל פקוח נפש או רעבון בלבד הותר בשעת מלחמה אלא לאחר שכבשו הערים הגדולות וישבו בהן הותר להם שלל אויביהם וכו', עכ"ל ז"ל. מבואר מדבריו שהבין בכוונת הרמב"ם ז"ל שלא הותרו מאכלות אסורות אלא במקום פקוח נפש, ועל כן השיג עליו דבמקום סכנה פשיטא דמותר לאכול נבלות וערפות, שהרי פקוח נפש דוחה כל האיסורים ולהכי לא איצטריך קרא דנחית מלאים כל טוב, אלא ודאי דהחירה חזרה נבלות וערפות בשעת מלחמה אף במקום שיש לו מה לאכול. והרב כסף משנה כתב ליישב דאין כוונת הרמב"ם ז"ל במה שכתב אם ירעז ולא ימלא מה יאכל שהוא מסוכן אלא רעבון, אלא דמיידי דלא שכיח קמיה ביחידא בזהו עשה, ולכן כתב אם ירעז ולא ימלא מה יאכל, אבל אי שכיח קמיה ביחידא לית ליה למישבך ביחידא ולמיכל איסורא, אך לא מיידי צמי שהוא מסוכן מחמת רעבון, דהא פשיטא, ואפילו אינו מחלולי נכא נמי, אלא כשתאכל לאכול ולא שכיח ליה ביחידא וכו', עכ"ל הכסף משנה.

אזכרה זו למאור צפני עומה וכ"ד הכה"ג). ואף הרמב"ם ז"ל שאינו מונה אזכרה זו במנין תרי"ג מלוות, מ"מ גם הוא ס"ל כוונתו דחמור מאד לעבור עבירה בשעת מלחמה, כדכתיב צדיק צדקו ולא יראה כך ערות דבר וצד מאחריך. היולא מזה דכל עבירה שעושין בשעת מלחמה חמורה היא עד מאד, שעלול לגרום הסתלקות השכינה מישראל, ויש בזה משום סכנה עצומה לכלל ישראל, ואף אם החוטא אינו אלא יחיד מ"מ בכוחו לגרום לסילוק השכינה הקדושה מנקרד הממכה, כי חוטא אחד ואצד עובד הרבה מכלל ישראל, ע"י שכם נכשלים בהתחדות עמו, וכן יבואו ללמוד ממעשיו הרעים.

וע"ד מה שפירשתי דברי הכתוב בסוף פרש"י או בענינו דמגדף, וכתיב וידבר ה' אל משה הלא את המקל אל מחוץ למחנה וגו' וידבר משה אל בני ישראל וצני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה. דלכאורה סיום הכתוב מיותר לגמרי, דמה זורך שיאמר ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה, אחרי שכבר אמר ויוליאו את המקל וגו' וירגמו אותו אכן, הרי רואי כי בני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה. וביארנו דבזה הכלי יקר ז"ל כתב כי זה המגדף היה כל הימים מגדף בסתר לצבו, אך לא נודע הדבר בחוץ, וכל המחלל ש"ש בסתר נפרעין הימנו בגלוי. על כן סיבב ה' שלא מאהלו בחוץ בני ישראל, כדי שחגלה רעתו צקה, כי כך היא המדה בחילול ה' וכו', עכ"ל. וזהו הכלל הוא דאם נמאץ צדיק חצרותא מחק ומגדף אחד הריכוז מוקד לכל החצרותא, וכאשר חזיר החנא צמשת חסידים (פרק א' מ"י) כרחק משכן רע ואל תחצור לרשע, כי אם מתחברים עם אדם רשע הריכוז מכניס אדם הכפירה צקר כל החצירה, וגלגל כן כמה פוחתין וגורעין הרבה מקיום החורב והמלוות, ואף אותם המלוות שכם מקיימין מעורבים במחשבות לא טובות, מכיון שנמאץ צדיקם אחד אשר הוא מחק ומגדף. וכיוצא בדבר כתיב בספר יהושע (פרק ז') צמעה עין כן צדי אשר מעל צהרם כתיב ויאמר ה' אל יהושע חטא ישראל, הרי דאף שלא חטא אלא עין לצדו למעול מעל צהרם, חטא קרוי ע"ש כלל ישראל ע"י עין (סוכרין מ"ד ע"א), מכיון שכלם

מסתימת דברי הרמב"ם לא משמע כהצנח הכסף משה, אלא כאשר הבין הרמב"ם ז"ל בדבריו, דלא התיר הכתוב קדלי דחזירי כי אם במקום פקוח נפש ממש. ולפי זה תקשה כ"ל דהיכא דארכא פקוח נפש לא אינצריך קרא, דפשיטא היא דמותר לאכול מאכלות אסורות כדי להגלל מסכנת רעב, ואין נפק"מ צין חלוני אצא לשאר כל אדם וצין שעת מלחמה לעת שלום.

ובפרשת דרכים (בדרך הקדש דרוש שמיני הוסף לתמוה על דברי הרמב"ם ז"ל, מהא דא"י בפ"ק דחולין (דף י"ז ע"א) צני ר' ירמיה אצרי צער נחירה שהכניסו ישראל עממך לארץ מכו (אליבא דר' עקיבא דסבא שבמדבר הוחר לכן צער נחירה מציעא ליה, מכו לאכול אחרי כניסתן לארץ אצרי צער נחירה שביאו מן המדבר, מי אמרינן הוואיל ובשעת נחירתן היתר היו חו לא נאסרו, או דלמא לא שגא) ופריך צממא חיימא קמיציעא ליה אלימא צבע שצבו השתא דבר עמא אשתרי לכו דכתיב וצתים מלאים כל עוב ורר"י צ"א א"ר קדלי דחזירי, צער נחירה מוציעא וכו', עכ"ד הגמרא. ואם כדברי הרמב"ם ז"ל שלא הותרו להם ערפי חזירים כי אם במקום פיקוח נפש, א"כ מאי קא מתמה המקנא על איציעת ר' ירמיה השתא דבר עמא אשתרי לכו צער נחירה מוציעא, הלא מה שהותר להם דבר עמא היינו בשעת סכנת רעבון, ור' ירמיה קא מוציעא ליה אם מותר לאכול אצרי צער נחירה שהוצאו מן המדבר שלא במקום סכנת רעבון, וליכא למופשע מידי ממה שבוותרו להם קדלי דחזירי היכא דארכא פקוח נפש, עכ"ד הרמ"ד. ופלא שכל נושאי כליו של הרמב"ם לא זכרו מקושיא זו כלל, דלכאורה מדברי הש"ס הללו מפורש יולא שלא כדעת הרמב"ם ז"ל.

והנראה ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל עפ"י מה שכתבו הראשונים ז"ל במאמ"כ (דברים כ"ג) כי חלא נוחה על איציד ושמירת מכל דבר רע, שהיא אזכרה צפני עומה להשמר ביותר בשעת מלחמה מן העבירה הגורמת לסילוק שכינה מן המחנה. כי העובר עבירה בשעת מלחמה ומוציא להסתלקות שכינתו יחצרך ממונה ישראל, הריכוז מפיל ישראל צהר ומחלל שם ה' ומיקר שם ע"י (ע"י דברי הרמב"ם ז"ל שמה

בנו"ע יש צדק משום פק"י דרבים, הם כל ישראל העלולים לנפול ח"י בחרב חוביבסם. ולהכי אינעריק קרא למימר וצחם מלאים כל עוב וסיפא דקרא ואכלת ושבעת, להחיר אכילת דברים עומאים אפילו בשעת מלחמה.

אבן הכה כלל גדול הוא בכל דבר חידוש האמור צחורא אין לך בו אלא חידוש, ולא גמרינ מיניה. וזהו חידוש גדול שחמיר הצורה הקדושה אכילת איסור אפילו בשעת מלחמה, כדאמין שהסביר היתה נותנת דחמירא שעת מלחמה שביה ראוי לאסור בה אכילת איסור אפילו במקום פק"י, על כן אמרינ דהא דהחיר חורב אכילת איסור בשעת מלחמה חידוש הוא, ואין לך בו אלא חידוש, כלומר דמוקמינ לקרא במה דמסתבר יותר להחיר, דהיינו במקום סכנת רעבון דאיכא פקוח נפש בדבר. דאי לא דגלי לן קרא להחיר הוב אסרינ בשעת מלחמה אכילת איסור בכל ענין אפילו היכא דאיכא סכנה כמזואר, אבל מכיון דגלי לן קרא היחידא במ"ש וצחם מלאים כל עוב וגו' וסיפא דקרא ואכלת ושבעת, בע"כ דיש חיוב אופן היתר במאכלות אסורות בשעת כיצוב הארץ. אך מאחר שלא גילה הכתוב כי הותרו מאכלות אסורות בשעת מלחמה בכל אופן ואופן, אמרינ דקרא מיירי במה דמסתבר עפי להחיר, והיינו במקום פק"י, דממילא הותרה אכילת איסור במקום פק"י שלא בשעת מלחמה, אלא דבשעת מלחמה היתה הסבירה נותנת לאסור אף במקום פק"י, משום דע"י שיאכל דבר איסור הריכו מכנים את כלל ישראל כסכנה, כמו שכתבנו, לפיכך חתי קרא וצחם מלאים כל עוב, להחיר מאכלות אסורות במקום פק"י אפילו בשעת מלחמה, וזהו שיעת הרמב"ם ז"ל. וסבר חלונת הרמב"ן ז"ל מעלי, דשפיר אינעריק קרא להחיר אכילת איסור במקום סכנת רעבון, דמסתבר הוב אסרינ ליה משום דשעת מלחמה חמירא, וכיון דחידוש הוא שחידוש חורב להחיר אכילת איסור בשעת מלחמה, אמרינ דלא החיר חורב אלא במקום פק"י, ולא גמרינ מינה מידי להחיר אף היכא דליכא סכנה, דמחידוש לא גמרינ.

ובדברינו אלה נבא ליישב גם תמיהת הרב פרשה דרבינו יצחק, שהביא מסוגיית בגמרא דחולין שלא

באותה חדר ובכפיפה אחת עם אותו חוטא, שדי תכלה בכולהו. ולפיכך כל עוד שנמצא בקרב ישראל אותו רשע, אשר קם לחרק ולגדף מערכות אלקים חיים, לא יכלו ישראל לעסוק בצחור ובמנוחת כראוי, כי מפאת התחבצותם עמו הכנים בקרבם מחשבות רעות ביודעין ובלא יודעין. ורק אחרי אשר קיימו את מצות ה' ויולאו את המקלל מחוץ למחנה וירגמוהו אבן, אז מעיד עליהם הכתוב ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה, כלומר שקיימו מצוות ה' יתברך בתקוה, במחשבות טהורות וזכות מצוה כמאמרה.

ואם עד כדי כך חמורה התחבצות עם הרשע שלא בשעת מלחמה, על אחת כמה וכמה שחמורה ממנה פי כמה ההתחבצות אל הרשעים בעתות מלחמה. וכבר הוזכר הכתוב את פעלי עצירות שלא ילאו אל שדה המלחמה, כמו שדרשו ז"ל (סוטה דף מ"ד ע"א) צמא"כ מי באיש הירא ורך כלבד ילך וישב לביתו ולא ימס לבד אחיו כלבדו, הירא מעצירות שצידו. ואפ"ל בצומת הכתוב כי הכה כן הוא דרך הדיקים, שאם באה לידם חיה עבירה שהיא ואפילו איסור דרבנן, נצטת עבירה זו לנגד עיניהם, ומפאת עליהם חולשה ורפיון אוניס, ושז אין בהם כח לעמוד בקשרי המלחמה. ולפי זה הפשט והדרש בכתוב זה קשורים ז"ל והיו לאחדים, כי מחמת שהוא ירא וחוזק על עצירות שצידו, הריכו נעשה רך לבד בעצב, ואין בו כח לעמוד בקשרי המלחמה, וע"כ הכתוב מחזירו ילך וישב לביתו ולא ימס לבד אחיו כלבדו.

ואחרי אשר נודע כמה זהירות צריך בשעת מלחמה שלא להתחבר עם פעלי עצירות, כי יש צדק סכנה לכלל ישראל, אם כן היה מקום לומר דבשעת מלחמה אסור לאכול צלות וערפות אף במקום פקוח נפש דסכנת רעבון, דאף אם בגוף האכילה אין איסור, דפק"י דוחה כל איסורין שצחורה, מימ יש לחוש שצאכילת דברים עומאים יגרום להסתלקות השכינה מקרב המחנה, כי צאכילת נו"ע ידבקו בו כוחות העומאים, וקדושת השכינה לא תסבול המתאגלים בצלות וערפות ותסתלק מעליהם, ויסבן צדק את כלל ישראל. וא"כ מסתברא לאסור עליו אכילת נו"ע בשעת מלחמה אף במקום פק"י, שהרי אם לא יאכל נו"ע אין כאן אלא פק"י ויחיד העולל למות דרעב, ואם יתאכל

שים סכנת רעבון או לא, ורחמנא שריא בכל ענין קדלי דחזירי בעתות מלחמה. משא"כ לישנא בחרא דמחלק בין שלל עכו"ם לשלל דישראל, סבירא ליה דקרא דובתים מלאים כל עוב חידוש הוא שחידשה חורה, וכדאמרינן דבשעת מלחמה הוה ראוי לאסור מאכלות אסורות אפילו במקום פק"י, ומכיון דחידוש הוא אמרינן אין לך צו אלא חידוש, דהיינו דכיון דקרא מיירי בשלל עכו"ם לא ילפינן מיינה להחיר אף שלל ישראל, דמחידוש לא גמרינן. ואמרו להבא כיון דיותר מסתברא להחיר במקום פק"י אמרינן דקרא לא החיר אלא במקום סכנת רעבון, דאי לאו קרא הוה אסרינן מסבא אף במקום פק"י כמ"ש לעיל, משום דיש צדך משום פק"י לכלל ישראל, פן יגרום טון זה להפילם ביד אויב, ע"כ אחי קרא לאורווי היחידא במקום פק"י, אבל יותר מכן אין לנו ללמוד היחר ממקרא זה, דאין לך צו אלא חידוש.

ועפ"י זה עלו דברי הרמב"ם ז"ל כהוגן, דאף דמקושיית הגמרא מוכח להדיא דלא ס"ל לנקטן לחלק במה שהחירה חורה קדלי דחזירי בין היבא דאיבא פק"י או לאו, דבכל ענין הותרו קדלי דחזירי, כאשר הוכיח הפ"ד ז"ל, מ"מ לשיטת לישנא בחרא דבגמרא דמחלק בין שלל עכו"ם לשלל דישראל צ"כ ס"ל דלא החירה חורה ערפי חזירים אלא במקום פק"י, ודעת הרמב"ם לפסוק הלכה כלישנא בחרא בגמרא.

דיוצא לנו מזה כי ההכ"ק החירה אכילת נבלות וערפות ודברים עמא"ם בשעת מלחמה, מדכתיב וצתים מלאים כל עוב וגו' ואכלת ושבעת, למד כדאית ליה ולמד כדאית ליה, וכמו שנתבאר בחרוכה דשיטת הרמב"ם ז"ל דלא הותרו אלא במקום סכנת רעבון, דאי לאו קרא הוה אסרינן אכילת דברים האסורים בשעת מלחמה אפילו במקום סכנה, ולשיטת הרמב"ם ז"ל הותרו בכל אופן, ולכלולו צריך ביאור להבין טעם היתור הלאה, דלכאורה יפלא ממה שזמנינו כי אף שהביא משנה לאורך שנה מזה מנא"ה החורה צריך שיהיה צדך משום מוגדר מילתא, וצלא"ה אין שומעין לו, כדאיתא ביבמות, וא"כ הכא טעמא צדי מה צורך יש בזה, ומהחירה חורה מאכלות אסורות בשעת

כשיטת הרמב"ם ז"ל, מדפריך השתא דבר טמא אשתרי לכו דכתיב וצתים מלאים כל עוב ואר"י צ"א א"ר קדלי דחזירי צער נחירה מצביא, ואם כדברי הרמב"ם ז"ל מאי פריך הרי קדלי דחזירי לא הותר כי אם במקום סכנת רעבון דאיבא פק"י, וליבא למיפשט מיינה מידי איבעית ר' ירמיה, דאיבא קצעי אם איברי צער נחירה שהביאו ישראל עמם לארץ מותרים לכולם שלא במקום פק"י, מכיון שחירתן היתה במדבר צערם נטעו על השחיטה כדעת ר"ם, אלא ודאי דהעיקר כדעת הרמב"ם ז"ל דקדלי דחזירי הותרו בשעת מלחמה אפילו היבא דליבא פק"י, ושפיר פריך המקשה דאם קדלי דחזירי הותרו בכל ענין צ"י שצנשו, אצרי צער נחירה עאכ"כ שהם מותרים באכילה, אח"כ הפ"ד להשיג על שיטת הרמב"ם ז"ל. אכן הנה בגמרא שם משני ב' חירותים להעמיד איבעית ר' ירמיה, ובהירוחן ב' ה' הוא ואביעית אימא צנשו שצנשו (דקא מיבעית ליה אם הותרו איברי צער נחירה צ"י שצנשו), כי אשתרי לכו שלל שלי כותים, שלל דידכו לא אשתרי לכו (וע"כ מצינו ליה לר"י דלמא איברי צער נחירה שהביאו עמם מן המדבר שנחירו צערם אסרתן חורה הותר לכו לאכול בארץ ישראל אף דשלל דידכו הוה).

דרי מזה כי בשינוי קמא דמשני גמרא להעמיד איבעית ר' ירמיה, אכתי לא הוה נחית לחלק בין שלל כותים לשלל דידכו, אלא הוה סבירא ליה דכיון שהותרו קדלי דחזירי מקרא דובתים מלאים כל עוב בכל אופן ואופן הותרו, בין שלל עכו"ם בין שלל דישראל, אלא דבחירות השני חידשה בגמרא חילוק זה בין שלל עכו"ם לשלל ישראל, וטעם החילוק בין ב' החירותים מבוחר היטב, דלישנא קמא סבירא ליה דמכיון דשרא לן רחמנא קדלי דחזירי בשעת מלחמה דכתיב וצתים מלאים כל עוב, בכל ענין שרי, בין שלל עכו"ם בין שלל דידכו, וכמו כן אמרינן דהותרו קדלי דחזירי בכל אופן ואפילו היבא דליבא פק"י דסכנת רעבון, שהרי כיון דלא מחלקין בין שלל עכו"ם לשלל דידכו, א"כ לא אמרינן דחידוש הוא שחידשה חורה ואין לך צו אלא חידוש, אלא אמרינן דגלי לן רחמנא להחיר בכל אופן, וכיון שכן אין חילוק בין היבא

בעצם היו עבירה באכילה זו, אלא שעושים אותה ברשות המקום צ"ה, ולא גרע מעבירה לשמה, שאף היא סגולה להמשיך מפלות על ראש שונאי ישראל.

פירות הנושרין מדברינו דמה שגטווה אליהו לאכול בשרה מצי עובדי דלחאכז שסעיטוהו נבלה, וכן מה שהחירה תורה לישראל קדלי דחזירי בשעת מלחמה חז עעמא חית לכו, להמשיך באמנעות אכילה זו מפלות על שונאי ישראל, ולהנחילם תבוסה נחת עד השמדם.

ובחינה זו נראה להעמיס בקרא דיחזקאל נבלה וטרפה וגוי לא יאכלו הכהנים. בהקדם עוד מ"ש בספר"ק קדושת לוי פרשת שמות עה"פ לכה ואשלתך אל פרעה, עפ"י מה שדרשו ז"ל (פסחים ק"ח ע"ב) בדברי הכתוב בתהלים (קל"ה) הללו את ה' כל גוים שצמחו כל האומות וגוי, מאי הללו את ה' כל גוים, אומות העולם מאי עבדייתו, ה"ק הללו את ה' כל גוים האגבירות ונפלאות דעצד עבדייתו וכו'. ולכאורה דברי רבותינו נעלמו מאתנו, דאם נאמר שכוונתם שהאומות יודו וישבחו אנשים ונפלאות שעשה להם הקב"ה, הלא אין הקב"ה עושה נסים כי אם לעם סגולתו, וחלילה לומר שהש"ת עושה לאומות נסים ונפלאות. וביאר בארובה כי באמת כל מכה שהקב"ה מלקח בה את הרשעים, וע"י כן שמו הגדול מתעלה ומתקדש בעולם, הרי עולה מכה תועלת גדולה ועושר לאותם רשעים שנקו בה, שהם נעשו הכלים שעל ידם מתגלה ונודעת קדושת הבורא בעולם. אלא דמחמת שהאומות בשר חמורים בשם, ולבדם ארעם וסחורם, אינם מבינים הטובה הגדולה המגיעת להם מן המכות, אבל לעתיד לבא יפקח הקב"ה את עיניהם ויפתח סגור לבדם, ויבינו אף הם את הטובה שבמכות אשר אלו הן הלקוין. ואי יתנו שיר ושבח להש"ת על הטובה הגדולה שעשה להם להכות אותם, שעל ידי הכחות אלו נהגדל ונתקדש שמו ויחזק צעולם.

מלחמה, ודאדרכה לעת כזאת לריך משנה זכירות ושמיירה יחירה שלא לגרום לסילוק השכינה מקרב הממכה.

אך לפי מה שנתבאר לעיל ענין מה שגטווה אליהו עפ"י הדבור לאכול בשר משגולתו של אחאב, שהיו צורך גדול בדבר כדי להמשיך דיונים על ראש שונאי ישראל באמנעות עבירה לשמה, כדברי הספר"ק בני יששכר, אפשר להבין גם ענין זה שהחיר הכתוב קדלי דחזירי בשעת מלחמה. דכנה כאשר נלחמו בני ישראל עם אויביהם היו זקוקים להשפעת דיונים כדי להחגבר עליהם ולרדפם עד כליהם, וגלל כן היה צורך שיעשו בני ישראל אחי עבירה לשמה, שסגולתה להמשיך דיונים וגבורות על שונאי ישראל. אכן הנה אין הדבר הזה מסור ביד כל אדם לעשות עבירה לשמה, כי בקל אפשר לעשות ולהכשל, וכמו שכתב בספר"ק תולדות יעקב יוסף פרשת חלא על מה שאמרו ז"ל (פיר כ"ג ע"ב) גבי יעל גדולה עבירה לשמה ממנוה שלא לשמה, דלפי זה יש מקום תפיסה ליה"ר לפחות האדם לעצירה, ולומר שמכוון לשמה שהיא גדולה ממנוה שלא לשמה, וכאשר באמת כל עושי רעה אומרים שמכווין לשמה. על כן העמיד כלל אחד שהוא כיחוד חקוק שלא ימוע, להבחין אם הוא עבירה לשמה או לאו, והוא אם אין האדם נהנה מן העבירה עצמה, שהיא רעה אלא ומחזיש בה ומגטער עליה, אלא שאריך לעשותה כדי שיצא מזה חטאת טובה, אזי הוא עבירה לשמה וכדאיתא גבי יעל עובדת של רשעים רעה הוא אלא לדיקים, ואם לאו אל יעשה, כעשהדכ"ה. מבוחר מזה כמה קשה לעשות עבירה לשמה בלי שום שמץ ערצוב הנאה כלל, ולא כאותם העושים המטעים בדור הזה בעוה"ר שאומרים על כל דבר פשע ואף על העבירות החמורות ביותר שהם עבירה לשמה, דזה עושה גדול הוא.

ולאזאת מכיון שחפץ הקב"ה שיהיה צדק ישראל להמשיך דיונים על ראש שונאיהם, ואי"ה שיעשו כן ע"י עבירה לשמה כמבואר, כי כד הדבר מאד, לפיכך החיר הבורא לישראל בשעת מלחמה לאכול מאכלות אסורות, כי גבר חסדו עליה שצבא אכילה הכיח נוכל להמשיך דיונים על ראש שונאיו, שהרי

ועפ"י זה נצא לציאור קרא דיחזקאל, דהנה בכל מלחמה אשר נלחמו ישראל עם יריבים, היתה עיקר המלחמה עפ"י הכהנים, שהרי על נצארת ישראל היה נמונה כהן משוח מלחמה, ועמו עוד כהן שני, והם היו המדברים אל העם בעתם נאחם למלחמה, ככתוב צפרשת שופטים, ומצואר ענין זה בצוטה פ' משוח מלחמה. וצוה ביארתי לישאל דקרא צפרשת עגלה ערופה, דכתיב וגשגש הכהנים בני לוי כי צם צמר ה' וגו' ועל פיהם יהיה כל ריב וכל גע, דלכאורה ז"ל דבשלמא כל גע מוכן שפיר, דהנגעים תלויים בכהן לעברו או לעמא, אבל מהו ציאור אומרו כל ריב, וכי ענין ריבים תלוי בכהן דוקא, הלא הדבר מסור לדייני ישראל. ואפ"ל עפ"י מ"ש כי עיקר הכנסת המלחמה היתה מסורה לכהנים, והם היו הממשיכים תפוסת השוגאים ומפתלין. חש"ה ועל פיהם יהיה כל ריב, כלומר דברי ריבות שצין ישראל לשוגאים, הם המלחמות עם אויבי ה', יתברכו על פי הכהנים, שהם יהיו משפיעים כח נחמן המלחמה לישראל. וכיון שהכהנים הם ממנהיגי המלחמה, א"כ בזמן שיש צורך להמשיך השפעות דיונים על ראש האומות, ע"י אכילת נוי"ע וכדומה כמצואר, היה עיקר הדבר מועיל על הכהנים, שע"י עצירם לשמה ימשיכו מפלה לשוגאי ישראל. וצוה יוצן דהנה הרבה פסוקים בספר יחזקאל נאמרו על לעחיד לצא, וגם צורת הכית הכתובה ביחזקאל אמורה על הכית השלישי שיצנה במהרה בימינו, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל (צפ"ח מהלכות בית הבחירה) דכיון העמיד להצוות אעפ"י שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומצואר ואנשי בית שני כשצנו בימי עזרא צוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל, ע"כ.

וחבי נמי אפ"ל דגם כך קרא נצלה וערפה וגו' לא יאכלו הכהנים הוא נצוה שגאמרה על לעחיד לצא, ואשמעין רבותא בך דאפילו הכהנים שהם העיקר בהנהגת המלחמה, ועל פיהם יהיה כל ריב ומלחמה עם האומות, לא יהיו זקוקים שוב לאכול נצלות וערפות בזמן המלחמה, כדי להמשיך בך השפעות דיונים על האומות, כשם שהיה צורך בך צוה"ל, שהחזק אליכו לאכול צמר משולחני של אחאב כדי להבטיח את אויבי הצעל, וכן הוצרך הכתוב להחיר

טובה לישראל ורעה למארים, ומאח ה' לא תלא הרעה, לפיכך נגד הרע המגיע אחר לכך כלומר מעמך, בלא שחיה שליח מאח, וכפלי נד הטובה אחר ואשלתך, אני משלח אותך על כך. ולפיכך צאשר המכות שלא היו גורמים קידוש ה' בגדול כ"כ, וא"כ לא הגיעה מהם טובה למארים, ומאח יתברך לא תלא הרעות, ע"כ היתה ע"י שליח, משא"כ מכת צבורות שעל ידך נחגלה ונתפרסם נחגלו ונתקדש שמו יתברך בגדול בעולם, וא"כ הגיעה ממכה זו טובה גדולה למארים, שנעשו כלים שע"י היה פירסום גדולת שמו יתברך בעולם, לפיכך היתה ע"י הש"י"ת בעלמא. וזהו ציאור הכתוב הללו את ה' כל גוים ואמרו ז"ל אנשים וגבורות דעבר צדיקה, לא נקעו דעביר, "לכו", הלא דעבר צדיקה, פירוש דלעח"ל יכללו האומות את הש"י"ת על הכסים ונפלאות שעשה לעמו ישראל "צדיקה" כלומר עמכם, שהם היו הכלים שעמכם עשה הש"י"ת נסים ונפלאות לישראל, ע"י שהכב צהם מכות גדולות ונאמנות, ונתפרסם כבודו בכל העולם, עכדח"ק עי"ש בצרובה.

המזרם מה, כי לעחיד לצא יצונו אף האומות עמם אשר ילקו מכות גדולות ונאמנות את הטובה הגדולה שיש להם במה שהקב"ה נפרע מאויבי עמו ישראל, שע"י כן מתגדל ונתקדש שמו בגדול בעולם, ועל כך יאמרו האומות שירה בכלל חמרה. וכיון שאף הם ישיגו כי המכות אשר הן לוקין הם טובה גדולה להם, א"כ לא עוד צורך לישראל לעשות עצירה לשמה למתן ימשיכו ע"י כן מפלה נחם לשוגאים, שהרי כל מה שיש צורך בך צוה"ל, הוא משום דלא יתכן להמשיך ע"י עשיית המאורות ומע"ט דיונים וגבורות, כי סגולת המאורות להמשיך צרכות והשפעות טובות בלבד, ולפיכך יש מן הצורך בעצירה לשמה להמשיך דיונים על אויבי ישראל, דכיון דעצירה קא עביר סגולתה להוריד דיין, הלא דמשום שעשה אותה לשמה יעלו ויציאו הדיינים על שוגאי ישראל, משא"כ לעחיד שאף האומות יכירו וידעו כי הדיינים והמפלות טובה גדולה להם, א"כ יוכלו להמשיך הדיינים על ראש האויבים על ידי מעשי המאורות, שסגולתן להמשיך טובה וצרכה, שהרי אותם הדיינים עמם טובה להם.

קדלי דחזירי בשעת מלחמה לנורך כן. דדוקא זכ"ז יש לנורך בכך משום שחלומות חיים משיגים הטובה הנלמחת להם מן החכמה והמפלגה שלהם, משא"כ לעת"ל יכירו ויודו גם החלומות בטובה הגדולה המגיעת להם צמה שמתקדש ש"ש פ"י הדינים הנמשכים על ראשם, וא"כ יוכלו הכהנים להשפיע אותם הדינים עליהם פ"י מלכות ומעשים טובים, שסגולהם להמשיך ולהשפיע שפע טובות וזכרות.

ולדרבנן אפ"ל גם מה שאמר ר' יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדרשה, דהנה פפ"י מה שנחבאר לעתיד לא יולדו ישראל לכה עצירה לשמה כדי להמשיך מפלות על שונאי ישראל, א"כ יתכן דשבו לא יתרו קדלי דחזירי בשעת מלחמה, כדאמנן שכל מה שהותרו אינו חלל צעזור ימשכו פ"י כן דינים על שונאי ישראל, משא"כ לעתיד שחיה השפעת הדין על החלומות צכה המלכות. ואפשר דמה שדרשו ז"ל צמח"כ וצח"ס מלאים כל עוב להחיר קדלי דחזירי בשעת מלחמה, דרשה זו נדרשת רק עד ביאת המשיח, ואח"כ יהיה נדרש מקרא זה באופן אחר, כי בזמנו שיש צפוסק זה דרשות אחרות שלא נחגלו לנו, כיון שאין בהם נפק"מ לידון זכ"ז, אצל לעתיד כאשר

*

בהר

השביעית ותו לא, וממילא מוכן כי החששא הוא בעבור שנאסר להם לחרוש ולזרוע וכו'.

(ו) **ה'רמב"ן ז"ל** כתב כי צ"ע לומר שמקרא זה מפורש, שהיה ז"ל וכו' חאמרזו בשנה השביעית מה נאכל, שהרי הדאגה היא על השמיניות, כי בשנת השביעית יאכלו מפירות הששית כמנהג כל השנים לאכול מפירות השנה הקודמת עד כלות הקציר, וגם אחרי כן וכו'. וצ"ע כי דוחק הוא לסרס המקראות.

(ז) **וצוית' את צרכתי** לכם בשנה הששית וגו' הא"ח הקדוש כתב כי צרכה זו אינה צומת, שכבר הצטוו ונאמרו הארץ פריה וגו'. אלא שמצטוו צרכה הצבואה ככד קמת הצרפית וכו'. וכעין זה פירש הכלי יקר ז"ל. ולפי זה קשה מדוע יעשה כ' את הנס בדרך זו להקדים ולבצר את הצבואה בשנה הששית, הלא די בכך שתחברך צבואה שבאוצר צבוא השנה השביעית.

(ח) **בתורת הכהנים** איתא (והוצא בילקוט פ' זו רמז תרס"א) וזוית' את צרכתי לכם בשנה הששית אין לי אלא בששית מנין צממישית צריבית בשלישית בשנית יהו מספקות משנה לחצרתה ח"ל בשנה, ע"כ. וקשה דלפי"ז נמצא כי רק בהצטרף צרכה כל השנים שקדמו לשביעית, אשר יוחרו מעט משנה לחצרתה, יהיה מספיק לשלש השנים, השביעית השמינית והששית, ולא כפי צרכת השנה הששית בלבד להספיק לשלש השנים, וזה היפך המצואר בכתוב כי צרכת השנה בלבד כפי, להספיק לשלש השנים **עלמחיה**.

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר וגו' כי תצואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבחתה הארץ שנה לה'. פירש"י ז"ל מה ענין שמטה אלל בהר סיני וכו' אלא מה שמטה נאמרו כללוהיה ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללוהיה ודקדוקיהן מסיני כך שנויה צ"כ. הקשה צא"ח"ה הקדוש מדוע גילתה לנו תורה צממות שמטה דוקא שנאמרו כללוהיה ודקדוקיה מסיני וממנה ילפין לכל המצוות, ולא גילה לנו דבר זה צממות אחרת.

(צ) **ושבתה** הארץ שנה לה', פירש"י ז"ל לשם ה' כשם שנאמר בשנת צראשית. וצ"ע לאיזה ענין הוקשה מצות שביעית לשנת צראשית.

(ג) **לחלון** צפרשה וכו' חאמרזו מה נאכל בשנה השביעית הן לא חרע וגו' וזוית' את צרכתי לכם בשנה הששית ועשת את הצבואה לשלש השנים. ידוע מה שהקשה בספר"ק נועם אלימלך שדברי כך הוא דרכה של תורה לכתוב יחור לשון או אפילו אות אחת יחירא ומתחילין בזה כמה קושיות, ומדוע האריך הכתוב כאן בלשוננו לפרש כל הקושיות מה נאכל וגו', והנה כפי הכאורח לכתוב וזוית' את צרכתי ותו לא יקשה מה נאכל בשנה השביעית.

(ד) **עוד** יל"ד דמשמעות לשון הכתוב הוא דדוקא אם יאמרו מה נאכל בשנה השביעית אז יא' ה' את הצרכה בשנה הששית, ובלא"ה לא, והוא תמוה.

(ה) **עוד** יל"ד מדוע הולך הכתוב לפרע השאלה הן לא חרע ולא נאסוף את תוצאותנו וכו', הרי כבר נחצאר בפסוקים הקודמים באורך איסורי שביעית ודי שיאמר הכתוב וכו' חאמרזו מה נאכל בשנה

לדינים ולאסורים שיש בפירות שביעית שאריך לנכוג בהם קדושה שביעית, ע"כ. ובדרך זה כתב המהר"ם ז"ל בחידושו עמ"ס כתובות לפרש דברי ר"ח כהן המובאים בחוספות שם (דף ק"י ע"ב ד"ה הוא) וז"ל ויהי אומר רבינו חיים דעכשי אין מאוה לדור בא"י כי יש כמה מאות התלויות בדרך וכמה ענשין דאין אלו יכולין להכריז בהם ולעמוד עליהם, עכ"ל החוספות. ופירש המהר"ם דכוונתו למאות שביעית שרבו ענפיה ופרטיה לאין מספר ואין יכול האדם לעמוד בהן (ועי"ש שכתב עליו דבר וכן בתשובתו דבר דעת ה"ח כהן וכתב עליו דהגבית תלמיד נכחו. ועיין בספרי ויזל משם מאמר יבוא א"י מסמין ס"ב עד סימן פ"ו שביארנו דעת ר"ח כהן על נכון, והשיבותי מעליו את תלויות המהר"ם ז"ל, והדברים צורכים וממורים כשמלה תל"ת).

היוצא מה כי זכירות יתירה לר"ח האדם לנכוג במאות שביעית ובשמירת פירותיהם קדושה, וכלוי האי ואולי יעלה בידו להכליל מאיסורי שביעית. והנה אם כי לפי מדריגתן של ישראל צעת שעמדו רגליהם על הר סיני שזכו להיות במדרגה עליונה נקיים ועבורים מכל חטא ופגם, והיו בבחינת עושי רצונו של מקום בשלימות הגמור, ואילו היו זוכים להשאיר במעמדם ומצבם היה מתקיים בהם ועמדו זרים ורעו לאנכם, והיתה מלאכתם נעשית ע"י אחרים. מ"מ אליה וקץ בה, כי מאידך גיסא יש לחוש פן לא יתנהגו הזרים העוסקים במלאכתם על פי החזקה, ולא ינהלו עסקיהם כדת וכהלכה, כמו שכתב השלח"ק הני"ל, ויגבר החשש הזה במאות שביעית שרבו ענפיה ודקדוקיה, עד אשר לא יספיקו מרוב, ופן לא ינהגו הזרים העוסקים במלאכת ישראל קדושה בפירות שביעית, וכן יחללו בשאר איסורי שביעית, וא"כ כיצד יוכלו ישראל לאכול פירות אלו הגדלין בשביעית, צדור יש עליהן חשש איסור.

ונראה לבאר הענין כי הנה אמרו ז"ל בברכות (ל"ה ע"ב) רש"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה חורש וכו' וקולר וכו' ודש וכו' תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושי רצונו של מקום מלאכתם נעשית ע"י אחרים, שנאמר ועמדו זרים ורעו לאנכם (ישעיה ס"ח), ע"כ. והנה בזמן שעמדו ישראל במעמד הנבחר פסקה זוהמתן והיו קדושים ועבורים כמלאכי השת, ולא נמאץ בהם כל עון וחלודה, והגיעו לבחינת עושי רצונו של מקום בשלימות הגמור, ואילו היו זכאים ונשארים במדרגה זו, היו זוכים מיד אל החיקון השלם, והיתה מלאכתם נעשית ע"י אחרים. אמנם אף כי ודאי מעלה גדולה היא שתיבה מלאכת ישראל נעשית ע"י שלוחים, ויהיו פנויים לעסוק בתורה ובעבודת ה' ללא כל טורד ומעכב, אך דא עקא כי יצאו כמו נד דברי רבינו החסיד הקדוש השלי"ה ז"ל שכתב כי מועד לעסוק במו"מ צעמו משיעסוק ע"י שלוחו, כי אולי לא יעסוק שלוחו באמונה עם אחרים ויגזול וירמא את אחרים, עכ"ד ז"ל. אכן חקקה יש לו לאדם שיוכל לעסוק במו"מ ע"י שליח, ואעפ"כ אל יראה ואל יחת פן יעוות שלוחו, עפ"י דברי אה"י זל"ה בספרו תפלה למשה עה"פ (ממור ק"א) אשכילה בדרך חמים מתי תבוא אלו וגו' שחמה על דברי השלח"ק וחל"ק, והנה במח"כ דבריו הק' מפילים במצובה גדולה את הרואים להתמיד בתורה ד' ואין להם מלאכה רק משא ומתן וכו'. אבל זאת העצה שיצדור לשליח אחוס שכן נאמנים ודאי צענינו, שדולאי יעשו באמונה ולא יעשו רמיה. לזה אמר דוד אשכילה בדרך חמים מתי תבוא הנ"ל חל"ה, כי איך אפשר, וישבתי דעתי אחרתך בהם לבדי בקרב ביתי ולא ציערים ובמדבריות בלריכי העולם, כי לא צעל החזקה והעבודה וכו', ומחשש שמה לא יעשו באמונה אמר הולך בדרך חמים הוא ישרתני, ובדולאי יעשה הכל באמונה בלי שום רמיה ע"כ.

ועל פי זה נבא לענינו כי הנה איסור שביעית חמור הוא מאד, ורבו מאד פרטיו וסעיפיו, והמכשלה מאוה בהם, וכמ"ש החו"ס במסכת סוכה (ל"ט ע"א) על הא דאמרין בגמרא שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, דעממא דמיתלא דליכא איסורי טובא שאין ע"כ חזר לאסור וכו', ואין מספר

וזה אפ"ל בכוונת הכתוב וכו' תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, דאין הכוונה שיאמרו דברים אלו כמתרעמים על הדין שאסר להם עבודה שזה וכרס בשביעית, אלא אדרבה מגדל יראה חטאם יראה ורעד יבא בהם פן לא יותר להם לאכול מפירות שגדלו בשנה השביעית, מחמת שלא ינהגו הזרים העובדים

אדמתן כדת ובהלכה, ואסרו באכילה. והכתוב מפרש וכוך עטם חששא זו, באמרו כי לא מרע ולא נאסוף את תבואתנו, כפי חין אלו רגילים לרוע ולאסוף את תבואתנו, כי אם אדם העובדים אדמתנו, ומשום כך מורא יעלה על ראשנו כי לא ידעו שובי אדמתנו גמור. הכנות שבציעה, כי אנוהו שופקים בתורה ובעבודה ה' ואין יכולתנו להשיג כי יעשה הכל כדת ובהלכה כאשר עס לצנו.

ובי תימא כי אכן התוב מוטל עלינו לטעל בשנה השביעית מתורה ועבודה ה' ולהשיגה על העוסקים במלאכה שלא יעשו איסור צפירות שבציעה, וזו דבר שא"ל כי אדרבה בשנה השביעית חיוז עלינו ויותר מכלל השנים להגביר חיילים בתורה ובעבודה, ולהיות מוסף וכוך ממדורגה למדורגה מתחת קדושת השנה הזאת, וכמובאר בסב"ק כשעם שקדושת השנה גדולה מאד וחייבים להתקדש ולהטכר ולהרבות ביום קדוש זה בתורה ובעבודה ה', כן שגב מאד קדושת השנה השביעית, ותוצר' היא בשנה זו להגביר חיל בתורה ובעבודה הש"ת.

ובדי להויתא מתעש זה הצעיה הקב"ה לישאל ונחית את דברתי לכם בשנה הששית כי לא יראו ולא יפחדו פן תעשה מלאכתם באיסור בשנה השביעית, כי כאשר יהיו ישראל בצחי עושי ראונו של מקום יא ה' את הדרכה באסמיהם, ותחברך להם תבואת ששית ועשת את התבואה לשלש השנים. ושוב לא יראה לכם נוקם מתעש שתעשה מלאכתם. באיסור, כי לא יערכו כלל לפירות השנה השביעית, שהרי מפירות ששית יאכלו די סיפוקם בשביעית. וזוהי מוצר מה שהקשינו שיהי יכול ה' לשלח את הדרכה צפירות שנה השביעית עממה (קושא ז') ומה אורך להרבות בנם מחוץ לטעם העולם, ולנרץ שנה הששית שתעשה לשלש השנים. אכן הוא הדבר אשר דברנו דברנו זו קאי על פירות האילן של שנה הששית, ואם תכנס דרכה צפירות השנה השביעית לא נתקן חששם כלום, כי אין הם דואגים שלא יביא להם די סיפוקם, אלא פן תעשה מלאכת שדותיהם באיסור שלא ידעו האחרים העושים במלאכתם גמור קדושת שבציעה, על כן השתלה הדרכה צפירות הששית, ולא יערכו לשמור

אמנם דרכה זו שיהא מחוץ לדרך הטבע אינה נשלחת משמים אלא בזמן שישראל עושים ראונו של מקום בשלימות הגמור, שאז הכח מקבלים השפעתם מן הש"ת לבדו שלא באלמנטות שלית, וכמו שכתב ק"ז זל"ה בישמח משה פי תולדות עב"פ וירע יאחק בארץ הכיא וימלא בשנה הכיא מלאה שערס ויברכו ה', ותרגמו מלאה בדשעורו, ויציר הכוונה על פי מה שפירש מאה"כ יוסף דעת יוסף מלאכה כי הכה קיום העולם רק ע"י הדרכה, אך אין הדרכה שורה לא בדבר המדוד וכו', אלא בדבר הסמוי מן העין, ולפי זה עד כדי שהדעת עושה יכול להיות דרכה חבל יותר מכדי שהדעת עושה אין יכול להיות דרכה דלגני זה הוי בדבר המדוד. ולפי"ז מן שמוסיף דעת וכן המשער של חד וגדול עד שלא יעשה ח"כ אין הדרכה מליה בשלו והיוני יוסף דעת יוסף מלאכה, כי אם אין דרכה אין כלום. והנה עטם דאין הדרכה שורה הוא משום ולהנהגה סתמית היא השגחה מסתרת בטבע, ולכן אמרו לנרץ ברוך ה' השולח" דרכה בכרי הוא (תענית ח' ע"ג) ולא הנוהג דרכה, כי הטבע הוא השליח. וא"כ בדבר המדוד שאין יכול להיות נסתר אין זו דרכה, ולפי"ז מוכן דאם יתן הש"ת דרכה בעלמו שלא ע"י שליח היינו הטבע, ואין הדרכה מכוסה כלל בטבע, ודאי אין שום דבר יכול לעכב על ידו ושורה הדרכה בכל אף ביותר מכדי שהדעת עושה. ועפי"ז זה יוצא וירע יאחק וגו' וימלא בשנה הכיא מלאה שערס כתרוממו, וקשה איך יתכן זה הא כי צוה בדבר המדוד דא ודאי בכדי שהדעת עושה, להא אחר ויברכו ה' ולא ע"י שליח כנ"ל, עכ"ד הקדושים.

ולפי"ז זה מוכן היטב כי בזמן שישראל עושים רש"מ אין קצבה לדרכתם, כי אז השפעתם באה מלאה הקב"ה לבדו בלא שליח. ועי"ז זה יתבאר גם מה שדרשו חז"ל (בב"ר פ"א ח"א) כתיב (משלי ג') דרכה ה' היא תעשיר ולא יוסף עכ"ז עמיה, דרכה ה' היא תעשיר זו השנה שנאמר ויברך חלקים את יום השבוע, ובתורה כי ביום השנה מקבלים ישראל

הוא שיאור ה' את הצרכה בפירות הששית שיספיקו לשלש השנים. משא"כ כאשר לא יתאלו ישראל מה נאכל דהיינו בזמן שאינם בבחי' עושים ראש"מ, אז לא יתאלו ה' את צרכתו בפירות הששית שהספיק לשלש השנים, אלא תכנס הצרכה בכל שנה בפירותיהם קימעה קימעה, וגם בפירות השנה השביעית תצא הצרכה, כי לא ייראו מלאכלם, אחרי שהם עומים עוסקים במלאכתם, ויכולת בידם להוציא דיוני שביעית.

ובדרך זה אפ"ל מה שפירש"י ונצחה הארץ שנה לה' לשם ה' כשם שנאמר בשנה בראשית. כלומר שהבחי' הכחוש שיקיימו מצות שמיטה כראוי, ואז תהיה השביעית לשם ה', כלומר שתצא הצרכה בפירות משם הוי"ה ד"ה, בלא חמנעות שלית, כמבואר להלן בפרט ולייתי את צרכתי וגו' ועשת את הכחוש לשלש השנים, שהיא צרכה מרובה יותר מכדי שהדעת עושה. וז"ש רש"י ז"ל כשם שנאמר בשנה בראשית, כי ביום השבת נשפעת הצרכה מאת הקב"ה בלא חמנעות שלית, כדאיתא בצ"ר הני"ל על הכחוש צרכה ה' היא תעשיר.

ועל פי מה שנחבאר כי מה שאמכ"כ ובי חאמרו מה נאכל בשנה השביעית הוא צבור שיהיו ישראל יראים פן לא יוכלו לשמור מצות שמיטה כראוי, לפי שאין מספר לאיסורים ולדקדוקים שבה, מבואר שפיר מה דנקט קרא דבר סיני במצוה זו דוקא, ומכאן ילפינן על שאר מצוות שנאמרו פרטיבין ודקדוקיבין מסיני (קושיא א'). שהרי ממה שאמר הכחוש ובי חאמרו מה נאכל בשנה השביעית, צ"ע לומר שנאמרה להם מצות שמיטה דבר סיני בכל פרטיבין ודקדוקיבין, שהרי כל מה שחייבירו מה נאכל בשנה השביעית היה צבור ששמעו כל פרטיבין ודקדוקיבין מצות שביעית, וכאשר נחבאר דלפי שהיו באותו מעמד בבחי' עושי ראש"מ ואילו היו נשאלים באותה מדרגה היו זוכים שיהיה מלאכתן נעשית ע"י אחרים, ע"כ חשבו כי מאחר שמצות שביעית חמורה, ויש בה פרטיבין ודקדוקים לאין מספר, פן לא יוכלו לאכול פירותיהם שביעית, לפי שלא ידעו הארים העוסקים במלאכתן שדויתיהם וברמיהם להוציא דיוני שביעית. ולפיכך נקט קרא במצות שביעית דבר סיני, שהרי

השפעתם מאת הצו"ה עומה ללא חמנעות זש"כ צרכה ה' היא תעשיר, דלפי שהצרכה בזה מאת ה' בעומה נשפעה לישראל ממנה שפע רב עד צלי די.

ברם בזמן שאין ישראל עושים ראש"מ שאז המה מקבילים השפעתם בחמנעות שלית אין הצרכה שורה עליהם צמוד גדושה כ"כ, עד שיהיה הסם נראה בעליל, אלא הצרכה היא בדרך הטבע עד כדי שהדעת עושה, וצדק מבואר מה שדרש בחזרת הכנים (קושיא ח') מדכתיב וצבנה שתהיה כל שנה ושנה מספקת לחצרה וללאורה זה היפך משמעות הכחוש ולייתי את צרכתי ששם מבואר כי בצרכה השנה הששית עומה יריד די לשלש השנים, ולא בהעמק צרכות השנים הקודמות, שהותירו משנה לחצרה. אמנם כבר נחבאר כי כך הצבנה ולייתי את צרכתי לכם בשנה הששית שהיא צרכה שמחון לדרך הטבע, קאי על אותו הזמן שהיו ישראל עושי ראש"מ של מקום, אבל בזמן שאינם עושי ראש"מ אין הם ראויים לצרכה מרובה כ"כ. וע"ז מכוונת דרשת החו"כ מתיבה וצבנה, שגם השנה הששית השלישית הרביעית והחמישית יהיו מספקות משנה לחצרה, ולא סגי בצרכה הששית בלבד, כי הן צעומות נשלחת הצרכה ע"י שלית, ולא יתכן לגם שמחון לדרך הטבע שיעשה ע"י שלית, שתשלח צרכה מרובה בתצוצות השנה הששית עד שיספיק לשלש השנים. ולא זו בלבד, אלא בלא"ה נמי אין לורך לשלוח צרכה מרובה כ"כ בפירות הששית, דבזמן שאין ישראל עושים ראש"מ הרי הם עוסקים בעומם במלאכתם, ואז אין חשש זה שיאמרו מה נאכל בשנה השביעית, כי בידם להוציא דיוני קדושת שביעית ותשלח הצרכה בפירות כל שנה ושנה קימעה קימעה, ואף בפירות שנה שביעית יא' את צרכתו ויאללום בקדושת שביעית.

ובזה מיושב מה שהקשינו על מה דמשמע מדברי הכחוש דדוקא בזמן שיאמרו ישראל מה נאכל בשנה השביעית אז מצויה ה' ולייתי את צרכתי ובלא"ה לא (קושיא ד'), כי אמנם רק בזמן שיהיו ישראל עושים ראש"מ ויפתחו פן לא יוכלו לאכול מפירות שנה השביעית מחשש שלא יחברו הארים העוסקים במלאכתם דיוני שביעית, כי רבים המה, על כן צדין

לשגל השנים וגו', ולכאורח. הוה סגי. צמ"ש וזוית
 את צרכתי לכם בשנה הששית וממילא נשמע דכיון
 שהקב"ה ישלח את הצרכה באסמיהם, כדי לתת די
 צורך סופוק מזונותיהם בשנה השמיטה שהם בעלים
 מעבודת שדה וחרם, ודלוי שיהיה הצרכה די וכוור
 עד בוא הצבואה החדשה של שנת השמינית, ומח
 צורך להאריך בפירוט זמן המשך הצרכה.

(ה) ותו יל"ד במה שאמ"כ ואכלתם מן הצבואה וגו'
 וכן להלן חזר ואמר תאכלו ישן, ולכאורח מילתא
 דפשיטא היא שאם תתבצר תבואתם ויהיו אסמיהם
 מלאים בר, ויאלו וישבעו מהם, ולא יתעריך למימרה
 שיכיו אובלים את תבואתם.

(ו) וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן הצבואה
 ישן עד בשנה הששית עד בוא תבואתה תאכלו
 ישן. פירש"י ז"ל עד השנה הששית, עד חג הסוכות
 של חשיית שהיה עת בא תבואתה של שמינית לתוך
 הבית וכו'. הקשו המפרשים ז"ל דמהכא משמע דעד
 חג הסוכות של חשיית לא היו אובלים מן הצבואה
 החדשה שזרעו בשמינית, ואילו לעיל בסמוך על
 מהא"כ ועשת את הצבואה לשלש השנים כתב רש"י
 ז"ל למקלת הששית מניסן ועד ר"ה ולשביעית ולשמינית
 שזרעו בשמינית במרחשון ויקראו צינסן. משמע דמניסן
 כבר היו אובלים מתבואת השמינית. ולכאורח דברי
 רש"י ז"ל סחרי להדדי, וז"ע.

והנראה לומר ציבור הענין בהקדם לבאר ענין
 הכחוז וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו',
 דאין הכוונה שיהיו ישראל חלופים באסמיהם ולא
 יבעמו ח"ו צהש"ת שיזמין להם די מחסורם אשר
 יחסר להם, עד שמחמת כן יהיו מחתפקים ושוואים
 מה נאכל בשנה השביעית, אלא כוונה אחרת יש
 במאמרם מה נאכל וגו'. ויובן בהקדם מה שפירשנו
 בא דליתא צמד"ר ר"פ וילא (פס"ח ז') רש"י פתח
 (תהלים קכ"א) אשא עיני אל ההרים אשא עיני
 אל ההרים למלפני ולמעבדי (למלמדיו ולעושי כלומר
 להוריו) מאין יבא עזרי אליעזר בשעה שהלך להביא
 את צבוק מה כתיב ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי
 אדוני, אלא מה חס א' ולא למד א' וכו', חזר ואמר

לא היה שייך חשש זה פן יאמרו מה נאכל בשנה
 השביעית אלא צבואתו מלכ שהיו צו בעמדם ענ הר
 סיני, משא"כ לח"כ שקנקו מעשיהם וכוורכו בעמדם
 נעסוק במתאכחם, ואין מורס אחס, אין שייך כ"כ חשש
 זה, דשפיר יוכלו להוצר צדיני קדושת שביעית, ואין
 צורך נשלוה בפירות הששית צרכה מרוב כל כך שלא
 יעורכו לאכול מפירות השביעית.

*

וידבר ה' אל משה בחר סיני לאמר כי תבואה אל
 הארץ וגו' ושבחתה הארץ שבת לה'. רש"י ז"ל
 הביא דרשת חזקוני כהנים מה ענין שמיטה אלא הר
 סיני וכו' אלא מה שמיטה נאמרו כלליותיה ודקדוקיה
 מסיני אף כולן וכו'. ואכתי צ"ב מה טעם כתב חזקוני
 בחר סיני צבואת שמיטה דוקא להודיעו שנאמרו
 כלליותיה ודקדוקיה מסיני, וממנה יולק לשאר מצות
 שאף הם נאמרו כלליותיהם ודקדוקיהם מסיני, ולא
 גילתה לנו ענין זה בצאדו. משאר המלות.

(ז) שבת לה' פירש"י לשם ה' כשם שנאמר בשבת
 צבאשית. ויל"ד מאי כוונה רש"י ז"ל צמ"ש שבת
 "צבאשית", דהוה סגי שיאמר כשם שנאמר בשבת.

(ח) להלן צפרשה וכי תאמרו מה נאכל בשנה
 השביעית כן לא חזע ולא נאסוק את תבואתנו
 וגו'. ידועה הקושית שהביא צמ"כ נועם אלימלך
 בשם אחיו החסיד המפורסם זל"ה שהחזיר ויחה
 כאן מדרכה, שדרך הכחוז לבחוז איזה יתור לשון
 צפסוק ואפילו זאת אחת וע"י זה מתורלים כמה
 קושיות, אלא הקושית עממה לא נכתבה בחזרה, ואילו
 כאן נכתבה הקושית בחזרה, ומוטב היה שלא יאמר
 אלא וזוית את צרכתי וממילא לא יקשה שום אדם
 לומר מה נאכל.

(ט) וציורתי את צרכתי לכם בשנה הששית ועשת
 את הצבואה לשלש השנים וזרעתם את השנה
 השמינית ואכלתם מן הצבואה ישן עד השנה הששית
 וגו'. צ"ב להבין מה שהחקק הכחוז לפרט צמדיוק
 משך זמן תלות הצרכה באמרו ועשת את הצבואה

בעצרת דתענית ה"ל. ואם באותו חסם לא רחם אליעזר אתם צירחא ליכנות משום דאסור ליכנות ממעשה נסים, אף שהיו באסמיו קאת חטים, והיה מקום לצרכה לשירות ולתצרות, בצחיות ים מיש, ולא היה חסם ניכר ונגלה כ"כ, עאל"כ גבי יעקב א"ע"ה שהיה בערוס ובחוסר כל ולא היה בידו אפילו חסם א' וכו', א"כ בצרכה שיכיה חסם הנעשה לו גם היואל מדרך הטבע בגלוי ובפרסום צחיות ים מאין, ודאי שאסור ליכנות מנם שמחזק לעצב העולם כזה.

ובאמת נסים כאלה שהם בצחיות ים מאין אין הקב"ה חפץ לעשות, וכמ"ש בעו"ז בכלכות חנוכה (סיומן תר"ע) לתרץ קושיית הבית יוסף, על מה קבעו שמונת ימי חנוכה צדור שהם לא היה אלא שבעה ימים, שהרי היה צפך שמן להדליק יום אחד, ותירץ בעו"ז ז"ל דלמפרע נודע לנו שגם בלילה הראשונה היה גם, דמלינו בספר הזכ"ק עכ"פ מה ים ליכי צחיות שאין הוא ית' עושה גם לתת צרכה אלא צמה שיש צד צעולם, ואפילו אם הוא דבר מועט ונחם השי"ת צרכהו להצרות המועט, משא"כ בצדק ריקן אין שייך בו צרכה לעשות צריה חדשה וכו', עיי"ש. אכן כבר כתבו המפרשים לחלק דהא שאין הקב"ה עושה גם צחי' ים מאין, ביינו דוקא היכא שהצרכה צאה ע"י שליח, משא"כ אם הקב"ה צעלמו משפיע צרכהו אז חתא בצרכה אפילו ים מאין (עיי' בחידושינו לחנוכה כ"כ בשם ספר אפיקי יחוד). וכ"כ ק"ז זל"ה"ה בישמח משה פ' תולדות עכ"פ וזרע יחאק וגו', דאם הצרכה צאה מאת הקב"ה צעלמו יכול להשירות הצרכה בכל אופן ואופן ואין שום דבר עומד לנגדו, יעיי"ש. אך אעפ"כ כיון שהצרכה צאה לו לאדם צחייתו טבע נגלה ומפורסם כ"כ גריעותה היא לגביה, ומנכין לו מחיותיו בעבור כן.

וזה יהיה ציורא המדרש שאמר יעא"ע"ה אשא עיני אל הכהורים למלפני ולמעבדני מאין יצא עזרי, כי התבונן בדעתו שכן היה מקובל בידו מציאת אבא שלמד אאלס את החורר כי אסור ליכנות ממעשה נסים, ומי שעשוי לו גם מנכין לו מחיותיו, ולפיכך אמר מאין יצא עזרי וציורא כוונת שאלתו באמרו אני אין בידו לא חסם א' וכו', וכיון שכן ודאי שישלח לי הקב"ה מדרתו מקדש לעשות לי גם ולאות את

מה אלא מביד סברי מן צריי ח"י לית אלא מביד סברי מן צריי אלא עזרי מעם כ' עושה שמים וארץ. ותמכו במפרשים הכילד יתכן שיכיה יעקב א"ע"ה צחיר הכחות מאבד בעתונו בהשי"ת אפילו לגרע אחד, והיה כמסתפק ומתחמק מאין יצא עזרי. גם ים לבין מה זאת שדרש אשא עיני אל הכהורים למלפני ולמעבדני, דמשמע מה כי מתחת הרורי ומעורו היה שלמחמק לו חששא זו, ואין אלא אלא דברי תימה דאדרבה נספוך הוא, דהלא צרכה יוסר הרורי הכחות הקדושים היה לו לשים צה' מנעמו ולהשליך עליו יכבו, ולא חשלה כזאת על לבו להיות דואג מאין יצא עזרי.

וביארגן כוונת המד"ר עפ"י מה דליתא במסכת תענית (דף כ"ד ע"א) בעצרת דלעיוזר אתם צירחא שהיה מחלק כל מה שיש לו לדקדק וכו' גבאי דקדק מעמינים עולם ממנו, יומא חד כוח סליק לשוקא למצן מדויגא לצרכיה חזיוכו גבאי דקדק וכו' רבט צחיריכו א"ל אשבעתיכו צמאי עסקיתו אמרו לו ביתוס וציתומה, א"ל העצודה שכן קודמין לבתי, שקל כל מה דכוח צכדיה ויכב להו. פש גביה חד זחא צין ביה חיטי ואסקי שדיה צאלנבא (בהינהו באור של חטים), אחאי דציתיה וכו' אחאי למפתח צבא דאלנבא חתא צאלנבא דמליח חיטי וקא נפקא ציגורא דשא ולא מיפתח צבא מחיטי אלא צרכיה לבי מדרשא א"ל צוא ורחא מה עשה לך אוכבך (הקב"ה), אמר לה העצודה הרי הן הקדש עליך ואין לך צבן אלא כאחד מעניי ישראל. ופירש"י משום דמעשה נסים הוא ואסור לאדם ליכנות ממעשי נסים כדאמר לעיל ואם עושין לו גם מנכין לו מחיותיו, ע"כ.

וע"ד זה יתבאר לנו טעם הדברים שהיה יעקב אבינו עליו השלום מהרבה ומסתפק מאין יצא עזרי, דבאמת לא היה יעקב אבינו ע"ה מסתפק אפילו רגע אחד כי השי"ת ישלח עזרו מקדש, ויחזין אליו כל צרכיו לחם לאכול וצד ללבוש די מחסורו, אלא דמכיון שהתבונן ורחא כי אין בידו כל מאומה, היה ירא מאד כי יו"ה יו"ה לו את הצרכה מן השמים בדרך נסי מחזק לעצב העולם, ועל זה היה לבו דוי שהרי אסור ליכנות ממעשי נסים, דמנכין לו מחיותיו, כדליתא

צחי' יש מאין, לא יכיר בכך משום גם שחן לדרך הטבע, ואין צוה שינוי סדרי בראשית. דמיון שכל מעשיהם ומפעלותיהם תכליתיותם וענייניהם של האצות הקדושים כבר היו כתובים בתורה הקדושה הקדומה לעולם, א"כ כבר הותנה עם העולם בשעת הבריאה שעי"מ כן יצא, שצבאית הזמן יעשו ליעקב אבי"ה נסים אלו, וברי זה כמותה צבעה הבריאה.

ועל כן חזר ואמר הם ושלום לית אלא מוצד סברי מן צריי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ, כי מכיון שידע והשיג שכל מעשיו ועניניו תורב שלימה הם, ומכבר היו נכתבים בתוס"ק הקדומה לעולם, על כן אין לו לפחד שיחנה לו מחיותיו. וזהו שאמר עזרי מעם ה' וגו', דגם אם יצא עזרי מעם ה' בעצמו שלא באמצעות שלי, דמיון דלש אין כל בהכרח שתצא יצועתו מאת הש"ת צחי' יש מאין, מי"מ לא בעבור כן אלא סברי ותוחלתי בזה, שברי עזרי מעם ה' "עושה שמים וארץ". וכיון שכל מה שעתיד ליארע עמדי כבר חקק יולר בראשית בתורתו הקדושה, א"כ תנאי הן כן דברים עם כל מעשי בראשית שמים וארץ וכל אשר בהם, כי יהיו משועבדים ונכנעים לחוקי תוס"ק אשר קדמה לעולם, ושוב אין צרך משום שינוי סדרי בראשית.

ועפ"י זה נצא אל הביאור בפסוקי הפרשה, שגאמר כי מה שיכיר ישראל שואלים ומתמיהים מה נאכל בשנה השביעית לא מחמת חסרון אמונה ובעתון בזה יאמרו כן, כי יהיו ישראל שלימים באמונתם ובעתוים בכל לבם במעוז לור יצועתם אשר לא יעזבו ולא יעשו, כי אם יעשה עמם נסים להספיק להם צד ומזון ולחם לאכול ולשבע ולחיות, ולא יחסרו כל עוב מחמת קיום מצוות ה'. אלא שכוונת שאלתם היא כי ללא שלא יהיו עסוקים בשנה השביעית בעבודת שדה וכרם כלל א"כ מאין יצא עזרם, ובע"כ לומר שיהי' להם ברכתו להם בנם גלוי ומפורסם, שתתפרצו תצוהתם ריבוי עולם מאוד מחוץ לעולם העולם. ובהאי פחדא הוו יתבו פן מחמת הנם הגלוי היואל מגדר הטבע יתנובו להם זכיותיהם, שברי אסור ליהנות ממעשה נסים כעובדא דתענית ה"ל. וזהו שיאמרו ישראל מה נאכל בשנה השביעית הן לא חרע ולא נאסוף את תצוהתנו, וא"כ תחול הברכה למלאות אסמינו שבע

ברכתו להספיק לי כל צרי מחייתי. אך דא עקא כי מאחר שאין צדי כלום לא חס ולא למיד וכו', מתירא אנכי פן "מאין" יצא עזרי כלומר שיצא הנם הנעשה לי בחינת יש מאין, ועל זאת לבי יפחד כי ינבו לי מחיותי בעבור כן.

חזר ואמר ח"ו לית אלא מוצד סברי מן צריי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ. ויוזן בהקדם מ"ש בספר בית שמואל אחרון (הוצא בישמח משכ פ' חזרע) בזה דליתא בערכין (דף ע"ז ע"ב) מה נשתנה מוצד שאמר חורב דדד ישב מחוץ למחנה מושבו הוא הכדיל צין אים לאשחו לפיכך אמר חורב דדד ישב. וביאר עפ"י מ"ש בספר מדרש שמואל עה"פ וזהו נרפא נגע הברע מן הברע דכנה חכמי הרופאים אמרו. ולרעת זה מתגברת מרע שחורב ומרע שחורב בזה מן ההתבודדות ורפואתו שילך צין צני אדם וא"כ עפ"י הטבע היה לו למורע לישב צין צני אדם והתורב אמר דדד ישב. אך נגמיה באים על לה"ר ורפואה שלו יפשה במעשיו ועי"ז יהיה לו רפואה וכו'. וזהו הרמזים ז"ל פירש מה דליתא במד"ר (פ' בשלח כ"א ו') במאכ"כ וישב הים לפנות צקר לאיתנו למלאו הראשון שבתה הקב"ה עמו בשעת הבריאה שיקרע לפני צני ישראל, דהש"ת לא רצה שיכיר עוד שינוי טבע אחר בריאה העולם, ועל כן הותנה עם הים בשעת הבריאה שיקרע הים וחו לא הוי שינוי טבע וכו'. ח"כ בממלא מפני מה אמר חורב במורע דדד ישב שכוה שלא כדרך הטבע, דדרך הטבע הוא שיכא במורע וישב צין אנשים. ל"א הוא הכדיל וכו' ותצוהתו הוא שישב דדד, ואף שכוה שלא כדרך הטבע לכך אמר, לפיכך אמר חורב" וכו' שנתבצ בתורה והתורב קדמה לבריאה לפיכך דרך הטבע הוא כך, עכמ"ד בהש"א. מצוהר מהה כי גם דברים שלמלאות העין הם מוגדים לטבע הבריאה, מי"מ מאחר שנתבצו דברים אלו בתוס"ק אשר קדמה לעולם, הרי כבר התנה יולר בראשית עם עולמו בשעת הבריאה שיהיו נעשים מעשים ועניינים אלו במקומן ובזמנם, ושוב אין הם מוגדים לטבעו של עולם, שכן היות הקב"ה בטבעו של עולם בשעת שצרא.

וזאת השיב יעקב אבי"ה אל לבו והתחנן בש"ת בטעמון עולם, דאף אם יכיר הנם הנעשה לו

השיעית (קושיא ו'). אכן לדרכנו נחכוון הכחוז בזכ
להודיע שלא יכיו ישראל אומרים כאף אמנם שבהירכ
לנו תורכ לאכול מאותה תבואה שנתצרכה דרך ים
מחוץ לעצב העולם, אך חין זאת חלל בזמן שלא היה
צידיו כל מאומה, וכיונו בגדר פיקוח נפש, משו"כ
החיר הכחוז ליהנות ממעשה נסים באמרו ואכלתם
מן התבואה, דאף שאסור ליהנות ממעשה נסים
פיקוח נפש דוחה הכל, אכל מעה שכבר תמלא צידיו
תבואה חדשה שנמחה בשמינית פי' זריעה ותרשיב
דרך העצב אסור לנו ליהנות ממעשי נסים, דכבר חין
כאן גדר פיקוח נפש, דאפשר לנו לאכול מתבואת
השנה בשמינית החל מחודש ניסן של שמינית שהוא
זמן הקציר. לזאת נא הכחוז ואמר דלא כן הוא,
אלא עד השנה השיעית עד זוא תבואתה תאכלו
ישן, דאף אחרי שיכיר צידכם מתבואת השנה
השמינית חדש ניסן של שמינית, תאכלו ישן מאותה
התבואה שנתצרכה לכם דרך ים כל זמן שיש
צידכם מאותה תבואה עד חג הסוכות של השיעית.
דמה שבתרתי לכם לאכול מתבואה ז' חין זה משום
חשש פיקוח נפש, אלא דאין לנו מעשה נסים שאסור
ליהנות מהם, דכיון שכבר נכחז כן בתה"ק שקדמה
לעולם, חין זה נם היולא מגדר העצב.

ועפ"ז אפי"ל טעם שבוחר הכחוז להאריך בסיפור
שאלתם של ישראל מה נאכל בשנה השביעית וגו'
(קושיא ג') כי ישנו צותן טעם לתם שאמר להלן
ואיתי את צרכתי לכם בשנה הששית וגו', שניווה
ה' את צרכתו בתה"ק כתוב ומפורש עד אימתו זמן
חלות הצרכה, לפיכך הקדים ובהשמיטנו כי רחצה
הכמתו יתבצר שעתידין ישראל להגיע למעלה עליונה
שלא יהיו חופאים להיות ממעשה נסים גם אם יהיה
בדבר משום חשש פיקוח נפש שירעצו ללחם ולא ימלאו
מה לאכול, שברי לעסם או יהיו אומרים מה נאכל
בשנה השביעית, שיכיו ממאנים ליהנות ממעשי נסים,
וגלל כל ואיתי את צרכתי לכם, שמכבר ואיתי את
צרכתי בתה"ק אשר קדמה לעולם אלפיים שנה שהיתה
כתובה לפניו יתבצר אש שחורש פי"ג אש לנזח, וכבר
היה בדבר תנאי מן התנאים שהתנה הקב"ה עם
עולמו בעת שבראו, ואין צד מעשה נסים.

לכספיק לרכנו בשנה השביעית, וע"כ לומר ששאל
צרכה מלח ה' לצרכות תבואתו רצוי עולם ומעפלג
עד מאוד, ועל כך היו תמאים ושואלים מה נאכל בלא
אסור לנו ליהנות ממעשה נסים משום שיכיו לנו
מכוחותיו.

וכדי להוילא מחשש זה מצטרס הכחוז ואיתי את
צרכתי וגו', כלומר מכיון שזמא מקדם כבר ויתי
את צרכתי לכם בתה"ק אשר קדמה לעולם, שז
חין כאן בית מיוחד, אפילו אם יעשה לכם נם
נגלה היולא מעצב העולם, דכיון שכבר נכחז כן
בתה"ק הקדומה לעולם הרי זה כבר מונה עצצבו
של עולם מעת הצריאה.

ובזה מבואר טעם שבוחר הכחוז להאריך ולהודיע
בפרטות כמות הצרכה חמן המשך הצרכה ב"ש
ועשה את התבואה לשלש השנים (קושיא ד'), כי ללד
שיש צרכה זו משום מעשה נסים שמחוץ לדרך העצב,
אלא שאין צדק משום שינוי עצב הצריאה, דמאחר
שכדברים כתובים בתה"ק שקדמה לעולם כבר הותנה
עם העולם בשעת הצריאה שיכיר כן, אי לזאת יש
אורך שיכיר הדבר כתוב ומפורש באר היעצ בתה"ק
עד אימת תכיר הצרכה הלה, כדי שיכיר התנאי
מפורש להדיא, דאלי"כ חין זה כתוב בתורה וכו'.

ולמען זה דקוק הכחוז לאמר ואכלתם מן התבואה
וגו', להודיע דאף כי ללאור נראה צד נם
גלוי ומפורסם מחוץ לעצבו של עולם, אעפ"כ לא
הכיר התבואה אסורה ליהנות ממנה משום מעשה
נסים, אלא "ואכלתם" שחיו אוללים ממנה מבלי
לחשוש שיתנכו וזיתוכם בעבור כן, דכיון שכן
הותנה עם מע"צ בשעת היצירה חין צדק מעשה
נסים כלל, דזה מונה בעצב הצריאה.

ובדרך זו מיושב גם מה שאמרי"כ עד השנה
השיעית עד זוא תבואתה תאכלו ישן ופירש"י
ז"ל עד חג הסוכות של השיעית וכו', ואילו בפסוק
הקודם פירש"י ז"ל דכיון של שמינית כבר היה
צידם מתבואה חדשה של שמינית, ומדוע איפוא כתב
כאן שיכיו אוללים מן הישן עד חג הסוכות של

לדרך העצב. ושמה חלמה כלל צנח בזה מחוץ לעצב העולם מנכין לו לאדם מזכיותיו, ומכ צלל לו צנח זה אם ימעטו זכיותיו לעו"ב. לזאת מקיים הכתוב ולא יוסיף עצב עמך, כלומר דלף כי צרכה ה' היא תעשיר מחוץ לעצב הצריכה, מכל מקום לא ימשך לו לאדם בצרכה כל עצב ותובע, שלא יתכנה מזכיותיו מחמת זאת הצרכה המופלגת. וזאת המדרש כמפרש איוו הצרכה שיש בה ריבוי מופלג כ"ב, ואפי"ה לא יוסיף כל עצב עמך, לז"ל זו הצבת, היינו דצמן שהצרכה צבה ע"י יום הצבת הא"ל לא תגורר אחריה כל עצב. והטעם משום דצרכה הממשכה ע"י יום הצבת אין מנכין לו מזכיותיו בעבורה, ויהיב המדרש טעמה למילתא דכתיב ויצרך חלקים את יום השביעי וגו', והיינו כמו שפי' האר"ח בקדוש במקרה זה כי יום הצבת הוא נפש העולם חיותו וקיומו, שצמחנותו העולם מתקיים לשש ימים. וא"כ צמן שהצרכה צבה ע"י יום הצבת הוב כלילו הותנה בתחלת דרייתו של עולם לדרך אותו צרכה ה', צרכה עד בלי די, שהרי זה היום בתחלת הצריכה יחשב, דעל ידו יתקיים העולם לימים עוד ששה, וא"כ אין צרכה זו ענין נסוי היוצא מטבע העולם, שהרי כך הונח טבעו של עולם מתחלתו, ואין מנכין לו מזכיותיו לעו"ב בעבור צרכה זו.

והנה לדרך שאמרנו צבת שהיא חיותו ונפשו של עולם לששת ימים הבאים אחריו, כמו"כ הוא גם צבת השמיטה שצחייתה כתיב יום הצבת, וכמ"ש הרמב"ן ז"ל דכשם שהצבת הוא ז' ימים כן שנת השמיטה שביעי בשנים. וכ"כ הראב"ע ז"ל וטעם שנת לה' כיום הצבת וכו', ע"כ וכשם שהצבת מקיים את העולם ומחזיקו לשש ימים כעין זה הוא צבת השמיטה שהוא המחזיק לעולם ומקיימו לשש שנים. וזהו אפ"ל מ"ש הכתוב ושבתה הארץ שנת לה' ופירש"י לשם ה' כשם שנאמר צבת צרעית (קושיא ד') רמז לנו צבת צאמרנו שנת "בראשית" דכל שנת הוא כאלו עתה העולם עומד בראשית הלידה, שהרי בגמר ששת ימים העולם רופף ורועד אילוולא כח הצבת המחזיקו. וה"כ כן הוא צמיטה שמה"כ ושבתה הארץ שנת לה', לרמז צבת כשם שנאמר צבת בראשית יתנו שהצבת הוא קיומו של עולם, וכל

עוד אפ"ל באופן אחר קלם טעם הדבר שאין כאן שום בית מיוחד לכלול מהצובה שנתצרכה להם צבתה השנית ועשת את הצובה לשלש השנים, דלן צבת משום נהיב ממעשה נסים. בצקדוש פירש מה שאמר הכתוב ושבתה הארץ שנת לה' ופירש"י לשם ה' כשם שנאמר צבת צרעית. ונראה עפ"י מה דליתא במד"ר פ' בראשית (פ"ח א') עכ"פ ויצרך חלקים את יום השביעי ויקדש אותו וגו' כתיב (משלי פ"י) צרכה ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמך, צרכה ה' היא תעשיר זו הצבת שנאמר ויצרך חלקים את יום השביעי וכו', עכ"ד המדרש, וז"ל. ואפ"ל בכוונה דבריו עפ"י מ"ש האר"ח בקדוש צ' בראשית לנאר מאמרם ז"ל במשכת שנת (דף ק"י ע"ב) כל המקדש ואומר ויכולו כלילו נעשה שותף להקב"ה צמנשי בראשית. ולכאורה דצרכה דחוקים וכו' מי שמע בזה שיצא אדם וישתתף בצדק שכבר נגמרה מלאכתו, ועוד מנין להם דבר זה שהוא נעשה שותף, וציוור הדברים עפ"י מה שאמרנו ז"ל שהיב העולם רופף ורועד עד שצב שנת נתחזק ונת, והכוונה צבת כי צבת הצריכה לא צרה הקב"ה כח בעולם לעמוד אלא לשש ימים לטעם הנועד לו וכו', ונתחכם ה' וצרה את יום הצבת ובו ציוס חזר ה' ומשפיע נפש לעולם שיעור המקיימו עוד ששה ימים, וכן על זה הדרך לעולם, חולת יום הצבת היב העולם חרב בגמר ששת ימים וחזר לתוכו וצרכו. וזהו טעם מאמר הכ"ל שהמקדש את הצבת וכו' נעשה שותף להקב"ה צמנשי, כי להיות שהצבת הוא קיום העולם, ומילתא הצבת היא קיומו ושמירתו כי אם אין מקיימין שנת אין שנת, לזאת כל המקדש את הצבת הוא המקיים את העולם, ואין לך שותף גדול מזה דתם וכהלכה, עכאדיק, יע"ש שהאריך.

ומדברים אלו נמאנו למדים כי כל ששה ימים עומד העולם לחזור לתוכו וצרכו, אלא שיום הצבת מחזיקו ומקיימו עוד ששה ימים ותחזר חלילה מדי שנת צבתו, וא"כ נמאל דכל שנת נעשה העולם כצריה חדשה. וזה יהיב ציוור המדרש צרכה ה' היא תעשיר, פירוש כי הצרכה הנשפעת מאת הש"ת צמנמו כביכול שלא צמחנות עליה היא צרכה מרובה ריבוי טעם ומופלג, וממנה נמשך שפע עשירות מחוץ

ישראל היה בדבר חלוי אם יחמיד העולם להקיים. ומייד דאף מלות שמיטה ככללותיהם ופרעותיהם ודקדוקיהם שנאמרו בסיני הרי הם קודמים לעולם, וא"כ גם הכרעה אשר יאזר ה' לגבורי כח עושי דברו מקיימי מלות שביעית לא היוא ככרעה במתנגדות לעצמו של עולם, שהרי כבר ניתנה ברכה זו במלות שביעית המסורה מבר סיני, ולא היתה תחלה בריאתו של עולם, וכיון שכבר הוחנה כך מראשית הבריאה לא מישב שינוי טבע בברי.

ובזה מלאנו טעם נכון למע שכתב חורב בבר סיני במלות שביעית דוקא (קושיא א'), להורות דמה שאנכי מתיר לך לאכול ממנו שיתבדק לכם בעבור קיום מלות שמיטה, היינו משום דאין צדק משום מעשה נסים, שהרי מבר סיני הוצעו בברכה זו, שממנו עיקר תשחיתו ויסוד קיומו של עולם.

•

וידבר ה' אל משה בבר סיני לאחר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה' שש שנים חורש שדך וגוי' וצנטה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' וגוי'. קשה דמה טעם פתח הכתוב לומר ושבתה הארץ שבת לה' בערם אמר שש שנים חורש שדך וגוי', והרי סדר הדברים הוא להיפוך דמשיקרא חרשו וזרעו שש ואח"כ עשו צנטה השביעית שמיטה, כדאיחא בחורש כהנים וז"ל כיון שעבדו ישראל את הירדן וכו' לארבע שנים שנה נחתיבו צמטשורות התחילו מונים לשמיטה לעשרים ואחת עשו שמיטה וכו'.

(ז) ור"ז קשה דמכיון דאחרי שאמר הכתוב שש שנים חורש שדך וגוי' חזר לאחר וצנטה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ, א"כ לאיחא לורך פתח הכתוב לאחר ושבתה הארץ שבת לה', וללאורח קרא יתירה הוא לגמרי.

(ג) **שבת** לה' פירש"י לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית וי"ב שהרי בכל המצוות לריך לעשותן

שבת העולם כבריאה חדשה, כן שנת השמיטה יש בה צמיחה זו להחזיק העולם ולקיימו ששת שנים.

ועפ"י זה נמצא דכשם שאמרו ביום השבת שאין מוכנין לאדם מחיותיו בעבור הכרעה הנשפעת בו, כן הוא בכרעה המשתלחת בשנת השמיטה שאין בה משום גם היואל מגדר עצמו של עולם. שהרי מכיון שצנטה השביעית מתחזק העולם ומתקיים, לולא מלות שביעית ח"ו העולם רופך ורועד ומט לנפול, א"כ מעת כניסתה שנת השבע שנת השמיטה היו כאלו העולם מקבל נפש חדשה. וכיון שחלתה הכרעה המרובה הוא בעבור מלות שמיטה, הוב כאלו הוחנה כן תחלת הבריאה, ואין צדק משום נהיין ממשעי נסים.

ויתכן עוד לתת טעם בצופן אחר קלה למע שאמר הכתוב ואכלתם מן התבואה וגוי', דהוה לישראל לאכול מאשר אזה ה' את הכרעה בשנת השביעית, ואין כאן מקום לחשוב פן ינוכה להם בעבור כן משבר עוב"צ משום שנהנו ממשעי נסים. דהנה איחא בגמי' (שבת פ"ח ע"א) א"ר לקיש מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ה' יתירה (דחיבת השש) למע לי מלמד שהחנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים החורש אחם מתקיימין ואם לאו אני מתחיר אחכם לתובו וצבו (ופירש"י הששי משמע הששי המיוחד וכו') אף כאן ויהי ערב ויהי בקר של גמר מעשה בראשית חלוי ביום הששי וכו' ו' צמיון שניתנה בו חורב וכו'.

מפורש יואל מזה כי גמר מעשה בראשית עדיין לא נשלם עד יום שניתנה בו חורב לישראל, ואי לאו האי יומא היה העולם חורב וחורב וצבו, ומעת שגברא העולם עד יום הששי צמיון שקבלו בו ישראל חורב בבר סיני היה קיום העולם חלוי ועומד בצפק, וא"כ נמצא דבשעה שקבלו ישראל את החורב מבר סיני נחשב כאלו צו צפק נצרה העולם מחדש, דצקבלת החורב היה חלוי המשך היותו של עולם והתחדות קיומו. ולפי"ז כל החוקים והמשפטים והחורות אשר אזה ה' אל בני ישראל ביד משה בבר סיני כאלו ניתנו ונמסרו בערם בריאתו של עולם, שהרי צקבלת

את השבת אין יולאין אפילו מלוא שמירת שבת, משום דכא זכא תליין דזכור ושמור דביבור אחד נאמרו, ומכיון שלא קיים מלוא קידוש היום שלטעונו זב צמי' דזכור את יום השבת לקדשו, כדאמרין בפסחים (דף ק"ז ע"א) זכרוה על ביין, גם מלוא שמור לא יאל, עכ"ד. ולא ציאר דבדבריו מאי עממא דמילתא דתליין הא זכא, ואי לא הא לא קיימא הא. אכן עפ"י מה שהקדמנו הרי הוא כמבואר, דמלוא שמור צמי' כוונה לכ"ע משום דאין זב מעשה, ולכדי לריך לקדש את השבת בדברים עצור שהאב גם השמירה בכוונה (ועיין בהגהות חת"ס לשו"ע אר"ח סימן רע"א מ"ש זכא).

שוב ראינו כי ראינו צרור לנדרים אלא מהא דאימא צמסכת שבועות (דף י"ג ע"א) דח"ל יכול לא יכא יוכי"פ מכפר אלא אי"כ התענה צו וקרא מקרא קודש ולא עשה צו מלאכה לא התענה צו ולא קראו מקרא קדש ועשה צו מלאכה מניין ח"ל יום כיפורים הוא מכל מקום. ופירש"י ז"ל לא קראו מקרא קדש שלא קבלו עליו דברכותיו לומר מקדש ישראל ויוכ"פ. והתוספות שם (ד"ה לא קראו) כתבו על פירש"י דאינו מראה דלא אשכחן ברכות ציוכ"פ ליהבו דאורייתא, ונראה לר"ת קראו מקרא קדש שמורה שצ"ד קדשוהו וצוהו ממלאכה בשביל קדושת היום, ולא קראו מקרא קדש שאינו שובת מלחמה קדושת היום אלא מחמת שמתעלל לעשות מלאכה, ע"כ. מבואר מדברי התוספות דאם אינו שובת ביום הכיפורים מפני קדושת היום אלא שהוא מתעלל מלעשות מלאכה לא יאל ידי חובת שביחה ציוכ"פ ומש"כ ה"א דאין יוכי"פ מכפר, להבי ארבערין קרא יתירא דמכפר מכל מקום. ולכאורה יש לתמוה דמאי ניחא להו לתוספות צפירושם עפי ממה שפי' רש"י ז"ל, והלא כשם שהקשו על פירש"י דלא אשכחן ברכות ציוכ"פ ליהבו דאורייתא כמו כן קשה על חירושם, דמנא להו הא שאם לא שבת ציוכ"פ מחמת קדושת היום לא יאל יד"ח השביחה ציוכ"פ, ולא גילו לנו החוס' מדין למדו דבר זה ועל מה אדניהם העבדו. ואולי יתכן דילפינן ל"י מדכתיב מקרא קדש.

אמנם לזכרנו יוצן בפשטות, דכיון ששביחה יוכי"פ היא מ"ש שא"צ מעשה, שכל מלואה אינה אלא

לשם כ', ומדוע איפה הזכיר הכתוב במלוא שמיטה דייקא שהאב השביחה לשם כ' יותר מנשאר מלואה.

(ד) **בתחומא** (ובזה צילקוט ר"פ ז') אמר ר' אלעזר הקפר כתיב (ש"ש כ"ה) שוקיו עמודי שם מיוסדים על אדני פז העמוד הזה יש לו כוחות מלמעלה ובסיס מלמטה מה כתיב מלמעלה מן הענין ושבתה הארץ ואח"כ פרשה היוצא וספרת לך שבת שבתות שנים, עכ"ל. והוא פלאי דמה ענין מלוא שמיטין ויוצלות לדמותן לכוחות ובסיס, ואינו יודע מה משמענו זכא. וק"י זכ"ה צימח משא האריך בציאור המדרש עפ"י דרכו בקדש, ואף אכן נימא זכא מילתא בדרך הפשט לבאר דמיון השמטה והיוצא אל הכוחות והבסיס.

וגר"א לומר בציאור הענין בפקדום מה שכתב רבינו יונה בסוף פ"א דמסכת ברכות על הא דפליגי אמוראי אי מלוא לריכות כוונה או לאו, דכל מה שחלקו אינו אלא במלוא שיש זב מעשה כגון נטילה לולב דאמרין בסוכה (דף מ"ב ע"א) מדאגבזיה נפיק זכא, וכן כל המלוא כיו"צ התלויות במעשה, זכא ס"ל לחד מ"ד דמלוא אי"ל כוונה, ועממא משום דאף אם הוא עושה זכא כוונה מ"מ המעשה הוא צמקום הכוונה, אבל במלוא התלויות בדבור בלבד כולי עלמא מודו דלריך כוונה, שהרי עיקר האמירה היא כוונה בלב, ובשאינו מכון צממיר לאו מידו קא עבד.

רש"י דבריו מלא דמלוא שביחה שבת שלטעונו זב צמי' דכתיב וציום השביעי השבות כולי עלמא מודי שהיא לריכה כוונה, דכיוון לשבות שבת עצור שכן אור הבו"ח, וצ"ל"ה לא קיים מ"ע דציום השביעי השבות, שהרי מלוא עשה זו אינה חלויה במעשה אלא במישה מללאכה, ואי"כ היא גרועה אפילו ממלוא התלויות דביבור, דאית זכו עקימת שפחים. ואם במלוא התלויות בדבור כיו"ע מודי דלריך כוונה, עאכ"כ צמי' דהשבות לא יאל יד"ח אלא"כ כיון זב שהוא שובת ממלאכה כדי לקיים מ"ע דהשבות ומלואות לית שזכירה תורה לא חשש כל מלאכה.

ועפ"י הנחה זו הנה מקום אחי לתת טעם לשבת למה שכתב מן החת"ס זכ"ה דאם אין מקדש

מכל הלן מצואר דמאות שמירת שבת לרין לכוון
 זה לשם שמים, ואם לאו אין יולאים ידי חוצת
 השמירה. ואם כן ק"י צ"כ של ק"י אם אפיקורסים
 הכופרים בתורה מחוקקים חוק לשביתה השבת, זו
 בזמן שהם מתללים שבת במלאכת דאורייתא, וכל
 מאמליהם ופעולותיהם לעשות היפך תורה, פשיעא
 שאף מה שהם מקיימים ומשמרים שבת אפס הוא
 וכלל נחשב, כיון שגם בחוק זה אין כוונתם לשם מצוה
 השי"ת, אלא לחועלתם ולהנאתם.

ועל פי האמור נבוא לבאר דברי רש"י ז"ל שבת לה'
 לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית. כי הנה
 להלן בקרא גבי מצוה יובל כתוב מפורש הוא שצריך
 לקדשו, לכתוב וקדשתם את שנת החמישים שנה, ודרשו
 בת"כ הביאו רש"י ז"ל בכניסתה מקדשין אותה צ"ד
 ואומרים מקדשתה שנה. אבל במצוה שמעט לא נחפר
 בקרא שצריך קידוש צ"ד. אמנם לפי מה שקדם בדברנו
 כי מצוה עשה שאין בה מעשה אין יולאים ידי חוצת
 המצוה אלא"כ מכוונים זה לשם שמים, ומח"ט הריכזה
 חורה להיות מקדשים את יום השבת בכניסתו ואם לאו
 לא יאל מ"ע דשבת, א"כ הי"ן כן הוא במצוה שמעט
 שענינה שנה שמים ממלאכה, מסתברא לומר
 שאם לא כיון זה לש"ש לא יאל ידי חוצתו.

ואפשר שדבר זה רמז לנו הכתוב צ"ע ושבתה
 הארץ שבת לה' ופירש"י ז"ל לשם ה', כלומר
 שיחכוון צמה שהוא נמנע ממלאכה בשמיטה כדי
 לקיים מצוה ה', דכתיב שאינו עושה מעשה אלא
 שבת ונמנע ממלאכה כ"ע מודו דמאות לריכות
 כוונה. וזה רש"י ז"ל פירש כיצד וצאחה אופן תחיקים
 מצוה ושבתה הארץ כוונה לשם ה', ל"א כשם שנאמר
 בשבת בראשית, פירוש כשם שאמרי"כ בשבת זכור את
 יום השבת לקדשו ומיניה ילפין דקדושת השבת תלויה
 צמה שיכיר מקדש את השבת בכניסתו, כ"ג לרין
 לקדש שנה בשביעית בכניסתה מצוה עשם עצמו
 משום שהיא מצוה עשה שאין בה מעשה, כמבואר.

ודאמתא עלה אפ"ל דברי החוספות שנועת הניל,
 דכתבו שם אינו שבת ציוהי"כ מחמת קדושת

לשבת ממלאכה, שהרי התפלות וכווידיים אינם אלא
 מצוה דרבנן, א"כ צבגון דא כ"ע מודו דמאות לריכות
 כוונה, דכיוני שיחכוון לשבת מחמת קדושת היום,
 שהרי מ"ע זו גריעא אפילו ממאות התלויות בדיבור,
 ולפיכך אם לא שבת מחמת קדושת היום אלא מחמת
 עולות לא יאל ידי חוצת המצוה. ואם במצוה יום
 הכיפורים דלא אשכחן מקרא כתוב שצריך להחכוון
 בשביתה אפילו הכי הוב פשיעא להו להתחוספות
 דאם לא כיון לבו בשביתה לא יאל, כ"ש במצוה שבת
 שאמר הכתוב זכור את יום השבת לקדשו ומיניה
 ילפין שיקדשו בכניסתו, א"כ מפורש יאל דמאות
 שבת לריכות כוונה.

ובזה יש לפרש לשון הפסוק בעשרת הדברות
 זכור את יום השבת לקדשו, דלכאורה יש לריוק
 שהרי כוונת הכתוב לזוה שחכור להיות מקדשים את
 יום השבת, וכמ"ס הרמב"ן ז"ל בפרשת יתרו שרבותינו
 דרשו ממלת לקדשו לקדש אותו כענין וקדשתם את
 שנת החמישים שנה שהיה ענין קידוש צ"ד לומר ציובל
 מקדש מקדש אף כאן ציוב שחכור את יום השבת
 בקדשתו אותו זכור, ע"כ. וכיון שכן היה ראוי שיאמר
 זכור לקדש את יום השבת, שאז היה המכוון שנהיה
 זוכרים לקדש את השבת, ומדוע שינה הכתוב לשונו
 וכתב זכור את יום השבת ואמ"כ כתיב לקדשו (ועיין
 נועמ"ג פ' יתרו מ"ש צוה). ולפי מה שביארנו יחאה,
 דאילו הוב כתיב זכור לקדש את יום השבת, לא
 הוב שמעין אלא דמאות לקדש את יום השבת, ואם
 לא קידש את השבת ציובל מצוה עשה דחכור, אבל
 השבת מקדש צין כך וצין כך, לאחא אמר זכור את
 יום השבת "לקדשו", וה"פ זכור את יום השבת
 דלענינו לזכור את השבת בכניסתו וכמו שדרשו זכרנו
 על היין, וגמר אומר "לקדשו", כלומר דמאות זו שאנכי
 מאוך זכור את יום השבת צה תלוי עלם קדושת השבת,
 ואם לא קדשת את השבת בכניסתו לא צלצד שביעלת
 מ"ע דחכור, אלא שאין לך חלק בקדושת השבת. דאף
 שאחא שבת וזה בשבת, מ"מ כיון שלא קידשתו
 בכניסתו ואיך מתכוון לשבת צו מחמת מצוה הבורא
 עליך גם מצוה שבתה לא קיימת, כן נראה לי פשוט
 וצבור צ"ד.

בכל שעה ימי המעשה, כי ע"י שיכיה זכרון השבת צפוינו בכל יום תמיד חזק ומעשי בראשית ותחזוק האמונה בצורה כל העולמים. וכדבר ה"ח אפ"ל גם במלות שבשית, שפנינו ג"כ ענינו מלות שבת לחזק מעשה בראשית, וכל הכופר בה אינו מודה במעשה בראשית, כמ"ש הרמב"ן ז"ל בפרשה זו. ואשר על כן חיוב תמיד הוא על האדם לחזק את שנת השמיטה גם בשבת השנים הקודמים לה, כשם שאמרו בשבת, ומאוחז טעם עלמו האמור גבי שבת כדי שתחזק האמונה בלבונו, כמ"ש הרמב"ן ז"ל.

ובדרך זה מובן טעם שהקדימה תורה לכתוב ושבת הארץ שבת לה' בערם מאמר שש שנים חזרע שדך וגו', כדי להורות כי מה שאמרי"כ שבת לה', דהיינו שמתכוון בקיום מלות שמעב לקיים מלות הש"ת, אין זה בשנת השמטה בלבד, כי"א גם בשש השנים הקודמות לשמיטה שבה מותרות בחרישה ובזריעה לא ימוש זכרון שנת השביעית מפינו, אלא יהיה מוסיף אותה ומקדשים אותה בכל ששת השנים. ולפיכך הקדים הכתוב מאמר ושבת הארץ שבת לה' קודם שאמר שש שנים וגו', דאף דבערם ניתן לקיים מלות שמעב בפועל לריך שיקדם אליה שש שנים שחרשו חרשו, כדאיתא בחור"ב הבי"ל, מ"מ הו"אך הכתוב להקדים אומרו ושבתה וגו' דמקרא זה לא קאי על קיום מלות שמעב בפועל, אלא שפלטיונו בזה שחיהי השביעית לשם ה' ומאור זו נוכח אף בשש השנים הקודמות לשמיטה, שחיהי זכרים שנת השמטה צפוינו תמיד ומקדשים אותה, על כן צדק הוא שהקדים הכתוב מקרא דושבתה. ואמר שאמר שש שנים חזרע שדך וגו' חזר ואמר ובשבת השביעית שבת שבתון יהיה לארץ וגו', והוא הציווי על קיום מלות שבשית בפועל אחריו שכבר מנו שש שחרשו חרשו.

ומערתה שביארנו במאמר הכתוב ושבתה הארץ שבת לה', שיוותה תורה לחזק ולקדש את שנת השביעית גם בשש השנים שקדמו לשמטה, אפ"ל מה שאמר הכתוב שבת לה', דהנה איתא בגמרא (שבועות דף ט' ע"א) מדכתיב גבי שער ר"ח למעלה לה' שהוא מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ה'. וכיוצא בזה אפ"ל במאמר שבת לה' שבכל ו' השנים הקודמות

היום אלא שמתעל מלפנות מלאכה לא ילא ידי חובת שביעית ביוכ"פ. ולכאורכ מנה לכו ה"א דלריך לקדש יוכ"פ ולהתכוון שהוא שבת זו מחמת קדושת היום, דלא משבת ליכא למילף, שהרי בשבת יש עשה דחזקו את יום השבת לקדשו כדאמרן, משא"כ ביוכ"פ דלא גלי לן קרא. וכבר כתבנו לעיל דאפשר למדו זאת מדכתיב ביוכ"פ מקרא קדש. אכן עפ"י מה שנתבאר לנו כי גם במלות ושבתה הארץ שבת לה' לריך שיתכוון בה לשם ה', וע"כ דבעטם משום. שהיה מ"ע שאין בה מעשה אלא הכוונות ממלאכה, וזה צדק אצ"ל לכל מ"ע שאין בה מעשה שצריך להתכוון בזה לשם ה' ואם לאו לא ילא.

ועפ"י מה שנתבאר כי במלות שמיטה צריך לכוון בה שהיה נמנע ממלאכה בעבור ציווי בצורה ית' נבא ליישב הקושיות הבי"ל (קו' א' וצ'), בעטם הדבר שהקדים הכתוב מאמר ושבתה הארץ בערם חרש שש שנים חזרע שדך, בהקדם מה שכתב הרמב"ן ז"ל בפרשת יתרו במאמר"כ זכור את יום השבת לקדשו על דברי רש"י ז"ל שפירש חובת זכור חנו לב לחזק תמיד את יום השבת שאם חזקנו לו חלק יפה יהא חמיונו לשבת. וכתב עליו הרמב"ן ז"ל דזו ברייתא השמיה במכילתא בלשון יחיד ואין כלכלה כן, שהרי בגמרא אמרו כן על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לבדוד שבת וכו' אצל הלל מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו היו לשם שמים שנאמר (תהלים ס"ח) צדק ה' יום יום וכו' והלכה כדברי צ"ה. וע"ד הפשט אמרו שהיה מלות שחזקו תמיד בכל יום את השבת שלא נשכחו ולא יתקף לנו בשאר הימים וכו', כי בזכרנו אותה תמיד חזקו מעשי בראשית בכל עת ומדע בכל עת שיש לעולם צורה וכו'. ובמכילתא ר' יתחק אומר לא תהא מונה כדרך שהאחרים מונים אלא תהא מונה לשם שבת. ופירושו שהגויים מונים בימי השבוע לשם הימים עצמם וכו' וישראל מונים כל הימים לשם שבת אחד בשבת שני בשבת כי זו היא המלוא שפלטיונו בה לחזקו תמיד בכל יום, וזה פשוטו של מקרא, עכ"ל הרמב"ן ז"ל.

דיוצא מזה כי חיובה רמזה עליה דאיתא לחזקו את השבת בכל יום תמיד ולא ימוש זכרונה ממנו

וכל זה להודיע כי הקצ"ה הוא צעל השדך ולפיקך עלינו לשבות בשנה השביעית לשם ה' אשר נאוונו לשבות בשמחה, ולא למען תהיה הארץ צורה בעצור שמוסיף אחרי כן לתת כוחה.

ובמו' ש' המפרשים כ"ה האלשיך הק' וכל"י ורוב המפרשים דחו העטם שליונו הכורא ית' לנות בשמחה כדי שתתחזק ותקבע בלבו האמונה ובעתהון בצוכה"ע, כי במה שינוח בשביעית כדי לקיים מצוות הש"ת הרי הוא מודיע שאינו צעל השדך, אלא מאת ה' היתה לו זאת ולא כוחו ועוֹלָם ידו עשה את החיל הזה. אל חי אם אינו שוכח בשנת השביעית כי צדון לבו וברמות רוחו הריהו שורב שהוא צעל השדך, וצידו לעשות כחפלו ורלונו, אזי ח"ו הארץ תעזב מכם, כי בעוון שמיטין ישראל גולין ולא יוכלו להחזיקם בא"י.

ודבר פלאי היתה צחורה כהנים בסוף פרשתא דשמחה על דברי הכתוב והארץ לא תמכר ללמיתות וגו' כי גרים וחושבים אחס עמדי ודרש בח"כ כי גרים וגו' אחס עמדי דיו לעד שיהיה כרצו כשחביה שלי הרי הוא שלכם (כ"ה גירסת הילקוט). והוא חמוה מאד דקאמר כשחביה שלי הרי הוא שלכם, וכי באיזה זמן אין הארץ של הקצ"ה עד שהארץ לומר דרך צומן שחביה שלי אז חביה שלכם דיו לעד שיהיה כרצו, והרי לה' הארץ ומלואה בכל עת וזמן. והרצ"ד כתב לפרש שהבעתים הקצ"ה שאם יגלו ממנה גם הוא ילא עמכם, והא דקאמר כשהוא שלי חיוקן מלה הוא דהיה לו לומר כשהוא שלכם הרי הוא שלי, עכ"ל. ולי נראה לפרש דברי הח"כ כפשוטן, דהנה השכינה הקדושה שורה בארץ ישראל חדיר, אכן צומן שישראל חי' הם גורמין לסלק קדושת השכינה מקרב הארץ והסטי' תופס מקומה, כמח"כ צ"י מסעי ולא תעמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל, שאם תעמא את הארץ אזי כביכול הקצ"ה מסלק שכינתו מבני ישראל (עיין צ"ח עמ"ח סימן ר"ח).

לשנת השמחה לר"ה האדם לכוון במחשבתו ולחזר שנת השביעית, וזו היא מלוא שאין מכיר בה אלא ה' שהרי אינה תלויה אלא במחשבת כלל.

ובדברנו אלה תצאו על נכון דרשת התנחומא (קושיא ד') שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פו העמוד הזה יש לו כותרת מלמעלה וצבים מלמטה וכו'. דהנה היתה צחורה כהנים (הוצא דרש"י) עכ"פ וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים וכו' וספרת לך צבית דין (ופירש הרצ"ד צביוורו לתי"ב שצית דין חיוכים למנות שמחה ציבול והכנים שצממטה ושני ציבול וכו' וכך היו אומרים בשמחה ראשונה בא"י לקצ"ו על ספירת שני השמיטה וכו' וכשנכנסו בשנת השמחה אומר היום שבע שנים ציבול שהם שבע אחד וכשנכנסו בשמינית אומר היום ה' שנים ציבול שהם שבע אחד ושנה אחת וכו'). והיואל לנו מכל זה כי זכרון מצות השמחה נובע גם בשש שנים שלפניה, שחביה השנה השביעית נקבעת במחשבתו בכל אותם השנים, ויחשוב ויזמנה כל השנים לשנת השמחה, ובתחלת שנת השבע שנת השמחה הרי היא טעונה קידוש צבית דין דחביז וספרת לך, וכן לר"ך לספור מנין השמטין בשני ציבול.

וזה יהיה ציבור התנחומא אחר ר"ה הקפר כתיב שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פו העמוד הזה יש לו כותרת מלמעלה וצבים מלמטה מה כתיב למעלה מן העינין ושבתה הארץ שבת לה' ואח"כ פ' ציבול וספרת לך שבע שבתות שנים. והכוונה דכשם שהעמוד הזה צנוי ומכוון על גבי יסוד חזק ומולק וממלא לראש כותרת המחזקת אותו ומעמידתו על מכונו שלא ימוט, כך מצות שביעית יש לה חיוק והעמדה מלפניה ומלאחריה, מלפניה מה כתיב ושבתה הארץ שבת לה', וכמו שכתבנו דכוונת מקרא זה לאות על זכרון שנת השביעית שש שנים שקדמו לה, וזה חיוק והעמדה מלפניה כדי שלא ישכח מעל לבנו זכרון שנת השמחה המורה על מעשה בראשית וחיוק האמונה, כי לה' הארץ ומלואה, וכמו כן צבול שנת השבע נעונונו לקדשה צ"ד בתחלתה, ומלאחריה נעונונו לספור שבע שבתות שנים ולקדש שנת החמשים שנה, וכן לר"ך לספור מספר השמטין שבתוך ציבול.

וזהו שדרשו צחורה כהנים אחס עמדי כשחביה שלי הרי הוא שלכם, כלומר כשחביה הארץ שלי שיהיו מעשיכם ורצונותי שיהיו חביה שורה בא"י אז הרי

רצונו ש"ה ודאי שביחב זכותו גדולה מאוד להשפיע מחזותו לאורך דור הגאולה העתידה, וביחב ביאתו לארץ הכנה ופועל דמיוני על ביאת הארץ לעת"ל. ויוכן יותר עפ"י דברי ק"ו זל"ה בישמח משה פרשת תזבח כי ב' המקדשות שחרבו הם היו הכנה אל הביאת השלישי שיבנה במהרה צימיו, ואם לא הייתה קודמת הכנה זו לא הייתה הארץ יכולה לסבול קדושת הביאת השלישי אשר ירד משמי מרום, אלא שבנה קדושת העבודה בצי' המקדשות קמתה הארץ איכות רוחני ובה קדושה ופלאה עד שחולל לסבול קדושת הביאת העתיד. וע"ד זה יתכן שכל המצוות שהלחן הכתוב בביאת אל הארץ כגון ציבורים סגולתם לעשות הכנה והזמנה אל הביאת העיקרית, וזכות דור צאי הארץ שהיו גדולים במהריגתם מאד נעלה וקיימו מצוות אלו בצניניה גבוהה ונפלאה נעשתה הכנה לביאת הארץ לעת"ל. וז"ש הספרי עשה מצוה זו שנצטיל חכמים לארץ, רמז בזה על הכניסה לארץ לעת"ל בזכות קיום מצוות ציבורים כהלכה.

וע"ד זה אפ"ל מה שפתח הכתוב במצוות שמיעה כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה', דהנה מצוה בדברי חז"ל שבשון שמיעה ישראל גולים והארץ תחזק מכם ותרחיק את שבתותיה, וא"י נמי בתנחומא ר"פ זו אמר הקב"ה למשה רבנו שלא יגלו הזכירים על השמיעות. והנה זה כלל מסור בדינו מזה עובד מרובה ממדות פורענות, ואם בעון חילול שמיעה ישראל גולים, כ"ש שיוטיל זכות שמיעה שביעית כהלכה לזכות על ידה לביאת הארץ לעת"ל. וזאת אפ"ל שרמז הכתוב במאמר כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, היינו ביאת ישראל לארץ לעתיד בזכות ושבתה הארץ שבת לה', שתקיימו בזה"ו מצוות שמיעה כתיקונם, זכות זו היא שתעמוד לכם לנחול את הארץ לעת"ל, ואח"כ פתח הכתוב בדיני השמעה שש שנים חוצה שדך וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון ויהיה לארץ שבת לה'. והשנה אין כאן כפל לשון, ודו"ש דקרא דכתיב ביה ושבתה הארץ שבת לה' לא נאמר בדרך ליווי אלא ענינו בהשמה, שזכות מצוות שמיעה חכו ישראל לבוא אל הארץ לעתיד.

*

היא שלכם שחוללו לשבת בא"י ולהתקיים בה, אבל ח"י אם תבואו ותעמאלו את ארצי ואת נחלתי חשימו לתועבה שאז אין הארץ שלי כביכול, שאני מסלק שכינתי מתוכה, הריה שלכם, שלא תסבול הארץ לחכם ולא תוכלו להתקיים עלי' לאורך ימים (ובעני"ז כ' צס' קרבן אהרן). הבהכ"ע יעזר שזכה לקיים החוריה והמנוחות בשלימות, ויכול לקיים שמיטין ויוצלות בקדושה ובעברה, וזכה לראות ישועת ישראל במהרה, בהתגלות כבוד שמים עליו במהרה צימיו חמק.

*

עוד יאמר לבאר באופן אחר מה שהקדים הכתוב מאמר ושבתה הארץ שבת לה' בערם אמר שש שנים חוצה וגו', בהקדם בא דחייתו בספרי (ר"פ תבוא) ע"פ"ה ויהי כי תבא אל הארץ וגו' עשה מצוה זו (של ציבורים) שנצטיל חכמים לארץ. והקשה צפנים יפות ודבשנמא גבי תפילין ופער חמור דכתב בזה רחמנא כי תבוא אל הארץ וגו' ודרשו מיינה (בקיודשין דף ל"ז ע"ב) עשה מצוה זו שנצטיל חכמים לארץ יתחא שפיר דמצוות אלו חוצה הו"פ הם ונהגו אף במדבר, והכתוב מצטין שזכות שמירתן חכו להכנס לארץ, אבל בצבורים שלא נחייבו אלא לאחר ירושה וישיבה מאי שייך למימר עשה מצוה זו שנצטיל חכמים לארץ, בעוד שהתחלת זמן קיום מצוה זו היא אחרי שכבר נכנסו לארץ.

ופירשתי (עיי' להלן בפ' תבוא) דמאמר ויהי כי תבוא אל הארץ וירמח על ביאת הארץ לעתיד בזמן התיקון השלם, ופי"כ כתיב ויהי לשון שמתה, כי זו היא טיקר השמחה אז ימלא שמח פינו. והנה מצינו בדבריהם ז"ל (סנהדרין ק"י ע"ב) עד כמה גדלה מעלתו של אהשי דור המדבר, שזכותו תעמוד לפני ישראל בזמן הגאולה העתידה, וילפי ליה מקרא דכתיב (ירמיה ב') הלא וקראת באזני ירושלם זכרתי לך חסד ועוירך וגו' לכתך אחרי במדבר צאק לא זרועה, ומה אחרים באים בזכותם הם עמם לא כ"ש, עכ"ד הגמרא, עיי"ש. וגם צניחם אשר קמו תחתם, הלא כמה דור צאי הארץ שזכו לקבל חורב מפי משה

הכתוב לומר ושבתה הארץ שבת לה' כטום אמר שש
שנים חזרע שדך, ולפי סדר הדברים הים ראוי שיאמר
תחלה שש שנים חזרע שדך, דרך הוא סדר המלוא
להיות מוצא והוכן שש ואח"כ לעשות שמיטה בשביעית,
ואי אפשר לבגוע למנוח השביעי אם לא קדמו לו שש
שנים, דל"כ אין זה שביעי אלא ראשון, וכת"כ אחת
דלעשו להיות מונים שש שנים ואח"כ לעשות שמיטה.

(ו) וּמַלְבֵּד זאת קשה לדאמרו ושבתה הארץ שבת לה'
לכאורה מקרא מיותר לגמרי, שהרי אח"כ חזר
הכתוב ואמר ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ.

וְנִרְאָה לומר ביאור הענין בהקדם מה שהביא
הרחיד"א ז"ל בספר חומת ארץ בשם המפרשים
לחת עטם לדבר שליוויו וילרמו יתעלה לשבות מפל
עבודת שדך וכרם שנה שלימה, עפ"י מה שאמר ז"ל
בצרכות (דף ל"ב ע"ב) א"ל רבא לרבנן במעוהא
מייניכו דיומי ניסן וציומי תשרי לא תתחזו קמאי כי
הכי דלא תעדרו במזוויכו כולא שחא, ופירש"י יומי
ניסן ימי הקציר ויומי תשרי דריכת הגתות והצדים,
ע"כ. ולפ"י נמצא דבכל שנה היו בעלים מלימוד התורה
צ' חדשים ניסן ותשרי שהיו עסוקין בהם בחריש
ובקציר, ואח"כ במשך שש שנים חסרו להם י"ג חדשים,
על כן צוה הכתוב לשבות בשביעית כדי שיכיו פנויים
לעסוק בתורה כל השנה, וישלימו כל ה"ג חדש שחסרו
בשש השנים, עכ"ד ז"ל. אמנם לכאורה קשה על
עטם זה ללימוד התורה בשנה השמיטה דיה להפקיע
חובת עמלה, וכי"ל ניתן לפעור בה מה שחסר בשאר
השנים. וגדולה מזו יש לתמוה שהרי גם במשך שאר
השנים היו עוסקים בתורה עשרה חדשים בכל שנה,
וא"כ במה יתר לימוד התורה בשנת השמיטה על שאר
השנים הלא בשני חדשים הללו ניסן ותשרי שהיו עסוקין
במלאכתן בשאר השנים ועתה הם פנויים לעסק
התורה. וא"כ תימה היא הכי"ל ישלימו צ' חדשים
היתירים של שנת השמיטה את כל ה"ג חדש החסרים
צ' השנים.

אכן יתבאר הדברים בהקדם דברי בעל מגלה עמוקות
ז"ל שהי' על מה שפירש"י ז"ל בס"פ זו (ומקורו
מנצח קדושת דף כ' ע"א) בתחלה הכיר הכתוב על

וידבר ה' אל משה בחר סיני לאמר כי חצונו אל
הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה'
וג'. פירש"י ז"ל מה ענין שמיטה אלא ה' סיני וכלא
כל המלות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו
כללותיך ודקדוקיך מסיני אף כוון נאמרו כללותיך
ודקדוקיך מסיני, כך שנים בתורה כהנים. וצ"ל
רש"י ז"ל דברי הכ"כ דלפי שלא מנינו שמיטה
קרקעות ששנית בערבות מואב במשנה חורה למדנו
שכללותיך ופרטותיך כוון נאמרו בסיוי וצ"ל הכתוב
ולמד כאן על כל דיבור שנדבר למשה בסיוי היו כוון
כללותיך ודקדוקיך וחצרו וגשנו בערבות מואב,
ע"כ. והרמב"ן ז"ל כתב עליו ואינו נכון צעיו כלל
שהרבה מלות ישקן כשמיטה שלא נשנו בערבות מואב
ודע בזה שנאמרו כללותיך ופרטותיך מסיני או צ"ל
מועד, פירש"י מה שכתב הוא ז"ל לפרש ברייתא זו
השנויה בתורה כהנים. גם הרי"א מרחי ז"ל טרח לברר
דברי הכ"כ, אך לבלבו פירושי לריך ביאור מה עטם
גילתה לנו חורה במלות שמיטה דוקא שנאמרו כללותיך
ופרטותיך בסיוי ומינה נילק לכל התורה, ולא גילה
לנו הכתוב זאת במלות אחרת.

(ב) גם לשון הכ"כ דפחת לשאל מה, ענין שמיטה
אלא ה' סיני לריך ביאור, דפשיטא שאלת שמיטה
יש לה שייכות לה' סיני וכל התורה ניתנה בחר סיני,
והיה ראוי שיאמר מה עטם וכתב בפרשה שמיטה
בחר סיני.

(ג) כי חצונו אל הארץ אשר אני נותן לכם וגו' דקדק
האשליך הקדוש ודיבות אשר אני נותן יתירי
וייבו, דכי מי לא ידע כי בבורא ית' הוא המוחן,
כי לה' הארץ ומלאכה. ותו דהרי כבר חזר זאת בתורה
כמ"פ ומאי אילעריך תו למימריה.

(ד) ושבתה הארץ שבת לה', פירש"י לשם ה' כשם
שנאמר בשנת בראשית. וא"כ שהרי כל המלות
לריך לקיומן לשם ה', ומדוע גילה הכתוב במלות זו
דיוקא שצריך לעשותה לשם ה'. גם יליך מה דנקט
כשם שנאמר בשנת בראשית דהוליל כשם שנאמר בשנת,
וידוע דהשנה הוא זכר למעשה בראשית.

(ה) שש שנים חזרע שדך וגו' ובשנה השביעית שבת
שבתון יהיה לארץ וגו'. לריך ביאור מה שהקדים

בשביעית, אלא בשש ונותן בפירות שביעית, וא"כ יתחל דלף אחרי שמכר שדותיו שיך למימר לא חזר בו, שעדיין הוא עומד במדרו לעשות סחורה בפירות שביעית. ופלא על צעל מגלה עמוקות שנתקשה בזה.

אכן אם כי קושייתו לק"מ, מכל מקום גוף הדבר שחידש. המגלה עמוקות זל"ה שעיקר מלות שביעית ניתנה כדי שיטסקו ישראל בחורה הוא אמת ויניץ, וכאשר האריכו בזה הקדמונים ז"ל הלא בספרתם. ומינה כי חידוש רמיה על כל אדם מישראל לעסוק בחוב"ק בשנת השמיטה מראשית השנה ועד אחרית שנה, והמבטל ממת" שביעית כאילו ציטל מלות שביעית, כמבואר במגלה עמוקות שם.

ובדרך זה נצח אל הביאור בדברי הרמיד"א ז"ל בשם המפרשים דשנת השביעית ניתנה כדי להשלים י"ב חדש שהיו עוסקים במלאכה בששת השנים. ודנה רש"י ז"ל הביא מת"כ להלן צ"י בחקתי ע"כ"פ וירדפו מכס חמשה מאה ומאה מכס רבבה וירדפו, וכי כך הוא בהשגחן והלא לא היה לריך לומר אלא מאה מכס שני אלפים וירדפו אלא אינו דומה מועטים העושים את החורה למרובים העושים את החורה, ע"כ. מבואר מה כמה חקף כח הרבים העושים את החורה שזכותם הגדולה מתעלמת ומתחזקת מאד בהצטרפם יחד כמה מונים יותר מאס כל אחד עושה את החורה לבדו.

והשתא מבואר ע"י טעם המפרשים כי"ל שהביא הרמיד"א ז"ל, כי הנה בשש השנים ודאי שלא היו רוצ ישראל עוסקים בחורה עשרה חדשים בשנה, אלא היו ערודים כל ימות השנה בעסק הפרנסה, ולא זכו לכך שיכיו עוסקים בחורה י' חדשים בשנה אלא בני עליה מועטים. אמנם בשנת השביעית שאמרה חורה שנת לה, לשם ה', דכיוונו שהיה השנה כולה מיוחדת לכל ישראל לעסוק בחורה, ניתוספו ספסלי ביהמ"ד, ונכנסו כל ישראל שומרי שביעית לעסוק בחורה בכל שנת השמיטה, וע"י שנתרבו מאד התלמידים העוסקים בחורה היה ציד ישראל כח פאוס של מרובין העושים את החורה, ונתעלתה גם מדרגתה. בני העליה שהיו עוסקים בחורה גם

השביעית ואם חמד ממון ונחמד על השביעית סופו למכור מעטליו וכו' לא חזר בו סוף מוכר אחרתו לא חזר בו סוף מוכר ביתו וכו', והקשה המגלה עמוקות דמאחר שחטא בחילול שמיטה עד שגרס החטא שמכר מעטליו וא"כ מכר שדותיו א"כ שזי אץ בידו שזכ לעצור בזה שביעית, ומאי שיך עוד לא חזר בו סוף מוכר ביתו וכו' מלכ בריבית וכו' לסוף מוכר עצמו, וברי הכא בשמיטת קרקעות קא מיירי ולא בשמיטת חספים. וכתב לתן עפ"י מה דאיתא (צ"ר פמ"י ז') בשעה שנכנסו ישראל לארץ אמרו חורב לפני הקב"ה זה פונה לברנו זה פונה לשדכו חורב מה חבא עליה השיב לה הקב"ה נחתי לישראל את יום השבת שיכיו פנויים לעסוק בחורה. וכמו כן נתן הקב"ה את שנת השמיטה לישראל שיכיו בעליו כל השנה מעבודת שדך וכרם ויכיו פנויים לעסוק בחורה. ובזה פירש כוונת רש"י ז"ל שנת לה, לשם ה' כשם שנאמר בשנת בראשית, כלומר כשם ששנת בראשית ניתנה כדי שיכיו ישראל פנויים לעסוק בחורה, כן בשנת השמיטה נאמרו ישראל לעסוק בחוב"ק שהיו שמותיו של הקב"ה, חבו לשם ה' שעיקר תכלית השמיטה היא לעסוק בחוב"ק שכולה שמותיו של הקב"ה, ועי"ש שהאריך, ובזה מיושב מה שאמרנו ז"ל לא חזר בו סוף מוכר ביתו וכו' סוף מוכר עצמו, דלף שכבר מכר אחרתו ואין ביכולתו לחלל שמיטה בעבודת קרקע, אכתי שיך לומר לא חזר בו, כלומר שהוא עומד עדיין במדרו שאינו קובע שותתיו לעסק החורה גם אחרי שכבר נענש למכור מעטליו ושדותיו וכו', עכמ"ד המגלה עמוקות זל"ה.

ובאמת קושייתו מעיקרה לק"מ, שכרי זה לשון הגמרא (קידושין דף כ' ע"א) אריב"ה צוה וראה כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר מעטליו וכו' לסוף מוכר שדכו וכו'. וכתבו החוספות אבקה של שביעית, איסור קל שבה דעיקר איסור שביעית אינו אלא בעבודה קרקע כגון חרישה חרישה, אבל משא ומתן אינו אלא עשה לאכלה ולא לסחורה, ומסביר שצאץ עליו עונשין אלו על משא ומתן מזה כנגד מזה, וע"כ מוכר מעטליו ושדכו וכו', עכ"ד החוס'. מבואר מה דלא מיירי הכא בעוסק בעבודת קרקע

ראש"ל עפ"י מה שביארנו כמ"ס (עיין בספרי ויואל משה מאמר ג' שבעות קי"ט) מחמיר ז"ל (בילה ל"ב ע"ה) המלפס לשונות אחרים שונים חשך בעדו, שכוונה כי המלפס לשונות אחרים התומכים בו ומספיקים פרנסתו הכריחו משוחד לנחמי לחמו ומימו פשחו ולמרו. וכבר הביד הכי כי השוחד יעור עיני חכמים וגו', על כן אמרו ז"ל עלם חשך בעדו כי ללד שנעשה משוחד מאוהם אשר הוא מאוכלי שולחנם, נחשבו מאורות עיניו ולא יוכל לראות ולהכיר אור האמת.

ובדרך זו ביארתי (עיין קונטרס עכ"ג ועכ"ס סי' פ"א) מה דליתא בצרכות (דף ו' ע"ג) ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרווייכו כיון שנלך אדם לצריות פניו משתנות ככרום שנאמר כרום זאת לפני אדם. מאי כרום כי אחא ר' דימי אמר עוף אחד יש בצרכי הים וכרום שמו וכיון שחכם זורחת מחספך לכמה גוונין. ועפ"י האמור מוצגת כוונת מאמר זה כמין חומר, שבורו לנו חז"ל בזה עד כמה מגעת השפעת השוחד, ולאחא אמרו דכיון שנלך האדם לצריות ועיניו נשואות ומלפס לשולחנם של אחרים, שהוא נרץ עזר וסעד לתומכו, אי"כ הוא נעשה משוחד אחרי דיעותיהם של הצריות שהוא נרץ להם, ועל כן פניו משתנות ככרום, דכשם שככרום הוא משתנה לכמה גוונין מחמת אור החמה הזורחת עליו, כן אדם זה שהוא נרץ אל הצריות משתנים דיעותיו בכל פעם לגוון אחר, שהרי דעתו משוחזת ומוטת אחר דעת הנותן המשפיע לו לרבי פרנסתו, וכיון שהוא נרץ לכמה בני אדם דעתו משתנה תמיד, שהרי נרץ הוא לבראות פנים הרבה לכל דבר הכל לפי דעת האדם שהוא נרץ אליו באוהב שעה.

ובזה יבואר לשון הש"ס הרבה עשו כרש"י ולא עלתה צידן, פירוש לפי שלא עסקו במלאכה כלל כי אם ישבו ועסקו בתורה אי"כ היו מפנים לשונות אחרים שיספיקו להם די מחיתם, וכיון שלא באו לידי מדת זו שיוכלו לעמוד בצטיון שלא להיות משוחד אל הנותן לא עלתה, "צידן", פירוש "צידן" הוא צרשותו. (וכמו שאמרנו ז"ל במאמ"כ ויקח את כל ארצו מידו, מרשותו), וכוונה שיהיה צרשותו בתורה שיהיו צידן כלומר צרשות

בשאר השנים למעלה גבוהה מאוד, צירוף כה זכות הרבים העומלים בתורה צידו בשנת השביעית. ועוד דליתא בגמרא (תענית דף ז' ע"ה) הרבה למדתי וכו' ומתלמידיו יותר מכולם, ומכיון שנתרבו התלמידים נתוספה השגה לבני העליונה באמצעות תלמידיהם. וא"כ מובן היטב כיצד ניתן להשלים בשנת השמיטה את ה"צ' חדשים שהיו צעלים בזה מן התורה צו' השנים, כי כה התורה שלמדו בשביעית רב ועלום הוא כמה מונים מן התורה שלמדו בשאר השנים, מחמת כה המרובין העושים את התורה בשביעית, ושפיר ניתן להשלים בזה את ה"צ' חדשים החסרים בשש השנים, וכן.

והך מילתא דרבה דא"ל לרבין ציומי ניסן וציומי תשרי לא תתחזו קמאי וכו' הואיל ואחא לידן אף אן נימא בזה מילתא בעטמא לבאר כוונת מאמר זה, ומשם נפנה אל ביאור הדקדוקים בפרשה. ודבר לבאורה דברי רבא לריבין ביאור, דאמר לכו לרבין ציומי ניסן וציומי תשרי לא תתחזו קמאי כי היכי דלא תטרדו במצוותיכו "כולא שחא", דמביין כזה פסיקא ל"י שאם לא יעסקו במלאכה צו' חדשים אלו יהיו ערודים במצוותיהם כל ימות השנה, דלמא כשם שהיה די להם צו' חדשים אלו כן חספיק להם מלאכת צו' חדשים אחרים להריות די סיפוק לרבי פרנסתם לכל השנה. ועכ"פ מאי פסקא דיכיו ערודים במצוותיהם כל השנה, מנא ליה הא.

ונראה לפרש כוונת הדברים עפ"י מה דליתא בגמ' בתם ח"ר ואספת דגנך מה ח"ל לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו יכול דברים ככתבם (שלא יעסקו בדרך ארץ) ח"ל ואספת דגנך הכהג בזה מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל רש"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה חורש בשעת זריעה וכו' תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושים רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנאמר (ישעיה ס"ה) ועמדו זרים ויעו לאנכם וגו'. ומסיים בגמרא שם אמר אבוי הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה צידם כרש"י ולא עלתה צידן. ולבאורה יל"ד בלשון הגמרא ולא עלתה צידן, דכול"ל ולא כליתו. וגם גוף הדבר נרץ טעם מדוע באמת לא עלתה צידם אחרי טעם כדברי רש"י.

הנותן במשחזר, ע"כ עובד השמיים בזה שיעשו כר' ישמעאל להכין ערך לביתם בשעת חריש וחרוב קייר וצאיר, ושוב לא יעזרו לכוות מן הצריות, ולא יכיו ערודים לחשוב מחשבות כדת מה לעשות כדי למלאו חן בעיני משאדם וללכת אחרי ראוים ודעום.

עוד אפשר לומר בדרך אחר טעמא דמילתא שלא עלתה בידן של אלו שעשו כרש"י, בהקדם דברי ק"י זל"כ בהפלת למשח עכ"פ (תכלים ק"א) אשכיל בדרך חמים וגו' הולך בדרך חמים הוא ישרתני, עפ"י מה שכתב הש"ס בהקדוש ריש מסכת חולין לעסוק בזמ"מ טוב יותר שיעסוק בעלמו משיעסוק ע"י שלמו, כי אולי לא יעסוק שלמו באמונה עם אחרים ויגזול ויירמב את אחרים, עכ"ל הקדושים. ובהם דבריו הקדושים במח"כ מפילים במצב גדול את הרואים להחמיר בחורח כ' ואין להם מלאכה רק מו"מ, וכבר הביעך תורה לא מעבר לים היא לא תמלא בחגרים, ואף יעשה, אם יעסוק בזמ"מ ע"י שליח אולי לא יעסוק השליח באמונה ויכיר הקולר חלוי במשלחו, ואם יעסוק בזמ"מ הרי יתבטל מלימוד תורה. אבל זאת העצה היעוצה שיצבור אנשים שהם נאמנים בודאי, ולא יעשו רמיה בשום אופן, וי"ש דוד אשכיל בדרך חמים מחי חצא בדרך החמים אלו, כי אף אם יש אם יעסוק בעלמי ככל עיני, תורתי מחי נעשית, ואם ע"י שליח אין זה חמימות, לזה אמר עיני נאמני ארץ וגו' הולך בדרך חמים הוא ישרתני ואולי חששא זו ואוכל לעסוק בחורח, עכ"ל ק"י זל"כ.

ועפ"י דבריו אפ"ל דאוחס הכרב שעשו כרש"י מסר עסקים בידי שלוחים, וכיתה מלאכתם נעשית ע"י אחרים, אמנם במצב הדור השפל לא נמצאו וכו' כ"כ הכרב שלוחים נאמנים הולכים בדרך חמים שיכלו עסקי משאם ומחנם באמונה, וע"כ לא עלתה בידם שלא יכלו להמשיך בדרך זה, מאחר שראו כי השלוחים ההגונים מעטים המה, ולא יספיקו לכולם לנהל עסקים באמונה, ולדידי שלוחים שאינם כגונים לא ראו למסור ניהול עסקים, שאם יעשו עולה ויכיר הקולר חתומים.

עלמן, כי מחמת שנאלו עיניהם אל הנדיבים המפרנסים אותם נעשו משוחדים אליהם, וכאלו הם משועבדים נדעת משחדיהם ואינם ברשות עצמם. ודוקא רש"י וחבריו היונא זו בני עניב מועטים הם שיכלו לקיים דברים ככתבם לא יומים ספר בתורה הכה מפ"ך וגו', ואעפ"כ לא הזיק להם מה שכיו נהנים משנותן אחרים כי רב חילם ותוקפם של הצבור נכנסו תחתיהם וכו' נשמעים לקולם, ולא עוד אלא שאותם האנשים שכיו מהנים אותם מנכסיהם נחשז להם זאת ליקר ורבותא שזכו לתת מתנה ללדיקים אלו.

וע"ד מה שהביא ק"י זל"כ בשימח משה קושיית בעולם על מה שלומרים בצרכת כמחן וזה אל תלרינו כ' א' לא ליד מתנת בשר ודם וכו', דלכאורה ובי תפלת תלמידי חכמים הוטלים פרס כיה לריו. ותירו ד"ח המקבלים מתנה אין זו מתנה ב"ד אדרבה כמה שהוא מקבל מתנה הוא מוכה את הנותן, וכהא דליחא בחולין (דף מ"ד סע"ג) ר' זירא וכו' כי כוח נזמני ליה מבי נשיא (לאכול אולם) כוח איל אמר איחייקורי הוא דקא מתייקרו צי, ופירש"י נכדין הם כמה שאני סועד אולם והנאתם היא ואין זו מתנה (ועיין קידושין ז' ע"ג באדם חשוב בכה"ל הנאה דקא מקבל מתנה מינה גמרה ומקניא נפשה). וחינו גמי טעמא שכיו רש"י וסייעתו בטלן מדרך ארץ מכל וכל, ואעפ"כ לא הזיק להם מה שכיו נהנים משל אחרים, כי לא נשפטו כלל מדעת הנותן אדרבה תשיבות גדולה היתה לנותנים שזכו שקבל רש"י מתנה מהם. משא"כ אותם הכרב שעשו כרש"י שלא היה במעלה זו נמשכו אחרי השפעת הנותנים, ולא עלתה בידן, שילאו מרשותן והלכו אחרי דעת משחדיהם.

ועפ"י זה התבאר כוונת דברי רבא ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי כי בימי דלא תעדרו במחוייבו כולה שחא. כי בהזכיר חזיר את תלמידיו שיכיו עוסקים במלאכה צ"י חדשים אלו, כדי שלא יכיו צריכים להגיע ליד מתנת בשר ודם. דאם לא יעסקו במלאכה אף ביומי ניסן וביומי תשרי, א"כ יהיו מלפנים לשולחן אחרים שיתמכו בהם, ואז יהיו ערודים במחוייביהם כל השנה, כי בכל עת חכיה מחשבתם ערודה בך להראות פנים לכל ד' ולעשות כפי דעת

אוחם וגו', דקאי על מעשה בראשית השמים וכל
נבאם בארץ וכל אשר עליה וכו', שכולם נבראו
במאמר פי הש"ת. ו"ש אלה הדברים דדיבור בעלמא
אשר נזכר ב' לעשות אוחם את השמים והארץ וכל
מעשה בראשית, ומפרש וכולך ששה ימים תעשה
מלאכה, נקט תעשה בלתי כלומר שמאליה תעשה
המלאכה הזו בששה ימים בלי עמל וכלי יגיעה אלא
באמירה בלבד. ולאח וזיוס השביעי יהיה לכם קדש
שבת שבתון לך' דוגמה שבתתו ית'. או ואמר עזיב
שבת שבתון שבתה כפולה תהיה לכם כן ממעשה
וכן מדיבור, ואמר הטעם "לכ" כשבתה ב', עכדיק.

והנה ידועה שיטת הסמ"ג (בציור מן בית יוסף
בסו"ס רמ"ד) שביא דרש המכילתא עכ"פ
(שמות י"ב) כל מלאכה לא יעשה בכם לא תעשה
אחר וכו' ולא יעשה בעו"ם מלאכתך. וכתב דלכאורה
אפ"ל דדרשה זו אסמכתא בעלמא, אך סיים כי לשון
לא יעשה בכתוב צבור מוכיח קצת שבו דרש
גמורה ואמירה לעו"ם אסור מדאורייתא, ע"כ. אך
הראשונים חלקו עליו וס"ל לדמירה לעו"ם אינה
אלא מדרבנן (ועיין ברמב"ן פרשת בא שכתב בן עזר
המכילתא), ותמכו על הסמ"ג ממה שמבאר בש"ס
כמ"פ לדמירה לנכרי שבת (ועיין בשד"ח מערכת
הכללים מערכת א' אות קס"ד שחאריך בישו דברי
הסמ"ג).

ואשר לזכר אחז בישו שיטת הסמ"ג, עפ"י מה
דאיפסקא בלכתא (חור"מ סימן שפ"י) דמחלקין
בין דינא דגרמי לדין גרמא בחקין, דדינא דגרמי קייל
חייב ואילו גרמא בחקין פטור מדיני אדם. וכבר
האריכו הראשונים בטעמא דמילתא דמחלקין בדיניהו
(עיין בש"ך שם שביא דברי הרמב"ן בק"י דינא דגרמי
ומה שחשיב עליו יעיי"ש בארוכה). ומכאן כתבו (פי'
בפרישה סימן שפ"י באורך) דכיינו טעמא דדייקין
דינא דגרמי, משום דברי החיזקא, והבחיך בא מיד
בשעת מעשה, משא"כ גרמא בחקין דלא ברי החיזקא
וגם אין הבחיך בא בשעת מעשה לפיכך פטור דיני
אדם. ועיי"ש שמבאר וכולך כל אופני דיני דגרמי
המבוארים בש"ס דחקין מיד בשעת מעשה וברי
החיזקא.

ואפ"ר בזה דברי התוספות בצרכות שם (ד"ה כאן)
אבא דקאמר בגמרא בהם דבא דכתיב ואספת
דגך מיירי בעוין ראונו של מקום, וקשו התוספות
דלקמן בגמרא מוקי ואספת דגך בזמן שאין עוין
ראונו של מקום, וחילול דבבא מיירי בעוין ואין
עוין, יעיי"ש שדחקו המפרשים בבבא חירולא.
ולדרכנו יתכן לומר הכוונה דמיירי בעוין ואין עוין,
כלומר שישנם לומדי תורה בעוין ראש"מ בשלימות,
אך יש גם רבים שאינם עושים, וע"כ אין ציבולת
העושים ראש"מ למסור ויכול עסקיהם ביד שלוחים,
כי לא מלאה ידם בשג שלוחים ואמנים, ומש"כ עליהם
לקיים ואספת דגך הנהג בכם מנהג דרך ארץ. אבל
למחיד לזכר הצעתו הקצ"ב ע"י נציאו ועמדו ארס
ורעו לאכנס וגו', כי אז לא יערכו עוד לחוש לאחד
מן הטעמים המבוארים לעיל, לא לעסם השוחד ולא
לעסם שיעשו השלוחים מלאכתם רמיה, כי לעת"ל
יהיו כל האומות נכנעים תחת יד ישראל, וישתוקקו
להפיק ראונו ולמלאות משאלותם, ותהיה מלאכתו
נעשית על ידם בלי חשש און ורמיה, ויהיו ישראל
פנויים לגמרי לעסוק בצורה ובעצודת השי"ת.

ודאיתאן להבא מחזור אל ביהור פסוקי הפרשה
ויתיישבו כל הדקדוקים אשר הלכנו צפתה בדברי,
בשנקדים עוד מ"ש בגאון מוכר"ר העשיל מקראקא
ז"ל לפרש המדרש מנין לאמירה לעו"ם שבת שנה'
את שבתותי תשמרו. וביאר דכנה הקצ"ב ברא כל
מעשה בראשית בדבור ולא במעשה, במא"כ (תהלים
ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו וגו', וא"כ מלאה כי מה
ששבת ומה הקצ"ב ביום השביעי היתה שבתו מדיבור.
ח"ש המדרש מנין לאמירה לעו"ם שבת, פירוש מלא
בן כך מילתא דגם אמירה בעלמא יתכן שיהיה בה
משום איסור מלאכה בשבת, לאחא אחר שגאמר את
שבתתי תשמרו, נקט שבתותי דייקא כלומר שבתיו
משמרין את השבת בדרך ששבתתי אני, וחכו מה
שבתתו ית' היתה מדיבור אף עליו להיות משמרים
את השבת אפילו בדיבור, עכ"ל ז"ל. וכיוצא בזה כתבו
משמיה דבאר"ל.

ועפ"י דברים אלו כתב הנוטע מגדים צ"י ויקהל
לפרש בפ' אלה הדברים אשר נזכר ה' לעשות

שיכיר ליווי השכינה בזה מדיבור. וכיו"צ גם מלות השכינה בשנת השביעית שנאמר להם בשעה שעמדו לפני ה' סיני, בל דברו ית' אליהם נפי הכהונה בעליונה שילצו בה בלחות שעה, וכפי מעלת הגבורה היו ראויים שתהיה מלאכתן נעשית ע"י אחרים, ולא היו עתידין לעסוק בעבודת שדה וחרס כלל. וא"כ צע"כ שהיה מלות שביעית להם שיהיו שובחים אפילו מאמירם לכרי שיעשה מלאכה בשדותיהם בשביעית, ולאמירם ידורו חצובה כמעשה, שהרי בברכה יקיים הנכרי דבריהם, ובשכינה מדיבור הוא שהיה נכרת ונודעת שנת השמיטה משאר השנים, שהרי גם בשאר השנים לא היו עושים מלאכה, אלא כל מלאכתן נעשית ע"י אחרים.

ומעתה יתבאר הפסוקים בפרשתן כי תבואו אל הארץ. "אשר אני נותן לכם", רמז בזה על בואת הארץ לעתיד לבא שהיא עיקר הכתיבה שנתן בידינו הארץ מתנה נחית ע"י הקב"ה בכבודו ובעלמו, ואמר הכתוב ושבח הארץ שנת לה' שנת לה', ופירש"י ז"ל וכו' כשם שנאמר בשנת בראשית. וכוונה שתהיה שכינתו לעת"ל דוגמת שכינתו ית' בשנת בראשית, כשם שהקב"ה שנת מדיבור כן עליו לשבות אפילו מדיבור. ולפי ששעה שעמדו על הר סיני ג"כ היו בבחי' זו, על כן פתח הכתוב לומר דבר סיני לרמוז על כוונה זו, שלפי בחי' של ישראל כמעמד הר סיני נמי היה שייך ליווי זה ושבח הארץ שנת לה', וכדאמין שתהיה השכינה אף מדיבור, שהרי בלחות הכתוב כי ישראל עושין רצונו של מקום וראוין הם שתעשה מלאכתן ע"י אחרים, ויהיה דיבורם מכרת את עבדיהם לעשות כרצונם.

ובדרך זה יבוארו דברי הח"כ שהבוא רש"י ז"ל מה ענין שמיטה אצל הר סיני, דכח ק"ל דלפי בחי' של ישראל כמעמד הר סיני לא היה שייך גביהו מלות שמיטה שיהיה הכתוב שש שנים חזרת שדך וגו', ובשנה השביעית וגו' שדך לא חזרת וכרמך לא חזמור, שהרי לפי מדרגתם בלחות שעה שהיו עושי רש"מ לא היו עומדים להיות עסוקים בעבודת שדה וחרס כלל, ח"ש מה, "ענין" שמיטה אצל הר סיני דאין ענין מלות שמיטה שייך לפי בחי' כמעמד הנבחר, אכן

וכרמות ספרא זו אפשר לומר גם לענין חיסור חמירה נעכו"ם בשבת, דכח דרש בנתיבות מדכתיב נח יעשה חיסור חמירה נעכו"ם, ביינו בחופן שדיבורו שני ישראל נעכו"ם נעשות לו מלאכה כרי כוח מחייב ומכרת חת העכו"ם נקיים ניווין, דכיוון בלופן שהכרי כפוף ומשועבד ישראל, ולא יעזו להמרות את דברו, לא מסתכרם נמימר דדיבורו שני ישראל נחש כמעשה ומדחוריתת חסור, שהרי כרי בדבר שהכרי נח יעשה חתרי דברו וככח כיואל מפיו יעשה, וא"כ דיבורים מתעבד מעשה. וכל דליתא בגמרא כצ"מ דלמירם נעכו"ם שבות, ביינו בלופן שאין דיבורו של ישראל מכרת את הנכרי נקיים ליווין, אלא אי צעי עבד ואי לא לא עבד, וכיון שאין כרי בדבר בשעה אמירם כי הנכרי יתפון לקיים דבריו, לא תשיבא אמירם זו כמעשה, אלא דלמירם מדרבנן משום שבות בעלמא.

והנה בדברינו לעיל נתבאר באורך כי לעת"ל יתקיים מאכ"כ ועמדו זרים' ורעו לאנכם וגו', כי אז יהיו כל האומות נכנעים ומשועבדים תחת יד ישראל ולא יעזו להמרות את פיהם כ"א יקיימו בשלימות רצונם ופקודתם של ישראל תשמור רוחם. ולפי זה נמלא דלעתיד תהיה אמירתו של ישראל לנכרי מכרת את העשויים, כי כרי בדבר שהנכרי יקיים דבריו של ישראל, וא"כ תהא אמירה לנכרי חסור מכ"ת לעת"ל, ויהיו ישראל מלווים מדאורייתא לשבות אפילו מדבור. ובר מן דין ל"ל שתהיה השכינה מדבור חסור מכ"ת, דמכיון שאף בשעה וימי כמעשה לא יעשו ישראל מלאכה כלל, שהרי תהיה מלאכתם נעשית ע"י אחרים, דכתיב ועמדו זרים וגו', א"כ במה יודע איפה החילוק בין יום השבת לשאר הימים, וע"כ לומר דבשכינה מדיבור יהיה ניכר החילוק והבדל ביניהם, וכדאמין שאז תהיה אמירה לנכרי חסור מדאורייתא.

וכיוצא בבחי' זו היה מלכס ומעמדם של ישראל בשעה שעמדו רגליהם על הר סיני, דלמלא חטאו בעגל היו נשחרים במעלה עליונה כדוגמת דלעתיד, ויהיה מלאכתן נעשית ע"י אחרים, ולא הייתה השכינה נודעת בזה אלא ע"י שהיו שובחים מדבור. וא"כ בשעה שנתנה להם חורב על בחינה זו נאמר

המלכות. ולפי זה כלשון דחוק מאוד, דכוליל למח
הזכר הר סיני במלות שמיטה.

(ב) ק"ז זלכ"ה בישמח משה כתב ח"ל, הנה תמכני
מה זה שמתקן ר"י ור"ע (זכרים קטני ע"כ) אי
כללים ופרטים נאמרו כבר סיני לא לאמרו הפרטים
אלא באלל מועד, מה נפק"מ בין כך ובין כך מפי
הגבורה נאמרו, ויהי בליח מקום שיהיה ואם גבי
אדם אמרו אין המקום מכבד את האדם וכו', כ"ש
בבזרה ית', ומה דכוח כוח ואין כאן נפק"מ בזה
וכו', יע"ש שחל"ק להסביר מחלוקתם בדרך פשוט.

(ג) כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וגו'.
הקשה האלשיך הקדוש דתיבות אשר אני נותן
יתירי ניבה, כי מי לא ידע שהוא יתבדק הנותן וכו',
ו"כ.

(ד) ושביתה הארץ שבת לה'. יליד דלכאורה מקרה
יתר הוא לגמרי, שהרי כתיב שבתיה ושביתה
השביעית שבת שנתון ויהי, לארץ שבת לה'.

(ה) להלן צפרשה, וכי תאמרו מה נאכל בשנה
השביעית הן לא מרע ולא נאסוף את תבואתינו
וגו'. יש לשאול הכייל יתכן שיהיו ישראל קטני אמה
עד שיהיו תמכים ושאליהם מה נאכל בשנה השביעית,
והלא הכא מיירי בזמן שישראל עושין רצון קונס
ושותחים בשנה השביעית מכל עבודם בשדה, וא"כ
היה ראוי להם להיות צועחים בה', ולהאמין כי לא
יתסור כל עובד, צעבור ששמרו מלכות ה' חוקותיו
ותורותיו.

(ו) ותגדל התמיכה על פי מה שדרשו בתורת כהנים
וכי תאמרו וגו' עתידים אחס לומר מה נאכל
בשנה השביעית. ומדבריו למדנו כי במאמר וכי תאמרו
וגו' מנשברו הכתוב שעתידין ישראל לשאול כן, וילוף
לה מדכתיב וכי תאמרו, ואי לאו דאחי קרא לאשמעין
שעתידין ישראל לומר כן בולל ואם תאמרו. וי"ע
שהרי מילתא דא תליא בצחירה אס יכיו ישראל
שלימים באמונתם וחזקים בצמחונם בה', או אס יכיו
ח"ו מקטני אמה שואלין ומקשין מביין יתפרנס. וכיון
שכן חתום הוא כילד גילה הכתוב דבר החללי בצחירה.

כתי' על קושיא זו דמלות השמטה נאמרה צ"י בחיות
שונות, כי רחש חממות ית' שהם עתידים לחטוא
ולפול ממדריגתם, ויהיו זקוקים לעשות מלאכה
בעולם, על כן גמר הכתוב לומר שש שנים תזרע שדך
וגו' ושביתה השביעית שדך לא תזרע. וכלפי הצחירה
שעמדו בה בלוחם שעה שהיו עושי רש"מ, וכיו
ראויים שחטש מלאכתן ע"י אחרים פתח הכתוב לומר
ושבתה הארץ שבת לה', ודיינו שיהיה השביתה אפי'
מדיבור.

ובזה מיישב גם כפל לשון הכתוב דפתח לומר
ושבתה הארץ שבת לה' ואח"כ חזר ואמר ושביתה
השביעית שבת שנתון ויהי לארץ וגו', דשני ענינים
נפרדים הם, ועל שני בחינות שונות נאמרו צ"י מקראות
אלו. וזהו שדרשו בתורת כהנים מה שמטה נאמרו
כללותיה ודקדוקיה מסיני, ר"ל כל הבחינות שבמלות
שמיטה נאמרו בסיני, הן בחי' מלות שמיטה לפי מלכין
באורה שעה שהיו בחי' דלעתיד, והן בחי' המלצה
כפי מלכין ובחי' של ישראל אחר החטא, אף כל המלות
ע"ד זה נאמרו, שגרמנו בהם כל הבחינות, אלל שהם
רחוקים מהשגחתנו, ועתידים הם להתגלות לעינינו
לעת"ל, וכמ"ש ק"ז זלכ"ה פ' שמות לפרש הפסוק
בשבי את שבותיכם לעיניכם אמר ה', כי בזמן
הבית היו רואים במחזה כמו שאמר דניאל חזי הוית
ועכשיו נסחם החזון ואין רואה ולעתיד אמר ה' ית'
אשוב את שבותיכם לעיניכם שתרצו צעייכם כמו
שהייתם רואים כמו שנאמר ויבאו צינים וצנותיכם.

*

באופן אחר יתבאר הא דליחא צח"כ והביאו רש"י
ז"ל מה ענין שמיטה אלל הר סיני וכי אלל לומר
לך מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני אף
כולם כן, וכו'. ולכאורה אין לשון הח"כ מוצן כל
הצורך, דמדקאמר מה "ענין" שמיטה אלל הר סיני
משמע דלא שייכא כלל מלות שמיטה להר סיני, וזה
דבר שא"ל, דפשיטא דשייכא מלוא זו להר סיני, שהרי
כל המלות נאמרו בסיני, ובכללן אף מלות שמיטה.
אלל ע"כ דקושייתו היא מה טעם הוצרך הכתוב
להזכיר הר סיני במלוא זו דייקא, ולא אמר כן בכל

ויקבל (דף ר"ה) לזאת דשבתא דעמא קדישא חלה לזאתהון אישבתהון בזהו יומא לקבל ג' שבתא. ואיתא בזהו ביאורא על זה (כונא בספר מקדש מלך) דג' שבתות מפורסמות בעולם, שבת בראשית, שבת מתן תורה ושבת העתיד לבא, ולשומתן יסדו ג' תפלות, אחת קדשה לעומת שבת בראשית. ישמת משב בזהמת חלקו לעומת שבת מתן תורה, אחת אחד בזהמת לעומת שבת העתיד להיות כ' אחד ושמו אחד, אברהם יגל וכו'. ושיב אלה הדברים היינו ליע מלאכות, כדאיתא בהם (שבת דף י"ז) דלאמר רבי ע"ל מלאכות כמין אלה הדברים ישייש, אשר לזכר כ' לעשות אותם, היינו שהחיו ממש לעשות אותם, שבת ימים תעשה מלאכה, כדי להמחוק כל הדיונים מהל"ע קלות ולהמשיך כל בחינות הברכות, ואח"כ זכרון השביעי יהיה לכם קדש. והנה השבתות של מ"ת ושבת בראשית לריבין עוד למלאכה, משא"כ שבת העתיד יהיה כולו קדש, ולא יעטרו שום מלאכה עוד. וח"ש שבת שבתון היינו כ' שבתות של שבת בראשית ושבת מ"ת, יהיו נכללין בשבת לה' היינו בשבת העתיד להיות כ' אחד ושמו אחד בתכלית השלימות, ולא יהיו לריבין עוד לשום מלאכה, עכתהדיק. עכ"פ מבואר מה דשבת לה' רומח ליום שכולו שבת לעתיד לבא, הוא האלף השביעי שבו יהיה כ' אחד ושמו אחד.

והרי מוכח מסתמא דמתני' דסוף מסכת תמיד (פ"ז מ"ד) דשבת מורה על האלף השביעי יום שכולו שבת. דתן בהם השיר שהיו הלויים אומרים צבית הקדש וכו', ציוס השבת היו אומרים ממזר שיר ליום השבת ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים. ופירש הרע"ב ז"ל דהוא חנא ס"ל כמ"ד שיחא אלפי שנין היו עלמא וחד חריב, וע"ש שצאלף השביעי לא יהיה כ"א הקצ"ב לבדו, שנאמר (ישעי' צ') ושגב כ' לבדו ציוס ההוא, לכך אומרים ממזר שיר ליום השבת, לאלף השביעי שיומו של הקצ"ב אלף שנה וזהו שבת לה', עכתהדיק ז"ל. ודבר זה מבואר באורח במסכת ר"ה (דף ל"א ע"א) דתלמיא בפלוגתא דר' עקיבא ור' נחמיה, וכן מתני' דתמיד אחיא אליבא דר' עקיבא, דס"ל ממזר שיר ליום השבת קאי אלעמיד ליום שבתא שבת (ופירש"י ז"ל ליום שכולו שבת,

ז) גם ל"ב אריכות לשון הכתוב כן לא מרע ולא נאסוף את תבואתנו, ופירש"י לא נאסוף אל צבית כגון יין וכו' וספיתון הצאים מאלוהים בלא זריעה. ולכאורח מדוע הולך הכתוב לבאר פרטי עבודת השבד, די שיאמר צקריב מה נאלל וגו' כן קיימנו מלוחך לשבות בשביעית. ובאלוה"כ הקדוש כתב לפרש שאין אמירת מה נאלל לתא עטם לשלילה קיוס מנח וז, אלא כן אנו מקבלים על עצמנו לא מרע ולא נאסוף וגו', אלא שאלחנו ככן שאומר לפני אביו מה נאלל, אם תחלה השאלה באופן זה אז ולויתא את ברכתו וכו'. אך אחי ל"ב דעוב מה ומה הנה שלא יהיו ישראל שאלין ומסתפקין כל עיקר, אלא בועתים בלב שלם בזה"ש, ובזכות זה ישלח כ' את הברכה באסמיסם.

ח) הרמב"ן ז"ל כתב (וכ"כ בעלי התוספות) דמאס"כ וכו' תאמרו מה נאלל בשנה השביעית הוא כמו מקרא מסורס, שהרי אין דלגתם על השנה השביעית, כי מפירות הששית יאכלו בשביעית כמנהג כל השנים לאכול עד אחרי הקציר, וגם אחרי כן עדי שיגמרו כל מלאכת התבואות. וע"כ לפרש כוונת הכתוב עד"ז וכו' תאמרו בשנה השביעית מה נאלל, וכוונת השאלה על שנה שלאחריה היא השנה השמינית. אך אעפ"כ לריך עטם מדוע נכתב המקרא שלא כסדרו.

ואפ"ר ביאור הענין בפנימיות הדברים, דהנה רבינו צחוי כתב ח"ל, ועיד הקבלה ושבתה הארץ שבת לה' כנגד וחד חריב שהוא כולו שבת ומנוחה לחיי העולמים וזהו העוב"כ שאחר התחיה, עכתהדיק. ועל דרך זה כתב אלמארי זל"ה בנקדושה יו"ע פ' ויקהל לפרש הפסוק אלה הדברים אשר לזכר כ' לעשות אותם שבת ימים תעשה מלאכה זכרון השביעי וגו' שבת שבתון לה'. ויל"ד הכפל שבת שבתון לה' שמורה על ג' שבתות וכו'. והב"ל עפ"י המבואר מדברי הארי"ז ז"ל כי צעת ביאת משיחא צב"א שיכיה היחוד שמו ית' בשלימות לא יהיו לריבין לשום מלאכה, כי כל אלו הל"ע מלאכות הם כדי לבד ענפי הקדושה מכל דבר ודבר, משא"כ לעתיד צעת התיקון השלם לא יהיו לריבין עוד לשום מלאכה. והנה איתא צה"ק פירש

מעגמן והארץ חוציא גלוסקאות וכלי ניילת שלא עיי עחינה ואפיה ושאר מנאכות, כי אז תגה הכרץ מנקננותיה, ולא תהיה לריכה לעבודה. ובזה פירש אלאמור זלה"ה בפרשת ויקהל כל דתן בפרק כנג גדול מצות מלאכות מ' חסר אחת, ודקדק החסר יו"ע דכי סני ליה לתנא מספר ל"ט וכו', וגפי האמור כוונת התנא לרמוז שכל הל"ט מלאכות שייכים רק כל זמן שחסר אחת, היינו שלימות אחדות שמו ית' אבל צעת שיהיה היחוד בשלימות לא יערכו עוד לשום מלאכה, כי כבר יהיה הפגם מחוקן ותלג הארץ מקללותיה, עכ"ה"ק.

ועד"ו אפ"ל מה שאמ"כ בנחלת הדברים ושבת הארץ שבת לה', לרמוז לאותם הימים שאחרי ביאת המשיח, כי אז יהיו כל הימים צבחי שבת, שישבחו מכל מלאכה, לפי שיהיה יחוד שמו יתברך בשלימות ועל כן יקרא שבת לה' לשם ה'. ובאותו הזמן יהיה קיום מצות שמיעה צחינה עליונה, ולא עיי שבתה מעבודה שדה וכרם, שהרי אף בשאר השנים לא יהיו עסוקים במלאכה כלל. ואפשר שהיה קיום מצות השביתה צמח שימנעו אף מלקיטת התבואה והפירות ואסיפתן לבית שהיו מוכיגין כן בשאר השנים.

ועתה נבוא אל ציבור הענין, כי הנה ישראל צערה שעמדו רגליהם על הר סיני פסקה זוהמתן, ואילוהא חטאו היו זוכין מיד אל החיקון השלם, ולפי מדרגתן הבצורה באותה שעה לא היה להם צורך בחרישה ובצוריה וכל המלאכות, כשם שלא יהיו צריכין לכל אלו. בזמן החיקון השלם לעמ"ל ולנוכח מדרגה עליונה זו שעמדו בה, נאמר אליהם מצות שמיעה צחינה עליונה, כדוגמת הצחינה שהיה מוכנת בהם אחרי ביאת המשיח, שבת לה' לשם ה'. אמנם לפי שראתה חכמתו יתברך כי הם עתידין לחטוא ולגפול ממדרגתן, ושוב יהיו צריכין לעסוק בעבודת שדה וכרם, לגבר ענפי הקדושה, ולהוציא הארץ מקללותיה, על כן מלבד מה שנאמר אליהם מצות שמיעה לפי צחינת העליונה, הוסיף לנאום על קיום מצוה זו בצחינתה הפשוטה, שיהיו שובתים ונחים בשנה השביעית מעבודת שדה וכרם. ועל כן חזר ואמר ששמיטה חרע שדך וגו' ובשנה השביעית שבת

שעתיד העולם להיות חרב ואין אדם וכל המלאכות שובתות על אותו יום אומרים שיר ליום השבת) ור' נחמיה פליג ואומר ממזמר שיר ליום השבת ע"ש ששבת. וקומיפלגו ר"ע ור"ג בדר' קטינא, דאמר ר' קטינא שיתא אלפי שני בזה עלמא וחד חריב, שנאמר ונשב ה' לבדו ביום ההוא. אצוי אמר תרי חריב שנאמר (בשע"ו) יחינו מיומים וגו' (ופירש"י וקומיפלגו בדר' קטינא, ר' נחמיה לית ליה דר' קטינא אלא דאצוי, הלכך ליכא למימר ע"ש יום שכולו שבת דהא תרי ניכח).

ובתנא דבי אליהו רבה (רפ"ב) איחא כשם שאנו עושים אחת ל' שנים שמיעה כן עתיד הקב"ה לעשות שמיעה לעולם שהוא אף שיה שואמר (תהלים י') כי אף שנים צעיון כיום אחרון כי יעבור ואומר (זכרי"ד) והיה יום אחד יודע לה' לא יום ולא לילה זה יום השביעי לעולם. וכן איחא בפרדר"א (פי"ח) יום השביעי לא נאמר בו ויהי ערב ויהי בקר שהוא שמור לדורות שנאמר והיה יום אחד יודע לה' לא יום ולא לילה, שבעה עולמות צרא הקב"ה (פירש הרד"ל רחל לשית אלפי שנין) שש לאת ולבא ואחד שכולו שבת ומנוחה לחיי העולם שבע שנים צרא הקב"ה ומכולם לא צחר אלא שנת השמיטה, עכ"ל. ומוצא מאמר זה בזיקוע ומסיים שנאמר ושבתה הארץ שבת לה', ע"כ. מכל הלין שמעיין דבמאמ"כ שבת לה' רמוז האף השביעי שבו יהיה נשגב ה' לבדו.

ובג"ב כל הדברים האמורים צעין דשבת לה' רומז לאף השביעי, יתכן לומר כי עוד ירמוז הכתוב צמ"ש שבת לה' אל הזמן שאחר ביאת משיח, אשר יאות אליו להכניעת שבת, משום שאז תהיה שבתה גמורה ממלאכה, כי הארץ מעמדה חוציא נחמיה גלוסקאות וכלי ניילת, מבלי שיהא צורך להחפסק במלאכה כל עיקר. וכי"ל מדברי האר"י ז"ל כי ל"ט קללות שהם שורש לכל המלאכות כולם נהוו מן הלי"ע קללות שנחלקל אדם וחיה והנפש, שבה נתקללה האדמה וכל צבאיה שלא חוציא נחמה כ"א עיי עבודה המלאכות האלה. אבל לעמ"ל צעת החיקון השלם לא יהיו צריכין לשום מלאכה, אלא יעפו הכדים עמים

שבתון ייחיד לארץ וגו'. דברים אלו מוכיחים דקאי על זמן שירדו ישראל ממדבריתן, וייחיו עסוקים בעבודת שדה וזרע שש שנים, ובשנה השביעית ענינם לשבות ולנוח ממלאכת קרקע.

תמצית הדברים כי צפרשח זו כלולים צ' בחינות במלות שניתה בשביעית, האחד קיום מלות שמיטה בבחינתה העליונה לפי מדריגתן של ישראל כשעמדו על הר סיני, והב' קיום מלות שמיטה בבחי' הפשוטה שחבים נוכח צבאם אס יחטאו. ואפ"ל כי לכוונה זו הכויר הכתוב בפתח דבריו דבר סיני, להודיע כי לפי מצבם של ישראל כשעמד הר סיני הוא שנייה הכתוב ושבתה הארץ שבת לה', מבלי שיקדים אליה שש שנים חזרע שדך וגו', וכדאמרן דה רומז על צחי' הגבוהה של מלות שמיטה. ולאידך גיסא רומז צמי"ש דבר סיני גם אל הבחינה הב' הכלולה בצפרשח, דהיינו קיום מלות שמיטה אחר הכתוב. ודעה הר סיני רומז על כך שעתידין ישראל לחטוא ולרדת ממשלתן, וזוה עפ"י מ"ש ק"ו זל"ה ציטמה משה (פרשה יתרו) לפרש מה שיעד רבינו מאיר בקניות לח"צ סיני העל כן דחר אלוקים בך ומאם בגדולים יזרח צדוקך להיות לאות ולמופת לדת כי תמטע ותחד מצודה וכו'. עיי"ש שבהאריך ק"ו זל"ה לבאר טעם הדבר שבר סיני הוא אות וסימן על ירידת הדת וחורבן הבית.

ועפ"י זה יובן מה שאמרי"כ דבר סיני צפרשחא דשמיטה, כי לז' שנאמרה לישראל מלות השמיטה בבחינתם דגריה עליונה מאד, שלא היו אריבין לעסוק במלאכה כלל לפי מעלתן, א"כ לכאורה יוצא השאלה מה טעם יזרע הכתוב שש שנים חזרע שדך וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון וגו', צמוד דלא כזה שייכא בזה מלות השמיטה בבחינה זו כלל, שברי אף בשש השנים שקדמו לשמיטה לא עסקו במלאכה שדה וזרע. לאת הקדים הכתוב בראשית דבריו דבר סיני, לרמוז בדרך אל ירידת הדת העתידה להיות בישראל, והיינו טעמא שנייה חזרה על מלות שמיטה בבחינתה הפשוטה דאף שצאונה שעה לא כזה שייכא גבייהו, תהיה נוכח צבאם מלות השמיטה בבחי' זו אחרי שיחטאו וידת חמטע ותחד מצודה, וייחיו זקוקים לעסוק במלאכה בשש השנים.

ובדרך זו אמרתי לתרן קושיית המג"א דריש לה' שבת (סימן רמ"ב), על מ"ש העולה שבת דמשמע מסוגיא דפסחים (דף ס"ח ע"ב) דאע"ג דצו"ט צעין חזיו לה' וחזיו לכם, אכל בשבת אס רואה לעשות הכל לכם עושה, ובלבד שלא יבעל זמן החפלה, עכ"ל הע"ש. וכתב עליו המג"א ישחקע הדבר ולא נאמר דהא גבי יו"ט אמרינן כתוב אחד אומר עזרת לה' אלקיך וכתוב אחד אומר עזרת תהיה לכם, הא כיצד חלקבו חזיו לה' וחזיו לכם דברי ר' יואשע, הי"ג גבי שבת דכתוב אחד אומר וקראת לשבת עונג, ומקרא אחד כתב שבת לה' אלקיך, ע"כ דאמרין חלקבו חזיו לה' וחזיו לכם. וגדחו דברי הע"ש דכתב שששבת אס רואה לעשות הכל לכם עושה.

אכן לפי מה שנתבאר בדברינו סרה התמיכה מדברי הע"ש, ודעה דבריו חז"ל צמודה ילקוט הי"ל מצוה דהא דכתוב בקרא שבת לה' קאי על שבת דלעתידי, שזו ייחיד וגשגב ה' לבדו, וכמו שכתב רבינו בחיי ז"ל דהא דכתב במלות שמיטה שבת לה' מתפרש על זמן העתיד יוס שכולו שבת. ובהצטנו הביאור דע"כ לדורש כן, דאל"ה קשה כפל לישנא דקרא, שברי כתוב לה' ובשנה השביעית שבת וגו', וגם אומרו ושבתה הארץ שבת לה' כתוב שלא במקומו, ובע"כ מתפרש

להם המן על פתח אכליהם ציונים ואלו ולקטו רשעים שטו ולקטו. אכן ראיתי בני עליה וחס מופעים, כי זעירין אינו הזוכים שיבא דיבור בלעד נחשב למעשה, וככה דאיתא בגמרא הרבה עשו כרצוני ולא עלתה צידן, אלא שלטחיד לבא בזמן התיקון השלם יזכו כל ישראל לנחיה ז', שחסיפין להם מעט השתדלות ואפילו בדיבור בעלמא.

ובזה יתבאר מה שאמ"כ וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, דקאי על זמן העתיד, שלא יהיו ישראל צריכין לחרוש ולזרע אפילו בשנת השנים, שעתידה הארץ להוילא גלוסקאות וכלי מילת מעלמא, וכל עבודתם בשנת השנים תהיה רק לאסוף ולכנס את התבואה אל תוך הבית, ונשנה השביעית תהיה גם האסופה בשנה השביעית אסורה, כי רק בזה תבא נזכרת השביעית, ואפ"כ לא יחסרו כל עובד מצוי שיכיו צריכין לעשים כל דבוא, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שיכיו המענדלים מצויים כעפר, כי ללד גודל מעלתם בדיבור בעלמא יבא סגי להו, לבקש מלפניו יתברך על זכרי פרנסתם, כדי לקיים וברכתך בכל אשר תעשה, ובה יעשו כלי מוכן לחול עליהם שפע הברכה. ולעטם זה יהיו ישראל שואלים ואומרים מה נאכל בשנה השביעית, כי יהיו חזקים כ"כ בצענונים בהש"י עד שיכיר די להם בבקשה על מזונם ויחשבו להם בעשיה.

ומזה נספיר מה דאיתא בתורת הכנים עתידין אחס לומר מה נאכל בשנה השביעית, כי צעורה עוצה קמ"ל קרא בזה, שיבואו ימים אשר לא יהיו ישראל צריכין לעסוק במלאכה כלל, כי אם שיה שפחותיהם יבא נחשב כמעשה. זה שיעור הכחוב וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, ובה הכחוב לתת טעם על מה שהוא כמבשר ואומר כי עתידין ישראל לשאול מה נאכל, ולתאורא פליאה נשגבה היא הכיזד יהיו ישראל מחפשיין ושואלין כחא. לכן ביאר טעם שיאמרו מה נאכל במ"ש הן לא חרע, כלומר אף בשנת השנים לא חרע, אלא הארץ תוילא אמה מעלמא, וכל המענדלים יהיו מצויים כעפר, וזמה אפיוף תהיה השתדלות העשיה, כדי שיכיר מקום להשפעת הברכה לחול עליהם, ובה נעשים כל דבוא של אסופת התבואה אל

הוא על לעת"ל. וכמ"כ אפ"ל דמה שאמ"כ במזאת שנת, שנת לה' אלקיך, נמי רומז הוא על לעת"ל יום שכולו שנת, דבחי' השנת אחת היא עם בחי' השמיטה כמ"ל, וכמ"ש רש"י ז"ל שנת לה' כשם שנאמר בשנת בראשית. ומעשה אין כאן הכרח דבעינן בשנת חזיו לה', ולעולם איבא למימר כדברי הע"ש דאם רואה לעשות כולו לכם עושה, ורק ביו"ט שלא מצינו בו בדברי חז"ל שנאמר על לעת"ל ע"כ דרשו מודכתיב ביה עזרת לה' אלקיך חלקו חזיו לה' וכו'. אכן גם בלא זה הביא המג"א עוד ראיות לדחות דברי הע"ש ז"ל, ונ"מ מה שר"ה לדחות דברי הע"ש מודכתיב שנת לה' אלקיך אין זה כדי לדחות דבריו.

וכדי לבא אל ביאור הכחוב וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו', ודרשת הח"כ עתידין אחס לומר מה נאכל וכו', נקדים עוד דברי אהמור"ר זלה"ה בקדושת יו"ט פרשה בשלה, עה"פ הכני ממעור לכם לחם מן השמים ואלא העם ולקטו דבר יום ציומו. דילי"ד אומרו לכם, וגם תיבת דבר יתירא היא לכאורה, דכלום היה המקרה חסר חילו היה כתוב ולקטו יום ציומו. והאריך בזה וזוכין דבריו שהעיקר הוא שצריך להאמין שהכל הוא בהשגחה פרטית מאת הש"ת, ואין מעצור לפניו להושיע ברב או צמט השתדלות, ואם האדם מאמין בזה בכל לבו נעשה כלי מוכן ומוכשר לקבל השפעת פרנסה והכללה בנחת ובריוח בלי שום מעור וצלי עירחא, וכדי לקיים וברכתך בכל אשר תעשה יספיק לו בעשיה כל דבוא, ואפילו בדיבור בעלמא, וככה דאיתא בגמרא (ב"מ דף י' ע"ב) גבי חסמה בקול דעקימת שפתיו הוי מעשה.

וז"ש הכחוב הכני ממעור לכם לחם מן השמים, שאשפיע בלזכם אמונה חזקה, למען חדעו כי הלחם הוא מן השמים בהשגחה פרטית, ולא כזה יגבר א"ס. וכשתבואו לידי מדה זו אזי ואלא העם ולקטו דבר יום ציומו, דבר דייקא, שהדיבור בלעד יחשב למעשה, עכדיק. מבואר מזה כי השפעת הפרנסה לאדם תלויה בהכנה המקבל ובחינת מדרגתו. וגם השפעת המן עמ"ז לא הייתה שור לכל נפש, אלא מדה בהשפעה הייתה תלויה במעלה המקבל ובהכנתו, כדאי בגמרא (יומא דף ע"ה ע"ב) לדיקים ירד

לשון חכם, וכינה בלשון וברמי ז"ל בלבוש האורח
כתב לתוך קושייתו ח"ל, דודאי לשון דיבור הוא
שידבר א' עם חבירו בחחק, שינונו לומר עשכ כך
או למה עשית כך, אבל מי' מראה לו פנים יפות
פא"פ אהבה וחיבה, כדי שיקבל ממנו, אבל האמירה
היא לשון תחנונים ודרך בקשה, אבל אין חכר זה
ענין חיבה ופנים יפות כי"ב, עכ"ל בלבוש.

וְנִרְאָה להוסיף נוסף על דברי בלבוש, דמכ שאלמו
ז"ל כי דיבור הוא לשון קשה, כינוי כי לא עולם
מעלת הדבר הריכוז נאמר בזה גדול ובחחק, בדרך ליווי
מוחלט, כדי שיביא השומע מכיר ערך הליוי וגדול
חשיבותו. אבל מאידך גיסא למען יכין בדברים נכונים
באוזן השומע ומתקבלים עליו, מראה לו המדבר
פנים שוחקות פנים אהבות בדרך חכם, שצדק יכין
הדברים מתחייבים על לבו, ועושים עליו רושם.
משא"כ אמירה שהיא לשון תחנונים ומענה רק, לפי
שאלו הדבר נאמר בזה גדול וצלווי מוחלט כי"ב, אלא
דרך בקשה, אבל מעט זה עצמו אין מעלת האמירה
כמעלת הדיבור, שאין לורך להראות זה פנים שוחקות
ומסבירות פנים מאירות ושמחות, משום שאינה
נאמרת בדרך ליווי מוחלט. ולפיכך מכיון שצדק
שקבלו ישראל את החורב בזה דברו ית' אליהם בזה
גדול ובחחק רק, ובאותה העת היו ישראל צממם
עליונה מאד, וחכם יחירה ביניה מודעת להם מאת
הקב"ה, על כן נאמרו הדברים אליהם בדרך אהבה
וחכם וצפנים יפות, כדכתיב קרא (דברים ה') פנים
צפנים דבר ה' עמכם בזה וגו'.

וּבְדֶרֶךְ זה יובן מה דאיתא בירושלמי (הביאו בתוס'
במס' קידושין ל"ח ע"א ד"ה אקרוצ) דאין עשה
שלפני הדיבור דוחה ל"ת שלאחר הדיבור. דהיינו טעמא
דמיתא, לפי דעשה שלאחר הדיבור נאמרת לישראל
במעמד הר סיני בזה גדול וצדק שפחד חקק, בתי
דיבור פנים אל פנים, על כן יחירה מעלתו מעשה
שלפני הדיבור שלא נאמר בתי גדולה כי"ב. ועפ"י
ביארנו דברי רש"י ז"ל ר"פ ויקרא (והוא מח"ב)
ע"פ ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאלו מועד
לאמר, לא ואמרו להם דברי כבוד צביון צביוןם הוא
נדבר עמי עכ"ל ל"ת שנה שבו ישראל במדבר כמוניס

תוך הבית, וא"כ בשנת השביעית שנאסר עליו חף
לסוף את הצואתיו, שבה חודע והבא נוכח
שנת השמיטה משאר השנים, על כרחק באמירה בעלמא
בבקשה על המזונות מלפני הקב"ה ויבא סגן, ויחשב
לנו כמעשה. על כן אלו שאלו ואמרו מה נאכל,
כדי שיביא להשפעת הדבר מקום לחול, כמא"כ
ובדברך בכל אשר תעשה. וא"כ שאין שאלת מה
נאכל כמחלוננים ומתפסקים מהיכן תביא פרנסתם,
אלא שטעם אמירתן כן המתחמא לפני אלו כמ"ש
הא"ה הקדוש, וכוונתם כדי שלא יתעורר להנות
ממשי נסים, על כן הם לריבים לפעולה כל דהיא.
ומצדיתן הכחוב ולויתו את דברתי כי יקבל השי"ת
דבורם כמעשה, וישפיע להם שפע ברכה.

וְבוֹזָה מיושב גם מה שכתבו המפרשים ז"ל דמקרא
מסורס הוא זה, דהול"ל וכי תאמרו בשנה
השביעית מה נאכל (קושיא ח'), ולדרכנו א"כ דאין
כוונתם שאלתם על השנה השמינית שבה בשנה ה'
כבר יהיו יכולין לעשות עשיה כל דהיא ויבא מקום
לברכה ה' לחול עליהם, אלא שהם לריבים לשאלה זו
בעבור השנה השביעית שנאמרו להננו מכל השתדלות,
וע"כ הם זקוקים לקיים העשיה בדיבור בעלמא,
במה שיביאו שאלים ואמרו מה נאכל.

וְעֵתָה נחזור לתוך קושיית ק"ז אלה"ה דמאי נפק"מ
צפוגתא דר"א ור"ע אי כללות בלבוש נאמרו
בסני ופרטות באה"מ, או נאמרו חף הפרטות בסני.
במקדס דברי רש"י ז"ל צפרשת דברים ע"פ ויהי
כאשר חמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם וידבר
ה' אלי וגו', אבל משלות המרגלים עד כאן לא נאמר
בפי' וידבר אלא ויאמר ללמדך שכל ל"ת שנה שהיו
ישראל חופים לא נתייחד עמו הדבור בלשון חכם פנים
אל פנים וישב הדעת ללמדך שאין השכינה שורה על
הנביאים אלא בצביון ישראל, עכ"ל רש"י ז"ל (ומקור
דבריו ז"ל מגמרא בזה בתרא דף קכ"א ע"ב ט"י"ג).
והקשה הרא"ש ז"ל שהרי צ"מ מנינו דדבור הוא לשון
קשה ואמירה היא לשון מענה רק, וכמו שפירש"י
בפרשת בהעלותך ותדבר מרים אין דבור אלא לשון
קושי וכו', ואין אמירה אלא לשון תחנונים. ואילו הכא
כתב רש"י ז"ל להיפוך, דהיכא דכתיב וידבר הוא

בצחינות הפשוטה ששטח שמעמדו על הר סיני, דלא
 היה נובח בזה ענין חריש וחריעה בש שנים, משום
 שהיו מעותדין להיות בצחינה דלעתיד שחולא הארץ
 גלוסקאות וכלי מילת, חילולא שגרם החטא. וזו שאלת
 הח"כ מה ענין שמיטה אלל הר סיני, כלומר מה ענין
 מלות שמיטה בצחי' הפשוטה שש שנים חזרע שדך
 וגוי' שחבא נאמרה במעמד הר סיני, הלל לפי מעלתן
 באותה שעה אין ענין מזה וז מזה אלל. ועל כרחק
 לפי שראתה חכמתו יתברך שם עתידין לחטא, ויהיו
 צריכין לבחינה זו של קיום מלות שמיטה כפשוטה, על
 כן נאעו מסיני ליווי פעלים כראוי, בכללותיה
 ובפרטותיה ודקדוקיה, לכלול זה אופני קיום המלוא
 בכל הצחינות שם עלולים להיות. אלל שלל גילה
 הכחוד במפורש אימת חתא המלוא נובגת בזה עפי'
 פשוטה, משום שהוא דבר התלוי בצחירה ולא ניתנה
 להתגלות שלל להכריח את הצחירה. וזהו שאמרו מה
 שמיטה נאמרה כללותיה ודקדוקיה מסיני, כלומר
 שנאמרה בכל הצחינות והאופנים דשייכו במלוא זו
 מבר סיני, כדכתיב בזה שש שנים חזרע שדך וגוי', אף
 כל המלות נאמרו בזה סיני בכללותיהן ודקדוקיהן,
 שכל הצחינות דשייכו בזה נאעו כבר מבר סיני, אף
 שנאמרה שעה אחת לא היו נובגות בזה.

וא"ש טעם שאמר הכחוד בזה סיני במלות שמיטה
 דייקא, כי ללל שלל היה מקום שהיו מתקיימין
 בזה פרטי מלות שמיטה, שש שנים חזרע וגוי' וצחנה
 השביעית שבת שבתון וגוי', לפי מעמדן באותה עת,
 על כן הוב אחינא דלל נאמרו פרטי מלות שמיטה
 שלל נארו לשעתן אלל באהל מועד אחר החטא, להכי
 קמ"ל קרא בזה סיני במלוא זו, להשמיטנו דכללות
 ופרטות כולן נאמרו מסיני.

*

שנת התרצ"א לפ"ג

וידבר ה' אל משה בזה סיני לאחר וגוי', פירש"י
 ז"ל מה ענין שמיטה אלל הר סיני אלל לומר לך
 מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן
 נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני כך שנויה בח"כ.

מן המרגלים ואילך לא נתייחד הדיבור עם משה וכו'.
 ויקשו המפרשים ז"ל דלכאורה אין חלו דברי כבושים
 אלל אחרונה שבת ומעלה גדולה היא לישראל, שכל
 מה שהקב"ה מדבר עם משה אינו אלל בעבורם.
 ולפי"מ שנחבאר אכן יש בדברים אלל חוכמה מוסר
 לישראל, כי הודיעם בזה שמעלת הדברים שהקב"ה
 נדבר עמו חלוי בצחינתן של ישראל וצמלתן לפי
 המקום צ"ה. ולאחא אמר להם בשבילכם הוא נדבר
 עמי, ועל כן הכל חלוי בכם, כילד חביב בחי' הדיבור
 וחזק השפעתו. ומפרש רש"י ז"ל וכולך שכל ל"ח שנה
 שהיו ישראל כממודים וכו' לא נתייחד הדיבור עם
 משה, כלומר בדרך חבה ואהבה רבה בחינת דבור
 פא"פ, חזק לך האות שכלל חלוי בכונתם של ישראל,
 ואלו הם דברי כבושים וכושיים לבס לחשובה,
 בבעלותם על לבם מה הם עלולים לקלקל ח"ו אם
 יריעו מעשיהם, ועד היכן הדברים מגיעים, עד שגם
 דברי חלקים חיים ומלך עולם תלויים בעיב מעשי בני
 ישראל.

והשתא יובן ע"ג טעם פלוגתייהו דר"י ור"ע אי
 כללות ופרטות נאמרו בסיוני או כללות נאמרו
 בסיוני ופרטות מאהל מועד. וזו לק"מ מה שחמה
 ק"ז זל"ה דמאי נפק"מ היכן נאמרו אם בסיוני או
 באהל מועד (קושא דצ"). דנפק"מ עובא היכן נאמרו
 ובאחא זמן נאמרו, דלל הרי בחינת הדבור במעמד
 הר סיני, כשהיו ישראל ברום המעלות קדושים
 וטהורים כמלאכי השרת, וכל שמך עון לא נמלא בם,
 כבחי' הדבור באהל מועד אחרי שכבר חטאו בעגל,
 והיו חופים לפני המקום צ"ה. וכמו שפירש"י ז"ל
 במס' יצמות (דף ע"ב), ולשי' החוס' שם נעשו חופים
 אחרי מעשה מרגלים. דפשיטא שצחינת הדיבור בזה
 סיני עמלה מעלתו מאד מאד, ממעלת הדיבור שנאמר
 אליהם באהל מועד, ובאחא בח"כ ה"ל שכל ל"ח
 שנה שהיו הדבור מאהל מועד לא היה בא אליהם
 בכה השפעה גדול ובחבה יתירה, בסוכת חטאם.

ובזה יתבאר דברי הח"כ (קושא דא') מה ענין
 שמיטה אלל הר סיני, דהנה בדברינו לעיל נתבאר
 בארוכה דצ' צחינות במלות שמיטה וכללו שפרש"י ז",
 לפי שלל היתה שייכת לישראל מלות שמיטה

(ו) וְכִי תֹאמְרוּ מִה נֶאֱכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית כֵּן לֹא נֹרֵעַ וְלֹא נֶאֱסָף אֶת הַצֹּחֲתוֹ וְזוֹיּוֹת אֶת בְּרַכְתּוֹ לֵכֶם וְגו'. יִדְוֹעַ קוֹשִׁית הַכּוֹסִם אֲלֵימֶלֶךְ בְּשֵׁם אֱחָיו הַקְדוֹשׁ זַלְכָּה, מִדּוֹעַ הָאֲרִיכָה תוֹרֵה כִּי לִפְרֵט קוֹשִׁיית יִשְׂרָאֵל, דְּכֹחַ סָגִי שִׂימְרָה וְזוֹיּוֹת אֶת בְּרַכְתּוֹ וְשׁוֹב אֵין מִקּוֹם שֶׁלֹּאֵת מִה נֶאֱכַל.

וְנִרְאָה בַּקֶּדֶם לְבָאֵר הֵא דְלֹא צָרִי (פֶּט"ז ט"ו) וְכֹזֵא בִּלְקוּט עַבִּי"פ וְיִינַחֲסוּ בָּגָן עַדן לַעֲבֹד וּלְשַׁמְרָה שֶׁתָּן לוֹ מֵאוֹת שָׁנָה, כַּמֶּד"א וְיִנַּח זִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, לַעֲבֹד שֶׁשָׁת יָמִים תַּעֲבֹד, וּלְשַׁמְרָה שְׁמוֹר אֶת יוֹם הַשָּׁבָת. וְלִכְלֹא דְבָרֵי הַמִּדְרָשׁ הַלֵּל מוֹקְשִׁים מֵאֵד, דֶּשֶׁם בְּסוּמָךְ אֵין בִּלְקוּט וְזִיל וְיִינַחֲסוּ בָּגָן עַדן שֶׁמָּא תֹאמְרָה יֵשׁ מִלֹּאכֶה בָּגָן עַדן לַפַּחַם וְלַשֹּׁד הָאֲדָמָה, וְהֵלֵךְ כֹּל הָאֵילָנוֹת לְנִמְחִין מֵאֵלֶיכֶן, אוֹ שֶׁמָּא תֹאמְרָה יֵשׁ מִלֹּאכֶה בָּגָן עַדן לַהֲשָׁקוֹת אֶת הַבֵּן, וְהֵלֵךְ כֹּהֵר וְיֹאֵל מִעֵדָן לַהֲשָׁקוֹת אֶת הַבֵּן. אֲלֵא לַעֲבֹד וּלְשַׁמְרָה לַעֲסֹק דְּבִית וּלְשַׁמּוֹר מִזֹּחֲתֵיהּ וְכו', עַבִּי"ד בִּלְקוּט. וְהַשְׁתָּא קָשָׁה עַל הַמֶּד' הֵיכַל דְּרִישׁ מִדְ' לַעֲבֹד שֶׁשָׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְכו' כְּדַמְקָשָׁה אִידֵךְ מִדְרָשָׁא, שֶׁמָּא תֹאמְרָה יֵשׁ עֲבוֹדָה בָּגָן עַדן וְכו'. גַּם עַל הֵא דְרִישׁ בְּמִדְרָשׁ הַבִּי' מִלַּעֲבֹד דְּקֹא אֶעֱסֵק הַחוּרָה יֵשׁ לְחֻמָּה, דְּהִיכֵן מִזִּינוּ שִׁיכָה עֵסֶק הַחוּרָה מְכוּנָה עֲבוֹדָה, דְּכַמְרָה דּוֹכִית חֲזִין שֶׁבִּקְרָבֻנוֹת קְרִיִּים עֲבוֹדָה, וְכִמָּה דְּאִיתָהּ הַתָּם בְּמִדְ' הֵיכַל לַחַד מִי"ד, לַעֲבֹד אֵלּוֹ קְרָבֻנוֹת דְּכַחֲבִי תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הַבֵּר הַזֶּה, וְכֵן תַּפְלֵה קְרִיִּים עֲבוֹדָה כְּדִילֵךְ בְּגִמְרָא (תַּעֲנִית צ' ע"א) מִדְּכַחֲבִי וְלַעֲבֹד כָּל לְבַבְכֶם אִחֻז עֲבוֹדָה שְׁכָלֵךְ הֹכֵר אֲדָמָה וְזוֹ תַּפְלִיג. וְהִכִּי אִיתָהּ בְּמִתְנִי (אֲבוֹת פ"א א') עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַעוֹלֵם עוֹמֵד עַל הַחוּרָה וְעַל הַעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסִידִים. הִרִי לְהִדְאָה דְּתוֹרָה וְעֲבוֹדָה תְּרֵי מִיָּלֵי יוֹנָה, וְאִי"כ כִּיֵּד וְיֵלֵךְ הַמִּדְרָשׁ מִדְּכַחֲבִי לַעֲבֹד לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה.

אֲבָן יִתְבָּאֵר עַפְי"י מִה שֶׁפִּירְשָׁנוּ (עֵינִן בְּדִבְרֵינוּ לַעֲלִי פֶרֶשׁת וּיְקָרָה עֲמוּד מִי"ג) מֵאֲמָר הַנִּבְיָא (כֹּזֵעַ י"ד) שׁוֹבֵה יִשְׂרָאֵל עַד הִי אֲלֵקִיךְ וְגו' קָחוּ עִמְכֶם דְּבָרִים וְגו' אֲמָרוּ אֵלָיו כֹּל תַּשָּׁא עוֹן וְקָם טוֹב וְנִשְׁלַמְה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ. וְיִרְצֵי בִּיאָר דְּמִכִּין שִׁיעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל תַּשׁוּבָה עֲלֵיהֶם לַפְּנֵי הַקִּבְלָה, וְיִתְחַפְּרוּ כֹל תַּעֲלָתִיהֶם,

וְיִל שַׁךְ פִּירוּשָׁה לַפִּי שֶׁלֹּא מִזִּינוּ שְׁמִיעַת קִרְקָעוֹת שְׁנֵינִית בְּעֶרְבּוֹת מוֹאֵב וְכו' לְמַדְנוּ שְׁכָלְתִּיהֶם וּפְרַעוֹתֵיהֶם כּוֹלֵן נֹאמְרוּ מִסִּינֵי וְצֵא הַכַּחֲבֹד וְלַמַּד כֹּאֵן עַל כֹּל דִּבְיוֹר שֶׁנִּדְבַּר לְמַשֶּׁה שְׁמִסִּינֵי הִיוּ כּוֹלֵן כְּלָלוֹתֵיהֶן וְדִקְדוּקֵיהֶן וְכו', עַבִּי"ד רַשִּׁי ז"ל. וְכַרְמָצִין ז"ל הַקָּשָׁה עֲלֵיו צ' קוֹשִׁיּוֹת, הֵא' שֶׁהִרְבֵּה מֵאוֹת יֵשֶׁן בְּשִׁמְעִיה שֶׁלֹּא נִשְׁמו בְּעֶרְבּוֹת מוֹאֵב, וְנֹדַע בְּכֵן שֶׁנֹּאמְרוּ כְּלָלוֹתֵיהֶן וּפְרַעוֹתֵיהֶן מִסִּינֵי. וְעוֹד מִיָּן שֶׁהִקְשָׁה שֶׁאֵר הַדְּבָרֹת שֶׁנִּשְׁמו בְּעֶרְבּוֹת מוֹאֵב לְשִׁמְעִיה וְכו'. וְעִי"ש מִה שֶׁכַּחֲבֹד בִּבְיָאוֹר הַבְּרִייתָהּ. וְתוֹ יֵשׁ לַהֲשָׁקוֹת מִדּוֹעַ גִּילָה לֹו הַכַּחֲבֹד דְּבֵר זֶה בְּשִׁמְעִיה דִּיקָא שֶׁנֹּאמְרוּ כְּלָלוֹתֵיה וּפְרַעוֹתֵיה מִסִּינֵי, וּמִמֵּמָה לְלַמּוֹד לְשֶׁאֵר הַמֵּאוֹת, וְלֹא גִילָה לֹו זֹאת בִּאֲחַד מֵאֵשֶׁר כֹּל הַמֵּאוֹת.

(ב) **עוֹד** יִלֵּךְ בְּלֶשׁוֹן רַשִּׁי ז"ל מִה עֵינִן שְׁמִיעַה אֲלֵל כֵּר סִינֵי, דְּלִיכָא לְמִימַר שְׁכוּנָתוֹ שֶׁאֵין עֵינִן לְמֵאוֹת שְׁמִיעַה אֲלֵל הֵר סִינֵי, שֶׁהִרֵי עַל הֵר סִינֵי נֹאמְרָה, אֲלֵא דְרַז"ל שֶׁלֹּא הִיר לֹו לְכַחֲבֹד בְּהֵר סִינֵי גְבִי מֵאוֹת שְׁמִיעַה דִּיקָא, וְאִי"כ צ"ב אֲדָמָה מִה „עֵינִן“ שְׁמִיעַה נִשְׁמַע שֶׁאֵין שׁוֹם שִׁיכּוֹת עֵינִן צִין מֵאוֹת שְׁמִיעַה לְהֵר סִינֵי.

(ג) **וּשְׁבַתָּה** הָאֲרֵץ שָׁנָה לְהִי. יִלֵּךְ מִיַּע כְּחִיב וְשִׁבְתָּה הָאֲרֵץ וְגו' בְּעֶרֶם אֲמַר שֶׁ שָׁנִים תֹּרֵעַ שָׂדֵךְ. וְהֵלֵךְ סוֹד הַדְּבָרִים הַפּוֹךְ הוּא דְּבַתְחֵלָה זֹרְעִין שֶׁשׁ וְאִחִי"כ עוֹשִׂין שְׁמִיעַה בְּשְׁבִיעִית. וְתוֹ דְּבַתֵּר הִכִּי חֹזֵר וְאֲמַר וְשִׁבְתָּה הַשְּׁבִיעִית שָׁנָה שְׁבַתוֹן וְגו', וְתִרִי קִרְאִי לְמַה לִּי.

(ד) **שְׁבַת** לְהִי פִירְשִׁי ז"ל לֶשֶׁם הִי בְּשֵׁם שֶׁנֹּאמְרָה בְּשַׁבָּת בְּרַחֲשִׁית, צ"ב דְּכֹל הַמֵּאוֹת לִרְיָךְ לְקִיּוּמָן לֶשֶׁם הִי, וּמִזִּינוּ אֲשַׁמְעִין קִרָּא בְּמֵאוֹת שְׁמִיעַה דִּיקָא שְׁאִרִיךְ לַעֲשׂוֹתָה לֶשֶׁם הִי. גַּם מִה כְּדִמְיוֹן צִין מֵאוֹת שְׁמִיעַה לַשָּׁבָת. עוֹד צ"ב מִה דִּקְעַת שָׁבָת בְּרַחֲשִׁית דִּיקָא.

(ה) **בַּמִּדְרָשׁ** יִלְקוּט אִיתָהּ אִרְיָא הַקָּפֵר כְּחִיב שְׁקוּי עֲמוּדֵי שֶׁ מִיּוֹסְדִים עַל אֲדָנִי פֹה הַעֲמוּד הַזֶּה יֵשׁ לוֹ כּוֹתֶרֶת מִלְּתַעֲלָה וְצִסִּים מִלְּתַעֲלָה מִה כְּחִיב לְתַעֲלָה מִן הַעֵינִן וְשִׁבְתָּה הָאֲרֵץ וְאִחִי"כ פִּי הַיּוֹצֵל וְסִפְרָה לֵךְ וְגו'.

מקללותיה, ואז חזיא הארץ גלוסקאות וכלי מילת מעמסה, מצלי שיכא לורך לעבוד את האדמה. אכן אף שלא יכיה שייך ענין העבודה והמלאכה לעתיד לבא כלל, מ"מ מכיון שנתבאר ענין המלאכה בחור, דכתיב שש שנים תצור שוך וגו', וכן בכמה מקראות, אי"כ הוא דבר נלחי ונורא בכל זמן, על כן אף שלא יכיה שייך בפועל ענין המלאכה, מ"מ כיון שמוח בזה ענין פנימי יוצרו לקיומן אף לעתיד ע"י שמות וכלימוד בכלכות הלי"ע מלאכות, וכל הענינים התלויים במלאכה ובעבודה, והדינים הרבים התלויים בהם בכל מקצועות החור, וע"י העסק בכלכות אלו יעלה עליהם הכחב כאילו עסקו במלאכה בפועל, בעבור הכחי' הפנימיים שבה.

ובזה יוצארו ע"י המדרשים הנ"ל בפרשת בראשית, דכלפי שדרש מדרשית לעבד שש ימים תעבוד, הוקשה ליה לאידך מדרשא וכו' יש מלאכה בן עדן, לזאת בא כמפרש לדברי המדרש הנ"ל, במה שאמר לעבד לעסוק בדברי חור, פי' דהא דרש המדרש הא' מדרשית לעבד דקאי על מלאכת עבודה, כוונתו לעסוק בחורש עניניו וצדיני המלאכות, וכיון שאין מלאכה בן עדן יעלה לו עסק החורש כאילו קיים שש ימים תעבוד בפועל ממש. והשתא אי"כ דהו לק"מ מה שמכנה את עסק החורש בעבודה, שלא מלין באות במקום אחר, דככה דין הוא שיכא עסק החורש קרוי לעבד, מכיון שהוא עוסק בחורש צדיני ובעניני עבודה ומלאכה, כדי שיעלה לו העסק בהם כאילו קיים בפועל שש ימים תעבוד, וכן.

ועפ"י זה נוצא לביאור הענין, כי כהן בשש עמדות ישראל על הר סיני פסקה זכותו, והיו עבדים מכל חטא כקודם החטא של אד"ר וא"כ לא היו שייכים אלל המלאכות בפועל, וכמו שהארכנו בזה לעיל בדרושים הקודמים, ונמצא לא היכה שייכה אלל מלות שמיטה לפי בחינתם. וזהו כוונת הח"כ מה ענין שמיטה אלל הר סיני, דלפי בחינתו של ישראל בחר סיני שפסקה זכותו, אין ענין מלות שמיטה להחם, דלא הוה שייך בזה ענין מלאכה כלל. וע"כ י"ל דבחר סיני נאשו על קיום מלות שמיטה ע"י העסק בחורש בכלכות שמיטה, דכל העוסק בחורש

כאמרו כל תשא עון וגו', אי"כ מברכה יכנה בית המקדש, ואז יעלו על מזבח ה' פרים, ושוב לא יכיה לורך לקיים ושלמה פרים שפתינו, ומכאן זה שאמר ושלמה פרים שפתינו, וכלל נזכר להקריבם בפועל.

אלא שביאור הענין הוא עפ"י מה לדעתה במו"ר פירשנו לו כל הקרבות בעלים חור מקרבן חור. וככה היפ"ה דאין הכוונה בזה שישתנו המלות ח"ו שינוי כל דבר, דזאת החור לא תכא מוחלפת, אלא דה"פ שכל הקרבות הבאים מחמת חטא לא יהיו נהגין לעת"ל, דכיון שהמלאכה הארץ דיעה את ה' לא יחטאו עוד, ולא יצרכו להביא כפרה על חטא. ח"ש כל הקרבות היינו הבאות על חטא בעלין לעתיד, חור מקרבן חורש והדומה לה שלמים וכו' שאינם באים אלא להודות לה', לפיכך יהיו שייכים אף לעת"ל.

והנה לפי"ז יש לחקור שהרי הקרבות הם מכלל חר"ג מלות, וכל חר"ג מלות נארכים לשלימות הגוף, ובמה איפוא יסלימו ישראל את מנין המלות החסרות לעת"ל, מחמת שלא יקריבו כל הקרבות הבאות מחמת חטא. ולריך לומר שיכיו משלימין מלות אלו ע"ד אומרים ז"ל (סוף מנחות דף ק"י) כל העוסק בחורש חטאת כאילו הקריב חטאת וכו', שעולה לו בעסק בחורש הקרבן כאילו הקריבו בפועל. וא"כ יהיה בידם להשלים כל המלות החסרות ע"י עסק החורש בענין אותן מלות. וזה יהיה ביאור הכחב אמרו אלו כל תשא עון וקח טוב, וכיון שכן יחמו חטאים מן הארץ, ולא יוכלו להקריב כל הקרבות הבאות מחמת חטא, ובמה איפוא יסלימו ישראל המלות החסרות למנין חר"ג, לזאת אמר ושלמה פרים שפתינו, שיעלה לנו העסק בחורש הקרבות כאילו הקרבות בפועל.

והנה נחבאר בדבריו לעיל בארוכה מה שכתבו משם האר"י ז"ל כי כל ענין העבודה והמלאכה אינם אלא כל זמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום בשלימות, שרובות על האדמה הלי"ע קלות מכה חטא אד"ר, וכנגדן לריבין לעסוק בלי"ע מלאכות לצר הנה"ק השבויות בין הקליפות. משא"כ בזמן החיקון השלם יתבעלו כל המלאכות, מכיון שהאל הארץ

דכתיב ביה חטאת לה' שבוה מכפר על עוונותיהם מקדש וקדשו שאין זה ידיעל לא בתחילה ולא בסוף, שבוה חטא שאין מכיר בו אלא ה'. וה"י אמר קרא שבת לה' כי מקודת פנימיות הלל במשתוקק ובמתאווה לזכות לקיים מצות ה' יתבדר בפועל, בשעה שבוה עוסק בדיני המעלה, אין מכיר בה אלא השי"ת לבדו.

וע"ד זה יוצא מה שכתב רש"י ז"ל כשם שנאמר בשבת, "בראשית", עפ"י מה שנבחר בדבריו דקודם חטא אד"ר היתה אלוה מנות לעבדה ולשמרה, דהיינו ששת ימינו תעבוד וחזר את יום השבת ע"י עסק התורה, דלא הוה שייכא גביה מצוה זו בפועל, דאכתי לא נבנה ביה מלאכה כלל, דכלום יש מלאכה בגי"ע. ור"י מה שחמ"כ ופסחה הארץ שבת לה' הכוונה על קיום מצוה שמיטה ע"י עסק התורה, בשעה שלא יהיה צידע לקיימה בפועל, כשם שנאמר בשבת בראשית שנלמדה לקיים לעבדה ולשמרה ע"י עסק התורה. ולדרך זה יוצא גם טעם שאילת ישראל מה נאכל בשנה השביעית, ומה שהצטעק הכתוב ואייתי את צרכתי לכם בשנה השביעית, ולכאורה מדוע יקבלו שכן על מצוה שמיטה צטרם קיימו המצוה, ופן ואולי לא ישמרו שביעית, שהרי הדבר חלוי בחצירה והבחירה חפשיה. זה אחד מן הטעמים שכתבו המפרשים בגי"ע ז"ל (קידושין ל"ט ע"ב) שכן מצוה בראי עולמא ליכא, משום שהאדם בחייו ועדיין צידו לקלקל מעשיו. וכ"כ הכא שעדיין לא התחיל לקיים המצוה, כיצד יוכל לקבל שכן עליה. ובח"כ איחא אף לי אלא בשמית מנין בחמשים ברביעית וכו', ח"ל בשנה, וז"ל כנ"ל בצבור מה יגיע אליו שכן צטרם קיים המצוה. ולדרכנו יוצא ע"י, כי אף צטרם קיים המצוה בפועל, מימ כצר קיים המצוה בכל השנים הללו ע"י עסק התורה בדיני המצוה, ומעלה עליו הכתוב כאילו קיימה בפועל. ועל כן צדן הוא שיעול שכן ואייתי את צרכתי לכם בשנה השביעית, כיון שכתב קיים המצוה ע"י עסקו בתורה המצוה, וכדברי הח"כ אף בחמישים ברביעית וכו' יעול שכן, שתתבדר בחובותיו משנה לשנה.

המצוה כאילו קיים אותה בפועל כנ"ל, וזהו שמתבדר בח"כ מה שמיטה נאמר כללותיה ודקדוקיה מסיני, דקדוקיה דהיינו פרטי המצוה שאינם מעיקר גוף המצוה, והכוונה שנלמדה על לימוד הלכות השמיטה שיעלה להם כאילו קיימה בפועל, שאין העסק בדיני המצוה אלא פרט מפרטי המצוה, ולא עיקר המצוה, דע"כ נאמר שנלמדה על כך מסיני, דא"כ לא הוה שייכא מצוה זו בחר סיני. אף כל המצוות נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני, כלומר דכל המצוות דלא שייכו לקיימן בפועל, לפי אותה בחינה נאמרו אף פרטותיהן ודקדוקיהן מסיני, שנלמדה אף על העסק בתורה המצוה, במקום שח"ל לקיימה בפועל.

והשואל מוצא שפיר מה שפתח בכתוב לומר ושבתה הארץ שבת לה' צטרם אמר שש שנים חזרע שדך, דהוא לוינו על קיום מצוה שמיטה ע"י עסק התורה לפי בחינתו באתה שעה, ובאופן זה ניתן לקיים מצוה זו מיד, קודם שיחזקיים שש שנים חזרע שדך.

ומביא גם מה שהקשה הרמב"ן ז"ל על פירש"י ז"ל (קושא א') דהיינו טעמא שגילה לנו הכתוב צמנות שמיטה דוקא שנאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני, דבמצוה שמיטה בעל כרחך הולך הכתוב לומר אף דקדוקיה מסיני, דהיינו פרט זה שיעלה עסק התורה במקום מעשה המצוה, דא"כ לא הוה שייכא מצוה זו כלל לפי בחינתו צמנות הר סיני. ומינה דאף כל המצוות נאמרו פרטותיהן בחר סיני, דהיכא דלא ניתן לקיים המצוה בפועל, ועסקו בתורה המצוה יועלה עליהם כאילו קיימה בפועל.

ועפ"י זה יוצא היטב מה שפירש"י ז"ל שבת לה' לשם ה', דכיון דמקרא זה נאמר על קיום המצוה באמצעות עסק התורה, שיעלה להם כאילו קיימה בפועל, וזהו בחינת קיום המצוה במחשבה, שהרי ע"י שבוה עוסק בלימוד הלכות המצוה ומשתוקק ומתאווה יושב ומנפח מתי תצא לידו מצוה זו ויקיימה בפועל, מעלה עליו הכתוב כאילו קיימה בפועל. והנה בחי' המחשבה אין מכיר בה אלא השי"ת לבדו החופש כל חדרי צען וצוהן כליות ולב, ל"א שבת לה' לשם ה', ע"ד שנאמר ז"ל בשעיר ראש חודש

לאשר יהיה צריחא כל ימי עולם, וע"כ החמיר הכחוצ בשמטה יותר מכל חייבו לאוין וחייבו בגלות עליה וכו', מפני שכל הכופר זה אינו מודע במעשי בראשית ובעוב"צ וכו', כי הוא יסוד האמונה וכו', עכ"ד הקדושים. ועפ"י דבריו הקדושים נראה לומר דכיון דמאות שמיות מורכ על חידוש העולם כשבת, וזו נמי מיסודי האמונה, לפיכך עלינו לזכור בכל עת תמיד את שנת השביעית לא ימוש זכרונה מאתנו, כדרך שנלטינו לזכור בכל יום את יום השבת, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל בפרשת יתרו עה"פ זכור את יום השבת לקדשו וכו', וכתב רש"י ז"ל בפירושו זכור חנו לזכור תמיד את יום השבת שאם חזמנו לו חלק יפה וכל מחמיו לשבת, חזו ברייתא וכו' ר"א בן חנניו בן חזקיה בן גריון אומר זכור את יום השבת לקדשו חכא זכור מאחד בשבת שאם חזמנו לך חלק יפה חכא מחמיו לשבת וכו' ובגמרא אמרו תניא אמרו עליו על שמאי בזקן כל ימיו היה אוכל לבדו שבת כילד מנא צהבה נאח אומר חכא לבדו שבת למחר מנא אחרת נאח הימנה מניח השניה ואוכל את הראשונה וכו'.

וע"ד הפשט אמרו שהיא מנא שחכור תמיד בכל יום את השבת שלא נשכחוה ולא יתקף לנו בשאר הימים, כי זכרנו אותו תמיד מזכור מעשי בראשית בכל עת וזוהר בכל עת שיש לעולם צורא וכו' וזוהר אחרת צאות הכח זה עיקר גדול צאמנה הא"ל, עכ"ל וכו' חייב האדם לזכור תמיד את שנת השביעית עפ"י חזון מעשי בראשית ויחזקו לבו באמונה, אכן צלחה פעולה וזכור את שנת השביעית תמיד ולא ינכחה, אם יתן אל לבו משנה ראשונה לשמטה כי הכח קרבה וצאה שנת השבע שנת השמטה שאסור לתרוש ולררע זה, וישיר לו אוכל מתצוצות כל שנה לשנת השמטה, וזה תהיה מלוא השמטה מזכרת אללו תמיד, וזוהר דוגמת מה שעשה שמאי בזקן שהיה מכין מראשון בשבת מאכלים לשבת.

באופן אחר נל"פ מה שהקדים הכחוצ לומר ושבתה הארץ שבת לה' בערס אמר שש שנים חרע שדך וכו'. ולכאורה איפכא הול"ל דתחלה מנו שש שנים ואח"כ עשו שמטה בראשית בתי"ב. גם קשה דכך קרא יתירה הוא לגמרי שהרי להבין כתוב ושבתה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ.

ב **שבת** לה', פירש"י ז"ל לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית. וזריך ביאור לענין מה מדמיק שנת השמיטה לשבת.

ג **במדרש** ילקוט ריש פרשת חיי שמיטה (ש"ס"ג ה') שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פז העמוד הזה יש לו כותרת מלמעלה ובסיס מלמטה מה כתוב למעלה מן הענין ושבתה הארץ ואח"כ פרשת חייובל וספרת לך שבע שבתות שנים וכו', ע"כ. וזריך ביאור מה כותרת ובסיס יש למאות שביעית.

ד **וכי** חלמנו מה נאכל בשנה השביעית וגו' ואיתי את צרכתי לכם בשנה הששית וגו'. צורות הכנים איתא אין לי אלא בששית מניין צמחית צריבית בשלישית ובשנית יהיו מספקות משנה לצדחתה ת"ל בשנה, ע"כ. וקשה דמשמעות דרשב"ז הוא עפ"י שיתצרכו להם הצוצות שש השנים שקדמו לשמטה יהיה להם די סיפוקם לשלש השנים, כי עיי שחזיתר כל שנה לצדחתה יתערפו צרכות כל השנים וסוף להם גם צרכת השנה הששית, ואזי צירוף צרכות כל השנים עם צרכת השנה הששית תהיה להם הצוצה מספקת עד השנה השביעית, וקשה דמשמעות הכחוצ אינו מורה כן, דמדכתוב ואיתי את צרכתי לכם בשנה הששית ועשה את הצוצה לשלש השנים משמע שישלח ה' צרכה מרובה כ"כ צתצוצות השנה הששית שיהיה זה כדי למלאות כל האורך לשלש השנים.

ו **נראה** עפ"י מה שכתב הרמב"ן ז"ל עה"פ ושבתה הארץ שבת לה', וכו', כבר כתבתי בסדר בראשית כי ששת ימי בראשית הם ימות עולם ויום השביעי שבת לה' חלקיך, כי יהיה שבת לשם הגדול וכו'. והנה הימים רחל לאשר צרא במעשה בראשית והשנים ירמנו

היא דמאות שמיטה אינה ענין לבר סיני, ולא קרב זה אל זה. ולי"ד דודאי שייכא מלות שמיטה אלל בר סיני, דזכר סיני נאמרה.

(ג) **ושבתה** הארץ שבת לה'. פירש"י לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית. ולריך ציבור דכל המצוות לריך לעשותם לשם ה', ומה טעם הודיע הכתוב במלות שמיטה שריך לעשותה לשם ה', יותר מזכר המצוות.

(ג) **גם** סדר הכתובים צפרש לריך טעם, דפתח לאמר כי תבואו וגו' ושבתה הארץ שבת לה', ואח"כ כתוב שש שנים תזרע שדך, ולכאורה איפכא הוליל דמעיקרא מונין שש שנים ואח"כ עושין שמיטה בשנה השביעית. ותו קשה מה שחזר הכתוב ואמר ושבתה השביעית שבת שבתון וגו', ולכאורה הרי כבר כתוב ברישא דקרא ושבתה הארץ וגו', וחדא מינייהו קרא יחירה הוא.

(ד) **וכי** תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו' וליתאי את צרכי וגו'. צחורת כהנים אי' עתידין אחס לומר מה נאכל וגו'. ולי"ד לאחא טעם הארך הפסוק לגלות עתידות שיאמרו ישראל מה נאכל.

(ה) **אם** בחקתי תלכו וגו'. צמד"ר חיתא חוקים שצבם חקתי שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, חוקים שצבם חקתי את השמש ואת הירח וכו'. ולי"ד מאי כוונת המדרש דזה, שמוציא הכתוב ממשמעותו דקאי על מלות החזרה הקריינים חוקים, ודריש ליה על חוקות השמים והארץ.

(ו) **עוד** אי' צמד"ר (פליה ג') ארי"א צנובג שצטולס מולך צו"ד גזר גזירה אם ראה מקיימה ואם לאו סוף שמקיימה עיי' אחרים אלל הקצ"ה אינו כן אם גזר גזירה הוא מקיימה תחלה בה"ד אם בחוקתי תלכו, ולי"ד.

ונראה עפ"י מה שכתב בספר תפארת הגרשוני בשם ספר **משה** (הביאו היש"מ זל"ה"ה צ"י ז') שם

אלים בשש השנים הקודמים לה ויזכרו בר כותמר בכל שנה לאורך השמטה. וח"ש רש"י ז"ל שבת לה' לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית, כלומר שריך להכין מאלל לשנה השמטה מראש, כדי להודות לשם ה' ולאכור מעשי בראשית בכל עת וזמן. וח"ש כשם שנאמר בשבת בראשית, שגם זה מלכו להכין מתחלת השבוע ליום השבת המאכלים המצוברים ביותר כדי לאכור חמיד צמטשי בראשית.

ועפ"י זה יתבאר גם דברי הח"כ (קושיא ד'), כי אף שיהיה די בצרכת השנה הששית להכין ערך לשש השנים, מ"מ ישלח ה' בלסמיהם את הצרכה בכל שנה ושנה, כדי שיהיה צידס להותיר בכל שנה לאורך שנת השביעית לכוונה זו, להודיע ולפרסם כי יש לעולם צורא, וכוא לבדו צרא את כל בששת יומים.

ויבאר גם המדרש ילקוט (קושיא ג') העמוד הזה יש כותרת מלמעלה וצסיס מלמטה, כי גם במלות השמטה לונוי הבורא יתבדך לעשות כותרת וצסיס מלפניה ומלאחריה, עיי' שנין בשש השנים הקודמות לשמטה מחון לשנה השמטה, כדי שתחזוק האמונה בצוית, וגם אחר השמטה נאטויו לעשות יוצל בשנת החמשים שאף הוא מורה על האמונה בצורא העולם כמבואר בפירוש הרמב"ן ז"ל, נמלא כי למלות שביעית יש כותרת מלמעלה וצסיס מלמטה המחזיקים אותה, שכל מעשי השביעית הן מלפניה הן מלאחריה מורין על האמונה בהש"ת וצחידות העולם.

•

ידבר ה' אל משה דבר סיני לאמר וגו' כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת לה'. פירש"י מה ענין שמיטה אלל בר סיני והלא כל המצוות נאמרו מסיני, אלל מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה מסיני, אף כולן זכור. וילי"ד דאם כוונת השאלה היא מדוע הזכיר הכתוב במלות שמיטה דייקא שנאמרה דבר סיני יותר מזכר המצוות, אי"כ היה ראוי לשאל למה נאמר דבר סיני גבי שמיטה דוקא, והלא כל המצוות נאמרו צסיני. ומדנקט רש"י ז"ל בלשון מה ענין שמיטה אלל בר סיני, מוכח דכוונת השאלה

ז"ל. וכנה לפי זה יהיה נסתר טעמו של המעשה משה שבקצ"ב ליוזבד לנצח בשביעית ממלכתה קרקע כי יהיו דניו ליוזבד כפרה על מה שהוא מלמיה זרעים בשבת, דברי מצואר שאין באורדת הגשמים ובכוננתה הזרעים משום חילול שבת.

אמנם דברי המע"מ יוצנו היטב עפ"י מ"ש בספר"ק נועם אלימלך פתש"ז ע"פ"ש ובי תלמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו', בשם אחיו הקדוש ר"ר זושא זל"ב, ולבאור ז"ל מה שהאריכו תורה בפירוט שאלת מה נאכל וכו', ואין כן דרך הכתובים בשאר מקומות. וכוה סגי שיאמר הכתוב ולויתו את צרעתו לכם בשנה השביעית וגו', וממילא אזהר את שאלת מה נאכל, ויצא כי כאשר ברא הקב"ה את העולם השפיע מעובד ליגרות הממשיכים שפע ללרבי בני אדם, ודרך אותו השפע הנובע מאותם מקורות שלא להפסק כלל, כי אם צפת אשר האדם נופל ממדריגתו, ואין לו צמחון צבורה צ"ה המשיגה האמיתי הן ומפרנס צריחו צלי הפסק כלל, אזי עושה האדם צמחשבתו אשר לא מעורבה היא פגם בעולמות העליונים, ומחישין צור כח פמליה של מעלה ר"ל, ואז נפסק השפע חלילה, ולריך בהי"ת צ"ה לזוהר מחדש שחלך כמו בתחלת הצריחה. וכוה ובי תלמרו מה נאכל וכו', פירוט כאשר תלמרו קך שתאבדו צמחונכם בהי"ת, אז תעריחו אותו ולויתו וכו', אלא לא תחנהגו קך ותצטעו צה' בכל לצבכם, ואז ילך השפע צלי הפסק כלל תמיד לא יחסר כל צה, עכ"ל הקדושים.

מדברים אלו נמלנו למדים דבזמן שישראל עושים רצונו של מקום בשלימות ושמים כל מצותם צו יחצרך, אזי נמשך צלי הפסק אותו השפע הנובע עדיין מאז תחלת הצריחה, וצבגון דא לא שייך לומר דבורתה בגשמים בשבת יש צה מענין חילול שבת כצבול אלא יחצרך משום דהשקפת מים על זרעים יש צה משום חולדת זורע, דכיון שלא נפסק כלל השפע הכמשך מתחלת הצריחה, א"כ נמח זה הנומה עתה מן השדר הריכו נמשך מכה אותו שפע הנובע צמחידות צלי הפסק מתחלת צריחתו של עולם, ואין זה אלא תמונה מרשוח לרשוח כמ"ש היפ"ת, וכיון

לחת טעם למאות השמיטה שאלטויו לנוח מעבודת קרקע שנה חמימה. כי הנה בשש השנים אשר יש צהם חריש וקציר הקצ"ה מוריד גשמים ומלמיה זרעים אפי' בשבת, וכוה ענין חילול שבת, שהרי הקצ"ה שומר משמרתה של תורה, ולפיכך ליוזבד ה' לשבת בשנה השביעית מעבודת קרקע, משום דבשנה אחת יש שם"ד ימים, עול מכה נ"ב שבתות בשנה השביעית שדין להפקיע עמנו, ויוותרו לך ש"צ ימים שבהם הארץ נחה מחרישה וזריעה, לכפר על ו' פעמים נ"ב שבתות בשנה השנים שבהם ירדו גשמים ונמחו זרעים, עכ"ל ז"ל. ולבאור יש להקשות על טעם זה מהא דליתא צבצבאית רבה (פ"א ו') שאל טורחוסרופוס הרשע את ר"ע אם כדצריך שהקצ"ה מכבד את השבת אל ישיב צה רוחות אל יוריד צה גשמים אל ילמיה צה עש, א"ל חפה רוחיה דכהור צבצבא, אמשול לך משל לשנים שהיו דרים בחצר אחת אם אין זה נוחן עירוב זה נוחן עירוב שמה מותרין לעטלל, אבל אם היה אחד דר בחצר הריכו מותר בכל החצר כולה. אף הקצ"ה לפי שאין רשות אחרת עמו וכל העולם כולו שלו, מותר בכל העולם כולו, ע"כ. והקשה היפ"ת שהרי אותו רשע לא שאל על מה שהקצ"ה מעטלל בשבת, כי אם על מה שהקצ"ה משיב רוחות ומוריד גשמים ומלמיה זרעים בשבת, ומטעם איסור מלאכת זורע אחת עלה, וא"כ מה תשובה השיבו ר"ע שכל העולם כרשות אחת חשוד אלא ית' וע"כ מותר הוא לעטלל ככולו כאדם המעטלל בחצירו, והרי לא על איסור עטלול עננתו של טורחוסרופוס הרשע, אלא על מה שהקצ"ה ממטיר גשם ומלמיה זרעים בשבת.

וביאר דבאמת כל מה שעתיד להצבא בעולם כצר מלך וצבא צה מאז ששת ימי המעשה, דלאחר ששת ימי"צ אין כל חדש תחת השמש, אלא כל המתחדשים דבר יום ציומו נמשך ומתהוה מן הקודם לו, של מין יולד מינו, והקצ"ה מוליד רק כהם אל הפועל תנועתה הגרמים והיסודות בתלקי המליחות לקרבם יחד, ומאז התולדות יולאים מאליהם, הלכך לא ה"ל מלאכה אלא עטלול בעלמא. ועל קך שפיר השיבו ר"ע דכיון דכלפי שמיא כל העולם כרשות אחת חשיבא, אין כאן משום איסור עטלול בשבת, עכ"ל

דעמאל דשמיטע לכפר על מה שירדו גשמים בשבת
בזמן שנה היו ישראל עושי רש"מ וזכרם השפע,
ואוירך הקב"ה לנאות חת זכרתו מחדש, ח"כ בזמן
שממדו ישראל על כל סיני פסקה זוכתן וכו' עושי
רש"מ בשנימות, ואמונתם ובעתותם ב' חוקים
ואותיות כבוד שלא תמוט, מה "ענין" שמיטע
לול כל סיני, כרי לא היה שייך גביהו טעם מזה או
שבת נכפר על ענין חילול שבת בידידת הגשמים,
דנאותה שבת לא היה נפסק בשפע היורד, ולא היה
לורך נכפר כלל.

ועל זה בא במחקר מה שמיטע נאמרו כללותיה
ופרטותיה מסיני וכו', כלומר דאף אם לפי בחינתן
הגבוהה של ישראל בממד כל סיני שהיו עושי
רש"מ בשלימות לא כוח שייכה גביהו מזה שבת
ממלאכת שדה וכרם בשמיטה, משום דלא היה לורך
נכפרה על ירידת גשמים בשבת, מחמת שהיו שלמים
במדת הבעלות, ולא נפסק עדיין השפע הנמשך מתחלת
הבריאה. ומלכד זאת כבר ביארנו בדברינו לעיל דלא
כוח שייכה גביהו מזה או לפי בחינתם בזה
שבת, משום שלא היו לריכס לעסוק בעבודת שדה
וכרם כלל, דבזמן ישראל עושין רש"מ ממלאכתן
נעשים ע"י אחרים. מ"מ היו נוכחין בהם יתר פרטי
דיני שמיטה, כגון לנבוג קדושת שביעית צפירות
שמיטה, ושאר פרטי דיני שמיטה אשר רבו. דעם זה
שנלעונו לשבות בשמיטה לכפר לא נאמר אלא על
השביחה ממלאכת קרקע, משא"כ שאר פרטי דיני
שביעית טעמי אחריו אית צדו. וזהו שמתוך דשמיטה
נאמרו כללותיה ופרטותיה מסיני, ואף אם לא היה
נוכח בהם ענין השביחה מעבודת קרקע נאמרה מזה
או בעבור יתר הפרטים דהו שייכו צדו. ומלכד זאת
יחזק דנאמרה מזה שמיטה דבר סיני על תנאי שאם
יחטאו תהיה נוכחת בהם מזה או להיות שובחין
ממלאכת שדה וכרם, וכמו שזכרנו בכתב פרשיות
בחורג שנאמרו על תנאי וכדאיתא בפ"י (דף ד') דפי'
בימות ונחלת על תנאי נאמרו.

וזה יהיה ביאור התורה כהנים (קושיא ג') עתידין
אחם לומר מה נאלץ שבת השביעית, דאף לתוך
קושיא **השביעית** רש"י ז"ל מה ענין שמיטה אלא

לנבוי קב"ה כל העולם כרשות אחת חשוב, מותר
נענוט בכוונת שבת. משא"כ בזמן שאין ישראל עושים
רש"מ, שתרופפכ אמונתם ונחשם בעתותם, עד שבהם
צחוס בשבת מה נאלץ, הם גורמים בך נכפסק
נביעת השפע, ובקב"ה נריך נחזור ונמות מחדש ענ
נביעת השפע מן הנימורות הממשכים פרנסה נרכי
נני חוס. וח"כ כלשך הגשמים יורדין בשבת בזמן
שאין ישראל עושי רש"מ, אין זה מכת חסות השפע
הנמשך מזה תחנת בריותו של עולם, אלא שהקב"ה
נחסדו מזה עתה על השפע מחדש שירד. ונמלא
דפי' חוסר בעתותו וקלקול מעשיו גרם לך שהקב"ה
ימלא בוויית דבר חדש, שלא מחמת השפע הנמשך
מתחנת הבריאה, שכרי ע"י שקלקל מעשיו גרם
לסתמת חסות לנימורות השפע, והולך הקב"ה
ללוות זכרתו מחדש להמשיך בשפעת חדשות.

ובזה מוכן ע"י טעמו של בעל מנ"מ, שיהיה הקב"ה
לשבות בשבת השביעית כדי לכפר על מה שירדו
גשמים ואמרו זרעים בשבת בשש השנים. ואין זה
יותר להא דאמר ר"ע שאל הקב"ה כל העולם כרשות
אחת חשוב ואין כאן משום מטלטל מרשות לרשות.
דהשקלא וטריא במדרש אלא על זמן ישראל עושין
רש"מ, שאז נמשך השפע מתחת הבריאה, ואין צבורת
גשמים והלמחת זרעים בשבת משום חולוד דזרע,
אלא דכוי"א שיש בה משום איסור טלטול מרשות
לרשות, לזה שפיר אמר דאלל הקב"ה כל העולם רשות
אחת היה. משא"כ בזמן שאין ישראל עושי רש"מ
שאל נפסק השפע שיהיה נובע מתחלת הבריאה,
ויש בהמטרת גשם בשבת להלמית זרעים משום איסור
זרע, על כן לוי' כ' לשבות בשבת בשמיטה, כנגד
כל חסות השבות שני' השנים שירדו בהם גשמים
בשבת.

דיוצא מה דענין הכפרה שבעבור לוי' הקב"ה
על מזה שביעית לא שייכה אלא בזמן שאין ישראל
עושין רש"מ של מקום, ואין הם בוטחין בישיבתו של
מקום שיהיו אותם ויפרינסם, משא"כ בזמן ישראל
עושין רש"מ ובוטחים בו בלל שלם, אין לא שייך
ענין כפרה או כלל. וזהו ביאור דברי רש"י ז"ל מה
ענין שמיטה אלא כל סיני, דהו קשיל ליה דכיון

סיני, ואזי ושבח הכרץ שבת לה', כלומר במשך כל שבתות השנים תהיה שבתות ית' בשניות, כשם שנאמר בשבת בראשית, וזה יהיה שייך ענין פגם חינוך שבת כביכול בהורדת גשמים, לדון שייך בזה משום תולדה דזרע מכיון שהשפע מוצע ומוטף מתחתנה הצריחה, ואח"כ חזר הכתוב ואמר שש שנים תזרע שך וגו', דהיינו בזמן שלא יהיו ישראל עושי רש"מ בשלימות ותהיה מלאכתן נעשית ע"י עלמן, וזהו שרמז באומרו "תזרע" שך. וכיון שלא יהיו עושי רש"מ בשלימות ולא יהיו שבתות שאר השנים כחיקונים, שהרי יהיה בהם ענין פגם חילול שבת בהורדת מער ובהלמחת הגשמים, על כן ושבח השביעית שבת שבתון יהיה לארץ, כדי לתקן פגם של שבתות שש השנים שירדו בהם גשמים בשבת. ואח"כ לדון כלן מקרא יתר, דמה שפחת הכתוב ואמר ושבח השביעית שבת שבתון וגו', חינו ענין למאח"כ ושבח השביעית שבת שבתון וגו', וכמבואר דשני ענינים נפרדים הם.

והדיוצא לנו מכל זה כי מה שיש לזכר בכפרה של שמירת שנת השמיטה, על מה שהקב"ה ממטיר מער על הארץ בשבתות השנה, היינו דוקא בזמן שאין ישראל עושי רש"מ, ואינם חזקים באמונתם וצבטתוהם בהש"ת, דאז נפסק השפע הנוצט מתחתנה הצריחה, והולך הקב"ה ללוות את הברכה מחדש, ואח"כ יש בהורדת הגשמים ובהלמחת הזרעים בשבת משום ענין מלאכה, משא"כ בזמן שישראל עושין רש"מ של מקום בשלימות, ומאמינים וצוטים בהש"ת באמת ובלב שלם, אזי נמשך השפע מראשית הצריחה בלי הפסק, ואין בהורדת הגשמים והלמחת זרעים בשבת משום מלאכה כלל, דמה שמלמחה הארץ זרעים מתחתנה הגשמים לא מוקרי מלאכה, שהרי משעת ימי בראשית כבר יצא ברא וכהן הקב"ה השפע הלאה, ומוכן ועומד הוא לנצות וללאת שבתו וצמונו, ואין זה אלא כמציאות מרשות לרשות כמבואר.

ובזה נבוא לביאור המדרש (קושית ה') אם בחוקותי תלכו וגו' חוקים שבהם חקקתי שמים וארץ וכו' את השמש והירח וכו'. דהנה כלפי שהבטיח הכתוב בכלל היעודים העובדים ונחתי גשמיכם בעתם, ודרשו חז"ל בלתי שבתות, א"כ קמה וגם לנצח תמיהה קיימת,

הר סיני, והלא לפי בחינתן של ישראל במעמד הכתוב נא היה שייך חלום עטם מנות שמיטה כגל, לדון לזכר בכפרה על ירידת הגשם בשבת בזמן שישראל עושי רש"מ של מקום כמבואר. ולאת אמר עתידין אתם לומר מה נאכל בשנה השביעית, ובאשר תהיו שאלים מה נאכל תגרמו בחוסר הכתוב לפסיקה השפעה, ויולך הקב"ה ללוות מחדש על ירידת השפע, ובאופן זה הוי צירידת גשמים בשבת ענין חילול שבת, ולפיכך הולך הכתוב ללוות לשבת בשנה השביעית לכפר על כך, וכמו שנבאר שנאמר מלואו זו על תנאי אם יחטאו כשם שצונו כמה פרשיות בתורה שנאמר על תנאי כגון פרשת יבום ונחלות וכו' וכו'. ולפיכך הולך הכתוב להשמיטנו כאן עתידות, דזהו התנאי למנות שמיטה הבהל לכפרה.

ועפ"י האמור מאלו עטם נכון לסדר הכתובים (קושית ב') שפחת הכתוב ואמר וידבר ה' וגו' בזה סיני לאמר כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבח הכרץ שבת לה', ורמז הכתוב בזה שהזכיר בראשית הדברים בזה סיני, שעל בחינתן במעמד הר סיני נאמר להם מקרא זה, דכיון שבאותה שעה היו שלמים באמונתם וחזקים בצבטתוהם, א"כ לא הוב שייך גביהו העטם שעליהם לזוט מעבודת קרקע כדי לכפר על ירידת הגשמים בשבת, ולאת אמר כי תבואו אל הארץ וגו' ושבח הכרץ שבת לה', ור"ל כי מיד צבואם אל הארץ תהיה הארץ שבת ונחה ממלאכה, שהרי לא יהיה שייך לא ענין חילול שבת בהמטרת גשמים ובהלמחת זרעים, דאם יהיו ישראל בבחינה גבוהה זו שניצבו בה במעמד הר סיני בשעת כניסתן לארץ, א"כ יהיה השפע נמשך מאז תחלת הצריחה, ולא יולך לשבת בשמיטה כדי לכפר על ענין חילול שבת כמבואר, שהרי לא יהיה פגם בשמירת שבת של הקב"ה כביכול אף בשאר השנים.

וד"ש הכתוב שבת לה' ופירש"י ז"ל לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית, כלומר דכשם שבשבת בראשית היתה שבתותו ויתצרך בשלימות, מבלי פגם וחסרון כלל, שהרי עדיין לא נפסק באותה שעה השפע שצא הקב"ה והשפיע בשעת צריחת העולם, כמו כן אם יהיו ישראל צבואם לארץ בבחינה זו שהיו בה בזה

ו' השנים. דהנה בגמרא (תענית דף ז' ע"ב) איתא חר"י ג' מפתחות צידו של הקב"ה שנה נמסרו נידו שנית, ולאו תן מפתח של גשמים ומפתח של חוב ומפתח של חתיית המהים, מפתח של גשמים דכתיב יפתח ה' לך את אולרו הטוב את השמים ואת מעור ארנך בעתו. והקשו בהוס' (ד"כ שגשג) וזהו דא דמפתח של גשמים נמסר נלתיכו וכו', וז"ל דא דאמרינן שלא נמסרו לשליח אינו ר"ל שלא נמסרו מעולם כו', אלא שלא נמסרו לשליח להיות נעולם ממונה עליהם, ע"כ. ובפרד"א (פ"ה) מבואר יותר אימתי מפתח הגשמים ציד הקב"ה ואימתי הוא מוסרו ליד שליח, דאיתא הכא שם אין ישראל עושין ראונו של מקום אין צרכה צפירות, והגשמים באים ע"י עניים, וכו' הארץ כאשה הברה לזונוס. אבל כשעושין ראונו של מקום הגשמים באים בלא עניים, רק מן השמים, כדכתיב כי כאשר ירד הגשם והשגל מן השמים, וכו' הארץ כאשה הברה מבטלה, ע"כ. מבואר מדצדו דא דכתיב בקרא יפתח ה' לך את אולרו הטוב את השמים לתת מעור ארנך בעתו, דמיינה וליפני דמפתח של גשמים ציד הקב"ה בעלמו, היינו דוקא בזמן שישראל עושין רש"מ, שאז השפעת הגשמים באה מאת הקב"ה בעלמו שלא באמצעות שליח, והמעור יורד מן השמים, אבל בזמן שאין ישראל עושין רש"מ אזי הקב"ה מוסר מפתח הגשמים ליד שליח משרי מעלה והגשמים יורדים ע"י עניים.

ולפ"י זה נמא דא דאמרינן בענין ירידת הגשמים בשבתות דהוב ענין חילול שבת כביכול אלא ית, ולעולם זה ניתנה שנת השמיטה לכפרה על כך, היינו דוקא בזמן שהגשמים באים מאת ה' מן השמים שלא באמצעות שליח, דאז שייך לומר דכיון שהקב"ה שומר משמרתה של תורה, כדאיתא צירושלמי דר"ה (פ"א ה"ג) מוכתבין ושמרו את משמרתו, וכו' איתא במד"ר פ' בחקותי ה"ל כשהקב"ה גוזר גזירה הוא משמרה תחלה, לפיכך הוב ציריחת גשמים בשבת ענין חילול שבת כביכול, ואיזה הקב"ה להביא כפרה על כך. משא"כ בזמן שישראל חוטאין ח"ו, והקב"ה מסלק עיני השגחתו מן הארץ, ומשפיע את הגשמים על ידי עניים באמצעות השר הממונה על כך, תו ליכא להקשות דא דאיתא על ירידת הגשמים בשבת, שהרי שרי

וכי האם לולי שבתות עת גשמים הם, וכו' הקב"ה שומר משמרת התורה, וכינן הוב מוריד גשמים בשבת נכשיות חת פני התרן, והנה יש בו משום מנחת זרוע. וענ זאת בזה המדרש כמפרש, שכבר הקדים הכתוב בסוף תמיכה זו, בזה שפתח ואמר את בחקתי חתכו, חוקים שבהם חקקתי שמים וארץ את השמש והירח וכו'. והכוונה בזה שיהיו ישראל עושי רש"מ בשמימות, ועדיין יהיה נמשך אליהם השפע מאלוהים מקורות השפע הנובעים מן העת אשר חקק ה' את השמים ואת הארץ את השמש והירח, שאז חקק ה' את ליטורות השפע הנובעים בכל עת, והשפיע בהם כל מה שעמד לנחם ולנחל כל ימות עולם. וכיון שהשפעתם עדיין נמשכת ובאה מאלוהים מקורות, ולא תו בו ידיהם לקלקל הליטורות ולהפסיק השפע הנובע, א"כ מובן היעז מה שיעד להם הכתוב ונחתי גשמיכם בעתם ודרשו ז"ל בלילי שבת, דשפיר יהיה ליל שבת זמן ירידת גשמים ע"י הקב"ה, ואפ"ה לא יהיה בו משום סרך חילול שבת, שהרי השפע נובע ונמשך מתחת הבריאה כהור שאינו פוסק.

ובזה מבואר גם איך מדרשא (קושא ה') אם בחקתי חתכו וכו' בנוגע שבעולם מלך צו"ד גוזר גזירה וכו' אבל הקב"ה אינו כן אלא אם גוזר גזירה הוא מקיימה תחלה. דהרי זה כמבאר לדברי המד"ר ה"ל, שדרש מדכתיב את בחקתי וגו' חוקים שבהם חקקתי שמים וארץ וכו', ולכוונה זו אמר דהקב"ה אם הוא גוזר גזירה הרי הוא מקיימה תחלה, וא"כ כיון שהקב"ה גוזר על איסור מלאכה בשבת הרי הוא משמר את השבת, ומאי האי שבתות, וע"כ כדברי אידיך גשמיכם בעתם, בלילי שבתות, ופ"כ כדברי אידיך מדרשא דאם בחוקותי חתכו פיורשו חוקים שבהם חקקתי שמים וארץ וכו', שיהיו ישראל בעמלה עליונה כיכ שעדיין יתמשך להם שפע רב מתחילת הבריאה, מאלוהים השפעה שחקק הקב"ה בליטורות השפע שעת צריחה העולם, ואין ציריחת הגשמים בשבת משום לתא דחילול שבת.

•

עוד יאמר צביאור הענין עפ"י דברי המנ"מ דמלוא שמיטה ניתנה לכפר על ירידת הגשמים בשבתות

וממנה התפשטות השפעה לעולם כולו, דכל הארצות
 יוציגין מחמתית א"י, ומפרשים בזה מלכ"ב (כהנים
 כ') ישלח עזר מקודש ומליון יסעדה. וכיון שהשפעת
 הגשמים לארצות חו"ל באה דרך מקום המקדש, א"כ
 אף אם יש צמח שהקב"ה מזהיר לשיר מעלה הממונים
 על חו"ל להוריד גשמים בצבת משום שבות, שפיר דמי
 על פי תורה למעבד הכי, שהרי מקור ההשפעה
 להורדת הגשמים באה מצבת המקדש בירושלים, וקו"ל
 (עירובין ק"ב) אין שבות במקדש. ולפיכך אין לזרז
 בצפרה בעבור הורדת גשמים בחוץ לארץ בצבתות,
 משא"כ א"י נחלת ה' המיוחדת לשמו, שאין עליה שר
 וקצין שומר ומושל אלא הש"י לבדו, ע"כ לרדך לחקן
 ענין ירידת הגשמים בצבתות ע"י שמירת שנת
 השמיטה.

ולדרדך זה הרווחתו ע"פ נכון על מה שהחמיר תורה
 כ"כ בעוון חילול השמיטין, שישראל מתחייבין
 גלות בעבורו, וכמ"ס הרמב"ן ז"ל שלא מלינו שיחמיר
 הכתוב עונש חמור כ"כ בשאך חייבי לאוין לחייב גלות
 עליהן. ועיין בכלי יקר ז"ל שמאריך ג"כ לתת טעם
 לחומר עון השמיטה. אכן לדרכנו יוצן ע"י, דהנה
 בחורת כהנים איתא ע"פ כי גרים ותושבים אחס
 עמדי כשהביא שלי הרי הוא שלכם. ופירש הקרבן
 אחר ח"ל, פי' הפסוק כי גרים ותושבים אחס עמדי,
 אבל זה לא יהיה לכם אלא עמדי, שלא תוכלו אחס
 להיות גרים ותושבים זה אלא אם אהיה אני זה,
 והוא שאשגיח אני זה, ואז תהיה לכם, אמנם כשלא
 אהיה אני זה ששאלק עיני השגחתי ממנה, לא תהיה
 אחס זה, ע"ל. הרי מה כי ישיבן של ישראל בארץ
 תלויה צמח שהקב"ה בצבורו ובעלמו משגיח עליה,
 אבל אם גרמו העוונות וח"י הקב"ה מסיר עיני
 השגחתו מן הארץ אין ישראל יכולין להתקיים בה.

והנה בזמן שישראל משמרים שמיטה שהיא באה לכפר
 על עוון חילול שבת של הקב"ה, בצמח הביאו עליו
 כפרה האמור בשעיר ר"ח, א"כ שפיר יתכן שיהיה
 ירידת הגשמים בארץ ישראל מאת הקב"ה בעלמו,
 אשר יפתח את אולתו הטוב את הגשמים להוריד מער
 על הארץ, ולא דהוב צירידת הגשמים בצבת מעין
 חילול שבת. **וצרי המע"מ**, מ"מ הרי ע"י שמירת שנת

מעלה חנים משמרים מלוותיה של תורה, דלא בשמים
 היא כחיה, ובמדר (דברים פ"ח) איתא ע"פ (חיוב
 כ"ח) ונעלמה היא וגו' ומעוף השמים נסתרה חנו
 המנאכים שמנאכי השבת נתחוו לקבל את התורה
 ונעלמה מהם וכו'. ומכיון שאין הם מנווים על
 שמירת התורה, אין לחוש אם הגשמים יורדין באמנועות
 בשבת.

וברדך זה אפשר לתת טעם לדבר שאין מלות השמיטה
 נוכחת אלא בארץ ישראל, ולתאורה לפי טעמו
 של בעל מטה משה כך לי חו"ל כא"י, שהרי גם בחוץ
 לארץ בגשמים יורדין בצבת וצריעים לומחים ע"י כן,
 ומדוע אין לרדך כפרה על כך בחוץ לארץ. אכן לפי
 מה שהקדמנו מוצן שפיר, דהנה ידוע מה דלוחא
 צוה"ק בכמה דוכתי כי כל ארצות מסרן הקב"ה לידי
 שרי מעלה מלמד ארץ ישראל אשר הש"י בעלמו דורש
 אותה תמיד (עין זה"ק ח"א ס"א ע"א ודף ק"ח).
 ומבואר עיין זה באור דברי הרמב"ן ז"ל ס"פ אחר,י
 שכתב כי השם הנכבד נתן על כל עם ועם בארצות
 לגוייהם כוכב ומלך ידוע וגבוהים עליהם מלאכי
 עליון נחנם להם שרים עליהם וכו', והנה השם הנכבד
 הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים לכל העולם, אבל
 א"י היא נחלת ה' המיוחדת לשמו, לא נתן עליה מן
 המלאכים קצין שומר ומושל, בהחילו אותו לעם
 המיוחד זרע אורביו וכו', ע"כ הרמב"ן ז"ל. וא"כ
 מוצן שפיר טעם שאין השמיטה נוכחת בחו"ל, דכיון
 שירידת השפעה בארצות העמים הוא ע"י המלאכים
 שהם שרים עליהם, אין צירידת הגשמים בחו"ל משום
 חילול שבת, דא המלאכים חנים מנווים על שמירת
 המלוות. ואף שהם שלוחיו של מקום אלקי האלקים
 ואדוני האדונים, שאין שום תנועה ותנועה בעולם
 נעשית אלא בציוויו ובשלוחותו של הקב"ה, מ"מ כיון
 שאין בגשמים באים מאת הש"י בעלמו, אלא שהוא
 מזהיר על שלוחיו לעשות, אין זה אלא כענין אמירה
 שהיא שבות בעלמא כביכול אלא ית', ומלינו לחז"ל
 שהחירו שבות במקום לזרז גדול.

ועוד אפ"ל ע"י המבואר בזה"ק (ח"ב קמ"ז ע"א),
 כי טעם הצרכה לכל העולם יורד דרך מקום
 המקדש, ומשם מתפשט השפעה לארץ ישראל כולה,

מאות שבת, ע"כ שפיר נקראת מאות שמיטה שבת לה' כמו השבת עומה, מכיון שעצבורה הוא צא.

וידור ביאור דברי רש"י ז"ל שבת לה' כשם שנאמר בשבת בראשית, צא ליישב מה טעם כתיב במאות שמיטה שבת לה', והלא קדושתו תלויה בציות דין, וכרי הוא כמועדות דתליין בצי"צ. לזאת אמר כשם שנאמר בשבת בראשית, דכיון שהשמיטה צאה לתקן שבת בראשית, צדן הוא שאף היא תקרא שבת לה', כשם שנקראת שבת בראשית.

*

עוד יאמר לזכר טעם שפתח הכתוב במאמר ושבתהו הארץ שבת לה' ואח"כ כתיב שש שנים תזרע שדך וגו', וחזר ואמר ושבתה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ וגו'. ולכאורה היה ראוי שיקדים שש שנים תזרע שדך לאומרו ושבתה הארץ, שהרי תחלה מונים שש ואח"כ עושים שמיטה בשנה השביעית. והו' דרישא דקרא יתיירא הוא לכאורה, דלא היה צריך לומר כלל ושבתה הארץ וגו', שהרי כתיב אצחריה ושבתה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ וגו', ותרי קראי למח לי.

(ב) **שבת** לה' פירש"י ז"ל לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית, ולריך ביאור.

וגראה עפ"י מה שחקרו הקדמונים דכיון שכבר עברו זמן זמנים טובא ועדיין בן דוד לא בא, ולא נותרו עד סוף האלף הששי כי אם כמה מאות שנה, א"כ כילד יתקיים בנו אחרי ביאת המשיח בעתם כלות האלף הששי מקרא שכתוב (תהלים ד') שממנו כימות עונתו, שממנו למדו חז"ל שעתיד הקב"ה לשלם לישראל גמול טוב אחרי ביאת המשיח כמספר השנים אשר החעמו בהם בזמן הגלות (ענין סנהדרין פרק חלק דף ל"ח ע"ב), והלא שית אלפי שנים הוב עולמא, וכיבד ישתלמו ישראל בזמן המועט שעד סוף ימות עולם כל השכר הגדול הזה, במספר שנים רב כ"כ. וכחצ המגלה מעמוקות בפרשת מקץ לתרץ דאחרי ביאת המשיח יתארכו הימים מאוד, עד שיביה יום

השמיטה תהיו כפרה על מה שירדו גשמים בשבתות שש השנים. משא"כ בזמן שאין ישראל משמרין שמיטה א"כ כצרכו הקב"ה מסלק השגחתו מן הארץ ומוסרה לידי השרים, ומעט שיש צבורתם בהשמים ע"י הקב"ה בשבת ענין חילול שבת, ואין מי שיציל כפרה עליה, לפי שאינם משמרין את השמיטה. וכיון שהקב"ה מסלק עיני השגחתו מעל הארץ הקדושה ומוסרה לידי השרים העליונים, שוב א"א שיביט ישראל מתקיימין בצי"צ, כמבואר בצי"ב כי"ל אתם עמדי בשמחה שלי כרי הוא שלכם, דדוקא בזמן שהוא ארץ אשר ה' אלוקי דורש אותה אזי ישנו ישראל בארץ, לא זולת.

וזאת אפ"ל בכוונת הכתוב כי תבואו אל הארץ אשר "אני" נותן לכם, כלומר שאני בעלמי משגיח על הארץ ומשפיע בה כל טוב שלא באמצעות השרים, על כן ושבתה הארץ שבת לה', "בשמיטה שש שנים תזרע שדך וגו' ודרשו ז"ל (שבוטות ע"ו ע"א) הביאו עלי כפרה על שקיעתני את הירח. ה"י מחמת שהקב"ה הוא הנותן את הארץ, וצופה ומשגיח עליה תמיד, וכל השפעתה צאה מיד הקב"ה, על כן ושבתה הארץ שבת לה', שמאות השמיטה היא כפרה כצרכו על מה שהוריד הקב"ה גשמים והלמיות זרעים בשבתות השנים, ורק באופן זה הארץ נחונה בידכם לא זולת.

ועוד אפ"ל עפ"י המעשים הר"ל במאה"כ שבת לה' ופירש"י ז"ל לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית, דכנה ק"ו אלהים בישמח משה פ' אומר כחז עכ"פ מערב עד ערב תשבתו שבתכם, ותח"ד כי השבת קרוי חמיד שבת לה' וכו', והטעם דשבת קדישא וקיימא מששת ימי בראשית, משא"כ המועדים תלויין בציות דין וכו', עיי"ש (ענין לשלל הכתקו דבריו באור). וכהו שנת השמיטה תלויה בצי"צ ציות דין, שבה הקובעין חשבון השמיטין והיוצלות, כדאיתא במס' מיר (דף ל"ב). ובת"כ איתא וספרת לך שבע שבתות שנים, צבית דין. ומלבד זאת חשבון השמיטה תלוי בעיבור שנים וקידוש חדשים ע"י צית דין, שאם צית דין מעברין השנה יתאחר זמן תחלת שנת השמיטה. וא"כ יש לשלול מדוע כתיב במאות שמיטה שבת לה', אכן לפי מה שנבאר כי שנת השמיטה צאה לכפרה על חילול שבת, א"כ מאות שמיטה מקושרת ודוקרה אל

נמלא דעפ"י החשבון יעבור זמן ארוך מאד עד שיגיע המועדים הקבועים בשנה, שכרי נכיון שיום אחד יתארך כמדת שנה מן השנים הפשוטים שלנו, ח"כ לריך שיעברו כמה וכמה שנים ממספר שנים שלנו עד שיגיע זמן יו"ט לעת"ל. וח"כ בואו זמן שלפי השנים שלנו כבר היה ראוי שיהיה יו"ט, לא יהיה לעתיד אלא חול (עד"מ אם נחשוב מ"מ ניסן עד ט"ו ניסן זמן חג הפסח לריך שיעברו ט"ו שנה מן השנים הפשוטים עד שיגיע זמן התקדש חג הפסח דכל יום אורכו כשנה שלימה ועד ט"ו שנה לפי ערך הזמן שלנו לא יהיו מועדים כלל ועיקר). לזאת הצטיה הקב"ה חייכם איני נוטל ימים טובים מכס, כלומר דאף שיאריך הקב"ה את חשבון הימים, כדי לשלם לישאל שכר טוב צימות המשיח לעומת מה שסבלו בזמן הגלות, מ"מ לא יהיו המועדות שצמנונו בטלים בעבור כן, אלא כהגיע הזמן אשר לפי ערך השנים הקצרות שלנו היה ראוי להיות יו"ט, ועשו יו"ט גם לעת"ל כמו שעשו בזכ"ל. דאף כי לפי אותם הימים הארוכים לא היה ראוי להיות יו"ט, מ"מ לענין זה אחי מחשבינן גם לפי ערך הימים שאכלנו, דבאותו זמן שהיה קציעת המועדים לפי חשבוננו יהיו גם המועדים לעת"ל. ומלכד זאת יתוספו עליהם מועדות דהיינו כאשר יגיע הזמן הראוי להיות יו"ט לפי חשבון הימים הארוכים כשנים, יהיה יו"ט פעם נוספת. וח"ש המדרש אינו מוסיף לכס מועדות שחשמוהו צהם וכו', דמלכד המועדות שיהיו לעת"ל לפי חשבון שלנו, עוד יתוספו עליהם מועדות גם לפי חשבון הימים הארוכים כשנים.

ובדרך זה נלך לבאר פסוקי הפרשה, שנאמר כי כשם שהצטינו הקב"ה שלא יבעל מאתנו לעתיד את המועדות הראויים לצא לפי חשבון הימים הקצרים שלנו, אעפ"י שלפי חשבון אותם ימים ארוכים ראוי לקבוע מועדות בזמן אחר, כמו כן יהיה במלות שמיטה שזכותה תורה למוט שש שנים וצנכה השביעית שבת שבתון ויהי לאחר, דאף כי יתארכו מאוד הימים לעת"ל, עד שיהיה יום אחד לעת"ל ארוך כשנה שלימה שצמנונו, לא משום כך יתבעל חשבון השמיטה שאלו מוין, אלא בואו זמן שיהיה ראוי להיות שמיטה בזכ"ל, וזהו מלכות מלכות שמיטה לעת"ל (וכיינו אחרי

אחד מאותם הימים ארוך כשנה אחת בזכ"ל. וביאר צהם מאכ"כ (מייכח ז') כינוי לאתך מארץ מנרים ארצנו ופלאות, דכשם שצינו לאתנו מארץ מנרים חשב הקב"ה יום לשנה, כן ארצנו ופלאות לעת"ל שיהיה מיום אחד שנה. וזהו ביאור הכתוב ויהי מקץ, רומז על זמן הקץ לעת"ל, אזי יהיו שנתיים ימים, שיהיו ב' ימים ארוכים כשנתיים.

ועפ"י זה כתבו המפרשים עה"פ (איכה ב') למה לללח תשכחנו תעוצנו לאורך ימים. דכנסת ישראל מתחננת לפני קונו על אריכות הגלות זמן מופלג כ"כ, ח"ש למה לללח תשכחנו, להפעמות ציבורי הגלות המר הזכר רבות בשנים, עודייה תכלית עינונו, וצלייתנו נפיו, ארבו הימים ונכסחם כל חזון, וכבר קרב ובה זמן ערב שנה סוף אלף השני, ואנחנו לא נושענו. ואימת יתקיים צו היעוד שחמנו כימות ענינו, שבעצמנו להשתלם שכר טוב צימות המשיח במספר הימים אשר נשתעברו בגלות. ואם תאמר כי כבר נמאכ ידו של הקב"ה לשלם שכר טוב לישאל בזמן קצר זה, ע"י שיאתרכו הימים, על כך מתחננים ישראל למה לללח תשכחנו, ומחמת כן תעוצנו לאורך ימים, כלומר שיהיה השכר הוא משתלם ע"י שיאתרכו הימים אחרי בואת המשיח, מועב שחמבר ותחיש לגאלנו, ויהיה זמן לתשלום השכר הוא שבעצמנו עליו ע"י נציאך צימים ושנים רגילים, ולא שיאתרכו הימים לאורך כן.

ובבחינה זו אמרתי לפרש דברי המד"ר פרשת פנחס (פכ"א כ"ג) אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה עליך להוסיף לנו מועדות ועלינו להיות מקריבים לפניך וכו', אמר להם הקב"ה חייכם איני מחזיר ימים טובים מכס אלא אני מוסיף לכס מועדות שחשמוהו צהם, שנאמר ציום השמיני עשרת הדיה לכס, ע"כ. ולבאור דברי המדרש תמוהים, דמאי ה"א שיהיה הקב"ה מחזיר ומבעל ימים טובים מישראל לעתיד, עד שהאריך להצטינו דליו מחזיר ימים טובים מכס אלא מוסיף לכס מועדות. וזהו מאי יוכו מועדות אלו שיתוספו להם. ועפ"י דברי המגלה עמוקות יתבאר על נכון, דכנה אחרי בואת המשיח יהיו הימים ארוכים מאוד, כל יום לשנה יחשב, וח"כ

עבור ו' ימים מן הימים הארוכים כשהם לעתיד ויהי יום השביעי שמטה שכרי לפי חשבוניו צו"ל כבר היה ראוי להיות שמיטה). ועוד זאת יתוסף עליהם שבעבור שש שנים במספר השנים הארוכים המאטרפים מאותם ימים ארוכים כשהם, תהא פסע נוספת מאות שמיטה שנה תמימה של אותן שנים ארוכים. וכמו שמבואר במד"ר פרשת פנחס כ"ל גבי מועדות, דעתיד הקב"ה להוסיף להם מועדות לעת"ל, וביינו זמן הראוי להיות יו"ט לפי אותם ימים ארוכים כדאמרינן, וכו' כן הוא במאות שמיטה, ובכן.

וזה אפ"ל צביאור דברי הכתוב כי תבואו אל הארץ אשר אני מותן לכם, רמז בזה על ביאת הארץ לעתיד לבא, שהיא הביאה העיקרית, שלא יגלו ממנה ישראל עוד, ולא יתארכו הימים כשנים, ועל כן אמר ושבתה הארץ שבת לה', ולא הקדים לזיווי זה מאמר שש שנים חורע שדך וגו'. דכוותה הכתוב ללוות בזה לעשות שמיטה אחרי עבור זמן השנה בערכו לשנה שנים מן השנים שלנו, אף שלפי חשבון אותם הימים לא יהיו אלא ששה ימים, דיום לשנה יחשב. ולפעם זה לא פתח במאמר שש שנים וגו' אלא אמר סתמא ושבתה הארץ שבת לה', שהרי לפי חשבון אותם שנים לא עברו עדיין כ"א ששה ימים, אלא שגלגולנו לעשות שמיטה מחמת חשבון השנים שלנו. ואח"כ חזר ואמר שש שנים חורע שדך וכו' ובשנה השביעית שבת חשבון יהיה לארץ וגו', כלומר דאעפ"י שכבר עשית שמיטה לפי חשבון השנים הקצרים שצו"ל, מ"מ כאשר יעברו שש שנים מאותם שנים ארוכים עליך לעשות את השנה השביעית מאותם שנים שבת לה'. וכבא דאיתא במד"ר גבי מועדות דהא וכו' איתנייבה, שלא יתבטלו מועדות הראויות לבא לפי חשבון השנים הקצרים, ועוד יתווספו עליהם מועדות לפי החשבון אשר יהיה בימים ההם.

ועפ"י בחינה זו יתבאר גם מה שאמרו"כ שבת לה', ופירש"י ז"ל לשם ה' כשם שאמר בשבת בראשית. בהקדם מ"ש ק"ו זל"ה"ה בישתמה משה פרשת אמור במה שזוה הכתוב ביוה"כ"פ מערב ועד ערב חשבתו שבתכם, דחיצה שבתכם יתירא דכזה סגו שיאמר מערב ועד ערב חשבתו. אך נראה דהוא מלוא ואזהרה על יוה"כ"פ שעדיין לא נתקיימה מלוא זו משולם וכו'.

אמנם כל זה שייך רק בשמיטין שצו"ל, אבל בשמיטה לעת"ל אשר לפי המבואר לעיל בדברנו תהיה נובחת בצותה עת שהיתה נובחת השמיטה צו"ל, אף כי לפי חשבון אותם ימים הארוכים כשנים לא הגיעה זמנה עדיין, א"כ נמצא דקדושת אותן השמיטין לא תלוי בצבית דין כלל, דלא מחשבינן לשמיטין אלו לפי אותה קציעות, אלא עפ"י מה שהיה ראוי להיות זמן השביעית בחשבון הימים הקצרים. וז"ל הכתוב כי תבואו אל הארץ כ"ל, שרמז הכתוב על ביאת הארץ לעתיד שיבוי הימים הארוכים כשנים, אזי ושבתה הארץ שבת לה' פירש"י ז"ל לשם ה' כשם

הארץ בכל השנים, שאז תושלם כוונת הבריאה, ויהיה החיקון השלם, ושז לא יהיה לורך להחפסס צפרנסס, אלא יהיו ישראל פנויים לגמרי ממלאכה ועסוקים כל ימיהם בחורב ובעבודת ה'. ואח"כ אמר הפסוק שש שנים תזרע שדך, וזה מוסב על ה"י שעדיין לא זכינו אל החיקון השלם, ואריכים אנו לעסוק במלאכה כדי להפרנסם, על כן אינעריך קרא למימר שש שנים תזרע שדך וגו', להורות שהרשות נחובה לעסוק בעבודת שדה וכרם ללורך פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו, וזשנה השביעית שנה שבתון יהיה לארץ וגו'.

*

וְלַעֲבֹדֵינוּ הנה נתכנסנו במקום קדוש זה, שבו מתקבלים האזכרים בכל יום תמיד להחפסס וללמוד תורה שיעורין כסדרן. והנני מגלה דעתי כי החובה מוטלת על כל יחיד ויחיד צפני עלמו לבא אל ציבהמ"ד הזה ללמוד תורה בקיבוץ חברים בכל יום. ולא מיבעיא מי שזכה ועוסק בחורב כל היום אשרי לו, אלא אפילו מי שמעופל צפרנסס חיוב רמיא עליה לבא הזה לקבוע עתים לתורה בכל יום, כי לימוד החורב צבית יש בו מניעות רבות ועיכובים שונים, ולפיכך צמה שמחכנסים לציבהמ"ד ללמוד צלוותא יש בו כח גדול לפעול גדולות וגבורות ציבדות. כי צכה הקדושה שהוא קולט אל קרבו צלוותא העת שהוא יושב ציבהמ"ד, גם צלאתו החולה וצבהעסקו צבוויית העולם הזה, ידע וישכיל כי יש מנהיג לצורה אשר מלווה כל הארץ כבודו. וכה קדוש זה יגדור צעדו מללכת למקומות אשר לא עוצים, ולהשמר מלעשות דברים אשר לא כדה. ולפיכך הנני לחזור ולעורר כי חיוב מוטל על כל אחד להחכנס לצית המדרש דוקא.

עוד זאת ראיתי לעורר, כי היות שימי הקץ ממשמים וצאים, ודרך כל העולם לנסוע למקומות שונים, על כן כל אחד ישים אל לבו כי לית אחר פנוי מיניה, וכבודו מלא עולם, וצכל מקום אשר בו נמלאים חייבים לדעת ולהתבונן כי המלך מהי"מ הקב"ה לופה ומציע צמעשיו, ויודע יאר מחשבות לבו, ואם יתבונן צכל זה, יראה ורעד יבא בו וחכסכו פללות שלא יעשה קטנה או גדולה נגד רצון ה'.

*

שאמר צשבת צראשית, דהנה לפי מה שנתצאר צדצרינו לעיל קאי אומרו ושבתה הארץ שבת לה' על אותם השמיטין שעתידין להיות עפ"י תשבון הימים הקצרים שלנו, ועי"כ אמר הכתוב שבת לה', כלומר דקדושת השביעית תהיה קביעה וקיימא, ומעלמה תחול קדושתה ללא קידוש צ"ד, כשם שאמר צשבת צראשית, שהיה קריה שבת לה' משום שקדושתה קביעה וקיימא, ולא תלייא כלל צבית דין, והבן.

ל"ג בעומר התשל"ב לפ"ג, לחינוך ביהמ"ד להתאחדות האזכרים שנבנה ע"י הנדיב מו"ה ישראל זופניק נ"י

כי תצאו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה', שש שנים תזרע שדך וגו' וזשנה השביעית שנה שבתון יהיה לארץ וגו'. וי"ד דלכאורה המקראות כחובין שלא כסדרן, דפתח לאמר ושבתה הארץ שבת לה', ואח"כ שש שנים תזרע שדך, ואיפכא כול"ל, דבתחלה מונים ישראל שש שנים שחורשים חורשים שדוטיהן, ואחרי כן עושין השנה השביעית שמיטה, כדאיתא צת"כ.

ואפ"ר צדצרי הכתוב דהנה ידוע שכל מה שאנו רייכין לעסוק צמלאכה כדי להפרנס אינו אלא צהי"צ שגם החטא (עיין קידושין דף פ"ב ע"א), אצל אחרי ציאת המשיח שז לא יערכו ישראל לעסוק צמלאכה, כי מחונותיהם יהיו מלויים להם צריות וצשופי צלי שום טורה ועמל (כדאי' שבת ל' ועיין רמב"ם סוף ה' מלכים), ויהיו כל ישראל פנויים לתורה ולעבודת השי"ת, שהוא תכלית הבריאה, שהיו ישראל עוסקין בחורב ובעבודת הבורא. אלא שהכרח הוא לעסוק צהי"צ צמלאכה ללורך הפרנסה, ומי"מ עסק הפרנסה לריך שהוא צמדה שיוותר לו פנאי לעסוק בחורב ובעבודת השי"ת.

וה"ש הכתוב כי תצאו אל הארץ אשר אני נותן לכם, רמז על ציאת הארץ לעתיד צעת ציאת גואלינו, אזי ושבתה הארץ שבת לה', כי אז תשבת

שנת התרצ"א לפ"ג

וידבר ה' אל משה בזה סיני לאחר וגו'. פירש"י ז"ל מה ענין שמיטה אלל הר סיני והלא כל המנחות מסויני נאמרו, אלל לומר לך מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסויני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסויני, כך היא שמיטה בתי"כ. וז"ל שהקשה מה ענין שמיטה אלל הר סיני, הלא באמת יש ענין למנחת שמיטה אלל הר סיני, שהרי בזה סיני נאמרה, אף כוונת הקושא שאין לורך לפרט צמחה זו בזה סיני, כי פשוט הוא, וא"כ הו"ל למה פרט לך הכתוב בזה סיני צמחת שמיטה.

(ג) **ושבתה** הארץ שבת לה', פירש"י ז"ל לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית. וז"ל אומרו לשם ה', והלא כל המנחות לריבין להיות לשמה, כמה דלוי בתיקונים כל מצוה דלא מתעבדא בדחילו ורחימו לא פרחית לעילא.

(ג) **אומרו** כשם שנאמר בשבת בראשית ז"ל ולענין מה הוקם לשבת בראשית.

ונראה בהקדם מ"ש בספר"ק בזה מים חיים פרשה פקודי לפרש הפסוק (שמות כ') ששה ימים תעבד וגו' ולכתאורה יפלא וזי חייב על האדם לעבד עבודה בששת ימי המעשה. וזיאר עפ"י ידוע מדברי האריי ז"ל שכל ה"ט מלאכות הנמצאות בכל מלאכת העבודה, כולם נחוו מה"ט קלות שמקללו אדם וחור והנחש, כי אם לא היה חוטא לא היו לריבין לעבד את האדמה במרישה וריעה ודומה, וכמא"כ ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה וגו'. ובה נכללים כל ה"ט מלאכות, וע"כ החיוב בששת ימי המעשה לזכר ענפי הקדושה מכל דבר ודבר ב"ט מלאכות, ועי"ז אנו ממחיקין אלו הקללות מעט מעט עד ביאה משיחתו בצי"א. ובעת החיקון לא יארכו שוב לשום מלאכה, כי אז תאז הארץ מקללותיה ולא תאעזר לעבודה. זה אומרו ששה ימים תעבד וגו', כי העבודה והמלאכה הכרחיות הן לזכר ענפי הקדושה, ולהמשיך הברכות לעולם, עכ"ל ז"ל, עיי"ש באורך.

ונקדים עוד מה שפירש בגאון הר"ר העשיל מקראקא ז"ל מאמרו ז"ל מנין לאמירה לעכו"ם שבות שנאמר את שבתותי תשמרו. וזיאר כי הנה הקב"ה ברא את עולמו בדבור בעלמא, כדכתיב (תהלים ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו, וזיום השביעי שבת הקב"ה ונח אף מבחי' דבור. לזה אמר את שבתותי תשמרו, פירוש שעליכם מוטל לשבות כמו ששבתתי אני, כשם ששבתתי ית' היתה מדיבור, כמ"כ חייבין ישראל לשבות אף מדבור בעלמא. ומיניה יולף לאמירה לעכו"ם שבות, עכ"ל ז"ל. וכע"ז כתבו משם מרן האריי ז"ל.

ולכתאורה יש לפקפק בזה, דמייתי ראי' דכשם שהקב"ה שבת ונח מן הדיבור כמ"כ אף אנו חייבים לשבות מדיבור, וזי מאי ראי' הוא זו, הכיול שייך לדמות דבור פה של בור' שהוא חוש גשמי אל דבורו של הקב"ה כביכול, והלא אללו ית' לא שייך שום תואר גופני. ומה שאמ"כ בדבר ה' שמים נעשו כבר פירשו כי הדיבור אללו יתצרך הוא מה שמוציא מן ההעלם אל הגילוי, אשר אין ביכולתו להשיג זאת, ומה שהמשילי הכתובים זה דיבור הוא רק לשבר את האוזן, וכמו שאלנו בדברי רש"י ז"ל בצי"ו דכל מה שנאמר עליו איזה תואר גופני הוא רק כדי לשבר את האוזן.

ונראה לפרש באופן אחר מא"כ את שבתותי תשמרו, דהנה כל המנחות יש להם ענף ושושן למעלה, ואף שניתנו המנחות צרפטיבין לקיימן צפועל, עכ"ז העיקר הוא פנימיות התורה"ק, כי כולם מורים על ענינים גבוהים כידוע ליודעי ח"ן. ועד"ז הוא מה שאמרו חז"ל (סוטה ד' ע"ג) צדן זומא שהיה יודע צמחון אפילו מעשה שהיה נמנע ממנו לקיימה צפועל, כי כך נגלה לו מחסד ה' ליראיו. והיינו שהיה מקיים ומשיג פנימיות המצוה ושרשה בגבאי מרומים. וכדוע מ"ש בהקדמת ספר"ק תולדות יעקב יוסף, על מה שאמרו ז"ל (נדה ס"א ע"ב) מנחות בעלות לעמ"ל, חלוקה"ק, כי לעתיד לבא לא יהיו המנחות בלבד גשמי רק ברוחניות וכו', ולכן מנחות בעלות לעמ"ל. אבל חרי"ג מנחות רוחניות הם נלחיים וקיימים נח ועד וכו', כי חרי"ג מנחות נאלצו מן שם המיוחד ד' אותיות וכו', וכמו שכתב יתצרך נחמי היה כוח ויכיה, כן שמו ית'

זרמתן ולא היו שייכים אלם עניי תריסר חריש, ח"כ מה מקום היה לזוהר אז על מלכות שמיטה, רק שגם בזה חפ"ל כנ"ל שיקיימו מלוא זו צפנימיות, כמו שנאמר בשבת בראשית את שבתותי תשמרו, וכמו שביארנו דהכונה שאף בעת שלא יהיה בידם לקיימה בפועל, ישמרו פנימיות השבת ובחינתה בשרש בגבחי מרומים. זה י"ל בכונת רש"י ז"ל שבת לה' לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית, ר"ל שיקיימו המלוא הלא לשם ה' בכונתה העליונה בפנימיות, כשם שנאמר בשבת בראשית, ששם ג"כ הכונה כלול, וכאשר ביארנו בדברי הכתוב את שבתותי תשמרו.

אך הנה אחר חטא העגל חזרו לקלקולן, ומה שחיקון צמ"ח נפגם שנית במעשה העגל. וכמו שדרש ז"ל (ע"ז ה' ע"א) ר"י אומר לא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהם, שנאמר אני אמרתי חלקים אתם ובני עליון כולם חבלים מעשיכם אכן באדם תמותון. וכתבו המפרשים דה"פ דקרא אני אמרתי חלקים אתם, דבשעת מ"ת אמרתי שיהיו כמח"ש שאין בהם מיתא לעולם, כי נתקן חטאו של אדמ"ר לגמרי, אכן לאחר חטא העגל שחזרו לקלקולן כ"אדם" תמותון, פירוש כדאד"ר אחר החטא שנקנסה עליו המיתה, כן אתם תחזרו למצבם הקודם. ולפי"ז יש להקשות דמכיון שאחר חטא העגל כבר היה מקום לקיים המלוא הלא צפרטיס דשייכו בזה בפועל, ח"כ היה דדיון שיחזור הכתוב לשנותה בערבות מואב, ששם היה אחר חטא העגל, ושם מקום לזוהר על קיום המלוא בפועל, שהרי בשעה שנאמר להם במעמד הר סיני לא נאמר על צחינה שיקיימוה בפועל. אלא ודאי מדלא נשנית מלוא שמיטה בערבות מואב, על כרחך כשינתנה להם בסיוע נאמרה גם באופן הלא, לקיימה צפרטיס המעשה לכשיהיה מקום לקיימה.

וזוהר שפירש"י ז"ל אלא לומר לך מה שמיטה נאמרה כללותיה ודקדוקיה מסוים, דבכרת לומר כן, שהרי לא נשנית בערבות מואב צפרטיס, אלא ע"כ שנאמרה בסיוע עם פרטיס ודקדוקיה, דהיינו כל פרטי המלוא דשייכו בזמן שניתן לקיימה בפועל, אף כל המלואות נאמרו בסיוע כללותיהם ודקדוקיהם, ר"ל

כי הוא אחד ושמו אחד, וגם תרי"ג מלואות שנאלו מן שמו המיוחד לנחיים וקיימים לעולם, עכ"ל ח"ק.

והנה מקום אתי להביא ראיה לדבריו הקדושים ממה שמתנו שמתלכי השרת נתאוו לקבל את התורה, ואמרו רבש"ע תנה הודך על השמים. ובהם אלא מתלכי מעלה ודאי דלא שייכו רוב המלואות בגשמיות, וא"כ מה להם כי תשקו וצאו בעטנה שיתן להם הקב"ה את תורתו, אם אין בידם לקיימה. וע"כ לומר שנתאוו לקבל את התורה כדי שיקיימו תרי"ג מלואות צרוהניות, ועל כך השיב משה לנאמרים ירדתם כלום משה ומחן יש ציינכם כלום יח"ר יש ציינכם וכו'. פירוש דלא סגי בקיום המלואות צפנימיות, אלא לרין הש"ת הוא שיהיו מתקיימים המלואות גם בגשמיות בפועל, ע"י בני אדם שוכני חצי חומר, המתגברים על מזגם העכור, ועושים נחת רוח לקיום במעשה המלואות. ועוד ראיה לדבריו מהא דאיתא בירושלמי (פ"א ממסכת ר"ה ה"ג) שהקב"ה שומר משמרתה של תורה, וילוף לה מדרבנא ושמוה את משמרתו, וע"כ לומר, שהכונה על פנימיות מלואותיה של תורה, דאלו יתבצר לא יזייר שום ענין גשמי.

וזוהר יהיה ביאור הכתוב את שבתותי תשמרו, כי נאוו ישראל לקיים מלוא שבת בצחינתה העליונה צפנימיותה, אף בעת שלא תהיה מוכנה בהם המלוא בפועל המעשה, כגון בזמן שעמדו במעמד הנבחר שפסקה זרמתן והיו נקיים מכל שמץ חטא כקודם חטא אדמ"ר, ובעלה מהם גזירת חרורה האדמה צעצור, כי כבר נתקנו ענפי הקדושה, ולא היה להם צורך במלאכה כלל. וכמו שפירש אאמ"ר ז"ה"ה בקדושת יו"ט לשון המשנה (פ' כלל גדול) אבות מלאכות מ' חסר אחת, עפ"י דברי הבא"מ הנ"ל, שצא לרמוז שכל ה"ט"ם מלאכות שייכות רק כ"ז שחסר אחת, היינו שלימות אחדות שמו יתבצר, כי בזמן שיהיה האחדות השלם לא יאמרו במלאכה עוד. וכמו כן הוא במלוא שמיטה, אשר לפי מדריגתן במעמד הנבחר לא הייתה מוכנה אלם בפועל, שהרי לא היו צריכים לעסוק בתריסר חריש כלל אילו זכו לעמוד באותה מדריגה.

וזוהר חפ"ל בכונת רש"י ז"ל מה ענין שמיטה אלא הר סיני, כלומר כיון שבמעמד הר סיני פסקה

ר"ל ידועים. והא"ח הקדוש כחז ואלו לז שזכיר מחמת הארץ דכתיב אשר אני מותן דקדק לומר דבר סיני, לומר כי מחמת הר סיני פירוש מה שקבלו זו היא שגמרה המתנה, שעי"מ תורה נתן כ' את הארץ, ע"כ. אמנם עדיין הדבר ל"ב, שהרי בתורה כחובה כמה פעמים הבטחת נתינת הארץ, ולא חזר בכלל דבר סיני. ועוד דהא גופא קשיא מדוע החזרה מחמת הארץ במלכות זו דייקא.

(ג) י"ל"ד מה עמם הקדים הכתוב מאמר ושבת הארץ וגו' לאומרו שש שנים תזרע שדך, ולפי סדר הדברים היה ראוי שיאמר להפך, שהרי בתחלה מנו שש שנים ואח"כ עשו שמיטה בשנה השביעית. ומלמד זאת קשה לאומרו ושבת הארץ מקרא יתר הוא לכאורה, דכא כתיב להלן ובשנה השביעית שבת שבתון וגו'.

(ג) במדרש תנחומא ר"פ זו אר"ה הקפר כתיב שוקיו עמודי שש מיוסדים על אדני פה העמוד הזה יש לו כותרת מלמעלה ובסיס מלמטה מה כתיב למעלה מן העיני ושבתה הארץ ואח"כ פרשת היוכל וכו' אם לא שמר אחד מהם סוף שימכור כל אשר לו וכו', ע"כ. ואירי להבין מה ענין הכותרת והבסיס לפרשת שמיטה.

(ד) במדרש ילקוט איתא ר"ל אמר הקב"ה למשה ראה איך נמכרים לנכרים בשביל שחללו את השביעית וכו' ח"ל הקב"ה צעוותיכם אני מוכר את ציתי שנאמר ואיש כי ימכור בית מושב וכו' הקב"ה אומר וכי תשיג יד גר ותושב יד גר זה נבדלנר ותושב זו מלכות מדי ומכר לגר זה מלכות יון או לעקר משפחת גר זו מלכות רביעית. אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע למה נמכרו למלכות כללו ח"ל מפני שחללני את השביעית שנאמר (ד"כ ל"ו) ייגל השארית וגו' עד ראתה הארץ את שבתותיה וגו', לפיכך אמר הקב"ה למשה ראוך שלא יגלו הזכרים על השמיטין ועל היוכלות הוא שאמר בסוף הפרשה את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה', אני הוא שעתידי ליתן שכר אם תשמרו אותם ואם לאו אני עתיד לפרש מכם ציד המלכויות. וכשתקרב שנת

אף אותם המאות שלא היה שייך לקיימן צמטשא כגון שמירת שבת ומנוחות התלויות בארץ וכיו"צ ברבב, עכ"ל יתנו אף הם דבר סיני צפרעותיהם. ועמם שחזרו וישנו צערות מואב לריך לומר שהוא כדי להורות דבמקום שאפשר לקיים המנוחות צפרעות צפועל ובצמטשא לא כגי לקיימן צפנימיות, וכאשר ביארנו לעיל מה שהשינן משה למלאכים כלום יתב"ר יש צנייכם וכו', דלא די בקיום המנוחות בלבדן ברוחני, אלא לריך לעשותן צפרעיתן ודקדוקיבן היינו מטשא המנוח צפועל.

ולדרבננו יובן מה דאיתא בזכר חדש ר"פ זו רבי שמשון פתח (משלי ח') להנחיל לאובדי יש ואולרותיהם אמלא וכו', להנחיל לאובדי יש מאי י"ש" דא רח דיוכל ושמיעה (ר"ת י"ש), דלא מוכר יתהון קב"ה לשאר עמין אלא לעמא קדישא וכו', ע"כ. ועפ"י מה שנחבאר בדבריו אפ"ל הכוונה כי לפי שמאמר הכתוב ושבתה הארץ שבת לה' מיירי בשמירת מנוח שמיטה בלבוש רוחניותה, דלאו כל מוחא סביל דא, אלא זו היא מדריגת אובדי ה' באמת העושין מאהבב, להבי מייתי להלן מקרא זה להנחיל לאובדי יש, דהך קרא נמי מיירי ברח דיוכל ודשמיעה, דהיינו בקיום מנוח יובל ושמיעה בצחינה רוחנית עליונה. וה"פ דקרא להנחיל לאובדי יש, כי לאובדי ה' העושים מנויותו בחשיקה וחפילה ודביקות להם הנחיל הקב"ה מנוח שמיטה ויוכל בלבושם הרוחני, וגמר אומר ואולרותיהם אמלא, דקאי אמן שיהיו המעדיים מנויים כעפר, ובארץ חוליה גלוסקאות וכלי מילת, ושז לא יהיה שייך קיום מנוח שמיטה צפועל בצחי הגשמית, אלא בלבוש הרוחני, וכאשר נאמרה להם מנוח זו לפי מדריגתם צמטשא הנבחר.

*

וידבר ה' אל משה דבר סיני לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני מותן לכם ושבתה הארץ שבת לה', שש שנים תזרע שדך וגו' ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' וגו'. הנה כל המפרשים יאלו לקרוע מה טעמא דמילתא שנאמר דבר סיני במלכות זו, ודברי

מקרא זה וחלקי, שיכון לומר על השמיטות שכם וקרחים שבתות, דכחיב שבת לה', שמחיר עליהם לשמור. וסמך לאזכרה זו אומרו ומקדשי חיראן ע"ד אומרם ז"ל לא נחרב הבית אלא בשביל שלא שמרו מלות שביעית, וכן אמר הכתוב אז חרבה הארץ את שבתותיה, וכו' אמרו אומרו את שבתותי תשמרו ומקדשי חיראן, שלא תסבכו להחריבו כשלא תקיימו מלות השבתות. ויש לך לדעת כי הגם שה' משליך חמתו על ביתו ונחלתו לחללה לכפרת עון, כאמרם ז"ל צ"י מחזור לאסף, עכ"ז על הכל יצא ה' במשפט כל המסבב בחטאו את הדבר הרע הזה ביום המשפט הנורא וכו', ויתצב האלף המגרש וכו', אזה יוליך את חרפתו, ומה מעשה בלשונו, ומה גמול יערכו. והוא מה שרצה הכתוב באומרו ומקדשי חיראן, כי עושה גדול, וישער מה עושה השמיטה לשמרה, עכ"ד האלהי הקדוש.

ול"ג נבחר מאה"כ את שבתותי תשמרו ומקדשי חיראן עפ"י דרכו בתוספת נופך, על פי מה שכתבתי בהקדמת ספרי ויואל משה לבאר מאמרם ז"ל (ר"ב י"ז ע"א). המינין והאפיקורסין וכו' יורדין לגיהנום וידידיון זה לדורי דורות גיהנם כלב וחס אינם כלים שנאמר (תהלים מ"ט) ואורם בלילות שאול, וכ"כ למח מפני שפשו יריבם בצול, שנאמר מחזול לו, ואין צול אלא ציהמ"ק שנאמר וכו', ופירש"י ז"ל שפשו יריבם בצול שהחריבו ציהמ"ק צעונים, ע"כ. ולכאורה אין דברי הגמרא מוזנים שלא מלינו שנחרב בית המקדש צעון מינות, דבית ראשון חרב צעון ע"ז גיע שפכ"ד ובית שני חרב צעון שנאת חנם, ומה זה שאמרו כי המינים החריבו ציהמ"ק צעונים. וגם קשה איך אמרו רבנן בסתמא על המינין והאפיקורסין שכל הדורות וכלל הזמנים כי משפטם חרון להיות נדונים ציהמ"ק לדורי דורות צעור שהחריבו בית המקדש צעונים, וזהו זה קרוב לבי אלפים שנה שחרבה עירנו ושם מקדשנו, וכייל יתכן שיכיו רשעים אלו פושעים יריבם בדבר שאינו במציאות בעולם כלל.

הגאולה אני גואל אתכם שנאמר (ישעיה ס"ג) כי יום נקם בלבי ושנת גאולי בזה, עכ"ד המדרש. ולכאורה קשה דרש מדכחיב וכי חשיב יד גר ותושב וגו' דקאי על חרב מלכויות שנמכרו ישראל להם לעבדים צעון חילול שמיטין וויבולות, וכדר מייחתי ראייה להכי שגלו צעון שמיטין מדכחיב ויגל את השארית וגו' עד רחבה הארץ את שבתותיה. ולכאורה אין ראייה ממקרא זה אלא על גלות בבל שהיתה צעון חילול שמיטין, ומנא לן דאף שאר הגלויות היו צעור חטא זה. ועוד דכרי בדברי חז"ל מבואר דחורבן בית שני והגלות הרביעי שאנו נחווים בו היה צעון שנאת חנם (יומא ע' ע"ב) ולא צעור חילול שמיטין וויבולות.

ונראה לומר בדברי המדרש דמה ששאל משה מלפני המקום צ"ה למח נמסרו למלכויות הללו והשיב מפני שהן מחללין את השביעית רמז כאן על הגלות החל הזה אשר בו אנו נחווים צעור"ר, דאף שהבית השני חרב צעון שנאת חנם, מ"מ משך זמן הגלות והשעבוד חלוי במעשי בני ישראל, אם היו זוכים היה הקצ"ה מדגל על הברים וממחר ומחיש ביאת משיח לדקוין, אכן הן צעויות ארכו ימי גלותו ואנחנו לא נושענו, ומן העוונות החמורות הגורמות להאריך זמן השעבוד והגלות, ולעכב עת קץ הגאולה וזמן פדיון נפשנו, הוא עוון חלול שמיטה, כי צעור שאין ישראל משמרים שמיטין עבר קציר כלל קין ואנחנו לא נושענו. וכיון שעון חמור זה הוא מן הגורמים לעכב הגאולה מעלה הכתוב כאילו היה החורבן והגלות צעור עוון זה, וכמו שאמרו ז"ל (ירושלמי ר"ש מסכת יומא) כל דור שלא נכנס ציהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו. ולפיכך מייחתי המדרש ראייה ממקרא שכתוב בגלות בבל ויגל השארית וגו', עד רחבה הארץ את שבתותי וגו', דמשם למדנו כמה חמור עוון השביעית שצעורה גלו לבבל, וא"כ עכ"כ שיהיה עוון חמור זה סבה לעכב קץ הגאולה וזנין הבית השלישי. ובכל דור ודור שאין משמרים שביעית צ"י בהיותו בגולה גורמין ח"ו להאריך זמן הגלות.

ובדרך זו יבואר מה דמייחתי המדרש מקרא האמור בסוף הפרשה את שבתותי תשמרו ומקדשי חיראן אני ה', בהקדם מ"ש האלהי הקדוש על

וביארנו שם בארוכה כוונת מאמר זה, ותוכן הדברים עפ"י המבואר בספר"ק כי הלוקים

לארץ. וע"ד זה י"ל דמא שזמר הכתוב כי תבואו אל הארץ בפרשת שמעיה להודיע כי זה הוא תנאי לביאת הארץ שישמרו ישראל מצות שמעיה לכל פרעיה ודקדוקיה, ומעט זה פרט הכתוב בזה סיני במצוה זו. והנה איתא במדרש (בוצא בפי"ט פ' ויחי) וז"ל, לעת"ל יצא הקב"ה הר חצור וזה סיני וזה הכרמל ויצא עליהם ציבמ"ק שנאמר וכן יהיה הר בית ה' בראש ההרים ההרים שהיו בזה, ע"כ. מבואר מה כי הר סיני שמקומו מהם במדבר עתיד להיות ניתק ונעקר ממקומו ולהקבע בזה הקדש צירושלים, ועליו יבנה זול קדשו ותפארתו. וזה אפ"ל בכוונת הכתוב שפרט הר סיני במצות שמעיה, וסמך ליה כי תבואו אל הארץ, לרמז על כך כי ביאת ישראל לארץ תלויה בשמירת השמיעה. ועוד זאת רמז הכתוב כי גם מעלת הר סיני ומקום המלאו תלוי בקיום מצוה זו, כי אם ישמרו ישראל מצות שמעיה כראוי מהרה תהיה גאולתם הלהית, ואז גם הר סיני נוע ויוע ממקומו, לעלות ולהקבע צירושלים. וזאת אפ"ל רמז הכתוב באמרו כי "תבואו" אל הארץ וגו', לכלול בתוך הבאים אל הארץ גם את הר סיני, כי ההר אשר חמד אלקים לשבתו ימוש ממקומו לבא לשכון בצור צאצאנו, ולהיות לאחדים עם הר המוריה והרי החצור והכרמל, ובראשם יתווסס לתפארת הבית השלישי צנוי לתלפיות.

ובדרך זו מבואר היטב מה שפתח הכתוב במאמר ושבתה הארץ שבת לה' צמרם אמר שש שנים תזרע שדך וגו', כי כוונת מאמר זה להודיע חומר מצות שמעיה, וכי צנוי זה ידו פרש על כל מחמדיו וישבת חומת צה ליון הוא בית המקדש של מעלה הנבנה והולך במעשה ידי האדוקים, וכאשר נתבאר לעיל בצורך. ולפיכך הסמך הכתוב ושבתה הארץ וגו' לאומרו כי תבואו אל הארץ וגו', להזהיר כי ביאת הארץ תלויה בשמירת השביעית, ואח"כ התחיל הכתוב לפרש דיני השביעית כסדרן באמרו שש שנים תזרע שדך וגו' ובשנה השביעית שבת שנתן וגו'. ואח"כ שפיר דלין כאן מקרא מיותר דתרווייכו אינעריכו, דמאמר ושבתה הארץ האמור בתחילה אינה אלא אזהרה כללית עד היכן חומר מצות שמעיה מגעת, שקירוב הגאולה העתידה תלוי בשמירת שביעית, וצנוי ציולה מתאריך הגלות והשבתה.

באמנות מעשים העובים ועבודתם הקדושה צוים את ציבמ"ק שלמעלה, וכאשר יושלם צנוי ציבמ"ק שלמעלה ותכל כל המלאכה יבא משיח לגאולה. אך דא עקא כי הרשעים צעונוותיהם הורסים וסותרים מה שהאדוקים צנו והקימו במעשיהם העובים, ודין גרמא דעזריאלה שמתכבז כ"כ ציאה צן דוד, כי צעונוות הרשעים נהרס הצנוי מעשה ידי האדוקים. והנה מבואר בגמרא (חגיגה דף י"ב) ז' רקיעים הם וכו' ורקיע הנקרא זול צו ירושלים וציבמ"ק צנוי, ואח"כ נמלא כי הרשעים צעונוותיהם פושטים ידם עד לצ' השמים שהוא הרקיע הנקרא זול צנו ירושלים וציבמ"ק צנוי ומחריבים את ציבמ"ק שלמעלה מעשה ידי האדוקים, ע"כ (עיין בארוכה בבקדמת ספרי ויחלל משה חמש חדרים).

ועפ"ז אפ"ל שרמז הכתוב באמרו את שבתותי תשמרו ומקדשי תיראו, דלפי שזהויר הכתוב במאמר את שבתותי תשמרו על שמירת שבת הארץ היא השמיעה, כמ"ש האזהרה הקדוש, לפיכך בא להזהיר עד כמה חומר עונו של המחלל שמעיה באמרו ומקדשי תיראו, כלומר שתחיראו פן תהיו גורמים צנוי חילול שמיעין להחריב את מקדשי, הוא בית המקדש שלמעלה הנבנה ע"י מעשה האדוקים. ולפי זה נאמרה אזהרה זו גם על זמן הגלות, דאף שחרב הבית שייכה אזהרה זו על חורבן ציבמ"ק שלמעלה. וצוה"ר ע"י חילול השמיעה גורמים חורבן לעילא ומחריבים עול הגלות, וכל קושי עול הגלות והשעבוד והכריגות ופסכ"ד גורמים ע"י הרשעים הללו. והמחזיקים בידו מחללי השמיעה הן המה רשעים גמורים, והקולר תלוי צווארם על אשר נשפך דם ישראל במים, שה"ח ירחם על ישראל עמו, ולמענו יעש ויגאל אותנו גאולה עולמים.

ופ"י מה שנתבאר כי גאולתן של ישראל תלויה בשמירת שביעית, וצנו טעם שזהויר הכתוב תנאי נחיתה הארץ במצות שמעיה, וגם יתבאר מה ענין שמיעה אצל הר סיני. כי הנה כל היכא דכתיב צקרא כי תבואו אל הארץ וגו' אחי לדרשה, וכמה דאמרו ז"ל (קידושין ל"ז ע"ב) ציאה דכתב רחמנא גבי חפילין וכו' למה לי עשה מצוה זו שצביהל חכום

למעלה מן הענין ושבתה הארץ ואח"כ פרשה ביוצא וספרת לך שבט שבתות שנים וכו', וי"ב.

ג) עוֹד יל"ד בסדר הכתובים, שמקודם אמר ושבתה הארץ שבת ל', ואח"כ אמר שש שנים וגו'. הלא באמת בסדר הוא מכוּפֵּץ, כי מקודם הוא שש שני המעשה, ואח"כ השנה השביעית היא שמיטה.

והנ"ל פ' דבנה מצואר בספרים וכלי יקר מצא באריכות ענין מלות השמיטה, שהיא להרשות השגחה בעזרה ב"ה על כל צרואי חבל, שאף שאינם עוסקים בעבודת קרקע ואין חריש ואין זרע ולא קלי, ועפ"י דרך הטעם יוגרס ע"י חסרון מחוות, עכ"ל כל יגרע ע"י לשום איש די מחסורו בעניני המחוות. וע"י יקבע בלבם אמונת הכוזב"ה, להאמין בהשגחתו ית', שהוא כל יכול ומכוּוֹן ית מאין שלא כדרך הטעם, עכ"ל ז"ל. ולכאורה לפי זה היה למוֹד ז' להיות להיפוך, מתחלה שנת השמיטה ואח"כ ימי המעשה, כדי להשריש אמונת הכוזב"ה בלבבות בני ישראל בערם יעסקו בעניני עובד"ה, לכל יתגשמו ח"ו ע"י ויאמרו כחי ועוֹלם ידי וגו'.

והנ"ל פ' בהקדם דברי האב"ה הקדוש עה"פ וציוס השביעי שבת ויופֵשׁ, ע"ד אמרם ז"ל כי העולם היה רופף ורועד עד שזא שבת וע"י נחמק ונחיקים העולם. וזוה פירש וציוס השביעי שבת וע"י ויופֵשׁ, צא נפש החיוני לכל צרואי שמים וארץ, עבדו"ה. הרי דאף דיוס השבת הוא העיקר, עכ"ל הוא צא אחר שש שני המעשה. וכמ"כ מצונו לענין צריאת האדם, שמקודם נצא הגוף עפר מן האדמה, ואח"כ ויפח באפיו נשמת חיים. דאף שהחלק הנפשי הוא העיקר כמובן, כי בלא זה אין הגוף שזו כלום, עכ"ל היה צריאת הגוף קודם. והנה מצואר בספרים דשבת עלה במחשבה תחלה וכמצואר בחיקויי זכר על חיות בראשית צרא שית וכן חמץ שבת. והוא אנו אומרים בכל יום היום יום ראשון בשבת וכו', כדי להמשיך בזה קדושת השבת לכל יום משש ימי המעשה. כי אף שצפועל צא השבת אחר ו' ימי המעשה עכ"ל אריכות ג"כ מקודם להמשיך קדושת השבת בדיבור ותמצאה, וכמ"ש צמר לכה דודי, לקראת

ועפ"י דבריו יתבאר גם הילקוט (קושיא ג') העמוד הזה יש לו כותרת מלמעלה וצבים מלמעלה מה כתוב למעלה מן הענין ושבתה הארץ שבת ל' וכו'. פירוש כי בערם התחיל ללוות על פרטי דיני שביעית הקדים לומר ושבתה הארץ שבת ל', וכדאמרן שהיא אזהרה כללית שצמחות שמיטה תלוי ביום ארץ לעמוד לבא, והיא הכותרת מלמעלה במחזקת למלות שביעית, וגם אחרי שזוה הכתוב על פרטי המלוא חזר ורמז להן בפרשה כי אורך הגלות הוא בעבור חילול שמיטה הארץ, כדאיתא בילקוט ה"ל, דדריש כל פרשת וכו' חשיב יד גר על גלותיהם של ישראל בעבור שחיללו שביעית, והוא הצבים שחזר הכתוב להסדיר בודל העונש אם לא ישמרו מלות שמיטה.

ואפ"ל דלפיכך אמר הכתוב דבר ואמרת כאלן, דאומרו דבר לשון קשה קאי על מה שישנה במקרא זה אזהרה על הגלות הארוך המר העתיד לבא על ישראל, וכבר כשל מאד כח הסבל מגדול חשבת הגלות. אמנם בפרשה זו נרמזה גם נחמתינו, כי בסופו של דבר נבאל גאולה עולמים, וכמו שכתבו המפרשים במאה"כ אז דודו אז בן דודו יגאלנו שהוא רומז לביאת משיח בן דוד, וכלפי זאת כתוב לשון אמירה רכה. השי"ת ירחם על עמו ועל ארצו ויקרב לבבות בני ישראל לחשובה שלימה, ובמכרה חכה לקבל פני משיח ידקנו באנפין נהירין צנחת ובשמחה, בישועת כל ישראל ושמחתן, בהתרוממות קרן החורב וישראל ובסתגלות כבוד שמים עליו בצי"א.

*

שנת התרצ"א לפ"ג

וידבר ה' אל משה בזה סיני לאמר וגו', כי תבוא אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת ל', פירש"י ז"ל לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית וי"ב.

בבמד"ש ילקוט איתא אר"ה הקבר כתיב שוקי עמודי שש מיוסדים על אדני פז העמוד הזה יש לו כותרת מלמעלה וצבים מלמעלה מה כתוב

למעשה, וזהו אילו קירצנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיונו, שהרי ע"י המחשבה היה בידם לקיים את התורה"ק אף ערם ניתנה.

ובזה מובן היעצ מה ענין שמיטה אצל הר סיני, כי רמז לנו הכתוב דבשם שבהר סיני נחשב להם מה שהשיגו את התורה במחשבה באילו קצלו את התורה, כמו כן בידכם לקיים מצות שמיטה מיד בצואכם אל הארץ, ע"י שהיו משתוקקים ומאפים מחי תבוא מצות זו לידכם ותקיימוה בפועל. וע"ד זה יתבאר על נכון טעם שאילתם של ישראל מה נאכל בשנה השביעית הן לא חרע וגו', דלכאורה יפלא אע"פ באישי דלא מעלי דברר חורר, שהיו שואלים מה נאכל, אכן יובן עפ"י המבואר בספרים הקדושים (עיין בחר מים חיים פרשת עקב באורח) החילוק בין עבודה שכלב ובין עבודה בפועל המעשה, דמאור שמקיימה בפועל שמעשה המאור הוא דבר גשמי, ע"כ מתן שכרו הוא ג"כ גשמי, שכן עובד"י, משא"כ בעבודה שכלב בפנימיות המחשבה, שהוא ענין רוחני, ע"כ גם מתן שכרו הוא רוחני עובד"י.

והנה עיקר מצות השמיטה אפילו בשנה השביעית עומת היא במחשבה, שהרי בשש שנים שהוא עוסק במלאכת עבד וכרם הרי הוא מקיים מצות החלויות בארץ בפועל, משא"כ בשנת השמיטה הוא שוכח ונת ממלאכת קרקע, אלא שהוא מקיים מצות צוראו בפנימיות המחשבה שכלב, צמה שהוא שוכח כדי להודיע שאין הוא בעל השדה, ולהשריש אמונת אומן שכלב כי מלת ה' היאה לו כל זאת, ומידו נתנו לו, והוא צומח צו שכלב שלם שחמין לו די מחסורו, ולא בכוחו וצטוים ידו עשה לו את כל החיל הזה.

ואתי שפיר שאילת מה נאכל בשנה השביעית, כי הנה בשנת השמיטה הרי עיקר עבודת ה' היא במחשבה ולא במעשה, וא"כ גם השכר המגיע בעד עבודה זו שמו לו לעולם הוא שהוא שכן נאמי, ולפיכך נפשו ששאלתם מה נאכל, כלומר מביחן נוריד השפעת צרכה לעולם ע"י עבודת ה' בשנה השביעית, הלא כיון שעבודתו צמח זה היא במחשבה, לא ישתלם לנו

שנת לבו ונלכה וכו' מראש מקדם נסוכה, שהשנת הוא ראש וקדם לימי המעשה, ולזה מסוים אף שהוא סוף מעשה ע"כ במחשבה תחילה.

ואפ"ר צה גם ענין שנת השמיטה, דאף שצפועל שנת השמיטה היא לבסוף אחרי שש שנים, עכ"ל צמח לריבין להקדימה במחשבה, כי ענין מצות שמיטה הוא כנ"ל להראות השגחת הבורא, והכנס עיניו בראשו להשריש ולחזק בלבו עומ"ש בכל יום ויום, לכל יתבשר במשך שני המעשה לומר כמי וצטוים די וכנ"ל. וזה אפ"ל ע"פ צמח הארץ שנת לה, ע"ד שחמ"ל (שצטוים ע' וצ"ח) גבי שער ר"ח שגחמר צו חמחל לה שהוא מכפר על חטא שאין מכיר צו אלא ה', והיינו עוממת מקדם וקדשיו שאין צה ידיעה לא תחמל ולא צבוק שאין מכיר צו אלא ה'. וכמו"כ כאן אפ"ל כוונתו שחומ"י צביחם לארץ וקיימו מצות שמיטה במחשבה כנ"ל, שהוא דבר שאינו גלוי אלא לה' לבדו, היודע מחשבות ולפניו גלוי כל תעלומות.

וגם פירש"י ז"ל יואדק ויוזן צטו"ע על הכוונה הלא, שנת לה' לשם ה', כי עבודה זו לא תהא נוכח לחולתו בלתי לה' לבדו משום שהיא לפונה במחשבה בלב. וז"ש כשם שחמ"ר צמח צראשית, כי אף שקיים מצות שנת בפועל היא אחר ששנת ימי המעשה, עכ"ל הוא במחשבה תחלה וכנ"ל, וכמו כן גבי שנת השמיטה. ולזה גמר הכתוב לומר חמ"י כי לענין השכיחה בפועל יוכיח להפוך, שחמחל שש שנים חרע וגו', ואח"כ וצמח השביעית שנת שצחון יוכיח לארץ דיוקא, ר"ל שכיחה בפועל מעבודה הארץ היא דחיה רק בשנה השביעית, משא"כ במחשבה תקיימו מצות השכיחה גם צו השנים.

ועפ"י צמחה זו אפ"ל גם טעם שחמר הכתוב צהר סיני צמחור זו, דכנה ידוע מה שכתבו הספר"ק צמ"ש צמחור אילו קירצנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיונו, דלכאורה מאי מעליותא איכא צהר סיני בלתי קבלת התורה. וציאור המפרשים דמיד צמחיעם להר סיני פסקה זוהמתן, והשיגו את התורה"ק צערם ניתנה. וכיון שהשיגו במחשבתם נחשב להם באילו קיימוה בפועל, דמחשבה עובד הקב"ה מורה

KolSatmar.com

והיו פירות שנת הארץ לכם לאכלה, דהשנת עמלם
אין נאכלת (פיין ברמזין). ורש"י ז"ל הביא דרשת
ה"כ מן השבות אחת אורח ואי אחת אורח מן השמור,
וזכו דרך דרש, אך לפי פשוטו של מקרא ל"ב, מדוע
לא כתיב פירות שנת הארץ.

(כ) ובי תאמרו מה נאכל בשנת השביעית כן לא מרע
ולא נאסוף את תבואתנו וזויתו את ברכתו לכם
בשנת הששית וגו'. כתב ברמזין ז"ל כי מקרא זה כמו
מסורס, וזי תאמרו בשנת השביעית מה נאכל, כי
הדאגה לכם בעבור השמינית, כי מפירות הששית
יאכלו בשביעית, כמנהג כלל השנים לאכול עד אחר
הקציר וכו', וגם אחר כך וכו', עכ"ד ברמזין ז"ל.
וקשה דהלא ידועה שיטה ברמזין ז"ל דלא אמרינן
אין מקדים ומאוחר בתורם בשום מקום, אלא"כ יש
עמם לסקדים המאוחר ולאחר המוקדם, וחולק זה
על הרב"ע ז"ל בכמה מקומות. וא"כ אם בחרו עניני
אמרינן מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר,
עכא"כ דלא מסתברא לומר בפסוק אחד שהוא
מסורס ואינו כתוב כסדרו, אם לא שיש עמם לדבר.

(ו) בתורת כהנים איתא וזויתו את ברכתו לכם
בשנת הששית אין לי אלא בששית מנין בחמישית
ברביעית ג' צ"ב יכו מספקות משנה להצרכה ח"ל
בשנת (ש"ב) הראשית דיליק לה מחיבת בשנת שביעית
יתירה לכאורה שביעית די שיאמר וזויתו את ברכתו
לכם בששית וגו' ע"כ דרשו מחיבת בשנת שכל השנים
חביבה ברכת מרובה בתבואה עד שיהיו מספקות משנה
להצרכה. וקשה דא"כ שבתבואה כל שנה נכנסה ברכת
מרובה וכוותירו משנה להצרכה, מדוע איפוא האריך
הקצ"ב לזווח את ברכתו בשנת הששית שחסיפין
תבואת אורח שנה בלבד לג' שנים, הלא בהצרכה
התבואה היותרת בכל שנה ושהו יספיק לצורך השנה
הז' וכו', ומה צורך לברכה מרובה כ"כ בשנת הששית.

(ז) עוד יש להקשות על דרשת הח"כ שמונה זכוכן
כל השנים שחתכך תצאנן ויתורו משנה
להצרכה, ולא מנה שנה ראשונה עמכם. ובספר קרנן
אחר כך כתב דכוונת הח"כ אף על שנה ראשונה, אלא
דלא דק לומר שנה ראשונה. ואין נראה לומר כן,

ומעתה יתבאר המדרש (קטיו"ב) שוקיו עמודי
שם מיוסדים על אדני פו בעמוד הזה יש לו
כותרת מלמעלה ובסיס מלמטה מה כתיב למעלה מן
הענין ושנתה הארץ וגו', ר"ל "ושנתה" מעמלה, כמו
שנתבאר שקדושה השמיטה בזה מעמלה, וע"כ יש
לו כותרת "מלמעלה", ר"ל קודם זמן קיום המלכה
בפועל, דהיינו בשש שני המעשה יוכל לקיים מלות
שמיטה במחשבה, אבל ביוצא אין לה אלא בסיס
"מלמעלה", ר"ל שאינה יכולה להיות קודם כ"ל רק
לבסוף. ומבאר והוא דכתיב בפרשת ביוצא וספירה לך
שבע וגו', ואח"כ "וקידשתם" את שנת החמישים שנה.
וא"כ קדושה ביוצא תלויה במה שחזינוו בקדושה,
ואין קדושה חיולה מעמלה ע"כ היא בסיס מלמעלה,
ודו"ק.

*

או יאמר לפרש מה"כ ושנתה הארץ שנת לה,
לכאורה קרא יתירה ביה, שכרי כתיב להלן
ובשנת השביעית שנת שנתון יהיה לארץ. גם קשה
למה היפך הכתוב סדרן של דברים, לסקדים ושנתה
הארץ ואח"כ שש שנים תזרע שדה, והלא מתחלה
מוזין שש ואח"כ עושין שמיטה כדאיתא בת"כ.

(ב) שבת לה' פירש"י ז"ל לשם ה' כשם שנאמר
בשנת בראשית. וא"כ כי כל המלות נרץ לפשוטן
לשם ה', ולמה הודיענו הכתוב זאת במלות שמיטה
בלבד. עוד יל"ד מה דנקט שנה "בראשית" דייקא שלא
היה לו לומר אלא כשם שנאמר בשבת, ותל"מ.

(ג) שש שנים תזרע שדה, קשה דמאי אינעריך קרא
לומר זאת, בל"כ נמי ידעין מלל אסרה חורב
אלא עבודת קרקע של שנת השביעית, ממילא מובן
דבשאר השנים מותר לזרוע ולעסוק בכל עבודות שדה
וכנס.

(ד) והיתיה שנת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך
ולאמחך וגו'. המפרשים הקשו דלפי פשוטו
הכתוב, שבותר לכם לאכול פירות הארץ כשבווא
נוכח בהם מנהג הפקר ויד הכל שנה בהם, א"כ חול"ל

וגו'. כשאתם עוזרים בירדן ביצעה על מנת כן תעברו ולא לאו מים באים ושופטים אתכם וכו', ע"כ. הרי כי צמה שהם מקבלים על עצמם להוריש את כל יושבי הארץ הכנעניים תלויה ביאתם לארץ. וה"כ כן הוא צמאות שביעית, דמעת שקבלו במחשבתם לשמור שביעית כאשר יגיע זמן קיום המצוה, נחשב להם זכות זה כאלו שמרו את השמיטה מיד, ובשכר זה תצרכה האדמה מיד צמיחתם לארץ, שיוכלו לעבד ולזרע שש שנים בלי הפסק.

ובזה יל"פ מזה"כ כי תצווו אל הארץ אשר אני נותן לכם, היינו מיד צמיחתם לארץ, עוד צורם תוכלו לקיים מצות שביעית בפועל, אולי מצוה אחת ושבתה הארץ שבת לה, וכיוון שחקבלו מיד במחשבתכם לשמור שנת השביעית צעת שיגיע זמנה, ומעלה אני עליכם כאלו כבר שבתה הארץ שבת לה, ושכר טוב יתן לכם על המחשבה הטובה שקדמת למעשה. ומפרש הכתוב וכולך שש שנים חזרע שדך, והיא הבטחה טובה שבה"כ הארץ שמנה ולא יכחיש חילה אף כאשר חרעו אותה שש שנים רגופות, ולא יוציאו אותה כל שנה שנה כמשפט עובדי האדמה. וכל זה בשכר שקבלו על עצמם לקיים המצוה, אעפ"י שעדיין לא היה צידם לקיימה בפועל. ואח"כ חזר הכתוב ואמר ובשנה השביעית שבת שנתון יהיה לארץ וגו', והוא הליוי לקיים מצות שביעית בפועל אחרי עבודת שש שנים.

ואפ"ס בדרך זה מה שאמ"כ שבת לה, ופירש"י ז"ל לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית. כי הנה לפי מה שנבאר בדבריו חפץ ה' לזכותו צמאות שמיטה מיד לאלתר צמיחתו לארץ, כדי שתעמוד להם זכות המצוה שיוכלו לזרע שדוהיהם שנה אחרי שנה, ולא תכחיש. ולפיכך הקדים לזוהם על קיום מצות שביעית במחשבתם באמרו ובשבתה הארץ שבת לה, וכוונתו שצוהו בדברים הקדומים, דשבת לה מורה על המחשבה, וכענין שדרשו בני שער ר"ח שנאמר בו חטאת לה, שהוא מכפר על חטא שאין בו ידיעה לא תחתלה ולא בסוף שאין מכיר בו אלא הקב"ה בלבד, וה"כ מחשבת הלב אין יודע ומכיר כי אם הקב"ה בלבד, וז"ל שש שבת לה לשם ה', לרמוז על

דבשלמא חילו לא היה הח"כ נחית לפרע כל שנה ושנה נחודה, אלא היה חומר בכללותו כי תשתנה הצרכה בתצוה כל שנה ושנה, אז חילת למימר דאף הראשונה בכלל, אבל מכיוון דב"ח נחית נמניא, ומנה והוכיך כל שנה לעצמה, באמרו אין לי אלא בששית חמישית רביעית וכו', ולא השמיט אלא שנה ראשונה, נראה להדיא דבכוונה תחלה נמנע מלהזכיר שנה ראשונה בכלל אותה הצרכה, וז"ל להבין טעם הדבר.

ונראה לזכר הענין עפ"י דברי המדרש שהביא הרמב"ם ז"ל עכ"פ שש שנים חזרע שדך ח"ל, ר' ישמעאל חומר כשישראל עושים רגונו של מקום עושין שמיטה אחת בשבוע אחד שנאמר שש שנים חזרע שדך וכשלאן עושין רגונו של מקום עושין ד' שמיטות בשבוע אחד, כיצד נרה שנה חזרעה שנה נמנע שמיטות בשבוע אחד, עכ"ל. מוצאנו מה כי בשכר מצות שמיטה יעשה הקב"ה עם ישראל גם מחוץ לדרך הטבע, כי אף שלפי דרך הטבע לא תתן הארץ כוחה כי אם בזמן שחזרעה שנה אחת ויניחיה בורה בשנה שלאחרי, כמנהג עובדי אדמה, יהיו ישראל זורעין שדוהיהן בכל שנה ושנה ולא תכחיש הארץ חילה.

והנה הסביר היתב נותנת כי צרכה זו שמחוץ לדרך הטבע לא יהיו ישראל מתצרכין אלא אחרי שכבר שמרו שמיטה אחת, כי בצורת קיום מצות שמיטה תתצרך הארץ שלא תכחיש חילה, אף כאשר חרעו שנה אחרי שנה. אבל בשעה שנכנסו ישראל לארץ עד שלא עשו שמיטה, דתחתלה מנו שש ואח"כ עשו שמיטה בשנת כ"א לכניסתן, א"כ הו"א שצוהו שנים היה מנהגן בדרך העולם, לזרע שנה ולהניחה בורה שנה שלאחריה, שהרי עדיין לא היה צידם זכות מצות שמיטה, שיתצרכו שדוהיהן שלא כמנהגו של עולם.

אמנם האמת חילו כן, אלא מיד בשעה שנכנסו ישראל לארץ וקבלו על עצמם לקיים מצות שמיטה כאשר תגיע השנה השביעית, עומד להם זכות מצות שמיטה שהיו עתידין לקיימה, שיוכלו לזרע שדוהיהן שש שנים ברגופות כאלו כבר קיימיה בפועל. והוא ע"ד מה שפירש"י ז"ל בפרשת מסעי על הפסוק כי אתם עוזרים את הירדן וגו' והורשתם את כל יושבי הארץ

חספיק לשנת השמיטה. אלא כוונתו שיביא די האור
בתבואת השנה להספיק למאכל השנה שלאחריו, עד
בוא התבואה החדשה, אף שבדרך הטבע לא תוכל
הארץ להוליד תבואתה שנה אחרי שנה בלי הפסק, אלא
א"כ זורעים אותה שנה ומניחים אותה בורח שנה,
וא"כ אין כל שנה מספקת לחברתה. מ"מ בשכר שמירת
מלות שמיטה, ויחבב עינים של ישראל מחוץ לעצב
העולם, ויחיו זורעים שנה אחר שנה בלא ריוח והפסק
כלל.

וְלָפִי זה נאמנו מאד דברי הח"כ שהשמיטה שנה
ראשונה ולא כתב שתבא מספקת לשנה (קושית
ז'), כי דבר זה לא האריך להשמיטנו שתבא שנה
ראשונה מספקת לשנה, אחרי שבדרך הטבע הוא כן,
שאר שתיים השנה בורח בשנת השביעית ירשו
אותה בשנה שלאחריו ותוליד את התבואה בראש.
אלא דליתרין לאשמעין משנה שנה ואילך יבו
מספקות משנה לחברתה, אף שבדרך הטבע היו לריבוי
להיות השנה בורח בשנה שניה, כדי שלא תכחיש,
מ"מ בשכר מלות שמיטה יו"ה את הברכה שיוכלו
לרוע שדוחיכם שנה אחר שנה שלא כדרך הטבע.

וְעַל פי האמור נבא לביאור מאה"כ וכי תאמרו מה
נאכל בשנה השביעית (קושית ח'), בהקדם עוד
הא דאיתא בז"ק ה"ל ח"ל בג"כ מאן דאזכר בדרגא
דמהימנותא צבי לסדרא פתורא ולאחיקנא סעודתא
בליילא דשבתא וכו', ודא בבהיא זמנא אדומן ברכה
לאחברכא כל שחא יומין דשבתא וברכתא לא אחשכא
בפתורא ריקנא. ועל דא צבי לסדרא פתורי' בליילא
דשבתא בנכמא וצמחוי וכו', בג"כ צבי לסדרא פתורי'
תלת זמנין מוכד עייל שבתא, ולא ישתכח פתורא
ריקניא, ותשרי ברכתא עליה כל שאר יומא דשבתא
וכו', עכ"ל. וזאת אפ"ל בדברי הכתוב וכי תאמרו
מה נאכל בשנה השביעית, דכוונת שאלתם היא כלפי
מה שהצית הכתוב בתחלת הפרשה שישפיע ה' ברכתו
לכם בשנה השנים בשכר מלות שמיטה, ובאשר בארנו
מאה"כ והיתה שנת הארץ לכם לאכלה, כי בשכר
מלות שביעית יאכלו בשנה השנים. ועל זאת יבואו
ישראל ויפססו שאלתם מה נאכל בשנה השביעית,
כלומר כיצד תבא לנו השפעת הברכה בשנה השביעית
על כל השנה, לא כן חזק ולא נאסוף את תבואתנו,

השביעית במחשבה. ולדרכנו יחבב ע"נ מ"ש רש"י
ז"ל כשם שנאמר בשנת "בראשית", דהנה אחר מן
הטעמים שנאמרו בדבריהם ז"ל (סנהדרין ל"ח ע"א)
על שנתה אדם בלחורו כדי שיכנס למלות שנת מיד,
ח"ש שנת לה', ש"ש הכתוב על קיום מלות שביעית
במחשבה, כדי שתבא אות המלות ביום מיד בנאות
לארץ, על כן אמר כשם שנאמר בשנת בראשית, כלומר
כשם שנתה אדם"ר צ"ע כדי שיכנס למלות שנת מיד,
מאותו טעם עלמנו נאמרו ישראל לקיים מלות שביעית
במחשבה, כדי שמיד בנאות לארץ תבא ביום אות
המלות.

הַיּוֹצֵא מזה כי בשכר שמירת שביעית הכלכלה
יושפט שפט הברכה לשנה השנים שיוכלו לעבוד
את האדמה שש שנים ברציפות, ונתנה הארץ יבולה
ולא יוכש כוחה. וכו' כמבואר בדברי הרמב"ן ז"ל,
כי סוד השמיטה כסוד השבת לחזק האמונה בצורה
עולם ובמחשבה בראשית. וכשם שהשבת משפיע שפט
ברכה והאלהה לשנה ימי המעשה, כדאיתא בז"ק
פ' תרומה (פ"ה ע"ב) כל ברכאן דלעילא ותחתא ביומא
שביעיתא תליין וכו', דהבוא יומא מתברכאן מנייה כל
שחא יומין וכו', ע"כ. כמו כן שנת השמיטה משפיעה
ברכה לשש השנים, ובזכותה יכולים ישראל לעבד
אדמתם כל שש השנים, והוא תוסוף תת כוחה להם.
ובזה אפ"ל גם דברי הכתוב (קושית ד') והיתה
שנת הארץ לכם לאכלה וגו', דאף שאין זורעין וחורשין
בשנה השביעית, מ"מ שנת השמיטה מאכלת את ישראל
בכל שש השנים, כי בזכות שמירתה יושפט שפט ברכה
והאלהה לכל השנים, דוגמת שנת קדש המשפיע לכל
ימות השבוע. ח"ש הכתוב וזאת שנת הארץ לכם
לאכלה וגו', שזכות שנת הארץ תאכלו בכל השנים.

וּבְדֶרֶךְ זו תחבאר דרשת מאה"כ (קושית ו') אין לי
אלא בשנית ממין בתמימות ברביעית וכו' יבו
מספקות משנה לחברתה וכו'. ואפ"ל דאין כוונתו
באמרו יביו מספקות משנה לחברתה על חוספת
הברכה, שתביא בידם תבואה יותר מן האור, עד
שבצמחיה היותר מכל השנים יהיה די לאורך שנת
השמיטה, שהרי בכתוב מבואר וזוית את ברכתי לכם
בשנה הששית, משמע דברכה השנה הששית בלאוד

לארץ וגו' וחרי קראי למכ לי. גם יתבאר מה שפירש"י ז"ל שנת לה', לשם ה' כשם שנאמר בשנת בראשית, וי"ב.

(ג) שש שנים תזרע אדך ושש שנים תזמור כרמך וגו'. הקשו המפרשים שלא היה לו לכתוב אלא לזיווי השניות בשנה השביעית, ולאחרי תורף הזכיר הכתוב הזרעית והזמירה בשש שאינם אלא רשות. וישין באלשיך ובאכ"מ בקדוש מ"ש בזה.

(ג) ויעז"ק דאם מאמר שש שנים תזרע אדך וגו' ענינו שהרשות בידינו לזרוע ולתרוש בשש שנים, וא"כ יש לחשוב על פי מה שדרשו בחי"כ כי תבואו אל הארץ וגו', יכול משבאל לעבר הירדן ח"ל אל הארץ ארץ המיוחדת וכו' כבשו אלא כל חילוקו חילוקו למשפחות אבל לא חילוקו לבתי אבות ואין כל אחד ואחד מכיר את הארץ וכול יכיו חייבים בשמיטה ח"ל אדך שיבא כאו"א מכיר את שדכו כרמך שיבא כאו"א מכיר את שדך, ע"כ. עכ"פ מבואר מדברי הח"כ דהיות אדך וכרמך אחיא לדורשי שיבא כאו"א מכיר את שדך, וא"כ חייבם הוא דכידא יתפרש שש שנים תזרע אדך וגו' שהרשות בידינו לזרוע השדות דוקא אחרי שתבא אדך שיבא כ"א מכיר את שדך, הא ליכא למימרא, דבדולאי היו מותרים להם לתרוש ולזרוע ולקטור ולעסוק בכל עבודות שדך וכרם גם בתוך י"ד שנה שביבשו וחילקו, בערם הכיר כ"א את חלקו, וי"ב.

(ד) בסוף פרשתא דשמיטה כתוב והארץ לא תמכר ללמיתות כי לי כל הארץ כי גרים ותושבים אחס עמדי. ובתורה. כהנים (פ"ד א') איתא כי לי כל הארץ אל תרע עיןך בה כי גרים ותושבים אחס אל תעשו עמימים עינך וכו'. אחס עמדי, דיו לעבד שיהיה כרבו כשהיה שלי הרי הוא שלכם, ע"כ. והוא חמור מאוד שאמר בדרך הנאי כשהיה שלי אז הרי הוא שלכם, וכי אימתי יזויר שאין הארץ של הקב"ה ח"ו. וי"ב. חקן קושאף וז ניוון לייבצ בפשטות עפ"י מה שפירש"י ז"ל ברי"פ בראשית א"ר יתכן לא היה לרין להתחיל את החורב אלא מהחדש הזה לכם וכו' ומ"ע פתח בבראשית משום כח מעשיו הגדול לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו ארבי"פ לסטים אחס שכבשתי תחת ז' אומות הם אומרים להם כל הארץ

ואין לנו כל מאומה שתחול עליו הברכה, דאין הברכה שורה בפחורא ריקניא. ואין שאלה זו בזה מחמת חסרון אמונה או מיעוט בטחון ח"ו, כי בטוחים ישראל בקב"ה שיכין להם ערך, ותתבאר להם התבואה, אלא שאלהם היה לבזין אדך ובאחרי דרך תבא השפעתם, כיון שאי אפשר לה לברכה שתבא בזמן דבר מה שתחול עליו הברכה, וכדאיתא בזכ"ק הג"ל דברכתא לא אשתכח בפחורא ריקניא.

וע"ז שאלה זו משיבם הכתוב וזויתי את ברכתי לכם בשנה השביעית וגו', פ"י כי יהיה להם מתבואה השנה כ"י אשר יהיה ה' בה את הברכה, ועל אותה תבואה הותרת ימאל השפע מקום לחול, ויתברכו להם בשנה הז' כל ו' השנים. וזהו דוגמת הברכה הנשפעת בזכ"ק על הלחם והמזון שמסודרין על השלחן, אף שהכנת הלחם היא בערב שצ"ק, שברי בשצ"ק א"א להכין כלום; אעפ"י משפיע הש"י"ת שפע ברכה על ידי אותו הלחם, כמו כן הדבר בשנת השמיטה שתחול הברכה ע"י תבואה השנה השביעית שנתר ממנה לשנה השביעית, ומשם יתמשך שפע ברכה לכל שש השנים.

ובדרך זה יתבאר בלופן אחר דברי רש"י ז"ל שנת לה' לשם ה' כשם שנאמר בשנת בראשית, דהנה מבואר בזכ"ק כי שנת הוא שמו של הקב"ה (שם), וכבר ביארו מפרשי הזכ"ק כולל מרומם שם הוי"ה ז"ה בחינת שנת. והנה שמטה היא ג"כ בחינת שנת כמבואר בדברי הרמב"ן ז"ל הג"ל. וזה שרמז הכתוב בלאמר שנת לה' ופירש"י לשם ה', היינו ששמטה שהיא שנת הארץ היא רומזת לשם הוי"ה ז"ה, כשם שנאמר בשנת בראשית שהיא רומזת לשם הוי"ה ז"ה, כמבואר בזכ"ק הג"ל, כך גם השמטה רומזת לכך.

*

באופן אחר יתבאר טעם שהקדים הכתוב מאמר ונתנה הארץ שנת לה' בערם אחר שש שנים תזרע אדך וגו', ואיפכא הול"ל שברי בתחלת כניסתן לארץ היו חורשין חורשין שש ואח"כ עושים שמטה בשביעית כדאיתא בת"כ. ותו קשה שחזר הכתוב וכפל מזהו זו בלאמר ובשנה השביעית שנת שנתן יהיה

זא לזכר חידוש העולם, ומכאן נזרע צמיחה זכר מוסף
הבא לעמים רחוקות אחת לשבע שנים. אין בדבריו די
השג לזכות דברי העקידה, ויוצא עפ"י מ"ש העור
בהלכות סוכה (סימן תרכ"ב) שיש כמה מצוות שזכו
הקב"ה לעשותם זכר ליציאת מצרים, לפי שהיו עיקר
גדול המורה על אמונת מלאות הבריות, שזרע הכל
לרצונו, ואשר לו הכח והממשלה והיכולת צמחוניים
ובתחומים לעשות בהם כלונו, כאשר עשה עמו
בהוליו אוהבו ממארים בצרות ובמופתים, עכ"ל
העור. ולפי"ז אין מן התימה בך שזכו הכתוב לעשות
זכר לחידוש העולם בצמות שבת, ומוסף עליו מצות
השמיטה מאותו טעם וזכר לחידוש העולם, דכיון
שמעיקרי הדת והאמונה הוא להאמין כי העולם מתחדש
ולא קדמון, שבהיות יצאו וזרעו מאחם ומחין
המוחלע, וכל הכרח כולל תלוי בהמונה זו, על כן
הזכר הכתוב לעשות כמה מצוות שמיטה ועמם
לקבוע אמונה זו בלבנו, וזיכור על שמירת יום השבת
בחדשנו הימים ועל השנה השביעית במספר השנים,
שחבים אמונה זו לזכרון צין עינינו תמיד, לא תמוש
מזכרונו לעולם.

גם מה שכתב הכלי יקר ז"ל מדעתה דנפשיה שחלית
השמיטה להשריש אמונה בלז ישראל, כי הארץ
של הקב"ה ואין הם בעלים של השדה אלא ארסיים
בה. הנה טעם זה מובאר בגמרא סנהדרין (דף ל"ט
ע"א) דבכי איתא בהם אמר לי מאי טעמא דשביעית
(פירש"י למה זיכר הקב"ה על השמיטה) ח"ל וכו'
אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטה שבע כדי
שחדשו שבהרץ שלי היא (פירש"י כדי שחדשו וכו',
ולא יורו לבצוס בשבת ארלכס ותשכחו עול מלכותו).
מבואר נח כמו שכתב הכלי יקר ז"ל, דמאות שביעית
נחם לישראל כדי שיזכרו תמיד כי לא נכוחם משבת
הארץ ויונתח יצולה וצן השדה יתן פריה, אלא מזכרתו
של הקב"ה שבהרץ שלו היא, ואינם אלא בארסיים בה,
ובהעלותם כל זאת על לבם לא יורו לבס, ותהיה
עול מלכותו יתבצר תמיד עליהם (ופלג שלא הזכיר
הכלי יקר ז"ל דברי הגמרא הללו שמפורש כתוב בכם
בדבריו).

ואפשר לומר עוד כי טעם צל העקידה ז"ל והטעם
שכתב הכלי יקר ז"ל כחדא טעמא חשיני, דחלית

של הקב"ה הוא צרחה ונחמה לאשר ישר צמינו וכו'
ובלנו נעלה מכם ונחמה לנו. זה יכיר ציבור הת"כ
שחביה עלי כלומר בשלחם מכירים ומודים כי לי
כל הארץ ואינוכם אלא גרים ותושבים בה, אז כרי היא
שלכם, כי הקב"ה צרנו נעלה מן האומות ונחמה
לכם, ואם לאו, שאינם מכירים בך, אלא אחס
אומרים כחי ועושי ידי עשה לי את החיל הזה, אז
חייב שלכם, שברי לאומות ישב עמכם כי לטעים אחס
שכשחם ארלס, זכיון שאינם מכירים ומודים כי מלת
הי היתה זאת לכם ח"כ יש ממש צמחנה והארץ
חינה שלכם.

ולבוא אל ציבור הענין נקדים מ"ש הכלי יקר ז"ל
דברי המפרשים בטעם מצות שמעט כמה דיועת
חלוקות, יש מהם שאמרו כי הטעם הוא שחשבת
הארץ כדי שתוסף תה כחה לזרע, ולדיעה זו נטה
הרמב"ם ז"ל בספר המורה, ורבים חולקים עליו וכו',
ובעקידה נתן טעם אחר ואמר שחלית מלוא זו לזכר
חידוש העולם ולזכור ימות עולם וסוף ימי חלדו,
זכור"ב כתבו רבים מן המפרשים שענין מצות שמיטה
ענין השבת לזכור משי"ח. ועל כך כתב הרב הכלי יקר
ז"ל שגם הטעם הוא רחוק מליותיו כי הוא דומה
ליסודו ועוד לקרא, שברי יום השבת התמידו בכל
שבע זא לזכר חידוש העולם, ואם הוא לא יושל מה
יושענו זה הבא לעמים רחוקים. ע"כ כתב הוא ז"ל
טעם משלו למצות שמיטה שענינה להשריש את ישראל
במדת האמונה והבטחון בה, כי חשש הקב"ה פן
צבואם אל הארץ ותעסקו בצבדות האדמה על ההמנה
הטעם, ויסורו בעמולם מה, ויחשבו כי כוחם ועושי
ידם עשה להם את כל החיל הזה, והארץ שלכם היא,
וכם הבעלים ואין זולתם וכו', ועל כן הוליסם ה' מן
המונה הטעמי לגמרי, וכו' עיי"ש שמהרר וכולך כי
שמישראל משמרון שמיטה יעשה להם הקב"ה כמה
נשים נגלים בצבדות השדות והכרמים, ומכאן יכירו
ישראל ויודו כי אינם אלא ארסיים בקרקע והקב"ה
הוא בעל השדה, ובזה תתחזק האמונה בה, עכ"ל
הכלי יקר ז"ל עיי"ש שבהרץ בה.

והנה מה שהשיג על דברי צל העקידה שנתן טעם
למצות שביעית שהיא זכר לחידוש העולם, ודחה
הוא ז"ל דבריו משום שיום השבת התמידו בכל שבע

ימי המעשה. אבל שנת הראשון ששנת חין זה לו יום השביעי שאחר שש ימי מעשה, אלא אחרי כמה מאות או אלפים ימי מעשה, ואין שביעה זו כדמיון שנת בראשית ששנת השי"ח. ופי' צ"ח ושמו צ"ח ישראל את השבת, ר"ל שצ"ח לשמור שנת אחת כדי לעשות את השבת ר"ל שיוכל לשמור השבת השנייה לשנת חמישי בצ"ח אחרי שש ימי מעשה (ועיין בדבריו לעיל פרשת בשלח שס"ב מ"ש צ"ח).

ועפ"י זה נוצר אל הביאור, כי הכוונה בדברי הכותב כענין המצוות צחלות בדבריו מוצא דלל התחילו ישראל להיות מונים לשמור אלא אחרי י"ד שנה שבבאו וחלוקה וכו' כל אחד את שלו, ולשנת כ"ח לכניסתן לארץ עשו שמעו. ולפי"ז לא היתה השמירה הראשונה אחרי שש שנים של חריש חריש כדמיון שנת בראשית, אלא אחרי עשרים שנה של חריש חריש, ולפי מה שנתבאר דשנת השמירה שנים היא זכר לחידוש העולם כיום השבת צימים, אם כן כשם שיום השבת החמישי הוא בצ"ח אחרי שש ימי המעשה כג"ל צי"ח, כ"ח שנת השמירה החמישית לרי"ך שחצוה אחרי ו' שני חריש חריש. ומעתה לא נתקיימה שמירה בתקונה וכלכלה מזה כמאמרה אלא בשמירה השנייה שעשו לכניסתן בארץ, שהיה היתה אחרי שש שנים של זרע חריש וקליה, משא"כ שמירה ראשונה שהיתה אחרי עשרים שני עבודת צדק. אלא ששמירה השמירה הראשונה היתה הכוונה שיוכלו להיות משמרים שמירה שלאחרים אחרי ו' שנה עבודת צדק.

ועפ"י זה יתבאר על נכון מה שהקדים הכתוב לומר ושבת הארץ שנת לבי צדקת ארץ שש שנים חזרה שך וגו', דמלות בורות יתבאר לעשות שמירה לשם כ' כשם שנאמר שנת בראשית, שהיה שמירה השמירה אחרי שש שנים של חריש חריש, ונעבור כן לרי"ך מתחלה לשמור שמירה ראשונה שאינה צדק אחרי שש שנים של חריש וקליה אלא אחרי כרוב שנים כג"ל, ואחרי שמירה שמירה זו, שש שנים חזרה שך וגו' וכשנה השביעית שלאחר שש שנים של זריעה וחריש תוכל לקיים ולשמור שביעית כלכלה ובתקונה, שכי לא חזרה בשמירה אחרי ו' שנים של עבודת צדק וכו'.

כוונתם אחת היא, ואל מקום אחד ישובו, דגם דברי בעל העקידה מרומים בגמרא סנהדרין כ"ל שסיים כדי שהדעו שהארץ שלי היא, וכוונתו דע"י האמונה כי העולם מחודש אשר נברא בקצ"ה בשנת ימים יש מאין, מחמת כן יכיר וידע כי הארץ של הקצ"ה היא ומידו ניתנה לנו, ואין אחרת צד אלא כארסים דבריו הכללי ז"ל.

ועפ"י זה יובן שפיר שמא"כ ושבת הארץ שנת לבי ופירש"י ז"ל לשם כ' כשם שנאמר שנת בראשית. כי שנת מפורש בקרא טעם המלות כי שש ימים עשה כ' את השמים ואת הארץ וצ"ח השביעי וגו', ועל כן צ"ח לשמור את השבת לשם כ', להעיד על כך כי זו שנת מכל מלאתה, וצ"ח מודיע ונעלה שהוא מאמין בחידוש העולם, וכמו כן במלות שמירה לרי"ך שהיה שמירה על כוונה זו. ובזמן שישראל משמרים שמירה על כוונה זו כרי הם מעידים בך שהארץ של הקצ"ה, ואז כרי היא שלכם, כדאיתא צ"ח כ"ל דצמן שהיה עלי כרי היא שלכם. וצ"ח מצינו שפיר מה שהקדים הכתוב ושבת הארץ שנת לבי, לבורות שהיה שמירה מאות שמירה לשם כ' לקבוע האמונה בלבונו כי לבי הארץ ומלואה, ובראנו נחנה לנו. ואח"כ אמר"כ שש שנים חזרה "שך" ושש שנים חזרה "כרמך", שך וכרמך דייקא, כי ע"י ששמור מאות שביעית כראוי, ותודיע כי הארץ של הקצ"ה יאחר לייחס הצדק וכרמך ע"ל, דכיוון שך וכרמך, אבל אם אינך מכיר שהיה של הקצ"ה אזי אינך שך כמבואר צ"ח.

ובאופן אחר יתבאר מה שהקדים הכתוב ושבת הארץ וגו' ואח"כ אמר שש שנים חזרה שך וגו', עפ"י מ"ש ק"ז אלהים ציומה משה פרשת השל פרש הפסוק ושמו צ"ח ישראל את השבת לעשות את השבת כהקדם מ"ש המפרשים לבאר מאמנם ז"ל בשנת (דף קי"ח ע"ב) אלמלי משמרים ישראל צ"ח שבתות מיד היו נגאלין וכו', דהטעם שבוטרו לבי שבתות דוקא, דלא כיו שנת חמישי מזה כמאמרה שביעה צימים השביעי רק אם שומר מקודם שנת אחת, וא"כ מתחילין אחריו שש ימי המעשה ואח"כ יום השביעי ושבת זו, וכרי הוא כדמיון שנת בראשית ששנת השי"ח אחר שש

התבואה לשלש השנים. הקשה הרמב"ן ז"ל כי אין להם ציט מיוחד לאמר מה נאכל בשנה השביעית, שברי ים להם חסמים מלאים מתבואת השנה השביעית, כמנהג כלל השנים לאכול כל שנה תבואת השנה הקודמת, אלא לר"ך לומר כי המקרא כמו מסורס וזי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל, וכ"כ בעכתור"ס. ודוחק הוא לסרס המקראות. גם למד הור"ך הכתוב להודיע כי יאמרו מה נאכל, אלא כל כוונתו להשמיט ולקיימי את צרכתי.

*

(ה) **בתורת** כהנים איתא ולקיימי את צרכתי לכם בשנה השביעית, אין לי אלא בששית מנין בששית צרכיית שלשית ובשנית יכו מספקות משנה לצרכה ח"ל בשנה. ולמאורע י"ב שברי בצרכה האמורה כאן היא תשובה לשאלת ישראל מה נאכל בשנה השביעית, ומה שייכא הכא דרשת הח"כ שגם בשאר השנים תשתנה בצרכה השביעית. וגם מה לר"ך לכם בצרכה זו, וברי בשאר השנים כמה עוסקים בצרישה וצרישה כמנהגו של עולם, וצורך בעצם תביא להם תבואה כל רכס.

ובבב"מ נבא לציאור הפסוקים נקדים לפרש מאמר הגמרא בצרכות (כ"ח ע"א) תנא אותו היום (שבעצירו את רבן גמליאל מנשיאותו ומינו את ר' אלעזר בן עזריה במקומו) סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס, שבי ר"ג מכריז ואומר כל תלמיד שאין תוכו כדור לא יכנס לבית המדרש הכוא יומא איתוספו כמה ספסלי אמר ר' יוחנן פליגי זה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן חד אמר אחוספו ד' מאה ספסלי וחד אמר ז' מאה ספסלי. הוב קא חלשה דפתי' דר"ג (כשראה שוספס היום תלמידים רבים וכו' דואג שלא יעגש שמעם צימיו מלכא) אמר דלמא ח"י מנעתי תורה מישאל אחז ליה בחלמיה חלזי חזורי דמליין קטמיו (כלומר אף אלו אינם ראויים) ודחי גמרא ולא היא הוה ליתובי דעתיה הוא דלחזו ליה. תנא עדות צו ציוס נשית, וכל היכא דלמריין צו ציוס הוה יומא הוב, ולא היתא הלכה שיתיה חלזי ציבוי"ד שלא פירשו וכו'. ולענין דינא פסק הרמב"ם ז"ל צפ"ד מב"י ח"ת (כ"א) רפ"ב, וכן פסק מרן הב"י בשלחנו הטבור

ודקדק ח"ש דאין כאן מקרא יתר כלל, דמאמר וצנחה הארץ האמור צרישה דקרא מוסב על שמטה ראשונה שנלטו ישראל להיות משמרין אחרי כי שנים של חרישה וצרישה, ואח"כ שש שנים חורש שוך וגו' ואחרי שש שנים של צרישה ואחריה וצנחה השביעית שנת שנתון וגו', שחכים השמיטה האת השנים בשנה השביעית כשם שנאמר בשנה צנחה צנחית.

בפתיחה לתלמידי הישיבה שנת ה'תשכ"ה ל"ג

וידבר כי אל משה צבר סיני לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וצנחה הארץ שנת לבי. פירש"י ז"ל (וכוא מתורה כהנים) מה ענין שמיטה אלא בר סיני וכלל כל המצוות נאמרו מסיני, אלא מה שמטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני, אף כל המצוות נאמרו כללותיהם ודקדוקיהם מסיני וכו'. ולר"ך טעם מדוע כתבה תורה צבר סיני מצוות שביעית דייקא ללמדנו על כל המצוות שנאמרו כללותיהם ופרטיהם בסיני, ולא גלח לנו דבר זה באתר משאר המצוות, ומשם נלמד לכל התורה.

(ג) **שבת לה'**, פירש"י ז"ל לשם כי כשם שנאמר בשנה צנחית. וקשו המפרשים מדוע הזכיר הכתוב מצוות שביעית דוקא שצריך לשמרה לשם כי, והלא בכל המצוות כן הוא. גם מה שדימה מצוות שביעית לשנה צנחית י"ב, דלא מודע במה דמיון להדדי.

(ג) **שש** שנים חורש שוך ושש שנים חזמור כרמך ואספת את תבואתה ובשנה השביעית שנת שנתון יביא לארץ וגו', בדקדוק מבואר מה טעם הור"ך הכתוב להשמיטו ביתר מלאכה בשש השנים, דכח כפי אילו היה מודיענו איסור מלאכה בשביעית, ומכלל לאו אחת שומע כן.

(ד) **להרין** צפרשה וזי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית כן לא חרע ולא נאסוף את תבואתינו ולקיימי את צרכתי לכם בשנה השביעית ועשת את

ועל פיו נכנסו התלמידים ברוח"ק שעליו, שהרי לא ר"ג עצמו היה שומר הפתח אלא שוחו, ומנא ידע. עוד יש להפליא איך היתה כזאת שרצו כ"כ התלמידים שאין תורם כדבר, שנתוספו ב"ח שבע מאות ספסלי, וזה לכאורה נגד המליצות, ומאין נמשך לתלמידים אלו טעות זה ח"ו שיהיו מחושי ציבורי"ד ולא יהיה תורם כדבר.

והנראה לבאר שיטת רבן גמליאל דס"ל כי חמור לימוד התורה משאר דברים, דאף דבשאר דברים סמכין אחזקת כשרות בלימוד התורה לא סמכין עלה, וכבא דאמרין צירוף למי סועה (כובא בתום) סועה כ"ח ע"ב) ישרפו ד"ח ולא ימכרו לנשים, ע"כ. הרי דאף דסמכין על הנשים לענין איסורי כריתות שהאמינה אותן חורב, אף על פי כן בלימוד התורה אסורין כן משום דחיישין שיוציאו דברי חורב לדברי הבאי, וס"ל לר"ג דכיון שלימוד התורה הוא ענין חמור כ"כ, יש לחוש צו ביותר ואין לסמוך על החזקה. והוא דוגמת כל דכחשו החוס' בריש יומא (ד"ה וכו"ח) שזכבן גדול שכפרת כל ישראל תלויה צו חיישין אף נגד חזקה. וה"ל שלימוד תורה לתלמידים שאינם הבוגים יכול לנחות מכשול נורא לכל ישראל, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל (בפ"ה מה' ת"ח ה"ד) וז"ל, וכל תלמיד שלא הביע להוראה וכו' עליו נאמר רבים חללים הפילה וכו' ואלו התלמידים קטנים שלא כרצו תורה כרחוי זהם מבקשים להתגדל צפני עמי הארץ וצין אנשי עירם וקופלין ויושצין בראש לדון ולהורות בישראל הם המרצים המחלוקת והם המחריצים את העולם והמכזיבין נרע של תורה והמחצלים כרם ה' בצאוי וכו', עכ"ל.

והנה ידועה המחלוקת שבין הרמב"ם להראש"ד ז"ל בענין אי סמכין אחזקת כשרות, דהרמב"ם ז"ל כתב בפ"ח מהלכות מאכלות אסורות הכ"ה דצומן שהיתה ארץ ישראל כולה לישראל היו לוקחים היין מכל אדם מישראל ואין חוששין, ובחולא לארץ לא היו לוקחין אלא מאדם שמוחק בכשרות, עכ"ל. ומקור דבריו ממנח"מ צ"ח (פ' אי"מ דף ל"ט ע"ב). וכתב עליו הראש"ד ז"ל זו אינה משנה, שאין עמי הארץ תלמידים צ"ח ולא למכור דבר באסור, אלא"כ נחשד.

הלכות ת"ח (סימן רמ"ז ס"ז). אמנם אף ר"א בן עזריה הסובר שיש לתת רשות לכל תלמיד ללמוד תורה ואין לחקור אחריו אם הבגן הוא או לא, מ"מ איבו מיירי רק באדם שמעשיו סתומים, ואין ידוע מה בסתור לבדו, הטוב הוא אם לא, אבל צמי שיודעים צו שמעשיו אינם כשורה, כולי עלמא מודו שאסור ללמדו תורה, כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל שם וז"ל, אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הבגן נאה במעשיו, או לחם, אבל אם היה הולך בדרך לא טובה מחזירין אותו למועב ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובזדקין אותו ואי"ח מכניסין אותו לציבור"ד ומלמדין אותו. אמרו חכמים כל השונה לתלמיד שאינו הבגן כאלו זורק אבן למרקוליס וכו', ע"כ. וכתב עליו בכסף משנה וז"ל, אין מלמדין וכו' או לחם. כלומר שאין צדור לנו אם הוא טוב אם לא, ולמד כן מדאמרין בפרק תפלת השחר שהיה ר"ג מכריח כל תלמיד שאין תוכו כצור אל יכנס לציבור"ד ואסתיקא התם שלא הכרימו על ידו. ושנין בלח"מ שם.

והנה במאמר זה יש להצטרף ולכאוי מדוע החמיר ר"ג כ"כ בלימוד התורה שלא ללמד למי שמעשיו סתומים, והרי בכל איסורין שבתורה סמכין אחזקת כשרות, ולמה לא נסמוך על כך בלימוד התורה. ועוד יש להקשות מהא דתנן במתניתין ריש מסכת אבות דאנשי כנסת הגדולה אמרו הוה מחושים דצין והעמידו תלמידים הרבה וכו', ופירש הר"ע מצרענורא ז"ל לאפוקי מרבן גמליאל דאמר כל תלמיד שאין תוכו כצור אל יכנס לציבור"ד, קא משמע לן שמלמדין תורה לכל אדם, ואין צריך לבדוק אחריו, ובלבד שלא יהיה ידוע שמעשיו מקולקלין וסאני שומעין. הרי לנו דאנשי כנסי"א ס"ל שאין צריך לבדוק בתלמידים, ולא מסתברא למימר שחלוק ר"ג על אנשי כנסת הגדולה, ולריך להבין דעתו בזה.

גם ראוי להבין מה שהושיב ר"ג שומר הפתח לשומר שלא יכנס לציבור"ד תלמיד שאין תוכו כצור, מנא ידע האי שומר להבחין בפנימיות האדם אם הוא צר לבד או לאו. ואין לומר שפ"ה ברוח"ק, שהרי תורה לא בשמים היא, ואין לפסוק הלכה עפ"י רוח"ק. ועוד לא מסתברא למימר כי שומר הפתח היה בעל רוח"ק,

ראוי שיאמר הלכה שאריך לשכות שעה אחת קודם
התפלה.

אך לפי"מ שיאמרו כי לא כדורות הראשונים דורות
האחרונים, שבזמן אשני נכ"כ היה כדור כשר,
ולפיכך אמרו בעמידתו תלמידים כרבה, ואין נזקק לחור
ולדקוק אחריהם אם מעשיהם כשורה, דמוקמינן להו
אחזקת כשרות, משא"כ ציני ר"ג כבר נתקלקלו
הדורות, ולפיכך לא סמך על חזקת כשרות, אלא מנה
שומר הפתח לדקוק כל תלמיד ותלמיד אם ראוי הוא
ללמוד תורה. ועל אשני אוחס כדורות הראשונים שסיו
מעשיהם בגוים ומתוקנים אמרו חז"ל חסידים
הראשונים היו שזכים שעה אחת קודם התפלה, כי
בזמנם היו כולם אכזבים כולם צוררים, וכברס כן
חורס זך ונקי, ולפיכך ראויים הם לשכות שעה אחת
קודם התפלה, ולהתבונן ברוממות האל כדי שבכך
ישיגו מדרגות נשגבות יותר, ותכיה תפלתם זכה וצרה
לשון מרומים, אבל לא כן הדורות האחרונים, שאם
חתן חורת כל אחד צידו, שישער בנפשו אם חסיד
הנהו, יש לחוש כי ירוס לבדו ויתגאה לאמור לפי
מעשי ראוי אני להתנוגב כמנהג החסידים השזכים
שעה אחת קודם התפלה, ויפוק מיניה חורבא, כי
יבואו לבלות הזמן בדברי ריק ובהל, ואין מתעבה
עריות מתגברת אלא בלב פשוט מן החכמה, וכמי
הרמב"ם ה"א חסידים (פכ"ז כ"ה) ע"כ הקפידו חז"ל
שלא לאמר ד"צ צורות הלכה פסוקה, אלא דקדקו לאמר
כי כך היה מנהג חסידים הראשונים דוקא, כי להם
היה נאה ויאה לשכות שעה א' קודם התפלה, שנתעלו
הרבה באותו הזמן, ויהיה תפלתם צנועה שלמה יותר,
אך לא כן הדורות אלו חלושי כמות וקלרי השכל אין
לנהוג כן, ודי לשכות בהצננות שעה מועטת לפני
התפלה, ולהרבות קודם התפלה בלימוד התורה.

ולר"ב מה שדקדקנו לעיל כיצד היה ציד שומר הפתח
כה בהנהגה להכיר עניינות האדם ולהבחיין אם
התלמיד טובו כצדו אם לאו, נראה עפ"י הא דליאח
בסנהדרין (דף כ"ה ע"א) שהוא עבחה ולאשכחה
דיפקא עריפתא מתותי ידיה פסליה ר' נחמן ועבירה
אזיל רבי מתייה ועופירה (פירש"י בגדיל שער ופירושו
לנוול עמנו נפשות שזוכה) כבר ר' נחמן לאשכחיה

וכתב בכסף משנה בשם הרשב"א בתשובה שטעם
הרמב"ם ז"ל דס"ל דהא דליאח בכך צריחא דאין
לקחתן בסוריה אלא מן המומחה לאו דוקא סוריה
דכ"ה לכל חז"ל וכ"ה הוא אף ארץ ישראל כזכ"ר דיו
כחז"ל, וכ"ה היה צפ"ג מהלכות אלו, עכ"ד הכס"מ
ז"ל. ועפ"י דרכו של הרמב"ם ז"ל י"ל כי צדורס של
אשני נכסת בגדולה עדיין היה כדור ראוי, ויהיה לכל
ישראל חזקת כשרות, על כן לא היה צורך לחפש
ולדקוק כל תלמיד אם ראוי ובגון הוא ללמוד תורה,
דמוקמינן ליה אחזקה, על כן אמרו אשני ככ"ג
ובעמידתו תלמידים כרבה דכל מי שנפשו חזקה צדורה
היה זה צד ולמוד. אכן ציני רבן גמליאל שכיח אחר
המרבין כבר לא היה נכסר בגון כ"כ. ואפ"ל דס"ל לר"ג
דאחר ההרבין כבר נפסקה חזקת כשרות, ולכן אין
ללמוד תורה אלא למו שידעין צו שחובו כדור, ולפיכך
מנה ר"ג שומר הפתח למען יבחיין ויתבונן צמכות
התלמידים, אם חורס כברס וחס ראויים להכנס לבית
המדרש, אבל ר"א כן עתיד פליג עליה וס"ל דכל מי
שמעשיו סתומים מלמדים אותה תורה, דאכתי סמכין
על חזקת כשרות.

ולר"ב ציארנו מאמר בגמרא (ברכות ל"ב ע"א)
חסידים הראשונים היו שזכין שעה אחת ומתפללין
שעה אחת וחרתין וזכין שעה אחת, ופריך וכי מאחר
שזכין חשע שעות ציום בתפלה חורתין היאך משתמרת
ומלאכתן היאך נעשית, ומשני מתוך שחסידים הם
חורתין משתמרת ומלאכתן מתגברת, ופירש"י ז"ל חורתין
משתמרת צדוך לבס שאין תלמודם משתכח. וגדולה
מזו גרסינן בירושלמי צרכות מתוך שחסידים הם צרכה
ניתנה צדורתם וצרכה ניתנה צמלאכתם. הרי דלא זו
בלבד שחורתם משתמרת אלא שחכנס צה צרכה
ותתרכה. והנה צמולתן ערוך ארית (סיומן י"ג סעף
א') איתא ישבה שעה אחת קודם שיקום להתפלל וכי
ע"כ. ותלמידו צדיק יונה ז"ל כתבו דאשני דצכל מקום
דקאמרינן שעה אחת פי' אפילו שעה מועטת, כהא
פירוש שעה אחת מ"צ שעות צציום. אמנם כתב
המג"א ז"ל דכל זה דוקא לתלמידים אבל לשאר העם
די בשעה מועטת. וציאור הדבר דלכאורה מדוע נקט
הצריחא חסידים הראשונים, הלא ודאי שכן עשו
גם התנאים והאמוראים צדורות שלחמרכס, והיה

הפתח אין לו אלא מה שפיניו רואות, וכו' חן כל תלמיד עפ"י מעשיו, וכו' דלמדין לעיל כי באת יבין אם הוא עושה מעשיו לשם שמים אף במקום שהדבר מתנגד לטובתו ולנחלתו, כרי זה מוכיח כי הוא נוכח כשור, וראוי והגון הוא ללמוד תורה, אמנם מי שהוא מניע לכת לא היתב ציד שומר הפתח לעמוד על חכמתו אם כשר הוא, כי מנה ידע חכמת האיש ומעשיו בעוד הוא מסתיר מעשיו ומכסה אותם. ועפ"י זה מובן מה שנתוספו ז' מאות ספסלי צבית המדרש כשהעמידו את ראבי"ע לנשיא, כי הם היו אותם התלמידים שהתכבדו בהצגה לכת, ולא ידע שומר הפתח ללמוד על מיכס, ולדעת אם מעשיכם כשורה, ולא הניחם להכנס לביכ"ד צימ"ג. ולא צוה ללמוד חורב אלא התלמידים שמעשיכם גלויים ומוכיחים עליכם כי פנימיות לכם דן וצדור להפליה. וכו' ע"ד מה שנמצא בסדורים ד' נוסחאות בחפלה, יש גורסים לעולם יבא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי וי"ג בסתר ובגלוי, וכי ע"ז ק"ז זל"ה"ב בישמח משה פ' נח חליק, הנה לפי השקפה ראשונה העושה בסתר משובח יותר מן העושה בגלוי, לפי שהעושה בסתר אינו עלול להתערב בו סגים ממלאכה החניף, לכן נוסח אשכנזי הוא לעולם יבא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי, אבל נוסח ספרד הוא לעולם יבא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי, והוא נכון לענין דאם עושה בגלוי וצפרוס מעש"ט כמו בסתר בלי מתשבות חוץ הוא המדרגה הגדולה שבגדולות, והיא בעבודת האמיתית, שצפוס דבר קל הוא להיות דן בלי סוג, אבל צפרוס ובגלוי דבר קשה מאד הוא, ועל אופן זה הוא חייב עבודה שלא יאקוט ולא ינוח מעבודתו ית' כן כשהוא לצדו ואין איש אחר וכן כשהוא בחוץ ריבוי עם, פכליק, וכפן זה ה"ע שנה ומעלה יתירה היא לאותם התלמידים שהיו יראי השם באמת גם בגלוי, ולא היתב צלם כל פניה, והם זכו ללמוד תורה גם צימ"ג, משא"כ אותם שהתכבדו בסתר אף שהיו יראי ה' באמת, מ"מ לא יוכרה יראתם בחוץ, ומאן מפיהם אם לבס מבור בלתי לה' לצדו. ואח"כ צימ"ג ראבי"ע והקבלו גם תלמידים אלה, דבוא מיקל יותר, וכו' דמותר ללמוד תורה גם למי שמעשיו סתומים, אבל דבר זה צדור ללא אל של ספק כי מי שמתכבד שלא כהוגן אסור ללמוד תורה אף לשטת ראבי"ע, ובאמנם ז"ל (חולין

אמר ליה רבא דלמא אישרומי קא מערים, אלא מאי תקתיב דר' יודי צר אבין דלמא רב יודי צר אבין כהשוד על הכפירות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו (דחשוב דכתם לאו ערומי הוא) ויחזיר אצידה בדבר חשוב (דכיון דמחזיר אצידה הוא ודאי כדר צבי מחמדת ממונ) וכו'. והעלה הפוסקים דבא דלמא ז"ל שילך למקום שאין מכירין וכו' ויחזיר אצידה הוא לאו דוקא, דה"ה כל מעשה המוכיח כי עשה חשוב בפנימיות לבדו מכני, כגון בעושה דבר טוב שידוע שאין לו כל הנאה בו וטובור מתשבותו מכל פניה, שהוא עושהו בנעם, אזי מוכיח סופו על תחלתו כי עשה חשוב אמיתי בפנימיות לבדו.

היוצא מה כי ניתן להבחין במעשי האדם אם לבו לשמים או אם עושה לשם פניה, כי אם כמעשה בעוד שהוא עושה הוא מתנגד לטובתו ולנחלתו, אזי איכא בוכחה חותכת כי כוונתו לשמים. ועד"ה פירוש ק"ז זל"ה"ב בישמח משה פרשת קדושים נוסח קדושת כתר כבודו מלא עולם משרתיו שואלים זה לזה איך מקום כבודו לעומתם צדק יאמר, ובקושיא ידועה דמשיקרא אמר כבודו מלא עולם, ואח"כ אמר משרתיו שואלים זה לזה איך מקום כבודו. וגם מה הוא לעומתם. והנ"ל דהנה, כנגדו" הוא הכותר והמתנגד, וכמו שדרשו עזר כנגדו, וכן מרגל צפונימיון דלינשי ד' שבנגדו, ותיבת לעומתם פירושו כמו לנגד. וכו' כל הכנאים אומרים שרונים כבוד כ', אף יש שקר ואמת וממונע צין שקר לאמת, דהיינו המתדמה, וכמופח אם נעשה שכבוד שמים הוא לנגד כבודו הוא מצעל כבודו לנגד כבוד שמים, אזי הוא באמת. והיינו כבודו מלא עולם, כי כולם אומרים שרונים רק כבודו, אבל אם היה הכל אמת כד היה מתקיים ונגלה כבוד ה' וכו', לכן שואלין זה לזה איך מקום כבודו באמת, ובאמת התשובה לעומתם צדק יאמר, ר"ל שכן מברכין כבודו בעין שהוא לעומתם ר"ל לנגד, אז הוא אמת מקום כבודו, אבל אלו שאין משיגות על כבוד שמים צמח שהוא לנגד אין אולם מקום כבודו, עכ"ד בישמח משה זל"ה"ב.

ובדר"ד זו יובן מה שנמנעו תלמידים רבים כ"כ מלצא צבית המדרש צימ"ג גמליאל, כי הנה שומר

שכרי במתני' חנן כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, משמע שזריך שתקדם היראה לחכמה בפועל ולא במחשבה בלבד.

וְגִרָאָה ליישב עמי' מי' היפ'ת בפרשת בראשית ע"ד המדרש (פי' ה') ששם דברים קדמו לזריאת העולם וכו', דאין הכוונה שעניינם אלו קדמו בזמן לזריאת העולם, אלא שם קדמיים במעלה ובחשיבות אל העולם, כלומר שם עיקר ותכלית הזריאת אפי' שלא קדמו לזריאת העולם בזמן. וזדוך זה תחבאר כוונה המשנה כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו', בהקדם עוד מה שכתב בש"ע בתניא ה'לכות ת"ת (פי' בקוטרם אחרון) ללמד באריכות שני מצוות יש בתלמוד תורה, חדא היא מצו' והגית צו יומם וליל, ומלאה זו אפשר ללמוד גם בק"ש שחרית וערבית, ועוד מצו' איבא בתלמוד תורה והיא מצו' ידיעת החורב, ללמוד ולדעת כל חלקי החורב על צוריו, וזכר החמור כי כן צדון ציטול תורה, ות"ת כנגד כולם, ורק מצו' והגית צו יומם וליל נדחית מפני מי'ע שא"ל לקיימה ע"י אחרים, ולא מצו' ידיעת החורב דעדיפא מיניה, עיי"ש שהאריך. והנה מצו' ידיעת החורב היא לדעת כל ההלכות על צוריו להלכה ולמעשה (ועיין בספרי ויחל משכ ממחר לה"כ סימן ל"ו), נמלא כי עיקר מצו' ת"ת היא בזמן שהאדם לומד ע"מ לשמור ולעשות, משא"כ הלומד תורה ואין כוונתו רק לדעת חכמת החורב ולא לקיים מה שלמד, מה ערך יש לחורב, וכופה בעלה. וזהו שאמר ז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, פי' שיראת חטאו קודמת אלא בחשיבות ובמעלה לידיעת החכמה מלד עמלה, וכוונתו שצלימוד החורב תכלית ועיקר כוונתו הוא לשמור ולעשות, כי הוא ירא את ה' ובמחשבותיו חפץ מאל, ועליו לדעת האסור והמוותר בעבור והעמל, למען ידע להזהר בהם, אף חכמתו מתקיימת. אבל מי שחכמתו קודמת ליראת חטאו, כלומר שעיקר תכלית הלימוד אלא הוא לדעת החכמה, ולא למען תכלית תורה שהיא תשובה ומעשים טובים, אף אין חכמתו מתקיימת.

וּבְאִיפֹן אחר יש ליישב הא דתנן באבות כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת שלא יסחור לזכר סלל דאמר אין צור ירא חטא, עפי' מה

ק"ג ע"א) המלמד תורה לתלמיד שאינו בגון כאלו זורק אבן למרקולים. וכמו שביאר הפריש (כלכות ת"ת רמ"ו) כונת המאמר הזה דגם הזורק אבן למרקולים הזורק סוכר שהוא מצוה בך את כפי' ואין בידו כל עון. אבל אין הדבר כן, אלא הריכו חייב כעו"ז דעבודתה בך, וכ"כ המלמד תורה לתלמיד שאינו בגון חשב כי טובה הוא עושה לו, ואינו כן אלא התורה והפכת לו לשם המות.

וּמִדְבַּר חזיון עד כיבן הדברים מגשים, וכמה חמור הוא ללמד תורה לתלמיד שאינו בגון. אמנם לפי זה יש מקום לחקור מה יעשה התלמיד שדרכיו מקולקלים, והוא יודע בעצמו שאינו בגון, האם ישב בדד וידום, שכרי אסור לרב ללמוד תורה. ומראה דעה לא מלאה בדברי הפוסקים אלא שאחרים אסורים ללמוד תורה אבל אם הוא עצמו רוצה לשב מדרכו הרע ולתקן מעשיו, ודאי טובה גדולה היא לו שיעסוק לעמל בתורה, כי המאור שבו יחזירו למוטב. אך אם אינו לומד לכוונה זו שפי' לימודו ישר דרכיו, אף מוטב לו שלא ילמוד כדאמרינן (ברכות י"ז ע"א) כל הלומד תורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. ועוד שעד שלא למד אינו אלא שוגג, אך אם ילמוד ואעפ"י יהיו מעשיו מקולקלים הריכו חזיר, ומוטב שיכיר שוגגין. והכי יתן אל לבו לשמור עצמו ולתקן מעשיו, כי לב יודע מרת נפש, לאיזה סוג הוא שייך, ואם אינו בכלל אוחס שאסור להם להכנס לביהמ"ד ללמוד תורה.

וּבְבֵר ציארנו דברי המשנה במסכת אבות (פי' מ"ו) רחב"ד אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת, והקצו המפרשים דמשה זו סותרת אל דברי הלל (פי' מ"ה) אין צור ירא חטא, הרי שלמדרגת ירא חטא אי אפשר להגיע אלא"כ קודמה לה לימוד החורב, וכידי יתכן להקדים יראת חטא לחכמה. והר"ע מצטרפה חזק דהא דתנן שזריך להקדים יראת חטא לחכמה היינו במחשבה, שיחשוב בשעת הלימוד שהוא לומד ע"מ שיגיע למדרגת ירא חטא, אבל בפועל א"א להגיע למדרגת ירא חטא כי אם ע"י לימוד החורב, דאין צור ירא חטא, עכ"ל ז"ל. ועדיין לא העלה בדבריו ארוכה לסחירת המשניות,

לחיות במד"ר פרשת ויקרא (פי"ג ח') בנוגע שבעולם חלף בני אדם נכנסין למקרא יולאין מהן מאה, מאה למשנה יולאין מהם עשרה, עשרה לתלמוד יולא מהן אחד הכ"ד (קבלת פי"ז) אדם אחד מאלף מאלתי ע"כ. ופירש במת"כ יולא מהן אחד, להוראה. וכן הביא רש"י ז"ל בקבלת עה"פ אדם אחד מאלף מאלתי דרשת המדרש ה"ל ח"ל, בנוגע שבעולם חלף נכנסים למקרא חין יולאים מהם להכלית שראוי למשנה אלף מאה ואותם מאה שניכנסו למשנה חין יולאין מהן לגמרא כ"ל עשרה ואותן עשרה שניכנסו לגמרא חין מלית מהם אלף אחד להוראה כרי אחד מאלף, עכ"ל רש"י ז"ל. וללאורח צריך ביאור שאם חין יולא להוראה כי אם אחד מני אלף מה אורף שניכנסו האלף לביהמ"ד, ואפשר לומר כי יש צורך שניכנסו כל האלף לביהמ"ד, כדי שחבירה להם ידועה בחורה לדעת מה לשאול את האחד שיאל להוראה.

אמנם יליד בלשון הכתוב דלמר אחד מאלף מאלתי, מדוע נקט מאלתי בביסח הדעת כדרך מליאה, יותר היה ראוי שיאמר אחד מאלף רליתי. ואפ"ל עד שפי' ק"ז זלבי"ה בחפלה למשה (תהלים קי"ט) על מאמר הגמרא (מגילה דף ו' ע"ג) יגעתי ומלאתי תלמידי, דללאורח קשה איך נופל לשון מליאה אחר היגיעה הלא מליאה צאה בביסח הדעת, ותירץ דלפעמים האדם מייגע עצמו בדברי תורה ואינו מולא אותה מיד, ולאחר זמן מצין אותה בלא יגיעה ונרליית לו כמליאה שהוא צאה בביסח הדעת אצל בלחמה הוא צא מכה אותה היגיעה, עכ"ד הקדושים. ור"י יתבאר כה"ג דעל כן נקט אחד מאלף "מלאתי" דויקא, כי גם השגת החורה של אותו תלמיד שיאל להוראה היא בצחינת מליאה הבהא בביסח הדעת, דאף שבעשה היגיעה לא זכה להשיג כראוי, מ"מ פ"י היגיעה זכה להשיגה לאחר זמן. או יאמר קרוב לזה עפ"י מה שכתב היפה תואר בזה דליתא במד"ר פי' יתרו (פכ"ה ח') עה"פ עליה למרום שצית שבי לקחת מתנות באדם (תהלים ס"ח) יכול מפני ששבר אותה נעלה חנם ח"ל לקחת מתנות באדם בלקיחה נחנה לו יכול יחא חייב ליתן לו דמים ח"ל מתנות במתנה נחנה לו, ע"כ. ודייק ביפה תואר דללאורח הכי מילי סחרי להדדי שאם החורה לקוחה אלף בקיין אם כן

וע"ז פי הדברים האלה נצח ליושב שלא יקשה על כך מתני' דכל שיראת חטאו קודמת לתכמתו חכמתו מתקיימת מדברי הלל דלמר חין צור ירח חטא, כי הנה גם כך מתני' מודה לדברי הלל דאין צור ירח חטא, ובהכרח שיעמוד אדם בחורה כדי שזכה להגיע ליראת חטא. אמנם מה שפסק בחורה בפרס הגיע למדרגת ירח חטא לא סגי שזיכה לתורה זו קיום, כי מאחר שלא היה העסק מתוך יראת חטא בלחמה חין הוא זוכה לסייעתא דשמיא שהכנס בהכרח בחורו וזכה להשיג זה מתנות חנם, וממלא שאין צידו כי אם מה שמתעמל ונתייגע בלמד, ובהשגה זו בלמד לא סגי שזיכה לתורתו קיום, כי קלרה בינת האדם מהשיג בשכלו עומק התורה, וסופו לאבד גם מה שהשיג ביגיעתו. ולפיכך אחר שפסק בחורה וכויע ליר"ש עליו להוסיף עמל בחור"ק, וזא חכה להשיג זה השגות נפלאות בדרך מתנה ומליאה, ובמאמצות השגות אלו יהיה לתורתו קיום. חכו שאמר מתנה על יראת חטאו קודמת לתכמתו חכמתו

לריקים לצרכה בכל שנה, שכרי לא עסקו בעבודת שדה וכרם כי אם ב' חדשים בשנה, ובדרך העצב לא די בכך לעשות הצואה כל האורך, על כן שלח ב' את הצרכה שתספיק להם הצואה, ויוכלו לעסוק בתורה בשאר חדשי השנה. ומלמד זאת משלח צרכה מרובה הצואה בשנים, כדי שתספיק לשלש השנים, משום ששנות השביעיות היו בעלים לגמרי מעבודת שדה וכרם, ולא עסקו אלא בתורה, להשלים את ב' החדשים שכל שנה שבו עסקין במלאכתן. ואחי שפיר דודים ממאכ"כ וחייתו את צרכתי בשנה בשנים שתשלח צרכה בכל שנה, דשייך צרכה כל שנה ושנה לצרכת שנת השביעית, כי גם בשאר השנים לא ב' את הצרכה מאותו הטעם ששלח את הצרכה בשביעית, שכרי בכל שנה היו בעלים ממלאכה במשך השנה ועסקו בתורה, מלמד ציוני נוסח ומשירי. ואפ"ל כי בדברי הח"כ רמח גם שתשלח הצרכה בתורתם וישיגו זה השנות רמות, יותר מכפי מה שכיו יכולים להשיג לפי עמלם ויגיעתם.

ונבא לשאר דברי רש"י ז"ל עכ"פ שנה לה', לשם ב' כשם שנאמר בשנה הראשית. והנה צגמ' (פסחים ס"ח ע"ב וכו' צביה ע"ב) פליגי תנאי ר"א סבר אין לו לאדם צי"ט אלא או אורל ושוחב או יושב ושוחב, ור' יהושע סבר חלקבו חזיו לה' וחזיו לכם. ואמר ר' יוחנן שניהם מקרא אחד דרשו כחוב אחד אומר ערלת לה' חלקך וכחוב אחד אומר ערלת חביה לכם ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ור' יהושע סבר חלקבו חזיו לה' וחזיו לכם. ואיתא בהם אמר רבא הכל מודים בשנה דבעין נמי לכם מ"ע וקראת לשנה עונג וגו' (ישעי' נ"ח) ע"כ. והנה המג"א צ"ח סימן רמ"ב הביא דברי הספר עולה שנה שפירש דדברי רבא כללו חזיו אלא לר' יהושע דס"ל צי"ט חלקבו חזיו לה' וחזיו לכם, על כן אמר רבא דשבתא איבו נמי מודה שצריך להיות רובו לכם יותר מלה', משום שנאמר וקראת לשנה עונג (ולפי דברי הע"ש הגירסא היא הכל מודים בשנה דבעין לכם ותיבת נמי ל"ג), משא"כ ר"א סבר ששנה נמי כמו צי"ט או כולו לה' או כולו לכם. וכחב עליו המג"א ז"ל, ואני אומר משחק בדבר ולא נאמר כחב כחב ג"כ שנה לה' חלקך (וא"כ

מתקיימת, כלומר שחכמת התורה תהיה לה קיום וצרכה אלא האדם רק אם קדמה לה יר"ש, וכמבואר כי יראת ה' היא חכמה שצרכה חכמה אלקים, ולשכנות נפלאות בתורה, שעל ידן יביא להכמתו קיום והעמדה. ולא כן התורה שגלגל בלא יראת מעל, כי לא חכמה צד להשגות אלו, ואין לו אלא מה שהשיג בדרך היגיעה, ואין בכך די לקיום תורתו באין צידו אותה הכשנה בדרך מתנה.

פירות הנושאים מכל האמור כי כל אחד ואחד חייב להשגיח על עמלו, ולהיות שומר הפתח שלו, והעיקר הוא שחביה יראתו קודמת להכמתו, והיראה היא הפתח להשגת התורה כדאיתא בגמרא (שבת ל"ב ע"א) כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו כבי עייל, ע"כ. ורק אם הוא משגיח על עמלו ומשגיח בקרבו יראת שמים ומדות טובות ומעשים טובים תורתו מתקיימת ומתצרכה. וכל מי שזוכה להנחלת ציומורו ולהיות ח"ח מה טוב חלקו ומה נעים גורלו, וגם מי שאינו מגיע לכלל גדר ח"ח עכ"פ יהיה מאוחד האלק הכנסים לבית המדרש, באופן שיהיו מעשיו מתוקנים, ויתצרכה כבוד שמים על ידו, ואין לא יהיו ציוניו כאלו שצריך למנות שומר הפתח למנעם מצית המדרש.

ועתה נחזור לענין ראשון מה שדקדקנו בפרשתנו דדברי הכתובים במאות שביעית. בהקדם מה שכתב הרמב"ד ז"ל בספר חומת ארץ עכ"פ שש שנים חזר שדך וגו' כי גם זה מורה, ע"ד מ"ש רבא לתלמידיו במתותא מנייכו ציומי נוסח וציומי חשוי לא תתחו קמאי, דבחדשים אלו עסקו בעבודת שדה וכרם (צרכות דף ל"ב ע"ב), ולפי זה נמלא כי שני חדשים בכל שנה היו בעלים מלימוד התורה, ולא בשמטה שנה אחת י"ב חודש, תמורת שני החדשים שבעלו בכל שנה מהשנה שנים. ח"ש ובשנה השביעית שנה שבתון וגו' שנה לה', דשנה זו מקודשת לה', לפרוע ח"כ חדשים שני חדשים בכל שנה מהשנה שנים, עכ"ל. ועפ"י זה התבאר היטב דרש התורה בהנים (קריאה ב') מחיבת שנה דכל שנה שנה שתשלח צרכה בתצורחת, כי אמנם היו

מתצרכת דורך נם, וזהו שדרשו דמשמעט ילפין לכל החורב שנאמר למשה בנ' יום צללותי ודקדוקי, ואין תימה צדק, כי דורך נם היה בדבר, וראה משמעט שכתורה מתצרכת דורך נם, וכחלק יעיד על הכל.

אמנם צמח דברים אמורים אם האדם מייגע עצמו בחורב, שאז הקצ"ח משפיע לו השפעות החורב דורך מחנה ומליאה, ושיקר הדבר הוא שחכא החורב צלול ומחובלת צמחות וצמחים עוצים וצמדות עוצות. ושיקר הכל הם ימי הבחרות, שכל דבר שאינו בגון עושה פגם גדול בנפש האדם. וכחז הרמ"א ז"ל (א"ח סימן שמי"א ס"א) קטן אוכל נבלות צ"ד מלויין להפרישו בצינוע למינך, כי גם בלא דעת נפש לא טוב (משלי י"ט). ומח בקענותו שאינו מלח ועומד כך, עאכ"כ ציני הבחרות שהוא מלח ועומד בכל המלחות כמח זכירות הוא לך שלל יפגום. ומי שמשגיח על עצמו בבחרותו נדקחו עומדת לו בנקותו, משמח את המקום משמח את הצריות, ואומרים עליו אשרי מי שגדל בחורב. כן יעזור לנו השי"ת להרחיב גבולי הקדושה ללמוד וללמד לשמר ולקיים, להרבות כבוד שמים, ולרומם קרן החורב וישראל. ונחב לביאח בן דוד ולהתגלות כבוד שמים עליו צ"א.

*

ובי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל חונו איש את אחיו וגו', ולא חונו איש את עמיתו ויראת מאלקך כי אני ה' אלקיכם. יש להתבונן מה טעם הפסוק הכתוב בערם כילה לדבר מענינא דשמעט לכתוב פ' ובי תמכרו ממכר וגו' דמיירי צדיני אונאס, ואח"כ חזר לענינא דשמעט באמרו ובי תמכרו מה נאכל בשנה השביעית וגו' ולויית את צרכי וגו', הלא מן הראוי היה שיסיים בתחלה פרשת ובי תמכרו וגו', דמיירי צענינא דשביעית גופא, ואח"כ יכתוב פרשת ובי תמכרו ממכר וגו'.

צ) וביותר יש לתמוה עפ"י מה שכתב רש"י ז"ל בסוף פרשת דפרשיות כללו על הסדר ואמרו

מדוע לריך להיות רוצו לכם כ"ג יש לדרוש כמו גבי יו"ט דליכא חרי קראי חד וקראת לשבת עונג וחד שבת לה' אלקיך ונאמר חזיו לה' וחזיו לכם) אלא כ"ק אפי"פ דר"א פליג ביו"ט ואמר או כולו לה' וכי' אצל בשבת מורה דבעין נמי לכם, טכח"ד המג"א. ומכאן למדנו דמדכתיב שבת לה' אלקיך ילפין דבעין ציה כולו לה', אלא דלית נמי קרא אחריני וקראת לשבת עונג ע"כ לריך להיות נמי לכם בשבת, וא"כ צמלות שביעית שנאמר ושבתה הארץ שבת לה' יש לדרוש שחיה שבת זו כולל לה' ללימוד החורב. חז"ש רש"י ז"ל שבת לה' לשם ה', כלומר צלתי לה' לצד ולא לנרכיבם בנשמים, כשם שנאמר בשבת בראשית, וכתיב צה שבת לה' אלקיך דמשמע ללמוד חורב. אלא דבשבת איכא קרא אחרינא דבעין נמי לכם, משא"כ בשביעית דלית לן אלא מקרא זה בעין ציה כולו לה'.

ור"י שבת דברי רש"י ז"ל מה שמעט נאמרו כללותיך ודקדוקיך מסיני אף כל המלות נאמרו כללותיך ודקדוקיך מסיני, נראה לומר דכנה איתא צמד"ר (ויק"ר פ"ב א') כי משרע"ה למד בארבעים יום שבי' צבר סיני את החורב כולה חושב"כ וחושב"ע"פ עם כללותיך ודקדוקיך וכל מה שחלמדי ותיק עתיד לחדש. ודבר זה הוא למעלה מהשגת שכל האנושי, שנתצרכת חורתו של משרע"ה, והוא מפלאות תמים דעים ברוך שנתן חורב לעמו ישראל. וראה זה דבר פלא שכתב הרחיד"א ז"ל בצפ"ר שם בגדולים שכל מה שקבל הרב ר' חיים ויעאל ז"ל מהר"ח"ל היה צמחך שנה אחת וקצת ירחים, וכס שנת שליט שליט עד יום ה' אז שנקח ארון האלקים בשוב"ר זי"ע. והוא פלא והפלא צמחך זמן קצר כזה לערך עשרים חדשים קבל כל כך חזן עמירן נוראים ונפלאים שהוא חזן לדרך העצב, אלא האר"ח"ל השקבו להרב ר' חיים ויעאל ז"ל מנארה של מרים צים עזריה ומתיישבה הכחמה בקרבו, עכ"ל הרחיד"א ז"ל (ועין גם בדבריו שם מ"ש מדברי הילקום גבי דרמטיה). וזהו גם כן ענין צחיה זו שנתצרכת חורתו דורך נם. והנה מלוינו גם צמלות שמעט שנתצרכת חורתם דורך נם כמבואר, וגם צמלאתם שרתה בצרכה. חכ אפי"ל בדברי רש"י ז"ל דילפין מללות שמעט שכתורה

לו אחת מיתסמו עד שאתה בא ליחסנו לך ויחס את בניך אלעזר צדק למו הוא נשוי וכו' מנחם פוטיאל, כיון שראה הקב"ה שביו מזלזלין בו התחיל מיתסמו בה"ד פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וכו', לפיכך משה מחזיר את ישראל ובי תמכרו ממכר. ועתה כבי מיייתי מה שנגזר אביה מלך ישראל צעזור שבוה את ישראל בדברים ע"ש, ומסיים וברי דברים ק"ו ומכ אם המלך ע"י שבוה מלך כמותו ענשו הכתוב מי שבוה את תבירו עכ"ל"כ לפיכך משה מחזיר את ישראל ובי תמכרו ממכר וגו', עכ"ד המד"ר. מכל דרשות אלו תפוש ויאל דעשת המד"ר לדורש רישא דקרא דובי תמכרו ממכר וגו' אל תונו איש את אחיו דמייירי צלונתא דברים, שברי כל דרשות אלו דמייירי המד"ר מייירי צלונתא דברים בלבד, וצולוהו מקיים לפיכך משה מחזיר את ישראל ובי תמכרו ממכר, ולא מיייתי סיפא דקרא דכתיב ולא תונו איש את עמיתו, וכ"כ היפך תואר ז"ל להדיא דהמד"ר מוקי אזכרת אל תונו איש את אחיו צלונתא דברים, וכל דכתיב בסיפא ולא תונו איש את עמיתו מיתוקמא צלונתא ממון לפי דברי המד"ר.

אך הקשה היפך תואר דכיון דאל תונו איש את אחיו כתיב צעניא דמקח וממכר, אם כן יותר מסתבר לאוקמיה לאונתא ממון כדדרש בתורת כהנים הי"ל, וסיפא דקרא דכתיב ולא תונו איש את עמיתו אחי לאונתא דברים, ומדוע היפך המדרש והעמיד רישא דקרא דכתיב במו"מ לאונתא דברים, ועיי"ש מה שכתב לתרץ וז"ל. ועוד קשה דלפי זה נמלא דהתורה כהנים והמדרש פליגי דמר מוקי אל תונו דרישא לאונתא ממון וסיפא דקרא אחי לאונתא דברים, ומר אמר איפכא, וכללא חית לך דאפוש פלוגתא לא מפשינן.

וגרמא לבאר כל הענין בהקדם להאי דברי הגמרא בכתובות (דף ע"ז סע"ב) דכבי איתא החס ח"ר כולל מרקדין לפני הכלב צ"ש אומרים כלה כמות שהיא וצ"ה אומרים כלה נאה וחסודה. ח"ל צ"ש לצי"ה כרי שהיתה חוגרת או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק. ח"ל צ"ה לצי"ה ש"ש לעצמם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחו

בתחלה הזכיר על השביעות ואם חמד ממון ונחמד על השביעות סופו למכור מעטליו לכך סמך ליה וכו' תמכרו ממכר, לא חזר בו סוף מוכר מאחזתו לא חזר בו סוף מוכר ביתו וכו'. ומקור דברי רש"י ז"ל אלו הם מגמרא (קידושין כ' ע"ה) דל"ר יוסי צ"ר חנינא בוא וראה כמה קשה הצדק של שביעות אדם נושא ונותן בפירות שביעת לסוף מוכר מעטליו וכו'. עכ"פ מבואר שהקפיד הכתוב על סדר הפרשיות, ומדוע איפוא הפסיק באלמנעא פרשת השביעות וכתב דיני אונאה במקח וממכר, דאם להשמיטנו דרשה זו דהתחיל את השביעות סופו מוכר מעטליו וכו' כזה סגי שיכתוב פרשתא דאונאה אחרי שסיים פרשתא דשביעות, וז"ל. ולא ראיתי למפרשי התורה שיעירו בזה.

ג) בתורה כהנים איתא אל תונו איש את אחיו זו אונתא ממון יכול זו אונתא דברים כשהוא אומר אל תונו איש את עמיתו כרי אונתא דברים אמורה כל מה אני מקיים אל תונו איש את אחיו זו אונתא ממון, ע"כ. והקשה הרי"א מחזרי ז"ל דמה הכריחם לתחיל למילף בזה אינו ענין דאל תונו דכתיב צרישא מייירי צלונתא ממון, והלא בלאו הכי נמי איכא למשמע דבר זה מגופא דקרא דמייירי צלונתא ממון, שברי מכיון דתחלת דברי הכתוב הם ובי תמכרו ממכר וגו' אל תונו וגו' פשיטא דצלונתא ממון דשייכא במקח וממכר קא משתעי.

ד) במד"ר (פליג) איתא ובי תמכרו ממכר לעמיתך בה"ד (משלי י"ח) מות וחיים ציד הלשון וכו' מות מכאן וחיים מכאן וכו'. ומיייתי עובדא דרבי עשה סעודה לתלמידיו הביא לפניהם לשונות רבים ולשונות קשים התחילו צוררין צרכין ומניחין הקשים ח"ל כשם שאתם צוררין את הרכים ומניחים את הקשים כך יביה לשונכם רך אלו לאלו לפיכך משה מחזיר את ישראל ובי תמכרו ממכר. עוד איתא במד"ר החס (אות צ') בה"ד (עמוס ז') ובה"ה נלץ על חומת אנך על שורא דאונתא (פי' במח"כ שורא דאונתא זה התרגום של חומת אנך דאונתא לשון אונאה) וכו' לפיכך משה מחזיר את ישראל ובי תמכרו ממכר. ולהלן שם איתא דכיון שצא אהרן לייחס את ישראל כונו אותו ואמרו

ואמ"ל דכא דכוח פשיטא לכו לז"כ דבלקח מקח רע מן השוק ישבחנו צעניו, היינו משום דילפי לה ממקרא שכתוב וזי תמכרו ממכר וגו' או קנח מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. וביאור הדבר דכונן באונאת ממון שבעסקי מו"מ על כבוד יש בה מלכוד אונאת ממון גם אונאת דברים, כי ללא שכלוקח חפץ לבנות את המוכר ולפתוחו לבחול דמי המקח ולתת סחורו בפתח מכדי שיהי, הריכו נטפל אליו ומקנתו בכוונת דכח על סחורו, כי יש בה מוס כל דבר רע ואינו שוב את דמיו, וכיו"צ אמר הכתוב (משלי כ') רע רע יאמר הקונה, כדי שצמאנות דבריו יעלה בידו להכריח את המוכר למכור סחורו בדמים מועטים. ומכיון שזהיריך תורה על איסור אונאת במו"מ נכלול בזהכר זה כל אופני אונאת דשייכי במו"מ, וגם זהכר שלל להקניע את המוכר ושלל לצעור דברים נכלל במקרא זה. ואף אם באמת כן הוא הדבר שהסחורה אינה עובד אסור לבנות את המוכר בדברים, דהרי זה בכלל לאו דאונאת שאסרה תורה. ומה שחזר תורה וזהכר. ולא תונו איש את עמיתו וגו', ודריש לה ב"ח"ע על אונאת דברים, אף דאונאת דברים כחיוב כדן צרישא דקרא, בולך הכתוב להזהיר עוד על אונאת דברים שאינה ע"י מו"מ, כגון הא דאיתא בגמרא (ב"מ י"ח ע"ב) כיצד אונאת דברים אם היה בעל חסוד אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים אם היה בן גרים אל יאמר לו זכור מעשיך הצותיק אם היה גר וצא ללמוד תורה אל יאמר לו פה שאלך ובלות ועריפות שקלים ורמשים יצא ללמוד תורה, וכו'.

ואמ"ל לכי מוכן היטב מה שהשיבו להם ב"ה ב"ש מי שלקח מקח רע מן השוק וכו' כוח אומר ישבחנו צעניו, דכך מילתא כוח פשיטא לכו לז"כ דכ"ע מודו דכדי שאיסור הוא לצעור את חנינו בעסק מו"מ אפילו בדברים, דהרי זה בכלל אל תונו איש את אחיו שזהיריך תורה, וכדאמרינן דמכיון דלאכר רחמנא חאיסור אונאת במו"מ נכלל בה גם איסור אונאת דברים דשכיחא מאד במו"מ דד בבד עם אונאת ממון. ומזה היה צורך להם לז"כ דמי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו צעניו, כי אם יגנה את מקחו צעניו יגרום לו וכו' זה בכלל אונאת דברים במו"מ

צעניו או יגנו צעניו, הוי אומר ישבחנו צעניו, מכאן אמרו חכמים לעולם תבא דעתו של אדם מעורבת עם הצדיות, עכ"ל בגמרא. וכתבו החוס' שם לבאר פלוגתא ב"ש וז"כ, דבית שמאי ס"ל דאין לשבחה חלל לפי יופיה וחסידותה, ואם יש בה מוס ישתקו ולא ישבחוה, אי נמי ישבחוה דדבר נאח שיש בה, כגון צעניו או צדיק אסר הכס יפות, אבל אסור לשבחה במה שאין בה, משום שלא יכיר דובר שקרים. ובית הלל אומרים ישבחנו לגמרי אף במה שאין בה, דאם יחזיר רק מה שיש בה לשבח מכלל דשאר לגמרי.

ובמעמא דמילתא שכתירו ב"ה לשבחה במה שאין בה ולא חשו בזה משום אזהרת מדבר שקר תרחק, כתב העיון יעקב עפ"י מה שאמרו ז"ל דמותר לשנות מפני השלום. ואף ב"ש יודו לזה דמותר לשנות מפני השלום, חלל דלייכו קאמרי שאף אם ישתק ולא ישבחה לא יושבת השלום בעבור כך, וא"כ אין כאן היתר לשנות מפני השלום. ומהרש"א ז"ל בחא"ג כתב דדעת ב"ה דאין בשבח זה משום איסור מדבר שקר תרחק, שהרי צעניו המקח טוב וכוונן, דל"כ לא היה קונוהו, וכו"נ כלל זה נאח וחסודה הוי צעניו, דל"כ ודאי לא היה נושא, עכ"ל מהרש"א ז"ל. ועיי"ש.

אכן אחי ז"צ לבדן מה דבעו ב"ה לאיתויי סייטתא לחזק שיטתם מהא דמי שלקח מקח מן השוק וכו' הוי אומר ישבחנו צעניו, דלכאורה קשה מבינן היה הדבר פשוט להם לז"כ כ"כ דבלקח מקח רע מן השוק אף בית שמאי מודים דישבחנו צעניו, דילמא כשם שמתקין ב"ש צדיקא דכ"ד מרקדון וכו', כ"נ פליגי בלקח מקח רע מן השוק, ובביורא לכו דלא ישבחה את המקח במה שאין בו. ומאי שנא האי דלקח מקח מן השוק דכוח פשיטא לכו דלכ"ע צריך לשבחו, ואילו בכלל נחלקו. גם מה דסיים בגמרא מכאן אמרו חכמים לעולם תבא דעתו של אדם מעורבת בין הצדיות צריך ביאור, דכיון שגם עיקר הדין דישבחנו צעניו או יגנו אינו מפורש ומבואר בשום מקום, כיצד הו"א מכאן כלל זה לעולם תבא דעתו של אדם מעורבת בין הצדיות.

שים בכלל לאו דלל חונו דכתיבא דרישא בין אונגא ממון בין אונגא דברים, על כן אי לאו דילפינן באס אינו ענין דאונגא ממון הכתוב מדבר כוכ ניחא לן לאוקמיא לכך קרא באונגא דברים דחמירא מאונגא ממון, כדאיתא בגמרא (בי"מ דף י"ח ע"ב) ארי"ז ארש"י גדול אונגא דברים מאונגא ממון וכו'. ומחמת כן ביינו אומרים דכא דלסכר חורב אונגא דמז"מ ביינו שלא לכוונת המוכר דבדברים כגון לגנות המקח בעיניו כדי שיחיל דמיו, אבל אכתי לא הוב ידעין דאונגא ממון מלד ע"מכ וכוון היכא שאין צב אונגא דברים נמי ישכר בכלל אזכרה זו. ולכדי דרשו בתי"כ דגי' לאוקמיא אל חונו דכתיב דרישא אלאונגא ממון, דאס אינו ענין לאונגא דברים, שכרי חור הכתוב לזכיר על אונגא דברים בסופא דכתיב ולא חונו איש את עמיתו, חנכו ענין לאונגא ממון שאסורכ מחמת ע"מכ אף בלי אונגא דברים, אך ממיילא נכלל באזכרת אל חונו דכתיבא דרישא גם איסור אונגא דברים בעסקי מז"מ כמבואר.

ובאופן אחר יבואר מה שדרשו ז"ל במד"ר מקרא דוכי תמכרו ממכר וגו' אל חונו איש את אחיו דקאי אלאונגא דברים, בהקדם מה דאיתא בגמרא דקידושין ביביל לתת עטס לסמיכות כפרשיות, דחלכל הזכיר על השביעית ואס חמד ממון ונחשד על השביעית סופו למכור מעטללי, לא חור צו מוכר מאחוחו, לא חור צו סוף מוכר ביתו, לא חור צו סוף מלוה דרצית כל אלו באחרונות קשות מן הראשונות, לא חור צו סוף מוכר ע"מכו, לא דיו לישראל אלא אפילו לנכרי, ע"כ. מבואר מה כי התב"ק קבעה סדר העושין לעובדים על מ"מכ שביעית. ולכאורכ אריך ביאור להשוות מ"מכא זו עס מה שאמרו ז"ל במסכת שבת (דף י"ג ע"א) צעון שמיטין ויוצלות גלות צא לעולם, וכן שנינו במשנת חסידים (פ"ה מ"ט) גלות צא לעולם וכו' ועל שמיטת הארץ. וביאר הרמב"ן ז"ל דתי"כ החמיר הכתוב כ"כ צעון חילול שמיטת לחייב גלות בעבורו מפני שכל הכופר צב אינו מודה בחידוש העולם. ולכאורכ צ' מאמרים אלו סותרים זא"ל, דבגמ' קידושין ביביל וליק מקראי עונשין אחרים למחללי שביעית, ובאריך ממירי מבואר דמשפסס חרץ להתחייב בל

שכחירי חורב בלאו דלל חונו, וכן אס ישחק או ישבחנו רק במה שים צו יבא מח ליד אונגא דברים. וכיון שדבר זה נמדד ממקרא שכתוב שפיר איכא למייתי מיינח ראיח דלינא דכילד מרקדין לפני הכלל.

ודייגו גם עטמא דמילתא שמסיום הש"ס מכלא אמרו חכמים לעולם תכא דעתו של אדם מעורבת בין כבדיות, ופירש"י ז"ל מכלא, מדברי בית כלל שאמרו ישבחנו למדו חז"ל שחכ"כ דעתו של אדם מעורבת בין כבדיות, לפשות לאיש ואיש כרעו. מבואר צוב דלא נחכונו לזכיר כצאן שלא יקיע אדם את חכירו ולא יאכזר בדברים צועים, דכ מפורש להדיא בקרא ולא אינטריך למימריה, אלא שכוסיפו חכמים לזכיר דכלל ענין שכוה גורס אמר לחזירו אס מחמת דיבורו או ע"י שכוה שותק וגמגמ מלשכחו יס צו משום לתא דלל חונו. ולפיכך לעולם תכיר דעתו של אדם מעורבת בין כבדיות, לפשות כרעון איש ואיש, לשבח מקחו וכיונא צוב, כדי שלא יבוא לידו איסור אונגא אפילו בדרך גרמא. ומינינו לחז"ל שדרשו בתי"כ אחיובי אונגא דברים לא יתלב עיניו על המקח וכו', כרי דאף שאינו מאכ את חזירו בדברים ממא, מ"מ מאחר שכוה גורס לחזירו שכוה מתאכל איכא איסורא.

ומאחר שזכינו לזה אף אנו נאמר ליישב ה"א דדרש במד"ר מקרא דלל חונו כמה דרשות על אונגא דברים, דאין זה סותר לדברי בתי"כ דמוקי אל חונו דכתיב דרישא באונגא ממון (קושא ד'), דאלו ואלו דא"ה וליכא הכא פלוגתא כלל דמכיון דכלל אזכרת אל חונו באמורא דמז"מ יס אונגא ממון ואונגא דברים גם יחד, וכדאמרן דמז"מ תרווייהו אייתיביה ציב, ע"כ שפיר ניתן מקרא זה להדרש בין אלאונגא ממון בין אלאונגא דברים, שניכס כלולים בפסוק זה.

והשתא חו לק"מ מה שחמכ הרא"ש ז"ל על דרשא בתי"כ, דאמאי אינטריך למילף באס אינו ענין דלל חונו דכתיב דרישא דקרא מיירי באונגא ממון, חיפוק ליה מדכתיב בבאי קרא וכי תמכרו וגו' או קנה, וכיון דבעינא דמז"מ כתיב פשיטא דבאונגא ממון הכתוב מדבר (קושא ד'), ולדברנו ניחא דלפי

וַיִּתְּכֶן עוד עפ"י דרש"י זו דמקרא זה וכי תמכרו ממכר וגו' על בגליות נאמר, שרמז הכתוב במ"ש אל תונו איש את אחיו כדמות הכתוב לישראל מאת הקב"ה, שאם יתנו על לבם כדמותם כעושים בגולה זרונים בין מעבידיהם על מה עשה כ' ככה נאמן הזאת ומה חרי האף הגדול הזה, שפירח הקב"ה בין ארבע זה כמה שנים, חזאת ישיבו אל לבם ויתעוררו לשב צהובים שלימה על חטאיהם, אזי מציעין הכתוב כי תתקבל תשובתם לראות לפניו יתברך, וכל חטאיהם אשר עשו לא יזכרו ולא יפקדו עוד נעושים, שהרי הקב"ה שומר משמרתו של תורה, וכבר הזכירו חכמים ממשמעות הפסוק שאסור לומר לצל תשובה זכור מעשיך הראשונים.

וְכֵן יובי סגנון הכתוב עפ"י דרך זה, וכי תמכרו ממכר וגו', רמז לנכס ישראל אשר בעוונותיהם נמכרה לארבע, מציעה הכתוב אל תונו איש את אחיו, פי' שאם ישובו בתשובה שלימה לפניו ית' שוב לא יזכיר להם כל חטאיהם אשר עשו בראשונה. וז"ש אל תונו איש את אחיו, איש זה הקב"ה כמד"א כי איש מלחמה, אחיו זה נכס ישראל שקראת הקב"ה אחי ורעי כד"א (משלי כ"ז) רעך ורע אביך אל תעזוב (עי' שבת ל"א וברש"י ד"ה דעלך סיני). ומקרא זה רומז על ענין הכתוב שהבטיחנו ויאלמו יתעלה שאם נשוב לפניו באתם וקבלנו צדקו ולא יזכר לנו. עוונות ראשונים, כד' קרא לאמר (מכילת ז') וכל חטאת עמך בית ישראל תשליך במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם. וא"ש מה שדרשו במד"ר בכמה אנפי דפי' וכי תמכרו נאמר על אונאת דברים, דלפי פנימיות הפי' שהיא דרשת על בגליות כנ"ל, רמז כ"י באמרו אל תונו וגו' ענין אונאת דברים, וכמבואר שהבטיח הכתוב שלא יאזכר הקב"ה כניבול את נכס ישראל ולא יזכיר להם חטאיהם אשר עשו בתחלה אחרי שישובו אליו בתשובה שלימה.

וּבְמִעֲרָה אפי"ל בחינה זו מחלוקת ז"ש וז"ה כיצד מקדיק לפני הכלל וכו' בפנימיות הדברים, דכנה נודע מכתבי האר"י ז"ל דשורש בית שמאי הוא ממדת הגבורה וזית הלל שורש ממדת החסד, ורמזו זאת במה שחמרו (ביאור ע"ז ע"א) אבל הלל מדה

אכן לקושטא דמילתא אין כאן סתירה כלל, דכא דאיתא בקידושין סדר בעושים מוכר מטלטלי וכו' ואח"כ מוכר מאחזתו וכו', מייירי בשתתלו יחידים מישראל בחילול שמיטין, דכיון שכתובת הוא יחידים בעושים הנקב לו הוא פרטי מזה כנגד מדה, בתחלה מוכר מטלטלי וכו', אבל מה שאמרו חכמים דבעון שמיטין גלות צא לעולם, מייירי כשרצים מישראל חוטאין בחילול שמיטה, דכיון שזיכור הם שחטאו אף עושה הוא כללי להחטייב גלות.

וְעַפ"י זה יובן מה שדרשו ז"ל במד"ר דפרשת וכו' תמכרו קאי לאונאת דברים, דאף דפשוטו של מקרא מייירי במקח וממכר, מכל מקום לפי מה שדרשו חז"ל דפנימיות הפרשה הרי היא אזכרה על בעושים בעתיד לבא על מחללי שביעית כנ"ל לסוף מוכר מטלטלי וכו', שפיר ניתן לדרוש גם אזכרה אל תונו דכתיב ציב אונאת דברים, וכו' עפ"י מה שדרשו בגמרא כ"ל אונאת דברים אם היה צל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. ולפי"ז יובי סגנון הכתוב באופן זה וכי תמכרו ממכר וגו' היינו שהכתוב מתרה את ישראל שאם לא ישמרו שביעית יהיו נעשים וסופו למכור מטלטלי, וע"ז מסיים הכתוב אל תונו איש את אחיו, היינו אם אחרי שנעשם במכירת מטלטלי שם על לבו וחסר בתשובה מחיר הכתוב שלא נקייטבו ולא נערכו בדברים לומר לו זכור מעשיך הראשונים שהיית מחלל שמיטין, כי גדולה מעלתן של בעלי תשובה.

עוֹד אפי"ל בדברי המד"ר הנ"ל דס"ל דאזכרה אל תונו דכתיב ציב אונאת דברים, עפ"י מה שדרש במד"ר (שם פ"ג ו') ד"ה וכי תמכרו ממכר ר' חייא ברבי דר' אדא דיפו אמר וכי תמכרו עתידים אתם למכור לארבע, וכו', עיי"ש בארוך ומסיים המד"ר לפי שבעו"ז ארבע מונו לישראל אבל לעת"ל אמר הקב"ה עתיד אני להכילים מצרים ולהשכירם מדמם הדי' (ישעיה מ"ט) והכלתה את מונו את צרם וכעסים דמס ישכרו. ועפ"י זה יתכן שרמז הכתוב באמרו אל תונו איש את אחיו אזכרה לאונות שלא יהיו מונו ומעריץ את ישראל בזמן שיחיו מכירים בידם בגולה.

אחרת היתה זו. וכנה כמה מקראות יעידון על כך כי כנסת ישראל היא כלל קרובי בנשימה ובחשך האריכו המפרשים בענין זה (עיין בהקדמת ההפלאה ריש בחובות) דבית הים היה כסף הקידושין אשר נתן ה' ישראל, וכפיית הכר בגיגית היתה החופה.

וזה יוכיח הרמז בדבריהם כיצד מרקדין לפני הכלה, דפלוגתתן היא כלפי שמים ומילין לנד עילאכ ימללו, כינז יש לפאר ולשבח את כנסת ישראל הכנויה כלל, בית שמיא ששרשן ממדת הבגזרזר האומרים כלל כמות שביא, כלומר דאס חטא ישראל ונעשו ללכת בגולה חין להוסיף להם שבה ותכלה יותר ממה שהם ראוים לפי מעשיהם. אכן בית כלל ששרש ממדת החסד פלגי וסביבה לכו שרריך לשבח לפניה כלל נאכ ותסודכ, דאף אס לא צאכ כנסת ישראל לירי מרז זו, שחטאכ ותחתייבכ גלות, מ"מ כדי להשחיק פי קטיגור רריך לשבח כנסת ישראל כלל קרובי בנשימה, וללמד עליה זכות כלפי שמים, שביא כלל נאכ ותסודכ, ובכן.

ואפ"ל עוד במה שדרש ז"ל במד"ר דפי ובי תמכרו יומה על הגלות, דיש לו שייכות וקישור לפשוטו של מקרא דמיירי דידי אונאכ שצין אדם לחצירו. דכנה חכיל האונא ממקרא זה דמיירי באונאכ דברים, וכאשר נתבאר לעיל בכמה אנפי מילתא צטעמא דיתא לכו ללוקמא קרא באונאכ דברים. וכה אונאכ דברים הוא הגורם לפירוד לצבות ולקטעות צין אדם לחצירו כדאיתא במד"ר הג"ל מות וחיים ציד כלשון. וידוע מדבריהם ז"ל (יומא דף ע' ע"ג) כי עון שנאח חס הוא הגורם גלות, היא שבהריב ציתיו ושפרה את היכלנו ועדיין מרקדת צינינו. ולטעם זה רמז הכתוב בצמרו ובי תמכרו שעתידין ישראל להיות נמכרין לאוכ"כ, דכיון דפשטות הפרשה מיירי באונאכ דברים הגורמת שנאח ופירוד לצבות שייך לרמז בכאן ענין הגלות שנגרם מחמת עוון זה. וזה שמסיום המדרש אחרי שדרש פרשה זו על אונאכ דברים לפיכך משב מחיר את ישראל ובי תמכרו ממכר.

עוד יאמר באופן אחר לקשר מאמרנו חז"ל בפרשה זו שלא יהיו סותרים זה את זה שם תואמים

ויחדיו יהיו תמים, עפ"י מה דאיתא בצבא מצינא (דף מ"ז ע"ג) דרי יוחנן אמר דבר תורה מעות קונות ומפני מה אמרו משיב קונה גזיר שמה יאמר לו נשרפו חטין בעליה וכו' אי מוקמת ליה ברשותיה מסר נפשיה ערז ומליל, ואי לא לא מסר נפשיה ערז ומליל. ריש לקיש אמר משיב מפורשת מן החורב. ומפרש בגמרא חתם טעמיה דר"ל דכתיב בקרא ובי תמכרו ממכר וגו' או קנה מיד עמיתך דבר הנקב מיד ליד. ופירש"י ז"ל על הא דאמר ר"י אי מוקמת ליה ברשותיה מסר נפשיה ערז מוכר ומליל, משום דאי מוקמת ליה ברשותיה דמוכר ערז ומליל משום שיכול לחזור צו אס ויקירו. ובקשו החוספות (שם ד"ה אי) וא"ת ובי חיקנו משיב בשביל שאינם מהבונים דערז ומליל לפי שאס ויקירו וחזור ויקבל עליו מי שפרע, דלדיקס לא יחזור לעולם אפילו אס ויקירו, וי"ל דודאי לא חיקנו אלא משום אנשים שאינם מהבונים שיתירו פירות חצריהם לשרוף, ע"כ. וכבר אמרתי בלימוד השיב (עיין בקי' חידושי סוגיות סוגיא דמעות קונות) דלדברי ר"ל דאמר משיב מפורשת מה"ת נמי הוב טעמא משום שבתוכ"ק חשש שמה ייח המוכר פירות חצירו לשרוף ולא יטרה להכיל, ולכאז אוקמינו ברשותיה דמוכר כדי שימסור נפשו ויטרה להכיל שאס ויקירו וחזור צו. אלא דפלוגתא דר"י ור"ל היא דלדעת ר"ל כבר חשש תורה לכך שמה יאמר לו מוכר נשרפו חטין בעליה, ומתמתן כן אמר ככתוב או קנה מיד עמיתך דמשיב קונה. ולרי יוחנן לא חשש תורה לכך, דדבר תורה מעות קונות, אלא שחכמים הם שחשו לכך ותיקנו דמשיב קונה ולא מעות. אח"כ ראיתי למרן החת"ס ז"ל שכתב כן.

היצא לנו מה כי מפרשת ובי תמכרו ממכר וגו' או קנה מיד עמיתך נמלנו למדים שחשש תורה לצני אדם שאינם מהבונים, שלא יחוסו על ממון חצריהם לערות ולהכיל פירותיהם שלא ישרפו, וצטבור כן אמרה תורה דמשיב קונה לדברי ר"ל, ואף לרי דאמר משיב חקנת חכמים היא מ"מ גם חקנה זו היתה רמוזה בחב"ק, דכל מה שחלמדי וחיק עתיד לחדש ניתן למשכ בסיו, אלא שכך גזר יולר בראשית חצריה **למכר** זו מתחדשת ע"י חכמים, ולא ניתנה

עושי דברו וגו' (הכלים ק"ד) ר' יצחק נפתח אומר אלו שומרי שביעית צובג שצטולם אדם עושם מנזח ליום אחד לשבוע א' לחדש א' שמא לכל ימות השנה, ודין חמי חקליה בירא כרמיה בירא ושחיק על כך גבור חיל גדול מזה, ע"כ. מנזרח מזה עולם מעלה של שומרי שביעית ועל כן תגדל התמיכה הכיול יתכן שגבורי כח אלו יהיו שואלין ומקשין מה נאכל בשנה השביעית, הלא ראוי לכם שיכיו משליכים על כ' יבצם וצועחים צו, וכוא יוכלכם ויספיק לכם כל לרכיכם.

אכן יוצן הדבר דכנה ממה שסמכה חורב פרשת וכן תמכרו וגו' לענינא דשביעית למדו רז"ל במד"ר דפ' וכן תמכרו רומת שפתידין ישראל להיות נמכרים לאור"כ, דבעון חילול שמיטין גלות בא לעולם כנ"ל. ולפי מה שביארנו לעיל נמנא דכח מיירי צומן שרצים מישאל הם העוצרין על השביעית, דכיון שרצים הם גם עונשם כללי ללכת בגולה, משא"כ אם יחיד מחלל שמיטה סופו מוכר מטלטליו וכו', וכיון דכח מיירי כשמרובין הם המחללים שביעית, ובעבור כן הם עתידין להמכר לאור"כ, על כן אף הכדיקים שבישראל גבורי כח עושי דברו המשמין שביעית כהלכה נשפטין מן העבריינים המרובים, עד שנפסם לשאל הגיעה מה נאכל בשנה השביעית, כי כאשר הרצים חוטאים הרי הם פוגמים ונוטלים חולשה על כל הדור, וכאמרם ז"ל (שבת ל"ג ע"ב) לדיק נתפס צעון הדור, שפגם נוגע אליו מעון הדור.

ולמען זה הקדים הכתוב פ' וכן תמכרו מוכר וגו' צערם אחר וכן תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, לסבר און שומעת כיול יתכן כזאת שיכיו שומרי שביעית שואלין מה נאכל בשנה השביעית, ע"כ הקדים ואמר וכן תמכרו מוכר וגו' עתידין אחם למכור לאור"כ, כי הן רבים עם הארץ המתפרטים בחילול שביעית, עד שבעבורם נגזרה גזירה על ישראל להמכר לאור"כ, וכיון שחטאו ליצור הגיע הפגם גם אל הכדיקים שיכיו שואלים מה נאכל וגו', וגם רמז זה אזהרה לישראל כי אם יהיו ישראל שואלים מה נאכל בשנה השביעית זה פרק בא סימן כי כבר כדו העיוות, עד שנגזרה עליהם גזירה צעון חילול שמיטין, אלא שפתידין לא יאלה בגזירה לפועל, דקב"ה

להתגלות קודם לכן. עכ"פ לפי זה מורה פרשת וכן תמכרו אף לפי פשוטו של מקרא עד כמה חסא הייריד והשפלות צדורות הבאים צמדות ובעבהגות שצין אדם לחבירו, ולא נלרכה לזמנו ולשעתו, שכרי בשעת מי"ת היו כל ישראל כאיש אחד צלל אחד צלחות גמור, כמו שדרשו ז"ל במכילתא פ' יתרו מדכתיב ויתן שם ישראל נגד הבר. אלא שאמר חורב דמשיכה צלל קונס בעבור דורות אחרונים, שיכיו לריכין לתקנס זו מחמת אינשי ולא מעלי שלא יהיו אריכין צמדות שצין אדם לחבירו.

ומעתה הכה מנזרח מחוך פרשה זו ענין שנאת חנם וקלקל המדות שפתידין להיות צדורות האחרונים, ובעבור כן הוב משה מחיר את ישראל וכן תמכרו מוכר וגו' עתידין אחם למכור לאור"כ, כי מחמת הנאמר בפרשה זו שפתידין להיות אינשי ולא מעלי ויהיה מלוי בישראל עון שנאת חנם, דין גרמא שחב הבית ויאלו ישראל בגולה. ועפ"י זה יש שייכות וקישור בין דרשות חז"ל שנאמרו צעין לפשוטו של מקרא, דאונתא מומן וגם אונתא דברים נכללו בפרשה זו, דשייכי להדידי והיו תולדותיהם מחמת שנאת חנם מריב וקטעטע ופירוד הלצות שצין ישראל. ותו ליכא פלוגתא בין הח"כ לדרשת המד"ר כנ"ל, וכולם לדיק יחדיו, דכולהו אינשיהו בפרשה זו צמשמעות הכתובים.

ועפ"י דברים הנאמרים צעין נחזור לצאר טעם שהפסיקה חורב לכתוב פרשת וכן תמכרו צאנאע פרשת שמיטה ואח"כ חר לענינא דשמיטה וכן תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו' (קישוף א'). דכנה לכאורה יש לתמוה על שאלת ישראל מה נאכל בשנה השביעית, דנראה מזה שיכיו כקטני אמונה ח"ו הדואגים שמא לא יהיה לכם די סיפוקס, מחמת שיכיו משמין שביעית כמנזח הצורה עליהם. חס פלאו דהרי הכה מיירי בשומרי שביעית כהלכה, כדמוכא מקראי שהצטיון הקב"ה ולייתי את צרכי וגו' ועשת את הצבואה לשלש שנים. הרי שהכתוב מדבר צאות המשמין שביעית לכל פרטיה שעל כן הוצרכו לצרכה זו, ועל שומרי שביעית כהלכת העידו חז"ל במד"ר פ' ויקרא צרכו כ' מלאכיו גבורי כח

התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין לחבר
 בכס ולעמוד עליהם, עכ"ד החסופות. וכמבד"ט
 ז"ל בחידושיו לכתובות האריך לדחות דברי ר"ח כן
 ז"ל ובתוך דבריו כתב כי אם כוונת ר"ח כן במ"ט
 כי יש מלות התלויות בארץ שאין אנו יכולין לחבר
 בכס על מלות שמיטה שקשה לקיימה משום שאלת מה
 נאכל בשנה השביעית, הלא יש ענה לקנות מתגרי
 עכו"ם תבואת חו"ל שאין דינו שביעית מוכרים
 ומלנינו כיו"צ בירושלמי פ"ב דלחל (כובא בתוס' ר"ח
 י"ג ע"א ד"ה דאקריבו) ח"ל בשנה שנגסו ישראל
 לארץ ומאלו קמה להם מהו שחבא אסורה משום חדש,
 ח"ל למה לא וכו', כך אנו אומרים לא אכלו ישראל
 מנה כליל הפסח (בתמיה) וכו', ח"ל שמלות עשה
 דוחה ל"ח וכו', על דעת ר' יוסי דלמר אין עשה
 דוחה ל"ח אלא"י כתוב בלזה ממה שכיו חגרי נכרים
 מוכרים להם וכו', עכ"ד ז"ל.

ז"ל דברי המבד"ט יש לתמוה מה כל המרד הזאת
 אשר יחדרו ישראל לאמר מה נאכל בשנה
 השביעית, וברי תקנה יש להם לקנות תבואה מתגרי
 חו"ל. אמנם נראה עפ"י דברי הב"ח ז"ל בל"ח סימן
 ר"ח שכתב לישב קושית הטור ז"ל על ה"א בצרחת
 משין שלם ונאכל מפריה ונשבע מעובד וכתב הטור
 דאין לומר כן שאין לחמוד הארץ בשביל פריה ועובד
 הלא לקיים מלות התלויות בה, וכתב עליו הב"ח
 ז"ל ותימה הלא קדושת הארץ כנשבע בה מקדושת
 הארץ בעליותה היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים
 מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ וכו', ואמר אם
 חטמה את הארץ נמשכה בעוממה גם בפירותיה
 היונקים ממנה וכו', ועתה באלם פירות היונקים
 מעוממת הארץ נסתלקה השכינה, כי כשהעוממה
 נכנסה עם אכילת פירות בתוך בני ישראל יולאח כנגד
 הקדושה מקרב ישראל. וי"ח נוחה שמכניסין בצרחת
 זו ונאכל מפריה ונשבע מעובד, כי באכילת פירותיה
 אנו חיונים מקדושת השכינה ומעברתה ונשבע
 מעובדה, עכ"ד קדוש ז"ל.

ובקדים עוד מה שכתב בסה"ק בל"ח מים חיים פ'
 פקודי לפרש הפסוק שש ימים תעבד וגו',
 ולכאורה וכו' וכו' חיוז הוא על האדם לעבד עבודה

מאריך אפיק וכו', ולאח עליהם להתעורר ולחזור
 בתשובה, כדי להעביר את רוע הכזירה.

וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית כן לא מרע
 ולא נאסוף את תבואתנו ולויתו את ברכתו לכם
 בשנה הששית ושש את התבואה לשלש שנים. ידוע
 מה שהקשה בספרי"ק נועם אלימלך בשם אחיו החסיד
 המפורסם כי התורה יאלה ככלל. מדרבה, כי דרך
 הכתובים בכל מקום להיות מקלר ועולה, ופעמים
 אנו למדים כמה דרשות מיתור אות אחת, ובאין
 האריכה תורה לפרש קושית בני ישראל, וכי די
 לכתוב ולויתו את ברכתו, וממילא נדע דקושית
 מעיקרה ליחא.

גם קשה מדוע האריך הכתוב כל כך בלשון השאלה
 כן לא מרע ולא נאסוף וגו', אע"פ כי רובכלא חזיל
 ומני כל חיסורי שביעית, הרי אחרי שכבר בודיע
 אלקים אוחנו את כל זאת בתחלת הפרשה, מעממו
 נבין טעם שאלה מה נאכל בשנה השביעית, ומה לורך
 לפרט מלאכות האסורות בשביעית.

ג עוד יש להקשות דממשמעות הכתוב מוכח כי
 שאלת מה נאכל בשנה השביעית היא הנוחמת
 שילוב ה' את ברכתו בתבואת השנה הששית, וחולה
 זאת אם לא היו ישראל שואלים מה נאכל לא היתה
 מתבררת להם תבואת הששית, לעשות את הליך לשלש
 השנים. והוא חמוד מאד דלדרבה איפכא מסתברא,
 כי אם בזמן שלא יהיה חזק בעמונים של ישראל בשביעית
 ויהיו חמדין ושיילין מה נאכל אשפי"כ יא' ה'
 להם את הברכה, על אחת כיו"ב דבזמן שחזק ואמין
 בעמונים של ישראל בהקב"ה ואינם שואלים ומסתפקים
 מה נאכל בשנה השביעית, כי בעומים הם בעור לור
 ישועתם שישלח עזרו מקדש ולא יחסרו כל טוב, ודאי
 ראויים הם שתצדק להם תבואת השנה הששית.

ונראה לנאר הענין בהקדם דברי החסופות בכתובות
 (דף ק"י ע"ב ד"ה הוא) ח"ל, ואומר רבינו
 חיים דעכשו אינו מלוד ללוד בל"י כי יש כמה מלות

הארץ. ח"ש, מה" נאכל בשנה השביעית, כלומר מה חשיבות וערך יש לפירות חו"ל אשר נאכל בשנה השביעית, והלא קדושת השכינה אין בהם, ורבותהון מה חשיבות לקבל שנה פירות הארץ היונקים מקדושת השכינה. ולא זאת בלבד אלא עוד טענה הנשמעת תהיה צפי ישראל אם יכיו מקקים לאכול בשנה השביעית פירות חו"ל, שכרי הם בעלים מעבודת שד ורכס בארץ ישראל, ואין צידם לקיים מצוות התלויות בארץ, ונמנע מהם לבדר ענפי הקדושה הנעשה באמצעות הקריש והזריעה ושאר עבודות הארץ, ופחד כן חסרו כל אלה, וכידן יתבררו הנימוקים הקדושים, ויחזרו אל הקדושה שנית.

וזאת טענת ישראל באמרם כן לא חרע ולא נאסוף את תבואתנו, כלומר שאין צדינו לקיים מקרא שכתוב שש ימים תעבד וגו', לחרע בשעת חריש ולחרע בשעת זריעה וכו', ואין לאל ידינו לבדר ענפי הקדושה. וכלפי שיבוי צפי ישראל טענות נזקקות אלו, הבטיחם הקב"ה שלא יפחדו ומורא לא יעלה על ראשם פן יטערו לאכול פירות חו"ל בשנה השביעית, ותחסר מהם השפעת הקדושה הנמלאת בפירות הארץ. כי יזכר ב' את ברכתו בשנה הששית, ועשת את התבואה לשלש שנים, ויאכלו עניים וישבעו אף בשנה הזו מפירות הארץ היונקים מקדושת השכינה, וגם יתבררו על ידם הנח"ק באמצעות עבודת הארץ בשנה הששית, ע"י שיקיימו בהם מצוות התלויות בארץ.

אכן טענות אלו שייכות רק באם ישראל עושים רצונו של מקום ומקיימים מצוות התלויות בארץ, כי אז יש להם נזקק ולעוק עוד אל המלך, שאינם חפצים לאכול בשנה השביעית מפירות חו"ל שאין קדושת השכינה בתוכם, ונפגשם שוקק לאכול מפירות הארץ ולשבע ממנו, היא הקדושה שבהם, וגם חפצים הם לקיים מצוות התלויות בארץ, ולבדר ענפי הקדושה באמצעות העבודה. ואז בדין הוא שתחבר להם תבואת השנה הששית, כדי שיבא להם כל זורכס למאכלם ולכל חייתם בשנה השביעית, ולא יטערו לקחת פירות חו"ל. אבל בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום ואינם מקיימים מצוות התלויות בארץ, אין להם פתחון פה לעשות שאין בראונם לאכול פירות חו"ל

בשש ימי המעשה, וביאר עפ"י ידוע שכל ה"ע מלאכות כולם נאכלו מה"ע קלות שנתקנו אדם וחור והנחה, שבה נתקלה האדמה וכן נבאיה שלא תזיל הארץ למח כ"ע ע"י עבודת המלאכות, ועל כן החיוב על האדם בשש ימי המעשה לבדר ענפי הקדושה מכל דבר ודבר ב"ע מלאכות וכו'. זה אמרו שש ימים תעבד וכו', כי העבודה והמלאכה הברחיות בהם לתקן העבודה והמלאכה מדיני חנקים, עבד"ק. והנה אופן התבואות ציור ענפי הקדושה באמצעות המלאכה הוא ע"י שהאדם עוסק במלאכתו באמונה, וזאת בכל המצוות שנתה תורם בעבודת שד וכו'. וכן צעה שישראל עוסקים בעבודת הקרקע בא"י וזאת מהרים לקיים את המצוות התלויות בארץ, בכך הנה מתקיים ומעלה לשרש את כל הנה"ק בכללות באותם הפירות ותבואת השדה.

ועל פי הקדמות אלו תתבאר כמין חומר טענת ישראל מה נאכל בשנה השביעית וגו', כי כן אמת שיש צידם לקנות תבואה מתגרי חו"ל ולא יסבלו חרפת רעב בשנה השמיטה, אך לא זו הייתה סבת שאלתם מה נאכל בשנה השביעית, אלא טענתם הייתה כי באכילת פירות חו"ל תחסר להם השפעת הקדושה שבו מקבלים ע"י אכילת פירות הארץ היונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ, ומה ערך וחשיבות יש באכילת פירות חו"ל בעוד שהלוחות קדושה אין בהם, ונפגשם יבשה ואין כל מהשפעת המזון הרוחני שבו מקבלים צעת אכילת פירות הארץ. וזה מבואר לשון הכתוב וזי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, כי הנה מלינו פעמים רבות במקראות ודבריו חו"ל חשיבה "מה" מורה על דבר פחות הערך וחסר שויות וכמו שאמר משה רבינו ע"ה ונחנו מה, דמחמת ענותנו לא החשיב עמנו למאמץ, וכן אמר הכתוב (דברים פ"י) ועשת ישראל מה ב' האלקים שאל מעמך כי אם ליהוה. והנה נמי פירושו כי לא דבר גדול הוא שאל ממך לדפדף בגמרא (ברכות ל"ג ע"ג) על ה"א קרא אלו יראה מלחא וזערתה היא וכו'. וכן בדברי נעים וזמירות ישראל (תהלים פ"י) מה אנוש כי תזכרו וכו"ז הרבה.

ודבר נמי תתפרש טענת ישראל על אשר אין להם השפעת הקדושה שבו מקבלים באכילת פירות

דנחוצות השנה הששית בלבד יהיה סג' להספיק
חצוה"ל ג' שנים.

וְנִרְאָה בנקדם מה שהקשה בס"ק נוס"א בשם
חמיו החסיד המפורסם, חזק"ק, היות שהחורב
יאלץ בבואו מזרעה, שדרך הקרא לכתוב ח"ח יתור
לשון בפסוק חפילו אות חתה וישי"א זה מחורבן כמב
קישויות, אבל הקושיא לא נכתב בעצמה בחורב וכו',
ובאין האריך הכתוב לבאר בקושיא מה נאכל וגו',
ותירין כי כשהשי"ת ברא את העולם השפיע מטובו
למורות מושכים שפע ללרבי בני אדם, ודרך השפע שלא
להספיק כלל, אלא כשהאדם נופל ממדריגתו ואין לו
בטחון בצורה ב"ה וכו', אז עושה האדם הכווא וכו'
פגם חלילה וכו', ולרדף כשי"ת ב"ה ללוות מחדש
השפע שתלך כמו בתחלה. וז"ל הפסוק וכי תאמרו מה
נאכל, פי' שלא תבטחו בו יתברך ותאכלו מה נאכל,
בזה אחס מעריצים אותו שאני לריך ללוות על השפע
מחדש, וז"ל ויויתי את צרכתי.

וְעַל פי דרכו בקדש חף את נאמר לבאר דרשה בח"י
דהנה י"ל דליכא נפקותא במכות הצרכה בין מי
בטועה ב"ה בכל לבו כי יזמין לו כל לרבי פרנסתו,
ואינו מסתפק מה נאכל, לבין מי שנחרפץ בטחונו
ונחלשה שלימות אמונתו, ונפשו בשאלתו מה נאכל.
דמי שהוא בעל בטחון ולבו שלם עם חלקיו בחכמית
השלימות, ישלח ב"ה באסמיו את הצרכה בכל שנה ושנה,
שהרי זה מכלל הצרכות אשר יעד ב"ה לשומרי מצוותיו
בשלימות, כדכתיב אתם בחקתי חלכו וגו' ונחתי
גשמיכם בעתם ונחתי הארץ יבולה וגו' וישיג לכם
דו"ש את ציור וצור ישיג את זרע וגו', אלא שכבר
כתב הרמב"ן ז"ל בפירוש בחקתי כי לא השיגו ישראל
לצרכות אלו בשלימותם לא הריצים ולא היחידים שלא
עלתה זכותם לכך, ע"כ. אמנם אפי"ה זכו ישראל לחלק
מן הצרכות הנאמרות שם בזמן שהיו ראויים. וכיון
שהבטיח הכתוב שאם יחכו תחברך לכם חצוה"ל השדה
צרכה מרובה, ח"כ לא בלבד בשנה הששית יא ב"ה אלו
את הצרכה באסמיו, אלא כל שנה ושנה תחזיר
לחצירתה, כדכתיב היום וישן מפני חדש חזיתו. אכן
מי שלא זכה למדריגה זו להיות בטועה ב"ה בכל נפשו
ומאורו, ויבוא שואל כמסתפק מה נאכל בשנה

שנה השביעית, שהרי גם מפירות הארץ פרח
ונעלמה הקדושה משום שלא קיימו מצוות התלויות
בארץ. וא"כ יש לכם חקיה טובה לביא בשנה
השמינית פירות ארץ לארץ, ובעל פה ענתה מה נאכל
בשנה השביעית. ולפיכך לא יעשה ב"ה לכם גם לשלוח
צרכה בשנה הששית לעשות חצוה"ל לשלש השנים, דכרי
לא עזיב קצ"ה יוסף למגנא, וכבא כרי יש לכם חקיה
לכלל עצמם בדרך העצב ע"י פירות שיוצאו מחו"ל.

וְעַל זה מבוחר היעז מה שחלל הכתוב מאמר
ולויתו את צרכתי בשאלת מה נאכל בשנה
השביעית (קושיא ג') דמיינה משמע ששאלת מה נאכל
מביאה לידו כך שיוכל ב"ה את צרכתו בחצוה"ל הששית,
כי אכן אחת הדבר שרק אם יהיה לישראל פתחון פה
לשאל מה נאכל בשנה השביעית, ועענה נכונה בפי"ה,
כי מאחר שכל השנים נעשה שואבת קדושה באכילת
פירות הארץ, וגם הכמה מצריים נה"ק באמצעות
עבודה שדה וכרם, ח"כ למד יגרע חלקם בשנה
השביעית לאכול פירות ח"ל, על כן דין הוא שתחברך
לכם חצוה"ל השנה הששית. משא"כ בזמן שאין לכם
פתחון פה לטעון מה נאכל בשנה השביעית, דהיינו
בזמן שאין הם מקיימין מצוות התלויות בארץ, אזי לא
יעשה ב"ה גם שאין בו לרך לבדך את חצוה"ל השנה
הששית בצרכה כפולה ומשולשת, מאחר שיש לכם
חקיה לביא פירות מחו"ל.

•

רבי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית כן לא חרע
ולא נאסוף את חצוה"ל ויויתו את צרכתי לכם
בשנה הששית ועשה את החצוה"ל לשלש השנים.
בחזרה כהנים איתא ויויתו את צרכתי לכם בשנה
הששית, אין לי אלא בששית מניין בחמישים צרכיית
בשלישית ובשניית יבו מספיקות משנה לחצירתה ח"ל
בשנה. והנה דרשה זו קשה לכלמה, שהרי בקרא
מבוחר להדיא כי בשנה הששית חכום הצרכה בחצוה"ל
השדה עד שחספיק לשלש השנים, וכיזא איכא למידרש
שאף בחצוה"ל שאר השנים תחול הצרכה בחצוה"ל,
ואך ורק בהצטרף צרכה שאר השנים יהיה בידם די
לאורך לשלש השנים, היפך ממשמעות פשוטו של מקרא

מאמינים בני מאמינים לומר דברים כאלו מהעדר
בזעחון חיו.

(ג) קשה מה שיכיו שואלים מה נאכל בשנה
השביעית, הלא באמת בשנה השביעית אין שום
שינוי מבשר השנים, כי בלא"ה אינם אוכלים
מהבצואה החדשה עד תשרי, כשנאספין הבצואה מן
הגרנות, כמו שפירש"י ז"ל ע"פ ואלתלם מן הבצואה
יין עיי"ש, אלא שיש להם מקום לחוש להעדר המזונות
בשנה השמינית מחמת שלא זרעו בשביעית. והרמב"ן
ז"ל כתב שהוא מקרא מפורסם וכוונתו כחייב וכי
תאמרו בשנה השביעית מה נאכל. וי"ב דכל היכא
שמשתה בבית מן הסדר איכא עממא למילתא, ור"י
לפ"י הרמב"ן ז"ל לר"ך עמם מדוע שיהיה הכבוד
וכתב וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית.

והנה"ל ב' בקדום דברי ק"ז זה"ה בישמח משה
לפרש כוונת רש"י ז"ל שנת לה' לשם ה' כשם
שנאמר בשנת בראשית. והנה בזה"ק (שמות פ"ח)
הקשה חז"י ויבדק חלקים את יום השביעי וכתב
בזמן ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שנת לא
יהיה צו וכיון דלא אישחכא ציה מחזא מה ברכתא
אשחכא ציה. ור"ל דבואר יתכן שיהיה יום השב"ק
זמן התעוררות השפעה אי לא אשחכא ציה מחזא,
שהוא בחי' נאום והעדר השפעה, ויתרן דמהבוא
יומא מתברכין מיניה כל שית יומין עילאין, וכל
ברכאן דלעילא ולחתא ציומא שביעאה חליון.

והנה"ה כעין קושיא א' יש להקשות על השמיטה, שהיא
קדושה וזוהי מסייעת דברכה, כנודע, לפיכך לא
משחכא ציה מחזא, וכי"ז יתכן דכל שאר השנים
מתברכין ע"י שנת השמיטה. וי"ל כדברי הזה"ק גבי
שנת. והנה שם חלקים שהוא דין מורה על הלאומים,
משא"כ הו"ה רחמים מקור בהשפעה. וזהו ביאור
דברי רש"י ז"ל דבזה ק"ל אמאי כתב בשמיטה שנת
לה', שהוא מורה על השפעה, הלא אז הוא בחי'
נאום כ"ל, לאת אמר כשם שנאמר בשנת בראשית,
דאך דלפי הנראה הוא בחי' נאום, עכ"ז הוא זמן
השפעה לכל שנת ימי המשעשע כמו כן כאן, עכ"י

השביעית, א"כ בסבת חוסר בעמלנו נתקלקלו נאורי
השפע כמ"ש הו"ה"א, ואינו זוכה שתתברך לו הצואה
כל שנה ושנה, ואעפ"כ צעור שנה השביעית יז' ה'
את ברכתו בשנה הששית, שהעשה את הצואה לשלש
השנים, בשנה שהוא משמר מנחת שביעית.

ובר"ך זה אפ"ל כוונת הח"כ, דנא לומר שאף באופן
שהכתוב מדבר, דכיוני באדם שאמונתו רפוייה,
ואינו שלם בצעמונו צה', ותמה חמה יקרא מה נאכל
בשנה השביעית, עד שגרם לקלקול נאורות השפע
בחסרון אמונתו, וחקוק הוא לברכה שנה הששית דייקא,
משום שלא נתברכה לו הצואה השנים הקודמות,
ואעפ"כ אל יתויאש לומר כי שוב אין לו תקנה על
אשר עיוות, אלא עדיין תקנה יש לו שישוב אל ה'
בתשובה ויחזק לבו בצעמונו שלם בהש"ת, וזהו יחזרו
נאורות השפע לחיובן, ותתברך לו הצואה כל שנה
ושנה, כאשר יעד ה' יתברך לשומרי מצוותיו ההולכים
בחורת ה' בכל לבם.

וא"ש מה דמריב צה"כ מחיצת בשנה שתתברך
לו הצואה כל שנה ושנה להחזיר להברכה, דאין
זה מתנגד אל המפורש בקרא, אלא דבפסוק מדבר
במי שאין בעמלנו שלם באלקיו, ונפשו לשאול בגיעה
מה נאכל, ולפיכך אין לו אלא ברכת השנה הששית
בלבד. ואתי תורת כהנים לרבויו מדרבני בשנה
שאל יחב תתברך לו הצואה כל שנה ושנה, והיינו
כשיתחזק בצעמונו גמור בהש"ת בכל נפשו ומאודו.

•

ובי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא חרע
ולא נאסוף את הצואתנו ותייתי את ברכתי לכם
בשנה הששית ועשה את הצואה לשלש השנים. וי"ל
בזה שלא מנינו כזאת בכל החורש שיצאו הכתובים
ע"ד קושיא ופירוקא. וקושיא א' הקשה בזה"ק נושא
אלימלך בשם אחי הקדוש ז"ע.

(ב) יש לתמוה כי"ז יאמרו ישראל מה נאכל, והלא
אמר ז"ל (פסוק מ"ח ע"א) האומר מה נאכל
מתר ברי זה מקטני אמנה, וכי נחשו כלל ישראל

וגרמה עפ"י מה דליתא בגמרא (קידושין ס"ז ע"א) מעשה צינאי המלך שהלך לכוהלות שבמדבר וכיצד שם ששים כרכים ובחזרתו היה שמה שמה גדולה וקרא לכל חכמי ישראל וכו', וביה שם איש אחד לך לז רע וצליעל ואלעזר בן פועירא שמו, ויאמר אלעזר בן פועירא לינאי המלך ינאי המלך לבס של פרושים עליך (פירש"י שונאידר הם ואין שמהם בבללחתך), ומה אעשה (לדעת שכן הוא) בקם לבס ציץ שצין עיניך (הן לץ בקדש על מלך וכו' וחס יגלו את לבס למחות בך מהיות כהן) הקים לבס ציץ שצין עיניו וכו', וביה שם זקן אחד ויהודה בן גדידיה שמו ויאמר וכו' לינאי המלך רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לרעו של אכרן, שהיו אומרים אמו נשצית צמודיעים (לכך מיווה צו שהיו הפרושים אומרים עליו אמו נשצית וכו' ושצית פסולה לכהונה ונשאה אציו ונמנא חלל), ויבוקש הדבר ולא נמצא ויבדלו חכמי ישראל בזעם. ויאמר אלעזר בן פועירא לינאי המלך וכו' אם אתה שומע לעצתי רומסם (הרגם), ותורה מה תהא עליה תורה תהא מונחת בצדק זוית כל הכוהה ללמוד יבא וילמוד וכו', מיד חרקה צו אפיקורסות דכוה ליה למימר חינוח תורה שצכתה תורה שצט"פ מאי, מיד וחולץ הרעב ע"י אלעזר בן פועירא ויהרגו כל חכמי ישראל וביה העולם משחומם וכו', ע"כ.

ומכאן למדנו עד כמה חמור הוא פגם הבולק אחרי שנת מינים וכופרים או מקבל תועלת מהם, כי הכה ינאי המלך לא היתה צו שמן מינות עד אותה שעה, כמו שמפורש בדברי הגמרא "מיד" חרקה צו אפיקורסות, שצחח וחולץ בערך תורה שצט"פ, משמע דעד אותה שעה היה מנוקא מחטא זה לגמרי. וגם מצינו בדברי הגמרא (עיין פסחים דף פ"ח ע"ב) שעד אותו מעשה כשר היה וביה מציית לדברי חכמים. אלא שטעה ונתתה צעצת הרשע אלעזר בן פועירא להרוג את החכמים שלא חפצו שיהיה כה"ג מחמת טעמים ונימוקים, דאף שנתבקש הדבר ולא נמצא, שלא נחברר אמיתות הקול שיצא על אמו, מי"מ ודאי היה לחכמים טעם לכך שלא רצו למנותו כה"ג, וצדואי היה קן בשרים וד"ץ שלא רצה להטות אחן קשצת לדברי

ועפ"י אפ"ל אמירתן של ישראל מה נאכל בשנה השביעית, שאין שאלתם מזה דאגת חסרון כמוהו והעדר בצמחון ח"י, אך מכיון ששנת השמיטה היה זמן העדר הכשפעה, א"כ מה צרכתא אשתכח ציה. ואף אם יהיו להם מחנות משנים בקדומות, מכיון דלא חשיר ציה צרכתא, כל זה אינו שוה להם. ונאחז יאמרו מה נאכל וגו' הן לא חרע ולא נאסוף את צדואתנו, וכיון שביה שנת העדר הכשפעה, א"כ מהיכן יושפע לנו צנה השביעית שפע צרכה. נאחז מציב להם הקצ"ה וצוית את צרכתי וגו', כי אדרבה הכנה הלא היה שנת הכשפעה, ומינה איתמשך צרכתא לכל שני המעשה, וא"כ חו לרעא למיחש למיד, ודוק.

*

וכי חשיג יד גר וחושב עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר חושב עמך או לעקר משפחת גר אחרי נמכר גאולה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו או דודו או בן דודו יגאלנו וגו'. פירש"י ז"ל גאולה תהיה לו מיד אל תניחבו שיטמט וכו'. ויש להקשות שהרי פליגי ח"ל צמודרש (צ"ר פ' מ"ד ו') וח"ל ר"י אחר צכ"מ שנאמר אחרי סמוך אחר מופלג ור' הונא אחר צכ"מ שנאמר אחר סמוך אחרי מופלג, ע"כ. וא"כ לא יתכן לומר כפירש"י ז"ל אלא למ"ד אחרי סמוך דאין פירנס רש"י ז"ל פירושו לפי דברי רמ"ד אחרי מופלג, דנמצא כי הפסוק סותר עלונו מנייה וציה, דקאמר "אחרי" משמע לזמן מרובה וכדר קאמר גאולה תהיה לו דמשמע מיד. וגם צלאו פירוש רש"י ז"ל קשה למאן דקבר אחרי מופלג, דליכא למימר שצאה המלוה לגאלו דוקא אחרי זמן מופלג שנטמע, שצרי כהא מייורי צנמכר לעצב ע"י או לעכ"ם עלמה להיות לה שמש לחטוב עניים ולשאוב מים, ע"כ. וצדואי דיעה שעה אחת קודם למכר ולהחיש לגאלו מצינ עוצדי ע"י, כי צכל שעה שחא ציניהם עלול הוא לעצור עצירות, וכמו שפירש"י ז"ל צמאכ"כ להלן צסמוך לא חטעו להם אלוילים שדיצבר הכחצו כנגד זה הנמכר לנכרי שלא יאמר הואיל ורצו מגלה עריות אף אני כמותו הואיל ורצו עוצב ע"א אף אני כמותו וכו' ע"כ (ועיין צכלי יקר ז"ל מה שכתב צזה).

אין יאזכר יוכל להוריד את האדם צבת אחת לדיוטא התחתונה שבשאל, אלא אם האדם שומע לו פ"א הוא חוזר להכשילו שנית בעצירה חמורה יותר, ומן הקל אל הכבד, ולאט לאט הוא נמשך אחריו כשב לעצת יוצל. ובאמנם ז"ל (שבת ק"ה ע"ב) שכן אומנותו של יאזכר היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עזוב ע"ז וחולק ועוד, ע"כ. הרי כי כך הוא דרכו של יאזכר ללחוס את האדם לעד אחרי לעד. אך במינות אין דבר כן, שאין יאזכר מפילו מדרגה אחרי מדרגה, אלא מיד כאשר נכנס בו רעל המינות ע"י קבלת השפעה ותועלת מהם, מיד הוא מפעפע בו כארס של עכנאי ומצנץ ועולה מחוכו, וברי הוא כבר מין כמותם ונתרחק מאלקי ישראל.

ובזה אפ"ל דברי הכתוב אחרי נמכר גאולה חביה לו לעת מאן דאמר אחרי מופלג, דהנה הכא מיירי בזמנך לעבודה זרה, כמ"ש רש"י ז"ל להיות לה שמש לחטוב עאים ולשלוש מים, וא"כ הריכוז מקבל טובת הנאה מעובדי ע"ז ומוניים. ולכן משעב שקבל תועלת ממינות, אף שלא שבה עדיין ציניהם זמן מרובה, הרי הוא מרוחק מאוד מבוכי"ע. זה שרמ הכתוב אחרי נמכר כלומר שכבר הפלוג להתרחק כמה שנמכר להיות שמש לע"ז והוא מקבל תועלת מהם, גאולה חביה לו אעפ"כ לירך למחר ולגאלו מיד. וא"כ אף כאן סתירה בכתוב כלל, כי אמנם ציור הכתוב לגאלו מיד אחרי שנמכר כפירש"י גאולה חביה לו מיד, אך אעפ"כ הוא רחוק ומופלג מאוד מן הקדושה, כיון שקבל טובת הנאה מהם.

חכמים כי אם קיבל תועלת מאותו רשע והלך בעצתו היא אשר הביאתו לידי כך שיכנס בו ארסו ארס המינות ונעשה כמותו ממש, כי כך היא המדה שכל מי שנחזה דברי חכמים אמתיים וייעצו צעיונו דברי מינות הריכוז נעשה כמותם, ומרץ בקרביו ארס עוממת המינות.

ובדמיון ראיה עד היכן מגיע היזק קבלת התועלת ממי שאינו ראוי, מהא דאיתא בגמרא ר' ישמעאל בן אלישע איתתי ליה הבוא גברא ראשית בנא א"ל דיינא אית לי וכו' א"ל פסולנא לך לדינא וכו', איתתי זוגא דרבנן וקדייני ליה ביהו דקאזיל ואתי אמר אי צבי טעין כבי ואי צבי טעין כבי, אמר תתא נפשא של מקבלי שוחד ומה אני שלא נעלתי ואם נעלתי שלי נעלתי כן, מקבלי שוחד עאכ"כ, ע"כ. הרי עד כמה מגיע כח ההשפעה של מקח שוחד או קבלת הנאה כל שהיא, כי אף שלא לקח ממנו כלום אלא רצה לתת לו כפת שוחד כבר נחלבלבל דעתו לחפש ולמאול כל עזדקי שיוכל הלה לזכות דין. וכמו כן צינאי המלך ע"י שכוזב צעיונו עלת אותו מין וקבל מנחה תועלת להתחזק במלכותו ולהרוג חכמי ישראל שמיחו בו על שנטל לעצמו פטרת הכהונה גדולה שלא הלמחו, זו היחה הסבה שלא ארכה השעה אלא מיד צאיתו מעמד חרקה בו לרעת המינות, עד כדי כך שגפל לדיוטא התחתונה להלעיג ולחלל בחזרה שבצ"פ, לומר כי אין זה אורז ולא אכזו לן רבנן מידי.

ובמבנה נקח מוסר מה מורא הוא פגם השומע לעצת מינים וממשך אחרים, כי אף שגם בשאר עצירות אמרו ז"ל עצירה גוררת עצירה (אבות פ"ד ז') מ"מ

בחקותי

וגאמרו בדברי המפרשים תירושים שונים, רש"י ז"ל כתב צפ' לך לך דחשבינ תחלה בגלות ממנו לידת יתחק. ויש שכתבו לתרץ כי קושי השעבוד השלים את הזמן. ומקטת המפרשים כתבו דבאמת לא נשלם עדיין זמן הגלות בלא תם ממלכים, כדמוכח במדרשי חז"ל שהקצ"ה דילג על הקץ, ומה שזוהר עדיין להשלים מכה מה שנגזר עליהם בצרות צין הבחרים משלימין ישראל בשאר הגלויות.

ועל תירוצו זה קשה לכאורה שהרי מפני חטאינו גלינו מארצנו, ואילו לא היו ישראל חוטאים לא היו גולים, ואם כן כיצד היתה מתקיימת גזירת ח' שנה אילו לא חטאו ישראל. ותירוצו מן זיע"א בספרה"ק דברי חיים שאם היו ישראל זוכים היו מכריעים בשמים כאחד משאר תירושים, או דחשבינ ח' שנה מלידת יתחק, או דקושי השיעבוד השלים ולא היו זקוקים לגלות בעבור כן. וכיון שלא זכו גרם החטא לפסוק כחירוצו זה ששאר הגלויות משלימין, עכ"ל.

והנה בגמרא שבת (דף פ"ט ע"ב וז"ל) צ"ר פפ"ו וצתנחומא פ' וישב) איתא ארבע"א אר"י ראווי ה"ב יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של צרל (פירש"י) כדרך הגולים שהרי עפ"י גזירת גלות ירד לשם) אלא שזכותו גרמה לו דכ' (הושע י"א) צבאלי אדם אמשכס בעצמות אהבה ואהיה להם כמרימי עול על לחייהם ואע' אלו אוביל (וכתב המהרש"א ז"ל שם שצרכותו של יעקב משכו אותו צבאלי אדם דהיינו ע"י יוסף וכו', ואהיה להם כמרימי עול וכו') ר"ל כפרה זו המורשת כשצאים ליתן לה מאכל מרימין ומקילין העול מעל אצורה שחובל לאכול בנקל, ולפעמים המאכל ירדו ממנה ומטה לה הנותן ומראה לה שחלך

אם בחקתי חלכו וגו' במד"ר ריש פרשתן הכ"ד (תהלים קי"ט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד רשע"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות הכ"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך. והתמיהה מפורסמת הכיזל יתכן לומר כזאת על דוד מלך ישראל שהיה מעלה על לבו בכל יום ויום להלך אל אותם מקומות לא עובדים, והלא אפילו אחד הריקים אינו מעלה כזאת על לבו כזוהר תחילה, אלא שבמשך היום מתגרה צו ה"ה"ר ומסיתו לרע, ועאכ"כ שלא יתכן שהיה דוד חושב מחשבות בכל יום ללכת לאותן מקומות.

צ ונתתי שלום צארץ פירש"י ז"ל שמה תאמרו הרי מאכל הרי משחה אם אין שלום אין כלום ח"ל אחר כל זאת ונתתי שלום צארץ. וז"ל דמסתימת דברי רש"י ז"ל שכתב שמה תאמרו הרי מאכל הרי משחה אם אין שלום אין כלום וכו' מוכח דרבינו השפע של מאכל ומשחה הוא בגורם לכך שאין שלום, וזה תמוה מדוע יהיה רבינו מאכל ומשחה גורם להעדר השלום מן הארץ, אדרבה איפכא משתגרה דחסרון הכפרנסה והעדר המזונות הוא סיבה גדולה למריבה וקטטה, כדאיתא בגמרא (בבא מציעא י"ט ע"א) שאין מריבה מנייה צחוק ביתו של אדם אלא על עסקי תצואה וכו' דאמרי אינשי כמשלם שערי מנדא נקיש ואתי תיגרא צביתא.

וגראה בהקדם מה שחקרו הקדמונים דברי צבית צין הבחרים נגזר על ישראל ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה ובאמת לא היו במלכים אלא רד"ו שנה, וכיזל השלימו זמן הגלות הנקצב להם בגזירת הקצ"ה.

וכלפי חשש זה הצטיה הכתוב ונתתי שלום בארץ, כי אין להם להתיירא מפני המלחמה, שהרי מה שהצטיה הכתוב על שפע המאכל והמשחה תנאי כן הדברים כאמור צראש הענין אם בחקתי תלכו ואת מלוותי תשמרו וגו', וזמן שיממרו ישראל מלוותי ה' ותורויו יגלוזו אזי אין לזרז כלל שילכו בגולה להשלים מה שגזרו עליהם בצרית בין הבתרים, דמפני חשאינו גלוינו מארצנו, ואילו לא הכעס היו פוסקים בשמים כאותו חירון שכבר השלימו ישראל ח' שנה שגזרו עליהם דחשבינן להו מלידת יחזק, או שאר חירויים, כמ"ש בדברי חיים זל"ה הכ"ל. וכו' שכתב רש"י ז"ל ת"ל "אחר כל זאת" ונתתי שלום בארץ, היינו אחרי שהתנה הכתוב אם בחקתי תלכו וישו לא יהיו ישראל לריבין להשלים גזירת הגלות כלל, לא צסיבת חרצ ולא צסיבת הרעב, וא"כ לא תהיה הצטחה שפע המאכל והמשחה גורמת להצטחת השלום, כי יתבו ישראל בצראש שלום ושקטיו ושלוש אמת יהיה להם.

ועפ"ז נבא אל הביאור גם בדברי המד"ר הכ"ד חשכתי דרכי וכו', דהנה דוד המע"ה ידע דאחתי לא שלמו ימי הגלות והשעבוד שגזרו על בני ישראל בצרית בין הבתרים ועצודם ועינו אותם ח' שנה, ועדיין לריבם הם להשלים הזמן בגלויות אחרות. וכרעה נאמן חשב צחום לבדו מתצטות צעלם כדת מה לעשות לפעור את ישראל משול הגלות הקשה הרצון על זוארם. ועתה תמיד מתצטותו שיקבל הוא על עצמו לסבול יסורי גלות כדי לכפר בצער הגלות שלו על כלל ישראל, ולפעמים עיי כן מללצת בגולה עוד (וכהא דתיאא בגמרא סוכהדרין ל"ע ע"צ כך דרכו של המקום צ"ה ברוב רחמינו וחסדינו שאם נגזר גזירה על כלל ישראל הרי מייסר את האדוק ביסורים כדי למרץ עוונותיהם של ישראל). ולכוונה זו היה דוד המע"ה מחשב בכל יום ויום וללכת למקום פלוני ולבית דירה פלונית, הם בתי קרקסאות וערשיאות וכדומה, מקום מדורן של אנשי רשע, כי אין לך גלות גדולה לאדוקים מלהיות במקומות המטופשים ההם, אשר שם סביב רשעים ויהלכון. וחשב דהמע"ה ללכת ידי חובה ציבורין אלו עבד גזירת הגלות המוטלת על כלל ישראל אבל אחרי כן חזר בו ממחשבו זה והיו

לשם אל האוכל, כן עשה הקב"ה ליעקב שהראה וכתב אליו שם אוכל כדי שיצא לשם. כמ"ש וכלכלתי אותך שם כי עוד חמש שנים רעב וכו' פן חורש אתה וציתך). עכ"פ מצואר מה דגזירת הגלות אפשר שתתקיים באחד מצ' הדרכים, בדרך הא' עיי מלחמה שהולכים שני לפני זר אסורים בשלשלות של צרף, ובדרך ב' שאם הזכות גורם מסבב הקב"ה שילאו ישראל בגולה מחמת כי כבד הרעב בארץ, וכאשר עשה הקב"ה ליעקב אבינו שנגזר עליו ללכת בגולה, ומחמת זכותו הגדולה חיסך עליו הקב"ה שלא ירד ויבא אסור באזיקים, אלא נמשך למארים בחצלי אדם בעצמות אהבה בצבת הרעב.

ובזה נבוא אל הביאור דהנה צלצת בני ישראל ממלרים היה הדבר גלוי וידוע להם כי עדיין לא שלמו ימי גלותם אשר נגזרו עליהם בצרית בין הבתרים, אלא שדילג הקב"ה על הקץ, ועדיין לריבם הם להשלים אותו הזמן הכסר לחשלוס גזירת ח' שנה, ועתידין הם ללכת בגולה צמן מן הזמנים להשלים העת הנקבץ. ולפי מה שנתבאר חתכן סיבת יליאתן בגלות או בדרך מלחמה כבולים בשלשלות של צרף ומוצלים כשצויי חרב, או בצבת רעב כבד בארץ אשר יהיו מוכרחים ללכת לחו"ל. ובזה היה להם לישראל מקום להתנחם אף שהיה נודע להם שהם עתידין לגלות, מ"מ אפשר לא תהיה ירידתן בגלות אלא בדרך כבוד צסיבת הרעב. אך כאשר הוצתה להם ונתתי גשמיים צצתם וגו' ואכלתם לחמכם לשובע, א"כ שוב לא יתכן שתהיה ירידתן לגולה צסיבת הרעב, שהרי הם מוצתים ועומדים לשפע מאכל ומשחה, לשובע ולא לרזון, וא"כ מהם הצטחה זו נולד להם החשש שבהכרח תתקיים צבה גזירת הגלות העתידה לצא עליהם באופן הא', דהיינו בדרך מלחמה שינהגו אותם כבולים בשלשלות של צרף.

וז"ש שמה תאמרו הרי מאכל הרי משחה אם אין שלום אין כלום, כי ריבוי המאכל והמשחה היא הנותנת לחשש להעדר השלום, שהרי שוב לא תתכן הליכתן בגולה בצבת הרעב, וצ"ע תהיה סיבת ירידתן מחמת שאין שלום, כי יבואו עליהם האויבים מלחמה ויירידום לגלות כבולים בשלשלות מחמת הביורה.

משחוקק רק לעבודת הכו"כ וקיום המצוות, ולא כ"י נריך לזה שום הכנה. רק כשראה לעסוק באחד דבר הרשות לזה לא היה גופו מושכו כ"ל, לזה היה נריך להתבונן ולהבין עלומו מקודם. ולא יתפרש משמתי דרכי, ר"ל כשהורכתי לילך. בדרכי הם דרכי הרשות הורכתי לחשב מקודם ולעשות לזה ככנה וזריזות, אבל ואשיבה רגלי אל עדותיך, כשרגלתי לילך לקיים אחו מלוח אזי הלכו רגלי מעלמם בלי שום התבוננות.

ו'פ' המדרש ג"כ בכ"י ביייתי מחשב ואומר לבית פלוני וכו' לזה ביייתי נריך לחשב, ורגלי מציאות אותי לביבמ"ד, ר"ל כשראה לילך לביבמ"ד רגלי מציאות אותי מעלמן כ"ל. ולא מסמימם המדרש על הכתוב אם בחקתי תלכו ר"ל כשהקיימו מצוות הכו"כ ג"כ ע"כ שכתבנו לידכם איזה מלוח לקיימה תלכו מעלמכם שלא תשכחו לזה שום הכנה ומחשבה ע"ד שפי' הא"ה"ה בק' תלכו בתמידות מל' וכלכתך בדרך שיכיה הכרגל שלו כך ודו"ק.

*

באופן אחר יתבאר המד"ר הכ"ד משמתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד בכל יום ביייתי מחשב למקום פלוני וכו' אני הולך והיו רגלי מציאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. והוא פלאי היתכן כי דהמע"ה חשב מחשבות בכ"י ללכת לאותם מקומות, הלא אף איש המוני הכולך לשם אינו מחשב על כך מתחילה, אלא שיזיר מושכו ומפתכו לשם, ועלכ"כ לא יאומן על המלך החסיד עליו השלום שחשב מחשבות כללו בכל יום.

ז' עוד במד"ר ד"א משמתי מה שכתבנו לנו בחזרה אם בחקתי תלכו מה כחייב חמן ונחתי שלום בארץ, ואם לא תשמע לי ויספתי ליסרה אחכם. משמתי ברכות משמתי קללות ברכות מא' עד ת' קללות מן ו' ועד ה' ולא עוד אלא שכן הפוכות. הלא כיצד אם זכיתם אני הופך לכם את הקללות לברכות, אימתי כשתשמרו את תורת הכ"ד אם בחקתי תלכו. וי"ב להבין דברי המדרש דלפי זה נמצא שקיים דהמע"ה מצוות התורה שחשב מתן שכן של מצוות, וא"כ היחה עמלקי, אחמכם.

רגליו מוליכות אותו לביבמ"ד, כי התבונן בכך שכל מה שעתידין ישראל לגלות אינו אלא אם יתעורר, אבל אם יהיה בחזרה ה' חפלה כבר הבטיח הכתוב אם בחקתי תלכו וגו' ונחתי שלום בארץ, שיכיה העיקר כאותם חירושים שכבר נשלמה גזירת הגלות, וא"כ מוטב ללכת לבתי מדרשות לעסוק בחזרה, ולכשפיט בכך על בני ישראל להכניס בקרבם אהבת הכו"כ לעבודת באמת, ולא לא יהיו זקוקים ללכת בגולה עוד. וא"כ דשייכא דרשך זו לפרשת אם בחקתי, שכרי מחמת האומר בפרשה זו הוא שנמלך דהמע"ה בדעתו וכו' ורגליו מציאות אותו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, משום שכבר הבטיח הכתוב ונחתי שלום בארץ, ואין הכרח שחקקים בהם גזירת הגלות עוד.

*

שנת ה'תרצ"א לפ"ג

אם בחקתי תלכו וגו' איתא במד"ר הכ"ד משמתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום ביייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך וכו' רגלי מציאות אותי לביבמ"ד. וי"ב דהיתכן שדהמע"ה לא הלך מעולם במכוון לביבמ"ד, רק תמיד בדרך זה, שה"ל מחשבות אחרות, ואח"כ מתוך דרכי הרשות בא לביבמ"ד. הלא עניינו הרוואות בהיפוך שכל דר ישראל יש לו תמיד מחשבות טובות ללמוד התורה ולקיים המצוות, אך מפני מניעות הילך כי רבו מאד על האדם, לראת מתחרמי לפעמים ח"ו אשר לא יוכל להוציא מחשבתו הטובה מכת אל הפועל, אבל עכ"פ המחשבה יש לבי"ה. ונפרע להדמע"ה שחקקים כל ימיו לתורה ועבודת השי"ת בפועל ג"כ, היתכן שלא עשה כ"ז מתחילה במחשבה ראויה.

והנ"ל דהנה ידוע אשר אם האדם רואה לקיים אחו מצוה ממצוות הכו"כ נריך לזה התחזקות גדול והכנה לזה א"כ, יען כי הגוף מקושר בהבלי עוה"ז ותאוות הגשמיים. אבל לדברי הרשות אין נריך שום זריזות והכנה, כי אדרבה הגוף מושך אותו מעלמו לזה. אבל באדונינו דהמע"ה היה בהיפוך, כי מחמת שהוא השלים א"ע לעבודת הכו"כ ב"ה, ולא כ"ל שוב התנגדות ממניעת הילך, ולא אדרבה היה גופו

אשר חשמו וגו', ועיי' יצואו הצרכות, והקללה הפעול לשונאיהם הם לא חשמו אל מלכות כ' וסרסם מן הדרך, וילך שהסרה מן הדרך תהיה ג"כ באופן "אשר אנכי מלוא אחכם" דהיינו שחיה עזירה לשמה, שהיא ג"כ ליווי הקב"ה.

ועפ"י זה מצואר מ"ש דהמעי"ה כי יודע כ' דרך לדיקים, ר"ל שהשי"ת יודע מה שהלדיקים עושים לפעמים כמעשה הרשעים והולכים בדרכם, כדי שעי"ז דרך רשעים תאבד, דווקא סגולת עזירה לשמה לפעול רעות לשונאי ישראל. וזאת יתפרש גם מ"ש דהמעי"ה לו עמי שומע לו ישראל דרכי וילכו כמעט אויביהם אכניע וגו', שאם ישראל ישמעו לו ב"דרכי" וילכו ר"ל אפילו צעת שפושין כמעט הרשעים המרומם צמלת דרך גם אז ישמעו לו, שחיה עזירה לשמה, אז כמעט אויביהם אכניע, כי זוהי סגולת עזירה לשמה להכניע באמצעותה שונאי ישראל, עכתה"ק עיי"ש שהאריך בזה.

ועפ"י דרכו בקודש נבא אל הביאור בענייניו, דהנה דהמעי"ה רועה ישראל הנאמן היה חושב מחשבות צעה כדת מה לעשות כדי לנצל את אומות העולם המזריים לישראל ומעיקים להם, והבחון בדבר כי ניתן להתגבר עליהם ולהכניעם באמצעות עזירה לשמה. וזהו שאמר דהמעי"ה בכל יום ויום הייתי מחשב לבית פלוגי וכו' אני הולך, כלומר שהיה מחשב ומחשבות כי היה ראוי לו לילך צעה זו של עשיית עזירה לשמה, כדי לנצל באמצעות כן את שונאי ישראל הקמים עליהם, וכיינו דקאמר למקום פלוגי וכו' אני הולך, כי הליכה ואמר גם על הליכה צעה, כמ"ש הרמב"ן ז"ל בפרשת שמות עה"פ וילך איש מבית לוי שהוא ענין הליכה צעה, ובאמר"ל שהלך צעת צהו. וזהו דוד המלך מתהלך צעה זו וחושב מחשבות כי אילו היה עושה עזירה לשמה היה בידו הכח לגבור על הרשעים.

ומבין היטב מה שדרש לה המד"ר מדכתיב חשבותי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, דילוף לה ממנה שאמר חשבותי דרכי, דלכאורה קשה הלא בלדיקים ראוי לכבד אותם, דרך כתיב גבי רשעים כמבואר בזה"ק

(ג) **ועוד** ל"ב מה שדרשו אם זכיתם אני הופך לכם את הקללות לצרכות אימתי שכתשמרו את תורת, דלכאורה אם ישראל משמרין תורה כ' א"כ אין כאן מקום לקללות כלל לחלו, ומה נזכר להפוך להם את הקללות לצרכות, מועב לא יראו ולא ימלאו הקללות בעולם כלל, ויהיו נשפעים עליהם צרכות ממעון הצרכות.

ונראה ד' הפירושים צמדש זה עולים בקנה אחד ועל קוטב אחד יסובו, מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פלוגי, חלל דמשמעות דורשין איכה צינייהו, וזהו בזה תליין. וביאור הענין עפ"י משי"כ אבא מאלי זל"ה"ב בקדושת יו"ט פרשת בשלל בזה דליתא בזה"ק פ' ויקהל (רע"ו ע"א) לפרש הפסוק (משלי ד') ואורה לדיקים כאור נוגה וגו' דרך רשעים כאפלה וכו', מה בין אורה לדרך הא אוקמיה, אבל אורה הוא דהשתא אחפתה ואחגליה ואחשציד בזה"ב אתר אורה דלא כתיבו ציה רגלין מקדמת דנא, דרך וכו' דכתשין ציה רגלין כל מאן דבעי. ועי"ד ללדיקויה קרי אורה דלינון הוו קדמאי למפתח האי אתר וכו'. דרך איבה פתוח לכולא דכתשין ציה כל מאן דבעי ואפילו חייבין, עכ"ל הזוה"ק. וקשה על זה לכאורה הלא מלינו שאמר דהמעי"ה כי יודע כ' דרך לדיקים וא"כ מלינו ג"כ חלל לדיקים הלשון דרך.

וביאר עפ"י מ"ש בספרה"ק אגרא דכלה הפסוק ראה אנכי נותן לפניכם היום צרכה וקללה, דהנה אין שום דבר נעשה רק מסגולות התורה כי פועלת המלכות לעורר כל הטובות, וסגולת העצירות לעורר רע ח"ו, והנה אם יאמר האדם לעורר רע כדי לפעול נקמות צרשעים מה יעשה, אם יעשה המלוא הנה סגולת המלוא לעורר רק טוב, ואם יעשה עזירה כרי אסור לעשותה. וכי הוא ז"ל שקיבל מצותיו שהפעולה הזאת לפעול נקמות צרשעים נעשית עיי' עזירה לשמה, דהיא צעם עזירה וסגולתה לעורר הרע אבל הרע הכוח הוא לעזב לישראל ויחול על ראש הנוררים המעיקים לישראל, ועיי' ימשך הטוב לישראל, כי באבדו רשעים רנה. חש"ה ראה אנכי נותן לפניכם, ר"ל אנכי נותן בידכם היום לפעול את הצרכה לישראל ואת הקללה לשונאיהם, ועיי' אמר איך תהי' הפעולה את הצרכה

בחור אפילו שלל לשמה, כלומר אפילו אם עולה בלבו שילמוד להנחתו שלל לשם שמים, לא יאמר אלא בעל כי אם ילמד, שהרי אינו רשאי לילך בעל והוא מוכרח ללמוד אפילו בכוונה בלתי ראויה, אי"כ בהעלותו על לבו כך הרי כוונתו ראויה לשם שמים. וכ"ש שמתוך שלל לשמה בל לשמה, עכ"ל, והבן כי זה שכל עומק.

והנה להשיג מעלת לימוד חורב לשמה בשלימות הוא דבר כבד מאד, דל"מ פשוטי העם אין

באפשרותם להשיג בחינה זו כלל, אלא אפילו ללדיקים בעלי מדריגות גבוהות קשה מאד לזכות להגיע לבחינה לשמה בשלימות, כי גדול מאד כחו של ה"ה"ר המהפצר עליהם ובהמרים ז"ל (סוכה י"ב ע"ג) שה"ה"ר מניח את אור"ע ומתאגרר בישראל ובח"ה יותר מכולם, דכל הגדול מחזירו ויזרו גדול הימנו. ובכל עת זורק ה"ה"ר במחשבתו של אדם פניות שונות כל חד לפום דרגא דיליה להתכוון בלימודו לדברים שהוא משתוקק ומתאווה אליהם לפי ערכו ובחינתו. וזה שייך אפילו בגדולי עולם, דשלא לשמה מקרי לא בלבד היבט שהוא עושה מאהבת השכר או מיראת העונש, אלא אפילו כאשר הוא עושה המצוה למען השלמת הנפש, נמי ה"ה שלל לשמה, ולא מקרי לשמה בשלימות אלא ככוונתו טהורה ונקייה בלתי לה' לבדו (ועי' בדבריו לעיל פי' תרומה עמוד רכ"ז). ולא זכו להשיג מדריגת לשמה בשלימות אלא אותם האנשים אשר זכו לעקור את ה"ה"ר כליל מלפיהם, כענין שאמרנו ז"ל בדוד (ב"ב י"ז ע"א) שהרגו לילדו דכתיב ולצי חלל בקרבו. וכן באברהם כתיב ומלאה את לבבו נאמן לפניך שהפך יצרו לטוב.

וב"ב אף אלו שלל הגיעו לידי מדה זו ועדיין ה"ה"ר אורב לפניהם ומנצלם במחשבתם בלימוד בפניות שונות, אפ"ה הם מתחזקים במחשבת לימודם בבחינה זו, שסוף כל סוף הם חייבים ללמוד מחמת צווי הש"ה עליהם לעסוק בד"ה בכל עת ועונה ובכל מאב ובחינה, ובהכרח עליהם ללמוד לקיים מצוה הוציאת, ובאורח זמן שהם מעלים מחשבה זו על לבם ה"ה למודם לשמה בשלימות, כדברי הישמה משה ה"ה. ועבור רגע א' שלומדים בשלימות לעשות נח"ר לצו"ה ויחפלה שאמר וינעשה רצונו בדאי הכל, אף שקודם לכן וגם לאחר

הכ"ה וע"כ לומר דגם לדיקים יש אשר יעשו לפעמים כמעט הרשעים וילכו בדרךם, כדי להשיג ע"י עבירה לשמה סגולה זו להמשיך מפלות על הרשעים כמבואר בקדו"מ. והיינו דררש מדכתיב חשבתי, "לדכ"י" שאמר דוד בכ"י לבית פלוני אני כולך כדי להשפיע דיונים על הרשעים באמצעות עבירה לשמה, ואש"כ רגלי אל עדותיך שהיו רגלי מציאות אותי לביסמ"ד לעסוק בחורב.

ויתבאר דכנה בגמרא (פסחים דף נ' ע"ג) איתא דלר"י אי"כ לעולם יעסוק אדם בחורב ובמנוחות אעפ"י שלל לשמה שמתוך שלל לשמה בל לשמה. וידוע מה שהקצו המפרשים דכיון דכל טעמא שהתירה חורב לימוד שלל לשמה הוא משום דמתוך שלל לשמה יבא לשמה, אי"כ מה זה שאמר "לעולם" יעסוק אדם בחורב שלל לשמה, הלא אסור ללמוד שלל לשמה "לעולם", דלא הותר אלא באופן שיבא לשמה. והנה התוספות בכ"מ נתקפו במאמר זה שהוא סותר אל מה שאמרנו ז"ל כל הלומד של"ש נוח לו שלא נברא וכתבו לחלק בזה (פי' סוטה כ"ב ע"ב וצרכות י"ז ע"א). והנראה דכנה באמת ע"ס לימוד החורב שלל לשמה הוא עוון פלילי, שמערב פניותיו וטובת הנאותיו בעבודת הש"ה, אלא דמכיון שהוא עושה כן כדי להגיע אל לימוד חורב לשמה התירו חורב. וביאור הדבר בהקדם מ"ש ק"ז זל"ה"ה בייטב לז' פי' לו עובדא מק"ז בעל ישמה משה זל"ה"ה, וזל"ה"ה, פעם אחת אירע כשהלך וישב ללמוד ותפטר בלבו איתא מחשבת להנחתו לחדש איתא דבר להתנאות וכדומה, אז גמר בלבו כיון שזה לא לשמה לא חלמוד עשה, ור"ה לילך בעל. ושוב אמר עם לבבו וכי אני רשאי לילך בעל, הא כתיב והגית בו יומם ולילה, ואין אני רשאי להבטל ממנה אפילו רגע אחת, ואני מוכרח ללמוד. חזר ואמר אח"ה ה' יודע מחשבות לבי אם לא מנח שאני מחוייב לקיים מצוה והגית בו לא הייתי לומד עשה, מחמת כוונת הנחה, רק מנח שאני מחוייב לקיים מצוה, אי"כ כוונתי לשמה לקיים רצונו, ואם אפילו יתערב בכל זה כוונה בלתי ראויה ועושה אע"פ ע"כ, עכ"ל אני מחוייב בדבר ללמוד, ושלא לילך בעל אפילו רגע, אי"כ ממילא כוונתי לש"ש. אז אמר בלבו עשה אני מצין מה מאד עמקו מחשבותם של ח"ה שאמרנו לעולם יעסוק אדם

לביכמ"ד לעסוק בחור, כי זכות עסק החור יעלה בידו להמשיך מפנה נחם על שונאי ישראל, כ"ל דלימוד החור הוי בחינת עבירה לשמה. ואף כי דוד המע"ה הרגו ונירו כאמר לעיל, וזה ללמוד חור לשמה בשלימות, מ"מ דברים אלו נאמרו בזמן שערס וזה לבחינת זו של ולבי חלל בקרבי.

ויתכן עוד לומר דגם אחרי שכבר זכר לצוה אה ילדו, וכשיג ללמוד חור לשמה, לא בעבור כך נגרע ערך חורו, שלא יעלה עוד בידו לפעול רשות על ראש שונאי ישראל, דאין צדין דבעבור שבוסיף במעלה תמל ממנו סגולה זו. ועל כן אפילו אחרי שהגיע לבחי' לשמה בשלימות לא החסיר הקצ"ה ממנו כח זה, שהיה בידו מאותו זמן שעדיין לא הגיע לבחי' לשמה בשלימות.

ועפ"י זה אפ"ל כי דכמ"ה לא ידע שעדיין יש בכח עסק החור שלו להמשיך מפלות על שונאי ישראל, דאילו סבר שמכיון שהרגו ונירו שוב אין בידו מעלה זו, ועל כן היה מחשב ואומר למקום פלוני אני הולך, כדי לעשות עבירה לשמה, דהו אין לימוד החור שלו בבחינת עבירה לשמה, אבל היו רגלי מציאות אחתי לביכמ"ד, כי הקצ"ה הנחשו דרך אמת שלא יעשה שום פעולה אחרת חוץ מלימוד חור"ק, וכיון הועיל לו לגבור על שונאיו. וז"ש ויהיו רגלי מציאות אחתי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, דכיוון מעלמן, אף שהייתי סבור דעתי דלא סגי בלימוד החור לכוונת זו, שהרי כבר זכר לבחי' לשמה בשלימות.

ועתה נבא אל הביאור גם כמה שדרשו לבלן במד"ר (קושית ד') מוכן קרא חשבתי מה שכתב לנו בחור אה בחקתי חלבו מה כחיו חנון ורחמי שלום בארץ ואם לא תשמעו לי ויפסתי ליסור אהכם, חשבתי ברכות חשבתי קללות וכו'. ולא עוד אלא שכן בפרטות בא כיד אה זכיתם אני בופך לכם קללות לברכות וכו'. דרשה זו הרי היא כמשלימה ומצאנו לדרש הקודמת ה"ל אמר דוד צ"ח ביהי מחשב למקום פלוני וכו' אני הולך, וז"פ דכא מדרש חשבתי מה שכתב לנו בחור"ק אה בחקתי חלבו וכו', ומפרש שזו נראה שיהיה כי סגולה המלוח להשפיע אף טוב,

מכן למדו שלי"ש, משום שחזקה עליהם החבירות היראה"ר, מ"מ אותו זמן שהם לומדים לשמה הוא חשיבות גדולה לפני בוכ"ע.

ובדברינו אפ"ל מה שאמרנו ז"ל "לעולם" יעסוק אדם בחור ובמלכות שלא לשמה, כי לבחינת לשמה ממנו כמעט א"ל להגיע כי אה השרידים אשר זכחו אה יארם לגמרי כ"ל. וע"כ הלימוד הוא שלא לשמה, אלא שכיון שלומדים כדי לקיים רצון הבורא ומעלה זאת במחשבתו באמצע הלימוד, על כן אמרו שילמוד חור אעפ"י שלא לשמה משום שמתוך שלא לשמה יבא לשמה, כלומר שמתוך ובאמצע הלימוד שלא לשמה יבא לשמה כאשר יעלה דרשיונו כי כל לימודו הוא מחמת שהוא מוכרח לקיים צווי השי"ת עליו.

היוצא מכל זה כי לימוד החור שלא לשמה בעולם הוא עוון פלילי, אלא שגטיונו לעסוק בחור בכל עת משום שגשג לפעמים בחינת לשמה. וא"כ הוי לימוד החור שלא לשמה בחינת עבירה לשמה, שהרי באמת לימוד זה הוא עבירה, אלא שגטיונו לעסוק בחור שלי"ש מחמת אהם הרגעים שמתעלה לעסוק זה לשמה. וא"כ ניתן להשפיע באמצעות לימוד החור דינים וגבורות על ראש שונאי ישראל, דאז הוא סגולה עבירה לשמה כמבואר בצנ"י ה"ל. וזוהו מבואר מאמר הגמרא בגיטין (דף ז' ע"א) שלא ליה מר עוקבא לרי אלעזר בני אדם העומדים עלי (לחרף ולגדף) וידי למסרם למלכות וכו' מכו שלא ליה (תהלים ל"ז) דום לה' והתחולל לו דום לה' והוא יפילם כך חללים חללים השכם והערב עליהם לביכמ"ד וכן כלין מאלהם. ומסקו החוספות שם דהשכם והערב עליהן לביכמ"ד היינו לעסוק בחור, ובאמצעות עסק החור הם כלין מאלהם. ולדרכינו עשם הדבר מובן היעב, דכיון דלימוד החור הוא בחי' עבירה לשמה, על כן מסגולתו להכניע את הרשעים הקמים עליו.

וזהו מה שאמר דוד בכל יום היינו מחשב למקום פלוני וכו' אני הולך, כמו שנבאר שהיה מחבונן כיצד תעלה בידו לנחם את אויביו ה' הקמים על עמו ישראל, וחשב מחשבות לעשות עבירה לשמה שמסגולתה להדוף אויביו ה' ולהכניעם, והיו רגליו מוליכות אותו

ואשיבה רגלי אל עדותיך, ר' מנחם חתנא דר"א בר אבינא אמר חשבתי מה שחבנת לנו בחורבן אס בחקתי חלכו, ומה כתיב תמן ונתתי שלום בארץ, ואס לא השמעו לי, ומה כתיב תמן ויספתי ליסרם אחכם. ר' אבא בר' דר' חינא בש"ר יונתן אמר חשבתי בזכות חשבתי קללות בזכות מאל"ף ועד תי"ו קללות מן וי"ו ועד כ"א ולא עוד אלא שכן הפוכות, ח"ר אבין אס זכיתן הריני הופך לכם קללות לזכרות, אימתי כשהשמרו את תורתי כה"ד אס בחקתי חלכו, ע"כ במדרש. וז"כ במאי פליגי בני אמוראי, ולמה לא נוחא לי למר דדרשא דחבירה. גס ז"כ איך יתכן שחשב דוד המלך ע"ה מתן שכרן של מלוא, וזכרות וקללות, וחכו שהביאבו לידי קיום המלוא, וכי ס"ד שעשה דוד ע"מ לקבל פרס.

(ג) **עוד** ז"כ במדרש ח"ר אבין אס זכיתן הריני הופך לכם קללות לזכרות, אימתי כשהשמרו את תורתי. וברי יס להקב"ה זכרות דו וכוונת להם לישראל אס ישמרו את התורה, ולאחרי לורך יהפוך את כלקלות לזכרות, ועוב יותר שלא יהיו בעולם לגמרי וישלח לנו זכרות ממקור הזכרות שכן זכרות זכרשן, ולא זכרות בצלות מהפיכת הקללות.

(ד) **עוד** במד"ר ושמרתם ועשיתם אותם ח"ר חנינא בר פפא ח"ל הקב"ה אס שמרתם את התורה, הריני מעלה עליכם כאילו עשיתם עולמכם, וז"כ הכוונה בזה.

(ה) **עוד** במד"ר אס בחקתי חלכו ר' לוי בש"ר חמא ז"ר חנינא אמר חזקים שהם חזקים על יחסי וכו' אמר הקב"ה תורה קרוי' אבן ויחסי' קרוי' אבן וכו' האבן שממנו את האבן ע"כ. וז"כ קישור דרשא זו לבאן.

(ו) **גם** יליד בפסוק ואס עד אלה לא השמעו לי ויספתי ליסרם אחכם שצטע על העלאתם, ופירשי ויספתי ליסרם עוד יסורין אחרים, וז"כ דמבואר בפירוש שיסורים כן, ויספיק לומר ויספתי עוד שצטע על העלאתם ומאי הכוונה בזה.

ואפ"י דכל אלו המדרשים על קוטב אחד נאמרו, ויוכן ק"ו הישמה משה זלביש בהפערות

כדמסיים קרא ונתתי שלום בארץ וגו', ולסיפק בעצירות סגונתן בהמשך רע, דכתיב וחס נא השמעו לי ויספתי ליסרם אחכם וגו', ונחמת כן חשבתי דרכי נמוקס פלוגי אני הולך נעשות עצירה נהפיע דיונים על שוגאי ישראל, דלג"כ מנין לוכי נהמשך ענינם קננות, דבמשניות במנות ח"י אפסר.

ודייגו דקאמר חשבתי זכרות חשבתי קללות זכרות מא' עד ת' קללות מו' ועד כ' וגל עוד אלא שכן הפוכות אס זכיתן הריני הופך לכם קללות לזכרות, היינו שאס תזכו ע"י עצירה לשמח תהיה הקללה עומד הבא מכה בעצירה נהפכת לזכרה, זכרה שהאל על ראש שוגאי ישראל. דכיון שצטעם עשיר זו עצירה היא, אלא שאס עשיתם אותה נחמת ליווי כצו"ת תחפך לזכרה, שיחול אותו כרע על ראש שוגאי ישראל. ואשיבה רגלי אל עדותיך, היא כתי' לימוד תורה שלא לשמח, שסגולתה להמשך מפתות על ראש שוגאי ישראל. וחזי הענה לכלל ישראל להכניע שוגאיהם השכם והערצ עליהן לביהמ"ד והם כלים מאליהם, כי ע"י לימוד התורה מביאים עליהם השפעת דיונים. הש"ת יקרב לזכרות בני ישראל לעבודתו, וירחם על שארית עמו ישראל בכל מקומות מושבותיהם, ומכא לראות בזמרה זיטועת כל ישראל ושמחתן ובהתגלות כבוד שמים עלינו בזה"ל.

*

אם בחקתי חלכו וגו' במד"ר כה"ד חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוגי ולבית דירה פלוגית אני הולך וכו' רגלי מוליכות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות כה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך. וכתב כיפ"ת דדרשו כן מדכתיב חלכו דכול"ל אס חקתי השמרו עי"ש, אבל ז"כ דאיך יתכן שיהי דהמש"ה חושב מחשבות בכל יום לילך לאותן מקומות אלא שרגלו מוליכות אותו לביהמ"ד, וכו' בודאי היו כל מחשבותיו בלתי לר' לבדו וז"כ.

(ז) **עוד** חיתא במד"ר שס ר' הונא בש"ר אחא אמר חשבתי מתן שכרן של מלוא והפסדן של עצירות

מ"ד רגלי חסידיו ישמור כיון שעבר אדם רוב שעותיו ולא חטא, טוב אינו חוטא, וי"י כיון שראה הקב"ה בצלות בעולם ובדוד שהיו דוחקין עמנו כ"כ להתרחק מן העבירה, סייעם הקב"ה מכאן ואילך שלא שגט בכס' יח"כ. אמנם נדעם זו שמדרש היה דוד משתוקק אל הכתחלת המדרגה שהיה עומד בה בתמימותו, כשהיה לו עדיין קלמחם עם ילדו, כי ראה דוד המע"ה לעבוד השי"ת בצופן ביותר משבוע ורצוי לפניו ית', ולדעם זו יותר משבוע בלחם ומתאבד, וע"כ אמר דוד בכל יום ויום הייתי מתאבד לבוא למדרגה זו להשתוקק לילך לבית פלוני ולמקום פלוני, ולהתאבד אח"כ על הית"כ, אבל לא היה בו מידה זו, אלא ורגלי מוליכות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, כמ"ש האבחה"ק שהיה דוד חושב לעשות עניניו ורגליו מוליכות אותו מעמם אל בית המדרש לרוב החפץ והרצון והרגילות ופי' צוה אם בחקתי תלכו שכליתכם מעמם תהיה אחריתם לרוב החפץ והרגילות עיי"ש. עכ"פ השתוקק דוד על זה, כי זכו המשבוע שמדרגות בעבודת השי"ת.

והדיעה שני שמדרש ס"ל כשיטת הרמב"ם, דיותר טוב מי שאין לו נעים לרע כלל, והוא השלם במידותיו ובתכונותיו, והביא לו דוד המלך ראי' לשיעור זו מן הפסוקים, וי"ש חשתי מה שכחתי לנו בתורה אם בחקתי תלכו, ומכ כתיב תמן ונחתי שלום בארץ. ויזבן עפיי"ש האבחה"ק וי"ל לר"ך לדעת אחר שכבר אמר וישבתם לבטח בצרלכם, למכ הארץ לומר עוד ונחתי שלום בארץ, ותירצו בכמה אופנים עיי"ש, ובאופן א' כתב ואולי שיכין צוה על עם בניי עמם שלא יהיה להם פירוד לבבות, ויעט ד' בנייהם שלום ורעות. ולדרכו אפ"ל קרוב לבתי זו, שבצטית השי"ת לנו אם נשתל לילך בחקותיו שיכיה לנו שלום מן הית"כ האויב הפנימי, שזו היא המלחמה היחש גדולה כידוע מאמר החכם צוה, ואחמ"ל לעולם ירגח אדם י"ע על יח"כ, וא"כ איך אפשר לאדם להיות זוכה לשלום במלחמה זו, כיון שגשעונו בלחם עמו תמיד. אמנם כפי שכתבו החוס' ב"ב הני"ל עפיי"ש חז"ל רגלי חסידיו ישמור וכו', וע"כ כיון שראה הקב"ה בצלות בעולם שהיו דוחקין עמנו כ"כ להתרחק מהעבירה

פ' ראה, כי כבר נתלקו הקדמונים אחרי עדיף אם המתאבד ומתאבד על ילדו, או האינו מתאבד כלל, ולדעת הרמב"ם ז"ל מי שאינו מתאבד כלל ואין לו שום נעים אל הרע הוא עדיף, כי הוא השלם במידותיו ובתכונותיו וחסיד יתקרי, אבל חלקו עליו הרבה מהראשונים, ולדרכה המתאבד עדיף עשושה לבדוד קונו, משא"כ מי שעבדו כך א"כ במה עובד אלוהים ובהנהגתו ז"ל בחי"כ כו"פ קדושים אל ואמר אדם אי אפשרי בצבר חזיר וכו' מסייע להחולקים על הרמב"ם, וממ"ש במס' ב"ב (דף י"ז) ג' לא שלט בהן יח"כ אלו בן אברהם יתחק ויעקב, וי"א אף דוד דכתיב ולבי חלל בקרבי, מבואר דיותר משבוע מי שאין ילדו מתאבד עליו כלל. אבל באמת אלו ואלו דברי חלקים חיים, והכתחלת האדם ודאי העיקר בהחולקים, דאם נעבד כך מבטן שאין הית"כ מתאבד עליו א"כ נדיק מה פעל, אלא ודאי שיותר טוב כשע"י מלחמתו בחזקת כבשו כ"כ עד שגח לבתי דוד המע"ה, וזה עדיף יותר מבלחם כל ימיו וחייו כהרמב"ם ז"ל. כללו של דבר דבהתחלתו קי"ל בהחולקים שיותר טוב מי שלחם עם ילדו, ובסופו קי"ל כהרמב"ם ז"ל שמשבוע יותר מי שגח למדרגה זו שאין ילדו מתאבד עליו עוד ואין לו נעים אל הרע כלל, אלא שהפכו גם ליח"כ לעוד. ופי' צוה כוונת הכתוב סוף דבר הכל לשמע וגו', ודאדם יש לו צ' שמיעות וית"כ"ר אומר לו עשכ כך עבדו צוראך ושמע למלותיו, וית"כ"ר אומר לו הית"כ, והוא שומע לדברי שניהם ובוחר באחד מכן אם לעבדו אם להפכו, אבל סוף דבר ראוי להיות ולהגיע אל המדרגה שיהיה הכל לשמע את האלקים ירא ואת מלותיו שמור, ולא שמיעה אחרת כי זה כל האדם ר"ל דרך זה הוא אדם שהוא תכלית המכוון בצריחה, משא"כ הלוהם עדיין הוא רק מקנה אדם ולא נשלם עדיין וכו' עיי"ש ז"ל.

ועפ"ז יתבאר המדרשים ה"ל בשנאמר דהמ"ד הראשון שמדרש ס"ל בהחולקים על הרמב"ם, דיותר טוב מי שיש לו נעים לרע ולחם עם ילדו ומתאבד עליו, אבל דוד המע"ה נאמר בו ולבי חלל בקרבי כאמרם ז"ל שלא שלט בו הית"כ, ובתחו החוס' ב"ב אין לפרש שלא שלט בהן כלל, דא"כ היכי קבלו אגרא, אלא כדאמרינן במס' יומא (דף ל"ח ע"ב)

מאותן הצרכות שכן צרכות משרשן, אלא על ה"ה"ר
כוונו כאלו, ויש לזכר גדול בצבעתה זו. והצבעה זו
רמזה חוב"ק במה שהקללות הם מו"צ ועד ה"ה
וכן הפוכות, לרמז שאם יזכו יתפוך ד' אותם וה"ה"ר
יזכה כולו מכופף לעבו.

והנה איתא צ"ר צ"ר ב' בראשית (פר' י"ד ס"ד),
ויור ד' אלפים את האדם כתוב צ"ר יודין,
ודרשו צו כמה דרשות, ואמרו שם שצ"ר ד' את
האדם צ"ר יורים יור עוב וי"ה"ר עיי"ש. ומעשה אדם
הזוכה להפכו כלו לעוב ועשה בריה חדשה, דמחללה
נצ"ח האדם צ"ר יורים, ועפ"י יתבאר המדרש, אם
בחקתי תלכו זכו' חקים שכם חקוקים על י"ה"ר זכו'
החורר קרוי' אכן וה"ה"ר אכן האכן תשמור את
האכן, ומסוגלת שמירת החוב"ק להפכו כלו לעוב
כנ"ל. וע"כ אמרו במדרש ושמרתם ועשייתם אתם,
אם שמרתם את החורר, הריני מעלה עליכם כאלו
עשייתם עצמם, שעי"ז תהיו בריאה חדשה, דהאדם
נצ"ח צ"ר יורין, ואם תזכו להפכו לעוב, יזכה כאלו
עשייתם את עצמכם לבריאה חדשה.

*

אם בחקתי תלכו ואת מלוותי תשמרו ועשייתם אותם.
ויל"ד דבזה סגו שיאמר הכתוב אם את חקתי ואת
מלוותי תשמרו וגו', ותיבת תלכו יתירא היא לכאורה.

ב' במד"ר (ר"פ זו) איתא בה"ד (תהלים קי"ט)
תשצח דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, אמר דוד
רצ"ש"ע בכל יום ויום בייתי ממחצית ואומר לתקום
פלוני ולצית דירה פלונית אני הולך וכיו' רגלי
מציאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וכו'.
וכוא פלאי איך עלתה במחשבתו של דוד המשי"ה
לסור למקומות כאלו, וכרי לגודל דציקותו בהשי"ת
בכל עת ורגע היה ראוי שכל יראו וכל ימלאו בלבו
מחשבות כאלו.

ג' עוד איתא במד"ר (פלי"ה ד') אם בחקתי תלכו
חקים שבהם חקקתי את השמים וארץ שנאמר
(ירמיה רמ"ג) אם לא צריתו יומם וגילה חקות שמים

הי"ה"ר עוד, וזו היא הצבעה הכתוב ונתתי שלום
מן האויב הפנימי, שימולא לגמרי ולא יתגבר עוד
לערוך מנחמה נגדך, כי לא יתכן בשלום בלעוף אחר,
דאם ח"ו ירלה האדם לעשות שלום עמו ע"ד הפשרה,
אז בדבר קל וקטן שיממע אליו יתוסף כמו ויתחזק
ויתגבר למולו יותר, ותהיה המלחמה כצידה עליו
יותר.

ז"ש"ש הכתוב ואם עד אלה לא תשמעו לי ויספתי
ליסרה אתכם שבע על טעמתיכם, ואפשר שירמזו
הכתוב שחוק מבעושיין במפרטין בכתוב, יתוספו
עליכם עוד יסורין אחרים כפי"ש ז"ל, ואינם מבוהרים
בחורר אלא כיסורים הם גדול בהתגברות ה"ה"ר
שיחוק עליכם בלם תשמעו לי קל. ומעשה המלחמה
עמו סכנה כרוכה בצידה, וע"כ יותר משוכח מי
שאין לו נע"י לרע כלל, ויש לו שלום מן ה"ה"ר. ח"ש
דוד תשצח מה שכתב לנו בחורר אם בחקתי תלכו,
ומה כתוב חמון ונתתי שלום בלעוף, ואם לא תשמעו
לי ומה כתוב חמון ויספתי ליסרה אתכם וגו'. ומה
מכא דיותר עוב בשלום, בלעוף שאין לו נע"י לרע
ואין יצאו מתגבר נגדו כלל שברי זה מכלל החוכחות.

ואפשר שהדיעה ה' שצמדרש ס"ל בהכרעה שכתב
ק"ז אלה"ה שכן רמזו ית' שילחם האדם בכתלת
עבודתו עם ה"ה"ר, ויתגבר עליו כ"כ עד שיפכו
לעוב כצחי' האצות הקדושים כנ"ל. ח"ש ר' אצין
אם זכיתן הריני הופך לכם קללות לצרכות, ויוזן
עפ"י"ש הרמזין ז"ל דשורש כל הצרכות והעובות הן
משוב"ז וכן משוב"ז הם מחוב"ק ומלות ומשי"ע,
ושורש כל הקללות והעונשים ח"ו הם מובס"ט"ל רל,
דמקור הקללות ר"ל ע"י העונות הם באים ע"ד
הכתוב תוסבר רעתך, וגמולא ע"י שזכר להיות הופך
את ה"ה"ר לעוב, ממילא יהיו מבוהרים כל הקללות
לצרכות, כי לא יזכה דרך אחר כ"א דרך החוב"ק,
וכוא שורש כל הצרכות. וזה אפ"ל כוונת מאמר ר'
אצין אם זכיתם הריני הופך לכם קללות לצרכות, שזו
הצבעה שיוסי"ע השי"ת להפוך את ה"ה"ר שבו
מקור העונשין והקללות לעוב גמור ולצרכות,
ולא על עמם הקללות כוונתו, כי אין לזכר בהפיתם,
ויותר עוב שלא יהיו כלל, ויש להקצי"ה די ודוהר

ואיך היתה ציוויכם שפה אחת ודברים אחדים, לפעול כאיש אחד למעשרות שכן מנוגדות וסותרות זו לזו בתכלית.

ונראה כי לאמחו של דבר היתה לכל הכחות מערכ אחת למרוד בהקב"ה, ובדאיחא בגמרא סוכהדרין (שס) תנא כולם נע"ז נתכוונו. אלא שטייכוט ענה כייל ללכוד ברשה אשר עמנו את כל יושבי תבל מן הקצה אל הקצה. וחתה כיכ ידוע לכם צירור כי למערה זו לא די להם באתום הכחות אשר קמו בגלוי למרוד בממ"ה הקב"ה, לאמר נעלה ונלחמם אתו בציוח, כי הכינו שדרכרים אלו לא יעלה בידים ללוד ברשם את האנשים המאמינים בצורא בעולם ית"ש, ומה גם את ראש המאמינים אדרס בעברי אשר חזקת אמונתו כחלומש נור, וצוז יצוז לבחלרם וירחיק מעליהם דרכו.

ולראת התחכמו להחלק לכחות שונות, כדי שידעו להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד מיושבי תבל, וללורך כך יסדו וחקימו לוסף לכל מפלגות המינים והאפיקורסים אשר הרימו בגלוי את נס המרד במלכות שמים, גם כח ומפלגה אשר התנשאה לאמר כי גם הם בעלה אחת עם צווי המגדל, אך כוונתם זכר ועבורה לשמים לשכון בשמי מרום עם שרפים חיות ואופני הקדש, ולהיות קדושים כמותם. וכל האנשים אשר אין את נפשם להסתפח אל שאר המפלגות, מפני שכל מאמינים בצורא עולם זאינס חפיים להתחבר אל כופרים פורקי עול מלכות שמים, יצואו להדבק באנשי הכח הלז אשר שם שמים שגור צפיהם, ושם אלהים אחרים לא חכירו לא ישמע על פיהם. ובאמלעות מפלגת הכצועים הז קיוו צווי המגדל כי יעלה בידם להמשיך אחר עתם את כל העולם כולו, ואף אדרס אע"י יסכים להתחבר אליהם לחזק דרכם ושיעמם, והוא יוכיח להם לעז רב להמשיך אליהם גם את מעט היראים המעוררין והנוקפין, כי מי יראה את אדרס אע"י יוצא להתחבר אליהם ולחזק ידי צווי העיר והמגדל ולא ילא אחרייו.

ועל כך משכח הכתוב את אלה"ה אשרי האיש אשר לא יתן בעלת רשעים הם אנשי דור הפלגה, כי

וארץ לא שמת, חקים שבהם חקקתי את השמש ואת הירח וכו', וכו'.

ונראה עפ"י מה שציארנו הא דאיחא במסכת עבודה זרה (דף י"ח סע"ב) אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן אשרי האיש אשר לא הלך בעלת רשעים (תהלים א') זה אדרסם אציו שלא הלך בעלת אנשי דור הפלגה שרשעים היו וכו', וזדרך חטאים לא עמד שלא עמד בעמידת סדום שחטאים היו שנאמר (בראשית י"ג) ואנשי סדום רשעים וחטאים לה' מאד, וצמוש ליים לא ישב שלא ישב צמוש אנשי פלשתים מפני שגלנים היו וכו', ע"כ. ולכאורה דרש כז תמוכה עד מאד, שכרי כך היא המדה לשבח את הדיק בחוקק תכלות תפארתו ולספר מעלותיו הרמות ומדרגותיו הנשגבות, וא"כ ממה שגבר הכתוב לשבח את אדרסם אציו עליו השלום ולאשרו בדבר זה שלא הלך בעלת אנשי דור הפלגה, ולא עמד בעמידתן של סדומיים, ולא ישב צמוש בפלישתים, נראה כי שמים אלו הם ממזרח מעלותיו, ועל כך יש להפליא דלהל שבה זה במה נחשב הוא לעומת המעלות הנשגבות אשר עלה ונתעלה האדם הגדול בענקים אדרסם אע"ה, שנלחם במסירות נפש נגד כל העולם כולו, והודיע והרגיל שמו יתצרך ויתעלה צפי כל יושבי תבל. וכלפי כל המדרגות העליונות אשר להם זכה איתן זה, לכאורה אין נחשב לכולם שבה זה שלא הלך בעלת רשעי דור הפלגה ואנשי סדום והפלישתים. ומדוע שכן קרא כל הני שצחי אחריני דאיחייבו באדרסם ונקט שבה זה דייקא.

וביארנו דברי הגמרא דהנה בסוכהדרין (דף ק"ט ע"א) איחא שאנשי דור הפלגה נחלקו לשלש כחות, אחת אומרת נעלה לרקיע ושם שם, ואחת אומרת נעלה ועצוד ע"ז, ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה, ע"כ. ובאחות דר"ע איחא שכיחה ציוויים כח אחת שאמרה נעלה לרקיע ושם צבורו וכהי כמלאכי השרה. ולכאורה כייל השתחפו כל הכחות הללו יחד לצנות להם עיר ומגדל, בעוד שהיו דיעותיהם שונות זו מזו מן הקצה אל הקצה, אלו בנאווה צמעה להלחם בהקב"ה, או לעבוד שם ע"ז, ואלו הכחיוו לעלות לשמים ולהיות קדושים וחים כמלאכי השרה

בתפלתו על אנשי סדום, והרבה להעמיר בעצורם אולי יש חמשים לדיקים וכו' עד עשרה. ואם היה בכח עשרה לדיקים מלדיקי סדום אשר ודאי לא היו מפלגים כ"כ בלדקם להגין על העיר כולה, כאשר בצעמיהו הקדיש לא אשחית בעבור העשרה, עאכ"כ שביחב מועלת וזכות הגדולה של הצרכים אע"כ להגין בעדם. ומליוו שבהכח משבח ומאשרו אשר עוז עשכ צמח שנמנע מלעמוד בעמידת הסדומיים ועממם צמי.

אמנם כה הצרכים אע"כ היה ירא כי אם ילך לסדום כדי להעומם להשועה, פן ואלו יעשעו אנשי המקום מדרכים הרעים עליו ועל האנשים אשר אחר עמו, הם כל אוחים הנפשות אשר גייר והכניס תחת כנפי השכינה. כי אם רואים להשפיע על רשעים יש לזרז שיתאים עצמו אל דרכים ותכלויותיהם ומנהגיהם, וליותר על קצת מנהגים ודינים דרכים והנהגות המקובלות והמסורות לנו, כדי שימלא פן בעיניהם ויעשו דבריו רשם בלצבם. ובעלותו כ"ז אל לבו החלטי כי מוטב לו שלא יעמוד בעמידת הסדומיים, על אף כל התעלויות שיאלו מהם. ואף אם אולי לו לעצמו לא חזק התקדשותו אליהם, מרע עלב על ראשו כי לדיקי סדום אשר ודאי הולכים בדרך הפשרות והוויתורים יזיקו לאנשים אשר עמו, אשר ילמדו מדרכיהם. ויותר מה חשש פן ייפוק מנייה חורבא שתתפשט שיטת הפשרות והוויתורים בקרב ישראל בדורות הבאים.

ובדרך זו יבאר גם המד"ר פירשן הה"ד משנתי דרכי ואשיב רגלי אל עריותי וכו' כי כה דוד המעי"ה היה משתוקק ומתאווה להשפיע תורה וקדושה בכל העולם, ותשג משחבות לכל דבר ממונו דת, ולפיכך היה חפץ להמשיך אל הקדושה אף את האנשים שכבר סרו מדרך התורה, והכלו בעלם רשעים. ולכונן זו היה חושב ואומר בכל יום למקום פלוגי ולבית דירה פלוגית אני הולך, כדי לקרב את הנשמות הגדלות שנעמעו ונשתקעו במקומות העוממם. אמנם חזר והתבונן כי כדי שיוכל למשוך לבית האנשים החטאים בנפשותם לתורה ולקדושה, חייב הוא להתדמות אליהם במקצת, ולהבוג בנפשותיהם ובהרגליהם, כדי שיהיה לו אחי שייכות ויחלוק עמם, ורק באופן כזה ימלא מילתו

אמנם שנה גדול הוא לו, אשר לא נתפתח להם לבית נמשך אחרי כזביהם ורשעתם, ולא אהב הולך בעממם, יכיה בלחץ כמות עינים אשר יכיה, כי ידע והבין אשר ערום יערימו צביהם לומר כי לעצב הוונתם, ובחובם עמום ארצם ועיניהם לעושות ללכוד את כל העולם ברשתם. כי זה כלל גדול הוא אשר מרשעים זמן המתחברים אליהם ומשתתפים עמם ולא רשע, ואף אם למרחא עינים נדמה כי אדרבה ראונו להכרות כבוד שמים ולעשות פעלים לתורה ולתעודה אין זו אלא אחת עינים, ותחתית תעמוד הצבחה לרעה הכפירה הממחלת, וכל בירה את ה' באמת לא עמא ואמר להם ואל יקרב אל פתח ביתם.

ועל כן התרחק אלע"ה מעלם אנשי דור הפלגה למפלגותיהם ולכחיותיהם השונות הרחק כמעטוי קשת, והיא חוקק תכלות ותפארתו, ועל זאת שבו וכללו נעים וזמירות ישראל בשיריו, אשרי האיש אשר לא הלך בעלם רשעים, על אף שהתחבמו בתחבולות רשע להסחיר כוונתם האמתית, כדי לגנוב את לבבו ולהטות דעתו אליהם, לא שעה אליהם ולא פנה אל רכבים ושעי כזב.

ובין יתבאר מה שבהכח משבח וצדק חטאים לא עמד, ודרשו חז"ל אלו אנשי סדום שנאמר בהם רעים וחטאים לה' מאד. דכה אנשי סדום לא היו מכסים פשעיהם בצרמה ובמחמה, אלא היו רעים וחטאים בצרכיהם לעין כל, בתקקם להם חוקי און ומשפטי רשע, ועל פיהם דנו דיני סדום כל ריב וכל נגע במשפט מעוקל ומסוף. ולכאורה לא הייתה הסכנה גדולה כ"כ אולי היה אלע"ה הולך בין אנשי סדום פן ילכד ברשתם ח"ו, כי לפי שזדון רשעים לכל גלוי אין מקום לעשות אחריהם. וא"כ יש לשאול מדוע לא הלך אלע"ה לסדום ולבנותיה כדי להחיות בתשובה, הלא זה היה דרכו של אלע"ה לעשות נפשות לתורה להכניסן תחת כנפי השכינה, כאשר הכתוב מעיד ואת הנפש אשר עשו בחרן, ובלי ספק כי צדוהו ובחובו הגדולה של אלע"ה היה עולה בידו להכניס בקרבם הרבוי תשובה, ולעוררם לעמוד דרכם הרעה. ותגלל התמיכה אחרי רואיו כמה החטאים אלע"ה

לנפש ולמנוח שם אנשים שפרו מן הדרך, כי אין דרכו של תורם צדק.

ובזה יש לבאר גם כוונת המדרש (קושיא ג') אם בחתי חלכו חקים שחקקתי בכם שמים וארץ והכוונת כלפי שאמר תורם אם בחתי חלכו, שאין לאדם לקחת עזות והדרכות האותיות לרוב התורה, ומינה נלמד שאין להיות אף זה כלשבי מדרכ התורה בעבור קירוב אינשי דלא מעלי לעבודת ה', כי אם העלם היעולה הוא לעסוק בתורה בבחי מדרשות, וכח התורה ירית בלבות הפושעים להחזירם בתשובה. וכאשר בן עש דכמשי' שרגלו היו מוליכות אותו לביכמ"ד, ואותם הראויים לעשות תשובה בזה ונתקברו מאלוהים, כי האיר עליהם אור תורה וקדושתו של אלוהינו המלך דוד, על כן סמך המדרש כך דרשם להלכה להודיע במה גדול כחם של תורה, שעל ידם ברא הקב"ה יש מאין, כאמרו חקים שבהם חקקתי שמים וארץ שמש וירח וכו', ובה עמונים וגרמים כל הכוחות הנמצאים בכל עניני העולם. ולכן עיקר הכל הוא להחזיק יחד התורה בבחי נכסיות ובבחי מדרשות, ונוגה אור קדושה ישפיע גם בחולות ובחצובות, לקרב לבבות החוששים לתורם ולקדושה.

*

אם בחתי חלכו וגו', במד"ר הכ"ד חשבת דרכי ואשיב רגלי אל עדותיך אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך וכיו רגלי מביאות אותי לבתי נכסיות ולבתי מדרשות הכ"ד ואשיב רגלי אל עדותיך, וי"ב.

ז) בתורת הכנים (כונת צילקוט רמ תרע"א) חיתא. אם בחתי וכו', נלמד שהמקום מתאורח שיכיו ישראל עמלים בתורה, ובה"א (תהלים פ"א) לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יוכלו וגו'. ויש להתבונן בעצם שהמדרש קורא את הקב"ה כאן בדיבורים המוקדם, ואף שמאין במקומות רבים בדבריהם ז"ל שהקב"ה מכונה המקום, ע"ש שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו, אפי"ה טעמא דמי כל היכא שהקב"ה קרוי בן דוד ששמותיו יתברך והתארים הנאמרים

ללבושם לעוררם בתשובה. ובראיתו זאת חזר וניחם על מחשבתו הקדומת, וכיו רגליו מוליכות אותו לביכמ"ד כי אם יש הכרח לוותר על הדרך הישן ובמקובל אף צמקת מן המקל, ולהתדמות אליהם לנוכח כמותם, אזי בהפסד מרובה מן הכוונת, ומועב ללכת לביכמ"ד ללמוד תורה, ולהחזיק בדרכ אשר הלכו ראשונים כמלאכים, ומינה לא יזוג. וע"י לימוד התורה בבחי המדרש בקדושה ובעברה יתגבר כח הקדושה על טומאת העומאה, וימשכו אותם בהשמות מעמלם אל התורה, ואז יש ריוח אל הקדושה שנתחפפו אליה בשמות יקרות שכיו עשוקות בעמקי הקליפות.

ובדרך זו נלך לפרש כוונת הכתוב אם בחתי חלכו, עפ"י דליתא במד"ר פרשת שמות עכ"פ וילך איש מניית לוי, שכלך בעלת בזה. כי מה שהאדם מתחבב עפ"י טעם הכוונת לו קרוי חליבה. וכן מצינו בדברי הכתוב וכלת דבריו, שהוא ליווי להתחבב עפ"י דרכי התורה. וז"ש הכתוב אם בחתי חלכו, פירוש שכל החסידותם ודרכיהם יהיו עפ"י התורה, ולא תחלה על לבם טעם המתנגדת אף במשכו לדרך התורה, ורק באופן זה שיכיו כל פלוגתים ודרכיהם עפ"י התורה ואת מלכותי תשמרו ועשייתם אותם בשלימות. וכאשר מצינו דוד המשיח שמעט עמנו מליך לאותם מקומות שאינם מתחבבים בדרכ התורה כדי לקרבם לעבודת הבורא, כי התבונן שלא זו הדרך הראויה עפ"י התורה, מכיון שצריך לשנות מעט מדרך אבותינו ודעותינו כדי שתהיה לו התקדמות עממם. ועד"ז פירש הבכ"ק בעל חסם סופר זל"ה מאכ"כ לנפש לא יעמא דעמיו, פירוש שצדיל הלל נפש ישראל אין לעמא את מי שטעם מעט עמיו.

וא"ש שסמוך המדרש דרשם זו למאכ"כ אם בחתי חלכו, שמתנו נשמע אזכרה שיתחבב האדם בכל דרכיו ומעשיו עפ"י התורה, וכיו התחבב באורח סלולה, ורק אם תהיה עמנו אמונה על פי התורה יעשה מעשיו, וכאשר עשה דכמשי' שחשב מחשבות למקום פלוני אני הולך וכו', ואח"כ חזר בו. וזהו שאמר חשבת דרכי, שחשב אם דרכו נכונה עפ"י התורה, ואשיב רגלי אל עדותיך, שכיו רגליו מוליכות אותו לביכמ"ד, ולא הלך בחזן בשוקים ובחצובות

רגליו למרחקים כדי לעסוק בתורה. וצפונות י"ל העטם דנלו מכל אדם זוכים ללמוד תורה, ולזאת לריך ללכת ממקום למקום, עדי ימלא את שחכב נפשו, ותורה יבקש מפיכו. חכן עפי דברי הכה"מ הקדוש ויזן העטם לריך ללכת ממקום למקום ללמוד תורה, דבכל מקום נמלאים נל"ה"ה הפזורים צעמקי קליפות, ולריכים לבררם ולהעלותם ע"י עסק התורה, וכל אדם מוטל עליו לברר את הנל"ה"ה השייכים לחלק נשמתו, וזה היה גם ענין המ"צ מסעות שנסעו בני ישראל במדבר כדי לברר כל הנל"ה"ה שבאותם מקומות, וכמ"ש הכה"מ הקדוש דר"פ מסעי, ומעטם זה עלמו אמרו חכמים לריך ללכת ממקום למקום ללמוד תורה, כדי שיברר כ"ה את הנל"ה"ה השייכים לחלקו מכל אותם מקומות, ולא סגי שילמוד תורה במקום מגוריו, שהרי מחמת החטא נחלש כח הקדושה, ואין בכוחו של אדם לברר כל חלקי הקדושה ממקומו, עד שיגלה הוא עלמו לאותם מקומות כמ"ש הכה"מ הקדוש, וכולי האי ואולי יעלה בידו שיוכל לבררם.

ועתה יצארו היטב דברי הח"כ (קוש"א ז') מלמד שהמקום מתאור שיכו ישראל עמלים בתורה, כי הנה מדכתיב אם בחקתי תלכו ילפין לריך האדם להיות גולה ממקום למקום כדי ללמוד תורה, כמו שפירש האור החיים הקדוש, וכמו שביארנו צעמא דמילתא לריך לגלות ממקום למקום להעלותם הנל"ה"ה הפזורים בכל המקומות ולריך להעלותם למקורם ושרשם. ולפי זה נחזון הח"כ צמח שכינה את הקב"ה בכינוי המקום, צאמרו מלמד שהמקום מתאור שיכו ישראל עמלים בתורה, שירוש דממח שזכר הכתוב אם בחקתי "תלכו" לריך ללכת רגליו ממקום למקום ללמוד תורה, למדנו שכל מקום ומקום שבו הנל"ה"ה שצויים מתאור ומשתוקק שיבררו אותם ישראל צאמנעות עסקם בתורה באותו מקום, ולרמוז לזה נקט כאן מלמד "שהמקום" מתאור זכר, ובכן.

ובזה נבא אל הביאור בדברי המד"ר אמר דוד רב"ש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב למקום פלוגי זכר אני הולך. כי הנה דוד המלך ע"ה היה סבור דמאחר שזוהי תורה לגלות ממקום למקום ללמוד תורה, כדכתיב בחקתי תלכו, וכעטם כדי ללקוט את

בו הם לפי המדה שהוא זוכה בה עולמו, אבל עטם כבודו יחברך לין שייך בו שם דלית מחשבה חפסא ביה כלל, אלא שהוא נקרא בשמות ובכינויים לפי מדותיו יח, כגון בשבט שדכין שולט בעולם הוא נקרא בשם אלוקים, וכיוצא בזה שאר השמות. וכמבואר במד"ר פירוש שמות (פ"ג ו') "אל הקב"ה למשה שמי אחת מבקש לידע לפי מעשי אני נקרא זכר" כשאתי דן את הבריות אני נקרא אלוקים זכר, עיי"ש. (ושיין בזה"ק פתחם רנ"ז פ"ג). וא"כ לריך טעם מדוע נקט התורה הכנים כאן כינוי "מקום" דייקא.

ונראה בהקדם מה דליתא בפסחים (דף פ"ז ע"ב) ואמר ר"א לא בגלה הקב"ה את ישראל לזין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים. ופירשו חכמי האמת דכוונת אומרם ז"ל שיתוספו עליהם גרים על השמות הקדושות שנעמשו בן האומות הקרויים גרים, וע"י שישראל דרים צנייהם הרי הם מבררים אותם ומחזירים אותם אל הקדושה, ואף לפי המובן הפשוט דקאי על גרים ממח"ש א"ש, דנשמות הגרים מיון הו ויחידתו, כידוע מדברי המקובלים, וע"כ עליו להחזירם אל הקדושה. וידוע מה שכתב הכה"מ הקדוש בפרשת בהר עכ"פ וכי ימוך אחיך שהקשה שהרי בגלות הוא רק בסיבת החטא, ואילו לא היו ישראל חוטאים וגולים כי"ר היו מתבררים הנל"ה"ה הפזורים בן האומות, ויתרן כי אם לא היו ישראל חוטאים היה בכוחם לברר נילולות הקדושה במקום שהם מכל המקומות אשר נתפזרו שם, משא"כ אחר חטאם דחלש כחם ולואי שהשיג ידם במקום עלמו אשר שם הנילולות זכר, עכדכ"ק.

ובדברי קדשו אלו ארוומא להבין גם מה שכתב הוא ז"ל בפרשת וז עכ"פ אם בחקתי תלכו (באופן ה'), ע"כ אמרם ז"ל (אבות פ"ד מ"ד) הוי גולה למקום תורה, לריך ללכת רגליו ממקום למקום ללמוד תורה. ולא ולמד מדבריהם ז"ל בצמרא כי כולן היו גולים ללמוד, ויש שביה הולך ששה חדשים וחרר כמו כן כדי ללמוד יום אחד. והוא אומרם אם בחקתי, שהוא עסק התורה, לריכים אחם שחלכו ממקומם אחריהם זכר, עכ"כ הקדושים. ולכאורח אם גם במקומו הוא יכול ללמוד תורה, מה לו לגלות ממקומו וללכת

מהם כל שמן תיעוב עינוף וגיעול ע"י. ועל אותה העת נאמר היעוד הנצחי ויהי כאלוף ציבורך ועקרון ציבוס.

ובדרך זו נבא אל הציבור, כי הנה בדברי נעים זמירות ישראל נמצאים הרבה תחנות ונבשות על כבוד שמים המוחלל, ונפשו ערגה וכשתוקקה לראות ביצועת השלימה של ישראל, בחיקון עולם במלכות שדי, ובהתגלות כבוד מלכותו יתברך על כל יושבי תבל. ובקומו בחזות לילה להחדק ציור הכל ית"ש בשירות ובהשפחות כמאכ"כ חזות לילה חקום וגוי נכספס וגם כלתה נפשו לחירות ה', ובראותו כי עדיין לא אחא זמן החיקון השלם, וכבית העומד להצנות עתיד להיות מתרב, ובני ישראל ילכו שבי לפני ה', היתה נפשו מרה עליו, וערך חיקון חזות בקומו במירות גדולה על שבר בה עמו. והנה כאשר הנדיוקים מתאוננים כ"כ על החרבן, ולבם נשבר בקרבם בראותם אריכות הגלות הנורא, מנחמים אותם מן השמים כי כבר קרב ובה זמן הישועה, ותהי זאת נחמתם בעניים, שהם סובדים תדיר אולי כבר הגיע הזמן, ובתקוה זו המה מתעודדים ומתחזקים לסבול את אורח הגלות. וכאשר ידוע מק"י זל"ה הישועה משה אשר כל ימיו השתוקק בכמיהה עזומה לציאת המשיח, ובכל פעם שהיה שומע קול המולה מן החוץ היה סובר כי הקול נשמע מציאת הגואל.

ובבזו כן היה גבי דוד המלך ע"ה צעת אשר התמרמר והתאונן על השבר הנורא העתיד לבא על כלל ישראל, היה עולה במחשבתו תמיד אולי כבר הגיע זמן קץ הגאולה, ואז עתידים כל ישראל לחזור בתשובה ולעבוד את השי"ת באמת ובלב שלם, וע"כ התחנן לפני הקב"ה הציבה לי ששון ישעך וגוי, אלמדה פושעים דרכיך ותטאים אליך ישובי. ובחזונו ראה גם כי צעת החיקון השלם עתיד רוח העומאה לעבור מן הארץ, ולא יוותר ממנו שריד, ולפי שהיה דבוק מאד במחשבתו באותה שעה בתקוות הגאולה הקרובה היה נראה בעיניו כי אכן כבר חלף עבר רוח העומאה מן הארץ, וממילא עומד להתקיים היעוד שעתידין צחי עראטריות וקרקסאות להפך לבחי נכסיות ומדרשות. וכיון שאלו מקומות מיועדים ללמוד בהם תורה,

לנ"ה"ק הפזורים צין הקליפות, ח"כ גם עליה רמיה ללכת אל אותם מקומות ששם פזורים נל"ה"ק, כי בגדול ענותנותו ושלמות רוחו חשב כי אין צרכו לשאוב את הנל"ה"ק השייכים לנשמתו ממקום שהוא נמצא, משום שנחלש כח הקדושה, ולפיכך עליו לכתח רגליו ממקום למקום. אבל בסופו של דבר היו רגליו מציאות אותו לבימה"ד, כי כח קדושתו של דכמעי"ה רב ועזום להמשיך את נאצות הקדושה בכל מקום שהם מפוזרים ממקום מעמדו צבית מדרשו, כשם שהיו ישראל במדרגה זו קודם החטא, וע"כ היו רגליו מציאות אותו לבית המדרש, שלא הולך לגלות ממקום למקום צעבור כן.

*

באופן אחר יתבאר המד"ר (ריש פרשה זו) ה"ה"ד (תהלים ק"ט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי חושב ואומר למקום פלוני ולבית דירכ פלוגית אני הולך והיו רגלי מציאות אותי לבחי נכסיות ולבחי מדרשות ה"ה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך. ואריך ביאור.

ונראה עפ"י מה דאיתא במסכת מגילה (דף ו' ע"א) עה"פ (זכריה ט') והיה כאלוף ציבורך ועקרון ציבוס, אלו תראטריות וקרקסאות שנאדום שעתידין שרי יהודה ללמד בהן תורה בדרים. והתוס' שם הביאו יש מפרשים שהם צחי ע"י ומכנה אותם עראטריות לשון חרפה וכו'. ונחלקו החוספות על פירוש זה, כי קשה לומר שאותם מקומות מעונפות ויוכלו ללמד שם תורה אלא ודאי לשממה יהיו במהרה צימיו, וכוונת הגמרא על צחים שמתאספים בהם לועד ע"י, עכ"ד החוספות. וכבר כתבנו לעיל (עין בדברינו לעיל פרשת שמיני עמוד רי"ג) מ"ש המפרשים שגם ה"י"ם המוצא בחוספות אין כוונתם לומר דבז"י ילמדו תורה צבתי עבדך ז"ה, דבמקום מאוס כ"כ שמעבדה ע"י פשיטא שא"ל ללמוד תורה, אלא דאיתבו מפרשי לה על לעתיד לבא, כאשר רוח העומאה יעבור מן הארץ והאליהם כרות יכרתו, ויאבד מארץ זכרם עד צלי הותיר בעולם שם ושאריה לע"י, אזי יהיה מותר ללמוד תורה באותם מקומות, מאחר שנעקר

התלויים בעקבים, והמאז קשה מאד, שהיית יחזיר שמחה בקרבך לישועה בשלימה, ולא נדחך עיי השוונות חיי, כ"ל נכיה צין אלו שחכו לראות ישועתו של הקב"ה וישועת ישראל, ישמחו בשמים ותגל בארץ, וזמכרך נושע בכל מיני ישועות טובות ומכר לראות בהתרוממות קרן הכורח ישראל ובהתגלות כבוד שמים עליו כצ"ל.

*

אם בחקותי חלכך ואת מצותי תשמרו ועשייתם אותם. **במד"ר** (רש פ"ח וז) איתא כה"ד (תהלים קי"ט) תשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד רש"י כל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירך פלוניא אני הולך וכיו רגלי מציאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות כה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך, ע"כ. וכענין תשוב מאד מאין בא לו ללמד במלך ע"כ לחשוב מחשבות ולומר למקום פלוני ולבית דירך פלוניא אני הולך, וכיו לגדול דביקותו בהש"ת בכל עת ועונה ה"ה ראוי שלא יבואו מחשבות זרות בלבו בלבו כלל, שברי אף אותם אנשים ההולכים למקומות ההם אינם מעלים כזאת על לבם מראש, אלא בשעת מעשה בא השמן לפתוחם, והוא בקרבם כאש צוערת ולא יכלו לעמוד כנגדו, ונלכדו צרשתו ללכת למקום פלוני ולבית דירך פלוניא.

ב דה"ן פפרש ונתתי שלום בארץ וגו' וחרב לא תעבור בארצכם. אוקולס חרגם על מאכ"כ וחרב לא תעבור בארצכם, ודקטלין תחרב לא יעידון בארעבון, ונתקשו במפרשים שברי יעידון הוא חרגום לחיבת הכס, וכמאכ"כ לא יסור שבע מיכודי ותרגומו לא יעדי עבד שלמן מדבית יכודי, וכאן ע"כ לא יתכן לומר שלא חסור חרב מן הארץ, שא"כ אין זו צרכה אלא קללה ח"ו. ובספר קרבן נתנאל כתב דהוא ע"ס, שהוא לשון קללה, וז"ל לא יעידון. אך בספר פנים יפות דחה דבריו, דאין זה נכון לשבש הספרים, וכתב הוא ז"ל לפרש דברי התרגום מלשון המקרא דנתיאל ורית מר לא עתה בזהו פירש"י לא סר לחסון, פירש"י, וז"ל.

צריך לתכנס ולהכניסם אל הקדושה, ולפיכך היחב מחשבתו של דוד המלך עליו השלום בנאות הלילה כאשר היה מקוון על שאין שמו יתברך שלם ואין כסאו שלם, ומתנחם בחקותי בגאולה הקרובה, ללכת לבית פלוני ולמקום פלוני, בלא הם מקומות הטומאה שעברו בהם ע"ז מקדש, ועתידין ללמד בהם תורה צדקים. כי לפי דעתו שכבר עומד להגיע זמן בגאולה כרי נתעצרו משם כל כוחות הטומאה, וכס ראויים ללמוד תורה. אבל כאשר עלה השמר והתצונן כי עדיין לא הגיע זמן בגאולה, אלא לא שורנו ולא קרוב, וכוחות הטומאה עדיין בתקפם עומדין, היו רגלי מוליכות אותי לבית המדרש ללמוד תורה, ושם קבע משכני, כי בית המדרש הוא מן ומחסה מפני כוחות הטומאה, ואם יואלים מן הכיכמ"ד כחוצה עלולים להתפס ברות בזמן אשר בלתי עבדו הוא.

ואם מ"ה מה דקטע וכיו "רגלי" מוליכות וכו', דהנה ידוע מה שכתבו חכמי האמת משמים דמין האר"י ז"ל בטעם שהזמן שטרם ב"הא המשית קרוי בדברי חז"ל עיקרית דמשיחא, עפ"י מה שאמרנו ז"ל (נדה י"ג ע"ב) אין צד דוד בא עד שיכלו כל הנשמות מן שבגוף ופירש"י ז"ל חדר כי גוף שם מקום המיוחד לנשמות העתידין להיות נולדים. והנה כל הנשמות שהיו עתידין להבראות תלויים בקומתו השלימה של אדם הראשון, יש נשמות שהיו תלויות בראשו, ויש בלבו, וכן בכל אבר ואבר כאמרם ז"ל (שמו"ר פ"מ ג'), והנשמות ירדו לעולם הזה לפי סדר אבריו מלמעלה למטה, ובדורות האחרונים הסמוכים לבית המשית שאז נריכים להתברר כל הנשמות שלא ירדו לעולם, באים הנשמות התלויות בעקבי רגליו של אדכ"ר, ולפיכך נקראים דורות אלו עקבתא דמשיחא, ע"ש שצאו לעולם הנשמות השפלות התלויות בעקבי רגליו. וע"כ קשה מאד להגיע לתועה של אמת בזמנים אלו מגדול השפלות. וזה אפ"ל שאמר דוד וכו', "רגלי" מוליכות אותי לבית המדרש, כלומר אלו הנשמות שברגלים בעיקרית דמשיחא, הנה יתנוני יציאותי אל ציכמ"ד, דמחמת מוכרה אני להיות צד כוחי בית המדרש, שעדיין א"ל לעזוב את ציכמ"ד מגדול השפלות. ואנו כבר עומדים עתה בעיקרית דמשיחא הם הדורות

אלף בפעם אחת משום דכתיב איכה ירדוף אחד אלף, הלא כך קרא חינו מדבר בבריגה. אשר ע"כ נראה דבין פסוק ורדפו מכס חמשה מאה ובין פסוק איכה ירדוף אחד אלף חינו מדבר חלל בבריגה, ומה שבקשו ז"ל נראה לתרץ עפ"י מה שאמרו בתיב ח"ל מן החלשים שבכם ולא מן הגבורים שבכם. ובזה מיושב דהך קרא ורדפו מכס חמשה מאה מייירי בחלשים שבישראל, שכיוולא בהם בין האומות חין בכוחם לערוך מלחמה, ומ"ש הכחוש איכה ירדוף אחד אלף מדבר בגבורים וכו'. ולא היה דוד מתאנה על חלום האלף שלא תהיה מדת פורעניות מרובה, כי דוד היה האחד המיוחד, עכ"ד באור"ח הקדוש. וכעין זה כתב גם הפנים יפות. ולפי דבריהם נדחה תירוטם של החוספות.

וְלִי נִרְאָה לְקִיָּם חִירוֹן הַחוֹסְפוֹת ז"ל, דל"מ מבה לאמרו ז"ל גבי דוד שיהי מתאנה על מאחית דכתיב איכה ירדוף אחד אלף וכווא לא ככה כי אם ח' מאות צבת אחת. והדבר יתבאר עפ"י מה דליתא בירושלמי פ"ק דפאה הכיאו החוספות בסופ"ק דקידושין (דף ל"ט ע"ב ד"ה מחשבה) דבעכו"ם הקב"ה מלך מחשבה רעה למעשה, ויליף לה מקרא עיי"ש. והנה כאשר עכ"ם רודף אחרי ישראל מסתמא מחשבתו היא להכותו נפש, ואם לא עלתה בידו לצלע זממו חין זאת חלל שמן השמים עכבוהו, אך לו היה בידו ודאי שלא היה חומל ומרחם עליו לתת לו נפשו לשלל. וכאשר יסד בעל הכהנה שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותינו חלל שבכל דור דזור שומדים עלינו לבלותינו והקב"ה מלינו מידם. הרי כי חילו היה בכוחם כלל היו עושים לשאית השביה, חלל שהקב"ה מפליג חסדיו עמו בדרך נח לתת לנו שארית בארץ, ומפלטנו מיד אויביו הקמים עלינו. והגם שלמלאית השם נדמה שבלגתו היה בדרך העצב, מ"מ זכו גם נסחר המלוצב בעצב. ונמלא לפי זה כי כל עכו"ם הרודף אחרי ישראל ה' יחשוב לו עון כאילו רצחו נפש, דכלפי שמיא גליא כי לאת מחשבתו, ואף אם לא עלתה בידו להזיח מחשבתו אל הפועל הקב"ה מליפה למעשה כמבואר בירושלמי.

וּבְדִרְךָ זֶה פִּירְשׁוֹ מֵאֵיכָּה צִפְרָה עֶקֶב וְהַסִּיר ה' מִנֶּחֱמוֹתָי וְכָל מִדּוֹי מֵאֵיִם רַעֲשִׁים אֲשֶׁר

(ג) וּרְדָפוּ מִכֶּס חֲמֵשֶׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּס רִצְבָה יִרְדָּפוּ וּפְנֵל אוֹיְבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב. פִּירְשִׁי (מתורה כהנים) וכי כך הוא החשבון והלא לא היה לריך לומר חלל מאה מכס שני אלפים ורדפו חלל חינו דומה מועטין העושין את החורה למרובים העושין את החורה. והקשה הרא"ם ז"ל דכמו כן יש לתמוה על האמור בתוכחה (דברים ל"ב) איכה ירדוף אחד אלף ושנים יינסו רצבה, שלא היה לריך לומר חלל שנים יינסו שני אלפים, ובהם לא שייך לומר כחירון רש"י ז"ל הכא, דלוינו דומה מועטים וכו' דשם מייירי בעכו"ם הרודפים. ובספר פנים יפות נדחק לתרץ דכל מה שיש בה באומות לשלוע על ישראל ולנלחם, חין זה חלל מחמת שישאל נותנים להם כח, דע"י שוונותיהם של ישראל מופלים נלח"ק אל הקליפות, ובזה הנלח"ק השצויים לוחמים האומות נגד ישראל, וע"כ בהלע"ק ד' רודפים יינסו רצבה. צרם לאחי קשה דסוף סוף הנם בעלי עזירה, וכל כוונתם להרע לישראל, ואם כן איפכא מסתברא כי כאשר מתאספים יחד בעלי עזירה רבים חזי גם חטאם גדול יותר, וראוי להיות שהתקצאם יחד ימנע כחם.

וּנִרְאָה לְבָרֵךְ הַעֲנִין בְּהַקְדָּם הָאֵל דְּלִיתָא בְּגִמְרָא סוּטָה (י"א ע"א) ולעולם מדה טובה מרובה ממדת פורעניות, והקשו החוס' דר"ה ולעולם ח"ל, ור"ת וכו'. מלינו פורעניות גדולה ממדה טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושנים יינסו רצבה (דברים ל"ב) גבי מדת פורעניות, וגבי מדה טובה כתיב ורדפו מכס חמשה מאה, וי"ל דעדיין גבי מדת פורעניות מייירי צדיפה ולא בבריגה, חלל הכא דכתיב ורדפו מכס חמשה מאה סיעא דקרא ופנלו אויביכם לפניהם לחרב, עכ"ד החוספות. והקשה האור החיים הקדוש על חירושם מהא דליתא במו"ק (ט"ז ע"ב) חלה שמות הגבורים אשר לדוד וגו' (שמואל ב' כ"ג) וכו', ופשהיה יואל למלחמה היה מקשה עלמו כען על שמה מאות חלל בפעם אחת, שיהי זורק חץ ומפיל ח' מאות חלל בפעם אחת, והיה מתאנה על מאחית דכתיב איכה ירדוף אחד אלף, יתבה בה קול ואמרה רק בדבר אוריה החתי, ע"כ. ולפי דברי החוס' דמאמר הכחוש איכה ירדוף אחד אלף מדבר צדיפה חלל הריגה למח היה דוד מתאנה על שלא היה הורג

המארים לעשות לכם, ואף שלא הוֹאִילוּ זמנם מזה אל הפועל, כי מן השמים עכבום, מ"מ, "אשר ידעת", כלומר הלא לפניכם גלוי וידוע שחרשו עליכם זממות רעות, ואילו היה לאל ידם לעשות עמכם רע היו עושים, ולפיכך אף כי בחדשי המקום עליכם לא ישימם כך, כלומר שלא באו לכלל שימה לפי שלא נתנם כי להרע עמכם, מ"מ נחשב לכם כאלו היו מאירים לכם בפועל ממש, ולכן יענישם הקב"ה במדה כנגד מדה, "ונתנם בכל שונאך", פירוש שיביא הקב"ה עליהם רעה פרי מחשבותם, ואותם המכות והעונשים שראו להביא על ישראל ילקח הקב"ה אותם צהם.

ועפ"י זה יתיישבו דברי החוספות שחילו דקרא דאיכה וירדוף אחד אלף לא מיירי בהריגה אלא ברדיפה, ולא קשה מה ששבי הכה"ח הקדוש עליהם מדברי הגמרא במו"ק שביה דוד מתאנה על מתתים. דכנה אף דקרא דאיכה וירדוף וגו' מיירי ברדיפה בלא הריגה, מ"מ כיון דכלפי שמיא גליא דמתשבת העכו"ם להרוג את ישראל, בזין הוא שיהיה נחשב להם כאלו הוֹאִילוּ מתשבתם הרעה אל הפועל, ומדה כנגד מדה יבא עונשם אשר בזמן שרודפים אחריהם ישראל יברוג אחד מישראל אלף מהם, וגמולם ישיבו להם בראשם על מתשבתם הרעה אשר תשבו על היבודים. ונאמת היה דוד מתאנה על שתי מאות חלל, שלא זכה להרוג מהם כי אם ח' מאות צפעם אחת, ולמספר אלף לא הגיע, כאשר היה ראוי להיות נמדד להם במדה כנגד מדה, על שהיו רודפים את ישראל ומתנכלים להמיתם.

ואל תחמה לומר כי אין ראוי להעניש את האומות על מה שהם רודפים את ישראל, כי לא מלצם עינו, אלא ה' צוה להם זאת, ושלוהו דרחמנא נייבו לייסר את ישראל על עוונותיהם, כמא"כ (דברים ל"ב) איכה וירדוף אחד אלף וגו' אם לא כי צורם מכרם וכו' הסגירם. ולא עוד אלא אף אם האומות חורשים רע על ישראל ובקרנם ושימו ארצם ולכלל מעשה לא באו, כי הופרע עלהם, מ"מ אף גם מתשבת הרדיפה בלבד לא משלםם היא, אלא גזרת המקום היא לשום בלצם מתשבת רעע לנרור את ישראל, וככה דאיתא בגמ' (מגילה י"ג ע"א) שאלו חלמדיהו את רש"י מתיימר נחתיבו שונאיהן של ישראל שצאוהו

ידעת לא ישימם כך ונתנם בכל שונאך. ויל"ד דחיבות אתה ידעת יתירי נייבו, דמה לנו אם המדוים הללו הם ידועים או בלתי ידועים לנו, והיה די שיאמר הכתוב וכל מדוי מארים הרעים לא ישימם כך וגו', וממילא ממועטים ישראל מכל מיני חולאים, הגללים להם וגם הנסתרים שלא ידעום. אכן אפ"ל כי הנה המאריים הרשעים התחכמו בתחבולותיהם להרע לישראל בכל מה שביה זיכלתם, אך לא עלתה בידם להפיק זממם, כי לא נתנם אלקים להרע עמנו. וכמו שביארנו בדברי המדרש ילקוט פרשה ששלח (רמז רמ"א) התמיהים לנאורח וז"ל, צעשם שציקש הקב"ה להעניש את מארים עמד עוזא שר של מארים לפני הקב"ה ואמר לפניו רש"ע נקראת לדיק וישר ואין לפיך עולה וכו', למה אתה רואה להעניש מארים, כלום הענישו בני מנצחן או הכרו מהם וכו', ע"כ.

ובכ"ר רואה דברים אלו ישתאה וישתומם, איך העז שר של מארים לדבר שקרים וכזבים לפני הקב"ה כי לא הענישו המארים מנצי ישראל, והלא מקרא כתוב הוא שגזרו כל בני הילוד היאורכ תשליכוהו. אמנם קושטא דמיתא הוא דאף שהמארים השליכו מילדי ישראל ליאור ניזולו כולם בדרך נס, וכדאיתא צילקוט פרשה שנות (רמז קס"ה) ר' שילא אמר כל הילדים שהשליכו היה היאור פולט אותם במדבר והיה הקב"ה מביא סלע צפי כל אחד וכו' שנאמר ויניקבו דבש מסלע וכו', ע"כ. ובסוטה (דף י"ג ע"ב) איתא כי כאשר הושלך משה ליאור בעלה גזרתה ואמר להם משה לישראל שבבילי נללםם כולם, וכחצו התוספות שם כי הוא היה הראשון שהושלך ליאור. מכל הלין שמשנין שלא נחיימהו מתשבתם הרעה אשר תשבו על ישראל לנצטם צמים. וזו היתה טענת שר של מארים כלום הענישו בני מנצחן, כי רכא לקוף דבר זה לזכות מארים שלא הרעו לישראל בהיותם גרים וחושבים בצלם, ולא הענישו מהם גם אחד, כאשר צאמת כן היה שלא עלתה בידם לנצט זממם, וא"כ מה פשעם ומה תעלתם לה' מי ים סוף על פניהם. אמנם הקב"ה השיבו כי בזין הוא לענישם על מתשבתם הרעה אשר זממו לעשות, כאלו עשאוהו בפועל, דעכו"ם הקב"ה מארף מתשבתה רעה למעשה.

וזאת אפשר לרמוז בדברי הכתוב הזה וכל מדוי מארים הרעים, כלומר היסורים והכרות אשר זממו

יחיד החוטא לעלמו אל רצום החוטאים יחד בחבורה מאוחדת ובעתה אחת, וככל מה שיגדל רצון העם ויתחזק איחודם והתחברותם יגדל הניאון כלפי שמים. וכמ"ש לבאר מה שאמרנו בנות לפחד למשרע"ה (במדבר כ"ז) אצינו מת צמודר והוא לא היה בחור העדה הנועדים על ה' כי בחטאו מת. ולכאורה נראה כי אמריהם היו להקטין את חטא אביהם, ולפיכך אמרו כמתנוללים כי הוא לא היה בחור העדה הנועדים על ה' אלא בחטאו מת. ואכתי אין מובן מה המתנוללות היא זו שמת בחטאו. אכן הוא הדבר אשר דברנו, כי אמרו שאביהם לא השתתף בחבורה העם אשר נוסדו יחד בשבט אחת ויבדלים אחדים למרוד צב', כי אם בחטאו הפרטי מת, ואינו דומה חטאו של יחיד לחטא רצום המתחברים למטרה אחת לחטא ולמרוד במקום.

ועפ"י זה מובאר כי ככל שיתרבה קצון החוטאים ויתחזק איחודם תגדל מדורת החטא, ואז יעשן בהם אף ה' וקנאותו. ולפיכך בזמן שאומות העולם רודפים אחר ישראל, כי כך נגזרה גזרה בשמים על פשעי ישראל, אזי כאשר אחד מהאומות רודף אלק מישאל ייוסו שנים מהם רבבה, כי לפי שהרדיפה באה לזר עוונות ישראל, אי"כ ככל שיגדל רצונו העם וקיצולם יחד, תגדל אשמתם. ומובן כי כאשר יהיו עשרת אלפים מישאל מאוחדים יחד לחטא לפני הש"י יגדל חרון האף, ויתחזק כח האומות הרודפים אחריהם, עד ששנים מן האומות בכותם לרדוף עשרת אלפים.

ועוד יש לתרץ קושיית החוספות על אמרם ז"ל לעולם מדה טובה מרובה ממדה פורעניות, שהרי מצינו במדה פורעניות איכה ירדוף אחד אלק וגוי ואילו במדה טובה כחיו ורדפו מכס חמשה מאה וחו לא. וייתישב גם מה שהקשה רש"י ז"ל שאין התשבון מכיון שאם חמשה רודפים מאה אזי מאה שני אלפים ירדפו. ונראה בהקדם לבאר דברי התרגום (קושיא ב') ודקלטין בחרצא לא יעידון בארעכון, ואפ"ל כי בעל התרגום לשיעוריה חזול שכתב בפרשת וחי עה"פ אשר לקחתי מיד האמורי בחרצו ובקשתי בללותי ובצעותי. הרי כי דעת התרגום דיתכן לפרש חרצ האמורי בחרצא מענין תפלה. כמו כן אפ"ל שכוונתו

הדור כלליה וכו' מפני שהסתחו ללם אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר אמר להם הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמכם אלא לפנים וכו', ע"כ. מובאר מה כי מתחלתה היתה גזרה זו מיועדת רק לעשות עמכם לפנים, מדה כנגד מדה על שהסתחו ללם למראית העין ולבם בל עמם, על כן נתן הקב"ה בלבם לבזור גזרה כלליה על ישראל ח"ו, כדי להטיל עליהם אימה ופחד ויתכפר להם בזה על חטאם.

דקרי לנו כי גם מה שהאומות יועלים עלינו מחימות רעות מאת ה' היתה זאת, ועל אחת כו"כ אם האומות מריעים בפועל לישראל ורודפים אותם, ודאי כי גזרה היא שנגזרה ממרומים, וכדאיתא (תהומות פ' שמות ס"ה) עה"פ (תהלים ק"ה) הפך לבם לשמוע עמו וגו' כי הקב"ה הפך את לבבם של מלכים לשמוע את ישראל בעבור שהפירו ברית מילה. אעפ"כ לא משום כך יפטרנו העכו"ם מעונש על מה שהרעו לישראל, אלא עונש יענשו, והקב"ה ישיב להם גמול, כי אף שבאמנעותם הקב"ה מעניש את ישראל, מ"מ המה מחשבותם לרע, ולא לזר שרואים לקיים מלות הצורה ויתבדק המה מריעים לישראל כי אם לשנאתם אותם, ואילו היה בידם היו מכלים אותם, על כן דיון הוא להענישם. וכמובאר ענין זה באורך בדברי הראשונים (עיין ברמב"ם הלכות תשובה פ"ו ה"ה ובבבבגות הראב"ד ז"ל שם והאריך בענין זה ברמב"ן ז"ל בפירושו על החורו פ' לך לך ושאר מפרשים ז"ל אלא בספרותם).

ועתה נבא ליישב קושיית המחזיקי ז"ל (קושיא ג'), לדברי רש"י שחמה שאין החשבון מדוקדק תקצי נמי מה יענה במאה"כ איכה ירדוף אחד אלק ושנים ייוסו רבבה, דבהם אין לומר כמו שפירש"י ז"ל הכא אינו דומה מועטים וכו', דבהם מירי בעכו"ם הרודפים את ישראל, ומדוע יתעלם כחם חמשת מונים בהקב"ה יחד, אדרבה בהחצור הרשעים יחד יעלמו פשעיהם כעבות העגלה, והיה ראוי שיחלש כוחם ולא יוכלו לרדוף. אכן לפי מה שנתבאר כי מה שהעכו"ם רודפים את ישראל היא גזרת המקום לייסר את ישראל על עוונותיהם, אי"כ לא ידמו חטאיהם של אלק מישאל לחטאם של עשרת אלפים, כי אין לדמות

שאין לורך במספר מרובכ מהם לרדוף ולנחל את האויבים, שכרי אף לדיק אחד דיה זכותו לבגין על העולם כולו, כמאח"כ (משלי פ"י) ולדיק יסוד עולם. ואחתה בספר הכ"ק (ח"א פ"ב ע"א) עלמח כליה קאים על סמכא חד ולדיק שמיח. (ועי' חגיגה י"ב ע"ב).

ועתה נחזור ליישב קושיית הכוספות כ"ל דאין שייך להקשות ממה שמצינו במדע פורעניות איכב

ירדוף אחד אלק ובמדה טובה כחיו ורדפו מהם חמשה מאה, דלא קרב זה אל זה כלל, שלא כרי רדיפת ישראל אחרי האויבים כרדיפת אוב"ע אחרי ישראל, כאשר נחבאר דכך קרא ורדפו מהם חמשה מאה לא מיירי כרדיפה במלחמה בדרך הטבע, אלא שישאל מנחלים את אויביהם בזכות החורב שצידם, וא"כ מה שייך להקשות מן הכחוש איכב ירדוף אחד אלק דמיירי כרדיפה בזה החרב, לזכרי הכחוש ורדפו מהם חמשה מאה דמיירי בנחון בזה החורב דלא שייכי זה לזה כלל. ועוד דאין כל גריעותא בדבר זה שזכה החורב נחון אנשים מרובים יותר, ואדרכה דבר זה הוא חוספת ברכה שבצניעות תורה שיכיו מרובים בישראל ח"ח העוסקים בחורב, ובאעפ"ק זכות תורחם יחד וינחו את אויביהם, ובכח גדולה זו שיכיו העוסקים רבים וכן שלמים, ויכיה בזה תורחם לנח שונאים. ואין זה דומה לנחון במלחמה בצרוע צר ששם שזכה הוא לומר כי נחו המעשים את המרובים, מה שאין כן בחורב, ובכן.

ויש' להביא ראיח למח שפירשנו דברי הכחוש דלא מיירי בנחון ישראל על האויבים בדרך מלחמה, כי אם בזה תורחם ותפלתם, מדברי הח"כ (בזבא ברש"י ז"ל) ע"פ ורדפתם את אויביכם ונפלו לפניכם בחרב, איש בחרב רעבו, ע"כ. ולכאורה לפי דרשק זו שחכמים במ רוח תענושים להכות איש את רעבו לפי חרב, א"כ מה רבותא משמיענו הכחוש כמה יכיה מספר הרודפים, באמרו ורדפו מהם חמשה מאה גוי, הלא בין אם מעט או הרבה יכיו אין זו רבותא, כי לא בחרבם יפלו אויביהם אלא איש בחרב רעבו יפלו שדודים. אך לזכרנו יתבאר דברי הח"כ על נכון, כי שחכמים חרב איש בחרבו ולא יאמר ישראל

באמרו ודקלין בחרבם לא יעידון בארעכון שבכחוש מבשר שלא יסור ולא יתבטל מישאל כח החפלה, כי רב הוא, ועל ידו וינחו שונאים ברוממות אל שבגרום, כאילו היו אוחזים חרב פופיות צידם. דעל כרחק לומר שאין דברי התרגום כפשוטן דקאי על חרב ממש שלא חסור מארנס, דאין זו ברכה אלא לכיפק, אמנם לפי דבריו א"ש כי ברכה גדולה היא להם, שיכיה כח החפלה בישראל ולא יתבטל מהם.

וע"פ כי באמור כי הכחוש מדבר בנחון ישראל על אויביהם שלא בדרך מלחמה, בה מקום אחי לבאר גם דברי הכחוש ורדפו מהם חמשה מאה בדרך זו, בבקדם מה שכתב בכלי יקר ז"ל צפרתא בשלה על דרש ח"ל בילקוט ע"פ וחמושים על בני ישראל מארץ מלרים אין חמושים אלא חזויים בחמשה כלי זיון, והקשה וכי חמושים של ישראל תלויי בכלי זיון, והלא הש"ת מגן צדקם, והתורה והחפלה הם כלי זיונם של ישראל. ואף אם נאמר שחייב אדם לעשות בדרך הטבע כל אשר ינחו בכותו לעשות, ומה שיחסר הטבע ישלים בהם, מ"מ על מה זה בגיד הכחוש לנו שיהיה לכל אחד כ' כלי זיון, ומינחא למח לי. ועוד וכי בדרך גם או במקרה היה, שנמלאו ביד כל אחד חמשה לא פחות ולא יותר. ופירש שזו הכחוש להודיענו שלא היה צידם שום כלי זיון כי אם חמשה חמושי תורה וכו', ח"ש חמושים היינו מחזויים הכל רוח לתורה וכו', עיי'ש ויענע קר.

ובדרך זו יתבאר מאח"כ ורדפו מהם חמשה מאה, דלא מיירי בחמשה אנשים מלומדי מלחמה אשר בזה גבורתם ירדפו מאה, אלא קרא מיירי בזה מישאל שירדוף אחרי מאה אויבים בזכות חמשה חמושי תורה שבהם כלי זיונם של ישראל. ולפי זה מכון החשבון שאם אחד ירדוף מאה, אזי מאה רצבה ירדפו, ומיושב מה שהקשה רש"י ז"ל ובכן. וזה התבאר דרש הח"כ ע"פ ורדפו מהם מן החלשים שבהם ולא מן הגבורים שבהם. והכוונה כי מה שיש לורך בהעטרות כח החורב של מאה מישאל כדי לרדוף אחרי רצבה מן האויבים, הוא רק בחלשים שבהם, כלומר אותם שאין תורחם בשלימות, ולא כן בגבורים שבהם הם הלדיקים בגוריו כח עושי דברו.

שנחבאר גם במא"כ ורדפו מכס חמשה מאכ דקאי על זכות חמשה חומשי תורה.

והנה דע"ה היה אדיר חפזו להדביר עמים תחתיו ולאומוי תחת רגליו, שלא תהא להם תקומה כלל, וזכו ויגדלו ויתקדש שמו ית' בעולם, כי הכון גוים רבים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו, מגדול שנאחס וקנאחס בעם ה', ובהיות להם מפלח נאחס ויכירו וידעו הכל כי אמת מלכנו אפס זולתו, וכל הגוים כאין נחשבו נגדו. ולפיכך היה דוד המלך ע"ה חושב מחשבות להרבות מספר גדודי צבאותיו, כי ככל שיכיו מרובים צמיינס יגדל כח תורכם, ויביה זכותם גדול יותר לנאח את אויביכם במערכות המלחמה, ועלאת דעתו כי מן הראוי הוא שילך למקומות מושבותיהם של הריקים והפוחזים, ויבנה קדושתו ישפיע עליהם לחזור בתשובה, וללכת בדרך התורה, וע"י כן יתוספו אל צבאו הרבה אנשים כשרים הראויים למלחמה, ותערכך גם זכות תורכם ותפלתם למגר את אויבי ה', ולהכרית מארך זכרם.

וזה שאמר דוד בכל יום הייתי מחשב למקום פלוגי וכו' ולבית דירה פלוגית אני הולך, שביקש ללכת אליהם להחזירם בתשובה, ולקרבם לתורה, כדי שיכיו לו לעזר במלחמתו בזכות תורכם ותפלתם. אמנם אח"כ חזר צו ממשצתו וז' והיו רגליו מוליכות אותו לציב"מ, כי בתצוק שלא יראה ולא ימלא במקומות ההם מי שראוי לקרבו ולגורו לא אשוי הצבא היואלים למלחמה, והחליט שלא יחז מנין כותלי בית המדרש, כי רק שם יתכן למצוא אנשים לדיקים שלא פגמו אפילו באיסור דרבנן, וראויים הם להיות נמנים בחיילותיו, ולא בין הריקים והפוחזים, כי אם יתערב בין אנשי הצבא בעל עבירה ח"ו לא תאמח מכך עוובה, כאשר הזהירה תורה באיש הירא מעצירות שבידו ולא יום לב צחי כלצבו. וכי הרמב"ן ז"ל בהשגותיו לס' המצות להרמב"ם צמאות ל"ח שלדעתו השמיטן הרמב"ם ז"ל (מלוא י"א) כי העובר עבירה בשעת מלחמה שני לאוין בידו, חדא העבירה גופא ועוד עבר על ושמרת מכל דבר רע, כי העובר עבירה בשעת מלחמה יורס צמאות להפיל עם ה' ביד גוויים. על

להלחם נגדם בכלי זין, מ"מ הרי כל זה הוא צח תורכם של ישראל, ועל כן מודיענו הכתוב מניינה, להשמיטנו כי בלידוף זכות תורכם של מאכ מישראל יפלו רצב מן האויבים, איש בחרב רעכו, וכו'.

ועתה נבא לביאור המד"ר המולג בפסח דברינו, שאמר דוד בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוגי ולבית דירה פלוגית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וכו'. כי הנה דוד המלך ע"ה לחם כל ימיו מלחמות גדולות עם האומות, וכל מלחמתו היתה להכרית זרע רשעים ולקדש שם שמים בעולם, והיו מעשיו ראויים ומקובלים ותביצים מאד לפני הבורי"ת, כי את מלחמת ה' הוא נלחם, וכדאיתא במדרש ילקוט (שמואל ב' רמז קמ"ה) האתה תצב ל' בית (שמואל ב' ז') וכתוב לא תצב בית לשמי כי דמים רבים שפכת (מלכים א' כ"ח), כיון ששמע דוד כך נתחירה אמר הרי נפסלתי מלצבנות ביהמ"ק אמר ר' יהודה בר אילעי א"ל הקב"ה דוד אל תירא חייך הם לפני כלצי וכא"ל וכו', ד"ה הם לפני בקרבנות. ולפי שהיו כל מלחמותיו לשם שמים היה דוד זכיר מאד שלא ימלא שמן פסול בין אנשי הצבא היואלים לשדה המלחמה, ומלכד שהי' חסר בכל האזהרות הכתובות בחלוני צבא, כגון הא דאמרנו ז"ל שח בין תפלה לתפלה חזר עליה מעורכי המלחמה, עוד היה מדקדק שיכיו כל אנשי המלחמה מיוחסים ולא ימלא בהם שמן פסול יוחסין, כדתן במתניתין פ' עשרה יוחסין (דף ע"ו ע"א) אין בודקין וכו' מי שיהי מוכתב באסטרטגיה של מלך (הכוש) אשה בודק ביחוס אבותיה ואם התחיל לבדוק באבותיה ומלא שאחד מהם היה מוכתב באסטרטגיה של מלך אין נריך לבדוק יותר), ואיתא בגמרא עלה א"ר יהודה אמר שמואל בחיילותיו של בית דוד שני (שהיו זכירין ליחסם מכל מום כדמפרש) מאי קרא (דה"י א' ז') והתיחסם צבא המלחמה, וטעמא מאי אר"י א"ר כדי שיהא זכותן וזכות אבותן מסייעתם, ע"ה. ולפי זה נמלא כי לא רבים זכו להמנות בחיילותיו של דוד, כי זעירין אינן שיש בהם כל המעלות הללו, וודאי שלא היתה מלחמתו בדרך הטבע כי אם בכח וזכות החורב גבר על שואיו. וכמו

ע"ד המדרש. ולי"ב שייכות דרשה זו להבא, דהלא כאן הכתוב מזכיר על העסק והעמל בתורה הקדושה כמו שפירש"י ז"ל אם בחקתי תלכו שחביו עמלים בתורה, ומאי נפקא מינה להבא שהקב"ה ברא חבל ומולאה בחקי התורה.

*

(ד) בתחומא ר"פ זו איחא אם בחקתי תלכו זש"ה (משלי ח') חכמות בחון תרונת צרחות תתן קולב שאל ר' שמואל בר נחמני את ר' יוחנן ברי אלעזר שביה עומד בשוק אל שנה לי פרק אחד, אל יודע אתה לקרות ואין אתה יודע לשנות, מכו חכמות בחון תרונת צחולב של תורה אל המרגלית היכן נמכרת היא לא בחון אצנים עובות ומרגליות וכו', אין מוליכין אותן לא לבעלי ירקות וצללים ושומים חלל במקום סותרים וכו', כך התורה בחון היא נאמרת שנאמר חכמות בחון תרונת צרחות. מכו צרחות במקום שמרחיצין, ויכין מרחיצין לה צנתי כנסיות וצנתי מדרשות וכו', עכ"ד המדרש. ולי"ב שייכות עובדא זו להבא. גם לריך להבין דרשתם ז"ל, שאם כוונת הכתוב לומר שחכמת התורה תהיה נלמדת צנתי כנסיות וצנתי מדרשות, אל"כ מדוע נקט לה קרא בלשנים בחון וצרחות, דאיכא למטעי שכוונתו לשווקים ורחובות ממש, ואילעריך למידרש מיינה בחון צחולב של תורה וצרחות במקום שמרחיצין לה, יותר הוב ליכ למימר כדאיא חכמות תרונת צנתי כנסיות וצנתי מדרשות, ושז לא היכ מקום לעשות כוונת הכתוב.

וגראה שכל המדרשים הללו על קועב אחד סובבים, והכל כולך אל כוונת אחת, ומה שחזר זה יגיד עליו רישו. דהכא במסכת מועד קטן (דף ט"ז ע"ב) איחא ככך עובדא דמיתתי בתחומא אך באופן אחר ק"ת. דהכי גרסין החס גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק, מאי דרש חמוקי ירכיך כמו חלואים (שכ"ט פ"ז) מה ירך בפתר אף ד"ת בפתר (פירש"י דכתיב בסופא דקרא מעשי ידי אמן התורה מעשי אומנתו של הקב"ה) יאל ר' חייא ושהב לשני בני אחיו בשוק וכו', שמע רבי איקפד, אחא ר' חייא וכו' נהב מיפוטא בגופיה תלתין יומין, ביום תלתין שלה ליכ ליה חא, דרש שלחנא וכו', מ"ע עבד מר הכי אל דכתיב

כן החליט דכע"ה שלא לצחור ולקרב אליו כי אם מיושבי ציהמ"ד המשכמים והצניצים נביהמ"ד, שבה תורתם ותפלתם שונאי ישראל כלים מחליהם.

אם בחקתי תלכו זש"ה צמד"ר איחא הכ"ד (תהלים ק"ט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני כולך וכיו רגלי מציאות אחי לחי כנסיות ולצתי מדרשות, הכ"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך. וקבש"א מפורסמת כיא יתכן לומר כזאת על דוד המלך ע"ה, שביה מעלה במחשבתו מדי יום ציומו ללכת למקומות אחרים ולא לבית המדרש.

(ב) עוד איחא צמד"ר עכ"פ חשבתי דרכי ז"ל, ר' הונא בשם ר' אחא אמר חשבתי מתן שכן של מלות והפסדן של עצירות ואשיבה רגלי אל עדותיך. וראה גם זה פלאי כיא אל"כ כן על דכע"ה, שחזר מתן שכן של מלות וצבור כן החליט בדעתו ואשיבה רגלי אל עדותיך דמשמע מה כי עבודתו הייתה צבור חקות השכר אשר יגיעוהו מעשיית המלות, וקשה שברי ציורי דוד המלך ע"ה מפורש אשרי איש ירא את ה' במלותיו חפץ מאד, ודרשו ז"ל במסכת ע"ז (דף י"ט ע"א) אל"כ אלעזר במלותיו ולא בשכר מלותיו, וכייוו דחקן (אבות פ"א מ"ג) הוא היכ אומר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס חלל הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ע"כ. ואי"כ כיון דאיוב גופיה קא משבח מעלת העובדים שלא על מנת לקבל פרס ודאי שלא עשה מאהבת השכר, וכילד אמר חשבתי מתן שכן של מלות וכו' ולפיכך ואשיבה רגלי אל עדותיך.

(ג) עוד איחא צמד"ר (פ"ה ד') אם בחקתי וגו' חקים שבהם חקקתי את השמים ואת הארץ שגא' (ירמיה ל"ג) אם לא צריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתו חקים שבהם חקקתי את השמש ואת הירח שנאמר וכו', חקות שבהם חקקתי את הים וכו' את החול, חוקים שבהם חקקתי את התהום וכו',

וכמו כן לריך להיות בלימוד החורב שכתורב שלמד צביהמ"ד צפנים תכא מכרת עליו בחויות וצרחות.

ובזה יבאר המדרש שאמר דוד המע"ה בכל יום ויום הייתי מתשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך וכו', דמתחב הכי מתשב בדעתו כדכור ס"ל ל' חייל, שיהי מסתובב בחויות וצרחות לבית פלוני ולמקום פלוני, שכן מקומות שאין בהם חורב, למען ישפיע בהם קנת חורב וקדושה, כי עזר ה'תא שחוקקותו להפין בכל מקום כח החורב וכן הקדושה, ומכא"כ (משלי ט"ז) יפולו מעשיותיו חורב, אך בצופו של דבר בא לירי מסכנת כדעת רבי שאין לו ללכת בצרחות כדי להפין מעשיות חורבו, אלא שיהיו רגליו מביאות אותו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ללמוד תורה, ובחורב שלמד צפנים צביהמ"ד בקדושה ובעבר הכשפיעה כרחק מחוץ לביתו צביהמ"ד ומאליהם יפולו מעשיות קדושתו להאיר ע"פ חבל. וזהו כוונת הכתוב חכמות בחוץ תרובה, דע"י לימוד תורה צביהמ"ד משפיעים חורב וקדושה בחויות וצרחות, מבלי שיהיה לורך בהליכה לשם.

ובזה נמלל לפי זה דברי המדרש (קושיא ג') אם בחקתי וגו' חקים שבהם חקקתי את השמים ואח הארץ וכו'. דכנה במא"כ אם בחקתי תלכו פירש"י ז"ל שחביו עמלים בחורב, ולכאורה היתה בדעת נוחת דמכא עמלא אפקיד קרא לעמל החורב בלשון הליכה כאמרו תלכו, כדי להורות שכן הוא דרכה של חורב להיות מתהלך בחוץ בשוקים וצרחות ללמוד חורב צפרכסא יעין כל, וכסדרת ר"ח במא"כ חכמות בחוץ תרובה, דא"כ הו"ל לקרא למימר אם בחקתי תלמדו או תתעסקו. לואת משמיעו המדרש חקים שבהם חקקתי שמים וארץ וכו', כלומר שבהכ"כ הרי הוא מעשה אומנתו של הקב"ה שכן צרא את עולמו, וכשם שבריתא העולם ע"י החורב"ק היתה בצתרי סתרים נעלם מכל ונכסר מכל, ואעפ"כ בק"ה חבל מליהם שמכרת עליו מבחון, כן לריך להיות בלימוד החורב, שיהיו עמלים בה צבית המדרש, ובחורב תכא מכרת עליו בחוץ, מבלי אשר הוא יתהלך בחויות וצרחות. כי כח השפעתה של החורב

חכמות בחוץ תרובה. א"ל אם קרית לא שנית ואם שנית לא שלשת ואם שלשת לא פירשו לך, חכמות בחוץ תרובה וכו' כל העוסק בחורב מבפנים חורבו מכרת עליו מבחון, עכ"ד הגמרא.

היוצא מזה כי באמת חורב לריך ללמוד אך ורק צבית המדרש כי שם מקומה של חורב, וכך היא דרכה של חורב שחבא נלמדת בסתר, וכמו שפירש"י ז"ל שם כי החורב"ק נקראת מעשי ידי אמן משום שהיא אומנתו של הקב"ה שמתכל בה וצרא עולמו, והקב"ה צרא עולמו בצתרי סתרים צטרם כל ילד נצרה, וכמו שפירש"י ז"ל בפרשת בראשית עכ"פ ויהי ערב ויהי בקר יום אחד למח כח אחד לפי שהיה הקב"ה יחיד בעולמו שלל וצברו המלאכים עד יום שני. וכתי איתא בבראשית וצרה (פ"ג י"א) שלל האמר מיכאל הכי מוחה בדרומו של רקיע וגבראל בנפנו וכו' אלא אנכי ה' עושה כל נועם שמים לבדי רוקע הארץ מאתי מי אחי כחבי מי היה שותף עמי בצרייתו של עולם. כי כל מעשי הבריתא לפנים ועמונים מכל חי, ואפילו מה שעמון בצתרי טבע העולם עמוק הוא מני ים, וכל מה שהשיגו החכמים הוא רק כעפר מן הים, ועלכ"כ הפנימיות שבו הוא עד אין חקר, גבוה מעל גבוה, ודרכה ענינים לא השיגם אדם מעולם זולת מרע"ה אדון הנביאים, ורק לעת"ל יהיו מושגים לנו, וישנם ענינים שאין להשיגם כלל בשכל אנושי, כי הכל נסחר ונעלם בצתרי סתרים. וזהו גם מה שאמר הכתוב על פלאי הבריתא (תהלים ל"ג) אין אומר ואין דברים עלי נשמע קולם דהיינו שכל ענינם נפון ונעלם ואין יודע לעמוד על חקר תכונתם, ואפילו הכי בכל הארץ ילא קום וצקאה חבל מליהם, שמכרת עליהם מבחון. וכמ"ש בצרחת יואר אור מלאה הארץ קניין. וזהו שדרשו מדברי הכתוב חמוקי ירכיך וגו' מעשי ידי אמן מה ירך בצתרי אף דברי חורב בסתר, דלימוד החורב לריך שיהיה בצתרי משום שכתורב היא מעשה אומנתו של הקב"ה, כמא"כ מעשי ידי אמן, ובה צרא עולמו בצתרי סתרים, ובכל זאת השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר עליה מכריזים ומגלים קבל העולם כולו כי אני ה' לבדי נועם שמים לבדי רוקע הארץ מאתי,

בקדושה רב ועמוס הוא, להשפיע למרחקים ולכחול
ממעמקים גשמות הטובות בעמקי מאורות הקייפות,
והפנים ומשתוקקים להתדבק בתורם ובקדושה. ודרש
זו הרי הוא כמוסיעת ומגלה על דברי המדרש בריש
הפרשה שהיו רגליו של דמעי"ם מוליכות אותו לבתי
כנסיות ונתי מדרשות לעסוק בתורה, ויחיה תורתו
מכרת עניו בחן, להכניס לבנות לתורה ולקדושה,
ולקרב את הכמאים ומשתוקקים לבז ולבתדבק בלור
החיים. ונעסם זה כינה הכחז את לימוד התורה
בגון הליכה, כי כח התורה הקדושה מאלים תחבך
בחולות ותתן קולה בשווקים וברחובות, להכריח
ולעורר את העם המתאווים לשתת מצארה בלר
מים חיים.

ובזה מוזן היטב גם מה שהביא הכתובתא להכח
שזכר דר' יונתן ור"ש בר נחמני, ופירושא דכך
קרא חכמות בחן תרונה, דכח להעמידנו על אמתות
פירוש הכתוב אס בחקתי חלכו, שאין המכוון שריכין
להחבך בחולות לנוד לפשות לתורה, כי במקום שאין
מועלת השפעת התורה מביחמ"ד, אין תועלת גם
בכליכה לשם, דאם עדיין יש מקום שהכנס בכם
השפעת התורה, תשפיע עליכם התורה אף מציח
המדרש. אלא דכוננת הכתוב בלמרו אס בחקתי חלכו
כדלמך, שיהיו עמלים בתורה בביחמ"ד, דלימוד
התורה לריך שיהיה בסתר בשם שהקב"ה ברא עולמו
ע"י החו"ק בסתר, וכתח"ק תלך מעמלה בחולות
וברחובות להכריח עליו ולהשפיע תורה וקדושה מקלה
חבל ועד קלה, להרחיב גבולות הקדושה במד
נדושה.

ובדרך זו נלך גם לבאר המדרש (קושיא ז')
חשכתי מתן שכן של מלכות ועושן של עבירות
וכו', בהקדם עוד מה שפירש ק"ז זל"ה בייטב לז
פרשת שופטים מה שאמר הכתוב באזכרם (בראשית
י"ח) כי ידעתי למען אשר יזכר את בניו ואת ביתו
אחריו ושמו דרך ה' וגו' למען הביא ה' על אברהם
וגו', לבלאור נראה שזכר עבודה פחותה על מנת
לקבל פרס. אלא הענין מבורר בספר"ק כי אברהם
בשלמותו עבד מאבדת ויראת רוממותו יתעלה, ולפי
מדרגתו היה גבוה מכל עם מרוב דביקותו בה'

חלקיו, ולא היה באפשרי לו לקרב הרחוקים ופחותי
ערך אל עבודתו ויתבך בלתי ע"י שהשפיל עצמו
ממדרגתו למדרגה פחותה לפי ערכו, שהיה מעורר
לבנם לעבודת ה' מכת אבדת שכן ויראת עושה, ולא"י
הכלל אותם מעלה מעלה ללמדם אבדת ויראת
רוממותו יתעלה. וכמ"ס הרמב"ם סוף הלכות תשובה
(פ"י ה"ה) אמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה
אפילו שלא לשמה שמתוך זכו, לפיכך בשלמדין את
הקטנים ואת הגשם ועמי הארץ אין מלמדין אותם
אלא לעבוד מיראה, וכדי לקבל שכר, עד שהרבה דעתם
וישיגורו וידעו ויעשו מאהבה, עכ"ל. והש"ה כי
ידעתי למען (שכח) משפיל עצמו מבחינתו הרמה)
אשר יזכר את בניו וגו' ושמו דרך ה' וגו', למען
הביא ה' על אברהם וגו', דכיינו בשביל קבלת פרס
והפכו יראת העושה, וזה עצמו מה שאמר ז"ל לעולם
יעסוק אדם בחומ"ל שלא לשמה וכו', עיי"ש.

וזוה יהיה ביאור המדרש שאמר דוד חשכתי מתן שכן
של מלכות ועושן של עבירות וכו' דזה המשך וביאור
אל הדרשה הקודמת בדרך קרא שאמר דוד בכל יום
הייתי מחשב ואומר למקום פלוני וכו' אני הולך וכו',
וכמו שנתבאר שהיה רוצה ללכת לחולות ולשווקים
להשפיע תורה וקדושה במקומות המרוחקים מדרך
התורה, וכלפי זאת אמר המדרש חשכתי מתן שכן
של מלכות ועושן של עבירות, כי למען יקרב את המון
העם לדרך התורה היה לו לורך להשפיל עצמו
ממדרגתו ולעורר לבם לעבודת ה' מאהבה השכר
ומיראת העושה. אלא כאלו החזון דמעי"ם כי לא
זו הדרך, אלא ואשיבה רגלי אל עדותיך לעסוק
בתורה, וסם כבר אין לו לורך בחישוב מתן שכן
של מלכות ועושן של עבירות, דאם השפעת התורה
להמונים פשוטי העם בזה מציח המדרש ממילא יודע
להם שיש שכר ועושה, שהרי כל זה מפורש בלר היטב
בתורה הקדושה.

*

אם בחקתי חלכו וגו' במד"ר ריש פרשת איתא בה"ד
(תהלים קי"ט) חשכתי דרכי ואשיבה רגלי אל
עדותיך, וזה דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב

שענה לשם הבצל נתקבלו אותם נביאי הבצל ונביאי השירה נזוז עמם ונא יכלו וכו', השיב הכר ואמר: האניבו וכו' אני וחבירי ילאנו מרחם אחד וגדננו וכו' על אבות אחד, וכו' עלה לחנקו של מקום ושמו של הקב"ה מתקדש עליו, ואני עניתי לחנק הבצל וככשים את בוראיו. ח"ל אליבו קך עמכם וכו', שכשם ששמו של הקב"ה מתקדש על זה שעמי כך מתקדש עניך וכו', עיי"ש. והקשה הרדב"ז ח"ל בתשובותיו (סי' תרמ"א) דלפי כך מדרשא נמלא שכיב כהן גם היואל מדרך הטבע, שפתח הכר את פיו ודבר בגשון בני אדם, וא"כ מדוע לא חזר גם זה בדברי הכתוב, דכוכ ליה לקרא להזכיר גם גדול זה, כשם שכתוב באתונו של בלעם ויפתח ה' את פי בלעמו, ותיקן להזכיר הכניא לא עם הכר עצמו דבר, חלל עם שרו של הכר ששמי מעלה, ואין הדבר בגדור גם עד שיוצרך הכתוב לספר עליו, ע"כ.

וְלָפִי זֶה אֲפִילְּ גַם בְּכוֹנֶת הַמִּדְרָשׁ שׁוֹמֵר עוֹב כִּינִי (קדושת ג') שדרש דשונא שלום קאי על עשוי דכוונתו על הסי' שרו של משוי בשמים, שהוא שונא שלום. ויתבאר עפ"י דברי ק"ז זל"ה בתפלה למשה (תהלים מזמור ק"כ) לפרש מאב"כ אני שלום וכו' אדבר המה למלחמה, דאלו הם דברי הילכ"ר בטוּסן כי בלחמת כוונתו לטובת צדק שהוא מסית את הבריות לחטוא, כי ע"י שלא יאבדו לו ולא ישמעו. אליו יולמח השלום בגמור, ומה הוא חייב צדק ששומעים אליו וכו', עיי"ש בדבריו. היואל מחז כי הילכ"ר עצמו אינו חפץ שצני אדם יעשו עמו שלום ויבקלו בסחחותיו ופיתוייו, אדרבא. עז ראונו שילחמו עמו חמיר, וכמו שהזכירו חז"ל (ברכות ה' ע"א) לעולם יריגו אדם יל"ע על יל"ה. כי האדם מלווה לעמוד עם הילכ"ר בקשרי המלחמה חדיר, והילכ"ר עצמו שונא לאותם בני אדם העושים עמו שלום. וזכינו דמקשה המדרש וכו' יש לך אדם שונא שלום, כלומר איך איפך חמלא בני אדם השונאים למי שנכנגד אליהם ומשלים עמם ללכת אחרי דעתם ופקודתם. ועל כן אמר דשונא שלום קאי על עשוי דכיוונו הסי' שרו של עשוי השונא לאותם בני אדם הכמשלימים עמו, ומתפתים לשמוע בקול דברו, ומייתי מקרא שנאמר ונתתי שלום בארץ, אימתי כשיתקיים והשנתי חיה רעה

ואומר למקום פלוני ולבית דירק פלונית אני הולך וכו' רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וכו'. רבי מנחם חתנא דרבי אלעזר בר אבינא אמר השנתי מה שכתבת לנו בתורה אם בחקתי חלבו ומה כתוב חמן ונתתי שלום בארץ וכו', ולריך ציבור.

(ג) לְהִלֵּךְ בַּפֶּרֶשׁ ונתתי שלום בארץ וגו', פירש"י ח"ל שמה חתמורו כרי מאלל כרי משחם אם אין שלום אין כלום ח"ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, ע"כ. ולכאורה נראה מסגנון דברי רש"י ח"ל כי היא כוונתה דחמת ריבוי מאלל ומשחם אין שלום בארץ, עד שמצטית הקב"ה דעל אף ריבוי המאלל והמשחם יפרוש סוכת שלומו על ישראל. ולריך להבין על מה ולמה ייכס שפע המאלל והמשחם גרמא לביטול השלום מן הארץ.

(ג) בִּיִּרְקוֹתוֹ רְאוּנוּ פֶּרֶשׁ זֶה מִיִּתִּי בְּשֵׁם מִדְרָשׁ (שחר טוב על תהלים מזמור ק"כ) עכ"פ רצח שכנגד לה נפשו עם שונא שלום וכו' יש אדם שונא שלום חלל זה עשוי ששונא שלום שנאמר ונתתי שלום בארץ אימתי כן והשנתי חיה רעה מן הארץ ואין חיה רעה חלל חזיר שנאמר (תהלים פ') יכרסמנה חזיר מיער זה עשוי הרשע, ע"כ. ולריך ציבור האם רק עשוי בנו שונא שלום, והלא כמה רשעים ישנם בעולם שכם צעלי מחלוקת ושונאי שלום. וכדאיתא צמד"ר (בראשית פ"ח ה') בשעה שצא הקב"ה לבראות את אדמ"ר נעשו מלכ"ש כמים כמים מהם אומרים אל יצא ומהם אומרים יצא וכו', שלום אומר אל יצא דכוליה קטעה וכו'. כי כך דרכם של סתם בני אדם שרואים בשלום אף בתנאי שחזירו יכנגד אליו זיטלים עמו כרואו, ואם לאו עושה עמו קטעה ומחלוקת. וא"כ מאי קא מחמח המדרש וכו' יש אדם שונא שלום, ופפפש ולא מלא חלל עשוי בלבד.

וְנִרְאָה בַּהֲקֵדֶם הֵא דאיתא צמד"ר ולקוט (מלכים רמז רי"ד) ומקורו בתחומות פרשה מסעי (סיומן ח') שבעשה שאמר אליבו לעבדי הבצל בחרו לכם הכר האחד ועשו ראשונה וכו', והביאו שני פרים תאומים וכו', והעילו עליהם גורלות אחד לשם שמים ואחד לשם בצל, ובחרו לכם הכר האחד וכו', הכר

א' של ר' יוחנן וא' של ר' יוחנן א' אמר נחלק אפיתחא דע"ז דנכים ילריה, וא' אמר נחלק אפיתחא דזונות כי כיכי דנכפיה לילך ונקבל אגרא (עבודה זרה דף י"ז רע"ב) וצא הכחוב כאן והכריע עם האומר נחלק אפיתחא דזונות, וכו' ואומר אס בחקתי חלבו, פירוש יכוים אחס לילך ואני מנעימכם שאת מלוותי תשמרו, שתביו כופין ילרכס וכו', ע"כ. ועפ"י זה ח"ק אנו נאמר צביאור המד"ר אמר דוד בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולצית דירכ פלונית אני הולך, פירוש שרצוני היה לחלוף על פני מקומות כללו שיש בהם התגברות גדולה של ה"ה"ר כדי שיכבד את ילדו, וכסברת האומר נחלק אפיתחא דזונות כי כיכי דנכפיה לילך, אבל היו רגלי מציאות אחתי לבתי כנסיות וכו'. דכסה ידוע מה שנחלקו הקדמונים ז"ל אם עדיף יותר מי שיש לו נעים לרע וכו' או מחביר עליה, או מעולה ממנו מי שאין לו נעים לרע כלל. דדעת הרמב"ם דמי שאינו מחביר ואין לו נעים לרע הוא עדיף, ודעת החולקים כי הדרכה המחביר עדיף ששורה לכבוד קונו, משא"כ מי שטעמו כך צמח עויד אדונו, והכריע ק"ז ז"ה"ה צישמח משה (פרשת ראה ד"ה בהפטר) דאלו ואלו דא"ת, דהתחלת האדם ודאי העיקר כהחולקים, שתהיה לאדם נעים לרע ויחביר עליה, אבל אח"כ טוב יותר שיתעטם בעבודתו עד שיספיק את ילדו לעויד, ולא תהיה לו נעים לרע כלל. וצ"ח צזה מאה"כ (קבלת י"ב) סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא וגו', עיי"ש.

והנה דודו המלך עליו השלום אמרו ז"ל (צבא צהר) י"ז ע"ה) שהרגו לילדו דכתיב (תהלים ק"ט) ולבי חלל צקרב, וא"כ כיון שכבר התעטם בעבודתו הקדושה עד שלא נותרה בו כל נעים לרע, שוב לא היה מן הילוך שילך אפיתחא דצי זונות כי היכה דנכפיה לילריה, שהרי כבר נתבעל ממנו ענין התגברות ה"ה"ר כלל, ולא היה הדבר אלאו צגדר נסיון, ועל כן התחכם על מחשבתו הראשונה אשר חשב, והיו רגליו מציאות אחותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות.

ולדרבנו יחביר גם הא דליתא צמדרש הכ"ל (קושא"ה) חשכתי דרכי חשכתי מה שכתבנו לנו

מן הארץ וגו', כלומר כאשר רוח הטומאה יעבור מן הארץ, אזי יכיה שגום אמתית ממלחמת ה"ה"ר.

ובבחינה זו ציארנו מאמר תמוה במסכת זכחים (דף קע"ז ע"ה) וז"ל בשעת מתן תורה נתקבלו האומות אלל בלעם כרשע ואמרו לו מה קול הכמון הזה וכו' א"ל תמדה עובה יש צבית גמיו וכו', וצ"ק ליתנה לבניו מיד פתחו כולם ואמרו כי יצרך את עמו בשלום. ולכאורה מה זאת היה להם לאח"כ שנטעו לפתע פתאום ארובי ישראל ודורשי עובתם, עד שאלו להם צרכה השלום. אמנם לדבריו יובן שפיר, כי האומות אמרו כי מגודל שנחתם לישראל, כי בשעת שגודע להם שישראל קבלו את החורב צירכו את ישראל שיהיה להם שלום עם ה"ה"ר, ולא ילחמו כנגדו וע"י כך ממילא תפוג חורב, כי רק כל זמן שישראל נלחמין עם ילדן בכל עת יכיה קיום לתורה וכו' עיקר קיומה של תורה.

וע"ז פי אמרנו נבא לבאר גם כוונת רש"י ז"ל (קושא"ה ב') שמה תאמרו הרי מאכל הרי משחה אם אין שלום אין כלום דכנה לדרכנו הכחוב מדבר מן השלום האמתית ממלחמת ה"ה"ר שיהיה לישראל לעמ"ל כמו שדרשו ז"ל מדכתיב והשכתי חיה רעה מן הארץ. וכו' צומן שיש לאדם הרחבה גדולה ונפשו מליאה כל טוב אזי ילדו מחביר עליו ציותר מאה"כ (דברים ח') מן האכל ושצעת זכחים עובים צצנה וישבת וגו' ורם לבצר ושכחת וגו' (וש"י צרכות ל"ב ע"ה אין ארי נוכח וכו' עיי"ש צאורק). ולזאת כיון שבצעות הכחוב שיריק על ישראל שפע צרכה עד צלי ד"י, יש לחוש מן יאמר נא ישראל, הרי מאכל הרי משחה וד"ן גרמא שאין שלום ממלחמת ה"ה"ר, שהרי ה"ה"ר מחביר מחמת ריביו מאכל ומשחה. לפיכך בצעות הכחוב ונחתו שלום צארק, דאף שיהיה לישראל שפע צרכה וצרכה צלי צבול ומדה, יהיה להם השלום האמתית ממלחמת ה"ה"ר, כי רוח הטומאה יעבור מן הארץ, ולא יוסף עוד ה"ה"ר להתגרות בהם כלל ועיקר.

ועתה נבא אל ציאר המדרש המולץ פתח צדור, דכסה מאה"כ כתב (צאופין ח') לפתח הפסוק אם בחקתי חלבו וזה"ק, להיות שיש שני צצרות

בעולם השוקתו לראות קץ הישועה חשב מחשבות
כדת מה לעשות כדי לקרב את הקץ, ואחרי שכתובין
בדבר החליט כי אסור לעשות שום פעולות גשמיות
כדי לדחוק את הקץ, ואין לנו אלא לשפוך שיה בתפלה
ובתחנונים ולעסוק בצורת ה' תמימה בנתי מדרשות,
עדי יעתר ה' לנו ויקשיב לקול שזעיתנו, וישלח לנו
משיח לדקנו לגאלנו בגאולה נחמית. וכאמרם ז"ל
(ויק"ר פ"ג) אין הגלויות מתכנסות אלא בזכות
משניות וכו'. ואף שמינו בדברי ז"ל בסוף מסכת
כתובות דאחמ מן שלם שבזעיות שהשביע בקב"ה את
ישראל היא שלא ידחקו את הקץ, ופירשי ז"ל שלא
ירבו בתחנונים ויחר מזלי, הלא כבר ביארנו בספר
ויואל משה (מאמר שלם שבזעיות סימן כ"ט) מה
שלפשי"ד בפירוש דברי רש"י ז"ל דדוקא תפלות
ותחנונים שבכחם להכריח ציאת המשיח בערם זמנו,
בגון תפלה רבי חיית וציוו במבואר בהשוכר את
הפועלים (דף פ"ה ע"ג), הרי הם כדחיקו את הקץ,
אבל שאר תפלות ותחנונים אין להם גדר וגבול.

וזה יהיה ביאור המדרש אמר דוד רבש"ע בכל יום
ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית
דירה פלונית אני הולך, כלומר שהיה מחשב בדעתו
מה הן אופני הפעולות שעליו לעשות לקרב קץ בגאולה,
שאלו יהיה מהלך לאחוס מקומות שבו מלפנים בתי
מראשיות וקרקסאות כדי להכניסם ולחזוניהם לתלמוד
חורב כמבואר לעיל, אבל היו רגלי מוליכות
אותי לבית המדרש, כי אחרי הכתובות נחמתי על
מחשבותי הקודמות, ובהלפתי בדעתי כי דרך אחרת
ליכא לקרב קץ בגאולה כי אם ללכת לבית מדרשות
ולברכות בתפלה ובתחנונים לפני יתברך ולהכריז
חורב ויראח ומש"ע ולהרחיב גבולות הקדושה, שזהו
הדרך היחידה שעל ידו תזכה לגאולה שלימה, ואז
יתקיימו יעודי הציאים שעתידין בתי מראשיות
וקרקסיות להפך לבתים שמרצין בדם תורה. אבל
כל דרך אחרת זאת זה דחינו עשיית פעולות גשמיות
בדיוס לדחוק את הקץ ולקרב ציאת המשיח נאמר
עליו מאת הש"ת שבזעיות חמורה. ואין לנו עתה
אחרת רק להרבות בתפלות, ולהעמיד לפני יתברך
שיחוס וירחם עלינו, ויגאלנו במהרה בגאולה עולם.

בתורה אם בחקתי תלכו ומח כתיב חמן ונתתי שלום
בארץ, ודרשנו זו תואמת ומשלימה אל הדרש
הקודמת, שאמר דוד בכל יום הייתי מחשב למקום
פלוני אני הולך. והנה לכאורה מדכחיב אם בחקתי
תלכו מוכח כדעת הסוברים דמי שיש בו נטיה לרע
ומתגבר על יצרו עדיף, וכדברי האב"ח הקדוש
שהכריע מכאן כדעת האומר נחלף אפיפתא דזונית
דנכפיה ליתר. ולכאורה לפי זה גריעתא היא לגבי
דוד מה שבעל הימנו יצרו לגמרי, שכרי מי שיש בו
נטיה לרע עדיף, שהוא כופה את יצרו לעשות נחת
רוח ליתרו. וזהו שאמר חשבתי מה שכתבתי בתורה
אם בחקתי תלכו, דמינה מוכח לכאורה דמי שיש בו
נטיה לרע עדיף, אמנם מה כתיב חמן ונתתי שלום
בארץ, שהיא הבעתה לישאל שיתחבר ירם מהם לגמרי,
ולא יערכו עוד ללחום עמו, כרי מה דמעלייתא הוא
שיהיה לאדם שלום ושלום וכשקט ובעת ממלחמת יצרו
דבעתה זו היא מן היעודים המוצים שהבטיח הקב"ה
לישראל כאשר ישמרו מצוותיו, אלא דבתחלת העבודה
עדיף שיהיה לאדם נטיה לרע. ועל כן כיון שדוד
המש"ה בעבודתו הקדושה ובשכרון לבו הרגו ליתר,
היו רגליו מוליכות אותו לביחמ"ד, דשז לא היה
זקוק ללכת לאחוס מקומות, ומעלייתא הוא לגביה
שאחרי עמלו ויגיעתו זכה לעקור ממנו כל נטיה לרע,
זכה כל האדם, והוא התכלית המכוון בצריאה.

*

עוד יאמר לבאר המדרש אמר דוד רבש"ע בכל יום
ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית
דירה פלונית אני הולך וכו' רגלי מוליכות אותי
לבית כנסיות ולבתי מדרשות. והנה בסמוך ביארנו
כוונת אומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני
הולך עפ"י הגמרא מגילה שעתידין בתי מראשיות
וכו' ללמד בדם שרי יהודה חורב דברים, ומבואר
באורך שבזעית בגאולה כאשר יתבשרו כוחות הטומאה
מן העולם ויהיו מותרים ללמוד בדם חורב. ולפיכך
היה דוד חפץ ללכת לאחוס מקומות, משום שסבר
כי כבר קרב וצא קץ בגאולה.

ובבחינה זו אף אנו נאמר עתה לבאר דברי המדרש
אך באופן אחר, והנה דוד המלך עליו השלום

בפתחה לתלמידי הישיבה וסיום מסכת פסחים
שנת התשכ"ד לפ"ג

אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם.
בתנחומא (סו"מ א') איתא זשי"א (איו"ז י"ד)
אם תרלוים ימיו כשנצח הקב"ה את העולם חזן ימיו
של כל אחד ואחד וכו', אמר הקב"ה לישראל אם
עשיתם חוקי אלה בשען גוגע צמס וכו', אדם הראשון
אלו שמר את המורה ואת המצוה. שנתי לו לא מת,
לפיכך כתוב אם בחוקותי תלכו. וי"א לבנין כוונת
המדרש הלא, ומה שייכא בן דרשק לפסוק אם
בחוקותי.

נעשית צמיוע הכבן שמקבל הפדיון, וא"כ אפשר
דמשום דמטי הנהא לחודיה לא הוה מספקא ליה
כלל שיצרך שחיינו, דאם כן כל המקבל מתנה מחזירו
יצרך שחיינו, ובאמת לא שיק שחיינו צוה, כי אם
בכגיע לו כלום חדשים שהוא חשוב, אבל לא בשביל
זו, אבל עיקר הספק הוא כיון שגם הכבן מסייע
במצוה לכן עליו לצרך שחיינו. ואפשר שזה כוונת
הגמרא דקא מטי הנהא לידיה, דכ"פ פשיטא
דאזי כבן מצרך אשר קדשנו צמלותיו ולונו, "על"
פדיון כבן, ולריך לומר הטעם משום דאין המצוה
נגמרת ע"י האב לחודיה, לכן מספקא ליה מי מצרך
שחיינו, עכ"ל כללית.

אמנם אחי לא הוה לן צרך תירוץ, דלפי זה עיקר
חכר מן הספר, שהרי לפירוש זה טעם הספק
אם הכבן מצרך הוא משום שהוא המסייע לקיום
המצוה, שצמלותיו לקיתוה את כסף הפדיון מן
האב נגמרת המצוה, ודבר זה אין לו רוח ורמזה
בגמרא, דלא קאמר אלא הטעם משום דקמטי הנהא
לידיה. ועוד אפילו אם נחפוש כפירוש זה, שהספק
הוא משום שהכבן מסייע למצוה להתקיים, אחי אין
מוצן מאי מספקא ליה, שהרי הוה פשיטא שיעקר
המצוה מועלת על האב לפדות את בנו, ואם כן מדוע
נימא שהכבן שהוא איתו אלא מסייע בלבד יצרך
שחיינו ולא האב הפודם.

ובבשרם נצח לציאור הענין נקדים מאמר הגמרא
(פסחים נ' ע"ב) אמר רב יהודה אמר רב לעולם
יעסוק אדם בחורב וצמלותיו אעפ"י שלא לשמה
שמתוך שלא לשמה צל לשמה, והקשו החוספות (ד"ה
ובאן) חייבה דרשא גופיה אמר צפ"צ דברכות (דף
י"ז ע"א) כל העוסק בחורב שלא לשמה נוח לו שלא
נצרה, ואור"י דכתם מיירי בגון שלומד כדי להתייבאר
ולקנעור ולקפח את חזריו צהלכה ואינו לומד על
מנה לעשות, עכ"ל החוספות. והנה מאמר זה נמצא
גם במסכת סוטה (דף ק"ב ע"ב), ושם האריכו החוס'
לייבש סתירה זו וז"ל, ואי קשיא הא אמרינן צפ"ק
דמענית (דף י"ז ע"א) כל העוסק בחורב שלא לשמה
נעשית לו סם המות, ובשלהי פרק היה קורא צברכות
כל העוסק בחורב שלא לשמה נוח לו שלא נצרה,

בסיומא ומסכת פסחים איתא, רבי שמלאי
חילקע לפדיון כבן צעו מניח פשיטא על פדיון
כבן אשר קדשנו צמלותיו ולונו על פדיון כבן אבי
כבן מצרך. צרך שחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה
כבן מצרך או אבי כבן מצרך, כבן מצרך דקמטי
הנהא לידיה, או אבי כבן מצרך דקא עביד מצוה.
לא הוה צדיק איתא שאלו צי מדרשא, אמרו ליה אבי
כבן מצרך שהים, והילכתא אבי כבן מצרך שהים,
ע"כ. ויש לדקדק דמבואר מהבא שבי' דנצח ספק אם
האב יצרך שחיינו או הכבן. ולבאור ה"אך הוה
ס"ד לומר שהכבן יצרך שחיינו, וכו' איכא לא מדי
עביד. דאין מצוה פדיון כבן מועלת כ"א על האב,
אלא שהאב מצוה לפדות בנו אלא הכבן, וזכבן מקבל
את מצוה הפדיון ממנו, ולמה יצרך כבן שחיינו
משום שאל לידו ריוח ממנו, האם בכל עת שהאדם
מרויח כסף או שוה כסף עליו לצרך שחיינו.

ואחשבה לדעת זאת דאולי ספיקא דגמרא הוא
דכיון שהכבן מסייע לקיום המצוה, שפ"י שהוא
מקבל המצוה מיד האב נעשית המצוה, ובגלעדי לא
יתכן לקיים מצוה זו, הוה כמו תשמישו מצוה, ולפיכך
מספקא ליה אי כבן מצרך. שזר ראיתי כי קשיא זו
הלא כתובה על ספר הללית, וחריך קעין מה שכתבנו.
ח"ל עפ"י מה שהביא הריב"ש לשאל למח נוסח
הצרכה של פדיון כבן היא על פדיון כבן, לפי שמוצא
זו לא נעשית ע"י אבי כבן לחודיה, כמו ליתא ותפילין
וסוכה שהמצוה נעשית ע"י עצמו בלבד, אבל מצוה זו

שלומד כדי לדעת דרך האמת ולהתחבב במדות טובות
 אינו צא ח"ץ לידי קינעור, אפילו אם כוונתו כדי
 שיכבדו בני אדם. ורק הולמד שלא לעשות, היינו
 שלא יעשה פרי, ואינו מתחבב בתורה ובדרך ארץ,
 זהו הולמד לקנעור, ועליו נאמר נוח לו שלא נברא,
 וכדמסיים בתוספות כוונת שם במאמר הגמרא שלא
 יבא אדם קורא וזונה וצועע בצביו ובאמו ובמי
 שגדול ממנו וכו'.

ובדברי התוספות הללו שפירשו דכא דאמרו הולמד
שלא לשמח נוח לו שלא נברא היינו שאע"פ שלמד
אינו מונע כל תועלת לבו וצועע בצביו וזכרו ובמי
שגדול ממנו, ביארנו מאמר הגמרא ביומא (ע"ב
ע"ב) אמר רבא רבא לרבנן במעותא מונייכו לא
חיתרון תרתי גיבהם (פירש"י תרתי גיבהם להיות
יגיעים ועמלים בתורה בעולם הזה ולא תקיימו
ותרשו גיבהם במותכם ובחייכם לא נהניתם
בעולמכם). ולכאורה י"ב דבשלמא מה שזכירים שלא
יירשו גיבהם לעו"ב ע"פ מנן שפיר, כי אם ילמדו ולא
יקיימו סופם לרדת לבאר שחת, אך מה גיבהם יש
להם בלמודם בעו"ב, האם על יגיעת התורה ולו
גם בעוסקים זה שלא לשמח שייך לומר שהוא מר
גיבהם, אחמכר.

אכן עפ"י דברי התוספות ה"ל דהעוסק שלא לשמח
היינו שאינו מוכג כשורה אלא צועע בצביו וזכרו
ובמי שגדול ממנו מוכן היטב, כי זה האיש יש לו
גיבהם גם בעו"ב, כי לפי שאינו מתחבב כשורה
ועוד לו זאת שהוא עוסק בתורה, הצריכות מפקדים
אח מומי, וכדאיפתא בגמרא ברכות שם שאומרים ארור
שזה ילד ארור שזה גדל, ומתחלל שם שמים על ידו.
ולא עוד אלא שהצריכות מתקוטטים עמו על רוע
משללו, כי כך דרכו של עולם לחפש חסרונות דוקא
אלל לומדי תורה, ולהטיל מום בחובשי ציבור. ואף
הוא לא ישתוק לדבריהם אלא ישיב אמרו להם
ויתקוטע עמכם, ונמאל כי חייו בעו"ב הם חיי
גיבהם, כי הוא שצב רוגז וקלון, ולא ימלא מנוח לבך
רגלו, וימררובו ויירבו עמו וישעמכו. בעלי חיים, על
התחבבותו הרבה. וגם בעו"ב יירש גיבהם על דרכו
הרעה, וצדקת אדם אינו שומר פיו ולשונו, ואינו מתחבב

נראה לתרץ עוסק שלא לשמח בגון מיראת היסורין
 כי הבא ומאכזב קצול פרס שאינו מתכוון נכשנים
 רצון ויורו שניכור ענ כך אלל נכחלתו, אלל הביא שאל
 לשמח דתענית ומסכת ברכות אינו עוסק בתורה כדי
 לקיים לא מאכזב ולא מיראה, אלל להוסיף על
 חטאתו פשע, שעתה שגגות נעשו לו זדונות, שאע"פ
 שידע שפוצר לא מנע מכל תולות נבו, כדמפרש התם
 חכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, שאל יבא אדם
 קורא וזונה ומשמש ח"ח וצועע בצביו ובאמו וזכרו
 או במי שגדול ממנו שנאמר ראשית חכמה יראת ה'
 שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלל
 לעושיהם לעושים לשמח, ע"ל התוס'. ומדבריהם
 נלמד כי מה שאמרו י"ל לעולם יעסוק אדם בתורה
 ומאות שלא לשמח, היינו דוקא בלמוד מיראת העונש
 או מאכזב השכר, אלל הולמד ע"מ שיכבדו בני
 אדם הריכו בכלל אותם שעליהם אמרו י"ל נוח לו
 שלא נברא.

אמנם במסכת תענית ובברכות כתבו התוספות
באופן אחר, דמה שאמרו נוח לו שלא נברא אינו
אלל בלמוד לקנעור שלימודו בעצירה, אלל הולמד כדי
שיקרא רבי או שיכבדו, הרי הוא בכלל אותם
שעליהם אמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמאות
שלא לשמח וכו'. ודברי התוספות בפסחים המוזכרים
בדברינו לעיל לא ברורה לגמרי היאך ס"ל כי אפשר
לפרש לכאן או לכאן. ולכאורה יש מקום להביא
סייעתא לשעת התוספות במס' סוטה, שבלומד ע"מ
שיכבדו נוח לו שלא נברא, מדברי התורה כהנים
בפרשתן ח"ל, אם בחקויה חלבו יכול אלו המאות
כשכחו אומר ואח מאותי תשמרו ועשייתם אותם
הרי מאות אמורות, הרי מה אני מקיים אם בחקויה
חלבו להיות עמלים בתורה. ועשייתם אותם הלמד
לעשות לא הלמד שלא לעשות, שבלומד שלא לעשות
נוח לו שלא נברא. הרי להדיא כשיעת התוס' בסוטה
שבלומד ע"מ שיכבדו נוח לו שלא נברא, שהרי אינו
לומד ע"מ לעשות, אלא לתקת הכבוד שיגיעו ע"י
לימודו.

איברא יש לפרש דברי הח"כ באמרו הולמד שלא
לעשות, דהיינו הולמד ע"מ לקנעור, כי ודאי מי

ורגשי קדושה, וקודם למודם בן אחר למודם הם באותו מעמד ומלבד, ולא חל בהם שינוי לעובדה, לשום על לבם לחקן דרכיהם ומדותיהם. אדם כזה הוא עושה ואינו כולך כי לא כלך מדרגה לדרגה, ועדיין על עמדו יחייל. והמעולה שבכולם הוא הכולך והעושה, שהוא לומד תוס' בביכ"מ, וכלימוד עושה בקצרו רשם לעובד, ומלביד לבו לעבודת ה', ומתשכחו העובד מציאתו לידי מעשה, וזהו מעטם ועולה ממדרגה למדרגה במעלות התורה והחסידות. ולעומתו יש בני אדם הבאים לביכ"מ וחס בנחיתת אינו כולך ואינו עושה, כי אינו עולה ממדרגה למדרגה, ולבו אינו מתעורר ליראה את ה', וגם אינו עושה שום פעולה לעובד בהיותו בביכ"מ, וכאשר בא בן ילך ערום בלא מלות ומעש'ם, ואין יכיר בו רישומא דקדושה. וזהו מוכן הא דתנן ארבע מדות בכולי ביכ"מ, כי אמנם כל ארבע הסוגים שמה כאן הם נכנסין בשערי ביכ"מ, ואף אותו שאינו כולך ואינו עושה, בא לביכ"מ אלא שאינו כולך ממדרגה למדרגה כמבואר.

ומה מאד נריך כל בר ישראל להשתדל שיכיר בצחי כולך ועושה, וזפרט בני הישיבה שהם כולבי ביכ"מ, עליהם להיות בצחי כולך ועושה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ולעלות ממדרגה למדרגה, להיטיב דרכיו ומעליו ולחקן מדותיו, ומאד מאד נריך להזהר שלא לבטל זמן כל דבר, כי אם תפזני יום ויומים תפזן (ירושלמי סוף ברכות). ושימו נא כלל זה נגד פירוש כי האדם הוא תמיד בצחית כולך, ואם אינו כולך למעלה אזי חיו יורד למטה.

עוד אפשר לבאר מאמר משנת חסידים כ"ל, עפ"י מה דאיתא בצרכות (י"א ע"א) בסוף דברי רבא המובאים לעיל תכלית חכמה חשובה ומעשים טובים וכו' שנאמר (תהלים קי"א) ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושים ללומדים לא נאמר אלא לעושים, לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה. וזיאר המבשר'ם ז"ל דעושים קאי על הלימוד גופי, וקרי הלימוד עשיה, דהיינו בשלומד לשמה דמקיים מלות בוראו ית"ש. אבל בלימוד שלא לשמה לא כזה קרי ליה עשיה, דאין זה קיום מלות בוראו ית"ש, שזה לומד לשמה. עכ"ל המבשר'ם ז"ל. מדבריו

כראוי לכן תורה צמדות טובות להיות נוח לשמים ונבריות, בדרכי התורה והחסידות, כרי מתחלל שם שמים על ידו ויורש תרתי גיבסם.

ובבחינה זו רגיל אני לבאר מאמר המשנה בצחות (פ"ב מ"ד) ארבע מדות בכולי ביכ"מ, כולך ואינו עושה שכן הליכך צידו, עושה ואינו כולך שכן מעשה צידו, כולך ועושה חסיד, לא כולך ולא עושה רשע. והקושיא ידועה דפתח ארבע מדות בכולי ביכ"מ, ומנה ביניהם אינו כולך ואינו עושה, ולכא"ו כרי אינו מכולי ביכ"מ כלל. ומראה דכנה לשון הליכך מתפרש ככמה אופנים, כגון הא דאמר קרא אם בחקותי תלכו, שפירושו הוא שיתנהג בדרך התורה. וכמו בן מניין לשון הליכך על המושפע מעלת זולתו כמא"כ וילך איש מצית לוי ואמרז' ז"ל (שמות רבה פ"א כ"ג) שהלך בעצתו. וברמב"ן ז"ל שם כי כי בעבור שלא חשב לגרעה פרעט ולקח לו אשה להוליד ממנו בנים אמר כהצד כן, כי בכל מדרגה לעשות ענין חדש יאמר בן וכו', וכן זה מורה ולקח את בת לוי, ע"כ. ועפ"י זה נבא לביאור המשנה כ"ל דכנה האדם הוא בצחית כולך, כי זה תפקידו בכל ימי חייו הצלו להיות עולה ממדרגה למדרגה וע"כ הוא קרוי כולך וכמא"כ (זכרי' ג') ונחתי לך מהלכים בין העומדים האלה. ולא יתכן שיכיר האדם עומד במקום א' אלא או יעלה ממדרגה למדרגה או לסיפך חיו ירד מטה מטה. ומא' לפ"ז כי לשון כולך יתכן לפרשו על התעלות ממדרגה למדרגה.

והנה התנא בא להשיענו כי ד' מדות יש באנשים הבאים לביכ"מ, דיש אדם שהוא נכנס לבית המדרש והוא מתפעל מקדושת המקום, ונפשו מתלהבת ומשתוקקת לקיים מלות ומעשים טובים, ולהתעלות במדרגות הקדושה. אך לכלל מעשה אינו בא, כי אינו מוילא מתשכחו העובד אל הפועל, ללד שאין בו הכח והטעם להתגבר על יצרו באיש, ולסלק כל המושגולים והסבבות המונעים אותו מעבודת ה'. ועל האיש האלף יאמר כי הוא כולך ואינו עושה, כי אמנם התעלה במדרגה כי קדושת ביכ"מ עשהה בנפשו רשם לעובד, אך לכלל מעשה לא הגיע. ויש אנשים אשר לומדים בביכ"מ, אמנם כל תורתן היא מן השפה ולחץ ולבם אטום וסחוס מלקבל התפעלות

נמצינו למדים דהלימוד לשמה קרוי עשיה, ואפ"ל טעם לדבריו דבפרשת זא כתיב וילכו ויעשו בני ישראל וגו' ופירש"י ז"ל (וכו' מדברי המכילתא שם) וכי כבר עשו והלא מראש חדש נאמר להם חלל מכיון שקבלו עליהם מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו. הרי מבואר להדיא דאם מקבלים ע"ע לשמור ולעשות מעלה עליהם הכתוב כאילו כבר עשאוהו בפועל, אבל אם מתחלה לומדים שלא ע"מ לעשות אין זה חשוב כעשיה כמובן. ומוזנים היעז דברי המהרש"א ז"ל שהלומד לשמה הרי הוא כאילו עשא, שהרי כוונתו בלימוד כדי שידע לקיים המצוה בפועל. ולפיכך קראם הכתוב לעושהם משום שהוא לומד לשמה.

וראיה גדולה לפירוש המהרש"א ז"ל מדברי הח"כ המוזכרים לעיל, שדרש מדכתיב ועשיהם אותם הלמד לעשות לא הלמד שלא לעשות, הרי דמייני בלומד ואעפ"כ קראו הכתוב בלשון עשיה, כאילו כבר עשאה, משום שהוא לומד ע"מ לעשות. ובדרך זה יש לבאר מחני' דארבע מדות בהולכי ציה"מ, יש מי שהולך ואינו עושה, דכנה למוד החורב קרוי הליכה, כפירש"י דר"פ זו עה"כ אם בחקתי תלכו שכתבו עמלים בחורב. וזהו שאמר הולך ואינו עושה, כלומר שהוא לומד חורב ואינו מקבל על עצמו לשמור ולעשות ולקיים מה שלמד, ולכן אין שייך לכוון למודו בלשון עשייה, כמבואר דבריו המהרש"א ז"ל. ויש מי שעושה ואינו הולך, כי יש לו רצון טוב ומקבל על עצמו לשמור ולעשות, אך אינו לומד כדי שידע מה החוקים והמשפטים אשר ישמור לעשות. ויש מי שהולך ועושה, וביינו שהוא לומד חורב ומקבל על עצמו לשמור ולעשות ולקיים, וחרתי למעליהם יש בלימוד זה, כי הוא הולך שמתעמל בחורב, ונחשז לו הלימוד למעשה, משום שמקבל עליו לעשות. ויש מדה רביעית בהולכי ציה"מ, והוא שאינו הולך ואינו עושה, כלומר שאינו עמל בחורב, ומאבד זמנו לריק ושנותניו בבהלה, וגם אינו מקבל על עצמו לתקן ולשמור ולקיים את מצוה ה'. וא"ש דאמנם כל הארבע מדות מייני בהולכים לציה"מ, חלל דהא דקאמר אינו הולך ואינו עושה היינו שאינו עוסק בחורב הקרוי הליכה.

ובאופן אחר קנה יש לבאר מאמר רבא לתלמידיו במעושה מייניו דלא חירתו חרתי גיבהם, ודרך

והנה כל מה שהחירו חז"ל לעסוק בחורב שלא לשמה הוא רק משום דמתוך שלא לשמה יבא לשמה, אבל אם אינו לומד לכוונה זו, שיעלה ויבא ויגיע למדרגת לימוד החורב לשמה, פשיטא דאין שום היתר בעולם ללמוד שלא לשמה. וא"כ נמצא ללימוד החורב שלא לשמה הוא הכנה והכשר אל הלימוד לשמה, ובאמת כבר דקדקו המפרשים במאמרים ז"ל "לעולם" יעסוק אדם בחורב ובמלצות שלא לשמה, דכידא הוה לו לעסוק בחורב שלא לשמה לעד לעולם, וכדי כל עממא דהוה לו ללמוד שלא לשמה משום שעל ידה יגיע לבחינת לשמה. ופירשו הכוונה דכנה מדרך בני אדם הוא שאם צרונם לעשות איזה דבר ומשתדלים בו פעמים מספר ואין הדבר עולה בידם **למה** מחישים מנווה, ומרפים ידם לגמרי

הוא רק כגורם למאור שמתקיים, ע"י שהוא לוקח את כסף הפדיון, ופעולת הכסף היא כהכשר מאור. ולפי כך כלל דאמנן כי שר מאור צהאי עמלא ליכא, אבל שר הכשר מאור ישנו גם צעור"ז, וא"כ נמצא כי הכסף מקבל שר הכשר המאור צעור"ז, אבל אזי כן אינו נוטל שר מאור הפדיון צעור"ז, אלא שכרו לפון לו לעור"ז. וביינו דקא מספקא לכו אי כן מצרך דקא מטי הנהא לידוי, כלומר שפ"י שהוא הגורם והמכשיר למאור שמתקיים צהא הנהא לידוי צעור"ז, כי כן שכרו צאריך יסולא, וא"כ הוי כצוה בית חדש או קויה כלים חדשים שמצרך שכתיונו, ועל"כ הכא שצאח לידוי השפעת הצרכה מן השמים ויתצרך צרע עוצ ראווי לו לצרך שכתיונו.

אמנם כד אחא רבי שמלאי לבי מדרשא פשעו לו דלצי הכן מצרך, ויתצאר עפ"י מה שכתב הרמב"ם צפיר"מ ריש פאה על המשנה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן צעור"ז. והקדן קיימת לו לעולם הבא וז"ל, זה ענין מה שאמר אוכל פירותיהן והקדן קיימת לו, מה שאומר לך כי המצוות כולן נחלקין בתחלה על שני חלקים, החלק האחד במצוות המיוחדות לאדם בנפשו מה שיש ציוו וציון הקב"ה, כגון ליאית ותפילין וצדקה וע"ז. והחלק השני במצוות התלויות בחושת בני אדם קאחם עס קאחם, כגון האזהרה על הגנבה והאונאה והאיבה והנעירה, וכגון הציוו צאהבת איש את חצירו, ואלא יסית אדם לאויב לחצירו, ולא יעמוד על דם רעבו, וכבוד אבות והתחמם שחם אבות הכל. וכשיעשה האדם המצוות המיוחדות לנפשו מה שיש ציוו לציון צוראו, תחשב לו לצדקה, ויגמלהו הקב"ה עליו לעור"ז. וכשיעשה האדם המצוות התלויות בחושת בני אדם זה עם זה, תחשב לו לצדקה לעולם הבא, לפי שעשה המאור, וימצא עוצה צעור"ז בעבור שגב מנהג עוצ צין בני אדם וכו', עכ"ז ז"ל.

היצא מזה כי במצוות שיש צהם עוצה לבני אדם מקבל האדם שכר גם צעור"ז, וא"כ ה"נ צידיון דיון שאצי הכן מנהג את הכסף, מקבל גם אזי הכן שכר צעור"ז, וספיר מצרך אזי הכן שכתיונו. ופ"י צצרוי יפ"ק ציוס מסכת פסחים לתחלתה, דחנן

מלעסוק צו, כי כצדורים הם שמאחר שכבר ניסו ולא יכלו לעשותו שוב לא תפלה צידם. ואח כורו לנו ח"ל שכל יתשוב האדם בלבו הלא זה זמן זמנים עוצה שאני משתדל בלימוד החורב שלא לשמה, כדי לזכות להגיע למדרגת לשמה, והלום ראיתי אחרי רואי כי לא עלתה צידוי, ויתייאש לגמרי מלעסוק בחורב, צאמרו אין תקוה לאחרייתי, ומאחר שלא הללתי להגיע לבחי לשמה עד הנה שוב לא אצכה צה, לפיכך אמרו ח"ל "לעולם" יעסוק אדם בחורב ומצוות שלא לשמה, פירות שלא יתפרה מלעסוק בחורב אף שכבר עידן ועידנים שהוא עוסק צה שלא לשמה, כי אין לך אדם שאין לו עשה, וכסופו של דבר יצרה ה' שמתוך שלא לשמה יצא לשמה. וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות תשובה (פ"ה ה"ה) אמרו תחמם לעולם יעסוק אדם בחורב ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה צה לשמה, לפיכך כשמלמדיו את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדיו אותם אלא לעבוד מורא וכו' לקבל שכר, עד שתקרה דעהו, ויתחכמו חכמה יחירה, מגלים להם רח זה מעט מעט וכו', ע"כ.

ור"פ זה נמצא כי כל מה שהאדם עוסק בחורב שלא לשמה הוא רק הכשר מאור אל העסק המעולה צצחי לשמה, כי מה שהוא לומד שלא לשמה, מביאו לצדקה לידוי הלימוד לשמה. וא"כ צדיון הוא שיעול שכרו בעולם הזה על מה שעסק בחורב שלא לשמה, כאשר נתבאר, דעל הכשר מאור מגיע שכר צעור"ז (ודבר זה מפורש בגמרא בשמאלה עושר וכבוד ודרשו ז"ל על העוסקים צה שלא לשמה). אמנם כל זה הוא דוקא צמי שהוא עוסק בחורב של"ש לכוונה זו שגוע על ידה למדרגת לשמה, אבל מי שאינו לומד על כוונה זו, כי אם כל לומדו הוא צצחי שלא לשמה, א"כ לא די שלא יקבל שכר צעור"ז על עסקו בחורב, כי אין חפץ לה בלימוד החורב שלא לשמה, אלא אף צעור"ז לא יסולא לו שכר, שכרי לא עסק בחורב כהכנה ללימוד לשמה, וא"כ נמצא דיוור תרחי גיבוס.

ועפ"י דברנו יתצאר טעמא דהך מילתא דכוח מספקא לרצון אם כן מצרך שכתיונו על פדיון הכן או האצ מצרך, כי הנה מצות הפדיון מוטלת על האצ, דעליה ידידה רמיא לפדות צנו כצורו, והכסף

דוקא על המלוא גופה, חזל על הכשר מלוא מגיע שכל צעור"ן, ולימוד שלא לשמח הוא הכשר להגיע על ידו לבחי' לשמח. ועל כן הכתוב מבשרנו ונחמנו גשמיים צעתם ונחמה בארץ יבולה וגו', שהם ההשפעות הגשמייות שיתצרכו צהם בעולם הזה, כי שכל הוא להם חלק עבודה שלא לשמח, שהוא המביא לידו לשמח, ומוסף לה לפון להם רצ טוב לעורב"ב, כמ"ש השלח"ק בהצרכות כללו כללות גם שכל עורב"ב הקיים והנחוי, אלא שלא גלה אותם הכתוב ועומם צרמו.

ורבאר דברי המד"ה הי"ל המוצגים צתח הדורש ח"ל, אדם הראשון אלו שמר את התורה ואת המלוא שנחתי לו לא היה מת לפיכך כתוב אס בחקתי תלכו, נקדים עוד דברי האור"ח הק' צפרשתנו (אופן הו') לפרש כך קרא עפ"י מאמרם ז"ל הי"ל הלימוד שלא לשמח נוח לו שלא נצרא, והקצו החוס' מחותה שאמרו לעולם יעסוק אדם בחורב אפילו שלא לשמח שמחוך שלא לשמח צא לשמח, ותורו כי הם צ' אופנים שלא לשמח א' לקשר וא' להצבד, לקשר נוח לו שלא נצרא, להצבד יעסוק שמחוך שלא לשמח צא לשמח. והוא מאמר ה' אס בחקתי תלכו, ונחמי הוא הדבר ואת מלואו צ' מלוא הריכים צלימודה, שלא ילמדו לא לקשר ולא להצבד, אז תשמרו ועשיתם אותם, מצעית הכתוב שהם שחצו עצירה לידו יהיה ניול ממנה, ובאומרם תורה מגיעה ומללא מילת"ר וכו'. והלימוד שלא לשמח אלא להצבד, לא שיש רצון בצורא צלימוד זה, אלא לתכלית היואל ממנו שיצא ללימוד לשמח, ותורה זו אין צבגולתה להילל מילר ברע צצא עצירה לידו, עכ"ל האר"ח הק'. מוצאר צדצירי דלך ורק תורה לשמח מגיעה ומללא מילת"ר. והשתא יבאר על נכון מאמר התחומות, כי אדם הראשון נחפתה מן הנחש הוא הילר ברע הוא הס"מ, ובאמת קארר דעתיו מהשכיל צענינים נעצדים אלו, חזל אלמלי היה שומר את התורה ואת המלוא לשמח, אותו כח התורה היה מילל אותו מילת"ר, ולא היה מת. ואסמכרה אקרא דאס בחקתי תלכו וגו' כפ"י האר"ח הק' דדרשין מפסוק זה שרק תורה לשמח מללא מילת"ר, ואחי שפיר דברי המדרש.

תובן הדברים שצריך להתאמן מאוד ללימוד התורה הקדושה לשמח, וכל תלמיד וכן ישיבה יתן אל

צמחתי אור ל"ד צודקין את חממן לאור הכר, ובגמרא מאי אור ר"ה אמר גנבי ורצ יהודה אמר ליליא, ומסיק דכ"ע אור פירושו לילה אלא דבאתריה דמר קרי ליליא גנבי (מלשון נוגה וכו' ע"ד סגי נהור) ובאתריה דמר קרי ליה ליליא, עיי"ש. ואפשר לומר צדך רמז עפ"י מה צביארנו כי לא הותר ללימוד שלא לשמח אלא באופן שמתוך כך יצא לשמח, ומלא צלימוד שלא לשמח יש צ' צחינות, הצחינה הראייה והמקובלת היא אס הוא לומד שלא לשמח על מנת שיצא לשמח. והאופן ה' הוא אס תכלית לימודו הוא שלא לשמח, ולימוד הזה לא יעלה לרצון לפני הש"ת. ובהם החוב"ק קרייה אור דכתיב (משלי ו') כי נר מלוא ותורה אור. ולפי דברי הגמרא דפליגי אי אור גנבי או אור לילה, י"ל דרמז הזה על צ' גווני אור שיש צלימוד חוב"ק שלא לשמח שהיא צחינה לילה, יש אור גנבי כלומר דלך שהיא לילה דחינו שעוסק בה שלא לשמח מ"מ יש בה קק אורה, שעל ידה יצא לשמח. ויש אור שהוא לילה, וכו' שתכלית הלימוד הוא שלא לשמח. וזה צריך האדם לצדוק צחורין ובסדקין צפנימיות לבו אחז הדךך יסכון "אור", שיהיה לימודו על מנת להגיע לצחינה לשמח. ובה יתקשר סיום המסכת לתחלתה, דהנה צסוף המסכת מספקא ליה אס הכהן מצרך שהחינו, ועל כרחק מטעמא דהכשר מלוא שעל ידה מגיע לו שכל צעור"ן, ולכן תרמוז גם המשנה דאור לארבעה עשר, שאור התורה שלו יהיה צצחינה הכשר מלוא, להגיע על ידה למדרגת לשמח ולא שיהיה תכלית הלימוד שלא לשמח והבן.

ועפ"י דבריו יש לפרש מאה"כ צרים פרשקן אס בחקתי תלכו ואת מלואו תשמרו ועשיתם אותם, דהנה צביארנו לעיל דלשון הליכה מורה על התעלות ממדרגה למדרגה, ודבר זה שייך אף צלימוד שלא לשמח, אס תכלית לימודו הוא ע"מ לעשות, וכמו שדרש צחורה כהנים מקרא זה הלימוד ע"מ לעשות ולא הלימוד שלא לעשות, שהלימוד שלא לעשות נוח לו שלא נצרא, ע"כ. ולכן אף שהלימוד הוא שלא לשמח, מ"מ סופו להגיע על ידו למדרגת לשמח, ושפיר שייך ציה לשון הליכה. ועל הליכה זו מגיע לו שכל בעולם הזה. אף דקו"ל שכל מלוא צבאי עמלא לובא, היינו

גם אחס מלוחי השמרו שלא תעברו עליהם וכו', ע"כ. והנה כבר נתבאר בדברנו לעיל בסמוך. ענין חטאו של אדכ"ר שמיכר לאכול מפרי עץ הדעת בערם זמן החירו, כי נאשר עליו לאכול ממנו עד כניסת השבת, והוא אף לאכול ממנו בעוד יום, ולא המתין עד ששקבע חמה. ובענין זה הוא גם ביטולו של ישראל העתידה צדיקת משיח לדקנו במהרה, שזמן הגאולה נקבע ע"י הקב"ה אימתי יוכי, וחייבים ישראל לפנות ולהמתין עדי יגיע הזמן שיעד הקב"ה לקץ הפלאות וח"ו לא ימהרו לדחוק את הקץ בערם עת. אכן כבר הבאנו כמה פעמים את דברי המה"ק פרישת יוחי כי אף שזמן הגאולה קבוע ממדומים, מ"מ אם חפץ ה' בנו לגאולנו מן הגלות המר בערם הגיע אותו זמן, יחליף הקב"ה את סדר הזמנים, וישנה את מערכות המלות, ויחדים להביא את הכורב והמזל המיועד לגאולה. ודבר זה מסור ביד הקב"ה לבדו המושג עתים ומחליף זמנים כרצונו, אבל לא יתכן כזאת שיכיה בידו בני אדם להקדים ולדחוק את הקץ.

ובדברים אלו פירשנו מ"ש משרע"ה אל קרח ועדוהו (במדבר ע"ז) בקר ויודע ה' את אשר לו, ופי' רש"י מדרשו בקר א"ל משה בגלות חלק הקב"ה בעולמו יכולים אחס להפוך בקר לערב כן תוכלו לבטל את זו, שנאמר ויחי ערב ויחי בקר, כך ויבטל אהרן להקדישו. וז"ל מה טעם נקט רש"י משל זה דוקא מהפכת בקר לערב, למחלוקתו של קרח על כהונת אהרן. ונראה דכנה איתא בכתבי האר"י, כי טעוהו של קרח היתה כי נאם אשר לעתיד לבא יוכי הלויים כהנים, והוא עתיד להיות כהן גדול, וסבר כי כבר הגיע זמן החיקוק השלם, ומשום חלק על כהונת אהרן, כי לדעתו כבר היה מר הכהונה הולמו, והוא ראוי לאותה איטעל לעמוד לשרת בקדש. והשיב משה לקרח כי טעוהו הוא בידו, דאכתו לא מעט זמנים להיות כהן גדול, משום שעדיין לא הגיע זמן החיקוק השלם, כי זמנו נקבע בגזירת מלך מלכי המלכים הקב"ה, ואין יכולת ביד אדם לשנותו ולהקדימו. וזהו ששיב להם יכולים אחס להפוך בקר לערב, כלומר שאינם יכולים להחליף סדר זמנים ולהפוך בקר לערב, כי הקב"ה בדברו קבע והעמיד

לבו גודל האחריות המוטל עליו, כי מי שעוסק בחורב מנהיב להזכר צדיקות יתירה להתנהג כשורה במדות ודברך ארץ ודרכי החסידות, ולביות זכיר בתכלית האהירות שלא יתחלל שם שמים על ידו, ועליו להשדל בכל מנהגיו כוחותיו להביע דרכיו ופעולתו לשם ולתפארת, ואז יכירו וידעו כי ארץ צדק ה' המה, ויאמרו אשרי שזה ילד אשרי שזה גדל, וזהו יעשה נחת רוח לפניו יתברך. וזה כל עיקר השקפותיו ותקוותיו להרבות כבוד שמים, ולהעמיד דורות קדושים מושרשים בחורב וישראל בעמדות טובות בקדושה ובעברה, כדי שזוכה לקבל פני משיח לדקנו באופן נכירין, נחת ושמחה, בנערות ובזקנות, בכהונות וקנין החורב וישראל ובהתגלות כבוד שמים עליו במהרה בימינו אמן.

*

אם בחקתי תלכו וגו', במד"ר (פלי"ה ד') איתא חקים שבהם חקתי את השמים ואת הארץ שגא' (ירמיה ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי חקים שבהם חקתי את השמש ואת הירח וכו', ומנהג וכו' שם את עניני הצריכה שכולם חקק יולד בראשית ית"ש בחוקי החורב הקדושה עיי"ש, וז"ל.

ב) בתנחומא ר"פ זו איתא זש"ה (איו"ב י"ד) אם חרונים ימיו וגו' כשצא הקב"ה את העולם חרץ ימיו של כל אחד ואחד, שנאמר (בראשית א') ויחי לאותות ולמועדים, ולמי נתנם לישראל וכו', אמר הקב"ה לישראל אם עשיתם חקי און השטן מוגע בכם וכו'. אדכ"ר אילו שמר את החורב ואת המלוא שנתתי לו לא מת, לפיכך כתיב אם בחקתי תלכו, ע"כ וז"ל.

ג) נראה בהקדם דברי האה"ה הקדוש (באופן כ"ט) ביאור הכתוב אם בחקתי תלכו וזה"ל עוד יתבאר ע"ד אומרים ז"ל (ספרי פרישת האזינו) שצריך האדם ללמוד מוסר מחקות השמים שאין משנים את חפיקים, ושמים ושמותם לעשות רצון הצורא. והוא אומרו אם תלכו בדרך חקותי, שהם חקות שמים וארץ המתמידים לעשות רצון קונם בשמחה בלא שינוי, בזה

דקרה אם בחקתי תלכו, שילך האדם בחק שנחקר עליו בגזירת יולר בראשית, כשם שמעשי שמים וארץ מנולאים תפקידם ללא שנינו.

•

אם בחקתי תלכו וגו'. בתנחומא ר"פ זו איתא זשי"ה (איוז י"ד) אם חרואים ימיו מספר חדשיו אתך חקיו עשית ולא יעבור, מכו אם חרואים ימיו כשברא הקב"ה עולמו חרץ ימיו של כל אחד ואחד וכו', מספר חדשיו אתך חקיו עשית ולא יעבור, אמר הקב"ה לישראל אם עשיתם חקי אין בשען טועב בכס שנאמר ולא יעבור וכו', אדם הראשון אילו שמר את התורה ואת המצוה שנחתה לו לא היה מת, לפיכך כתיב אם בחקתי תלכו, ע"כ. וז"ב שייכות דרשך זו לפרשת אם בחקתי. גם לריק להבין אומרו אדכ"ר אילו שמר את "התורה" ואת המצוה שנחתה לו לא היה מת, דמשמע שמלכד המצוה עוד היה לו לשמור את התורה. וקצב שברי לא נעווכ כי אם במצוה אחת, שלא לאכול מעץ הדעת.

גם בילקוט ראובני פרשת בראשית מביא בשם מדרש דרשך זו בשנינו קאת, ח"ל אלמלי למד אדכ"ר תורה לא היה מת לפיכך כתיב אם בחקתי תלכו, וז"ב.

וגרמא דהנה התורה הקדושה נתנה רשות לתכנו ישראל לגזור גזירות ולעשות גדר וסיוג לתורה כפי ראות עיניהם, כדי לתקן דוקא, לכל יבואו לפרץ פרץ בגופי תורה. וכמו שדרשו ז"ל (מועד קטן ב') ע"ה) מדכתיב (ויקרא י"ח) ושמרתם את משמרת עשו משמרת למשמרת. והנה רש"י ז"ל כתב בריש מסכת ביצה (דף ב' ע"ב ד"ה והתיא) דהא דאמרין בכלי הכ"ס דאין גוזרין גזרה לגזרה מהאי קרא נפקא ושמרתם את משמרת עשו משמרת כלומר גזירה למשמרת לתורתו ולא משמרת למשמרת שלא יעשו גזירה לגזירה, ע"כ. ולכאורה כיוצא איכא למילף מדכתיב ושמרתם את משמרת דאין גוזרין גזירה לגזירה, והלא קרא אינעריר לגופיה לדרוש עשו משמרת למשמרת, דעל החכמים הקדושים מוטל

סדרי השמש וכירח, בורא יום ולילה גולל אור מפני חשך וחושך מפני אור, חוק חזן נחן להם שלא ישנו את תפקידם, ואם אין צידכם להחליף מבקר לערב, עאכ"כ שלא תוכלו להקדים את המול והכוונת אשר קצב הקב"ה שבו תהיה בגאולה, ואין בדבר מסור אלא ציד הקב"ה לבדו. ובעניינו ראינו בעוב"ר צמנינו שעי' שפקידנו לדחוק את הקצב נעשה מה שנעשה, שכל על ישראל האסון הנורא רח"ל.

ובזה יבואר המד"ר שדרש אם בחקתי חקים שבהם חקקתי את השמים ואת הארץ וכו', חקים שבהם חקקתי את השמש ואת הירח וכו'. ולדרכו הכוונה דכא הכחז להבדיל לכל ימכר האדם ויחיש זמנו בעת הכת המיועד, כי לכל זמן ועת לכל חפץ, ועיד שכתב האדכ"ה הקדוש ה"ל שראוי לאדם לקחת מוסר השכל מן השמים והארץ השמש והירח וכל מעשה בראשית, שחקקם לור עולמים, וקצב זמנם מקומם ושעתם, ולא יעברו לשנות תפקידם, כמו כן חכר הוא להמתין עד הזמן המיועד.

ובדרך זו מבואר גם התנחומא (קושיא ב') זשי"ה אם חרואים ימיו וגו' כשברא הקב"ה את העולם חרץ ימיו של כל אחד ואחד שנאמר והיו לאותות ולמועדים וגו'. והכוונה דהכל קצוב וקיים בגזירת הקב"ה, שחרץ זמן לכל אחד ואחד, ואין לשנות את הזמן שקצב הקב"ה. וזהו שמש"ס המד"ה אדכ"ר אילו שמר את התורה ואת המצוה שנחתה לו לא מת, לפיכך כתיב אם בחקתי תלכו. פירוש דה היה חטאו של אדכ"ר שנחפו לאכול מעץ הדעת לפני זמנו, לפיכך אמר הכחז את בחקתי תלכו, כ"ל חקים שחקקתי בהם שמים וארץ שמש וירח וכו', וכשם שכלל אלו יש זמן קצוב ולא יחליפו ולא ימיר אותם, כמו כן יש לעבודת האדם ומשפטו ומעשבו זמן מתי יגבר בעבודה זו ומתי תאחרת. וכאשר פי' הרה"ק ר"ר מנחם מענדל זל"ה מרימאנוב ע"פ (שמות ע"ז) ויאל הפס ולקטו דבר יום ביומו, שהחידושים שמחדשים בתורה"ק יש זמן לכולם מתי יתגלו, וזהו דבר יום ביומו. והשתא מוכן היעב מה שבה"ב המדרש להכח קרא דאיוז אם חרואים ימיו, שהקב"ה חרץ מעשי עבודתו של אדם והחידושים שיחגלו על ידו בכל יום. והיינו נמי עממא

אך אם המחתפת הוא איש חסיד אין תקנה במשיכה לביכומי"ד, כי יאמר לו הגם שאין הענין הזה מבואר בתורה, הלא חסיד אחד מתגב בתסידות לפניו משוכ"ד, והענין שאני מנחך לעשות הוא מכלל חסידות ולפעמים משורת הדין, הגם שאינו מבואר בתנ"ך ובדברי חז"ל. ולא אמר דוד שמרר נפשי כי חסיד אני, ולא מהני נגד הילר המשיכה לביכומי"ד, באמור לו הלא חסיד אחד עשה לפניו משוכ"ד וכו'.

ועפ"י ז"ל גם בכאן ויקח קרח לקח לעלמו סכרה שהוא בן יצחק בן וכו', להיות שפיתחו הילר להחטקם במורה וחש לעשות נח"ר דוקא בעצות הקרבנות, ודומה צעיון ענין המחלוקת למנוח רב וכו', הגם שלא יתענש על ציטול העצור כיון שהוא אנוס, עכ"ז מנחך החסידות ראוי לו לרדוף בכל מאמצי כמו לעשות נח"ר בעצות הקרבנות, עכד"ק. מכל אלו למדנו כי צעשיית גדרים וסייגים מחוץ לשוכ"ד צקל אפשר לבוא לידי טעות, ולהכשל באיסור עולמו, וא"כ לכאורה מוטב היה שלא לעשות גדרים וסייגים כלל ועיקר. אכן מאחר שהתורה יוצרת אותנו ושמרתם את משמרתו, מוטל עלינו לעשות גדרים וסייגים כדי לעשות משמרת למצוותיה של תורה. ברם באמת צריכים זכירות יחירה להשגיח צעית פקחתה שלא לעשות ולעשות חומרות בדברים אשר ע"י הכוונת. הוא נעשה עברין כנ"ל, ומינה דאין לנו אלא מה שזוהתה תורה, דהיינו לעשות חוד גזירה, וממילא ידעין דאין לעשות גזירה לגזירה, שכרי מודעת זאת שריצוי חומרות וגזירות עלול להביא לידי מכשול ועצירה.

ובזה על כהונן דברי רש"י ז"ל בריש בילא, דמחך קרח גופיה שאמרר תורה עשו משמרת למשמרתו, ידעין דלא משמרת למשמרת, דלא איצטרך להכי מיעוט צפני עולמו, דממילא שמינין ליה, דמכיון שלא נוח הכחוש אלא לעשות גזירה אחת, אין לנו אלא מה שאמרר תורה, ויותר מכך נאסר עלינו לעשות משום דמחמת ריבוי גזירות וחומרות עלולים ביותר להלכד במלכות הילא"ר, ולצא לידי מכשול באיסורי תורה.

היוצא לנו מה כי זכירות יחירה צריך צעשיית גזירות וסייגים, לכל יפוק מנייבוו מכשול, ועל

לעשות גדר וסייג לתורה, ומנחך לן למידרש מיניה מיעוטא ולא משמרת למשמרתו, דהיינו שלא יעשו גזירה לגזירה, ולמנחך גזירה אחת נחתייבנו מן התורה לעשות, משא"כ גזירה לגזירה לירכא חיוצא, אבל אחתי לא שמענו דאסור לנו לגזור גזירה לגזירה, דילמא הכשות נחתינח למחל לגזור כמה גזירות כפי ראות עיניהם, אלא דליכא חיוצא.

אכן כבר כתבנו לצד דברי רש"י ז"ל (לעיל פרשת חזריע עמוד שמי"ז), דהכא באמת הוא דאם לא היתה התורה מלוא עלינו לגזור גזירות. היה אסור עלינו להוסיף אף גזירה אחת למצוותיה של תורה, כי ע"י ריבוי גזירות וסייגים אפשר ח"ו לצא לידי מכשול באיסורי תורה. וכמו שמפרש הא"ח הקדוש עכ"פ אם בחקתי תלכו (באופן כ"ו) חלבה"ק יתבאר ע"ד אומרים (אבות פ"ב מ"ה) ולא ע"ה חסיד, פירוש שאסור לע"ה להתגב בתסידות שיעשה חומרות וגדרים כמנהג החסידים, כי לפעמים יעשה חומרה בדבר שהוא אדרבה עברין, כי ימנח חסיד שירכא לגזור עולמו לקיים מצוה עונה צימים המקודשים, ותהיה צעיונו מלוא גדולה וכו' ביום כיפור, כמו ששמענו שהיה מעשה כן, וכדומה לזה ליו חז"ל שאין לע"ה להתגב בתסידות חסידות. והוא מאמר ה' כאן אם בחקתי תלכו שהוא עסק התורה, אזי ואת מצוותי חשמרו, פירוש חששו לכם משמרת כדי לקיימם וגדרים וסייגים, לא זולת, עכל"ק.

וגדולה מזו כתב בספרה"ק אגרא דכלה פרשת קרח וז"ל, עפ"י מה ששמעתי דרך דרוש עכ"פ שאמר דוד שמרר נפשי כי חסיד אני, הנה הקושיא מפורסמת ממ"י אם הוא ראוי לשמירה מנחך חסידותו בודאי הרי"ת לא יקפה שכרו, ובאם וכו'. ושמעתי שהוא ע"ד מאמרם ז"ל (קידושין ל"א ע"א) אם פגע בך מנוול זה משכבו לביכומי"ד, ונהה למחך אמר משכבו ולא אמר כפשוטו למד תורה, אך הוא דהילר מסיתו לצדד עצירה באומרו לו צפיתוויי שהוא מלוא, וע"כ ענה היעול מר"ח אם יפתח אותך באומרו שהוא מלוא משכבו לביכומי"ד, ששם מרחיבין התורה ותלמוד מפי סופרים ומפי ספרים, אם הוא מכלל התרי"ג מצוות ונענפיהם, ותראה שזה פיתוי הילר אזי לא יוכל לך.

דרכו, ומאלפתו בינה לבצחין אימתי לאחוז בגדר וסיוג ואימתי להרחיקו. ולפי שלא למד אדכ"ר תורה לא היה לו לעשות גדר וסיוג ולהחמיר יותר על המלוכה עליו, ודין גרמא שנכשל לעבור על מצוה ה', ונקנסה עליו מיתה.

וזוהר גם ציאר התחומא (קושיא א') אדכ"ר אילו שמר את התורה ואת המלוכה שנחתי לו לא מת, כדאמנן דאילו היה דבוק בתוכי"ק היה ראשי לבוסוף על המלוכה שניתנה. ומסיים המדרש לפיכך כתיב אם בחקתי תלכו וגו', והכוונה כמ"ש באב"ח ב' ה"ג, דדוקא אם בחקתי תלכו שחביו עמלים בתורה אזי ואת מצוותי "תשמרו" בעשיית משמרת וסיוג. וא"ש שייכות דרשת התחומא להכח.

*

עוד יתבאר המדרש (הבוצה בילקוט ראובני) אלמלי למד אדכ"ר תורה לא מת, בבקדס הא דאיתא במד"ר (בראשית פ"א ט') עה"פ בן האדם, דרש רבי יהודה בן פדייה מי יגלה ספר משינך אדכ"ר שלא יוכלו לעמוד בזיוויך אפילו שעה אחת וברי בניך ממתינים לערלה ג' שנים וכו', ע"כ. והבקה הופ"ח דלא דמי איסור ערלה למה שנאמר לאדכ"ר לאכול מעץ הדעת, דערלה לא חקיף יאריה כולי האי, משום שיש לה היתר לאחר שלש שנים, משא"כ עץ הדעת שלא היה זמן לאיסורו. והמר הקדש ציאר דברי המדרש עפ"י מש"כ קלח חכמי האמת (ע"י חסלי"א) דבאמת לא נאסר לאדכ"ר לאכול מעץ הדעת כי אם עד שבת, משום שעד שצ"ק היה בחלק כרע הנקרא ערלה, אבל אם היה ממתין עד שצ"ק היה עץ הדעת נמחק בטוב בקדושת שבת, והיה צידו לאכול ממנו כל חפצו וחי לשלם. והטעם משום דבאשמי נאסר ובעשירות סרה כדאיתא בפרקי דר"א, והיה לו ג' שעות עד הלילה, והיו בג' שעות במדרגת ג' שני ערלה, ושפיר מדמכו המדרש לערלה, דכ"ר הוי היתר לאיסורו בשבת קדש, והוא לא המתין לערלה אפילו שעה אחת, עכ"ל המה"מ.

והנה יתכן כי אדכ"ר טעה ונכשל מחמת חסידותו, כי התחמך על עצמו לבוסוף מחול אל הקדש,

כן דוקא מי שדבוק בתורה הקדושה ועל פיה כל הנהגתו אפשר לו להסתובב בחומרות, ולעשות לעצמו גדרים וסיוגים לפני משמרת הדין. והנה חמאו של אדכ"ר צא לו ממנו שכתמיר על עצמו לעשות יותר מן המצוות עליו, שהוא לא נאסר אלא על האכילה, ומעצמו הוסיף לאסור אף את הנגישה, כדאיתא בסבכרין (דף כ"ט ע"א) אמר חזקיה מנין שכל המוסיף גורע שנאמר (בראשית ג') ולא תגעו בו. וע"י חומרא יתירא זו צא לידי מכשול לעבור על גופו של איסור, כדאיתא (צ"ר פ"ט ג') שדחפך נחש לחור עד שנגעה בצן אמר לה כשם שאין מיתה בנגישה כך אין מיתה באכילה. ולכאורה מה גריעותא הוי בבוספת חומרא וסיוג, הלא אדרבה הוא חפץ להרחיק מן העצירה, על כן גדר עצמו אף מן הנגישה. אכן הוא הדבר אשר דברנו, כי כדי לעשות צמירות לפני משמרת הדין לריכים להיות עמלים בתורה, לדעת האסור והמותר, דבאל זה אי אפשר לעשות גדר וסיוג כמ"ש באב"ח הקדוש ה"ג, דדוקא אם בחקתי תלכו, שחביו עמלים בתורה, אזי ואת מצוותי "תשמרו" בעשיית משמרת וסיוג למצוות התורה, לא זולת. וכמו שהביא האגרא דכלה משל על זה, דלפי שיש נורף צהירות יתירא באפיות המצוות שלא יבואו לידי חימוץ יגדור עצמו לגמרי שלא לאכול מזה בלילה ראשונה של פסח, ויבטל מצוה עשה בערב תאכלו מצות. והיכא שע"י ריבוי חומרות יתירות יוכל לצא לידי מכשול וטעות באיסורי דאורייתא אף לנבוג במדת חסידות.

ועפ"י זה נצח לציאר המדרש שהבוצה בילקוט ראובני אלמלי למד אדכ"ר תורה לא מת, דכנה קודם שניתנה תורה לא ליוה הקב"ה לעשות גדרים וסיוגים לקיום המצוות שנאמרו לפני מתן תורה, דאכתי לא צא הלוי ושמרתם את משמרתו עד שניתנה תורה. ואפילו אם נאמר דגם קודם מ"ה היתה מצוה לעשות גדר וסיוג אל המצוות דכוו שייכו בכו לפני הדיבור, מ"מ ע"כ לומר דאף שייך זה כי אם במו שהיה דבוק בתוכי"ק, אבל בלא"ה לאו שפיר דמי למעבד כפי, להיות מתנהב בחסידות לפני משמרת הדין. ו"ש אלמלי למד אדכ"ר תורה לא מת, כי אילו היה דבוק בתורה הקדושה היתה התורה מיישרת

בחקתי חלכו וגו'. דמחזקין זכא שלא תחמך ותאמר הלא שבתו בעובדי"ל לעולמי עד וירידה היא לו, שכרי התכלית המקוה הוא עלייתו לעולם העליון לאור באור החיים, לאת מסיים הילקוט לפיכך כתיב אם בחקתי חלכו, וכמ"ש האור"ח הקדוש כי באמצעות אשר יתעסם האדם בלימוד התורה יוכל להשיג שלא ירגיש צמות, כי אם כאדם הכולך ממקום למקום. ויתירך מזו היתה מעלת אדם הראשון קודם החטא, שלא היה לו צורך בהפשטת לבוש גופו מעליו כדי לעלות השמימה, כי אם היה עולה לשמים בלבוש גופו כאדם הדר צבית ומעטפם ועולה לעליה שעל גבה צפת אשר יחפון.

*

אם בחקתי חלכו וגו' במדרש תנחומא (ר"פ וז) איתא זשי"ה (משלי א') חכמות בחזן תרונה ברחובות חתן קולה. שאל רבי שמואל בר נחמני את ר' יוחנן דר' אלעזר שכיח עומד בשוק א"ל שכן לי פרק אחד, א"ל לך לבית בלימוד ואני אשכח לך שם, א"ל רבינו לא כך למדתו חכמות בחזן תרונה, א"ל יודע אחת לקרות ואין אחת יודע לשנות, מזה חכמות בחזן תרונה בחזן איתא של תורה וכו', ברחובות חתן קולה מזה ברחובות במקום שמחזינן, והיכן מרחיבין לה צבתי כנסיות וצבתי מדרשות, ע"כ. וז"ל שייכות מדרש זה לפרשת אם בחקתי. עוד יש לחשוב על מה ולמה הקשה ר' יוחנן לשנות לר' שמואל בר נחמני תלמידו יודע אחת לקרות ואין אחת יודע לשנות, הלא באמת כלל אית לן דאין מקרא יואל מידי פשוטו, ופשטות הכתוב מורה דקאי על לימוד בחזן ממש, ואילו הדרש דקאי על צתי כנסיות וצתי מדרשות היא היפוך פשטות הפסוק.

וְנִרְאָה לפרש עפ"י מה שכתב האור"ח (באופן כד') לבאר אם בחקתי חלכו, ע"ד אומרו (משלי פ"ג) בכל דרכיך דעכו וגו'. וכתב הרמב"ם ז"ל (צפ"ג מהלכות דיעות ה"ג) ח"ל, ימים על לבו שיהא גופו שלם וחזק, כדי שחבא נפשו וישר לדיעת את ה', שאי אפשר שיסתכל בחכמות וכו'. מנאל המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ה', ואפילו בשעה שהוא נושא

וקיבל שבת כמה שעות קודם שקעה החמה, וכאשר כתבו ממש האור"ח ז"ל לקבל שבת מהנחה ביום, כדי שיהיה השבת עם החוספת ליו שעות. ומחמת חומרא זו ענה אדרי"ר ואכל מעץ הדעת בשעה עשירית בערב שבת, כי סבר שכבר הותר לו לאכול ממנו שכבר הומחק בקדושת השבת, אבל האמת הוא דכזה ליה לאדרי"ר למישבן לחסידותיה כנגון דא, וכאשר הארכנו לעיל בזה מפי ספרים וסופרים דמדת החסידות טובה ומשובחת רק ביחא דאין צה ציטול דבר מן התורה, אבל אם ע"י החסידות יבא לידי ציטול מלוא עונש יענש. וכיון שכוזר אדרי"ר שלא לאכול מעץ הדעת עד ליל שבת, לא היה לו להתבונן בחסידות להקדים ולקבל שבת לפני שקעה החמה, דע"י כן ענה ונכשל ואכל מן העץ בערב פנה יום. וזהו ביאור המדרש ילקוט הג"ל אלמלי למד אדרי"ר תורה לא מת, וע"ד שמתבאר לעיל בדרוש הקודם דאילו היה לומד תורה היתה התורה מלמדו אית הדרכן ישכון אור, וזהו יודע להבחין מתי עליו לגדור גדר שלא יבא להכשל באיסור עולמו מחמת הגדר והחסידות.

*

אין יאמר לבאר המדרש ילקוט אלמלי למד אדרי"ר תורה לא מת וכו', עפ"י מ"ש האור"ח הקדוש (באופן כד') ע"כ"פ אם בחקתי חלכו חז"ק עוד יראה ע"ד אומרו ז"ל כי כשצדא ה' אדם הראשון לא צראו לשבת בעולם הזה לעולמי עד כשלא יחטא, שאם כן אדרבה יירדה היא לו ושפלות הוא, כי תכלית המקוה היא בעולם העליון, ששמה יקאור אשר זרע, אלא היתה הכוונה כי עלה ועלה לשמים ולאזרחת החיים צפת אשר יחפון, ויהיה כמי שדר צבית ועליה על גבה, וכשיצאה לעלות ולהשתעשע יעלה, כמו שזכרנו שעלה אליהו בסערה השמימה. וע"י החטא הולך להכשיע עורו מעליו, ויטוה בנזק בעובדי"ל. והודיע הכתוב כאן כי בהתעלמות האדם בעסק התורה, יכול להשיג באמצעותה שלא ירגיש צמות אלא כאדם הכולך ממקום למקום וכו', עכ"ד.

ובזה יתבאר דרך פשוט דברי המדרש ילקוט אלמלי למד אדרי"ר תורה לא מת, לפיכך כתיב אם

אכן לדרךנו יתבאר ע"י, כי המה היו עוסקים בתורה בשבתם צביהמ"ד, אך כאשר הפסיקו ללמוד והיו לעסקיהם היו מסיחים דעתם מן התורה, ולא עתה על נכס נשקלו מעשיהם והתבטלם בשקל הקדש, אם דרכם ישרה עפ"י התורה. ולפיכך צעת שפנו מעסקיהם וחזרו לתלמודם היה ראוי להם לחזור ולבדוק ברכת התורה, ולא מהני מה שצירכו בתורה בשחרית, צעת שבהלו ללמוד, שהרי כבר היה כאן היסוד הדעת גמור, ועל כן היה עושה חמור כ"כ משום שצדו את התורה וחסיו דעתם ממנה לגמרי בעסקי משאם ותמנחם וכל תלוותיהם, וכיוון דרית לה ר"י אמר רב מדכתיב ולא שמעו בקולי ולא הלכו בזה שלל צירכו בתורה תחלה, דילוף לה מדכתיב ולא הלכו בזה פירוש כי צעת שבהלו לדרך ושפנו בצרכי הגוף כגון עסקי מו"מ וכיוצא בו, לא התבטלו עפ"י התורה, וחסיו דעתם ממנה לגמרי, וא"כ היה להם לחזור ולבדוק ברכת, שהרי זה כתחלת לימוד דהיינו הדעת גמור כיו הפסק. ולפי זה הדין כוונת הגמרא שנגעשו בעושה חמור זה משום ששליכו את התורה אחרי גיוס, ולא התבטלו על פיה צעת שפנו בצרכי הגוף. והא דקאמר שלא צירכו בתורה תחלה מורה על חטא זה, שהרי מחמת שפסיו דעתם מן התורה ולא התבטלו על פיה בכל דרכיהם, כיו היסוד הדעת גמור, וזקוקים הם לחזור ולבדוק ברכת. וא"כ לא היה עושה מחמת דבר זה בלבד שלא צירכו בתורה תחלה, אלא מחמת שלא התבטלו בדרכיהם עפ"י התורה, שמה נלמח שהיה להם לחזור ולבדוק והבין.

ועתה נבא לביאור המדרש זשי"ה חכמות בחן חרונה, דכנה מדכתיב אם בחקתי "תלכו" נמלנו למדים כי אף בשעה שהאדם מתהלך ועוסק בצרכי גופו עליו להתבטל בחקתי של תורה, כפירוש האב"ט הקדוש הי"ל, ולפי זה יתבאר הכתוב חכמות בחן חרונה כפשוטו, שהכתוב מודיענו שהתורה והחכמה שקרה בהיותו צדיק המדרש תחמוה ותתכלו בהיותו בחן עוסק במו"מ או שאר צרכי הגוף. ולפי זה פשטת הכתוב והדרשה תואמים זה לזה, כי אחת נטון הדבר שלימוד התורה צריך להיות צביהמ"ד דייקא ולא בשוק כדרכה ר"י ויתכן דרי' אלעזר חכמות בחן חרונה בחו"ט

ונתן וכו', ע"כ. וכו' מאמר הכתוב כאן אם בחקתי תלכו בשביל עסק התורה תלכו בכל דרככם באליהם במשנה דבידור וכו', בכל מעשה המסובב מהבעיות, עכ"ל ז"ל.

וכדברים האלו נמלנו למדים מדברי הרא"ש צ"ח ממסכת ברכות (סימן י"ג) שנתן טעם לדבר שהמבדק ברכות התורה אפילו הפסיק ויאל לעסקיו ח"ל לחזור ולבדוק כל היום, משום דלא היו הפסק והיסח הדעת, דתמיד צריך להיות דעתו על לימודו, ות"ח אפילו כשיוצאים לעסקיהם ממכרים לעשות דרכיהם כדי לחזור וללמוד, עכ"ל. הרי כי התי"ח מתבטל בדוקה בכל עת בעסק התורה, וגם בהיותו ערוד בעסקיו לבו הומה ונפשו חשוג לשון אל תלמודו, ולא יתמכמה כי אם ימרה יתח מעשבו וישים לדרך פעמיו, לחזור ולהבדק בתורה הקדושה, ולהחיות נפשו בעל אורה. ובדרכיהם לעיל פרשת ויהי (ע' תקל"א) הארכנו בענין זה ושם הבאנו דברי האגור שכתב דמ"ע לא היו מרחץ וצ"כ הפסק לתלמוד תורה, לפי שאף שם צריך להזכר צדיקים השייכים להם, ואין להסיה דעתו מהם, וטעם זה שייך אף במשח ומתן, דשייכו ביה כמה דינים גזל ורצח ודכוותיה. היולא לנו מה כי בכל מקום שאדם משראל נמלא הן בלכתו בחן בשוקים וברחובות ועוסק במו"מ, הן בכל אחר ואחר, עליו להיות דבוק בתורה הקדושה, ולמדוד בפלס כל תועבה ומעשה וכל דיבור ומחשבה אם עפ"י התורה הנהו, ואז יללית דברו, וצ"ח"ה אפשר בנקל לצד לירי מכשול עון ח"ו.

וזאת אלני כונה מאמרם ז"ל (נדרים פ"א ע"א) דא"ר יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמיה ע') מי האיש החכם ויבן את זאת וגו' על מה אצדק הארץ דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשה הקב"ה בעצמו דכתיב ויאמר ה' על מצבם את תורתיו וגו' היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בזה, ע"כ. ובבר האריכו הקדמונים למעשים צביאור המאמר הזה, כי לכאורה הוא קשה להלכו, האם בעצור שלא צירכו בתורה תחלה הביע אליהם עושה מר זה, לגלות בין האומות והארץ תשאה שוממה, נלחם כמדבר מזלי יושב.

אחי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך, ע"כ. הקשו המפרשים ז"ל כיצד יתכן לאמר זאת על דוד מלך ישראל עליו השלום שהיה דעתו בכל יום ויום ללכת לבתי טירעיות וקרסיות, והלא אף הפחיתים שבישראל המתפתים לעזת ילרס וכולכים לאותם מקומות מ"מ אין הם מחשבין מיד בצקר ללכת לשם, אלא שאח"כ הם נשמעים לילרס המסית אותם ורגליהם לרע ירונו, וכ"ש שא"ל לומר כן על דוד המע"ה שהיה מתשכחו נהונה בכל יום ללכת למקומות אלו.

והנראה לומר לעניינו דבנה מדרך הרשעים שכל מעשיכם להכרות פי העליון יתצרך ולהכניסו ברע מעליכם נעשים בזריזות ובחשקות גדול, ולא ינוחו ולא יסקו לילה ויום מלעכם עלות לחשוב מחשבות כיצד לנצל זמנם הרע. וכאשר יראה היום בעליל בעו"ר כי דרך רשעים ללחם וכחם חזק מאד לנצל כל אשר חמו לעשות, וכל הכספים שבו ניתנים מלפנים על ידי גדידי עם בכל מקומות מושבות להחזקת הכוללים והשיטות הקדושות בא"י, עברו עתה לידיכם, ובאותו מנוון שאחזני' מותנים בחורת לזקב הם משתמשים לעקור את האמונה ולהעביר לשמד ולכפירה רצות מאחזיו בני ישראל. ולעומת זאת אלא העוסקים בצרכי מצוה למען דבר טוב מתנהל הכל בצבדות ובעליות גדול בלי חשק ורצון. והעם מפני שלאותם הכופרים העוסקים בעצירה מסוייט הילכ"ר ומחרס למעשיהם, ולהיפוך לאותן העוסקים בדבר טוב הריכו מחנגד ומעמיד ממשלות דברס. אמנם עם כל זאת בדברים תמוהים מדוע קשה כ"כ להוציא אל הפועל דבר טוב, ואף דשנא נח בעו"ר והוא מתגבר בכל כוחותיו לקלקל, מ"מ הרי כללל אית לן (שבת ק"ד ע"א) שקרא לא קאי קושטא קאי, א"כ ה"כ האמת לר"ך להקיים, ולהיפוך כל מה שהכופרים עושים למען השקר לא היה ראוי שיתקיים ויעמוד, ומדוע איפוא מאלחין הרשעים כ"כ בפעולותיהם למען השקר.

ואמרת דעם הדבר משום שהרשעים עושים למען דרך השקר שלהם באמת גמור, שטושים בכל כוחם יצאם למען השקר, ומשום שפעולותיהם הם

של תורה ובחירותות תתן קולה במקום שמרצין, כלל כמה בתי כנסיות ובתי מדרשות, תתן גם נפי פשוטו שג מקרא ש"ש דחכמות בחון תרונכ וגו' קאי אחרות ורמויות ממש, דגם בחונות ובחירותות נר"ך להיות דבוק ומקושר בעבותות האבהב אל התוכ"ק אשר למד צבימ"ד, ויהיו כל מעשיו צמוד וצמשק עפ"י התורה וההנהגה.

והשואל מוציג היטב דברי התנאומא דדריש על הפסוק אם בחתי תלכו זש"ה חכמות בחון תרונכ וגו', ומייתי עובדל דר' יונתן בר' אנער ותנמוד, דשפיר שייכא דרש' זו להכח, שברי מדכתיב אם בחתי תלכו שמענו שר"ך הכתוב להיות דבוק בתורה הקדושה בכל תהלותיו ועניויו, לפיכך מייתי קרא דחכמות בחון תרונכ, וכדאמנן שאף בחון יהיה מקושר אל התורה הקדושה, ותהיה כל ההנהגה על פיה. דע"כ ליכא למימר דפירושה דכאי קרא כפשוטי' שר"ך ללמוד תורה בחון, שברי לימוד התורה לר"ך שיהיה צבימ"ד דוקא, וכעובדל דרבי ור' חייא במס' מו"ק (דף ע"ז ע"ב), דדריש לה רבי מדכתיב חמוקי ירכיך (ש"ש פ"ז) מה ירך בסתר אף ד"ת בסתר. אלא ודאי דכוונת הכתוב שיהיה ההנהגה בצרכי גופו בגשמיים עפ"י התורה, והדרש והפשט שיהיה אמת, דאם לומדים תורה צבימ"ד כדבשי אזי אף כאשר הולכים בחון דבוקים בתוכ"ק בכל עת תמיד. ומכאן להיות דבוקים בתוכ"ק תמיד, ולעבוד את הבור"ת באמת מחון נחת ושמחה, והוא יעלו מכל לרע ולוקב, ובמכרה נחה לישועה שלימה ואמיתית, ולהתגלות כבוד שמים עליו, במכרה בימיו אמן.

*

במסיבה לתמיכת קופת רבי מאיר בעל הנם כולל שומרי החומות

אם בחתי תלכו ואת מלותי שמרו ועשיתם אותם וגו'. צמד"ר ר"ש פרשן איתא בה"ד (תהלים קי"ט) חשבת דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד רשע"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלוני אתי הולך והיו רגלי מציאות

שכרי זה צרור שכשם שכלדיקים האמתיים הם מכוונים אל האמת, כן נביסוף הרשעים מכוונים בכל פעוניהם אל השקר, וכל מה שם עושים צרור הוא שבשקר יסודו, ויתירם מזו דנפעמים יתכן חלל לדיקים שיש נהם סמיות עינים, וחספר של יכונו נחמש כ"כ, חג הרשעים נלורך השגה רשעת חין נהם סמיות עינים כגל, וכל מה שם מתכוונים נכרע הם משיגים ומכוונים חינו מיד ולא יעשו כלל, כי הסע"ח מחזק ומחנך כחם להשיג מהר נלוים ומלוים כאשר עס נצבם. וא"כ זהו המבחן האמיתי לירא' כי לדעת הכלנית כי דרכים הם יראו שמעשים הם ממש מן הביסוף אל הביסוף מדרכי הרשעים, ופי"ד שמעמתי מלח חלל מלרי זלכ"ש עי"פ (תכנים קי"ט) מלווי תחכמי מלוותיק וגו', פירוש מלווי הם משאלי ה' תחכמי שחדע חין להתנהג במלוותיק, כי כשחזקון נמעשים וחלל דרכם חשכל להתנהג ביסוף דרכם. כי זה ודאי שם חנים טועים וכל מעשים הם ביסוף דרך התוכ"ק, וא"כ מהם חזקון חזרו דרך התורה האמתית שחנהג בו, מה שחל הדרכי הכפתי מהם.

וזאת אפי"ל בדברי המד"ר שאמר דוד בכל יום ויום הייתי מחשב למקום פלוני וכו' חני חולך, כדי לראות ולהתחזק נמעשי הרשעים דרכם והתנהגותם, ומהם חקק לדעת הדרכי האמיתי שחל ממש כפתי לגמרי לדרכם, וחיו רגלי מוליכות חותי לציבמ"ד כי לא חיה לו חורך לרמעי"ה להשחמש במבחן זה לשפוט יושר דרכו עפי"י מעשי הרשעים ותכלוכותיהם, כי בגולל כח קדושת חדונו דמעמ"ה לא עשה צדק, חלל ידע והשיג בשצחו צבימ"ד חת דרך התורה האמיתי מבלי שיהל לו. חורך להבחין חת עפי"י כהכנות הרשעים.

ורענינו הנה צימים קדמונים חיו הכללים והישיבות הקדושות יסוד היסוד צא"י, וכל מי שחפץ נפשו להדבק בחור החיים חיו רגלי מוליכות חותי לבחי מדרשות לעסוק בחור, חלל חיה חק ישראל מלח קדושה, ולא מלח זה פועמי ישראל מנוח לקר נגלם. וצבור"ה חיו הדברים הכפתיים, חלל שיחם גס חיים כוללים חשונים ובהם לומדי חור

חלחם חריס מלחחים, חלל שבתכלית והמטרה חיה דרך השקר, מ"מ הפעוניה והמעשים נלורך כן נעשים חלחם. משא"כ פעוניהם של יחודים חרדים נלורך דבר טוב חנים כ"כ חלחם גמור, כאשר הרשעים עובדים למשן השקר חלחמוניה וצמסירות נפס גדולה. ע"כ קשה מלח להלחית בפעוניה למשן דבר טוב, חלל שבתכלית הנלח חיה חלחם, חלל הפעוניה והמעשים נלורך כן חנים נעשים חלחם.

והנה דוד המלך ע"ה חיה חפץ ומשחוקק לחרבות כלל חוחו בפעלים למשן התוכ"ק, ונפי שחלח שרשעים פורקי עול עובדים צמסירות וחלחמוניה מרובה כ"כ למשן השקר, חשב מחשבות חמיד ללכת להביע צמעשים, כדי ללמוד מהם לעבוד צמס"פ למשן חור"ק. וי"ש בכל יום חיו חיה מחשב וחומר למקום פלוני ולבחי דירי פלוני חני חולך וכו', כדי להביע צמעשים צמח כוחות ועמל הם עובדים למשן השקר, וממנו יקח לעשות למשן חור"ק צחשקות גדול בלי לירות, חלל צסופו של דבר חיו רגלי מוליכות חותי לבחי כנסיות ולבחי מדרשות, כי דמעמ"ה חיה עשה פעלים למשן התורה הקדושה בכל לבו צמסירות נפס גדולה יותר ויותר ממה שעשו הם לדרכים הרעים, ולא חיה לו חורך ללמוד מהם כלום. וחיה חלל לו מה כי ממעשי הרשעים העובדים למשן השקר צלחמוניה וצמס"פ, נלמוד חנו לעשות פעלים למשן דבר טוב צלחח מזה.

ואפי"ר עוד דנה חם צרונ חלחם לדעת צצירור חם חיה חולך צדרכ חלחם יסקול דרכי ועיניו יועמידם על חור המבחן צלחח מ"ד דרכים, חלל יתחזק חם דרכו והכנהו חיה פי"ד חזותיו ורבותיו הקדושים י"ע וכמח"כ (שח"ש ח') חם לא חדעי לך חיה צגשים חלל לך בעקבי חלחל, ופירש"י ז"ל חם לא חדעי לך חיה צגשים צשאר עכ"ס חיה חיה חרעי וחללי מיד המלוקים לך לחיות ציניהם ולא יחבדו ציך החבונני צדרכי חזותיך חרשונים שחכלו חורתי וחמר מחרתי ומלוותי ולכי צדרכים, ע"כ. והמבחן ח' והוא הצרור יותר חוק חרלי מולק, חם הנכנהו ועינו חלל להיפוך ממש מדרכי הרשעים, חלל ידע כי חלח ח' דרכו, וחרי מעשי והנהגתו על דרך חלחם.

לאותם מקומות, ועל אחת כו"כ שלא יאומן כזאת על אדונינו דוד המלך עליו השלום שיטעוידוכו מחשבות זרות כאלו בכל יום ויום.

צ) ודרפן מכס חמשה מאה ומאה מכס רצבה ירדפו ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. בגמרא (סוטה דף י"א ע"א) חתא ולעולם מדה עוצה מרובה ממידת פורענות. ובקשו החוס' (שם ד"ה ולעולם) אם תאמר הא מלינו מידת פורענות גדולה ממדה עוצה, דכתיב גבי מידת פורענות איכה ירדוף אחד אלף זשנים ויטו רצבה ואילו גבי מדה עוצה כתיב ודרפו מכס חמשה מאה, וי"ל דמדת פורענות מיירי ברדיפה ולא בהריגה אבל הכא דכתיב ודרפו מכס חמשה מאה מיירי ברדיפה והריגה, דכתיב בסיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לחרב, עכ"ל החסופות.

והאזה"ח הקדוש צפרש ז' בקשה על חירון החוס' ממה שאמר ז"ל בצומד קטן (דף ט"ז ע"ב) אלה שמות הגבורים אשר לדוד וכו' וכשהיה יואל למלחמה היה וכו' זרק חץ ומפיל ח' מאות חלל צפעס אחת וזכה מתאנח על מתחים דכתיב איכה ירדוף אחד אלף יתחב בה קול ואמרה רק בדבר אוריה החתי. והשתא לפי דברי החוס' דמה שאמר הכתוב איכה ירדוף אחד אלף מיירי ברדיפה בלא הריגה, למד היה מתאנח דוד על שלא היה בורג אלף חלל בתוך אחד, דכתיב איכה ירדוף אחד אלף, כלל פסוק זה אינו מדבר בהריגה כי אם ברדיפה בלחוד. ומכא קשיא זו דמה הוא ז"ל דברי החסופות, וכתיב אשר על כן נראה דבין פסוק ודרפו מכס חמשה מאה בין פסוק איכה ירדוף אחד אלף אינו מדבר בלא בהריגה, ומכא שבקשו החוס' נראה לחרץ עפ"י דאיתא בזה"כ וי"ל, מכס מן החלשים שצבם ולא מן הגבורים שצבם, פ"כ. וי"ל דמה כפל לימר ולא מן הגבורים, אלא הכוונה היא שצב לשלול שלא לפרש דבריו ש"ל אפילו מן החלשים, לזאת פירש ולא מן הגבורים. והשתא לא קשה מידי קשיית החוס', כי צפסוק זה לא הזכיר אלא צרכה החלשים שצירשאל שירדפו חמשה מאה וכו'. ומכא שאלו הכתוב איכה ירדוף אחד אלף מדבר בגבורים, ואומרו אחד נתכוון לימר הניחוח שהוא הגבור וכו'. ולזה היה דוד מתאנח על השלום

המתפרסים מקופות הכוללים, אבל מצבם צפפל ממנ, בעבור שכן שפע הממון שהיו נותנים אח"כ נהחזקת החורה צה"י נפסק עתה, וכל הממון ניתן למינים וכופרים המשתמשים בו להעביר את ישראל ע"ה חמוות ודחם, ולעקור מנצם כן זיק חמונה, כאשר עשו יחודי מארזוק ותימן שהזינוס נח"י והפכו אותם לכופרים בגמרים.

ולדרבנן נאמר דהנה הכוללים הללו יסודתם צהרי קודש ע"י הדיקים הקדושים צדורות הקדומים עוד מימי האלשיך בק' והבית יוסף זשי"א, ואח"כ חזרו ונסדו יחד ע"י תלמידי הבעש"ע הקדוש וכן תלמידי הגר"א ז"ל, עד שקמו האפיקורסים נהשצת ולעקור את הכוללים. וכאן יש לנו צ' צבחינות לדעת צדור מענתם של הכוללים, במצחן הא' שזכו דרך הדיקים הקדושים מדורות הקדומים. והמצחן ב' שדרך הרשעים היה לסיפור, שסם מתאמלים בכל חבולותיהם להשפילם ולעקרם כליל. ע"כ אנו מחויבים להתאמץ להחזיק בכל מה דאפשר את הח"ת הישיבות והכוללים. וכמ"ש מן החת"ם זי"ע שאנו מחויבים להחזיק את יושבי ח"י החרדים לדבר ה' בעבור חשבון קידוש החדש ועיבור השנים שאינו אלא בארץ ישראל לדעת הרמב"ם ז"ל בספר המלוות.

*

אם בחקתי חלבו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם וגו'. צמד"ר ריש פרשתו איתא בה"ד (תהלים קי"ט) תשצתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד רצש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולצית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מצוינות אחי לצתי כנסיות ולצתי מדרשות בה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך, ע"כ. והדברים מתמיהים למאד שכרי דוד המשי"ה היה צדוק ציורו בכל עת ורגע, ונפשו איוחה לעשות רצון קונו וחפץ אורי, וא"כ מאין צאו אליו מחשבות זרות כאלו בכל יום ויום ללכת למקומות ולנחם אשר לא יאות לקרוב אל פתחו. והלא אף הדיע שצירשאל אשר נכשל בהליכה צפופל אל אותם מקומות, מסתמא אינו מחשב על כך מראש, אלא צשעת מעשה גובר עליו יצרו ומשכו צרשתו ללכת

האלף, שהרי לפי מה דליתא בתוספתא דטועה הביאו רש"י ז"ל בפרשת כי תשא במאמ"כ פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים וגו' ומלא שמד טובה מרובה ממדת פורענות אחת לחמש מנאות שבמדד טובה הוא אומר נוזר חסד לאלפים ואילו מדת פורענות מגעת עד ארבע דורות בלבד. ח"כ תמורה מה שאמרנו ז"ל שכל מה שביד דוד מתאנה היה בעבור צ' מנאות החסדים לו לתשלום אלף, ולפי"ז כל אהבתו היחה על שלא הגיע למעלה האומות בעת הלחצן שנאמר בזה איכה ירדוף אחד אלף, ואילו היה מכא אלף בתן אחד הוא ניחא ליה, וקשה מדוע לא התאנה על שלא נתקיים צו הכטחת מדת טובה המרובה ממדת פורענות ח"ק פעמים, להויתור אחד המיוחד בגבורים, ולפי השבון זה היה ראוי לו לרדוף ח"ק אלף בפעם אחת.

ואשר על כן נראה לי לומר בישוב הסתירות בענין זה בדברי חז"ל שנחקקו בזה הקדמונים וטרחו לתרם בפנים שונים, ובאמת צדיני יפלא דלכאורה אין כאן התחלת קושיא. דהנה כבר הזכרנו לעיל דהא דמדה טובה מרובה ממדת פורענות ח"ק זימני ילפינן מדכתיב במדת פורענות פוקד עון אבות וגו' על שלשים ועל רבעים, ואילו במדה טובה כתיב נוזר חסד לאלפים. אמנם הנה כלל גדול הוא בדבריהם ז"ל (קידושין ל"ט ע"ב) שכן מצוה בזהא עלמא ליכא. והיינו דאין הקב"ה משלם שכר המנאות בעוה"ז, כי אם פירותיה של המנאה יאכל בעוה"ז ובהקדן קיימת לו לעולם הבא, אז יתענג על ה' וישבע מרב טוב האפין לו. ח"כ נמלא דמח שהבטיחה תורה לשלם במדה טובה מרובה היינו צעולם הגמול. ולא מביעית לדעת הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה (פ"ט ה"א) ז"ל שכל היעודים הטובים הנזכרים בתורה אינם סוף מתן שכרן של מנאות ולא אותם הפרעות האמורות בתורה לעוברי על דת הם סוף הנקמה שנוקמין מן הטובר על המנאות, אלא שכל היעודים הללו הם שאם נקיים את התורה בשמחה ובעצתה נפש וכו' יסיר הקב"ה מאתנו את הדברים המונעים אותנו מלעשות ולקיים התורה כחול ורעז ויוגן באופן שנוכל לעבוד את ה' בלא שום מונע. ולהפוך אם נעזב את התורה מדעת ונעסוק בראי

האלף כדי שלא תהיה מדת פורענות מרובה, כי דוד היה אחד המיוחד וכו', עכ"ד האוה"מ הקדוש עיי"ש שהכריח.

ולכאורה קשה קצת על מה דנחית לחלק בין אם ישראל הרדופים הם בגורים או חלשים, וכו"ל. כן מדברי חת"כ, שהרי בבעתה ורדפו מכם חמשה מאה וגו' היא יעוד נסי שמוחזן לטבע העולם, וכיון שכן מה מקום לחלק במספר הרדופים בין אם ישראל הרדופים הם בגורים או חלשים, אם כל ענין הרדיפה הוא בעצרתו יחבדך, הלא לפניו אין מעטור להביע בדבר או צמטע כח, כי הוא כותסן ליעף כח ולחין אונים עלמח ירבה, ואם חפץ ה' הריכו מאמץ ידים רפות ומחזק זרבים כושלות, לנחש שדח המלחמה כאחד הגבורים אשר משולם אחשי כהם.

ואמ"כ ביאור כוונת האוה"מ הקדוש עפ"י מה דליתא בתנוד"א רבה (פ"ג הוצא בילקוט ראובני פרש"י ז') דוד הכה ח' מנאות חלל בפעם אחת, אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אני חסר מנאים, ח"ל דוד בני לא כן כתבתי בתורתי ורדפו מכם חמשה מאה, אעפ"י שאין בזה ד"ת איש אחד מכם ירדוף אלף שנאמר איכה ירדוף אחד אלף, אבל אחת עשית ראוני ולא כל ראוני שנאמר רק בדבר אוריה הכחי לפיכך אחת חסר מאתים וכו', ע"כ. מנודר מה דבך קרא ורדפו מכם חמשה מאה וגו' מייירי בשאין בישראל דברי תורה אלא ד"א ומקרא בלבד, אבל כשיש בזה ד"ת ירדוף אחד מישראל אלף מן העכו"ם. ולכוונה זו אפשר להסב גם דברי האוה"מ הקדוש שהביא דרשת חת"כ מן החלשים שבכם ולא מן הגבורים שבכם, כלומר שהם חלשים בד"ת שאין בזה אלא ד"א ומקרא בלבד, על כן צרכם מועתה שירדפו חמשה מאה בלבד, אבל בגורים שבכם הלא המה בגורי כח עשי דברו העוסקים בתורה ובמנאות באמת, צרכם כפולה ומכופלת כמה מונים עפ"י פעלם, ולכל הפחות ירדוף אחד מכם אלף, זה הנראה לי ליישב דברי האוה"מ הקדוש.

ברם אחתי לא סגי לן בזה ליישב מה שאמרנו ז"ל בדוד שהיה מתאנה על חסרון המנאים לתשלום

אלא כך הוא עיקרן של דברים הקב"ה מאכיל לעצמו
 בעו"כ מפירות המלוא ששאו, וכשכר כולו קיים
 להם לעולם כזה. ואם יש להם עוונות נפרע מהם
 בעו"כ כדי שגאלתם מן העו"כ יזכו מיד ליכנות
 מפרי מעשיכם הטובים, וע"ד שאמרו ז"ל צמי שוכר
 ע"י עו"כ שחלף זכר מיד לחיי העו"כ שבריתו
 כפרה על כל עוונותיו, וכריכו ונכנס לג"ע נקי חף
 בלי שום חטא. וענין שכן העולם כזה חלוי בכל
 לפי המדריגה שזכה לה בחייו, ואם יזכה יקבל יותר
 ויותר מת"ק פעמים בשכר מלכותו. וכמ"ש האו"ח
 הקדוש ב"ש וזאתה ע"פ ולשמי מלכותו חלף
 דור ואמרו ז"ל בעושים מיראה חלף דור ולעושים
 מאהבה חלפים, כי לא כפל בלבד יגיד חלפים כי בודאי
 ששוכר מאהבה אין קץ לשכר מעשיו, ולחלפים לאמור
 באובדו לשון רבים יכלולו לומר עד מאד חלף וכו',
 ויש בין אובד לאובד כפלי כפלים חלף קטן שבאובדים
 גדול כפלים בגדול שביראים, עכ"ל.

ובדרך זו נראה ליישב מה שנתקשו המפרשים בדברי
 הכתוב ונר חסד לחלפים, דלפי מה שאמרו ז"ל
 (ר"ה ל"א ע"א) שית חלפי שני בוכ עלמא, אין
 במלכות שיהיו בעולם ב' חלפים דורות במשך כל
 ימות העולם, וכי"ז בענינה תורה נור חסד לחלפים
 אם כל שנות העולם הם פחותים בזהב לחלפים
 דורות. ובספר תורה משכ למנן החסד סופר אב"ב
 מצינו מספר ששנים לדוד (הוצאו דבריו בחוספות
 חדשים על משניות סוף מסכת מכות ממורכס"ח ז"ל)
 לתרין קשיא זו ע"ד שכתב בהקדמה ב"ב דהחורב
 נצרת ב' חלפים שנה קודם העולם, וכתב דבר אור
 לחלף דור שהוא חתקט"ד דורות קודם העולם, ש"מ
 של דור ודור הוא שתי שנים וי"ט יום וי"א שעות
 וכו', ע"כ. וא"כ שפיר איכא בעולם ב' חלפים דורות
 שכן ד' חלפים שנה מהחלת ב' חלפים תורה שחלילתן
 מזמן אברהם אבינו עליו השלום (ע"י ע"י ע"י).

אכן אחי קשה דכיון דמזמן מתן תורה ליכא ב'
 חלפים דור עד סוף ימות עולם, אי"כ כי"ז אמר
 תורה במעמד הנצח נור חסד לחלפים, בעוד שלא
 נחתו בעולם ב' חלפים דורות ממש. ותו קשה
 בדמיה פירוש כתב פוקד עון אבות על בנים ועל

כל עונות העו"כ ומצינו עליהם כל הרעות המונעות
 מלקנות עו"כ. אבל עיקר השכר של עו"כ אינו מזכר
 כאן כלל כדי שיעבוד את הצו"ח לשמו ולא מחמת
 שכר הכוה או מיראת העונש, עכ"ד ברמב"ם ז"ל. אי"כ
 פשיטא דבנחתה נור חסד לחלפים קאי על עו"כ
 שהוא זמן השלום השכר הטוב לאובדו ולשומרי
 מלכותו. חלף חף לדעת החולקים על הרמב"ם ז"ל
 וסבירא לכו דגם הישירים האמרים בתורה בפרשת
 חס בחקתי ושאמר מקומות חס בתורה שכן על קיום
 המלכות, וטעמו ליישב באופנים שונים הקשויא כידועם
 מדוע לא מזכיר הישירים הוותיקים בתורה (עיין כלי
 יקר פ' וזו מצינו דברי מהר"י אברבנאל שזונה שבעה
 דעות שגאמרו בדברי הקדמונים בענין זה), מ"מ חף
 כס יורו דשכר עו"כ אינו חלף מיעוטא דמיעוטא מן
 השכר המשלם בעד שמירת התורה והמלכות, ועיקר
 השכר לפון וגו' לעו"כ, וכמו שדרשו ז"ל ב"ש פ'
 וזאתה ע"פ ולשמי מלכותו ונחמד לקבל שכן.

ודחי נמי חיתא במד"ר פ' עקב (פ"ג ח') אמרו
 ישראל אימתי אתה נותן לנו שכר המלכות ח"ל
 הקב"ה המלכות שאתם עושים מפירותיהם אתם
 אוכלים עכשיו אבל שכר הקין בעקב שנתן לכם
 שנאמר וכו' עקב תשמעון. ובשחל חו לק"מ מהא
 דאמרו ז"ל שמד עובד מרוב על מדת פורענות
 ח"ק פעמים על מה שמלכו שמדת העובד שבעיני
 הקב"ה לישראל ורדפו מכם חמשה מאה אינה מגעת
 למדת הפורענות דכתיב איכך ירדוף אחד חלף. שכרי
 הא דאמרו ז"ל מדת עובד מרוב על מדת פורענות
 ח"ק פעמים אין המכוון כי כל השכר המרובה הזה
 בארץ ישולם, ודאברה גריעותא היה אם ישלם שכר
 המלכות בעו"כ, וזוהי מידת העונש שבקב"ה משלם
 לאויביו שכר מעשיהם הטובים בעו"כ. וכמו שפירש"י
 ז"ל במהש"כ (ס"ט וזאתה ע"פ ולשמי מלכותו ח"ל פניו
 להאבידו שהוא משלם להם שכרם בעו"כ כדי לערסם
 ולהכאידם מן העו"כ, אוי להם ואוי לנפשם. ולהיפך
 בנדיקים הקב"ה נפרע מהם בעד עוונותיהם בעו"כ
 כדי יכנסו לעו"כ מחוככים ומטורחים ללא כל רצו
 והם יקחו חלקם משלם להבעג בג"ע מרוב טוב האופן
 להם.

חסד לאלפים. אף שאין אלו מצויים ומשיגים עניינם אלו בעוה"ז, כי גבשו דרכי המקום יחבדך מדרכנו ומחשבותיו ומחשבותינו כגבשו שמים מחר, ומה מחד עמקו מחשבותיו יתבדך עד אין חקר, ואין אחנו יודע עד מה, וגם אסור לנו לחקור ולהבזקן במה שלא הורשנו משום מה למעלה ומה למטה וכו'.

תבוא לענין ראשון כי עיקר תשלום השכר המיועד לשומרי מצוות השמי"ת הוא בעולם הנצח, ובעוה"ז אין ישראל נהנים כי אם מפירות השכר. וא"כ שוב אין לתמוך ולהקשות על מה שגדלה לעין כי אין מזה טובה מרובה ממדת פורענות, שכרי צדקת פורענות נפרעין מיישראל בעוה"ז על כל עוונותיהן משא"כ צדקה טובה עיקר הגמול שמור הוא לעולם הבא, ועל כן נדמה לעיני צדק כי ח"ו מדת פורענות מרובה, ומאחר שצדקה טובה אין משלמין בעוה"ז כי אם כטיפה מן הים מהשכר הרב והעולם השמור לחלקן של ישראל, והקצין כולם קיימת וגנוזה לעולם הבא. וכשגדלה דחא"ן להבא, לכאורה איכא לאקשווי איפכא מדוע היה דוד מתאנה על ב' מאות החסידים לו לתשלום האלף משום שנאמר צדקה"ע איכא ירדוף אחד אלף הרי לא דמיין כלל זה להבא, ודישראל אין הקב"ה משלם שכר מצוותיהן בעוה"ז, ומה לו להטעם על זאת, ודאי כי שכרו הרבה מחד לפי גדלתו ומעשיו הטובים, אלא שהוא לפון לו לעוה"ב.

אכן מראה לבאר ענין אמתו של דוד על חסרון ב' מאות חלל לתשלום אלף, עפ"י מה שכתב בספר אבן יוחאי (דיואל פ"ח) שמועה חשבון עפ"י הסוד וז"ל כי צדק ה' אלפים ושבע מאות שנה לנביא עקירוב אס מעט קודם אז מעט אח"כ יבא קאנו בעצמיות, למען יוכלו בני ישראל לשבח צדק על אדמתם כג' מאות שנה מהאלף השני, למען יתראה לעין כל היות האמת אחס, ויהיו בגוף ונפש מן העוה"ז וכו', ויהיו המאות שלש להיות כי צדק ההוא חפול החוקק, ויתאמת הדבר היותו בלתי מקריי בעצמותו הסך ההוא וכו'. ואחרי השוב הגופני מהעוה"ז אשר יתן להם צדק אלף השני הוא לאות ולמופת שם בני עליה, ויראו כל העולם ויושיבו חבל סכלותם מקדם ויבטחו ישראל, וישערו מעובם הגופני השוב

בני בנים על שלשים ועל רבעים, הרי דמדת העושה הוא ארבע דורות ממש בנים ובני בנים זכו, ולא צדקות של ב' שנים, ומבהם ינפין דמדת עובד דכתיב זה ועושה חסד לאלפים מרובה ח"ק זמני על מדת פורענות. וא"כ כי יהיו צדמות פורענות אמרינן דארבע דורות הם דורות ממש, ה"ג צדקה טובה אלפים דור האמורים זה הם דורות ממש, וכדרכה קושיא לדוכתה דאין כאן ב' אלפים דור במנין כל ימות שלם.

ונראה בהקדם עוד מ"ש מן החסד סופר זל"ה בעצמותיו (חאו"ת סימן קצ"ח) על מה שכתב מהרי"ל בשם רבינו פרץ דסנדקאות מעשרת בקמורת, והרמ"א ז"ל צדקה דיעב (כלכות מילה סימן רס"ב) בעתיק דברי ר"פ הללו וכתב עליו דמה"ע מוכרח שלא ליתן ב' ילדים לבטל צדקה אחד כדאמרינן בקשרת (תמיד פ"ה מ"ב) חדשים לקטרת צדקה וכפיסו מפני שמעשרת. והגר"א זל"ה בהגהותיו כתב על דברי הרמ"א דמעולם לא ראונו לסנדק שמעשר. ולדעתו מקור הדברים שלא ליתן ב' סנדקאות לאיש אחד נובע ממוצאת ר"י החסיד. וכתב על כך החת"ס זל"ה דלא ראונו איכא ראייה, ואין זה כדאי להכחיש דברי אחד מן הראשונים, ואפשר החליפו לו מן השמים שכר העשירות בשכר אחר לפי זכותו ולפי חולו, עיי"ש בארוכה.

ובכו כן אף אלו נאמר לענייננו כי הקב"ה בעצמותו צדקתו הקדושה לשלם שכר טוב לאזכריו ולשומרי מצוותיו לאלפים דור, אכן צדמת אין זו הצדקה שיהיה שכרו משתלם לו בעוה"ז, כמבואר דשכר מלך צדקה עלמה ליכא, אלא שהצדקה הקב"ה הוא שישולם לו בעוה"ז שכר המה צדקותיו וצדקתו אל השכר שיהיה ראוי להשתלם במשך אלפים דור, והצדקה יתבדך שרירה וקיימת, ולעד עומדת. והוא דוגמת מ"ש החת"ס זל"ה דאפשר שהחליפו מן השמים שכר עשירות בשכר אחר, ה"ג כך היה ענין יעוד זה שישתלם לו שכר עוה"ז לפי מדת שכר של משך ב' אלפי דור מן העוה"ז, כי הרבה דרכים למקום לחת לאיש כדרכיו וזכריו מעליו בעולם הנצחי צדקתו צדקתו אל השכר הראוי לו על פי הצדקה ועושה

ברוחי אשר ירשו בני הגלות אחר המות וללכת נלחם וכו', ע"כ. ודבריו אלו פירשתי מאב"כ (תהלים ל"א) מה רב עוצר אשר לפנה ליראוך פעלת לחוסים כך גגד בני אדם (ענין דבריו לעיל פ' פקודי תכ"ח).

תמצית הדברים כי כאשר יושבי חבל רואים צמח עיניהם רוס מעלת בני ישראל ותפארת גדולתם בעוב"י, אזי מתגלגל ומתקדש שמו בגדול יתברך בעולם כולו, כי כן בראותם את כל העוצ אשר עשה ה' לישראל, ישפיעו בדעתם כמה טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו לעולם הבא, ויכירו ויודו כולם מה רב העוצ הפסון לישראל ללכת נלחם. וע"ד זה כתב בסב"ק ערבי נהל לפרש מאב"כ (תהלים ח') נודע ה' משפט עשה בפועל כפיו נוקש רשע וגו', פירוש אימתי נודע ה' וגלה כבוד ה' ומתעלה שמו בקרב יושבי חבל בזמן שמשפט עשה בפועל כפיו נוקש רשע, דהיינו מיד כאשר הרשע עובר עבירה הוא נוקש ונלכד בחטאו, כי הקב"ה עשה בו משפט ודין לאלתר, או אז כל יושבי חבל נזק למדו בראותם בעליל כי עוונותיו ילכדנו את הרשע, ישבו עמלו בראשו ועל קדקדו חמסו ירד. אבל אם ישובו רשעים לשאול כלומר שאין הקב"ה משלם לשונאיו אל פניהם רע כרשתם, אלא הם שלמים ושקטים בעוב"י ועצרתם שמורה נלחם להפרע מהם אחרי מותם, ולדונם בחופת של בצות, אזי כל גויים שכחי אלקים, כי אינם מכירים ויודעים גדולתו של הקב"ה, והם חמהים ומשתוממים מדוע אינו משלם להשע רע כרשתו, ולא ידעו ולא יבינו כי חטאתו נרורה ומונחת להפרע ממנו ביום הגמול.

והיוצא מה כי אף שיעקר שר מלכותיכם של ישראל שמור להם לעוב"י ואז שחרם יעלו משלם מבטל בגמולות, מ"מ בדין הוא שיתן הקב"ה לישראל כל טוב בעוב"י ויפאר אותם ויורומםם וינשאם לכל הפחות במדה כשורה לתפארת גדולת גויי הארצות בעת היותם בשיא גדולתם. שאם לא תגיע מעלתן של ישראל וגדולתן למעלת העוב"י, ח"ו יתחלל שם שמים לעיני הגויים, באחרם איב השכר העוצ אשר הבעית הקב"ה לזרע ידידיו. ללא סגי במה שיהיו מספרים לאוב"ע רבנות דיעבד לן קב"ה כד מטיא שעתא, במיתי לן נהורא ותחפי להון בבחא, שכרי אוב"ע אינם מאמינים

ובזה מובן היעצ מה שהתאמת דוד המע"ה על ז' מאות חלל שחברו לו לתשלום האלק, דלא ה"ב מתאמת על שלא קבל שכרו משלם בעוב"י במדה טובה מרובה, דליתו כן לא על חסרון ז' מאות בלבד ה"ב מתאמת, אלא שביד לו להתאמת עד ח"ק אלק הראוי לו לפי חשבון מדה טובה מרובה ממדת פורענות חמשה מאות פעמים, אלא ודאי שהוא ידע שפיר דשכר מלאך בראי עלמא ליכא, וכל שכרו שמור לעוב"י אשר עין לא ראתה. אלא שביד מתאמת על חסרון ז' מאות מחמת שביד מילר דוואג על כבוד שמים הממולל בעולם, כי יאמרו בגויים איכה ירדוף אחד מהם אחרי אלק מישראל, ואילו דוד מלך ישראל אשר נמשח בצך שמן הקדש ובחר לה' שיגלה כבוד מלכותו בעולם על ידו בשנת הגאולה, ואשפ"י אין בכוחו למחון כ"ח ח' מאות חלל בצת אחת. ונמצא כי אין בצורתו של מלך ישראל נגעת עכ"פ לצבורת הגויים. ועל כך יגע באתחור על חילול ה' הנלחמ מכך, עד שיאתה צת קול ואמרה רק בדבר אוריה החתי.

וא"ל תחמה דלפי דבריו מה עיבה של הצעתה ורדפו מהם חמשה מאה בזמן שהיו ישראל עושין רצונו של מקום, הלא אייבה נגעת אפילו למעלה באומות שנאמר בזה איכה ירדוף אחד אלק, וא"כ לכאורה לא מעלייתא ה"ב לישראל אדרבה גריעותא היא. ואפ"ל

המשית, ועד אותה שעה עליהם להתנחם ולהתעודד בסיפור כל העובות והנחמות המיועדות להם לעתיד. וכדאיתא בזה"ק פרשת תשא (קפ"ח ע"ב) וזה"ק, ישראל סגלן עליהן כמה בישין בגלותהון, ואלמלא כל אינון עבאן דקא מחכאן וחמאן כתיבי באורייתא לא הוו יכלין למיקם ולמיסבל גלותא זכו, וזה איתמר דעאלין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וחמאן כל אינון נחמות וחדאן בלביהו למסבל כל מה דייתי עליהו ואלמלי דא לא יכלין למסבל, עכלה"ק.

וע"ל כן אחרי שהתבאר דוד כי לא ישיגו ישראל כבוד וגדולה כראוי להם לעולם, וזאתה נפשו מרה עלי כבוד שמים אשר גלה, בראותו כל עיר על חילה בנויה בארמנות פאר ובמשכיות חמדה, ועיר האלקים מושפלת ולא זכתה להכניע אל מעלת האומות, לא מלא צמה להתנחם ולהתחזק ממעורבותו אלא צמה שכיו רגליו מוליכות אותו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, כי מן השמים הדריכוהו ללכת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, שם היה יופה ומציע כל הנחמות והיעודים המצבחות לישראל לעת"ל, וזאת היתה נחמתו, עדי יעלה בראון השי"ת לגאול את ישראל. ואז יתן ה' את עמו ישראל לשם ולתהלה ולתפארת על כל גוי הארץ, ויתגדל כבוד שמים בעולם באמור עליהם עם ה' אלה.

אך עד אותה שעה גדולים מאד הנסיונות העומדים על ישראל כאמרו ז"ל (גיטין נ"ז ע"ב) מי כמוה באלים (שמות נ"ד) מי כמוה באלמים ה' מי כמוך באלמים שאתה שומע נואוהו וגידופו של אותו אדם ושותק. ובאמת הן הן גבורותיו והן הן מוראותיו שסובל כל אלה ושותק (יומא ס"ט ע"ב). וכמ"ש אש"י בה"ק מוסיף אלעזר ניסן זל"ה (הוצא ביעבד לב פרשת ראה) ע"ד מלאה ישרה מאה"כ (ירמיה ב') הרימיר גוי אלהים וגו' ועמי המיר כדודי בלא יועיל, כי צימים מקדש שנות עולמים היה שצחו של הקב"ה צמה שסיפיו את הגדולות ואת הגוראות אשר עשה לשם סגולתו להושיעם מיד שונא. אך אח"כ כאשר ראתה גויים בלא מקדשה, והם מקרקרים בריבול ושותק, וזאתה השאלה איך גבורותיו איך מוראותיו, ועמי ואמרי הן הן גבורותיו הן הן מוראותיו שאתה כל אלה וסובל ושותק, משום שהוא

דכין שיעוד זה ורדפו מכס חמשה מאה מיירי בזמן ישראל עושין רש"מ ואין בזה חטאים, א"כ לעולם לא יבא לידי כך שירדוף אחד מן האומות אלף מ ישראל, וכיון שלא יתקיים קרא דאיכה ירדוף אחד אלף אין בכך העדר כבוד שמים אם ירדפו חמשה מ ישראל מאה מן האומות ותו לא. שהרי אף במספר זה תודוע מעלת ישראל וגדולתה על האומות, שלא ישיגו לרדוף כלל אחרי ישראל. אבל אחרי שהטא ישראל ובעוונות הדור נתחזק כח הגויים והשיגו לרדוף אחד מכס אחרי אלף מ ישראל. אזי בזמן שהקב"ה מושיע לישראל ומאמן כחם לרדוף אחרי העכו"ם, דין הוא שיגביר ה' כחם של ישראל שגיגעו עכ"פ לגבורת הגויים בדרפם אחריהם, וישיגו לרדוף אלף מכס. ולפיכך היה דוד מתאנה על צ' מאות חלל, דמאחר שכבר הטאו ישראל בעגל ובעוונות הדור כבר נתקיים מלפנים איכה ירדוף אחד אלף, על כן כאשר זכה הוא לרדוף את האומות היה ראוי שירדוף לכל הפחות אלף מכס בזה אחת, כאשר עשו האומות לישראל בזמן מעלתם, כדי שלא יתחלל שם שמים, והשיגוהו זה קול רק בדבר אוריה החתי.

וע"ל פי כל האמור נבא אל הביאור בזוונת המד"ד המוצא בפתח דבריו אם בחקתי תלכו וגו' בה"ד חשבתו דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמר דוד בכל יום הייתי מתעב למקום פלגיו וכו' אני הולך והיו רגלי מוליכות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. כי הכה דוד המע"ה היה מתאווה ומשתוקק בכל לבו ונפשו להרבות כבוד שמים בעולם, וכמבואר שעל כן היה מתאנה על צ' מאות חלל, משום שיש בכך העדר כבוד שמים אם אין ישראל שוין אל האומות בחוקף גבורתו. ולאח השג מחשבות ללכת ולהביע ביקר תפארת האומות ולהתבזון בצניהם ובעוונותם ובארמנותם, וכל כוונתו בזה היתה לעורר רחמים על בני ישראל שטיפעו להם הקב"ה שפע טובה דוגמת האומות, דאם למעשיו כן לעושי ראונו עאכ"ו. ובכך יתפאר ויתרומם ויתנשא כבוד שמים בעולם, כאשר יראו מעלת ישראל חיו כבודם. אמנם אח"כ התנחם דוד המע"ה על מחשבתו ראשונה, והיו רגליו מוליכות אותו לביהמ"ד, כי ראה והשיג צעני חכמתו שלא ישיגו ישראל אל העוב הכוא אלא אחר ציאת

ונתתי שלום בארץ ושכנתם ואין מחריד וכשנתי
 חיה רעה מן הארץ וחרד לא תעבור בארצכם.
 ופירש"י (מתורת כהנים) ח"ל לומר שלא יבואו
 למלחמה אלא אפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה
 למדינה. וכתבו המפרשים דייקן לה מדכתיב וחרד
 לא תעבור בארצכם, ולא כתיב וחרד לא תצא בארצכם,
 משמע דאפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה.
 אכן אונקלוס תרגם על וחרד לא תעבור בארצכם,
 ודקטלין בחרצא לא יעידון בארעכון. ונראה שגם הוא
 יליף לה מדכתיב לשון העברה, ומליו כיו"צ דהעבר
 פירוש הכרז דכתיב (בראשית י"ח) אל נא תעבור
 מעל עבדך. וכו"ל לא תעבור בארצכם פירושו לא תסור
 מלהיות בארצכם. אבל קשה דלכאורה אין זו ברכה,
 אדרבה הוא היפוך הברכה שיהיו שולפי חרב בארץ
 בכל עת, ולא יסורו ממנה.

ונראה עפ"י מה דחק במסכת שבת (דף ס"ג ע"א)
 לא יא' האיש בסייף וכו' ואם יא' חייב חטאת
 ר"ל אומר חכשטין בן לו וחכמים אומרים אין
 אלא לגנאי שנאמר (ישעיה ז') וכתחו חרבותם
 לאתים וחיתותיהם למזמרות ולא יא' גוי אל גוי
 חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. ובגמרא שם חניא אמר
 לו לר"א וכי מאחר דחכשטין בן לו מפני מה בן
 בטלין לימות המשיח וכו', אמר לכן אף לימות המשיח
 אין בטלין. ח"ל אבוי לר' דימי מי"ט דר"א דאמר
 חכשטין בן לו דכתיב (תהלים ס"ג) חגור חרבך על
 ירך גבור הודך והדרך, ח"ל ר"ב למר ברבי רבינא
 האי בדברי חורז כתיב (פירש"י האי בד"ת כתיב,
 הוב זכיר לחור על משנתך שחבא מזומנת לך בשעת
 הדין להביא ראיה כחרב על ירך גבור וכו') ח"ל
 אין מקרא ויאל מידי פשוטו. א"ר כהנא כד הוינא בר
 תמי סרי שנין וכוה גמירנא ליה לכולה בש"ס ולא
 הוב דיענא דאין מקרא ויאל מידי פשוטו עד השתא,
 עכ"ד בגמרא. ולכאורה יש להציק דהלא חכמים פליגי
 עליה דר' אליעזר, וסברי דהוינא בכלי זין בשבת
 חייב חטאת משום דלאו חכשטין הוא לו, והלכתא
 כחכמים לגבי ר"א, אך ר"א מייית ראיה לשיטתו
 מקרא דכתיב חגור חרבך על ירך וגו', הרי דחכשטין
 הוא לו, ור' כהנא ערס ליישב קרא גם לדעת חכמים
 דהאי בדברי חורז הוא דכתיב, ועי"ן קא מדא' ליה

היודע שכל זה חקליתו לעונת ישראל. וזהו ועמי
 המור כבודי בלא יועיל, שהחליפו סיפור שבתו של
 מקום שמתפנים היו מספרים פועל אשר פעל את
 אבותינו בימי קדם, ועשה בשעה שהוא סובל ומעלים
 עין מאוררים אעפ"י לא יחשו ולא ישקטו מלספר
 בשבת הקב"ה, ואינם קורים חגר לגדור, אלא ועמי
 המור כבודי בלא יועיל, שאף בשעה שאינו מועיל להם
 כלום הם נותנים כבוד וגדולה, באמרם שזהו ראונו
 וכבודי לסבול חרופים וגידופים, ואעפ"י הוא
 כובש גבורתו ואינו מועיל ומושיע את ישראל.

וביותר דבור הזה שבני ישראל נותנים בגלות בין
 הערב רב שמואלם משרש האומות, כן כן גדולת
 גבורותיו ועזו ונוראותיו שסובל כל זאת ומחיה, כי
 ראה חכמתו יתברך שכל הנסיונות והסחרת הפנים
 הם לעוצתן של ישראל. ואומותם של ישראל בצרכי"ע
 חזק כיתד שלא תמוט, וכן יודעים ומשיגים שגדול
 ההסתרה היא רק למראית עין, ובאמת הנה זה עומד
 אחר כחלינו משיגה מן החלומות מלין מן החרקים
 להושיע את ישראל. וכבר בטענתו הצורה יתברך
 בתורתו הקדושה כי לא תשכח מפי זרעו, וכן בן
 גבורותיו של הקב"ה שבתוקף השפלות וההסתרה עדיין
 נמלאים מעשים מישאל הדבוקים בדרך התורה
 והאמונה וצוטים בישיבת ה'.

והבוכה"ע יעזור שנתחזק באמונה השלימה ולא
 מחז מחלי ביהמ"ד, שתשאר קדושת ביהמ"ד
 דבוקה בלבונו, ואף בלבתנו בחזן יהיה למד על לוח
 לבנו כח התורה והתפלה שעסקנו בהם בביהמ"ד,
 וכן האמונה והדבוקות בהש"ת ובתורתו הקדושה.
 ומכאן להיות דבוקים בהש"ת ובתורתו הקדושה.
 ומכאן להיות דבוקים באמת בדרך התורה, ומכאן
 לעבוד את הש"ת באמת ובתמים ועשמוד בכל הנסיונות
 ולא נכשל ח"ו. ובקריב חכה לראות את הישועה
 השלימה בשב"י ליון, וראו כל עמי הארץ כי שם
 ה' נקרא עליך, בישיבת כל ישראל ושמתחן וצבתגלות
 כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

זכותם לכך וכו' אבל יתקיים עמנו בזמן השלימות, ע"כ. וא"כ לעתיד לבא בזמן השלימות כאשר יתקיים ונחתי שלום בארץ, יהיה שבתו של הקב"ה ע"י החרב, כדברי ר"ש ששבתו של הקב"ה הוא בזמן שיש מתיקין ואינם מתיקין. והנה ידוע מדבריהם ז"ל כי אונקלוס הוא תלמידם של ר"א ור"י, וכדאיתא בפ"ק דמגילה (דף ג' ע"א) תרגום של חורב אונקלוס הגר אמרו מפי ר"א ור"י (ועיין בדבראשית רבה פ"ע). ועפ"י מה שנחבאר דעת ר"א הוא דכלי זיין הרי הם חכשטין משום שלעת"ל יהיה שבתו של הקב"ה על ידם שלא חיקין, ושיפיר תרגם אונקלוס על וחרב לא תעבור בארצכם שלא יסורו מארץ ישראל שולפי חרב, כי איכו בשעת ר"א רבו אמרה, דס"ל כר' שמעון צ"ח שזכו מן הכרכות והיעודים העוזים שיכו שולפי חרב ואעפ"כ לא חיקין.

אכן הנה מקום אחי לבאר דברי התרגום אפילו לשיטת רבין דפליגי עליה דר' אליעזר וסביר דכלי זיין בטלין לגמרי לימות המשיח, דהנה הערנו לעיל דאמאי לא פריך בגמרא על שיטת חכמים מן המקרא שהביא ר"א ממנו ראינו לדבריו, דכתיב חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך, הרי שהחרב תכשע הוא, ואף דדחי בגמרא דבאי דבדרי תורב כתיב, מ"מ הקשו ע"ז דאין מקרא יואל מידי פשוטו, ופשוטיה דקרא מיירי בכלי זיין, וגרסה ליישב דחכמים סבירא להו דפשוטו של מקרא מיירי בדברי תורה, דמלויי כמה מקראות כיואל צוה שאי אפשר לפרשם אף לפי פשוטם כי אם שהחרב וכלי הזיין האמורים בהם קאי על דברי תורה. וככה דכתיב (תהלים קמ"ט) רוממות אל בגרונו וחרב פיפיות בידם ופירש רש"י ז"ל שם דרוממות האל שכם חמורים בגרונו הוא החרב פיפיות צדיק (ועי' בגמ' ברכות ה' ע"א). הרי דאף דבקרא כתיב חרב פיפיות, בהכרח לומר דפשוטו של מקרא קאי על דברי תורה ותפלה.

מנ דריב דרבינא דאין מקרא יואל מפשוטו, ופשוטיה דקרא מיירי בכל זיין ממנ, וא"כ יש לשאול מדוע לא קא מקשה גמרא על דברי חכמים מקרא דחגור חרבך וגו', דאין לומר דרבין לא ס"ל כך כלל דאין מקרא יואל מידי פשוטו, שהרי כלל זה נמי הלבנתא הוא, ולא גרסה שיהיה שום חולק על כלל זה דאין מקרא יואל מידי פשוטו, וא"כ הוה ליה לתלמודא ליישב שיטת חכמים דלא חקשה עליהו מפשוטו של מקרא. ובר מן דין גוף פלוגתא בין ר"א וחכמים אם כלי זיין עתידין להבטל לעת"ל או לאו לריך ביאור צמאי פליגי, ובאיהא טעם או סברא תליא פלוגתיהו.

ואפ"ר דהנה כעין פלוגתא דר"א וחכמים מלויי גם צחורת כהנים פרשה זו על הכתוב והשכחי חיה רעה מן הארץ, דפליגי ר' יהודה ור' שמעון ר"י אמר מעבירין מן העולם ר"ש אומר משביתן שלא חזיק אר"ש אימתי הוא שבת של הקב"ה כשאין מתיקין או כשיש מתיקין ואין מתיקין הוי אומר כשיש מתיקין ואין מתיקין וכו"א חמור שיר ליום השבת למשיבת מתיקין מן העולם שלא חיקין, ע"כ. והרמב"ן ז"ל בפרשתן הביא פלוגתא זו והסכים לדעת ר"ש, שלא ישבית הקב"ה לגמרי את החיות מן העולם, אלא שתהיה ארץ ישראל צעת קיום המנוח כאשר היה העולם מתחלתו קודם חטאו של אדם, אין חיה ורמש ממית אדם וכו'. ועל כן אמר הכתוב על ימי הגוואל היואל מגוש ישי שישב העולם בעולם, ויחול הערף ורעת הצבחה וכל הרמש כאשר היה טבעם מתחלה וכו', ע"כ. עכ"פ צחורת כהנים מצויר להדיא דדעת ר"ש כי יותר גדול שבתו של הקב"ה בזמן שיש מתיקין בעולם ואינם מתיקין, וע"ד זה אפ"ל גם שיטתו של ר"א דס"ל שלא יתבטלו כלי זיין לעת"ל, אדרבה צוה יהיה גדול שבתו של מקום אם יהיו כלי משיחת בעולם ואעפ"כ לא ירבו ולא ישחיתו, וכיון שצ"י כלי הזיין מתגדל שבתו של הקב"ה שפיר הוו תכשיט.

ודחי איתא צמד"ר פרשת פקודי (פנ"א ו') בשלשה שנות נקרא הכר הוא וכו' הר חורב למה שבו נתנה החורב שנקראת חרב שנאמר רוממות אל בגרונו וחרב פיפיות בידם. ומלויי שדרשו ז"ל צמאי מכות (ירמיה)

והשתא עלו כהוגן דברי ה"א צין לשיעת ר"א וצין לדברי חכמים, דהשתא חז קאי על אחרי ביאת המשית, לדעת ר"א כדאית ליה שכלי זיין לא יבעלו מן העולם ויתפרשו דברי התרגום אכלי זיין ממש, והיא תהלתו ותפארתו יתבדך שיהיו שולפי חרב בארץ, ואעפ"כ אין פרץ ואין יולאת ואין נוחה, כי אם שלום אמנת יהיה בכל העולם. ולדעת חכמים דס"ל שיבעלו כלי זיין מן הארץ לעתיד, יתבאר דברי התרגום על דברי תורה, שהיא חרצם של ישראל ובה נצום לרינו.

*

ל"ג בעומר ה'תשי"ב בסיום משניות בביהמ"ד „חרדים" באיסט סייד ניו יארק יצ"ו

א"ר שמעון בן חלפתא לא מנא הקצ"ה כלי מחזיק צרכה לישראל אלא השלום שנאמר (תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן וכו', לקשר סיום הש"ס לתחלתו.

(ב) **י"ד** מנא יליף כי השלום הוא כלי מחזיק צרכה, דלמנא מה שהקצ"ה בירך את ישראל בשלום הוא צרכה כשאר צרכות, והכי משמע ממקרא זה כי השלום מחזיק ומשמר את הצרכות.

(ג) **בתוספות** יו"ט מסיים כאן במאחז"ל ח"ל, גדול השלום כששמך המשית יבא אינו פותח אלא בשלום שנאמר (ישעיה י"ג) מה נאוו על הכרים רגלי מבשר משמיע שלום, וי"ב. ולכלן בהמשך הדברים יבואר מאמר זה.

(ד) **בפרשת** השבוע אחר שפירש הכחוד את היעודים העוצים המוצעים לישראל אם ישמרו תורת ה', כתוב וישבתם לבטח בארצכם, וכדר כתיב ונתתי שלום בארץ ושבטתם ואין מתריד והשבתי חיה רעה מן הארץ וגו'. וכי האוה"ח הק' צריך לדעת למה הוצרך להבטחת ונתתי שלום בארץ אחר שכבר אמר וישבתם **לבטח** בארצכם, ותיצן אולי שיכוין על אם

(תהלים קכ"ב) עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים מי גרם לגרילנו שיעמדו במלחמה שפרי ירושלים שהיו עוסקים בתורה. הרי כי זכות התורה שישראל עוסקים בה היא חרצם של ישראל שצכות זה ינאחו את אויביהם בשדה המלחמה. וסברי רבנן דאעפ"י שגדול שבתו של הקצ"ה אם ישארו כלי הזיין בעולם ואעפ"י לא יזיקו, מ"מ כיון שכבר הזיקו כלי משחית אלו בעולם בדין הוא שיבעלו, וע"ד הכחוד (דברים כ"ז) לא תניף עליהם ברזל משום שאינו בדין שיוקף המקצר על המאריך כאמרם ז"ל. וה"ג כיון שכלי הזיין גרמו הפסד גדול לעולם הכרח הוא שיבעלו. ועל כרחק לפרש פשוטו של מקרא חגור חרבך על ירך וגו' דקאי אדברי תורה, וכמבואר דא"ו פירושו הפשוט של הפסוק דהחורב חרצם של ישראל שעל ידם המה מנאחים את אויביהם. ועל פי זה מובן מה שאמר יתחן אע"ה לעשו על חרבך תחיה, נקט „חרבך" ולא אומר על החרב תחיה, להודיע שכוונתו לכלי זיין שהם חרבו של עשוי, מה שאין כן לבני ישראל ישנה חרב מסוג אחר היא התוכי"ק, וכמו שפירש"י ז"ל בפרשת דברים עה"פ בואו ורשו את הארץ, אין מעשרך צדד ואינכם לריכים למלחמה אילו לא שלחו מרגלים לא היו לריכים כלי זיין. כי לולא החטא היו בני ישראל מתגברים על אויביהם בלי כלי זיין שהחז"ק הוא כלי זינם ובה הם נוהלים.

ועפ"י האמור יתבאר דברי התרגום אונקלוס ודקטלין צהרצא לא יעידון צארעבון גם לדעת חכמים דסברי שכלי זיין עתידין להבעל מן העולם לימות המשיח, שהרי לדידכו חרב קאי על התוכי"ק, והכי נמי מה שאמרי"ב וחרב לא תעבור בארצכם קאי על התורה הקדושה. חזו שהרגם אונקלוס ודקטלין צהרצא לא יעידון צארעבון, כי לעתיד לבא יהיה כח התורה בשלימות, ולא ירכו ולא יפחדו ישראל מכל אומה ולשון, כי רוממות א"ל צגרינס וחרב פיוות צידם לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים. ולא זו בלבד אלא אפילו בזמן שאין ישראל ראויים כ"כ והיו לריכים לכלי זיין לאחוס עם שונאיהם, מ"מ כדי שיוכלו לנצח במערכות המלחמה היה עליהם להיות דבוקים ומקושרים צה"ק, דלולא כן כבר העיד צה"ס הפסוק (דברים פכ"ג) ולא יראה וגו' וצ"ב מאחריו.

אמנם נראה דהנה הרמב"ן הקדוש צפרשה זו הסכים כי דעת ר"ש היא הנכונה, שלא ישבית הקב"ה לגמרי את החיות מן העולם, אלא שחביב ארץ ישראל בזמן קיום המלכות כאשר היה העולם מתחלתו קודם חטאו של אדם, אין חיה ורמש ממית האדם וכו', כי לא היה הטורף בחיות הכרות רק מפני חטאו של אדם, כי נגזר עליו להיות טורף לשיניו, והושם הטורף טבע להם וכו'. ובהיות ארץ ישראל על השלמות, חשבות רעת מנהגם, ויעמדו על הטבע הראשון אשר הושם בהם בעת ילידתם וכו'. ועל כן אמר הכתוב על ימי הגואל היואל מגזע ישי שישוב השלום בעולם, ויחדל הטורף ורעת הצהמה וכל הרמש, כאשר היה טבעם מתחלה וכו', עכ"ד ז"ל. וצדברי הרמב"ן הללו ביארו המפרשים ז"ל מאמר חז"ל (הובא ברמב"ן פירוש שמיני) למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקב"ה להחזירו להיותו. והקשה צ"ח שחיה זאת התורה לא חבא מוחלפת ולא חבא תורה אחרת מאת הבו"ח, ויכלד יהיה היתר לאיסור אכילת חזיר. אמנם הנה סימני העומאה בצעלי חיים מורים על כוחות הרע הדבוקים בהם מחמת טבעם הרע, אבל לעת"ל כשתצטל מהם רוע טבעם, ויעמדו על הטבע הראשון שהושם בהם בשעת ילידתם, ואז ישתנו סימנים ויולדו להם סימני עברה. וא"כ אין כאן שינוי בדיו התורה, אלא השינוי הוא בצבחות עולם שישתנו בעברה, שחיה לא תאסור תורה את החזיר אלא צבור שיש בו סימן עומאה והוא גרה לא יגר, וצבחות המלאכות ויוולד בו סימן עברה לא זהו מין החזיר שאסרה תורה (ועי' צדברינו פירוש שמיני עמוד ר"ט).

והנה בגמרא זכחים (מ"ה ע"א) פריך רבא על ר"י דקבע הלכה צעניי קדשים, הלכתא למשיחא, (ופירש"י ז"ל, הרי קבע לנו הלכה הנריכה לנו לימות המשיח כשיבנה בית המקדש, ועכשיו לא הולכנו לה) וקא"ל אבוי לרבא אלא מעשה כל שחיתת קדשים לא לתני הלכתא למשיחא הוא, אלא דרוש וקבל שבר הי"י דרוש וקבל שבר. אמר ליה רבא הלכה קאמינא (כלומר שברא מתמהה על שקבע הלכה צעניי קדשים, אבל ללמוד מחני' וצרייתות החולקות בדיו קדשים לריכים אף צבא', לפי שחורר הוא ודרוש וקבל שבר, אבל קיצוץ הלכה יתנו אלא להורות הלכה למעשה ועכשיו

בני ישראל עומם שלא יהיה להם פירוד כלצבות, שיעט השם ציונים שלום ורעות. או אפשר שיכון על כללות העולם, שיהיה שלום בכל העולם. ותמלא שחפן ה' צדק וכו', גם כפי הטבע כשיתמלא העולם ויחדלו הרש הושבים בעת, עכ"ד האב"ח הקדוש. וכתבתינו בשבת האב"ח הקדוש מבואר גם צדברי הרמב"ן ז"ל, שכתב ונחתי שלום בארץ שיהיה שלום ציונים ולא תלחמו איש באחיו. ועוד כתב הרמב"ן ז"ל כי השלום הוא שישבית חיה רעה מן הארץ, וחרב לא תעבור בארצם וכו'. ועל פירושו השני של הרמב"ן יש להקשות, הלא שחיה בזמן שיש חיה רעה בארץ אין יושבי הארץ מוצתים בארצם מפני חיות הטורף, וא"כ מאחר שכבר אמר הכתוב וישבתם לבטח בארצכם, הרי נכלל ביעוד זה גם הצעתה שלא ישחיתו בהם חיות הטורף, ומה אילתריך לכפול הצעתה זו במאמר ונחתי שלום בארץ. וצויתר קשה שחיה מבואר להלן בקרא והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבור בארצכם, ומה לזכר לכפול הצעתה זו במאמר ונחתי שלום בארץ.

ונראה לבאר הענין דהנה צחורת הכנים איחא והשבתי חיה רעה רבי יהודה אומר מעצרים מן העולם, רבי שמעון אומר משביתם שלא חזיק, אמר רבי שמעון אימתי שבו של הקב"ה כשחין מזיקין או כשחין מזיקין ואין מזיקים, הוי אומר כשחין מזיקין ואין מזיקים. וכן הוא אומר (תהלים ל"ב) מזמור שיר ליום השבת למשבית מזיקין מן העולם שלא יזיקו וכו', ע"כ. ופירש צדקבן אחר דר"ש ס"ל לפרש והשבתי חיה רעה היינו שאשבית כח הרע שבחיות, ולא שיעברו לגמרי מן העולם. אך צ"ב מה דמייתי ר"ש ראובן לשיעורו' מוכתיב מזמור שיר ליום השבת, ודרש ליה למשבית מזיקין מן העולם, וקשה שמוציא הפסוק ממשמעותו לגמרי, דפשטות הקרא מיידי דיום השבת והוא דורשו על השבתת המזיקין מן העולם. ואף דאמר ז"ל (תמיד ל"ג ע"ב ר"ה ל"א ע"א) כי כל המזמורים שהיו הלויים אומרים בשבת ימים הם על מה שהיה כבר, חוץ ממזמור שיר ליום השבת שהוא מזמון על לעתיד. אך ימי לא מוחזר להוציא הכתוב ממשמעותו, דקאי על השבת, ולדרשו על השבתת מזיקין.

זמן כזה אם יהיו ישראל ראוים, על כן אמר כי והשנתי חיה רעה מן הארץ היינו שכלו ויחשבלו מן העולם לגמרי, כי כל זמן שלא כלל ונחשבר רוח העומאח מן העולם מצלי השאיר לו שריד, עדיין לא יוכל להיות כדבר הזה שיתבטלו מן החיות העומאות כוחות הרע הדבוקים בהם מכל וכל. ולפיכך מועב שיעבדים הקב"ה מן העולם, שלא יוכלו להזיק. אבל ר' שמעון קאי על זמן העתיד, שאז רוח העומאח יעבור מן הארץ, ויחשבלו מן החיות כוחות העומאח הדבוקים בהם, ויוולדו בהם סימני טהרה, ולא אין אורך בך שיעברו מן העולם, אלא ישבית הקב"ה מהם עבטם במחיק, ויחשבלו לעוד. וזה מובן היטב מה שמצינו י"ש ראיח לדבריו מדברי הכתוב ממור שיר ליום השבת למשכית מחיקן מן העולם שלא חיקו, דאין הוא מוליד דברי הפסוק ממשמותם, אלא אף הוא קאמר דממור שיר ליום השבת הוא ממור שיר לעת"ל, ליום שכלו שבת ומנוחה לחי העולמים, כדאיתא בגמרא, ומשום כך הוא מפרש דהשנתי חיה רעה מן הארץ היינו שיעבדים שלא חיקו, ולא שיעבדו מן העולם. והסמך דרשנו על דברי הכתוב ממור שיר ליום השבת, למשכית מחיקן מן העולם שלא חיקו, כי הא בהא תליין, דביום שכלו שבת ומנוחה לא יהי אורך להשכית ולבטל את המחיקים לגמרי מן העולם, אלא די בך שיהא הקב"ה משכיתם שלא חיקו. ולפיכך מיייתי נמי ראיח ממאכ"כ (ישעי' י"א) וגר ואז עס כבש וגר' שהוא נצוה על לעתיד לבא.

ובדרך זה יתיישב גם מה שהקשינו על דברי הרמב"ן ז"ל שפירש ונחתי שלום בארץ על השנתי חיה רעה מן הארץ, ולכאורה הרי כבר אמור וישבחתם לבטח בארצכם. אמנם מה שאמר הכתוב וישבחתם לבטח היינו שלא יהיו חיות רעות בארץ, ואין זו הבטחת ונחתי שלום בארץ, אדרבה נעבור שהמה משחיתים ועורפים ואין שלום עמכם לפיכך נחשבלו מן העולם, על כן אמר הכתוב כי לעתיד לבא יתחייב ונחתי שלום בארץ, פירוש שיהיה שלום ביונים ובין החיות, ולא ירעו ולא ישחיתו אחת. ואף שאמר הכתוב והשנתי חיה רעה מן הארץ, ולדברי רש"י פירושו שלא חיקו, מ"מ לריכים אנו להבטחת ונחתי שלום בארץ, ולולא כן הו"ל נחתי והשנתי חיה רעה מן הארץ שיעבדו

אינו נוכח). וכתב בשו"ת מהר"ק שרש קס"ה לבאר הטעם דלא קבעין הלכתא למשיחא, משום שכל הכללים המסורים בידינו לפסוק הלכה על פיהם אינם אלא צדיקים המוהבים בזה"י, ולא צדיקים שייבגו לעתיד, כי לא ישתנו הכללים. וביד מלאכי הביא כמה ראשונים הסוברים דעת מהר"ק. אמנם הרחי"ד בספריו שער יוסף וצביה אחן (מערכת ה' אות י"ג) כתב דמדרבנא"ם והסמ"ג כתבו כל ההלכות שבסדר קדשים ועבירות שאינם נוהגים בזה"י, עפ"י כללי הש"ס שבידיו, ע"כ דלא סבירא להו כדברי מהר"ק. ולי נראה לומר כי מהר"ק והרא"ש זכורו איבא ראיח להיפך, דמולא פסקו הלכות צדיקי קדשים ועבירות משמע שחפסו סברת מהר"ק, ששתנו כללי ההלכה לעתיד לבא.

והנה כלל זה מסור בידינו בכל מקום, דהיבא דפליגי ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה (עירובין מ"ז ע"ב צ"ה כ"ז ע"ב). ונראה לומר הטעם לזה דהנה סתם ר' שמעון הוא ר"ש בן יוחאי, וידוע כי רש"י זכר בגדול מדרגתו לעשות מעשים רבים לעולם התיקון כעוד. ולפיכך גם ההלכות שפסק הם שייכים לעולם התיקון, משא"כ בזה"י ה"ל כר' יהודה. וע"ד זה פירשנו גם מה שאמרנו ז"ל (עירובין י"ג ע"ב) ח"ר אחא בר חנינא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין דבורו של ר' מאיר כמותו ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו שלא יכלו חזיריו לעמוד על סוף דעתו וכו' (פירוש"י לא יכלו להבין צאחה דבריו נכונים ובאחה אין דבריו נכונים, שהיה נותן עטם מיושב והגון על אין הלכה כהלכה). ולכאורה י"ב כי אדרבה הוא הנותנת, נעבור שהיה חריף כ"כ היה ראוי לקבוע הלכה כותיה, לגדול חכמתו ורוחב דעתו, דמסתמא הורה כהלכה וכהגון. אמנם אפ"ל הכוונה כי לגדול מדרגתו של ר"מ היו פסקיו לפי הצחינה שבהיה צעת התיקון השלם. וזה המכוון באמרם שלא יכלו חזיריו לעמוד על "סוף" דעתו, היינו לקח אחרית הימים, שכל אותו הזמן היו הדברים מכוונים. ולפיכך בזה"י לא נקבעה הלכה כמותו.

ועפ"י הנהא סוברת זו נבא לבאר שורש מחלוקת ר"י ור"ש בתי"ב ה"ל, כי דברי ר' יהודה אמורים על

וילכו בחוקות הבוים, וממילא גם שנאחם גם קנאחם של האומות הצעל. אכן באמת נבאו ולא ידעו מה נבאו, כי צמח החיקון השלם יהיה שלום ציונים לבין ישראל, אך לא כמחשבותם הרעות אשר זממו, כי אם להפיץ שיתעקר מהם רוח הטומאה, ויתחפצו אל הקדושה, ולא שלום יהיה ציונים לבין ישראל, כי בצעלם סבת הקנאה גם השנאה תסור ותעלם.

ובזה נבוא אל הביאור, כי הכה בחוקק בגלות ובשעבוד בין האומות אין זיכלת האדם לעבוד את השמיים בכל עת חמון, כי בגלות ובשעבוד הכה צעורכיו, ואפילו הדיקים ציו העלוי יש להם עיובים שונים המעמידים אותם מעבודת ה', ועל כן שאין ציד המון העם לעסוק תמיד בעבודת ה', מחמת עיובים שונים המשתרגים על נארכם, אלא פעמים נדלק בהם נילון קדוש ומצביק בלגם זיק אש שלבצתי, ואח"כ חוזרים ונופלים למעמדם הקודם. אכן כל עיובים וערודות אלו הם באים מכה בגלות המר צו אנו נהויים, אבל לעתיד לבא צמח חכם להגאל גאולה עולמים, יוסרו כל המונעים המעכבים את ישראל מעבודת השמיים, ויהיה צידם לעבוד את השמיים בכל עת חמון בלי שום מונע ומעכב. ואח"כ אפ"ל בצוונת המשנה לא מלא הקצ"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שלא נמלא דבר המחזיק בתמידות את ישראל בעבודת ה' בלי שום מונע ומעכב שהוא המוריד שפע הצרכה לעולם אלא השלום, הוא השלום האמיתי שיהיה לעתיד בין ישראל לאורכיים, וכמ"ס הראצ"ד ז"ל. ועלה מיייתי ראיה מקרא שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יצרך את עמו בשלום, והוא הכחוש שאמרנו האומות צמח מית, אלא שנבאו ולא ידעו מה נבאו, כי הם נחכונו לרעת ישראל שישלימו אחם ויתדבקו בדרכיהם, ונהפוך הוא כי המה ישחנו לעזוב וישלימו עם ישראל.

ובזה מבואר גם המדרש שהביא החו"מ (קושיא ג') שהמלך המשיח אינו פותח אלא בשלום, כי זה יהיה ראשית דרכו של מלך המשיח ליישר לבם של ישראל, ולקרבם לאצוים שבשמים. ולפיכך יפתח בשלום, דהיינו שיסיר את כל הסיבות העוררות המעכבות את ישראל מלהתדבק בקיום. דהיינו שיצטלו כוחות הטומאה מן האומות ויהיה שלום ציונים לישראל.

לגמרי מן העולם כדברי ר"י, על כן בא דברו ית' בצבעות ונחתי שלום בארץ שלא יכלו לגמרי, אלא שלא יוסיפו להזיק, כי יצטל מהם עבדם הרע והמזיק, ויהיה שלום ציונים לבין בני האדם.

ועל פי זה נבא לביאור אמרם ז"ל לא מלא הקצ"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא בשלום. בבקדם עוד ה"א דתן במתי" סוף עדיות וחכ"א אין אליכו בא לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום ציונים וכתב הראצ"ד ז"ל וחכ"א וכו' לעשות שלום בעולם, כלי לעשות שלום לישראל מן האומות ולבשרם על ביאת הגואל והיינו דכתיב (מלאכי ג') הכה אכני שולה לכם את אליכו הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, כלומר לב האבות והבנים אשר נפל בס מורק מפחד, וברחו אלה פה ולא פה מפני לרועם, ישבו אותו היום לגבורתו, וישבו אלה את אלה, ויתאמתו זה בזה חמון וכן יהא ציונים, עכ"ד הראצ"ד ז"ל.

היוצא מדבריו כי בזמן ביאת המשיח יתהפך עבדם הרע של האומות, שהוא מושרש בהם מכה הטומאה הדבוקה בהם, ולא יוסיפו לשנוא עוד את ישראל. וזה ביארנו דברי הגמרא (זבחים קמ"ז ע"א) ששנאתה חורב לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל מלכי אומות העולם אחזקו רעהו בציכליהן וכו', נקדו כולם אלא בלגם הרשע ואמרנו לו מה קול ההמון אשר שמענו שמה מצול בא לעולם, א"ל ה' למבול ישב וגו' כבר נשבע הקצ"ה שאינו מצוי מצול לעולם וכו', ומה קול ההמון הזה ששמענו, א"ל חמדה טובה יש לו בצית גחיו וכו' ודיקש ליתנה לבניו שנאמר ה' עוז לעמו יתן, מיד פתחו ואמרנו ה' יצרך את עמו בשלום. והקושיא מבוארת איך נהפך לבם של האומות לאהוב את ישראל ולבצרם בצרכת שלום, והלא הלכה ידועה הוא שפע שונא לעקב, ושנאחם עזה כמות. אמנם הנה ידוע מה שכתב הרמב"ם ז"ל באגרת חיון כי עיקר הסבה שהאומות שונאים את ישראל הוא שנאת הדת, כי דחיתוים של ישראל שונות מכל עם, ולפיכך הם מקנאים צו ופועלים אותה. זה טעם שאמרנו האומות ה' יצרך את עמו בשלום, ומתוך ברכותיהם אחת למד שהיה בלגם לקלס, שיתצו ישראל את החורב

נחבאר לעיל, דכוונת אמרם לא מאל הקב"ה כלי מחזיק
צרכה לישראל אלא השלום קאי על השלום שיביא
לעמ"ל בין ישראל לאומות העולם, מכאן טעמא פתח
מתניתין דצרכות מאומתי קורין את שמע צעדין
משעה שבהכניס נכנסין לאכול צהרומתן, ולא חמי
משעה לאת הכוכבים, כי לעמ"ל לא יביא שייך לשמר
בזמן לאת הכוכבים כמבואר, על כן נקט זמן אכילת
חרומה. וזכה שיביא צמחיה השלום האמיתי, ולאורו
של רש"י נסע ונלך, וכמבואר שהוא פסק הלכותיו
לימות המשיח. וזכה צמחיה להתרוממות קרן החורב
וישראל ולהתגלות כבוד שמים עלינו צ"ל.

*

ונתתי שלום בארץ וגו' פירש"י ז"ל שמה חתומה
הרי מאל הרי משעה אם אין שלום אין כלום
ח"ל אחר כל זה ונתתי שלום בארץ וכו'. ואריך ביאור
דמדברי רש"י ז"ל נראה דרבינו המאכל והמשתה הוא
הגורם למיעוט השלום, עד שהוצרך הכתוב להכביע
דאעפ"כ ונתתי שלום בארץ, ולאורכ הוא פלאי
מה תלוי זה צ"ל.

ונראה לבאר כוונת רש"י ז"ל עפ"י מה שכתב
הש"ך עה"ת לפרש הפסוק ונתתי שלום בארץ,
דבנה מדרך אומות העולם הוא דכאשר הם רואים
ש"ל לישראל הרחבה והשפעה ולא יחסרו כל עוב אז
המה באים לידי שגלה ומתגרים בהם מלחמה. ולאחר
אחרי שפרע הכתוב כל הצרכות והשיג לכס דים את
צויר וגו', שיביא לישראל השפעה מרובה, אי"כ יש
לחוש לקנאת האומות, וכן יבואו על ישראל למלחמה,
משו"ה הבטיחנו הכתוב ונתתי שלום בארץ, שלא
יתקנאו האומות בישראל בזמן שיביא ישראל עושים
רצונו של מקום, עכ"ל. ובאמת מצינו בדברי חז"ל
שחששו מאד שלא לעורר קנאת האומות ושנאתם,
כדאיתא בגמרא (מגילה ז' ע"א) שגלה אסתר
לחכמים קבועי לדורות וכשיצו לה קנאה את מעוררת
עלינו לבין האומות וכו'.

ובן איתא במדרש רב (איכה פ"א ל"ד) צעודא
דרי יוחנן בן זכאי שהיה ממליץ עוב על ישראל
לפני אספסיינוס שר צבא הרומים, וביה פגור
דכוס רבא מקטרג לנגוד, ח"ל רבי יוחנן בן זכאי

ובררך זה אפי"ל הקיסור בין סוף הש"ס לתחלתו,
דיכיה חנא סימנא לתחלת זמן ק"ש של ערביה
משעה שבהכניס נכנסין לאכול צהרומתן, וצמחיה פריך
ענה כהנים חומת קאכלי צהרומה משעה לאת
הכוכבים לתמי משעה לאת הכוכבים, ואפי"ל דבנה
כך סימנא לאת הכוכבים לא שייך אלא צה"י, משא"כ
בזמן התקון השלם לא יוכלו לדעת זמן ק"ש עפ"י
לאת הכוכבים. דבנה אמרו ז"ל (חולין ס' ע"ב) אמר
הקב"ה הביאו עלי כפרה על שמיטתיו את הירח,
ואיתא במדר' (בראשית פ"ו ו') אמר הקב"ה הואיל
והלבנה הזו מיטעת עמאם להיות שולעת בלילה גורר
אני עליה בשעה שהיא יולאת והיו כוכבים יולאים עמה
וצבעה שהיא. ונכנסת והיו כוכבים נכנסים עמה, ע"כ.
ולפי זה נמלא כי לעתיד שיביא אור הלבנה כאור
החמה לא יראו עוד כוכבים בלילה, שכרי לא יעטרו
עוד להפסיק דעתה של לבנה. וגם מסתברא הוא כן
דכמו שצ"ל אין הכוכבים נראים בזמן מחמת אור
השמש, כן יביא לעתיד אשר לילה כיום ואור לא יהיו
נראים הכוכבים אף בלילה. וא"כ אין לה"כ סימן לזמן
ק"ש לעמ"ל. וכמו כן אין לתת סימן לזמן ק"ש לעמ"ל
בתחלת זמן שכיבה, דבנה אמרו ז"ל (עירובין ס"ה
ע"א) לא חיצרי סיבה אלא לגירסא, כי לת"ח
העוסקים צהורה אין הלילה עשוי לשכיבה, כי אם
לעסוק צהורה (ועיין רמב"ם הלכות ח"ת פ"ג ה"ג),
ורק להמון עם שאינם עוסקים צהורה הלילה עשוי
לשכיבה. וא"כ לעמ"ל שחקיים הכתוב ומלאה הארץ
דעה וכולם יעסקו צהורה, לא יביא הלילה לשיבה אלא
לעסוק צהורה, ולא יביא סימן לתחלת זמן קריאת
שמע בתחלת זמן שכיבה. ולאחר נחן כתב סימן לזמן
ק"ש משעה שבהכניס נכנסים לאכול צהרומתן, שכרי
ודאי יביא חיה סימן גס לעמ"ל לדעת חומת תחלת
הלילה כדי שידעו לקיים כל ההלכות התלויות בזמן
תחלת הלילה, ויביא זמן תחלת אכילת חרומה לעתיד
באותו בעת שיביא סימן הלילה. ולפיכך נקט חנא כך
סימנא שבהכניס נכנסים לאכול צהרומתן, שהוא
סימן השוכ צה"י וגם לעמ"ל, משא"כ סימן דלה"כ
אינו סימן מובהק אלא בזמן הזה.

ובזה מבואר הקיסור בין סוף הש"ס לתחלתו, כי
לפי שסיום הש"ס מיידי מן זמן העתיד כאשר

באופן אחר נראה לפרש הכתוב ונתתי שלום בארץ דכנה (יחזקאל בגמרא (צרכות ל"ה ע"ג) ח"ל רבא לרצן במעוהא מיניכו ציומי ניסן וציומי תשרי לא תתחזו פסחא כי הכי דלא תתרוו צמזמיוכו כולא שעת. ופירש"י ז"ל יומי ניסן ומי הקציר יומי תשרי דריכת בגימות ובצדיים. ולכאורה לפי זה לא לשלול מאי מעלייתא איכא בצנעות הכתוב והשיג לכם דיש את צניר וגוי, ופירש"י ז"ל שיהא כדי מרוב ואחם עסוקים צו עד הצניר ובצניר תתעסקו עד שעת הזרע. הלא אם תהיה עצומה השדה מרובה כ"כ עד שיהיו ערודים צמזמיותיהם כל השנה תורחם מתי נעשית, והרי לא יהא לכם פנאי לעסוק בחורב, ומה ברכה היא זו אם יתעכבו על יד מעסוק בחורב. אכן באמת אין כאן מקום תמיכה, שכרי ידוע מה שכתב הרמב"ן ז"ל בפרשה זו כי לא השיגו ישראל משולם לצרכות האלו בשלמותן וכו', שלא עלתה זכותן לכך וכו', אבל עתידין הם להתקיים לעתיד לבא. וכיון שצרכות אלו יתקיימו רק לעת"ל, אי"כ שוב אין לחמור על ברכת והשיג לכם דיש את צניר, דאי"כ תורחם מתי נעשית. שהרי כבר הוצענו בישידי הנביאים (ישעיה ס"ה) ועמדו זרים ורעו לאנשים וגוי, וכיון שתהא מלאכתם של ישראל נעשית ע"י אחרים יהיו המה פנויים לעסוק בחורב, ומלאכת כדיש ובצניר ובקציר יהיו נעשים ע"י משרתיהם עושי לרונם.

אכן לכאורה אם כי מחד גיסא מעלייתא היא שתיבה מלאכתן נעשית ע"י אחרים, מ"מ מאידך גיסא יש מקום לחוש למכשול אם יהיו עסוקים נעשים ע"י אחרים, וכמו שכתב ק"ז זל"ה בצפלה למשה עכ"פ (פרק ק"א) אשכילה בדרך תמים מתי תבא אלי וגוי. דמבואר בשלח"ק כי לעסוק צמז"מ טוב יותר שיעסוק בצמז"מ משיעסוק ע"י שלוחו, כי אולי לא יעסוק שלוחו בצמז"מ עם אחרים ויגזול ויורמה את אחרים, עכ"ד השלח"ק. וככתב ק"ז זל"ה ע"ז דדבריו הקדושים מפילים צמז"מ גדולה את הרואה להתמיד בחורב ה' ואין להם מלאכה רק מ"מ וכו', אבל זאת עלה שיצורו לשלוח אותן שכן נאמרים ודאי צעיונו, צדוראיו יעשו בצמז"מ ולא יעשו רמיה, ופי' שם צבא דצרי הכתוב ח"ל, עיי"ש.

לפננו לא די כך שאין אחת מלמד סניגוריא עלינו אלא שאתה מלמד עלינו קטרוג, השיב לו פננו לעוצתכם אני מתכוון, דכל זמן דהדין ציתה קיים (היינו בית המקדש) מלכותא מתגבין צבון, אין איתרוו הדין ציתה לית מלכותא מתגבין צבון. ח"ל ריב"ז הלכ יודע אם לעקל אם לעקלקלות (פירוש הלכ יודע אם כוונתך לקשור ונתקן או לקלקל). מבואר מזה דאף ריב"ז לא סתם דבריו דבית המקדש הוא הגורם לשנאת האומות והתגרוסם בישראל, אלא שאמר לו כי מה שהוא מקטרג להחריב את ציבוי"מ אינו משום שהוא רואה לתקן שלא יתגרו המלכויות בישראל, כי אם מחמת שהוא רשע ושונא ישראל. אבל בזאת הודה ריב"ז לדבריו כי כל זמן שישראל יושבים על אדמתם והם צרוס המעלות, גדולה קנאת האומות ושנאתם אותם. אלא דבזמן שישראל עושים רעונו של מקום הצעיפה תחורב הקדושה ונתתי שלום בארץ, שלא יתקאלו צבם האומות ולא ישאלו אותם. אמנם ריב"ז ידע כי באותה העת גרמו עוונות ישראל להחריב ציבוי"מ, שכרי גם בתחלת בנין הבית השני היה ידוע להם כי אין זה הבית הנאלי אשר יעמוד לעד, כי אם עתיד הוא להחרב, וגם נודע להם מראש כמה שנים עתיד הוא לעמוד כדאיתא במסכת מיר (דף ל"ב) ולפיכך לא סתם רבי יוחנן את דברי פננו כי הציבוי"מ גורם לשנאת האומות, שהרי לפי מנצם של ישראל באותה שעה היה הציבוי"מ מעורר קנאה ושנאה צלוצת אופיי.

ובדרך זה מבוארים דברי רש"י ז"ל שמה תאמרו הרי מאלל הרי משהא אם אין שלום אין כלום, דמחמת שפע מאכל ומשחה וכל עוב ים לחוש לקנאת האומות ושנאתם, וכמו שמאנו גם ביעקב ח"ע"ה שכוניה את צניו למח תתרוו, ופירש"י למח תתרוו ע"מכם צפני צני ישמעאל וצני עשיו כאילו אחם שצעים. שהיה חושש יעא"ע"ה מפני קנאת האומות וה"י ים לחוש לקנאתם על ישראל שהוא המציא לידי שנאה ולידי מלחמה, ח"ל אחרי כל זאת ונתתי שלום בארץ. שאם יהיו ישראל עושים רעונו של מקום, הרי הם מוצעמים שלא יתקאלו צבם האומות ולא יתגרו עמם מלחמה מחמת ריבוי השפע אשר לישראל.

משמשות כפשוטו שלום מן האויבים, וכמדרשו דשנוס ביינו חורב כנ"ל. וכצנתי הכתוב לישראל שיתברכו בצרכת שלום צ"י הצחינות כלו גם יחד, שיכיו עוסקים בחורב הקרוי שלום, ולא יתבעלו ממנו מחמת ריבוי השפע ועסקי מו"מ שלהם, וכמו שכתבנו שתיכח מללכתן נעשית ע"י אחרים, הכח אור"ש שיכיו מנכלים עסקי משאם ומתנם, וישראל עצמם יכיו פנויים מכל מללכת ועסקים בחורב. וכלפי החשש שלא יכיו לאומות עוסקים במשא ומתן באומה, ויכיו הקולר חלוי צלואר ישראל, הצנתי הכתוב ונחתי שלום בארץ כמשמעו, שיכיו שלום רב בין ישראל לאומות העולם, וכולם קרבת ישראל יתפלגו, וישתקוקו למללכות רעום של ישראל בשלימות, למען ימלאו חן צנייכים, ושזב חין לחוש שיעשו מללכתם רמייה בעושק וגל נגד רעון ישראל, בדודלי יעסקו במללכתם באומה, וישראל יכיו פנויים לעסוק בחורב ובעצדות כ'.

ובזה מוצינים כיצד גם דברי רש"י ז"ל שמה האמרו כרי מלכל כרי משחק אם חין חין שלום חין חין כלום, פירוש דע"י ריבוי השפע לא יכיו שלום, שלא יוכלו לעסוק בחורב הקרוי שלום, ואם חפוג חורב ח"ו אזי חין כל ערך לצרכות כלל, דמכ צנע בכל חלו בלא חורב, ע"כ אמר הכתוב אחר כל הצרכות ונחתי שלום בארץ כפשוטו וכמדרשו.

*

עוד חפ"ל בכוונת הכתוב ונחתי שלום בארץ, עפ"י מה שכתב בספר בית שמואל אחרון לפרש הא דאיתא במסכת שבת (דף ל"א ע"א) באחד שאל לפני שמואל וא"ל גיירני ע"מ שתלמדני כל החורב כולל כשאני עומד על רגל אחת וכו', ודכח איתא שכל אחד מישראל צריך לקיים כל התרי"ג מצוות, וצריך להתגלגל עד שיקיים כולן. והנה הגר הזה רב להחגיג רק באופן שיקנה שלימות בפעם הזאת שהוא בעולם, ולא יטער שזב להתגלגל, ורגל היא לשון פעם וכו'. שמואל דחפו באמת הבין, דזה דבר שא"א הוא, דכרי חין יכול לקיים מצות כהנים ומלוא יבום וכדומה. והנה איתא בפסוק דמי שמקשר עצמו עם כל אחד מישראל

ורפי זה איכא לנחש בזמן העתיד שאם יעסקו זרים במללכת ישראל ובמשאם ומתנם חוני נח יכיו עסקים באומה, ויכיו חזנים ומרמנים אחרים, ויכיו הקולר חלוי צלואר ישראל כמשמחם. אך י"י דנעת"ל לא יכיו עוד חשש זה, משום שיכיו גדול בשלום בין ישראל לאומות, וכולם ישתקוקו למללכות רעום של ישראל ובהיותם חניכים, וכמו שאמרו ז"ל (עבודה זרה ג' ע"ג) שכל האומות יכיו גרים גורים לעתיד לבא. וכיון שכן שזב חין לחוש שיעלה על דעתם לעשות דבר נגד רעום של ישראל, ויוכלו ישראל לגמוך עליהם שיכיו מנכלים עסקי מו"מ שלהם באומה, והם יעסקו בחורב תמיד. ושפיר תיכח צרכת וכשיג לבם דיש אח צליר צרכה שלמה, ולא יצואו על ידכ לביטול חורב.

ובדרך זו נבא אל הביאור, ודכח החורב קרוי שלום, כדאיתא בגמרא (ברכות ח' ע"א) כתוב (תהלים י"ב) פדח בשלום נפשי וגו' אמר הקצ"כ כל העוסק בחורב ובגמ"ח ומתפלל עם הצור מעלה חני עליו כאליו פדחני לי ולבני מבין אור"ש, ופירש"י ז"ל פדח בשלום, זה עסק בדברי שלום דיינו חורב דכתוב וכל נחיצותי שלום וכו'. ולפיכך אחר שהצנתי הכתוב כל ההצנחות הללו, שיכיו לישראל שפע צרכה ועשירות והשפעה מרובה בחצוצת השדך וככרם, א"כ לכאורח קמה וגם נצב החששא שאם תיכח לישראל עבודה רבה כ"כ, יכיו עוסקים ראשם ורועם במללכתם במשך כל ימות הבנים, ותורתם מחי חסא נעשית. ומה גם לפי מה דאיתא בחורב כהנים עכ"פ ונחתי גשמיכם בשמח ולא גשמי שאר ארצות, שיכיו פירות מרובים בארץ ישראל ורעב בכל הארצות, ויכיו באים ולוקחים מכם ומעשירים אתכם בכספים וכו', א"כ יכיו ישראל לריכים לעסוק גם בסיפוק החצוצה ובפירות לכל הארצות שיצואו לקנות חללם, וכיון שיכיו ערודים כ"כ ודאי שלא יוותר להם פנאי ללמוד חורב, ואם יתבעלו ע"י ריבוי ההשפעה מתלמוד חורב חין כאן צרכה כלל, דכל השפעה שתוצאותיה הם ביטול תלמוד חורב לאו מעלותה היא, חלל אחרת גריעותה.

ובכ"פ טענה זו נחיוון הכתוב באמרו ונחתי שלום בארץ, דחיצת שלום כלולות צו ב'

ושבתי בשלום שלם מן החטא שלא אלמוד מדרכי לבן, ולאו דוקא לבן, שהרי חפילו הכנעני יושב הארץ לא טוב עשה בצמיון, ויש לחוש שלא ילמוד גם מדרכי האמורי, ע"כ אמר אל בית אבני, אז יגלל מחשבו זה שלא ילמוד מדרכי הרשעים ויכיה שגם מן החטא כפירות רש"י, עכ"ל הכללי ז"ל.

והנה לכאורה ל"כ לבזין מה שפירש רש"י ז"ל במאב"כ ושבתי בשלום וגו', שלם מן החטא. שהרי בקרא כתוב שלום בואו, וחילו רש"י ז"ל קא מפרש ליה מלשון שלימות, ולפי"ז היה לר"ך לכתוב שלם בלא ואו. וכמו שמלנו גם בגמרא (קידושין ס"ו ע"ב) דליף שעבודת בעל מוס פסולה מדכתיב דר"פ פתחם הכני וותן לו את בריתי שלום כשהוא שלם ולא כשהוא חסר, ופר"ך וכל שלום כתיב, ומשני ח"ר נחמן ואו דשלום קטועא היא. כרי דאילו לא היתה הואו דשלום קטועא לא היה אפשר לדרוש תיבת שלום בואו מלשון שלימות, וא"כ כיצד מפרש רש"י ז"ל הכא ושבתי בשלום מלשון שלימות.

אמנם נראה דהא בזה תלין, ויחבאר עפ"י מה דתנן במסכת אבות (פ"ד מ"ד) רבי ינאי אומר אין בידיו לא משלות הרשעים ואף לא מיוסורי הצדיקים. והכוונה דהנה ידוע מה שאמרו ז"ל רשעים מלאים חרטה, כי בכל עת תמיד המה מתחרטים על מעשיהם הרעים, אלא שאין לבס מסור צרשותם שיוכלו להתגבר על יצרם ולהמנע מלהטות, אבל אחר שעשו את העבירה לבס נוקטם עליה. חוץ מאלו הרשעים שעליהם העיד הכתוב (תהלים ע"ג) כי אין תרצות למותם ובריא חולם, ודרשו ז"ל (שבת ל"א ע"ב) אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שאין חרדים ועוזבים מיום המיתה אלא שלבן בריא להן כחולם, וכו', עיי"ש. כי אלו הרשעים אינם מתחרטים כלל וכלל על מעליהם, אדרבה אומרים שלום עלי נפשי, ודרכם ישרה צעיהם שהכל דומה עליהם כמישור, ונפשם שלום, שהרי אינם עושים אף תנועה קלה להלחם עם יצרם ולהנחם על מעשיהם. ולעומת זאת הצדיקים שריונים תמיד צוער על כל דגור חטא ומבטל שאירע להם, ונפשם עליהם האכל ציבורים ומכאובים וכו' אין שיעור ועקר.

כנפשו, הריבו נחשב בגוף אחד עם כל ישראל, וכל מה שמקיים אי מישאל כאלו קיים הוא. זה אשר השיב לו כלל כל מה דעלך כמי לחצרך לא תעביר זה הוא כל התורה כולה, שבמלות שיעשה חבירך תהא ידי מונחך גם אתה, עכ"ל ז"ל.

והנה מאחר שהבטיח הכתוב לישראל את הצרכות הללו, והשיג לכם דיש את צור וגו', א"כ יהיו ישראל ערודים במלאתם ובעסקי מו"מ ולא יהיה להם פנאי לעסוק בחורה, וכמה מלות לא יהיה באפשרותם לקיימם מחמת ערודותיהם, וכינל יקנו שלימות נפשם, לאלת הבטיח הכתוב ונתתי שלום בארץ שיהיה אהבה ואחור שלום ואחדות בין כל ישראל, עד שיכיו כולם נחשבים בגוף אחד, וכיון שמקלמן יהיו עסקים בחורה, יתשג גם לשאר ישראל כאלו אף הם עסקים בחורה יחד עמכם, דאף שם עוסקים בחורה וצומי"מ מ"מ כיון דכגור אחד חשיבי, נחשב להם כאלו עסקים גם המה בחורה.

*

עוד יש לרמוז במאב"כ ונחתי שלום בארץ, בהקדם דברי הפסוק צפרת ואל, וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך אבי אשר אנכי הולך וגו' ושבתי בשלום אל בית אבי וגו'. ופירש"י ז"ל ושבתי בשלום וגו' שלם מן החטא שלא אלמוד מדרכי לבן. ובכל יקר ז"ל ציאר הענין וז"ל, תלילה שהיה יעקב מסופק בהצטחה הש"י"ת, כי כבר א"ל אלקים ושמרתיך בכל אשר תלך, אלא ציאר הענין הוא שיעקב לא ביקש כלל על שמירת הגוף, שכבר הוצטח בו, אלא ביקש עכשיו על שמירת הנפש מן החטא, והעד ע"ז כי בהצטחה הש"י"ת נאמר ושמרתיך בכל אשר תלך, ויעקב אמר ושמרני בדרך אבי, הול"ל ושמרני בכל אשר אלק, גם מלת אנכי מיותרת לגמרי וכו' ועוד כמה שינויים. מכל השינויים האלו נוכל ללמוד שיעקב לא ביקש כ"א על שמירת הנפש מן החטא, כי זה דבר שתלוי בצחירתו של אדם, ואריך גם עור אלקי וכו'. וז"ש ושמרני בדרך אבי אשר אנכי הולך, כי בי תלוי הדבר צירוף העור האלקי וכו'.

דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי ממשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פנונית אני הולך וכיו רגלי מציאות אחתי לבתי כנסיות ונבתי מדרשות וכו'. ודרשתי זו תשובה עד מאד, היתכן לזייר כזאת על דוד המלך ע"ה רוח אפיו משיח ה', שהעלה על לבו בכל יום להתהלך במקומות לא עושים, עד שנמלך לנכת לביכמי"ד. והלא אף איש ישראל ההמוני ראשית ביכורי ממשבתו צדק השבט לנכת לביכמי"ד לעסוק בחורב ולשפוך שיחו לפני ה' יתברך, ועלכ"כ קדוש ועבור כדוד מלך ישראל.

(ב) **עוד** שם במדרש ר' הונא בשם ר' אחא אמר חשבתי מתן שכר של מלואת והפסידן של עבירות ואשיבם רגלי אל עדותיך. ר' מנחם חתנא דר' אלעזר בר אבינא אמר חשבתי מה שכתבת לנו בחזרה אם בחקתי תלכו ומה כתיב חמן ונתתי שלום בארץ. ואם לא חשבנו לי מה כתיב חמן ויספתי ליסרה אחכם רבי אבא וכו' אמר חשבתי ברכות חשבתי קלות ברכות מאל"ף ועד תי"ו וקללות מן וי"ו ועד כ"א ולא עוד אלא שכן הפכות א"ר אבין אם זכיתם הריני הופך לכם קללות לברכות אימתי כשתשמרו את תורתי הרי"ד אם בחקתי תלכו. וגם דרשות אלו קשין להלמן. דבא דרריש שהיה ממשב מתן שכר של מלואת והפסידן של עבירות וכו'. חשבתי מה שכתבת לנו בחזרה אם בחקתי תלכו ומה כתיב חמן ונתתי שלום בארץ וכו' לריך ביאור, האם היתה עבודתו של דהמשיח לפני השי"ת בעבור תקות השכר העתיד להשתלם לו חלק עבודתו, וממחמת יראת העונש המגיע לעוברי רעו, אחמכה.

(ג) **עוד** ל"ב להבין מה שמסיים המד"ר א"ר אבין אם זכיתם הריני הופך לכם קללות לברכות אימתי כשתשמרו תורת. ולכאורכ קשה דאם ישמרו ישראל תורה ה' ומלכותו יגלונו כל יראו וכל ימלאו בעולם קללות כלל ועיקר, ומאי האי דקאמר הריני הופך לכם קללות לברכות, דמשמע מוניה שהקללות ישנם בעולם אלא שיהפכו כן עממן לברכות, והלא עוב מזה ומזה אילו היו מתבעלין לגמרי מן העולם.

(ד) **עוד** איתא במד"ר (סימן ג') אם בחקתי תלכו וגו' חשבתי דרכי ואשיבם רגלי אל עדותיך. אמר

והם הם דברי ר' ינאי אנו חין בידיו מיסורי האדוקים, כגומר שעדיין לא הגענו למדרגת הדוקים המלאים תמיד לער ויסורים על כל פגם שנקם, ועל מה שהם רואים חלל אחרים ממשכו ופגם, ומה נאמרים וכו' אכזבים על שפלות הדור, ואנו חיינו בנחמיה זו שכתב לנו כ"ב. אך מי"מ גם שלות הרשעים חין לנו, כי חין אונתו מקולקלים חין כ"כ כמו הרשעים הגמורים שיש להם חנך על כולם, ונפשו שנות עיניהם באמרם שנים יכיה לנו, וכל רע חנינו לא יאונה. כי אסור לו לאדם שיחזיק עצמו נרשע גמור ח"ו, וכמו שאמרו ז"ל בקידושין (דף מ' ע"ב) לעולם יראה אדם עצמו כאלו חליו חייב וחליו זכאי דאלי"ב ח"ו אפשר לבוא לידי יאוש. וזהו שאמר חין לנו משלות הרשעים, דיהודי שומר תורה ומלואת ומאמין בהקב"ה ח"א שיהיה לו שלום, שהרי תמיד הוא עומד במלחמת הילך, ורק אחרי שיוודע לו בצירור שלא יפגום עוד אז יוכל לשבת בשלום, כמאמר הכתוב (משלי ל') ותשחק ליום אחרון. וכמו דאיתא בירושלמי (ע"ז פ"ג ה"א) בר' אבהו דלחזו ליה י"ג נהרי דאפרסמונא דכיה אמר כל חלין דאבהו ואני אמרתי לריק יגעתי. והנה עיקר השלום היה הדביקות בחזרה ובמלואת, שעי"ז זכ צאים בסופו של דבר אל השלום האמיתי. ולאחא אמר יעקב אבינו ע"ה ושבתי בשלום אל בית אבי, שביקש רחמים מפני הקב"ה שיהיה לו קצת מנוחה שלום ושלום והשקט ובעת, ועי"ז שפיר קא מפרש רש"י ז"ל איזו הדרך אשר על ידו יגיע אל השלום, עיי' שיהיה שלם מן החטא, שלא ילמוד מדרכי לבן, אלא יהיה דבוק בהשי"ת ובתורתו הקדושה, אזי יוכל להשיג את השלום האמיתי. וזה אפ"ל גם בהבטחת הקב"ה לישראל ונתתי שלום בארץ, שגייעו בעזר חלקי אל השלום האמיתי, עיי' שיהיו דבוקים בדרך התורה והקדושה, דאך ורק דרך זה הוא המציא אל השלום.

*

אם בחקתי תלכו ואת מלואת תשמרו ועשיתם אותם וגו'. במד"ר ריש פ' זו איתא בה"ד (תהלים קי"ט) חשבתי דרכי ואשיבם רגלי אל עדותיך. אמר

חמשה מאה. וסיראו דגבי מדה פורענות מיירי צדיקה ולא בהריגה, אלא הכא דכתיב ורדפו מכס חמשה מאה סיפא דקרא ונפלו אויביכם לפניכם לאחר. עכ"ל התוספות. והקשה האור"ח הקדוש על תירוצו התוס' מהא דאמרינן באלו מגלחין (מ"ק ט"ז ע"ב) בשעה שביד דוד יואל למלחמה היה מעורר חניתו על ח' מאות חלל וביד מתאנח על מאתים דכתיב איכה ירדוף אחד אלף, יתכן דה' קול ואמרו רק בדבר אורח החתן, ולפי"ד התוס' אמאי היה מתאנח הא התם לא הוה אלא רדיפה ולא הריגה (וקושיא זו מצויה גם במכרש"א בסופו ע"ש). וכתב הוא ז"ל לתוך קושיית התוס' באופן אחר ועיי"ש. ולפי דבריו ז"ל מיירי קרא דאיכה ירדוף וגו' צדיקה והריגה, ונדחה תירוטם של התוספות דמוקי להך קרא צדיקה ולא בהריגה. ורמזו לן למשכנוי אנפשו ליישב ח' התוס', ולהלן נצוה מה שכתב בסיון יעקב בדברי התוספות, ומה שנראה לי להעיר בענין. ונצטרף יתו"שנו הדברים על מכוונם.

טו) **ל'הלן** צפרת התופחה (פכ"ו ל"ג) ואחכס אורה בגוים וגו'. פירש"י (ת"כ) זו מדה קשה לישראל בשעשה שבני מדינה גולים למקום אחד רואים זה את זה ומתנחמים וישראל מרו. כנמורה כאדם הזורע שעורים נפח ואין אחת מהם דבוקה לחצירתה. ולהלן בקרא אף אני אלך עמם צקרי והבאתי אותם בארץ אויביהם וגו'. פירש"י ז"ל (ת"כ) אני בעממי אצוים זו מדה טובה לישראל, שלא יהיו אומרים הואיל וגלגנו בין האומות עויל נעשה כמעשהם, אני איני מניחם אלא מעמיד אני את נצוה ומחזירן לחתת כפי שצאמר והעולה על רוחכם היה לא חביה וגו'. וכתב הרא"ש ז"ל דהא ליכא למימר דעי"ב פירש רש"י ז"ל דאומרו והבאתי אחכם היא מדה טובה לישראל, משום דרבה ליישב דלא תקשי דהוה להו שמונה פורעניות ע"כ אמר דהוה מדה טובה ואין למנותה בכלל הפורעניות. ולפי"ד תקשי ממאמר ואחכס אורה בגוים שביא מדה קשה למה לא מנה אותה בכלל הפורעניות, אלא ודאי שכבר נשלם חשבון זו הפורעניות ושוב אין לחוש על מספר הפורעניות הנוסף על כז' וד' ע"ש. ועיין מ"ש בגויל צ"ה. ובדבריו

וכו' חקים שחקקתי בהם את הים וכו', ומונה הכולך מעשי צדאשית שכולם נחקקו ע"י חוקותיה של תורה, ומייתי מקרא דבכולכו כתיב זהו ליגאל דחוקה. ול"ב מאי שייכא דרש ר' ז' להכא, דאם להודיענו דחוקות שמים וארץ תלויים בתורה הקדושה, הלא כמ"פ מלינו במקרא כשהוא מזכיר על שמירת התורה כתיב חוקים, ומדוע נחר להעמיד דרשנו בקרא דאם בחקתי תלכו דוקא.

כ) **בוזה"ק** (ר"פ ז') איתא אס בחקתי תלכו וגו' ר"ח פתח (מ"כ פ"ו) עמי זכר נא מה יען בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור וגו'. ומפרש עד כמה היה גדול כח בלעם ובלק בנשפים, ואעפ"כ לא יכלו להכריע לישראל. ואריך להבין שייכות כל הענין לפרשה בחקתי.

ו) **ונתתי** שלום בארץ וגו'. האור"ח הקדוש הקשה לאחר שכבר הבעית הכחוש וישבתם לבטח צארכם למה הולך לחזור ולומר ונתתי שלום בארץ, יעיי"ש מ"ש צ"ה.

ז) **רש"י** ז"ל כתב (מתורת כהנים) שמה תאמרו הרי מאכל הרי משתה אס אין שלום אין כלום ת"ל ונתתי שלום בארץ מגיד שהשלום שקול כנגד הכל וכו'. הקשו המפרשים דמדברים אלו מוכח ששפע המאכל והמשתה עלול לגרום להעדר השלום, עד שהולך הכחוש להבטיחו ונתתי שלום בארץ, שלא ישבית ריבוי השפע את השלום. ולכאורה הסביר נוחת להיפוך, דבזמן שהשפע מאוי בעולם שלום שורר בעולם, כמו שדרשו ז"ל (צ"מ י"ט ע"א) במאמ"כ השם גדולך שלום חלב חטים ושביןך כשהשפע בעולם עין כל בריה יפה בחצירתה וכו', כדאמרי אונשי כד משלם שערי מכדא נקיש ואתא חגיגה צביתא.

ח) **ורדפו** מכס חמשה מאה ומאה מכס רצבה ירדפו וגו'. בגמרא (סוטה ר"א ע"א) ולעולם מדה טובה ממוצה ממדת פורענות וכו'. והקשו התוס' וא"ת והא מלינו מדה פורענות גדולה ממדה טובה דכתיב איכה ירדוף אחד אלף ושינו ייבשו רצבה גבי מדה פורענות, ואילו במדה טובה כתיב ורדפו מכס

לבן יתבאר דאף מאמר ואתכם אזרכ בגוים נפונם
בו עובד גדולה לישראל.

(ו) וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף
את בריתי אברהם ואברהם וישראל וישראל וישראל
(פלו"ו ה') ע"פ זכרתי את בריתי יעקב וגו' פליגי
אמוראי עד מהי זכות אבות קיימת, ר' תנחומא וכו'
עד יבואמו וכו', ריב"ל אמר עד אליכו וכו', שמואל
אמר עד הושע, ר' יוחנן אמר עד חזקיה שג' למרבה
המשנה ולשלוש אין קץ וגו' (פירש במת"כ וסיפא
דקרא קנאה ה' לזכות תעשה זאת ולא זכות אבות)
וכולו מייחו לה מקראי. ומסיים המדרש א"ר אחא
לעולם זכות אבות קיימת, לעולם מזכירין ואומרים
כי אל רחום ה' אלקיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא
ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם. ופלוגתא זו
אם תמה זכות אבות איתא נמי במסכת שבת (דף
י"ב ע"א) דשמואל אמר תמה זכות אבות ור' יוחנן
אמר תחון זכות אבות. ולהבן שם בגמרא מאימתי
תמה זכות אבות אמר רב מימיה האשע בן בארי
וכו', ושמואל אמר מימי חזאל וכו', ריב"ל אמר מימי
אליהו וכו', ורבי יוחנן אמר מימיה חזקיה שגאמר
(ישעי פ"ט) למרבה המשנה ולשלוש אין קץ על
כסא דוד ועל ממלכתו להבין אחא ולסעודה במשפט
ובזדקת מעלה ועד עולם קנאה ה' לזכות תעשה זאת
ופירשאי קנאה ה' י' תעשה זאת ולא זכות אבות.
ובתוספות (שם ד"ה ושמואל) אור"י דזכות אבות
תמה אבל ברית אבות לא תמה דכא כתיב וזכרתי את
בריתי יעקב אף לאחר גלות וכו'. והר"י השיג על
פיר"ת מכה דברי המד"ר ה"ל עיי"ש. ועל כן נראה
לר"י דלא פליגי שמואל ור' יוחנן אלא שמואל קאמר
לדרשעים תמה אבל לזדקים לא תמה ור' יוחנן דאמר
תחון זכות אבות מייירי בלזדקים, חדע דר"י לא איירי
כי אם בלזדקים דכא ר' יוחנן גופיה אמר בסמוך
דמימיה חזקיה תמה זכות אבות, ובכא קאמר
דאף בשעת חורבן דבחר הכי תחון זכות אבות, אלא
ע"כ לריבין אנו לחילוק זה, ועל כך אנו סומכין להזכיר
זכות אבות. וכדר מייחו הכוס' דברי ר' אחא במדרש
רבה פרשה זו ה"ל לעולם זכות אבות קיימת, ולעולם
אנו מזכירים אותם, וכן הוא אומר כי אל רחום

ה' אלקיך וגו' ולא ישכח את ברית אבותיך וגו',
עכ"ל התוספות. וכבר הארכנו בזה (בדערינו לעיל
פרשת ויחי עמוד תקפ"ג) דלכאורכ קשה על דברי
ר"ת ז"ל ממנו שגמלו בנחם מקומות שמזכירין זכות
אבות. וכן איתא במתני' (יומא פ"ג מ"א) אמר להם
הממונה וכו' הלא כפי המדרש שבחבורן, ואיתא
בירושלמי דע"כ מזכירין חצרון כדי לעורר זכות אבות
ישני חצרון. וגם כ"ל יפרנסו אותם דס"ל תמה זכות
אבות מקרא שכתוב כי אל רחום ה' ה' וגו' ולא
ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם. וכתב קרא
לאמר וזכרתי את בריתי יעקב וגו', ואף גם זאת
בהיותם בדרך איויבים לא מאסחים וגו' להפך בריתי
אחם כי אני ה' ה'. וכן קשה איך אנו מזכירין זכות
אבות בתפלה לכל הנהו אמוראי דס"ל תמה זכות
אבות. ובגמרא בהם ס"ל לכולהו אמוראי תמה זכות
אבות, וכמ"ש התוספות דאף ר"י גופיה דאמר תחון
זכות אבות ס"ל להבן דתמה זכות אבות מימיה חזקיה
ואילך. ואף שימח הריי קשה להלמה דכא דמחלק
דדוקא לרשעים תמה אבל לזדקים לא תמה וע"ז
אנו סומכים להזכיר זכות אבות בתפלה, קשה דהאיך
יתכן שאנו מתפללין על סמך שאנו לזדקים וראויים
לזכור לנו ברית אבות, והלא אנהנו אומרים בתפלה
שאין אנו עוי פנים וכו' לומר לפניך וכו' לזדקים
אנהנו ולא חטאנו וכו'. וא"כ כיון שאנו מעידין על
עצמנו שאין אנו בגדר לזדקים, כ"ל אנו מזכירין זכות
אבות. ומיכא אפ"ל בצוונת הריי, דכנה אפילו בזכות
לזדק ה' ישנו בעולם העולם מחקיים, אמנם דוקא
בזדק שהוא מופלג מאד בחסידותו ובזדקתו ובקדושתו
חד דברא, ובגון הא דרש"י שאמר (סוכה י"ב פ"ג)
יכול אני לפעור את העולם כולו מן הדין וכו'. אבל
לזדקים שלא הביעו לידי מדה זו אין בנחם להבין
על דורם מחמת זכות עצמם, אלא שיש בידם זכות אבות
ובכח זכות האבות הם מגינים על הדור. ועל כן אנו
מזכירין זכות אבות, שיהיה בכח הבלזדקים שדור להבין
עלינו מחמת זכות האבות. אבל לכתי קשה דמפשיעות
דברי החוס' לא מוכח הכי, וגם מה שמסימין החוס'
שאנו סומכין על דברי ר' אחא במדרש דס"ל דזכות
אבות לעולם קיימת ז"ל, דבגמרא לא מזכיר כלל דברי
ר' אחא ופליגי אמוראי ס"ל תמה זכות אבות, ומה

כוכ עלן לערען כל הקך אמוראי, וכילד אנו מחזירין זכות אבות.

יג) ודארין אזכור צמד'ר מקשע למח מחזיר זכות אבות ומחזיר זכות הארץ עמכם משל למחן שבינו לו שלש צנים ושפחה אחת משלו מגדלתן כ"ז שביס כמלך שאל שלום צניו כיס אומר שלום לי בשלום המגדלת כך כל זמן שהקצ"ה מחזיר אבות מחזיר הארץ עמכם וכו'. וצ"ב להבין דמיון הנמשל אל המשל, וכי הארץ היא המגדלת. והאלשיך הקדוש וכן בעל העקידה שניסם מפרשים בסגנון אחד מה שהזכיר כאן הארץ היפך דרשת המד"ר הי"ל, דלמינהו מפרשי לה בדרך חוכמה, וז"ל דקרא וזכרתי את בריתי יעקב וגו', כלומר שכבר הייתי מתחלה לעזר לכם ברית האבות הקדושים אילולא, "והארץ אזכור" כי בזכרי עלבון הארץ שהיללו בה שמיעין ויוצלות ושאר מלאת התלויות בארץ אתי נמנע מלמחול לכם, אלא אביא עליכם כל העונשים הכתובים בעבור נער ועלבון הארץ, עכ"ל ז"ל. אכן קשה לומר כפירוש זה שבינו דברי הכתוב באמרו הארץ אזכור על ג' העונש, שהרי אנו מחזירין בתפלות זכר לנו ברית אבות כאשר אמרת וזכרתי את בריתי יעקב וגו' והארץ אזכור, ואם מקרא זה הוא ענין זכירה לרעב, א"כ כילד אנו מחזירין זאת ומצדקים רחמים שזכר לנו הקצ"ה דבר זה. וחו דממלאמרי חז"ל דמיינו ממקרא זה מוכח שהוא לעיבותא ולא לגריעותא.

יד) וזכרתי את בריתי יעקב וגו' פירש"י ז"ל במשמע מקומות נכבד יעקוב מלא ואלוהי חסד ב' מקומות יעקוב נטל אות משמו של אלוהי ערבון שיבא ויבשר גאולה צניו. והקשה הרא"ם ז"ל לא ידעתי למח לריק ב' פעמים במשכון פ"א סגן, ואפשר שהשניו ב' חומשי תורה וזה רמז שנטל ב' פעמים נגד ב' חומשי תורה. ובגור אריה הקשה עליו מדוע הולך ליעול ממנו משכון וגם להשניו, בחדא מייניחו סגן, וזוהי ז"ל חיוך דמייניו במשכון פ"י ערבות, ובערב כחיד תקעת לר כפוך, ויד יס לה חמש אצבעות לכן נטל ב' פעמים כנגד ב' אצבעות, ע"כ. וגם זה קשה להלמו דמח ענין תקיעת קף לה' אצבעות, דלמינו קרוי ע"ש

האצבעות אלא ע"ש קף כיד. וחו דכשם שהקשה הג"ח על כ"ח מזרחי שבעה מאן דבר שמה, איכא לאקשוייב אדירדיכ סיבן בחכמה כאן תקיעת קף בדבריהם ז"ל, וברי לא חזר אלא משכון וחו לא מיד.

יז) להלן בס"פ התוכחה אלה החוקים והמשפטים והכתובות אשר נתן ב' צניו וצין צני ישראל כבר סיני ציד משה. וצ"ב יתור הלשון צניו וצין צני ישראל, גם מהו שאמר ציד משה לא הוליל כי אם אלה החוקים וגו' אשר נוב ב' את משה אל צני ישראל כדרך הכתוב בכל מקום, והכי כחיד לבין בסיומא דפרשת ערובין, ומדוע האריך הכתוב כאן בלישנא יתירה לכתורב.

יג) ונראה לצאר הענין בהקדס להבין ענין ההבטחה בעובד ככלולה במאמר והבטחי אותם בארץ אויביכם (קושיוט ט'), דכסה מודע מדברי חז"ל בברכה מקומות ומבואר בספרי הקדמונים ז"ל כי מה שהגלה הקצ"ה את ישראל לבין האומות מלבד מדת הכונש שיש בו למרק עוונותיהם של ישראל, עוד יש צנין בגלות ענין נוסף, שהיא, לורך אל הגאולה, וכמו שנתבאר ענין זה בארוכה בספרי ויואל משה (מאמר יט' ס' סימן ק"י). ושם הבאנו מ"ש השל"ק בשער האותיות את ק' חל"ק, אלו המסעות שגזרו על האדם ועל ארצו הם לעזבה וכו'. כשחטא אדם"ר וגורש מן עדן ב' הפיזור בכל מקומות מושבות, אף שבי' מלך הכונש מ"מ הפיזור ב' לעזבה, כדי שתתפשט הקדושה בכל העולם לעדעל לעבור את ב' וכו'. אח"כ אלה מסעו למואלוים למסעיהם ולתמסעיהם למואלוים, כי גלן מל"י לחז"ל כדי שיחזרו ממז"ל לח"י, ואז הארץ בשמחה חז"י כגן עדן, כי בגלות גורמים גאולה גדולה לעתיד וכו'. גם גלות ישראל שפחדם הקצ"ה בשלום זה ב' לעזבה עב לדידי להקצ"ה ועב לישראל ע"ש שהאריך צנין זה כמ"ס בחיבורו, וכפל ושנה ושלש כי בגלות הוא הכרח עבור הגאולה.

יא) ואתא צמד"ר (ש"ש פ"ב ח') עכ"פ קול דודי כזה זה בא בשעת שהמלך הכושני אומר לישראל בחדש הזה אחס נגאלין ואומרים לו היאך אנו נגאלין ולא כבר נשבע הקצ"ה שהוא משעבדנו צ' אומות, וזוהי משיבין צ' מושבות ח' מהם גולה לבדבריה וז' גולה

הנלוות מתבדלין מעמקן, וא"ת א"כ אם לא היו ישראל חוטאין וגולין מי היה מזכר המהצברים בחפזות ישראל, דע כי אם לא היו ישראל חוטאין היה להם כח לזכר נלביק במקום שהם מכל המקומות אשר באו שם, משא"כ אחר חטאם שחלש כחם וכלואי שחשיג ידם במקום עלמו אשר שם הנלוות, עכדי"ק.

ועוד כתב האו"ה"ה צפרשח זו כמה טעמים צעין בגלות וביאר שם מאכ"כ ואחכס אזכר בגוים וגו' שהוא אזכרה לישראל שימרו את שלש השבועות שהשבוע הקב"ה את ישראל, ח"ש ואחכס אזכר בגוים כאן רמז לז' דברים אומרו אזכר שלא יעלו בחומה, בגוים ושלח ימרו בגוים, ואומרו ודריקותי אחריכם חרב שחביה חרב מרובה לפניהם אם לא תקיימו גזירת זריו בגוים כמזכר ע"ד שאמר ז"ל בכתובות (שם) א"ל הקב"ה לישראל אם אתם מקיימים את השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את צרעם כנצחות וכאליות השדח וכו', עכדי"ק ז"ל. עכ"פ מכל הלין שמעיין כי גזירת הגלות היא הכרחית, כי כך גזר יוצר בראשית, וישנן צעין זה טעמים רבים ונכבדים. ועפ"י זה יבאר טעם אומנם ז"ל במאכ"כ והבאתי אותם בארץ אויביהם זו מדח עובד לישראל, כי צירם הכתוב צור שהקב"ה כבדו ובעלמו הוא המוליך אותם בצללות אויביהם, ומכוון לעדיהם ומדריכם בארץ הדרך ובאזכר מדינה יגלו, ולא יחשבו כי בגלות מקרה הוא ח"ו, אלא הוא סיבה מאת הקב"ה, כדי שחקיימו גזירת הגלות הכרחית. ובזה אפ"ל דגם במאכ"כ ואחכס אזכר בגוים עמונה דרכה לישראל, דאף שזו מדח קשה להם שיהיו מרים כמחזיק פזורים ומפורדים בכל פנות, מ"מ פיזור זה הוא לעוצתם, שכי"א יש לו שלחות לקקע נלביק הפזורות באותו מקום שאליו הוא מרח.

ועד"ז נבא אל הביאור, כי הכח בהיות ישראל בגלות פזורים בגוים וזריוויים בצללות, אין באו"ה מישאל יודע בצירור איה המקום צו נמצאים הנלביק השייכים לשרשו, ושמוטל עליו לחקן ולהעלות. וע"ד שפירשנו (פרשת לך לך ע' רמ"צ) בא דאיתא בתחומות פ' לך עכ"פ ויאמר ה' אל אברהם לך לך ילמדנו רבינו אדם מישאל שיקבל עליו עול מלכות שמים כשהוא

לשמעיה דומה כמו שגליהם כולכם וכו', עיי"ש. מבאר להדיא כי שבועה היא שבועה המקום צ"ה שבועה יגאלו ישראל גאולה נלחית יהיו משתעבדין בכל ע' אומות, עד שכאשר יבוא משיח יהיו ישראל יראים פן לא תחיימם עדיין השבועה במלואה, שלא תשתעבדו לכל ע' אומות, ולא יתכן שחביה בגאולה.

וביאר ענין זה הלא הוא כתוב בשער המלכות להארי"ה"ק (במלכות זכירה יל"מ פ' ראה) כי בגלות מלרים ותבדלו כל השמות שהיו נדחים שם, משא"כ בשאר הגלויות נשאר השמות שלא תבדלו. וז"ל גלות בכל מדי יון ואדום שם הוא גלות מרובה מכלל ישראל, כיון שהם השרשים, אבל בשאר אומות סגי בגלות אחד מישאל כיון שהם רק פרטים וענפים, ואין כל ישראל צריכים לילך בגלות שם, וזהו אותם בני אדם אשר נפלו נילולות נשמותיהם בצומח הריח, הם צריכים לגלות שם כדי לזכר ולהלויא משם נילולותיהם שפלו שם, יעיי"ש שהאריך עובא. וזאת כוונת המדרש שה"ש ה"ל דישנן מדינות דסגי בא' מישאל הגולה להסם, ללאת ידי גזירת הגלות. ויודע מ"ש הבעש"ט הקדוש עכ"פ (תהלים ל"ז) מה' מלעדי גבר כונו ודרכו יחפץ, כי האדם סבור דעתו כי לדרכו הוא מהלך אל מקום שהוא חפץ ללכת לאורך חוטלחו והנחתו, אבל באמת מה' מלעדי גבר כונו, שהקב"ה מכוון לעדיו ומכוון דרכו ללכת אל אותו מקום, לאורך ארץ חלית ומערה לתקן שם דבר הטעון תיקון. ומחמת כן התגבר צו החפץ ללכת למקום זה, ואין אתו יודע עד מה סיבה הרוץ הלאה. וכיון שהאדם שלוח מאת השי"ת אל המקום אשר הוא מהלך אסור לו למעול בשליחותו, כי אם עליו לעבוד את השי"ת בחורב ובעבודה במלכות ובצמ"ט, ובה הריכו מעלה נילולות הקדושה אשר נפלו במקום ההוא המלפים להתעלות על ידו אל מקורן ושרשן.

ובדברי האו"ה"ה הקדוש צפרשח צבר עכ"פ וכי ימוך אחיך כתוב לאמר, כי סוד הגלות הוא צירור הנלוות הקדושות, דא"כ למה לא ייסרם ה' בשבוע מוסר בצרעם ובנחלתם, אלא אחד מהטעמים הוא כדי שיבדלו נלביק מציץ האלמות, כי כל מקום ומקום שימצאו שם ישראל בצמ"ט היסורין והחורב והמלכות

להלכת לשם כדי לתקן ולהעלות למקורן. חזו שאלמר
בכל יום הייתי מתחבש ואומר לבית פלוני וכו', כי ראונו
משכו לשם, אבל באמת לא היה זקוק לכך, כי כל כך
גדלה מעלת קדושת אדוניהו ודממיה שכיב בכותו
להמשיך כל הנאמ"ק השייכים אליו מכל המקומות שהם
נמלאים, ולהעלותם אל מקורן ושרשן כשהוא יושב
ועוסק בתורה ובעבודת ה' בבית מדרשו. ח"ש והיו
רגלי מציאות אותי לביהמ"ד, כלומר שכיו מוליכות
ומציאות כל הנאמ"ק ממקום המלאם אל בית המדרש,
כי מכל המקומות שם נמלאו והיו נילוות הקדושה
השייכים אליו היו מתלקטין מעמקן וגממקין לבית
מדרשו, ולא היה לו נזרך כהליכה צפועל לאותן
מקומות.

ואפשר להוסיף נוסף צביאור לשון המדרש והיו
רגלי מציאות "אותו" לבית המדרש, עפ"י מ"ש
רש"י ז"ל בפרשת וישב עב"פ ויתוכלו אותו להמיתו,
אותו כמו אתו עמו כלומר אליו. ולכאורה דברי רש"י
ז"ל נפלאים מאד וכבר נתחבטו בהם כל המפרשים,
וביארנו כוונת דבריו עפ"י מה דאיתא במד"ר פרשת
וישב עב"פ הנה בעל החלומות הלזה בא, עתיד זה
להשיאן לבעלים. ופירש"י ז"ל שראו שעתיד ללאת
מיוסף ירבעם שמשאית את ישראל לעבוד בעלים וע"ז.
ותיבת "בעל" החלומות קדריש על ע"ז. עכ"פ מוצא
כי השבטים הקדושים ברות קדשם ראו ושהיגו כל
הענפים העתידים ללאת מיוסף, וגלל כן ראו להרגו
מאחר שענף אחד אשר עתיד ללאת ממנו הוא ירבעם
שחטא והחטיא את ישראל, ולפי שכל הדורות נכללו
בהאבות כמ"ש האב"ה הקדוש עב"פ תבא עד דור
אבותיו וגו' ע"כ דעורו ע"ש סופו שעתיד ללאת ממנו
ירבעם, וכזה דלאמרו ז"ל בנן סו"מ שהוא נידון ע"ש
סופו. ח"ש רש"י ז"ל לצאר מה שדעורו השבטים
הקדושים לתיבת, ללאת אמר ויתוכלו אותו להמיתו
כמו אתו עמו פירוש דחיבת אותו משמעה כמו אתו
עמו, דהיינו מחמת מה שאלו עמו הם החולדות
העתידין ללאת ממנו הנכללין עמו בהעלם. על כן
התוכלו להמיתו זה שמש"ס רש"י כלומר אליו, דמחמת
הענפים הנכללים די שהם כלולים בו ע"כ התוכלו
אליו, אבל לא דעורו לתיבת מחמת שאלו בו עול,
אלא מחמת מה שאלו עמו כמבואר. ובדרך זה יתבאר

מהלך וכו', ר' חידו ור"ה בש"ר יהודה וכו' אמרו
אסור לקבל עליו עמ"ש כשהוא מהלך וכו' אלא יעמוד
במקום אחד וכו' ויקרא שמע ישראל וכו', וכשמתחיל
ואכזב רזה מהלך רזה עומד וכו', שכן כתיב בשבתך
בביתך ובלכתך בדרך וכו', עכ"ד התנחומא. וביארנו
שם הדברים בצריכות ותוכן הענין דיש לחקור מאין
ידע האדם איך המקום שבו מנאיים נאמ"ק השייכות
לחלק גשמהו, שהוא המקום הראוי אליו להתיישב בו
ולעסוק בעבודת השי"ת להעלות אותן הנלוות לשרשם.
אלא הענין יובן עפ"י מאמרם ז"ל (סוטה מ"ז ע"א)
ג' חנות הן חן מקום על יושביו וכו', וכמו כן לעניינינו
הקב"ה נותן בלב איש הישראל חן המקום שבו נמלאים
הנאמ"ק השייכים לשרש גשמהו, כדי שילך לשם
להוציא יקר מחולל ולתקן את הענין חיקון. ובה יבואר
התנחומא ה"ל, ולכאורה באמת ראוי להבין מדוע
באמת התירה תורה לקרות את שמע מפסוק ראשון
ואילך כשהוא מהלך, והלא כשם שאמרו בפסוק ראשון
שנריך לקרותו משומד כדי שיכוון לבו לשמים כן היה
ראוי לשנות בכל פרשה ראשונה. ועפ"י מה שביארנו
אפ"ל כי הקב"ה נותן בלב כל איש ללכת בדרך ששם
נמלאים הנאמ"ק השייכים לגשמהו, ובפרט בצדיקים
אמתיים עובדי ה', באמת, שכל תנועותיהם והיולתם
רק צראן הבורי"ת, ודאי שהקב"ה מכוון מאעדיהם ללכת
אל המקום הראוי להם. ויתכן כי לעטם זה התיירו
חכמים לקרות את שמע כשהוא מהלך, ותלו הדבר
בציון האדם באמרם רזה עומד רזה מהלך, כי בודאי
מכיון שראינו מושכו ללכת יש לו שליחות מן השמים
באותו הדרך שהוא מהלך בה, וע"י עבודת השי"ת
במסירות נפש בקבלת עומ"ש ועול מלוות יתקנו
הנאמ"ק הנמלאים שם השייכים לשרש, ועל כן ניתן לו
הציון מן השמים ללכת בזה הדרך. ועיי"ש שביארנו
בדרך זה קישור התנחומא אל ריש פ' לך לך.

ועתה יתפרשו לנו דברי המד"ר צדיק פרשת אמר
דוד וכו' בכל יום הייתי מתחבש ואומר למקום
פלוגי וכו' אני הולך וכו' (קושיא א'), כי הנה דוד
המעי"ה בגדול קדושתו הרגיש אותו השתוקקות אל
מקום פלוגי ובית דירה פלוגית, והבין כי אין זאת
אלא ששם ספונים עמומים נאמ"ק השייכים לגשמהו,
הנמלאים להיות נתקנים על ידו, ולפיכך נפשו שואפת

נלוות הקדוש השייכים אליו כדי לחקן ולהעלות, כי כמות הגדול הרי הוא שואב ומניחן אליו לבית המדרש כמו שנבאר לעיל באורך. ודבר זה נשמע ממנו שאמר הכתוב אם בחקתי חלבו שהוא הבעתה לישראל שיביה כמות לשנות חקות שמים וארץ, ואם כך גדול כח קדושת הכדיק לשלוע על מערך המזלות ולעשות בהם כראונו, עאכ"כ שיפה כוחו לשאוב להכ"ק השייכים אליו ממקום המלא, ואינו לריך לחפש אחריהם.

ולדרבננו יובן גם מה דאיתא בזה"ק אם בחקתי חלבו וגו' ר"ח פתח (מיכה ה') עמו זכר נא מה יען בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור וגו', ומבאר וכולך בזה"ק כמה גדול כחם של בלעם ובלק במעשה הכשפים, וזה"ק, דאש"ג דבלעם חרשא כוכ רב מכל חרשין דעלמא, חרשא עילאה מנייה כוכ בלק, בקסם כוכ בלק רב מכל חרשין, ובלעם בנחש. קסם ונחש חרין דריגין אינון, קסם חליא בעובדא, ונחש חליא באיסחכלותא וצמלא דפומא וכו'. וע"ד בעא בלק לאחצרה בבלעם וכו', ח"ל קב"ה רשע הא קדמוך בני, עובדא חית בגוייהו דכל סטרין בישין חיינין בישין וחרשין דעלמא לא יכלין לקרצא בהדידיו דכולהו ערקין מקמייה וכו', עכד"ק. ולבאור חומה מ"ט סמיכות ענין זה לפרשת אם בחקתי, דמה ענין כח הכשפים של בלעם ובלק ומעלה ישראל שצידן לבפוח ולבטל כחן לפרעה זו.

וע"ז פי מה שנבאר יובן היטב שייכות ענין זה לפרשתן, דהנה אמרו ז"ל (חולין ז' ע"ב) למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה. וביאור הענין כתב הרמב"ן ז"ל בפרשת שופטים, כי בצו"ה כאשר צוה הכל ית מאין, עשה העליונים מנהיגי ההחתומים אשר למטה מהן, נקח כח הארץ וכל אשר עליה כבוכים ומזלות לפי ההבגה ומצבם בהם וכו', ועשה עוד על הכוכבים ומזלות מנהיגים מלאכים ושרים וכו'. חלל היה מפלאתיו העליונים ששם בנה המנהיגים העליונים דרכי תמורות וכוונות להמיר אשר למטה מהם וכו', וזה סוד הכשפים ונחש, שאמרו בהם שם מכחישים פמליא של מעלה, לומר שם היפך הכחות השפיעים וכו', עכד"ק ז"ל והיואל מה

כמין חומר מ"ט המדרש והיו רגלי מציאות. ואח"כ לציבמ"ד, אחי כמו אחי עמי הוא כל היקום אשר צרגלי, הם הלה"ק התלויים בי השייכים לשרשי והכוננות להחקן על ידי, הם היו מוצאים אלי לבית המדרש.

ובבחינה זו נבא לבאר המד"ר אם בחקתי חלבו וגו' חקים שחקקתי בהם שמים וארץ וכו', שנאמר אם לא צריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, דהנה האכ"ה הקדוש עכ"פ אם בחקתי וגו' כתב לפרש (באופן כ"ו) עפ"ד המד"ר צ"י, הבע נא השמימה (צ"ר פמ"ד י"ד) שבעלה ה' לאצרהם ודרך על המזלות, וכוה אומרו אם בחקתי חלבו עד"ה חוקות שמים וארץ אם הם חלבו וכו' תנאי הדבר ואח מלוותי תשמרו וגו' כי באמצעות קיום המלכה הוא שולט ודורך על המזלות וכו' ואומרו ועשיתם אותם ע"ד שאמרו (שבת קצ"ו ע"ב) עכ"פ נדק יקראו להגלו (ישעי מ"ה) שאמר לו הקב"ה לאצרהם מאי דעתך נדק קאי וכו', הרי שמעריך המזלות בסדר נאות לבם, והוא מאמרם ז"ל (שם ע"ה) חין מזל לישראל, פירוש שם שולטים בו, עכ"ל האכ"ה הק'. וצדבריו ממילא מתבאר גם כוונת המדרש חוקים שחקקתי בהם שמים וארץ וכו', דלנונו לבאר הפסוק אם בחקתי חלבו בצימיה זו שפירש האכ"ה הקדוש, כי באמצעות קיום החומר ושמירת המזלות בנחשם של ישראל לשלוע על מהלך המזלות ולשנותם כראונם, על כן אמר חוקים שחקקתי בהם שמים וארץ וכו', פירוש שאחם תהיו מושלים על משערי הכוכבים והמזלות, לשנות הנהגתם ודרך מהלכם כראונכם וכחפצכם.

ועפ"ז יובן גם שייכות דרשא הנ"ל הה"ד חשכתי דרכי וגו' אמר דוד בכל יום הייתי מתחשב למקום פלוני וכו' אני הולך. והיו רגלי מציאות אחי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות למאמר הכתוב אם בחקתי חלבו, דלפי שמקרא זה נדרש על הצדיקים השומרים מצוות ה', אשר בכוחם לדרוך על המזלות ולעשות בהם כראונם, כדרשת המד"ר הנ"ל חוקים שחקקתי בהם שמים וארץ וכו', וכמו שביאר האכ"ה הקדוש בהך קרא. על כן בסמ"ד המד"ר להכח מה שאמר דוד שאינו לריך לבק ממקום למקום לחפש ולחזר אחרי

הקללה של בלעם, שכרי כל כוחו של בלעם הוא מחמת זעמו של הקב"ה כבא מכה ארחת החמה, שאז מלכי מזה ומערב משתחוין לה, ואם יעמידו בני ישראל את החמה שלא תלך במהלכה בטעמי הרגיל לא יבא זיכלתו לקלל את ישראל, שלא ידע רגע שהקב"ה אעס כה.

ובאנ"א קאת אפ"ל עסם שחייירא בלק מנם בעמדה חמה דייקא, עפ"י מה שנבאר לעיל דכל כח של הכשפים הוא להחליף ולהמיר פעולת מערכת השמים כוכבים ומחלות, ע"י שמשציעין השמים הממונים עליהם. על כן מכיון שראש בלק כי משרע"ה בעמיד חמה ברוקע, ובכוחו לשלוט על כוכבי שמים וכסיליהם, ולשנות גלגל המלות כרעו, א"כ לא יוכל בלעם לפעול מחומה ככשפיו להפך סדרי המלות, כיון שישראל שולטים על חוקות שמים וארץ.

ובזה מוצינים כיצד דברי הו"כ"ה כ"ל דסמן ל"א אם בחקתי חלכו כחם הגדול של בלק ובלעם ככשפים, וכי לא יכלו לשלוט על ישראל ככשפיהם. דשפיר שייך ענין זה ל"א אם בחקתי, שכרי מכאן למדנו כי חוקות השמים והארץ ומשטר כוכבי שמים ומערכות המלות מחורים ביד ישראל בזמן שחם ראוים, להעוהם אל אשר יחפצו, וא"כ נחבט כל כח של כשפים, ואין ציון להרע לישראל כלל ועיקר. להכי מיייתי כך קרא עמי זכר נא מה יצן בלק וכו' ומה ענה אותו בלעם וגו', דעל אף גודל גבורתו של בלק ובלעם ככשפים, לא יכלו לעשות לישראל מחומה, דכל כח ככשצעת שרי מעלה הממונים על מערכת המלות, וכיון שישראל שולטים על חוקות שמים וארץ, לא יוכלו להרע לישראל ככשפיהם.

ועתה נבא לבאר מה שפירש"י ז"ל שמה תאמר ברי מאכל ברי משחח אם אין שלום אין כלום חיל ונחתי שלום בארץ. דהנה במפרשים הספורו דאמר שכבר אמר"י וישנחם לבטח בארצכם מה צורך לומר עוד ונחתי שלום בארץ, ובאכ"ה ב' כח ואולי שיכוון על עם בני עמם שלא יהיה להם פירוד כלבדות שיטע ביניהם שלום ורעות. או אפשר שיכוון על כללות העולם וכו'. ואפ"ל עוד דהנה בסוף מסכת

כי זכה הכשפים להכריח שרי מעלה להמיר ולשנות הכוחות שלמעלה מהם הכפופים אליהם והמונחים על ידם, ובכך משתנים דרכי הכוכבים והמחלות ובדור השפעתם על הארץ ואשר בה (ועיין בדברינו פ' לך ע' רמ"ז בענין זה באורך).

וכיון שכל כח הכשפים הוא בבכרחת שרי מעלה הממונים על כוחות שתחיהם, ע"כ כאשר בראון העליון יתבצר למוטע בעד הכשפים מלבצע זממם, הרי הוא משנה תפקידם של שרי מעלה, ומחליף את המלאכים הממונים על הכוחות המשפיעים על הארץ, ושזו אין זכה הכשפים לעשות מחומה, ובהא דאיתא במדרש (ארכ"ר פ"ב ה') עכ"פ חלל ממלכה ושריה, שכיו ישראל אומרים לירמיה אם יבואו השונאים מה הם יכולים לעשות לנו חד אמר אלא מקוף לה חומה מיה (פ' המח"כ ע"י הכשצת שר של מים אקוף ירושלים בחומת מים סביב), וחריגה אמר אלא מקוף לה חומת נורא וכו', א"ל הקב"ה בדידי אמון משתמשין, עמד הקב"ה ושינה שמונתו של מלאכים, דעל מיה עבד על נורא ודעל נורא עבד על פרחא, וכיון מחכירין שמונתו מלמעלה ולא היו עוין להם, וכו', ע"כ.

והנה בעל הטורים כתב במאמ"כ וירא בלק בן אפור שראה שעמדה לו חמה למשה. וכדאיתא בעבודה זרה (דף כ"ה ע"א) שכשם שעמדה חמה ליהושע כך עמדה לו למשה. ולבאור לר"ך להבין מדוע נתיירא בלעם מנם העמדה החמה יותר משאר האחות והמופתים הגדולים והנוראים אשר עשה ה' לפרעה ולכל מלכים. אכן יתבאר עפ"י מה דאיתא בדברות (דף ז' ע"א) שכוחו של בלעם היה שידע לכוון אותה עשה שהקב"ה כועס בה, ואז היה מקום לקללה לחול. והנה איתא בגמרא (שם) תנא משמיה דר"מ בשעה שהחמה זורחת וכל מלכי מזה ומערב מניחין כתרירן בראשיהן ומשתחוין לחמה מיד כועס הקב"ה. ומכיון שכל כוחו של בלעם לקלל היה במה שבה יודע לכוון שעת כועס, וזעמו של הקב"ה הוא מחמת שמלכי מזה ומערב כורעים ומשתחוין לחמה בשעת ארחתה, ע"כ ה' בלק מתיירא ביותר כשראה העמדה החמה ע"י משרע"ה, דכיון שבכחן של ישראל להעמיד החמה כשירא, א"כ בידם לבטל פעולת

איתא במד"ר פ' נשא (פי"א י"ח) גדול השלום שניתן לעושי דצדק שנאמר (ישעי' ל"ד) והיה מעשה הצדק שלום, והטעם דע"י דצדק שגומלין חסד זה עם זה באלים לדידי שלום, ועל כן לפי שבצטיות הכתוב שיהיה לישראל שפע צדקה ולא יחסרו כל עוב, א"כ שוב לא יתעברו בני ישראל זה לזה כלל ולא יכיר שייך ענין הצדקה. ח"ש שמה חאמר הרי מאכל הרי משתה, וכיון שיהיה לכ"א ואחד די מחסורו אין שלום שברי השלום ניתן לעושי דצדק, על כן בצטיות הכתוב ונתתי שלום בארץ דאעפ"י כן לא יושבת מהם השלום.

ועוד אפ"ל בזה דבנה א"י במדרש מתחלה עלתה במשכבה לפניו ית' לצרוא את העולם בדין וראש שאין העולם מתקיים שיתק מדת הרחמים למדכ"ה. ובהם התעוררות מדת הרחמים הוא באמצעות הצדקה, כאמרו ז"ל במאמ"כ (דברים כ"ו) השקיפה ממשון קדשך כל השקפה לרעה חוץ מהשקיפה ממשון קדשך שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת הרצון לרחמים (מדרש הובא ברש"י פ' וירא). וא"כ לפי מה שבבבא לעיל ולעמ"ל שיפסק לגמרי ענין מעשה הצדקה שיהיה שפע צדקה בעולם, ולא יתעברו א"ש לרעהו, וגם תמלא הארץ דעה ולא יתעברו ז"ל כלל ברחמינות מאמ"כ (יירמי' ל"ג) ולא ילמדו עוד א"ש את רעהו כי כולם ידעו את ה' וגו', א"כ לא תהיה מדכ"ה בעולם, וכ"כ יוכל העולם להתקיים במדכ"ה בלחוד בלא שיחוק מדכ"ה, ובמה יתחבר דיון לרחמים. ע"כ אמר"כ ונתתי שלום בארץ, שאעפ"כ תהיה מדכ"ה ובהפכת לרחמים, שברי כבר בצטיות הכתוב אם בחקתי תלכו, וכמו שנבאר שצמח שישאל ראוים הרי הם שולטים בחוקות שמים וארץ בכה החורה, ובידם להפך מהלך הכוכבים ולשנותם כרונם.

והנה כשם של עת חמץ יש לו מל ושר מיוחד בעולם הגלגלים הממונה להשפיע לעולם צמחו וצמחה, כן יש בעולם העליון מדה מיוחדת המאירה לעולם בכל עת ובכל זמן, והבונה העולם תלוי בצמחית המדה המשפיעה לעולם באותו זמן (ענין צמח"ק פ' ויחי בשם חכמי האמת). וכשם שמכר הקצ"ה ביד ישראל כח זה שיוכלו להפך ולשנות סדרי הנהגת מערכות הכוכבים ומלות, כמו כן בנחם לשנות סדרי

עדיות חנן אין אליהו בזה לא לתק ולא לקרב אלף לעשות שלום ביניהם שנאמר ככה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו' והביא ז"ל אבות על בניו וז"ל בניו על אבותם. וברמזים ז"ל בסוף הלכות מלכים כתב שקודם מלחמת גוג ועמור נביא ליישר ישראל ולהכין לבם שנאמר ככה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא וגו'. ולכאורה מדוע נטב ברמזים ז"ל מדברי המשנה עדיות הכ"ל, דיליק מהך קרא דאליהו בזה לעשות שלום בעולם, ואילו איבד מפרש לה לענין שעתיד להחזיר את ישראל בתשובה. וביארו (ענין פ' אחרי עמוד פ') דלא ודא אחת היא, דענין השלום המבואר במשנה עדיות היינו שיחזיר את ישראל בתשובה ויקרב לבנם לעבודתו ויבצר, וזהו השלום האמיתי בין ישראל לאזכים שבשמים, כי השמאים גורמים לפירוד בין ישראל לקצ"ה, ע"ש באורך שבבבא ראה לך מדברי הילקוט.

ועד"ז אפ"ל גם במאמ"כ ונתתי שלום בארץ שהיא בצמחה שישוב אל כנו השלום האמיתי בין בני ישראל לאזכים שבשמים. ופלא דבכי איתא להדיא צמח"ק פ' פ' ונתתי שלום בארץ, לעילא דאחי קצ"ה לאתחברא בנכנסת ישראל. והנה מבואר בדבריהם ז"ל (ספרי פ' האזינו) כי אכילה ושתי יתיר מציאה למרוד בקצ"ה וכדכתיב (דברים ח') פן תאכל ושבעת וגו' ורס לא תשכח את ה' אלוקך. ובענין מוצאת בספח"ק דאם אכילה ושתי הוה בקדושה וצמחה הוה עבודה להש"ת, ואם אינו כן אזי זה גורם להתגשם ביותר ולעמעום הלז והכמות. ומלא כי צמחית אכילה ושתי שלם בקדושה נפסקת ח"ו הדביקות וההתחברות בין כנסי' לקצ"ה. ח"ש רש"י ז"ל שמה חאמר הרי מאכל הרי משתה וזהו הסיבה להשבת השלום האמיתי והדביקות בין קצ"ה לכנסי', ואם אין שלום זה אין כלום, דהו עיקר הכל, ואל כך אזי מנפים ומקוים, ח"ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, שיהיה האכילה והשתיה בקדושה וצמחה, ואדרבה חוסיק דביקות והתחברות בין ישראל לאזכים שבשמים.

ואמ"כ עוד מה שפירש"י ז"ל שמה חאמר הרי מאכל הרי משתה אם אין שלום אין כלום וכו', דבנה

והנה כוונתו מזה הענין, דהכל שורש אחד הוא, שכן חקק יולר צראשית סדרי הכהנות עולמו, שיכיו אלו ממונים על אלו ומשפיעים לעולם בהשגשגות. ועל כן הצטוו הכהנים להיות חלבו, וכפירוש האב"ח הקדוש הני"ל שחביו שולטים על חוקות שמים וארץ צמח המורה להביאם כרונכים, אזי ונתתי שלום בצרף. דאף אם תחבר לם מדת ה' אלקים המהפכת רגז לרגון ודין לרחמים, אעפ"י כן תהיה מדבר' שולטת בעולם, כי צמח הקדושה תהיו שולטין על מדות עליונות להפכם לרחמים גמורים.

ועפ"י זה יוצא המשך המדבר הני"ל (קושיא צ') חשבתי מחן שכן של מלות והפסדן של עצירות וכו', חשבתי מה שחבצת לנו בתורה אם בחקתי חלבו ומה כתיב חמן ונתתי שלום בצרף, ואם לא תשמעו לי מה כתיב חמן ויספתי ליסרה אתכם וכו'. דאין הכוונה בדברים אלו שהיה דומה"ה נוסח את נפשו לחקות השכר העתיד להשתלם בצד מעשי המלכות, שלא היה עובד את ה' ית' ע"מ לקבל פרס. אלא שהיה חפץ ומשתוקק בכל לבו ונפשו שיתקיים מזה"כ ונתתי שלום בצרף לאתחברתו כנס"י בקב"ה, כי זה כל תקות נפשו וחמדתו לצדו של כל יהודי אמתית לדבקות בהשג"ה, וזאת היא חלית כל העבודה ושורש הכל. וזהו שאמר חשבתי דרכי וגו' חשבתי וכו' אם בחקתי חלבו ומה כתיב חמן ונתתי שלום בצרף, הכוונה כי השלום בין ישראל לאזכרים שבשמים, וזהו הדבקות וההתחברות בין כנס"י לקב"ה. וכמ"ש בכל"י ז"ל על מה שהקבו הקדמונים מדוע לא נכתבו יעודים רוחניים בתורה כי אם יעודים גשמיים, ויצא דבפנימיות הדברים לפנים עמונים יעודים רוחניים רבים ונכבדים, וה"י פנימיות הכתוב ונתתי שלום בצרף מורה על הדבקות בין ישראל לאזכרים שבשמים. והדומה"ה ראה והבין כי כדי להשיג ההתחברות זו צריכין להתחזק בצמח התורה, וכו' רגלי מוליכות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. ולהיפוך ח"ו ואם לא תשמעו לי מה כתיב חמן ויספתי ליסרה אתכם וכו'. והכוונה דהנה דקדקנו צמח שאמר הכתוב ויספתי ליסרה אתכם שצד על חטאיתכם דמקרא יתר הוא לבאורה, שהרי הכתוב מורה והולך ז' הפורעניות העתידות לצא עליכם, וממילא ידענו דיסורין הם

וע"ד זה יתבאר מה שאמר"כ ויספתי ליסרה אתכם שצד על חטאיתכם, דהנה שצד פורעניות הם כנגד ה' מדות כדוע, דכשם שישנן ז' מדות בקדושה יש לעומתן להיפוך בעומתה, דזה לעומת זה עשה אלקים, וע"י החטאים נופלין ח"ו לז' מדורות בעומתה, ומגבירים כחם באמצעות העוונות. וז"ל ויספתי ליסרה אתכם וגו' רמז על הסתלקות השכינה הקדושה והתמעפות כח הקדושה מישראל, והתגברות כחות העומתה שהם היסורין המרים ביותר, כמ"ש האב"ח הקדוש.

וזהו גם ביאור המשך דברי המד"ר חשבתי צרכות וכו' חשבתי קללות צרכות מא' ועד ח' קללות מו' ועד ה' ולא עוד אלא שהם הפוכות. כי הכל תלוי במעשי בני ישראל, וזאת האותיות עומם המורים על קללות ח"ו יתון להפך לצרכות אם יזכו. וזהו שאמר ולא עוד אלא שהם הפוכות, לרמז כי גם הקללות עומם הם צרכות, וצרכון של ישראל להפך לעובד אם יזכו, כמבואר שחוקות שמים וארץ אף הם נמסרו בידן של ישראל לשמותן כעובד צדיקים. ולהלן בדברנו יתבאר עוד ענין זה.

ואחר שנתבאר לנו כח הפיכת הקללות לצרכות המסור בידן של ישראל צומח שהם ראויים, וצא אל הביאור במאמר הכתוב ורדפו מכס חמשה מאה, ויתחייב מה שהקבו המפרשים על חירון התוס' דקרא דאזכר ירדוף אחד אלף מיירי בדריפה בלא הירבה, ממה דאיתא במו"ק שהיה דוד זורק חץ וכו'ר ח' ונתתי חלל צמח אחת ויהיה מתאנה על

כשהגזירה יורדת למטה באותיות נגד, ציד הכיזק להפכה מנגב לעגב, ונמצא דאחם באותיות עגמן שצאה בגזירה לעולם נחפסו מקללה לזכרה. ועדין אמרתי לפרש דברי הפסוק צי' מזורע וראה הכבן וכנה נרפא נגד הארעא מן הארוע, ולכאורה יליד בלשון הכתוב שביד ראוי שיאמר וכנה נרפא הארוע מן הנגב, שברי המזורע הוא שגרפא ולא נגשו, ולפי"ד הדגמ"א יובן דהנגב צעמנו היתא לו רפואה, דעיי' שטשם המזורע תשובה הוה צבא הכבן לבעל הגזירה ולהפך האותיות מנגב לעגב.

ונעתיק לשון הספרי צי' האזינו ח"ל, כי גוי אוצד עזות כמה ר' יהודה דורשו כלפי ישראל רב נחמיה דורשו כלפי עז"א, ר"י דורשו כלפי ישראל אצדו ישראל ענה עובד שניתנה להם וכו', ואין צבם חבונה אין אחד שיסתכל ויאמר אמש אחד ממנו רודף מן העז"א חלף ושנים רבבה. ר"י דורשו כלפי עז"א וכו', אין צבם א' שיסתכל ויאמר עכשיו אחד ממנו רודף מישראל חלף ושנים יינסו רבבה, ולימות המשיח אחד מישראל רודף ממנו חלף ושנים יינסו רבבה, ע"כ. וזילקוט שם חיתא על הפסוק לו חכמו ישכילו זאת איכה ירדוף אחד חלף וגו', אם לא עשיהם את החורב היחף אני עושה בצעחחכס, הייחם מבקשים שיבא אחד מכם רודף חלף ושנים יינסו רבבה, עכשיו אחד מן האזכ"ע רודף חלף ושנים יינסו רבבה, עכ"ד הילקוט.

ומדברים אלו מפורש יולא דקרא דאיכה ירדוף אחד חלף מתפרש לחרי אפוי, ואף למי"ד דרד"ס ליה על אזכ"ע שיבא אחד מכם רודף חלף מישראל, מ"מ אם זכו ישראל יתבסך להם מקרא זה להצטעה עובדי, שיבא אחד מישראל רודף חלף מן האומות. והיינו כדאמרן שמקרא זה עמנו שביד גזירה אפשר שיתבסך מ"י ישראל לנוב להם. ועיין הטובה לישראל היא מ"י שהגזירה מתהפכת לחול על ראש האומות שונאי ישראל.

וע"ד שכתב ק"ז זל"ה ביש"מ פ' בשלח בטעם הדבר שביד נחמן שישב הים לאיתנו להטביע את מלכנו, מלכד הפשוט כי אם היה נשאר בחרבה

חסרון מאתים לתשלום חלף, דכתיב איכה ירדוף אחד חלף, ואם כדברי החס"י דמייני דרדיפס בלא הריגה אמאי הוה מתאמת, הלא שם לא מייני חלף דרדיפס ואילו הוה הרג ח' מאות צב"א (עיין קוש"א ח'). צבאקס מה שכתב צעיון יעקב שם לתרץ קוש"א זו, עפ"י מה דאיתא בספרי פ' האזינו על כך קרא ח"ל, כי גוי אוצד עזות כמה וגו', ר' יהודה דורשו כלפי ישראל ור"י דורשו כלפי אזכ"ע וכו'. וז"ל צמאי פליגי. חלף דר' יהודה דורשו כלפי ישראל ס"ל דמוכת דקאי על ישראל, דאי על אזכ"ע יביה קשה להם קוש"א התוספות דאיך יביה מדה רעה מרובה ממידה טובה, ולא ס"ל כחירון התוספות, דמכ"ס יביה כאל לענין רדיפה ולא הריגה, הא תחלת נפילת ניסב. להכי דורשו כלפי ישראל, ולא קשיין קראי אהדדי, ד"ל דהם מייני כשהם ידיקים ביניהם. ועי"ל דהם כתיב ורדפו מכם חמשה מאה, דהיינו מן החלשים שבהם כדאיתא במד"ר, משא"כ בפרשת האזינו מייני צבאקס שבישראל וכו'. חלף ר"י דורשו כלפי אזכ"ע ד"ל דחילוק זה בין גבורים לחלשים הוא דוחק, כיון דכתיב כי ארם מכם, ולפניו גבורים וחלשים חדא מילתא כי אין מעורר להושיע, וגם צי' בחקתי מייני צבאקס ביורת להכי דורשו כלפי אזכ"ע. ומכל מקום מדה טובה מרובה דהם הריגה וכנה רדיפה צעלמא, והשתא סוגיא דמו"ק על כרחק קאי אליבא דר' יהודה דדורשו כלפי ישראל, דברי משום הכי החלמא דוד שביד גבור ולא הכה רק ח' מאות ולא חלף. ואליבא דר"י ע"כ לא סבירא ליה כחירון החס"י, כי אין נורף לחלן כן, כיון דאיכה ירדוף אחד חלף קאי גם לענין מדה טובה. חלף סוגיא דסוטה קאי אליבא דר"י, דדרש קרא דאיכה ירדוף וגו' כלפי אזכ"ע, ולזה מקשים החס"י ומתרגלים שפיר, עכ"ד העיון יעקב ז"ל.

אמנם לדרכנו תחייש ק' המפרשים על התוספות באופן אחר, דהנה בכל גזירה וקללה הכתובות בתורה כוללה ועמונה גם ישועה וצרכה, כמבואר לעיל. ובספרי"ק דגל מחנה אפרים פ' צבא קחצו צבם הצב"ע הקדוש לצאר ענין זה, כי הגזירה יורדת מן השמים בצירוף אותיות, וצבא הצדיקים לשנות צירוף האותיות, ועי' כן היא מתהפכת לזכרה. ע"מ

ולשאל ולברוא. והרמזין ז"ל כחז צפ' וישלח עכ"פ ויביח המלחמה בשאר לפליטה דים בשליחות זו רמז לדורות, כי כל אשר שאורע לאבינו עם עשוי אחיו יארע לנו תמיד עם בני עשוי, וראוי לנו לאחוז בדרכו של לויק שממין עמנו לג' דברים לתפלה ולדורון ולבטלה בדרך מלחמה לברוא ולהגלל, עכ"ל. ובלאורח תמוז הזכו דרך מלחמה לברוא ולהגלל, ומדוע לא יעמוד נגדו להלחם עמו. אכן זוהי בוראת דרך מאת יעקב אבינו עליו השלום, כי זהו דרך מלחמה לישראל בדורות בגלות, לברוא ולהגלל ואסור לערוך מלחמה בפועל נגד האומות, אלא בזמן שהיו ישראל שרוין על אדמתן אדמת הקדש, ויחיה מלכות ישראל עפ"י החורב והבטלה, ושאלו באורים ותומים ובסנהדרין גדולה הם ללאח מלחמה או לחול, אז ידעו צביון מה הוא רלן ה'. אבל בזמן בגלות אסור לישראל לעשות מלחמה נגדם. והעצם היחיד המאסור לנו מאת אבינו הזקן לברוא ולהגלל.

והדיוצא מח כי אף בתוכה זו דליכה ירדוק אחד אלק וגו' עמונה צב צרכה, דבאמת דבר זה הוא שלא בדרך העצב שיוכל אדם אחד לרדוק אחרי אלק בני אדם, ושני אנשים ייטבו רצבה, בדברך העצב אי אפשר בואת שלא יוכלו אלק אנשים לשות עזות צנפסם נגד אחד, ועשרת אלפים לא יוכלו לנצור על צ'. אלא לרץ לומר כי כאשר בני ישראל מאמינים בקב"ה שהצביעם שלא ימרדו באומות, אזי אף אם אחד מן האומות רדוק אלק ושנים רצבה אין הם מתחייבים כנגדם ללחום עמם, ולפי שכן רלון הצב"ה שיצרחו וייתבו מהם ולא ילחמו נגדם, הם מקבלים על עצמם גזרת כבוי"ת ונסים ובורחים, חזקה היא באמת ישועה גדולה שיכולין לברוא ולהמלט על נפשם. ומאז דבפרענות זו דליכה ירדוק וגו' ושנים ייטבו רצבה ישנה ישועה, שהכחצו מצער שייטבו רצבה דהיינו שלא ייגררו אחתם, אלא ייטבו מפניהם ויחיה להם נפשם לשלל. וכאשר ראינו צבוי"ר כי עוון הדור גרם צעצור שעצרו על השצוה ומרדו באומות אירע האסון הכורא ולא יכלו לברוא ולהמלט, ומי יתן ויביח מתקיים ושנים ייטבו רצבה, דלילו היו נסים וגמולתם כל אותם הרצבות אחז"י היתה זאת ישועה גדולה. וצבוי"ר שיהיה דבור גרם מכה אשר לא כתובה בחורב,

היו מנרים רודפים אחריהם, עוד יש דברים בנו, עפ"י הקדמה מכו"ק דמדת הדין אינה תחרת צריקתא, וידוע דהים היה סוער עליהם להענישם וכללו עובדי ע"ז וכללו עובדי ע"ז, וגם חמה חסר כתיב, ולא היה לרץ יד חזקה לכבוש מדב"ד, וכיון דלוינו תחר צריקתא להו צלו המנרים בחוק הים, וצבדיא תאמר בקרא (ישעי' מ"ג) מתתי כפרך מנרים וגו'. וכי אחיה צבדיא צילקוע פ' בשלח (רמז רל"ד) עכ"פ והמים להם חמה (חסר כתיב) שטען ס"מ הללו עש"ז וכללו עש"ז ונתמלא הים חמה עליהם להעביטם, והכיב הלא לא עצרו הלא מתוך שצדו, כיון ששמעו שר של ים אותו חמה החזירו על מנרים, הכ"ד וישבו המים ששצו מן ישראל על מנרים, ע"כ. זח"ד ק"ו זל"ה.

וכדבר הוא אף לנו תאמר צנפין גזירה זו דליכה ירדוק אחד אלק, דאף אם צעיקין של דברים קאי מקרא זה באומות בעולם שירדפו אחרי אלק מישראל, מ"מ אם יאבו ישראל ויעשו תשובה כראוי יעשה מאותם תיבות עממן רחמים וחסדים לישראל, שתחפץ אותה גזירה עצמה לטובה ותחזור אותה החימה שנגזרה מתחלה על ישראל על ראש האומות שירדוק אחד מישראל אחרי אלק מן האומות. אכן חילוק יש בדבר, דלא כרי משמעות כפ' צנפן שהוא נדרש על ישראל, שירדוק אחד מהם אחרי אלק מן האומות, כמשמעותו צנפן שהיה נדרש להיפך שירדוק א' מן האומות אחרי אלק מישראל. דבזמן שישראל זוכין והמקרא הזה הוא להם ענין הצעה טובה, אזי משמעותו דקרא הריבה ממש, שירדוק אחד מישראל אחרי אלק מן האומות וישיגם וימחלם ולא ישוב עד כלותם, כפשוטו הכתוב דקאי ארדיפה והריבה. אבל בזמן שלא זכו ישראל וחזו מקרא זה הוא גזירה רעה עליהם, שירדוק א' מן העברים אחרי אלק מישראל, אזי פירושו דקרא רדיפה בלא הריבה. דאף כאשר חלה בגזירה על ישראל, עוזר הצב"ה צביון רחמיו וחסדיו להמחיק בגזירה, שיהיה די צדיקה ולא ישיגו להרגם.

וא"כ נמצא כי בגזירה עצמה עמונה הלא וישועה לישראל, שלא יוכלו האומות לצטע זממם לרדוק

ירדוף אחד חלף מתפרש גם על מדה טובה, דאם זכו ישראל יתקיים בהם איכה ירדוף אחד מישראל חלף מן האומות, מ"מ קשה מקרא דורדפו חמשה מאה. ולא ינחל לכו לשינוי דמייירי בחלשים שבישראל שאין בהם חלף מקרא וד"ל בלדב, דע"כ היה ראוי שחבי מעלת החלשים שבישראל כמעלת האומות בשעת חוקף גדולתם. ותו דגם כבעתת איכה ירדוף וגו' צמן שהיה מתפרשת על ישראל אין זו מדה טובה מרובה, דאינה חלף שוב למדה פורענות, ולפי החשבון ראוי שחביה מדה טובה מרובה ח"ק פעמים ממדה פורענות, דהיינו שירדוף אחד מישראל ח"ק חלף מן האומות.

וע"ל כך כתבו החוספות לתוך דקרא דאיכה ירדוף וגו' מייירי ברדיפס ולא כהריגה, והיינו כדאמרן בדזמן דקאי על או"י"ע הרודפים את ישראל ברדיפס בעלמא סגי לכו ולא יבואו לידי כריגה, משא"כ צמן שמקרא זה נאמר על ישראל הרודפים ועכו"ם הרודפים אז מייירי ברדיפס וכהריגה כאמור. והשאל ליכא לאקשויי מהא דתנן מדה טובה מרובה, דקרא דורדפו מכס חמשה מאה מייירי ברדיפס וכהריגה, ואינו כסוג אחד עם קרא דאיכה ירדוף אחד חלף דמייירי ברדיפס ולא כהריגה צמן דקאי על או"י"ע הרודפים. ותו לק"מ ק"י המפרשים על תירוצ' החוספות מהא דא"י ברמ"ק שהיה דוד יורג חן וכו"ג ח' מאות חלל בצי"א, ויהי מתאנה על מאתים דכתיב איכה ירדוף ח' חלף, דהא דמשיב הכוס דמייירי ברדיפס ולא כהריגה היינו צמן שכתבו מתפרש על או"י"ע הרודפים וישראל הרודפים, משא"כ צמן שבישראל זוכין ומקרא זה הוא יעוד והבעתה שירדוף ח' מישראל חלף מן האומות, אזי משמעות הפסוק רדיפה וכהריגה.

והנה דוד המשיח הוא הצדק הוקם על, ויהי דודו מתוקן עד מאוד, על כן היה סבור כי כבר הגיע הזמן שחתקיים בו ברכת איכה ירדוף וגו', וכיון שלא הכה חלף ח' מאות חלל צבת אחת היה מתאנה, ועל כן השיבתו בת קול רק בדבר אוריה החתי, דעדיין לא נתקן הכל בשלימות, ולא זכו עדיין שיתבהק קרא דאיכה ירדוף ולכרבה.

ששטח מדכ"ד עד כדי כך שלא יוכלו אפילו לברות, ולא נתקיים חף האמור בתוכחה ושנים ייטו רבבה, וכ"ז בא מתחת שפשו נגד רצון השי"ת למרוד באומות.

והקדוש מהר"א גאלאנטי זללה"ה בספרו זכות אבות על מסכת אבות, על מחנ"י ולא התוודע לרשות הביא מעשה רב, שבמלכות פורעוגאל בעלו ישראל על לב השבוע השבועות כנגד המלכות ולמרוד בהם, וללאח עליהם למלחמה, ולהרגם וללכוד המלוכה. ויהי שם זקן אחד ושאל ע"י שם אחד והשיבוהו אם תעירו ואם תעוררו, וכמו שפירשנו ז"ל ג' שבועות השבוע הקב"ה את ישראל אחת שלא ימרדו בהקב"ה וכו', עיי"ש. כרי דלף שהיה במלכות פורעוגאל גזירת שמה כמו בספרד, והרגו בהם בניתוח משומות, אעפ"כ לא הותר להם ללחום נגד המלוכה, אם כי היה נכחם להחגבר עליהם ולהרגם וללכוד המלוכה. וכ"כ כן הוא דלף אם יש ציד הרבבה ללא נגד צ', מ"מ כיון שאין כן רצון הכוונה עליהם לקבל גזירתו ית' ולברות.

נמצא לפי זה דחו לא נריכנה לומר כשינוי דספר עיון יעקב ה"ל, דכך גמרא דמ"ק שהיה דוד מתאנה על חסרון מאתים חלף בפלוגתא דר' יודנה ור' נחמיה, דלפי מה שנתבאר בדברנו לא פלוגי ר"י ור"י בעיקרא דמילתא, דלחרווייהו מתפרש קרא דאיכה ירדוף אחד חלף בישראל אם זכו, וח"ו לבידך באומות הטולם אם לא זכו. חלף בדזמן דקרא קאי על או"י"ע שהם הרודפים ובני הרודפים אזי יולאין ציוסב גרידא, דברחמי ה' וחמלתו על ישראל הוא ממתיק בגזירה. משא"כ צמן שבישראל עושי רעו של מקום בשלימות, אזי כך קרא מייירי ברדיפס וכהריגה ממש, שיהיה אחד מישראל רודף חלף מן האומות וכן נופלים חללים לפניו, דמהיכי תיתי להקל גזירת הכוונת מן האומות ולומר דסגי לכו ציוסב. משא"כ כאשר אין זוכין והגזירה חלה ח"ו על ראש בני ישראל, אזי במחרתו יתברך ימאלו הזדמנות לברות ולהמלט.

וברדך זה יתבאר על נכון דברי החוספות דכוח קשיא לכו דבמדת פורענות כתיב איכה ירדוף אחד חלף ואינו במדה טובה כתיב ורדפו מכס חמשה מאה בלדב, ח"כ מדה פורענות מרובה, ואף דקרא דאיכה

ולכאורח ל"ב וכי יבין מלניו שארץ ישראל נכפכה, ואף שאמכ"כ צפרח נלצים גפרית ומלח וגו' כמכפכת סדום ועמורה אדמה ולצויים אשר הסך כ' צאפו ובחממו. כבר ביארנו (פיין פ' וירא ע' תליץ) על פי דברי הרמב"ן ז"ל פ' וירא כי משפט סדום היה למעלה ארץ ישראל, כי הוא מכלל נחלת ה' ואינה סובלת אנשי חושבות וכו', וראה הקצ"ה שיביח לאות לבני מרי לישראל העתידים ליורשה, כאשר החרב צבן גפרית ומלח שריפה כל ארצה כמכפכת סדום ועמורה אדמה ולצויים וגו', כי יש צאומות רעים וחמאים מאד ולא עשה להם ככה אבל למעלה א"י בכל כי היכל ה' המה, עכלה"ק. ולפי זה אין הכוונה בדברי הכחצו כמכפכת סדום ועמורה וגו' שיביח העונש לישראל שזה לעונש סדום ועמורה, דכשם שנכפכה סדום כן תהפך ארץ ישראל בזמן שיחטאו, אלא שהכחצו מתרה את ישראל על חומר העונש הלאפי לאותם החוטאים בארץ ישראל, ועל כן אמר כמכפכת סדום ועמורה וגו', שזה הוא אות לבני מרי כמה חמור פגם העבירות הנעשים בארץ ישראל, לאינו דומה עונש המורד במלך כפללנין שלו לעונש המורד חוץ לפללנין. ולפיכך עליהם להזהר מאד שלא למרוד בהקצ"ה בזמן שהם יושבים על אדמתן, כי אז יגדל עוונם כפלי כפלים. אך אין הפי' בדברי הכחצו שיביח עונש דומה לעונש סדום כמכוון, דכמה דרכים למקום להענישן באופנים שונים ולא בצפיכת הארץ דייקא. וא"כ לריך להבין כוונת השיר קומי לאי מתוך הכפיכה, וברי א"י לא נכפכה.

ועפ"י מה שנחצור בדברינו ויצנו לנו דברי צעהתו"ם עכ"ה פ' ז', שכתבו להקשות בקושיה החוס' במס' סוטה, בדכעתה הטובה ורדפו מכם חמשה מאכל לכאורה אינה מגעת למדת הפורענות דאיכה ירדוף א' אלק האמורכ צארי"ם, ותירצו צ"ב פנים הא' דאיכה ירדוף אחד אלק קאי כשישראל הרודפים ועכו"ם הנרדפים, איכה ירדוף אחד זה משמון שהכה אלק איש צלחי החמור. א"כ הכא רודפים והורגים קאי, כדכתיב ונפלו אויביכם לפניכם לחרצ, אבל החם יניסו כתיב אבל לא הורגין, ע"כ. ולפי חירוק העיון יעקב הנ"ל נמצא דדברי החוס' האלו סתראי יניחו, דחירוק צ"ב דמתלק דכחצו מיירי ברדיפה ולא צהריגה לא אחי אליצא דמאן דאמר דאיכה ירדוף וגו' נאמר בישראל ואילו בחירוק הא' מוקי קרא דאיכה ירדוף בישראל. ולא מסתברא למימר הכי שיתרנו החוס' צ' תירוץ חד למאן דמוקי קרא דאיכה ירדוף בישראל, וכו' לאידך מ"ד ולא יכתבו צהדיא דחליין כפלוגתא. ולדברינו ניחא דלא פליגי כלל דהא וכו' איתנייחו, דמקרא זה מדרש על ישראל, אלא שח"י חס לא זכו קאי על ארכ"ה, וא"כ צ' התירוץ שכתבו החוספות יכונו יחד ואין כאן סתירה כלל. וזכו מיושב גם מה שמקשים על התוספות דאי מיירי ברדיפה בלא הריגה היה ראוי שיכתוב איכה יום א' אלק, ומדכתיב ירדוף משמע ועל עסקי נפשות צאו. ולדרכנו יוצן דבאמת ארכ"ה צאים על עסקי נפשות, ור"לונס לעקור את הכל, אלא דהקצ"ה מליגלו מידם, ובעזרתו ית' מולאים הזדמנות לצרות ולהלל.

תמצית הדברים דמפרשה זו נמלינו למדים ענין התכפכות הפעולות לפי המעשים, דמקרא זה עלמנו משמש פעמים צחורה פורענות לישראל, ופעמים להיפך שחמול אותה הפורענות על שונאים. ומובנים בזה היעצ דברי המדרש חס זכיתם הריני הופך לכם קללות לצרכות אימתי כשהשמרו חורתי (קושית ג'). כי עלם הקללות עלמנו חזרות ומתכפכות לצרכות, כמה שהם מתרגשות ובאות על ראש אויבי ישראל, דאין מדר"ד חזרת בריקניא, אלא שצרכות ישראל יועלת החימה מכם ונחתה על שונאים.

ובבחינה זו נלי"פ כוונת הפיען צומר לכה דודי מקדש מלך עיר מלוכה קומי לאי מתוך הכפיכה,

אכן לדרכנו אפ"ל דה"פ שכל הפורענות שצאו על ישראל הם מפני שלא זכו ונתקיימה בהם התוכחה אשר הוצהרו עליה בתוכ"ה, אמנם כאשר חכו ישראל ויעשו תשובה שלימה, ישוב הקצ"ה לרחם עליהם ולהסיר מעליהם חרון אפו, ואז כל התוכחות שבו חמורות לבוא על ישראל יתכפכו לטובה, ויחולו על ראש הצאומות המעסיקים לישראל. לאת אמר מקדש מלך עיר מלוכה שנחצרה צביבת עוונות ישראל שגרמו להביא עליהם את כל האלות צירוף אחוץ לרע להם, קומי לאי מתוך "הכפיכה", כלומר מתוך מה שיתכפכו התוכחות עלמנו לטובה, שיסורו מעל ישראל ויחתו על הצאומות

והיינו עממא דמילתא שפרשת התוכחה מסתיימת אלה החוקים וגו' אשר נתן ה' בינו ובינו בני ישראל כבר סיני "בד משה". לאחר שהודיע הכתוב את כל התוכחות העגולות לבא על ישראל אם יתעלמו, חזר וגינה כי צמח הצדיק לחזור ולהפכן לצרכות, חז"ש "בד משה" כי ברשותו הדבר מסור לשונות ולהפכן על האומות.

וזה חפ"ל גם בדברי הכתוב (תהלים קמ"ט) ועליו חסידים וגו' רוממות אל בגרונו ומרד פיויות בידם לעשות נקמה בגוים וגו', לעשות בהם משפט כחזי. וללאורח יל"ד מה הכוונה במ"ש משפט, "כתוב", ומאי נפק"מ בין אם המשפט כתוב או אינו כתוב. ונראה דה"פ דלפניו משפט שכיב כתוב בתוכ"ק על ישראל לרעם כחם הצדיקים יתהפך אותו משפט ויחול על ראש האומות, לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאומים.

ובדרך זו יתבאר בצופן אחר דברי המד"ר כי"ל (קושיא א') כי"ד חשדתי דרכי וגו' אמר דוד בכל יום הייתי מחשב למקום פלוגי אני הולך והיו רגלי מציאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. והכוונה שכיב דהמש"כ מחינן מה לעשות כדי להתגבר על אויבי ישראל המאזרים להם, וזכיה מעלה על לבו לעסוק בטכסיסי מלחמה כדי להתגבר עליהם, ולפיכך אמר למקום פלוגי ולבית פלוגי אני הולך ללמוד טכסיסי מלחמה, כי בתחבולות יעשה לו מלחמה. אבל בסופו של דבר היו רגליו מציאות אותו לבית המדרש, וכמו שאמרנו ז"ל השכם והערב עליהם לביהמ"ד וכן כלן מאלוהים, גדולו כמו וזכותו של הצדיק להפוך כל התוכחות על ראש שונאי ישראל, ואין לו תורף בעשיית שום פעולה בידים, בדעות התורה ועבודת ה' יתהפכו מעמלן להגות על ראש האומות.

אכן דבר זה שכיב צמח תפלת הצדיקים להסיר הקללות מעל בני ישראל ולהפכן על ראש האומות אינו יסור אלא ביד הקב"ה לבדו, שהוא היודע אם תועיל תפלתו וזכותו של הצדיק לבטל רוע בגזירה. וכמו שכתב בספס"ק גועס אלימלך פ' ויחי לפרש מאמר רמב"ד בצרכות (דף ל"ד ע"ב) אם תפלתו

שגורכ צפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו וכו', וחז"ד דהאם יתכן ח"ו שימיו דעמא ויור ברשעים, וכיולד מועלת התפלה להעביר הגזירה. אלא שאם נרשם כך מתחלת הצריחה שחועיל תפלת הצדיק רק באופן זה מועלת התפלה וכו'. חז"ש רמב"ד אם תפלתו שגורכ, ר"ל התפלה הזאת שאמי מתפלל עמה היא שגורכ צפי כמו דבר רגיל שבורגל בה כבר, ומכאן הוא הכרגל שכיב הדבר הוא ותפלתו הזאת והצדיק כולם בכח האין סוף וכו', בידוע שהוא מקובל מחמת שכיב בכח הא"ס צ"ה, ואין השתנות לפניו חלילה וכו', עתה צ"ק.

והדיוצא מה כי ענין זה אם תועיל תפלת הצדיק להעביר רוע בגזירה ולשנותה לטוב לישראל אינו מסור אלא ביד יודע תעלומות צ"ה, ואין צריך מכתב בך. חז"ש אלה החוקים וגו' אשר נתן ה' בינו ובינו בני ישראל ביד משה, כלומר דבר זה שכיב ביד משה היא הצדיק להפוך התוכחות האמורות בפרשה לעוצת ישראל ולהחם על ראש האומות, הוא אשר נזכר ה' בינו ובינו בני ישראל, ולא נודע ונגלה לשום נבא, נעלמה היא מעין כל ח"ו ואינו אלא ברשותו של הפליון יתברך, והוא היודע אימתי יתכן שחכיב השתנות והתפכות בגזירה לעוצה.

וכדאיתא בפתיחתא דליכא רבתי (פתיחתא כ"ד) שצעת החורבן הלך ירמיה וקרא למשרע"כ שיבא לקון על החורבן וכו', ח"ל משה לירמיה ק"ל לפני שאלך ואצוהם ואראה מי מניח ידו עליהם וכו'. מיד הלך משה וירמיה לפניהם, כיון שבגינו לנכרות צבל ראובנו למשה ואמר זה לך בא בן עמרם מקצרו לפדותו מזרעו, יתבה צה קול ואמר משה גזירה היא שגזר, אמר להם בני להחזיר אתכם אי אפשר, אלא במקום יפדו אתכם צמחצ וכו', ע"כ. הרי כי אם גזירה היא שגזר, ולא נרשם מתחלת הצריחה שכיב צמחצ לשנות, איז את הנושע אין להשיב, ולא היה אף בידו של משרע"כ לפדותן.

עוד חפ"ל בציאור הפסוק אלה החוקים וגו' אשר נתן ה' בינו ובינו בני ישראל ביד משה, בהקדם מ"ש ק"ו וכו' צ"ה צ"ה משה פ' צמדבר לבאר מאמר

כלומר כיצד יוכלו התפלות לעלות למעלה עד כסא הכבוד בלי מלאכי רחמים משרתי עליון המכניסים תפלותיהם של ישראל לפני הקב"ה, "בזיך משה" הם הלדיקים האמיתיים שהשכינה שורה עליהם, שיש זכאם להעלות התפלות לפני הקב"ה, ואינם נזקקים למלאכים שברי שכינה עמכם.

ועתה נבוא לבאר הסתירות הנמלכות בדבריהם ז"ל בענין אם זכות אבות קיימת או תמה זכות אבות (קושיא יו"ד). וכבר אמרנו בשוב ענין זה כמה בחינות, וכעת נראה לומר בדרך אחר. דכל מה דפליגי אמוראי אי תמה זכות אבות אם לאו לא שייכא כלל הכי דזכותן מתבקשת לצורך הגאולה, ולענין הגאולה כולי עלמא מודו דזכות אבות קיימת, וכיחא תעמוד לישראל להושיע במהרה תשועת עולמים, ואין זה נכנס בגדר אותה פלוגתא אי תמה זכות אבות. וביאור הדברים דכנה רש"י ז"ל כתב בפרשת ואלה צאצאי ושמ"ה לא נודעתי להם, לא נכרתי להם במדת אמתות שלי שעליה נקרא שמי ה' נאמן לאמת דברי שברי הצטנחוס ולא קיימתו. וקצו במפרשים ז"ל שברי עדיין לא הגיע זמן קיום הצטנחוס, וא"כ מה זה שאמר הצטנחוס ולא קיימתו, הלא כשיגיע המועד לקיום הצטנחוס ודאי יקיים בזו"ת הצטנחוס (וש"י צרמב"ן שם).

אכן הכה איתא בגמרא (סוכה דף י' ע"ב) מנין לתחיית המתים מן החורב שנאמר וגם הקיימות אח צריתי אחם לתת להם את ארץ כנען לכם לא נאמר אלא להם מכאן לתחיית המתים מן החורב, ע"כ. ופירש"י ז"ל לכם לא נאמר אלא לכם דמשמע שהבעית הקב"ה לגבותיו אברהם יצחק ויעקב שיהיו להם ארץ ישראל ובי להם ניתנה והלא לבניהם ניתנה אלא מלמד שעדיין לחיות ועמיד הקב"ה ליתן להם את ארץ כנען, עכ"ל. וביארנו הדברים (למיל פרשת וארץ פי קא"ו) עפ"י דברי ה"פ"ת שם העקרים דשתי תחיית הם לעת"ל, תחיה ראשונה תחיה בימות המשיח ללדיקים גמורים, כדי להקנותם שלימות גדול שלא יכלו לקבל תחילה, ולפרסם בעולם כוחו וגדולתו של הקב"ה ותחיה ב' תחיה אח"כ הוא תחיה

הגמרא צמ"ק (דף ע' ע"א) א"ל רשב"י לרבי הללו אנשים של נורח הם זיל גביהו דליצרכון וכו' אמרו ליכ יכא רעוא דחורע ולא תחלד תעיל ולא חיפוק וכו' הכן כולבו צרכא ויכו חורע ולא תחלד תוליד בנים ולא ימותו וכו'. וביאר עפ"י דאי צמ"ק (צרכות ר"ע ע"ב) דצרכא ותפלה צרכא עדיף לז' שלא ימלאו המקטרגים מקום להסתיין ולעכב הצרכא והתפלה מלעצור. וכמו כן הם אמרו צרכא צרכא דהיינו צלשון קללה, כי הכי דלא יוכלו המקטרגים לעכב הצרכא, דמלאכים אינם יודעים מחשבות שכל האדם, כמו"ש החסם (צרכות ג' ע"א) בטעם שנתקן קדיש ב' ארמי שלא יצינו המלאכים. וכיון דאמרו צרכא ב' קללה, אלא שמהשגחה היתה לצדק לא יבואו המקטרגים לעכב צרכא, שברי אינם יודעים שיש כאן צרכא שיקטרגו עליו. אך אליה וקין זה דא"כ שהצרכא צרכא אין מלאכי השרת מקפין לכהנים התפלה והצרכא, דשורש הצרכא הוא תפלה שמתפלל על זה האדם שביי לו כך וכו', וכיון דמלאכי רחמים הממונים על התפלות סוברים דקללה היא, אינם מכניסים התפלה להעלותה עד כסא הכבוד. אכן צמקום שהשכינה שורה על המצדך אין נורח למלאכים מכניסי התפלה, וככה דמשני גמרא צמ"ש שנת (דף י"ב ע"ב) שאני חולה דשכינה עמו. וככה אנשים של נורח היינו אלם אלקים ושכינה שורה עליהם, ולכן צירכו אותו צרכא שהאז עוב מלך שאין קיעורא, ולא חיק מה שלא יחזקו המלאכים, דכה א"ל למלאכים מאחר שהשכינה שורה עליהם, עכ"ל ק"ז זל"ה עי"ש שהצרכא.

ועפ"י זה יתבאר הכתוב במין חומר, אלה החוקים וגו' הם דברי התוכחות האמורות בענין, שמונות צהם צרכא צרכות וישועות, אלא שהם נאמרות צלשון קללה, כדי שלא יצינו המקטרגים ולא יוכלו לעכבם מלפלות. ח"ש אשר נתן ה' בינו וצין בני ישראל, כלומר שאותם הצרכות הגדולות הנכללות צרכא זה צהעלם נתנם ה' בינו וצין בני ישראל, היינו שיעלו ויגיעו אלו הצרכות והתפלות מאת בני ישראל עד כסא הכבוד, בלי אמצעות מלאכי רחמים המעלים ומציאים התפלות, שברי אינם מציים צרכות העמונות צהם צרכא. וגמר לומר ציד משה

היוצא מחי כי מפלח זאת הצרית אשר נשבע ה' לאבותינו לתת להם את הארץ הזאת מוצעמים שעדיין זכות אבות קיימת לנו, ואין זה נכנס בגדר הפלוגתא אם תמה זכות אבות, שהרי אף למיד ולשראל תמה זכות אבות, מימי לאבות הקדושים צעמם קיימת הצרית שהם עתידין לעמוד בזמן החמי' וללכת לארץ ישראל, והאבות הקדושים ימלאו לבם לארץ בגפם בלי כלל ישראל, דואת לא יתכן, ובע"כ תעמוד זכותם בגדולה לכל ישראל שיכיו נושעים בזכותם, ויעלו יחד עמם לארץ ישראל, כדי שיקיים ה' את הצרית והשבעה אשר נשבע להם. וכל מה דפליגי אמוראי אם תמה זכות אבות היינו צעמם בגיע זמן הגאולה, וישראל שריים בגולה, וחס לריכים לזכות אבות לאורך עמם, אז חובת למיד תמה זכות אבות. ואף בזה פליגי ר' אחא עליה, וס"ל דזכות האבות לעולם קיימת לישראל כפשוטו של מקרא, דכתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסיהם וגו' להכריז צרית אחס.

אמנם מה שאנו מחזיקין בתפלה זכות אבות, אין זה ממתח שאנו דורשים זכות זו מלך עמנו, אלא דכיון שכל עיקר תפלותינו ובקשותינו הם על הגאולה העתידה, דאין לנו עוד שום עשה אחרת כי אם שחבי הגאולה השלימה ויבא משיח דקונו, על כן אנו מחזיקין זכות אברהם יתחק ויעקב אבותינו הקדושים, אשר יעמוד לתחיה ויבואו וירשו את הארץ, ולהם צעמם ודאי שמורח ועומדת זכותם בגדולה, ויקיים ה' את צריתו אשר נשבע להם. ובזכותם נושע אף אנו, ותחזיקה עינינו בציונה משיח דקונו, כי לא את אבותינו בלבד יגאל ה' ויביאם לרשת את הארץ, אלא אף אבותנו יביא עמם. ועל כן אנו מחזיקים זכות אבות בתפלה וחכרתי את צריתי ויעקב ואף את צריתי יתחק ואף את צריתי אברהם אבירי וגו', כי מקרא זה קאי על הצרית אשר נשבע ה' לאבות הקדושים שישרו את הארץ לעתיד.

ובדרך זו יתבאר גם מה שאנו מוסיפין להזכיר גם סיפא דכאי קרא והארץ אבירי, דלכאורה לפי מה שכתבו המפרשים זכירת הארץ היא לרעה, שצבור נער ועלזון הארץ יביא הקב"ה עליהם כל העונשים הללו, וא"כ מה מקום להזכיר זאת בתפלה (עיין

הכללות ציוס דקין בגדול, עיי"ש שייבצ בזה כמה סחירות דצדריהם ז"ל צענין זמן תחכ"מ. ובספרי ויו"ט (מאמר ח' סי' נ') כתבתי דתחי' הראשונה חביב לפני ציוה המשיח, וכדאיתא צמד"ר פרשת עקב שא"ל הקב"ה למשרעי' חייך בשאציה להם את אלהי הכניצ' שניכס צאים כאלה. וא"כ צעת שיבצ אליהו לבשר צורתה בגאולה לפני ציוה משיח יקום משרעי' לתחי' ויבא אלו עמו, ועמכם יחד האבות הקדושים אשר יקומו צאותה תחי', עיי"ש. וא"כ מה שאמר הכתוב לתת להם את ארץ כנען, שהוא הצעמם לאבות הקדושים שמתן להם ארץ ישראל לעתיד, היינו צעמם החחיה הראשונה שאז יקומו האבות הקדושים, דאילו תחמי' השניכ שחביב אחרי ציוה המשיח אין צורך עוד לרשת את ארץ ישראל, שהרי מלך המשיח עתיד לכבוש את כל העולם כולו.

ומכיון שצדרי הכתוב וגם הקימותי את צריתי וגו' ישנה צרית צרית לאבות הקדושים אברהם יתחק ויעקב שמתן להם ארץ ישראל לעתיד לעלותם עולם, ח"כ אף כאשר בני ישראל חועמים ותמה זכות אבות הקדושים, היינו דוקא לבני ישראל עמנו, שגרם החטא ואינם זכאים להיות מכות אבות, משא"כ האבות הקדושים עמנו ודאי שהם זכאים לתבוע זכותם בגדולה להיות ממנה לעתיד, כי לגבי עמנו לא שייך לומר שפסקה זכותם, אדרבה גדולים דיקים צביתתן יותר מצביתתן, וכבר כרת הקב"ה עמם צרית שכאשר יקומו לתחיה מתן להם הארץ. שוב מלאחי צבא"ה"ת הקדוש פרשה זו על הצעמם הכתוב והקימותי את צריתי אברהם יתחק, ע"ד אומרו בפסוק אשר נשבעתי לתת לאבותיכם שהאבות עמנו יעמוד לרשת את הארץ, וכו"ל מאמרו כאן שאותו הצרית שנשבע ה' לקיים הארץ לעולם ועד צידם, כל המקיים תנאי הכתוב יתחיה ה' עם האבות לקיים צידו צרית הארץ לעולמי עד, עכ"ל"ק.

וזה סימן צידו לדעת כי כבר בגיע הזמן לעלות ולרשת את ארץ ישראל, כאשר יבא אליהו הכניצ' לבשר בגאולה, ויקומו האבות הקדושים לתחיה וילכו לארץ, נלך צידו עם האבות הקדושים לעלות לארץ ישראל ולזכות בה לעו"ע.

חכה לך בעבור האבות עמך שלל יטערו צעור צניהם. וז"ש הכתוב וחקתי את בריתי יעקב וגו' אזי והארץ אזכור, להגילה מני עלבון. כי כאשר יזכור הקב"ה לאבותיו את הברית ויביא אותם אל הארץ ויעבדו את הש"ת עבודה שלימה ותמה, שלא משתוקקת ומתאוה הארץ. וכמו שכתב הכלי יקר בפרשת צר כי הארץ עמם תקפיד מאל כי ראוה שיתגלגל זכות זה על ידה לחזק האמונה בה' על ידה. אז תהיה זכירת הארץ לעובדי, ולעמם זה אנו מזכירין גם זכירת הארץ בתפלותינו, דלחרי שהזכרנו וחקתי את בריתי יעקב וגו' ויביא גם והארץ אזכור לעובדי. וזהו מבואר המשל דמייתי המדיר הכ"ל כ"ז שהיה המלך שואל בשלום בניו אומר שאלו לי בשלום המגדלת וכו' כך כל זמן שהקב"ה מזכיר אבות מזכיר הארץ עמם. דשפיר דמיון זל"ז, כי תשוקת הארץ היא לך שיבואו האבות הקדושים ויעסקו בה בחבור וצעדוה ה', וכן האבות הקדושים משתוקקים ומאפים ועיניהם נשואות לעבד את ה' על אדמת הקדש, על כן כשהוא מזכיר האבות מזכיר הארץ עמם, דלחרי כל חמדות ומשאת נפשים.

ועוד אפי' צעמם שאנו מזכירין זכות אבות אפי' להקדש אמוראי דכ"ל חמה זכות אבות, בהקדש לבאר מהא"כ ואף גם זאת בדרך חזיונות לא מאסחים וגו' כי אני ה' אלקיהם. ודקדקו דמאי נתינת עמם הוא זה כי אני ה' אלקיהם והלא ה' ז' אלקי כל הארץ יקרא. אכן בגמרא (מגילה י"א ע"א) איתא שמואל אמר לא מאסחים צימי יווניים ולא געלותם צימי נבוכדנצר לכולם צימי המן להפך בריתי אחס צימי פרסיים כי אני ה' אלקיהם צימי גוג ומגוג. במתיבתא חנא לא מאסחים צימי כשדים שהעמדותי להם דניאל חמ"ז ולא געלותם צימי יווניים שהעמדותי להם שמעון הצדיק ותשמונאי וצניו ומתתיה' כ"ג לכולם צימי המן שהעמדותי להם מרדכי ואסתר להפך בריתי אחס צימי פרסיים שהעמדותי להם של בית רבי וחכמי הדורות כי אני ה' אלקיהם לעמ"ל שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, עכ"ל הגמרא. עכ"ל מבואר מכל זה שחשב והולך כל צדיקי הדורות אשר העמיד הקב"ה לישראל, שצדיקתם המה מתקיימים צדקותיהם, ככל המלכויות ישראל משתעבדין

קושיא י"א). אכן לפי המבואר בדברינו לעיל בחריכות דלף במקראות משמעותן פורענות עמומים ברכות ועובדות, והדברי תלוי במעמדם של ישראל, אם יזכו יתהפכו להם לעובדי, אפי' דמה שאמ"כ והארץ אזכור אף שהוא מתפרש על לך הרעה כנ"ל, מ"מ היינו דוקא צעמם מנא זימנא שעדיין אין ישראל ראויים להגאל, שהארץ שרובה צעור ובעלזון גורא על שמעמאין אותה, והקב"ה זכר לער הארץ ומעניש בעבור כן. ואז לא יתכן לפרש מהא"כ והארץ אזכור כפשוטו, אלא הוא מתפרש לרעה ח"ו. אבל כאשר יגיע זמן הגאולה ויקומו האבות הקדושים לתחייה ויבואו וירשו את הארץ, אז תגאל הארץ מעלובה, כי האבות הקדושים יעבדו את הש"ת בדרך הקדש, ויקיימו מצוות התלויות בארץ. וכתב הרמב"ן ז"ל (פ' אחרי) כי קיום המצוות בשלימותם הוא בא"י שהמצוות הם משפט חלקי הארץ. וכאשר יקיימו האבות הקדושים ובני ישראל עמם תורה ומצוות בא"י, אזי תתגלה הארץ ותגאל מעלובה. ואז יתפרש והארץ אזכור לעובדי, שכאשר יגיע זמן הגאולה יזכור ה' ברית אברהם יצחק ויעקב אשר נשבע להם להביאם לא"י, כי הם עמם מנפים ומשתוקקים לך לעבד את הש"ת במקום הקדש, דעתה הם פטורים מתורה ומצוות דבמותם חפשי כתיב, על כן הם נמחים לזה בעבור עמם דיפה שעה אחת של מצוות ומע"ט צעור"ז מכל חיי עו"כ. ומלכד זאת הם מנערים צדוניהם של ישראל, וע"כ אף אם אנו אין לנו זכיות די הוצרך להגאל, וגם אם חמה זכות אבות מאתנו, אבל למען האבות הקדושים המנערים צעור של ישראל יזכור הקב"ה זכות אבות לבניהם, כאשר יגיע הזמן הראוי לגאולה ויושיענו ויגאלנו גאולה עולמים.

וע"ד שכתב האגרא דכלה במא"כ (בראשית י"ט) ויהי נשחת חלקים את ערי הכנען ויזכור חלקים את אברהם ויעל את לוט מתוך ההפיכה וגו'. פירוש דלמען אברהם הויל הקב"ה את לוט, כדי שלא יטעור אותו לזיק אם יאבד לו עומם. וז"ל ויזכור חלקים את אברהם, שחם הקב"ה על אלה"ה שלא יטעור, ובעבור כך וישלח את לוט מתוך ההפיכה.

ובמ"כ אף אם אין אנו ראויין להיות ניהותין מחמת הגדולה של האבות הקדושים מאל עמנו,

אלוהו לערבון שיצא לבשר גאולה בניו (קטיו"ז).
 וכהם בגמרא מגלה כי"ל דרשו מקרא ואף גם זאת
 זכיותם בדרך אויבים וגו' ד' מלכות ישראל עתידין
 להשתעבד ציונים, ומצותן הכתוב דעל אף כבוד
 הברות לא מלכותם ולא גענושים וגו'. ומע שמו"ס כי
 אני כ' אלוקים הוא הפעם החמישים שמוכר בקרא
 שיהיו ישראל בלעם ובשביב, ציוני גוג ומגוג. וכהם
 אף שאלוהו הנביא ז"ל"ע הוא פקיד על כל צורות
 טובות, מ"מ בגלויות הקודמות לא מלינו שצא הוא
 לבשר ישראל צורות טובות ויחומים. דבגלות בבל
 נתגלו חגי זכריה ומלאכי, וציוני המן מרדכי ואסתר,
 אבל צורת אלעזר לא מלינו. וכהם אילו היה יעקב
 נוטל ממנו פ"א בלבד אות משמו לערבון, א"כ היה
 מקום לחוש שיצא ויבשר הצאורה בגלות הראשון, וילא
 מחויב הערבות. וכן אילו היה לוקח ממנו צ"פ ערבון
 יתכן שהיה צא צ"פ וחו לא. על כן לקח ממנו כ'
 פעמים ערבון, דאף אם יצא ויבשר בכל כד' גלויות
 האמורות בכתוב, אכתי לא נפטר מחיוב הערבות, עד
 כי יצא ויבשר ישראל כי כבר הביע זמן בגאולה
 השלימה. וכיון שנטלו ממנו כ' פעמים ערבון נחגלה
 ממילא שיעקר המכוון הוא שיצא בשליחות בפעם
 החמישים, בערם ביאת המשיח, וע"כ יצא רק בפעם
 ה', שבעבור כן נטלו ממנו חמשה פעמים ערבון כדי
 שיהיה מוכרח לצא לעת הזאת, שאליו עיני כל ישראל
 נשאות לשמוע קול מצה.

וע"כ מה שנתבאר הכתוב וגם הקימותי את בריתי
 אתם לתת להם וגו', שהוא הצטעק וכריתת ברית
 על לעמ"ל שיתן הקב"ה את הארץ לאבות הקדושים,
 כדאמרין בגמרא סנהדרין כי"ל. ויזן לנו גם מה
 שאמ"כ ושמ"י לא נודעתי להם ופירש"י לא נכרתי
 להם במדת אמתיות שלי שהרי הצטעקתי ולא קיימתי.
 דאף מקרא זה רומז על שם העתיד, ומלינו כיו"כ כמה
 מקראות שנאמרו ע"ש העתיד (ע"י כתובות י' ע"ב).
 וכמו שנמלינו במדרש רבה פרשת שמות וכאשר שלח
 הקב"ה את משה"ע למצרים לגאול את ישראל הראה
 לו כל מה שעתיד לעבור עליהם שבעבור ונגלות עד
 סוף כל הדורות. ורמז לו באמרו וגם הקימותי את
 בריתי אתם לתת, להם"י את ארץ וגו', דאף אם לא
 יהיו ישראל ראויים ותחום מהם זכות אבות, מ"מ

בכס. אבל ציוני גוג ומגוג לא יהיו להם ישראל כל
 אותם הזכיות, אלא שיעשה הקב"ה למענו ומנעמן שמו
 בגדול הממולל בין הבוים, ולא יעצנו ולא יעשנו
 בעבור שמו בגדול הבכור וכנורה שנקרא עלינו.

ובכ"ז שפירש"י ז"ל צ"ל נצבים עכ"פ למען הקים
 אותך היום לו לעם וכו' וכו' יורה לך לאלוקים וגו'
 וכאשר נשבע לאבותיך וגו' ח"ל, כל כך הוא נכנס
 לערות למען קיים אותך לפניו לעם וכו' וכו' יורה לך
 לאלוקים, לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף
 זרעם בצאומה אחרת, לכן הוא אומר אתכם שבצעות
 כללו שלא תקניטו, אחר שהוא אינו יכול להבדל
 מכם, ע"כ. מוצא נזכר כי מאחר שצחק הקב"ה
 בישראל להיות לו לעם סגולה מכל העמים, א"כ כבוד
 שמים בעולם הוא ע"י בני ישראל עמו ונחלתו של
 הקב"ה, ובעבור כן יעשה הקב"ה עמוו לעמ"ל, מפני
 שיקנה לשמו המהולל בגוים ע"י שעמו ישראל נחון
 למשיבם בעמים מנוד ראש בצלומים. וזהו שנתן
 הכתוב טעם כי אני כ' אלוקים, כי מה שיראה כ'
 עלינו ציוני גוג ומגוג אף שלא יכיר ראויים, משום
 דקנאת כ' נצאות תעשה זאת, שיקנה לשמו בגדול
 שנקרא עלינו.

נמצא כי מה שנשבע כ' לאבותינו שלא יחליפנו
 ולא ימיר אותנו בצאומה אחרת, היא הנותנת
 שכל צד שמים בעולם חלוי במצב ובמעמד בני ישראל,
 חולת שבעה זו אלו אילו ח"י לא היו ישראל ראויים
 היה מחליפם חלילה בצאומה אחרת. א"כ גם קנאת
 כ' נצאות שהוא עתיד לקנאות לשמו בגדול, הוא
 מחמת אותה השבעה אשר נשבע לאבותינו שלא
 יחליפנו בצאומה אחרת. וא"כ אחי שפיר מה שאנו
 מחזירים בתפלה זכות אבות, דאף לר' יוחנן דסבר
 תמה זכות אבות, משום דכתיב קנאת כ' נצאו תעשה
 זאת ולא זכות אבות, היינו דלן אנו ראויים עוד
 לזכות אבות מחמת שכר אכלנו ציוני חזקים, אבל
 מ"מ אף קנאת כ' נצאו תהיה מכה זכות אבות, עקב
 שמוי את השבעה אשר נשבע להם, שלא יחליף זרעם
 בצאומה אחרת, וכן.

ומעתה נבא ליישב פירש"י ז"ל בטעם דכתיב כ'
 פעמים יעקב מלא שנטל את אחת משמו של

וכו'. אבל בענין סוד מסתרי החורב וכו', עיי"ש שצ"ח הכתוב בדרך הסוד. אמנם כלל גדול הוא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, וא"כ ל"ב לתוך קושיית הרמב"ן ז"ל, ולישב המקרא גם בדרך פשוט.

וגראת ודכח מה שדקדק הרמב"ן ז"ל, ממה שבבבית הכתוב אשר גם בזמן שיעברו ישראל בריות ויעשו נאלות גדולות אעפ"כ לא מאסחים ולא געלתים, לא קשב מידי, ויבאר עפ"י דברי קדשו של הרמב"ן ז"ל ענינו בפרשת כי תבוא בסוף פרשת התוכחה וז"ל, ודע כי התוכחה במאמר וכו' ושאר כל התוכחות הם כולם עד כלותו אותך מעל האדמה אשה אתה בא שמה לרשעה, אבל אחרי הגלות לא יקלל אותו וכו', ואלה התוכחות בהיותם בדרך, אבל אחרי היותו בגלות צללות ארצות ארצות לא נתקללו מעשה ידינו וכו'. כי ישיבתו בגלות היא הכבשה שאמר לנו ואף גם זאת בהיותם בדרך ארצות ארצות לא מאסחים ולא געלתים לכלותם וכו', עכ"ל. וכ"כ גם באר"ח הק' בפרשת זו עב"פ ואף גם זאת בהיותם בדרך ארצות וכו', בדברי הרמב"ן ז"ל קיי"ש. וכבר נתבאר הדבר בארוכה בספרי ויחל משה מאמר ישוב ארץ ישראל (סיומן י"ד) שכאשר רוב ישראל הם פזורים בארצות ארצות, וסובלים גזרת הגלות, אזי קיימת הכבשה יתבדך לשמור מכליך אף את בני ישראל היושבים בדרך ישראל, יעיי"ש.

היוצא לנו מה כי הכבשה יתבדך אשר גם בעברות את בריות אשר כרת עמנו לא ימאס בנו ולא יגעל אותנו לבלותינו, ניתנה דוקא על זמן היותו בארצות ארצות כבשים בגולה. וא"כ יתירה על הכבשה זו היא הכבשה ולא תגעל נפשי אחכם, שכרי כך קרא מיירי בהיותו בדרך ישראל, בדכחיו בריש דקרא ונתתי משכני בחוככם, מש"כ מה שבבבית הכתוב לא מאסחים ולא געלתים לכלותם מיירי דוקא בזמן שישראל בגלות כאמור, ומיושב מה שדקדק הרמב"ן ז"ל.

אכן גם בלאו מה שדקדק הוא ז"ל ממה שבבבית הכתוב ולא מאסחים, יש מקום לתמוה ויבא על מקרא זה מלד ענינו, דכיון דכבא מיירי

יגאלם הקב"ה בעבור האבות עמנו, שכרת הקב"ה עמם ברית לתת להם את הארץ. ובאמת צמנונו זה כבר היה בעת והעונש אשר יאמר לגאלו, כי כבר כלו כל הקיאים ואין הדבר תלוי אלא בתשובה.

והשתא גם מ"ש הכתוב ושמי ה' לא מודעתי להם רומח על זמן העתיד, שכבר הגיע הזמן שבבבית הקב"ה לאבות הקדושים שיקומו לתחיה וירשו את הארץ, ואעפ"כ לא ינכרחי צמדת אמתיות שלי, שעדיין לא נתקיימה הכבשה זו ואנחנו לא נושענו, בצמדת העוונות המעבדים. וא"ש רש"י ז"ל לא נכרחי להם צמדת אמתיות שלי, שכרי הכבשה ולא קיימת, כי יעברו רוב עמים ושנים, שלא תחיה ינכרת מדת אמתיות, היא הכבשה שבבבית הקב"ה לאבותיו הקדושים לתת להם את ארץ כנען. ולכבשה זו אנו מלפנים ומקוים שתקיים צמדה, כאשר הכבשה יוצרו לא מאסחים וגו' כי אני ה' אלוקים.

והבוכה" יעזור שיתכפר הכל לעוצה ולצרכה, וכל התוכחות האמורות יתכפרו ויטלו על ראש שונאיו, לעשות בהם משפט כתוב. ומקדש מלך עיר מלוכה קומי לאי מתוך הכפיכה, שמתוך אותה התכפכות נושע, ולא יבוא אליה ועמו האבות הקדושים ויתקיים והארץ אזכור לעוצה. ובבוכה"ע יעזור שחכב צימי הספירה שסופרין ה' מדות קדושות, לתקן מה שפגמו בהם ויחזרו אל הקדושה, וממילא יתכפרו ויתקונו כל שבע הפורעניות. ובבוכה"ע יעזור שחכב לקבלת החורב באמת ובתמים, וחכב שבבוכה"ע יתמח לבנות בני ישראל, וחכב לראות צמדה הישועה בשלימה והגאולה האמתית, שבבגלות כבוד שמים עלינו צמדה צימנו אמן.

*

ונתתי משכני בחוככם ולא תגעל נפשי אחכם וגו', פירש"י ז"ל אין רוחי קאה בכם וכו'. והקשה הרמב"ן הקדוש ז"ל ולא ידעתי מה כעסם בהם, שיאמר הקב"ה כי צמנונו כל המלות ועשותו ראונו לא ימאס אותנו בגעול נפשו, וכן בעברנו על בריות ועשותו נאיות גדולות אמר לא מאסחים ולא געלתים

ועפ"י דברי האב"ח הקדוש הללו יתבאר מה שהוצרך הכתוב להכניס ולא תגעל נפשי אתכם, בזמן שישראל משמרים את התורה והמצוות, דאי נלא קרא בו"א דאף אם אין ישראל חוטאים לריבים הם ללכת בגולה למען יתבדלו ענפי הקדושה הרזיים בשריות חבל. ולזה צאח בעצמחיו יתבדל ולא תגעל נפשי אתכם, כלומר שלא יולכו לגלות מארץ ישראל בעבור כן, אלא אם חפץ ה' ברו ויהיו מעשינו רצויים לפניו, אזי כח הקדושה יהיה חזק מאוד למשוך ולשאוב כל גלויות הקדושה מכל מקום שהם, ולא יהיה נזקך לגלות בראש גולים, כמ"ש האב"ח הקדוש.

*

אן יאמר לבאר אומרו ולא תגעל נפשי אתכם, בזהקד מאב"ח ויהי כי תצא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה וגו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו'. ובספרי שם איתא עשה מצוה זו שבשצילת חכמים לארץ, והקשו המפרשים ז"ל שהרי מצוה דיבורים אינה נובעת כי אם לאחר ירושה וישיבה, וא"כ כיצד שייך לומר שבצורות קיום מצוה זו יהיו נכנסים לארץ ישראל, בעוד שבבכרת תקום הכניסה לארץ ישראל לקיום מצוה דיבורים. גם אומרו ויהי ל"צ דב"ל כי תצא אל הארץ וכו'.

ונ"ל פ' ע"ד מ"ש הסב"ק דהכתוב הלא רמז על ביאת הארץ לעת"ל, וז"ש, "ויהי" לשון שמחה כי תצא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך היינו לעתיד לבא אחרי ביאת המשיח שאז תהיה ביאת הארץ בשלימות ותהיה השמחה השלימה האמיתית. וכלפי ביאת הארץ לעתיד לבא דרשו ז"ל בספרי עשה מצוה זו שבשצילת חכמים לארץ, כי זכות התורה והמצוות שעבדו ישראל את הש"י בכם בזמן שצית המקדש היה קיים לעד עומדת, והיא שתעמוד לדורות האחרונים לזכות לביאת הארץ לעת"ל, כי עבודתו של דורות הראשונים קיימת לנצח לפני הבורא, להועיל לבניהם אחריהם עד סוף כל הדורות.

וע"פ פי זה אפ"ל גם מה שאמר הכתוב ולא תגעל נפשי אתכם, דאחרי שהפרשה הזאת מודרת בזמן

בזמן שישראל שומרים את התורה ואת המצוות בשלימות, עד שהוצמחו בכל היעודים האמורים בפ', ח"כ מדוע יענה ענ הדעת שהגענו רוחו יתבדל בכם, עד שהוצרך להכניס ולא תגעל נפשי אתכם.

ואפ"ל עפ"י מה שכתב האב"ח הקדוש בפרשת בהר עב"פ כי ימנך אחיך, שאלו מן הטעמים של גזירת הגלות ולא כפי שייסורם כ' בשבט מוסר באלהם ובנחמם, הוא כדי לגרר נילנות הקדושה מבין הארצות שבכל העולם. ואח"כ כתב וזה"ק, ול"ת ח"כ אם לא היו ישראל חוטאים וגולים מי היה מוצר המתבדרים עתה בתפלות ישראל, דע כי אם לא היו ישראל חוטאים היה להם כח לגרר נה"ק במקום שהם מכל המקומות אשר באו שם, משא"כ אחר חטאם דחש כוחם ולוחו שחשיג ידם במקום עצמו אשר שם הנילנות, עכלה"ק. ובדבריו אלו ארווחה ליישב מה שכתב רש"י ז"ל עב"פ והשימותי אני את הארץ וגו', וז"ל, זו מדה טובה לישראל שלא ימלאו האויבים נחת רוח באלהם וכו'. וכתב הר"א מזרחי ז"ל דאין לומר שרש"י כתב כן כדי ליישב שלא יהיה כאן יותר משבט פורעניות, וכמא"כ ויסרתי אתכם אף אני שבע על חטאתיכם, דא"כ תקשה לך ממה דכתב ואתכם אזרה בגויים דהיא מדה פורעניות, א"כ בלא והשימותי איך שמה פורעניות, אלא בע"כ שאין הפסוק מקפיד אם נשלם מספר שבע פורעניות ומוסיף עליהם עוד פורעניות אחרים. אלא רש"י כתב כן לקושטא דמילתא, שהיא מדה טובה שלא ימלאו האויבים נחת רוח בא"י, ע"כ. אמנם לפי דברי האב"ח הקדוש ה"ל, שפיר יש לומר דכוונת רש"י ז"ל בזה"ש זו מדה טובה לישראל היא ליישב דלא להוי יתר על שב פורענותא. ומה שהקשה המזרחי ז"ל מן הכתוב ואתכם אזרה בגויים דאף היא מדה פורענות לק"מ, דאף זו מדה טובה היא לישראל אחרי שחטאו ואין בכוחם לגרר ענפי הקדושה ממקומם, ע"כ עליהם להיות חרים בין הגויים, למען חשיג ידם לשאוב ולהעלות נה"ק בכל מקום בו המה חסורים ולכודים. וזכ"ב מנינו מפורש בדברי חז"ל כי בגלות מדה טובה היא לישראל, שדרשו (פסחים פ"ז ע"ב) עב"פ נדקת פרונו בישראל (שופטים ה') נדקת עשה הקב"ה עם ישראל שפזרן לבין האומות.

והשימותי אני את הארץ ושממו עליה אויביכם
 היושבים בה ואחכם אזהר בגוים והריקותי
 אחריכם חרב ויחיה ארצכם שממה ועריכם יהיו
 חרבה. יליד מה שכל הכתוב צ"ע שהארץ תהא
 שממה, דפתח לומר והשימותי אני את הארץ ואח"כ
 חזר ואמר ויחיה ארצכם שממה וגוי, ומדברי רש"י
 ז"ל נראה שרצה ליישב כפל הלשון שכתב על אומרו
 ויחיה ארצכם שממה שלא תהא לשון לחובה,
 ומתוך כך עריכם יהיו חרבה נראות לכם חרבות,
 שצעה שאדם גולה מביתו וכו' וסופו לחזור כאילו
 אין כרמו וציתו חרבים, כך שנויה בתי"כ. אך אכתי לא
 סגי בזה ליישב כפל לשון דקרא, שהרי ממה שאמר
 הכתוב בתחלת דבריו והשימותי אני את הארץ כבר
 שמענו שלא ימארו ישראל לחזור אליה, דל"כ אין
 זו שממה. ותו צ"ע מה שכתב רש"י ז"ל שלא תהא
 לשון לחובה וכו', האם על הגלות המדוהרת הזו
 שייך לומר שלא תהא לחזור לארץ, הלא צבוע"ר
 כבר עברו קרוב אלפיים שנה משה גלגלו מארצנו
 ונתרחקנו מעל אדמתנו, ואנחנו לא נושענו, ואין שייך
 לכנות זמן ארוך כ"כ בגדר חסרון מהירות בלבד.

ונראה לבאר הענין בהקדם דברי האב"ט הקדוש
 עה"פ ואחכם אזהר בגוים וגוי זה לשונו, יתבאר
 ע"ד אומנם ז"ל (כתובות ק"ח ע"ב) שהציע ה' את
 ישראל ג' שבעות א' שלא יעלו בחומה פירוש ביד
 חזקה וא' שלא ימירו צבוע"ר וכו', ע"כ. והוא מאמר
 ואחכם אזהר בגוים, כאן רמז לז' דברים באומרו
 אזהר שלא יעלו בחומה בגוים ואלא ימירו בגוים.
 ואומרו והריקותי אחריכם חרב יתבאר ע"ד שאמרו
 שם א"ל הקב"ה לישראל אם אחם מקיימין השבעה
 מועד ואם לאו אני מתיר בשרכם בלצלות ובלילות
 השדה, והוא אומרו והריקותי אחריכם חרב, שהיה
 חרב מרועה לפניהם אם לא תקיימו גזירת זירוי בגוים
 כחזר וכו', עכ"ל. ולפי דבריו הקדושים נראה
 שהכתוב מדבר בשתי ענינים נפרדים, דרישא דקרא
 דכתיב והשימותי אני את הארץ וגוי מיירי בחורבן
 בית המקדש, שהארץ הינה לשמה מאין יושב. אכן מה
 שחזר הכתוב ואמר ויחיה ארצכם שממה אחרי
 אזהרה והריקותי אחריכם חרב, שענינה עונש חרב
 מרועה אם לא ישמרו ישראל את ג' השבעות, וידחקו

ישראל עושים רצונו של מקום בשלימות הגמור,
 כאמור בתחלת הפרשה אם בחקותי תלכו זאת מנחת
 השמירה, על כן הצביענו הכתוב כי זאת זה שממרו
 ישראל את התורה והמנוחות בשלימות תעמוד לפני
 ישראל לדורות עולם, וגם אם בדורות שלאחריהם יהיו
 ישראל מבעיסין לפניו, מ"מ זכות הדורות הראשונים
 שעבדו את ה' בנאמנות ובלב שלם לא תגוע רוחו
 יתבצר את בני ישראל. והשתא הצטעח ולא תגוע
 נפשו אחכם היא המקור והשרש להצטעח ואף גם זאת
 צה"ס בארץ אויביכם לא מתאספים ולא געלותם
 וגוי, שהרי כל מה שהצביע הקב"ה שלא יגעל אומרו
 ולא ימאסנו, הוא בעבור זכות הדורות הראשונים.

עוד יאמר לפרש מאב"כ ולא תגוע נפשו אחכם,
 עפ"י דברי הרמב"ן ז"ל עה"פ והתהלכתי בחובכם
 וזלתי, ודע כי לא השיגו ישראל מעולם לצרכות האלו
 בשלימותם לא הרבים ולא היחידים מהם וכו', וע"כ
 תנא לר"ל שיצטרכו בצפוקים אלו לעתיד לבא וכו',
 עכ"ל הקדוש. עכ"פ כל הצרכות האלו מיועדות
 להתקיים אחרי ביאת המשיח. ולאח הארצו ישראל
 להצטעח ולא תגוע נפשו אחכם. דהנה בגאולות
 הקודמות אף שהיו ישראל לפי שעה צרום המעלה
 בחוקק ובעת, מ"מ לא היו גאולות אלו נאמיות, ולא
 ארכו הימים עד שגרמו העוונות שגלו מארצם. לא כן
 בגאולה העתידה ששהיה גאולה נאמית, ולא תהיה
 אחריה גלות עוד, ומכ"כ ארך הגלות הזה מכל
 הגלות הקודמות, מכיון ששהיה בגאולה הנאמית ע"י
 הקב"ה לבדו, ולזה לריך אריכות זמן כתי"ש ק"ו
 זלתי בישמח משה ס"פ שופטים במאב"כ (ישעיה
 י"ג) כי לא בחסון תאלו ובמנוסה לא תלכו כי הולך
 לפניכם ה' ומאספכם קדוש ישראל עי"ש.

וזהו שהצביע הכתוב ונחתי משכני בחובכם ולא
 תגוע נפשו אחכם, פירוש שלעמ"ל תהיה הגאולה
 שכינה יתבצר בחוקק רצ כ"כ, שהיה הגאולה נאמית
 וישכון בחובנו לעד לעולם. וז"ש ולא תגוע נפשו אחכם,
 שלא יהיו עוד חטאים צבולם שיגרמו לגלות ויפסידו,
 כמו שהיה אחרי הגאולות הקודמות.

ודאי הדבר שבעת ביאת משיח לדקויה כולם יחזרו ויאבדו, כלה ואבד עד בלתי השאיר מהם כל שריד.

ובזה מבואר היטב כפל הכתוב שפחה לומר והשימותי אליו את הארץ, ואח"כ חזר ואמר ויחיה ארלכם

שממה, דפסוק ראשון מדבר מחורבן ציב"מ"ק וחורבן הארץ שנבנו בזה הקדושה, אלא שגרמו העוונות להחריבין, והארץ היחיה לשממה. ואח"כ אמר הכתוב ואח"כ אורה בגוים והריקותי מאחריכם חרב, וכפירות האכ"מ הקדוש שאם לא תקיימו גזירת זירי בגוים ותדחקו את הקץ תהיה חרב מרובה לפניהם, וכאשר היה צומניו דודר הזה בעוה"ר אשר קמו מינים ואפיקורסים ועברו על כל ג' השבועות שהשביע הקב"ה את ישראל, והקימו להם ממשלת זדון, ובונים להם בנינים בארץ ישראל, על אלו אמר הכתוב ויחיה ארלכם שממה ועריכם יהיו חרבה, שכל אותם הבנינים שנבנו על יסוד המינות והכפירה כולם יחזרו ולשממה יהיו בעת ביאת המשיח, ולא יאחר להם כל זכר צעולם, כדאמרו מק"י מן הבתים שבו האמוריים לשם ע"ז, ששלה הקב"ה נגעים עליהם לסחרם, וכ"ש מינות שחמור יותר מע"ז כידוע מדבריהם ז"ל, ודאי שהארץ תהיה שממה מכל אותם הבנינים, ולא יוותר כל שריד ופליט מהם.

וזהו שמדייק רש"י הקדוש בלשון הכתוב שלו, ויחיה ארלכם שממה שלא תמחרו לשון לחוכה וכו', דהרי זו באזהרה לישראל שיסבול גזירת הגלות וימחיתו על הזמן האמיתי אשר נקבע בגזירת יולר בראשית, ולא ימחרו לדחוק את הקץ, וזהו הצוה היחיד שנוכל לזכות על ידו אל הגאולה, כאשר הבאנו כמ"ס דברי הילקוט פ' בא שצרכות נעורות מהם אל הגאולה השלימה, ב"ב"א.

*

את הקץ קודם זמנו, כאן רמז הכתוב על ענין אחר. והוא עפ"י מה שהבאנו בארוכה בפרשת מלוארע דברי ה"ה"ק. (מלוארע נ"י ע"ה) שנתן טעם לגזירת נגעי בתים משום דכל בית שנבנה לשם עבודה זרה או שהיה במחשבת בניו כוונה לעבודה זרה שורה עליו רוח מסאנא, ועלול הוא להזיק את ישראל הבאים לדור בלוחו בית. ולפיכך כל מי שבוניו בית לריק להזכיר פניו בתחלת בנינו שהוא בונה לשם השי"ת, וע"ז הוא משרה עליו רוח קדושה, אח"כ ה"ה"ק. (ועיי"ש מה שכתבנו ליושב בכמה אפסי שלא יסחרו דברי ה"ה"ק עם המבואר בגמרא ובמדרשות שנגעי בתים בשורה טובה הם לישראל).

ואם כך חמור ענין זה, שמחשבת בניו הבית בלבד משרה רוח העומאה על אוחו בית, א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו כי כל בניו הרשעים הבס, העוצרים על השבועות שהשביע הקב"ה את ישראל, שלא ידחקו את הקץ וכו', ושלא ימחרו לשון מעצמם בערם יהיה רצון העליון לגאלנו, והמה עלו בחומה ומרדו באומות, ובונים להם בנינים בארץ ישראל, ודאי שרוח העומאה שורה על כל אותם הבנינים, וכולם עתידין להחרב, מק"י מספר תורה שכתבו מין שזריך לשרפו על האזכרות שבו, כמבואר בגמרא (שבת קט"ז ע"ה). והרמב"ם ז"ל בבלכות יסודי החורב (פ"ו ה"ח) כתב העם שמוח לשרפו כדי שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם. ושם מייירי צ"ח שנכתב כדון, ולא חידש צו המין שום אות ותג מדעתו, כי אם העתיקו מס"ת כשרה של הכתוב בה נמסר לנו מסיני, ואפ"ה נלעונו לשרפו בעבור שהוא מעשי ידי המין, ועליו להכחיד מארץ זכרו ולא להניח שם לפעולתו כלל. ועאכ"כ שכל אותם הבנינים שהמה מקיימים לחזק בהם את ידיהם, ולהגביר פעולות המינות והאפיקורסות שלהם, והבעבר על השבועות,

מפתח

תורה

בראשית

ב, ית, ויאמר ה' אלקים לא טוב היות האדם לבדו וגו', אחרי לא, א.

לך

יג, יד, וה' אמר אל אברהם אחריו המרד לוט מעמו, אחרי צה, א.

יז, כז, וכל אנשי ביתו וגו' נמולו אתו, שמיני קפ, ב.

וירא

יח, יט, כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' למען הביא ה' על אברהם וגו', אמור רלה, א, בחוקותי שפב, א.

כב, ה, אלקים יראה לו השנה לעולה בני, צו, קסה, ב.

תולדות

כה, לא, מכרה כיום את בכורתך לי, תוריע רצט, א.

כו, יב, ויורע יצחק בארץ ההיא ויבצא בשנה ההיא מאה שערים, בהר רשו, ב.

וישלה

לב, יד, ויקח מן הבא בידו מנחה לעשיו אחיו, תוריע רצא, א.

לה, ב, הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם, קדושים קיה, א.

ויחזי

ג, יט, אל תיראו כי התחת אלקים אני, שמיני קסה, א.

וארא

ה, ג, ושמי ה' לא נודעתי להם, בחוקותי תלה, א.

ז, ט, חנו לכם מופת, אמור רטב, א.

בא

י, ב, ולמען תספר באוני בנך וגו' וידעתם כי אני ה', אמור קפט, א.

יא, ה, כה אמר ה' בחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, צו קנה, ב, תוריע רצו, א.

יב, א, תוריע רצו, א, שכ, א.

יג, כה, וילכו ויעשו בני ישראל כאשר

צוה ה' את משה ואהרן כן עשו, ויקרא ל, ב, מצורע תיה, א, תמא, א, אמור רט, ב.

יב, מב, ליל שמורים הוא לה' וגו', צו קנה, א.

בשלח

יד, ה, ויהפך לבב מרעה וגו' כי שלחנו את ישראל מעבדנו, תוריע רצא, ב.

טז, א, או ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה', ויקרא כה, ב.

טז, ה, הגני ממסיר לכם לחם מן השמים, בהר שט, א.

טז, ה, ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו, בחוקותי שצג, א.

יז, יא, והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, ויקרא צו, ב.

יתרן

יח, ה, ושם האחד אליעזר כי אלקי אבי בעורי ויצילני מחרב מרעה, שמיני רלט, א.

יט, ג, כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, שמיני ריה, א, קדושים קל, א, אמור רז, א.

יט, ה, וישב משה את דברי העם אל ה', ויקרא כה, ב.

כ, ה, וזכור את יום השבת לקדשו, בהר רצא, א.

משפטים

כג, כה, ועברתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך וגו', תוריע שנת, א, מצורע שצט, ב.

כד, ה, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, ויקרא מ, א, יט, א, כא, א.

תרומה

כה, ב, ויקחו לי תרומה, ויקרא מ, ב.

כה, ט, ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וכו' וכן תעשה, שמיני קצה, ב.

תצוה

כט, א, לקח פר בן בקר וכו', שמיני ר, א.

ל, י, ואיש את קדשיו לו יהיו, מצורע שמא, ב.

מ, י, ואיש את קדשיו לו יהיו, מצורע שמא, ב.

נ, א, לקח פר בן בקר וכו', שמיני ר, א.

נ, א, לקח פר בן בקר וכו', שמיני ר, א.

תשא

לה, ז, נוצר חסד לאלמים, בחקותי תב, א.

ויקהל

לה, ב, אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם, בהר שג, א, שו, א.

פקודי

לט, לב, ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו, ויקרא לא, א.

ויקרא

ה, כב, אשר נשיא יחסא ועשה אחת מכל מצוות ה' אלקיו אשר לא תעשינה, שמיני ריה, ב.

צו

ז, יח, המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה, שמיני קפא, ב.

תזריע

יב, ג, וביום השמיני ימול בשר ערלתו, שמיני רמט, ב.

מצורע

כי תבארו אל הארץ וגו' ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אתוכם, תוריע שגא, א.

יד, לה, ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר וכו', תוריע שגא, ב, שע, ב.

קדושים

יט, א, את שבתותי תשמרו, בהר שכו, ב.

כ, ב, עם הארץ ירגמוהו באבן, אמור קפ, א.

כ, כב, ולא תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה, אמור קפ, ב.

אמור

כג, מ, ולקחתם לכם ביום הראשון, תוריע שכו, א.

בהר

כה, יד, וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, תוריע רצא, א.

שנו, א

נשא

ה, י, ואיש את קדשיו לו יהיו, מצורע שמא, ב.

ה, י, ואיש את קדשיו לו יהיו, מצורע שמא, ב.

ו, א, ואיש את קדשיו לו יהיו, מצורע שמא, ב.

בהעלותך

ט, ו, ויהי אנשים אשר היו סמאים
לנפש אדם וגו', אמור רג, א.

יב, ג, והאיש משה עניו מאד מכל
האדם אשר על פני האדמה, אמור רמב, א.
שלח

יג, כ, וראיתם את הארץ וגו' היש
בה עץ אֵין, קדושים קטב, ב, אמור
קפב, א.

קרח

טו, ה, בוקר ויוצא ה' את אשר לו,
בחוקי שצב, ב.

טז, טו, לא חמור אחד מהם נשאתי,
אמור רל"א, ב.

חוקת

יט, ב, זאת חוקת התורה וגו', שמיני
ה, ב, רלב, ב, רל"ב, ב.

יט, יד, זאת התורה אדם כי ימות
באוהל, שמיני רב, א, תוריע של, א.

מסעי

לב, גה, והיה אשר תותיחו מהם לשכים
בעיניכם, אחרי צו, ב.

ואתחנן

ג, כו, ויתעבר ה' בי למענכם, שמיני
רכב, ב.

ד, ז, שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד,
ויקרא כב, א, סב, א, סג, א.

ה, לד, או הנסה אלקים לבא לקחת
לו גוי מקרב גוי, שמיני רסג, ב, אמור

רסה, א.

עקב
ז, טו, וכל מדוי מצרים הרעים אשר

ידעת לא ישימם בך, בחוקי שעה, ב.
ראה

יא, כו, ראה אנכי נתון לפניכם היום
ברכה וקללה, אמור רעו, ב.

שופטים

טו, יט, כי השחית יעור עיני חכמים
ויסלף דברי צדיקים, ויקרא סח, א.

יז, יב, והאיש אשר יעשה בודון
לבלתי שמוע וגו', ויקרא י, א, מצורע

תלו, א.
יט, כב, אשר ידבר הנביא בשם ה'

וגו', קדושים קמח, א.
כא, ה, וגנשו הכהנים וגו', ועל פיהם

יהיה כל ריב וכל גנע, אמור רפב, ב.

כא, ז, ודינו לא שפכו את הדם הזה
וענינו לא ראו, אמור ריד, א.

תצא

כא, יח, כי יהיה לאיש בן סורר
ומורה, אמור קצ, א.

כה, יז, זכור את אשר עשה לך עמלק
וגו', ויקרא עז, א, צא, ב, צו קלו, א.

כה, יט, והיה בהניח ה' אלקיך לך
וגו' תמחה את זכר עמלק וגו', ויקרא

צב, א, צו קלח, א.
תבוא

כו, א, והיה כי תבוא אל הארץ וגו'
ולקחת מראשית כל פרי וגו', בחוקי

תלו, א.
כה, גה, אם לא תשמור את כל דברי

התורה הכתובים בספר הזה, קדושים
קלה, ב.

נצבים

כט, יח, למען ספות הררה את הצמאה,
קדושים קלה, ב, אמור רסה, ב.

ל, ז, ונתן ה' אלקיך את האלות
האלה על שונאיך וגו', תוריע שעה, ב.

ברכה

לז, י, ולא קם עוד גביא בישראל
כמשה, אחרי גב, א.

תרגום אונקלוס

שמיני — והוא גרה לא יגר, והוא
פסרא לא פשר, שמיני רסה, ב.

קדושים — עם הארץ, עמא בית ישראל,
קדושים קמט, ב.

בחוקיך — וחורב לא תעבור בארצכם,
ודקסלין חברא לא יעידון בארעכון,

בחוקי שעה, ב, תה, ב.

תרגום יונתן בן עוזיאל

יתרו — לא תרצה, לא תהוין קסולין
וכו' ולא שותפין עם קסולין וכו',

אמור ריו, ב.
שמיני — קח לך עגל, מסול דלא

ישתני עלך שטנא לישנא תליתאי
וכו', שמיני קסח, א.

שלח — היש בה עץ, האית בה אילנא
דמיכל, קדושים קטב, ב.

פנתם — את בריתי שלום, ויחי לעלמא
למבשרא גאולתא בסוף יומיא, אחרי
פ, א.

רשי"ע על התורה

בראשית — ברא אלקים, בתחלה עלה
במחשבה לברוא במהיד, אחרי מ, ב.

לך — אחרי הפרד לוט, כיז שהרשע
עמו היה הויבור פורש ממנו, אחרי

צח, א.
ויצא — בשלום, שלם מן החסא, בחוקי

תיד, ב.
וישב — אותו, כמו אתו עמו כלומר

אליו, בחוקי חבא, א.
ויחי — חסד ואמת, חסד שעושים עם

המחים הוא חסד של אמת, אמור
קצה, ב. — ואגידה לכם, בקש לגלות

את הקץ ונסתלקה ממנו שכניה, אמור
רל"א, א.

וארא — ושמי ה' לא נודעת, לא נכרתי
להם במדת אמיתית שלי וכו', בחוקי

תלא, א. — הוא אהרן ומשה, לומר
לך ששקולין כאחד, תוריע רג, ב.

בא — תצות, ולא אמר בחצות שפא
יסעו אצטגניני פרעה וכו', תוריע

רצו, א. — פסח הוא לה, ואחם עשו
כל עבודותיו לשיש וכו' ויקרא

כו, א. — וילכו ויעשו בניי, אף
משה ואהרן כן עשו, מצורע תיו, א,

תמא, ב, אמור רס, ב.
בשלח — השבע השביע, ולמה לא

השביע בניו שישאוו לארץ כעון
וכו', תוריע רפט, ב. — ויהפך, נהפכו

לדרוף וכו' בשביל ממנום שהשאלום,
תוריע רצא, ב. — מה תצק אלי, עלי

הדבר תלוי ולא עליך, אחרי פט, א.
— כי תלינו עלינו, שתריעמו עלינו

את הכל ויקרא פ, א.
יתרו — ותגיד לבניי, דברים הקשין

בגידין, קדושים קל, א.
משפטים — ואל משה אמר עלה, פרשה

זו נאמרה קודם עשרת הדברות, ויקרא
לח, ב.

תרומה — ויקחו לי תרומה, לי לשמי,
קי, ב.

תשא — וחלבה, שלא יקל בעניינו לצרף וכו' את פושעי ישראל, תוריע שעג א. ויקרא — לאמר, צא ואמור להם דברי כבושים וכו', ויקרא ט, א, יו, א, יט, א, כב, ב, לה, ב, מב, ב, מה, ב, מו, ב, מו, א, מח, א, נא, א, נב, א, נד, ב, ט, א, סב, א, פג, א, פד, ב, פט, א, צו, קיו, א, ברה ש, ב. — ויקרא, לכל דברות וכו' קדמה קריאה, ויקרא כב, א. — לאמור, צא ואמור להם דברי והשיבני וכו', ויקרא כב, ב. — אם הכהן וכו', כשהכהן הגדול חוסא אשמת העם הוא זו וכו', ויקרא קב, ב. — עדת ישראל, אלו סנהדרין, ויקרא ע, ב.

צו — צו, לשון ויראו מיד ולדורות, צו קיב, א. — שם ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס, צו קיב, א, קח, ב, קיב, ב, קיג, א, קדו, א, קכו, א, קל, א, קלב, א, קלג, ב, קלה, ב, קה, ב.

שמיני — קח לך עגל, להודיע שמספר לו הקביה ע"י עגל זה וכו', שמיני קעה, א. — קרב אל המזבח, והיה אחר ירא ובושו וכו' א"ל משה וזה לכך נבחרת, שמיני קסה, ב, קעב, ב, קעו, א, קצא, א, קצג, א, קצו, א, קצט, ב. — ויצאו ויברכו את העם, לפי שכל ד' ימי המילואים וכו' לא שרתה שכינה וכו', שמיני קע, ב, וידוע אחר, קבל שכר על שותיתו, שמיני קעב, א. — לאמר אליהם, אמר שיאמר לאלעזר ולאחמור וכו', שמיני רגב, א. — זאת החי, לשון חיים לפי שישאל דבוקין במקום וכו', שמיני רגז, ב. — כל הולך עד בחון, זה נחש משלשון בחון שחיהו זה שמיני רסו, א. — בין הטמא ובין הסהור, צ"ל בין חמור לפרה וכו' אלא בין טמאה לך לטהורה וכו', שמיני ריג, ב, רכב, א.

מצורע — ונתחיל בנצ צדעת וכו', בשרוה היא להם שהנבעים באים עליהם, מצורע תכד, א. — להורות וכו', להורות ביום וכו' איזה יום מטהור וכו', מצורע תכז, א.

אחרי — בזאת יבא וכו', בזאת גימטריא של ד' מאות ועשר שנה רמז לבית ראשון, אחרי טג, א. — כבעשה ארצים וכו' מגיד שמעשיהם של מצריים ושל כנענים מקולקלים מכל האומות, אחרי צג, א, צו, א. — למלך, ע"ז היא ששמה מולך וכו', קדושים קמה, א. קדושים — דבר וכו', שנאמרה פרשה זו בהקהל שרוב גופי תורה תלויים בה, קדושים קה, ב, קה, ב, קכו, ב, קל, א, קלא, ב. — קדושים תהיו, הם פרושים מן העציות וכן העציה, קדושים קיו, א, קכו, א. — ואת שבחתי, סמך שמירת שבת למורא, אב לומר ארצם שההדרתין וכו', קדושים קנה, ב. — אל חפנו אל האלילים, אלילים לשון אל כלא הוא חשוב וכו', קדושים קנס, ב. — להוסיף וכו' תבואתו, המצוה הזאת לשמור להם שבשכמה אני מדריך כתם פירות הנטיעות וכו', קדושים קסב, ב, קסו, א, קעב, ב, אמור קפא, א. — מות יומת, עם הארץ מסייעין אותם, קדושים קמג, א, קנ, א. — עם הארץ, עם שעתידין לירש את הארץ, אמור קפ, א. — אם העלם יעלימו, אם העלימו בדבר אחד סוף שיעלימו בדברים הרבה, קדושים קמג, ב, קנ, א. — והתקדשתם והייתם קדושים, זו פרישות ע"י, קדושים קלב, א.

אמור — אמור, להזהיר גדולים על הקטנים, אמור קפ, א, קפח, א, קצ, ב, קצא, ב, קצח, א, רז, א, רלז, ב, רלט, א, רמא, א, רמב, א. — נבילה וטריפה וכו', לענין הטומאה הנהיר כאן וכו', אמור רכו, א. — עד ממחרת השבת, ולא עד בכלל וכו', אמור רס, א. — מנחה חרשה, היא המנחה הראשונה שהובאה מן החודש, אמור רס, ב. — שלומית, שואלת בשלום הכל וכו', אמור רסה, א. — ויניחיהו לבדו ולא יניחום מקושש עמו וכו', אמור רעא, א.

בחר — מה שמטה נאמרו כללותיה וקדוקה מסיני אף כולן וכו', בחר רפז, א, רפה, א, רצט, א, שח, א.

שיא, ב, שטו, א, שכו, א, שם, א. — שבת לה, לשם ה' כשם שנאמר בשבת בראשית, בחר רפז, א, רפה, א, רצב, ב, רצט, א, שיב, א, שטו, א, שטו, ב, שכב, ב, שכו, א, שלא, א, שלה, א, שם, א. — עד השנה התשיעית, עד תג הסוכות של תשיעית וכו', בחר רפה, ב. — לשלש שנים, למקצת הששית וכו', בחר רפה, ב. — גאולה תהיה לו, מיד אל תגיהו שיטפע, בחר שגו, א. — לא תעשו לכם וכו', מרשיות אלו על הסדר נאמרו, בחר שמו, ב.

בחוקותי — אם בחוקותי תלכו, שתהיו עצלים בתורה, בחוקותי שפג, ב. — ונתתי שלום בארץ, אם אין שלום אין כלום, בחוקותי שט, א, שפג, א, תיב, א. — ותחב לא תעבור בארצכם, אפילו לעבור דרך ארצכם ממדינה למדינה, בחוקותי תח, א. — וידפד מכב חמשה מאה, אינו דומה מועטין העושין את התורה למרובין וכו', בחוקותי שעג, א. — ולא תעלג נפשי אתכם, אין רוחי קצב בכם וכו', בחוקותי תלה, ב. — ויסתפי, עוד 'סורין אחריי, בחוקותי שטו, א. — והשימותי אני את הארץ, זו מדה טובה לישראל וכו', בחוקותי תלה, ב. — ואתכם אורה בגיגם, זו מדה קשה וכו', בחוקותי תיו, א. — והיתה ארצכם שפמה שלא תחמור לשוב לתוכה, בחוקותי תלו, א. — ויכרתי את בדיתי יעקב, בחמשה מקומות נכתב יעקוב מלא וכו', בחוקותי תתה, ב.

שלח — היש בה עץ, אדם כשר שיגין עליהם בכוחות, קדושים קסב, ב, אמור קפב, א.

קרח — בוקר ויודע ה' את אשר לו, יכולים אתם להפוך בוקר לערב כן תוכלו לבטל את זו, בחוקותי שצב, ב. — רב לכם בני לוי, ולא מפשים היו וכו', ויקרא לג, א.

חוקת — זאת חוקת התורה, לפי שהשפן ואהי"צ מונין את ישראל וכו', שמיני רלז, ב. — מרה אדומה, תבא, מרה ותכסר על העגל, שמיני רלב, ב. —

על גבול ארץ אדום, שממני שנתחברו לעשוי הרשע וכו' וחטרו הצדיק הוה וכו' שמיני קטב, ב.

דברים — אנשים תכמים וידועים, אבל נבונים לא מצאתי, ויקרא לו, א. — וידבר ה' אלי, שכל לית שנה וכו' לא נתיחד עמי הדיבור וכו', בהר שי, א. ראה — אחרי השמדם וכו', מים נשמדו אלו מפני מעשיהם המקולקלים שבדיניהם אף אתה לא תעשה כן, אחרי צד, א.

שופטים — ויסלף דברי צדיקים, דברים המצודקים, ויקרא סח, א. צו קב, א. תצא — אשר קרן בורן, צנן והפשיך מרחיקתך וכו', ויקרא עז, ב. — הנחשלים אחריך, חסרי כח מחמת חטאם, צו קלה, ב. — ולא ירא אליקים, עמלק לא ירא אליקים, צו קלה, ב.

נצבים — למען ספות הרוה את הצמאה, לפי שאוסף לו פורעניות צ"מ שעשה עד הנה בשונג, קדושים קלה, ב. אמור רסה, ב.

האזינו—בני נבל אכעיסם, אלו הכופרים בהקביה וכו', מצורע תנו, א.

נביאים

שמואל א'

טו, כה, כי יראתי את העם ואשמע בקולם, אמור רג, ב.

שמואל ב'

א, יח, ללמד את בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר הישר, אחרי מה, א. כא, א. ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים, אמור רג, א.

מלכים ב'

ו, ט, הנה נא ידעתי כי איש אליקים קדוש הוא, קדושים קיב, ב.

ישעיה'

ה, ב. ופרי הארץ לאבון ולתפארת לפליטת ישראל, אמור קפה, א.

ה, טו, ויגבה ה' צבאות במשפט, קדושים קב, ב. קלה, א. קלה, א.

יא, ה. וארי כבקר יאכל תבן, שמיני רכ, א.

יב, א. אוחד ה' כי אנפת בי, אחרי נה, ב.

כז, טו, הגני יסד בציון אבן אבן בוחן

וגו', המאמין לא יחיש, מצורע תיא, ב. ל, טו, בשובה ונחת תושעון, ויקרא י, ב.

גב, ה, כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון, תוריע רפב, א.

גו, ד, כה אמר ה' לסרסים אשר ישמרו את שבתותי, אחרי ט, ב.

טו, כג, והיה מדי חורש בחורשו וגו' יבא כל בשר להשתחתת לפני, תוריע רצו, א. שגב, ב. מצורע תמה, ב.

ירמיה'

ב, ג. קודש ישראל לה' ראשית תבואתה, אחרי מא, א.

ב, יא, ההימיר גוי אלהים וגו' ועמי המיר כבודי בלא יועיל, בתוקותי תה, א.

ו, כב, כי לא דברתי את אבותיכם וגו' על דברי עולה ונבט וגו', ויקרא עב, ב. צו קטה, א.

ט, יא, על מה אבדה הארץ וגו' ויאמר ה' על עוזם את תורתו וגו', ויקרא סט, א.

יד, יד, ויאמר ה' אלי שקר הנביאים נבאים בשמי וכו', קדושים קמה, ב.

ל, יו, כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה, מצורע תיא, א. חלה, א. קדושים קבד, ב.

לא, כ, הבן יקיר לי אפרים וגו' אם ילד שעשועים, ויקרא מה, א. סה, ב.

לב, כה, אם לא ביריתי יוםם ולילה חוקות שמים וארץ לא שפתי, בתוקותי שטת, ב. שט, א. שגב, א.

ירמיה'

לה, ב, בן אדם הנבא על רועי ישראל וגו', אמור רסה, א.

לה, לה, והושבתי את הערים וכו' תחת אשר היתה שממה לעיני כל עובר, שמיני רלה, ב.

לה, לה, וידעו הגוים אשר ישארו סביבותיכם כי אני ה' בניתי וכו', שמיני רלה, ב.

מה, לא, כל נבלה וטרפה וגו' לא יאכלו הבהנים, אמור ריא, א. רכז, ב.

ערב, א. חושע

יד, ב, שובה ישראל עד ה' אליקך וכו' וקח טוב ונשלמה פרים ששונג, ויקרא מג, א. אמור רב, א. בהר שיש, ב.

יואל

ב, כה, והלחלח את שם ה' אליקים אשר עשה עמכם להמליא וגו' שמיני ריט, א.

מלכה

ו, ה, עמי זכר נא מה יעץ בלע מלך מואב וגו', בתוקותי חטו, ב.

ז, טו, כימי צאתך מארמץ אראנו נמלאות, בהר שגב, א.

חבקוק

א, יב, הלוא אתה מקדם ה' אלוקי קדושי ולא נמות, קדושים קלט, ב.

זכריה'

ג, ב, יגער ה' בך השטן וגו' הבוחר בירושלים, אחרי צה, ב. אמור קסב, ב.

צפניה'

ג, ב, בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר ה', צו קסו, ב. אמור רו, ב.

מלאכי

ב, ה, ורבים השיב מעון, שמיני קסב, א.

ב, ה, כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, ויקרא נג, א. סה, ב. אמור קפה, ב.

ג, כד, הנה אנכי שולח לכם וגו' לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, אחרי יו, ב.

כתובים

תהלים

א, א. אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, בתוקותי שסט, א.

ב, א. ממונר לדור בברחו מפני אבשלום בנו, תוריע שנט, ב.

ט, יו, גודע ה' משפט עשה בסופעל כפיו נוקש רשע וגו', בתוקותי תג, ב.

יב, ד, יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברות גדולות, מצורע שפט, ב.

יב, ה, אמרות ה' אמרות סהרות וגו', אמור רלב, א. רלה, ב. רמה, ב.

יח, כב, כי שמרתי דרכי ה' ולא רשעתי מאלקי, קדושים קבד, ב. קלה, א.

יט, ג, יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יתוה דעת, אמור קצא, ב. קצה, א. רה, א. רה, ב.

יט, י, יראת ה' סתורה עומדת לעד, צו קלא, א. אמור קצא, א. רי, ב.

רמב, ב, רמה, א.

קמה, יט, רצון יראיו יעשה ואת
שועתם ישמע ויושיעם, אחרי גו, א.
קמו, ו, השומר אמת לעולם, אחרי
צא, א.
קמט, ט, לעשות בהם משפט כתוב
וגו', בחקותי חכס, ב.

משלי

א, י, בני אם יתוך חסאים אל תאבה
שמיני קע, ב.
א, טו, בני אל תלך בדרך אתם מצע
רגלך מנתיבתם, ויקרא ק, א.
א, כ, חכמות בחוץ תרונה ברחובות
תתן קולה, בחקותי שם, ב, שצו, ב.
ג, ית, צץ חיים היא למחזיקים בה,
קדושים קסג, א, קסה, ב, קעב, ב.
ה, כא, להנחיל לאוהבי יש, בהר
שבת, א.

י, כב, ברכת ה' היא תעשיר ולא
יוסף צבב צמח, בהר רסו, א.
י, טו, מצדיק רשע וזרמיע צדיק
תועבת ה' גם שניהם, שמיני קס, ט.
י, כו, גץ ענוש לצדיק לא טוב
להכות גדיבים עלי יוסר, אחרי מד, א.
ג, ג, א, כ, ב.
כ, ה, תנוך לגער על מי דרכו גם כי
יוקין לא יסור ממנו, אמור קסו, ב.
כס, כג, באות אדם תשלינו ושפל
רוח יתמון כבוד, ויקרא סו, א, צא, ב,
עו, א.

איוב

י, יב, חיים וחסד עשית צמיו ומקוהתך
שמרה רוח, תוריע רצו, א.
יד, ה, מי יתן סחור מטמא לא אחו,
שמיני רסד, ב, תוריע שלה, ב.
יד, ה, אם תורעים ימיו מספר חרשיו
אתך וגו', בחקותי שצג, ב.
כו, יו, יכין וצדיק ילבש, שמיני
רמה, א, רמו, א.
כו, כה, לעשות לרוח משקל ומים
תכן במדה, תוריע שג, א, מצורע
שצג, ב.
לו, ה, אצא דעי למרחוק ולמועלי
אתן צדק, תוריע רט, ב, רצב, ב,
רצה, ב, שיש, ב, שלה, ב.

טו, ב, שמרה נפשי כי חסיד אני,
אחרי ע, ב, קדושים, קמא, ב, בחקותי
שצג, א.
סס, ז, כי מי בשחק יעורר לר ידמה
לה' בבני אלים, צו קכו, א, קלו, ב,
קנו, א.

צב, ה, כי שמחתי ה' במעלך במעשי
ידיך ארגו, מצורע שצג, א.
צד, יב, אשרי הגבר אשר תיסרגו
יה ומתורתך תלמדנו, תוריע שעה, א,
מצורע חי, א, תלה, ב.
צח, ו, בחצוצרות וקול שומר הריעו
לשני המלך ה', אחרי לג, א.
צט, ו, משה ואהרן ככהויו ושמואל
בקוראי שמו, שמיני רכב, ב.
קא, ב, אשכילה בדרך תמים מתי תבוא
אלי, בהר רמה, א, שב, ב.
קג, כ, ברכו ה' מלאכיו בבורי כח
עושי דברו, ויקרא ט, יו, א, יט, א,
כא, א, כב, ב, לה, ב, מ, א, מא, ב,
מו, ב.

קח, מד, ויתן להם ארצות גוים וגו',
קדושים קעג, א.
קו, ה, רעבים גם צמאים נפשם בהם
תתעסק, שמיני רסד, ב.
קלו, א, הללו את ה' כל גוים שבחוהו
כל האומים וכו', אמור רפא, ב.
קיס, נט, חשבתי דרכי ואשיבה רגלי
אל עדותיך, קדושים קלו, ב, בחקותי
שס, א, ססה, ב, שעא, ב, שעג, א,
שעד, ב, שפ, א, שפב, ב, שצט, א,
שצט, ב, תסו, ב.

קיס, צח, מאיבי תחכמיני מצותיך,
ויקרא צא, א, תוריע שו, א, שיד, א,
קדושים קיב, א, בחקותי שצג, ב.
קיס, קכו, עת לעשות להי הפור
תורתך, אחרי גו, ב.
קכ, ז, אני שלום וכי אדבר המה
למלחמה, בחקותי שפג, ב.
קכה, ה, היטיבה ה' לטובים ולישרים
בלבבותם, אחרי גו, ב.
קלה, ה, ידוהי ה' כל מלכי ארץ כי
שפכו אפרי סיד, מצורע שצג, ב.
קלט, ה, אחור וקדם צרתני וגו',
תוריע רסו, א, רפ, א, רצב, ב, רצה, ב,
שג, ב, שט, א, שסו, ב, שיש, ב, אמור
רגו, א.

כ, ג, ישלח צורך מקודש, קדושים
קכו, ב, קסט, ב.
קכ, ו, זה דור דורשיו מבקשי סניך
יעקב סלה, אמור קצא, ב.
כו, ג, אם תקום עלי מלחמה בזאת
אני בוטה, אחרי גו, ב.
כט, יא, ה' עוז לעמו יתן ה' יברך
את עמו בשלום, בחקותי תח, א.
לח, יג, מי תאיש החפץ חיים וגו'
נצור לשונך מרע וגו', מצורע שפג, ב.
לה, י, מפיל עני מחוק ממנו ועני
ואבינו מגוללו, ויקרא כו, ב.
לו, טו, טוב מעט לצדיק מהמון
רשעים רבים, שמיני רלא, א, רמו, א,
לו, כג, מהי מצרע גבר כונונו ודרכו
יתמך, בחקותי תיס, ב.
מ, י, בשרתי צדק בקהל רב שפתי לא
אכלא וגו', ויקרא ט, ב.
מט, כ, תבא עד דור אבותי עד נצח
לא יראו אורי, שמיני קצא, ב.
ג, טו, ולרשע אמר אלקים מה לך
לספר חוקי, תוריע שסט, א, מצורע
שפו, ב, שפה, ב, מצורע תא, א,
תסו, ב, תלה, א, תמח, א, תגב, ב,
ג, יח, אם ראית גבב ותרץ עמו ועם
מנאמים חלקי, מצורע תמח, ב.
גא, ה, וחטאני נגדי תמיד, צו קמא, א,
גא, כ, היטיבה ברוצנו את ציון וגו'
או תחפון ובהי צדק וגו', צו קח, ב,
קכו, ב.

סב, יג, ולך ה' תחסד כי אתה תשלם
לאיש כמעשהו, קדושים קלג, א.
סז, ב, אלקים יחננו ויברכנו יאר
פניו אתנו סלה, ויקרא עד, א.
סס, ה, טבעתי ביון מצולה ואין מעמד,
צו קנה, ב.
סס, יג, ישיחי כי יושבי שער ונגינות
שחתי שכר, מצורע תגא, א.
עג, א, אך טוב לישראל אלקים לביר
לבב, מצורע שפה, ב.
פא, יד, לו עמי שומע לי ישראל
בדרכי יתלכו, בחקותי שעא, ב.
פב, ה, קומה אלקים שפטה הארץ כי
אתה תנהל בכל הגוים, שמיני רכב, א,
רנה, א.
פה, ט, אשמעה מה ידבר הקל כי
ידבר שלום אל עמו וגו', צו קיד, א.

לו, א. אף לזאת יתורד לבי ויתר
ממקומו, אחרי כב, ב, עט, א, פה, א.
דניאל

ה, יד, בבזית עירין פתגמא ובמאמר
קרישין שאילתא, אמור קב, ב.
דברי הימים

ב, טו, וימים רבים לישראל ללא
אלקי אמת, מצורע תנה, א.

חמש מגילות

שיר השירים

א, ה, אם לא תודעי וגו' צאי לך
בעקבי הצאן, שמיני רגו, א, בחקותי
שצוה, ב.
ב, יא, הגשם חלף הלך לו, ויקרא
גם, ב.
ה, ז, אם יתן איש את כל הון ביתו
באהבה בזה יבזו לו, מצורע תטו, א.
קהלת

ה, ה, עת לחבוק ועת לרחק מחבק,
ויקרא קא, א.
ה, ה, טוב מלא כף נחת ממלא חפנים
עמל ורעות רות, ויקרא י, א.
ה, כ, אין צדיק בארץ אשר יעשה
טוב ולא יחסא, מצורע שפו, א.
ז, כח, אדם אחד מאלף מצאתי, בהר
שמה, א.
אמתר

ט, כח, והימים האלה נזכרים ונעשים,
ויקרא צו, א.
כ, כח, וימי הפורים האלה לא יעברו
מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מורעם,
צו קנו, ב.

איכה

ה' כ' למה לצנח תשכחנו תעובנו
לאורך ימים, בהר שכם, א.
ה' כב, השיבנו ה' אליך ונשובה חדש
ימינו כקדם, אחרי ה, א, יא, ב, כב, ב,
לא, א, לה, א, מ, ב, מג, ב,
טג, א, עט, א, פט, ב.

רש"י ע"נ נ"ד

שמואל ב' — א, על ספר הישר, על
ספר בראשית שהוא ספר ישירים וכו',
אחרי מה, א.

ישע' — ה, ופרי הארץ, הם בני הצדיקים
וכו' ישר בהם יתפארו ויתהללו
פליטת ישראל, אמור קפה, א. —
כח, המאמין לא יחיש, המאמין דבר
זה לא ימהרה וכו', מצורע תיא, ב.
ירמ' — ז, כי לא דברתי וכו', תחלת
תנאי לא היתה אלא אם שמוע תשמעו
בקולי וכו', צו קסו, א.
משלי — יו, גם ענוש לצדיק לא טוב,
לא טוב בעיניו לעגוש את כולם וכו',
אחרי מג, ב.

תהלים — נו, גידיב עמים, ישראל נקראו
גידיבים וכו', אחרי גו, ב.
שה' — א, ה, אם לא תודעי, שחל
הרועה מלתהוגי אותם וכו', שמיני
רגו, א.
קהלת — ז, אדם אחד מאלף מצאתי, אלף
נכנסים למקרא וכו', בהר שמה, א.

תלמוד בבלי

ברכות

ב. מאמתי קורין את שמע בערביין
וכו', בחוקותי תה, א.
ה. שם יסעו אצטגניני פורעה ויאמרו
משה בדאי הוא, צו קנה, ב.
ה. נצחו מוטב ואם לאו יוכיר לו
יום המיתה, תוריע שכה, ב.
ו. כיון שנצטרך אדם לבריות פניו
משתנות ככרום, בהר שא, ב.
ו. כל העולם כולו לא נברא אלא
לצוות לזה, ויקרא עה, ב.
ז. כיון דחזו דאבשלום הוא שמה
משריה אמר מומור, תוריע שנט, ב.
ח. כל העוסק בתורה יזבמניה וכו'
מעלה אני עליו כאלו פראני וכו',
בחוקותי תיג, ב.
ח. כיון דא"ל מקדמי ומחשכי לבי
כנישתא אמר היינו דאהגי להו, קדושים
קדי, ב.
ח. לימא לן מר מהני מילי מעלייתא
וכו' במילי דבי כנישתא, מצורע שפ, ב.
ט. א"ל הקביה למשה וכו' בבקשה
מכם שאלו מצרים, תוריע ערב, א.
ט. ענני ה' וכו' וענני שחסיח דעתם
שלא יאמרו מעשה כשפים הם וכו',
מצורע שזא, א.

י: קדוש הוא מנא ידעה וכו',
קדושים קיב, ב.
יא. משל לא שאומרים לו זקנך
מבדול א"ל יהיה כנגד המשחיתים,
קדושים קיב, ב.
יב: שתהא שעבוד מלכיות עיקר
ויצ"מ ספל, מצורע שצב, ב.
יו. כל העוסק בתורה שלא לשמה
נזח לו שלא נברא, תוריע שכו, ב,
מצורע שפו, א.
יז. שלא יהא אדם קורא ושונה ובועט
באביו ובאמו, מצורע שעה, א.
יח. תכלית החכמה תשובה ומעש"ט,
בחוקותי שפה, ב.
יט: הלין בני מתא מחסאי אביירי לב
גינהו וכו', תוריע רסח, ב.
כב. בסלוה לטבילוואת וכו', אחרי ז, א.
כח. כל תלמיד שאין תוכו כבדו לא
יכנס לביהמ"ד, קדושים קב, ב, בהר
שמ, ב.
כח: אנו משכימים לדת' והם משכימים
לדברים בטלים, תוריע שיד, ב.
לב: מתוך שחסידיהם הם תורתם
משמרות ומלאכתן מתברכת, בהר
שמב, א.
לג: א"ל סימיתניהו לשבחי דמרך
וכו', אחרי טו, א.
לד: אם שגורה תפלת' בפ' יודע אני
שהוא מקובל, בחוקותי תכט, ב.
לז: כל הנביאים לא נתבאו אלא
לבעלי תשובה, תוריע רפו, ב.
לז: במקום שבעלי תשובה עומדין
צדיקים מצורים אינם עומדין, תוריע
שלה, ב.
לה: כל הנונה מעוה"ז בלא ברכה
כאילו גזול להקביה וכנס"י, צו קלא, ב,
תוריע רעז, א.
לה: בזמן שישראל עושין רצ"מ
מלאכתן נעשית ע"י אחרים, קדושים
קסה, ב, בהר רפה, ב.
לה: הרבה עשו כרש"י ולא עלתה
בידם, בהר שא, א.
לה: ביומי גיסן וביומי תשרי לא
תתחזו קמאי וכו', בהר רצט, ב,
בחוקותי תיג, א.
לח. כד מפיקנא לכו עבידנא לכו
מילתא וכו', ויקרא פב, א, אחרי כט, א.

קב. אין שבות במקדש, בהר שכם, ב.

פסחים

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הבר, בחוקותי שצא, א.

ב. לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו וכו', אחרי לא, א.

ו. שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, ויקרא ט, א. אחרי עז, א.

ו: הבודק צריך שיבטל וכו', ויקרא טו, א.

ו: אין מוקדם ומאוחר בתורה וכו' בחרי עניני, אחרי לו, ב.

יא: ושוורפן בתחלת ו' וכו', ויקרא יב, א.

יב: אדם טועה שתי שעות וכו', תוריע רצו, א.

מט. ארבעה עשר שחל להיות בשבת וכו', ויקרא יא, ב.

ג: רבא רמי כתיב כי גזול מעל שמים וכו' כאן בעושיין לשמה וכו', צו קי, ב.

שמיני קצת, א.

ג: לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה וכו' שמיני קצת, א. תוריע שכו, א. מצורע שפו, א. חמא, א. אמור קפו, ב. רה, ב. רלה, ב. בחוקותי שסו, א. שפו, ב.

גז. שלשה דברים קדמו לעולם וכו' צו קסא, ב.

גז. בשכמליו אמרו רבנן היכי נעביד נאמרורו וכו', אחרי פה, ב.

סח: הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכס, תוריע רפב, א. בהר שמו, ב.

פז: לא הגלה הקביה את ישראל אלא כדי שיתוספו עליהם גרים, שמיני רסו, א. בחוקותי שעב, א.

צז: חכמי ישראל אומרים ביום חמה מהלכת למטה וכו', תוריע שלו, א.

קד. המבטיל צריך שיאמר מעין הבודלות האמורות בתורה, שמיני ריג, א.

קית: הללו את ה' כל גוים אנבורות ונפלאות דעבד בהדיהו, אמור רפא, ב.

קיס: עתיד הקביה לעשות סעודה לצדיקים וכו', מצורע תמב, ב.

קכא: על פדיון הבן כהן מברך וכו' או אב מברך, בחוקותי שפו, א.

פח. עמא מויוא דקדמיתו פומיכו לאוויניכו, ויקרא ל, ב.

פח: כל דיבור שיצא מפיו הגבורה נחלק לשבעים לשונות, ויקרא נה, ב.

פס. הר סיני הר שירדה שנה לאוה"ע עליה, ויקרא נה, א.

קד. קושטא קאי שקרא לא קאי, בחוקותי שצח, א.

קה: היום אומר לו עשה כך וכו' עד שאומר לו עבד ע"א, אמור ריס, א.

קיב: אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים וכו', ויקרא סה, א. מצורע תלא, א.

קית. כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים, אמור רגג, ב.

קית: כל המשמר שבת כהלכתה אפילו עציז כדור אנוש מוחלין לו, ויקרא י, ב. צו קסב, א. תוריע רפב, א. מצורע תח, א.

קית: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין, תוריע שמת, א. קדושים קכו, ב. קנס, ב. בהר שלט, א.

קט: כל המתפלל בע"ש ואומר ויכולו כאלו נעשה שותף להקביה במצ"ב, תוריע שט, ב. אחרי ט, א. אמור רגה, א. בהר רצב, א.

קל: ר' אליעזר שמותי הוא, שמיני רב, ב.

קסט: כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקביה, אחרי לא, א.

עירובין

יג: נגמו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, שמיני קעז, ב. אחרי לא, א.

יג: אלו ואלו דברי אלקים חיים, מצורע תמב, א.

ית. שקילצה הקביה לחזה והביאה לאהרן וכו', שמיני רפט, ב.

מב. הריני נזיר ביום שכן דוד בא אסור לעולם, תוריע חצו, ב. אמור ה, ב.

נד: להם נמשלו דית כדו וכו', ויקרא לס, א.

סה. לא איברי סיהרא אלא לגירמא בחוקותי תיא, ב.

מ. אסור לאדם שיאכל קודם שיתן

מאכל לבהמתו, תוריע רפו, א.

מג: המהלך בקומה זקופה וכו' כאילו דוחק רגלי השכינה, קדושים קב, א.

נח: אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר י"ב חודש, ויקרא צז, א.

שבת

יג: ברם זכור אותו האיש לטוב וכו' שאלמלא הוא נגזו ספר יחזקאל, אמור רכו, ב.

לא. גיריני ע"מ שתלמדני כהית כולה כשאני עומד על רגל אחת, בחוקותי תתי, א.

לא. כל אדם שיש בו תורה ואין בו יריש דומה לגובר וכו', מצורע שעה, ב.

לג: צדיקים נתפסים על הדור, אמור קפט, ב.

נה. תמה זכות אבות תחון זכות אבות, בחוקותי תיו, ב.

נה: כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה, קדושים קב, א.

נו. אורי החתי מורד במלכות היה וכו', מצורע שעט, א.

סג. אין בין עוה"צ לימות המשיח אלא שיעבור מלכות בלבו, מצורע תוז, א.

סג. לא יצא האיש בספיף וכו' ר"א אומר תכשיטין הן לו, בחוקותי תו, א.

עב. אבות מלאכות מ' חסר אחת, בהר שו, ב. שכו, א.

עה. שוחט משום מאי מחייב משום צובע, ויקרא צט, א. צו קמו, ב. שמיני רית, א. אמור קצו, א.

פג: אין דית מתקיימין אלא במי שפמית עצמו עליה, שמיני רב, א.

פז. מגין לפולטת ש"ז ביום השלישי שהיא טמאה, תוריע דש, א. מצורע תמב, א.

פז: וליטבלו ביני שמשא וליקבלו תורה ביני שמשא וכו', ויקרא לו, ב.

פז. ג' דברים עשה משה מדעתו וכו' ופירש מן האשה, אחרי ו, ב.

פח. שהתנה הקביה עם מצ"ב וכו' אם ישראל מקבילין את התורה אחם מתקיימן וכו', בהר רצב, א.

פח. מי גילה רו זה לבני שמלאכי השרת משתמשין בו, ויקרא נג, א.

ראש השנה

ה. האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני וכו', תוריע שלב, ב.

ח. ישראל ואוה"ע ישראל וכו' נבנסין תחילה, אחרי צט, ב.

ט. ודמוסיפין מחול על הקדוש מגלן וכו', קדושים קסא, א.

י. ר"א אומר בתשרי נברא העולם וכו', אחרי עה, א.

יא. בניסן נבאלו בתשרי עתידין להתגאל, תוריע חצר, ב, אמור ה, ב.

טו. למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין לערבב השטן, צו קמו, ב, אחרי סח, ב.

טז. חייב אדם לטהר עצמו ברגל וכו', אמור רכ, א.

טז. ב. ספרים נפתחין בריה וכו', אחרי יב, א.

יז. המינין והאמפיקורסין וכו' יורדין לביהמם וכו' מפני ששטן ידיהם נבובל, בהר שסט, ב.

יז. אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם, ויקרא פט, א.

יז. כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה וכו', מצורע חגב, ב.

כא. ביקש קהלת להיות כמשה יצתה ביק וכו', אחרי ג, ב.

כה. אתם אמילו שוגגין וכו', בהר שכו, א.

כט. וכי ידיו של משה עושות מלחמה וכו', ויקרא צו, ב.

כט. יר"ש של ר"ה שחל להיות בשבת תוקעין אבל לא במדינה וכו', אמור רסא, ב.

לא. מומור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת וכו' ר"ג וכו' ע"ש ששבת, בהר שו, ב.

לא. שית אלפי שני הוי עלמא, בחוקותי חב, א.

יחמא

ב. לעשות אלו מעשי טרה לכפר אלו מעשי יוהכ"פ, אחרי לה, א.

ד. לימדה תורה דרך ארץ שלא יאמר אדם לחבירו אייך קוריהו, ויקרא כב, א.

ד. מגין לאומר דבר לחבירו שהוא בבל יאמר עד שיאמר לו לך אמור, ויקרא כב, ב.

ס. מקדש שני וכו' מפני מה חרב שהיתה בו שנאת חנם, *

כב. שאול באחת ועלתה לו דוד בשמים ולא עלתה לו, אמור רד, ב.

כט. הרחוקי עבירה קשים מעבירה, צו קבה, א, קל, ב.

סז. לשון של תורות וכו' הלבין היו שמחים וכו', אחרי עה, א.

סס. הגדול שגידלו בשם המפורש וכו', מצורע יד, ב.

סס. למה נקרא שמן אנשי כנה"ג שהתחילו עטרה ליושנה וכו' אתו אינהו ואמרזו וזו היא גבורתו וכו' ואלו הן גוראותיו וכו', אחרי יד, ב.

עב. במטותא מייניכו לא תירחון תרתי גיתנא, בחוקותי שסו, א.

עד. סומא אינו שבע, אחרי טו, א.

פא. כל האוכל ושותה בתשיעי וכו' כאילו מתענה תשיעי ועשירי, אחרי עה, ב.

פו. גדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כולה, תוריע שעב, ב, מצורע שצא, ב.

מוכה

כה. ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש וכו' מישאל ואלצנן שהיו עוסקין בנז"א, אמור רג, ב.

ל. אני ה' שונא גזל בעולה ממני ילמדו בני ויברחו עצמן מן הגזל, צו קלב, ב.

לה. אחרוג הרר באילנו משנה לשנה ויקרא צה, ב.

מא. מ"ס מהרה יבנה ביהמ"ק וכו', שמיני רמז, א.

נב. לעתיל מביא הקבי"ה ליצה"ר וכו' צדיקים נדמה להם כהר, שמיני רית, א.

אמור קצו, ב.

נב. יצה"ר שמיני אוה"ע ומתגרה בשונאיהם של ישראל, אחרי צו, ב.

ביצה

לב. המצפה לשולחן אחרים עולם חשך בעדו, בהר שא, ב.

לת. כי סליק ר' אבא וכו' אחיכו עלי וכו', מצורע תמה, ב.

תענית

ב. איזוהי עבודה שבלב וכו' זו תמלה, בהר שיב, א.

ב. ב. מפתחות בידו של הקב"ה וכו' מפתח של גשמים וכו', בהר שכ, ב.

ז. ומתלמדי יותר מכולם, בהר שא, א.

ח. ההולך למדו את גרנו וכו' אומר ברוך השולח ברכה בכרי הוזה, בהר רטו, ב.

יט. סע"א עלו כל ישראל וכו' ולא היה להם מים לשתות וכו', תוריע שלה, ב.

כא. מדשמעי אנא ואילפא לא שמע ש"מ לדידי קיימא לי שעטא וכו', ויקרא לו, א.

כג. עג עוגה וכו' איני זו מכאן עד שתרמם על בניך, אחרי כג, ב.

כד. כל העולם גיוון בשביל חנינא בני וכו', תוריע שו, א.

כד. אליעזר איש בירתא וכו' דכל מה דהוה בבית הוה יתיב לתו וכו' הרי הן הקדש עליך וכו', בהר רפט, א.

כו. אלו הן מעמדות וכו' צו קנה, ב.

כז. אילמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ וכו', ויקרא מז, ב, עה, ב.

צו קה, ב.

כז. קרבנות בזמן שקורין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני צו קעב, ב.

מגילה

ב. י"ג זמן קהילה לכל הוא ולא צריך לרבויה, צו קו, ב.

ג. תרגום של תורה אוגקלס הגר אמרו מפ"ר ר"א ור"י, בחוקותי תז, א.

ד. גזירה שמיטת יסלנה בידו וכו' ויעבינה ד' אמות ברה"ר, ויקרא יא, ג.

ו. אלו טיאסריאות וקרקסיות שבאודם שעתידין שרי יהודה ללמד בהן תורה ברבים, שמיני רגב, ב, בחוקותי שעג, א.

ז. יגעתי ומצאתי תאמין, תוריע רעה, א, קדושים קכד, ב, בהר שמה, א.

ז. בספר מה שכתוב במגילה, ויקרא צו, א.

י. כ"מ שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער, שמיני קעג, א.

יא. לא מאסתים בימי יחזים ולא געלתם בימי נבוכדנאצר, בחוקותי חלג, א.

יב. מ"מ נתייבבו שונאיהן של ישראל וכו' מפני שנהגו מסעדות של אותו

קיא: שלש שבועות השביע הקביה
את ישראל וכו' שלא ידחקו את הקץ
וכו', אחרי כן, ב, פה, ב, בחקותי
תלו, א.

קיה: ארץ ארץ הכניסי פירותיך למי
את מוציאה פירותיך לערבים הללו וכו',
קדושים קסו, ב.

נדרים

ז: עניות כמיתה שנא' וכו', תוריע
שנב, א.

י: חסידים הראשונים היו מתאווין
להביא קרבן חסאת וכו', אמור רב, ב.
כב: אלמלא חסאו ישראל לא ניתן
להם אלא ה' חומשי תורה בלבד, קדושים
קלת, א.

לא: מאוסה היא הערלה שנתגנו בה
רשעים, שמיני רסב, ב.
לת: בתחילה היה משה למד תורה
ומשכחה עד שניתנה לו במתנה, ויקרא
לה, א.

לת: לא ניתנה תורה אלא למשה ולדורו
וכו', ויקרא לה, א.

לת: פסל לך פסולתן שלך יהא, ויקרא
פה, ב, תוריע רעב, א.

סו: כי מתו כל האנשים וכו' שירדו
מנכסיהם, מצורע תכו, ב.

פא: הוזהרו בבני עינים שמהם תצא
תורה, צו קיא, ב.

פא: על מה אבדה הארץ וכו' על שלא
ברכו בתורה תחילה, בחוקותי שצו, א.

נזיר

כג: גדולה עבירה לשמה ממצות
שלא לשמה, אמור רפא, א.

כה: אישה הפרם וכו' וכשהי' רע
מגיע למסוק זה היה בוכה וכו', שמיני
קפד, ב.

פומה

ג: אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנסה
בו רוח שטות, ויקרא ג, א.

ד: כל אדם שיש בו גסות הרוח
כאילו עובר ע"ז, שמיני קצו, ב, תוריע
רפו, א, קדושים קיה, ב.

ה: כל אדם שיש בו גסות הרוח א'
הקביה אין אני והוא יכולים לדור בעולם
וכו', שמיני קצו, ב.

ה: לעולם ילמד אדם מדעת קתו

וכו', ויקרא נג, א, סד, ב, אמור קפו, ב.
סו: ומפומי דרי מאיר לא קאמר וכו',
שמיני רא, א, רלט, ב.

יבמות

ה: יכול יהא כיבוד אריא דוחה שבת
ת"ל איש אמו ואביו וכו', קדושים
קנה, ב.

ו: יכול יתיירא אדם ממקדש ת"ל את
שבתותי תשמורו וכו', שמיני קצו, ב,
מצורע שטע, א.

כ: כל המקיים דברי חכמים נקרא
קדוש, שמיני רב, ב, קדושים קט, א,
קמה, ב, קנה, ב.

כב: מעות לא יוכל לתקון זה הבא
על העוהה והוליד ממנה ממור, מצורע
שצב, ב.

סד: וזה לא עסק בפיו לא נמצא זה
גורם לשכינה שתסתלק מישראל, אחרי
ה, א.

סה: כשם שמצוה לומר דבר הנשמע
כך מצוה וכו' שלא לומר דבר שאינו
נשמע, אמור ריג, ב.

צא: לא ניתנה פריעת מילה לאברהם
אבינו וכו', שמיני רלא, ב.

צב: כל אותן מי שנה לא נשבה להם
רוח צדוניה, שמיני רכט, א.

צח: אל שאול שלא נספד כהלכה ואל
בית הדמים על אשר המית הגבעונים,
אמור רב, א.

צח: מתוך שהרג גוב עיר הכהנים
שהיו מספיקים וכו' מעלה עליו הכי'
כאילו הרגו, אמור רלת, ב.

צו: אמר דוד וכו' יהיר שיאמרו
דבר שמועה מפי בעוה"ז וכו', מצורע
שפד, ב, אמור קפו, ב.

כתובות

ה: גדולים מעשי צדיקים יותר ממעשי
שמים וארץ, תוריע שיג, א.

סז: כיצד מרדקין לפני הכלה וכו',
בהר שמה, ב.

לכ: אין אדם מת ומשלם וכו', אחרי
מא, א.

קד: מאי שותד שהוא חד, צו
קיס, ב.

קי: כל הדר בחי"ל כאילו עובר
ע"א, קדושים קיה, ב.

רשע וכו', צו קנא, א, שמיני רכג, ב.
יב: לעשות כרצון איש זה מרדכי
וכו', שמיני רכד, א.

טו: אסתר וכו' ככולהו נגאי וככולהו
אמוראי, תוריע שעב, א.

יה: זכור יכול בלב וכו' הא מה
אני מקיים זכור בפה, ויקרא צג, א.

כו: ואת כל בית גדול וכו' ח"א מקום
שמגדלין בו תורה וכו', צו קסה, א,
אחרי סז, א.

כט: הרים בגבונים וכו' כולכם בעלי
מומין אתם אצל הר סיני וכו', שמיני
רגג, א.

כט: עתידין בתכנים ובתמד"ר שבבבל
שיקבעו בא"י, שמיני רמג, ב, רנג, א,
קדושים קיד, ב.

ל: פורים שחל להיות בערב שבת
רב א' מקדימין פ' זכור וכו', ויקרא
צה, א.

לא: ביהכ"פ במנחה קורין בעריות,
קדושים קלא, א.

מועד קטן

ט: א"ל יהא רעוא דתורע ולא תחצור
תעיל ולא תיפוק וכו', אמור קצב, א,
בחוקותי תל, ב.

ט: אותה שנה שחינכו ישראל את
ביהמ"ד לא עשו ישראל את יוהכ"פ,
מצורע תלו, ב.

יב: מקבלי קבולת תוך התחום אסור
וכו', אחרי יב, ב.

טז: ודו הנה זורק חץ ומפיל ח'
מאות חלל בפע"א וכו', בחוקותי ת, א,
תיו, א.

סז: הקביה גוזר וצדיק מבטל, אחרי
כג, ב.

סז: כל העוסק בתורה מבטלים תורתו
מכרות עליו מבחוק, בחוקותי שפ, ב.

חגיגה

ג: אם אנשים באים ללמוד נשים
באותו לשמוע וכו', קדושים קל, ב.

יב: ד' רקיעים הם וכו', קדושים
קמה, ב, קנה, ב, בהר של, א.

יג: א' הקביה מי גרם לי שאהיה
משמש לע"ז ענותניהם של ישראל,
קדושים קלה, א.

טו: אם הרב דומה למלאך ה' צבאות

בבא קמא

גב. כד רגיו רעיא על ענא עביד לנגדא
סמותא, ויקרא עא, א, קב, א, אחרי
מה, ב, קדושים קמא, א, אמור קצו, א.
צב: כל עוף למינא ישכון ובן אדם
לדומה לו, תוריע ער, א.

קיס: מתא מחסא אתרא דקפדי הוא,
תוריע רסו, ב.

בבא מציעא

ב. שנים אוהוין בסלית זה אומר אני
מצאתיה וכו', תוריע רסו, ב.

כז. היינו האי דלא איכפת לי אממנא
דחברי וכו', תוריע רעט, ב.

ל: לא חרבה ירושלים אלא מפני
שהעמינו דבתיהם על ד"ה, ויקרא סט, ב,
מצורע טבת, ב.

מז: מפני מה אמרו משיכה קונה
גזירה שמא יאמר לו וכו', בהר שגב, ב.
נז: כבר ניתנה לנו תורה מהר סיני
אין אנו משגיחין בבת קול, שמיני
רמ, א.

סב: אלמלא לא העליתי את ישראל
ממצרים אלא בשביל דבר זה שאין
מסמאין ברשעים דיי, שמיני רנת, ב.
פה: על מה אבדה הארץ וכו' שלא
ברכו בתורה תחלה, ויקרא סט, א.

סח: ר"ח ובניו וכו' אמר משיב
הרוח נשיב ויקא וכו' כד מטי למחיה
המתים רגש עלמא וכו' על ביניהו
וטרדינהו, אחרי כב, ב.

קח. משום דינא דבר מצרא מסלקינן
ליה דכתבי ועשית הישר והטוב, אחרי
לג, ב.

קיד: אליהו כהן היה, אמור רעג, א.

בבא בתרא

ט. גדול המעשה יותר מן העושה,
מצורע תמו, א.

טז: גדול הנאמר באיוב יותר ממה
שנאמר באברהם, אחרי עא, ב.

טז. גדול צערו של שטן יותר משל
איוב וכו', אחרי פב, ב.

כא. ויהושע בן גמלא וכו' שאלמלא
הוא נשתכחה תורה מישראל, שמיני
קעו, א.

נח. נסתכלתי בשני עקבי של אדה"ר
וודמין לשני לגלגי חמה, ויקרא קב, א.

ס: מיום שפשטה מלכות הרשעה וכו'

יהיו כהנים עצבים וכו', שמיני קעט, ב.
נז: כי עליו חורגנו כל היום וכו'
זו מילה וכו', שמיני רה, א.

נז: אין ד"ת מתקמינן אלא במי
שמטית עצמו עליה, תוריע שכו, ב.
סא: חי פרשיות נאמרו ביום שהוקם
המשכן וכו' ופרשת אחרי מות, אחרי
יא, ב.

פ. מפני מה תיקנו מלכות בגיטין
משום שלום מלכות, קדושים קע, ב.

קידושין

ה. מילי דהאי שטרא לחוד ומילי דהאי
שטרא לחוד, ויקרא כז, א, ק, ב.

כ. כמה קשה אבקה של שביעית וכו',
בהר ש, א, שמה, א.

ל: פנץ בן מגול זה משכחו לבית
המדרש, אחרי ע, ב, קדושים קמא, א.
בחוקותי שלה, א.

ל: אלמלא הקביה עוורו אין יכול לו,
ויקרא פט, ב.

ל: בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין
כנגדו, אמור רלה, א.

לא. גדול מצוה ועושה יותר ממי
שאינו מצוה ועושה, קדושים קסא, ב,
אמור קצ, ב.

לא. בשעה שאי הקביה אנכי וכו'
אמרו אוה"ע לכבוד עצמו הוא דורש
וכו', מצורע שעה, ב.

לג. מפני שיבה תקום ואפילו זקן
אשמא במשמע, קדושים קעט, א.

לו: בכל מושבותיכם דכ' רחמנא גבי
שבת למיל וכו', אמור רנג, ב, רנת, א.

לו: ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין
למ"ל, בהר חצר, א, של, א.

לט: שכר מצוה בהאי עלמא ליכא,
ויקרא סח, א. אמור רלט, ב, בהר
שיד, א. בחקותי שפה, ב.

מ. מחשבה טובה הקביה מצרפה
למעשה, שמיני קפ, ב, תוריע שטה, א.

מצורע חכ, ב, תמא, ב.

מ: כל מי שאינו לא במקרא ולא
במשנה וכו' אינו מן הישוב, אמור

קפה, א.

סב: אין אדם מקנה דבר שלא בא

לעולם, תוריע חצר, ב.

סו. כל הרוצה ללמוד וכו' מיד גורפה

בו אמקורסות וכו', בהר שנה, ב.

שהניח הקביה וכו' ולא השרה שכניתו
אלא על הר סיני, שמיני רסא, ב.

ט. משה ודוד שלא שלטו האויבים
במעשי ידיהם וכו', אחרי כז, א.

יא. ולעולם מדה טובה מרובה ממדת
פורעניות, בחוקותי שעה, א, ת, א.
תסו, ב.

יא: שלשה היו באותה צעה בלעם
איוב ויתרו וכו', ויקרא פ, ב, אחרי
מן, א.

יב. כשגירש עמרם אשתו עמדו כל
הצדיקים וגירשו נשותיהן וכו', אחרי
כג, א.

יג. שכל ישראל נתעסקו בבזיה והוא
נתעסק במצות וכו', אמור קצו, א.

יד. שכבר שבע שלא יביא האים
וכו' אינם יודעים וכו' הם באים
וגופלים לתוכו, אחרי צ, ב.

כו. שאני עכ"ם דלא מסקיד בדינא
עליהו, תוריע שגב, ב.

לז. אם אתם עושין כן מוטב וא"ל
באין מים ושוספין אותכם, תוריע
שסו, ב.

לח: כיצד כתבו ישראל את התורה
וכו', תוריע שנה, ב.

לח. מנין שאפילו עופות מכירים בצרי
עין וכו', תוריע רסו, ב.

לח. כה תברכו את בני ישראל פנים
כנגד פנים וכו', שמיני רעט, ב.

מא: כל אדם שיש בו חנופה אפילו
עוברין שבמעז אמן מקללין אותו, מצורע
שפז, א.

מה. מי האיש הירא וגו' הירא
מעבירות שבידו, אמור רעט, א.

מס: על מי יש לנו להשען על
אבינו שבשמים, ויקרא פא, ב, קדושים
קמב, ב.

גיטין

ז. השכם והערב עליהם לביהמ"ד והן
כלין מאליהן, קדושים קלו, ב, בחוקותי
שסו, א.

מא. חציו עבד וחציו בן חורין וכו'
כופין רבו ועושה אותו בן חורין,
אמור קעו, א.

מה: ס"ת שכתבו מין ישרף, שמיני
רמה, ב.

נה. מ"ס אמרו לא נודעה מכפרת שלא

דין הוא שגבור על עצמינו שלא לישא אשה וכו', אחרי כג, א.

ע: ה' עתידין צדיקים שיאמרו לפניהם קדוש, קדושים קב, א.

צא: אפילו ריש גבורתא מן שמיא מוקמי ל', ויקרא קב, ב.

פנהדיין

ז: אמר אהרן וכו' מוסב ליעבדו עגל אפשר דהוי להו תקנתא בתשובה, צו קעג, ב.

ז: כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו גוסע אשירה, ויקרא קב, ב.

י: אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שראוי לכך, ויקרא ע, ב.

כ: שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ וכו', ויקרא צב, ב.

כב: כתבים אסורים לשנות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתן קלקלתן, אמור קצט, א.

כה: התשוד על הטרפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכדיין אותו, בהר שמג, א.

כו: כהנשה מועלת אפילו לר'ה, ויקרא ל, ב.

כו: למה נקרא שמה תושי' שניתנה בתשאי, ויקרא לה, א.

כט: מנין שכל המוסיף גורע וכו' תוריע שמה, א.

לג: טעה בשיקול הדעת מה שעשה עשוי, אמור רכב, א.

לג: יוצא מביד זכאי ואמר א' יש לי ללמד עליו טובה שאין מחזירין אותו לביד, קדושים קיד, ב.

לד: אדם נברא בע"ש וכו' שלא יהיו צדוקים אומרים וכו', תוריע רפה, ב.

לד: אדם נברא בע"ש וכו' כדי שיכנס למצוה, מיד, א.

לס: אליקים כהן הוה, מצורע צבג, א.

לט: א' הקב"ה זרעו שש והשמיטו שבץ כדי שתזרעו שהארץ שלי היא, בהר שלח, ב.

לט: כמתקנין שבהם לא עשיתם כמקולקלין שבהם עשיתם, אחרי צו, ב.

מז: אבי סבר הוהמנה מילתא היא וכו', אחרי עו, ב.

נז: אלמלא נתקלל נחש כאריא מישראל היו מזומנין לו שני נחשים

סובים וכו', שמיני רסו, א.

סא: המסית ליתיד קרוי מסית המסית לרבים נקרא מדית, שמיני רסו, א.

סז: העביר כל זרעו פסור, קדושים קמו, א.

עא: בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות וכו', מצורע תה, א, תכה, ב.

עא: עיר הנדחת לא היה ולא עתיד להיות, מצורע תיא, א, תכה, ב, קדושים קנד, ב.

עב: הגיעה תורה לסוף דעתו סוף שמגמר בכסי אביו וכו', צו קנג, א.

צ: מנין לתחתית המתים מן התורה, בחקותי תלא, א.

צב: כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"א, קדושים קיס, א.

צז: אין ביד בא עד שיתייאשו מן הגאולה וכו', קדושים קכט, ב.

צז: אין ביד בא עד שתתהפך כל המלכות למינוח, מצורע תנו, ב.

צז: אין בן דוד בא עד שתכלה פרוסה מן הכיס, צו קכב, א.

צח: אין ביד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב, אחרי מט, ב.

קדושים קז, א.

צח: זכו אחישנה לא זכו בעתה, צו קכט, א, שמיני רב, ב, אחרי פ, ב, אמור ר, ב.

צח: לאימת אחי מר א"ל היום וכו', צו קכב, ב.

צט: ללבי גליתי לאיברי לא גליתי, צו קכא, ב.

צט: אפיקורס מאי הוא כגון הני דאמרי מאי אהני לן רבנן, ויקרא סז, ב.

קב: עת מזומנת לרעה ועת מזומנת לטובה, תוריע חצר, א.

קח: כולם חזרו לקללה חוץ מבחי כנסתיו ובחמדיה, ויקרא טז, ב.

קז: ביקש דוד לעבדו ע"ז וכו', קדושים קיס, א.

קח: מכאן שדירות של עושות טהורים אצל הצדיקים, ויקרא סז, ב, תוריע עז, א.

קט: דור הפלגה נחלקו לג' כתות, בחוקתי שסט, א.

קי: אם אתה עושה דין לבן עמכם נצא ואם לאו לא נצא עד שזרק בכם

חצים, שמיני רסו, ב, אמור רז, א.

קי: החולק על רבו כחולק על השני, אמור רסו, ב.

קי: דוד המדבר ומה אחרים באים בוכותן הם עצמן לא כיש, בהר חצר, א.

מכות

ה: עדים זוממין וכו' הרגו אין נהרגין, מצורע תלב, א.

י: הקב"ה מזמין לפגוע אחר, מצורע תז, א.

יב: ג' טעות עתיד שרו של אדם לטעות וכו', צו קמו, א, אחרי סח, א.

כז: ראו שועל שיצא מבית קרשי הקרשים התחילו הן בוכין ור"ע מצחק וכו', אחרי נז, ב.

שבועות

ט: שיער צנים אחד לחטאת לה חטא שאין מכיר בו אלא ה', בהר שלב, א.

יג: יום כיפורים הוא מכל מקום, בהר רצו, ב.

סו: הביאו עלי כפרה על שמיעתי את הירח, בהר שכב, א.

יח: המבדיל על הכוס במוציא הוין לי בנים זכרים וכו', שמיני ריג, ב.

רכג, א.

לט: אין לך משפחה שיש בהם מוסט שאין כולה מוסטין וכו', אמור קפט, ב.

לט: מצות העשויות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין (שנצטוו מסיני) תיל קימו וקבלו וכו', ויקרא צה, ב.

עבודה זרה

ג: גדול המצוה ועושה יותר משאינו מצוה ועושה, ויקרא מה, ב.

ג: מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה, תוריע שמו, א.

ד: לא היה דוד ראוי לאותו מצוה וכו', ויקרא פג, ב, שמיני קצב, א.

ד: לא ליצלי אינש צלותא דמוסמי בג' שעות קמייתא ביומא קמא דריש שחא, אחרי מז, ב.

ה: למימרא דאי לא הוה חטאי לא הוה מיתוי וכו', צו קיי, ב, מצורע תז, ב, בהר שית, א.

ה: לא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יתא מהים שולש בהן וכו', בהר שכו, ב.

ח: מי שנה עד שלא חרב הבית
גלתה לה סנהדרין וכו', קדושים קנ. ב.
י: כל דמיש ממונת מית, שמיני
רדי. ב.

יח: אשרי האיש וכו' זה אברהם אבינו
שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה וכו',
בחוקותי שסס. א.
יט: בתחילה נקראת על שמו של
הקביה ולבסוף נקראת על שמו, ויקרא
ע, א.

יט: במצותי חפץ מאד וכו' ולא בשכר
מצותי, בחוקותי שס. א.

יט: מכרתי ר' אלכסנדר מאן בעי חיי
וכו', מצורע שפס. א.
כח: מאי ספר הישר זה ספר אברהם
יצחק ויעקב וכו', אחרי מה, א.
מה: כימ שאתה מוצא הר גבוה וכו'
עד שיש שם ע"ז וכו', שמיני רגב. א.

עיריות
סוף, אין אליהו בא לא לרחק ולא
לקרב אלא לעשות שלום ביניהם, אחרי
עס, ב, בחוקותי תי, ב.
הוריות

ד: אחוז מסנהדרין אמר להם טועים
אתם כולם פסורים מפר העלם דבר,
ויקרא עא, ב, קב. ב.
י: נגעים מטמאין באונס פרט לנגעי
רוחות וכו', תוריע שנו, ב.
י: אשר נשיא יחטא יכול גזירה וכו',
ויקרא פס, א, פה, א, תוריע שנוא, ב,
שע, ב.

י: בשרה טובה היא להם שנעים
באין עליה, תוריע שסס, א, תי, א.
יב: חיבו אקילקלי דמתא מחסאי ולא
חיבו אפוני דסומבדיתא, תוריע רסה, ב.

זבחים

ו: ראויין היו ישראל להקריב
קרבנותיהן בכל עת ובכל שעה אלא
שחשך הכתוב וכו', צו קיב, א.
ז: למה חטאת באה לפני עולה
כפרקליט וכו', ויקרא מה, א, צו קט, א.
מא: מפני מה נאמר בפר כהן פשית
ולא נאמר בפר העלם דבר וכו', שמיני
רלה, א, מצורע חמ, א.
צ: זה בנה אב לכל חטאות שיקדמו
לעולות, ויקרא מג, ב.

ז: כימ שנים באים חטאת ועולה
חטאת קודמת וכו', צו קט, א.

ק: יוסף הכהן וכו' ולא רצה ליטמא
וכו' וטנאוהו בע"מ, אמור קצו, ב.
קא: משה רבינו כהן גדול היה וחולק
בקדשי שמים היה, שמיני קעו, א.
קסו: כללות נאמרו בסניי ופרסות
באהל מועד, ויקרא יט, א, בהר שוה, ב.
קסו: בשעת מ"ה נתקבצו האומות אצל
בלעם הרשע וכו', אחרי כ, ב, בחוקותי
שספ, א, תי, ב.

מונחות

ה: שאני הלכות מצורע דכתיב בהו
הוריע וכו', שפס, א.
כס: מפני מה נברא העוה"ז בה"א
מפני שדומה לאכסדרה וכו', ויקרא
ק, א.

מה: נבילה וטריפה וכו' לא יאכלו
הכהנים וכו' פרשה זו, עתיד אליהו
לדורשה וכו', אמור רז, ב.
מה: כהנים איצטרך ל' ס"דא הואיל
ואשתרי מליקה לגביהו וכו', אמור
ריא, א, ערב, א.

קי: כל העוסק בחרות עולה כאילו
הקריב עולה וכו', ויקרא מה, ב, צו
קסו, א, בהר שיג, א.
קי: מה כתיב בקרבנות שלא נאמר בהן
לא קל ולא אלקים וכו', ויקרא כה, א,
צא, א.

אבות דר' נתן

פ"ל: כל המדבק בעושי מצוה
אעפ"י שלא עשה כמפשים הר"ז מקבל
שכר כיוצא בהם, ויקרא קא, א, מצורע
חכב, ב.

פסורים

פ"ג ה"י, הנותן ס"ת לחבירו לא
יתננה לו אלא בימין וכו', תוריע שו, א.
דרר ארץ
פ"ה: לעולם אל יכנס אדם פתאום
לבית חבירו וכו', ויקרא כב, א.

אבות

פ"א מ"א, הוה מתונים בדין והעמידו
תלמידי הרבה, בהר ששא, א.
פ"א מ"ב, על ג' דברים העולם עומד
וכו', בהר שיב, ב.

פ"א מ"ו, הרחק משכן רע ואל

התחבר לרע, אמור רע, ב.

פ"ב מ"א, הוה זהיר במצוה קלה
כבחמורה וכו', אמור קצה, ב.

פ"ב מ"ב, יפה ת"ת עם ד"א שיעת
שניהם משכחת עון, אמור רסד, א.
פ"ב מ"ב, וכל העמלים עם הצבור יהיו
עמלים עמהם לשם שמים, קדושים
קח, א, אמור רמב, ב.

פ"ב מ"ה, ולא פס הארץ חסיד,
בחוקותי שצו, א.
פ"ב מ"ה, אין בור ירא חטא, תוריע
שעו, א, בהר דשמ, א.

פ"ב מ"ה, עשה רצונו כרצונך כדי
שיעשה רצונך כרצונו, אחרי נו, א.
אמור רסד, ב.

פ"ג מ"ה, כל שיראת חטאו קודמת
לחכמתו חכמתו מתקיימת וכו', בהר
דשמ, ב.

פ"ג מ"ה, עשרה שיושבין ועוסקין
בתורה שכינה שרייה ביניהם, צו קסד, א.
פ"ד מ"ס, אין בדינו לא משלות
הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים,
בחוקותי תסו, א.

פ"ה מ"א, בעשרה אמירות נברא
העולם וכו', תוריע שסו, א.
פ"ה מ"ה, ולא אירע קרי לכה"ג ביום
הכיפורים, שמיני קסט, ב.

פ"ה מ"ז, ארבע מדות בהולמי בית
המדרש וכו' בחוקותי שפס, א.
פ"ה מ"כ"א, בן חמש שנים למקרא בן
עשר למשנה וכו', אמור קפ, ב.

פ"ה מ"כ"ב, הפוך בה והפך בה וכו'
סיב וכלה בה וכו', תוריע רעס, ב.
פ"ו מ"א, כימ שברא הקביה בעולמו
לא ברא אלא לכבודו, קדושים קלה, א.

חולין

ה: והעורבים מביאים לו לחם ובשר
וכו' מבי סכמי דאחאב וכו', אמור
רסב, ב, ערב, ב.
ה: השתא בהמתן של צדיקים אין
הקביה מביא תקלה על ידן וכו', אמור
רל, ב.

ו: (רפ"ב) אקלע לההוא אושפוז רמו
ליה שערי לחמרי לא אכל וכו', תוריע
עו, ב.

ז: כשפים שמכחישים סמליא של
מעלה, בחוקותי חכב, א.

ז: ישראל קדושים הם יש רוצה ואין לו זכר, קדושים קינא.

יו: בשבע שבועו וזשטא דבר טמא אישתרי להו, אמור רע, ב.

כז: מנין לשחיטה מן הצואר וכו' אלא גמרא גמירא להו, ויקרא צה, ב. כדי שלא יהא מהימ שולש בתו זכר, בהר שכן, ב.

מז: ר"ז כי הו מומני ליה מבי גשיה הוה אויל זכר אחיקורי הוא דמתיקרי ביה, בהר שבה, ב. מט: כהנים מברכין לישראל והקביה מסכים על ידם וכו', שמיני רמז, א.

ס: אמר הקביה הביאר עלי כפרה על שמיצטני את הירח, בחוקותי תיא, ב. ס: כאריא מאוהע' חלק ובנה לו כרך וכו' והעלה לו שם על הרי איי, אחרי צו, א.

סב: תרגולתא דאגמא אסורה חזויה דדרסה ואכלה, שמיני רגז, א, רסב, א. צא: צדיקים שחביב עליהם ממונם יותר ממונם, תוריע רסט, א. קטו: לא בחשל בדי וכו' ב"ם אחד לאיסור אכילה ואי לאיסור הנאה וכו', תוריע רעז, א.

בכורות

ה: פרה שילדה כמין גמל טמא וכו', תוריע ערה, ב.

מט: הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני, שמיני קסט, ב.

ערכין

ח: צדקתך כהררי קל אלו נגעי אדם משפטיך תהום רבה אלו נגעי בתים, מצורע שצו, ב.

י: אפשר מלך יושב וכו' וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה, אחרי י, ב.

טו: מה תקנתו של מספר לשון הרע וכו', מצורע שפט, ב.

טז: כל המספר לה"ד נגעים באים עליו, תוריע שנה, א, מצורע תמו, א. תנא, א.

טז: הוא הבדיל בין איש לאשתו למיכך אמרה תורה בדד ישב, צו קסא, ב, בהר רצ, א.

טז: תמה אני אם יש בדרך הזה מי שיכול להוכיח וכו', אמור ריד, א.

יז: דור למי פרנס ותיא פרנס למי דזור וכו', אמור קצב, א.

יז: אלמלי בא הקביה עם אברהם יצחק ויעקב בדין זכר, ויקרא פט, ב.

כריתות

יז: חתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן ואכלה פסור, ויקרא יד, א.

תמיד

לב: איזהו חכם הרואה את הגולה, שמיני רכז, א.

לג: בשבת היו אומרים וכו' מומור שיר לעתיד לבא וכו', אחרי יז, א. בהר שו, ב.

נדה

יג: אין ב"ד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, בחוקותי שעז, א. יט: נגע טהור מי איכא וכו' משכחת לה בפלוגתא דר"י ורבנן וכו', מצורע חל, ב.

לא: מילה לשמנה שלא יהיו כולם שמינים ואביו ואמו עצבים, תוריע שלט, ב, שמה, ב, אחרי ז, ב. לא: שלשה שותפים באדם הקביה אביו ואמו וכו', צו קכה, א. סא: מצות בשלות לעת"ל, ויקרא מב, א.

נגעים

פ"ב: כל הנגעים אדם רואה חוץ מגנני עצמו, מצורע תנה, א.

פ"ב: הכל כשרים לראות את הנגעים וכו', מצורע שצח, ב.

פ"א: כל הבגדים מטמאין בנגעים חוץ משל עכו"ם וכו', תוריע שנה, ב.

פ"ב: מ"ה, אפילו ת"ח יורד שהוא נגע ודאי לא יגזור וכו', מצורע שצו, א. יר"ם

פ"ג: מ"ב, אין דנין דברי סופרים מדברי סופרים, קדושים קנו, א.

עוקצים

פ"ג: מ"ה, לא מצא הקביה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, בחוקותי תה, א.

רש"י על ש"ם

שבת פז, שהוא עד יום ג' אחתי לא מסרחת ש"ז וראוי לקלוט וכו', תוריע שז, א, מצורע תכת, ב.

פסחים ב: בודקין, שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא, ויקרא יד, ב. — מן: כיצד מפרישין, לשרופה איא שאין שורפין קדושים ביר"ט, ויקרא יב, ב.

יומא ד: לאמר לא אמור אאי"כ נותן לו רשות, ויקרא כב, ב.

ביצה ב: והתניא, אין גזרין גזירה לגזירה נפקיל מהאי קרא וכו', תוריע שמו, ב, בחוקותי שצב, ב.

כז: חלה שנטמאת, שאין קדשים טמאים מתבערים ביר"ט וכו', ויקרא יב, ב.

תענית כז: אלא, ואסור לאדם להנות ממעשה גסים, בהר רפט, א.

מגילה ב: זמן, הכל נקה להנעם מאוהיבהם, צו קכ, ב.

יבמות עב: איבע"א, משום דנוספים היו ממעשה העגל, שמיני רכט, א, בהר שיא, א.

כתובות נו: הא קמ"ל, אריא דאי"ח זמנין דשייך האי טעמא וזמנין דשייך האי טעמא, צו קטו, ב, מצורע חלג, א. — קיא: שלא ידחקו את חקן, שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי, אחרי כג, ב, סה, ב.

בבא קמא נב: עבד' לנגדא סמוחא, כשהמקום נפרע משונאי ישראל ממנה להם פרנסים שאינם מהוגנים, ויקרא קג, א. — קיט: מתא מחסאי מקום בהמות הוא וצריכין למרעה טוב, תוריע רסז, ב.

הוריות יב: מתא מחסאי, היו ת"ח ראויים להוראה ותרבות יפה היה בהם, תוריע רסח, ב.

תוספות על ש"ם

ברכות ב: דיה ועוני, הישרי וכו' שיהא שמו גדול ושלם, קדושים קבט, א. — יז: דיה העושה, תרי שלא לשמה הוי, מצורע שסז, ב, בחוקותי שפז, א. — לה: דיה כאן, דמיירי

ודאי שעושים רצונו אבל אין עושים כי"כ, בהר שג, א.

שבת לה: דיה תרי, ואומר ר"ת דהתם מיירי בתחילת שקיעה וכו', תוריע

ובחיים ה' ד"ה למקראת, להקדשה תחילה שיקדיש העולה קודם לחסאת, צו קט, ב.

מנחות מה ד"ה הואיל, קרא אתי לאורווי לך דלא גיטעו למילף מיני' וכו', אמור ר"א, ב, רכו, ב.

חולין ה' ד"ה יקפי' הדיבור שאני, אמור רל, א. — ה: ד"ה צדיקים עצמן, אמור רבלי' אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, אמור רל, ב. — ו: ד"ה יש לו ואינו רוצה, ואפי' מזמן את הדיבור מפני הבושת, קדושים קינ, א.

תלמוד ירושלמי

ברכות פ"ה ה"ב ואל תעשינו שיחה בפי הבריות, מצורע שצא, ב.

פ"ט ה"ד, אם ראתי את הבריות שנתיאשו ידיו מן התורה מאד עמוד והתחזק בה וכו', אמור קפח, ב.

פאה פ"א, היא בגוים חילופא וכו' מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה, בחוקותי שעה, ב.

פ"א ה"א, אין לך דבר העומד בפני בעלי תשובה, מצורע שפט, ב.

פ"א ה"ה, דורו של דוד כולם צדיקים היו ועיי' שהיה להם דלטורין וכו', ויקרא טו, א.

פ"א ה"ה, ר"ח ב"פ הוה מפלג מצוה בלילה וכו', צו קו, א.

פ"ב ה"ג, חביבין הן הדברים הנדרשים מן הפה מן הדברים הנדרשים מן הכתב, אמור רסב, א.

תרומות פ"ה ה"ד, כל האיכרים חלום בלב והלב תלוי בכיס, צו קיט, א.

חלה פ"ב ה"א, אין עשה שלפני הדיבור דוחה לית שלאחר הדיבור, בהר ש, ב.

ר"ה פ"א ה"א, לא זכו למנות לעצמן התחילו למנות למלכיות, קדושים קע, ב.

פ"א ה"ג, ושמתם את משמרתו וכו' אני הוא ששימרתו מצותיה של תורה תחילה, קדושים קכב, ב, קלב, א. בהר שכו, א.

יומא פ"א ה"א, כל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, אחרי נט, א, בהר שכו, א.

שמיני רלב, א. — עב, ד"ה גוויסין הוה, ממעשה מרגלים, שמיני רכט, א. בהר שיא, א. — צ: ד"ה ולגמור, אליהו משום דאיתחזק בגבואה היו סומכים עליו וכו', אמור רלב, א.

כתובות קי: ד"ה הוא, ואומר ר"ה דעכשיו אין מצוה לדור בא"י וכו', בהר רפה, ב, שגו, א.

סוטה יא, ד"ה ולעולם מדה טובה מרובה וכו', בחקותי שעה, א, ת, א. חסו, ב. — כב: ד"ה לעולם, יש ב' שלא לשמה, בחקותי שפו, ב, שצא, ב.

גיטין מא: ד"ה לא תהו בראה, הא דלא נקט קרא דפרו ורבו, אמור קפח, א.

— טא: ד"ה ופרשתה תקשה למיב אחרי מוצלח וכו', אחרי י, א, יא, ב.

— פ: ד"ה זו, עכשיו אין המלכות מקפדת ולהכי לא כתבינן לשלום מלכות, קדושים קע, ב.

קידושין לא, ד"ה גדול המצוה ועושה, לפי שדואג ומצטער יותר וכו', אמור קפח, א. — טב: ד"ה גו, ולרורתיכם שמעם לדורות עולם, צו קנו, א.

בבא קמא צא: ד"ה אלא, דלא הוה חוטא היינו שמצוה גדולה מעבירה וכו', שמיני קפח, ב, רו, א.

בבא מציעא ב, שנים, וצריך בכל מסי טעם למה נשנית אחר שלפניה, תוריע רטו, ב.

בבא בתרא ח: ד"ה ומצדיקי, רקיע דהאי קרא היינו רקיע שעל ראשי החיות, תוריע שלה, א. — יו: ד"ה שלשה, אין לפרש שלא שלשה כלל וכו', בחוקותי שעו, א. — כא: ד"ה זכור, יהושע קו, ב, גמלא צדיק גמור היה, שמיני קע, א.

סנהדרין מב, ד"ה העוסקים, שתויי יין מותרים לרון דיני ממונות, תוריע שמש, א.

שבועות יג, ד"ה לא קראו מקרא קודש, שאינו שובת מחמת קדושת היום, בהר רצו, ב.

עבודה זרה ג, ד"ה גדול, מפני שהוא דואג תמיד לבטל יצרו, ויקרא נב, ב. — מה: ד"ה כ"מ, בית הבחירה עפ"י

נביא נבנה שם, שמיני רגו, ב. — נביא נבנה שם, שמיני רגו, ב.

KolSatmar.com

שלה, ב. — נה, ד"ה ושמואל, זכות אבות תמה ברית אבות לא תמה בחקותי תיה, ב. — נו: ד"ה דאמר, דהו' מורד וכו' שדוד אמר לו לעשות ולא רצה לעשות, מצורע שפט, ב. — עה: ד"ה שוחט, אשוחט דעלמא קאי, צו קמח, ב, אמור קפח, א. — טו: ד"ה מגין, הקפידה תורה על דבר שעתידי להיות טומאה אחר מ"ה, מצורע תכה, ב. — פו: ד"ה ומה, אין זה ק"ו גמור, אחרי ה, ב. — קל: ד"ה דר' אליעזר שמותי הוא, מבי"ש, שמיני רמא, א.

עירובין מג: ד"ה ואסור, שתקנתן קלקלתן פי' שעברו כמה שנים וכו', אמור קפח, א.

סוטה יא, אור, מדאורייתא בביטול בעלמא סגי וכו', ויקרא יד, ב. — יב: ד"ה אימתי, קודם זמן ביעורו השבתתו בכל דבר, ויקרא יב, א. — ג: ד"ה וכאן, יש ב' שלא לשמה, תוריע שכו, ב, בחוקותי שפו, ב.

ראש השנה טז: ד"ה כדי, כדי שמע קל שפירא חזא וכו', צו קמח, ב, אחרי סח, ב. — כו: ד"ה כמאן, בתשרי עלה כמחשבה לבראות ולא גברא עד גיטין, אחרי עו, א.

סוכה לט, ד"ה שאין, ואין מספר לדינים ואיסורים שיש בפירות שביעית וכו', בהר רפה, א.

ביצה כא, ד"ה אבל אותו ממון זכה משולחן גבוה, תוריע רפג, ב. תענית ב, ד"ה ב' מפתחות, לא נספרו לשלוח להיות לעולם ממונה עליהם, בהר שכ, ב.

מגילה ו, ד"ה טראסריות, י"מ בתי עבודת כוכבים, שמיני רגו, ב, בחוקותי שעג, א. — יז: ד"ה כל, כל קריאה שבתורה כגון פ' פרה, שמיני רלח, א.

— לא: ד"ה במנחה קורין בעריות, לפי שישראל עושין רמז להקב"ה, קדושים קי, א, קלא, א.

יבמות ו, ד"ה יכול, גבי מקדש איצטריך משום דהו' דבר שבקדושה, שמיני קצו, ב, מצורע שפט, א. — עא: ד"ה מיט, יוצאי מצרים מלו ופרעו ואותם אכלו בקדשים וכו',

קלב, א, קלה, א. — אל יאמר אדם
אי אפשי בבשר חזיר וכו', בחוקותי
שסל, א. — ואהבת לרעך כמוך, זה
כסל גדול בתורה, תוריע רפ, א.
אמור פרשה יד, ויצא בן אשה
ישראלית, מנין יצא מביד של משה
וכו', אמור רעא, א.

בהר, מה ענין שמיטה אצל הר סיני
וכו', בהר רפח, א, רצט, א, שה, א.
שיא, ב, שטו, א, שכו, א, שם, א.
— כי תבאו אל הארץ יכול משבאו
לעבר הירדן תיל אל הארץ וכו', בהר
שלז, ב. — אל תנוגו איש את אחיו
זו אונאת ממון, בהר שמת, א. —
וכי תאמרו עתידים אתם לומר מה
נאכל וכו', בהר שה, ב, שטז, ב.
— וצויתו את ברכתי וכו' אין לי
אלא בשישית בחמישית מנין וכו',
בהר רפז, ב, שטו, א, שלז, ב.
שם, ב, שנו, א. — כי גרים וגו'
אתם צעדי, כשתהיה שלי הרי הוי
שלכם, בהר רצז, ב, שכא, ב.
שלז, ב.

בחוקותי, אם בחוקותי תלכו, מלמד
שהמקור מתאווה שיהיו ישראל עמלים
בתורה, בחוקותי שצא, ב. — ונתת
שלום וכו' ההשלוש שקול כנגד הכל
וכו', בחוקותי תטז, ב. — והשבתי
חיה רעה, מעבירים מן העולם,
בחוקותי תח, ב. — וחבר לא תעבור,
שלא יהיו העוברים ושבים עוברים
ממדינה לחביתה, בחוקותי תח, ב.
— אין דומה המרובים העושים את
התורה למעוטנים וכו', בהר ש, ב.
בחוקותי שעה, א.

ספרי

פי בהעלותך, אם שובגין אנו מחול
לנו כמדיין, אחרי ה, ב.
פי עקב, התורה אמרה משתכבשו איי
תהיו רשאים לכבש חו"ל וכו', שמיני
רכב, א.
פי תצא, והיה בהניח וכו', שלא
יאגוד עליך אגודה, ויקרא עז, ב, צב, א.
פי תצא וכו' את אשר עשה וכו'
שתהא שונה בפיך, ויקרא צב, ב.

להם דברי והשיבני ויקרא כב, ב.
— פרשתא ב, מי דרכו להביא מנחה
עני מעלה אני עליו כאילו הקריב
נפשו לפני אחרי מב, א.
צו פרק א, ביותר צריך הכתוב לזרז
במקום שיש חסרון כיס, צו קח, ב.
קרב, א, קרב, ב. — פרק יח, מה
מלואים נאמרו כללותיהן ודקדוקיהם
בסיני אף כולן וכו', צו קני, ב.
שמיני, וכי מה ראו ישראל להביא
יותר מאהרן וכו', שמיני קסת, א.
קעה, ב, קעט, ב, קפב, א, קפג, א.
קפו, א, קצא, א. — א"ל משה
לישראל אותו יצהיר העבירו מלבבכם,
שמיני קסת, ב, קפו, א, קצו, א.
קצו, ב, רכב, ב. — משה ואהרן
בכהניו ושמואל וכו' מלמד ששלשתן
שקולים זה כזה, שמיני קעג, ב.
קעז, א, רכו, ב. — היה אהרן רואה
את המזבח כתבנית שור וכו', שמיני
קסת, ב. — שמחה היה לפניו במרמז
כיום בריאת שמים וארץ, שמיני
קעז, ב. — וישא אהרן את ידו
וכו' המקרא מוסרס וכו', שמיני
רמו, ב.

תוריע, אדם כי יהיה מן הדיבור
ואילך, מצורע תכב, א.
מצורע, אין הנגעים באים אלא על
לשון הרע, ויקרא פו, ב, תוריע
שע, ב, מצורע שפת, ב, שצח, ב.
— אין טומאה וטהרה אלא מפי כהן
וכו', מצורע שצח, ב.
אחרי, ואל יבא, אחיך בכל יבוא ואין
משה בכל יבוא וכו', אחרי גה, ב.
סא, א, עז, ב. — מגיד שמעשיהם
של מצרים מקולקלין מכל עצמין,
ויקרא מט, א, אחרי צג, א, צז, א.
— ובחוקותיהם לא תלכו, שלא
תלכו בנימוסות שלהן וכו', אחרי
צג, ב.
קדושים, מלמד שנא פרשה זו בהקהל
מפני שרוב גופי תורה תלויין בה,
קדושים קרב, א, קו, ב, קח, ב.
קל, א, קנה, א. — אם מקדשים
אתם עצמיכם מעלה אני עליכם כאילו
קדשתם אותי וכו', קדושים קב, א.
קח, ב, קטו, א, קכז, א, קכח, ב.

פיה ה"ב, וכל אדם לא יהיה וכו' אפילו
אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני
אדם וכו', אחרי לה, א.
מגילה פ"א ה"ה, המגילה הזאת נאמרה
למשה בסיני, צו קמ, א.
פ"ג ה"ה, ברין הוא שתקדים פרשת
החודש וכו' ולמה פרה קודמת שהיא
טהרתן של ישראל, שמיני רא, ב.
רלה, א.

כתובות פ"א ה"ב, בת ג' שנים ויום
אחד נמלכין ב"ד לעבר השנה הבתולין
חורין ואם לאו אין הבתולין חורין,
אמור רנז, ב.

סוטה פ"א ה"י, ספר הישר ח"א ספר
בראשית ורומא א' זה חומש הפקודים,
אחרי מה, א.

פיז ה"ה, והיה סיפס בידו להתחזק
ולא תחזק הרי זה בכלל אדור וכו',
שמיני רג, א, אמור ריג, ב.
סנהדרין פ"ד ה"ב, אילו ניתנה תורה
תחובה לא היתה לרגל עמידה, מצורע
חכט, ב.

פיז ה"ב, מסית מדבר בלשון הקודש
מדיח מדבר בלשון הדיוס וכו', שמיני
רסז, א.

מכות פ"א ה"ה, שאלו לחכמים חוטא
מהו ענשו וכו', ויקרא עג, ב, צו
קא, ב.

ע"ז פ"ב ה"ה, אין לך רשות לשקע
עצמך בדי"ת אלא לפני בני"א כשרים,
ויקרא כט, ב.

הוריות פ"ג ה"ה, יהושע שצריך להם
לכבוש הארץ הקדים וקנים לראשים,
תוריע ערה, א.

תורת חתנים

ויקרא פרשתא א' פ"א, מנין לכל הדברות
שבתורה שקדמה קריאה וכו', ויקרא
כב, א. — שם, מנין שעל כל קריאה
היה משה אומר הנני וכו', ויקרא
לא, ב. — שם פ"ב, מאהל מועד
שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ
לאוהל, ויקרא לו, ב. — שם, לאמר
אמור להם דברי כבושין בשבילכם
מדבר עמי, ויקרא כב, ב, מא, א.
מה, ב. — שם, לאמר צא ואמור

פ' תבוא, עשה מצוה זו שבשבילה
 תבסס לארץ, בהר חצר, א, בחוקותי
 ותל, א.
 פ' האזינו בוי אובד עצות המה וגר
 רי דורשו כלפי ישראל וכו', בחוקותי
 תכו, א.
 פ' האזינו, אכילה ושתי יתירה
 מביאה למרוד בהקב"ה, בחוקותי
 תכו, א.
 פ' ברכה, שבס לוי מלו עצמם במדבר
 דכתיב ובריתך יצוור, שמיני רל, ב.

מכירתא

בא, התורש הזה לכם, משה הראה
את התורש לישראל וכי תוריע רצו, ב.
בא, מִמֵּם הקדים לקחתו של פסח
לשחיטתו ד' ימים, מצורע תינו, א,
תתב, ב.
בא, כל מלאכה וכי לא תעשה אתה
ולא יעשה העכו"ם מלאכתך, בהר
שב, ב.
בא, מכיון שקיבלו עליהם לעשות
מעלה עליהם הכותב כאלו עשו, ויקרא
לו, ב מצורע תתב, ב.
בא, וה' נתן את חן העם וכי רה"ק
שרתה עליהן, תוריע רעא, א.
כן עשו, אף משה ואהרן עשו כן,
צו קסה, ב, שמיני קפאר, א, מצורע
תתב, א.

לאמר צא ואמור להם מיד וכו',
תוריע רצו, א.
אם עושים תשובה אני גואלם לדורות
וכו', אחרי יט, ב, לו, ב.
בשלה, ראתה פשחה על הים מה שלא
ראה יחזקאל וכו', מצורע שצב, ב,
אחרי סד, ב.
אמר משה בזכות המילה נקרע הים
בא"ז נקלס, שמיני רלא, ב.
ה' ילחם לכם לא לשעה זו בלבד
וכו', אחרי פה, א.
ארבעה כיתות נעשו ישראל על הים
וכו', אחרי פה, א.
אילו אמרו ישראל ה' מלך לא היה
נבוכדנאצר שולט בהם לעולם, אחרי
ב, א.

ה' ימלוך לעולם ועד, מ"ט כי בא
סוס פרעה, אחרי כ. ב.
ולא ירא אלפקים אלו ישראל שלא היו
בידם מצות, צו קל, ב.
ושבע עבדות, בכה"כ שאם יבא א'
מהאומות שיקבלוהו ומעמלק ומביתו
לא יקבלוהו, צו קל, א.
יתרו, והייתם לו סגולה בגוי שתהיו
פגיוניו, ויעוסיקן בדת' ולא וכו'
בדברים אחרים, אמור רה, א.

מדרש תנחומא

לך סי' א, ויאמר ה' אל אברהם וכו',
אדם מישראל מהו שקיבל עליו
עומ"ש וכו', בחוקותי חכ, א.
וירא סי' א, כל דרכיו של הקב"ה חסד
וכו', שמיני רטס, ב.
תולדות סי' יד, ירום מברכהם ונשא
ממשה, אחרי ג, א.
וישב סי' ד, היה הקב"ה מבקש לקיים
גזירת ידוע תדע והביא עלילה, ויקרא
מב, ב, שמיני קצו, ב, אחרי נד, א
שמות סי' כו, וראך ושמח, הלב ששחמ
בגדולת אחיו יבא וילבש
אורים ותומים, שמיני קצו, ב. —
סי' כו, בשעה שנטל משה את
המלכות ואהרן את הכהונה וכו' היו
שמחים זה בגדולת זה וכו' שמיני
קצו, א.

וּבְרֵאשִׁית הַיָּמִים הַהֵם הָיָה הַמִּשְׁפָּר שֶׁלֹּא הָיָה
לְמֹשֶׁה עַל שֶׁהָלַךְ לְגָאוּל אֶת יִשְׂרָאֵל,
אַחֲרָיו יוֹ, א.
תְּחִלָּה הָיָה שְׂגוֹי וִידוּעַ לַפְּנִי שֶׁלֹּא
עָשָׂה אֲהֲרֹן אֵלָּא מִרְאָה וְכוּ', שְׂמִינִי
רֵי, ב.
וַיִּקְרָא ה' אֵלָּא הַקְּבִי"ה לְמֹשֶׁה חֵיךְ
יֵשׁ לַפְּנִיךְ מְלֹאכָה גְדוּלָּה וְכוּ' לְלַמֵּד
לְיִשְׂרָאֵל טוֹמָא וְטִהְרָה וְכוּ', וַיִּקְרָא
סִי, א, עַתָּה ב, עֲזֵר, א.
צוֹ, א, אֵימַת אֲתָה מַעֲלָה מַעֲלָה
וְאֵנִי מַקְבֵּלָה כְּשֶׁתִּשְׁקָה כְּפִיךְ מִן הַגּוֹל
וְכוּ', צוֹ קָה, א, קֶלֶב, ב. — סִי, א.
שְׁבוּעָה הִיא שְׂאִינִי מַקְבֵּל קֶרֶבֶן אֵלָּא
מִיִּשְׂרָאֵל, וַיִּקְרָא סוֹ, א, צוֹ קָבֵן, א.
קֶלֶב, ב, קֶנֶן, א. — סִי, ב, הַעֲלֵה

קלה ב, קנו, ב. — סי, ב. ולעולם
כשוקביה נפרע מעשיו מה עשו
עושה מתעטף בסליתו וכו', אז
קלה, ב. — סי, ד, מי שקיבל צו
התורה וכו' ציון — מקריב קרבנות
וכו', צו קיד, א. — סי יג, עולה
שהיא עולה לפני הקב"ה ומכפרת
עונותיהם של ישראל, צו קכט, א.
— סי יד, אע"פ שמקריבין עולה
עוסקין קיד, א. בריאתה וכו', צו
קה, ב. קיה, א. קיה ב, קלה, ב.
קלה, א. — סי יד, אם אין ישראל
מקריבין עולה לפני הקב"ה אין ציון
ויירושלים ובנות, צו קת, ב, קמט, א.
שמיני סי ת, השרצים וכו' תפס הקב"ה
כל מיני ומין והראה לו למשה וכו',
שמיני רנח, א.

תוריע סי' ה, למה אינו יוצא מהל
שלא נתן הקביה את המצות אלא
לצורך בהם, תוריע רצב, ב, שיה' ב.
— סי' ה—וביום השמיני ימול, אין
כתיב שם שיוצא הוצאות על המלה,
תוריע שמע, ב. — סי' ט, אדם
כי יהיה וכו' למה אינו אומר וכו'
בני ישראל וכו', תוריע שכ, א.
מצורע סי' ה, אוהיה כשהן חוטאין
בנופם אני גוצץ תחילה וכו', תוריע
שמב, א, חכד, א.
אחרי סי' ט, איל יהושע וכו' לא קנה
אברהם אבינו השמים וכ"מ שבתוכו,
תוריע רצא, ב.

קדושים סי' א, והקל הקדוש וכו'
 שהוא מתקדש בעולמו בצדקה שהוא
 למד על ישראל סניגוריא, קדושים
 קב, ב קלג, א סי' ה, כל שם
 חביב שהיה להקדיש בהם קרא את
 ישראל, קדושים קכב, ב — סי' יד,
 ונסתעם וערלתם הכתוב מדבר בחינוך
 וכו', קדושים קסג, ב קסו, ב
 קעג, א אמור קסא, ב — סי' יא,
 וכי תבואו אל הארץ וזהו יתן להם
 ארצות גוים וכו', קדושים קעג, ב.
 אמור סי' א, אמור ואמרת וכו' משל
 לטוב וכו', אמור יי, ב, רלז, ב.
 — סי' ג, כי"מ שנה אמור ואמרת
 צריך לדרוש כ"מ אמור קעה, א
 רמה, א — סי' ג, לפי שכוונתו

כחן מסמא למת מצוה אבל לעתיד
אין אתם מסמאין וכי, אמור רלג, ב.
רלג ב. — סי כב, ביום הראשון.
ראשון לחשבון עונות, אמור רסג, א.
בהר סי א, העמוד הזה יש לו כותרת
מלמעלה וכי, בהר רדג, א, שיב, א.
שטו, א, שכת, ב, שלא, א.
בחוקתי סי' א, אלמלי למד אהריר
תורה א, פת, תוריע שמה, ב.
בחוקתי שצב, א, שצג, ב, שצה, ב.
— סי ג, אם בחוקתי תלכו וזשיה
הכמות בחזק תרונה וכי, בחוקתי
שט, ב, שצו, ב.
נשא סי' כט, לא יאמר אדם איני מקיים
מצוות וקעים שאינו מן התורה,
קדושים קט, א.

מסעי סי' ה, העורבים שהיו מכלכלין
אליהו וכי, מהיכן היו מביאין
משולחנן של יהושפט וכי, אמור
רסט, ב, רעד, ב.

תצא סי' ה, אותן ב' זכירות שכתבתי
לכם בתורה הו' והירצין בהן, צו
קלה, ב. — סי ט, אשר קרן קראן
וכי, ויקרא עט, א, צו קלו, א. —
סי ט, געצת גוים זה עמלק וכי,
אבות רשע זה עשיו וכי, צו
קלה, ב.

תבא סי' ב, עתידים ישראל לכבוש
ארבע מלכיות תחת רגליהם, שמיני
רגז, ב. — סי ד, אם שמעת קימצא
סופך לשמוע הרבה, אמור רכז, א.
נצבים סי' א, שאין ישראל נגאלים עד
שהיו כולם באגודה אחת, ויקרא
טז, א.

האוינו סי' ד, עושה תשובה נושא לו
פנים וכי, אליך ולא לאוה"ע, ויקרא
טז, א.

מדרש רבה

בראשית רבה

א, ה, ששה דברים קדמו לעולם וכי,
בהר שדמ, ב.
ב, ה, ויאמר אלקים יהי אור אלו
מעשיהם של צדיקים וכי, קדושים
קכו, א, אמור קצא, ב.

ג, ה, ויבדל אלקים וכי בין מעשיהן
של צדיקים למעשיהן של רשעים,
שמיני רכז, א.

ג, ה, הכל מורים שלא נברא ביום
ראשון כלום, תוריע רפה, ב.

ג, ה, אין הקביה מיוחד שמו על
הרעה וכי, אמור רב, ב.

ה, ה, נעשה אדם לא נמנע הכי
מללמד דרא ופדת ענוה וכי, תוריע
רפז, א.

ה, ה, נעשה אדם במי נמלק וכי
בפשוטותיהן של צדיקים, תוריע רצג, א.
ט, ה, ראוי היה אהריר שלא לטעום
טעם מיתה וכי, ושלא יהיו הרשעים
עושים תשובה של רמיות, תוריע
שכו, א.

ט, י, והנה טוב מאד זה מלאך המות,
שמיני קעה, א, קדושים קלט, ב.

י, ט, לא בעמל ולא ביגיעה ברא
הקביה וכי, אלא להפזע מן הרשעים
וכי, תוריע שטו, א.

יא, א, ברכת ה' היא תעשיר וזו
השבת וכי, בהו רפו, ב, רצב, א.
יא, ה, שאל טורגוסרופוס הרשע את
ר'ע אם כדברין שהקביה מכבד את
השבת וכי, בהר שיו, א.

יב, טז, בתחילה עלה במחשבה לברוא
את העולם במהדיד וכי, אחרי עז, א,
פת, ב.

טז, ט, ויג'חהו בגי'ע לעבדה ולשמרה
שנתן לו מצות שבת, בהר שיב, ב.

יט, ב, א"ל כשם שאין מיתוה בנגיעה
כך אין מיתוה באכילה, קדושים קמ, א.
כב, יג, א"ל אהריר לקין מה נעשה
בדינך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי,
ויקרא פג, ב.

כז, ה, כל פירצה שאינה מן הגדולים
אינה פירצה, ויקרא פג, ב, אמור
קצד, ב.

נח

לה, ג, מה סבורין בינ' שבריתן
כרוחה עומדת לעד, ויקרא גז, ב,
אחרי כ, ב.

לה, ו, גדול השלום שאפילו ישראל
עובדים ע"ז וכי, קדושים קיט, א.

לך

לט, א, לפי שהיה א"א אומר תאמר
שהנזיה בלא מנהיג הנציץ עליו הקביה
וכי, קדושים קמב, ב.

מב, ג, כימ שנאמר ויהי משמש
צרה והי' שמחה, תוריע רצא, א.

פז, ו, כימ שנאמר אחר סמוך אחרי
מופלג אחרי י, א, בהר שנה, א.

וירא

פח, ה, והוא יושב א"ל הקביה שב
אתה סימן לבניך וכי, קדושים קי, א.
נג, יד, איני דן את האדם אלא לפי
מעשיו, צו קנג, א.

נז, ב, מרחוק, עתיד המקום לירחק
מבעליו, תוריע רפה, א, שב, ב, שח, א,
חיי

ט, ה, בתולה, אפילו אדם לא תבע
בה, מצורע תנה, א.

תולדות

סג, ב, אברהם לא ניצול מכבשן
האש אלא בזכותו של יעקב, צו
קמה, א, שמיני רה, ב, אמור קפז, ב,
סח, כ, ב'ומן שקולו של יעקב מצוי
בבתכניס אין הידים ידי עשיו, ויקרא
טז, ב.

ויצא

סח, ב, חיו לית אנא מוביד סביר
מן בריי וכי, בהר רפה, ב.

ע, ו, נטל הקביה שיחזון של אבות
ועשאו מפתח לבאולתן של בנים,
תוריע שח, א.

וישלח

עט, ז, ששימר יעקב את השבת
קדום שניתן, מצורע חיס, א.

עט, י, א"ל ליעקב אני כל בעליונים
ואתה קל בתחתונים, מצורע תנג, א.

פג, ב, אין לי עסק אלא עם בצרה
וכי, אחרי סט, ב.

וישב

פז, ב, ראוי היה יעקב אבינו לירד
למצרים בשלשלאות של ברזל וכי,
בחוקתי שט, ב.

פח, א, אמר הקביה מוטב שיפגו אלו
באלו ואל יפגו לצדיק הוה, מצורע
שצא, א.

מקץ

צב, ה' שמר יוסף את השבת קודם
שלא נתן, מצורע טיט, א.

יוניש

צב, ה' א"ל אחיו אם תחריב את
מצרים תחריב כל העולם תוריע
רפט, ב.

צד, ג' סימן מסר להם יוסף פ'
עגלה ערופה וכו', אחרי עז, ב.

יוחי

צה, ב' שבא לגלות להם את הקץ
ונתחסה ממנו, תוריע רצו, ב' אמור
רו, ב'.

צח, ט' אין ישראל צריכין לתלמודו
של מלך המשיח לעת"ל, שמיני ריד, ב'
צט, א' אמר הקב"ה למה תרצדון
הרים וכו' כולכם נעשה ע"ז על ראשיכם
שמיני רגב, א.

שמות רבה

א, ה' כיון שלא שמע להם הורידוהו
ממסאו ב' חושים, ויקרא סו, א.

א, ה' אע"פ שמת יוסף ואחיו
אלקיהם לא מת, אחרי ה' א.

א, ט' הוא התחיל בעצת תחילה וכו'
וממנו התחילה הפורעניות, ויקרא
סו, א.

א, יט' וילך איש מבית לוי, שהלך
בעצת בתו, בחוקותי שעא, ב'.

א, ק' ותרא אותו כי טוב וכו' הגון
לנביאות, אחרי נג, ב'.

א, כת, הלך משה ותיקן להם יום
השבת לנוח וכו', צו קסב, ב' אחרי
יב, ב'.

ג, ב' א"ל הקב"ה למשה אתה רואה
ראייה אחת ואני רואה שתי ראיות וכו',
אחרי לא, ב'.

ג, ד' בזכות התורה שהן עתידין
לקבל על ידך וכו' הן יוצאין משם,
אחרי לא, ב'.

בא

סו, ה' גדולה חיבתן של ישראל
שנגלה הקב"ה במקום טיגופת וכו',
מצורע שצח, א.

סו, כ' כשהיו רבוניתו נכנסים לעבר
את השנה מה שהן גזרין הקב"ה גזור
עמהן, צו קסא, א.

סו, כג' החודש הזה לכם, הה"ד יהיו

לך, לבדך ואין לזרים אתה, צו
קסא, א' תוריע שכ, ב'.

סו, ל' לימות המשיח וכו' מוסר
להם הכל, תוריע שכ, ב'.

סו, ב' משכו וקחו לכם הה"ד
בשובה ונחת תושעון, ויקרא י, א'.

סו, ג' אין ישראל יוצאין מכאן עד
ששחטו אלוה מצרים לעיניהם וכו',
ויקרא כה, א'.

ית, יב' א"ל הקב"ה ביום שעשיתי
לכם תשועה היו יודעים שאני גואלכם
וכו', אחרי ל, א'.

יט, ה' נתנו עצמם ומלו ונתערב דם
מסח עם דם המילה, מצורע חלט, א'.

בשלח

כ, יט' וחמושים עלו בני ישראל
שעלו מזונין, בחוקותי שעח, א'.

כא, ה' אין הקב"ה מפיל אומה עד
שהוא מפיל שרן תחילה, צו קמג, ב'.

כא, ו' כיון שהלך משה לקרוע את
הים לא קיבל עליו להקדע וכו', תוריע

שו, א' רפו, ב' אחרי כה, ב' סה, א'.

כא, ז' בשעה שיצאו ישראל ממצרים
עמד סימ' המלאך לקסרג אותן וכו',
אחרי כט, ב' עא, ב'.

כג, ה' עתידין ישראל לומר שירה
לעת"ל, צו קכג, ב'.

כג, טו, בא וראה כמה גדולים יורדי
הים וכו', אחרי סו, ב'.

כה, יב' אם משמרין ישראל את
השבת כראוי אפילו יום אחד ב"ד

בא, קדושים קנט, ב'.

יתרו

כה, א' לקחת מתנות וכו', תורה
במתנה ניתנה לו, תוריע רעה, ב' מצורע

שפה, ב' קדושים קכה, א' בחר שמה, א'.

כה, ד' כי"ם שעתיים הנביאים
להתנבאות בכל דו"ד קבלו מהר סיני,
קדושים קכ, ב'.

כט, א' קול ה' בכח בכחו של
כאוי"א, ויקרא כ, א'.

משפטים

ל, יב' אפילו חכם שבמלכותך וכו'
אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל,

צו קסד, א'.

לא, ה' לפי שבעוה"ז היו הרשעים
עשירים וכו', ויקרא פו, ב'.

לב, א' אילו לא היו עושים אותו
מצעה לא היתה גלות ולא מהי"ם
שולט בהם, שמיני רח, א'.

תצוה

לו, ד' כשאמר הקב"ה למשה ואתה
הקרב אליך הרע לו וכו', שמיני

קעב, א' קצב, א' אמור רח, א'.

לח, ב' רבשיע קראתו קדושים הסר
ממנו את המות הזה, קדושים קכא, ב'.

קלט, ב'.

לח, ג' סר בן בקר וכו' כשהוא רוצה
הוא קוראה לשון נקבה פרה אדומה,

שמיני ר, א'.

לח, ח' באיזה זכות היה אהרן נכנס
לבית קדש הקדשים וכו', שמיני ר, ב'.

תשא

מג, ה' אמר משה וכו' אנכי ה'
אלקין לי אמרת וכו', ויקרא יט, א'.

פקודי

נא, ו' בשלשה שמות נקרא ההר
הזה וכו', בחוקותי תו, א'.

ויקרא רבה

א, א' ברכו את ה' מלאכיו וכו' במה
הכתוב מדבר בישראל שצמדו לפני הר

סיני וכו', ויקרא ט, א' יו, א' יט, א'.

כא, א' כג, ב' לו, ב' מ, א'.

כא, ב' מו, א' מת, א' צ, א'.

א, ב' ישובו יושבי בצלול אלו הגרים
וכו', ויקרא סו, ב'.

א, י' אעפ"י שנתנה תורה סיג
לישראל שמיני לא נענשו עליה עד

שנשנית וכו', ויקרא יט, ט'.

א, טו, ויקרא אל משה מכאן אמרו
כל ת"ח שאין בו דעת נבלה טובה

הימנו, אחרי סה, א'.

ב, א' דבר אל בני ישראל וכו' ושיה
הבן יקיר לי אפרים וכו', ויקרא מה, א'.

פד, ב'.

ב, א' אלף נכנסין למקרא וכו' עשרה
לתלמוד יוצא מהן אחד, בחר שמה, א'.

ב, ב' בכ"ם שנאמר לי אינו זו לא
בעוה"ז ולא בעוה"ב, ויקרא פד, ב'.

ב, ד' אחר משרע"ה משבעים אומות
וכו' א"א מצה אל צו את בני

ישראל, ויקרא סו, א' מת, א' נא, א'.

נה, ב'.

חוקי וכו', תוריע שסט, א, מצורע שפה, ב, תא, א, תסה, ב, תלת, א, תמה, א, תבב, ב.

יו, א, ונתחייב נצע צרעת וכו', ושיה אך טוב לישראל וכו', תוריע שנה, א, שעב, א, מצורע שפה, ב.

יו, ג, על עשרה דברים נעצים באים על עיי וכו', מצורע תב, ב, חגיב, ב, יו, ד, נגעים הבאים על האדם תחלה הן באין בביתו וכו', תוריע שם, א, שנה, א, שסט, ב, מצורע שצד, ב, תא, ב, תכד, א, אחרי מא, ב.

יו, ה, ארץ כנען ד' עממין ואהה אומר ארץ כנען וכו', מצורע תא, ב, יו, ו, כיון ששמעו הכנענים שישראל באים עליהם עמדו והסמינו ממונם וכו', ויקרא פה, א, תוריע שסט, א, מצורע שצד, ב, תסה, א.

יו, ו, ונתחייב נצע צרעת בבית ארץ אחותכם ב' ביהמקד וכו', תוריע שע, א, מצורע שצד, ב, תב, א.

יס, ה, ואשה כי יזוב זוב דמה וכו', ושיה ויטעם רבים לישראל וכו', מצורע תנה, א.

אחרי
ב, ה, אמר הקביה אעים שעשיתי את אהרן וכו' לא טוב וכו', אחרי לא, א, מג, ב, ג, א, נג, ב, כ, ז, גרב ואביהוא וכו' עיניהם מן השכינה ולא נהגו ממנה, אחרי י, ב, סג, ב.

ב, ט, בשביל ד' דברים מתו בני אהרן וכו' עיי שלא היו להם גשים וכו', אחרי כב, א, ל, ב.

ב, י, מתי ב' זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שררה על הציבור, אחרי כה, ב, עס, א, פט, ב.

כה, א, בזאת יבא אהרן וכו' ההיד לדוד הי אורי וישעי וכו', אחרי נו, ב, סו, ב, פד, ב.

כה, ד, אורי בריה וישעי ביהמקדים וכו', אחרי פד, ב, צט, ב.

כה, ה, בזאת יבא אהרן בוכות התורה וזאת התורה וכו', אחרי סו, ב, כה, ו, בכל שעה שהוא רוצה להכנס יכנס רק שיכנס בסדר הזה, אחרי נה, א, ס, א, סב, ב, עה, ב.

יג, ד, אשר תאכלו, אם זכיתם תאכלו ואם לאו תאכלו למלכויות, שמיני רגה, א.
יג, ה, גמל זו בבל את השפן זו מדי וכו', שמיני רגה, א.

תזריע

יד, א, זכה אדם אומרים לו אהה קדמת לכל מעיב וכו', שמיני קס, א, תוריע רסו, א, שיה, ב, רפ, א, רפה, ב, רצא, ב, רצב, ב, רצה, ב, שג, ב, שו, א, שט, א, שסו, ב, אחרי ס, א, אמור רגה, א.

יד, א, כשם שיצירתו של אדם אחר בהמה וכו' כך תורתו וכו', תוריע רפ, א, שו, א.

יד, א, אחר זה יום הראשון קדם זה יום האחרון וכו', תוריע שט, א, יד, א, אם זכה אדם נוהל שתי עולמות הוה והבא, תוריע רפה, א, רצא, ב, שו, א, שט, ב.

יד, ב, אשה כי תוריע ההיד אשא דעי למרחוק וכו', תוריע רפ, ב, רצב, ב, רצה, ב, שג, ב, שו, א, שיה, ב, שלח, ב.

יד, ג, אשה כי תוריע וכו' ההיד חיים וחסד עשית עמי וכו', תוריע רצו, א.

טו, א, אדם כי יהי וכו' ההיד לעשות לרוח משקל וכו', תוריע שג, ב, מצורע שצט, א.

טו, ה, כיון ששמעו ישראל פרשת נגעים נתיראו וכו' איל משה אלו לאוהיע וכו', תוריע רפ, ב, שכ, א, שג, ב, שסה, א, מצורע שצט, א, תכו, ב, תמב, ב.

טו, ו, אני אמרתי לך הבא קרבן ואחלה לעשית כך חייך שאני מצריכך לבא אצל כהן, מצורע שפט, א.

טו, ט, שאת זו בבל וכו' ספחת זו מדי וכו', תוריע רפ, ב, שכ, א, תוריע שג, ב, שסה, ב, מצורע תמב, א.

מצורע

טז, ו, מעשה ברוכל אחד וכו' סטו, ו, מצורע תמב, א, אחרי נב, א, מצורע שפב, ב.

טז, ד, זאת תהיה תורת המצורע ההיד ולרע אמר אלקים מה לו לסת

ב, ה, כשהפורענות באה לעולם צדיקים כובשין אותה, ויקרא פה, ב, ג, א, טוב מלא כף נחת זה קומץ מנחת גובה של עני וכו', ויקרא י, א, ג, א, טובה דריסה אחת שדרס הקביה במצרים וכו', אחרי כה, ב, ג, א, אף הקביה ויתר לנו סליחה אחת משלו ואינו זו עשירות האיסה צו קבו, א, קלה, א, ד, א, איל הקביה לנפש אני כתבתי עליך רק חזק וכו' ואת חוסאת וכו', ויקרא כג, ב.

צו

ו, ב, איל הקביה לישראל זאת תורת העולה הוא העולה וכו', צו קבו, א, קעה, א.

ו, ג, אין הללויות מתכנסות אלא בזכות משניות, צו קבו, א, מצורע תלה, ב, קדושים קעא, ב.

ו, ג, אין העולה באה אלא על הרהור הלב, צו קב, ב, קל, א, ה, ג, חביב קרבנו של אהרן לפני הקביה כקרבנם של נשיאים, אמור רס, ב.

ט, ז, לעתיל כל הקרבנות בטלין וקרבן תודה אינו בטל, ויקרא מא, ב, נא, א, מצורע תז, א, בהר שיג, א.

ט, ה, איל משה התעסקו בתורה ואין אתם יראים מכל אלו, ויקרא כב, א, מג, א, נא, ב, ס, ב, סג, א, עב, ב, צו קה, ב.

י, ג, אמר אהרן וכו' מוטב יתלה הסרחון בי ולא בישראל, שמיני קפט, א, רלו, א, אחרי עב, א.

שמיני

יב, א, לא מתו בניו של אהרן אלא על שנכנסו שחיי יין וכו', תוריע שסט, א.

יג, ב, מדד הקביה כל האומות ולא מצא אומה שהיא ארויה לקבל התורה וכו', שמיני ריג, א, רגב, ב, רגו, ב.

יג, ג, אריסטון עתיד הקביה לעשות לעבדיו הצדיקים לעתיל וכו', תוריע דשם, ב, מצורע תמב, א, אחרי נב, א, יג, ד, שהיה משה אוזן בחי ומראה להן לישראל ואומר להם זה סתור וכו', שמיני ריב, ב.

כב, ה, אמר הקביה יהיו מקריבין לפני בכל עת וכו' ויהיו נפרשין מעיו וכו' ויקרא כה, ב.

כב, ה, אמר הקביה למשה וכו' עכשיו שאחם נכנסין לארץ היו כשוננה בין התוחים וכו' אחרי זה, ב.

כו, ה, שהראהו הקביה למשה דור דור ודורשיו וכו' ויקרא מז, ב.

קדושים

כו, א, אימתי שמו של הקביה מהגדל בעולמו בשעה שעושה מדת הדין ברעלים, קדושים קב, ב, קלג, א, קלה, א, קלה, א.

כו, ג, קדושים תהיו ההיד ישלח עורך מקדש, קדושים קבו, ב.

כו, ד, כל טובות וברכות שהקביה עתיד ליתן לישראל אינן אלא מציון וכו', קדושים קטו, ב.

כו, ה, עליונים למי שאין יצהיר מצוי בהם קדושה אחת וכו' אבל התחתונים וכו' הלואי לשתי קדושות יעמדו, קדושים קנה, ב.

כו, ט, קדושים תהיו וכו' קדושותי למעלה מקדושתכם, קדושים קח, ב, קיג, א, קכב, ב, קלה, ב, קנה, ב.

כה, א, וכי תבואו אל הארץ וגו' ההיד עץ חיים היא למחזיקים בה וכו', קדושים קטב, א, קסו, ב, קעב, ב, אגנר קטא, א.

כה, יב, מי יגלה עפר מעיניך אדה"ר שלא יכולת לעמוד בצידיך שעה אחת וכו', קדושים קעג, א.

אמור

כו, א, אמור וכו' אמרות ה' אמרות שהורות וכו', אמור רלגא, רלה, א, רפז, ב.

כו, ד, אמור אל הכהנים ושיה יום ליום יביע אומר וכו', אמור קצא, ב, קכו, א, רה, א, רו, א, רי, ב.

כו, ה, אמור ואמרת, תחתונים שיש בהם יצהיר הלואי לשתי אמירות יעמדו, אמור קצ, ב, רו, א, רט, א, רלה, ב, רפז, ב.

כו, ו, אמור וכו' ההיד יראת ה' שהורה עומדת לעד, אמור קצא, ב, רי, ב, רמה, א.

כו, ה, מראה שנתירא אהרן מלפני הקביה וכה וניתנה לו וכו', אמור רי, ב, רלו, ב, רמ, א, רמא, ב.

כו, ו, שהראהו הקביה למשה דור דור ושומטיו וכו', אמור רג, א, רה, א, רי, א, רלה, ב.

כו, ז, שור או כשב וכו' ההיד צדקתך כהררי קל וכו', אמור רג, א, כו, ב, שור או כשב וכו' רית פתח מי הקדימני ואשלם וכו', אמור רג, א.

כו, יא, גוג ומוגו לעתיל אומר וכו' בתחלה אני מודחגב למסורן שלהם ואח"כ להם מצורע תנח, א.

כה, ג, אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצשים, אמור רסד, א, כט, יב, כתוב א' אומר זכרון תרועה וכתוב אחד אומר יום תרועה וכו', אמור רסא, ב.

ל, יא, מה אתרוג זה יש בו טעם וריח אף ישראל יש בהם וכו', צו קמו, א.

לב, ב, גם במדבר מלך אל תקלל זה משה וכו', אמור רסו, ב.

לז, א, בשביל ארבעה דברים נגאלו אבותינו ממצרים וכו', ויקרא יא, ב. **בתר**

לג, א, וכי תמכרו ממכר וכו' ההיד החיים והמות ביד הלשון וכו', בהר שמה, א.

לג, ו, וכי תמכרו עתידים אתם למכור לאוה"ע וכו', בהר שגא, א. **בחוקותי**

לה, א, אם בחוקותי תלכו ההיד חשבתי דרכי וכו' בכל יום ויום הייתי מחשב וכו' ורגלי מביאות אותי לבתי כנסיות וכו', קדושים קלה, ב, בחוקותי

שס, א, שסו, א, שסה, ב, שעא, ב, שעג, א, שעד, ב, שס, א, ששב, ב, ששג, א, ששג, ב, תסו, ב.

לה, א, חשבתי מתן שכרן של מצות והפסדן של עבירות, בחוקותי שס, א, תסו, א.

לה, א, חשבתי בברכות חשבתי קללות וכו', בחוקותי שסו, א.

לה, ב, הקביה גוזר גזירה הוא מקיימה תחלה אם בחוקותי תלכו, בהר שסו, ב.

לה, ד, אם בחוקותי תלכו, חוקים שבהם חקתי את השמים והארץ, בהר שסו, ב, בחוקותי שסה, ב, שס, א, שצב, א.

לה, ז, אם שמרתם את התורה אני מעלה עליכם כאילו עשיתם עצמיכם, בחוקותי שסו, ב.

לו, ה, לעולם זכות אבות קיימת וכו', בחוקותי תיו, ב.

לו, ה, והארץ אוכור וכו' משל למלך שהיה לו שלשה בנים וכו', בחוקותי תיו, ב.

במדרב רבח

ב, טו, כשם שהתניקות וכו' אין אבותיה מתרעמין עליה כך הם ישראל, ויקרא ג, א.

נשא

ה, א, בשעה שיצאו ישראל ממצרים היו כל רובן בעלי מומין וכו', תוריע שגג, א, שגז, ב, מצורע חכה, א.

ו, ו, אין ציוני בכ"מ אלא חסרון כיס שנאמר וכו', צו את בני ישראל וישלחו מן המחנות, אמור ער, א.

ז, ו, אין ציוני בכ"מ אלא חסרון כיס, ויקרא סו, ב.

ז, י, צורע זו ע"ז וכו' זו ע"צ טמא לגשם אלו שופכי דמים, ויקרא סו, ב.

יב, ה, זה הדבר מהו זה הדבר על המילה, שמיני רכס, א, רלא, ב.

יג, יד, וכן היה מסורת ביד כל שבט כי"מ שיארע לו עד ימות המשיח, אחרי מו, ב, אמור רלה, א.

שלח

יז, א, לך אכול בשמחה לחמך אלו לחמי תודה וכו', תוריע שסו, ב.

קרח

יח, יג, אפילו מחס שהיתה שאולה וכו' אף היא היתה נבלעת, ויקרא עט, א.

חוקת

יט, ד, על כל דבר ודבר שהיה הקביה אומר למשה אומר לו טומאתו וטהרתו, שמיני רחא, א, אמור ריא, א.

יט, ו, לך אני מגלה טעמה של פרת אבל לאחרים חוקה, שמיני ר, ב.

יס, ה, וייקחו אליך שכל המדות
בטלות ושלך קיימת, שמיני רלב, א.
יס, ו, הדברים המכוסים מכם בעוה"ז
עתידים להיות צופים לעוה"ב, שמיני
רה, א.

בלק

כ, כג, אין אתם רוצים לאכול
מבמותינו וכו' הרי עגלים שחשו
כמצותכם וכו', שמיני רכז, ב.

פנחס

כא, א, הגני נתן לו וכו' בדין הוא
שיטול שכרו, קדושים קה, א.
כא, כא, אמר הקב"ה איני מחזיר
ימים טובים מכם אלא אני מוסיף וכו',
תוריע שכן, ב, בהר, שכן, א.

כא, כא, מעולם לא היה אדם
בירושלים וביוז עזן וכו', שמיני
קעה, ב.

דברים רבה

א, יט, צנוה, הצפינו עצמכם ממנו
עד שיעבור עולמנו, ויקרא נא, ב.
קדושים קעה, ב.

ואתחנן

ב, יו, יש תפלה שעד שלא יתפיל
אותה מפיו הקב"ה יענה אותה, תוריע
שה, ב.

עקב

ג, ה, אין שבחה של מטרונא בשעה
שמתקלסת מקרובותיה אלא בשעה
שהיא מתקלסת מצדותיה, מצורע
חיה, ב, חסו, א.

ג, י, אבדתי נעשה שמרו נשמע,
ויקרא יט, א, כג, ב.
ג, טו, לעתיל כשאביא לכם את אליהו

הנביא שנים באין כאחת, אחרי
כה, א, ט, א.

תצא

ו, א, למה התניק נימול לחי וכו'
שיהיה בו כח, תוריע שו, א, אמור
רגז, א.

שיר השירים רבה

א, יג, מלאך היה מוציא הדיבור
מלפני הקב"ה וכו', ומחזירו על כו"א,
ויקרא יט, ב.

א, טו, בשעה ששמעו ישראל אנכי

וכו' נקח תחת בלבים וכו', ויקרא
ית, א, לה, א.

א, טו, אמרו לו משה רבינו תעשה
את פרוכיון שליח בינותינו וכו' מיד
חזר יצה"ר מפקדומו, ויקרא ג, ב.

ב, ב, א' מכם גולה לברברי וא'
מכם וכו' דומה לו כמי שגליתם כולכם,
אחרי כן, א, קדושים קכא, א, בחוקותי
חיס, א.

ב, ית, השביען בדורו של שמד וכו',
מצורע תיא, ב.

ב, יט, הואיל והוא חפץ בבאוכלכם
אינו מבטל בחשבונותיכם וכו', אחרי
כו, א.

ד, יא, ר' אבהו א' וכו' מה נשלם
תחת פרים שפתינו וכו', ויקרא מג, א.
ה, ג, פתחו לי פתח כחורו של מחס

ואני אפתח לכם כפתחו של אולם,
תוריע שין, א.

ה, א, שובי שובי כנגד ר' מלכיות
וכו', וישראל נבוסין ויוצאין לשלום,
אחרי כן, א.

ה, ב, איית חרות אלא חירות ממלאך
המות וכו', שמיני רכא, ב.

ה, טו, אין הקב"ה טורע מאומה
למטה עד שמשפיל שריה מלמעלה,
צו קנו, א.

ה, אהיה אומרי לישראל עד מתי אתם
מתים על אלקיכם וכו', אחרי כן, ב.
רות רבה

ה, ד, כמה גדול כחה של צדקה וכו'
שאין חסין אלא בצל מי שאמר והיה
העולם, אמור קפג, א.

איכה יצא

א, לו, כיז ודחין ביתא קיים
מלכתחא מתגרין בכון, בחוקותי תיב, ב.
ב, כ, למה הקדים פ"א לעי"ן לפי

שהיו אומרים במיהם מה שלא ראו
בעיניהם, צו קכג, א.
ב, ו, חלל ממלכה ושריה, אלו שרים

של מעלן, בחוקותי חכג, א.
ה, כא, אמרה כנסי' לפני הקב"ה

רבשע' שלך הוא השיבנו וכו' אחרי
לו, א, מט, ב, פא, א, צא, ב.

קהלת רבה

א, כח, לעתיל הקב"ה מוציא ברכה

כל מי שלא אכל בשר חזיר מימינו
יבא ויטול שכרו, שמיני רסד, א.

א, לא, ויהי ביום השמיני זה היה
ראוי להיות תחלת הספר וכו', שמיני
קעא, ב, תוריע שיב, א.

ב, א, תורה שאת למד בעוה"ז הבל
היא לפני תורה שבכוה"ב, אחרי כן, א.
ג, ה, אם ראתה כת של צדיקים עת

לחבק כת של רשעים עת לרחק וכו',
ויקרא קא, א.

אסתר רבה

בפתחתא מתחלת ברייתו של עולם
התקין הקב"ה לכאו"א מה שראוי לו,
שמיני קסט, א.

ב, א, בהראותו את עושר וכו',
סעודת ארץ ישראל הראה להם, שמיני
רכה, ב.

ה, יב, כי"ם שהיה המן מקסרג את
ישראל מלמטה היה מיכאל מלמד
עליהם סגיגריא מלמעלה, תוריע
שלב, א.

ה, יב, ויאמר המן למלך, אוכלין
ושותין ואומרים עונג שבת וכו', תוריע
שלב, א.

ו, ית, מי"ם וכו' א"ל מפני שנתנו
מסעודתו של אותו רשע, צו קטא, ב.
ו, ית, כלום יש אדם כשר באותו

הדור א"ל יש ושמו מרדכי וכו', שמיני
רכה, א.

ילקוט שמעוני

בראשית

רמז כב, כו' ש"ח יש מלאכה בביע
וכו' אלא לעבדה ולשמרה לעסוק ברי"ת
ולשמור מצותיה.

שמות

רמז קסה, כל הילדים שהשליכו היה
היאור פולט אותם וכו', בחוקותי
שעו, א.

וארא

רמז קעו, ושמי ה' וכו' ולך גלית
אותו שאתה הולך לגאול את ישראל
וכו', אחרי יו, א.

בא

רמז קפו, כחצות הלילה וכו' ההיד
מקים דבר עבדו וכו' תוריע רזו, ב.

רמו קצ, גזרו ביד שלמשה ואמרו
היום ריה וכו', תוריע שא, ב.
רמו קצא, מי מורע לכם ממלכות
רביעית נטרונא, מצורע תיג, ב, אחרי
עז, ב, פו, א.

בשלח

רמו רלה, מיד אותה חמה שנתמלא
על ישראל החזירו על המצרים, תוריע
שעז, ב.

רמו רמא, בשעה שיצאו ישראל
ממצרים פתח עזאז שר של מצרים וכו',
אחרי לו, א, פו, ב.

רמו רנג, אילו אמרו ישראל על הים
ה' מלך לעולם ועד, לא היתה אומה
שולטת בהן לעולם, ויקרא נו, ב.

יתרו

רמו רפה, לפי כחו של כל אחד
ואחד היה הייבול מדבר עמו, ויקרא
כ, א, תוריע שנג, ב.

רמו רפה, כיון ששמעו מפיו אשר
הוצאתי וכו' לא עסק אלא עם שהוציא
ממצרים, שמיני רנב, ב.

תשא

רמו שצא, כותי ששמר את השבת
עד שלא קבל את המילה חייב מיתה,
ויקרא נו, ב.

ויקהל
רמו תח, ויקהל וכו' עשה לך קהלות
גדולות ודרוש לפניכם וכו', אחרי טז, ב.

ויקרא
רמו תלא, לאמר וכו' לא היה מדבר
עמו אלא לצורך הקהל וכו', ויקרא
יט, א, כב, א, לה, ב, מא, ב,
מה, ב, ט, א.

רמו תכז, עשה לו הקביה שביל עד
שמגיע למשה וכו', ויקרא לו, ב.

שמיני
רמו תקכא, א"ל משה לישראל אותו
תוריע העבירו מלבבכם, שמיני קפח, ב,
קצב, ב, קצה, ב, ריב, ב, רכז, ב.

תוריע
רמו תקמו, אשה כי תוריע, זשה
ואין צור כאלקינו וכו', תוריע שיג, ב.
מצורע
רמו תקנט, זאת תהיה תורת המצורע,
תהיה בהחיימה תהא, מצורע שעה, א.
אחרי

רמו תקעא, ואל יבא בכל עת, משל
לרופא וכו', אחרי ל, ב.
רמו תקפו, אשר יעשה אותם האדם
וכו' שאפילו גוי וכו', אחרי צט, א.
רמו תרא, אני שמרתי מצותיה של
תורה תחילה, קדושים קיו, א.

בהר

למה נפסרו למלכיות הללו א"ל מפני
שמחללין את השביעית, בהר שכת, ב.
חוקת

רמו תשנט, בשעה שעלה משה
למרום וכו' אליעזר בני אומר פרה
בת שתים וכו', שמיני רא, א, רלג, א.
נחם

רמו תשעז, א"ל הקביה הואיל שאתם
מתעסקין בהם כאילו אתם מקריבין
אותן, צו קכו, א.

רמו תשעז, מימ לא לך אדם
בירושלים ובידו ענף, צו קכה, א.

מסות

רמו תשפר, נתנבאו הנביאים בכה
ומוסיף עליהם משה שנאמר בו זה
הדבר, אמור רמו, ב.

ראה

רמו תתעה, ברכה וקללה למה נאמר
וכו', קדושים קלה, א.

תצא

רמו תתקלה, לא יהיה לך בביתך
איפה ואיפה, אם עשית כן דע
שאגרמין מתגרה באותו הדור, ויקרא
צח, א.

רמו תתקלה, עד שאתה אומר לנו
זכור וכו', אתה שאין שכחה לפניך
וכו', ויקרא צו, ב.

האנינו

רמו תתקמב, ואין עול שלא ברא
בניא להיות רשעים אלא להיות צדיקים,
תוריע רצג, א.

שמואל

רמו קלא, אין נשאלין באו"ת אלא
למלך ודוד נשאל באו"ת, אמור
רכב, א.

מלכים

רמו קעה, אמר שלמה וכו', על פ'
של פרה וכו' אמרתי אחכמה והיא
רחוקה ממני, שמיני רא, ב.

ישעי

רמו תעט, לעת"ל אין ישראל למדין
אלא מפיו של הקביה, ויקרא נו, ב.
יתוקאל

רמו שפב, א"ל יהו קורים בצורת
הבית ואני מעלה כאילו בבנינו הם
עוסקים, שמיני רמד, א.

תהלים

רמו תרעד, אימתי היא תמימה בשעה
שהיא יוצאת מפי תמים וכו', ויקרא
סט, א, צו קכ, א.

רמו תתפז, כל דור שלא נבנה בית
המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו,
מצורע שצה, א.

משלי

רמו תתקסג, שלש שנים יהיה לכם
עולים אלו שלש מלכיות וכו', קדושים
קע, א, קעג, ב.

וזהר הקדוש

הקדמה

ב, ב, כד בעא למברי עלמא אתו
כל אחתון קמי' מסיפי לרישי, ויקרא
צט, ב.

בראשית

כה, א, חמש מינין אינון בערב רב
וכו', ויקרא פ, א, צו קמב, ב, קמג, ב.
וירא

קטז, ב, כד היא שכיבא בעפרא וכו'
אלף חמישיאה, מצורע שצה, א.

קב, ב, ויקרא אל משה וכו' בלאכא
דברתי הו', ויקרא לט, ב.

חיי

קכט, א, ואברהם זקן בא בימים
עובדיו קריבו ליה בכל יומיו וכו'.
אמור רח, ב.

תולדות

קלה, א, סעודת הצדיקים לעת"ל
כהאי דכתיב ויחזו את האלקים וכו',
תוריע דשמ, ב.

וישב

קפה, א, כיון דאיתמסר בידי דשנאוי
זעירין יכלין לאשחובא, ויקרא עז, א.
שמיני רטז, ב.

ויגש

ריא, ב, ויאחזו בה, אחסנת עלמין,
תוריע רעד, ב.

קצו, ב, כי יהיה לאיש דא קוביה וכו' בן דא ישראל, מצורע חלג, ב, ואתתן
 ריה, א, בשעתא דקני פנחס וכו' פרחא נשמחיה וכו' ותרין נשמתי
 אחקריכו ביה, אמור רנב, ב, אחרי לס, א.
 רסה, א, לית ליה מקטרגא לצתיר בר מילי דאורייתא, צו קיה, ב.

תיקוני זוהר

תיקון ה, אית מאן דפרע בממנה ואית מאן דפרע בנפשי, אחרי מ' ב. תיקון י, כל אורייתא דאיהו בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא, מצורע תמו, א.
 תיקון יח, נביאין אחרינן לא הוו עאלין אלא בשעתין ידיעין וכו', אחרי סג, א.
 תיקון כד, ברית מילה לא איהו שוח לכל בני נשא, תוריע שלט, א.
 תיקון כו, מחוץ למחנה מחוץ ודאי דא גלותא, מצורע חלג, א.
 תיקון סט, אחפסותיה דמשה בכל דרא ודרא, אמור קצה, א.
 תיקון ע, כל פקודא דשרי על כל אבר ואבר וכו', קדושים קטו, א.
 תיקון ע, כלוה נהורין, איתחשכאין קמי, קדושים קטו, ב.

זוהר חדש

יא, ב, מדרש הנעלם, לית ההוא דרא מחקים אלא בהבל פיהו של חשביה, אמור קפה, א.
 י"ב, ב, להנחיל לאוהבי יש, דא רוא דיובל ושמיטה וכו', בהר שכת, א.

פרקי דרי אליעזר

פרק ה, כשרוצה הקביה לברך צמחה וכו' פותח אוצרות שבשמים וכו', בהר ש, ב.
 פרק ו, בדבר ה' שמים נעשו אבל יצא יגיעה הרבה וכו', תוריע שטו, ב.

צו

כו, א, צו דא ע"ז רוח מסאבא, צו קיג, א.
 תוריע
 מ, א, אשה כי תוריע, ר"א פתח על משכבי בלילות וכו', תוריע שו, ב.
 מ, ב, קביה אבחין בין טיפה דכורא ובין טפה דזקבא וכו', תוריע ש, א, ש, ב, ש, ב, ש, ב.
 ג, א, בהאי נגע צרעת הוו חסירין בנינין דאתעבידו במסאבו וכו', תוריע שס, ב, מצורע תג, א, תסו, א.
 מצורע

ג, וכלוה ילקון במכחשין עלאין על תרין וכו', תוריע שמא, א.
 ג, א, כל חובי עלמא קביה מכפר עלייהו בתשובה בר מהאי לישראל בישא וכו', מצורע ש, א.
 אחרי

ג, ב, בקרבכם לפני ה', ודחקו שעתא בחיי דאבוהון, אחרי כ, ב.
 ס, א, ועמא קדישא יתבין ליה כמה דאצטריך ליה שעיר וכו', אחרי ס, א.
 ע, א, קביה ואורייתא וישראל חד, ויקרא ע, א.
 אמור
 פ, א, כל יומיו דאהרן ה' משתול לאסמא שלמא בעלמא וכו', אמור רט, א.
 פ, ב, אמור אל הכהנים בלחישו, אמור רלג, ב, רג, א.
 צ, א, שבת לאו זמין הוא וכו', צו קסט, ב.
 בחוקותי

קיב, א, ר"ח פתח עמי זכר נא מה יעץ בלך וכו', בחוקותי תסו, ב.
 במדבר
 קכב, א, ומסיר נפשיה כמאן דאתפטר מן עלמא, שמיני רב, א, תוריע שכת, א.
 חזקת

ק, ב, ונתתם אותה אל אלעזר מ"ס ל' ולא לאהרן וכו', שמיני רלג, ב.
 בלך
 קצה, ב, מאן דשחי רעותי בהאי קרא וכו' אתחשיב ליה כאילו מסר נפשי, תוריע שכת, א.

ויחי

רמב, א, כ"מ דאשתדל באורייתא לא דחיל מפני עלמא וכו', צו קו, ב.
 שמות
 ג, א, דלא אתגור במצרים דיקא וכו' דאפילו בארעא אחרא, שמיני קפה, ב.
 בא
 לט, ב, לכם תרי וימני וכו' לכם ולא לשאר עמין, תוריע ש, ב.
 מא, א, כיון דאקדים ב"ג ומפריס חסאי לא אשאייר פטרא דפומא לההוא מקטרגא, אמור ריד, ב.

בלחל
 ס, ב, ויבא עמלק וכו' קרבא דא אישחכח לעילא ולתתא, צו קמג, ב.
 יתרו
 פח, א, כל ברכאן דלעילא ולתתא ביומא שביעאה חליין, מצורע חלג, א.
 בהר שלט, א.
 משפטים

צו, א, כל שמחה דאית ליה כלוה מתפשטין לארחייהו וכו', ויקרא עג, א.
 קח, א, וקרבנא לא קרבינ וכו' אלא לשמא דיקריק, ויקרא עג, א.
 תרומה
 קכה, א, במצוה וכו' בעי למקני ליה באגר שלים, קדושים קיד, א.
 תשא

קפה, ב, אלמלא כל איגון טבאן וכו' כתיבין באורייתא לא הוו יכלין למיקם ולמסבל גלותא, בחוקותי תה, א.
 קצא, ב, אמר אהרן ח"י דאיגון ישתתפון בעמא קדישא וכו', שמיני קפב, ב.
 ויקהל

רה, א, תלת צלותהון אשתכחן בהאי יומא וכו', בהר שו, א.

ויקרא
 ד, ב, מאוהל מועד, דומין לאתמשכנא בחובייהו דישאל, ויקרא מה, ב.
 ת, א, בהגהו כהני ולחאי דהא איגון אשלימו שמחה וכו', שמיני קעט, א.
 תוריע ש, ב.

ט, ב, בשעתא דברא קוביה עלמא ברא שבעא רקיעין וכו', תוריע שלו, א.

פרשה קב, עם שונא שלום זה עשוי
ששונא שלום וכו', בחוקותי שפג, א.
פרשה קמו, כל הבהמה שנטמאת
בעוה"ז מסהר אותה הקביה לעת"ל,
שמיני רנה, א.

שאלות דר' אחאי גאון

פ' תוריע, חילוק בין גנעי כשמים
לגנעי שאר אונסים וכו', תוריע שנו, ב.

ילקוט ראובני

פ' בראשית, שם אלקים משותף
המלאכים נקראו אלקים וכו', ויקרא
כז, א.

פ' נח, דור הפלגה כחונם היה למען
שלא ינתנו ביד שר ומזל וכוכלב וכו',
ויקרא צט, ב.

פ' בחוקותי עם שונא שלום וכו' זה
עשוי ששונא שלום וכו', בחוקותי
שפג, א.

פ' חוקת, למה נאמר פרשת פרה
אחר מחלוקות של קרה, שמיני רא, ב.
פ' תצא, עמלק אינון בכורי עיז
מעורבים בישראל וכו', צו קמב, ב.

מסורה

וידום אהרן — וידום השמש, שמיני
רמח, ב.

בראשית ברא אלקים — אשר ברא
אלקים אדם על הארץ, תוריע שטו, א.

מדרש פליאה

בראשית
ויאמר אלקים תדשא וכו' הה"ד
ועינים את נפשותיכם וכו', אחרי
עז, ב.

בשעה שאמר הקביה תדשא וגו'
גודעונו שמים וארץ מיד העמיד רגלי
יוסף כנגדו, אחר עד, א.
וישב

הלא אחיך רועים בשכם הה"ד לדור
ודור נגיד גדול וכו', אחרי טז, א.

אני חסר מאתים וכו', בחוקותי ת, ב.
פרק ה, ואברהם זקן בא בימים,
בימים של עוה"ב וימות בן ודו,
קדושים קצו, א.

פרק ט, במה הקביה מושיע את
ישראל בבנים שהן משכימים ומעריבים
וכו', קדושים קצא, ב.

פרק יג, ארץ מרחקים אלו ההלכות
שהן בדעתו של הקביה וכו', תוריע
שלב, ב.

פרק טו, קדושים תהיו וכו' מכאן
אמר כל המולול בנשי וכו', קדושים
קלת, א.

פרק יז, בשעה שאמר ישראל נעשה
ושמע מיד אמר הקביה ויקחו לי
תרומה, ויקרא יז, ב, כא, ב, לה, ב,
מ, ב, צא, א, אמור קצ, ב.

פרק כג, וכתרו לי ברית וכו' ושלל
יניחו לשון בית יעקב אביהם וכו',
שמיני רנא, א.

פרק כז, עד שאדם מתפלל שיכנס
תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו
מעוננים לתוך גופו, שמיני רז, ב.

תנא דבי אליהו זוטא

פרק יט, יעקב ועשיו חלקו בנחלת
שחי עולמות, אמור רטב, ב.
פרק כא, קורא הקביה לאברהם אבינו
ואו' מעיד אהה עליהן שהן עמי,
קדושים קצו, ב.

מדרש שוחר טוב

שמואל
פרשה טו, מגילת ביהמ"ק שמסר
הקביה למשה בעמידה, שמיני קצו, א.
תהלים

פרשה ג, לא נתנו מרשיותיה על
הסדר וכו', שמיני קצב, ב.

פרשה ז, עתיד הקביה להביא לסיני
ולתבור ולכרמל וליתן ירושלים בראשן,
שמיני רכא, א, רנב, א, בהר של, א.
פרשה קט, מוקנים אתבונן וכו'
חלקת כבוד לוקנים ביציאת מצרים וכו',
קדושים קצו, א.

פרק יא, מלך המשיח שהוא עתיד
למלוך מסוף העולם ועד סופו, שמיני
רנז, ב.

פרק מג, אם אין ישראל עושין תשובה
אין נבאליה, אחרי עט, ב.

פרק מז, וכו' אשר לך וכו' וכו' וכו'
יום השבת האין יתקיימו שניהם וכו',
ויקרא עז, ב, צא, ב, צו קלת, א.

פרק מז, שמו של פנחס כשמו של
עליוה אחרי לט, ב.

פרק מח, והלא אי לנו מקד מקדוה
אי'ל הוא האיש וכו', אחרי כח, א.

פסיקתא רבתי

פרשה א, ג, עתידה ירושלים להיות
כא"י וא"י ככל העולם כולו, שמיני
רנז, א.

פרשה יב, א, וזכרונם של צדיקים
כדי ליתן להם מתן שכר לעת"ל וכו',
ויקרא צא, ב.

פרשה יכ, ט, כיון שפשט ידו מלחמה
להי' בעמלק, צו קלת, ב.

פרשה יכ, יב, וכשהיה הקביה מבקש
להוכיח ישראל התטא וכו' ה"א או'
זכור את אשר עשה וכו', ויקרא עז, ב.

צו קמ, ב.
פרשה יכ, יג, אין לכם אלא להיות
קוראים פרשת עמלק וכו' ומעלה אני
עליכם וכו', צו קמא, ב.

פרשה יז, ה, בשעה שעלה משה
למרום וכו' אליעזר בני אומר פרה
בת שתים וכו', שמיני רלט, א.

פרשה יז, טו, פרה זו מצרים וכו'
אדומה זו בבל וכו', אמור רכז, ב.

פרשה יז, ה, כשלקחו ישראל פסחיתם
נתקצצו בכורי מצרים וכו', צו קנו, ב.
מצורע חטו, ב.

פרשה מח, ג, אשרי אדם שנגעו בו
יסורים וכו' ולא קרא תגר אחר מדה"ה
אחרי מו, א.

תנא דבי אליהו רבא

פרק א, עתיד הקביה לעשות משיח
לעולם וכו', בהר שז, א.

פרק ג, א, דוד לפני הקביה מ"מ

בא

בשעה שאמר הקב"ה החודש הזה לכם אמרו מלח"ש לפני הקב"ה למה צוית על אה"ר ביום אכלך וגו' תמות, תוריע שכא, ב.

יתרו

כששמע משה אנכי ה' אלקיך פתח ואמר ברוך שלא עשני גוי, ויקרא נה, א.

צו

ויקרא אל משה הה"ד שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, ויקרא סב, א.

סג, ב.

אימתי ב"ד בא א"ל זאת תורת העולה, צו קח, ב, קח, א, קח, ב, קח, א, קח, ב, קח, א, קח, ב.

שמיני

וישא אהרן את ידו הה"ד טוב מעט לצדיק וכו' שמיני רפז, א.

וידום אהרן מאי הוליל וביום השמיני ימול בשר ערלתו, שמיני ה, ב, רמז, ב, תוריע שז, ב, שם, א, שמש, א, אחרי סט, ב.

אחרי

כשראה איוב מיתח נדו"א אמר אף זאת יחדר לבי, אחרי כב, ב, עט, א, מו, א.

בשעה שנכנסו שני פולמסין ונדו"א לתוך חוטמיהון של נדו"א, תוריע שטו, ב, אחרי ה, א, יא, ב.

שטו, ב, לא, א, לו, א, לו, א.

ג, ב, מג, ב, סג, א, סו, ב.

עט, א, מו, ב, סט, ב.

תוריע

לא נתקרה דעתו של איוב עד שראה פ' אשה כי תוריע, תוריע שלה, א.

קדושים

אמרה כנסי לפני הקב"ה עשיתנו קדושים הסר ממנו את המות הזה, קדושים קסז, ב.

שאל האי מינא את ר"מ וכו' אימא לי טעמא דעילה וכו', קדושים קסז, א.

קסז, ב, קע, ב.

כששמע משה מפי הקב"ה מפני שיבה תקום א"ל קום בתולת ישראל, קדושים קעו, א, קעט, א.

אמור

בתודש השביעי הה"ד מופתיו ומשפטיו מיהו וכו', אמור רסא, ב.

קרת

מה ראה קרת לחלוק על משה פ' פרה ארובה ראה, שמיני רא, ב, רלא, ב, רלג, ב, אחרי י, ב.

בלק

אמר בלעם בלבק האיך אקלל וכו' והם יושבים בשעה שהחכם יושב ודורש, ויקרא טו, א.

ואתתנן

א"ל הקב"ה כתבתי עליך שחכם אתה ואתה רוצה ליכנס לארץ, אמור קצו, א.

ג"ך

הים ראה ויגוס, מה ראה ברייתא דר"י ראה, תוריע צרה, ב, אחרי לו, א, מ, ב.

הים ראה וכו', ארוננו של יוסף ראה, תוריע רסז, א.

הים ראה, מה ראה ישראל באים ורכוש מצרים בידם, תוריע רפז, ב, רפה, ב, שא, א, שו, א, אחרי כו, א, לו, א, מ, ב.

כטאום עבר עבירה ועשה תשובה הקב"ה מוחל לו וכו' לכן נקרא שבת הגדול, ויקרא י, א, מצורע שצג, ב. שאלו תלמידיו את רבי כמה שמוותיו של הקב"ה א"ל רחמנא ליבא בעי, אחרי מה, א.

סדר תפלות ופיומים

לסם יחד קוב"ה וכו', מצורע תכ, ב, ותן שכר טוב לכל הבושתים וכו', שמיני רמו, ב.

לעולם יהא אדם יריש בסתר ובגלוי, בהר שג, ב.

וגא את תצריכנו ה' א' לא לידו מתנת בו"ה, בהר שג, א.

מקדש מלך עיר מלוכה קומי צאי מתוך ההפכה, בחוקותי תכת, ב.

ובתבונה משנה עתים ומחליף את הזמנים, צו קנט, א, תוריע רצו, א, שבענו מסובך, אחרי טו, ב.

ותן חלקינו בתורתך, שמיני רמא, ב, מתי מתי במאמר, שמיני

KolSatmar.com

שכן חובת כל היצורים וכו', תוריע של, א.

כבורו מלא עולם וכו', ויקרא ג, ב, בהר שג, א.

ושם געשה לפניך את קרבנות חובותינו וכו', תוריע שסו, ב, המאחרים לצאת מן השבת וממחרים לבוא, אחרי יג, ב.

ראותו כי כן אדומי העוצר וכו', צו קמו, א, אחרי סח, א.

ובוקע חלוני רקיע, תוריע שלו, א, בהגדה של פסח, ברוך המקום ברוך הוא וכו', תוריע רעז, א.

שם, אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, ויקרא נד, א.

שם, לשנה הבאה בירושלים, קדושים קעא, א.

במוסף לראש השנה, ויכון בחסד כסאך ותשב עליו באמת, אחרי מה, א, שם, היום הרת עולם וכו', אחרי עו, א.

בקנינת לחי"ב, סיני העל כן בחר בך אלקים וכו', שמיני רכא, א, רסא, א, בהר שג, א.

יוצר פ' זכור, עד שאתה מצונו הזכר לך אתה זכור את עשו לך, ויקרא צו, ב.

יוצר פ' שקלים, קצנים ורשעים יחד בה שקולים וכו', שמיני קעא, א.

יוצר פ' החדש, היום מיצר נדוד עדש כהיום הנה יתחדש בגדוש, תוריע רצז, א.

שם, מוסף, ארבעה וכו' במחצות באת זה מזה לחוה, תוריע רצו, ב, שם, החדש אשר ישועות בו מקיפות, תוריע שג, ב.

סליחות, אדם איך יזכה בכל יום למות מחכה, תוריע שלא, א, ישועות ה' כהרף עין, צו קג, א.

רמב"ם

היד החזקה

הלכות יסודות, פ"ד ה"ה, ארבעה יסודות הללו משתנים זה לזה, תוריע רפב, ב.

ובנה מקדש וכו', הריז משיח, צו קלב, ב.

סייב הייב, ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד גביא ליישר ישראל וכו', אמור קסט, א, רית, א.
סייב הייב, לא נתנבאו חכמים לימות המשיח וכו' כדי שירדו בעקרים וכו', תוריע שכו, ב.

מורה נבוכים

חלק ב פרק מז, לא חיו הימים ההם רק אלו שנזכרו לכתורה, תוריע שנו, ב.
שם פמיה, ויארר הי' לרג, הוא אשר העיר הצדקן ההוא, מצורע תלה, ב.
שם מליב, בטעם מצות הקרבות, ויקרא כז, א, עב, ב.
חלק ג פליט, איסור שטענו ערלה וכו', היא מפני עיני קדושים קסו, א.
שם פמיה, ובעבור שימחה זכר אלו הדיעות וכו' צונו להקריב, ויקרא כז, א, עב, ב, צו קסו, א.

פירוש המשניות להרמב"ם

בהקדמה, אבל ראינו בלא ספק וכו' שהאחרון היו לוקחים עם הלולב בכל שנה וכו', ויקרא צוה, א.
מס' טהר פרק א' משנה א, גמיה ומצות שבין אדם לחבירו יש שכר בעוה"ב, קדושים קסו, א.
מס' סנהדרין פ"ו, ההגשמה גרועה הרבה יותר מכפירה, מצורע תלה, ב.
שם, כמו שלא ישיג הסוגמ עין הצבעים כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים, קדושים קסט, א.
שם, אמונת הגאולה היא מעיקרי הדת, ויקרא נה, א.
מס' מכות סוף פ"ה, המצות בהיותם הרבה א"א שלא יעשה האדם בחייו אחת מהם על מתכונתה, אמור רמס, א.
מס' אבות פ"ה מ"ו, יום שני הושם בטבע שיחלק הייס למשה, צו קסא, א.

ספר המצות

שורש א' ח"ג מליב, תחלת המצות שנצטוו בהם לא הי' בדברי עולה וזבח כלל, צו קסו, א.
שורש א', שלא תחשוב במקרא מגילה

בכר הופיע רוח הקודש בבית מדרשיו, קדושים קב, ב.

הלכות קידוש החודש, פ"א ה"א, הראה לו הקבי"ה למשה במראה הנבואה דמות לבנה, תוריע רצו, ב, שכא, א.
פ"ה ה"ב, ואין אנו סומכין אלא על חשבון בני איי וקבעתם, אמור רנט, א.

הלכות גירושין, פ"ב ה"ב, מי שתקפו יצהיר לבטל מצוה והוכה עד שעשה אין זה אנוס ממנו, תוריע שלב, ב.
הלכות מאכלות אסורות, פ"א הכ"ה, בזמן שהיתה ארץ ישראל כולה לישראל היו לוקחין היין מכל אדם, וראבי"ד שם, בהר שטא, ב.

הלכות פרה אדומה, פ"ג ה"ה, תשע פרות אדומות נעשו וכו' והעשירות יעשה מלך המשיח, שמיני רלז, א.

הלכות טומאת צרעה, פס"ז ה"ה, בבגדים ובבתים שקראתו תורה צרעת אינו מפתגמו של עולם וכו', תוריע שנו, ב, מצורע תה, ב, חסר, ב, תכר, ב.

הלכות טוען ונטען, פ"ט ה"ה, שנים אוהוין בכלי או שהיו יושבין בצד ערימה וכו', תוריע ערז, א.

הלכות סנהדרין, פ"ב ה"ה, שכל מי שנבחר להון חסר יבואנו, תוריע רסט, א.

הלכות ממרים, פ"ב ה"א, ביד שבורו גזירה או תקנו תקנה וכו', מצורע תלא, א.

פ"ב ה"ט, יש לבדד לגזור ולאסור דבר המותר וכו', קדושים קנו, א.
הלכות מלכים, פ"ה ה"ה, מצות עשה לאבד זרע עמלק וכו', צו קלט, א.
פ"ה ה"ה, כל הארצות שבוששין וכו' עפ"י ביד הריז כיבוש רבים, שמיני רכב, א.

פ"ז ה"ה, במלחמת מצוה הכל יוצאין ואפילו תחן מחזור וכו', ויקרא עז, א.
פ"ח ה"א, חלוצי צבא כשיכנסו בגבול העכו"ם וכו' מותר להן לאכול גבלות וטרפות וכו', אמור רעז, ב.

פ"י ה"א, וכל מי שאינו מאמין בו או אינו מחכה לביאתו וכו', מצורע חיכ, ב.
פ"א ה"ה, ואם יעמוד מלך מבין וכו'

פ"ז ה"ה, הפרש תיז נבואת משה לשאר כל הנביאים, ויקרא לט, ב.

פ"ז ה"ה, הנביא שתהי' נבואתו לעצמו להרחיב לבו וכו', ויקרא לו, ב.

פ"ח ה"א, משה רבינו במה תאמינו בו במעמד הר סיני וכו', ויקרא פב, א.
פ"י ה"ה, בדברי הסובה בלבד יבחן הנביא, צו קנב, א.

הלכות ידועות, פ"ג ה"ג, ישים על לבו שהוא גופו שלם ותזק וכו', בחוקותי שצו, ב.

הלכות תלמוד תורה, פ"ה ה"א, אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון גאה במעשיו, בהר שטא, א.

פ"ה ה"ה, וכל תלמיד שלא הגיע להוראה וכו', קדושים קב, א, בהר שמא, ב.

הלכות עבודת כוכבים, פ"א ה"א, בימי אנוש טעו שזה רצונו ית' לעבוד לכוכבים וכו', מצורע תית, א.

פ"ב ה"ה, האפיקורסין מ'ישראל וכו' ואין מקבלין אותם בתשובה, שמיני ריד, ב.

הלכות תשובה, פ"ג ה"ב, קל דעות הוא היודע האיד עורכין הוכיחו וכו', אמור רנא, ב.

פ"ג ה"ה, והוא בעיית הרי זה מבני עוה"ב וכו', מצורע שפט, ב.

פ"ד ה"ה, אבל נזע בלי ספק שמעשה האדם ביד האדם, תוריע שיב, ב.

פ"ז ה"ה, אין ישראל נבאלין אלא בתשובה, מצורע תיב, ב, קדושים קעז, א.

פ"ז ה"ה, ועושה מצות וטורפין אותם בעוין וכו', מצורע תכ, א, חמס, א.
פ"ט ה"ב, מלך המשיח וכו' גביא גזול הוא מקרב למשה רבינו, אחרי גב, א.

פ"י ה"ה, מלמדין את הקטנים וכו' לעבוד מיראה ולקבל שכר, תוריע שכו, א, אמור רז, ב, רלה, א, בחוקותי שז, א.

הלכות חמץ ומצה, פ"ב ה"ב, ומה היא השבתה וכו' שיתסלו בלבב, וכסיים שם, ויקרא יג, ב.

הלכות לולב, פ"ח ה"ה, ראבי"ד שם

בעבור שהוא תקון נביאים יקרא דאורייתא ויקרא צה ב.

מצוה קנג, אילו הנתנו דרך משל שבג א"י יעדרו מא"י וכו' הנה חשבונו זה לא יועילנו כלום וכו' צו קסא, א.

מצוה קפז, מצות מחיית עמלק גוהנת בכל דור ודור, צו קלה, א, קלט, א. איגרת תימן

והשביע האומה ע"ד משל וא' השבעתי אתכם וכו', מצורע תיב, א. מלך המשיח נביא גדול מכל הנביאים לבד ממשה, אחרי גב, א.

מאמר התחיה
כשבאו על פתחם להרגו פרחו נשמתו ונפשות נז"א החזירו לו נפשו, אחרי צו, א.

רמב"ן על התורה

בראשית, אילולא חטא האדם היה חפץ האלקי שיתקיים האדם לעד, קדושים קלט, ב.

נה, מכל בשר וכו' הוא נס החזיק מועט את המרובה, מצורע חם, ב.

וי"א, כי ידעתינו, בחסידיו וישם אליו לבו לדעת אותו בפרט וכו', תוריע שה, א, שנה, ב.

שם, משפט סדום הקשה היה למעלת א"י, בחוקותי חכס, ב.

וישלח, והיה המחנה הנאשר לפליטה, וראוי לנו לדעת, בדרכו של צדיק וכו' ולהצלה לאורך מלחמה לברות ולהנצל, בחוקותי חכו, ב.

שם, חסדים הקיימים נקראים אמת, אחרי מות, א.

ויחי, לא יסור שבט וגו', וענין שאול שדבר שאלת המלכות בעת ההיא נחשב לא רצה להמליך מן השבט אשר לו המלוכה וכו', אמור רו, א.

שמות, הבה נתחכמה, שלא ירגישו ישראל כי באיבה יעשו בהם, ויקרא פ, ב.

בא, הניי מבאי, בניסן וכו' כי בא הארבה ובחורש הזה עצמו נגאל, אחרי יו, ב.

שם, איש שה וגו', שהיו המצרים

עובדים לסלה וכו', מצורע תיו, ב. שם, ומרשב בני ישראל וכו', והשלשים שנה האלו הם תוספות עליהם בעון הדור ההוא, מצורע שצו, א. יתרו, זכור את יום השבת, שגזכור תמיד בכ"ז את השבת, בהר רצו, א, שטו, ב.

משפטים, וברך את לחמך, שיהיו המאכלים טובים וכו' לא יולידו מחלה, תוריע שנה, ב.

שם, ואל משה אמר, איננו נכון שיהיה על המשפטים, שגזכור ב"ג, ויקרא לת, ב.

תורה, וכן תעשה, ולא ידעתי שיהיה זה אמת שיחתייב שלמה לעשות וכו' כתבתי אלו, שמיני קצה, ב.

תצוה, ואת הפר, והיה פר זה לכפר על מעשה העגל, שמיני ר, א.

שם, ואת הפר, וסודו כסוד פרה אדומה, שמיני ריא, ב.

תשא, ענין העגל שהיו מבקשים משה אחר שיוור הדרך לפנינו, מצורע תיו, א. שמיני רב, ב.

ויקרא, עולה, בטעם מצות הקרבנות, ויקרא כו, ב, מו, א, צ, א.

שמיני, קרב אל המזבח, שהיה נדמה לו כאילו צורת העגל שם מעכב בכפרותיו, שמיני קסה, ב, קצו, א, רה, א.

שם, ויאמר אל אהרן, הקרבנות האלו לא הוזכרו בפ' ואתה, תצוה, שמיני קצט, ב.

שם, זה הדבר, שיקריבו הקרבנות על הסדר שיצום, שמיני רכו, ב.

שם, אל משה ואל אהרן, הכהנים צריכים להורות לבניי הסמא והטהור, שמיני רגב, א.

תוריע, והבנו כי יהיה בו וכו', איננו בטבע כלל וכו', תוריע שנה, ב, מצורע חכו, ב.

שם, ונתתי נגע צרעת בבית, איננו גוהג אלא בארץ שהיא נחלת ה', מצורע חכו, ב.

אחרי, בענין שעיר לעזאזל וטעמו, שמיני רלה, ב, אחרי סו, א. שם, ישראל ורע קודש וכו' והנה

המקריב אותו למולך מטמא מקדשו, קדושים קיג, א.

קיום המצוות בשלימותן בא"י כי הם משפט אלקי הארץ, בחקתי תלג, א. שם, א"י לא נתן עליה מן המלאכים קצין שומר ומושל, אמור קעב, ב, בהר שכא, א.

שם, כל היעודים בתורה וכו' כולם מופתים מן הנסים הנסתרים, אחרי סה, ב.

שם, המקריב ורעו למולך ואח"כ יבא אל מקדש ה' מטמא את המקדש, קדושים קמו, ב.

קדושים, קדושים תהיו, פרושים תהיו, קדושים קטט, ב, קנו, ב.

שם, לננות אחרי המולך, מולך הוא מלשון מלכות, קדושים קמו, א.

אמור, אמור ואמרת, לחומר הענין, אמור רט, ב.

שם, הכהנים, יהיה שלא יטמאו למת וכו' והיא מעלה להם בעצמם, אמור קצח, א.

שם, נבילה וטריפה, טריפת הארי והדוב שהמית אותה בשדה, אמור רכו, א.

בהר, שבת לה, שמיטת הארץ כל הכופר בה אינו מודה במעשה בראשית ובעוה"ב, בהר שטו, א.

וכי תאמרו וכו', כמו מטוס וכו', בהר שלח, ב.

בחוקותי, והשבתי חיה רעה, שישוב השלום בעולם ויחולל הטורף ורעת הבהמה וכו', שמיני רכו, ב, רגו, ב, תוריע רפה, א, שו, ב, בחוקותי תו, א, חס, א.

שם, והתהלכתי בתוכם, ודע כי לא השיגו ישראל מעולם הברכות הללו בשלימותם וכו', בחקתי תלו, א.

תוקח, אל אלעזר הכהן, ולא ניתנה לאהרן וכו' ואולי הוא לגדולתו וכו', שמיני רלג, ב.

ואתחנן, שלא בשביל פקוח נפש וכו' הותר בשעת מלחמה אלא לאחר שכבשו הערים וכו', אמור רעו, ב.

שם, שמע ישראל וכו', הכידי ביחוד ה' אלקינו כי עשה עם משה וכו' לעשות לו שם תפארת, ויקרא סב, ב.

עקב, והיה עקב, רק במשפטים
יעמיו התורה, מצורע שפ, ב
שם, הנסים לא יעשה וכו' רק לצדיקים
גמורים או לרשעים גמורים, קדושים
קמ, ב.

ראה, לא תעשה כן לה' אלקיך, וכו',
אחרי צד, א.

שופטים, סוד הכשמים שמכחישים
פמלה של מעלה, בחוקותי חכב, ב
שם, לא יתן ה' השופטים הצדיקים
לשטן דם נקי, מצורע חלב, א.
תצא, נמצאו למדן מה' שבשבת
שניה של אדר קורין מ' זכור, צו
קמ, ב.

תצא, ישיבתינו בבלות היא הבטחת לא
מאסתים וכו', בחוקותי חלה, ב
שם, אפילו צדיק גמור במעשיו והי'
יכול להתחיל התורה ולא החזיק הריו
אורו, אמור ריב, ב.

האויב, קיום עם ישראל היא הכרח
לקיום כחות הבראה, ויקרא עז, ב
קדושים קלג, ב.
רמב"ן על שו"ש

ה' יב, משיח צדקינו יבא בעני ורוכב
על החמור להראות שהגאולה היא למעלה
מן הסבך, תורע שח, ב.
השנוות לפטר המצוות

מצות לית ירא, העובר עבירה בשעת
מלחמה שני לאוין כידו, בחוקותי
שעט, ב.

מ'ע קניג, אנו סומכין על חשבון
הלל השניא, אמור רנס, ב.

סמיאק דאורייתא מה'ת לחומרא, ויקרא
יה, א.

מור שו"ע ונו"כ

אורח חיים

סי מ"ב הגה סיג, קלף המעובד לשם
תפילין אמור לכתוב עליו דברי חול,
אחרי עז, ב.

סי מ"ז מביא סיג ס', ולפי מ"ש
המקובלים שמברכין וכו' שלא נזכר בו
נשמת עכרים וכו', קדושים, קיג, ב.

סי צ"ג, מחבר, סעיף א', וישא שעה
אחת קדוש שיקום להתפלל בהר שמש, א.
סי ק"ח ב"ה, שאלת וכסא דוד וכו'
היא שאלת בנין ירושלים ממש, תורע
שסה, א.

סי קל"ט מביא סיג ה', מברכין
לפניה ברכה שלפניה הוי דאורייתא,
אמור רסב, א.

סי קס"ז מביא סיג י"ה, מאכל
לבהמה, אבל לשחות אדם קודם, ובהגהות
יד אפרים שם לתרץ הקי' מרבקה, תורע
רסו, א.

סי ר"ה, ב"ה, קדושת הארץ נשפעת
גם במירוחיה וכן להיפוך, קדושים
קסג, ב, אמור קסב, א, בהר שנו, ב.
סי רמ"ב טו"ז סיג א', בדברי הגמ'
אפילו עוצ"ז כדור אגוש מוחלין לו,
ויקרא י, ב, צו קסג, א.

סי מביא, ריש הסימן, בשבת בעינן
גמי לכם וכו', בהר שט, א, שמו, ב.
סי רצ"ב, סור, נוהגין לומר בשבת
במנהג פסוק ואני תפלותי, וביח שם,
אחרי סו, ב.

סי שס"ב רמ"א סעיף א', קסן שהגיע
לחיווך ואוכל נבילות בי"ד מצוין
להפרישו, בהר שמו, ב.

סי תכ"ט טו"ז סיג א', בדברי הגמ'
שואלין ודורשין וכו', ויקרא ס, א.

סי ת"ל טור, קריין אותו שבה"ב
לפי שנשעו בו נס וב"י שם, מצורע
תסו, ב, חלה, א, תמה, א, אחרי יא, ב.
סי תקס"ג מביא סק"ט, ביום י' ב'
חוקת נהגו היחידים להתענות וכו',
מצורע שצג, ב.

סי תקפ"ג מביא סיג ו', מאן דמיך
בריש שתא וכו' היושב בטל כישן דמי,
מצורע שפ"ו, ב.

סי תקפ"ה טו"ז סיג ו', מ' הפסוק
הריעו לפני המלך ה' קודם תורת המלך,
אחרי לג, א.

סי תרכ"ה, טור, חלה הכי מצות
סוכה בציצים וכו', קדושים קמ, ב.
סי תרע"ז טו"ז סיג א', יום הראשון
נקבע על שהיה בו כדי לחול הברכה,
בהר רפס, ב.

סי תרפ"ה ב"ה, יש פרשיות המחוייבין
לקרות דאורייתא כמו מ' זכור וכו',
צו קמ, א.
שם, מביא, אסו מי כתיב בתורה
שיקראו דיקא בשבת זה וכו', ויקרא
צג, א.

יורה דעה

סי ק"א סעיף ו' רמ"א, שתי קידרות
וכו' ואין באחת כדי לבטל מצטרפות,
שמיני קעה, ב.

חושן המשפט

סי של"ט ט"ז, מחבר, היכא שהבעה"ב
שכר פועלים ע"י שליח אינו עובר
בכל תלין, אמור רמו, ב.
מפתח הספרים עפ"י סדר א"ב
אבן עזרא

מ' וישלה, הסיור את אלהי הנכר,
ומירושו חמצאנו כפי וילך, קדושים
קיה, א.

מ' שפטים, וברך את לחמך, ותנה
הברכה תהיה בכל מאכל ומשחה וכו',
תורע שנת, א.

מ' תשא, אמר אברהם, כונחם במעשה
העגל לא לשם ע"ז רק להיות להם מנהיג,
שמיני דה, ב.

מ' אחרי, ולא יזבחו עזי, מלת עז
תורה שכן היו ישראל עושים במצרים,
שמיני קסד, א.

מ' אמור, אמור ואמרת, שני ציחיים
הם, אמור רט, ב.

מ' בהר, וטעם שבת לה' כיום
השבת, בהר רצב, ב.
מ' ברכה, ויעל משה וכו', למי דעתי
כי מזה הפסוק כתבו יהושע וכו',
אחרי ג, ב.

אגרא דכלה

בהקדמה, ההרור תשובה אף שאינו
מבין מה היא תשובה מהני, ויקרא
כו, ב.

מ' לך, בבאורי מ"ה, ק"ו מבן האמה,
יצחק כשלא יהיה ח"י זכות לישאל,
ויקרא עז, א.

מ' וירא, ויזכור אלקים את אברהם
ויעל לו לזכר וכו', כדי שלא יצטער
אברהם וכו', בחוקותי חלג, א.

מ' קרה, מה היא הכתנה בדבר אם
הוא דבר מצוה או עבירה, שמיני
רכת, ב.

שם, שמרה נפשי כי חסיד אני, אחרי
ע, ב, קדושים קמא, א, בחוקותי
שצג, א.

מ' ראה, השפעת הרע מעבירות יחולו

על ראש אהי"ע, ויקרא סג, א. קדושים
קה, א. אמור רעו, ב.

מי שופטים, ואתה לא כן נתן וכו'
כה המועל בנפשל, ויקרא עט, ב.
תוריע רסו, ב.
אור החיים

בראשית, כי בו שבת, לא ברא ה'
כח בעולם וזולת לעמוד ששת ימים,
צו קסב, א. תוריע שט, ב. אחרי ס, א.
בהר רצב, א.

שם, מיום בראו אלקים אדם לא חסר
העולם וכו' שומר שבת, צו קסב, ב.
לך, כאשר ידבר, שקדם אברהם ומל
עצמו תחלה, שמיני קט, ב.

ויגש, אנכי ארד עמך, הדרגות אור
השכינה רבים המה, קדושים קיד, א.
ויהי, לעת"ל תתגלה שורש המלכות
שבמשח וכו' והוא דוד יגון ושילה,
צו קסב, ב. אמור רסו, ב.

שם, ואתם חשבתם וכו', והר"ז דומה
לנחמך להשקות חבירו וכו', שמיני
קסד, ב.

שמות, ואת זעקתם שמעתי מפני
גושיותי, באלם ה' מפני שנחמלא סאתם
של מצרים, ויקרא עה, ב.

שם, וארד להצילו, דורות והאחרונים
באמצעות תורתם ישיגו ליכנס לשער
הגוין וכו', מצורע שצח, א.

משפטים, וכו' יגבור איש את בתו
לאמה, כל הפרשה מוטב על כנסיי,
קדושים קעט, א.

תשא, ואמרו אלה וכו' על שלא
מיתו נענשו כללות ישראל, שמיני
רד, א.

תשא, מלאך הנברא מעבירה הוא מן
העון ממש כמעשהו, אמור רסט, א.
צו, על מוקדה, חרמו כל הפרשה על

הגלות האחרון, צו קכה, ב.
תוריע, וביום השמיני, אין מקום
שיצוה ה' לאברהם למול אסילו בשבת

כי הוא מצמצו כן יעשה, תוריע שג, א.
שם, שהוא כדי שיעבור עליו שבת
וכו', תוריע שי, א. אמור רגו, א.

שם, יצו ה' על המילה בין לבני
הצדיקים וכו' בין לבני הרשעים, תוריע
שלט, א.

שם, וביום השמיני ימול וכו', כל

המצות וכו' לצרף ולנקות את הסיגים
אשר סבבו חטא קדמון, תוריע רצד, א.
שם, בעור בשרו, אין טומאת צרעת
באיש הישראלי אלא בעור ולא בפנים,
תוריע רפא, א.

אחרי, וידבר וכו', הגם שיחפץ ה'
המותה לחסידיו לסיבה ועלמית וכו'
צריך שיהיה לצדיק כ"ס מהדברים אשר
לא טוב עשוה, אחרי לט, ב.

שם, לא הוכשר אהרן לבא אל חצר
בית המלך פנימה אלא באמצעות מונח
כפרה של הבנים, אחרי עב, ב.

שם, ואל יבא בכל עת, אז יזכה לבא
בעת ההיא אשר אנכי מצוך, אחרי סד,
א. עז, ב. פה, ב.

קדושים, כי קדוש אני, בעשות האדם
הדבר לשם מצוה שם הוי' שורה עליו,
קדושים קטו, א.

שם, ואהבת לרעך כמוך, אין מצוה
אלא על אנשים שעושים מצוה עמך,
שמיני קפח, ב.

שם, וכי תבואו אל הארץ, תהי כהנת
הביאה אל הארץ לחיובך ולחשק הארץ
הקדושה וכו', קדושים קסח, א.

שם, מפני שיבה תקום והדרת פני
זקן, רמו לאברהם אבינו ע"ה, קדושים
קעז, ב.

אמור, לא יטמא, איסור טומאת כהן
הוא חובת גברא, אמור קצח, א.
בהר, אילו לא היו ישראל חוסאים

היה בכוחם לברר ניצוצות במקום שהם,
בתוקותי שעב, א. תל, א. תל, א.
בתוקותי, אם בתוקותי תלכו, בשביל

עסק התורה תלכו בכל דרככם, בתוקותי
שצו, ב.
שם אופן ו', אסור לע"ה להתנהג

בחסידות, בתוקותי שצד, א.
שם אופן ו', תורה שלא לשמה אינה
מביאה ופצלת, תוריע שכת, ב. בתוקותי

שצא, ב.
שם אופן ו' שיש שני סברות אחת
של ר"י ואחת של ר"י וכו', בתוקותי

שפד, א.
שם אופן כי כשברא ה' אדמה היתה
הכוונה וכו' ויהיה כמי שדר בבית ועלי

וכו', אחרי יט, א. בתוקותי שצו, א.

שם אופן כ"ט, בחוקותי ללמוד מוסר
מחוקות השמים, בחוקותי שצב, א.

שם, ונתתי שלום בארץ, שלא יתי
פירוד לבבות בין בניי, בחוקותי שסו, ב.
שם, ורדפו מכם חמשה מאה וכו',
בחוקותי ת, ב. תיה, ב.

שם, והקימותי את בריתי אתכם, כל
המקיים תנאי הכתוב יחיהו ה' עס
האבות לקיים בידו ברית הארץ לע"ע,
בחקתי תלב, א.

שם, ואתכם אורה בגוים, שלא יעלו
בחומה ושלל ימירו בגוים וכו', בחוקותי
תכ, ב.

תוקת, זאת תוקת התורה, תוקה זו
של טומאה וכו' תשוב מהתורה, ויקרא
סא, א. אמור רלו, ב.

עקב, כן תאבדון וכו' שיכרת מהם
רוה"ק, ויקרא יו, ב. בחוקותי תכה, ב.
ראה, שמור ושמעת, כשלמד ר"ם

מאדם שאינו כמלאך היה נקי מה אבול
לא מאדם, שמיני רלט, ב.
שם, כי יסיתך וכו' ואומר לו כי

אין מהחיוב אלא מע"ז שקיבל שלא
לעובדם, אמור רמד, א.
ברכה, איש האלקים, צדיק זה נתעצם

וכו' אסילו בערך בחינת הדין, ויקרא
פט, ב.
שם, וימת שם משה וגו', הראב"ע

כתב שיהושע כתב כן וכו' ישחקעו
הדברים שכל הס"ת כתבו משה, אחרי
ג, ב.

אלשיך
תשא, מה שמיאנו ישראל לקבל תורה
שבע"ס מאהבת הבויה היתה, קדושים

קנו, ב.
קרת, אין בעולם רחמים גדולים
מהכרת את קרת וחביריו, שמיני

קפה, א.
תצא, ענין מחיית עמלק תלוי בקיום
התורה והמצות, ויקרא צו, א. צו

קמג, ב.
תהלים סד, אלקים יחננו ויברכנו,
ברכה הבאה מצד מדת הדין אין לה

הפסק, ויקרא עד, א.
משילי מפרש המסוק בני אל חלך
בדרך אתם וכו', ויקרא ק, א.

לאשתו וכו' לפיכך בוד ישב, צו קסא

ב, בהר רב, א.

ביאור הגמ' יירגי ע"מ שתלמוגי

כה"ת על רגל אחת, בחוקותי תיר, ב.

בני יששכר

לתורש גיטן מאמר ב' אות ג, עשו

כל עבודותיו לש"ש, שיפרש בדיבורו

כך, ויקרא לו, א.

לתורש אלול מאמר ב' אות ד, יעשו

לפני כסדר הזה, עשי בפועל ממש,

מצורע תג, א.

לתורש חשרי מאמר צלא דמזימנותא

אות ז, סוכה שהוא אור מקיף יהיה

המבחן לתעיד בין ישראל לעכו"ם,

תורע שמו, א.

בעלי התוספות

בא, מסח מקחו בעשור וכו' כז

שימולו וישוה ב' ימים לאחר המילה

וכו', מצורע תלה, ב.

תשא, אחרן לש"ש נתכוין וכו', שמיני

קעו, ב, קפת, א, רה, ב, רה, ב, אמור

רסו, ב.

שמיני, נענשו נדב ואביהוא על

שהקריבו אש זרה קודם שירד אש מן

השמים, אחרי לה, א.

אמור, המגדף ת"ח היה ולפיכך נהרג

בלא התראה, אמור רסה, ב.

שם, במגדף היו מסופקים אי מחויב

סקילה שמא אין לו כפרה וכו', אמור

ערב, א.

בחוקותי, ורדפו מכם חמשה מאה,

קשה ממה דאמרינן מדה טובה ענינא

ממדת פורענות וכו', בחוקותי תכס, א.

גרי"א

ממון הבא מרשעים צריך להיות כוזב

ומבוזה אצל כל ישראל, מצורע תסו, א.

ומשה כותב בדמע, בדימוע ועיריבוב

אוניות, אחרי נא, א.

אוהרת ואל יבא בכל עת, לא קאי

על אחרן, אחרי נה, א, ס, ב, עז, ב.

רגל מחנה אפרים

וישיל, מיד אחי מיד עשו, לבוש

כאחי אפייכ הוא עשו, צו קמו, א.

משפטים, וכאי המתחייב בדין מסתמא

היה חייב בגלגול העבר, מצורע תלב, א.

אמור, הצדיק יש בכח תפלתו להפוך

שם, לעתיד יהיה הלכה כביש, שמיני

רמא, א, מצורע תל, א.

שם, קושיות בתורה הם מכת הקליפות,

תורע רעו, ב.

פעי"א הלך המהר"ח למכשף אחד

וכו', שמיני רסב, א.

אמר האריז"ל למתה"ח כי באמת ראוי

למדינת התנאים וכו', קדושים קיב, ב.

כ"מ שקיבל הר"ח מתאריז"ל היה

במשך שנה וקצת ירחים, בהר שמו, א.

יקבל שבת מחצות היום שיהיה שבת

ל"ו שעות, בחוקותי שצו, א.

בשכמ"ו שית תיבין נגד שית גופין,

אחרי פס, א.

כאר מים חיים

נה, שני מיני צדיקים א' שמקרב

בני"א לעבודת השי"ת וכו', מצורע

שפר, א.

מקדי, ששת ימים תעבוד וכו',

הכרתיות הן לברר ענפי הקדושה וכו',

בהר שכו, א, שנה, ב.

תורע, והיה בעור כשרו לנגע צרעת

וגי, תורע רפא, ב.

נצבים, בדברי הגמ' אוה"ע וישראל

ישראל נכנסין לדין תחלה, אחרי צט, ב.

רבינו בחיי

מקץ, נקמה זו עתידה וכו' ויירד נגד

צרעת וכו' על רומי הרשעה, מצורע

תמב, א.

שם, לשלום אל אביכם, רומז לעשרה

הרוגי מלכות, שמיני קסט, א.

שמות, ג' כחות נצטיינו שלא להוכיחם

לצים כסילים רשעים, אמור ריג, ב.

ויקרא אל משה, לא נזכר ה' משום

שהוא מחובר לסוף פ' הקדומת, ויקרא

לט, א.

בהר, ושבתה הארץ שבת לה, הוא

העוה"ב שאחר התחיה, בהר שו, א.

בחוקותי, היעודים הגשמיים הנוכחים

בתורה הם הכנות לגשם וכו', קדושים

קסט, א.

תצא, עתיד זכרו של עמלק להשתכח

מן העולם וזה בזמן המשיח, ויקרא

עז, ב.

בית שמואל אחרון

ביאור אמר"ל הוא הבדיל בין אש

משלי, בני אם יפתוך חסאים א'

תאבה, א' לדבר מצוה, שמיני קע, ב.

אריז"ל

בהקדמת פרע"ה, יש י"ב שערים

ברקיע כנגד י"ב שבטים וכו', שמיני

קצה, ב.

שם שער הליקוטים פ' ואתחנן, ועתה

רוב הדור מן הע"ה, שמיני רכב, ב.

שם שער ערבות ופסח מ"א קדושת

שבת אינו צריך לאיתערותא ולתתא,

בהר שלג, א.

שער הפסוקים פ' שמות, דור המבול

ותגלגלו בדור הפלגה וכו' ואחר כך

במצרים בנני"ו ושם נתקנו, צו קמה, א.

שער המצות פ' ראה, בגלות מצרים

בירוד כל הניצוצות וכו' משא"כ בשאר

גלויות, תורע רעב, א, בחוקותי תב, א.

לקו"ת שמות, לכה ואשלחך, לכה

ע"צ הרעה ואשלחך ע"צ הטובה, אמור

רפא, ב.

לקוטי תורה פ' בלק, בלעם היה גלגול

לבן, מצורע תנו, א.

שם, פ' הפסוקים כי לא על הלחם

לבדו יחיה האדם, שמיני רסב, ב.

שם, קרח יהיה כה"ב לעת"ל, שמיני

קעב, ב, בחוקותי שצב, ב.

שם, עיקבתא דמשיחא ע"ש הנשמות

שבאו מעקביו של אדה"ר, בחוקותי

שעה, א.

שם, בגלול יקרא בחי' בן, צו קמה, ב.

נשמות הצדיקים מגולגלים בעופות

טהורים, תורע ער, א.

שם, ברכת שלא עשני גוי על שלא

נתחלפה שמתו בלילה, תורע רצג, א.

שם, אדה"ר אכל תחילה באונס וסופו

ברצון, צו קנג, א.

שם, היום הרת עולם, הריון עולם

בבחינת מחשבה, אחרי ער, א.

לקי"ת יחזקאל, לעת"ל יהיו הלויים

כהנים, שמיני קצג, א, רמח, ב, אחרי

פס, א.

שם, ב"ש שורשן ממדת הגבורה ובי"ה

שורשן ממדת החסד, בהר שגא, ב.

שם, כל הכוונס כאילו עושה, בעולמות

עליונים נחשב הפגם כזה, שמיני רלד,

ב, אמור רכח, א.

מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה שמור נפשו ואינו נושא פנים, תוריע של א.

יחידשים על ש"ס, מ"ש שבת ס"ג ע"א, לא למדו חז"ל דרך הפשט כדי להשריש שהעיקר המה הדרשות, תוריע דשם, א. שם עמ"ס נדרים ד' ע"ב, איזהו חכם הרואה את הגולה, הגולל כבר, שמיני רכב, א.

שרית אר"ח ס"י קצ"ה, בענין סנדקאות מעשרת כמו קסורת, בחוקותי תג, א. שם ס"י ר"ח, השפעת החכמה נקרא רה"ק, קדושים קב, ב.

שם, מרע"ה שקיבל תורה מן השמים יכול לחוש צ"פ הגבואה, תוריע שזא, ב. שם, למחנה לוי נשכ רוח צפונות ע"כ מלו עצמם במדבר, שמיני רל, ב. שם, בדברי הגמ' יתא רצות דאימא מילתא דתחקלל וכו', מצורע חמו, א. יורד ס"י שני, שמירת התורה והמצות אינו תלוי בגאולה העתידה, ויקרא נח, א.

חיו ס"י צ"ח, אליהו כשמתגלה בגופו הריהו מגדולי ישראל וכו', אחרי צא, א. מצות זכור ושמור הא בהא תליין, בהר רצד, א. רבינו יונה

בפי למשלי, איש לשי מהללו, מהות האדם נבחן לפי מהללו, שמיני קב, ב. בפי לברכות, פ"ב מצות התלוי בדבור לכ"ע צריכה כוונה, בהר רצד, א. בפי למכות פ"א, א. לחבור לחשע, עונש גדול שאין כמותו, אמור רסו, א. ייטב לב

ויחזי, בשם הר"ק מלובלין ביאור אין ב"ד בא ער שתכלה פרוטה מן הכיס, זו קבא, א. וארא, למה הרעותה, כוונת מרע"ה למען יוכל להצטרף עם בני דורו להגן עליהם, שמיני קעה, ב.

תצוה, פי הפסוק יהאיש משה עניו מאד מכל האדם, אמור רמב, ב. ויקרא, אבה"ק בהקריבם קרבותו, הית פועל למנוע על ידיה, ויקרא מ"ב, ב. שם, ביאור אוד"ל כיוון דכהנים עצמים נמצא מובח בטל, שמיני קעה, ב. צו, היא העולה וכו', מתרצה הקביה

אהרן נודע לאיוב דאף המחריש ואינו מוחה ונעש על כן חדר לבו, אחרי פו, א. נחל קדומים פ' קדושים בשם ר"א, קדושים תהיו, מומנים תהיו למצותי, קדושים קט, ב. עני נוד פ' ויקרא, טעם שהעני צריך להקריב עולה וחטאת, זו קכד, א. חומת אג"ף פ' בהר, ענין שמשה להשלים שנה שלימה בלימוד התורה, בהר רצס, ב. שמו, א. יעיר און מערכת ה' אות י"ג, כללים שבתורה לא ישתנו לעתיד, בחוקותי תי, א. שמחת הרגל הגש"פ, כיון שאין ביד אדם להבחין אם עשה תשובה באמת ע"כ, מצויים ביד של מטה להרוג חיבי מיתות ביד, מצורע שפט, ב. אמור רנא, א.

שם הגדולים מערכת גדולים ח' אות כ"א, האר"י הק' השקוה להרח"ו מבארה של מרים וכו', בהר שמו, א. שם, מערכת י' אות שלי"ב, כל מה שקבל מהרח"ו מהאר"י היה במשך שנה א' וקצת ירחים, בהר שמו, א. האריך יותר ליע"א ליהנות מעוניין שהוא חלקו של עשיו, תוריע שי, ב. בפי הגמ' בראתי תורה תבלין כנגדו, אמור רלה, א. חת"ם סופר תורת משה פ' שמות, בפי הפסוקים וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי, אחרי כב, ב. שם פ' יתרו, נוצר חסד לאלפים, האין שיר שני אלפים דורות, בחוקותי תב, ב. שם פ' תשא, קול ענות וכו', שהיה סבור שעכ"פ הצדקים מוחים בהם, שמיני רד, א. שם פ' ויקהל, הקמת המשכן שהיה ע"י הקביה ומשה היה רק כמסייע ע"כ הותר בשבת, שמיני רמד, א. שם פ' שמיני, זאת החיה וכו', רק אחר מיתת נור"א הוחלט החזיר לאיסור וכו', אחרי לט, א. מט, א.

שם פ' ראה, את החזיר, אע"פ שיותר לעתיד לא מקרי דשיל"מ, שמיני רס, א. חת"ם עזרי"א, פ' חוקת אין התורה נחל קדומים פ' אחרי, מיתת ב' בני

מנע לענן, מצורע תלו, א. שם, ביאור אמר"ל צדיק נתנס בעון הדור, אמור קט, ב. רל, ב. ויואל משה

מאמר שלש שבועות בהקדמה הצדיקים במעשיהם הסובים בונים ביהמ"ק של מעלה, בהר שכס, ב. ס"י כ"ה, תפלה כר חייא ובניו הוי בגדר דחיקת הקץ, מצורע תנה, ב. אחרי כב, ב. בחוקותי ששה, ב. ס"י מ', ביאור אוד"ל אין ביד בא אלא בדור שכולו זכאי וכו', אחרי מט, ב.

ס"י ג', תחי' ראשונה תהיה לפני ביאת משיח, בחקתי חלב, א. ס"י נ"ג, בדברי הפלתי ס"י ק"י קשה להעמיד כן בלשון הרמב"ם, אחרי ית, א.

ס"י נ"ד, בדברי רש"י תענית שכבר עברו כמה שנים שלא נבנה וכו', אמור קט, א. ס"י ס"א, בסתירות דברי חז"ל בבנין ביהמ"ק השלישי, שמיני רמד, א. ס"י ק"ג, ענות הדור המה הגורמים לסמות עיני המנהיגים וכו', קדושים קפה, א.

ס"י ק"ד, ביאור אמר"ל אם הרב דומה למלאך ה' צבאות וכו', אמור קפה, ב. מאמר לשון הקודש

ס"י ל"ה, בענין שיטת ר"ג כל תלמיד שאין תוכו כבדו לא יכנס לביהמ"ק, קדושים קב, ב. חובת הלבבות

שער יתור המעשה פ"ד, יש יתרון להעזוב כוכבים על החוף וכו', מצורע שמו, א.

שער הכניעה פ"א, איני יודע עון שהוא שוקל יותר מעונותי, שמיני קצה, ב.

שער חשבון הנפש פ"ג, וכאשר יתמיד לחשב עם נפשו וכו' יפתח לו השעית שערי ידיעתו וכו', תוריע רמב, א.

שער המרישות פ"ב, וכאשר תביע הציצ ברוב אנשי התורה וכו', שמיני רכו, ב. חיד"א נחל קדומים פ' אחרי, מיתת ב' בני

בקרבן לפי שהוא מוסר נפשו וכו',
צו קטן, א, קסה ב.

שם, עובדא מוקינו הנה"ק הישי"ם,
שפע"א נתערב בכבו מחשבת של"ש,
בחוקותי שסה, א.

תוריע, ביאור אמז"ל אבל אתם לאכול
ולשחות וכו', תוריע שסה, א.
קדושים, קדושים תהיו שתקיימו דברי
הכמים וכו', שמיני רמ, ב, קדושים
קסה, ב.

שם, סמיכת הסדרות אחרי קדושים,
קדושים קט א.

אמור, יראת הרוממות יש לה קיום
נצחית, צו קלא, א.
בהר, וכי תמכרו ממכר וכו', כ"א
עוסק במסחר החביב לו כי באותו דבר
יש בו ניה"ק של נפשו, תוריע רעא,
א, שנה, ב.

נשא, מקודם צריך להיות סור מרע
ואח"כ ועשה טוב, אמור רס"ב, ב.
שלה, כחנת משה בשילוח המרגלים
לעשות הומנה לקדושה, אחרי עז, ב.
נחמח, דבריו המר' בין הוא שיטול
שכרו, קדושים קה, א.

שופטים, מותר לחנך בניו הקטנים
בעבור האבת שכר ויראת עונש, בחוקותי
ששב, א.

שבענו מטוב, שיהיו חסדים מגולים
דסומא אינו שבע, אחרי טו, א.
יומם נמים

לחם הסוכות מאמר שובע שמחות, ו'
ולקחתם לכם ביום הראשון וכו', תוריע
שכו, א, אמור רלה, א.

לשבע"ג מאמר שם הגדול א', שבע"ג
במצרים פעם הראשון ששבתו לשם שבת,
ויקרא יא, א.

שם ב', ביאור אמז"ל אלמלי משמרין
ישיראל י"ט שבתות וכו', תוריע שמה,
א, קדושים קנס, ב.

לחודש תמוז מאמר יפה לעינים, ביאור
אמז"ל כל דור שלא נגבה ביהמ"ק
בימינו וכו', מצורע ששה, א, אחרי גס, א.
דבריו המשינה כל העמלים עם הציבור
וכו', קדושים קת, א.

יערות רבש

ח"א דרוש א', פי הפסוק אחיה כסל
לישראל וכו', בחוקותי שצט, ב.

דרוש י"א, ביאור אמז"ל כיון דחזא
דוד דאבשלום היה שמח וכו', תוריע
שנס, ב.

דרוש ט"ו, ביאור אמז"ל ויתר לנו
משלו וזו היא עשירית ואיפה צו קסה,
א, קלה, א.

ח"ב דרוש ג', פי אמז"ל כל השומר
שבת וכו', אסילו עז"י כדור אגוש
מוחלין לו מצורע חית, א.

ח"ב דרוש ג', בדברות הראשונות
כתיב שהשבת זכר למע"ב ובדברות
האחרונות כתיב שזוא זכר ליצי"ם,
תוריע שנה, א.

דרוש ד', ארי מצד עצמותו סהור
הוא וכו', שמיני רב, ב, תוריע רסה, א.
יפה תואר

בראשית א, ה, ששה דברים קדמו
לעולם, שקודמים במעלה ובחשיבות,
בהר דשמ, ב.

בראשית א, ו, בדברי המר' הקביה
שאין רשות אחתת עמו מותר לטעול
בכל העולם כולו, בהר שיו, א.
בראשית כו, ג, בשם ספר העקרים
ב' תחיות לעת"ל, אחרי כה, א, בחקתי
חלב, ב.

לך לט, י, אע"ה חפץ מעצמו להיות
בארץ כנען וכו', אחרי צו, ב.

תולדות טג, ב, מן הדין כ"ם שימסור
נפשו על קדושה אין ראוי שיעלילו ה'
כי זהו השלימות הגדול, צו קסה, א.

שימיר רה, ב, אמור קסה, ב.
בא יט, ה, בניי במצרים נשלח להם
רפואה בשעה קלה אחר המילה, מצורע
חלס, ב.

משפטים ל, ט, תושבי"כ מותר ללמדה
לעכ"ם משא"כ תושב"ע"ם, צו קסה, א.
ויקרא ט, ה, לעת"ל לא יהיה צורך

בקרבנות ויקרא מב, א, נא, א, מצורע
חיו, א, בהר שיש, א.

שמיני יג, ג, ליישב כל המאמרים
התמזוהים בדבריו חז"ל שיש בהם פ"פ
וכו', אחרי גב, א.

מצורע יט, ה, בפ"י אמז"ל לנמירי לכ
שון דחוקין את הקץ, בתפלה ובחנותנים,
מצורע תנה, ב.

אחרי, גדו"א נעשו על שנכנסו שח"י

יין אע"ם שלא נצטח עוד ע"ז, אחרי
גז, א.

שם, לבאר המדיר בכל שעה שירצה
יכנס היינו להיכל, אחרי ט, ב.
לעת"ל ישתנה טבע החזיר וסימן

הטומאה יהפך לסימן סהרה, שמיני
רב, א.

קדושים, ונטעתם כל עץ מאכל קאי
על התה"ק שהיא נטעי נעמנים, אמור
קסא, א.

בביאור המורש גם במדען מלך אל
תקלל זה משה וכו' רא"י מן המקלל
שע"י שקילל משה לסוף קילל ה' וכו',
אמור רסה, ב.

ישמח משה

בפתחה, ביאור אמז"ל חביב קרבנו
של אהרן לפני הקביה כקרבנם של
נשיאים, אמור רס, ב, רסה, ב.

בראשית, ביאור המסורה בראשית ברא
אשר בחר וכו', תוריע שטו, א.

שם, ביאור המד' והארץ היתה תהו
אלו מעשיהם של רשעים וכו', קדושים
קבו, א.

גז, נשמה המגולגלת בבצ"ח יודעת
ונוכרת משל מי הוא, תוריע רסה, ב.
שם, שינוי הנוסחאות לעולם היא אדם

יר"ש בסתר כבגלוי וכו', אמור רסב,
א, בהר שסב, ב.

וירא, מעשה העקידה היה טרעל
דמינו על הקרבנות, צו קסה, ב.

שם, חכם עדיף מנביא, שמיני גם
דברים שהם בחינת מחשבה, אחרי סא, ב.
ח"י, האדם בעשיית המצות אינו רק

כמסייע ואמצעי, אחרי פא, ב, קדושים
קלב, א.

תולדות, ברכה הבאה מהשי"ת בעצמו
שורה אף בדבר המדור, בהר רפה, ב.
וצא, ביאור אמר"ל גדול המצוה

ועושה וכו', קדושים קסא, ב.
וישלה, בדברי הפ' ויקח מן הבא

ביוז מנחה וכו', תוריע רעא, א.
וישב, פי' ברהמ"ז ואל תצריכו וכו'

לא לידו מתנת בו"ז, בהר שג, א.
שמות, לעת"ל יראו היכן שהקץ קרמו
בתוה"ק, צו קסה, ב, אמור רו, ב.

בשלה, וישב הים לאיתנו, דמדה"ד
אינו חזון בריקניא, בחוקותי חבב, ב.

שם קריס שאינו נצחית לא היה יכול להיות ע"י ריבורו של משה תורע שים א.

שם צדיקים בשעה שמזכירים שם ית' מוסרים נפשם וכו', שמיני רח' ב יתרו, ביאור המד' מלאה בשעה שאי ישראל נעשה ונשמע וכו', ויקרא גב, ב אמר קצ' ב.

שם בפי הקינות סיני העל כן בחר בן אלקים וכו', בהר שם, א תרומה, נעשה, על זמן היותם בא"י ונשמע על זמן הגלות, ויקרא גט, ב שם, ומרכי ידע את כל אשר נעשה שכבר ידע כל ענין ההצלה וכו', ויקרא צו, א.

נצות, שני בתי המקדשות היו הכנה לביהמ"ק השלישי לעת"ל, ויקרא לה, א בהר חצו, ב תשא, בדיני שמים משיגין על בת קול, שמיני רמ, ב.

שם, וסמרו וכו', לא הוי שבת אמיתי רק אם תקדים לה ששת ימי המעשה, בהר שלם, א.

צו, בפי הפסוק המקריב אותו לא ירצה פגול יהיה, שמיני קטא, ב.

שם, בהפטורה, בפי הפסוק הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא, מצורע תמה, ב אחרי יו, ב.

שמיני, ביאור דברי רש"י למה אתה בוש לכן נבחרת, שמיני רל"ה, א.

בדיני ממונות שא"א בלי השפעת רה"ק מותרים שתוי יין וכו', תורע שמים, א.

מצעם הדין היה ראוי שלא יהיו קביר צדיקים מטמאן אך לא נתן לנו להתנהג כדיון זה וכו', אמור רג, ב תורע, כולו הפך לבן סהור האם יסובב על בלעם הרשע וכו', מצורע תנו, א.

בתורו קושי המהר"ם קסטי בענין נצעים שקודם מ"ה, תורע שנה, א אחרי, בדברי הגמ', הלבין היו שמחים לא הלבין היו עצבים, אחרי עה, א בפי הירושלמי הקביה שומר משמרתה של תורה קדושים קלה, א קדושים, לעומתם ברוך יאמר, אל

שהן מברכים כבודו בענין שהוא לנגדם, ויקרא גב, ב בהר שמה, א.

אמור, שאל המלך דן כונו גוב למורדים במלכות, אמור רכו, א.

לנפש לא יסמא, מלבד האזהרה יש כאן גם ברכה וגבורה, אמור רל"ה, ב השגת משרע"ה כשדבר לישראל היתה גדולה יותר מבשעה שדבר הקביה אליו, אמור קצו, ב, ר"ה, ב.

מ"ה הפסוק מפרב עד ערב תשבחו שבתכם, בהר שכו, א בהר, ושבתה הארץ שבת לה, כל שאר השנים מתברכין ע"י השמיטה, בהר שנו, ב.

בחוקותי, ארי כבקר יאכל תבן, ארי יהיה סהור לעת"ל, שמיני רכ, א.

במדבר, בישראל שטבעו טוב הוא מהני צדקה שלא לשמה אבל לא בעבורם שטבעו הוא רע, תורע שלב, ב.

אנשים של צורה, היינו צלם אלקים וכיון ששכנינו שורה על המברך אין צורך למלאכים מכניסי התפלה, בחקתי תלא, א.

בהזלות, הוסיף משה יום אחד מדעתו, למי שיטתו שהיה שפל בעיני עצמו, אחרי ו, ב.

קרה, ביאור אמרו"ל ועשו לי מקדש לי לשמן, צו קי, ב.

חוקת, מ"ה הכתוב מי יתן סהור מטמא לא אחי, תורע שלה, ב.

בלק, מרע"ה שהיה עצם התורה לא היה יכול לעשות מעשה פנחס, שמיני רמ"ב, א.

אף הירבוק לצדיק שנזא מאד בעיני הרשעים, תורע שעי, ב מצורע חנה, א אין דבר בעולם מניק כמו התחברות עם אדם רשע וכו', אמור רס"ה, א.

מטות, מרע"ה ויבר לבני עלי בלשון זה להקמין עם בלשון כה, אמור רמ"ה, א.

בדברים, בפי הפסוק נדחה קראו לך ציון וגו', מצורע חלה, א קדושים קנה, ב.

ראה, כבודו ית' מתגדל גם על ידי הרשעים כשנפרע מהם, קדושים קלה, א שם בהפטורה, במחלוקת הקדמונים מי עדיף הגורל בטבעו טוב או המצורע

על יצרו, שמיני קצו, ב בעוקצות שון, ב.

שוטפים, אשר ידבר הנביא בשם ה' וכו', קדושים קבו, א.

תצא, כי תצא למלחמה אף שלא לשמה לבסוף ונתנו ה' אלקיך בידך, מצורע תנא, ב.

נצבים, האין יתכן עשיית עבירה ולא יהיה בזה כופר בזה, ויקרא לה, ב.

האוינו, ע"י תשובת הרבים מעלין הודונות לזכויות, תורע שעי, ב.

ברכה, בעת שישראל מופרין בבוא מאורם, הקביה משלח השטן לבלי ישמע זאת, אחרי טו, ב.

שה"ש, לא ירבו בתחנונים יותר מדאי, ע"י השבעת שמות וכו', אחרי טו"ה, ב.

אסתר, וזכרם לא יסוף מורעם, לא תאבד שארית ישראל, צו קנו, א.

תהלים תפלה למשה

יה, ולא רשעתי מאלקי, מה שלא רשעתי הכל הוא מעור אלקי, קדושים קכו, ב.

ליו, טוב מעט לצדיק, הצדיק ממעט עצמו ע"י הישועה וכו', שמיני רמ"ה, ב.

מ"ה, תבא עד דור אבותי, אם הנפח מגיע עד שרשו באבות, שמיני קצא, ב.

ס"ה, ביאור הפיוס סיני העל כן בחר וכו', שמיני רכ"ה, א רס"ה, א.

ס"ס, ואין מעמד, קאי על המעמדות, צו קנה, ב.

מ"ב, לעת"ל יהיה כל העולם בבחינת אי"ה שמיני רכ"ה, א רנ"ה, א.

ק"א, בפי הפסוק אשכילה בדרך תמים וכו', בהר רפ"ה, א ש"ה, ב.

בחוקותי חגי, ב ק"ס, יצת ומצאת לאחר יגיעה בתורה ישכיל ויבין המצאה וכו', קדושים קכו, ב.

בהר שמה, א ק"כ, אני שלום וכו', כחנת היצחקי בהתנתו לא יסעו לו ויקבלו שכר, בחוקותי שפ"ה, ב.

קכ"ה, היינו כחולמים, הגלות יהיה גרמה כחלום, תורע שכו, ב.

קמ"ג, בעשיית המצוה יכונן אני עושה דבר זה גם על מנת שאסכול בתינו, ויקרא ג"ה, ב.

מאמריו הקדושים

מליאה ושגבה על הצדיקים בביע
מדוע אינם מרעישים להביא משיח וכו'
מרב התענוג שכתו העולם השפל,
אחרי כן, ב.

אמר פ"א בדרשתו, רבש"ע אתה תיחד
ישראל הם רבים, אחרי מט, ב.
אמר פ"א בדרשתו, אף אם לא יזכה
לראות אור לעולמים רק שיתגדל ויתקדש
שמו יח, תוריע שכה, ב.

אמר על עצמו שהוא נמצא כבר פעם
השלישית בעולם, אחרי יט, א.
פ"א נתערב בלבו איזה מחשבה
להנאתו וכו', בחוקותי שסו, א.

כלי יקר

לך, ואברהם מברכיך, הקב"ה מברך
אף מי שחושב בלבו לברך ישראל,
שמיני רמח, א.

ויצא, אם יהיה אליקים עמדי, לא ביקש
יעקב כ"א על שמירת הגפשו, בחוקותי
חסו, א.

בשלה, וחמושים עלו בנ"י, חמשה
חומשי תורה, בחוקותי שעה, א.
יתרו, טעם שאמר אנכי היא אשר
הוצאתיך מאמצ"י ולא אמר אשר בראתיך.

אחרי כן, ב.
תרושה ביאור המד זהב כנגד מלכות
בבל וכו', תוריע שסו, א.
זו, הוא העולה וכו', ירמוז על זמן
הגלות, זו ק"ג, ב, קלה, ב.

שם, ביאור אמרו"ל בייחוד צירי הכי
לזר במקום שיש חסרון כיס, זו
קיס, א.

שמיני, אהרן שחטא במעשה היה
קרבנו חטאת ישראל שחטאו במחשבה
קרבנם עולה, שמיני קפג, ב.
שם, ואת הגמל, סימני טהרה במהמות
סמאים מוסיפים טומאה על טומאתם.

שמיני קפג, ב, רנה, ב, רנס, א.
מצורע, ולקח למטהו, ביאור אמרו"ל
סיפר לה"ד אין לו תקנה, מצורע שז, ב.
אחרי, בקרבכם לפני ה' וימותו, ד'
תיבות אלו הם הדברים שנאמרו לו
בדיבור זה, אחרי י, ב.

שם, כמעשה ארמי"ץ אפילו כמעשיהם
יקי' לשון האמות, אחרי צג, א.

אמור, המנוף שהיה בסתר היה זה
עונשו שחירף בגלוי, אמור רעה, ב.
בהר, תכלית מצות שמיטה להשריש
האמונה שהארץ של הקב"ה היא, בהר
שלה, ב.

חוקת, ענין מרה אדומה כל דבר
נחפזל מהפכו, תוריע שלה, ב.
תצא, ביאור אמרו"ל אם שקרת במדות
ובמשקלות וכו', ויקרא צה, ב.

מגלה עמוקות

מקץ, ויהי מקץ שנתיים ימים,
לעתי-ל יתו הימים ארוכים כשנתיים
של עכשיו, תיריע שכה, ב. קדושים
קעב, א, בהר שכה, ב.

בהר, תכלית השמיטה לעסוק בתורה,
בהר ש, א.
ואתחנן אופן יט, אילו לא נקבר
מ"ר"ה במדבר היו ישראל אבודים ח"ו,
מצורע תמו, א.

בהר"ם שיק

זהו תריצי מצות, מצות תני"ה, ביאור
זכור סמית מדבר בלה"ק, שמיני
רסו, א.

שם מצות תרי"ה, פי זכור מצות
לקרונה פ"א בשנה, ויקרא צג, ב, זו
קפ, ב.

ש"ת אר"ח סי' ק, בדברי מיה"ש
להר"ם דאסור להשכיר מרחץ לעכו"ם
וכו', אחרי יג, א.

שם אר"ח סי' ש"ג, מחללי שבת
בפרהסיא לאו בכלל עמיתן גינהו דדינא
כעכו"ם, אמור ריה, א.

מהרש"א

ברכות יז ע"א, ובוטע באבוי וכו',
במעשיו המכוערים הריחו כבוטע וכו',
מצורע שעה, א.

ברכות כט, בתכונים ובתמיד י"ש להם
קדושת איי ע"ש העתיד, שמיני רמג, ב.
קדושים קיד, ב.

ברכות לה, ע"א, האיני מברך משחית
שפע הקדושה לכנסי"י, זו קלא, ב.

שבת פג ע"ב, ממית עצמו עליה,
ממית כוחות הגוף וכו', שמיני רב, ב.
שבת פח ע"ב, התורה נחחלק לע' לשון
שלא יהיה פ"ס לאוה"ע, ויקרא נה, ב.

עירובין יג ע"ב, וגמו ונברך וכו',

שרבו הל"ת במספרם על המ"ע, שמיני
קעו, ב, אחרי לא, ב.

סוטה יז, מצוה שואגם מביא עצמו
לדין חיוב מגיע שכן בעוה"ו, אמור
רלט, ב, בחוקותי שפט, ב.

ביק קיס ע"ב, בדברי רש"י ז"ל
וצריכים למרעה טוב וכו', תוריע רסו, ב.
מנהרגין צו ע"א, עדים צורים, אנשי
אמת יהיו הולכים ונחבאים במדברות
וכו', מצורע שזו, ב.

מכות י, ע"ב, בדרך שאדם וכו'
מוליכין אותו, המלאכים הנבואים מכל
מחשבה ומעשה, צו קי, א, קדושים
קמב, א.

סוף עזירות, השיג על הר"ם בפה"ש
שפי' לעשות שלום לענין שנהא שבועות,
אחרי עט, ב.

חולין צא ע"א, וכדרך שאמר תיח
מדקדקים על פחות משה פרסוה, תוריע
רסו, ב.

גדה לת ע"א, בדברי הגמרא אלמלי
שמרו ישראל ב' שבתות מיד היו נבאלין,
קדושים קנט, ב.

נועם אלימלך

ויחל, בדברי הגמרא אם שגרה תמלתי
בפי, בחוקותי חל, א.

שמות, אילו היה צדק א' דואג רק על
צער השכינה היה מציל את כל העולם
כולו מן הגלות, צו קכה, ב, תוריע
שכה, א.

וארא, תנו לכם מופת, שיהיה גם לכם
ובענינכם לחידוש, אמור רסב, א.

מצורע, הקב"ה מצרף מעשה המצוה
של איש המוגי למחשבת הצדיק בלי
מעשה, שמיני קפ, ב, תוריע שסו, א.

מצורע חכ, ב, תמא, ב, תנג, ב.
בהר, וזי תאמרו וכו', מחסרון הבסתון
נפסקין ציגורות השפע וכו', שמיני

רמו, א, בהר שיו, ב, שנו, ב.
בהעלותך, התפלה אע"ה שיחיה
ישמעאל שינצל ישראל ע"יו מנגדנו,
תוריע רג, א.

קרה, לא חמור אחו וכו', המהנה תיח
וכי תביאנה שלא במהרה הוא חוטא,
אמור רלא, ב.

בצטלל קסן, בכל עת יהיה מנהגו

בלבו מיע של וקדשתה שמעני רב, ב.
תוריע שכת, א.

שם, האדם לא גבור אלא לשבר את
הטבע, תוריע רפג, א.

בליקוטיה, רצון יראיו יעשה, הקביה
עושה רצון להצדיק וכו', אחרי ג, א.
נועם מוגדים

יתרה, וכו' את יום השבת לקדשו,
הזכירה תהיה לקדש לאדם הוזכרה, ויקרא
ענה, ב.

צו, ביאור אמריל צו לי זירות מיד
ולדורות, צו קנה, א.

קדושים, אנשים רמי המעלה
בהתבררות עם אנשים מוחלים עלולים
לפול מרובתם, אחרי ה, א.

אמור, ביאור אמריל אלמלי משמרין
ישראל ב שבתות וכו', קדושים קבת, א.
אמור רג, ב.

סנות, העמידו דבריהם על דית, לכל
תועבותיהם היו מוצאים מקור בתורה,
ויקרא טס, ב. מצורע חטס, ב.

נזר הקדוש
בראשית כו ז, סגולה למרבה מן
המקטריגים לאמרה בלשון הסתר,
אמור קצב, א.

חיי מ. ה. חמורו של רפביי שהיה בו
גלגול נפש אדם וכו', תוריע עה, ב.
וחיו צה ה, בבאולת אחשבה יחליק
הקביה הזמנים, צו קנה, ב. שמעי
רמה, ב. תוריע רצו, ב. שו, ב. אמור
ה, ב.

סודר של שבת

שורש הראשון ענה ב, טעם ששטח
מצות שבת במרה קודם מית, אחרי יג, ב.
שם, ענה ג, שיק אינו צריך
לאיתערותא דלתתא כמו שאר המועדים,
מצורע שצב, א. בהר שלג, א.

ח"ב דרוש ד' פ"ה, ואש את קדשיו
לו יהיו, המצות והמעשים לו יהיו
לעוה"ב, מצורע שפא, ב.

ח"ב דרוש ז פ"א, ביאור אמריל מי
עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גב וכו',
אמור רגו, א.

ספר החינוך

מצוה טו, האדם נפעל כפי מעולותיו
וכו', אמור רסא, א.

מצוה שו, טעם סמח"ע להראות גדול
ההשתקקות אל מית וכו', אמור רסא א.
מצוה של, מצות מחית עמלק ונוהגת
מצוה זו בכ"מ וכו' ובזכרים כי להם
לעשות המלחמה וכו', ויקרא עה, ב.
צב, ב.

מצוה חרג, מצות זכירת עמלק וכו'
ודי לנו בזה לזכור הענין פ"א בשנה
צו קלט, ב.

עקירת יצחק

וירא הבל בין החוטא הרשע, קדושים
קנא, א.

וישלח, אם ידפקום יום אחד למחר את
הקץ ח"ה, מצורע ח"ה, א. אחרי ע, א.
בהר, תכלית מצות שמטה לזכר יחזש
העולם, בהר שלח, א.

נצבים, קודם ביאת המשיח יעשו
תשובה ואח"כ יעשו תשובה יותר גדולה,
תוריע רעו, א.

ערבית נחל

שלח במקום שחנו בניי במדבר היה
שם קדושת א"י, צו קמט, א.
שם, בעבירה שבין אדם למקום צריך
כפרה על המושבה משא"כ בעבירות
שבין אדם לחבירו, שמיעי קפה, ב.

ביאור הפסוק אדם איך יזכה וכו',
תוריע שלא, א.

מי הפסוק גורע ה' משפט עשה וכו',
בחוקות הו, א.

אדם העולה מיד למדרגה גבוהה מאד
עלול להפסד משל לעולה בסולם גבוה
וכו', אמור רלה, ב.

פרשת דרכים

דרך מצרים דרוש א, ממדת טובו ית'
שוק לסובה דן ע"ש העתה, אחרי
לא, ב.

דרך המלך דרוש ה, בדברי הרמב"ם
שלח הותר לצבא ערמי תוירים כ"א
במקום פקד וכו', אמור רעה, א.

שם דרוש יא, מחלוקת שאול וכתני גוב
וכו', אמור רכב, א.

דרך מצפה דרוש כו, ישראל יש להם
דן הקדש וכו', אחרי מ, ב.

קדושת יום טוב

בראשית, יום המדרש מליאה ויאמר
אלקים תרשא וכו' ההיד וענינים וכו'
אחרי עה, ב.

בשלת, אם יאמין האדם שהכל הוא
השגחה פרטית יספיק לו בעשר כ"ש,
בהר שט, א.

משפטים, מצות לא תעשה שהוא
ממחידי תלוי תשובה בזמן משא"כ
מיע, צו קטב, ב.

ויקהל, בפ"ה הפסוק אלה הדברים אשר
ציוה ה' וכו', בהר שו, א, שכו, א.
קדושים, אל ירע לב האדם בתחו

מהונו להחזיק ח"ח כי לא יחסר לו
הממון ההוא, אמור קסא, ב.

אמור, מי הפסוק לנפש לא יטמא
בעצמו, אמור רד, ב. רמב, א.

בדרושים לר"ה, סימן כ"א, בפ"ה המד'
אורי בריה' וישעי ביהוב"ם, אחרי צט, ב.
בדרושים לסוכות, בפ"ה למען אשר

יצוה את בניו ואת ביתו אחריה, מצורע
תה, א.

מרגלא בפיו מאויבי תחכמני, לעשות
תמיד היפך ממה שעושים הרשעים.

ויקרא עא, א.
קדושת לוי

שמות, תועלת גדול לרשעים במפלות
שנתקדש ש"ש על ידם, אמור רסא, ב.
בדרושים לשבועות, כשהגיעו ישראל

להר סיני השנינו את התורה, ויקרא גה, א.
לר"ה, ויכון בחסד כסאך וכו',
כשהקביה דן בחסד זה נקי אמת שיש

לו קיום, אחרי מה, א.

האוינו, ראשון לחשבון עונות, לחשב
העונות לזכיות, אמור רסג, ב.

רא"ש

ברכות פ"א, בריה"א לצ' לחזור ולברך
שצריך להיות דעתו על לימוד תמיד,
בחוקות שצו, א.

רה יז ע"ב, אני ה' קדום שיחטא,
שאף בע"י שונין על המחשבה, ויקרא

פט, א.

ב"ם פא, כל חילוק ממון וכו' אם
שניהם מוחזקין מלגינן בשבועה, תוריע
עדה, ב.

הלכות קטנות רש הלכות טומאה,
להזהיר גדולים על הקטנים ולפנין משיגור
הכתוב הכתבים בני אהרן, אמור קצח, א.

רמ"ע מפאנו

מאמר חקור דין ח"ב פ"ה, יגדו ה'

אגרא דפרקא

סי' קכו, מה שהאבות נתפטמו מממון
גזל וכו' זה מוזק לבניהם אחי' זו

קה ב' קלה א'

אגרא דכלה

פ' ראה, צדיקים גדולים שקיבלו ממון
ממקורות לא טובות נהפכו ונתקלקלו
אח"כ, ויקרא עט, ב'

אוהל יעקב

פ' תצוה, האוהל תוכל להיות על
שני אופנים וכו', תוריע שלב, א'

אונה ישראל

פ' וישב, בסי' המד' הלא אחיך, ההי' **הי' י**
לדור ודור בניך גדלך וכו', אחיך פס, א'
קדושים קבא, א'

פ' משפטים, ובירך את לחמך וכו',
כ"מ, שיאכל ויטעום אצלו ישלח לו
השיית מבקושו, מצורע ת, א'

אמרות מחורות

תהלים י"ה, מדת הנאות שייך אך
ורק לכבודו יי', קדושים קלה, א'

ארץ החיים

תהלים נ"י, ותשא ברייתו עלי מין
וכו', מצורע חנב, ב'

בעל המזורים

פ' יתרה, לעת"ל יהיו כל ישראל
כהנים גדולים, אמור רלה, א'

פ' בלק, וירא בלק בן צפורה, שעמח
לו חמה למשה, בחוקותי חנב, א'

בכור שור

מס' ביק צ"ב ע"ב, ביאור מאמר
בן סירא כל עוף למנו ישכון ובן אדם
לדומה לו, תוריע ער, א'

ברית שלום

פ' צו, ביאור אמר"ל אמר אהרן מוטב
יתלה החסרון בי וכו', דעל חטא דיתיד
אין קדושתו ית' מסתלקת וכו', שמיני
רלה, א'

דברי חיים

בהשפסות לפ' וקהל, שהרבה וכו'
המה בעותיד רובן מצי', שמיני רכו, ב'
אילו זכו ישראל היה העיקר כהסוברים

ד' מאות שנה מלכות יצחק, אחרי יס, ב'
לו, ב' בחוקותי שס, ב'

דעת קדושים

בסידור, ותן שכר טוב וכו', שישמע
לצדיקים גם שמע בשמיות, שמיני רמה, ב'

שם פ' וישב, השבטים דנו את יוסף
כדין מורד במלכות ביה, שמיני קפב,
ב' קפב, ב'

שם פ' בשלה, עתידין ישראל לומר
יירה לעת"ל, על העתיד לבא, צו
קבא, ב'

שפת אמת

בניי' שאינם נחונים תחת שר מצלה
מהני בהם תשובה משאיכ' אוה"ע, ויקרא
טו, א'

ביאור המד' כיון ששמעו ישראל פ'
קרבנות נחיראו וכו', ויקרא טג, א'

ביאור המכילתא ה' ימלוך למה כי
בא סוס מרעה, אחרי כ', ב'
תניא

ש"ע הרב ארי"ה הל' פסח סי' ת"ל,
שבה"י שנעשה בו נס גדול, צו קנה, ב'
שם הל' תלמוד תורה קונטרס אחרון,
שני מצות יש בתית ידעת התורה
ולמוד התורה, בהר דשם, ב'
שם, שליש במקרא, היינו עם הדרשות
וכו', תוריע שסד, ב'

ליקוטי אמרים פ"א, אף העובר על
איסור על מדברי סופרים נקרא רשע,
מצורע חסס, א'

שם, שם צדיק יתכנה לפעמים בלשון
מושאל, קדושים קבא, א'

סידור הרב שער המצות, ככל שסבלו
ישראל יותר בגלות תהיה ההתגלות
גדולה יותר בזמן האוהל, אחרי נח, ב'

— ספרים על פי מדר א"ב —

אברבנאל

ואתה תצוה, אתה עתיד לצאת וכו'
להלן פ' אמור, אחרי כ', א'

ימיה ד' במעמד הר סיני וכו' נצטח
עוד על הקרבנות, צו קטו, ב'

אבן יחיאל

נדאל ח', האוהל העתידה תהיה בשלש
מאות שנה האחרונים של אלף הששי,
קדושים קפא, ב' בחוקותי תב, ב'

האגור

בית המרחץ וביהכ"ס לא היו הפסק
לבריה' שאף שם ישנם דינים שצריך
לזהר בהם, בחוקותי שצו, א'

כן השטן הבורח בירושלים, על היות
השטן בורח בירושלים, אחרי צח, א'
אמור קפב, ב'

מאמר אם כל ח', אליהו הנביא מקריב
המידן בבית המקדש של מצלה, תוריע
שעו, ב'

בדברי התרגום והוא משרה לא משרה
רמו על לעתה שיחזור להיתר, שמיני
רסה, א'

נתפזר ישראל בד' כמות הארץ לשהר
אורי העולם, שמיני רנה, א'

הגר"א

גליון השי"ס חולין ד' ע"ב, מושל
מקשיב לדבר שקר כל משרותיו וכו' אין
למודין מן הכללות וכו', אמור קפד, א'
רשב"א

שירה מהר"ק סימן תיד, המינים הם
מורע שדון ולילין וכו', ויקרא פ, א'

אחר סס, א'

בחדושי' מס' ברכות יא, זקנן מנהל
יהיה כבוד המשתתפים, קדושים קיב, ב'

חא"ג מס' ב"ב פ' הספינה, אל תרחיק
לצדיקים לעוה"ב טעודה כשמיני הדברים,
מצורע חנב, ב'

של"ה

מאמר בית ישראל, לעתיד יתחזק
הקביה החדושים עד שיכנסו אל הקדושה,
שמיני רסו, ב'

מאמר בית אחרון, סעם שלא
נתבאר בתורה רק יעודים הנשמיים,
תוריע שפג, א'

מאמר בית דוד, אף שיש לעולם זמן
קבוע שעתידי להחרב תמשך גם אח"כ
הבריאה השתלשלות אחר השתלשלות,
אמור רנה, א'

שער האותיות אות ק', בלות ישראל
טוב להקביה וטוב לישראל וכו', בחוקותי
ותס, ב'

מסכת חולין, מוטב לעסוק במרמ'
משיעסוק ע"י שלוחו, בהר רמה, א'

שם, ב'

מאמר תורה שבכתב, בני העליה
מודקדים בקו הדין ביותר ויותר מרוב
העולם וכו', שמיני רמס, ב' אחרי פג, א'

שם פ' לך, צריך אדם הדר בא"י
לזכור/ חמיד בשם כנען המורה על
הכנעני, שמיני רמה, א'

פודי ריוא

ששת אלפים ימי העולם נחלקין לב' זמנים, תוריע רעה, א.
ספר הסידים

סי תקליא, לאכילה בהמה קודמת לאדם אבל לא לשחיה, תוריע רפו, א.

סמיכות חכמים

סעם שנקראים ג' סמכות בשם בבא, תוריע רעו, א.

מס' ברכות דף י' ע"ב, מדרגת קודש גדול ממדרגת גביא, קדושים קיב, ב.

חמ"ב

אמירה לעכרים אסור מאזווייתא, בור שג, ב.

עשה ג', מן השמים סיעוהו להתחזיר בחשיבה כל המדינה, אמור רלא, ב.

ספר הישר לר"ת

בהקדמה, כונת הבורא לברוא חסידים אבל כח הבריאה יוציא עם החסידים רשעים, תוריע רעג, א.

ספורנו

פ' אמור, כל ימי המדבר היה ענין המשכן בכל יום כענינו לדורות ביום הכפורים, אחרי סא, א.

סדר היום

סעם ג' שני ערלה שהוא חלק הסימ משאכ' בחינוך אם היה אפשר היו למדיו עמי מיים לדתו, אמור קפא, ב.

עבודת ישראל

פ' אמור, עד ממחרת השבת וכו', אף בבמר ימי הסמיחה תוכלו לתקן הכל, אמור רכה, ב.

עיון יעקב

יוטא, סעם שנקראים אנשי כנסת הגדולה ולא אנשי כנסת הגבורה וכו', אחרי יד, ב.

סוסה, ליישב קי' המפרשים על הנוס' דורדפו מכס חמשה מאה מירי בלא הידיה, בחקתי תכו, א.

עיר בנימין

ביהמ"ק שהוא בזבול צריך לעשות לשמה דוקא צו קי, ב.
עוללות אצרים

ביאור אודיל ואהבת לרעך כמור זה כלל גדול בתורה, תוריע רע, א.

ספר העקרים

מאמר ד' מליו, משורת היין היה

ראוי שיהיה העונש נצחי והשכר זמני, אחרי מו, א.

שני תחיות יהיו לעתיד, בחוקותי תלא, ב.

פנים יפות

פ' ויקרא, א"א לקבל אור מבלתי הכנה, ויקרא כא, ב.

שם, אם כהן המשיח יחסא, הסיכה היא באשמת העם, ויקרא ע, ב, קג, א.

פני יהושע

מס' פסחים ו' ע"א, הקשה דגילף מח' פרשיות שנאמרו בר"ח ניסן, דשואלין ודורשין בהל' פסח ו' חושים קודם, אחרי עד, ב.

מס' פסחים מס' ע"א, בפלוגתא ר"מ ור"י בע"פ שחל להיות בשבת, ויקרא יב, א.

מס' גיטין י"ה ד"ה משום, כ"א מישראל יש לו חזקת כשרות מכת רוב ירידת כשרין, קדושים קעה, א.

צל"ח

מס' פסחים דף ק, בדברי הגמ' כהן מברך או אבי הבן מברך, בחוקותי שפו, א.
רשב"ם

אמור, נבלה וטרפה לא יאכל, דלא נימא דכיון דהותרה להם מליקה הותרה גמ' נבלה, אמור רכו, א.

רדב"ז

בפירושו על הרמב"ם הלכות מלכים פ"ו ה"ד, וכלה מחופתה, פ"י שאינה נוהגת ימי חופה אבל אינה יוצאת למלחמה, ויקרא עה, א.

רד"ק

הגלים קביה, הסיבה ה' לטובים ולרשעים בלבונם, אחרי נו, ב.
יחזקאל מו, ואת שבתתי יקדשו, הזהיר הכהנים בקרבנות הבאות חובה, אמור ריב, א.

ריטב"א

עירובין י"ב ע"ב, מחלוקת חז"ל אלו ואלו דברי אלקים חיים, שמיני רנה, ב.
מצודת תנכ, ב, אמור רכו, ב, ערה, ב.

ריב"ש

בנוסח הברכה על פדיון הבן, בחוקותי שפו, א.

ר"ף בע"י

סוכה ג"ב ע"א, מה שהצדיקים בוכים לעתיד לשום דאלמלא הקביה עזורו אין יכול לו חושבים שלא יתיה להם שכר, אחרי פא, ב.

בשביל ששימור יעקב שבת זכה לנחלה בל' מצרים וכו', אמור רנה, ב.

רלב"ג

מלכים א' י"ה, לפיכך חלק לו אלקו כבוד וכו' שגם אחאב סר אז מאחרי הבעלים והאמין בהשיית, אמור רלא, א.

ראשית חכמה

שער הקדושה פ"ג, שבת קדש מאיר לאדם לפי מעשיו במשך השבוע, אמור רנה, ב.

רמ"ק

בסידור, בשעיר המשתלח הוכיזו עליו את השם ג' פעמים, אחרי סו, ב.
לא פסקו חז"ל הלכתא למשיחא שהלכות תלויות במדות, שמיני רס, ב.

רע"ב

אבות פ"ב מ"א, הסתכלות בסופו של אדם וכו' תבטל חמדת ותאות ממון, תוריע שטס, א.

שם, פ"ה מביא, בן ה' למקרא ילפינן בערלה וכו', אמיר קפא, ב.

שיטת מקובצת

מס' כתובות י"ב ע"ב, נצחו חכמי אוה"ע, היינו רק בסענות אבל האמת הוא כחכמי ישראל, תוריע שלו, א.

מס' זבחים צ' ע"א, פ"י הגמ' למקראה הקדימה הכתוב, צו קס, ב.

ש"ך עה"ת

פ' בחוקותי, ונתתי שלום בארץ, שלא יהיה לאוה"ע קנאה בישראל, בחוקותי חיב, ב.

פ' עקב, על השמיעה מקבלין שכר בעוה"ז, אמור רכו, א, בחוקותי שטס, ב.

שער התפילה

בשרית בסוף, בענין אמירת לשם ייחוד, קדושים קטו, ב.

שער הקדושה לר"ח

שער ב', יסוד כל התורה הוא חיקון המדות, קדושים קט, ב.

תוספות יו"ט

יוטא פ"ה מ"ה, בנין יחזקאל ולעתי

בשמים תורע שו, א, שיה, א, קדושים קיב, א.

החזה הקדוש מלובלץ ולהיה,

מפי אליהו זלם, עד שתכלה פרוטה מן הכיס, הפרסיות מכיס הלב, זו קכב, א.

חטאתי בגד חמיד, לא תמיד משה, זו קסא, א.

שיגיעת שניהם משכחת עזון, משכחת לשון מציאה, אמור רסד, א.

המגיד הקדוש מקאונץ ולהיה, אף אם עברו ימים רבים מימי הספירה יש כח לישראל לתקן הכל בימים מועטים, אמור רכה, ב.

הגה"ק ר' ישכר דוב ולהיה מבעלזא, פי דברי רש"י דיל פי תשא, תוריע שעה, א.

הרה"ק רמ"ם ולהיה מרימנוב, לכל חידושי תורה יש להם זמן מתי יתגלו, בחוקותי שצב, א.

הגה"ק הישפח משה ולהיה, אמר פ"א בדרשתו רבש"ע אתה יחיד

וישראל הם רבים, אחרי משה, אמר פ"א בדרשתו, אף אם לא יראה

אור לעולמים רק שיתגלו ויתקשר שמו ית, תוריע שכה, ב.

אמר על עצמו שהוא נמצא פעם השלישית בעולם, אחרי יט, א.

פ"א נתערב בלבו איה מחשבה להתאנו וכו', בחוקותי שסד, א.

הגה"ק מהר"ש ולהיה מבעלזא, פי הפסוק ולמען תספור אתן בכך

וכו', אמור קסט, א.

הגה"ק הר"ר העשיל מקראקא ולהיה, בפ"א המ"ר מנין לאמירה לעכרים וכו',

בהר שג, א.

הגה"ק הקדו"ס ולהיה,

פ"א נתן לא דבר מאכל לרפואה ואמר לו דברי האוהב ישראל פרשת

משפטים וכו', מצורע ה, א.

הגה"ק מוה"ר חיים ויסאל ולהיה,

האריז"ל השקנה מבארה של מרים בים סבירה ונתיישבה החכמה בקרבו, בהר שמו, א.

כל מה שקיבל מפי האריז"ל היה במשך שנה וקצת ירחים, בהר שמו, א.

האריז"ל אמר עליו כי באמת היה ראוי למריגת התנאים אלא שאין הדור

ראוי, קדושים קיב, ב.

הבעש"ט הקדוש ולהיה,

בפ"א הכתוב מה מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ, בחוקותי תכ, א.

פי המשנה כל הנביאים אדם רואה

תוך מבני עצמו, מצורע תנד, א.

הצדיק עולה דרך ושביל לירידת

השפעה מן השמים, תוריע שו, א.

פ"א איתור מאד להתפלל תפלת נעילה וכו', תוריע שעה, א.

שוחם דעלמא, הוא היצחק שדרבו

לצבוע עבירה למצוה, ויקרא צט, א.

זו קמו, ב, שמיני ריה, א, אמור קצו, א.

באגרת, שאלתי למשוח אימץ קאתי

מר וכו' כשיתפרסם למודך ויפוצו

מענינותי חוצה וכו', זו קכב, א.

ורבים גם צמאים נפשם בהם תתעסק,

שמיני רסב, ב.

פי הכתוב לעולם ה' דברך נצב

לא מורש עפ"י חז"ל, אמור רכה, ב.

אבות מ"ה מ"ה, ולא אירע קרי לכה"ב

ביוה"כ"פ, שמיני קסט, ב.

סוף עדינות, תיקו גוסריקון תשבי יתרץ קושיות ואבעיות, אחרי כא, ב,

פ, א, אמור ריא, ב, רכה, ב.

תוספת שבת

סי רמ"ט, תמיהה על פיהמ"ש להרמב"ם דאסור השכרת מרחץ לעכרים בשבת מפני חיה"ש, אחרי יב, ב.

תולדות יעקב יוסף

הקדמה, טעם מצות בשלות לעת"ל שלא יהיה להם לבוש גשמי אלא רוחני,

אחרי נב, א, בהר שכו, ב.

פי אמור, יש ב' מיני מוסר א' לת"ח

וא' להמוני עם, שמיני קצו, ב, אמור

רג, ב.

פי תצא, מבחן לאדם מה הוא עבירה

לשמה, אמור רפא, א.

תפארת הירושני

טעם מצות שמטה לתקן השבתות

שנתחללו במשך שש שנים וכו', בהר

שסז, ב.

תרומת הרשן

סי ק"ה, קריאת פי וכו' דאורייתא,

ויקרא צט, א.

שמות הצדיקים הגאון"ק זצ"ל

הגה"ק הר"ר אלימלך ולהיה מליזענסק,

שתי התיבות החסרות בכנפי התיבות

הם, כבוד מלכותו, אחרי פט, א.

הגה"ק ר' אלעזר ניסן ולהיה,

פי אמר"ל כל דור שלא נבנה

ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, מצורע

שזה, א, אחרי נט, א.

פי הפסוק ההימר גוי אלקים וכו',

בחוקותי תה, ב.

המגיד הקדוש הר"ר בער ולהיה,

ולא הסריח בשר הקדוש ממעשי

העולם, מצורע שפה, א.

המפתח נלקט ונסדר ע"י משה פריעדמאן ג"י

לע"נ זקינו הרה"ח ר' אפרים פישל הי"ד ב"ר יודא ארי' פריעדמאן ע"ה

נהג עקדה"ש כ"ז אייר בא'שוויץ ה' ינקום דמו תנצבה

לזכרון בהיכל ה'

נשמת רבינו הקדוש, גאון עוזנו מחמד עינינו, נזר תפארתנו

מרן יואל בן חנניה יום טוב זצוקלה"ה

עלה בסערה השמימה כ"ו מנחם אב תשל"ט לפ"ק

לדאבון כל לב ישראל

ויה"ר שזכות לימוד חידושי תורתו, יהי לעילוי נשמתו, וע"י עיון בין
בתרי אמרותיו, רמזיו וחידותיו, יהיו דובבות שפתותיו, וימליץ טוב
בעדינו, שיתרומם קרנינו, לעלות אל הר קדשינו, בביאת משיח צדקנו
במהרה בימינו.

ציין לנפש חי'

לעילוי נשמת בנותיו הרבנית הצדיקת מרת חי' רוזא ע"ה נפטרה י"ד חשוון,

הבתולה מרת אסתר ע"ה, נפטרה י"א אלול

הרבנית הצדיקת מרת רחל ע"ה נפטרה ר"ח ניסן

אמם הרבנית הצדיקת מרת חוה ע"ה בת הגה"ק מו"ה אברהם חיים זצ"ל

נפטרה ה' שבט

ת.נ.צ.ב.ה. KolSatmar.com

למזכרת נצח לטובה ולברכה

הרבנית הצדיקת המפורסמת בפעולותיה ומעשיה הטובים מעשי צדקה וחסד,

בת קדושים וגדולי ארץ

מרת אלטא פיגא טייטלבוים תחי'

אלמנת רבינו הקדוש זי"ע

שהיתה עזרתו בקודש, ועל בריאת גופו תמיד השגיחה, בעינא פקחא, ועזרה במדה גרושה, להרחבת גבולי הקדושה, ועמדה לימינו במסירת נפש ממש לעשות רצון צדיק בלב תמים, זה כל הימים

הרופא לשבורי לב ירפא את שבריו, וזכות בעלה רבינו הקדוש זצ"ל

יעמוד לה להנחם במהרה בנחמת ציון וירושלים

נדבת

מוה"ר ר' שמואל בראך נ"י

לעילוי נשמת אבותיו

הרה"ח מוה"ר נפתלי ב"ר שמואל הי"ד

גיטל חי' בת ר' יהושע הי"ד

וצאצאיהם אברהם צבי, חיים יודא הי"ד, יחזקאל שרגא הי"ד,

זאב הי"ד, יטל הי"ד

ולעילוי נשמת חמיו

הרה"ח מוה"ר יהושע צבי ב"ר חיים

חמותו שרה בת ר' יהושע

וצאצאיהם אברהם, חי' אסתר, יכט, רייזל מלכה,

רבקה, יוכבד, מרדכי, זאב

שנהרגו עקידה"ש הי"ד

ולע"נ זוגתו

יטל בת ר' יהושע ע"ה

KolSatmar.com